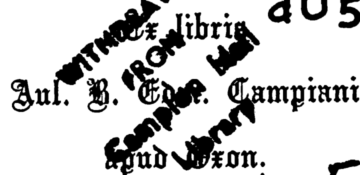
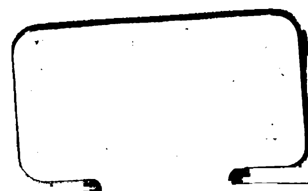

Ex libris
Aul. B. Edm. Campiani
apud Oxon.
WITHDRAWN FROM Campion Hall Library
dU5
4n5

P. CLAUDII LACROIX, S. J.

THEOLOGIA MORALIS

Paris. — Typ. Bonnet. — Lesueur, V. Poupard et Ce, r. Vavin, 42.

P. CLAUDII LACROIX, S. J.

THEOLOGIA MORALIS

SEU

EJUSDEM IN H. BUSEMBAUM MEDULLAM COMMENTARIA

A ZACHARIA, S. J. ELUCIDATA ATQUE VINDICATA

EDITIO NOVA

ANNOTANTE P. DION, PRESBYTERO.

TOMUS PRIMUS

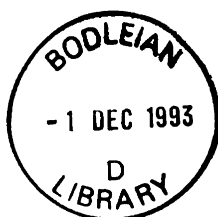

PARISIIS.

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM

VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 9.

M DCCC LXVI.

LECTORI

Qua ratione ista P. Claudii Lacroix Theologiæ moralis editio in lucem veniat, paucis excipe, Lector.

S. Alphonsi Liguorii mitigatus Probabilismus, rigorismum inter et laxismum mediam pariter ac tutam viam parans, ubique nunc gentium viget propugnaturque ipso summo plaudente Ecclesiæ Pontifice, Pio IX, qui Petro Scavinio vehementer gratulabatur quod in suis Theologicis institutionibus conficiendis nihil antiquius habuerit *quam salutares sanctissimi ac doctissimi viri Alphonsi Mariæ de Liguorio doctrinas magis magisque propagare iisque Ecclesiasticæ præsertim juventutis animos imbuere.* Præclarum autem sanctæ Agathæ Gothorum Antistitem P. Hermanni Busembaum *auream medullam* secutum fuisse, neminem latet, quæ in cunctis recusa provinciis, ita omnium approbationem obtinuerat, ut brevi tempore quinquagesies prælum subierit. Ante ipsum et ineunte sæculo XVIII, anno MDCCVII, P. Claudius Lacroix Coloniæ commentarios edebat, quibus Hermanno medulla non parum locupletabatur. « Quanti P. La Croixii[1] doctrinam diligentiamque fecerint cordati viri, tot Italicæ Germanicæque ejus commentarii editiones palam omnibus faciunt, » qui scriptor fuit practicis rebus, cunctorum judicio, versatissimus et inter optimos magistros neque uno loco neque una vice citatus. P. vero Franciscus Antonius Zacharias, S. J., « doctus inter doctissimos » La Croixii commentarios annotationibus prosecutus est et ipse.

Aureum autem opus in quo, funiculi triplicis more, trium præstantissimorum theologorum, quorum unum S. Alphonsus quasi patrem, alterum veluti itineris socium, ultimum vero amicissimum habuit, doctrina concatenatur et in dies majorem crevit in lucem, rarum nimis dolebant omnes novamque ejus recusionem sitiebant. Ferrariensem editionem P. Zachariæ anni MDCCLV, quæ tamen Venetiis prostabat, prælo iterum subjecimus, iis additamentis auctam quæ non necessaria modo sed et opportuna pro temporum conditione visa sunt, eo præsertim fine, ut cum documentis a Romana Beati Petri Sede, veritatis fonte, recentius emanatis plenissime concordarent, ad quam « necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est, qui sunt undique fideles. »

1 « Lacroix S. J., Belga, Doctor Coloniensis. — Probabilista. Vir doctus, in practicis rebus versatus copia rerumque delectu, styli nitore et solutionem nitiditate spectandus. » Gury, *Tab. auctor. in opere citatorum.*

Confusio ne oriatur, hæc præ oculis semper habeas. Lacroix sic procedit, recita a Busembaum responsione, sub voce *Addenda* suam evolvet sententiam, prout postea usus est et S. Liguorio. Quæ Zachariæ sunt, uncinis notata reperies, quæ ab ultimo editore apposita sunt, hoc patenti secernentur signo: *Editoris nota* vel *additio.*

In qua præclarissimi operis recensione, licet nihil a me scripserim tanquam a me, qui additu necessaria utiliave e probatis fontibus diligenter hausi, cuncta hæc exigua quamvis ac perpauca, supremo infallibilique Romani Pontificis judicio subjecta esse volo ac manere.

Die Maii 11 anni MDCCCLXV.

FRANCISCUS ANTONIUS ZACHARIAS

E SOCIETATE JESU

LECTORI

S. D.

Si illud verum est, quod nuperus quidam scriptor asseruit, casuistas passim contemptui esse, explodique, revocata tandem, si superis placet, Patrum Theologia in Orthodoxorum scholas, unde illam expulerat ingenii ostentandi libido, et quam sententiarum novitas parere consuevit apud imperitos homines, apud scelestos vero earumdem quo perniciosior, eo gratior suavitas quædam, et indulgentia, gloriolæ consequendæ amor; actum de nobis est, qui casuisticam Theologiam hic exhibemus. At non esse cur tanti fiat dictum istud hominis studio partium plus justo abrepti, ipsa, quam appellat ille, experientia docet. Videmus enim typographos etiamnum nihil antiquius habere, quam ut casuistarum editiones curent, multiplicentque. Pace igitur viri illius, cujus nomini parcendum omnino existimo, laborem hunc meum, optime Lector, neque injucundum tibi, neque inutilem futurum spero. Cum celeberrimus P. Claudius La-Croix an. MDCCVII Coloniæ suum in P. Busembaum *Medullam* commentarium ederet, hæc præfabatur.

« Paucis te volo, Amice Lector, admonere, ut et consilii mei rationem, et scribendorum ordinem, modumque habeas.

« § 1. Opusculum hoc est additamentum ad Medullam R. Patris Busembaum, de quo Nathanael Sotuellus in *Bibliotheca scriptorum Soc. Jesu* ita habet: Hermannus Busembaum, natione Germanus, patria Nottelensis in Westphalia natus anno sæculari MDC, Deo se in Societate devovit MDCXIX et votorum quatuor sacramentum solemne dixit. Docuit in ea humaniora, philosophiam, theologiam scholasticam, et moralem, rexitque collegia, Hildesiense, et bis monasteriense in Westphalia. Vir eximiæ prudentiæ, et singularis doctrinæ, unde a celsissimo principe episcopo monasteriensi (Christophoro Bernardo de Galen) in arbitrum conscientiæ est adlectus, eoque munere magna tam ipsius principis, quam aulicorum commendatione perfunctus..... In sacro tribunali Pœnitentiæ, commissos sibi animos mira dexteritate regebat..... Susceptis præsenti animo extremis sacramentis Spiritum Deo reddidit

monasterii, ubi tunc erat rector, die ult. Januarii MDCLXVIII. Dum theologiam, quæ de moribus tractat, perlegeret Poloniæ, composuit auream illam *Medullam* casuum, quæ in omnibus dein recusa provinciis, omnium tenuit approbationem ; atque edidit *Medullam theologiæ moralis* monast. Westph. apud Bernar. Rasfelt MDCXLV recusam Coloniæ, Francofurti, Lugduni, Romæ, Venetiis, Maceratæ, et alibi ad minimum 45 vicibus et editio 45 facta est Ulyssipone. Postea iterum ac sæpius recusa est tum Anturpiæ, tum Coloniæ, ita ut facile quinquagesies subierit prælum.

§ 2. Sequar ordinem hujus Medullæ, ejusque textum primo loco statuam cum notis commatum ad initium et finem cujusque, ut discerni possit. Et quamvis in dicta Medulla sint aliquæ propositiones postmodum notatæ a pontificibus (scripta enim est, et impressa ante decreta, etiam Alexandri VII), tamen non correxi quidquam nec immutavi contextum, tum ob rationes, quas notant *Vindiciæ Gobatianæ*, parte I, observ. VII, tum maxime ne Cavillatores dicerent pluribus vitiis scatuisse : nil autem incommodi potest timeri ex hac impressione, quia suis locis, ubi propositiones illæ occurrent, statim subjiciam damnationem, ac indicabo sensum, qui reprobandus est. Sed nec in aliis semper sequar sententias P. Busembaum, verum illas, pro quibus mihi videbitur esse major auctoritas et ratio firmior.

§ 3. Sæpe referam varias sententias, quas licet non semper positive improbaturus sim, attamen non ideo judico esse absolute probandas aut passim sequendas; refero tamen, ut confessarius sciat eas a gravibus auctoribus doceri, et possit dissimulare quandoque in necessitate cum pœnitentibus, si certæ accedant circumstantiæ, quæ reddant practicabiles, uti pluribus dicetur lib. VI, quando de prudentia confessarii. Etiam sæpe referam sententias utrinque probabiles, et non addam pro qua parte sit meum de illis judicium, maxime ubi quæretur de peccatis; cujus causam dabo lib. IV, num. 1542.

§ 4. Auctores brevitatis causa citabo adductis tantum primis litteris nominum, quæ citationes ut intelligantur, et ut habeatur rudis aliqua notitia auctorum, hic redigam plerosque in ordinem alphabeticum cum explicatione dictarum abreviationum. (Catalogus iste tn nostro *Libro Prodromo* reperietur.)

§ 5. Ubi non assignavero librum, vel tractatum auctoris, quem cito, intelligetur liber, vel tractatus, in quo agit de subjecta materia, ver. gr. si in materia præceptorum *Decalogi* dixero, ita Sanch. l. I, c. IV intelligetur Sanchez in *Opere Morali* sive *in Decalogum ;* si citavero in materia Matrimonii, intellgetur Sanchez in libris *de Matrimonio ;* et ita de aliis. Quando autem non exprimam totum locum, sed v. g. tantum § vel num. in quo hoc vel illud habet auctor, citatio, quæ omittitur, reperietur paulo ante in eadem quæstione cum ulteriore designatione libri, et loci. Modum intelligendi citationes juris canonici, et civilis reperies lib. I a num. 877.

§ 6. Etiam citabo quandoque auctores Romæ confixos quos legeram, antequam configerentur : videbitque lector, quod illorum nimiam laxitatem aut mordacitatem nullo modo probem, sed potius impugnem : locos autem illorum annoto, ut inspicere possint illi, qui a sanc. Sede facultatem habent tales libros legendi.

§ 7. *Medulla* Patris Busembaum divisa est in septem libros, quorum

LIBER PRIMUS

Est de actuum moralium Regula, tum interna, hoc est, conscientia; tum externa, hoc est præceptis in genere.

LIBER SECUNDUS

De Præceptis fidei, spei, et charitatis.

LIBER TERTIUS

De Præceptis Decalogi et Ecclesiæ.

LIBER QUARTUS

De Præceptis cæterorum hominum statui propriis.

LIBER QUINTUS

De modo discernendi naturam, et gravitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

LIBER SEXTUS

De Sacramentis novæ legis.

LIBER SEPTIMUS

De Censuris ecclesiasticis, et irregularitatibus.

Hactenus ille. Quanti P. La Croixii doctrinam, diligentiamque fecerint cordati viri, tot Italicæ, Germanicæque ejus commentarii editiones palam omnibus faciunt. Profecimus et nos hujus labore. Nam illos ipsos commentarios hic placuit iterum proferre, sed multis iisque pernecessariis accessionibus auctos atque locupletatos. Nam ut nihil dicam de *Indice*, quem R. P. Leonardus Colendall diligentissime elaboravit, quique divulgatus sæpe jam est, ut etiam libros omittam *De sanc. Cruciatæ Bulla, deque Officiis Confessarii* (octavum hi et nonum operis hujus librum conficiunt) duos omnino libros adjecimus; alterum qui decimus est et theologiam moralem summo parochorum commodo ad catecheticam redigit, synopsim præterea continet moralis theologiæ quibusdam axiomatis comprehensam; alterum qui totius operis prodromus est, *Deque locis Moralis theologiæ* inscribitur, atque selectos in hanc rem canones exemplis rationibusque confirmatos constituit. Adnotationes præterea passim inspersimus, quæ præsertim La Croixii sententias a PP. Concina, et Patuzio veluti laxissimas traductas strenue vindicant. Quid vero de Benedicti XIV aliorumque pontificum constitutionibus, quæ ad moralem pertinent scientiam? Eas suis quasque locis reddidimus. Neque desiderari a quoquam passi sumus S. R. C. decreta, sanc. item concilii congregationis resolutiones, ex quibus nemo ignorat,

quantum aucta fuerit, atque illustrata moralis theologiæ disciplina. Porro inter libros ex quibus multa in rem nostram decerpsimus, monendus es, lector, principem locum dedisse me quinque illis selectissimæ Ecclesiasticæ eruditionis promptuariis, tomos, inquam, quinque *Constitutionum (Notificazioni)* quas Prosper Cardinalis Lambertinus Bononiensis archiepiscopus ante emisit, quam ad supremum apostolatus apicem, universe plaudente Ecclesia, ac litteratis præsertim viris mira lætitia perfusis, eveheretur. Ejusdem quoque doctissimi pontificis libros *de Synodo, deque Sacrificio Missæ* in hac novissima editione consuluimus, atque ex illis multa in rem nostram deprompsimus. Nihil profecto utilius (verbo absit invidia) excogitare nos potuisse, quo absolutam ornatioremque Theologiam hanc redderemus, fortasse adfirmabis et tu, si ad eam perlegendam æquo animo accesseris. Quid vero causæ fuerit, cur *Quæstionem Facti* a P. Stephano de Champs editam iterum hic typis exprimi curaverimus, disces ex peculiari ad ipsam præfationem. Utinam cedat hic labor ad Dei optimi maximi gloriam, ac studiosorum utilitatem. Vale.

FRANCISCI ANTONII ZACHARIÆ

DE LOCIS MORALIS THEOLOGIÆ

LIBER PRODROMUS[1].

Busembaum et Lacroixium, exornare parantes, ita illos exhibendos a nobis esse intelleximus, ut boni illi, qui tum librum quempiam Moralis Theologia hodie celebrant, extolluntque, quum alia omnia ab instituto hujus sanctissimæ facultatis in eo legunt, de Scripturis nempe, cæterisque Theologicis locis tractationes, eruditas illas quidem, sed alterius plane loci, ad ejus electionem allicerentur. Neque tamen extra chorum (quod aiunt) saltare in animo est. Absit enim vero, ut Jacobi Besombes vestigiis insistam, qui in suam ***Moralem Christianam*** intulit ***brevem ideam Chronologiæ, et Geographiæ; indicem Geographicum omnium Conciliorum Generalium, et Particularium,*** eorumque ***Synopsim historicam.*** Hæccine, quæso, ad moralem Theologum spectant? Nam si quod Conciliorum sanctiones magno usui Theologo sint (ejusmodi certe consilii una hæc afferri causa possit) Conciliorum Syllabus, atque adeo historia Morali Theologiæ attexitur; quidni ergo et Grammatices præcepta hisce libris inferamus, quod latine loqui, atque scribere Theologum maxime deceat, sæpe etiam oporteat, latinaque lingua ad Conciliorum Canones, Patrumque libros evolvendos necessaria sit. Itaque locos Theologicos ita hic pertractare instituimus, ut neque extra Moralis Theologiæ fines licentius vagemur, neque eorum aliquid prætermittamus, quæ præclarissimam hanc scientiam illustrare possint.

TRACTATUS I.

De Sacra Scriptura.

CAPUT PRIMUM.

De Sacræ Scripturæ proprietatibus, ac potissimum de ejus obscuritate.

Quid Scripturæ Sacræ nomine intelligamus non vacat hic curiosius persequi. Unum id aio, libros intelligi in Vulgata Bibliorum editione comprehensos ad Sacrosancti Concilii Tridentini decretum *Ses.* 4. Plures porro sunt sacræ Scripturæ proprietates. Eas recenset, explanatque P. Lohner Tract. I *Inst. Theol. posit. lib.* I *Tit.* V. *infallibilitatem* nempe, *auctoritatem*, *necessitatem*, *utilitatem*, *jucunditatem*, *simplicitatem*, *eloquentiam*, *profunditatem*, atque *obscuritatem.*

I. Ad *infallibilitatem* quod attinet, *in Sacra Scriptura*, aiebat Hugo *lib.* 3 *de Anima*, *quidquid docetur veritas.... nam Deus est veritas sine fallacia.* Vide Serarium *cap.* 6.

II. Quod spectat ad *auctoritatem,* audi Au-

1 Prodromus iste liber ex integro a P. Zacharia conscriptus operique Lacroix ab eodem additus fuit. Eum S. Alphonsus Liguorio *Theologiæ* suæ editioni cuidam præfigendum ab auctore sibi amicissimo efflagitavit. Quam ipsi dissertationem mittens, hæc inter alia dicebat P. Zacharias: « Eam igitur veluti tuam libens excipe. Vide tamen, ne celeberrimi operis tui inornata hæc, indigestaque tractatio existimationi palam officiat. » Opus vero illud, ut verbis utamur editoris S. Liguorii, « insignis est in ipsius moralem introductio. » *Editoris nota.*

gustinum . *lib.* 1 *de Doct. Christ.* cap. 37. *Titutabit fides, si divinarum Scripturarum vacillet authoritas.* Hic veteres Christianos consuevisse in templis suis duo secretaria a dextro, et sinistro latere absidis constituere, quorum alterum Sanctissimæ Eucharistiæ, alterum Sacræ Scripturæ libris condendis erat destinatum ; testificatur B. Paulinus ad Severum epistola 12. Vide eumdem Serarium *cap.* 7 et Balinghem *cap.* 1 *præparat. ad S. Script.*

III. *Necessitas* Sacræ Scripturæ moralis est quatuor potissimum de causis. I. Ut esset oblivionis veluti medicamentum, subsidiumque memoriæ. II. Ut doctrinis divinis firmior fides haberetur ; docemur enim experientia, iis, quæ publici Notarii manu obsignata animadvertat, facilius assentiri intellectum, quam illis,quæ ab aliis enarrantibus audimus. III. Ut quum in obscura Scripturæ loca impingerent homines, ad alios homines magna virtutum humilitatis, obedientiæ, fidei exercitatione confugerent, tanquam ad interpretes, atque Magistros. IV. Periculi devitandi causa. Nam (quod ab Joanne Chrysostomo vere scriptum in *Psal.* 95) *si quid dicatur absque Scriptura, auditorum cognitio claudicat, nunc annuens, nunc hæsitans, et interdum sermonem ut frivolum, aversans , interdum ut probabilem recipiens. Verum ubi ex Scriptura Divinæ vocis prodiit testimonium; et loquentis sermonem, et audientis animum confirmat.* Vide Salmeronem *Proleg. lib.* 1.

IV. *Utilis* est Scriptura. Ex Paulo ejus utilitates discimus 2 ad Tim. 3. *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Vide Serarium *cap.* 9 *et* 10.

V. De *jucunditate* porro quid attinet dicere? *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo*, aiebat sacer Vates *Psalm.* 118 Quæ quidem mira jucunditas tum ex ipsis libris sacris proficiscitur, quum aliud nihil sint nisi *quædam epistola Omnipotentis Dei ad creaturam suam* uti a Gregorio Magno scriptum novimus *lib.* 4 *epist.* 84 , tum ex eorumdem materie, ex sensuum in iis repertorum diversitate, atque ex spei, quam excitant, singulari plane solatio. Nimirum *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, et consolationem Scripturarum spem habeamus.* Vide Gregorium *lib.* 16 *Mor. cap.* 10 in illa verba Job : *Tunc super Omnipotentem deliciis afflues.*

VI. *Simplicitatem* Scripturæ Sacræ (quæ sexta ejus proprietas est) dum dico, vulgarem intelligo, atque incultum stylum, qualem ejus libri esse oportuit, qui vere divinus, neque ab alio auctore, quam a Spiritu Sancto profectus demonstrari debuit, atque omnibus, indisertis quoque, ac rudioribus patere. Ridebant quidem olim Ethnici libros nostros sacros, quod in iis sermo inelegans esset, atque impolitus, Arnobio teste *lib.* 1 *adv. gentes:* quin etiam sibi displicuisse horum librorum barbariem fatentur non sine lacrymis Augustinus *lib.* 3. *Conf. c.* 5 et Hieronymus in ea, quam *de custodia Virginitatis* ad Eustochium dedit, epistola. Utinam vero novatores, qui istiusmodi exemplis mirifice delectantur, novasque Scripturæ versiones cudere in dies aggrediuntur, quod sancta ista, et simplex ipsis sordeat antiquitas, Augustini, atque Hieronymi errorem suum deflentium lacrymis incitati aliquando sapiant! Cæterum eruditissimam Benedictini Martin Præfationem in Gallicam suam *locorum Sacræ Scripturæ difficiliorum explanationem* si quis legerit, ex Plautinis, aliisque ejusmodi vetustissimis fontibus hausta a Vulgatæ nostræ editore, comperiet plura, quæ barbarismos prima fronte exhibent. Vide Serarium *Proleg. cap.* 23 et Bonfrer. *Præloq. cap.* 10.

VII. Addo tamen cum illo rudi, et impolito stylo stare posse eloquentiam, eamque in Sacra Scriptura esse summam rectissime Picus Mirandulanus ad Hermolaum Barbarum scribebat : *Non movent , non persuadent Sacræ Litteræ, sed cogunt, agitant, vim inferunt; Legis rudia, et agrestia verba, sed viva, sed animata, flammea, aculeata, ad imum spiritum penetrantia hominem totum potestate mirabili transformantia.* Vide. August. lib. 4 *de Doct. Christ. c.* 6. Hæc generatim : speciatim vero de Isaiæ vaticiniis adi Sanchez *in prooemio ad hunc prophetam*, et Bonfrerium *Præloq. cap.* 10 *sect.* 1. De Pauli vero epistolis Chrysostomum, et Hieronymum *in epistola ad Pammachium.* »

VIII. Profunditatem Scripturarum considerans Augustinus exclamabat *lib.* 12 *Conf. cap.* 14. *Mira profunditas est eloquiorum tuorum, Domine, quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas, horror, est intendere in eam, horror honoris, et tremor amoris.* Ita sane, sive ipsius materiæ

sublimitatem, mysteriorum, inquam, et doctrinarum supernarum magnitudinem, sive sensuum multitudinem, nam *singuli sermones, syllabæ, apices, et puncta in divinis Scripturis plena sunt sensibus*, uti monet *in cap.* 3 *Eph.* S. Hieronymus: sive demum prophetiarum in Sacris litteris contentarum numerum spectemus, et arcanos sensus, mira profunditas, horror est. Vid. Salmeron *Proleg.* 2.

IX. Illud restat, ut de obscuritate Scripturarum pauca dicamus. Mirum est nostri temporis Sectarios eo dementiæ devenisse, ut Scripturas cuique perspicuas, clarissimasque esse vellent, quum id aperte adversetur Scripturis ipsis, Patribusque universis, quorum testimonia collegere Bellarminus *tom.* 1 *Controv.* Serarius *in Proleg. cap.* 22 et Bunfrerius *Præloq. cap.* 3 *sect.* 2 atque adeo experientiæ, qua quisque intelligit, quam multa in Scripturis sint sibi plane obscura, multa etiam, quibus doctissimorum quoque Virorum commentaria vix lucem afferre possint. Nostrum non est diutius in hac quæstione immorari.

Certe duæ sunt potissimum obscuritatis hujusmodi causæ. Primam peto ex rebus ipsis, secundam ex modo illas proponendi, et explicandi.

Et quidem quod ad res attinet, agit frequenter Scriptura de rebus sublimibus, cœlestibus, et quæ sub sensum non cadunt; quibus percipiendis imbecillitas nostra non est; aiebat Christus *Joan.* 3. 12. *Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo si dixero vobis cœlestia, credetis?* Rursum agit de rebus locorum, temporumque intervallo longe dissitis, quæ propter morum earum regionum, illiusque ævi a nostris consuetudinibus discrepantiam, aliarumque circumstantiarum ignorationem difficilia nobis intellectu omnino sunt. Haud his absimilia, quæ futura extremis Antichristi temporibus vaticinatur. Præterea modus ipse, ac ratio scriptionis difficultatem auget, metaphoris nempe, allegoriis, catachresibus, antiphrasibus; ac præcipue hebraicis idiotismis abundat, multaque symbolis involvit.

Cur autem Deus obscuras esse voluerit scripturas suas, septem hasce causas ex Patribus affert Serarius. I. Ut humana edometur superbia, dum assequi et intelligere se illas non posse sentit. II. Ut ad Deum precandum vel eadem humana cogatur superbia, vel excitetur infirmitas. III. Ut suis scripturis maneat honos, et auctoritas, quod quæ facilia sunt soleant fere apud non paucos vilescere. IV. Ut honesta, utilis, et jucunda hominibus sit ingeniorum exercitatio. V. Ut eædem animo magis infigantur, ac insculpantur Scripturæ. VI. Ut a deterioribus, minusque aut utilibus, aut necessariis studiis avocetur mens. VII. Ut omne in isto Scripturarum epulo absit fastidium.

CAPUT II.

De Metabolica Scripturarum interpretatione.

Criticorum est Syriacam, Chaldaicam, Græcam, atque alias id genus versiones ad examen vocare, quæque ad eas spectant enucleatius edisserere. Vide Serarii, et Bonfrerii Prolegomena, Calmetium, Natalem Alexandrum, Du Pinium, Simonium, Fr. Cherubinum a S. Joseph, Casinum in Encyclopædia Biblica. Latinam hic nos versionem expendimus, atque illam quidem vulgatam nostram. Nam veteres latinas versiones, quæ primis illis temporibus eo numero circumferebantur, ut August. *l.* 2 *de Doct. Christ. c.* 2 nullo pacto eas recenseri posse scripserit, eruditis relinquimus, ne Itala quidem excepta, quam cæteris, ibidem ait Augustinus, præferri; ubi tamen moneo non deesse viros doctissimos, atque hos inter honoris causa nominandus clarissimus Marchio Maffeius, qui suspicantur Italam hanc Versionem nusquam exstitisse, atque amanuensium vitio mendum in Augustini verba irrepsisse, legendumque *ita illa*, non *Itala*, ut proinde irritum putent eruditi Galli, cæteroqui egregium laborem in Itala versione edenda, atque vindicanda.

Vulgatam nostram igitur intelligimus. Norunt omnes sacros Scripturarum libros Græce permultos, plerosque Hebraice a suis auctoribus scriptos fuisse, Marci Evangelio dempto, quod Latine scriptum nonnulli affirmant, aliis negantibus; qua de controversia consule Bollandianos Tom. 3 *Aprilis*, ubi de S. Marco et Montfauconii Viri clarissimi Diarium Italicum. Harduinus in suis in Novum Testamentum commentariis posthumis, quos facile crediderim a male feriato editore interpolatos fuisse, mira de idiomate, quo primum scripti sunt novi fœderis libri, conjicit, ac proponit; Vulgatam enim contendit non tam versionem ex primo idiomate, quam versionem versionis dicendam esse. At criticorum omnium, Patrum, Ecclesiæ denique judicium prohibet nos Viro ad miraculum ingenioso, et in pau-

cis utinam magis sobrie! eruditissimo assentiri.

Jam vero duo paucis hic disquirenda. Primum illud, quis auctor Vulgatæ: alterum quæ illius fides, atque auctoritas.

Quod ad primum attinet, ea nostra sententia est, quæ Joannis Marianæ spectata eruditione celeberrimi Viri in dissertat. *pro Vulgata editione* cap. 19. *plurimos libros nostræ editionis ex Hieronymi interpretatione esse paucos quosdam ex altera, quæ olim apud latinos Vulgata editio vocabatur, neutros omni ex parte sinceros, sed quibusdam locis, aut verbis ex diversa editione commutatis.* Ex Hieronymi versione, quæ ad manuscr. Codices emendata prodiit integra in nuperrimis maximi Doctoris editionibus, Parisiensi Martianæi, et Veronensi Vallarsii, non sunt *Sapientia, Ecclesiasticus, Machabæi, Baruch cum Jeremiæ adjuncta epistola, Psalterium, appendiculæ libri Esther, Danielis duo ultima capita et cap. 3. Canticum trium puerorum cum iis, quæ antecedunt;* hæc enim omnia, Psalterio excepto (quod quidem vertit Hieronymus, Ecclesia tamen maluit ex antiquiore interprete sumptum servare, eorum potissimum gratia, qui Psalmos ex prima illa translatione canere, ac recitare assueverant) hæc, inquam, non transtulit Hieronymus, sive quod ea Hebraice scripta non repererit; ipsius autem consilium erat ex Hebræo tantummodo vertere: sive quod ea non censuerit esse in Hebræo, vel Christiano Canone, qui deinde constitutus est ab Ecclesia. Porro hæc ex antiquo ante Hieronymum editore habemus; quæ tamen in Daniele Hieronymus Hebræa non reperit, ex Theodotionis versione deprompta sunt, ex qua totum Danielem ante Hieronymum legebat Ecclesia. Ne Novum quidem Testamentum vertit Hieronymus, sed ab antiquiore translatum emendavit, seu, ut ipsemet in fine libri *de Viris illustribus* scribit, « Græce fidei reddidit. »

Quod ad alterum spectat, reddenda hic sunt sacrosanctæ Tridentinæ synodi verba *Ses.* 4. *Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum quænam pro authentica habenda sit innotescat: statuit, et declarat, ut hæc ipsa vetus, et vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, et expositionibus pro authentica habeatur; et ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat, vel præsumat.* Ex hac porro concilii sanctione

Certum est I. Versionem hanc cæteris latinis omnibus editionibus esse anteponendam, etiam veteri ex Sept. Interpretum Græca translatione sumptæ, quam Ecclesia maturo judicio reliquit, assumpta Hieronymiana. II. Certum est, non anteponi a Concilio versionem nostram, quidquid oblatrent Hæretici ad invidiam Synodo conflandam, Hebræis, et Græcis fontibus, quarum nulla hic mentio, præsertim purioribus; etsi quum hujusmodi fontes nostris temporibus lutulenti nonnihil, et impuri sint (ut Mariana, Bonfrerius, aliique passim sentiunt) illis rivulum hunc nostrum purum, et minime turbatum præstare, quis prudens negaverit? III. Fit ut versio hæc nostra non tantum cum cæteris illis editionibus collata fidelior, ac magis sincera haberi debeat, sed revera *absolute,* ut aiunt, et *simpliciter* fidelis sit, atque sincera, nihil ut contineat subdole, ac dolose additum, detractum, immutatum. IV. Constat, nihil in hac versione contineri cum recta fide, atque sanctissimis moribus pugnans. Quæ Morali Theologo sufficiunt. Num vero ita authentica sit vulgata nostra, ut ne levissimus quidem defectus, atque error, præsertim in singulas voces irrepserit; quæstio est, quæ eruditos viros hodieque vexat, affirmantibus aliis, aliis negantibus. Vide Marianam *c.* 21 *et seq.* Bellarminum in Dissertatione paucos ante annos Wirceburgi edita, atque ex recentioribus Natalem Alexandrum, Du Pinium, Simonium, Cherubinum a S. Joseph, Casinum.

CAPUT III.

De Exegetica Sacrarum Scripturarum Interpretatione.

DUBIUM I.

Quotuplex sit Sacrarum Scripturarum sensus.

Triplex est Scripturarum sensus, *Litteralis,* qui et *Historicus* dicitur, quod in historia elucescat is maxime, *Mysticus et Accommodatitius.* Unum litteralem sensum admittunt novatores, quos a Salmerone *Prol.* 7. Serario *cap.* 21 Bonfrerio *cap.* 20 vide vehementer exagitatos, confessosque.

Litteralem sensum dicimus, quem verba, sive proprie, sive metaphorice accepta ex Spiritus Sancti loquentis intentione primo, et

immediate significant. Non enim is tantummodo litterarius sensus est, quem verba proprie sine tropo significant; alias plura Scripturarum loca litterali sensu carerent. Hinc merito Bellarminus *lib.* 3. *cap.* 3. apud Serarium docet, duplicem esse litteralem sensum, *proprium*, et *figuratum*.

Mysticus porro is est, qui non proxime per voces, sed mediate, et remote, mediis scilicet rebus per voces sensu litterali significatis a Spiritu Sancto indicatur. Exemplum esto illud *Deuter* 25 : *Non alligabis os bovi trituranti.* Ubi sensus litteralis is est, quem verba indicant: mysticus vero, ut S. Paulus 1 *Cor.* 9 explicat, Doctoribus, et Concionatoribus necessaria ad victum suppeditanda esse significat. Quum autem res mediate, et remote in Scripturis per voces indicatæ, tres veluti in classes tribui possint, triplex quoque mysticus sensus a Doctoribus statuitur; *Allegoricus*, qui res credendas, et ad militantem Ecclesiam pertinentes significat; *Anagogicus*, qui circa res sperandas, ac triumphantis Ecclesiæ proprias versatur; *Tropologicus*, qui res agendas, morumque institutionem spectat. Hinc celebre illud dystichon :

Littera gesta docet; quid credas, Allegoria;
Moralis, quid agas, quod tendas, Anagogia.

Accommodatitius est, per quem ea, quæ litterali sensu dicuntur, ad alia, quæ Spiritus Sanctus neque proxime, neque remote significavit transferuntur. In multis hujusmodi accommodatione utitur Ecclesia, ut quum illud *Eccli.* 44 : *Inventus est justus, et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio,* sanctis Confessoribus aptat. Sic etiam quæ *Zachar.* 4. de Jesu sacerdote filio Josedech, et Zorobabel dicuntur: *Hi sunt duæ Olivæ* etc. Joannes *Apoc.* 11, 4. Enoch, et Eliæ accommodat. Hæc autem de hisce sensibus notabis. Primum est, accommodatitium sensum, quum ex cujusque ingenio fingi possit, perperam ad probandum afferri. II. Sensum litteralem in omni omnino Scripturæ loco reperiri, non item mysticum. III. Posse interdum plures ejusdem sententiæ sensus litterales dari, ut post B. Thomam 1 *p. q.* 1 *art.* 10 probant Salmeron. *Proleg.* 8 Serarius *c.* 21 *quæstiunc.* 12 Bonfrer. *c.* 20 *sect.* 5. Exemplo sit locus ille *Isaiæ c.* 53. *Generationem ejus qui enarrabit?* quem Patres plurimi de æterna Christi generatione, de temporali in utero Virginis alii intelligunt; utrique apte, sive generationem utramque spectes, sive loci illius seriem universam. IV. Posse quoque plures in eadem sententia mysticos sensus, atque adeo interdum omnes reperiri. Sic *Jerusalem*, quæ vox litterali sensu Urbem significat, allegorice Ecclesiam, tropologice animam, anagogice cœlestem gloriam indicat. V. Sensum mysticum plerumque ex Veteri tantum Testamento erui, utpote quod figuris, allegoriis, et symbolis abundat; rarius vero in Novo reperiri, licet in hoc etiam locum habeat, uti in Navicula Petri jactata videre est, quæ mystice persecutiones Ecclesiæ illatas significat.

DUBIUM II.

Quoniam modo litterarius Bibliorum sensus sit investigandus?

De litterario sensu quærimus, quonam modo investigandus sit; nam mysticum morali theologo utiliorem credo exornandis thesibus suis, quam solide comprobandis, de quo sequenti capite.

Interea duodecim subsidia hic habeto litterali sensui inquirendo maxime apta, quorum priora sex aliorum etiam librorum communia sunt, posteriora sex Bibliorum propria.

I. Linguarum Græce præsertim, atque Hebraicæ cognitio. II. Artium, quibus loquendi ratio traditur, peritia, sive grammatica, sive rhetorica sit. III. Disciplinarum, quas Scripturæ attingunt scientia. Huc præter Scholasticam Theologiam spectat historia, Philosophia, Mathesis, Geographia, et antiquitatis universæ notitia. IV. Omnium, quæ in libri, vel capitis contextu sunt consideratio; antecedentium videlicet, et consequentium. V. Similium, et dissimilium locorum collatio. VI. Interpretum lectio. VII. Divini luminis imploratio. VIII. Vitæ puritas. IX. Inspectio traditionis apostolicæ, et generalis in Ecclesia Catholica praxis. X. Consideratio analogiæ fidei, de qua Apostolus *Rom.* XII, 7. XI. Unanimis Patrum consensio. XII. Regulæ quædam, quæ ad intelligendas Scripturas a quibusdam traditæ sunt. Vide Pagninum in *Isagoge*, Salmer. *Proleg.* 9, 10, 11 et Bonfrerium *cap.* 20. *sect.* 4.

CAPUT IV.

De usu Scripturarum in Morali Theologia.

Canon I. Scripturæ auctoritas præcipuus fons est, unde Theologus quæ ad mores spectant, doctrinas hauriat. Nam, ut scribebat Gregorius XIII ad Philippum secundum His-

paniarum regem; *hinc omnia ad omnes virtutes præcepta colliguntur.*

Canon II. Ne quidquam statuito, quod clarissimis Scripturarum testimoniis adversetur.

Canon III. Nihil defendito, quod ex quopiam Scripturæ loco per legitimum, certumque Theologicum discursum ducta cum conclusione pugnet.

Canon IV. Ad confirmandam conclusionem quampiam Scripturis in mystico sensu acceptis ne utere, nisi constet hunc esse vere sensum mysticum. Constabit autem præter subsidia n. 9, 10, 11 nuper indicata, quotiescumque ab alio canonino scriptore locus quispiam Scripturæ ad probandum adducitur; sensusque, quem illi dat Scriptor canonicus, litteralis esse non possit. Vide Bonfrer. *c.* 20, *sect.* 4.

Canon V. Historias, in quibus Scriptura sacra exhibet viros justos quidpiam præstitisse, quod vel malum revera sit, vel mali speciem habeat, casuum solvendorum regulas ne putato. Non enim (quod sapienter monitum ab Augustino *contra Mendacium* cap. 8.) *Omnia quæ a sanctis, vel justis viris legimus facta, transferre debemus in mores.*

Consectarium. Non licet parentibus filiis maledicere, aut eos ex quocumque zelo occidere, quod Noe Cham posteris maledixerit, et Abraham peculiari Dei jussu Isaac filium immolare paratus fuerit.

Canon VI. Singularia exempla, quæ in Scripturis leguntur ad universalem legem confirmandam ne assumito.

Consectarium. Ridicule Besombes Tom. 2 *tract.* 2 *cap.* 4 veram hanc propositionem: *Quatuor requiruntur conditiones in eo, qui absolvit a censuris.* I. *Debet esse Clericus.* II. *Debet habere jurisdictionem contentiosam.* III. *Debet certa scientia absolvere.* IV. *Debet absolvere sponte, et non coacte,* ridicule, inquam, hoc argumento probat: *Paulus, qui absolvit Corinthium incestuosum quatuor prædictas habebat conditiones.* Vah! bellam ratiocinationum hujus similem: *Paulus, qui incestuosum absolvit, fuit Apostolus; Apostolus igitur sit oportet, qui absolvit a censuris.*

Canon VII. Præcepta moralia, quæ in Veteri Testamento sanciuntur, ne sumito in ea restrictione, qua videntur in Exodo exprimi, nec juxta falsam Scribarum interpretationem, aut popularem Hebræorum traditionem; sed juxta eam additionem, quam vel Moses, vel alii Scriptores Canonici apposuere, illamque potissimum explanationem, quam tradit Christus in Evangelio.

Consectarium. Licet Judæi putaverint solum actus externos a lege prohiberi, minime vero cogitationes, desideria etc.; nefas tamen est ita sentire, Christo oppositam doctrinam prædicante.

Canon VIII. Videndum ne Scripturæ verbis, quibus pium aliquod consilium proponitur, præceptionis vim inesse incauti velimus.

Canon IX. A Scripturis citandis abstinere consultius judicato, quam harumce allegationum vanitate quadam abripi, eosque locos afferre, qui nihil efficiant.

Consectarium. Ridendus Besombes, qui Tom. 2 *Tract.* 1 *cap* 4, *art.* 5 monet antiquitus aquam, etiam ipsam extra refectionem, interdictam fuisse jejunantibus; *Rex enim Ninivitarum indixit abstinentiam pariter, et aquæ.* Jon. 3 *Et Esdras jejunans panem non comedit, et aquam non bibit.* Mi bone, cui hinc extundas extra refectionem (id enim probandum fuerat) aquam fuisse vetitam? Rex Ninivitarum omnem omnino refectionem prohibuit: *Homines, et jumenta non gustent quidquam, nec pascantur, et aquam non bibant.* Idem dictum esto de Esdra jejunante.

APPENDICULA

De ratione, qua locum hunc Theologicum nuper pertractavit P. Concina.

Etiam P. Concina Apparatus sui *ad Theologiam Christianam* Tomum primum locis Theologicis destinavit. Sed quod mirandum maxime, illud est, Christianæ Theologiæ auctorem ubi de Scripturis agit, unum id præstare, ut Scripturas sacras Theologo legendas inculcet; ac ne inani labore semet defatigasse videatur, invidiam conflet Probabilistis, quasi a Sacrorum librorum lectione se aliosque avocarent, quo nihil futilius, ineptiusque fingi potest. Legendæ Scripturæ sunt; sed earum lectio ne Theologiæ Moralis studioso inutilis sit, is Canones a nobis antea constitutos ob oculos habeat, necesse est. Hoc unum demum Probabilistæ volunt, quibus experientia compertum est, eos Scripturarum locos a modernis Theologis quibusdam in medium adferri, qui nihil ad rem faciant, aut generalia tantummodo quædam Christianæ Theologiæ capita a nemine in dubium vocata contineant.

Illud porro multo lepidius, fontem alium theologis omnibus incompertum hactenus a P. Concina fuisse detectum *Diss.* II cap. VII.

Christi Domini nempe oraculum : *multi sunt vocati, pauci vero electi*. Quid ex hoc Servatoris nostri effato ad Theologicas conclusiones duci possit, sanæ mentis quisquiam haud intelliget. Ego vero intelligo, quamobrem disputatio isthæc a P. Concina fusiore calamo fuerit instituta. Putat ille, vir sane bonus, hoc admisso Christi oraculo antiprobabilisticam Theologiam mirifice stabiliri; hac enim doctrina recepta multos perire necessum est. At quonam quæso Theologiæ istiusmodi studium abripit ingeniosum hominem! Fuit certe e Probabilistis quispiam, qui multo plures salvari contenderet quam perdi adfirmarit; non id tamen e Probabilismi fontibus haustum. Non enim si plures pereunt, quam salventur, Probabilismi illud vitio vertendum: fornicatio, adulteria, homicidia, mendacia, obtrectationes, furta, aliaque innumera, quibus passim homines illigantur, scelera manifesta, nec ullis Probabilismi effugiis defendenda, hæc ea sunt, quæ in æternam homines perniciem trahunt. Quis, ne Probabilistas alios huc frustra avocem, Paulo Segnerio vehementior Probabilismi defensor? Hic tamen æternis addici flammis plures, quam cœlesti gloria donari acerrime propugnavit. Adeo verum est, nihil seu ad Probabilisticam, seu ad Antiprobabilisticam Theologiam facere de salvandorum hominum numero disputationem. Hæc paucis delibasse sufficiat, ut theologi Christiani criterium, ratiocinandi vim, animum lector intelligat. Non negaverim tamen, damnandos plures in Antiprobabilistico systemate, quam in Probabilistico. Verum quid hoc ad rem? Etiam in damnatorum Tutioristarum systemate damnabuntur plures, quam in Antiprobabilistico, quod Catholici tuentur. Proptereane hoc deferendum, atque ad illorum castra transeundum? De consecutione hac viderit Concina.

TRACTATUS II.

DE SANCTIS PATRIBUS.

Traditionem post Scripturas amplissimum esse theologicum locum negaverit Catholicus nemo: verum nihil de isto singillatim profero; quum enim traditionem de hac vel illa re exstare vel ex Patrum consensione, vel ex Ecclesiæ judicio potissimum constet, satis illa erunt, quæ de Patribus hoc tractatu; sequentibus vero de pontificum, conciliorumque decretis, ex quibus præcipue Ecclesiæ judicium cognoscimus, breviter disseram. Illud stet, Apostolicæ, aut Ecclesiasticæ omnium temporum, locorumque traditioni nihil repugnans doceri sine piaculo posse [1].

CAPUT I.

Quid Sanctorum Patrum nomine intelligamus.

Sanctos Patres dum dicimus, non Apostolos, aut Pontifices quoscumque intelligimus, neque eos solum, quos Doctores Ecclesia expresso suffragio declaravit: sed veteres scriptores Ecclesiasticos ab apostolico ævo ad medium XII sæculum, quorum agmen claudit Melifluus Claræ-vallensis Abbas Bernardus.

Enimvero si ab instituto libri hujus discedere non puderit, catalogum Sanctorum Patrum hic adscriberem. At quum id plane ridiculum, adnotabo tantum quos consulere quis possit de istiusmodi re disserentes : Hieronymum, Gennadium, Isidorum Hispalensem, Honorium Augustodunensem, aliosque de Ecclesiasticis Scriptoribus Tractatores ad Trithemium cum accessionibus Auberti Miræi, suisque animadversionibus edidit Hamburgi anno 1718 *Bibliothecæ Ecclesiasticæ* titulo apposito solertissimus Vir, idemque eruditus Fabricius; qui utinam abdicatis erroribus, Romanæ sese communioni devovisset! Sixti Senensis Bibliotheca, Possevini Apparatus, Bellarmini aureus *de Scriptoribus Ecclesiasticis* libellus, atque in hunc Philippi Labbæi dissertatio, Raynaudi *Erotemata* passim omnium manibus teruntur. His accessit nostris temporibus bibliotheca Gallico idiomate conscripta a Dupinio, quæ tamen caute legenda, et Benedictini monachi Ceillieri volumina plura item Gallice scripta super eodem argumento, Cavei *Historia litteraria* cum Addissonii accessionibus, et Oudini *de Scriptoribus Ecclesiasticis* commentarius in tres tomos tributus a pluribus legitur : at illa hæretici hominis est, hic impii transfugæ a Sacri Claustri abditis recessibus ad hæreticorum tumultus, quanquam hujus supplementum ad Bellarmini librum, et Labbæi dissertationem omittendum non est, quum a suo auctore adhuc catholico,

1 His P. Zachariæ verbis patet cur de verbo Dei extra libros sacros *tradito*, fusius ac in particulari locutus non fuerit, quod tamen inter theologicos fontes non ultimum locum tenet. — Libri quoque Liturgici multa continent quæ ad Theologiam moralem referuntur, et ideo inter theologica loca merito referri debent. *Editoris nota.*

ac Religioso prodierit. Hi fontes; rivuli Francolinus in *Tyrocinio Theologico*, Vallemontius in *Elementis historiæ*, aliique id genus Epitomatores.

CAPUT II.

Casuistas Patrum contemptores non esse.

Qui Casuistarum libros post virulentum *Provincialium Litterarum* scriptorem mordere, ac dilacerare aggressi sunt, id cum primis in illis reprehendere, quod sane ad incautos decipiendos maxime fieri oportuit, studium sanctorum Patrum neglectum, atque adeo improbatum.

Quam quidem calumniam depulere plurimi, atque inter alios in aureis, elegantissimisque Cleandri, et Eudoxi Dialogis adversus impudentes Paschalis *Provinciales Epistolas* nuper indicatas P. Gabriel Daniel. At quum hodie eadem nænia recinatur, aliquid hac super re, ad retundendam ineptam criminationem, addendum hoc maxime loco, quo de Patribus agimus.

Ac primum aio, Casuistas duas veluti in classes dispertiendos esse, quarum altera grandium voluminum scriptores complectitur Suarios, Vasquios, Laymanos, Bonacinas, Dianas, Sporeros; Summistas altera, et compendiorum authores, quos inter Busembaum. Summistas porro libens fateor, Patrum testimoniis raro admodum, ac fortasse nunquam uti. Quod tamen qui Patrum contemptui tribuerit, næ ille stultissimus criminator habendus erit. Nam longas ne Patrum citationes ab iis expectes, quorum unum illud studium brevitati consulere? Hoc profecto idem esset, quod in Tursellini *Historica Epitome*, aut Cluverii *Introductione ad Geographiam*, veterum, recentiumque Historicorum, aut Geographorum sententias requirere. Præterea cum Summistis plerumque mos sit, ad eos, qui theologicas res fusiori calamo persecuti sunt, lectores suos mittere, atque hi, ut nunc demonstrabimus, Patrum auctoritati nitantur maxime, perinde de illis sentiendum, ac si Patrum verba ipsimet redderent.

Quod autem ad primos illos Casuistas spectat, qui pluribus Voluminibus Theologiam Moralem complexi sunt, eosque, qui illis accessere, ipsos inter, et Summistas veluti medii, oculis careat oportet, qui Patres ab illis neglectos queratur. In his enim frequentius nihil, quam aut Patrum testimonia describere, aut locos indicare, ubi de hac, illave re loquantur Patres. Et vero, si Suarius, si Vasquius, si Valentia, Becanus, Gobatus, Fagundius, Sanchez, singulis locis, ubi Patres consulendos monent, eorumque libros adnotant, eorum testimonia verbatim addidissent, futurum censeo, ut longe explicatior in istorum voluminibus Patrum auctoritas prodiret, quam in Natalis Alexandri, Geneti, Pontasii, Besombii, et cæterorum libris. Illud etiam fortassis pateret quanti horum interfuerit Casuistas ludibrio exponere, ne scilicet turpes plagiarios sese omnium obtutibus proderent. Nimirum casuistarum scrinia compilasse magnos istos theologiæ e Patribus ductæ prædicatores, atque magistros, tam certum est, quam quod maxime.

At non solis Patrum testimoniis Casuistæ controversias suas definiunt. Ita sane : at illas ne sic quidem definiri posse, quis non videat? Nam ut nihil de illis quæstionibus dicam, super quibus inter Patres nequaquam convenit, sexcenta quotidie dubia enascuntur, quorum qui in Patribus quærat explicationem, ridiculus sit. Memini accepisse me ex doctissimo homine, virum quemdam Ecclesiastica dignitate conspicuum, qui Patrum Theologiam singulis pene verbis inclamabat, Arimini dubitasse non multos ab hinc annos, num censuris implicitus esset; quum autem ex veterano Theologo percunctatus esset ille, quid ipse sentiret, hic vero joci causa respondisset consulendos Tertulliani, Lactantii, Augustini, Ambrosii, Leonis, Basilii codices; bonum illum ira exarsisse primum, deinde composito nonnihil animo vanitatem suam agnovisse, atque abjecisse. Quid ad hæc P. Concina? (ait T. I *Appar.* p. 277), hoc idem asserere Lutheranos, et Calvinianos de controversiis, quæ illos inter, et nos Catholicos agitantur. Quam in rem affert diserta Johannis Dallæi verba dicentis, Patres controversias istas « nunquam fere, nisi casu, atque obiter, et aliud agentes attingere. » Verum ipsemet, quibus protegamur ab hoc telo, arma suggerit. Negat enim, ac vere negat, (p. 278), a Patrum scriptis abesse doctrinas, quibus hæreticorum figmenta detegantur. At qui ostendet vir eruditus, casuisticas controversias in Patrum libris reperiri? Errat Dallæus: errare nos, nisi alios ab iis, quos habemus, Patrum libros proferat, non demonstrabit Concina, ne millenos quidem si effundat Theologiæ Christianæ tomos. Quæso, Patrem inveniat (uno contentus hoc exemplo causa

cedam, si invenerit) unum inveniat Patrem, qui trinum contractum usuræ arguat. At Patres usuram damnant. Ita sane; hic igitur contractus usuræ suspicione non vocat? Logici, vestram fidem. Cæterum quum eo demum spectet tanta Theologiæ Patrum laudatio, ut Casuistæ Probabilismi defensores Patrum veluti osores contemptoresque perditissimi traducantur, contendo, iniquam esse accusationem hujusmodi, atque adeo ab ipsorum Patrum instituto, doctrinisque perquam alienam.

Repetamus tantisper animo celeberrimam illam, quæ Africanas Ecclesias, atque etiam Asiaticas diu vexavit, de rebaptizandi hæreticis controversiam; quam qui commentitiam esse, fabularumque similem cum P. Missorio contenderit, paucos inveniet suæ sententiæ suffragatores. Iterum abluendos baptismate, qui Ecclesiæ catholicæ nomen darent, hæreticos censebat cum Africanis fuis B. martyr Cyprianus[1]. Quæ quidem Cypriani opinio non tutior modo erat, ut compertum cuique esse potest, qui tutioris opinionis nomen intelligat, sed etiam contraria probabilior, atque adeo certa videbatur Africanis. Qua de causa ad Pompeium scribens Cyprianus *ep.* 74. *Baluz. edit.* aiebat : *Quæ ista obstinatio est, quæve præsumptio, humanam traditionem divinæ dispositioni anteponere, nec animadvertere indignari, et irasci Deum, quoties divina præcepta solvit, et prœterit humana traditio?* Addit August. *lib.* 2 *de Baptismo num.* 5 iis argumentis nixam fuisse Cypriani sententiam, tamque verisimilibus, ut sola Ecclesiæ auctoritate in aliam abire se palam profiteatur. En ejus verba : *Nec nos ipsi tale aliquid auderemus asserere, nisi universæ Ecclesiæ auctoritate firmati.* Ex his ducet ortasse quispiam, cæteros illorum temporum Patres, qui Stephano Romano Pontifici assentiebantur, et Afrorum opinioni refragabantur, minus tutam sententiam propugnasse, atque adeo solum probabilem. Ego vero, qui Probabilioristam respondere facile posse video, Cypriani adversariis visam fuisse sententiam suam Cyprianica probabiliorem, eaque de causa ab his defensam, in hunc modum argumentari malo : Cypriani sententia probabilior ne fuit opposita ? an solum probabilis ? utrumlibet elige. Si hoc dixeris, cur igitur Augustinus *nisi universæ Ecclesiæ auctoritate firmatus* a Cypriano discessisset ? An non satis illi esse debuit probabilem tantum Cypriani esse sententiam, hac oppositam probabiliorem? Dices illud? Cum Cypriano res tibi erit, atque adeo cum Augustino. Cyprianus nempe ad suam Carthaginensem synodum ita præfatur : *Superest, ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus, proferamus, neminem judicantes, aut a jure Communionis aliquem, si diversum senserit, amoventes.* Augustinus vero lib. 5. *de Baptismo* Cyprianum ea vel maxime de causa laudat, quia *nemini præscribens, neque præjudicans, quo minus quisque Episcoporum, quod putat, faciat, habens arbitrii sui liberam potestatem, etiam nobis qualibuscumque dedit locum pacifice secum ista tractandi.* Sensit ergo Cyprianus, sensit Augustinus (siquidem Africanorum sententia probabilior fuerit) icere sequi opinione m probabilem, probabiliore relicta.

Hujus simile argumentum est quod ex Hieronymo profero. Sed Christiani Lupi Augustiniani Casuistis, ac Jesuitis præsertim non admodum amici, verba hac re ex cap. 3. dissertationis *De opinione probabili* recitemus. *Apud antiquos Patres.... fuit et alia quæstio. Quidam censebant a solis post baptisma iteratis nuptiis, quem fieri irregularem; alii*

1 Pauca hic obiter de hoc dissidio notanda. Sanctus Augustinus, Cypriani temporum sat vicinus, dubitative de sancto Carthaginensi præsule in hac re loquitur: « Si scripta ejus esse constat quæ pro vobis proferenda arbitramini. » *Contr. Crescon.* lib. II, cap. XXXI. « Quanquam non desint qui hoc Cyprianum prorsus non sensisse contendunt; sed sub ejus nomine a præsumptoribus atque mendacibus fuisse confictum. » Ep. *ad Vincent.* XCIII seu Edit. Gaume II, c. 368-9. De hoc autem silent 1° Pontius, sancti Cypriani diaconus et amicus vitæque ejus scriptor; 2° sanctus Dionysius Alexandrinus, de baptismo tamen hæreticorum expresse disserens; 3° sanctus Basilius licet de Africanorum sententia tractet; Donatus et Parmenianus Donatista. Unde, quamvis doctores bene multi Eusebium *Hist.* lib. VII, cap. III, ac si Hieronymum dial. *contra Lucifer.* et *de Viris illustribus* supra citatis auctoribus, quo non plane constat nomine, anteposuerint, F. Raymondus Missorius Franciscanus conventualis, Venetiis, an. MDCCXXXIII, librum edidit cui titulus: *In duas celeberrimas epistolas sanctorum Firmiliani et Cypriani adversus decretum sancti Stephani Papæ, de non iterando hæreticorum baptismo, disputationes criticæ, quibus unam et alteram a Donatistis fuisse confictam, nunc primo demonstrat pater R. Missorius.* Quam sententiam, duabus dissertationibus prosecutus est, an. MDCCXC, P. Marcellinus Molkenbuhr, Franciscanus, quas habes in tomo III *Patrologiæ* Migne, c. 1357. Eamdem tuitus est DD. Tizzani, in opere *La celebre contesa fra S. Stefano e S. Cipriano*, Romæ aun. MDCCCLXII edito, in quo nec pauca nec levia congerit argumenta clarissimus auctor. *Edit. nota.*

censebant fieri a quibuscumque, præsertim si alteræ saltem fuissent initæ post sacrum lavacrum. Et hanc sententiam constantissime tenuit Romana Ecclesia, et plures Latinæ. Est res omnibus eruditis exploratissima. At Hispaniarum Ecclesia tenuit oppositum, et plures ipsi assenserunt (hos inter S. Hieronymus in epistola ad Oceanum) et adversus istam Hispaniæ opinionem Siricius Pontifex scripsit suas ad Himerium Terraconensem Archiepiscopum decretales litteras, in quibus omnino agit adversus unum Baptismo prius, aliud ipso posterius confugium. Lucet ex S. Innocentii I ad Toletanum Synodum similibus litteris palam asserentibus istam solum bigamiam in Hispaniis reprobari... Interim his omnibus non commotus S. Hieronymus permansit firmus in sua sententia. Imo etiam in commentario Apostolicæ ad Titum epistolæ... communem sententiam constanter affirmat esse superstitiosam potius, quam veram; quod ipsum docuit firmius etiam in aliis locis... Et nescio cui Chrysogono, Rufini discipulo, istam doctrinam culpanti in libris adversus Rufinum (lib. 1 cap. 7), *laudatus Hieronymus respondet.......* Habent libellum quem in crimen vocant. Ille respondeat. Hunc sua disputatione subvertat. Quid austeritate frontis, et contractis, rugatisque naribus concava verba trutinatur, et sanctitatem apud vulgus ignobile simulato rigore mentitur? Audiat nos iterum etc.... Hæc dicimus, non quod ipsi propitio Christi hac quæstione teneamur, sed interrogati a fratribus, quid nobis videretur, respondimus nulli præjudicantes sequi quod velit, nec alterius decretum nostra sententia subvertentes. *Mature notanda sunt hæc verba*: Quid austeritate frontis etc. *Etenim quadrant et in nostra tempora. Notanda sunt et hæc verba:* Nulli præjudicantes sequi quod velit. *Sunt desumpta ex erratica sancti Cypriani synodo. Notanda sunt item hæc:* Nec alterius decretum etc. *Inter Siricium Pontificem, ac Sanctum Hieronymum intercessit aliquid humani diei. Hinc quædam hujus dicta sunt veneranda quidem; attamen admiranda potius, quam imitanda. Interim constanter docuit probabilem sententiam esse securam, ac tutam; etiam minus probabilem. Quis enim non videat præsentem illius sententiam fuisse hujusmodi?* Hæc Lupus. Quod si velis Hieronymo tamen probabiliorem visam fuisse, contentiouis funem non traham; inferam enim; igitur vel Hieronymo teste, qui scribit: *nulli præjudicantes sequi quod velit*, licet sequi opinionem probabilem, relicta probabiliore.

Aliud exemplum ex Augustino ducamus. Disparitatem cultus dirimere conjugium, veteres Patres, Cyprianus, Tertullianus, aliique sensere, quibus nos hodieque adhæremus. De suo tamen sæculo sanctus Augustinus scribit in libro *de Fide, et operibus* cap. 19. *Quæ nostris temporibus jam non putantur esse peccata.* Utique, inquit, citatus Lupus cap. 2 per inductam ab adversa consuetudine sententiam probabilem. Et hanc Augustinus non fuit ausus improbare. Hinc subjungit: *Quoniam revera in Novo Testamento nihil inde præceptum est; et ideo aut licere creditum est, aut velut dubium derelictum. At* librum hunc Augustini *De Fide et operibus*, et 19 caput antea non dimittamus, quam aliud in rem nostrum duxerimus argumentum. Ait ergo sanctus Doctor: *Quisquis uxorem in adulterio deprehensam dimiserit, et aliam duxerit, non videtur æquandus eis qui, excepta causa adulterii, dimittunt et ducunt. Et in ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrum et iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, aut quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.* Audi nunc Lupum ibidem. *Affirmat Augustinus, quod suo tempore ista sententia fuerit revera probabilis; nec eam, licet contrarium senserit, fuit ausus damnare.* Adeo verum est Patribus quoque probabiles tantum opiniones suas visas fuisse, aut si aliis probabiliores, non necessario tamen amplectendas.

Sed ne longior sim quam par est, Bernardi testimonium sufficiat Tract. *de Baptismo* cap. 5 ubi hanc regulam, et canonem statuit. *Sane ibi unusquisque in suo sensu securus abundat, ubi aut certe rationi, aut non contemnendæ auctoritati, quod sentit non obviat.* Argue jam. Atque ubi solum *probabilior opinio contraria est, nec certæ rationi, nec contemnendæ auctoritati, quod sentit Probabilista, obviat.* Igitur probabilista in suo sensu securus abundat, si Bernardo fides, quocum sapere malo, quam desipere cum Wendrochio, Paschale, eorumque sectatoribus.

CAPUT III.

De legibus in usu Patrum a morali theologo servandis.

CANON I. Si qua in quæstione (de his quæstionibus loquor quæ ad mores spectant) definienda Patres omnes idem doceant, id veluti certum habendum est; quique aliter sentiret ab hæresis suspicione liber haud esset. Vide Canum lib. VII cap. III concl. 6

CANON II. Unius, aut duorum Patrum auctoritas in his, quæ ad doctrinam morum pertinent, probabile quidem argumentum subministrare potest, firmum vero non potest. « Ita, inquit sapienter Canus ibid concl. 2 ita despicere, et pro nihilo habere, impudentis erit; suspicere, et habere pro certo erit omnino imprudentis. » Vide superiore capite allata, quæque tract. V occasione Casuistarum ex Patribus promemus, errorum exempla; omnino autem lege auctorem nostrum lib. I tract. I num. 211, 212, 213 ubi de damnata illa thesi: *Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatum*, etc.

CANON III. Etiam plurium Patrum auctoritas, reliquis, licet paucioribus reclamantibus, ea argumenta theologo sufficere, et præstare non valet, quibus refragari nefas sit. Quæ indicavimus exempla id abunde demonstrant. Plura refert Lupus in citata dissertatione postuma *de Opinione probabili*.

CANON IV. Patres afferre, præsertim vero multos ad ea firmanda moralis, et christianæ theologiæ generaliora principia, in quibus theologi omnes sibi consentiunt (nisi contra hæreticos sermo sit, quod quidem vix theologi moralis esse potest) intemperantis hominis est, et eruditionis famam captantis; arguere vero, qui secus agant, stultissimi est, et imprudentissimi.

CANON V. Quæ ex Patrum homiliis, asceticis libris, et orationibus, idque genus lucubrationibus, non eam theologo fidem faciunt, quam quæ in dogmaticis instructionibus, epistolis etc. facere possunt. Nam multa in ejusmodi libris exaggeratius proferuntur; neque id mirum, cum oratoribus omnibus id solemne sit: multa quoque consilium potius spectant, quam præceptiones. Hic iterum exclamat Concina p. 279 non aliter Dallæum Patrum testimonia pro catholicis dogmatibus declinare, quam illos dicendo rhetoricis flosculis, atque amplificationibus oratoriis sæpe usos fuisse. At ego primum miror, hæc nobis ab eo homine objici, qui p. 282 Christophori Matthæi Pfaffii verba recitat, hæretici nempe professoris, cui scandalo sunt « Probabilismus, attritionis sufficientia etc. » Quid enim si Concinam urgeam hoc argumento? « Mi Pater, non pudet te Probabilismum, attritionis sufficientiam tam acriter insectari? Id etiam, si nescis, hæretici faciunt: horum tu sequare vestigia? » Deinde plane non intelligo, qui fieri potuerit, ut tot librorum auctor, tantus concionator, tam ingeniosus theologiæ doctor, latum non viderit, Dallæum inter et nos quod intercedit discrimen. In homiliis, atque id genus commentariis etsi rhetoricæ arti indulgeant Patres, non ea tamen sine crimine potuerunt credenda proponere, quæ essent a catholica fide aliena: contra quanquam ne ea quidem potuerint edocere facienda, quæ cum christianis legibus pugnant (neque id ullus negabit) ad illa hortari facile poterant auditores suos, quæ præcepti non sunt, sed consilii, illisque ad id uti exaggeratioribus verbis, quæ præceptum prima fronte exhibeant. En cur ejusmodi testimonia minoris sint apud moralem theologum, cujus est non quid melius perfectiusque sit, sed quid liceat, salve lege, disquirere.

CANON VI. Inconsultum est ea Patrum loca seligere, ubi Patres aliud omnino tractantes, aliquid occasione accepta de altera re paucis indicant; iis neglectis, ubi hanc materiem ex professo examinent.

CANON VII. In Patrum sensu investigando hæ maxime regulæ servandæ sunt. 1° Quæ in libri, vel capitis contextu sunt, consideranda diligenter. 2° Similes, et dissimiles loci ejusdem Patris conferendi. 3° Tempus, quo liber ille editus a Patre quopiam, attendendum. Nam facile ex occasione scribendi libri mens auctoris innotescet: intelligemus etiam, num fortasse eo tempore Pater ille præconcepta aliqua opinione occupatus fuerit, quam postea ipsum exuisse probabile, aut etiam certum sit. 4° Alios Patres huic, de cujus mente quærimus, synchronos consulemus; quid enim hoc, vel illo sæculo, ea vel ista vox significarit, quo spectare possit hujus, vel alterius moris notatio, facilius comperiemus. 5° Ex dubiis Patrum operibus ipsorum mentem expiscari imprudentis est, ubi certa, atque ab omnibus recepta eorumdem opem suppetant. 6° Si de Græci auctoris mente dubitatio oriatur, non ex versionibus, quæ sæpe numero

vitiosæ sunt, sed ex græco exemplo controversiam dirimemus.

CANON VIII. Cavendum ne apocrypha, ac sublestæ fidei opera citemus; itemque curandum, ut non ex aliorum fide Patrum locos afferamus, sed ipsos codices consulamus, editionesque maxime probatas, cujusmodi quæ Ducæi, Petavii, Sirmondi, Gretseri, Raderi, Pontani, Schotti, Vigerii, Possini, Labbæi, Maurinorum Patrum studio, atque opera prodierunt. Enim vero fatendum est in his recentiores illos, qui Patrum theologiam commendant, casuistis præstare, præsertim elapsi sæculi. At non id mirum. Nam neque quo illi scripsere ævo, tantis aucta fuerat ars critica incrementis, neque singula ejusmodi diligentius persequi vacabat hominibus, non modo voluminum suorum conscribendorum mole obrutis, sed sæpissime in alia omnia ex moderatorum suorum jussis, ipsorumque instituto distractis. Dent tamen mihi hanc veniam casuistarum reprehensores, ut confidenter pronunciem, quo magis diligentia et critica antiquioribus casuistis antecellunt Natalis Alexander, Genetus, aliique ejusmodi, eo magis istis illos præstare testimoniorum delecter, ac ratiocinandi vi. Nam sæpe magna illa Patrum congeries, qua illi gloriantur, si in ea testimonia ad leges canone VII præscriptas diligentius inquisieris, inanis est, nihilque minus probat, quam id, cujus gratia cogitur.

CAPUT IV.

Index Patrum a La Croixio citatorum.

A

Sanctus Ambrosius Mediolanensis archiepiscopus a die 7 decembris an CCCLXXIV ad. 4 aprilis CCCXCVII quo obiit, ut tradit Labbæus. Maurinorum editio consulenda de genuinis, et suppositiis sancti doctoris operibus. Inter hæc Ceillierus libros sex *de Sacramentis* censet; nec admodum invite repugnamus.

Sanctus Anselmus Cantuariensis episcopus ab anno MXCIII ad MCIX quo Londini ad Superos evolavit. Gerberonius novam ejus operum editionem ornavit.

Sanctus Athanasius ad anno CCCXXVI ad CCCLXXIII Alexandrinus Patriarcha. Montfauconius recentissimam dedit hujus editionem.

Sanctus Aurelius Augustinus Hipponensis episcopus ab anno CCCXCVI ad CDXXX de quo Bollandiani tom. VI Augusti. Maurinorum editio Venetiis recusa est, et præclarissima præsulis Francisci Blanchini in Possidii vitam animadversionibus, aliisque, paucis quidem, sed egregiis monumentis aucta.

B.

Sanctus Basilius Cæsareæ in Cappadocia archiepiscopus ab anno CCCLXIX ad CCCLXXVIII. Et hujus sanc. doctoris novam editionem Maurinis debemus.

Beda presbyter Anglus, ac Venerabilis anno DCLXXIII natus, denatus anno DCCXXXV die 26 Maii. Præter cætera ejus opera, de quibus Labbæus, Vossius, etc. illius *Martyrologium* ab alienis accessionibus repurgare conati sunt Bollandiani tom. II Martii.

Sanctus Bernardus Clarævallensis abbas ab anno MCXV ad. MCLIII. Mabillonius, vir nunquam sine laude nominandus, de sancti Bernardi operibus benemeritus est. Vide etiam Bollandianos ad diem 20 Aug.

C

Cassiodorius senator, qui vivebat adhuc anno DLXII nonagenario major. Garetius benedictinus novam ejus editionem dedit; clarissimo autem et immortali Marchioni Maffeio ineditum Cassiodorii opus *Complexiones*, inquam, debemus, uti et alia ad Garetii editionem emendendam, augemdamque.

Clemens Alexandrinus, qui sub imperatoribus Severo, ejusque filio Antonino Caracalla vixit, fortasse etiam sub Eliogabolo, et Alexandro Severo initio tertii a Christo nato sæculi.

Cyprianus anno CCLVIII martyrio affectus decem a Carthaginiensi episcopatu assumpto annis. Quam Baluzius inchoaverat, perfecere Maurini novam Cypriani editionem, de qua videndæ Trevoltianorum Patrum Ephemerides. Missorius, ut alias monuimus, putavit, editoque libro persuadere conatus est nunquam Cyprianum de rebaptizandis hæreticis cogitasse, quamque ejus controversiæ habemus historiam, purum putum figmentum esse. Prudentius censet Jesuita Tourneminius, qui historiam verissimam esse concedit, negat tamen genuina esse quæ inter Cypriani opera habemus, ejus monumenta, ut concilium Carthaginiense *de Baptizandis hæreticis* etc. Sermo, quem La Croixius citat in *Cœna Domini*, Arnoldo Bonævallis in Carnutibus Abbati, communi criticorum calculo tribuitur, atque Cypriano abjudicatur.

Cyrillus Hierosolymitanus episcopus decessit anno CCCLXXXVI sedis suæ XXXVI. Maurini ejus

opera studio singulari ediderunt. Oudini apostatæ impudentissimi argutationes adversus *Catecheses* Cyrilli in dissertatione *de Crucis Inventione* tom IX *Symbolarum Gorianarum* edita refutavi.

D

Dionysius Areopagita, alius a Parisiensium apostolo Dionysio, ut a Sirmondo, et Launoio plane demonstratum est, primo æræ Christianæ sæculo floruit. Ejus opera citat La Croixius; sed paulo eruditiores nulla ejus opera exstare sentiunt, alterique, non Monophysitæ quidem, ut Le Quienus dominicanus eruditus Joannis Damasceni editor censuit, sed orthodoxo, et antiquo scriptori adjudicant, quæ sub Dionysii nomine circumferuntur.

E

Ephræm Edessenæ Ecclesiæ diaconus anno CCCLXXVIII sub Valentio principe defunctus. Romanam nuperam editionem Emin. Card. Querini cura, Assemanni præsulis illustrissimi, et Jesuitæ Ambarachii, seu de benedictis studio adornatam omnes celebrant.

G

Sanc. Gregorius Nazianzenus ann. CCCLXXXIX aut sequenter denatus. De eo Fabricius in *Bibliotheca Græca*, et cæteri de scriptoribus Ecclesiasticis tractatores.

Sanc. Gregorius Nyssenus, qui interfuit concilio CP. generali anno CCCLXXXI vivebatque adhuc anno CCCXCII.

H

Sanc. Hieronymus doctor Maximus natus circa annum CCCXXIX obiit grandi admodum ætate anno CDXX. Martinæus benedictinus, novam Parisiis Hieronymianorum operum editionem vulgavit, magnis controversiis celebrem ipsum Martianæum inter, et Joannem Clericum. Sed Vallarsius Veronæ aliam dedit hisce annis locupletiorem, et castigatiorem; neque conatus omnis, iræque P. D. Martin in Vallarsium, ac Marchionem Maffeium, hujus editionis auctorem illum, hunc adjutorem, ac laudatorem a cordatis viris obtinebunt, ut Vallarsianam Martianæi editioni posthabeant.

Hugo de sanc. Victore anno ætatis suæ XLIV nostræque æræ MCXL obiisse fertur. Vide Labbæum.

I

Sanctus Joannes Chrysostomus obiit die 14 septembris anno CDVII ætatis LIII Constantinopolitanæ sedis IX cum mensibus sex, et diebus 20. Montfauconi est editio facundissimi hujus doctoris novissima.

Sanctus Irenæus vir apostolicorum temporum, episcopus, ac martyr celeberrimus, cujus opera Maurini illustrarunt. Anecdota Irenæi ex Taurinensi regia bibliotheca edidit Pfaffius; sed de his Clar. Maffeii judicium vide in opusculis Ecclesiasticis a doctissimo viro suæ historiæ Theologicæ *de Divina gratia* instar appendicis additis.

Sanctus Isidorus Hispalensis in Bætica per annos XL archiepiscopus ab anno DXCV ad DCXXXVI. De eo Nicolaus Antonius in *Bibl. Hispan.*

L

Lactantius Firmianus sub IV Christiani sæculi initium « lacteus, ac mellitissimus orator, » ut scribit Hieronymus. Disputant eruditi, num ad eum spectet egregius liber *de Mortibus persecutorum* a Baluzio editus. Ut ut est, quæ certo ad eum spectant opera, digna lectu sunt. Vide citatum Maffeium in epistola *ad doctissimum apostolum Zenum de Bibliotheca Regia Taurinensi.*

O

Origenes anno CCLIV atatis suæ LXIX vita functus. De eo adi Origeniana Huetii, et Maurinos P. P. in illius nova editione.

P

Sanctus Petrus Chrysologus Ravennatium episcopus ab anno circiter CDXXXIII ad CDXLIX aut CDL. De eo Ughellius. Cl. P Sebastianus Pauli novam Chrysologi editionem curavit.

Sanctus Petrus Damianus S. R. E. Cardinalis, et episcopus Ostiensis anno MLXXII ætatis LXVI defunctus. Ejus operum Lugdunensem editionem anno MDCXXIII expendit Labbæus; vitam vero scripsit Laderchius a Guidone Grandio abbate eruditissimo egregie depexus.

R

Rupertus Tuitiensis abbas anno MCXI anno vero MCXXXV e vivis ereptus. Vide Labbæum, et Mabillonium.

S

Salvianus Massiliensis presbyter florebat anno CDXL Castigatior prodiit a Baluzio.

T

Tertullianus sub Severo principe, ejusque filio Caracalla maxime floruit, vixitque usque ad decrepitam ætatem, et annum æræ Chris-

tianæ circiter CCXV. Vide Fabricii Bibliothecam Latinam. Quæ nuper prodiit Venetiis, Tertulliani editio multis scatet mendis, neque satis diligenter curata est.

Theodoretus Cyri episcopus circa annum CDXXIII ordinatus. Sirmondi editionem a Garnerio quinto tomo auctam, recudit Venetiis dominicus Tabacco.

MONITUM.

Gregorium Magnum, Leonemque omisimus, de quo in indice summorum pontificum. Omisimus etiam Petrum Blesensem, Bernardinum Senensem, Thomam a Villanova, Thomam Kempensem, aliosque, quod hi extra chorum Patrum sint, quamvis eorum doctrinis, ac testimoniis uti consultissimum sit.

TRACTATUS III.

De Romanis Pontificibus.

CAPUT I.

De Pontificum Romanorum Decretis, atque eorum assidua lectione, deque Casuistarum erga ejusmodi sanctiones reverentia.

Iis, qui Moralem Theologiam tradunt, cavendum cum primis est, ne quidquam doceant, quod cum pontificum Romanorum decretis pugnet, cæteris vero, qui facultati eidem dant operam, ipsa illa decreta sedulo evolvenda sunt, ne Theologorum, qui antequam sanctiones illæ prodirent, sua scripta vulgarunt, auctoritate in errorem pertrahantur. Hæc porro decreta plura quidem sunt, ut eum de morali theologia optime meriturum censeam, qui ad juris canonici normam illa plures in classes redigeret, singulis latissimæ hujus scientiæ tractatibus respondentes. Ea tamen præcipua sunt, quæ La-Croixius in fronte operis collocari jussit. Illa nos tertio capite reddemus, locis La Croixii additis, ubi damnatarum thesium sensum, vim, consecutiones videre poteris, amice lector. Neque ea solum decreta adscribemus, sed illa etiam non pauca suis locis inseremus, quæ Benedictus XIV Ecclesiæ Dei, hodieque imperans emisit *de Jejunio*, *de Sollicitationibus*, *de Missarum celebratione*, *de Usura*, aliisque.

Quæ porro leges in usu horum decretorum servandæ sint, fusius non prosequemur. Nam et ex appendice ad tractatum sequentem, ubi de jure canonico, aliqua huc transferri poterunt, et pleraque occupavit La Croixius lib. I tract. I a n. 185 ad 207 et a n. 227 ad 23 quem vide.

At quid de querela illa, quæ nostris hisce temporibus percrebuit maxime, casuistas ex illorum classe, qui probabilismum tuentur, minus reverentes esse erga pontificum constitutiones? Mihi quidem nihil ea injustius visum est unquam, imprudentius nihil. Etenim, ut de hujus accusationis falsitate primum dicam, consule quæso casuistas ejusmodi omnes, qui post ea decreta scripsere, ac vel unum si repereris, qui confixas theses tutatus fuerit; casuistas veluti Christianorum morum pestes exitiosissimas execrabor [1].

Ita sane, inquies; at plures non desunt, qui damnationem emolliant, ictasque Vaticano fulmine propositiones mitius interpretentur, ut calidis hisce artibus laxitatem in catholicis scholis confirment. Accusatio isthæc præcipue P. dominicum Vivam ferit, theologum illum a Benedictum XIV summa cum laude sæpius citatum in gravissimis, pereruditisque sanctionibus ad ipso editis, quum Bononiensem Ecclesiam archiepiscopus regeret. Nempe ut Gallum quemdam mittam, cujus impudentem librum nuper vidimus Italicis formis, linguaque editum anno MDCCXL (si tamen Gallus est, nam librum in Italia compositum ab Italo homine ad virus suum liberalius spargendum Gallicum nomen, patriamque mentiente non defuere qui suspicarentur) in Jesuitam illum exarsisse scimus magno, ut videtur zelo, recentem historicum Probabi-

[1] Rite ut intelligantur hujusmodi loca in quibus auctor, sive suos sive aliorum sensus referens, totus est ut casuistas defendat, præ oculis haberi semper debet, eo quo degebat tempore, Jansenistas nonnullosque Catholicos scriptores rigorismo tutiorismove plus æquo indulgentes, Theologis Probabilismum tuentibus, infensissimos, nulla inter Probalismum laxum ac strictum instituta distinctione, fuisse, eosque summo habuisse contemptui ac contra ipsos multas variasque accusationes tulisse ad quas confutandas huc et illuc pro data occasione cogebantur Probalismi moderati assertores. Unam ex his eo loci solvere incipit Pater Zacharias. Notandum insuper est, circa eadem tempora, casuistas nonnullos floruisse quos laxos seu laxistas vocant; « ut sunt præcipui Antonius a sanc. Spiritu, Caramuel laxorum facile princeps, Leander, Martinus a sanc. Josepho, Pasqualigus, Sancius Joannes, Zanardi et alii qui licet probi, satis docti ac fine bono perducti, incaute tamen in opinionibus compluribus communiter censentur benignitati nimium indulsisse (quarum quidem opinionum catalogum videre quis poterit penes Gonet *de Opinione probabili* art. 3.) » Ita Scavini, tom. I pag. 108. Non satis raro a paucis discebantur omnes. *(Edit. not.)*

lismi. At undenam tantæ religioso animo iræ? Nimirum Viva ab Jesuitis avertere conatur iniquissimam criminationem, de qua tract. V cap. IV fusius agemus, quod ex eorum schola damnatæ propositiones prodierint, atque adeo ab hominibus alterius plane instituti, fæces illas in moralem theologiam invectas ostendit. Quod quam verum sit, non est hujus loci demonstrare. Id tamen tantam Vivæ conflavit invidiam. Itaque lapis omnis movendus fuit, ut non modo fides moroso, nimiumque infenso scriptori adimeretur, verum etiam odioso laxi, et pontificum contemptoris theologi nomine notaretur. Quid non mortalia pectora cogit vindictæ amor? Sed rumpatur, quisquis rumpitur invidia, Vivæ in damnatas propositiones commentarii sanis homibus probabuntur semper, ac summis laudibus efferentur. Aliquot in Vivam calumniarum specimen, atque confutationem habes in iis libris, qui contra historiam Probabilismi prodiere. Unum ego proferam exemplum. Ubi damnatam peccati philosophici propositionem explicat, ac refellit Viva, ait eam Thesim ab Arnaldo delatore vitiatam fuisse, atque interpolatam, ejusque auctorem Jesuitam Musnier Divionensem theologum *in conditionato sensu* locutum fuisse, nempe si fieri posset, ut quis eo peccato se obstringeret, non autem absolute statuisse, ut fert damnata assertio, ejusmodi peccati, quod aiunt, possibilitatem. Vere scriptum. Id scilicet disertis verbis Musnier ipse palam professus est, edito super ea re schediasmate, quod in sua *Chronologica monumenta* intulit P. D. Aurigny, ac Berninus in suam *Historiam hæresum*, aliique passim descripsere. Fuit tamen qui P. Vivam mendacii reum vellet, scriberetque, *Storia del Probabilismo* p. 90. « Il P. Viva per ben difendere il professore, dovea riportare qualche testo, o della conclusione pubblicamente difesa, o de' manoscritti, onde rimostrare essere diversa dalla dannata la dottrina del Professore.»

Similis hujus altera accusatio est, qua læsæ pontificiæ majestatis arguit casuistas historicus Probabilismi. Eos nempe, ait, Jansenianis hominibus quam simillimos esse, nam quemadmodum illi olim inficiabantur, in Jansenii libro exstare celeberrimas quinque hæreses a pontificibus confixas; ita hi negant in Tamburino, Sanctio, aliisque scriptoribus suis legi propositiones, quas Alexander VII et Innocentius XI anathemate perculerunt. Nolim in hac accusatione diluenda longior esse; adi P. Nicolai Ghezzii *Dialogos*. Unum illud addam quod ad criminationis vanitatem ostendendam maxime facit, nempe Romanos pontifices sæpius declarasse quinque Jansenianas *Propositiones* in Iprensis Augustini libris exstare, atque in eos qui secus opinarentur anathematis sententiam edidisse. Ubinam vero Alexander VII ubinam Innocentius XI docuit, has, illasve a se damnatas theses Laymanni esse, esse Lessii, Fagundii etc. in eorumque voluminibus reperiri? Tum enim vero Jansenianorum perditos mores sectarentur Casuistæ, quum ita definientibus Pontificibus minime obtemperarent, pergerentque authores illos a proscriptis thesibus defendere. At dum Romani pontifices nihil ejusmodi pronuncient, quid ineptius excogitari possit, ea Casuistarum cum Jansenianis comparatione? Quid plura? lapsum suum agnovit et ipse Concina. Quare quum tom. II *Theol. Christ.* p. 633 eamdem in casuistas criminationem intorsisset, deleri illam jussit p. 106 *Præf. ad primum Tomum appar.*, atque locum illum sic refringi: « factum, quod quinque propositiones reperiantur in libro Jansenii definitum ab Ecclesia est; secus factum, quod opiniones casuisticæ damnatæ exstent in isto, aut in illo casuista. Quare latum discrimen est inter defensores facti Janseniani, et facti casuistici: illi Ecclesiæ definitioni; isti artis criticæ duntaxat judicio adversantur. »

Sed jam imprudentiam istiusmodi accusationis ostendamus. Nimirum qui casuistas hoc crimine arguunt, atque Alexandri VII et Innocenti XI sanctiones ab illis flocci fieri expostulant, minime animadvertunt quanto verius criminatio isthæc in ipsos retorqueri possit, qui Alexandri VIII decretum super 31 propositionibus nihili habent. Audi quæso quid Iueninus ex rigidioribus theologis unus Tom. I *de Sacram.* art. 3 dissert. I quæst. V cap. II hac super re sentiat. Agens de intentione ministri in sacramentis administrandis objicit sententiæ suæ, quæ Catharini, et Salmeronis est, proscriptam ab Alexandro VIII propositionem. « Valet Baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat; intus vero in corde suo apud se resolvit, non intendo facere quod facit Ecclesia. » Quid autem respondet Iueninus? « Respondent canonistæ Galli, in Francia, multisque aliis in Provinciis Christianis, non habere vim ullam decretum Transalpinum, nisi ab ipso papa immediate emanaverit, unde judicia a Romana inquisitione

lata per se, etiam quoad forum internum, Gallos non obligare concludunt. » Hæc tamen levissima sunt. Negat ipsemet historicus Probabilismi, de probabilissima opinione damnatam assertionem legi in Sinnichio, cui illam cæteri adscribunt. Et id levius est. Quot a Gerberonio, a Quesnelio, et a cæteris eorumdem asseclis prodiere scripta in hoc Alexandri VIII decretum! Quot lacessivere conviciis præclarum pontificem! Quot ejus sanctionem discerpsere dicteriis, contumeliisque! Adi caussam Quesnellianam, et P. La Fontaine prolegomena *ad Constitutionem Unigenitus*.

CAPUT II.

Index Romanorum pontificum a La Croix citatorum.

A

	Alexander	II sedere cœpit	anno 1061.
	Alexander	III	1159.
	Alexander	VII	1655.
	Alexander	VIII	1689.

B

	Benedictus	XI	anno 1303.
	Bonifacius	VIII	1294.

C

	Calistus	III	anno 1455.
S.	Clemens	I	67.
	Clemens	III	1187.
	Clemens	IV	1265.
	Clemens	V	1305.
	Clemens	VI	1342.
	Clemens	VII	1523.
	Clemens	VIII	1592.
	Clemens	X	1670.
	Clemens	XI	1700.

E

	Eugenius	IV	anno 1431.

G

S.	Gregorius	Magnus	anno 590.
	Gregorius	IX	1227.
	Gregorius	X	1171.
	Gregorius	XIII	1572.
	Gregorius	XIV	1590.
	Gregorius	XV	1621.

H

	Honorius	III	anno 1216.

I

	Innocentius	II	anno 1130.
	Innocentius	III	1198.
	Innocentius	IV	1243.
	Innocentius	X	1644.
	Innocentius	XI	1676.
	Innocentius	XII	1691.
	Joannes	VIII	872.
	Joannes	XVII	1316.
	Julius	III	1550.

L

S.	Leo [1]	I	anno 440.
	Leo	IV	847.
	Leo	X	1513.

M

	Martinus	V	anno 1417.

N

	Nicolaus	III	anno 1277.
	Nicolaus	V	1447.

P

	Paschalis	II	anno 1099.
	Paulus	III	1534.
	Paulus	IV	1555.
	Paulus	V	1605.
	Pius	II	1458.
	Pius	IV	1559.
S.	Pius	V	1566.

S

	Sixtus	IV	anno 1471.
	Sixtus	V	1585.

V

	Victor	III	anno 1086.
	Urbanus	II	1088.
	Urbanus	III	1185.
	Urbanus	VI	1378.
	Urbanus	VIII	1623.

1 Paschasius Quesnellius novam S. Leonis editionem dedit, Romæ deinde confixam.

CAPUT III.

Decreta aliquot Romanorum Pontificum.

I.

BULLA APOSTOLICA
LEONIS PAPÆ X

Contra errores Martini Lutheri, et sequacium.

LEO EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

ad perpetuam rei memoriam.

Exsurge Domine, et judica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum, eorum, quæ ab insipientibus fiunt tota die : inclina aurem tuam ad preces nostras; quoniam surrexerunt vulpes querentes demoliri vineam, cujus tu torcular calcasti solus, et adscensurus ad Patrem, ejus curam, regimen, et administrationem Petro tanquam capiti, et tuo Vicario, ejusque successoribus instar triumphantis Ecclesiæ commisisti. Exterminare nititur eam aper de silva, et singularis ferus depascitur eam. Exsurge Petre, et pro pastorali cura præfata, tibi. ut præfertur, divinitus demandata, intende in causam sanctæ Romanæ Ecclesiæ, matri omnium Ecclesiarum, ac fidei magistræ, quam tu, jubente Deo, tuo sanguine consecrasti : contra quam, sicut tu præmonere dignatus es, insurgunt magistri mendaces, introducentes sectas perditionis, sibi celerem interitum superducentes : quorum linqua ignis est, inquietum malum, plena veneno mortifero : qui zelum amarum habentes, et contentiones in cordibus suis, gloriantur, et mendaces sunt adversus veritatem. Exsurge, tu quoque, quæsumus, Paule, qui eam tua doctrina ac pari martyrio illuminasti, atque illustrasti. Jam enim surgit novus Porphyrius : quia sicut ille olim sanctos apostolos injuste momordit, ita hic sanctos pontifices prædecessores nostros contra tuam doctrinam eos non obsecrando, sed increpando, mordere, lacerare, ac ubi caussæ suæ diffidit, ad convicia accedere non veretur : more hæreticorum, quorum, ut inquit Hieronymus, ultimum præsidium est, cum conspiciant caussas damnatum iri, incipiant virus serpentis lingua diffundere, et cum se victos conspiciant, ad contumelias prosilire. Nam licet hæreses esse ad exercitationem fidelium tu dixeris oportere, eas tamen, ne incrementum accipiant, neve vulpeculæ coalescant in ipso ortu, te interdicente et adjuvante extingui necesse est. Exsurgat denique omnis sanctorum ac reliqua universalis Ecclesia : cujus vera sacrarum Litterarum interpretatione posthabita, quidam, quorum mentem pater mendacii excæcavit, ex veteri hæreticorum instituto apud semetipsos sapientes, Scripturas easdem aliter, quam Spiritus sanctus flagitet, proprio duntaxat sensu, ambitionis, auræque popularis caussa, teste Apostolo, interpretantur. imo vero torquent, et adulterant; ita ut juxta Hieronymum, jam non sit Evangelium Christi, sed hominis aut quod pejus est, diaboli. Exsurgat, inquam, præfata Ecclesia sancta Dei, et una cum beatissimis apostolis præfatis, apud Deum omnipotentem intercedat, ut purgatis ovium suarum erroribus, eliminatisque a fidelium finibus hæresibus universis, Ecclesiæ suæ sanctæ pacem, et unitatem conservare dignetur. Dudum siquidem, quod præ animi angustia et mœrore exprimere vix possumus, fide dignorum relatu, ac fama publica referente, ad nostrum pervenit auditum; imo vero, proh dolor! oculis nostris vidimus ac legimus multos, et varios errores, quosdam videlicet jam per concilia, ac prædecessorum nostrorum constitutiones damnatos, hæresim etiam Græcorum, et Bohemicam expresse continentes : alios vero respective vel hæreticos, vel falsos, vel scandalosos, vel piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos, a falsis fidei cultoribus, qui per superbam curiositatem mundi gloriam cupientes, contra Apostoli doctrinam plus sapere volunt, quam oporteat; quorum garrulitas, ut inquit Hieronymus, sicut Scripturarum auctoritate non haberet fidem, nisi viderentur perversam doctrinam etiam divinis testimoniis, male tamen interpretatis, roborare; a quorum oculis Dei timor recessit, humani generis hoste suggerente, noviter suscitatos, et nuper apud quosdam leviores in inclyta natione Germanica seminatos. Quod eo magis dolemus ibi evenisse, quod eandem nationem et nos, et prædecessores nostri, in visceribus semper gesserimus charitatis. Nam post translatum ex Græcis a Romana Ecclesia in eosdem Germanos imperium, iidem prædecessores nostri, et nos, ejusdem Ecclesiæ advocatos, defensoresque ex eis semper accepimus : quos quidem Germanos Catholicæ veritatis vere Germanos,

constat hæreseon acerrimos oppugnatores semper fuisse : cujus rei testes sunt laudabiles illæ constitutiones Germanorum imperatorum pro libertate Ecclesiæ, proque expellendis, exterminandisque ex omni Germania hæreticis, sub gravissimis pœnis etiam amissionis terrarum et dominiorum, contra receptatores, vel non expellentes olim editæ, et a nostris prædecessoribus confirmatæ, quæ si hodie servarentur, et nos et ipsi utique hac molestia careremus. Testis est in concilio Constantiensi Hussitarum, et Wicleffistarum, nec non Hieronymi Pragensis damnata ac punita perfidia. Testis est toties contra Bohemos Germanorum sanguis effusus. Testis denique est prædictorum errorum seu multorum ex eis per Coloniensem, et Lovaniensem Universitates, utpote agri Dominici piissimas religiosissimasque cultrices, non minus docta quam vera ac sancta confutatio, reprobatio, et damnatio. Multa quoque alia allegare possemus, quæ, ne historiam texere videamur, prætermittere censuimus. Pro pastoralis igitur officii divina gratia nobis injuncti cura, quam gerimus, prædictorum errorum virus pestiferum ulterius tolerare seu dissimulare, sine Christianæ religionis nota atque orthodoxæ fidei injuria, nullo modo possumus. Eorum autem errorum aliquos præsentibus duximus inferendos, quorum tenor sequitur, et est talis.

I. Hæretica sententia est, sed usitata, Sacramenta novæ legis justificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

II. In puero post baptismum negare remanens peccatum, est Paulum, et Christum simul conculcare.

III. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu cœli.

IV. Imperfecta charitas morituri fert secum necessario magnum timorem, qui se solo satis est facere pœnam purgatorii, et impedit introitum regni.

V. Tres esse partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem et satisfactionem, non est fundatum in sacra Scriptura, nec in antiquis sanctis Christianis doctoribus.

VI. Contritio, quæ paratur per discussionem, collationem, et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem; hæc contritio facit hypocritam, imo magis peccatorem.

VII. Verissimum est proverbium, et omnium doctrina de contritionibus huc usque data præstantius : de cætero non facere, summa pœnitentia; optima pœnitentia, nova vita.

VIII. Nullo modo præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas. Unde in primitiva Ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur.

IX. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

X. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente Sacerdote credat sibi remitti, imo peccatum maneret, nisi remissum crederet : non enim sufficit remissio peccati, et gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

XI. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi. *quodcumque solveris* etc. *Matth.* 16. Hic, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, et crede fortiter te absolutum, et absolutus vere eris, quidquid sit de contritione.

XII. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed joco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

XIII. In sacramento Pœnitentiæ ac remissione culpæ, non plus facit papa aut episcopus, quam infimus sacerdos; imo ubi non est sacerdos, æque tantum quilibet christianus, etiamsi mulier aut puer esset.

XIV. Nullus debet respondere sacerdoti, se esse contritum, nec sacerdos requirere.

XV. Magnus est error eorum, qui ad sacramenta Eucharistiæ accedunt, huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicujus peccati mortalis, quod præmiserint orationes suas, et præparatoria : omnes illi judicium sibi manducant et bibunt; sed si credant et confidant se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros et dignos.

XVI. Consultum videtur, quod Ecclesia in communi concilio statueret laicos sub utraque specie communicandos; nec Bohemi communicantes sub utraque specie sunt hæretici, sed schismatici.

XVII. Thesauri Ecclesiæ, unde papa dat indulgentias, non sunt merita Christi, et sanctorum.

XVIII. Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum : et

sunt de numero eorum quæ licent, et de numero eorum quæ expediunt.

XIX. Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam.

XX. Seducuntur credentes indulgentias esse salutares, et ad fructus spiritus utiles.

XXI. Indulgentiæ necessariæ sunt solum publicis criminibus, et proprie conceduntur duris solummodo, et impatientibus.

XXII. Sex generibus hominum indulgentiæ nec sunt necessariæ, nec utiles; videlicet mortuis, seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina; his qui crimina commiserunt, sed non publica; his qui meliora operantur.

XXIII. Excommunicationes sunt tantum externæ pœnæ, nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus.

XXIV. Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem, quam timere.

XXV. Romanus pontifex Petri successor, non est Christi Vicarius super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in beato Petro institutus.

XXVI. Verbum Christi ad Petrum : *Quodcumque solveris super terram* etc. *Matth.* XVI, extenditur duntaxat ad ligata ab ipo Petro.

XXVII. Certum est in manu Ecclesiæ aut papæ prorsus non esse statuere articulos fidei, imo nec leges morum seu bonorum operum.

XXVIII. Si papa cum magna parte Ecclesiæ sic vel sic sentiret, nec etiam erraret, adhuc non est peccatum aut hæresis contrarium sentire, præsertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per concilium universale, alterum reprobatum, alterum approbatum.

XXIX. Via nobis facta est enervandi auctoritatem conciliorum, et libere contradicendi eorum gestis, et judicandi eorum decreta, et confidenter confitendi, quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocumque concilio.

XXX. Antiqui articuli Joannis Hus condemnati in concilio Constantiensi sunt christianissimi, verissimi, et Evangelici, quos nec universalis Ecclesia posset damnare.

XXXI. In omni opere bono justus peccat.

XXXII. Opus bonum optime factum, est veniale peccatum.

XXXIII. Hæreticos comburi, est contra voluntatem spiritus.

XXXIV. Præliari adversus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

XXXV. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter, propter occultissimum superbiæ vitium.

XXXVI. Liberum arbrtrium post peccatum, est res de solo titulo : et dum facit quod in se est, peccat mortaliter.

XXXVII, Purgatorium non potest probari ex sacra Scriptura, quæ sit in canone.

XXXVIII. Animæ in Purgatorio non sunt securæ de earum salute, saltem omnes : nec probatum est ullis aut rationibus, aut Scripturis, ipsas esse extra statum merendi, aut augendæ charitatis.

XXXIX. Animæ in Purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem, et horrent pœnas.

XL. Animæ ex Purgatorio liberatæ suffragiis viventium, minus beantur, quam si per se satisfecissent.

XLI. Prælati Ecclesiastici et principes sæculares non male facerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

Qui quidem errores respective quam sint pestiferi, quam perniciosi, quam scandalosi, quam piarum et simplicium mentium seductivi, quam denique sint contra omnem charitatem, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ matri omnium fidelium, et magistræ fidei reverentiam, atque nervum Ecclesiasticæ disciplinæ, obedientiam scilicet, quæ fons est et origo omnium virtutum, sine qua facile unusquisque infidelis esse convincitur, nemo sanæ mentis ignorat. Nos igitur in præmissis, utpote gravissimis, propensius, ut decet, procedere, nec non hujusmodi pesti, morboque canceroso, ne in agro Dominico tanquam vepris nociva ulterius serpat, viam præcludere cupientes, habita super prædictis erroribus et eorum singulis, diligenti trutinatione, discussione, ac districto examine, maturâque deliberatione; omnibusque rite pensatis, ac sæpius ventilatis, cum venerabilibus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, ac regularium ordinum prioribus seu ministris generalibus, pluribusque aliis sacræ theologiæ, nec non utriusque juris professoribus sive magistris, et quidem peritissimis : reperimus eosdem errores, respective, ut præfertur, aut articulos non esse catholicos, nec tanquam tales esse dogmatizandos, sed contra Ecclesiæ Catholicæ doctrinam sive traditionem, atque ab ea veram divinarum Scripturarum receptam interpretationem, cujus auctoritati ita

aquiescendum censuit Augustinus, ut dixerit se Evangelio non fuisse crediturum, nisi Ecclesiæ Catholicæ intervenisset auctoritas. Nam ex eisdem erroribus, vel eorum aliquo vel aliquibus palam sequitur, eandem Ecclesiam, quæ Spiritu sancto regitur, errare et semper errasse. Quod est utique contra illud, quod Christus discipulis suis in ascensione sua, ut in sancto Evangelio Matthæi legitur, promisit dicens : *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Matth.* XXVIII. Nec non contra sanctorum Patrum determinationes, conciliorum quoque et summorum pontificum expressas ordinationes seu canones : quibus non obtemperasse, omnium hæreseon, et schismatum, teste Cypriano, fomes et causa semper fuit.

De eorumdem igitur venerabilium fratrum nostrorum consilio, et assensu, ac omnium et singulorum prædictorum matura deliberatione prædicta, auctoritate Omnipotentis Dei, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et nostra, præfatos omnes et singulos articulos seu errores, tamquam, ut præmittitur, respective hæreticos, aut scandalosos, aut falsos, aut piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos, et veritati catholicæ obviantes, damnamus, reprobamus, atque omnino rejicimus, ac pro damnatis, reprobatis et rejectis ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus haberi debere, harum serie decernimus, et declaramus : inhibentes in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub majoris excommunicationis latæ sententiæ, nec non quoad Ecclesiasticas et regulares personas episcopalium omnium, etiam patriarchalium, metropolitanarum, et aliorum cathedralium ecclesiarum, monasteriorum quoque et prioratuum etiam conventualium, et quarumcumque dignitatum aut beneficiorum ecclesiasticorum sæcularium, aut quorumvis ordinum regularium, privationis, et inhabilitatis ad illa, et alia in posterum obtinenda : quo vero ad conventus, capitula seu domos aut pia loca sæcularium vel regularium etiam mendicantium, nec non universitates etiam studiorum generalium, quorumcumque privilegiorum indultorum a Sede Apostolica vel ejus legatis, aut alias quomodolibet habitorum vel obtentorum, cujuscumque tenoris existant : nec non nominis et potestatis studium generale tenendi, legendi, ac interpretandi quasvis scientias et facultates, et inhabilitatis ad illa et alia in posterum obtinenda : prædicationis quoque officii ac amissionis studii generalis, et omnium privilegiorum ejusdem. Quo vero ad sæculares ejusdem excommunicationis, nec non amissionis cujuscumque emphyteusis seu quorumcumque feudorum, tam a Romana Ecclesia quam alias quomodolibet obtentorum, ac etiam inhabilitatis ad illa et alia in posterum obtinenda : Nec non quoad omnes et singulos superius nominatos, inhibitionis Ecclesiasticæ sepulturæ, inhabilitatisque ad omnes et singulos actus legitimos, infamiæ ac diffamationis et criminis læsæ majestatis, et hæreticorum. et fautorum eorumdem in jure expressis pœnis, eo ipso et absque ulteriori declaratione per omnes et singulos supradictos, si, quod absit, contrafecerint, incurrendis. A quibus vigore cujuscumque facultatis et clausularum etiam in confessionalibus quibusvis personis, sub quibusvis verborum formis contentarum, nisi a Romano pontifice, vel alio ab eo ad id specie facultatem habente, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi nequeant. Omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, tam laicis quam clericis sæcularibus et quorumvis ordinum regularibus ; et aliis quibuscumque personis, cujuscumque status, gradus, vel conditionis existant, et quacumque ecclesiastica vel mundana profulgeant dignitate : etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis, patriarchalium, metropolitanarum et aliarum cathedralium, collegiatarum ac inferiorum ecclesiarum prælatis, clericis aliisque personis ecclesiasticis, sæcularibus, et quorumvis ordinum, etiam mendicatium regularibus, abbatibus, prioribus, vel ministris generalibus vel particularibus, fratribus, seu religiosis exemptis, et non exemptis : studiorum quoque universitatibus sæcularibus, et quorumvis ordinum etiam mendicantium regularibus : nec non regibus, imperatoribus, electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, capitaneis, conductoribus, domicellis, omnibusque officialibus, judicibus, notariis ecclesiasticis et sæcularibus, communitatibus, universitatibus, potentatibus, civitatibus, castris, terris et locis, seu eorum vel earum civibus, habitatoribus et incolis, ac quibusvis aliis personis ecclesiasticis vel regularibus, ut præfertur per universum orbem, ubicumque, præsertim in Alemania existentibus vel pro tempore futuris, ne præfatos errores, aut eorum aliquos perversamque doctrinam hujusmodi asserere, affirmare, defendere, prædicare, aut illi quomodolibet,

publice vel occulte quovis quæsito ingenio vel colore, tacite vel expresse favere præsumant. Insuper, quia errores præfati, et plures alii continentur in libellis seu scriptis cujusdam Martini Lutheri : dictos libellos et omnia dicti Martini scripta seu prædicationes, in latino vel quocumque alio idiomate reperiantur, in quibus dicti errores seu eorum aliqui continentur, similiter damnamus, reprobamus, atque omnino rejicimus, et pro omnino damnatis, reprobatis ac rejectis; ut præfertur, haberi volumus : Mandantes in virtute sanctæ obedientiæ, et sub prædictis pœnis eo ipso incurrendis, omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus superius nominatis, ne hujusmodi scripta, libellos, prædicationes seu schedulas, vel in eis contenta capitula, errores aut articulos supradictos continentia legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, sive defendere per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, tacite vel expresse, publice vel occulte, aut in domibus suis, sive aliis publicis vel privatis locis tenere quoquo modo præsumant : quinimo illa statim post harum publicationem, ubicumque fuerint, per Ordinarios, et alios supradictos diligenter quæsita, publice, et solemniter in præsentia cleri, et populi, sub omnibus et singulis supradictis pœnis comburant.

Quod vero ad ipsum Martinum attinet, bone Deus, quid prætermisimus, quid non fecimus, quid paternæ charitatis omisimus, ut eum ab ejusmodi erroribus revocaremus? Postquam enim ipsum citavimus, mitius cum eo procedere volentes, illum invitavimus, atque tam per diversos tractatus cum legato nostro habitos, quam per litteras nostras hortati fuimus, ut a prædictis erroribus discederet; aut ad nos, oblato etiam salvo conductu et pecunia ad iter necessaria, sine metu seu timore aliquo, quem perfecta charitas foras mittere debuit, veniret, ac Salvatoris nostri, apostoli Pauli exemplo, non in occulto, sed palam et in facie loqueretur. Quod si fecisset, pro certo, ut arbitramur, ad cor reversus errores suos cognovisset : nec in Romana curia, quam tantopere vanis malevolorum rumoribus plus quam oportuit tribuenda, vituperat, tot reperisset errata, docuissemusque eum luce clarius, sanctos Romanos pontifices prædecessores nostros, quos præter omnem modestiam injuriose lacerat, in suis canonibus seu constitutionibus, quas mordere nititur, nunquam errasse ; quia juxta Prophetam, *Nec in Galaad resina, nec medicus deest. Jer.* 8.

Sed obaudivit semper, et prædicta citatione, omnibusque et singulis supradictis spretis, venire contempsit, ac usque in præsentem diem contumax atque animo indurato, censuras ultra annum sustinuit : et quod deterius est, addens mala malis, de citatione hujusmodi notitiam habens, in vocem temerariæ appellationis prorupit ad futurum concilium, contra constitutionem Pii II ac Julii II prædecessorum nostrorum, qua cavetur, taliter appellantes, hæreticorum pœna plectendos. Frustra etiam concilii auxilium imploravit, qui illi se non credere palam profitetur : ita ut contra ipsum, tamquam de fide notorie suspectum, imo vere hæreticum, absque ulteriori citatione, vel mora, ad condemnationem et damnationem ejus, tanquam hæretici, ac ad omnium, et singularium subscriptarum pœnarum, et censurarum severitatem procedere possumus.

Nihilominus de eorumdem Fratrum nostrorum consilio, Omnipotentis Dei imitantes clementiam, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat: omnium injuriam hactenus nobis et Apostolicæ Sedi illatarum obliti, omni qua possumus pietate uti decrevimus, et quantum in nobis est, agere, ut proposita mansuetudinis via, ad cor revertatur, et a prædictis recedat erroribus : ut ipsum tanquam filium illum prodigum ad gremium Ecclesiæ revertentem benigne recipiamus. Ipsum igitur Martinum et quoscumque ei adhærentes, ejusque receptatores, et fautores, per viscera misericordiæ Dei nostri, et per aspersionem Sanguinis Domini nostri Jesu Christi, quo et per quem humani generis Redemptio, et sanctæ Matris Ecclesiæ ædificatio facta est, ex toto corde hortamur, et obsecramus, ut ipsius Ecclesiæ pacem, unitatem et veritatem, pro qua ipse Salvator tam instanter oravit ad Patrem, turbare desistant, et a prædictis tam perniciosis erroribus prorsus abstineant, inventuri apud nos, si effectualiter paruerint, et paruisse per legitima documenta nos certificaverint, paternæ charitatis affectum, et apertum mansuetudinis, et clementiæ fontem.

Inhibentes nihilominus eidem Martino ex nunc, ut interim ab omni prædicatione seu prædicationis officio omnino desistat.

Alioquin ut ipsum Martinum, si forte justitiæ et virtutis amor a peccato non retrahat, indulgentiæque spes ad pœnitentiam non reducat, pœnarum terror coerceat disciplinæ, eumdem Martinum, ejusque adhærentes,

complices, fautores, et receptatores tenore præsentium requirimus et monemus in virtute sanctæ obedientiæ, et sub prædictis omnibus et singulis pœnis eo ipso incurrendis, directe præcipiendo mandamus, quatenus infra sexaginta dies, quorum viginti pro primo, viginti pro secundo, et reliquos viginti dies pro tertio et peremptorio termino assignamus, ab affixione præsentium in locis infrascriptis, immediate sequentes numerandos ipse Martinus, complices, fautores adhærentes, et receptatores prædicti, a præfatis erroribus, eorumque prædicatione, ac publicatione, et assertione, defensione quoque, et librorum seu scripturarum editione super eisdem, sive eorum aliquo omnino desistant, librosque ac scripturas omnes et singulas, præfatos errores seu eorum aliquos quomodolibet continentes, comburant, vel comburi faciant.

Ipse etiam Martinus errores et assertiones hujusmodi omnino revocet, ac de revocatione hujusmodi per publica documenta in forma juris valida, in manibus duorum Prælatorum consignata, ad nos infra alios similes sexaginta dies transmittenda, vel per ipsummet (si ad nos venire voluerit, quod magis placeret) cum præfato plenissimo salvo conductu, quem ex nunc concedimus, deferenda, nos certiores efficiat, ut de ejus vera obedientia nullus dubitationis scrupulus valeat remanere.

Alias si, quod absit, Martinus præfatus, complices fautores, adhærentes et receptatores prædicti secus egerint, seu præmissa omnia et singula infra terminum prædictum cum effectu non adimplevererint, Apostoli imitantes doctrinam, qui hæreticum hominem, post primam et secundam correctionem, vitandum docuit, ex nunc prout ex tunc, et e converso, eundem Martinum, complices, adhærentes, fautores et receptatores præfatos, et eorum quemlibet, tanquam aridos palmites in Christo non manentes, sed doctrinam contrariam Catholicæ fidei inimicam, sive scandalosam, seu damnatam, in non modicam offensam divinæ Majestatis, ac Universalis Ecclesiæ et Fidei Catholicæ detrimentum et scandalum dogmatizantes, et prædicantes, claves quoque Ecclesiæ vilipendentes, notorios et pertinaces hæreticos eadem auctoritate fuisse et esse declarantes, eosdem ut tales harum serie condemnamus, et eos pro talibus haberi ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus supradictis volumus ut mandamus; eosque omnes et singulos omnibus supradictis, et aliis contra tales a jure inflictis pœnis, et præsentium tenore subjicimus et eisdem irretitos fuisse et esse, decernimus et declaramus.

Inhibemus præterea sub omnibus et singulis præmissis pœnis, eo ipso incurrendis, omnibus et singulis Christi fidelibus superius nominatis, ne scripta, etiam præfatos errores non continentia, ab eodem Martino quomodolibet condita vel edita, aut condenda, vel edenda, seu eorum aliqua, tanquam ab homine orthodoxæ fidei inimico; atque ideo vehementer suspecta, et ut ejus memoria omnino deleatur de Christi fidelium consortio, legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, sive defendere per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, tacite vel expresse, publice vel occulte, seu in domibus suis, sive aliis locis, publicis vel privatis tenere, quoquomodo præsumant; quinimo illa comburant, ut præfertur.

Monemus insuper omnes et singulos Christi fideles supradictos sub eadem excommunicationis latæ sententiæ pœna, ut hæreticos prædictos declaratos, et condemnatos, mandatis nostris non obtemperantes, post lapsum termini supradicti evitent et quantum in eis est, evitari faciant; nec cum eisdem vel eorum aliquo commercium, aut aliquam conversationem seu communionem habeant, nec eis necessaria ministrent.

Ad majorem præterea dicti Martini, suorumque complicum, fautorum et adhærentium ac receptatorum prædictorum, sic post lapsum termini prædicti declarotarum hæreticorum, et condemnatorum confusionem, universis et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Patriarchalium, Metropolitanarum, et aliarum Cathedralium, Collegiatarum ac inferiorum Ecclesiarum Prælatis; Capitulis aliisque personis Ecclesiasticis, Sæcularibus, et quorumvis Ordinum, etiam Mendicatium (præsertim ejus Congregationis, cujus dictus Martinus est professus, et in qua degere vel morari dicitur) Regularibus, exemptis, et non exemptis, nec non universis, et singulis Principibus, quacumque Ecclesiastica vel mundana fulgentibus dignitate, Regibus, Imperatoris Electoribus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis, Conductoribus, Domicellis, Communitatibus, Universitatibus, Potentatibus, Civitatibus, Terris, Castris, et Locis, seu eorum habitatoribus, civibus, et incolis, omnibusque aliis et singu-

lis supradictis, per universum orbem, præsertim in eadem Alemania constitutis mandamus; quatenus sub prædictis omnibus et singulis pœnis, ipsi vel eorum quilibet, præfatum Martinum, complices, adhærentes, receptantes, et fautores personaliter capiant, et captos ad nostram instantiam retineant, et ad nos mittant reportaturi pro tam bono opere, a nobis et Sede Apostolica remunerationem præmiumque condignum; vel saltem eos et eorum quemlibet, de Metropolitanis, Cathedralibus, Collegiatis, et aliis Ecclesiis, Domibus, Monasteriis, Conventibus, Civitatibus, Dominiis, Universitatibus, Communitatibus, Castris, Terris, ac Locis, respective tam Clerici, et Regulares, quam Laici omnes et singuli supradicti omnino expellant.

Civitates vero, Dominia, Terras, Castra, Villas, Comitatus, Fortalitia, Oppida, et loca quæcumque ubilibet consistentia, eorum et earum respective Metropolitanas, Cathedrales, Collegiatas, et alias Ecclesias, Monasteria, Prioratus, Domus, Conventus, et loca religiosa vel pia cujuscumque ordinis, ut præfertur, ad quæ præfatum Martinum, vel aliquem ex prædictis declinare contigerit, quamdiu ibi permanserit, ex triduo post recessum, ecclesiastico subjicimus interdicto.

Et ut præmissa omnibus innotescant, mandamus insuper universis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Patriarchalium, Metropolitanarum, et aliarum Cathedralium ac Collegiatarum Ecclesiarum Prælatis, Capitulis, aliisque personis Ecclesiasticis, Sæcularibus, et quorumvis Ordinum supradictorum Regularibus, Fratribus Religiosis, Monachis, exemptis, et non exemptis supradictis, ubilibet, præsertim in Alemania constitutis, quatenus ipsi vel eorum quilibet sub similibus censuris et pœnis eo ipso incurrendis, Martinum omnesque et singulos supradictos qui elapso termino hujusmodi Mandatis seu Monitis nostris non paruerint, in eorum Ecclesiis, Dominicis, et aliis Festivis diebus, dum ibi major populi multitudo ad divina convenerit, declaratos hæreticos et condemnatos publice nuncient, faciantque et mandent ab aliis nunciari, et ab omnibus arctius eviteri.

Nec non omnibus Christi fidelibus, ut eos evitent pari modo sub prædictis censuris et pœnis; et præsentes litteras, vel earum transumptum sub forma infrascripta factum, in eorum Ecclesiis, Monasteriis, Domibus, Conventibus, et aliis locis, legi, publicari, atque affigi faciant. Excommunicamus quoque et anathematizamus omnes, et singulos, cujuscumque status, gradus, conditionis, præminentiæ, dignitatis, aut excellentiæ fuerint, qui quominus præsentes litteræ, vel earum transumpta, copiæ seu exemplaria in suis terris, et dominiis legi, affigi et publicari possint, fecerint, vel quoquo modo procuraverint, per se vel per alium, seu alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, tacite vel expresse.

Postremo, quia difficile foret præsentes litteras ad singula quæque loca deferri, in quibus necessarium foret, volumus et Apostolica auctoritate decernimus, quod earum transumptis manu publici Notarii confectis et subscriptis, vel in alma Urbe impressis, et sigillo alicujus Ecclesiastici Prælati munitis, ubique stetur et plena fides adhibeatur, prout originalibus litteris staretur et adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Et ne præfatus Martinus, omnesque alii supradicti, quos præsentes litteræ quomodolibet concernunt, ignorantiam earumdem litterarum, et in eis contentorum omnium et singulorum prætendere valeant, litteras ipsas in Basilicæ Principis Apostolorum, et Cancellariæ Apostolicæ nec non Cathedralium Ecclesiarum Brandeburgensis, Minensis et Mespurgensis valvis affigi et publicari debere volumus : decernentes, quod earumdem litterarum publicatione sic facta, supradictum Martinum, omnesque alios et singulos prænominatos, quos litteræ hujusmodi quomodolibet concernunt, perinde arctent, ac si litteræ ipsæ die affixionis et publicationis hujusmodi eis personaliter lectæ et intimatæ forent; cum non sit inverisimile, quod ea quæ tam patenter fiunt, debeant apud eos incognita remanere.

Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, seu si supradictis omnibus et singulis, vel eorum alicui, aut quibusvis aliis a Sede Apostolica prædicta, vel ab ea potestatem habentibus, sub quavis forma, etiam Confessionali, cum quibusvis etiam fortissimis clausulis, aut ex quavis causa seu grandi consideratione, indultum vel concessum existat, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales id importantes, de indulto hujusmodi mentionem ; ejusdem indulti tenores, caussas et formas perinde ac si de verbo ad verbum insererentur, ita ut om-

nino tollantur, præsentibus pro expressis habentes.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis, reprobationis, rejectionis, decreti, declarationis, inhibitionis, voluntatis, mandati, hortationis, obsecrationis, inquisitionis, monitionis, assignationis, concessionis, damnationis, subjectionis, excommunicationis, et anathematizationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri ac Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ; apud S. Petrum, anno incarnationis Dominica MDXX 17 Kalendas Julii, Pontificatus nostri anno octavo.

Visa R. Milanesius
Albergatus.

II.

GREGORII XIII
PAPÆ BULLA.

Contra propositiones MICHÆLIS BAJI.

GREGORIUS EPISCOPUS
ad futuram rei memoriam[1].

Provisionis nostræ debet provenire subsidio, ut ea quæ a prædecessoribus nostris emanarunt, suadente maxime fidei Catholicæ conservatione, ubicumque ipsis opus est, producantur. Quare nos tenorem litterarum felicis recordationis Pii Papæ V prædecessoris nostri in ejus registro repertum describi, et præsentibns annotari fecimus qui talis est :

Pius Episcopus, Servus Servorum Dei, ad futuram rei memoriam. Ex omnibus afflictionibus, quas in hoc loco a Domino constituti, tam luctuoso tempore sustinemus, ille animum nostrum præcipue excruciat dolor, quod Religio Christiana, tantis jampridem turbinibus agitata, novis quotidie propositis opinionibus conflictetur, Christique populus antiqui hostis suggestione dissectus, in alios atque alios errores passim, et promiscue deferatur. Quantum vero ad nos attinet, totis viribus conamur, ut illi simul atque prosiliunt, penitus opprimantur. Magno etenim mœrore afficimur, quod plerique spectatæ alioquin probitatis et doctrinæ, in varias sententias offensionis et periculi plenas, cum verbo, tum scriptis prorumpunt, deque eis etiam in scholis invicem controversantur; cujusmodi sunt sequentes :

I. Nec Angeli, nec primi Hominis adhuc integri merita, recte vocantur gratia.

II. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium.

III. Et bonis Angelis, et primo Homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, et non gratia.

IV. Vita æterna Homini integro, et Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt.

V. In promissione facta Angelo, et primo Homini continetur naturalis justitiæ constitutio, qua pro bonis operibus, sine alio respectu, vita æterna justis promittitur.

VI. Naturali lege constitutum fuit Homini, ut si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

VII. Primi Hominis integri merita fuerunt primæ creationis munera, sed juxta modum loquendi Scripturæ Sacræ non recte vocantur gratia; quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia debeant nuncupari.

VIII. In redemptis per gratiam Christi,

1 Ut nitidius intelligantur his tradita, in memoriam revocandum est, juxta doctrinam catholicam, Adamum constitutum fuisse in statu justitiæ et sanctitatis : quæ dona *supernaturalia* ipsum supra conditionem suam elevabant; ipsi insuper quatuor alia dona concessa fuisse quæ, præter dona naturæ *stricte debita*, eum in ordine naturali perficiebant atque ideo *præternaturalia* vocantur. Dona præternaturalia hæc erant : scientia naturalis qua homo quæ naturæ sunt sciebat; integritas qua caro animæ et anima Deo obediebat; felicitas seu immunitas ab ærumnis in anima et a doloribus in corpore; immortalitas, scilicet ut apprime distinguit Hipponensis magister et dux, *posse non mori*, si vellet non peccare. In eo erant insuper *stricte naturalia* quæ omnino et absolute requiruntur ut homo sit et in ordine operetur. — Per peccatum Adamus perdidit sibi et posteris 1° dona supernaturalia; 2° præternaturalia; 3° stricte naturalia retinuit. Quum autem, ut eorum fert conceptus, *super* ac *præternaturalia* gratuita sunt, absque ipsis concipitur homo, absque ipsis homo creari potuisset. Sed quia Deus ea homini primitus concesserat, homo iis *spoliatus* nascitur qui *nudus* creari potuisset : spoliatus supernaturalibus et vulneratus in naturalibus quia perdidit, retentis stricte naturalibus, scientiam, integritatem, immortalitatem et felicitatem. In eo statu privatio justitiæ seu gratiæ ad eclipsis instar, rationem peccati habet; privatio præternaturalium rationem pœnæ quia ex ea fluit ignorantia, concupiscentia, infirmitas, dolores ærumna ac mors. « Ecce totam vulneris rationem. Nihil de natura demptum, » ait Petroco-

nullum inveniri potest bonum meritum, quod sit gratis indigno collatum.

IX. Dona concessa Homini integro, et Angelo, forsitan, non improbanda ratione, possunt dici gratia : sed quia secundum usum Sacræ Scripturæ, nomine gratiæ, ea tantum munera intelliguntur, quæ per Jesum Christum male merentibus, et indignis conferuntur; ideo neque merita, neque merces, quæ illis redditur, gratia dici debet.

X. Solutio pœnæ temporalis, quæ, peccato dimisso, sæpe remanet, et corporis resurrectio, proprie nonnisi meritis Christi adscribenda est.

XI. Quod pie, et juste in hac vita mortali usque in finem vitæ conversati, vitam consequimur æternam, id non proprie gratiæ Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutæ, justo Dei judicio deputandum est; neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua, lege naturali constitutum est, ut justo Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur.

XII. Pelagii sententia est : Opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni cœlestis meritorium.

XIII. Opera bona a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quod fiant per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum eo, quod sint conformia legi, quodque per ea præstatur obedientia legi.

XIV. Opera bona justorum non accipiunt in die judicii extremi ampliorem mercedem, quam justo Dei judicio mereantur accipere.

XV. Ratio meriti non consistit in eo, quod qui bene operatur habeat gratiam, et inhabitantem Spiritum Sanctum; sed in eo solum, quod obedit divinæ legi

XVI. Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.

XVII. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt, esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum Deificum.

XVIII. Opera Catechumenorum, ut Fides et Pœnitentia ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ merita, quam vitam ipsi non consequentur, nisi prius præcedentium delictorum impedimenta tollantur.

XIX. Opera Justitiæ et Temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitate personæ operantis, non traxerunt majorem valorem.

XX. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.

XXI. Humanæ naturæ sublimatio, et exaltatio in consortium Divinæ naturæ, debita fuit integritati primæ conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis.

XXII. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos II. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt faciunt*, intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

XXIII. Absurda est eorum sententia, qui dicunt hominem ab initio, dono quodam supernaturali, et gratuito, supra conditionem naturæ suæ fuisse exaltatum, ut Fide, Spe et Charitate Deum supernaturaliter coleret.

XXIV. A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam Philosophorum, excogitata est sententia, quæ ad Pelagianismum rejicienda est; Hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturæ superaddita, fuerit largitate Conditoris sublimatus, et in Dei filium adoptatus.

XXV. Omnia opera infidelium sunt peccata, et Philosophorum virtutes sunt vitia.

XXVI. Integritas primæ creationis non

rensis Theologia, II. 147. Status ille vocatur status *pœnæ* per oppositionem ad antecedentem felicitatem; *peccati* quia a peccato causatus fuit et magis ad peccatum accedit quam præcedens, in quem tamen peccatum non ingreditur quasi pars quædam, sed ut causa moralis, accidens maximum, naufragium aut spoliatio ; *iræ* quia displicet Deo et Deo offenso initium habuit positusque fuit. Eo solum sensu *debilitatum* fuit liberum arbitrium quia donum integritatis perdidit quod illud gratiæ subditum tenebat, sicut murus antemurali destitutus. Hæc nitide more suo prosequitur P. Perrone, ubi de gratia et homine. Nota : « Animam ideo peccatum originale contrahere quia dum unitur corpori ex Adamo propagato, incipit ad genus humanum pertinere et una cum corpore, Adami filium constituere, a quo cum deberet per generationem justitiam originalem recipere, reperitur e contra justitia originali destituta. » (Th. Petr. II. 674.) Retinet igitur homo stricte naturalia quibus nullum bonum supernaturale præstare potest ; neque omne bonum naturale, impotentia *morali*, quia æger factus est ac secundum corpus et animam in deterius commutatus ; sed aliquod bonum naturale. Unde indiget gratia medicinali ut bonum naturale difficillimum perficere valeat et gratia *elevante*, gratia habituali dante ei esse ac posse divinum et actuali quæ eo concurrente efficax fit, ut bonum supernaturale incipiat, continuet ac in felicem exitum ducat. Heretici olim omnia dona Adamo debita faciebant ut perditam libertatem concluderent læsamque substantialiter naturam. Hodie nimis indulgetur *naturalismo* et supernaturalismo bellum indicitur. (Edit. Not.)

fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.

XXVII. Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio, nonnisi ad peccandum valet.

XXVIII. Pelagianus est error, dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

XXIX. Non soli fures ii sunt latrones, qui Christum, viam et ostium veritatis, et vitæ negant, sed etiam quicumque aliunde, quam per ipsum in via justitiæ (hoc est aliquam justitiam) conscendi posse docent.

XXX. Aut tentationi ulli, sine gratiæ ipsius adjutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non superetur.

XXXI. Charitas perfecta, et sincera, quæ est ex corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta, tam in Catechumenis, quam in pœnitentibus potest esse sine remissione peccatorum.

XXXII. Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.

XXXIII. Catechumenus juste, recte, et sancte, vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quæ in Baptismi lavacro demum percipitur.

XXXIV. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur, ut auctor naturæ, et gratuiti, quo Deus amatur, ut beatificator, vana est, et commentitia, et ad illudendum Sacris Litteris, et plurimis veterum testimoniis, excogitata.

XXXV. Omne, quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.

XXXVI. Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola Philosophia per relationem præsumptionis humanæ, cum injuria Crucis Christi defenditur a nonnullis Doctoribus.

XXXVII. Cum Pelagio sentit, qui bon aliquid naturalis hoc est quod ex natura solis viribus ortum ducit, agnoscit.

XXXVIII. Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitiosa est cupiditas qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur; aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa est, Deus amatur.

XXXIX. Quod voluntarie sit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit [1].

XL. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

XLI. Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato,

XLII. Justitia, qua justificatur per fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quæ est operum justitia, non autem in gratia aliqua animæ infusa, qua adoptatur homo in filium Dei, et secundum interiorem hominem renovatur, ac divinæ naturæ consors efficiiur, ut sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere, et Dei mandatis obedire possit.

XLIII. In hominibus pœnitentibus, ante Sacramentum absolutionis; et in Catechumenis ante Baptismum, est vera justificatio, separata tamen a remissione peccatorum,

XLIV. Operibus plerisque, quæ a fidelibus fiunt, solum ut Dei mandatis pareant, cujusmodi sunt, obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, justificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia, et vera legis justitia, non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

XLV. Sacrificium Missæ non alia ratione est Sacrificium, quam generali illa, qua omne opus, quod fit, ut sancta societate, Deo homo inhæreat.

1 In ea Baii propositione palmare jacet principium ex quo fluunt errores alii bene multi. Quo duo distincta confunduntur. *Voluntarium* illud est quod duobus constat elementis, *cognitione* scilicet ex parte intellectus et *propensione* ex parte voluntatis. *Liberum* autem duobus illis *tertium* addit, id est, *facultatem eligendi*. Coactio est motus externus contra voluntatem illatus. Necessitas est motus internus voluntatem ad unum trahens. Libertas igitur est immunitas tum a coactione, tum a necessitate. Dogma catholicum de libertate negaverunt apertis verbis Lutherus et Calvinus, larvatis Baius et Jansenius eam cum voluntario data opera simpliciter confundentes. Qua negatione destruitur illa gratia cui voluntas resistere possit; homo, statera similis trahitur intrinsece vel gratia vel cupiditate; multi non habent gratiam quum multi peccent; Deus quibusdam tantum eam concedit, unde de facto vult salutem prædestinatorum tantum; moralis destruitur quæ niti nequit nisi actibus humanis, id est, factis deliberate, cum attentione, voluntate ac libertate; unde damnati in inferno injuste puniuntur quum gratia destituti fuerint quæ semper est efficax, etc, etc. — Multis commentariis singulas Baii propositiones persequi possemus, ad pauca capita reducendum est illius hæretici systema, ut hinc appareat ipsum aliud non esse nisi Calvinismum redivivum. — Gratia Adamo debita erat. Per peccatum originale, tollens gratiam, partem hominis naturalem, natura in se læsa fuit, unde nihil boni præstare valet, bene vero semper malum quia peccatum originale non est aliud quam concupiscentia cujus etiam indeliberati motus peccata sunt. Plaga illa fuit libertatis amissio, cujus loco *voluntarium* subdole ponebat. Homo semper trahitur vel gratia vel concupiscentia. Justificatio non fit per aliquam internam gratiæ infusionem, sed est quid externum, consistens in conformitate cum lege Dei : negantur habitus infusi omnes. (Edit.)

XLVI. Ad rationem, et definitionem peccati non pertinet voluntarium; nec definitionis quæstio est, sed causæ, et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

XLVII. Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla ratione, ac respectu ad voluntatem, a qua originem habuit.

XLVIII. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

XLIX. Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus decedens sine regenerationis Sacramento, quando usus rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet, et legi Dei repugnet.

L. Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto, *Non concupisces.*

LI. Concupiscentia, sive lex membrorum, et prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis obedientia.

LII. Omne scelus est ejus conditionis, ut suum auctorem, et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

LIII. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generante contrahunt, qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum majoribus.

LIV. Definitiva hæc sententia, Deum homini nihil impossibile præcipisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.

LV. Deus potuisset ab initio talem creare hominem qualis nunc nascitur.

LVI. In peccato duo sunt; actus, et reatus, transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam.

LVII. Unde in Sacramento Baptismi, aut Sacerdotis absolutione, proprie reatus peccati duntaxat tollitur, et ministerium Sacerdotum solum liberat a reatu.

LVIII. Peccator pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui pœnitentiam suggerens, et inspirans, vivificat eum, et resuscitat; ministerio autem Sacerdotis solum reatus tollitur.

LIX. Quando per eleemosynas aliaque pœnitentiæ opera Deo satisfacimus pro pœnis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioqui essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores); sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur, et communicatur.

LX. Per passiones Sanctorum in Indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta, sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impartiuntur, ut digni simus, qui pretio Sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitis liberemur.

LXI. Illa Doctorum distinctio, divinæ legis mandata bifariam impleri; altero modo quantum ad præceptorum operum substantiam tantum; altero quantum ad certum quemdam modum, videlicet secundum quem valeant operantem perducere ad regnum æternum (hoc est ad modum meritorum) commentitia est, et explodenda.

LXII. Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex objecto, et omnibus circumstantiis rectum est, et bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt), vel quia est meritorium regni æterni, eo quod sit a vivo Christi membro per Spiritum charitatis, rejicienda est.

LXIII. Sed et illa distinctio duplicis justitiæ; alterius, quæ fit per spiritum charitatis inhabitantem; alterius, quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti cor ad Pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis et in eo charitatem diffundentis, qua divinæ legis justificatio impleratur, similiter rejicitur.

LXIX. Item et illa distinctio duplicis vivificationis; alterius, qua vivificatur peccator, dum ei Pœnitentia, et vitæ novæ propositum, et inchoatio per Dei gratiam inspiratur; alterius, qua vivificatur, qui vere justificatur et palmes vivus in vite Christo efficitur, pariter commentitia est, et Scripturis minime congruens.

LXV. Nonnisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus, et gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit, et docet.

LXVI. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

LXVII. Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo, quod necessario facit.

LXVIII. Infidelitas pure negativa, in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.

LXIX. Justificatio impii fit formaliter per obedientiam legis, non autem per occultam communicationem, et inspirationem gratiæ, quæ per eam justificatos faciat implere legem.

LXX. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem; et charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis.

LXXI. Per contritionem etiam cum charitate perfecta, et cum voto suspiciendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis, aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti.

LXXII. Omnes omnino justorum afflictiones, sunt ultiones peccatorum ipsorum: unde et Job, et Martyres, quæ passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

LXXIII. Nemo, præter Christum, est absque peccato originali; hinc Beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque ejus afflictiones in hac vita, sicut et aliorum justorum, fuerunt ultiones peccati actualis, vel originalis.

LXXIV. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi.

LXXV. Motus pravi concupiscentiæ, sunt pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto, *Non concupisces;* Unde homo eos sentiens, et non consentiens, transgreditur præceptum, *Non concupisces*, quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

LXXVI. Quamdiu aliquid concupiscentiæ carnalis in diligente est, non facit præceptum; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.*

LXXVII. Satisfactiones laboriosæ Justificatorum non valent expiare de condigno pœnam temporalem restantem post culpam condonatam.

LXXVIII. Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio.

LXXIX. Falsa est Doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari, et institui sine justitia naturali.

Quas quidem sententias stricto coram nobis examine ponderatas, quamquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent, in rigore et proprio verborum sensu ab assertoribus intento, hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, et in pias aures offensionem immittentes, respective, ac quæcumque super iis verbo, scriptoque emissa, præsentium auctoritate damnamus, circumscribimus, et abolemus; deque eisdem et similibus posthac, quoquo pacto, loquendi, scribendi, et disputandi facultatem quibuscumque interdicimus.

Qui secus fecerint, ipsos omnibus dignitatibus, gradibus, honoribus, beneficiis, et officiis perpetuo privamus ac etiam inhabiles ad quæcumque decernimus: vinculo quoque anathematis, eo ipso innodamus, a quo nullus Romano Pontifice inferior valeat ipsos, excepto mortis articulo, liberare. Cæterum ut jam commoti his de rebus tumultus, et contracta odia facilius comprimi possint, simulque animarum saluti plenius consulatur, dilecto filio nostro Antonio, tituli Sancti Bartholomæi in insula Presbytero Cardinali Granvelano nuncupato, per Apostolica scripta mandamus, ut ipse quid ad perpetam dictarum sententiarum, et scripturarum abolitionem, quid ad arcenda hujusmodi proloquia, et disputationes, quid denique ad unionem, et pacem, cum communi omnium, et Ecclesiæ Catholicæ satisfactione componendam facto opus sit, in primis diligenter expendat: deinde in iis omnibus quæ pro communi salute, tranquillitate, et honore optimum judicaverit, salva semper Ecclesiæ prædictæ unitate, etiam per alium seu alios fide, doctrina, et religione præstantes, ocyus exequatur, faciatque quidquid decreverit, inviolate ab omnibus observari: contradictores quoslibet per censuras, pœnas prædictas, cæteraque juris, et facti remedia opportuna, appellatione postposita compescendo: invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Non obstantibus quod forsitan aliquibus ab Apostolica sit Sede Indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam, et expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujusmodi mentionem: et quibuslibet aliis privilegiis, exemptionibus, indulgentiis, et litteris Apostolicis, specialibus vel generalibus, quorumcumque tenorum existant: per quæ præsentibus non expressa, vel totaliter non inserta, effectus præsentium impediri valeat quomodo libet, vel differri: et de quibus quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris litteris mentio specialis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis, circumscriptionis, abditionis, interdicti, decreti, mandati, privationis, et innodationis infringere; vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1567 Kalendis Octobris, Pontificatus nostris anno secundo.

Cæterum volumus, ut earumdem litterarum tenori hic inserto, illa ipsa omnino fides adhibeatur, ubicumque et quandocumque, sive in judicio, sive alibi fuerit exhibitus, vel ostensus, sicut illius originalibus litteris prædictis adhiberetur, si ipsæ exhiberentur, vel ostenderentur, Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum,

Datum Romæ apud S. Petrum. anno Incarnationis Dominicæ 1579, quarto Kalendas Februarii, Pontificatus nostri anno octavo.

Posteriora verba sic interpunxerunt quidam discipuli Baji. Quas quidem sententias stricto coram nobis examine ponderatas, quamquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent in rigore, et proprio verborum sensu ab assertoribus intento, hæreticas, erroneas, etc., damnamus : *Ex qua interpunctione inferebant nullam determinate dici posse domnatam, sed tantum aliquas indeterminate. ideoque posse singulas defendi in se sensu ab assertoribus intento: sed Urbanus VIII, in Generali Cong. die 26. 1644. produxit ex Archivio Bullam,* In eminenti, *in qua repetit verba S. Pii V. et comma, ponitur post To.* possent; *erantque interpunctiones, uti primo retulimus. Postmodum Cajani dixerunt Bullam illam,* In eminenti *esse supreptitiam, quod damnavit Alexander VIII. die 7 decemb. 1690. in propos. 31. uti referemus.*

III.

INNOCENTII PAPÆ X,

CONSTITUTIO

De quinque Propositionibus ex Jansenii libro excerptis.

INNOCENTIUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI.

Universis Christi fidelibus Salutem et Apostolicam benedictionem.

Cum occasione impressionis libri, cui titulus, *Augustinus Cornelii Jansenii, Episcopi Iprensis*, inter alias ejus opiniones orta fuerit, præsertim in Galliis, controversia super quinque ex illis : complures Galliarum Episcopi apud nos instituerunt, ut easdem Propositiones nobis oblatas expenderemus, ac de unaquaque earum certam et perspicuam ferremus sententiam. Tenor vero præfatarum Propositionum est prout sequitur.

I. Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus, et conantibus, secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia : deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.

II. Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ, nunquam resistitur.

III. Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione,

IV. Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei : et in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare.

V. Semipelagianum est, dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.

Nos quibus inter multiplices curas, quæ animum nostrum assidue pulsant, illa in primis cordi est, ut Ecclesia Dei nobis ex alto commissa, purgatis pravarum opinionum erroribus, tuto militare, et tamquam navis in tranquillo mari, sedatis omnium tempestatum flectibus ac procellis, secure navigare, et ad optatum salutis portum pervenire possit.

Pro rei gravitate, coram aliquibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus ad id specialiter sæpius congregatis, ac pluribus in sacra Theologia Magistris, easdem quinque Propositiones, ut supra, nobis oblatas, fecimus singillatim diligenter examinari : eorumque suffragia, tum voce, tum scripto relata mature consideravimus : eosdemque Magistros, variis coram nobis actis Congregationibus, prolixe super eisdem, ac super earum qualibet differentes audivimus.

Cum autem ab initio hujuscemodi discussionis ad divinum implorandum auxilium, multorum Christi fidelium preces, tum privatim, tum publice indixissemus, postmodum iteratis eisdem ferventius, ac per nos solicite implorata Sancti Spiritus assistentia, tandem divino Numine favente, ad infrascriptam devenimus declarationem et definitionem.

Primam prædictarum propositionum, *Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus, et conantibus, secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia : deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant :* temerariam, im-

piam, blasphemam, anathemate damnandam, et hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Secundam, *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ, nunquam resistitur* : hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Tertiam, *Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione* : hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Quartam, *Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei : et in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare* : falsam, et hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Quintam, *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse* : falsam, temerariam, scandalosam, et intellectam eo sensu, ut Christus pro salute duntaxat prædestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinæ pietati derogantem, et hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Mandamus igitur omnibus Christi fidelibus utriusque sexus, ne de dictis propositionibus sentire, docere, prædicare, aliter præsumant, quam in hac præsenti nostra declaratione et definitione continetur, sub censuris et pœnis contra hæreticos et eorum fautores in jure expressis.

Præcipimus pariter omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, nec non hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, ut contradictores et rebelles quoscumque per censuras et pœnas prædictas cæteraque juris et facti remedia opportuna, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, omnino coerceant et compescant.

Non intendentes tamen per hanc declarationem et definitionem super prædictis quinque Propositienibus factam, approbare ullatenus alias opiniones, quæ continentur in prædicto libro Cornelii Jansenii.

Datum Romæ, apud Sanctam Mariam Majorem, anno Incarnationis Dominicæ 1625, pridie Kalendas junii, Pontificatus nostri anno nono.

Hi. Datarius.

P. Gualterius.

P. Ciampinus.

IV.

INNOCENTII PAPÆ X

DECRETUM.

Adversus libros continentes Propositionem, qua asseritur æqualitas Sanctorum PETRI et PAULI.

Feria V. die 29 Januarii 1647. In Congregatione Generali S. Romanæ et Universalis Inquisitionis, etc.

Editus est anno 1645, liber Gallico idiomate impressus, cui titulus : *De l'autorité de S. Pierre et de S. Paul, qui réside dans le Pape Successeur de ces deux Apotres*, absque nomine Authoris, et impressionis loco. Hujus libri evulgationem subsecuta editio est alterius libri Anonymi eodem idiomate impressi, cui titulus : *La Grandeur de l'Eglise Romaine établie sur l'autorité de S. Pierre et de S. Paul;* Nec non epistolæ ejusdem argumenti latino idiomate conscriptæ, ac typis excusæ plurimis adductis, atque congestis Sanctorum Patrum, Summorum Pontificum, Sacrorum Conciliorum, et Doctorum locis.

Quocirca, ne in re tanti ponderis error aliquis mentibus Christi fidelium irreperet, libris prædictis de mandato Sanctissimi mature examinatis, locisque adductis diligenter inspectis, ac ponderatis,

Sanctissimus relata unanimi Theologorum ad hoc specialiter deputatorum censura, et auditis votis Eminentissimorum et Reverendissimorum D. D. Cardinalium Generalium Inquisitorum, Propositionem hanc : S. Petrus et S. Paulus sunt duo Ecclesiæ Principes, qui unicum efficiunt. Vel : sunt duo Ecclesiæ Catholicæ Coriphæi, ac supremi Duces summa inter se unitate conjuncti. Vel : sunt geminus Universalis Ecclesiæ vertex, qui in unum divinissime coaluerunt. Vel : sunt duo Ecclesiæ Summi Pastores, ac Præsides, qui unicum caput constituunt, ita explicatam, ut ponat omnimodam æqualitatem inter S. Petrum, et S. Paulum, sine subordinatione, et subjectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema, et regimine universalis Ecclesiæ, hæreticam censuit, et declaravit.

Epistolam vero ac libros prædictos, aliosque, in quibus Propositio, ut supra explicata, et damnata asseritur et defenditur, tam impressos quam imprimendos, quocumque idio-

mate, aut quomodolibet, etiam in scriptis evulgatos, vel in posterum evulgandos, Sanctitas Sua omnino damnatos, et prohibitos esse voluit, prout præsenti Decreto damnat, et prohibet.

Mandans ut nemo cujuscumque gradus, et conditionis existat, etiam speciali seu specialissima nota dignus, libros prædictos, aut aliquem ex illis apud se retineat aut legat, nec imprimere, aut imprimi curare audeat, sub censuris, et pœnis contra hujusmodi delinquentes statutis, sed etiam a præsentis Decreti notitia, quicumque illos habuerit locorum Ordinariis, seu Inquisitoribus consignare teneatur.

V.

ALEXANDRI DIVINA

PROVIDENTIA PAPÆ VII

DECRETUM

Prius adversus propositiones 28 scandalosas, et perniciosas in praxi.

Feria V die 24 Septembris 1665.

Sanctissimus D. N. audivit, non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, et animarum perniciem inferentes; partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire : et summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, et quæ si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irreptura esset vitæ Christianæ corruptela : Quare ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contigeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro Pastorali solicitudine in rectam semitam evocaret, earumdem opinionum examen pluribus in sacra Theologia Magistris, ac deinde Eminentissimis, et Reverendissimis D. D. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus serio commisit : qui tantum negotium strenue aggressi, eique sedulo incumbentes, et mature discussis usque ad hanc diem infrascriptis Propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim exposuerunt.

I. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, et Charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium. Vide La Croix lib. 2 n. 1.)

II. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. (Vide La-Croix lib. 3 p. 1 n. 835.)

III. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18 Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, et tolerata est. (Vide La-Croix l. 6 par. 2 n. 1629.)

IV. Prælati regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, et ab excommunicatione propter eam incursa. (Vide La-Croix ubi supra.)

V. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis. (Vide La-Croix lib. 2 num. 215.)

VI. Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denunciandus. (Vide La-Croix lib. 2 num. 216.)

VII. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi. (Vide La-Croix loco citato.)

VIII. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII. (Vide La-Croix lib. 6 part. 2 num. 129.)

IX. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minore stipendio, alia parte stipendii sibi retenta. (Vide La-Croix ibidem n. 130.)

X. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere et sacrificium unum offerre : neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam

juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram. (Vide La-Croix ibid. num. 137.)

XI. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam caussam, non tenemur in sequenti confessione exprimere. (Vide La-Croix ibidem num. 596.)

XII. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate. (Vide La-Croix ibidem num. 1628.)

XIII. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato. (Vide La-Croix ibid. num. 1520.)

XIV. Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ. (Vide La-Croix ibid. num. 2032.)

XV. Pœnitens propria authoritate substituere sibi alium in potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat. (Vide La-Croix ibid. num. 1283.)

XVI. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario. (Vide La-Croix ibidem num. 1539.)

XVII. Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni, publice et coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 799.)

XVIII. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare. (Vide La-Croix ibid.)

XIX. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam. (Vide La-Croix ibidem uum. 789 et seqq.)

XX. Restitutio a S. Pio V imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna. (Vide La-Croix lib. 4 num. 1208.)

XXI. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. (Vide La-Croix ibidem num. 1228.)

XXII. Non est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 159.)

XXIII. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 1262.)

XXIV. Mollities, sodomia, et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem. (Vide La-Croix lib. 6 par. 2 num. 1079.)

XXV. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam. (Vide La-Croix ibidem num. 1039.)

XXVI. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. (Vide La-Croix lib. 4 num. 1494.)

XXVII. Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem. (Vide La-Croix lib. 1 num. 153.)

XXVIII. Populus non peccat, etiamsi absque ulla caussa non recipiat legem a Principe promulgatam. (Vide La-Croix lib. 1 num. 631.)

Quibus peractis dum similium Propositionum examini cura, et studium impenditur, interea idem Sanctissimus re mature considerata statuit, et decrevit, prædictas Propositiones, et unamquamque ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas esse damnandas, et prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet; ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute Sanctæ Obedientiæ, et sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi fidelibus cujuscum-

que conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, ac specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Sanctissimus D. N. post latum Decretum die 24 Septembris proxime elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt, examinatis sedulo, et accurate usque ad hanc diem infrascriptis aliis quadragesimum quintum numerum complentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos, et Reverendissimos D. D. Cardinales adversus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia sigillatim super unaquaque ipsarum audivit.

PROPOSITIONES ALIÆ.

XXIX. In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 1306.)

XXX. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificari, an labor sit compatibilis cum jejunio. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 1328.)

XXXI. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, etiamsi iter unius diei conficiant. (Vide La-Croix ibid. num. 1345.)

XXXII. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in Quadragesima obliget. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 1260.)

XXXIII. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit. (Vide La-Croix lib. 4 num. 1208.)

XXXIV. In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto. (Vide La-Croix lib. 4 num. 1250.)

XXXV. Unico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, et crastino.

XXXVI. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum. (Vide La-Croix lib. 1 num. 838.

XXXVII. Indulgentiæ concessæ Regularibus, et revocatæ a Paulo V hodie sunt revalidatæ. (Vide La-Croix lib. 6 par 2 num. 1287.)

XXXVIII. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium non præceptum. (Vide La-Croix lib. 6 par. 1 num. 543.)

XXXIX. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur. (Vide La-Croix ibidem num. 545.)

XL. Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, et pollutionis. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 888 et lib. 5 num. 506.)

XLI. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalo*, dum deficiente illo, nimis ægre ageret vitam, et aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur. (Vide La-Croix lib. 5 num. 261.)

XLII. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 870.)

XLIII. Annuum Legatum pro anima relictum non durat plus, quam per decem annos. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 1132.)

XLIV. Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ. (Vide La-Croix lib. 7 num. 159.)

XLV. Libri prohibiti donec expurgentur possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur. (Vide La-Croix ibid. num. 347.)

Quibus mature pensatis, idem Sanctissimus statuit ac decrevit prædictas propositiones, et unamquamque ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas esse damnandas et prohibendas, sicuti eas damnat ac prohibet. Ita ut quicumque illas etc. uti in priore decreto.

Insuper districte in virtute Sanctæ Obedientiæ, etc. ut in priore etiam decreto.

VI.

INNOCENTII DIVINA

PROVIDENTIA PAPÆ X

DECRETUM.

Contra Propositiones 65. scandalosas, et in praxi perniciosas.

Feria V. die 2. Martii 1679.

Sanctissimus D. N. Innocentius Papa XI prædictus, ovium sibi a Deo creditarum saluti sedulo incumbens, et salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis a fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones, partim ex diversis vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, et partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, et deinde Eminentissimis, et Reverendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus subjecit. Quibus propositionibus sedulo, et acurate sæpius discussis, eorundem Eminentissimorum Cardinalium, et Theologorum votis per Sanctitatem suam auditis, idem Sanctissimus D. N. re postea mature considerata, statuit, et decrevit pro nunc sequentes propositiones, et unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, et in praxi perniciosas esse damnandas, et prohibendas, sicuti eas damnat, et prohibet. Non intendens tamen Sanctitas sua per hoc decretum alias propositiones in ipso non expressas, et Sanctitati suæ quomodolibet, et ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas, ullatenus approbare.

I. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi. Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis. (Vide La-Croix lib. 1 num. 94 lib. 6 par. 1 num. 102. lib. 6 par. 3 num. 37.)

II. Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem. (Vide La-Croix lib. 1 num 94 lib. 4 num. 148.)

III. Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus. (Vide La-Croix lib. 1 num. 366.)

IV. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili. (Vide La-Croix lib. 2 num. 43 et seqq.)

V. An peccet mortaliter qui actus dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus. (Vide La-Croix lib. 2 num. 131.)

VI. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum. (Vide La-Croix ibid.)

VII. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam, qua justificari possumus. (Vide La-Croix ibid.)

VIII. Comedere, et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui. (Vide La-Croix lib. 5 num. 300.)

IX. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa ac defectu veniali. (Vide La-Croix lib. 6 par. 3 num. 294.)

X. Non tenemur proximum diligere actu interno, et formali. (Vide La-Croix lib. 2 num. 169.)

XI. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos. (Vide La-Croix ibid.)

XII. Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui; et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui. (Vide La-Croix lib. 2 num. 198.)

XIII. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. (Vide La-Croix lib. 2 num. 183 et lib. 3 par 1 num. 932.)

XIV. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 693.)

XV. Licitum est filio gaudere de Parricidio Parentis a se in ebrietate perpetrata, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas. (Vide La-Croix ibid. et num. 933.)

XVI. Fides non censetur cadere sub præ-

ceptum speciale, et secundum se. (Vide La-Croix lib. 2 num. 50.)

XVII. Satis est actum Fidei semel in vita elicere. (Vide La-Croix lib. 2 num. 51.)

XVIII. Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri; ut Deo, et Fidei gloriosum consulo; tacere ut peccaminosum per se non damno. (Vide La-Croix lib. 2 num. 55 et seqq.)

XIX. Voluntas non potest efficere, ut assensu fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium. (Vide La-Croix lib. 1 num. 399 et lib. 2 num. 4.)

XX. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem. (Vide La-Croix lib. 2 num. 5.)

XXI. Assensus fidei supernaturalis, et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus. (Vide La-Croix lib. 2 num. 6.)

XXII. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris. (Vide La-Croix lib. 2 num. 7.)

XXIII. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit. (Vide La-Croix lib. 2 num. 8.)

XXIV. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 304.)

XXV. Cum caussa licitum est jurare sine animo jurandi, si res sit levis, sive gravis. (Vide La-Croix lib. 3 par 1 num. 276.)

XXVI. Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit; intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 284 et seqq.)

XXVII. Caussa justa utendi his amphibologiis est quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, et studiosa. (Vide La-Croix ibid.)

XXVIII. Qui mediante commendatione vel munere ad Magistratum vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum: quod de mandato Regis a similibus solet exigi; non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum. (Vide La-Croix ibidem.)

XXIX. Urgens metus gravis est caussa justa Sacramentorum administrationem simulandi. (Vide La-Croix lib. 6. par. 1 num. 149.)

XXX. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 799 et seqq.)

XXXI. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei. (Vide La-Croix lib. 3 part. 1 num. 806 et seqq.)

XXXII. Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus. (Vide La-Croix ibidem.)

XXXIII. Licitum est tam hæredi, quam legatoria contra injuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur se taliter defendere, sicut et jus habenti in Cathedram, vel præbendam contra eorum possessionem injuste impedientem. (Vide La-Croix ibidem.)

XXXIV. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 823 et seqq.)

XXXV. Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, et tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi. (Vide La-Croix ibidem).

XXXVI. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 948.)

XXXVII. Famuli et famulæ domesticæ possunt occulte hæris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 971.)

XXXVIII. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 244.)

XXXIX. Qui alium movet aut inducit ad

inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 21.)

XL. Contractus mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri. (Vide La-Croix ibid. num. 903.)

XLI. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 869.)

XLII. Usura non est, dum ultra sortem aliquod exigitur, tanquam ex benevolentia, et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum. (Vide La-Croix lib. 3 par. 2 num. 873.)

XLIII. Quidni nonnisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere? (Vide La-Croix l. 3 par 2 n. 1215.)

XLIV. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, et honorem defendat : Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia. (Vide La-Croix ibid.)

XLV. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium) sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 69.)

XLVI. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis sic ut illud pluris æstimetur, quam res spitualis. (Vide La-Croix ibid.)

XLVII. Cum dixit concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes, mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium, vel primo videtur per hoc, *digniores*, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando sit concursus. (Vide La-Croix lib. 4 num. 579.)

XLVIII. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur. (Vide La-Croix lib. 3 par. num. 916).

XLIX. Mollities jure naturæ prohibita non est : Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 921.)

L. Copula cum conjugata consentiente marito non est adulterium id eoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 916 et lib. 6 par. 2 num. 1053)

LI. Famulus, qui submissis humeris, scienter adjuvat hærum suum ascendere per fenestras ad stuprandam Virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. (Vide La-Croix lib. 2 num. 251 et seqq.)

LII. Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 572.)

LIII. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor, simul a diversis celebrantibus audit. (Vide La-Croix par. 1 num. 608 et seqq.)

LIV. Qui non potest recitare Matutinum, et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem. (Vide La-Croix lib. 4 num. 1218.)

LV. Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Corporis Domini manducationem. (Vide La-Croix lib. 1 par. 1 num. 628).

LVI. Frequens Confessio, et Communio etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis. (Vide La-Croix lib. 6 par. 1 num. 672.)

LVII. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam. (Vide La-Croix lib. 6 par. 2 num. 667.)

LVIII. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem. (Vide La-Croix lib. 6 par. 2 num. 971.)

LIX. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut indulgentiæ. (Vide La-Croix ibid. num. 1149.)

LX. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, et proponere emendationem. (Vide La-Croix lib. 6 par. 2. num. 1762.)

LXI. Potest aliquando absolvi, qui in proxima peccandi occasione versatur, quam potest, et non vult omittere, quinimo directe, et ex proposito quærit, aut ei se ingerit. (Vide La-Croix lib. 5 num. 256.

LXII. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando caussa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit. (Vide La-Croix ibid.)

LXIII. Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali, nostro, vel proximi. (Vide La-Croix ibid.)

LXIV. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum Fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis, et Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi. (Vide La-Croix lib. 2 num. 9.)

LXV. Sufficit illa mysteria semel credidisse. (Vide La-Croix lib. 2 num. 10.)

Quicumque autem cujusvis conditionis, status et dignitatis, illas vel illarum aliquam, conjunctim, vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputative, publice, aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute Sanctæ Odedientiæ, et sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis, et status, etiam speciali. et specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholastici, aut alii quicumque imposterum se abstineant, et ut paci, et charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus, ac prædicationibus caveant ab omni censura, et nota, necnon a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede recognitæ super iisdem Propositionibus judicium proferatur.

VII.

CONSTITUTIO

INNOCENTII XI.

Proscribentis octo et sexaginta Theses, quæ prætextu Orationis quietis a Michaele de Molinos docebantur.

INNOCENTIUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI.

ad perpetuam rei memoriam.

Cœlestis Pastor Christus Dominus, ut jacentem in tenebris mundum, variisque gentium erroribus involutum a potestate Diaboli, sub qua misere post lapsum primi Parentis tenebatur, sua ineffabili miseratione liberaret, carnem sumere, et in ligno Crucis Chirographo Redemptionis nostræ affixo in testimonium suæ in nos charitatis sese hostiam viventem Deo pro nobis offerre dignatus est, mox rediturus in Cœlum Ecclesiam Catholicam Sponsam suam tanquam Civitatem Sanctam Jerusalem descendentem de Cœlo, non habentem rugam, neque maculam, unam, sanctamque in terris relinquens armis potentiæ suæ contra portas inferi circumvallatam, Petro Apostolorum Principi, et Successoribus ejus regendam tradidit, ut doctrinam ab ipsius ore haustam, sartam,tectamque custodirent, ne oves pretioso suo sanguine redemptæ pravarum opinionum pabulo in antiquos errores reciderent; quod præcipue Beato Petro mandasse sacræ litteræ docent. Cui enim Apostolorum, nisi Petro dixit : *Pasce oves meas* : et rursus, *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua : Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos?* Quare nobis, qui non nostris meritis, sed incrustabili Dei Omnipotentis Consilio in ejusdem Petri Cathedra pari potestate sedemus, semper fixum in animo fuit, ut populus Christianus eam sectaretur fidem, quæ a Christo Domino per Apostolos suos perpetua, et nunquam interrupta traditione prædicata fuit, quamque ipse usque ad sæculi consummationem permansuram esse promisit.

Cum igitur ad Apostolatum nostrum relatum fuisset, quemdam *Michaelem de Molinos* prava dogmata, tum verbo, tum scripto docuisse, et in praxim deduxisse, quæ prætextu Orationis quietis contra doctrinam, et usum a

Sanctis Patribus ab ipsis nascentis Ecclesiæ primordiis receptum, Fideles a vera religione, et a Christianæ pietatis puritate in maximos errores, et turpissima quæque inducebant: Nos, cui semper cordi fuit, ut fidelium animæ nobis ex alto commissæ, purgatis pravarum opinionum erroribus, ad optatum salutis portum tuto pervenire possint, legitimis præcedentibus indiciis, prædictum *Michaelem de Molinos* carceribus mancipari mandavimus; deinde coram nobis, et venerabilibus nostris S. R. E. Cardinalibus, in tota Repub. Christiana generalibus Inquisitoribus Apostolica auctoritate specialiter deputatis, auditis pluribus in Sacra Theologia Magistris, eorumque suffragiis tum voce, tum scripto susceptis, matureque perpensis; implorata etiam Sancti Spiritus assistentia, cum prædictorum Fratrum nostrorum unanimi voto ad damnationem infrascriptarum Propositionum ejusdem *Michaelis de Molinos*, a quo fuerunt pro suis recognitæ, et de quibus Propositionibus tanquam a se dictatis, scriptis, communicatis et creditis ipse convictus, et respective confessus fuerat, ut latius in processu et decreto de Mandato nostro lato die 28. Augusti præsenti anni 1687, devenire, ut infra decrevimus.

PROPOSITIONES.

I. Oportet hominem suas potentias annihilare; et hæc est via interna.

II. Velle operari active est Deum offendere, qui vult esse ipse solus agens; et ideo opus est seipsum in Deo totum et totaliter derelinquere, et postea permanere velut corpus exanime.

III. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.

IV. Activitas naturalis est gratiæ inimica, impeditque Dei operationes, et veram perfectionem, quia Deus operari vult in nobis sine nobis.

V. Nihil operando anima se annihilat, et ad ipsum principium redit, et ad suam originem, quæ est essentia Dei, in qua transformata remanet, ac divinizata, et Deus tunc in seipso remanet, quia tunc non sunt amplius duæ res unitæ, sed una tantum, et hac ratione Deus vivit, et regnat in nobis, et anima seipsam annihilat in esse operativo.

VI. Via interna est illa, qua non cognoscitur, nec lumen, nec amor, nec resignatio, et non oportet Deum cognoscere; et hoc modo recte proceditur.

VII. Non debet anima cogitare, nec de præmio, nec de punitione, nec de Paradiso, nec de Inferno, nec de morte, nec de æternitate.

VIII. Non debet velle scire, an gradiatur cum voluntate Dei, an cum eadem voluntate resignata maneat, necne; nec opus est ut velit cognoscere suum statum, nec proprium nihil, sed debet ut corpus exanime manere.

IX. Non debet anima reminisci, nec sui, nec Dei, nec cujuscumque rei, et in via interna omnis reflexio est nociva, etiam reflexio ad suas humanas actiones, et ad proprios defectus.

X. Si propriis defectibus alios scandalizet, non est necessarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi; et ad proprios defectus non posse reflectere, gratia Dei est.

XI. Ad dubia quæ occurrunt, an recte procedatur, necne, non est opus reflectere.

XII. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de Inferno, nec de Paradiso, nec debet desiderium habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ sanctitatis, nec propriæ salutis, cujus spem, expurgare debet.

XIII. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda est cogitatio, et cura de omni re nostra, et relinquere ut faciat in nobis sine nobis suam divinam voluntatem.

XIV. Qui divinæ voluntati resignatus est, non convenit ut a Deo rem aliquam petat, quia petere est imperfectio, cum sit actus propriæ voluntatis, et electionis, et est velle quod divina voluntas nostræ conformetur, et non quod nostra divinæ, et illud Evangelii, *Petite et accipietis*, non est dictum a Christo pro animabus internis, quæ nolunt habere voluntatem. Imo hujusmodi animæ eo perveniunt, ut non possint a Deo rem aliquam petere.

XV. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob rem aliquam gratias agere debent, quia utrumque est actus propriæ voluntatis.

XVI. Non convenit Indulgentias quærere pro pœna propriis peccatis debita, quia melius est divinæ justitiæ satisfacere, quam divinam misericordiam quærere; quoniam illud ex puro Dei amore procedit, et istud ab amore nostri interessato; nec est res Deo grata, nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

XVII. Tradito Deo libero arbitrio, et eidem

relicta cura, et cogitatione animæ nostræ, non est amplius habenda ratio tentationum; nec eis alia resistentia fieri debet, nisi negativa, nulla adhibita industria; et si natura commovetur, oportet sinere, ut commoveatur, quia est natura.

XVIII. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus, et propriis conceptibus, non adorat Deum in spiritu, et veritate.

XIX. Qui amat Deum eo modo, quo ratio argumentatur, aut intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

XX. Asserere quod in oratione opus est sibi per discursum auxilium ferre, et per cogitationes, quando Deus animam non alloquitur, ignorantia est. Deus nunquam loquitur, ejus locutio est operatio; et semper in anima operatur, quando hæc suis dircursibus, cogitationibus, et operationibus eum non impedit.

XXI. In oratione opus est manere in fide obscura, et universali, cum quiete, et oblivione cujuscumque cogitationis particularis, ac distinctæ attributorum Dei ac Trinitatis, et sic in Dei præsentia manere ad illum adorandum et amandum, eique inserviendum, sed absque productione actuum, quia Deus in his sibi non complacet.

XXII. Cognitio hæc per fidem non est actus a creatura productus, sed est cognitio a Deo creaturæ tradita, quem creatura se habere non cognoscit, nec postea cognoscit se illam habuisse, et idem dicitur de amore.

XXIII. Mystici cum S. Bernardo in Scala Claustralium distinguunt quatuor gradus, Lectionem, Meditationem, Orationem, et Contemplationem infusam. Qui semper in primo sistit, nunquam ad secundum pertransit. Qui semper in secundo persistit, nunquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita, in qua per totam vitam persistendum est, dummodo Deus animam non trahat, absque eo quod ipsa id expectet, ad contemplationem infusam; et hac cessante, anima regredi debet ad tertium gradum, et in ipso permanere, absque eo quod amplius redeat ad secundum, aut primum.

XXIV. Qualescumque cogitationes in oratione occurrant, etiam impuræ, etiam contra Deum, Sanctos, fidem, et Sacramenta, si voluntarie non nutriantur, nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia, et resignatione tolerentur, non impediunt orationem fidei : imo eam perfectionem efficiunt, quia anima tunc magis divinæ voluntati resignata remanet.

XXV. Etiamsi superveniat somnus, et dormiatur, nihilominus sit oratio, et contemplatio actualis : quia oratio, et resignatio, resignatio, et oratio idem sunt; et dum resignatio perdurat, perdurat et oratio.

XXVI. Tres illæ viæ : Purgativa, Illuminativa, et Unitiva est absurdum maximum, quod dictum fuerit in Mystica; cum non sit nisi unica via, scilicet via interna.

XXVII. Qui desiderat, et amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat, nec quærit Deum, sed seipsum; et male agit, cum eam desiderat, et eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris, quam in diebus solemnibus.

XXVIII. Tædium rerum spiritualium bonum est, siquidem per illud purgatur amor proprius.

XXIX. Dum anima interna fastidit discursus de Deo, et virtutes, et frigida remanet, nullum in se ipsa sentient fervorem, bonum signum est.

XXX. Totum sensibile, quod exprimitur in vita spirituali, est abominabile, spurcum, et immundum.

XXXI. Nullus meditativus veras virtutes exercet internas, quæ non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

XXXII. Nec ante, nec post Communionem alia requiritur præparatio, aut gratiarum actio (pro istis animabus internis) quam permanentia in solita resignatione passiva, quia modo perfectione supplet omnes actus virtutem, qui possunt, et fiunt in via ordinaria. Et si hac occasione Communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis, aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscatur eos esse ex impulsu speciali Dei; alias sunt impulsus naturæ nondum mortuæ.

XXXIII. Male agit anima, quæ procedit per hanc viam internam, si in diebus solemnibus, vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum; quoniam animæ internæ omnes dies sunt æquales, omnes festivi. Et idem dicitur de locis sacris, quia hujusmodi animabus omnia loca æqualia sunt.

XXXIV. Verbis et lingua gratias agere Deo, non est pro animabus internis, quæ in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum apponendo, quod operetur in illis; et quo magis Deo se resignant, experiuntur se non

posse Orationem Dominicam, seu Pater Noster recitare.

XXXV. Non convenit animabus hujus viæ internæ, quod faciant operationes, etiam virtuosas ex propria electione, et activitate, alias non essent mortuæ : nec debent elicere actus amoris erga B. Virg. Sanctos, aut humanitatem Christi; quia cum ista objecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

XXXVI. Nulla creatura, nec B. Virgo, nec Sancti sedere debent nostro in corde quia solus Deus vult illud occupare, et possidere.

XXXVII. In occasione tentationum, etiam furiosarum, non debet anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum, sed debet in supradicto amore, et resignatione permanere.

XXXVIII. Crux voluntaria mortificationum pondus grave est, et infructuosum, ideoque dimittenda.

XXXIX. Sanctiora opera, et pœnitentiæ, quas peregerunt Sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhæsionem.

XL. Beata Virgo nullum unquam opus exterius peregit, et tamen fuit Sanctis omnibus sanctior. Igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriori.

XLI. Deus permittit, et vult ad nos humiliandos, et ad veram transformationem perducendos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis, Dæmon violentiam inferat earum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia, et sine mentis offuscatione movendo physice illorum manus, et alia membra contra earum voluntatem. Et idem dicitur quod alios per se peccaminosos, in quo casu non sunt peccata, quia his non adest consensus.

XLII. Potest dari casus, quod hujusmodi violentiæ ad actus carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum scilicet maris, et fœminæ, et ex parte utriusque sequatur actus.

XLIII. Deus præteritis sæculis Sanctos efficiebat Tyrannorum ministerio, nunc vero eos efficit sanctos ministerio Dæmonum, qui caussando in eis prædictas violentias, facit ut illi seipsos magis despiciant, atque annihilent, et se Deo resignent.

XLIV. Job blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis, quia fuit ex Dæmonis violentia.

XLV. S. Paulus hujusmodi Dæmonis violentias in suo corpore passus est, unde scripsit; *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum, hoc facio.*

XLVI. Hujusmodi violentiæ sunt medium magis proportionatum ad annihilandum animam, et ad eam ad veram transformationem et unionem perducendam, nec alia superest via : et hæc est via facilior, et tutior.

XLVII. Cum hujusmoddi violentiæ occurrunt, sinere oportet ut Satanas operetur, nullam adhibendam industriam, nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo; et etiamsi sequantur pollutiones, et actus obsceni propriis manibus, et etiam pejora, non opus est seipsum inquietari, sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia, et timores, quia anima fit magis illuminata, magis roborata, magisque candida, et acquiritur sancta libertas. Et præ omnibus non opus est hæc confiteri, et sanctissime fit non confitendo, quia hoc pacto superatur Dæmon et acquiritur thesaurus pacis.

XLVIII. Satanas qui hujusmodi violentias infert, suadet deinde gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne in via interna ulterius progrediatur ; unde ad ejus vires enervandas melius est ea non confiteri, quia non sunt peccata, nec etiam venialia.

XLIX. Job ex violentia Dæmonis se propriis manibus polluebat, eodem tempore quo mundas habebat ad Deum preces (sic interpretando locum ex capite 19. Job.)

L. David, Jeremias, et multi ex Sanctis Prophetis hujusmodi violentias patiebantur harum impurarum operationum externarum.

LI. In Sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos : uti illud de Sampsone, qui per violentiam seipsum occidit cum Philisthæis, conjugium iniit cum alienigena, et cum Dalila meretrice fornicatus est, quæ alias erant prohibita, et peccata fuissent : de Juditha, quæ Holoferni mentita fuit : de Eliseo, qui pueris maledixit : de Elia, qui combussit Duces cum turmis Regis Achab. An vero fuerit violentia immediate a Deo peracta, vel Demonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.

LII. Cum hujusmodi violentiæ etiam impuræ absque mentis offuscatione, accidunt, tunc anima Deo potest uniri, et de facto semper magis unitur.

LIII. Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis personis fuerit violentia, regula quam de hoc habeo, nedum sunt protestationes animarum illarum, quæ protestantur

se dictis violentiis non consensisse, aut jurare non posse, quod iis consenserint, et viderit, et videre quod sint animæ, quæ proficiunt in via interna ; sed regulam sumerem a lumine quodam actuali cogitatione humana, ac Theologica superiore, quod me certo cognoscere facit cum interna certitudine, quod talis operatio est violentia, et certus sum quod hoc lumen a Deo procedit, quia ad me provenit conjunctum cum certitudine quod a Deo proveniat, et mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium : eo modo quo interdum contingit quod Deus aliquid revelando, eodem tempore animam certam reddit, quod ipse sit qui revelat, et anima in contrarium non potest dubitare.

LIV. Spirituales vitæ ordinariæ in hora mortis se delusos invenient, et confusos, et cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.

LV. Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum sufferentia, ad purgandas, et extinguendas omnes passiones, ita quod nihil amplius sentitur, nihil, nihil ; nec ulla sentitur inquietudo sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.

LVI. Duæ leges, et duæ cupiditates, animæ una, et amoris proprii altera tandiu perdurant, quamdiu perdurat amor proprius ; unde quando hic purgatus est, et mortuus, ut si per viam internam, non adsunt amplius illæ duæ leges, et duæ cupiditates, nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, ne quidem veniale peccatum.

LVII. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius peccata nec mortalia, nec venialia.

LVIII. Ad hujusmodi statum pervenitur non reflectendo amplius ad proprias operationes, quia defectus ex reflexione oriuntur.

LIX. Via interna sejuncta est a Confessione, a Confessariis, et a casibus conscientiæ, a Theologia, et Philosophia.

LX. Animabus provectis, quæ reflexionibus mori incipiunt, et eo etiam perveniunt, ut sint mortuæ, Deus Confessionem aliquando efficit impossibilem, et supplet ipse tanta gratia præservante, quantam in Sacramento reciperent ; et ideo hujusmodi animabus non est bonum in tali casu ad Sacramentum Pœnitentiæ accedere, quia id est in illis impossibile.

LXI. Anima cum ad mortem mysticam pervenit, non potest amplius aliud velle, quam quod Deus vult, quia non habet amplius voluntatem, et Deus illi eam abstulit.

LXII. Per viam internam pervenitur ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili.

LXIII. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sensuum ; quinimo signum quod quis in statu nihilitatis maneat, id est mortis mysticæ, est, si sensu exteriores non repræsentent amplius res sensibiles, unde sint, ac si non essent, quia non parnenivnt ad faciendum, quod intellectus se ad eas applicet.

LXIV. Theologus minorem dispositionem habet, quam homo rudis, ad statum contemplativi ; primo quia non habet fidem adeo puram ; secundo quia non est adeo humilis ; tertio quia non adeo curat proropriam salutem ; quarto quia caput refertum habet phantasmatibus, in speciebus, opinionibus, et speculationibus, et non potest in illum ingredi verum lumen.

LXV. Præpositis obediendum est in exteriore, et latitudo voti obedientæ Religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiore vero aliter se res habet, quo solus Deus, et Director intrant.

LXVI. Risu digna est nova quædam doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab Episcopo : quod si Episcopus non sit capax, anima ipsum cum suo Directore adeat. Novam dico doctrinam, quia nec Sacra Scriptura, nec Concilia, nec Canones, nec Bulla, nec Sancti, nec Authores eam unquam tradiderunt, nec tradere possunt, quia Ecclesia, non judicat de occultis, et anima jus habet eligendi quemcumque sibi bene visum.

LXVII. Dicere quod internum manifestandum est exteriori Tribunali Præpositorum, et quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio ; quia Ecclesia non judicat de occultis ; et propriis animabus præjudicant his deceptionibus, et simulationibus.

LXVIII. In mundo non est facultas, nec jurisdictio ad præcipiendum, ut manifestentur Epistolæ Directoris quoad internum animæ, et ideo opus est animadvertere, quod hoc est insultus Satanæ, etc.

Quas quidem Propositiones tanquam hæreticas, suspectas, erroneas, scandalosas, blasphemas, piarum aurium offensivas, temerarias, Christianæ disciplinæ relaxativas, et eversivas, et seditiosas respective, ac quæcumque super iis verbo, scripto vel typis emissa, pariter cum voto eorumdem Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, et Inquisitorum Generalium damnavimus, circumscripsimus,

et abolevimus : deque eisdem, et similibus omnibus, et singulis posthac quoquo modo loquendi, scribendi, disputandi, easque credendi, tenendi, docendi, aut in praxim reducendi facultatem quibuscumque interdiximus, et contra facientes, omnibus Dignitatibus, Gradibus, Honoribus, Beneficiis, et Officiis ipso facto perpetuo privavimus, et inhabiles ad quæcumque decrevimus, vinculoque etiam anathemathis eo ipso innodavimus, a quo, nisi a nobis, et a Romanis Pontificibus Successoribus nostris valeant absolvi. Præterea eodem nostro Decreto prohibuimus; et damnavimus omnes libros, omniaque opera, quocumque loco, et idiomate impressa, nec non omnia Manuscripta ejusdem *Michaelis de Molinos*, vetuimusque, ne quis, cujuscumque gradus, conditionis, vel status, etiam speciali nota dignus, audeat sub quovis prætextu, quolibet pariter idiomate, sive sub ejusdem verbis, sub æqualibus, aut æquipollentibus, sive absque nomine, seu ficto, aut alieno nomine ea imprimi facere, neque impressa, seu manuscripta legere, vel apud se retinere, sed Ordinariis locorum, aut hæreticæ pravitatis Inquisitoribus statim tradere, et consignare teneantur, sub eisdem pœnis superius inflictis, qui Ordinarii. et Inquisitores statim ea igni comburi faciant.

Tandem ut prædictus *Michael de Molinos*, ob hæreses, errores, et turpia facta prædicta, debitis pœnis in aliorum exemplum, et ipsius emendationem plecteretur, lecto in eadem nostra Congregatione toto processu, et auditis dilectis filiis Consultoribus nostræ Sanctæ Inquisitionis Officii in sacra Theologia, et Jure Pontificio Magistris, cum eorumdem Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium unanimi voto, dictum *Michaelem de Molinos*, tamquam reum convictum, et confessum respective, et uti hæreticum formalem, licet pœnitentem, in pœnam arcti, et perpetui carceris, et ad peragendas alias pœnitentias salutares, prævia tamen adjuratione de formali per ipsum emittenda, servato juris ordine, damnavimus : Mandantes ut die et hora præfigendis in Ecclesia Sanctæ Mariæ Supra Minervam hujus almæ Urbis, præsentibus omnibus Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, et Romanæ Curiæ nostræ Prælatis; universoque populo ad id etiam per concessionem Indulgentiam convocando, ex alto tenor processus, stante in suggestu eodem *Michaele de Molinos*, una cum sententia inde sequuta legeretur : et postquam idem *de Molinos* habitu pœnitentiæ indutus prædictos errores, et hæreses publice abjurasset, facultatem dedimus dilecto filio nostri Sancti Officii Commissario, ut eum a censuris, quibus innodatus erat, in forma Ecclesiæ consueta absolveret; quæ omnia in executionem dictæ nostræ ordinationis die 3 Septembris labentis anni solemniter adimpleta sunt.

Et licet supra narratum Decretum de Mandato nostro latum ad majorem fidelium cautelam typis editum publicis locis affixum et divulgatum fuerit; nihilominus ne hujus Apostolicæ damnationis memoria futuris temporibus deleri possit, utque populus Christianus Catholica veritate instructior per viam salutis incedere valeat, Prædecessorum nostrorum Summorum Pontificum vestigiis inhærentes, hac nostra perpetuo valitura Constitutione supradictum Decretum denuo approbamus, confirmamus, et debitæ executioni tradi mandamus, iterum supradictas Propositiones definitive damnantes, et reprobantes, librosque, et Manuscripta ejusdem *Michaelis de Molinos* prohibentes, et interdicentes sub eisdem pœnis, et censuris contra transgressores latis et inflictis.

Decernentes insuper præsentes literas semper et perpetuo validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri, et obtinere, sicque per quoscumque judices ordinarios, et delegatos, quavis authoritate fungentes, et functuros ubique judicari et definiri debere, et sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate et authoritate, ac irritum et inane quidquid secus super his a quoquam quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Volumus autem ut præsentium transumptis, etiam impressis, manu Notarii publici subscriptis. et sigillo alicujus personnæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis originalibus litteris adhiberetur, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, confirmationis, damnationis, reprobationis, punitionis, Decreti, voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ, apud S. Mariam Majorem, anno Incarnationis Dominicæ 1687, 12 Kal. Decemb., Pontificatus nostri anno duodecimo.

VIII.

DECRETUM

SS. D. N.

ALEXANDRI PAPÆ VIII.

24. Augusti 1690.

Sanctissimus D. N. Alexander Papa VIII, non sine magno animi sui mœrore audivit duas Theses, seu Propositiones, unam denuo, et in majorem perniciem fidelium suscitari, alteram de novo erumpere; et cum sui Pastoralis officii munus sit, oves sibi creditas a noxiis pascuis avertere, et ad salutaria semper dirigere, dictarum Thesium sive Propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, et deinde Eminentissimis, et Reverendissimis D. D. Cardinalibus Inquisitoribus sedulo commisit, qui pluries re mature discussa infrascriptis Thesibus, seu Propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim exposuerunt.

I. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: Formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: *Hinc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.*

II. Peccatum Philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, et rectæ rationi: Theologicum vero, et morale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo, qui Deum, vel ignorat, vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aterna pœna dignum.

Quibus peractis, Sanctissimus, omnibus plene, et mature consideratis, primam Thesim, seu Propositionem declaravit hæreticam, et uti talem damnandam, et prohibendam esse, sicuti damnat, et prohibet sub censuris, et pœnis contra hæreticos, et eorum fautores in jure expressis. Secundam Thesim, seu Propositionem declaravit scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam, et erroneam, et uti talem damnandam, et prohibendam esse sicuti damnat, et prohibet, ita ut quicumque illla docuerit, defenderit, ediderit, aut de ea etiam disputaverit publice, seu privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi. Insuper districte in virtute Sanctæ Obedientiæ, et sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christifidelibus, cujuscumque dignitatis, conditionis, et status, etiam speciali, et specialissima nota dignis, ne prædictam Thesim, seu Propositionem ad praxim deducant.

IX.

DECRETUM

SS. D. N.

ALEXANDRI PAPÆ VIII.

Contra Propositiones 31.

Feria V. die 7. Decembris 1690.

Sanctissimus D. N. Alexander divina providentia Papa VIII prædictus: Pro pastorali cura ovium a Christo Domino sibi commissa de earum salute solicitus, ut inoffenso gradu per rectas semitas possint incedere, et pascua nimium perniciosa in pravis doctrinis exhibita vitare, unius supra triginta Propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, et deinde Eminentissimis, ac Reverendissimis D. D. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus commisit, qui tantum negotium diligenter aggressi, eique sedulo, ac pluries incumbentes, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim detulerunt.

Propositiones autem sunt infrascriptæ, videlicet:

I. In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in caussa sua, peccato originali, et voluntate Adami peccantis. (Vide La-Croix lib. 1 num. 743 lib. 5 num. 1475.)

II. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hoc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa, non excusat a peccato formaliter. (Vide La-Croix lib. 1 num. 735).

III. Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probalissimam. (Vide La-Croix lib. 1 num. 94.)

IV. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus, et solis fidelibus.

V. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hic recte inferes in illis esse voluntatem nudam, et inermem, sine omni gratia sufficienti.

VI. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: *A gratia sufficienti libera nos Domine*. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 3.)

VII. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, Charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est. (Vide-Lacroix lib. 2 num. 132 lib. 5 num. 74.)

VIII. Necesse est infidelem in omni opere peccare. (Vide La-Croix lib. 2 num. 74 lib. 6 par. 2 num. 793.)

IX. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu. (Vide La-Croix lib. 2 num. 132.)

X. Intentio, qua quis detestatur malum, et prosequitur bonum, mere ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens. (Vide La-Croix ibid.)

XI. Omne, quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est. (Vide La-Croix ibid.)

XII. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, et etiamsi videantur credere; non est fides divina, sed humana, (Vide La-Croix lib. 2 num. 72.)

XIII. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur. (Vide La-Croix lib. 2 num. 132.)

XIV. Timor gehennæ non est supernaturalis. (Vide La-Croix lib. 6 par. 2 num. 798.)

XV. Attritio, quæ gehennæ, et pœnarum metu concipitur sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis (Vide La-Croix ibid.)

XVI. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit, non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, et præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante. (Vide La-Croix lib. 1 num. 132 et lib. 6 par. 2 num. 1238.)

XVII. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus. (Vide La-Croix lib. 6 par. 2 num. 1030.)

XVIII. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet authoritas, et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu sed abusu. (Vide La-Croix ibid.)

XIX. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

XX. Confessiones apud Religiosos factæ, pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ. (Vide La-Croix lib. 6 par. 2 num. 1205.)

XXI. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, et incongrua pœnitentia seu satisfactione ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.

XXII. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint. (Vide La-Croix lib. 5 par. 1 num. 520 et par. 2 num. 1230.)

XXIII. Similiter arcendi sunt a Sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, et omnis mixtionis expers. (Vide La-Croix lib. 6 par. 1 num. 520.)

XXIV. Oblatio in Templo, quæ fiebat a B. M. V. die Purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccatis, sufficienter testantur, quod indiguerit Purificatione, et quod filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus esset secundum verba legis.

XXV. Dei Patris sedentis simulacrum nefas est Christiano in Templo collocare. (Vide La-Croix lib 3 par. 1 num. 5.)

XXVI. Laus, quæ defertur Mariæ, ut Mariæ vana est. (Vide La-Croix lib. 3 par. 1 num. 16,)

XXVII. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris* etc. prætermissis illis: *Ego te baptizo*. (Vide La-Croix lib. 6 par. 1 num. 269.)

XXVIII. Valet Baptismus collatus a Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se revolvit: *Non intendo, quod facit Ecclesia*. (Vide La-Croix lib. 6 par. 1 num. 54.)

XXIX. Futilis, et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Œcumenicum authoritate, atque in Fidei

quæstionibus decernendis infallibilitate. (Vide La-Croix lib. 1 num. 202.)

XXX. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere, et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam. (Vide La-Croix lib. 1 num. 211.)

XXI. Bulla Urbani VIII *In Eminenti*, est subreptitia. (Vide La-Croix lib. 1 num 735 lib. 6 par. 2 num. 1263.)

Quibus mature consideratis, idem Sanctissimus statuit, et decrevit 31 supradictas Propositiones, tamquam temerarias, scandalosas, male sonantes, injuriosas, hæresi proximas, hæresim sapientes, erroneas, schismaticas, et hæreticas respective esse damnandas, et prohibendas, sicuti eas damnat, et prohibet, ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute Sanctæ Obedientiæ, et sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis, et status, etiam speciali, et specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Non intendit tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias Propositiones in majori numero ultra supradictas 31 jam exhibitas, et in hoc Decreto non expressas approbare.

X.

BREVE INNOCENTII XII.

Proscribentis tres et viginti Theses, quæ prætextu Amoris erga Deum purissimi in Galliis docebantur.

INNOCENTIUS PAPA XII

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum alias ad Apostolatus nostri notitiam, pervenerit, in lucem prodiisse librum quemdam Gallico idiomate editum, cui titulus : *Explication des Maximes des Saints sur la vie intérieure, par Monsieur François de Salignac Fénelon Archevèque Duc de Cambray, Précepteur des Messeigneurs les Ducs de Bourgogne, d'Anjou, et de Berry, A Paris chez Pierre Aubouin, Pierre Emery, Charles Clousier* 1697, ingens vero subinde de non sana libri husjumodi doctrina excitatus in Galliis rumor adeo percrebuerit, ut opportunam Pastoralis vigilantiæ nostræ opem efflagitaverit. Nos eumdem librum nonnullis ex Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, aliisque in Sacra Theologia Magistris, mature ut rei gravitas postulare videbatur, examinandum commisimus. Porro hi mandatis nostris obsequentes, postquam in quamplurimis Congregationibus varias Propositiones ex eodem libro excerptas diuturno, accuratoque examine discusserant, quid super earum singulis sibi videretur, tam voce, quam scripto nobis exposuerunt. Auditis igitur in pluribus itidem coram nobis desuper actis Congregationibus memoratorum Cardinalium, et in Sacra Theologia Magistrorum sententiis, Dominici Gregis nobis ab æterno Pastore crediti periculis, quantum nobis ex alto conceditur, occurrere cupientes, motu proprio, ac ex certa scientia et matura deliberatione Nostri, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, librum prædictum ubicumque, et quocumque alio idiomate, seu quavis editione aut versione huc usque impressum, aut in posterum imprimendum, quippe ex cujus lectione, et usu fideles sensim in errores ab Ecclesia Catholica jam damnatos induci possent, ac insuper tamquam continentem Propositiones, sive in obvio earum verborum sensu, sive attenta sententiarum connexione, temerarias, scandalosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, in praxi perniciosas, ac etiam respective erroneas, tenore præsentium damnamus, et reprobamus, ipsiusque libri impressionem, descriptionem, lectionem, retentionem, et usum omnibus et singulis Christi fidelibus, etiam specifica, et individua mentione, et expressione dignis, sub pœna excommunicationis per contrafacientes ipso facto absque alia declaratione incurrenda, interdicimus et prohibemus : Volentes et Apostolica authoritate mandantes, ut quicumque supradictum librum penes se habuerint, illum statim atque præsentes litteræ eis innotuerint, Locorum Ordinariis, vel hæreticæ pravitatis Inquisitoribus tradere, ac consignare omnino teneantur. In contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque etc.

Ceterum Propositiones in dicto libro contentæ, quas Apostolici censura judicii, sicut præmittitur, configendas duximus, ex Gallico idiomate in latinum versæ, sunt tenoris, qui sequitur, videlicet.

I. Datur habitualis status amoris Dei qui est Charitas pura, et sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in amando inveniendam.

II. In statu vitæ contemplativæ, sive unitivæ amittitur omne motivum interessatum timoris, et spei.

III. Id, quod est essentiale in directione Animæ, est, non aliud facere, quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, præcautione, et subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, et nunquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, et ideo potest illas scandalizare, aut in perturbationem conjicere.

IV. In statu Sanctæ indifferentiæ anima non habet amplius desideria voluntaria et deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus, in quibus toti suæ gratiæ fideliter non cooperatur.

V. In eodem statu sanctæ indifferentiæ nihil nobis, omnia Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti et beati propter interesse proprium, sed omnem perfectionem ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res istas impressione suæ gratiæ.

VI. In hoc sanctæ indifferentiæ statu nolumus amplius salutem, ut salutem propriam, ut liberationem æternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum : sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem, quam ipse vult, et quam nos vult velle propter ipsum.

VII. Derelictio non est nisi abnegatio, seu sui ipsius renunciatio, quam Jesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est, nisi quoad interesse proprium.... Extremæ probationes, in quibus hæc abnegatio, seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus æmulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium, neque ullam spem quoad suum interesse proprium, etiam æternum.

VIII. Omnia sacrificia, quæ fieri solent ab Animabus, quam maxime disinteressatis circa earum æternam beatitudinem sunt conditionala.... Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc Sacrificium fit aliquo modo absolutum.

IX. In extremis probationibus potest animæ invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, et quæ non est intimus conscientiæ fundus, se juste reprobatam esse a Deo.

X. Tunc anima divina a semetipsa expirat cum Christo in Cruce : dicens : *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad æternitatem.

XI. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse, sed nunquam amittit in parte superiori, idest, in suis actibus directis et intimis spem perfectam, quæ est desiderium disinteressatum promissionum.

XII. Director tunc potest huic animæ permittere, ut simpliciter acquiescat jacturæ sui proprii interesse et justæ condemnationi, quam sibi a Deo indictam credit.

XIII. Inferior Christi pars in Cruce non communicavit superiori suas involuntarias perturbationes.

XIV. In extremis probationibus pro purificatione amoris sit quædam separatio partis superioris animæ ab inferiori.... In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino cæca et involuntaria perturbatione; non totum, quod voluntarium intellectuale est partis superioris.

XV. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur..... Ista compositio actuum discursivorum, et reflexorum est propria exercitatio amoris interressati.

XVI. Datur status contemplationis adeo sublimis, adeoque perfectæ, ut fiat habitualis, ita ut quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem, ejusque actus methodicos.

XVII. Animæ contemplativæ privantur intuitu distincto, sensibili, et reflexo Jesu Christi duobus temporibus diversis.... Primo, in fervore nascente earum contemplationis.... Secundo, Anima amittit intuitum Jesu Christi in extremis probationibus.

XVIII. In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctæ, non cogitando, quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id, quod Deus vult, amplius et amor Zelotypus simul efficit, ne quis sibi virtutem velit, nec unquam sit adeo virtute præditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

XIX. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva, et disinteressata, nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio, et sua fœlicitas, sed solum quatenus est id, quod Deus a nobis vult.

XX. In confitendo debent animæ transformatæ sua peccata detestari, et condemnare se, et desiderare remissionem suorum peccatorum, non ut propriam purificationem, et liberationem, sed ut rem, quam Deus vult, et vult nos velle propter suam gloriam.

XXI. Sancti Mystici excluserunt a statu animarum transformatarum exercitationes virtutum.

XXII. Quamvis hæc doctrina (*de puro amore*) esset pura, et simplex perfectio Evangelica in universa traditione designata, antiqui Pastores non proponebant passim multitudini justorum, nisi exercitia amoris interessati eorum gratiæ proportionata.

XXIII. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem, et tunc evadit unicum principium, et unicum motivum omnium actuum, qui deliberati et meritorii sunt.

Non intendimus tamen per expressam Propositionum hujusmodi reprobationem, alia in eodem libro contenta ullatenus approbare. Ut autem eædem præsentes Litteræ omnibus facilius innotescant, nec quispiam illarum ignorantiam valeat allegare, volumus pariter, et authoritate præfata decernimus, ut illæ ad Valvas Basilicæ Principis Apostolorum, ac Cancellariæ Apostolicæ; necnon Curiæ Generalis in Monte Citorio, et in Acie Campi Floræ de Urbe, per aliquem ex Cursoribus nostris, ut moris est, publicentur, illarumque exempla ibidem affixa relinquantur, ita ut sic publicatæ, omnes et singulos, quos concernunt, perinde afficiant, ac si unicuique illorum personaliter notificatæ et intimatæ fuissent: Utque ipsarum præsentium Litterarum transumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in Ecclesiastica Dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides tam in judicio, quam extra illud ubique locorum habetur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die 12. Martii 1699. Pontificatus nostri anno octavo.

XI.

SS. D. N.

CLEMENTIS D. P. PAPÆ XI.

Damnatio quamplurium Propositionum excerptarum ex Libro Gallico idiomate impresso, et in plures Tomos distributo sub titulo: Le Nouveau Testament en François, avec des réflexions morales sur chaque verset, etc. A Paris 1699. *Ac aliter....* Abrégé de la Morale de l'Evangile, des Actes des Apôtres, des Epîtres de S. Paul, des Epitres Canoniques, et de l'Apocalypse, ou Pensées Chrétiennes sur le Texte de ces Livres Sacrez, etc. A Paris 1693 et 1694.

Cum prohibitione ejusdem Libri, et aliorum quorumcumque in ejus defensionem tam hactenus editorum, quam in posterum edendorum.

CLEMENS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI.

Universis Christi fidelibus salutem, et Apostolicam Benedictionem.

Unigenitus Dei filius pro nostra, et totius mundi salute filius hominis factus, dum discipulos suos doctrina veritatis instrueret, universamque Ecclesiam suam in Apostolis erudiret, prœsentia disponens, et futura prospiciens, præclaro ac saluberrimo documento nos admonuit, ut attenderemus a falsis Prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ovium; quorum nomine potissimum demonstrantur Magistri illi mendaces, et in deceptione illusores, qui splendida pietatis specie prava dogmata latenter insinuantes, introducunt sectas perditionis sub imagine Sanctitatis; utque facilius incautis obrepant, quasi deponentes lupinam pellem, et sese divinæ legis sententiis, velut quibusdam ovium velleribus obvolventes, Sanctarum Scripturarum, adeoque etiam ipsius Novi Testamenti verbis, quæ

multipliciter in suam, aliorumque perditionem depravant, nequiter abutuntur : antiqui scilicet, a quo progeniti sunt, mendacii Parentis exemplo, ac magisterio edocti, nullam omnino esse ad fallendum expeditiorem viam, quam ut ubi nefarii erroris subintroducitur fraudulentia, ibi divinorum verborum prætendatur authoritas.

His nos vere divinis monitis instructi, ubi primum non sine intima cordis nostri amaritudine, accepimus, Librum quemdam Gallico idiomate olim impressum, et in plures Tomos distributum sub titulo : *Le Nouveau Testament en François, avec des réflexions morales sur chaque verset, etc. A Paris* 1699. Aliter vero : *Abrégé de la Morale de l'Evangile, des Actes des Apôtres, des Epîtres de S. Paul, des Epîtres Canoniques, et de l'Apocalypse, ou Pensées Chrétiennes sur le Texte de ces livres Sacrez, etc. A Paris* 1693 et 1694, tametsi alias a nobis damnatum, ac revera Catholicis veritatibus pravarum doctrinam mendacia multifariam permiscentem, adhuc tamen tamquam ab omni errore immunem, a pluribus haberi, Christi fidelium manibus passim obtrudi, ac nonnullorum nova semper tentantium consilia, et opera studiose nimis quaquaversus disseminari, etiam latine redditum, ut perniciosæ institutionis contagium, si fieri possit, pertranseat de gente in gentem, et de Regno ad populum alterum ; versutis hujusmodi seductionibus, atque fallaciis, creditum Nobis Dominicum Gregem in viam perditionis sensim abduci summopere doluimus : adeoque Pastoralis non minus curæ nostræ stimulis, quam frequentibus Orthodoxæ Fidei zelatorum querelis, maxime vero complurium Venerabilium Fratrum, præsertim Galliæ Episcoporum, litteris ac precibus excitati, gliscenti morbo, qui etiam aliquando posset in deteriora quæque proruere, validiori aliquo remedio obviam ire decrevimus.

Et quidem ad ipsam ingruentis mali caussam providæ nostræ considerationis intuitum convertentes, perspicue novimus summam hujusmodi Libri perniciem ideo potissimum progredi, et invalescere, quod eadem intus lateat, et velut improba sanies, nonnisi secto ulcere foras erumpat ; cum liber ipse primo aspectu legentes specie quadam pietatis illiciat : molliti enim sunt sermones ejus super oleum ; sed ipsi sunt jacula, et quidem intento arcu ita ad nocendum parata, ut sagittent in obscuro rectos corde. Nihil propterea opportunius, aut salubrius præstari a Nobis posse arbitrati sumus, quam si fallacem libri doctrinam generatim solummodo a Nobis hactenus indicatam, pluribus singillatim ex eo excerptis Propositionibus, distinctius, et apertius explicaremus, atque universis Christi fidelibus noxia zizaniorum semina e medio tritici, quo tegebantur, educta, velut ob oculos exponeremus. Ita nimirum denudatis, et quasi in propatulo positis, non uno quidem, aut altero, sed plurimis gravissimisque, tum pridem damnatis, tum etiam nove adinventis erroribus, plane confidimus, benedicente Domino, fore ut omnes tandem apertæ jam, manifestæque veritati cedere compellantur.

Id ipsum maxime e re Catholica futurum, et sedandis præsertim in florentissimo Galliæ Regno exortis ingeniorum varie opinantium, jamque in acerbiores scissuras protendentium dissidiis apprime proficuum, Conscientiarum denique tranquillitati perutile, et propemodum necessarium, non modo præfati Episcopi sed et ipse in primis charissimus in Christo filius noster Ludovicus Francorum Rex Christianissimus, cujus eximium in tuenda Catholicæ Fidei puritate, extirpandisque erroribus zelum satis laudare non possumus, sæpius Nobis est contestatus, repetitis propterea vere piis, et Christianissimo Rege dignis officiis, atque ardentibus votis a nobis efflagitans, ut instanti animarum necessitati, prolata quantocyus Apostolici censura judicii, consuleremus.

Hinc aspirante Domino, ejusque cœlesti ope confisi, salutare opus sedulo, diligenterque, ut rei magnitudo postulabat, aggressi sumus ; ac plurimas ex prædicto Libro, juxta supra recensitas respective editiones, fideliter exractas, et tum Gallico, tum latino idiomate expressas Propositiones a compluribus in Sacra Theologia Magistris, primo quidem coram duobus ex Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus accurate discuti : deinde vero coram Nobis, adhibito etiam aliorum plurium Cardinalium consilio, quam maxima diligentia, ac maturitate, singularum insuper Propositionum cum ipsomet Libri textu exactissime facta collatione, pluries iteratis Congregationibus, expendi, et examinari mandavimus. Hujusmodi autem propositiones sunt quæ sequuntur, videlicet :

I. Quid aliud remanet animæ, quæ Deum, atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum, et peccati consecutiones, superba paupertas, et segnis indigentia, hoc est generalis impotentia

ad laborem, ad orationem, et ad omne opus bonum ? (1)

II. Jesu Christi gratia principium efficax boni cujuscumque generis, necessaria est ad omne opus bonum; absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest. (2)

III. In vanum Domine præcipis, si tu ipse non das quod præcipis. (3)

IV. Ita Domine : omnia possibilia sunt ei, cui omnia possibilia facis, eadem operando in illo. (4)

V. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiæ suæ, exhortationes, et gratiæ exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum. (5)

VI. Discrimen inter Fœdus Judaicum, et Christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati, et implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia ; in isto vero Deus peccatori dat, quod jubet, illum sua gratia purificando. (6)

VII. Quæ utilitas pro homine in veteri fœdere, in quo Deus illum reliquit ejus propriæ

(1) Quesnellus in Luc. 16. 3. Sensus damnatæ Thesis est, eum, qui Deum, ejusque gratiam sanctificantem amisit, non posse elicere actum vel moraliter bonum, atque esse in generali impotentia ad orandum, in indigentia, quæ ad ipsius adeo fidei speique jacturam pertingat, quum nihil illi remaneat nisi peccatum, ejusque consecutiones; imo (si prop. 44. et 45. jungatur) peccare in singulis actionibus suis. Conformis est hæc propositio artic. 16. Joannis Hus damnato in Conc. Constant aliisque erroribus, quos indicabimus ad dictam prop. 44. et 45. Repugnat Scripturæ. Exodi 1, 21. Ezech. 29. 18. Dan. 4. 24. Matth. 5. 46. et 7. 9. ac Patribus, Origeni in Matth. tract. 35. c. 26. et in Numer. c. 18. Greg. Nazianz. Orat. 19. Chrysost. in Matth. c. 10. hom. 26. et hom. 67. ad pop. Antioch. Hieronymo in Matth. l. 4. c. 25. et in Ezech. 29. 18. Augustino de spir. et lit. c. 7. et 28. et epist. 5. ad Marcellum et l. de pat. c. 26 et de prædest. SS. c. 7 et l. 4. contra Julian. c. 3 Fulgentio de Incarn. et grat. c. 56. B. Thomæ 1. 2. qu. 109. ar. 8. 6. et 2. 2, qu. 10. ar. 4. 0. et l. 3. contr. gent. c. 160.

(2) Quesnellus in Joan. 15. 5. Sensus est, gratiam efficacem ad omne opus non solum supernaturaliter, sed etiam moraliter bonum necessariam esse, adeoque impossibilia esse Dei præcepta Justis etiam, quibus gratia isthæc desit. Conformis est hæc propositio Calvino in antid. Conc. Trid. Sess. 6. § *Porro* et l. 5. contra Pighium p. 183. Kemnitio in Examine Conc. Trid. sess. 6 can. 4. et 5. Jansen. t. 3. l. 3. c. 1. et 5. et 27. Repugnat Scripturæ Prov. 1. 20. Eccli. 15. 11. et 51. 32. Matth. 22. 3. 2 Cor. 6 1. Apoc. 3. 10. Conciliis Triden. Sess. 6. c. 11. et c. 13. Arausicano 2. can. 25. Senonensi can. 15. Coloniensi an. 1536. part. 7. c. 32. et Patribus Justino Dial. advers. Tryph. Clementi Alex. l. 7. stromatum, Cypriano l. 4. ep. 7. Hilario l. 1. de Trin. Ambrosio ser. 8. in Psal. 118. Chrysost. hom. 7. in Johan. et in Ep. ad. Rom. 9. hom. 16. Hieronymo in Psal. 140. Augustino l. 1. de Gen. contra Manich. c. 3. de Corrept. et Gratia c. 7. Enchirid. c. 95. de peccat. meritis, et remiss. c. 17. Retract. lib. 1. c. 22. de gratia, et lib. arb. c 15. l. 4. Oper. imperf. c. 128. Cyrillo Alex. in c. 17. Joan. lib. 11. c. 21. S. Leoni ser. 5. de Quadragesima et ser. 15. de Pass. Gregorio l. 33. Moral. c. 20. Bernardo serm. 5. de Quadrag. S. Thom. contra Gent. c. 159. 1. 2. qu. 106. ar. 2. ad 2. in prim. ep. ad Cor. lect. 1.

(3) Quesnellus in Act. 16. 10. Sensus est, frustra Deum præcipere, seu observari mandata ejus non posse sine gratia efficaci, quæ sola dat actum præceptum. Conformis est hæc propositio Luthero in Dial. de Syl. et in Ps. 51. Calvino l. 2. Inst. c. 7. § 5 et in Antid Trid. sess. 6. c. 6. Melanchtoni in c. 4. Epist, ad Rom Bajo prop. 54. Jansenio c. 3. l. 3. c. 13. et 17. Repugnat Scripturæ Deuter. 30. 11. et 19. Prov. 4. 11. Eccli. 15. 16. et 31. 1. Matth. 11, 28. 1. Cor. 10. 13. 1. Joan. 7, 3. Conciliis Arausicano 2. can. 25. Trid. sess. 6. c. 11. et can. 18. Patribus, antiquo Authori Recognitionum l. 3. Origeni hom. 6. in Josue et l. 1. Periarchon c. 1. Hilario in Psal. 116. Basilio ser Attende tibi et in Reg. Brev. Rep. 76. Chrysost. hom. 16. in epist. ad Hebr. et hom. 18. in Matth. Hieron. l. 3. contra Pelag. et in Matth c. 5. Augustino l. 2. de pec. mer. et remis. c. 3. et 6. et de nat. et grat. c. 69. et in Psalm. 61. et de duab. anim. c. 14. et tract. 53. in Joan. et in Ps. 55. et 149. Clementi Alex. l. 2. strom et l. 4. et l. 7. Antiquo Authori l. de Voc. Gen. l 2. c. 12. S. Joanni Damasceno l. 2. de Fide c. 27. et Dial. contra Manich. S. Thomæ de verit. qu. 24. ar. 14. ad 1.

(4) Quesnellus in Marc. 9. 22. Sensus est, omnem boni facultatem a gratia, quæ illud in nobis operatur, nempe ab efficaci gratia proficisci, ut nihil sine ejusmodi gratia possimus, ac Deus in vanum præcipiat, nisi dederit ipse quod præcipit, seu gratiam efficacem ad obediendum præcepto. Vide præced. proposit.

(5) Quesnellus in Epist. ad Rom. 9. 18. Sensus est, sine efficaci gratia, quæ interioris unctionis nomine intelligitur a Quesnello, gratiis exterioribus solum abuti nos posse ; quamobrem, quum lex ipsa gratiis exterioribus a Quesnello adcenseatur (in c. 12. ejusdem ad Rom. Epistolæ v. 7.) fit, sine efficaci nos gratia posse solum abuti lege, seu divinis præceptis, atque adeo hæc ipsis justis impossibilia esse. Præterea sensus est, gratias istas exteriores sine interiore unctione efficacis gratiæ cor magis obdurare, imo unice obdurare ; imo per se tamquam obdurationis caussam occasionalem. Conformis est hæc propositio Luthero in Epist. ad Galat. c. 5. et in Præf. ad Vet. Test. Calvino l 2. Inst. c. 5. §. 4. et c. 7. §. 2. et §. 6. et §. 10. Jansenio t. 3. l. 1. c. 8. et 9. Repugnat scripturæ Psal. 18. 8. Prov. 6. 25. Isa. 28. 19 Jerem. 33. 18. Matth. 5. 16. 18. 15. Rom. 7. 7. 2. Tim. 3. 16. Patribus Irenæo lib. 3 contra her. c. 12. et l. 4. c. 28. Clementi Alex. l. 2. et l. 7. strom. Athanasio de Incarnat. Verbi. Gregor. Nazianz. ser. 1. Greg. Nyss. de Resurr. J. C. ser. 1. Ambrosio in Luc. l. 3. c. 3. et l. 6. c. 7. Chrysost. in Ep. ad Rom. c. 7. in Epist. ad Gal. c. 4. hom. 60. in Joan. c. 10. hom. 1. de Lazaro. Hieronymo in Ep. ad Gal. l. 2. c. 14. Augustino de utilit. cred. c. 3. l. 2. quæst. in Exod. c. 55. in Psal. 57. et in Ps. 59. et in Psal. 124. de Gratia Christi c. 13. de corr. et grat. c. 5. et c. 6. Cyrillo Alex. in Evang. Joan. l. 9. c. 23. Greg. M. l. Moral. c. 37. S. Thom. 1. 2. qu. 107. ar. 2. 0. et qu. 98. ar. 2. c.

(6) Quesnellus in Epist. Rom. 11. 27. Vide sequen. prop.

infirmitati, imponendo ipsi suam legem? Quæ vero fœlicitas non est, admitti ad fœdus, in quo Deus nobis donat, quod petit a nobis. (7)

VIII. Nos non pertinemus ad novum fœdus, nisi in quantum participes sumus ipsius novæ gratiæ, quæ operatur in nobis id, quod Deus nobis præcipit. (8)

IX. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum nunquam possumus, et cum qua nunquam illum abnegamus. (9)

X. Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest, aut retardare. (10)

XI. Gratia non est aliud, quam voluntas Omnipotentis Dei jubentis, et facientis quod jubet. (11)

XII. Quando Deus vult salvare animam, quocumque tempore, quocumque loco effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei. (12)

XIII. Quando Deus vult animam salvam facere, et eam tangit interiori gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana ei resistit. (13)

XIV. Quantumcumque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Jesus se ei videndum exhibet lumine salutari suæ gratiæ, oportet, ut se dedat, accurrat, sese humiliet, et adoret Salvatorem suum. (14)

(7) Quesnellus in Epist. Heb. 8. v. 7. Sensus hujus, et præcedentis propositionis is demum est, Deum reliquisse in impotentia implendæ legis Judæos, etsi per circumcisionem, aut aliud quodvis Sacramentum justificatos, exigisse tamen ab eis peccati fugam, et legis adimpletionem; idque inter vetus, et novum Testamentum interesse discriminis, quod in veteri Deus denegabat Judæis quo poterant implere legem, Christianis det in novo quo possint legi obedire, subministrando his gratiam efficacem, quam illis denegabat, verbo, impossibilia fuisse Judæis præcepta legis. Indicat præterea hæc septima propositio, nullam fuisse Judæis ex veteri fœdere utilitatem. Conformis est utraque Propositio Luthero in Epist. ad Gal. c. 3. et in Præf. ad Vet. Test. Calvino in antid. Trid. sess. 6. c. 6. Kemnitio in Examine Conc. Trid. sess. 6. c. 18. Gomario in c. 23. Matth. Jansenio t. 3. l. 1. c. 11. et l. 3. c. 5 et c. 7. Repugnat scripturæ, Isaiæ 65. 2. Ezech. 18. 32. Oseæ 13. 9. Matth. 23. 37. Luc. 18. 21. Act. 7. 51. Patribus Origeni l. 1. Periarch. c. 1. Ambros. in Psal. 96. et lib. 2. in Luc. c. 2. S. August. Epist. 140. ad Honoratum c. 3. Tract. 3. et 53. in Joan. in Psal. 57. et in Psal. 101. l. 1. ad Simplic. q. 2. Clementi Alex. in c. 1. Isaiæ et in c. 5. Auth. de Vocat. Gen. l. 2 c. 3. S. Thomæ 1. 2 q. 98 ar. 2.

(8) Quesnellus in Epist. ad. Heb. 8. 10. Sensus est, notam unam, et characterem novi fœderis esse gratiam efficacem. Vid. Prop. 7. Hinc fit 1. infantes baptizatos non pertinere ad novum fœdus, quum participes non sint ipsius novæ gratiæ, quæ operatur in nobis id, quod Deus nobis præcipit. Fit 2 Ecclesiam solis justis, et sanctis constare, peccatores enim non sunt participes dictæ novæ gratiæ, quam si haberent, ea operaretur in illis id, quod Deus præcipit.

(9) Quesnellus in 1. ad Cor. 12. 3. Sensus est, omnem gratiam Jesu Christi esse victricem, seu a se ipsa, et intrinsece efficacem, ac sine ejusmodi gratia non posse nos confiteri Christum, nunquam etiam peccare illos, quibus datur gratia J. C. Vide Prop. 11.

(10) Quesnellus in Matth. 20. 31. Sensus est, non dari gratiam pure sufficientem, sed omnem gratiam esse a se ita efficacem, ut homo non possit illi dissentire, si velit. Vid. Prop. 11. Nota interea falsam esse propositionem vel ex hoc capite quod enunciet, gratiam esse operationem manus Omnipotentis Dei. Gratia est id, quo manus Omnipotentis Dei operatur in nobis velle, et perficere, non operatio manus Omnipotentis Dei.

(11) Quesnellus in Marc. 2. 11. Sensus et hic est, gratiæ Dei resisti non posse, nullamque dari gratiam pure sufficientem. Conformis est hæc propositio (idem dic de 9. et 10.) Luthero in Gen. 2. et t. 3. de lib. arb. Calvino l. 5. contra Pigh. p. 185. l. 2. Inst. c. 3. §. 10. Antid. Conc. Trid. sess. 6. c. 6. Jansenio t. 3. l. 2. c. 28. et t. 3. l. 3. c. 25. et l. 6. c. 6. Repugnat scripturæ, Deut. 30. 19. Josue 24. 25. Psal. 94. Eccli. 15. 16. Isa. 1. 16. Zach. 11. 12. Matth. 19. 21. Rom. 2. 4. 1. Cor. 7. 37. Conciliis, Constantiensi sess. 8. in damn. 27. art. Viclef. Senonensi Decr. de fide 15. Tridentino sess. 6. c. 5. et c. 13. et can. 4 Patribus, pseudo Clementi Const. Apost. l. 6. c. 20. Ignatio M. Ep. ad Magnes. Justino Apol. ad Imp. Anton. et in Apol. ad Senat. Irenæo l. 4. contr. hær. c. 9. et 72. Clementi Alex. l. 2. Strom. Origeni hom. 20. in Num. Cypriano l. 3. Ep. ad Quirin. Hilario in Ps. 2. et 118. Basilio in Ps. 61. Ambrosio l. 1. de Jacob, et beata vita c. 1. Nysseno l. 7. Phil. c. 1. et 3. Chrysost. in Matth. hom. 82. in Jo: c. 6. hom. 46. hom. 2. de Lazaro, in Gen. 5. hom. 22. Hieron. ep. 147. in cap. 55. Isaiæ, Augustino de Spi. et lit. c. 34. de grat. et lib. arb. c. 2. et 5. et 12. Tract. in Jo. 36. et 53. in Ps. 50. de corrept. et grat. c. 14. de prædest. SS. c. 5. de vera Relig. c. 14. de gratia Christi c. 14. Cyrillo Alex. l. 9. in Joan. 10. Prospero in respons. ad artic. Gallor. Author de Voc. Gent. l. 2. c. 12. et c. 18. Joanni Damasceno l. 2. de Fide Orthod. c. ultimo. B. Thomæ 1. p. qu. 62. a. 3. ad. 2. et Quodlib. 1. a. 7. ad 2. et 1. 2. q. 9. ar. 6. ad 3. Nota, falsam esse aliis de caussis undecimam hanc propositionem: Nimirum gratia est donum Dei nobis in tempore collatum ex meritis Christi ad operandam in nobis salutem. Voluntas autem Dei Deus est, non donum Dei; æterna est, non temporaria, uti est gratia; non est fructus meritorum Christi.

(12) Quesnellus in Marc. 2. 11. Sensus est, Deum nolle serio salutem omnium hominum, nec Jesum Christum pro omnibus mortuum esse; quod in quinta Jansenii propositione damnavit Ecclesia.

(13) Quesnellus in Luc. 5. 13. Sensus est, nunquam resisti, neque resisti posse interiori gratiæ Dei, quod in secundam, et quartam incidit Jansenii propositionem. Insinuat etiam, deesse aliquibus tactum interioris gratiæ. Deumque nolle serio omnes animas salvas facere.

(14) Quesnellus in Marc. 5. 6. et 7. Sensus est, gratiam omnem esse efficacem, gratiam deesse peccatoribus, qui non convertuntur, nec illos converti posse; dum autem Jesus se eis videndum exhibet lumine salutari suæ gratiæ, eos ad conversionem necessitati, nec posse gratiæ resistere. Conformis est Jansenii 2. et 4. prop. Repugnat Patribus, Cyril. Alex. l. 11. in Joan, ubi de Paullo, et Augustino l. 6. Confes. c. 5.

XV. Quando Deus mandatum suum, et suam æternam locutionem comitatur unctione sui spiritus, et interiori vi gratiæ suæ, operatur illam in corde obedientiam, quam petit. (15)

XVI. Nullæ sunt illecebræ, quæ non cedant illecebris gratiæ, quia nihil resistit Omnipotenti. (16)

XVII. Gratia est vox illa Patris, quæ homines interius docet, ac eos venire facit ad Jesum Christum. Quicumque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorem Filii, nullatenus est doctus a Patre. (17)

XVIII. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum. (18)

XIX. Dei gratia nihil aliud est, quam ejus Omnipotens voluntas : hæc est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis. (18)

XX. Vera gratiæ idea est, quod Deus vult sibi a nobis obediri; et obeditur; imperat, et omnia fiunt; loquitur tamquam Dominus, et omnia sibi submissa sunt. (20)

XXI. Gratia Jesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quæ est operatio voluntatis Omnipotentis, sequela, et imitatio operationis Dei incarnantis, et resuscitantis Filium suum. (21)

XXII. Concordia omnipotens operationis Dei in corde hominis cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico nobis in Incarnatione, veluti fonte, atque Archetypo omnium aliarum operationum misericordiæ, et gratiæ, quæ omnes ita gratuitæ, atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio. (22)

XXIII. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suæ gratiæ, eam significans per illam, quæ creaturas e nihilo produxit, et mortuis reddit vitam. (23)

XXIV. Justa idea, quam Centurio habet de omnipotentia Dei, et JESU CHRISTI in sanandis corporibus solo motu suæ voluntatis, et imago ideæ, quæ haberi debet de omnipotentia suæ gratiæ in sanandis animabus a cupiditate. (24)

XXV. Deus illuminat animam, et eam sanat æque ac corpus, sola sua voluntate, jubet, et ipsi obtemperatur. (25)

XXVI. Nullæ dantur gratiæ, nisi per fidem. (26)

(15) Quesnellus in Luc. 9. 60. Sensus est, non semper Deum mandatum suum, et suam locutionem comitari unctione sui spiritus, et interiori vi gratiæ suæ; seu non semper dari gratiam sufficientem; quoties autem Deus dat gratiam, hanc efficacem esse, et irresistibilem.

(16) Quesnellus in Act. 8. 22. Sensus est, gratiam semper esse efficacem, et victricem, nec illi resisti, imo nec resisti posse; Omnipotenti enim non solum resistit nemo, sed ne resistere quidem potest. Repugnat Patribus, Augustino l. 8. Confess. et B. Laurentio Just. de sp. Resurr. Vide Prop. XI.

(17) Quesnellus in Joann. 6. 45. Sensus est, interiori gratiæ nunquam resisti; qui enim hanc habent, veniunt ad Jesum Christum, ad eum non veniunt qui non habent, et eum, qui hanc irresistibilem gratiam (efficacem nempe in sensu Quesnellii) non habet, in impotentia esse veniendi ad Jesum Christum. Repugnat Scripturæ, Prov. 1.

(18) Quesnellus in Act. 11. 21. Sensus est, gratiam omnem esse efficacem, et afferentem fructum; neque irrigari gratia, qui non afferunt fructum, seu qui non convertuntur. Repugnat Scripturæ Luc. 8. et Augustino in Ps. 124.

(19) Quesnellus in Ep. ad Rom. 14. 4. Sensus apertus est. Conformis est propositio Luthero in 2. Gen. Calvino in Antid. Trid. sess. 6. et l. 2. Instit. c. 2. Jansenio t. 3. l. 1. c. 1. Repugnat Scripturæ, Prov. 1. 24. Isaiæ 65. Esther 13. Rom. 9. Patribus, ac præsertim Vincentio Lirinensi in common. 31. Vid. Prop. XI.

(20) Quesnellus in Marc. 4. 39. Sensus est, commentitiam esse gratiam, cui resisti possit.

(21) Quesnellus in 2. Epist. ad Cor. 5. 21. Sensus est, non magis resisti posse gratiæ, quæ ex 10. Prop. est operatio manus Omnipotentis Dei, quam operationi Dei incarnantis, et resuscitantis filium suum, cui certo resisti non potest, imo voluntatem æque libere cooperari gratiæ Dei, atque humanitas Christi libera cooperata sit unioni hypostaticæ, aut Corpus Christi unioni suæ cum anima per mortem ab ipso separata, idest nulla plane libertate respondere voluntatem gratiæ, ac mere passive se habere. Vide seq. Prop.

(22) Quesnellus in Luc. 1. 38. Sensus est, nos gratiæ Dei eo prorsus modo cooperari, quo humana Christi natura cooperata est actioni Dei illam verbo suo unientis, idest pure physice, non moraliter, libere, et meritorie. Conformis est Prop. Luthero in lib. de lib. arb. Kemnitio in Exam. Conc. Trid. fess. 6. can. 4. Calvino Antid. Conc. Trid. fess. 6. c. 6. et lib. 3. Instit. c. 24. §. 7. Jansenio t. 2 l. 2. c. 23. et t. 3. l. 2 c. 23. Repugnat Scripturæ, Ps. 69. Sapientiæ 9. 10. Ezech. 18. 31. Rom. 2. 1. Cor. 3. 8. et 4. 5. et 15. 10. 2. Tim. 4. 8. Conciliis, Arausicano 2. Can. 9, Senonensi in Præf. Trid. sess. 6. c. 7. et c. 32. et can. 4. Patribus, Hilario in Matth. 7. 28. Greg. Nazian. serm. 21. Chrysost. hom. 9. in Gen. 4 hom. 2. et 3. in Epist. Tim. 1. et hom. 13. in Ep. Heb. 8. Augustino tract. 4. in Epist. Joan. 3 et in Psalm. 35. epist. 106 de pec. mer. et remis. c. 5. l. 4. contr. Julian. c. 8. l. 1. Retract. c. 23. de grat. et lib. arb. c. 5. et 17. de corr. et gr. c. 2. Paulino Nolano Epist. 2. ad Severum, Auth. l. de voc. gent. l. 2. c. 8. et 9. et l. 5. c. 1. Fulgentio de Inc. et gr. c. 30. Greg. M. l 16. Moral. c. 10. Bernardo de Pr. et lib. arb. c. 14. S. Thomæ 1. 2. qu. 3. a. 2. c.

(23) Quesnellus in Epist. ad Roman. 4. 17. Sensus idem, qui Prop. 22. Conformis est Synodo Dordracenæ sess. 136. p. 306.

(24) Quesnellus in Luc. 7. 7. Vide Prop. 22.

(25) Quesnellus in Luc. 18. 42. Vid. Prop. 22.

(26) Quesnellus in 2. Petri 1. 3. Sensus est, nullam sive actualem, sive habitualem gratiam, nisi per fidem, atque adeo infidelibus denegari gratiam, qua disponantur,

XXVII. Fides est prima gratia, et fons omnium aliarum. (27)

XXVIII. Prima gracia, quam Deus concedit peccatum remissio. (28)

XXIX. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia. (29)

XXX. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter. (30)

XXXI. Desideria Christi semper habent suum effectum; pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat. (31)

XXXII. Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine Primogenitos, idest electos, de manu Angeli exterminatoris. (32)

XXXIII. Proh! quantum oportet bonis terrenis, et sibimetipsi renunciasse, ad hoc ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Jesum, ejus amorem, mortem, et mysteria, ut facit Sanctus Paulus, dicens: *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.* (33)

XXXIV. Gratia Adami non producebat, nisi merita humana. (34)

XXXV. Gratia Adami est sequela creationis, et erat debita naturæ sanæ, et integræ. (35)

XXXVI. Differentia essentialis inter gratiam Adami, et status innocentiæ, ac gratiam Christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset; ista vero non recipitur, nisi in persona Jesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus. (36)

XXXVIII. Gratia Adami sanctificando il-

ac duci possint ad fidem. Conformis est Prop. Gomario in explic. cap. 22. S. Matth. p. 60. Jansenio t. 3. l. 2. c. 11. Prop. 5. inter 31. ab Alex. VIII proscriptas. Repugnat Scripturæ, Sapientiæ 13. 8. Act. 8. 27. 10. 1. 14. 16. 17. 25. 26. 28. Rom. 1. 19. 11. Thess. 11. 10. Patribus, Clem. Alex. Orat. ad Gent. l. 1. Pædag. c. 4. et l. 7. Strom. Ambrosio in Ps. 48. Chrysostomo hom. 7. in Joan. c. 1. et hom. 53. in c. 25. Matth. Augustino de præd. SS. c. 7. de vera Relig. c. 15. l. 83. quæst. 68. de Gent. cont. Man. c. 3. l. 2. de serm. Dom. in Monte c. 9. in Ps. 18. l. 1. de lib. arb. c. 19. de Sp. et lit. c. 33. Osorio in l. pro lib arb. Cyrill. Alex. l. 3 cont. Jul. Prospero resp. 8. ad Cap. Gall. Authori l. de Voc. Gent. l. 1. c. 5. et l. 1. c. 5. 6. 9. S. Thomæ q. 14. de verit. art. 11.

(27) Quesnellus in 2. Petri 1. 3. Vid. Prop. 26.

(28) Quesnellus in Marc. 11. 25. Sensus est, nullam dari gratiam, sive habitualem, sive actualem ante peccatorum remissionem, qua peccator ad pœnitentiam disponatur. Repugnat Tridentino sess. 6. can 3. et sess. 14. Can. 1. Fit etiam, fidem in peccatore esse remissionem peccatorum, quod Calvinus ajebat. Nam ex Prop. 27. Fides est prima gratia, et fons omnium aliarum.

(29) Quesnellus in Luc. 10. 35. vid. prop. 26.

(30) Quesnellus in Joan. 6. 40. Sensus est, Deum velle salutem tantummodo Prædestinatorum. Conformis est Calvino l. 3. æter. præd. p. 706. in Evang. Joan. c. 17. l. 3. Instit. c. 23. Gomario Explic. Epist. ad Gal. 1. Theodoro Bezæ ac præsertim Jansenio t. 3. l. 3. c. 20. et 21. et l. 10. c. 3. et prop. 4. inter 31. ab Alexand. VIII. confixas. Repugnat Scripturæ 2. Reg. 14. 14. Ps. 18. 7. Sap. 11. 25. Isaiæ 62. 6. Matth. 18. 14. Joan. 17. 20. Rom. 5. 18. et 8. 32. 1. Cor. 8. 2. 2. Cor. 5. 14. 1. Tim. 2. 1. et 4. 10. Heb. 11. 9. 1. Joan. 11. 2. Conciliis, Valentino 3. can. 5. et Trid. sess 6. c. 3. Patribus, Ignatio ep. 6. ad Philadelph. Cypriano de bono patientiæ, Athanasio orat. 3. contr. Arian. Greg. Nazianz. Orat. 24. ad Ar. Ambrosio l. 1. de Jac. et vit beata c. 6. de Paradiso c. 8. l. 6. in Luc. c. 7. et l. 10. c. 22. Chrysostomo hom. 1. in Ep. ad Eph 1 hom. 46. in Matth. 23. hom. 16. in Ep. Rom. 9. hom. 17. in Eph. ad Heb. 10. Hieron. in c. 27. Isaiæ. Augustino l. 6. c. cont. Jul. c. 4. in Psal. 93. et 95. et 120. tract, 4. in Joan. et 35. Cyril. Alex. l. 5. in Isai. c. 54. et in Evang. Joan. l. 11. c. 21. Leoni serm. 1. de Nat. Dom. et serm. 1. 4. et 11. de passione. Prospero in resp. ad Object. Gall. c. 8. sent. 8. et object. 2. Vincent. Authori de Voc. Gen. l. 2. c. 16. Joanni Dam. l. 2. de Fide Orthod. c. 29. S. Thomæ de verit. q. 23. art. 2. et in 2. ad Tim. lect. 1.

(31) Quesnellus in Joan. 20. 19. Sensus est, Christum non desiderasse conversionem peccatorum, qui nunquam convertuntur, aut salutem eorum, qui pereunt, etiam fidelium; Hœc enim desideria forent sine effectu. Malderus Antuerp. Episcopus doctissimus vocat hoc dogma horribile, et Antichristianum. Vide Prop. 30.

(32) Quesnellus in Ep. ad Gal. 4. 4. Sensus est, Christum mortuum esse pro solis electis, adeoque ne pro omnibus quidem fidelibus. Vide Prop. 30.

(33) Quesnellus in Ep. ad Gal. 2. 20. Sensus est, solos Sanctos, eosque æque a semetipsis, terrenisque rebus abstractos, ac Paullus Apostolus fuit, fiduciam habere posse dicendi: Christus dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. Repugnat Propositio Ecclesiæ in Symbolo canenti: Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de cœlis. Imo vero ne Paullus quidem dicere id potuiset ante suam conversionem, neque enim tum bonis terrenis, et sibimetipsi renunciaverat.

(34) Quesnellus in 2. Cor. 5. 21. Sensus est, Gratiam Adamo concessam non fuisse ut donum supernaturale, quod elevaret. Vide seq. Prop.

(35) Quesnellus in 2. Cor. 5. 21. Sensus est, Adamum ita creatum fuisse ad finem supernum, et in originali gratia, ejusque consecutionibus, ut aliter creari non potuerit: gratiam proinde Adæ collatam, non fuisse donum a dono creationis distinctum. Conformis est Prop Luthero in Genes. 8. Calvino l. 1. Instit. c. 15. § 1. et l. 2. Inst. c. 1. § 6. Kemnitio in Exam. Trid. sess. 17. de pecc. orig. Bajo Prop. 1. 21. 55. 78. Jansenio t. 2. l. 1. c. 4. et 50. l. 3. c. 25. l. 9. c. 10. Repugnat Scripturæ, Deut. 8. 17. Psal. 32. 6. (Vid. August. Conc. 2. in hunc locum) Rom. 11. 6. 1. Cor. 1. 29. et 4. 17. Patribus, Basilio l. 1. de Sp. S. ad Amphil. c. 16. Cypriano de bono patientiæ, Chrysostomo hom. 19. ad prop. Ant. Augustino de Gen. ad lit. c. 15. contra Maximin. l. 3. c. 15. l. 3. de lib. arb. c. 20. l. 1. Retract. c. 9. contra Julian. l. 4. c. 16. Ambrosio l. de Parad. c. 14. Cyrillo Alex. l. 1. in Joan. c. 9. et 13. et 15. Ruperto Abb. l. 2. de Trinit. c. 3. S. Thomæ qu. 4. de malo, art. 1. ad. 14. l. 10. contra Gent. c. 51. in 2. sent. dist. 30. qu. 1. et dist. 31. q. 1. et 1. 2. qu. 83. art. 7. et 1. p. qu. 95. art. 1. et qu. 97. art. 1. c.

(36) Quesnellus in Ep ad Rom. 7. 4. Sensus est, gra-

lum in semetipso : erat illi proportionata, Gratia Christiana nos sanctificando in Jesu Christo, est omnipotens, et digna filio Dei. (37)

XXXVIII. Peccator non est liber, nisi ad malum, sine gratia liberatoris. (38)

XXXIX. Voluntas, quam gratia non prævenit, nihil habet luminis, nisi ad aberrandum, ardoris, nisi ad præcipitandum, virium, nisi ad se vulnerandum ; est capax omnis mali, et incapax ad omne bonum. (39)

XL. Sine gratia nihil amare possumus, nisi ad nostram condemnationem. (40)

XLI. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in Philosophis Ethnicis non potest venire, nisi a Deo, et sine gratia non producit, nisi vanitatem, præsumptionem, et oppositionem ad ipsum Deum, loco affectuum adorationis, gratitudinis, et amoris. (41)

XLII. Sola gratia Christi reddidit hominem aptum ad sacrificium Fidei ; sine hoc nihil, nisi impuritas ; nihil, nisi indignitas. (42)

XLIII. Primus effectus gratiæ Baptismalis est facere, ut moriamur peccato ; adeo ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitæ pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi. (43)

XLIV. Non sunt, nisi duo amores, unde volitiones, et actiones omnes nostræ nascuntur ; amor Dei, qui omnia agit propter Deum, quemque Deus remuneratur ; et amor, quo nos ipsos, ac mundum diligimus, qui quod ad Deum referendum est, non refert, et propter hoc ipsum fit malus. (44)

XLV. Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat. (45)

tiam Christianam non esse infusam animæ, neque per justitiam in nobis inhærentem esse nos formaliter justos, sed per justitiam, quæ est in Christo Jesu. Conformis est Prop. Luthero in Ep. ad Gal. 2 Calvino in Antid. Conc. Trid. sess. 6 et l. 3. Instit. c. 11 § 3. Kemnitio Exam. Trid. sess. 6. Gomario in Anal. ep. ad Rom c. 4 et in Explic. S. Lucæ c. 1. v. 7. Bajo Prop. 42. Repugnat Scripturæ, Ezech. 36. 25. Joan. 14. 23. Rom. 5. 5. Eph. 4. 7. Tit. 3. 5. Concilio Tridentino sess. 6. c. 7. can. 10. can. 11. Patribus, Augustino tract. 26 in Joann. Ep. 105 ad Sixtum, de Sp. et lit. c. 17 de Gen. ad lit. l. 6. c. 24 et 26 et 27 de Civ. Dei l. 19. c. 17. Cyrillo Alex. l. 6 de Trin. Prospero respons. 6 ad Gall. Gregorio M l. 8. Moral. c. 33. Bernardo serm 4. de dedic. S. Thomæ 1. 2. q. 110. art. 4. c.

(37) Quesnellus in Ep. ad Eph. 1. 6. Sensus est præcedentis, nempe nos sanctificari solum per gratiam, quæ est in Jesu Christo, præterea gratiam Adami fuisse debitam, et non supernaturalem, nostram esse quidem indebitam, non tamen proportionatam libero arbitrio, quod victrici sua vi ligat, impellit, cogit, necessitat.

(38) Quesnellus in Luc. 8. 27. Sensus est, liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio, nonnisi ac peccandum valere. Vide Prop. 30.

(39) Quesnellus in Matth. 20. 3. Sensus est, sine gratia gratia actuali ordinis superni non habere nos electionem amandi ullum bonum morale, atque cum hac necessitate amandi malum stare libertatem, quæ sufficit ad justam commendationem. Conformis est Prop. (idem dicas de 38 et de sequentibus tribus, quæ eodem spectant) Calvino lib. 3. Instit. c. 14. Bajo Prop. 22. 27. 28. 29. Jansenio t. 1. l. 4. c. 8. t. 2. l. 3. c. 20 et l. 4. c. 12. Repugnat Scripturæ, nempe Rom. 2. 14 et 4. 1 et 2. Patribus, pseudo-Clementi l. 7. Const. Apost. c. 34. Basilio hom. 9. in Hexam. Gregorio Nyss. in orat. de mortuis, Chrysostomo in Ep. ad Rom. c. 2. hom 5. et in c. 17. Matth. hom. 24. Hieronymo in Ezech. 29. 18. Augustino l. 4. contra Julian. c. 12 et de Gen. ad lit. l. 8. c. 14. Joanni Damasceno l. 3. de fide c. 14. Laurentio Justiniano de ligno vitæ c. 5. Thomæ Aquinati q. 24. de verit. art. 14 et 1. 2. q. 109. art. 5. Bonaventuræ l. 2. sent. D. 28. art. 3. q. 2. c.

(40) Quesnellus in 2. Thess. 3. 18.

(41) Quesnellus in Ep. ad Rom. 1 19.

(42) Quesnellus in Act. 11. 9.

(43) Quesnellus in Ep. ad Rom. 6. 2. Sensus est, gratiam baptismi, non quidem habitualem, illam, sub qua maximum esse adhuc pondus concupiscentiæ Jansenaniorum vox una est, sed auxiliarem illam, quam uti cetera Sacramenta, ita et Baptismus confert in ordine ad finem proprium, utpote in Quesnellii systemate, efficacem, atque adeo irresistibilem ejusmodi esse, ut sub ejus motione impossibile æque sit nos ferri ad peccatum, ac mortuo ad res mundi. Vide alias propositiones de irresistibilitate gratiæ. Quod si velis, Quesuellum de habituali, et sanctificante gratia loqui, conformis erit propositio Thesi Molinosi 55. ac repugnabit Tridentino sess. 3. c. 5. imo et principiis Janseniani systematis.

(44) Quesnellus in Joan. 5. 29. Sensus est, voluntatem nostram non posse legitime, atque ad virtutis normam moveri, nisi ex vera divina et supernaturali Charitate in Deum feratur, quacumque alia ratione moveatur, puta, amore rationabili sui ipsius, timore pœnarum, spe præmiorum æternorum, inordinate moveri, ac peccaminose. Conformis est prop. Calvino in Antid. Concil. Trid. sess. 6. can. 15 et l. 3. Institut. c. 14 § 3. Bajo Prop. 34. 36. 38. Jansenio t. 2. l. 3. c. 3. 19. 20. 21. ac Prop. 7 inter 31 damnatas ab Alexandro VIII. Repugnat Patribus, Augustino l. 3. de lib. arb. c. 23. Prospero l. 3. de vita contempl. c. 25. Gregorio M. hom. 27. in Ev. Joann. c. 15. v. 12. Laurentio Justiniano de Ligno vitæ c. 13. S. Thomæ 1. p. q. 60. art. 1. ad. 3 et 1. 2 q. 109. art. 2 c. et 2. 2. q. 19 art. 6. c. S. Bonaventuræ in 2. Sent. dist. 28. art. 2. q. 3.

(45) Quesnellus in Luc. 15. 13. Sensus est, sub cupiditatis regno peccatorem necessario peccare in omnibus suis actionibus, et absque libertate indifferentiæ demereri etiam in actionibus suapte natura bonis, in jejunio, in eleemosynis, in orationibus ; ubi autem non regnat vera superna charitas Dei, cupiditatem regnare, quum has inter nihil mediet ex Prop. 44. Conformis est Prop. hæc Bajanæ 4. 35. 40. Repugnat Tridentino sess. 6. can. 7 et Chrysostomo hom. 67. ad pop. Ant.

XLVI. Cupiditas, aut Charitas usum sensuum bonum, vel malum faciunt. (46)

XLVII. Odedientia legis profluere debet ex fonte; et hic fons est charitas : Quando Dei amor est illius principium interius, et Dei gloria ejus finis, tunc purum est, quod apparet exterius; alioquin non est nisi hypocrisis, aut falsa justitia. (47)

XLVIII. Quid aliud esse possumus, nisi tenebræ, nisi oberratio, et nisi peccatum, sine Christo, et sine charitate? (48)

XLIX. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine amore Dei. (49)

L. Frustra clamamus ad Deum, Pater mi, si spiritus charitatis non est ille qui clamat. (50)

LI. Fides justificat, quando operatur; sed ipsa non operaiur, nisi per charitatem. (51)

LII. Omnia alia salutis media continentur in fide, tamquam in suo germine, et semine, sed hæc fides non est absque amore, et fiducia (52)

LIII. Sola charitas christianio modo facit (actiones christianas) per relationem ad Deum, et Jesum Christum. (53)

LIV. Sola charitas est, quæ Deo loquitur; eam solam Deus audit. (54)

LV. Deus non coronat nisi charitatem; qui currit ex alio impulsu, et ex alio motivo, in vanum currit. (55)

LVI. Deum non remunerat nisi charitatem, quoniam charitas sola Deum honorat. (56)

LVII. Totum deest peccatori, quando deest

(46) Quesnellus in Matth. 5. 28. Sensus est, eum qui non utitur sensibus ex motivo veræ supernæ charitatis, semper ac necessario illis uti ex motivo pravæ cupiditatis. Vide Prop. 45. 67.

(47) Quesnellus in Matth. 23. 26. Sensus est, non observantem præcepta Dei ex vera Dei superna charitate, sed ex. gr. ex timore inferni, ex amore justitiæ, ex spe mercedis æternæ, hypocritam esse. Conformis est Prop. Luthero in Assert. art. 6. 4. 2. p. 300. Calvino in Antid. Trid. sess. 6. can. 25. Bajo Prop. 16. Repugnat Patribus, Bernardo tract. de præcept. et disc. et Thomæ Aquinati in c. 14. Epist. ad Roman. lect. 3 et 2. 2. q. 100 art. 10. Vide Prop. 45.

(48) Quesnellus in Ep. ad Eph. 5. 8. Sensus constat ex præcedentibus. Conformis est Prop. Bajanæ 25 et 35.

(49) Quesnellus in Marc. 7. 22. Sensus et hic ex superioribus patet. Repugnat etiam Prop. Paulo in Ep. ad Heb. 11. 25.

(50) Quesnellus in Ep ad Rom. 8. 15. Sensus est, orationem, quæ ex charitate non proficiscitur, esse vanam, atque inutilem. Repugnat Christo præcipienti omnibus, etiam peccatoribus, ut orent ad Patrem, dicentes : Pater noster, et Prodigi parabolæ Evangelicæ; etsi enim ex solo suæ egestatis motivo surgens iverit ad patrem, vidit eum pater ejus, et misericordia motus est; antequam scilicet dignis operibus, et vera pœnitentia ad patrem rediret antiquum, ut explicat Hieronymus in ep. ad Damasum de filio Prodigo : Repugnat et Patribus, Ambrosio in Psal. 118. et Augustino ad Simplic. l. 4. c. 2 et ad Bonif. l. 4. c. 5. Vide sequentem Prop.

(51) Quesnellus in Act. 13. 39. Sensus est, fidem justificare solum per veram charitatem supernam; et sine hac illam operari non posse, seu sine charitate fidem non esse virtutem; quæ enim virtus nec operatur, nec operari potest bonum ullum, virtus est. Conformis est Prop. Luthero in c. 15. Gen. et in Præf. ep. ad Rom. Calvino l. 3. Instit. c. 2 § 9 et in Antid. Trid. sess. 6. can. 15. Kemnitio in Exam Trid. sess. 6. can. 9. Gomario t. 1. explic. Ep. ad Gal. c. 5. Jansenio t. 3. l. 5. c. 4 et 5 et 9. Prop. 9. 10. 11. 12. 13. inter 31. notatas ab Alex. VIII Repugnat Scripturæ Luc. 7 50 et 18 13. Act. 15 9. Romam. 3 28 et 8 24. Heb. 11 25 31. Psal. 16 7. Psal. 118 112. Matth. 7 22 1. Cor. 9 10. Isaiæ 57 15 1. Petri 5 5 3 Reg. 21 29. Concilio Tridentino sess. 6. c. 6. sess. 14 c. 4. Patribus, Clementi Alexan. l. 7. Strom. Chrysostomo hom. de verbis David et in c. 5. Matth. Hieronymo contra Jovin. l. 2. Ambrosio l. de Isaac et Jacob. c. 1 et l 1 de Cain, et Abel c 9 et in Luc. 1 et in Psal. 118 v 145. Hilario in Psal. 118. Augustino de Præd. SS. c 7 ep 186 ad Paulum, et 149 ad Sixtum c 3 in Psal. 118 serm. 17 in Psal. 36 serm. 2 in Psalm. 120 in Psam 93. Gregorio M l 26. Moral. c 23. Bernardo tract. de Charitate c 3 serm. 4 in Vig. Nat. Dom. serm. 2 de Nat. de Officiis Epis. c 5 Ugoni Victorino in Thr. super illud Gen. 18. Clamor Sodomorum, Laurentio Justiniano Fascic. Amor. c 18 et de ligno vitæ l 1 de charitate c 10.

(52) Quesnellus in Act. 10 43. Sensus est, fidem sine charitate esse non posse. Repugnat Tridentino sess. 6 can. 28. Augustino de Sp. et lit. c. 36 et de Trin. c 18 ac S. Thomæ in c 1. Rom. 5 27. Vide præced. prop.

(53) Quesnellus in Ep. ad Col. 3 14. Sensus est, solam charitatem supernaturaliter facere actiones, quas christiana religio aut præcipit, aut suadet. Repugnat Prop. Trid. sess. 6 c 6 et Augustino l. de Cath. Rud. c 17 n 27. Vide prop. 51.

(54) Quesnellus in 1. Cor. 13 1. Sensus est idem, qui prop. 50. Repugnat Scripturæ Eccli. 18 22. Gen. 16 11. Luc. 21 35. Luc. 23 ubi de Latrone bono, Marc. 7 26 et Augustino in Ps. 59.

(55) Quesnellus in 1. Cor. 9 24. Sensus est, non solum non esse virtutem ullam æternæ vitæ meritoriam sine charitate (quod catholicum est); sed nullam esse meritoriam præter charitatem. Conformis est prop. Jansen. t. 3. l. 5. c. 3. Repugnat Scripturæ 1. Reg. 15. 22. Psal. 36. 40 et 49 23 et 73. 21. Prov. 21. 28 et 22. 11. Eccli. 3. 21. Isaiæ 11. 71. Dan. 12 3. Matth. 5. 3 et 9. 2. Marc. 9. 8. Luc. 1 45. Act. 14. 8. Rom. 4. 3. 1. Cor. 13 13. Apoc. 7. 13 et 14. 3. Patribus, Cypriano de laudibus Martyrum c. 16 Ambrosio præf. in Luc. Hieronymo epist. 14 ad Celant. Augustino Enchir. c. 3 tract. 104 in Joan. Conc. 2 in Psalm. 70 lib. 1 qq. Evang. q. 9. Bernardo l. 2 de Consid. ad Eug. et ser. 72 de diversis, Guerrico Abb. ser. in Nat. B. V. Ugoni a S. Victore Erud. Theol. in specul. Eccli c. 6. D. Bonaventuræ ser. Dom. 22 post Pent. et l. 3 disp. 9 dub 1. Laurentio Just. de Ligno vitæ, l. de charitate c 5.

(56) Quesnellus in Matth. 25 36. Sensus est, qui præcedentis. Additur heic præterea sola charitate Deum honorari, quod repugnat Scripturæ, Eccli. 3. Psal. 49. 15 et 23. Prov. 15 et Patribus, Augustino Enchir. c 3. 4 et 6 de

spes, et non est spes in Deo, ubi non est amor Dei. (57)

LVIII. Nec Deus est, nec religio, ubi non est charitas. (58)

LIX. Oratio impiorum est novum peccatum, et quod Deus illis concedit, est novum in eos judicium. (59)

LX. Si solus supplicii timor animat pœnitentiam, quo hæc est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem. (60)

LXI. Timor nonnisi manum cohibet; cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur. (61)

LXII. Qui a malo non abstinet, nisi timore pœnæ, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo. (62)

LXIII. Baptizatus adhuc est sub lege, sicut Judæus, si legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore. (63)

LXIV. Sub maledicto legis nunquam fit bonum, quia peccatur sive faciendo malum, sive illud nonnisi ob timorem evitando. (64)

LXV. Moyses, et Prophetæ, Sacerdotes, et Doctores Legis mortui sunt absque eo, quod ullum Deo dederint filium, cum non fecerint nisi mancipia per timorem. (65)

LXVI. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus, neque adduci per instinctum naturalem, aut per timorem, sicuti Bestiæ, sed per fidem, et per amorem, sicuti filii. (66)

LXVII. Timor servilis non sibi repræsentat Deum, nisi ut Dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem. (67)

LXIII. Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo totum in fide, et precibus. (68)

LXIX. Fides, usus, augmentum, et præmium Fidei, totum est donum puræ liberalitatis Dei. (69)

Sp. et lit. c. 13 et in Psal. 145. Bernardo ser. 72 de divers. Bonaventuræ l. 3 disp. 9 dub. 1.

(57) Quesnellus in Matth. 27. 5. Sensus est; virtutes omnes, adeoque etiam fidem deesse illi, cui deest spes; cui autem deest vera superna charitas, spem quoque deesse, ut proinde sine superna charitate nulla virtus consistere possit. Repugnat prop. isthæc Scripturæ, Luc. 15. 17. Joan. 12 42. 1. Cor. 13. 2. Concilio Trid. sess. 6 c. 28. Patribus, Clementi Alex. l. 7 strom. Ambrosio in Psal. 118 v. 166. Chrysostomo in 1. Cor. c. 3 hom. 9. Augustino in Psalm. 103 ser. 1 l. 15 de Trin. c. 18 in ep. Joan. tract. 10. Enchir. c 118. Guillemo Abb. l. de Nat. et dignit. amoris c. 6. Laurentio Justiniano de ligno vitæ l. de fide c. 3. Ugoni a S. Victore in 1. Cor. q. 121. D. Bonaventuræ in 3 dist. 23 art 2 q 1 c.

(58) Quesnellus in Joan. 4 8. Vide præcedentem prop.

(59) Quesnellus in Joan. 10. 25. Sensus est, peccatorem quotiescumque orat, peccare, Deumque (proh nefas) ita crudelem, ut peccatorem damnet, quod ad ipsius bonitatem confugerit. Repugnat Scripturæ, 3. Reg. 8. 38 2. Machab. 1. 5. Ecclesiæ in Litaniis, OO. SS. Patribus, Origeni in Isa. hom. 6. Chrysostomo apud D. Thomam 2. 2 q. 83 ar 16. Augustino tract. 44 in ep. Joan. et serm. 135 inter hom. 50 c. 6 n 7. S. Thomæ loco citato c. et ad 2. D. Bonaventuræ in spe. discipl. p. 1 c. 12.

(60) Quesnellus in Matth. 27 5. Sensus apertus est. Conformis autem est hæc propositio cum sequentibus. Luthero in ep ad Sulpit. in ser. de pœnit. in assert. artic. assert, 4 et 6. Kemnitio in Exam. Trid. de contrit. sess. 6 can. 5. Jansenio t. 3 l. 5 c. 13 c. 25 c. 27 c. 28 c. 30 prop. 14 inter damnatas ab Alex. VIII et 15 inter easdem. Repugnat Scripturæ, Exod. 20. 20. Psal. 118. 120. Prov. 8. 13 et 14. 27. Eccli. 1. 16. 27. Isaiæ 26. 17. Mal. 1. 6. Luc. 12. 5. Apoc. 14. 7. Concilio Trid. sess. 6 can. 5 can. 8 c. 6 et sess. 14 c. 4. Patribus, Clementi Alex. l. 2. Strom. Gregorio Nazianz. Or. 21. Basilio in Psal. 32 et in Psal. 33. Divites eguerunt, Ambrosio in Psal. 118 v 120 et ad Virg. laps. c. 8. Chrysostomo hom. 15 ad pop. Ant. in Psal. 110 et in c. 2. Mich. Augustino in Psal. 127 de Cathec. Rud. c. 5 contra advers. leg. et prophet. l. 1 c. 16 tract. 9 in epist. Joan. de grat. et lib. arb. c. 8. Authori lib. de Voc. Gent. l 2 c 19. Gregorio M. l. 1. Mor. c 26 7 c. 24 l. 22 c. 20. Dialog. l. 3 c. 34 hom. 34 in Evang. Bernardo tract. de præc. et dispen. tract. de charitate c. 6 de statu virt. p. 3 et ser. 2. Dom. post octavam Epiph. D. Thomæ 3 p. q. 85 art. 5 ad 1 et ad 3. D. Bonaventuræ in opusc. de gratia Sanctif. l. 5 c. 4 in 3 dist. 34 p. 2 ar. 1 q. 1 et q. 2 c. et in Psalm. 110.

(61) Quesnellus in Luc. 20. 19. Sensus est, timorem omnem pœnarum non excludere voluntatem peccandi, sed ad summum externam peccati actionem cohibere. Vide præced. Prop.

(62) Quesnellus in Matth. 21. 46. Vide præc. prop.

(63) Quesnellus Rom. 6. 14. Sensus est, Baptizatum, qui legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore, non esse amplius christianum. Vide Propositionem 60.

(64) Quesnellus ad Gal. 5. 28. Sensus est, Israelitas in impotentia fuisse ad ullam legis partem sine peccato implendam, et in necessitate peccandi. Vide Prop. 60.

(65) Quesnellus Marc. 12. 19. Sensus est, nullos ex Moysis, Prophetarum, Sacerdotum, et Doctorum legis scola prodiisse justos viros, sed solum mancipia Diabolo, ac damnationi æternæ devota, ob impotentiam divinæ legis observandæ, juxta 64 prop. Repugnat propositio hæc Scripturæ, Dan. 3. 40. Libris Machabæorum etc. et Augustino de peccato Orig. c. 25 et l. de Mor. Eccl. c. 28. Vide etiam prop. 60.

(66) Quesnellus Heb. 12. 20. Sensus est, bestiarum more agere, qui ad Deum ex timore gehennæ convertitur, adeoque nec libere, nec voluntarie, sed necessarie. Vide prop. 60.

(67) Quesnellus in Luc. 19. 21. Vide prop. 60.

(68) Quesnellus Act. 2. 21. Sensus est, Deum potuisse ad salutem nostram exigere a nobis jejunia, mortificationem affectuum, sensuumque nostrorum, eleemosynas etc, sed ex miseratione sua, ac bonitate fidem tantum, et orationem poposcisse. Repugnat Scripturæ Matth. 19. 17. 25. 41. 2, Pet. 1. 10 Jac. 2. 14 Concilio Trid. sess. 6 can. 20 Patribus, Clementi Alex. l. 5 Strom. Hilario c 7 in Matth. Gregorio Nazianz. orat. in S. Lavacro, Chrysostomo hom. 30 in Joan. Hieronymo in c. 26 Isaïæ, Augustino lib. de fide, et oper. c 14 et lib 1 de vita contempl. c 19.

(69) Quesnellus in Luc. 9. 22. Sensus est, non solum fidem donum esse puræ liberalitatis Dei, sed etiam ejus sum, et augmentum per bona opera, ut nihil in his justus

LXX. Nunquam Deus affligit innocentes, et afflictiones semper serviunt, vel ad puniendum peccatum, vel ad purificandum peccatorem. (70)

LXXI. Homo ob sui conservationem potest sese dispensare ad ea lege, quam Deus condidit propter ejus utilitatem. (71)

LXXII. Nota Ecclesiæ Christianæ est, quod sit Catholica, comprehendens et omnes Angelos cœli, et omnes Electos, et justos terræ, et omnium sæculorum. (72)

LXXIII. Quid est Ecclesia, nisi cœtus filiorum Dei manentium in ejus sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in ejus persona, redemptorum ejus sanguine, viventium ejus spiritu, agentium per ejus gratiam, et expectantium gratiam futuri sæculi. (73)

LXXIV. Ecclesia, sive integer Christus, Incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero Sanctos ut membra. (74)

LXXV. Ecclesia est unus solus homo, compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia, et persona; Unus solus Christus compositus ex pluribus Sanctis, quorum est sanctificator. (75)

LXXVI. Nihil spatiosius Ecclesia Dei, quia omnes Electi, et Justi omnium sæculorum illam componunt. (76)

LXXVII. Qui non ducit vitam dignam filio Dei, et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre, et Christum pro capite. (77)

LXXVIII. Separatur quis a populo electo, cujus figura fuit populus Judaicus, et Caput est ejus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium, quam non credendo Evangelio. (78)

LXXIX. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi studere, et cognoscere spiritum, Mysteria, et pietatem Sacræ Scripturæ. (79)

mereatur, nec mercede dignus sit. Repugnat propositio Scripturæ, 2 Par. 15. 18 Prov. 21. 18 Eccli. 16. 15 Sap. 3 5 Matth. 5 et 20. 8 Rom. 4. 12. Tim. 4. Heb. 6 10 Apoc. 3. 4; Conciliis, Arausic. 2. c. 18, Lateran. sub Innoc. III c. firmiter; Tridentino sess. 6 can. 32. Patribus, Cypriano de Simpl. Præl. circa med. Gregorio Nazianz. orat. in S. Bapt. Ambrosio lib. 1 de off. c 15. Chrysostomo hom. 4 de Lazaro, Hieronymo lib. 2 contr Jovin. Augustino ep. 105 ad Sixt. et ep. 206 ad Bonif. et 144 ad Anast. Paulin. Ep. ad Victr. Prospero ad Cap. Gall. resp. 6 Bernardo ser. 81 in cant. D. Thomæ 1. 2 q. 114 art. 8. c. D. Bonaventuræ in Brevil. par. 4 c 2.

(70) Quesnellus in Joan. 9. 3. Sensus est, impossibilem esse statum puræ naturæ, utpote in quo homo creatus sine peccato, nostris tamen miseriis obnoxius foret concupiscentiæ motibus, morti, aliisque vitæ hujus ærumnis; Deus enim nunquam affligit innocentes. Conformis est Prop. Bajanæ Prop. 72. Repugnat Scripturæ. Job. 2. 3 et 6. 2 Tobiæ 12. 13 Matth. 5. 10 Joan. 9. 2 Patribus, Gregorio Nys. 1 8 de provid. Chrysostomo lib 2 de provid. Cyrillo Hieros. Chat. 8. Augustino l. de pecc. mer. et remiss. 33 l. 83 qq. q. 27 l. 4 de Civ. Dei c. 3 in Psal. 43. 17. Laurentio Justin. de casto connub. Verb. et an. c. 15. S. Thomæ opusc, 7 super Pater noster.

(71) Quesnellus in Marc, 2. 28. Sensus est, universaliter, et sine ulla distinctione præceptorum Dei a præceptis Ecclesiæ, aut præceptorum juris naturalis a præceptis juris positivi, posse hominem ob sui conversationem se dispensare ab ea lege, quam Deus condidit, propter ejus utilitatem, atque adeo ab omni lege; nulla enim lex a Deo præcepta est, quæ nostra non spectaret utilitatem. Nihil hac propositione laxius, ac bonis moribus perniciosius, Probabilistarum universa natio excogitavit umquam, aut porro excogitabit. Vide S. Thomam 1. 2 q. 100 art. 8. 2. 2 q. 88. art. 12 et qu. 104 artic. 4 et quodl. 4 art. 13 et l. 4 ad Hannib. dist. 38. art. 2.

(72) Quesnellus Heb. 12. 12. Sensus est, ad veram, et interiorem Ecclesiam solos electos, et justos spectare. adeoque non omnes fideles etiam peccatores, etiam reprobos ad eam pertinere. Conformis est hæc proposito (uti et sequentes ad 78.) Calvino in 1. Cor. c. 1 et l. 4. Instit. c. 1 § 2 Brentio in Prolegom. cont. Petrum Soto de Eccl. Cath. et in Apol. Conf. Wirtemb. de horis Canonicis, Franc. Gomar. Expl. c 22 S. Matth. p. 84 et Ep. ad Gal. c. 2 p. 494. Wiclefo art 8. Joanni Hus art. 1 3 et 6. Confessioni Augustanæ art 7 et descendit ex prop. Quesnellii 1. 57 et 58. Repugnat Scripturæ, Matth. 13. 47 et 22. 9. 1 Cor. 5. 1. Thessal. 3. 11 et 14. 2. Tim. 2 20 Concilio Trid. sess 6 can. 28. Patribus, Ambrosio in Apoc. 6 et in Lucam l. 3 c. 3. Chrysostomo in Psal. 39 Hieronymo Dialog. adv. Lucif. Augustino in Psal. 47. 126 et 134 de Don. Persev. c. 5 ep. 187 ad Dard. et 243 ad Læt. de Civit. Dei l. 1 c. 35 tract. 6 in Joan. tract. 61 in Ep. Joann. de corr. et gr. c. 9 de doctr. Christ. c. 32. Gregorio M. Moral l. 13 c. 8 et l. 31 c. 15 in Evang. l. 2 hom. 38 l. 8 c. 10 l. 27 c. 12. Bernardo ser. 25 in Cant. Guerrico Abb. ser. 3 de Annunc. D. Thomæ p. 3 q. 8 artic. 3 ad. 2. Bonaventuræ ser. 2 in Dom. Palm.

(73) Quesnellus 2. Thess. 1. 1. Vide præcedentem.

(74) Quesnellus 1. Tim. 3. 16. Vide prop. 72.

(75) Quesnellus Eph. 2. 14. 15. 16. Vide prop. 72. Nota etiam, quam improprie dicantur heic filii Dei subsistentes in Christi persona. Hinc enim fieret, Christianos non subsistere in se, imo et esse filios Dei, non secus atque Homo Christus, cujus Humanitas subsistebat in Verbo.

(76) Quesnellus Eph. 2. 22. Vide Prop. 72.

(77) Quesnellus Joan. 2. 22. Vide prop. 72.

(78) Quesnellus Act. 2. 23. Vide prop. 72.

(79) Quesnellus 1. Cor. 14. 5. Sensus est, lectionem Sacræ Scripturæ omnibus etiam Laicis utilem esse, atque adeo necessariam. Conformis est prop. Calvino in 1. Epist. Petri, et in Isai. c 48 v. 17. Brentio Conf. Wirtemb. de Scriptura Sacra, Kemnitio in Exam. Trident. 1 p. pag. 55 et p. 60. Franc. Gomario in explic. Ep. ad Coloss. c. 4 p. 574 et in Analysi 1. Joan. 2 p. 727. Repugnat Scripturæ, Eccli. 3. 20. Sap. 9. 17. Malach. 2. 7. Matth. 7. 6 Luc. 1. 6 29. Rom. 10. 17 et 12. 3 et 29. 2. Cor. 3. 6. 1. Tim. 1. 7. 2. Tim. 3 6. Heb. 5. 12 et 13. 2. Pet. 15. Pontifici Innoc. III ep. ad Episc. et pop. Metens. Conciliis Trident in reg. 4 Ind. lib. prohibit. Tolosano an. 1228 c. 2. Turonensi an. 1583. Arelatensi 1585. Avenionensi 1594. Can. 7. Narbonensi an. 1609 c. 3 de lib. vetit. Patribus, Tertull l de

LXXXi Lectio Sacræ Scripturæ est pro omnibus. (80)

LXXXI. Obscuritas Sancti Verbi Dei non est Laicis ratio dispensandi se ipsos ab ejus lectione. (81)

LXXXII. Dies Dominicus debet sanctificari a Christianis lectionibus pietatis, et super omnia Sanctarum Scripturarum. Damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere. (82)

LXXXIII. Est illusio sibi persuadere, quod notitia Mysteriorum Religionis non debeat communicari feminis lectione Sacrorum Librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba vivorum scientia ortus est Scripturarum obusus, et natæ sunt hereses. (83)

LXXXIV. Abripere e Christianorum manibus Novum Testamentum, seu eis illud clausum tenere, auferendo eis modum istud intelligendi, est illis Christi os obturare. (84)

LXXXV. Interdicere Christianis lectionem Sacræ Scripturæ, præsertim Evangelii, est intercidere usum luminis Filiis lucis, et facere, ut patiantur speciem quamdam excommunicationis. (85)

LXXXVI. Eripere simplici populo hoc solatium, jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi Apostolicæ, et intentioni Dei. (86)

LXXXVII. Modus plenus sapientia, lumine, et charitate, est dare animabus tempus portandi cum humilitate, et sentiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiæ, et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere justitiæ Dei, antequam reconcilientur. (87)

LXXXVIII. Ignoramus quid sit peccatum, et vera pœnitentia, quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum, quibus nos peccatum spoliavit, et detrectamus separationis istius ferre confusionem. (88)

LXXXIX. Quartus decimus gradus conversionis peccatoris est, quod cum sit jam reconciliatus, habet jus assistendi Sacrificio Missæ. (89)

XC. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos Pastores de consensu saltem præsumpto totius corporis. (90)

XCI. Excommunicationis injustæ metus nunquam debet nos impedire ab implendo

præscripit. Clem. Alex. l. 2. Strom. et l. 3. Prædag. c. 2. Origeni Proleg. in Cant. Cantic. et hom. 27 in Num. Hilario l. 8 de Trinit. et l. ad Constant. Aug. Athanasio d° Incarn. Verbi Dei circa finem. Basil. in Reg. brev. q. 96. Theodoreto. l. 4 hist. c. 17. Greg. Nazianz. orat. 1 de Theol. Ambrosio l. 4 in Luc. c 4. Hieron. l. 1 adv. Pelag. et Proleg. in Ezech. et in ep. ad Paul. et in Nahum c. 3 Chrysostomo hom. 16 in Gen. et in c. 2 Matth. hom. 2. Augustino contra Adam. c. 3 de doct. Christ l. 1 c. 39 et l. 2. c. 6 et c 13 contr. epist. Fundam c. 4 ep. 102 ad Evod. de Utlit. credendi c. 2 cont. adv. leg. et proph. l. 1 c. 13. Gregorio M. Proem. in Cant. Cantic. Bernardo ser. 4 in Cant. Cantic. Facultati Sorbonicæ in damnat. 4 propositionum Erasmi an. 1527 et in damnat Bibliorum ex versione Matthæi de la Roche an. 1560. Tandem Comitiis Cleri Gallicani an. 1714.

(80) Quesuellus in Act. 8. 28. Vide prop. 77. e Card. Perron. Réplique au Roi de la grande Bretagne l. 6 c. 6 p. 1098 et Richeliu 4 Math. c. 6.

(81) Quesnellus Act. 8. 31. Vide prop. 79 et Greg. VII ep. 2 ad Duc. Bohem.

(82) Quesnellus Act. 15. 21. Vide prop. 79. et Conc. Mediol. 3 sub S. Carolo c. 1 et Determin Fac. Paris. an. 1401.

(83) Quesnellus Joan. 4. 26 Vide prop. 79 Vide etiam Hieron in ep. ad Ctesiph et Dial. 1 contra Pelag. et Epiph. hær. 26.

(84) Quesnellus Matth. 5. 2. Vide prop. 79.

(85) Quesnellus Luc 11. 33. Vide prop. 79.

(86) Quesnellus 1 Cor. 14. 16. Sensus est, in vernaculas linguas quicquid in Breviario, ac Missali continetur, vertendum necessario esse, divina Officia, ac Mysteria vulgari idiomate celebranda esse, Canonem Missæ elata voce, ut a populo audiri possit, esse pronunciandum, simplicique populo dandum hoc solatium, jungendi vocem suam in celebratione Divinorum Mysteriorum voci Sacerdoti, id est, recitandi Canonem cum Sacerdote. Conformis est prop Kemnitio, aliisque heterodoxis. Repugnat Scripturæ, Exod. 19. 12. Tob. 12. 7. 1. Cor. 2. 8. Pontifici Greg. VII ep. ad Duc. Bohem Conciliis, Trid. Sess. 22. c 8 et Can. 9. Mediol. p. 2 Contit. de his, quæ pertinent ad celeb. Miss. Colon. 1 an. 1536 par. 2 c. 13 Augustensi an. 1548 tit. 15. et 18. Patribus, Origineni hom. 20 in Jos. Hil in Psal. 118 et præf. in Psal. Athan in Ep. 1 ad Eph. in hæc verba : Sic nos existimet homo; et Chrysostomo hom. 3 de Laz. August 1 de Bapt. c. 25 Gers. in 4 part. Ser. de Nativ. Chr. et Facultati Paris. in Censur. prop. 5 Erasmi. Vide plura apud Vallemontium in erudito libro Parisiis edito 1710, cui titulus : Du Secret des Mystères, ou l'Apologie de la Rubrique des Missels

(87) Quesnellus Act. 9. 9. Sensus est, Sacramentalem absolutionem omnibus indiscriminatim peccatoribus differendam esse, nec ipsis absque previa satisfactione concedendam. Conformis est prop. Petro de Osma in prop. damnata Sixto IV an. 1478 et prop. 16. 17. 18 inter 31 damnatas ab Alex. VIII. Repugnat Scripturæ, Matth. 9. 2 Luc. 7. 48 Joan. 10. 10 Tridentino Sess. 14 c. 8. Patribus, Clero Romano in ep. ad Cypr. t. 1 Conc. Labb. p. 662 Ambrosio lib. 2 de pœnit. c. 6. Chrysostomo Ep. 5 ad Theod. Aug. in Ps. 63 Leoni 1 Ep. 91 Greg. M. hom. 26 in Evang. lib. 7 Reg. ep. 12 ad Sabinian. Episc. et ep. 53 ad Secundin. S. Carolo in Actis Eccl. Mediol. par. 4, p. 651 et seqq.

(88) Quesnellus Luc. 17. 11. Vide proposit præced.

(89) Quesnellus Luc. 15, 25. Sensus est, Sacrificio Missæ assistendi jus peccatoribus deesse. Repugnat prop. C. Missas de Consecrat. dist. 1 Conciliis; Colon. 1 ann. 1556 par. 7. 24 et tit. 16· Mediol. 3 p. 96. Trident. sess. 22 c. 2 Greg. M. hom. 37 in Evang.

(90) Quesnellus Matth. 18. 17. Sensus est, jurisdictionem, et authoritatem Ecclesiasticam penes fidelium communitatem esse non penes solos primos Pastores. Confor-

debito nostro ; nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo Jesu Christo, atque Ecclesiæ per charitatem affixi sumus. (91)

XCII. Pati potius in pace excommunicationem, et anathema injustum, quam prodere veritatem, est imitari Sanctum Paulum : tantum abest, ut sit erigere se contra Auctoritatem, aut scindere unitatem. (92)

XCIII. Jesus quandoque sanat vulnera, quæ præceps primorum Pastorum festinatio infligit, sine ipsius mandato. Jesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt. (93)

XCIV. Nihil pejorem de Ecclesia opinionem ingerit ejus inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res, quæ nec fidem lædunt, nec mores. (94)

XCV. Veritates eo devenerunt, ut sint lingua quasi peregrina Christianis, et modus eas prædicandi est veluti idioma incognitum : adeo remotus est a simplicitate Apostolorum, et supra communem captum fidelium ; neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiæ, et iræ Dei in filios suos. (95)

XCVI. Deus permittit, ut omnes Potestates sint contrariæ Prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non possit, nisi Divinæ Gratiæ. (96)

XCVII. Nimis sæpe contingit membra illa, quæ magis sancte, ac magis stricte unita Ecclesiæ sunt, respici, atque tractari tamquam indigna, ut sint in Ecclesia, vel tamquam ab ea separata , sed Justus vivit ex fide, et non ex opinione hominum. (97)

XCVIII. Status persecutionis, et pœnarum, quas quis tolerat, tamquam hæreticus, flagitiosus, et impius, ultima plerumque probatio est, et maxime meritoria. utpote quæ facit hominem magis conforme Jesu Christo. (98)

XCIX. Pervicacia, præventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare, aut cognoscere se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitæ, v. g. bonos libros, instructiones, sancta exempla etc. (99)

C. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus, persequendo veritatem, ejusque discipulos. Tempus hoc advenit.... Haberi et tractari a Religionis Ministris tamquam impium, et indignum omni commercio cum Deo. tamquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in Societate Sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate, et zelo quodam religionis, persequendo flammam, ferro viros probos, si propria passione est excæcatus, aut abreptus

mis est prop. Wiclefo prop. 11 et 12 Joanni Hus prop. 1 9. 19. 28. 29. Luthero, Calvino, et Edmundo Richerio in tractatu de potestate Ecclesiastica, et Politica. cujus impias doctrinas a Senonensi Concilio damnatas 9 Martii 1612. T. XI Conc. Hard. ab ipsomet Authore deinde sincero animo retractatas, Jansenianis semper cordi fuit maxime renovare, ut ex Diario Sancti Amoris constat 6 p. c. 26 p. 522 et 523 manifestum est. Repugnat Scripturæ Matth 16 Tu es Petrus, Joan. 20. Sicut me et 21. Simon Joannis, Gal. 1 Paulus Apost. 1 Tim. 5 Adversus Tit. 1. Hujus rei gratia Act. 20. 28. Conciliis, Chalced. Ep. ad Leon. Nic. ann. 787 Later. 1215 Can. 5 Constant. in damnat. Wiclefi, et Joann Huss. Trid. sess. 23 c. 4 can. 6. et 7. Patribus, Ignatio Epist ad Philad. Irenæo lib. 3 c. 3 Cypr Ep. ad Jubaj. Amb. serm 2 Chrys. hom 11 in Matth. Leoni M serm 2 de ann. Assumpt Gregorio 3 Ep. ad Bonif. D. Bernardo ep. 137 ad Eugen Episcopis Gallis in Epist ad Innocent XII.

(91) Quesnellus Joan. 9. 22 Sensus est, timorem Excommunicationum etsi earum injustitia non sit notoria, neque exe rrore intolerabili emanent, nunquam debere nos impedire ab implendo debito nostro, quamvis hoc essentiale non sit, imo hujusmodi Excommunicationes despici posse. Conformis est prop. Wiclefo art. 23 et 30. Luthero art. 23 et 24 inter damnatas a Leone X aliisque hæreticis. Repugnat Scripturæ. Deut 12. 17. Matth. 18. 18. Rom. 13. 2. 2 Cor. 13 1 ad Thess. 4. 8 et Patribus, Hieron in illud : Quæcumque alligaveritis etc Urbano 1 in Decr. Grat. 2 p. causa 2 qu. 3 can. Quibus, et Greg. M hom 26 in Evang.

(92) Quesnellus Rom. 9. 3 Vide. præced. Repugnat etiam prop. Trid. sess. 25 c. 3.

(93) Quesnellus Joan. 18. 11. Vide prop. 91.

(94) Quesnellus Rom. 14. 16. Sensus est, Ecclesiam occasionem præbere scandali, exigendo nempe subscriptionem formularii Alexandrini. Vide seq.

(95) Quesnellus 1 Cor. 14. 21. Sensus est, Ecclesiam senescere, ac sensim deficere. Repugnat prop. Scripturæ, Psalm. 37. 38. Matth. 16. 18 et 28 20 Eph. 5. 26 et Patribus, Irenæo lib. 4 adv. hær. Cypr. Ep. 55 Ambr. lib. 4 Hexam. c. 4 Chrysost. in Psalm. 44. 10 Hieron. in c. ult. Matth. August. in Psal. 60 lib. 2 de Civit. c 28 lib. 3 de doct. Christ. c. 34 Fulgent. Epist. 3 ad Prob. c. 5 Joan. Damasc. lib 2 Paralell. c. 14 in fine Sozom. lib. 6 c. 4.

(96) Quesnellus Act. 17. 8. Sensus est, injuste a Principibus Ecclesiasticis, et Sæcularibus puniri Jansenianos, et hæreticos. Conformis est prop. Calvino, et aliis Heterdoxis. Repugnat Scripturæ, Proverb. 10. 8 Lucæ 14. 24 Gal. 5. 12. Tit. 13. Pontificibus, Leoni M. Ep. ad Leon. Aug. et 63 ad Turib. Anastasio 11. Epist. ad Anast. Imp. Patribus, præsertim Aug. Epist. 48. 50. 166. et lib. 1 cont. Gaud. c. 18.

(97) Quesnellus Act. 4 11. Vide 96 prop.

(98) Quesnellus Luc. 22. 37. Vide prop. 96 et August. lib. 3 con. Ep. Parm.

(99) Quesnellus 2 Cor. 2. 16 Vide prop 96 et August. lib. 2 Op. Imp. c. 103.

aliena, propterea quod nihil vult examinare. Frequenter credimus, sacrificare Deo impium, et sacrificamus Diabolo Dei servum. (100)

CI. Nihil spiritui Dei, et doctrinæ JESU CHRISTI magis opponitur, quam communia facere juramenta in Ecclesia, quia hoc est multiplicare occasiones pejerandi, laqueos tendere infirmis, et idiotis, et efficere, ut nomen, et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum? (101)

Auditis itaque tum voce, tum scripto Nobis exhibitis præfatorum Cardinalium, aliorumque Theologorum suffragiis, divinique in primis luminis, privatis ad eum finem, publicisque etiam indictis precibus, implorato præsidio; omnes et singulas Propositiones præinsertas, tamquam falsas, captiosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiæ, et ejus praxi injuriosas, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in Potestates sæculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemas, suspectas de hæresi, ac hæresim ipsam sapientes, nec non hæreticis, et hæresibus, ac etiam schismati faventes, erroneas, hæresi proximas pluries damnatas, ac demum etiam hæreticas, variasque hæreses, et potissimum illas, quæ in famosis Jansenii Propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hæ damnatæ fuerunt, acceptis, continentur, manifeste innovantes respective, hac nostra perpetuo valitura Constitutione declaramus, damnamus et reprobamus.

Mandamus omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, ne de dictis Propositionibus sentire, docere, prædicare aliter præsumant, quam in hac eadem nostra Constitutione continetur, ita ut quicumque illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, Ecclesiasticis censuris, aliisque contra similia perpetrantes a Jure staturis pœnis ipso facto, absque alia declaratione subjaceat.

Ceterum per expressam præfatarum Propositionum reprobationem alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus; cum præsertim in decursu examinis, complures alias in eo deprehenderimus Propositiones illis, quæ, ut supra, damnatæ fuerunt, consimiles, et affines, iisdemque erroribus imbutas: nec sane paucas sub imaginario quodam, veluti grassantis hodie persecutionis obtentu, inobedientiam, et pervicaciam nutrientes, eosque falso Christianæ patientiæ nomine prædicantes; quas propterea singillatim recensere, et nimis longum esse duximus, et minime necessarium; ac demum, quod intolerabilius est, sacrum ipsum Novi Testamenti textum damnabiliter vitiatum comperimus, et alteri dudum reprobatæ versioni Gallicæ Montensi in multis conformem: a vulgata vero editione, quæ tot sæculorum usu in Ecclesia probata est, atque ab Orthodoxis omnibus pro authentica haberi debet, multipliciter discrepantem, et aberrantem, pluriesque in alienos, exoticos, ac sæpe noxios sensus, non sine maxima perversitate detortum.

Eundem propterea Librum, utpote perdulces sermones, et benedictiones, ut Apostolus loquitur, hoc est, sub falsa piæ institutionis imagine, seducendis innocentium cordibus longe accomodatum, sive præmissis, sive alio quovis titulo inscriptum, ubicumque, et quocumque alio idiomate, seu quavis editione, aut versione hactenus impressum, aut in posterum (quod absit) imprimendum, authoritate Apostolica tenore præsentium iterum prohibemus, ac similiter damnamus; quemadmodum etiam alios omnes, et singulos in ejus defensionem tam scripto, quam typis editos, seu forsan (quod Deus avertat) edendos libros, seu libellos, eorumque lectionem, descriptionem, retentionem, et usum omnibus, et singulis Christifidelibus sub pœna excommunicationis per contrafacientes ipso facto incurrenda, prohibemus pariter, et interdicimus.

Præcipimus insuper Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Archiepiscopis, et Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, nec non hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, ut contradictores, et rebelles quoscumque per censuras, et pœnas præfatas, aliaque Juris, et facti remedia invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, omnino coerceant, et compellant.

Volumus autem, ut earumdem præsentium transumptis, etiam impressis, manu alicujus publici Notarii subscriptis, et sigillo personæ

(100) Quesnellus Joan. 16. 2. Vide prop. 96.

(101) Quesnellus Matth. 5. 37. Sensus est juratamsignaturam Formularii esse damnandam. Repugnat Scripturæ, Deuter. 10. 20. Jerem. 42. Pontificibus, Gregor. M Epist. ad Th. Patrit. et Pascali ad Polon. Arch. apud Baron. ad ann. 1102. Conciliis, Rothomagensi ar. n. 1581 Rhemensi ar. n. 1583 Bituricensi, Aquensi, Mediolanensi, aliisque bene multis, ac Praxi Ecclesiæ. Vide Baron. ad ann. 1176 et 1178 ubi de Albigensibus.

in Dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis originalibus litteris adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Nulli ergo hominum licet hanc paginam nostræ declarationis, damnationis, mandati, prohibitionis, et interdictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, Anno Incarnationis Dominicæ 1713. 6. Idus Septembris. Pontificatus nostri anno decimo tertio.

XII.

SS. D. N.

PAPÆ BENEDICTI XIV,

CONSTITUTIO

Qua quinque propositiones de duello proscribuntur

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI;

Ad perpetuam rei memoriam.

Detestabilem, ac divina naturalique Lege damnatum Duellorum abusum, a barbaris gentibus atque superstitiosis, non sine ingenti corporum, animarumque clade, in Christianam Rempublicam auctore Diabolo invectum, cum semper execrata sit, atque improbarit Ecclesia, tum præcipuo in eam curam studio, vigilantia, ac zelo incubuerunt Romani Pontifices, ut a Fidelium cœtu longissime arceretur. Nam, ut antiquiora mittamus Prædecessorum Nostrorum, Nicolai I (*a*), Cœlestini III Innocentii II, Eugenii III, Alexandri III (*b*), Innocentii IV (*c*) adversus singulares pugnas decreta, extant recentiores Apostolicæ Sedis Constitutiones, quibus Romani Pontifices Julius II (*d*), Leo X (*e*), Clemens VII (*f*), ac demum Pius IV (*g*) gravissimas pœnas antea statutas confirmarunt, aliasque de novo addiderunt contra duellantes ex quacumque causa, etiam per Sæculares Regionum aut Locorum Leges forsan permissa, adjecta infamia, bonorumque proscriptione etiam adversus complices ac participes, et qualemcumque operam iisdem præbentes.

Tridentina vero Synodus (*h*) latam in eos excommunicationem extendit ad Imperatores, et Reges, Duces, ac Principes, cæterosque Dominos temporales, si locum ad Monomachiam in terris suis concesserint, ac juridictione et dominio loci, in quo duellum fieri permiserint, quem ab Ecclesia obtineant, eo ipso privatos declaravit. Committentes vero pugnam, eorumque Patrinos, excommunicationis ac omnium bonorum proscriptionis, nec non perpetuæ infamiæ pœnam incurrere statuit; et, si in ipso conflictu decesserint, Ecclesiastica sepultura perpetuo carituros decrevit.

Cum vero præfatis saluberrimis Legibus judicialia duntaxat, ac solemnia duella comprehensa, ac proscripta viderentur, piæ memoriæ Prædecessor noster Gregorius Papa XIII (*i*) hujusmodi pœnas adversus eos omnes extendit, qui nedum publice, sed etiam privatim ex condicto, statuto tempore, et loco Monomachiam commiserint, etiamsi nulli Patrini, sociive ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæve provocatoriæ Litteræ, aut denuntiationis Chartulæ præcesserint.

Denique felicis recordationis Clemens Papa VIII etiam Prædecessor Noster, Apostolicas Romanorum ante se Pontificum Leges omnes, et pœnas in eis statutas, sua Constitutione, quæ incipit *Illius vices*, data XVI Kal. Septembris Anno MDXCII diserte complexus, easdem extendit ad omnes non solum duello certantes, sed etiam provocantes, suadentes, equos, arma, commeatus præbentes, comitantes; Chartulas, Libellos, Manifesta mittentes, scribentes, vel divulgantes, aut quomodolibet circa ista cooperantes, Socios, Patrinos, de industria spectatores, fautores, crimini demum participes, illudque permittentes, vel, quantum in ipsis est, non prohibentes, ac delinquentibus veniam et impunitatem conceden-

(a) *Epist L ad Carolum Calvum.*
(b) *In Concil Lateranensi cap* 1 *et* 2 de Torneamentis, *ubi trium Prædecessorum Decreta citantur.*
(c) *In Epist. ad Archiepiscopos, Episcopos, aliosque Ecclesiasticos Regni Franciæ, apud Raynald. ad ann.* 1552 *num* 31.
(d) *Constit. incip.* Regis Pacifici.
(e) *Constit.* Quam Deo et Hominibus.
(f) *Constit.* Consuevit Romanus Pontifex.
(g) *Constit.* Ea quæ a Prædecessoribus.
(h) *Sess.* 25. *cap.* 19 *de Reform.*
(i) *Constit.* Ad tollendum.

tes, quique se prædictis quoquomodo immiscuerint etiamsi neque pugnæ effectus, neque accessus ad locum sit subsequutus.

His tam sapienter, tam aperte, atque perspicue ab Ecclesia, et ab Apostolica Sede constitutis, dubitari jam nullo modo posse videbatur, quin duella omnia, tam publica, quam privata, et naturali, et Divino, et Ecclesiastico jure, prorsus illicita, vetita, atque damnata censeri deberent. Sed nonnulli earum Legum interpretes, per benignitatis speciem humanis pravisque cupiditatibus plus æquo faventes, Apostolicas Sanctiones ob corrupta hominum judicia inflectentes ac temperantes, *licere* docuerunt, (k) *Viro Equestri duellum acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat:* (l) *Fas esse defensione occisiva, vel ipsis Clericis, ac Religiosis tueri honorem, dum alia declinandæ calumniæ via non suppetat;* (m) *propulsare damna, quæ ex iniqua judicis sententia certo imminent;* (n) *defendere non solum quæ possidemus, sed etiam ea, ad quæ jus inchoatum habemus, dum alia via id assequi non valeamus :* Quas quidem assertiones duellis faventes, Apostolica Sedes censura notavit, rejecit, proscripsit.

Et nihilominus extiterunt quam proxime recentiores alii, qui etsi Duella, vel odii, vel vindictæ, vel honoris tuendi causa, vel levioris momenti res fortunasque servandi, fateantur illicita; aliis tamen in circumstantiis, et casibus, vel amittendi Officii, et sustentationis, vel denegatæ sibi a Magistratu justitiæ defensionis innoxiæ titulo, ea licere pronunciant. Laxas, et periculi plenas opiniones hujusmodi, ex vulgatis eorum Libris ad Nos delatas, ubi primum accepimus, earum examen nonnullis ex Venerabilibus Fratribus Nostris S.R.E. Cardinalibus, et quibusdam Dilectis Filiis Sacræ Theologiæ Magistris specialiter ad id per Nos deputatis, commisimus; qui re mature discussa, latis coram Nobis tum voce, tum scripto suffragiis, infrascriptas Propositiones censura, et proscriptione dignas existimarunt.

PRIMA PROPOSITIO.

Vir Militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad Officia Militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ ac promeritæ, spe perpetuo carere deberet, culpa et pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet Duellum.

II.

Excusari possunt etiam, honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, Duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

III.

Non incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesio contra duellantes latas, Dux, vel Officialis Militiæ, acceptans duellum, ex gravi metu amissionis famæ, et officii.

IV.

Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare, et offerre duellum, ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.

V.

Asserta licentia pro statu naturali, applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatæ, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur.

Auditis, itaque, super unaquaque earum Propositionum, dictorum Cardinalium et Consultorum judiciis, atque omnibus rite et mature consideratis, Nos ipsas, præsentium Litterarum tenore, et Apostolica Auctoritate, tamquam falsas, scandalosas, ac perniciosas rejicimus, damnamus, ac prohibemus, ita ut quicumque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de iis, etiam disputandi gratia, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in mortis articulo) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi ab existente pro tempore Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte, in virtute sanctæ obedientiæ, et sub interminatione Divini Judicii, prohibemus omnibus Christifidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, et status, etiam speciali et specialissima nota dignis, ne prædictas Opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Jam vero ut exitiosam Duellorum licentiam, in Christiana, ac præsertim Militari Republica, non obstantibus providis Legibus a plerisque etiam Sæcularibus Principibus et Potestatibus ad eamdem extirpandam lauda-

(k) 2 *Prop. damnata ab Alexandro VII.*
(l) 17 *Prop. ex damnatis ab eodem.*
(m) 18 *Prop. ab eodem damnata.*
(n) 32 *Prop. ex damnatis ab Innocentio XI.*

biliter editis, adhuc gliscentem, validiore manu coerceamus, gravissimumque scelus Apostolicæ districtionis gladio magis magisque insequamur, omnes et singulas dictorum Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum Constitutiones superius enunciatas, quarum tenores, ac si præsentibus de verbo ad verbum insertæ forent, pro sufficienter expressis haberi volumus, Apostolica auctoritate confirmantes et innovantes, ad hoc ut pœnarum gravitas et severitas majorem perditis hominibus ingerat peccandi metum, Nostro Motu proprio, ac de Apostolicæ auctoritatis plenitudine, earundem præsentium Litterarum serie, statuimus atque dicernimus, ut si quis in duello, sive publice, sive privatim indicto, hominem occiderit, sive hic mortuus fuerit in loco conflictus, sive extra illum ex vulnere in duello accepto, hujusmodi homicida, tamquam interficiens proximum suum animo præmeditato ac deliberato, ad formam Constitutionis felicis recordationis Prædecessoris Nostri Benedicti Papæ XIII, quæ incipit *Ex quo Divina*, data VI. Idus Julii Anno Domini MDCCXXV., ab Ecclesiasticæ Immunitatis beneficio exclusus et repulsus omnino censeatur; ita ut a cujuscumque Sacri aut Religiosi loci Asylo, ad quod confugerit, servatis tamen de jure servandis, extrahi, et Judicis competentis Curiæ pro merito puniendus, tradi possit et debeat; super quos Nos Episcopis, aliisque Superioribus Antistibus, ad quos respective pertinet, et pertinebit imposterum, necessarias et opportunas facultates præsentium quoque tenore impertimur. Quin etiam, vivente adhuc altero in singulari certamine graviter vulnerato, si percussor in locum immunem se receperit, ex quo, eveniente illius morte, fugam arripere, et legum severitatem evadere posse prospiciatur, Volumus, et respective permittimus, ut, quatenus Periti ad inspiciendum vulnus acciti, *grave vitæ periculum* adesse retulerint, percussor ipse, prævio semper Decreto Episcopi, et cum assistentia personæ Ecclesiasticæ ab eodem Episcopo, deputatæ, ab hujusmodi loco immuni extractus, sine mora carceribus mancipetur; ea tamen lege Judicibus indicta, ut illum Ecclesiæ restituere debeant, si vulneratus superstes vivat ultra tempus a legibus, quæ de homicidio sunt, constitutum, alioquin in easdem pœnas incidant, quæ in memoratis Benedicti XIII Litteris constitutæ sunt adversus illos, qui delinquentem in aliquo ex casibus ibidem expressis, ex indiciis ad id sufficientibus sibi traditum, restituere recusent, postquam is in suis defensionibus hujusmodi indicia diluerit.

Præterea, simili motu et auctoritate decernimus ac declaramus, Sepulturæ sacræ privationem a sacrosancta Tridentina Synodo inflictam morientibus in loco duelli et conflictus, incurrendam perpetuo fore, etiam ante Sententiam Judicis, a decedente quoque extra locum conflictus ex vulnere ibidem accepto, sive duellum publice, sive privatim indictum fuerit, ac etiamsi vulneratus ante mortem non incerta Pœnitentiæ signa dederit, atque a peccatis et censuris absolutionem obtinuerit; sublata Episcopis, et Ordinariis Locorum super hac pœna interpretandi ac dispensandi facultate, quo cæteris documentum præbeatur fugiendi sceleris, ac debitam Ecclesiæ Legibus obedientiam præstandi.

In hujus demum sollicitudinis nostræ societatem vocantes Carissimos in Christo Filios Nostros, Imperatorem electum, cunctosque Catholicos Reges, nec non Principes, Magistratus, Militiæ Duces, atque Præfectos, eos omnes et singulos, pro sua in Deum Religione, ac pietate, enixe obtestamur in Domino, ut conjunctis studiis, et animis, exitiosæ duellorum licentiæ, et qua Regnorum tranquillitas, populorum securitas, atque incolumitas, neque corporum solum, sed, quæ nullo pretio æstimari potest, æterna animarum vita certo periclitatur, omni nisu et constantia vehementer obsistant. Neque sibi, suæque in Deum fidei, munerisque rationi fecisse satis intelligant, quod optime constitutis Legibus, indictisque gravissimis pœnis, horrendum scelus proscriptum sit, nisi accuratam ipsarum Legum, pœnarumque executionem naviter urgeant, ac promoveant, seque inexorabiles Dei vindices in eos, qui talia agunt, diligenter exhibeant; Nam si delinquentes aut oscitanter ferant, aut molliter puniant, alieno sese crimine polluent, omnisque illius sanguinis reos se constituent, quem ita crudeliter inultum effundi permiserint. Vani enim falsique honoris Idolo humanas litari victimas non impune feret supremus omnium Judex Deus; rationem ab iis aliquando exacturus, quorum est Divina, et humana jura tueri, sibique creditorum hominum vitam servare, pro quibus sanguinem ipse suum Jesus Christus effudit.

Volumus autem ut præsentium Litterarum transumptis etiam impressis, Notarii publici manu subscriptis, et Sigillo Personæ in Ec-

clesiastica Dignitate constitutæ munitis, eadem ubique, etiam in judicio, fides habeatur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si originaliter forent exhibitæ vel ostensæ: Utque eædem præsentes in consuetis locis publicis hujus Almæ Urbis per Cursores nostros, ut moris est, publicatæ et affixæ, omnes et singulos, quos concernunt, seu concernent in futurum, perinde afficiant, ac si unicuique illorum personaliter intimatæ et notificatæ fuissent.

Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc nostrarum prohibitionis, damnationis, præcepti, statuti, declarationis, facultatum impertitionis, obtestationis, decreti, et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno Incarnationis Dominicæ MDCCLII, quarto Idus Novembris, Pontificatus Nostri Anno Tertiodecimo.

INDICULUS.

Aliarum Pontificiarum Constitutionum, quæ tum a La-Croixio, tum a nobis suis locis adferuntur.

*Asterisco * notantur, quæ a nobis proferuntur.*

A

Alexandri VII. decretum circa absolutionem hæresis in Jubilæis; *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 1616.

Ejusdem decretum super controversia de Attritione; *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 875.

Alexandri VIII. decretum de iis, quæ circa matrimonialia possunt Archidiaconi; *lib.* VI. *p.* 3. *n.* 887.

B

Benedicti XIII. de disciplina Ecclesiastica Constitutio * *l.* IV. *n.* 726.

De immunitate Ecclesiastica, et asylo * *lib.* IV. *n.* 1394.

Edictum de Indulgentia ad *Angelus Domini* * *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 1370.

Decretum circa Confessarios Monialium, eorumque approbationes * *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 1529.

Benedicti XIV. de Missa a Parochis applicanda pro populo * *lib.* III. *p.* 1. *n.* 762.

Encyclica, qua nonnulla circa usuram declarantur * *lib.* III. *p.* 2. *n.* 874.

Contra Clericos negotiis secularibus se immiscentes *, *lib.* III. *p.* 2. *n.* 1005.

De jejunio, Constitutiones duæ; item Encyclica, qua duæ hæ Constitutiones declarantur *, *lib.* III. *p.* 2. *n.* 1269.

Constitutio, qua certus ordo præscribitur pro causis super nullitate Professionis Regularis mature discutiendis, et valide definiendis *, *lib.* IV. *n.* 52.

Benedicti XIV. Constitutio super clausura Monialium * *lib.* IV. *n.* 93.

Super clausura Monasteriorum quorumcumque vivorum Regularium * *lib.* IV. *n.* 93.

Super norma Concursuum * *lib.* IV. *n.* 631.

De Residentia Episcoporum * *lib.* IV. *n.* 867.

De Resignatione Beneficiorum * *lib.* IV. *n.* 1056.

De Cessionibus commodi exigendi fructus Beneficiorum * *lib.* IV. *num.* 1365.

De Oratoriis privatis decretum * *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 272.

De retinenda Crucifixi Salvatoris Imagine palam, et visibiliter exposita super Altaribus etc *. *lib.* VI. *p.* 22. *n.* 319.

Confirmatio, et ampliatio Constitutionis S. Memoriæ Gregorii Papæ XV. contra Sacerdotes eorum pœnitentes in Confessionibus Sacramentalibus ad turpia sollicitantes * *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 1204.

Declaratio superioris Constitutionis *, *ibid.*

Constitutio, qua ampliatur Episcopis facultas impertiendi Benedictionem cum Indulgentia plenaria Fidelibus in mortis articulo constitutis, *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 1319.

De designatione Confessariorum extraordinariorum pro Monialibus * *lib.* VI. *p.* 2. n. 1534.

De Ordinationibus Regularium * *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 2236.

Constitutio, qua præscribitur ordo, et forma in judiciis causarum Matrimonialium * *lib.* VI. *p.* 3. *n.* 430.

Encyclica ad impedienda occulta matrimonia * *lib.* VI. *p.* 3. *n.* 491.

Benedicti XIV. Constitutio contra quamdam pravam, praxim in administratione Sacramenti Pœnitentiæ * *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 1752.

Declaratio super dubiis respicientibus matrimonia in Hollandia * *lib.* VI. *p.* 3. *n.* 775.

C

Clementis VIII. Bulla Cœnæ *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 2054.

Clementis X. Constitutio de approbatione Regularium pro Confessionibus Monialium excipiendis, *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 1502.

Clementis XI Bulla adversus Jansenianos, *lib.* I. *n.* 210.

Decretum de Oratoriis privatis *lib.* VI. *p.* 3. *n.* 258.

I

Innocentii XI. Admonitio ad verbi Dei Concionatores * *lib.* IV. *n.* 1548,

Decretum de Indulgentiis, *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 1369.

Innocentii XII. de Capitulationibus ante acquisitionem beneficiorum, *lib.* IV. *n.* 671.

Super celebratione Missarum *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 63.

De Ordinationibus, *lib.* VI. *p.* 2. *n.* 2165.

N

Nicolai V Concordata Germaniæ. *lib.* IV. *n.* 503.

V

Urbani VIII. Decretum de Matrimoniis Clandestinis, *lib.* VI. *p.* 3. *n.* 712.

XIII. Edit. addit.

SS. D. N.

PAPÆ PII VI.

Qua Pistoriensis synodi damnantur propositiones[1]

Damnatio quamplurium propositionem excerptarum ex libro italico idiomate impresso sub titulo : *Atti e Decreti del concilio diocesano di Pistoja dell' anno 1786. In Pistoja per Atto Bracali stampatore vescovile. Con approvazione* ; cum prohibitione ejusdem libri, et aliorum quorumcumque in ejus defensionem tam forsan editorum, quam in posterum edendorum.

PIUS Episcopus, Servus servorum Dei, universis Christi fidelibus salutem, et Apostolicam benedictionem.

§ 1. Auctorem fidei et consummatorem Jesum aspicientes, nos jubet Apostolus[2] sedulo recogitare qualem quantamque ille sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem, ut ne, laboribus et periculis defatigati, deficiamus aliquando animis nostris, peneque concidamus. Hac saluberrima cogitatione muniri nos, ac refici tum maxime necessum est, cum adversus corpus ipsummet Christi, quod est Ecclesia[3], diræ istius, nec unquam desituræ conjurationis æstus acrius exardescit ; ut a Domino confortati, et in potentia virtutis ejus scuto fidei protecti resistere possimus in die malo, et omnia tela iniquissimi ignea exstinguere[4]. In hoc sane motu temporum, in hac rerum perturbatissima conversione gravis est quidem bonis omnibus contra omnes cujusque generis christiani nominis hostes colluctatio subeunda: gravior Nobis quibus pro credita pastorali Nostræ sollicitudini gregis totius cura et moderatione, *major cunctis chistianæ religionis zelus incumbit*[5]. Verum in hac ipsa oneris gravitate, quæ humeris nostris imposita est, *portandi onera omnium qui gravantur*, quo magis conscii Nobis sumus infirmitatis Nostræ, eo firmiorem in spem erigit Nos, et sublevat Apostolici hujusce muneris in persona B. Petri divinitus instituta ratio, ut qui semel tradita sibi a Christo Ecclesiæ gubernacula nunquam derelicturus erat, ipse Apostolicæ gubernationis onera in illis portare non desineret, quos ei Deus protegendos perpetua successione, ac tuendos hæredes dedisset.

§ 2. Et in hisce quidem ærumnis quæ undique circumstant ad cæterarum molestiarum velut cumulum accessit, ut unde oportuerat Nos gaudere, majorem inde tristitiam hauriremus. *Quippe cum aliquis sacrosanctæ Ecclesiæ Dei præpositus sub sacerdotis nomine ipsum Christi populum a tramite veritatis in præceps deviæ persuasionis avertit, et hoc in amplissima urbe, tum plane est geminanda lamentatio, et major sollicitudo adhibenda*[6].

§ 3. Fuit sane non in ultimis terris, verum in media luce Italiæ, sub oculis Urbis, et prope Apostolorum limina ; fuit episcopus duplicis sedis honore insignis (Scipio de Riccis, antea episcopus Pistoriensis et Pratensis),

(1) Janseniana hœresis, quinque formulata propositionibus ex *Augustino* excerptis, ab Innocentio X constitutione *Cum occasione* 31 maii 1653 et ab Alexandro VII constitutione *Ad sanctam B. Petri sedem*, 16 octob. 1665 et constitutione *Regiminis apostolici* 15 februar. 1664, denique a Clemente XI constitutione *Vineam domini Sabaoth* 16 jul. 1705, proscripta fuit. Iterum in libro pullulans cui titulus *Reflexions morales* a Quesnello conscripto, a Clemente XI constitutione *Unigenitus* anno 1713, sub hac nova forma, iterum damnata fuit. Et quum iterum in actibus synodi Pistoriensis repullulasset, iterum ac ultimo, omnibus subtilitati clausis effugiis, a Pio VI Bulla *Auctorem Fidei* 28 Augusti 1794, de medio sublata fuit. (*Edit. nota.*)

(2) Ad Hebr. XII.

(3) Ad Coloss. 1.

(4) Ad Ephes. VI.

(5) Siricius ad Himerium Tarrac. *epist.* I *ap. Coust.*

(6) S. Cælest. I, *ep.* XII *apud Coust.*

quem ad Nos pro pastorali munere suscipiendo accedentem paterna charitate complexi sumus; qui vicissim Nobis, atque huic Apostolicæ Sedi in ipso sacræ suæ ordinationis ritu debitam fidem et obedientiam solemni jurisjurandi religione obstrinxit. Atque is ipse non longo intervallo posteaquam a complexu Nostro cum osculo pacis dimissus, ad commissas sibi plebes accessit, coacervatorum perversæ sapientiæ magistrorum fraudibus circumventus, eo cœpit intendere, ut quam superiores antistites ex ecclesiastica regula laudabilem, et pacatam christianæ institutionis formam jam jam pridem invexerant, ac pene defixerant, non ille pro eo ac debebat, tueretur, coleret, perficeret, sed contra per speciem fictæ reformationis importunis inducendis novitatibus perturbaret, convelleret, funditus everteret.

§ 4. Quin etiam cum et hortatu Nostro ad synodum diœcesanum animum adjunxisset, præfracta ejus in suo sensu pertinacia effectum est ut unde remedium aliquod vulnerum petendum erat, inde gravior pernicies enasceretur. Sane postquam synodus hæc Pistoriensis e latebris erupit, in quibus aliquandiu abdita delituit, nemo fuit de summa religione pie sapienterque sentiens, qui non continuo adverterit hoc fuisse auctorum consilium, ut quæ antea per multiplices libellos pravarum doctrinarum semina sparserant, ea in unum velut corpus compingerent, proscriptos dudum errores exsuscitarent, Apostolicis, quibus proscripti sunt, decretis fidem auctoritatemque derogarent.

§ 5. Quæ cum cerneremus, quo graviora sunt per sese, tanto impensius pastoralis Nostræ sollicitudinis opem efflagitare, mentem convertere non distulimus ad ea capienda consilia, quæ surgenti malo vel sanando, vel comprimendo accommodatiora viderentur. Atque in primis sapientis moniti memores prædecessoris Nostri B. Zosimi[1], *ea quæ magna sunt magnum pondus examinis desiderare*, synodum ab episcopo editam primum quatuor episcopis, aliisque adjunctis e clero sæculari theologis examinandam commisimus, tum et plurium S. R. E. cardinalium, aliorumque episcoporum congregationem deputavimus, qui totam actorum seriem diligenter perpenderent, loca inter se dissita conferrent, excerptas sententias discuterent, quorum suffragia coram Nobis voce et scripto edita excepimus; qui et synodum universe reprobandam, et plurimas inde collectas propositiones, alias quidem per sese, alias attenta sententiarum connexione plus minusve acribus censuris perstringendas censuerunt; quorum auditis perspensisque animadversionibus, illud quoque Nobis curæ fuit, ut selecta ex tota synodo præcipua quædam pravarum doctrinarum capita, ad quæ potissimum fusæ per synodum reprobandæ sententiæ directe vel indirecte referuntur, in certum deinceps ordinem redigerentur, eisdemque sua cuique peculiaris censura subjiceretur.

§ 6. Ne vero ex hac ipsa tametsi accuratissime peracta sive locorum collatione, sive sententiarum disquisitione, pervivaces homines obtrectandi occasionem arriperent, ut huic forte jam paratæ calumniæ obviam iretur, sapienti consilio uti statuimus, quod in emergentibus hujusmodi periculoxis noxiisve novitatibus reprimendis plures Nostri sanctissimi prædecessores, tum et gravissimi antistites, ac generales etiam synodi rite cauteque adhibitum, illustribus exemplis testatum commendatumque reliquissent. Norant illi versutam novatorum fallendi artem, qui catholicarum aurium offensionem veriti, captionum suarum laqueos persæpe student subdolis verborum involucris obtegere, ut inter discrimina sensuum latens error lenius influat in animos, fiatque ut corrupta per brevissimam adjectionem aut commutationem veritate sententiæ, confessio quæ salutem operabatur, subtili quodam transitu vergat in mortem. Atque hæc quidem involuta, fallax disserendi ratio, cum in omni orationis genere vitiosa est, tum in synodo minime ferenda, cujus est hæc laus præcipua, eam in docendo dilucidam consectari dicendi rationem, quæ nullum offensionis periculum relinquat. Quo in genere proinde si quid peccatum sit, hac nequeat, quæ afferri solet, subdola excusatione defendi, quod quæ alicubi durius dicta exciderint, ea locis aliis planius explicata, aut etiam correcta reperiantur : quasi procax isthæc affirmandi, et negandi, ac secum pro libito pugnandi licentia, quæ fraudulenta semper fuit novatorum astutia ad circumventionem erroris, non potius ad prodendum, quam ad excusandum errorem valeret : aut quasi rudibus præsertim, qui in hanc vel illam forte inciderint partem synodi vulgari lingua omnibus expositæ, præsto semper essent alia, quæ

(1) Zosimus, *ep.* II, *apud Coust.*

(2) S. Leo M. *ep.* CXXIX *edit. Baller.*

inspicienda forent, dispersa loca, aut his etiam inspectis, satis cuique facultatis suppeteret ad ea sic per sese componenda, ut, quemadmodum perperam isti effutiunt, erroris omne periculum effugere valerent. Exitiosissimum profecto insinuandi erroris artificium, quod in Constantinopolitani antistis Nestorii litteris jam olim sapienter detectum, gravissima reprehensione prædecessor Noster Cælestinus [1] coarguit; quibus nempe in litteris vestigatus veterator ille, deprehensus, et tentus, suo se multiloquio labefaciens, dum vero involvens obscuris, rursus utraque confundens, vel confiteretur negata vel niteretur negare confessa. Ad quas depellendas insidias nimium sæpe omni ætate renovatas non alia potior via inita est, quam ut iis exponendis sententiis, quæ sub latibulo ambiguitatis periculosam, suspiciosamque involvunt discrepantiam sensuum, perversa significatio notaretur, cui subesset error, quem catholica sententia reprobaret.

§ 7. Quam et Nos moderationis plenam rationem eo libentius amplexi sumus, quo magis ad reconciliandos animos, et ad unitatem spiritus in vinculo pacis adducendos (quod favente Deo in pluribus gaudemus jam feliciter evenisse) magno fore adjumento prospeximus, providere primum, ne pertinacibus, si qui supererunt, quod Deus avertat, synodi sectatoribus integrum sic posthac ad novas turbas ciendas, justæ suæ damnationis consortes veluti ac socias sibi adsciscere scholas catholicas, quas invitas plane ac repugnantes, per detortam quamdam affinium vocabulorum similitudinem in expressa, quam illæ testantur sententiarum dissimilitudine, in partes suas pertrahere nituntur. Deinde si quos imprudentes aliqua fefellit adhuc præconcepta mitior opinio de synodo, his etiam omnis conquerendi locus præcludatur, qui si recte sapiunt, ut videri volunt, ægre ferre nequeant doctrinas damnari sic denotatas, quæ errores præ se ferant, a quibus ipsi profitentur se longissime abesse.

§ 8. Necdum tamen satis ex animo lenitati nostræ factum putavimus, seu verius charitati, quæ urget Nos erga fratrem nostrum, *cui omni ope volumus, si adhuc possumus, subvenire* [2]. Charitas nempe illa urget Nos, quia inductus prædecessor Noster Cælestinus [3] etiam *contra fas*, seu majori quam fas esse videretur, patientia sacerdotes corrigendos exspectare non abnuebat. Magis enim cum Augustino Milevitanisque Patribus volumus, et optamus homines prava docentes *pastorali cura in Ecclesia sanari, quam desperata salute ex illa resecari, si necessitas nulla compellat* [4].

§ 9. Quam ad rem, ne quod genus officii ad lucrandum fratrem prætermissum videretur, præfatum episcopum, antequam ad ulteriora progrederemur, amantissimis litteris ad eum jussu Nostro datis ad Nos acciendum duximus, pollitici fore ut benevolo animo a Nobis exciperetur, nec vetaretur quin, quæ in rem suam facere sibi viderentur, libere aperteque expromeret. Nec vero spes Nos omnis deseruerat fieri posse, ut siquidem animum illum docibilem afferret, quem ex Apostoli sententia in episcopo maxime Augustinus [5] requirebat cum simpliciter et candide, omni remota concertatione et acerbitate, recognoscenda ei proponerentur præcipua doctrinarum capita, quæ visa essent majori animadversione digna, tum facile sese ipse colligens non dubitaret, quæ ambigue posita essent, in saniorem sensum exponere, quæve manifestam pravitatem præ se ferrent, aperte repudiare : atque ita magna cum sui nominis existimatione, tum lætissima bonorum omnium gratulatione, pacatissima qua fieri posset ratione, orti in Ecclesia strepitus optatissima correctione comprimerentur [6].

§ 10. Nunc vero cum ille oblato beneficio, incommodæ valetudinis nomine, minus utendum sibi esse consuerit; differre jam non possumus quin apostolico Nostro muneri satisfaciamus. Non unius tantummodo alteriusve diœcesis periculum agitur : *universalis Ecclesia quacumque novitate pulsatur* [7]. Undique jam pridem non exspectatur modo, verum assiduis repetitis precibus efflagitatur supremæ Apostolicæ Sedis judicium. Absit ut vox Petri in illa unquam Sede sua conticescat, in qua perpetuo vivens ille ac præsidens præstat quærentibus fidei veritatem [8]. Tuta non est in talibus longior conniventia, quia tantumdem pene criminis est connivere in talibus, quanti est tam irreligiosa prædicare [9]. Abscidendum igitur tale vulnus, quo non unum membrum læditur, sed totum corpus

1 S. Cælestinus, *ep.* XIII. *n.* 2, *ap. Coust.*
2 Cælest. *ep.* XIV *ad populum C. P., n.* 8, *ap Coust.*
3 *Ep.* XIII, *ad Nestor, n.* 9.
4 *Ep.* CLXXVI, *n.* 4; CLXXVIII, *n.* 2, *edit. Maur.*
5 *L.* IV, *de Bapt., Cont. Donat.* c. V, et l. V, c. XXVI.
6 S. Cælest. *epist.* XVI. *n.* 2, *ap. Coust.*
7 Idem. *epist.* XXI *ad Episcopos Galliarum.*
8 Chrysol. *ep ad Eutychem*; S. Cælest. *ep.* XII, *n.* 2.
9 Idem, *ep.* XI *Cyrillo, n.* 3.

Ecclesiæ sauciatur [1]. Atque divina opitulante pietate, providendum ut, amputatis dissensionibus, fides catholica inviolata servetur, et his, qui privata defendunt, ab errore revocatis, Nostra auctoritate, quorum fides probata fuerit, muniantur.

§ 11. Implorato itaque cum assiduis nostris, tum et piorum Christi fidelium privatis publicisque precibus, Spiritus sancti lumine, omnibus plene et mature consideratis, complures ex actis et decretis memoratæ synodi propositiones, doctrinas, sententias, sive expresse traditas sive per ambiguitatem insinuatas, suis, ut præfatum est, cuique appositis notis, et censuris damnandas et reprobandas censuimus, prout hac Nostra perpetuo valitura Constitutione damnamus et reprobamus :

Sunt autem quæ sequuntur :

De obscuratione veritatum in Ecclesia (Ex. decr. de Grat. § 1.)

I.

1. Propositio, quæ asserit *postremis hisce sæculis sparsam esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti, spectantes ad religionem, et quæ sunt basis fidei, et moralis doctrinæ Jesu Christi*,

Hæretica.

De potestate communitati Ecclesiæ attributa, ut per hanc pastoribus communicetur, (Epist. Convoc.)

II.

2. Propositio, quæ statuit *potestatem a Deo datam Ecclesiæ ut communicaretur pastoribus, qui sunt ejus ministri pro salute animarum;*

Sic intellecta, ut a communitate fidelium in pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas,

Hæretica.

De capitis ministerialis denominatione Romano Pontifici attributa. (Decr. de Fide, § 8)

III.

3. Insuper quæ statuit *Romanum Pontificem esse caput ministeriale;*

Sic explicata, ut Romanus Pontifex non a Christo in persona beati Petri, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut Petri successor, verus Christi vicarius, ac totius Ecclesiæ caput pollet in universa Ecclesia,

Hæretica.

De potestate Ecclesiæ quoad constituendam et sanciendam exteriorem disciplinam (Decret. de Fide, §§ 13, 14.)

IV.

4. Propositio, affirmans *abusum fore auctoritatis Ecclesiæ transferendo illam ultra limites doctrinæ ac morum , et eam extendendo ad res exteriores, et per vim exigendo id quod pendet a persuasione et corde*, tum etiam, *multo minus ad eam pertinere, exigere per vim exteriorem subjectionem suis decretis ;*

Quatenus indeterminatis illis verbis *extendendo ad res exteriores*, notet velut abusum auctoritatis Ecclesiæ, usum ejus potestatis acceptæ a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda,

Hæretica.

V.

5. Qua parte insinuat Ecclesiam non habere auctoritatem subjectionis suis decretis exigendæ aliter quam per media quæ pendent a persuasione.

Quatenus intendat Ecclesiam *non habere collatam sibi a Deo potestatem non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam jubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore judicio ac salubribus pœnis coercendi atque cogendi ;*

Ex Bened. XIV, in brevi *Ad assiduas*, anni 1755, primatibus archiepiscopis et episcopis regni Poloniæ.

Inducens in systema alias damnatum ut hæreticum.

Jura episcopis præter fas attributa. (Decr. de Ord. § 25.)

VI.

6. Doctrina synodi, qua profitetur *persuasum sibi esse episcopum accepisse a Christo omnia jura necessaria pro bono regimine suæ diœcesis ;*

Perinde ad si ac bonum regimen cujusque diœcesis necessariæ non sint superiores ordinationes spectantes sive ad fidem et mores, sive ad generalem disciplinam, quarum jus est penes summos Pontifices et concilia generalia pro universa Ecclesia,

Schismatica, ad minus erronea.

[1] S.. Leo M. *ep.* XXII *Flaviano C. P., n.* 2.

VII.

7. Item in eo quod hortatur episcopum *ad prosequendam naviter perfectioreme cclesiasticæ disciplinæ constitutionem*, idque, *contra omnes contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes, quæ adversantur bono ordini diœcesis, majori gloriæ Dei, et majori ædificationi fidelium;*

Per id quod supponit episcopo fas esse proprio suo judicio et arbitratu statuere et decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, sive quæ in universa Ecclesia, sive etiam in unaquaque provincia locum habent, sine venia et interventu superioris hierarchiæ potestatis, a qua inductæ sunt aut probatæ, et vim legis obtinent,

Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

VIII.

8. Item quod et sibi persuasum ait *jura episcopi a Jesu Christo accepta pro gubernanda Ecclesia nec alterari, nec impediri posse; et ubi contegerit horum jurium exercitium gravi de causa fuisse interruptum, posse semper episcopum, ac debere in originaria sua jura regredi, quotiescumque exigit majus bonum suæ Ecclesiæ:*

In eo quod innuit jurium episcopalium exercitium nulla superiori potestate præpediri aut coerceri posse, quandocumque episcopus proprio judicio censuerit minus id expedire majori bono suæ Ecclesiæ,

Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

Jus perperam tributum inferioris ordinis sacerdotibus in decretis fidei et disciplinæ. (Epist. convoc.)

IX.

9. Doctrina, quæ statuit *reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam in synodis diœcesanis ab episcopo et parochis æqualiter pendere, ac stabiliri debere; ac sine libertate decisionis indebitam fore subjectionem suggestionibus et jussionibus episcoporum,*

Falsa, temeraria, episcopalis auctoritatæ læsiva; regiminis hierarchici subversiva; favens hæresi Arianæ a Calvino innovatæ.

Ex ep. convoc. Ex ep. ad vic. for. Ex orat. ad syn. § 8. *Ex sess.* 3.

X.

10. Item doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in synodo congregati pronuntiantur una cum episcopo judices fidei, et simul innuitur judicium in causis fidei ipsis competere jure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepta,

Falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum, judiciorumve dogmaticorum Ecclesiæ, ad minus erronea.

Orat. synod. § 8.

XI

11. Sententia enuntians veteri majorum instituto ab Apostolicis usque temporibus ducto, per meliora Ecclesiæ sæcula servato, receptum fuisse *ut decreta aut definitiones, aut sententiæ etiam majorum sedium non acceptarentur, nisi recognitæ fuissent, et approbatæ a synodo diœcesana,*

Falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate obedientiæ debitæ Constitutionibus Apostolicis, tum et sententiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens, et hæresim.

Calumniæ adversus aliquas decisiones in materia fidei ab aliquot sæculis emanatas. (De Fide, § 12.)

XII.

12. Assertiones synodi complexive acceptæ circa decisiones in materia fidei ab aliquot sæculis emanatas quas perhibet velut decreta ab una particulari Ecclesia, vel paucis pastoribus profecta, nulla sufficienti auctoritate suffulta, nata corrumpendæ puritati fidei ac turbis excitandis, intrusa per vim, et quibus inflicta sunt vulnera nimium adhuc recentia,

Falsæ, captiosæ, temerariæ, scandalosæ, in Romanos pontifices et Ecclesiam injuriosæ, debitæ Apostolicis Constitutionibus obedientiæ derogantes, schismaticæ, perniciosæ, ad minus erroneæ.

De pace dicta Clementis IX (Or. synod., § 2, in nota.)

XIII.

13. Propositio relata inter acta synodi, quæ innuit Clementem IX pacem Ecclesiæ reddidisse per approbationem distinctionis juris et facti in subscriptione formularii ab Alexandro VII præscripti,

Falsa, temeraria, Clementi IX injuriosa.

XIV.

14. Quatenus vero ei distinctioni suffragatur, ejusdem fautores laudibus extollendo, et eorum adversarios vituperando,

Temeraria, perniciosa, summis Pontificibus injuriosa, schisma fovens, et hæresim.

De coagmentatione corporis Ecclesiæ. (Append. nº 28.)

XV.

15. Doctrina, quæ proponit Ecclesiam *considerandam velut unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo capite, et fidelibus qui sunt ejus membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate.*

Intellecta hoc sensu, ut ad corpus Ecclesiæ non pertineant nisi fideles qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate,

Hæretica.

De statu innocentiæ (De Grat. §§ 4, 7 ; de Sacr. in gen. § 1 ; de Pœnit. § 4.)

XVI.

16. Doctrina synodi de statu felicis innocentiæ qualem eum repræsentat in Adamo ante peccatum, complectente non modo integritatem, sed et justitiam interiorem cum impulsu in Deum per amorem charitatis, atque primævam sanctitatem aliqua ratione post lapsum restitutam ;

Quatenus complexive accepta innuit statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia, et conditione humanæ naturæ, non gratuitum Dei beneficium,

Falsa, alias damnata in Baio et Quesnellio, erronea, favens hæresi Pelagianæ.

De immortalitate spectata ut naturali conditione hominis. (De Bapt. § 2.)

XVII.

17. Propositio his verbis enuntiata : *Edocti ab Apostolo, spectamus mortem non jam ut naturalem conditionem hominis, sed revera ut justam pœnam culpæ originalis ;*

Quatenus sub nomine Apostoli subdole allegato insinuat mortem, quæ in præsenti statu inflicta est velut justa pœna peccati per justam subtractionem immortalitatis, non fuisse naturalem conditionem hominis, quasi immortalitas non fuisset gratuitum beneficium, sed naturalis conditio,

Captiosa, temeraria, Apostolo injuriosa, alias damnata.

De conditione hominis in statu naturæ.

(De Grat. § 10.)

XVIII.

18. Doctrina synodi enuntians *post lapsum Adami Deum annuntiasse promissionem futuri liberatoris, et voluisse consolari genus humanum per spem salutis, quam Jesus Christus allaturus erat,* tamen *Deum voluisse ut genus humanum transiret per varios status, antequam veniret plenitudo temporum,* ac primum ut in statu naturæ *homo relictus propriis luminibus disceret de sua cæca ratione diffidere, et ex suis aberrationibus moveret se ad desiderandum auxilium superioris luminis ;*

Doctrina, ut jacet, captiosa, atque intellecta de desiderio adjutorii superioris luminis in ordine ad salutem promissam per Christum, ad quod concipiendum homo relictus suis propriis luminibus supponatur sese potuisse movere.

Suspecta, favens hæresi Semipelagianæ.

De conditione hominis sub lege. (Ibid.)

XIX.

19. Item quæ subjungit hominem sub lege, *cum esset impotens ad eam observandam, prævaricatorem evasisse, non quidem culpa legis, quæ sanctissima erat, sed culpa hominis, qui sub lege sine gratia magis magisque prævaricator evasit,* superadditque *legem, si non sanavit cor hominis, effecisse ut sua mala cognosceret, et de sua infirmitate convictus desideraret gratiam Mediatoris ;*

Qua parte generaliter innuit hominem prævaricatorem evasisse per observantiam legis, quam impotens esset observare; quasi *impossibile aliquid potuit imperare qui justus est, aut damnaturus sit hominem pro eo quod non potuit evitare, qui pius est ;*

Ex S. Cæsario, serm. 73 in append. S. Augustini, serm. 273, edit. Maur.

Ex S. Aug. de Nat. et Gr. c. 43 de grat. et lib. arb. c. 16, Enar. in psal. 56, n. 1.

Falsa, scandalosa, impia, in Baio damnata.

XX.

20. Qua parte datur intelligi hominem sub lege sine gratia potuisse concipere desiderium gratiæ Mediatoris ordinatum ad salutem promissam per Christum ; quasi *non ipsa gratia faciat ut invocetur a nobis ;*

Ex concil. Araus. II, can. 3.

Propositio, ut jacet, captiosa, suspecta, favens hæresi Semipelagianæ.

De gratia illuminante, et excitante (De Grat. § 11.)

XXI.

21. Propositio, quæ asserit *lumen gratiæ quando sit solum, non præstare nisi ut cognoscamus infelicitatem nostri status, et gravitatem nostri mali: gratiam in tali casu producere eumdem effectum quem lex producebat: ideo necesse esse, ut Deus creet in corde nostro sanctum amorem, et inspiret sanctam delectationem contrariam amori in nobis dominanti: hunc amorem sanctum, hanc sanctam delectationem esse proprie gratiam Jesu Christi, inspirationem charitatis, qua cognita sancto amore faciamus, hanc esse illam radicem, e qua germinant bona opera, hanc esse gratiam Novi Testamenti, quæ nos liberat a servitute peccati, et constituit filios Dei*;

Quatenus intendat eam solam esse proprie gratiam Jesu Christi, quæ creat in corde sanctum amorem, et quæ facit ut faciamus, sive etiam qua homo liberatus a servitute peccati constituitur filius Dei, et non sit etiam proprie gratia Christi ea gratia, qua cor hominis tangitur per illuminationem Spiritus sancti (Trid. sess. 6, cap. 5), nec vera detur interior gratia Christi, cui resistitur.

Falsa, captiosa, inducens in errorem in secunda propositione Jansenii damnatum ut hæreticum eumque renovans.

De Fide velut prima gratia. (De Fide, § 1.)

XXII.

22. Propositio, quæ innuit fidem, *a qua incipit series gratiarum, et per quam velut primam vocem vocamur ad salutem, et Ecclesiam*, esse ipsammet excellentem virtutem fidei, qua homines fideles nominantur, et sunt;

Perinde ac prior non esset gratia, illa quæ *ut prævenit voluntatem, sic prævenit et fidem*,

Ex S. Aug. de dono persev. c. 16. n. 41.

Suspecta de hæresi eamque sapiens, alias in Quesnellio damnata, erronea.

De duplici amore. (De Grat. § 8.)

XXIII.

23. Doctrina synodi de duplici amore dominantis cupiditatis, et charitatis dominantis, enuntians hominem sine gratia esse sub servitute peccati: ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere;

Quatenus insinuat in homine, dum est sub servitute, sive in statu peccati, destitutus gratia illa qua liberatur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem hujus influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur: aut opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata;

Quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati,

Falsa, perniciosa, inducens in errorem a Tridentina damnatum ut hæreticum, iterum in Baio damnatum, artic. 40.

§ 12.

XXIV.

24. Qua vero parte inter dominantem cupiditatem et charitatem nulli ponuntur affectus medii a natura ipsa insiti, suapteque natura laudabiles, qui una cum amore beatitudinis, naturalique propensione ad bonum, *remanserunt velut extrema lineamenta, et reliquiæ imaginis Dei;*

Ex S. August. de spir. et lit. c. 28.

Perinde ac si *inter dilectionem divinam, quæ nos perducit ad regnum, et dilectionem humanam illicitam, quæ damnatur*, non daretur *dilectio humana licita, quæ non reprehenditur*,

Ex S. August. serm. 349, de char. edit. Maur.

Falsa, alias damnata.

De timore servili. (De pœnit. § 3.)

XXV.

25. Doctrina, quæ timorem pœnarum generatim perhibet *duntaxat non posse dici malum, si saltem pertingit ad cohibendum manum.*

Quasi timor ipse gehennæ, quam fides docet peccato infligendam, non sit in se bonus et utilis, velut donum supernaturale, ac motus a Deo inspiratus præparans ad amorem justitiæ.

Falsa, temeraria, perniciosa, divinis donis injuriosa, alias damnata, contraria doctrinæ concilii Tridentini, tum et communi Patrum sententiæ : opus esse, *juxta consuetum ordinem præparationis ad justitiam*, ut intret timor primo per quem veniat charitas; timor medicamentum, charitas sanitas.

Ex S. August. in epist. Joan. c. 4, tract. 9, n. 4, 5.
In Joann. evang. tract. 41, n. 10.
Enarratione in psal. 127, n. 7.
Sermone 157, de verbis Apostoli, c. 13.
Sermone 161, de verbis Apostoli, n. 8.
Sermone 349, de charitate, n. 7.

De pœna decedentium cum solo originali,

(De Bapt. § 3.)

XXVI.

26. Doctrina, quæ velut fabulam Pelagianam explodit locum illum inferorum (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animæ decedentium cum sola originali culpa pœna damni citra pœnam ignis puniantur.

Perinde ac si hoc ipso quod qui pœnam ignis removent, inducerent locum illum, et statum medium expertem culpæ et pœnæ inter regnum Dei et damnationem æternam, qualem fabulantur Pelagiani.

Falsa, temeraria, in scholas catholicas injuriosa.

De sacramentis, ac primum de forma sacramentali cum adjuncta conditione. (De Bapt. § 12.)

XXVII.

27. Deliberatio synodi, qua prætextu adhæsionis ad antiquos canones in casum dubii baptismatis propositum suum declarat de omittenda formæ conditionalis mentione,

Temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiæ contraria.

De participatione victimæ in sacrificio Missæ,

(De Euch. § 6.)

XXVIII.

28. Propositio synodi, qua postquam statuit *victimæ participationem esse partem sacrificio essentialem*, subjungit *non tamen se damnare ut illicitas Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia isti participant licet minus perfecte de ipsa victima, spiritu illam recipiendo*;

Quatenus insinuat ad sacrificii essentiam deesse aliquid in eo sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus qui nec sacramentaliter, nec spiritualiter de victima participant : et quasi damnandæ essent ut illicitæ Missæ illæ in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit qui sive sacramentaliter, sive spiritualiter communicet,

Falsa, erronea, de hæresi suspecta, eamque sapiens.

De ritus consecrationis efficacia. (De Euch. § 2.)

XXIX.

29. Doctrina synodi, qua parte tradere instituens fidei doctrinam de ritu consecrationis, remotis quæstionibus scholasticis circa modum quo Christus est in Eucharistia, a quibus parochos docendi munere fungentes abstinere hortatur, duobus his tantum propositis : 1° Christum post consecrationem vere, realiter, substantialiter esse sub speciebus ; 2° Tunc omnem panis et vini substantiam cessare solis remanentibus speciebus, prorsus omittit ullam mentionem facere transsubstantiationis, seu conversionis totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem, quam velut articulum fidei Tridentinum concilium definivit, et quæ in solemni fidei professione continetur;

Quatenus per inconsultam istiusmodi suspiciosamque omissionem notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratæ ad illius tuendam professionem adversus hæreses, tenditque ideo ad ejus oblivionem inducendam, quasi ageretur de quæstione mere scholastica,

Perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicæ circa dogma transsubstantiationis, favens hæreticis.

De applicatione fructus sacrificii.

(De Euch. § 3.)

XXX

§ 30. Doctrina synodi, qua dum profitetur *credere sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen ut in liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis;* dein continuo subjicit : *Non tamen quod credamus in arbitrio esse sacerdotis applicare fructus sacrificii cui vult, imo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem jura Dei qui solus distribuit fructus sacrificii cui vult, et secundum mensuram quæ ipsi placet* : unde et consequenter traducit *velut falsam opinionem invectam in populum, quod illi qui eleemosynam subministrant sacerdoti sub conditione quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant;*

Sic intellecta, ut præter peculiarem commemorationem et orationem specialis ipsa oblatio, seu applicatio sacrificii, quæ fit a sacerdote, non magis prosit, cæteris paribus, illis quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis, aut personarum ordinibus faciendam commendat ac præcipit Ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus; quod velut ex

divino præcepto descendens a sacra Tridentina synodo diserte est expressum,

Sess. 23, cap. 1 de Reform.
Bened. XIV, constit. *Cum semper oblatas*, § 2.

Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo.

De convenienti ordine in cultu servando. (De Euch. § 5.)

XXXI.

31. Propositio synodi enuntians conveniens esse pro divinorum officiorum ordine, et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique ideo placere morem illum restituere,

Temeraria, perantiquo, pio multis abhinc sæculis in Ecclesia præsertim latina vigenti et probato mori injuriosa.

Ibid.

XXXII.

32. Item præscriptio vetans ne super altaria sacrarum reliquiarum thecæ floresve apponantur,

Temeraria, pio ac probato Ecclesiæ mori injuriosa.

Ibid. § 6.

XXXIII

33. Propositio synodi, qua cupere se ostendit ut causæ tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiæ ordinem spectantium, *revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo, et elata voce proferendo ;*

Quasi vigens ordo liturgiæ ab Ecclesiæ receptus et probatus, aliqua ex parte manasset ex oblivione principiorum, quibus illa regi debet,

Temeraria, piarum aurium offensiva, in Ecclesiam contumeliosa, favens hæreticorum in eam conviciis.

De ordine pænitentiæ (De Pœnit. § 7.)

XXXIV.

34. Declaratio synodi, qua postquam præmisit ordinem pœnitentiæ canonicæ sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpæ, sed præcipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se *in ordine illo mirabili, et augusto totam agnoscere dignitatem sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quæ ipsi decursu temporis adjunctæ sunt ;*

Quasi per ordinem, quo sine peracto canonicæ pœnitentiæ cursu hoc sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta,

Temeraria, scandalosa, inducens in contemptum dignitatis sacramenti, prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiæ ipsi injuriosa.

De Pænit. § 18, *n.* 24.

XXXV.

35. Propositio his verbis concepta : *Si charitas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum hujus charitatis, oportet ut sacerdos præcedere faciat eos actus humiliationis et pænitentiæ, qui fuerunt omni ætate ab Ecclesia commendati ; redigere hos actus ad paucas orationes, aut ad aliquod jejunium post jam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen pænitentiæ, quam medium illuminatum, et aptum ad augendum illum fervorem charitatis, qui debet prædecere absolutionem longe quidem absumus ad improbanda praxi imponendi pænitentias etiam post absolutionem, adimplendas : si omnia nostra bona opera semper adjunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostræ reconciliationis;*

Quatenus innuit pœnitentias, quæ imponuntur adimplendæ post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostræ reconciliationis, quam ut pœnitentias vere sacramentales et satisfactorias pro peccatis confessis : quasi ut vera ratio sacramenti non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria ut actus humiliationis et pœnitentiæ, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, præcedere debeant absolutionem,

Falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum

De prævia necessaria dispositione pro admittendis pænitentibus ad reconciliationem. (De Grat. § 15.)

XXXVI.

36. Doctrina synodi, qua postquam præmisit : *Quando habebuntur signa non æquivoca*

amoris Dei dominantis in corde hominis, posse illum merito judicari dignum qui admittatur ad participationem sanguinis Jesu Christi, quæ fit in sacramentis, subdit, *supposititias conversiones, quæ fiunt per attritionem, nec efficaces esse solere, nec durabiles ;* consequenter *pastorem animarum debere insistere signis non æquivocis charitatis dominantis, antequam admittat suos pœnitentes ad sacramenta*, quæ signa, ut deinde tradit (§ 18), *Pastor deducere poterit ex stabili cessatione a peccato, et fervore in operibus bonis*, quem insuper *fervorem charitatis* perhibet (*De Pœnit.* § 10) *velut* dispositionem quæ *debet præcedere absolutionem;*

Sic intellecta, ut non solum contritio imperfecta, quæ passim attritionis nomine donatur, etiam quæ juncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem, nec modo contritio charitate formata, sed et fervor charitatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur, ut homo ad sacramenta, et speciatim pœnitentes ab absolutionis beneficium admittantur,

Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, tutæ ac probatæ in Ecclesia praxi contraria, sacramenti efficaciæ detrahens et injuriosa.

De auctoritate absolvendi. (De Pœnit. § 10, n. 6.)

XXXVII.

37. Doctrina synodi, quæ de auctoritate absolvendi accepta per ordinationem enuntiat *post institutionem diœcesium et parochiarum conveniens esse ut quisque judicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii, sive jure quodam personali*, propterea quod *aliter confusio induceretur et perturbatio;*

Quatenus post institutas diœceses et parochias enuntiat tantummodo *conveniens esse ad præcavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos;* sic intellecta tanquam ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria, vel subdelagata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam,

Falsa, temeraria, perniciosa, Tridentino contraria et injuriosa, erronea.

Ibid. § 11.

XXXVIII.

38. Item doctrina, qua postquam synodus professa est *se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quæ*, ut ait, *ad pœnitentiam non ita facile, et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam*, subjungit, *per timorem perpetuæ exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum frenum illis injectum iri, qui parum considerant malum peccati, et minus illud timent ;*

Contraria can. 13 concilii Nicæni I, Decretali Innocentii I ad Exuperium Tolos., tum et Decretali Cœlestini I ad episcopos Viennens. et Narbonens. provinciæ, redolens pravitatem, quam in ea Decretali sanctus Pontifex exhorret.

De peccatorum venialium confessione
(De Pœnit. § 12.)

XXXIX

39. Declaratio synodi de peccatorum venialium confessione quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur hujusmodi confessiones,

Temeraria, perniciosa, sanctorum ac piorum praxi a sancti conc. Trid. probatæ contraria.

De indulgentiis. (De Pœnit. § 16.)

XL.

40. Propositio, asserens *indulgentiam secundum suam præcisam notionem aliud non esse quam remissionem partis ejus pœnitentiæ, quæ per canones statuta erat peccanti ;*

Quasi indulgentia præter nudam remissionem pœnæ canonicæ non etiam valeat ad remissionem pœnæ temporalis pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam,

Falsa, temeraria, Christi meritis injuriosa, dudum in art. 19 Lutheri damnata.

Ibid.

XLI.

41. Item in eo quod subditur, *scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et sanctorum, et claræ notioni absolutionis a pœna canonica substituisse confusam, et falsam applicationis meritorum*,

Quasi thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat

indulgentias, non sint merita Christi et sanctorum,

Falsa, temeraria, Christi et sanctorum meritis injuriosa, dudum in art. 17. Lutheri damnata.

Ibid.

XLII.

42. Item in eo quod superaddit, *luctuosius adhuc esse quod chimerica isthæc applicatio transferri volita sit in defunctos,*

Falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in Romanos Pontifices, et in praxim et sensum universalis Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum, iterum damnatum in art. 22 Lutheri.

Ibid.

XLIII.

43. In eo demum quod impudentissime invehitur in tabellas indulgentiarum, altaria privilegiata, etc.

Temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in summos Pontifices atque in praxim tota in Ecclesia frequentatam contumeliosa.

De reservatione casuum. (De Pœnit. § 19.)

XLIV.

44. Propositio synodi, asserens *reservationem casuum nunc temporis aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro pœnitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem.*

Falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, concilio Tridentino contraria, superioris hierarchicæ potestatis læsiva.

Ibid.

XLV.

45. Item de spe quam ostendit fore *ut reformato Rituali, et ordine pœnitentiæ nullum amplius locum habituræ sint hujusmodi reservationes;*

Prout attenta generalitate verborum innuit per reformationem Ritualis et ordinis pœnitentiæ factam ab episcopo, vel synodo, aboleri posse casus quos Tridentina synodus (sess. 4 c. 7) declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesià tradita peculiari suo judicio reservare,

Propositio falsa, temeraria, concilio Tridentino et summorum Pontificum auctoritati derogans et injuriosa.

De censuris. (De Pœnit. §§ 20, 22.)

XLVI.

46. Propositio, asserens *effectum excommunicationis exteriorem duntaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriore communicatione Ecclesiæ.*

Quasi excommunicatio non sit pœna spiritualis, ligans in cœlo, animas obligans,

Ex S. Aug. ep. 250. Auxilio episcop. 50 tract, in Joann. n. 12.

Falsa, perniciosa, in art. 23 Lutheri damnata, ad minus erronea.

§§ 21, 23.

XLVII.

47. Item quæ tradit necessarium esse juxta leges naturales et divinas, ut sive ad excommunicationem, sive ad suspensionem præcedere debeat examen personale, atque adeo sententias dictas *ipso facto*, non aliam vim habere, nisi seriæ comminationis sine ullo actuali effectu,

Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ potestati injuriosa, erronea.

§ 22.

XLVIII.

48. Item quæ pronuntiat *inutilem ac vanam esse formulam nonnullis abhinc sæculis inductam absolvendi generaliter ab excommunicationibus, in quas fidelis incidere potuisset,*

Falsa, temeraria, pravi Ecclesiæ injuriosa.

§ 24.

XLIX.

49. Item quæ damnat ut nullas et invalidas *suspensiones ex informata conscientia.*

Falsa, perniciosa, in Trid. injuriosa.

Ibid.

L.

50. Item in eo quod insinuat soli episcopo fas non esse uti potestate quam tamen ei defert Tridentinum (sess. 14, c. 1 de Ref.) suspensionis *ex informata conscientia* legitime infligendæ.

Jurisdictionis prælatorum Ecclesiæ læsiva

De Ordine. (De Ordine § 4.)

LI.

51. Doctrina synodi, quæ perhibet in promovendis ad ordines hanc de more, et instituto veteris disciplinæ rationem servari consuevisse, *ut si quis clericorum distinguebatur sanctitate vitæ, et dignus æstimabatur qui ad*

Ordines sacros ascenderet, ille solitus erat promoveri ad diaconatum, vel sacerdotium, etiamsi inferiores ordines non suscepisset: neque tum talis ordinatio dicebatur per saltum, ut postea dictum est.

§ 5.

LII.

52. Item quæ innuit non alium titulum ordinationum fuisse, quam deputationem ad aliquod speciale ministerium, qualis præscripta est in concilio Chalcedonensi: subjungens (§ 6), quamdiu Ecclesia sese his principiis in delectu sacrorum ministrorum conformavit, ecclesiasticum Ordinem floruisse, verum beatos illos dies transiisse, novaque principia subinde introducta, quibus corrupta fuit disciplina in delectu ministrorum sanctuarii.

§ 7.

LIII.

53. Item quod inter hæc ipsa corruptionis principia refert, quod recessum sit a vetere instituto, quo, ut ait (§ 3), Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad sacerdotium admittendum statuerat, nisi qui conservasset innocentiam baptismalem;

Quatenus innuit corruptam fuisse disciplinam per decreta et instituta,

1° Sive quibus ordinationes per saltum vetitæ sunt;

2° Sive quibus pro ecclesiarum necessitate et commoditate probatæ sunt ordinationes sine titulo specialis officii, velut speciatim a Tridentino ordinatio ad titulum patrimonii; salva obedientia, qua sic ordinati ecclesiarum necessitatibus deservire debent iis obeundis officiis, quibus pro loco ac tempore ab episcopo admoti fuerint, quemadmodum ab Apostolicis temporibus in primitiva Ecclesia fieri consuevit;

3° Sive quibus jure canonico facta est criminum distinctio, quæ delinquentes reddunt irregulares: quasi per hanc distinctionem Ecclesia recesserit a Spiritu Apostoli, non excludendo generaliter et indistincte ab ecclesiastico ministerio omnes quoscumque qui baptismalem innocentiam non conservassent;

Doctrina singulis suis partibus falsa, temeraria, ordinis pro ecclesiarum necessitate et commoditate inducti perturbativa, in disciplinam per canones, et speciatim per Trid. decreta probatam, injuriosa.

§ 23.

LIV.

54. Item quæ velut turpem abusum notat unquam prætendere eleemosynam pro celebrandis Missis, et sacramentis administrandis, sicuti et accipere quemlibet proventum dictum *stolæ*, et generatim quodcumque stipendium et honorarium, quod suffragiorum aut cujuslibet parochialis functionis occasione offeretur;

Quasi turpis abusus crimine notandi essent ministri Ecclesiæ dum secundum receptum et probatum Ecclesiæ morem et institutum utuntur jure promulgato ab Apostolo accipiendi temporalia ab his quibus spiritalia ministrantur,

Falsa, temeraria, ecclesiastici ac pastoralis juris læsiva, in Ecclesiam ejusque ministros injuriosa,

§ 14.

LV.

55. Item qua vehementer optare se profitetur ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos, et provectioris ætatis laicos, congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi Missis et aliis officiis velut acolythi, etc, etc., ut olim, inquit, fieri solebat, quando ejus generis officia, non ad meram speciem pro majoribus Ordinibus suscipiendis redacta erant;

Quatenus reprehendit institutum, quo cavetur, ut *minorum Ordinum functiones per eos tantum præstentur, exerceanturve, qui in illis constituti adscriptive sunt* (Concil. prov. IV. Mediol.); idque ad mentem Tridentini (sess. 23, c. 17), *ut sanctorum Ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones ab Apostolicis temporibus in Ecclesia laudabiliter receptæ, et in pluribus locis aliquandiu intermissæ juxta sacros canones revocentur, nec ab hæreticis tanquam otiosæ traducantur,*

Suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandæ, quoad fieri potest, in celebrandis mysteriis decentiæ imminutiva, et in minorum Ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones, et speciatim per Trid. probatam injuriosa, favens hæreticorum in in eam conviciis et calumniis.

§ 18.

LVI.

56. Doctrina, quæ statuit conveniens videri in ex impedimentis canonicis, quæ proveniunt delictis in jure expressis ullam unquam nec concedendam nec admittendam esse dispensationem,

Æquitatis et moderationis canonicæ a sacro concilio Tridentino probatæ læsiva, auctoritati et juribus Ecclesiæ derogans.

Ibid. § 22.

LVII.

57. Præscriptio synodi, quæ generaliter et indiscriminatim velut abusum rejicit quamcumque dispensationem, ut plus quam unum residentiale beneficium uni eidemque conferatur ; item in eo quod subjungit, certum sibi esse juxta Ecclesiæ spiritum plus quam uno beneficio tametsi simplici neminem frui posse,

Pro sua generalitate derogans moderationi Trident. sess, 7, c. 5, et sess. 24, c. 17.

De sponsalibus et matrimonio. (Libel. memor. circa sponsalia, etc., § 2.)

LVIII.

58. Propositio, quæ statuit sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum præscripto omnino subjacere ;

Quasi actus disponens ad sacramentum non subjaceat sub hac ratione juri Ecclesiæ,

Falsa, juris Ecclesiæ quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes læsiva, disciplinæ ab Ecclesiæ constitutæ derogans.

De matrim. § § 7, 11, 12.

LIX.

59. Doctrina synodi, asserens *ad supremam civilem potestatem duntaxat originarie spectare contractui matrimonii apponere impedimenta ejus generis quæ ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia*, quod *jus originarium* præterea dicitur cum *jure dispensandi essentialiter connexum* subjungens, *supposito assensu, vel conniventia principum potuisse Ecclesiam juste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii ;*

Quasi ecclesia non semper potuerit, ac possit in christianorum matrimoniis jure proprio impedimenta constituere, quæ matrimonium non solum impediant, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare,

Canonum 3, 4, 9, 12. sess. 24 concil. Trid. eversiva, hæretica.

Cit. libel. memor. circa sponsal, § 10.

LX.

60. Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut *e numero impedimentorum tollat cognationem spiritualem, atque illud quod dicitur publicæ honestatis, quorum origo reperitur in Collectione Justiniani*, tum ut *restringat impedimentum affinitatis et cognationis ex quacumque licita aut illicita conjunctione provenientis ad quartum gradum juxta civilem computationem per lineam lateralem et obliquam, ita tamen ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendæ ;*

Quatenus civili potestati jus attribuit sive abolendi, sive restringendi impedimenta Ecclesiæ auctoritate constituta vel comprobata : item qua parte supponit Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse jure dispendispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis,

Libertatis ac potestatis Ecclesiæ subversiva, Tridentino contraria, ex hæreticali supra damnato principio profecta.

De officiis, exercitationibus, institutionibus ad religiosum cultum pertinentibus.

Et primum de adoranda humanitate Christi. (De Fide, § 3.)

LXI.

61. Propositio, quæ asserit *adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam ejus partem, fore semper honorem divinum datum creaturæ ;*

Quatenus per hoc verbum *directe* intendat reprobare adorationis cultum, quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua humanitas, ipsaque caro vivifica Christi adoratur non quidem propter se et tanquam nuda caro, sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturæ, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur,

Ex concil. C. P. V. Gen. can. 9.

Falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus præstito ac præstando detrahens et injuriosa.

De orat. § 10.

LXII.

62. Doctrina, quæ devotionem erga sacratissimum cor Jesu rejicit inter devotiones quas notat velut novas, erroneas, aut saltem periculosas:

Intellecta de hac devotione, qualis est ab Apostolica Sede probata,

Falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem injuriosa.

De orat. § 10, *et Append. n.* 32.

LXIII.

63. Item in eo quod cultores cordis Jesu hoc etiam nomine arguit, quod non advertant sanctissimam carnem Christi, aut ejus partem aliquam, aut etiam humanitatem totam cum separatione, aut præcisione a divinitate adorari non posse cultu latriæ;

Quasi fideles cor Jesu adorarent cum separatione vel præcisione a divinitate, dum illud adorant, ut est cor Jesu, cor nempe personæ Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a divinitate adorabile fuit in sepulcro,

Captiosa, in fideles cordis Christi cultores injuriosa.

De ordine præscripto in piis exercitationibus obeundis. (De orat. § 14. Append. n. 34.)

LXIV.

64. Doctrina, quæ velut superstitiosam universe notat *quamcumque efficaciam, quæ ponatur in determinato numero precum et piarum salutationum :*

Tanquam superstitiosa censenda esset efficacia, quæ sumitur non ex numero in se spectato, sed ex præscripto Ecclesiæ certum numerum precum, vel externarum actionum præfinientis pro indulgentiis consequendis, pro adimplendis pœnitentiis, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo,

Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, pietati fidelium injuriosa, Ecclesiæ auctoritati derogans, erronea.

De Pœnit. § 10.

LXV.

65. Propositio enuntians *irregularem strepitum novarum institutionum, quæ dictæ sunt exercitia, vel missiones.... forte nunquam, aut saltem perraro eo pertingere ut absolutam conversionem operentur, et exteriores illos commotionis actus, qui apparuere, nil aliud fuisse quam transeuntia naturalis concussionis fulgura.*

Temeraria, male sonans, perniciosa, mori pio salutariter per Ecclesiam frequentato, et in verbo Dei fundato injuriosa.

De modo jungendæ vocis populi cum voce Ecclesiæ in precibus publicis. (De orat. § 24.)

LXVI.

66. Propositio asserens *fore contra Apostolicam praxim et Dei consilia, nisi populo faciliores viæ pararentur, vocem suam jungendi cum voce totius Ecclesiæ;*

Intellecta *de usu vulgaris linguæ in liturgicas preces* inducendæ,

Falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione præscripti perturbativa, plurium malorum facile productrix.

De lectione sacræ Scripturæ. (Ex nota in fine Decr. de Gratia.)

LXVII.

67. Doctrina perhibens a lectione sacrarum Scripturarum *non nisi veram impotentiam excusare*, subjungens ultro se prodere obscurationem, quæ ex hujusce præcepti neglectu orta est super primarias veritates religionis :

Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, alias in Quesnellio damnata.

De proscriptis libris in Ecclesia publice legendis. (De orat. § 29.)

LXVIII.

68. Laudatio, qua summopere synodus commendat Quesnellii commendationes in Novum Testamentum, aliaque aliorum Quesnellianis erroribus faventium opera licet proscripta, eademque parochis proponit, ut ea tanquam solidis religionis principiis referta in suis quisque parœciis populo post reliquas functiones perlegant,

Falsa, scandalosa, temeraria, seditiosa, Ecclesiæ injuriosa, schisma fovens et hæresim.

De sacris imaginibus. (De orat. § 17.)

LXIX.

69. Præscriptio, quæ generaliter et indistincte inter imagines ab Ecclesia auferendas, velut rudibus erroris occasionem præbentes,

notat imagines Trinitatis incomprehensibilis,

Propter sui generalitatem temeraria, ac pio per Ecclesiam frequentato mori contraria, quasi nullæ exstent imagines sanctissimæ Trinitatis communiter approbatæ, ac tuto permittendæ.

Ex Brevi *Sollicitudini Nostræ*, Bened. XIV, an. 1745.

LXX.

70. Item doctrina et præscriptio generatim reprobans omnem specialem cultum, quem alicui speciatim imagini solent fideles impendere, et ad ipsam potius quam ad aliam confugere,

Temeraria, perniciosa, pio per Ecclesiam frequentato mori, tum et illi Providentiæ ordini injuriosa, quo ita Deus nec in omnibus memoriis sanctorum ista fieri voluit, qui dividit propria unicuique prout vult.

Ex S. Aug. ep. 78 clero, senioribus, et universæ plebi Ecclesiæ Hipponen.

LXXI.

71. Item quæ vetat ne imagines præsertim B. Virginis ullis titulis distinguantur præterquam denominationibus, quæ sint analogæ mysteriis de quibus in sacra Scriptura expresse fit mentio;

Quasi nec adscribi possent imaginibus piæ aliæ denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat,

Temeraria, piarum aurium offensiva, venerationi B. præsertim Virgini debitæ injuriosa.

LXXII.

72. Item quæ velut abusum exstirpari vult morem quo velatæ asservantur certæ imagines,

Temeraria, frequentato in Ecclesia, et ad fidelium pietatem fovendam inducto mori contraria.

De Festis. (Libel. memorial. pro fest. reform. § 3.)

LXXIII.

73. Propositio enuntians novorum festorum institutionem ex neglectu in veteribus observandis, et ex falsis notionibus naturæ et finis earumdem solemnitatum originem duxisse,

Falsa, temeraria, scandalosa, Ecclesiæ injuriosa, favens hæreticorum in dies festos per Ecclesiam celebratos convinciis.

Ibid. § 8.

LXXIV.

74. Deliberatio synodi de transferendis in diem Dominicum festis per annum institutis: idque pro jure, quod persuasum sibi esse ait episcopo competere super disciplinam ecclesiasticam in ordine ad res mere spirituales; ideoque et præceptum Missæ audiendæ abrogandi diebus in quibus, ex pristina Ecclesiæ lege, viget etiamnum id præceptum: tum etiam in eo quod superaddit de transferendis in adventum episcopali auctoritate jejuniis per annum ex Ecclesiæ præcepto servandis;

Quatenus adstruit episcopo fas esse jure proprio transferre dies ab Ecclesia præscriptos pro festis jejuniisve celebrandis aut indictum Missæ audiendæ præceptum abrogare,

Propositio falsa, juris conciliorum generalium et summorum Pontificum læsiva, scandalosa, schismati favens.

De juramentis. (Libell. memorial. pro juram. reform. § 5.)

LXXV.

75. Doctrina, quæ perhibet beatis temporibus nascentis Ecclesiæ juramenta visa esse a documentis divini præceptoris, atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut *ipsummet jurare sine extrema et ineluctabili necessitate reputatus fuisset actus irreligiosus, homine christiano indignus* : insuper *continuatam patrum seriem demonstrare juramenta communi sensu pro vetitis habita fuisse* : indeque progreditur ad improbanda juramenta, quæ curia ecclesiastica, jurisprudentiæ feudalis, ut ait, normam secuta in investituris et in sacris ipsis episcoporum ordinationibus adoptavit: statuitque adeo implorandam a sæculari potestate legem pro abolendis juramentis, quæ in curis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis, et generatim pro omni actu curiali;

Falsa, Ecclesiæ injuriosa, juris Ecclesiastici læsiva, disciplinæ per canones inductæ et probatæ subversiva.

De collationibus ecclesiasticis. (De collat. ecclesiast. § 1.)

LXXXVI.

76. Insectatio, qua synodus scholasticam exagitat, velut eam *quæ viam aperuit invehendis novis et inter se discordiam systematibus, quoad veritates majoris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum;*

Quatenus in scholasticam rejicit privatorum vitia qui abuti ea potuerunt, aut abusi sunt,

Falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicæ religionis bono scholasticam excoluere, injuriosa, favens infestis in eam hæreticorum conviciis.

Ibid.

LXXVII.

77. Item in eo quod subdit, *mutationem formæ regiminis ecclesiastici, qua factum est ut ministri Ecclesiæ in oblivionem venirent suorum jurium, quæ simul sunt eorum obligationes, eo demum rem adduxisse ut oblitterari faceret primitivas notiones ministerii ecclesiastici et sollicitudinis pastoralis;*

Quasi per mutationem regiminis congruentem disciplinæ in Ecclesia constitutæ et probatæ oblitterari unquam potuerit, et amitti primitiva notio ecclesiastici ministerii, pastoralisve sollicitudinis,

Propositio falsa, temeraria erronea.

§ 4.

LXXVIII.

78. Præscriptio synodi de ordine rerum tractandarum in collationibus, qua posteaquam præmisit, *in quolibet articulo distinguendum id quod pertinet ad fidem et ad essentiam religionis, ab eo quod est proprium disciplinæ,* subjungit, *in hoc ipsa* (disciplina) *distinguendam quod est necessarium, aut utile ad retinendos in spiritu fideles ab eo quod est inutile, aut onerosius, quam libertas filiorum novi fœderis patiatur, magis vero ab eo quod est periculosum aut noxium, ut pote inducens ad superstitionem et materialismum;*

Quatenus pro generalitate verborum comprehendat, et præscripto examini subjiciat etiam disciplinam ab Ecclesia constitutam et probatam, quasi Ecclesia quæ spiritu Dei regitur disciplinam constituere posset non solum inutilem, et onerosiorem, quam libertas christiana patiatur, sed et periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum,

Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiæ ac spiritui Dei, quo ipsa regitur, injuriosa, ad minus erronea.

Convicia adversus aliquas sententias in scholis catholicis usque adhuc agitatas.
(Orat. ad synod. § 2.)

LXXIX.

79. Assertio, quæ conviciis et contumeliis insectatur sententias scholis catholicis agitatas, et de quibus Apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut pronuntiandum censuit,

Falsa temeraria, in scholas catholicas injuriosa, debitæ Apostolicis Constitutionibus obedientiæ derogans.

De tribus regulis fundamenti loco a synodo positis pro reformatione regularium. (Libell. memorial. pro reform. regularium, § 9.)

LXXX.

80. Regula 1ª quæ statuit universe et indiscriminatim *statum regularem aut monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura, cumque vitæ pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticæ hierarchiæ, quin ex adverso pugnet cum ipsiusmet vitæ monasticæ principiis,*

Falsa, perniciosa, in sanctissimos Ecclesiæ Patres et præsules, qui regularis vitæ instituta cum clericalis ordinis muneribus consociarunt, injuriosa pio, vetusto, probato Ecclesiæ mori, summorumque Pontificum sanctionibus contraria: quasi monachi, quos morum gravitas et vitæ ac fidei institutio sancta commendat, *non rite, nec modo sine religionis offensione, sed et cum multa utilitate Ecclesiæ* clericorum officiis *aggregentur.*

Ex S. Siricio, epist. decret. ad Himerium Tarracon. c. 13.

LXXXI.

81. Item in eo quod subjungit, sanctos Thomam et Bonaventuram sic in tuendis adversus summos homines mendicantium institutis versatos esse, ut in eorum defensionibus minor æstus, accuratio major desideranda fuisset,

Scandalosa, in sanctissimos doctores injuriosa, impiis damnatorum auctorum contumeliis favens.

LXXXII.

82. *Regula 2ª multiplicationem ordinum ac diversitatem naturaliter inferre perturbationem et confusionem:* item in eo quod præmittit, § 4, *regularium fundatores* qui post monastica instituta prodierunt, *ordines superaddentes*

ordinibus, reformationes reformationibus, nihil aliud effecisse quam primariam mali causam magisque dilatare,

Intellecta de ordinibus et institutis a Sancta Sede probatis, quasi distincta piorum munenum varietas, quibus distincti ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat,

Falsa, calumniosa, in sanctos fundatores, eorumque fideles alumnos, tum et in ipsos summos Pontifices injuriosa.

LXXXIII.

83. Regula 3ª, qua postquam præmisit *parvum corpus degens intra civilem societatem, quin fere sit pars ejusdem, parvamque monarchiam figit in statu, semper esse periculosum.* subinde hoc nomine criminatur privata monasteria, communis instituti vinculo sub uno præsertim capite consociata velut speciales totidem monarchias civili reipublicæ periculosas et noxias.

Falsa, temeraria, regularibus institutis a Sancta Sede ad religionis profectum approbatis injuriosa, favens hæreticorum in eadem instituta insectationibus et calumniis.

De systemate, seu ordinationum complexione ducta ex allatis regulis, et octo sequentibus articulis comprehensa pro reformatione regularium. (§ 10.)

LXXXIV.

§ 55. Art. 1. *De uno duntaxat ordine in Ecclesia retinendo, ac de seligenda præ cæteris regula sancti Benedicti, cum ob sui præstantiam, tum ob præclara illius ordinis merita: sic tamen ut in his, quæ forte occurrent temporum conditioni minus congrua, instituta vitæ ratio apud Portum-Regium lucem præferat ad explorandum quid addere, quid detrahere conveniat;*

2. *Ne compotes fiant ecclesiasticæ hierarchiæ, qui se huic ordini adjunxerint, nec ad sacros Ordines promoveantur, præterquam ad summum unus, vel duo, initiandi tanquam curati, vel capellani monasterii, reliquis in simplici laicorum ordine remanentibus;*

3. *Unum in unoquaque civitate admittendum monasterium, idque extra mœnia civitatis in locis abditioribus et remotioribus collocandum.*

4. *Inter occupationes vitæ monasticæ pars sua labori manuum inviolate servanda, relicto tamen congruo tempore psalmodiæ impendendo, aut etiam, si cui libuerit, litterarum studio. Psalmodia deberet esse moderata, quia nimia ejus prolixitas parit præcipitantiam, molestiam evagationem. Quo plus auctæ sunt psalmodiæ, orationes, preces, tantumdem peræqua proportione omni tempore imminutus fervor est, sanctitasque regularium.*

5. *Nulla foret admittenda distinctio monachos inter sive choro, sive ministeriis addictos; inæqualitas isthæc gravissimas omni tempore lites excitavit, ac discordias, et a communitatibus regularium spiritum charitatis expulit.*

6. *Votum perpetuæ stabilitatis nunquam tolerandum. Non illud norant veteres monachi, qui tamen Ecclesiæ consolatio et christianismi ornamentum exstiterunt. Vota castitatis, paupertatis et obedientiæ non admittentur instar communis et stabilis regulæ. Si quis ea vota, aut omnia, aut aliqua facere voluerit, consilium et veniam ab episcopo postulabit, qui tamen nunquam permittet ut perpetua sint, nec anni fines excedant. Tantummodo facultas dabitur ea renovandi sub iisdem conditionibus.*

7. *Omnem episcopus habebit inspectionem in eorum vitam, studia, progressum in pietate: ad ipsum pertinebit monachos admittere, et expellere, semper tamen accepto contubernalium consilio.*

8. *Regulares ordinum, qui adhuc remanent. licet sacerdotes, in hoc monasterium admitti etiam possent, modo in silentio et solitudine propriæ sanctificationi vacare cuperent; quo casu dispensationi locus fieret in generali regula numero 2° statuta, sic tamen ne vitæ institutionem sequantur ab aliis discrepantem, adeo ut non plus quam una, aut ad summum duæ in diem Missæ celebrentur, satisque cæteris sacerdotibus esse debeat una cum communitate concelebrare.*

Item pro reformatione monalium (§ 11.)

Vota perpetua usque ad annum 40, aut 45, non admittenda. Moniales solidis exercitationibus, speciatim labori addicendæ: a carnali spiritualitate qua pleræque distinentur, avocandæ: expendendum utrum, quod ad ipsas attinet, satius foret monasterium in civitate relinqui;

Systema vigentis, atque jam antiquitus probatæ ac receptæ diciplinæ subversivum, perniciosum, Constitutionibus Apostolicis, et plurium Conciliorum etiam generalium tum speciatim Tridentini sanctionibus oppositum et injuriosum, favens hæreticorum in manastica vota et reguliara instituta stabiliori consiliorum evangelicorum professioni addicta, conviciis et calumniis.

De nationali concilio convocando. (Libel. mémorial. pro convoc. concil. national. § 1.)

LXXV.

85. Propositio enuntians qualemcumque cognitionem ecclesiasticæ historiæ sufficere. ut fateri quisque debeat convocationem concilii nationalis unam esse ex viis canonicis, qua finiantur in Ecclesia respectivarum nationum controversiæ spectantes ad religionem;

Sic intellecta, ut controversiæ ad fidem et mores spectantes in Ecclesia quacumque subortæ, per nationale concilium irrefragabili judicio finiri valeant : quasi inerrantia in fidei et morum quæstionibus nationali concilio competeret,

Schismatica, hæretica.

Mandamus igitur omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, ne de dictis propositionibus et doctrinis sentire, docere, prædicare præsumant, contra quas in hac Nostra Constitutione declaratur, ita ut quicumque illas vel earum aliquam conjunctim vel divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputando publice vel privatim tractaverit, nisi fortisan impugnando, ecclesiasticis censuris aliisque contra similia perpetrantes a jure statutis pœnis, ipso facto, absque alia declaratione subjaceat.

Cæterum, per hanc expressam præfatarum propositionum et doctrinarum reprobationem, alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus; cum præsertim in eo complures deprehensæ fuerint propositiones et doctrinæ sive illis, quæ supra damnatæ sunt, affines, sive quæ communis ac probatæ cum doctrinæ et disciplinæ temerarium contemptum, tum maxime infensum in Romanos Pontifices et Apostolicam Sedem animum præ se ferunt.

Duo vero speciatim notanda censemus, quæ de augustissimo sanctissimæ Trinitatis mysterio, § 2 Decreti *de Fide*, si non pravo animo, imprudentius certe synodo exciderunt, quæ facile rudes præsertim et incautos in fraudem impellere valeant. Primum, dum posteaquam rite præmisit Deum in suo esse unum et simplicissimum permanere, continuo subjungens ipsum Deum in tribus personis distingui, perperam discedit a communi et probata in christianæ doctrinæ institutionibus formula, qua Deus unus quidem in tribus personis distinctis dicitur, non in tribus personis distinctus : cujus formulæ commutatione hoc vi verborum subrepit erroris periculum, ut essentia divina distincta in personis putetur, quam fides catholica sic unam in personis distinctis confitetur, ut eam simul profiteatur in se prorsus indistinctam.

§ 60. Alterum, quod de ipsismet tribus divinis personis tradit, eas secundum earum proprietates personales, et incommunicabiles exactius loquendo exprimi, seu appellari Patrem, Verbum, et Spiritum sanctum, quasi minus propria et exacta foret appellatio Filii tot Scripturæ locis consecrata, voce ipsa Patris e cœlis et e nube delapsa, tum formula baptismi a Christo præscripta, tum et præclara illa confessione, qua beatus ab ipsomet Christo Petrus est pronuntiatus; ac non potius retinendum esset quod edoctus ab Augustino Angelicus præceptor [1] vicissim ipse docuit *in nomine Verbi eamdem proprietatem importari, quæ in nomine Filii*, dicente nimirum Augustino [2], *eo dicitur Verbum quo Filius.*

Neque silentio prætereunda insignis et fraudis plena synodi temeritas, quæ pridem improbatam ab Apostolica Sede conventus Gallicani declarationem an. 1682, ausa sit non amplissimis modo laudibus exornare, sed quo majorem illi auctoritatem conciliaret, eam in Decretum *de Fide* inscriptum insidiose includere articulos in illa contentos palam adoptare, et quæ sparsim per hoc ipsum Decretum tradita sunt horum articulorum publica et solemni professione obsignare. Quo sane non solum gravior longe se nobis offert de synodo, quam prædecessoribus Nostris fuerit de comitiis illis expostulandi rotio, sed et ipsimet Gallicanæ Ecclesiæ non levis injuria irrogatur, quam dignam synodus existimaverit, cujus auctoritas in patrocinium vocaretur errorum, quibus illud est contaminatum Decretum.

Quamobrem quæ acta conventus Gallicani mox ut prodierunt, prædecessor Noster ven. Innocentius XI per litteras in forma Brevis diei XI aprilis anni MDCLXXXII, post autem expressius Alexander VIII Constit. *Inter multiplices* diei IV augusti anni MDCXC, pro Apostolici sui muneris ratione improbarunt, resciderunt, nulla et irrita declararunt, multo fortius exigit a Nobis pastoralis sollicitudo recentem horum factam in synodo tot vitiis affectam adoptionem, velut temerariam, scandalosam ac præsertim post edita præde-

1 S. Thom. 1 p. q, 34, art. 2, ad 3. — 2 Aug. de Trinit. l. 7, c. 2.

cessorum Nostrorum decreta, huic Apostolicæ Sedi summopere injuriosam reprobare ac damnare, prout eam præsenti hac Nostra Constitutione reprobamus et damnamus, ac pro reprobata et damnata haberi volumus.

Ad id genus fraudis pertinet, quod synodus in hoc ipso decreto *de Fide* quamplures articulos complexa, quo Lovaniensis Facultatis theologi ad Innocentii XI judicium detulerunt, tum et alios duodecim a card. *de Noailles* Benedicto XIII oblatos, non dubitaverit ex reprobato secundo Ultrajectensi concilio vanum vetusque commentum exsuscitare, temereque his verbis jactare in vulgus, nempe universæ Europæ notissimum esse, eos articulos Romæ severissimo examini subjectos fuisse, et non solum a qualicumque censura immunes exiisse, sed etiam a laudatis Romanis pontificibus fuisse commendatos : cujus tamen assertæ commendationis non modo nullum exstat authenticum documentum, quin potius eidem refragantur acta examinis, quæ in Nostræ supremæ inquisitionis tabulis asservantur, e quibus id tantum apparet, nullum super iis prolatum fuisse judicium.

Hisce propterea de causis librum hunc ipsum, cui titulus : *Atti e Decreti del concilio diocesano di Pistoja dell anno MDCCLXXXVI. In Pistoja per Atto Bracali stampatore vescovile. Con approvazione;* sive præmisso, sive quovis alio titulo inscriptum, ubicumque, et quocumque idiomate, quavis editione, aut versione hactenus impressum aut imprimendum, auctoritate Apostolica tenore præsentium prohibemus et damnamus, quemadmodum etiam alios omnes libros in ejus, sive doctrinæ defensionem, tam scripto quam typis forsan jam editos, seu, quod Deus avertat, edendos, eorumque lectionem, descriptionem, retentionem, et usum omnibus et singulis Christi fidelibus sub pœna excommunicationis per contra facientes ipso facto incurrendæ, prohibemus pariter et interdicimus.

Præcipimus insuper venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis et episcopis aliisque locorum Ordinariis, nec non hæreticæ pravitatis inquisitoribus, ut contradictores et rebelles quoscumque per censuras et pœnas præfatas, aliasque juris et facti remedia, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, omnino coerceant et compellant.

Volumus autem ut earumdem præsentium transumptis, etiam impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personæ et dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis originalibus litteris adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Nulli ergo hominum liceat hanc paginam Nostræ declarationis, damnationis, mandati, prohibitionis et interdictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam-Majorem, anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo nonagesimo quarto, quinto kalendas septembris, pontificatus Nostri anno vigesimo[1].

PH. CARD. PRODATARIUS. R. CARD. BRACHIUS DE HONESTIS.

1 Extant ejusdem SS. Pontificis Brevia alia quorum quædam saltem indicanda sunt. Alterum quo damnabat *Constitutionem cleri* a potestate sæculari de rebus ecclesiasticis sacrilege invalideque latam in Galliis. « *Cleri constitutionem... ex principiis ab hæresi profectis, adeoque in pluribus decretis hæreticam esse... in aliis vero sacrilegam, schismaticam, jura primatus et Ecclesiæ evertentem, disciplinæ cum veteri tum novæ contrariam, non alio denique consilio excogitatam atque vulgatam nisi ad Catholicam religionem prorsus abolendam.* » (10 mart. et 18 apr. 1791). Alterum *Super soliditate* 28 nov. 1786, quo damnantur gravissimi errores de Pontificia auctoritate et decretum cum *Responsione super Nunciaturis* de eodem fere argumento. Præ mole sua, hæc maximi ponderis acta eo loci apponi nequiunt. His omnino consonant et Leonis X Constitutio 10 dec. 1512, qua damnabatur Pragmatica Bituricensis Caroli VII anni 1478, tanquam « *schisma manifestum continens,* » et Benedicti XIV Breve *Ad assiduas* anni 1755. Unde Pius VIII in Brevi dici 30 julii anni 1830 : « *Libera est institutione divina nullique obnoxia terrenæ potestati Ecclesia.* » (*Edit. not.*)

XIV.

SS. D. N.

PAPÆ GREGORII XVI.

Encyclica ad omnes Episcopos [1].

Mirari vos arbitramur, quod ab imposita Nostræ humilitati Ecclesiæ universæ procuratione nondum Litteras ad vos dederimus, prout et consuetudo vel a primis temporibus invecta, et benevolentia in vos Nostra postulasset. Erat id quidem Nobis quidem maxime in votis, ut dilataremus illico super vos cor Nostrum, atque in communicatione spiritus ea vos adloqueremur voce, qua confirmare Fratres in persona Beati Petri jussi fuimus [2]. Verum probe nostis, quanam malorum ærumnarumque procella primis Pontificatus Nostri momentis in eam subito altitudinem maris acti fuerimus, in qua, nisi dextera Dei fecisset virtutem, ex teterrima impiorum conspiratione Nos congemuissetis demersos. Refugit animus tristissima tot discrimum recensione susceptum inde mœrorem refricare; Patrique potius omnis consolationis benedicimus, qui, disjectis perduellibus, præsenti Nos eripuit periculo, atque, turbulentissima sedata tempestate dedit a metu respirare. Proposuimus illico vobiscum communicare consilia ad sanandas contritiones Israel; sed ingens curarum moles, quibus in concilianda publici ordinis restitutione obruti fuimus, moram tunc Nostræ huic objecit voluntati.

Nova interim accessit causa silentii ob factiosorum insolentiam, qui signa perduellionis iterum attollere conati sunt. Nos quidem tantam hominum pervicaciam, quorum effrenatus furor impunitate diuturna, impensæque Nostræ benignitatis indulgentia non deliniri, sed ali potius conspiciebatur, debuimus tandem, ingenti licet cum mœrore, ex collata Nobis divinitus auctoritate, virga compescere[3]; ex quo, prout jam probe conjicere potestis, operosior in dies instantia nostra quotidiana facta est.

Ast cum, quod ipsum iisdem ex causis distuleramus, jam possessionem Pontificatus in Lateranensi Basilica ex more institutoque majorum adiverimus, omni demum abjecta cunctatione, ad vos properamus, Venerabiles Fratres, testemque Nostræ erga vos voluntatis epistolam damus lætissimo hoc die, quo de Virginis Sanctissimæ in Cœlum Assumptæ triumpho sollemnia festa peragimus, ut quam Patronam ac Sospitam inter maximas quasque calamitates persensimus, Ipsa et scribentibus ad vos Nobis adstet propitia, mentemque Nostram cœlesti afflatu suo in ea inducat consilia, quæ Christiano Gregi futura sint quam maxime salutaria.

Mœrentes quidem, animoque tristitia confecto venimus ad vos, quos pro vestro in Religionem studio, ex tanta, in qua ipsa versatur, temporum acerbitate maxime anxios novimus. Vere enim dixerimus, horam nunc esse potestatis tenebrarum ad cribrandos, sicut triticum filios electionis[4] «Vere *luxit, et defluxit terra... infecta ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum* [5].

Loquimur, Venerabiles Fratres, quæ vestris ipsi oculis conspicitis, quæ communibus idcirco lacrymis ingemiscimus. Alacris exultat improbitas, scientia impudens, dissoluta licentia. Despicitur sanctitas sacrorum, et quæ magnam vim, magnamque necessitatem possidet, divini cultus majestas ab hominibus

1 Duplex datur *Liberalismus*, absolutus unus, mitigatus alter. Priorem si audias, liber est omnino homo ac quidem jure naturali et innato, quodlibuerit cogitare, credere etiam in religionis materia. Quæ vero sententia quam exitialis sit et quam illi auctoritati adversa qua pollet jure divino ex institutione Christi Ecclesia sancta catholica, docendi omnem creaturam necnon et obligationi strictissimæ qua tenetur omnis homo Christi cognitam fidem amplectendi sub æternæ damnationis pœna, nemo non videt. Unde eam reprobatam invenimus a Pio VI in brevi *Quod aliquantulum*, 10 martii 1791, a Pio VII in brevi *Post tam diuturnas*, 29 aprilis 1814, et post Gregorium XVI, pluribus in locis a Pio IX Ecclesiæ universali feliciter hodie imperanti.

Mitigatus autem liberalismus, eamdem errori libertatem dandam esse docebat quæ veritati, non certe quod duo hæc plane opposita æqualia censeri debeant, sed ea de causa, quod veritas ad vincendum errorem nihil aliud requirat quam libertatem. Istius modi placitum nimis affine esse præcedenti sententiæ, in eo scilicet quod errori eamdem libertatem tribuebat quæ veritati, alio tamen titulo, in aprico est. Unde pro parte iisdem attingitur Vaticani oraculis: *Quæque, si uti par erat, excepta fuissent, omne jam dissidium, omnemque ambigendi rationem e medio sustulissent..... Intelligant, æquato veritatis et erroris jure, fieri necessario debere, ut ista invalescente ex nativa hominum proclivitate, illa opprimatur.* » (Epist. D. Mercurelli, SS. D. Pii IX *ab litteris latinis* ad D. du Val de Beaulieu, die 22 octob. 1864.) Hæc in *thesi Hypothesis* vero de facto existere potest taliaque dari rerum adjuncta, in quibus, ad vitanda pejora, erroris libertas tolerari debeat (*Ed. not.*)

2 Luc. 22, 32.

3 1. Corinth. 4. 21.

4 Luc. 22. 53.

5 Isaiæ. 24. 5.

nequam improbatur, polluitur, habetur ludibrio. Sana hinc pervertitur doctrina erroresque omnis generis disseminantur audacter. Non leges sacrorum, non jura, non instituta, non sanctiores quælibet disciplinæ tutæ sunt ab audacia loquentium iniqua. Vexatur acerrime Romana hæc Nostra Beatissimi Petri Sedes, in qua posuit Christus Ecclesiæ firmamentum: et vincula unitatis in dies magis labefactantur, abrumpuntur. Divina Ecclesiæ auctoritas oppugnatur, ipsiusque juribus convulsis, substernitur ipsa terrenis rationibus, ac per summam injuriam odio populorum subjicitur, in turpem redacta servitutem. Debita Episcopis obedientia infringitur, eorumque jura conculcantur. Personant horrendum in modum Academiæ ac Gymnasia novis opinionum monstris, quibus non occulte amplius et cuniculis petitur Catholica Fides, sed horrificum ac nefarium ei bellum aperte jam et propalam infertur. Institutis enim exemploque Præceptorum corruptis adolescentium animis, ingens Religionis clades, morumque perversita teterrima percrebuit. Hinc porro freno Religionis sanctissimæ projecto, per quam unam Regna consistunt, dominatusque vis ac robur firmatur, conspicimus ordinis publici exitium, labem principatus, omnisque legitimæ potestatis conversionem invalescere. Quæ quiden tanta calamitatum congeries ex illarum in primis conspiratione Societatum est repetenda, in quas quidquid in hæresibus, et in sceleratis simis quibusque sectis sacrilegum, flagitiosum, ac blasphemum est, quasi in sentinam quamdam, cum omnium sordium concretione confluxit.

Hæc, Venerabiles Fratres, et alia complura, et fortassis etiam graviora, quæ in præsens percensere longum esset, ac vos probe nostis, in dolore esse, Nos jubent, acerbo sane ac diuturno, quos in Cathedra Principis Apostolorum constitutos zelus universæ Domus Dei comedat præ cæteris, opus est. Verum cum eo Nos loci positos esse agnoscamus, quo deplorare dumtaxat innumera hæc mala non sufficiat, nisi et ea convellere pro viribus connitamur; ad opem fidei vestræ confugimus, vestramque pro Catholici Gregis salute sollicitudinem advocamus, Venerabiles Fratres, quorum spectata virtus ac religio et singularis prudentia et sedula adsiduitas animos Nobis addit, atque in tanta rerum asperitate afflictos consolatione sustentat perjucunda. Nostrarum quippe est partium, vocem tollere, omniaque conari, ne aper de silva demoliatur vineam, neve lupi mactent gregem: Nostrum est, oves in ea dumtaxat pabula compellere, quæ salutaria iisdem sint, nec vel tenui suspicione perniciosa. Absit, Charissimi, absit, ut, quando tanta premant mala, tanta impendeant discrimina, suo desint muneri pastores, et perculsi metu dimittant oves, vel, abjecta cura gregis, otio turpeant, ac desidia. Agamus idcirco in unitate spiritus communem Nostram, seu verius Dei causam, et contra communes hostes pro totius populi salute una omnium sit vigilantia, una contentio.

Id porro apprime præstabitis, si quod vestri muneris ratio postulat, attendatis vobis, et doctrinæ, illud assidue revolventes animo, *universalem Ecclesiam quacumque novitate pulsari* [1], atque ex S. Agathonis Pontificis monitu [2] *nihil de iis, quæ sunt regulariter definita, minui debere, nihil mutari, nihil adjici, sed ea et verbis, et sensibus illabata esse custodienda.* Immota inde consistet firmitas unitatis, quæ hac B. Petri Cathedra suo veluti fundamento continetur, ut unde in Ecclesias omnes venerandæ communionis jura dimanant, ibi *universis et murus sit, et securitas, et portus expers fluctuum, et bonorum thesaurus innumerabilium* [3]. Ad eorum itaque retundendam audaciam, qui vel jura Sanctæ hujus Sedis infringere conantur, vel dirimere Ecclesiarum cum ipsa conjunctionem, qua una eædem nituntur et vigent, maximum fidei in eam ac venerationis sinceræ studium inculcate, inclamantes cum S. Cypriano [4], *falso confidere se esse in Ecclesia, qui Cathedram Petri deserat, super quam fundata est Ecclesia.*

In hoc ideo elaborandum vobis est, adsidueque vigilandum, ut fidei depositum custodiatur in tanta hominum impiorum conspiratione, quam ad illud diripiendum perdendunque factam lamentamur. Meminerint omnes, judicium de sana doctrina, qua populi imbuendi sunt, atque Ecclesiæ universæ regimen et administrationem penes Romanum Pontificem esse, cui *plena pascendi, regendi, et gubernandi universalem Ecclesiam potestas a Christo Domino tradita fuit*, uti Patres Florentini Con-

1 S. Celest. PP. Ep. 21. ad Episc. Galliar.
2 S. Agatho PP. Ep. ad Imp. apud. Labb. Tom. 11. pag. 235. Ed Mansi.
3 S. Innocent. PP. Ep. 11. apud. Constat.
4 S. Cypr. de unitate Eccles.

cilii diserte declararunt [1]. Est autem singulorum Episcoporum Cathedræ Petri fidelissime adhærere, depositum sancte religioseque custodire, et pascere, qui in eis est, gregem Dei. Presbyteri vero subjecti sint, oportet, Episcopis, quos *uti animæ parentes suscipiendos ab ipsis esse*, monet Hieronymus [2] : nec unquam obliviscantur, se vetustis etiam canonibus vetari, quidpiam in suscepto ministerio agere, ac docendi et concionandi munus sibi sumere *sine sententia Episcopi, cujus fidei populus est creditus, et a quo pro animabus ratio exigetur* [3]. Certum denique firmumque sit, eos omnes, qui adversus præstitutum hunc ordinem aliquid moliantur, statum Ecclesiæ, quantum in ipsis est, perturbare.

Nefas porro esset, atque ab eo venerationis studio prorsus alienum, qua Ecclesiæ leges sunt excipiendæ, sancitam ab ipsa disciplinam, qua et sacrorum procuratio, et morum norma, et jurium Ecclesiæ, Ministrorumque ejus ratio continetur, vesana opinandi libidine improbari, vel ut certis juris naturæ principiis infestam notari, vel mancam dici atque imperfectam, civilique auctoritati subjectam.

Cum autem, ut Tridentinorum Patrum verbis utamur, constet Ecclesiam *eruditam fuisse a Christo JESU, ejusque Apostolicis, atque a Spiritu Sancto illi omnem veritatem in dies suggerente edoceri* [4], absurdum plane est, ac maxime in eam injuriosum, *restaurationem* ac *regenerationem* quamdam obtrudi, quasi necessariam, ut ejus incolumitati et incremento consulatur, perinde ac si censeri ipsa possit vel defectui, vel obscurationi, vel aliis hujuscemodi incommodis obnoxia ; quo quidem molimine eo spectant novatores, ut *recentis humanæ institutionis jaciantur fundamenta*, illudque ipsum eveniat, quod detestatur Cyprianus, ut, quæ divina res est, *humana fiat Ecclesia* [5]. Perpendant vero, qui consilia id genus machinantur, uni Romano Pontifici Pontifici ex S. Leonis testimonio *Canonum dispensationum esse creditam* ipsiusque dumtaxat esse, non vero privati hominis, *de paternarum regulis sanctionum* quidpiam decernere, atque ita, quemadmodum scribit S. Gelasius [6], *decreta Canonum librare, decessorumque præcepta metiri, ut quæ necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, temperentur.*

Hic autem vestram volumus excitatam pro Religione constantiam adversus fœdissimam Clericalem cœlibatum conjurationem, quam nostis effervescere in dies latius, connitentibus cum perditissimis nostri ævi philosophis nonnullis etiam ex ipso ecclesiastico ordine, qui personæ obliti, munerisque sui, ac blanditiis abrepti voluptatum, eo licentiæ proruperunt, ut publicas etiam atque iteratas aliquibus in locis ausi sint adhibere Principibus postulationes ad disciplinam illam sanctissimam perfringendam. Sed piget de turpissimis hisce conatibus longo vos sermone distinere, vestræque potius religioni fidentes committimus, ut legem maximi momenti, in quam lascivientium tela undique sunt intenta, sartam tectam custodiri, vindicari , defendi , ex sacrorum canonum præscripto, omni ope contendatis.

Honorabile deinde Christianorum connubium, quod *Sacramentum magnum* nuncupavit Paulus *in Christo et Ecclesia* [7], communes nostras curas efflagitat, ne quid adversus ipsius sanctitatem, ac de indissolubilii ejusdem vinculo minus recte sentiatur, vel tentetur induci. Impense id jam commendarat suis ad vos litteris felicis recordationis Prædecessor Noster Pius VIII : adhuc tamen infesta eidem molimina succrescunt. Docendi itaque sunt sedulo populi, matrimonium semel rite initum dirimi amplius non posse, nexisque connubio Deum indidisse perpetuam vitæ societatem, nodumque necessitudinis, qui exsolvi, nisi morte, non possit. Memores, sacris illud rebus adnumerari, et Ecclesiæ proinde subjici, præstitutas de ipso ejusdem Ecclesiæ leges habeant ob oculos, iisque pareant sancte, accurateque, ex quarum executione omnino pendet ejusdem connubii vis, robur, ac justa consociatio. Caveant, ne quod sacrorum canonum placitis, Conciliorumque decretis officiat, ulla ratione admittant, probe gnari, exitus infelices illa habitura esse conjugia, quæ vel adversus Ecclesiæ disciplinam vel non propitiato prius Deo, vel solo æstu libidinis, jungantur, quin de sacramento, ac de mysteriis, quæ illo significantur, ulla teneat sponsos cogitatio.

1 Conc. Flor. Sess. 25. In definit. apud Labb. Tom. 18 col. 528. edit. Venet.
2 S. Hieron. Ep. 2. ad Nepot. a 1. 24.
3 Ex Can. Ap. 38, apud. Labb. tom. 1. pag. 38. Edit. Mansi.
4 Conc. Trid. Sess. 13 dec. de Eucharist. in proœm.
5 S. Cypr. Ep. 52, Edit. Baluz.
6 S. Gelasius PP. in Ep. ad Episcop. Lucaniæ.
7 Ad Hebr. 15. 4.

Alteram nunc persequimur causam malorum uberrimam, quibus afflictari in præsens comploramus Ecclesiam, *indifferentismum* scilicet, seu pravam illam opinionem, quæ improborum fraude ex omni parte percrebuit, qualibet fidei professione æternam posse animæ salutem comparari, si mores ad recti honestique normam exigantur. At facili sane negotio in re perspicua, planeque evidenti errorem exitiosissimum a populis vestræ curæ concreditis propelletis. Admonente enim Apostolo[1], *unum esse Deum, unam fidem, unum baptisma*, extimescant, qui e religione qualibet patere ad portum beatitudinis aditum comminiscuntur, reputentque animo ex ipsius Servatoris testimonio, *esse se contra Christum, quia cum Christo non sunt*[2] seque infeliciter dispergere, quia cum ipso non colligunt, ideoque *absque dubio æternum esse perituros, nisi teneant Catholicam fidem, eamque integram, inviolatamque servaverint*[3]. Hieronymum audiant, qui, cum in tres partes schismate scissa esset Ecclesia, narrat, se tenacem propositi, quando aliquis rapere ipsum ad se nitebatur, constanter clamitasse: *Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus est*[4]. Falso autem sibi quis blandiretur, quod et ipse in aqua sit regeneratus. Opportune enim responderet Augustinus[5]: *Ipsam formam habet etiam sarmentum, quod præcisum est de vite; sed quid illi prodest forma si non vivit de radice?*

Atque ex hoc putidissimo *indifferentismi* fonte absurda illa fluit ac erronea sententia, seu potius deliramentum, asserendam esse ac vindicandam cuilibet *libertatem conscientiæ*. Cui quidem pestilentissimo errori viam sternit plena illa, atque immoderata libertas opinionum, quæ in sacræ, et civilis rei labem late grassatur, dictitantibus per summam impudentiam nonnullis, aliquid ex ea commodi in Religionem promanare. *At quæ pejor mors animæ, quam libertas erroris?* inquiebat Augustinus[6]. Freno quippe omni adempto quo homines contineantur in semitis veritatis, proruente jam in præceps ipsorum natura ad malum inclinata, vere apertum dicimus *puteum abyssi*[7], e quo vidit Joannes ascendere fumum quo obscuratus est sol, locustis ex eo prodeuntibus in vastitatem terræ. Inde enim animorum immutationes, inde adolescentium in deteriora corruptio, inde in populo sacrorum, rerumque, ac legum sanctissimarum contemptus, inde uno verbo pestis rei publicæ præ qualibet capitalior, cum experientia teste vel a prima antiquitate notum sit, civitates, quæ opibus, imperio, gloria floruere, hoc uno malo concidisse, libertate immoderata opinionum, licentia concionum, rerum novandarum cupiditate.

Huc spectat deterrima illa, ac numquam satis exsecranda et detestabilis libertas artis librariæ ad scripta quælibet edenda in vulgus, quam tanto convicio audent nonnulli efflagitare ac promovere. Perhorrescimus, Venerabiles Fratres, intuentes, quibus monstris doctrinarum, seu potius quibus errorum portentis obruamur, quæ longe ac late ubique disseminantur ingenti librorum multitudine, libellisque, et scriptis mole quidem exiguis, malitia tamen permagnis, e quibus maledictionem egressam illacrymamur super faciem terræ. Sunt tamen, proh dolor! qui eo impudentiæ abripiantur, ut asserant pugnaciter, hanc errorum colluviem inde prorumpentem satis cumulate compensari ex libro aliquo, qui in hac tanta pravitatum tempestate ad Religionem ac veritatem propugnandam edatur. Nefas profecto est, omnique jure improbatum, patrari data opera malum certum ac majus, quia spes sit, inde boni aliquid habitum iri. Numquid venena libere spargi, ac publice vendi, comportarique, imo et obbibi debere, sanus quis dixerit, quod remedii quidpiam habeatur, quo qui utuntur, eripi eos ex interitu identidem contingat?

Verum longe alia fuit Ecclesiæ disciplina in exscindenda malorum librorum peste vel ab Apostolorum ætate, quos legimus grandem librorum vim publice combussisse[8]. Satis sit, leges in Concilio Lateranensi V. in eam rem datas perlegere, et Constitutionem, quæ deinceps a Leone X. fel. rec. Prædecessore Nostro fuit edita, ne *id quod ad fidei augmentum, ac bonarum artium propagationem salubriter est inventum, in contrarium convertatur, ac Christi fidelium saluti detrimentum pariat*[9]. Id quidem et Tridentinis Patribus maxime curæ fuit, qui remedium tanto huic malo adhibuere, edito

1 Ad. Ephes. 4, 5.
2 Luc. 11. 23.
3 Symbol. S. Athanas.
4 S. Hier. Ep. 58.
5 S. Aug. In Psal. contra part. Donat.
6 S. Aug. Ep. 166.
7 Apocalyps. 9. 3.
8 Act. Apost. 19.
9 Act. Conc. Lateran. V Sess. 10. ubi refertur Const. Leonis X. Legenda est anterior Constitutio Alexandri VI. *Inter multiplices*, in qua multa ad rem.

saluberrimo decreto de Indice librorum, quibus impura doctrina contineretur, conficiendo [1]. *Pugnandum est acriter*, inquit Clemens XIII. fel. rec. Prædecessor Noster in suis de noxiorum librorum proscriptione encyclicis litteris [2], *pugnandum est acriter*, *quantum res ipsa efflagitat*, *et pro viribus tot librorum mortifera exterminanda pernicies: nunquam enim materia subtrahetur erroris*, *nisi pravitatis facinorosa elementa in flammis combusta depereant*. Ex hac itaque constanti omnium ætatum sollicitudine, qua semper Sancta hæc Apostolica Sedes suspectos et noxios libros damnare, et de hominum manibus extorquere enisa est, patet luculentissime, quantopere falsa, temeraria, eidemque Apostolicæ Sedi injuriosa, et fecunda malorum in Christiano Populo ingentium sit illorum doctrina, qui nedum censuram librorum veluti gravem nimis, et onerosam rejiciunt, sed eo etiam improbitatis progrediuntur, ut eam prædicent a recti juris principiis abhorrere, jusque illius discernendæ, habendæque audeant Ecclesiæ denegare.

Cum autem circumlatis in vulgus scriptis doctrinas quasdam promulgari acceperimus, quibus debita erga Principes fides atque submissio labefactatur, facesque perduellionis ubique incenduntur : cavendum maxime erit, ne populi inde decepti a recti semita abducantur. Animadvertant omnes, *non esse*, juxta Apostoli monitum, *potestatem nisi a Deo : quæ autem sunt*, *a Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati*, *Dei ordinationi resistit*, *et qui resistunt*, *ipsi sibi damnationem acquirunt* [3]. Quocirca et divina et humana jura in eos clamant, qui turpissimis perduellionis seditionumque machinationibus a fide in Principes desciscere, ipsosque ab imperio deturbare connituntur.

Atque hac plane ex causa, ne tanta se turpitudine fœdarent veteres Christiani, sævientibus licet persecutionibus, optime tamen eos de Imperatoribus, ac de Imperii incolumitate meritos fuisse constat, idque nedum fide in iis, quæ sibi mandabantur Religioni non contraria, accurate prompteque perficiendis, sed et constantia, et effuso etiam in præliis sanguine luculentissime comprobasse. *Milites Christiani*, ait S. Augustinus [4] *servierunt Imperatori infideli*; *ubi veniebatur ad causam Christi*, *non agnoscebant*, *nisi illum qui in cœlis erat. Distinguebant Dominum æternum a Domino temporali*, *et tamen subdidi erant propter Dominum æternum etiam Domino temporali*. Hæc quidem sibi ob oculos proposuerat Mauritus Martyr invictus, Legionis Thebanæ Primicerius, quando, ut S. Eucherius refert, hæc respondit [5] : *Milites sumus*, *Imperator*, *tui*, *sed tamen servi*, *quod libere confitemur Dei.... Et nunc non nos hæc ultima vitæ necessitas in rebellionem coegit : tenemus ecce arma*, *et non resistimus*, *quia mori*, *quam occicere satius volumus*. Quæ quidem veterum Christianorum in Principes fides eo etiam illustrior effulget si perpendatur cum Tertulliano [6], tunc temporis Christianis *non defuisse vim numerorum*, *et copiarum*, *si hostes exertos agere voluissent. Hesterni sumus*, inquit ipse, *et vestra omnia implevimus*, *Urbes*, *Insulas*, *Castella*, *Municipia*, *Conciliabula*, *Castra ipsa*, *Tribus*, *Decurias*, *Palatium*, *Senatum*, *Forum.... Cui bello non idonei*, *non prompti fuissemus*, *etiam impares copiis*, *qui tam libenter trucidamur*, *si non apud istam disciplinam magis occidi liceret*, *quam occidere?... Si tanta vis hominum in aliquem Orbis remoti sinum abrupissemus a vobis*, *suffudisset utique pudore Dominationem vestram tot qualiumcumque amissio civium*, *immo et ipsa destitutione punisset. Procul dubio expavissetis ad solitudinem vestram;... quæsissetis*, *quibus imperatis : plures hostes*, *quam cives vobis remansissent; nunc autem pauciores hostes habetis præ multitudine Christianorum*.

Præclara hæc immobilis subjectionis in Principes exempla, quæ ex Sanctissimis Christianæ Religionis Præceptis necessario profiscebantur, detestandam illorum insolentiam, et improbitatem condemnant, qui projecta, effrenataque procacis libertatis cupiditate æstuantes, toti in eo sunt, ut jura quæque Principatuum labefactent, atque convellant, servitutem sub libertatis specie populis illaturi. Huc sane scelestissima deliramenta, consiliaque conspirarunt Waldensium, Beguardorum, Wiclefistarum, aliorumque hujusmodi filiorum Belial, qui humani generis sordes, ac dedecora fuere, merito idcirco ab Apostolica hac Sede toties anathemate confixi. Nec alia pro-

1 Conc. Trid. Sess. 18 et 26.
2 Lit. Clem. XIII. Christianæ 25 nov. 1766.
3 Ad Rom. 13, 2.
4 S. Aug. in Psald. 124 n. 7.
5 S. Eucher. apud Ruinard. Act. SS. MM. de SS. Maurit et Soc. n. 4.
6 Tertull. in Apologet. cap. 35.

fecto ex causa omnes vires intendunt veteratores isti, nisi ut cum Luthero ovantes gratulari sibi possint, *liberos se esse ab omnibus* : quod ut facilius celeriusque assequantur, flagitiosiora quælibet audacissime aggrediuntur.

Neque lætiora et Religioni, et Principatui ominari possumus ex eorum votis, qui Ecclesiam a Regno separari, mutuamque Imperii cum Sacerdotio concordiam abrumpi discupiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimæ libertatis amatoribus concordiam illam, quæ semper rei et sacræ et civili fausta extitit ac salutaris.

At ad ceteras acerbissimas causas, quibus solliciti sumus, et in communi discrimine dolore quodam angimur præcipuo, accessere consociationes quædam, statique cœtus, quibus, quasi agmine facto cum cujuscumque etiam falsæ religionis ac cultus sectatoribus, simulata quidem in religionem pietate, vere tamen novitatis, seditionumque ubique promovendarum cupidine, libertas omnis generis prædicatur, perturbationes in sacram et civilem rem exscitantur, sanctior quælibet auctoritatis discerpitur.

Hæc perdolenti sane animo, fidentes tamen in Eo, qui imperat ventis et facit tranquillitatem, scribimus ad vos, Venerabiles Fratres, ut induti scutum fidei contendatis præliari strenue prælia Domini. Ad vos potissimum pertinet, stare pro muro contra omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei. Exerite gladium spiritus, quod est verbum Dei, habeautque a vobis panem, qui esuriunt justitiam. Adsciti, ut sitis cultores gnavi in vinea Domini, id unum agite, in hoc simul laborate, ut radix quælibet amaritudinis ex agro vobis commisso evellatur, omnique enecato semine vitiorum convalescat ibi seges læta virtutum. Eos in primis affectu paterno complexi, qui ad sacras præsertim disciplinas et ad philosophicas questiones animum appulere, hortatores auctoresque iisdem sitis, ne solius ingenii sui viribus freti imprudenter a veritatis semita in viam abeant impiorum. Meminerint, Deum esse *sapientiæ ducem, emendatoremque sapientium* [1], ac fieri non posse, ut sine Deo Deum discamus, qui per verbum docet homines scire Deum [2]. Superbi, seu potius insipientis hominis est, fidei mysteria, quæ exsuperant omnem sensum, humanis examinare ponderibus, nostræque mentis rationi confidere, quæ naturæ humanæ conditione debilis est, et infirma.

Ceterum communibus hisce votis pro rei et sacræ, et publicæ incolumitate Carissimi in Christo Filii Nostri Viri Principes sua faveant ope, et auctoritate, quam sibi collatam considerent non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium. Animadvertant sedulo, pro illorum imperio et quiete geri, quidquid pro Ecclesiæ salute laboratur; imo pluris sibi suadeant fidei causam esse debere quam Regni, magnumque sibi esse perpendant, dicimus cum S. Leone Pontifice, *si ipsorum diademati de manu Domini etiam fidei addatur corona*. Positi quasi parentes, et tutores populorum, veram, constantem, opulentam iis quietem parient, et tranquillitatem, si in eam potissimum curam incumbant, ut incolumis sit Religio et pietas in Deum, qui habet scriptum in femore : *Rex Regum et Dominus dominantium*.

Sed ut omnia hæc prospere ac feliciter eveniant, levamus oculos manusque ad Sanctissimam Virginem MARIAM, quæ sola universas hæreses interemit, Nostraque maxima fiducia, imo tota ratio est spei Nostræ [3]. Suo Ipsa patrocinio in tanta Dominici gregis necessitate studiis, consiliis, actionibusque Nostris exitus secundissimos imploret. Id et ab Apostolorum Principe PETRO, et ab ejus Coapostolo PAULO humili prece efflagitemus, ut stetis omnes pro muro, ne fundamentum aliud ponatur præter id quod positum est. Hac jucunda spe freti, confidimus, Auctorem consummatoremque fidei JESUM CHRISTUM consolaturum tandem esse Nos omnes in tribulationibus, quæ invenerunt Nos nimis, cælestisque auxilii auspicem Apostolicam Benedictionem, vobis, Venerabiles Fratres, et ovibus vestræ curæ traditis peramanter impertimur.

Datum Romæ apud S. Mariam majorem XVIII. Kalendas Septembris die sollemni Assumptionis ejusdem B. V. MARIÆ Anno Dominicæ Incarnationis MDCCCXXXII. Pontificatus Nostri Anno II.

1 Sap. 7. 15.
2 S. Ireneus Lib. 14. Cap. 10.
3 Ex. S. Bernardo Serm. de nat. B. M. V. § 7.

XV.

Damnatio et prohibitio operum Georgii Hermes per Breve Gregorii XVI. 26 Sept. 1835.

Damnantur hoc Brevi Introductionis in Theologiam Christiano-Catholicam pars. 1. et 2., Monasterii 1819. et 1829., et Dogmatices pars 1., Monasterii 1834. Decreto S. Congr. Ind. d. 7. Jan. 1836. Summus Pontifex declarari mandavit, etiam partem 2. et 3. Dogmatices comprehendi decreto d. 26. Sept. 1835. Pius vero IX. d. 25. Jul. 1847. utrumque decretum confirmavit.

Ad augendas, quibus diu noctuque premimur, angustias illud etiam calamitossissimum ac summopere deplorandum accedit, quod inter eos, qui pro religione editis operibus certant, nonnulli simulate se intrudere audeant, qui similiter pro eadem videri volunt et ostentant se dimicare, ut retenta religionis specie, veritate autem despecta, facilius possint per *philosophiam* seu per vanas eorum philosophicas commentationes et *inanem fallaciam* incautos seducere atque pervertere, hinc et populos decipere, fidentiusque inimicis palam sævientibus adjutrices porrigere manus. Quapropter, ut nobis impiæ et insidiosæ quorumdam horum scriptorum molitiones innotuerunt, non distulimus per nostras encyclicas aliasque Apostolicas litteras callida eorum et prava denunciare consilia erroresque damnare, simul et exitiales patefacere fraudes, quibus divinam Ecclesiæ constitutionem et ecclesiasticam disciplinam, imo et totum ipsum publicum ordinem funditus evertere vaferrime contendunt. Et quidem tristissimo facto comprobatum est, eos deposito tandem simulationis velo, perduellionis vexilum contra quamcunque a Deo constitutam potestatem alte jam extulisse. Verum non hæc sola subest gravissima lugendi causa. Præter enim eos, qui omnium catholicorum scandalo se perduellibus devoverunt, ad amaritudinum nostrarum cumulum in theologicum etiam stadium prodeunt, qui novitatis cupidine et æstu semper discentes et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes, magistri existunt erroris, qui veritatis discipuli non fuerunt. Peregrinis quippe improbandisque doctrinis sacra ipsi inficiunt studia et publicum etiam, si quod tenent in scholis et academiis, docendi magisterium profanare non dubitant, ipsumque, quod tueri se jac-ant, sacratissimum adulterare dignoscuntur fidei depositum. Atque inter hujusmodi erroris magistros ex constanti et fere communi per Germaniam fama adnumeratur Georgius Hermes, utpote qui audacter a regio, quem universa traditio et SS. Patres in exponendis ac vindicandis fidei veritatibus tramite stravere, deflectens, quin et superbe contemnens et damnans, tenebrosam ad errorem omnigenum viam moliatur in dubio positivo tanquam basi omnis theologicae inquisitionis, et in principio, quod statuit, rationem principem normam ac unicum medium esse, quo homo assequi possit supernaturalium veritatum cognitionem....

Hos igitur libros tradi jussimus theologis Germanicæ linguæ peritissimis omni ex parte diligentissime perscrutandos... Tandem rem totam ex integro discutiendam et examinandam deferri voluimus ad Venerabiles Fratres nostros S. R. E. Cardinales in tota republica christiana Inquisitores Generales. Hi autem omni studio, prout rei gravitas postulabat, cuncta et singula expendentes, post maturam discussionem coram Nobis habitam dijudicarunt, evanescere auctorem in cogitationibus suis pluraque in dictis operibus contexere absurda et a doctrina catholicæ Ecclesiæ aliena; præsertim vero circa naturam fidei et credendorum regulam; circa sacram Scripturam, traditionem, revelationem et Ecclesiæ magisterium; circa motiva credibilitatis; circa argumenta, queis existentia Dei adstrui confirmarique consuevit; circa ipsius Dei essentiam, sanctitatem, justitiam, libertatem, ejusdemque finem in operibus, quæ a theologis vocantur ad extra; necnon circa gratiæ necessitatem, ejusdemque ac donorum distributionem, retributionem præmiorum, et pœnarum inflictionem; circa protoparentum statum, peccatum originale, ac hominis lapsi vires; eosdemque libros tanquam continentes doctrinas et propositiones respective falsas, temerarias, captiosas, in scepticismum et indifferentismum inducentes, erroneas, scandalosas, in catholicas scholas injuriosas, fidei divinæ eversivas, hæresim sapientes ac alias ab Ecclesia damnatas, prohibendos et damnandos esse censuerunt.

Nos itaque auditis præfatorum Cardinalium suffragiis et omnibus plene perpensis, de eorum consilio ac etiam motu proprio, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, prædictos libros, ubicunque et quocunque idiomate,

seu quavis editione aut versione hucusque impressos, aut in posterum, quod absit, imprimendos, tenore praesentium damnamus et reprobamus, ac in indicem librorum prohibitorum referri mandamus; hortantes et obtestantes in Domino Venerabiles Fratres Patriarchas, Archiepiscopos et Episcopos aliosque locorum Ordinarios, ut memores districti ac *durissimi judicii*, quod eis a pastorum principe fiet de instructione, regimine et custodia gregis ipsis commissi, nedum memoratos libros a scholis repellere, verum etiam proprias oves ab hujusmodi venenatis pascuis omni cura et sollicitudine avertere satagant.

XVI.

SS. D. N.

PAPÆ PII IX.

Constitutio qua definitur B. MARIÆ immaculata conceptio.

Ineffabilis Deus, cujus viæ misericordia et veritas, cujus voluntas omnipotentia, et cujus sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter, cum ab omni æternitate prævidérit luctuosissimam totius humani generis ruinam ex Adami trangressione derivandam, atque in mysterio a sæculis abscondito primum suæ bonitatis opus decreverit per Verbi incarnationem sacramento occultiore complere, ut contra misericors suum propositum homo diabolicæ iniquitatis versutia actus in culpam non periret, et quod in primo Adamo casurum erat in secundo felicius erigeretur, ab initio et ante sæcula unigenito Filio suo Matrem, ex qua caro factus in beata temporum plenitudine nasceretur, elegit atque ordinavit, tantoque præ creaturis universis est prosequutus amore, ut in illa una sibi propensissima voluntate complacuerit. Quapropter illam longe ante omnes angelicos Spiritus, cunctosque Sanctos cœlestium omnium charismatum copia de thesauro divinitatis deprompta ita mirifice cumulavit, ut Ipsa ab omni prorsus peccati labe semper libera, ac tota pulchra et perfecta, eam innocentiæ et sanctitatis plenitudinem præ se ferret, qua major sub Deo nullatenus intelligitur, et quam præter Deum nemo assequi cogitando potest. Et quidem decebat omnino, ut perfectissimæ sanctitatæ splendoribus semper ornata fulgeret, ac vel ab ipsa originalis culpæ labe plane immunis amplissimum de antiquo serpente triumphum referret tam venerabilis mater, cui Deus Pater unicum Filium suum, quem de corde suo æqualem sibi genitum tanquam seipsum diligit, ita dare disposuit, ut naturaliter esset unus idemque communis Det Patris et Virginis Filius, et quam ipse Filius substantialiter facere sibi matrem elegit, et de qua Spiritus Sanctus voluit, et operatus est, ut conciperetur et nasceretur ille, de quo ipse procedit.

Quam originalem augustæ Virginis innocentiam cum admirabili ejusdem sanctitate, præcelsaque Dei matris dignitate omnino cohærentem catholica Ecclesia, quæ a Sancto semper edocta Spiritu columna est ac firmamentum veritatis, tanquam doctrinam possidens divinitus acceptam, et cœlestis revelationis deposito comprehensam multiplici continenter ratione, splendidisque factis magis in dies explicare, proponere, ac fovere nunquam destitit. Hanc enim doctrinam ab antiquissimis temporibus vigentem, ac fidelium animis penitus insitam, et sacrorum Antistitum curis studiisque per catholicam orbem mirifice propagatam ipsa Ecclesia luculentissime significavit, cum ejusdem Virginis Conceptionem publico fidelium cultui ac venerationi proponere non dubitavit. Quo illustri quidem facto ipsius Virginis Conceptionem veluti singularem, miram, et a reliquorum hominum primordiis longissime secretam, et omnino sanctam colendam exhibuit, cum Ecclesia nonnisi de Sanctis dies festos concelebret. Atque idcirco vel ipsissima verba, quibus divinæ Scripturæ de increata Sapientia loquuntur, ejusque sempiternas origines repræsentaut, consuevit tum in ecclesiasticis Officiis, tum in sacrosancta Liturgia adhibere, et ad illius Virginis primordia transferre, quæ uno eodemque decreto cum divinæ Sapientiæ incarnatione fuerant præstituta.

Quamvis autem hæc omnia penes fideles ubique prope recepta ostendant, quo studio ejusmodi de Immaculata Virginis Conceptione doctrinam ipsa quoque Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater et magistra, fuerit prosequuta, tamen illustria hujus Ecclesiæ facta digna plane sunt, quæ nominatim recenseantur, cum tanta sit ejusdem Ecclesiæ dignitas, atque auctoritas, quanta illi omnino debetur, quæ est catholicæ veritatis et unitatis centrum, in qua solum inviolabiliter fuit custodita religio, et ex qua traducem fidei reliquæ omnes Ecclesiæ mutuentur oportet. Itaque

eadem Romana Ecclesia nihil potius habuit quam eloquentissimis quibusque modis Immaculatam Virginis Conceptionem, ejusque cultum et doctrinam asserere, tueri, promovere et vindicare. Quod apertissime planissimeque testantur et declarant tot insignia sane acta Romanorum Pontificum Decessorum Nostrorum, quibus in persona Apostolorum Principis ab ipso Christo Domino divinitus fuit commissa suprema cura atque potestas pascendi agnos et oves, confirmandi fratres, et universam regendi et gubernandi Ecclesiam.

Enimvero Prædecessores Nostri vehementer gloriati sunt Apostolica sua auctoritate festum Conceptionis in Romana Ecclesia instituere, ac proprio Officio, propriaque Missa, quibus prærogativa immunitatis ab hæreditaria labe manifestissime asserebatur, augere, honestare, et cultum jam institutum omni ope promovere, amplificare sive erogatis indulgentiis, sive facultate tributa civitatibus, provinciis, regnisque, ut Deiparam sub titulo Immaculatæ Conceptionis patronam sibi deligerent, sive comprobatis Sodalitatibus, Congregationibus, Religiosisque Familiis ad Immaculatæ Conceptionis honorem institutis, sive laudibus eorum pietati delatis, qui monasteria, xenodochia, altaria, templa sub Immaculati Conceptus titulo erexerint, aut sacramenti religione interposita immaculatam Deiparæ Conceptionem strenue propugnare spoponderint. Insuper summopere lætati sunt decernere Conceptionis festum ab omni Ecclesia esse habendum eodem censu ac numero, quo festum Nativitatis, idemque Conceptionis festum cum octava ab universa Ecclesia celebrandum, et ab omnibus inter ea quæ præcepta sunt, sancte colendum, ac Pontificiam Capellam in Patriarchali Nostra Liberiana Basilica die Virginis Conceptioni sacro quotannis esse peragendam. Atque exoptantes in fidelium animis quotidie magis fovere hanc de Immaculata Deiparæ Conceptione doctrinam, eorumque pietatem excitare ad ipsam Virginem sine labe originali conceptam colendam, et venerandam, gavisi sunt quam libentissime facultatem tribuere, ut in Lauretanis Litaniis, et in ipsa Missæ Præfatione Immaculatus ejusdem Virginis proclamaretur Conceptus atque adeo lex credendi ipsa supplicandi lege statueretur. Nos porro tantorum Prædecessorum vestigiis inhærentes, non solum quæ ab ipsis pientissime sapientissimeque fuerant constituta probavimus, et recepimus, verum etiam memores institutionis Sixti IV proprium de Immaculata Conceptione Officium auctoritate Nostra munivimus, illiusque usum universæ Ecclesiæ lætissimo prorsus animo concessimus.

Quoniam vero quæ ad cultum pertinent, intimo plane vinculo cum ejusdem objecto conserta sunt, neque rata et fixa manere possunt, si illud anceps sit, et in ambiguo versetur, idcirco Decessores Nostri Romani Pontifices omni cura Conceptionis cultum amplificantes, illius etiam objectum ac doctrinam declarare et inculcare impensissime studuerunt. Etenim clare aperteque docuere, festum agi de Virginis Conceptione, atque uti falsam, et ab Ecclesiæ mente alienissimam proscripserunt illorum opinionem, qui non Conceptionem ipsam, sed sanctificationem ab Ecclesia coli arbitrarentur et affirmarent. Neque mitius cum iis agendum esse existimarunt, qui ad labefactandam de Immaculata Virginis Conceptione doctrinam, excogitato inter primum atque alterum Conceptionis instans et momentum discrimine, asserebant, celebrari quidem Conceptionem, sed non pro primo instanti atque momento. Ipsi namque Prædecessores Nostri suarum partium esse duxerunt, et beatissimæ Virginis Conceptionis festum, et Conceptionem pro primo instanti tanquam verum cultus objectum omni studio tueri ac propugnare. Hinc decretoria plane verba, quibus Alexander VII Decessor Noster sinceram Ecclesiæ mentem declaravit inquiens : « Sane vetus est Christi fidelium erga ejus « beatissimam Matrem Virginem Mariam « pietas sentientium, ejus animam primo « instanti creationis, atque infusionis in cor« pus fuisse speciali Dei gratia et privilegio, « intuitu meritorum Jesu Christi ejus Filii « humani generis Redemptoris, a macula « peccati originalis præservatam immunem, « atque in hoc sensu ejus Conceptionis festi« vitatem solemni ritu colentium et celebran« tium [1]. »

Atque illud in primis solemne quoque fuit iisdem Decessoribus Nostris doctrinam de Immaculata Dei matris Conceptione sartam tectamque omni cura, studio et contentione tueri. Etenim non solum nullatenus passi sunt, ipsam doctrinam quovis modo a quopiam notari, atque traduci, verum etiam longe ulterius progressi perspicuis declarationibus,

1 Alexander VII, Const. *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, VIII. Decembris 1661.

iteratisque vicibus edixerunt, doctrinam, qua Immaculatam Virginis Conceptionem profitemur, esse, suoque merito haberi cum ecclesiastico cultu plane consonam, eamque veterem, ac prope universalem et ejusmodi, quam Romana Ecclesia sibi fovendam, tuendamque susceperit, atque omnino dignam, quæ in sacra ipsa Liturgia, solemnibusque precibus usurparetur. Neque his contenti, ut ipsa de Immaculato Virginis Conceptu doctrina inviolata persisteret, opinionem huic doctrinæ adversam sive publice, sive privatim defendi posse severissime prohibuere, eamque multiplici veluti vulnere confectam esse voluerunt. Quibus repetitis luculentissimis declarationibus, ne inanes viderentur, adjecere sanctionem : quæ omnia laudatus Prædecessor Noster Alexander VII his verbis est complexus :

« Nos considerantes, quod Sancta Romana « Ecclesia de Intemeratæ semper Virginis « Mariæ Conceptione festum solemniter cele- « brat, et speciale ac proprium super hoc « officium olim ordinavit jux piam, devotam, « et laudabilem institutionem, quæ a Sixto IV « Prædecessore Nostro tunc emanavit ; volen- « tesque laudabili huic pietati et devotioni, et « festo, ac cultu secundum illam exhibito, in « Ecclesia Romana post ipsius cultus institutio- « nem numquam immutato, Romanorum Pon- « tificum Prædecessorum Nostrorum exem- « plo, favere nec non tueri pietatem, et « devotionem hanc colendi, et celebrandi bea- « tissimam Virginem, præveniente scilicet Spi- « ritus Sancti gratia, a peccato originali præ- « servatam, cupientesque in Christi grege « unitatem spiritus in vinculo pacis, sedatis « offensionibus et jurgiis, amotisque scan- « dalis conservare : ad præfatorum Episcopo- « rum cum Ecclesiarum suarum Capitulis, ac « Philippi Regis, ejusque Regnorum oblatam « Nobis instantiam, ac preces ; Constitutiones, « et Decreta, a Romanis Pontificibus Præde- « cessoribus Nostris, et præcipue a Sixto IV, « Paulo V et Gregorio XV edita in favorem « sententiæ asserentis, Animam beatæ Mariæ « Virginis in sui creatione, et in corpus infu- « sione, Spiritus Sancti gratia donatam, et a « peccato originali præservatam fuisse, nec « non et in favorem festi, et cultus Concep- « tionis ejusdem Virginis Deiparæ secundum « piam istam sententiam, ut præfertur, exhi- « biti, innovamus, et sub censuris et pœnis « in eisdem Constitutionibus contentis, obser- « vari mandamus,

« Et insuper omnes et singulos, qui præ- « fatas Constitutiones, seu Decreta ita pergent « interpretari, ut favorem per illas dictæ « sententiæ, et festo seu cultui secundum « illam exhibito, frustrentur, vel qui hanc « eamdem sententiam, festum seu cultum in « disputationem revocare, aut contra ea « quoquo modo directe, vel indirecte aut « quovis prætextu, etiam definibilitatis ejus « examinandæ, sive sacram Scripturam, aut « sanctos Patres, sive Doctores glossandi vel « interpretandi, denique alio quovis prætextu « seu occasione, scripto seu voce loqui, con- « cionari, tractare, disputare, contra ea quid- « quam determinando, aut asserendo, vel « argumenta contra ea afferendo, et insoluta « relinquendo, aut alio quovis inexcogitabili « modo disserendo ausi fuerint ; præter pœnas « et censuras in Constitutionibus Sixti IV « contentas, quibus illos subjacere volumus, « et per præsentes subjicimus, etiam con- « cionandi, publice legendi, seu docendi, et « interpretandi facultate, ac voce activa, et « passiva in quibuscumque electionibus, eo « ipso absque alia declaratione privatos esse « volumus ; nec non ad concionandum, pu- « blice legendum, docendum, et interpre- « tandum perpetuæ inhabilitatis pœnas ipso « facto incurrere absque alia declaratione ; a « quibus pœnis nonnisi a Nobis ipsis, vel a « Successoribus Nostris Romanis Pontificibus « absolvi, aut super iis dispensari possint : « nec non eosdem aliis pœnis, Nostro, et « eorumdem Romanorum Pontificum Suc- « cessorum Nostrorum arbitrio infligendis, « pariter subjacere volumus, prout subjici- « mus per præsentes, innovantes Pauli V et « Gregorii XV superius memoratas Constitu- « tiones sive Decreta.

« Ac libros, in quibus præfata sententia, « festum, seu cultus secundum illam in « dubium revocatur, aut contra ea quomo- « documque, ut supra, aliquid scribitur aut « legitur, seu locutiones, conciones, tractatus « et disputationes contra eadem continentur ; « post Pauli V supra laudatum Decretum « edita, aut in posterum quomodolibet edenda, « prohibemus sub pœnis et censuris in Indice « librorum prohibitorum contentis ; et ipso « facto absque declaratione pro expresse pro- « hibitis haberi volumus et mandamus. »

Omnes autem norunt quanto studio hæc de Immaculata Deiparæ Virginis Conceptione doctrina a spectatissimis Religiosis Familiis, et celebrioribus Theologicis Academiis ac præstantissimis rerum divinarum scientia

Doctoribus fuerit tradita, asserta ac propugnata. Omnes pariter norunt quantopere solliciti fuerint Sacrorum Antistites vel in ipsis ecclesiasticis conventibus palam publiceque profiteri, sanctissimam Dei Genitricem Virginem Mariam ob prævisa Christi Domini Redemptoris merita nunquam originali subjacuisse peccato, sed præservatam omnino fuisse ab originis labe, et idcirco sublimiori modo redemptam. Quibus illud profecto gravissimum, et omnino maximum accedit, ipsam quoque Tridentinam Synodum, cum dogmaticum de peccato originali ederet decretum, quo juxta sacrarum Scripturarum, sanctorumque Patrum, ac probatissimorum Conciliorum testimonia statuit, ac definivit, omnes homines nasci originali culpa infectos, tamen solemniter declarasse, non esse suæ intentionis in decreto ipso, tantaque definitionis amplitudine comprehendere beatam, et immaculatam Virginem Dei Genitricem Mariam. Hac enim declaratione Tridentini Patres, ipsam beatissimam Virginem ab originali labe solutam pro rerum temporumque adjunctis satis innuerunt, atque adeo perspicue significarunt, nihil ex divinis Litteris, nihil ex traditione, Patrumque auctor:tate rite afferri posse, quod tantæ Virginis prærogative quovis modo refragetur.

Et re quidem vera hanc de Immaculata beatissimæ Virginis Conceptione doctrinam quotidie magis gravissimo Ecclesiæ sensu, magisterio, studio, scientia, ac sapientia tam splendide explicatam, declaratam, confirmatam, et apud omnes catholici orbis populos, ac nationes mirandum in modum propagatam, in ipsa Ecclesia semper extitisse veluti a majoribus acceptam, ac revelatæ doctrinæ charactere insignitam illustri venerandæ antiquitatis Ecclesiæ orientalis et occidentalis monumenta validissime testantur. Christi enim Ecclesia sedula depositorum apud se dogmatum custos, et vindex, nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit, sed omni industria vetera fideliter, sapienterque tractando si qua antiquitus informata sunt, et Patrum fides sevit, ita limare, expolire studet, et prisca illa cœlestis doctrinæ dogmata accipiant evidentiam, lucem, distinctionem, sed retineant plenitudinem, integritatem, proprietatem, ac in suo tantum genere crescant, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia.

Equidem Patres, Ecclesiæque Scriptores cœlestibus edocti eloquiis nihil antiquius habuere, quam in libris ad explicandas Scripturas, vindicanda dogmata erudiendosque fideles elucubratis summam Virginis sanctitatem, dignitatem, atque ab omni peccati labe integritatem, ejusque præclaram de teterrimo humani generis hoste victoriam multis mirisque modis certatim prædicare atque efferre. Quapropter enarrantes verba, quibus Deus præparata renovandis mortalibus suæ pietatis remedia inter ipsa mundi primordia prænuntians et deceptoris serpentis retulit audaciam, et nostri generis spem mirifice erexit inquiens: « Inimicitias ponam inter te et mulierem, semen tuum et semen illius, » docuere divino hoc oraculo clare aperteque præmonstratum fuisse misericordem humani generis Redemptorem, scilicet Unigenitum Dei Filium Christum Jesum, ac designatam beatissimam Ejus Matrem Virginem Mariam, ac simul ipsissimas utriusque contra diabolum inimicitias insigniter expressas. Quocirca sicut Christus Dei hominumque mediator humana assumpta natura delens quod adversus nos erat chirographum decreti, illud cruci triumphator affixit, sic sanctissima Virgo arctissimo, et indissolubili vinculo cum eo conjuncta una cum Illo, et per Illum sempiternas contra venenosum serpentem imimicitias exercens, ac de ipso plenissime triumphans illius caput immaculato pede contrivit.

Hunc eximium, singularemque Virginis triumphum, excellentissimamque innocentiam, puritatem, sanctitatem, ejusque ab omni peccati labe integritatem, atque ineffabilem cœlestium omnium gratiarum, virtutum, ac privilegiorum copiam, et magnitudinem iidem Patres viderunt tum in arca illa Noe, quæ divinitus constituta a communi totius mundi naufragio plane salva et incolumis evasit; tum in scala illa, quam de terra ad cœlum usque pertingere vidit Jacob, cujus gradibus Angeli Dei ascendebant, et descendebant, cujusque vertici ipse innitebatur Dominus; tum in rubo illo, quem in loco sancto Moyses undique ardere, ac inter crepitantes ignis flammas non jam comburi aut jacturam vel minimam pati, sed pulchre virescere ac florescere conspexit: tum in illa inexpugnabili turri a facie inimici, ex qua mille clypei pendent, omnisque armatura fortium; tum in horto illo concluso, qui nescit violari, neque corrumpi ullis insidiarum fraudibus; tum in corusca illa Dei civitate, cujus fundamenta in montibus sanctis; tum in augustissimo illo Dei templo, quod divinis refulgens splendori-

bus plenum est gloria Domini; tum in aliis ejusdem generis omnino plurimis, quibus excelsam Deiparæ dignitatem, ejusque illabatam innocentiam, et nulli unquam nævo obnoxiam sanctitatem insigniter prænunciatam fuisse Patres tradiderunt.

Ad hanc eamdem divinorum munerum veluti summam, originalemque Virginis, de qua natus est Jesus, integritatem describendam iidem Prophetarum adhibentes eloquia non aliter ipsam augustam Virginem concelebrarunt, ac uti columbam mundam, et sanctam Jerusalem, et excelsum Dei thronum, et arcam sanctificationis et domum, quam sibi æterna ædificavit Sapientia, et Reginam illam, quæ deliciis affluens, et innixa super Dilectum suum, ex ore Altissimi prodivit omnino perfecta. Speciosa ac penitus cara Deo, et nullo unquam labis nævo maculata. Cum vero ipsi Patres, Ecclesiæque Scriptores animo menteque reputarent, beatissimam Virginem ab Angelo Gabriele sublimissimam Dei Matris dignitatem ei nuntiante, ipsius Dei nomine et jussu gratia plenam fuisse nuncupatam, docuerunt hac singulari solemnique salutatione nunquam alias audita ostendi, Deiparam fuisse omnium divinarum gratiarum sedem; omnibusque divini Spiritus charismatibus exornatam, imo eorumdem charismatum infinitum prope thesaurum; abyssumque inexhaustam, adeo ut nunquam maledicto obnoxia, et una cum Filio perpetuæ benedictionis particeps ab Elisabeth divino acta Spiritu audire meruerit : *Benedicta Tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.*

Hinc non luculenta minus, quam concors eorumdem sententia, gloriosissimam Virginem, cui fecit magna, qui potens est, ea cœlestium omnium donorum vi, ea gratiæ plenitudine, eaque innocentia emicuisse, qua veluti ineffabile Dei miraculum, immo omnium miraculorum apex, ac digna Dei Mater extiterit, et ad Deum ipsum pro ratione creatæ naturæ, quam proxime accedens omnibus, qua humanis, qua angelicis præconiis celsior evaserit. Atque idcirco ad originalem Dei Genitricis innocentiam, justitiamque vindicandam, non Eam moda cum Heva adhuc virgine, adhuc innocente, adhuc incorrupta, et nondum mortiferis fraudulentissimi serpentis insidiis decepta sæpissime contulerunt, verum etiam mira quadam verborum, sententiarumque varietate prætulerunt. Heva enim serpenti misere obsequuta et ab originali excidit innocentia, et illius mancipium evasit, sed beatissima Virgo originale donum jugiter augens, quin serpenti aures unquam præbuerit, illius vim potestatemque virtute divinitus accepta funditus labefactavit.

Quapropter nunquam cessarunt Deiparam appellare vel filium inter spinas, vel terram omnino intactam, virgineam, illibatam, immaculatam, semper benedictam, et ab omni peccati contagione liberam, ex qua novus formatus est Adam, vel irreprehensibilem, lucidissimum, amœnissimumque innocentiæ, immortalitatis, ac deliciarum paradisum a Deo ipso consitum et ab omnibus venenosi serpentis insidiis defensum, vel lignum immarcescibile, quod peccati vermis nunquam corruperit, vel fontem semper illimem, et Spiritus Sancti virtute signatum, vel divinissimum templum, vel immortalitatis thesaurum, vel unam et solam non mortis sed vitæ filiam, non iræ sed gratiæ germen, quod semper virens ex corrupta infectaque radice singulari Dei providentia præter statas communesque leges effloruerit. Sed quasi hæc, licet splendidissima, satis non forent, propriis definitisque sententiis edixerunt, nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habendam esse quæstionem de sancta Virgine Maria, cui plus gratiæ collatum fuit ad vincendum omni ex parte peccatum ; tum professi sunt, gloriosissimam Virginem fuisse parentum reparatricem, posterorum vivificatricem, a sæculo electam, ab Altissimo sibi præparatam, a Deo, quando ad serpentem ait : « Inimicitias ponam inter te et mulierum, » prædictam, quæ procul dubio venenatum ejusdem serpentis caput contrivit; ac propterea affirmarunt, eamdem beatissimam Virginem fuisse per gratiam ab omni peccati labe integram, ac liberam ab omni contagione et corporis, et animæ, et intellectus, ac semper cum Deo conversatam, et sempiterno fœdere cum illo conjunctam, nunquam fuisse in tenebris, sed semper in luce, et idcirco idoneum plane extitisse Christo habitaculum non pro habitu corporis, sed pro gratia originali.

Accedunt nobilissima effata, quibus de Virginis Conceptione loquentes testati sunt, naturam gratiæ cessisse ac stetisse tremulam pergere non sustinentem; nam futurum erat, ut Dei Genitrix Virgo non antea ex Anna conciperetur, quam gratia fructum ederet; concipi siquidem primogenitum oportebat, ex qua concipiendus esset omnis creaturæ primogenitus. Testati sunt carnem Virginis ex Adam sumptam maculas Adæ non admi-

sisse, ac propterea beatissimam Virginem tabernaculum esse ab ipso Deo creatum, Spiritu Sancto formatum, et purpureæ revera operæ quod novus ille Beseleel auro intextum variumque effinxit, eamdemque esse meritoque celebrari ut illam, quæ proprium Dei opus primum extiterit ignitis maligni telis latuerit, et pulchra natura, ac labis prorsus omnis nescia, tanquam aurora undequaque rutilans in mundum prodiverit in sua Conceptione Immaculata. Non enim decebat, ut illud vas electionis communibus lacesseretur injuriis, quoniam plurimum a ceteris differens, natura communicavit non culpa, immo prorsus decebat ut sicut Unigenitus in cœlis Patrem habuit, quem Seraphim ter Sanctum extollunt, ita Matrem haberet in terris, quæ nitore sanctitatis nunquam caruerit. Atque hæc quidem doctrina adeo majorum mentes, animosque occupavit, ut singularis et omnino mirus penes illos invaluerit loquendi usus, quo Deiparum sæpissime compellarunt immaculatam omnique ex parte immaculatam, innocentem et innocentissimam, illibatam et undequaque illibatam, sanctam et ab omni peccati sorde alienissimam, totam puram, totam intemeratam, ac ipsam prope puritatis et innocentiæ formam pulchritudine pulchiorem, venustate venustiorum, sanctiorem sanctitate, solamque sanctam purissimamque anima et corpore, quæ supergressa est omnem integritatem et virginitatem, ac sola tota facta domicilium universarum gratiarum Sanctissimi Spiritus et quæ, solo Deo excepto, extitit cunctis superior, et ipsis Cherubim et Seraphim, et omni exercitu Angelorum *natura pulchrior, formosior et sanctior*, cui prædicandæ cœlestes et terrenæ linguæ minime sufficiunt. Quem usum ad sanctissimæ quoque Liturgiæ monumenta atque ecclesiastica officia sua veluti sponte fuisse traductum, et in illis passim recurrere, ampliterque dominari nemo ignorat, cum in illis Deipara invocetur et prædicetur veluti una incorrupta pulchritudinis columba, veluti rosa semper vigens, et undequaque purissima et semper immaculata semperque beata, ac celebretur uti innocentia, quæ nunquam fuit læsa, et altera Heva, quæ Emmanuelem peperit.

Nil igitur mirum si de Immaculata Deiparæ Virginis Conceptione doctrinam judicio Patrum divinis Litteris consignatam, tot gravissimis eorumdem testimoniis traditam, tot illustribus venerandæ antiquitatis monumentis expressam et celebratam, ac maximo gravissimoque Ecclesiæ judicio propositam et confirmatam tanta pietate, religione et amore ipsius Ecclesiæ Pastores, populique fideles quotidie magis profiteri sint gloriati, ut nihil iisdem dulcius, nihil carius, quam ferventissimo affectu Deiparam Virginem absque labe originali conceptam ubique colere, venerari, invocare, et prædicare. Quamobrem ab antiquis temporibus Sacrorum Antistites, Ecclesiastici viri, regulares Ordines, ac vel ipsi imperatores et Reges ab hac Apostolica Sede enixe efflagitarunt, ut Immaculata sanctissimæ Dei Genitricis Conceptio veluti catholicæ fidei dogma definiretur. Quæ postulationes hac nostra quoque ætate iteratæ fuerunt ac potissimum felicis recordationis Gregorio XVI Prædecessori Nostro, ac Nobis ipsis oblatæ sunt tum ab Episcopis, tum a clero sæculari, tum a Religiosis Familiis, ac summis Principibus et fidelibus populis.

Nos itaque singulari animi Nostri gaudio hæc omnia probe noscentes, ac serio considerantes, vix dum licet immeriti arcano divinæ Providentiæ consilio ad hanc sublimem Petri Cathedram evecti totius Ecclesiæ gubernacula tractanda suscepimus, nihil certe antiquius habuimus, quam pro summa Nostra vel a teneris annis erga sanctissimam Dei Genitricem Virginem Mariam veneratione, pietate et affectu ea omnia peragere, quæ adhuc in Ecclesiæ votis esse poterant, ut beatissimæ Virginis honor augeretur, ejusque prærogativæ uberiori luce niterent. Omnem autem maturitatem adhibere volentes constituimus peculiarem VV. FF. NN. S. R. E. Cardinalium religione, consilio, ac divinarum rerum scientia illustrium Congregationem, et viros ex clero tum sæculari, tum regulari, theologicis disciplinis apprime excultos selegimus, ut ea omnia, quæ Immaculatam Virginis Conceptionem respiciunt, accuratissime perpenderent, propriamque sententiam ad Nos deferrent. Quamvis autem Nobis ex receptis postulationibus de definienda tandem aliquando Immaculata Virginis Conceptione perspectus esset plurimorum Sacrorum Antistitum sensus, tamen Encyclicas Litteras die 2 Februarii anno 1849 Cajetæ datas ad omnes Venerabiles Fratres totius catholici orbis Sacrorum Antistites misimus, ut, adhibitis ad Deum precibus, nobis scripto etiam significarent, quæ esset suorum fidelium erga Immaculatam Dei paræ Conceptionem pietas, ac devotio, et quid ipsi præsertim Antistites de hac ipsa definitione ferenda sentirent, quidve

exoptarent, ut, quo fieri solemnius posset, supremum Nostrum judicium proferremus.

Non mediocri certe solatio affecti fuimus ubi eorumdem Venerabilium Fratrum ad Nos responsa venerunt. Nam iidem incredibili quadam jucunditate, lætitia, ac Studio Nobis rescribentes non solum singularem suam, et proprii cujusque cleri, populique fidelis erga Immaculatum beatissimæ Virginis Conceptum pietatem, mentemque denuo confirmarunt, verum etiam communi veluti voto a Nobis expostularunt, ut Immaculata ipsius Virginis Conceptio supremo Nostro judicio et auctoritate definiretur. Nec minori certe interim gaudio perfusi sumus, cum VV. FF. NN. S. R. E. Cardinales commemoratæ peculiaris Congregationis et prædicti Theologi Consultores a Nobis electi pari alacritate et studio post examen diligenter adhibitum hanc de Immaculata Deiparæ Conceptione definitionem a Nobis efflagitaverint..

Post hæc illustribus Prædecessorum Nostrorum vestigiis inhærentes, ac rite recteque procedere optantes indiximus et habuimus Consistorium, in quo Venerabiles Fratres Nostros Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales alloquuti sumus, eosque summa animi Nostri consolatione audivimus a nobis exposcere, ut dogmaticam de Immaculata Deiparæ Virginis Conceptione definitionem emittere vellemus.

Itaque plurimum in Domino confisi advenisse temporum opportunitatem pro Immaculata sanctissimæ Dei Genitricis Virginis Mariæ Conceptione definienda, quam divina eloquia, veneranda traditio, perpetuus Ecclesiæ sensus, singularis catholicorum Antistitum, ac fidelium conspiratio et insignia Prædecessorum Nostrorum acta, constitutiones mirifice illustrant atque declarant; rebus omnibus diligentissime perpensis, et assiduis, fervidisque ad Deum precibus effusis, minime cunctandum Nobis esse censuimus supremo Nostro judicio Immaculatam ipsius Virginis Conceptionem sancire, definire, atque ita pientissimis catholici orbis desideriis, Nostræque in ipsam sanctissimam Virginem pietati satisfacere, ac simul in Ipsa Unigenitum Filium suum Dominum Nostrum Jesum Christum magis atque magis honorificare, cum in Filium redundet quidquid honoris et laudis in Matrem impenditur.

Quare postquam nunquam intermissimus in humilitate et jejunio privatas Nostras et publicas Ecclesiæ preces Deo Patri per Filium Ejus offerre, et Spiritus Sancti virtute mentem Nostram dirigere, et confirmare dignaretur, implorato universæ cœlestis Curiæ præsidio, et advocato cum gemitibus Paraclito Spiritu, eoque sic adspirante, ad honorem Sanctæ et Individuæ Trinitatis, ad decus et ornamentum Virginis Deiparæ, ad exaltationem Fidei catholicæ, et Christianæ Religionis augmentum, auctoritate Domini Nostri Jesu Christi, beatorum Apostolorum Petri et Pauli, ac Nostra declaramus pronunciamus et definimus, doctrinam, quæ tenet beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suæ Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. Quapropter si qui secus ac a Nobis definitum est, quod Deus avertat, præsumpserint corde sentire, ii noverint, ac porro sciant, se proprio judicio condemnatos, naufragium circa fidem passos esse, et ab unitate Ecclesiæ defecisse, ac præterea facto ipso suo semet pœnis e jure statuis subjicere si quod corde sentiunt, verbo aut scripto, vel alio quovis externo modo significare ausi fuerint.

Repletum quidem est gaudio os Nostrum et lingua Nostra exultatione, atque humillimas maximasque Christo Jesu Domino Nostro agimus et semper agemus gratias, quod singulari suo beneficio Nobis licet immerentibus concesserit hunc honorem atque hanc gloriam et laudem sanctissimæ suæ Matri offerre et decernere. Certissima vero spe et omni prorsus fiducia nitimur fore, ut ipsa beatissima Virgo, quæ tota pulchra et Immaculata venenosum crudelissimi serpentis caput contrivit, et salutem attulit mundo, quæque Prophetarum, Apostolorumque præconium, et honor Martyrum, omniumque Sanctorum lætitia et corona, quæque tutissimum cunctorum periclitantium perfugium, et fidissima auxiliatrix, ac totius terrarum orbis potentissima apud unigenitum Filium suum mediatrix, et conciliatrix, ac præclarissimum Ecclesiæ sanctæ decus et ornamentum, firmissimumque præsidium, cunctas semper interemit hæreses, et fideles populos, gentesque a maximis omnis generis calamitatibus eripuit, ac Nos ipsos a tot ingruentibus periculis liberavit; velit validissimo suo patrocinio efficere, ut sancta Mater Catholica Ecclesia cunctis amotis difficultatibus, cunctisque profligatis erroribus ubicumque gentium, ubicumque

locorum, quotidie magis vigeat, floreat, ac regnet a mari usque ad mare et a flumine usque ad terminos orbis terrarum, omnique pace, tranquillitate, ac libertate fruatur ut rei veniam, ægri medelam, pusilli corde robur, afflicti consolationem, periclitantes adjutorium obtineant, et omnes errantes discussa mentis caligine ad veritatis ac justitiæ semitam redeant, ac fiat unum ovile, et unus pastor.

Audiant hæc Nostra verba omnes Nobis carissimi Catholicæ Ecclesiæ filii, et ardentiori usque pietatis, religionis, et amoris studio pergant colere, invocare, exorare beatissimam Dei Genetricem Virginem Mariam sine labe originali conceptam, atque hanc dulcissimam misericordiæ et gratiæ Matrem in omnibus periculis, angustiis, necessitatibus, rebusque dubiis ac trepidis cum omni fiducia confugiant. Nihil enim timendum, nihilque desperandum Ipsa duce, Ipsa auspice, Ipsa propitia, Ipsa protegente, quæ maternum sane in nos gerens animum, nostræque salutis negotia tractans de universo humano genere est sollicita, et cœli terræque Regina a Domino constituta, ac super omnes Angelorum choros Sanctorumque ordines exaltata adstans a dextris Unigeniti Filii sui Domini Nostri Jesu Christi maternis suis precibus validissime impetrat, et quod quærit invenit, ac frustrari non potest.

Denique ut ad universalis Ecclesiæ notitiam hæc Nostra de Immaculata Conceptione beatissimæ Virginis Mariæ definitio deducatur, has Apostolicas Nostras Litteras, ad perpeturm rei memoriam extare voluimos; mandantes ut harum transumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, es sigillo personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides ab omnibus adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Nulli ergo hominum liceat paginam hanc Nostræ declarationis, pronunciationis ac definitionis infringere, vel ei ausu temerario adversari et contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicæ millesimo octingentesimo quinquagesimo quarto, VII Idus Decembris anno MDCCCLIV, Pontificatus Nostri anno nono,

PIUS PP. IX.

XVII.

SS. D. N.

PAPÆ PII IX.

Encyclica ad omnes episcopos.

Quanta cura ac pastorali vigilantia Romani Pontifices Prædecessores Nostris exsequentes demandatum sibi ab ipso Christo Domino in persona Beatissimi Petri Apostolorum Principis officium, munusque pascendi agnos et oves nunquam intermiserint universum Dominicum gregem sedulo enutrire verbis fidei, ac salutari doctrina imbuere, eumque venenatis pascuis arcere, omnibus quidem ac Vobis præsertim compertum, exploratumque est, Venerabiles Fratres. Et sane iidem Decessores Nostri augustæ catholicæ religionis, veritatis ac justitiæ assertores et vindices, de animarum salute maxime solliciti nihil potius unquam habuere, quam sapientissimis suis Litteris, et Constitutionibus retegere et damnare omnes hæreses et errores, qui Divinæ Fidei nostræ, catholicæ Ecclesiæ doctrinæ, morum honestati, ac sempiternæ hominum saluti adversi, graves frequentes excitarunt tempestates, et christianam civilemque rempublicam miserandum in modum funestarunt. Quocirca iidem Decessores Nostri Apostolica fortitudine continenter obstiterunt nefariis iniquorum hominum molitionibus, qui despumantes tamquam fluctus feri maris confusiones suas, ac libertatem pramittentes, cum servi sint corruptionis, fallacibus suis opinionibus, et perniciossisimis scriptis catholicæ religionis civilisque societatis fundamenta convellere, omnemque virtutem ac justitiam de medio tollere, omniumque animos mentesque depravare, et incautos imperitamque præsertim juventutem a recta morum disciplina avertere, eamque miserabiliter corrumpere, in erroris laqueos inducere, ac tandem ab Ecclesiæ catholicæ sinu avellere conati sunt.

Jam vero, uti vobis, Venerabiles Fratres, apprime notum est, Nos vix dum arcano divinæ providentiæ consilio nullis certe Nostris meritis ad hanc Petri Cathedram evecti fuimus, cum videremus summo animi Nostri dolore horribilem sane procellam tot pravis opinionibus excitatam, et gravissima, ac nunquam satis lugenda damna, quæ in christia-

num populum ex tot erroribus redundant, pro Apostolici Nostri Ministerii officio illustria Prædecessorum Nostrorum vestigia sectantes Nostram extulimus vocem, ac pluribus in vulgus editis encyclicis Epistolis et Allocutionibus in Consistorio habitis, aliisque Apostolicis Litteris præcipuos tristissimæ nostræ ætatis errores damnavimus, eximiamque vestram episcopalem vigilantiam excitavimus, et universos catholicæ Ecclesiæ Nobis carissimos filios etiam atque etiam monuimus et exhortati sumus, ut tam diræ contagia pestis omnino horrerent et devitarent. Ac præsertim Nostra prima Encyclica Epistola die 9 novembris anno 1846 Vobis scripta, binisque Allocutionibus, quarum altera die 9 decembris anno 1854, altera vero 9 junii anno 1862 in Consistorio a Nobis habita fuit, monstrosa opinionum portenta damnavimus, quæ hac potissimum ætate cum maximo animarum damno, et civilis ipsius societatis detrimento dominantur, quæque non solum catholicæ Ecclesiæ, ejusque salutari doctrinæ ac venerandis juribus, verum etiam sempiternæ naturali legi a Deo in omnium cordibus insculptæ, rectæque rationi maxime adversantur, et ex quibus alii propre omnes originem habent errores.

Etsi autem haud omiserimus potissimos hujusmodi errores sæpe proscribere et reprobare, tamen catholicæ Ecclesiæ causa, animarumque salus Nobis divinitus commissa, atque ipsius humanæ societatis bonum omnino postulant, ut iterum pastoralem vestram sollicitudinem excitemus ad alias pravas profligandas opiniones, quæ ex eisdem erroribus, veluti ex fontibus erumpunt. Quæ falsæ ac perversæ opiniones eo magis detestandæ sunt, quod eo potissimum spectant, ut impediatur et amoveatur salutaris illa vis, quam catholica Ecclesia ex divini sui Auctoris institutione, et mandato libere exercere debet usque ad consummationem sæculi non minus erga singulos homines, quam erga nationes, populos summosque eorum Principes, utque de medio tollatur mutua illa inter Sacerdotium et Imperium consiliorum societas et concordia, quæ rei cum sacræ tum civili fausta semper extitit ac salutaris [1]. Etenim probe noscitis, Venerabiles Fratres, hoc tempore non paucos reperiri, qui civili consortio impium absurdumque *naturalismi*, uti vocant, principium applicantes audent docere, « optimam societatis publicæ rationem, civilemque progressum omnino requirere, ut humana societas constituatur et gubernetur, nullo habito ad religionem respectu, ac si ea non existeret, vel saltem nullo facto veram inter falsasque religiones discrimine. » Atque contra sacrarum Litterarum, Ecclesiæ, sanctorumque Patrum doctrinam, asserere non dubitant, « optimam esse conditionem societatis, in qua Imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis pœnis violatores catholicæ religionis, nisi quatenus pax publica postulet. » Ex qua omnino falsa socialis regiminis idea haud timent erroneam illam fovere opinionem catholicæ Ecclesiæ, animarumque saluti maxime exitialem a rec. mem. Gregorio XVI prædecessore Nostro *deliramentum* appellatam [2], nimirum « libertatem conscientiæ, et cultuum esse proprium cujuscumque hominis jus, quod lege proclamari, et asseri debet in omni recte constituta societate, et jus civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica vel civili auctoritate coarctandam, quo suos conceptus quoscumqus sive voce, sive typis, sive alia ratione palam publiceque manifestare, ac declarare valeant. » Dum vero id temere affirmant, haud cogitant et considerant, quod *libertatem perditionis* [3] prædicant, et quod « si humanis persuasionibus « semper disceptare sit liberum, nunquam « deesse poterunt, qui veritati audeant resul- « tare, et de humanæ sapientiæ loquacitate « confidere, cum hanc nocentissimam vani- « tatem quantum debeat fides et sapientia « christiana vitare ex ipsa Domini nostri Jesu « Christi, institutione cognoscat [4]. »

Et quoniam ubi a civili societate fuit amota religio, ac repudiata divinæ revelationis doctrina et auctoritas, vel ipsa germana justitiæ humanique juris notio tenebris obscuratur et amittitur, atque in veræ justitiæ legitimique juris locum materialis substituitur vis, inde liquet cur nonnulli certissimis sanæ rationis principiis penitus neglectis posthabitisque audeant conclamare, « voluntatem populi, publica, quam dicunt, opinione vel alia ratione manifestatam constituere supremam legem ab omni divino humanoque jure solutam, et in ordine politico facta consummata, eo ipso quod consummata sunt vim juris habere. » Verum ecquis non videt, planeque sentit,

1 Greg. XVI. Epist. encycl. *Mirari* 15. aug. 1832.
2 Eadem Encycl. *Mirari*.
3 S. Aug. Epist. 105 al. 166.
4 S. Leo Epist. 164 al. 133. § 2 dit. Ball.

hominum societatem religionis ac veræ justitiæ vinculis solutam nullum aliud profecto propositum habere posse, nisi scopum comparandi, cumulandique opes, nullamque aliam in suis actionibus legem sequi, nisi indomitam animi cupiditatem inserviendi propriis voluptatibus et commodis ? Eapropter hujusmodi homines acerbo sane odio insectantur Religiosas Familias quamvis de re christiana, civili, ac litteraria summopere meritas, et blaterant, easdem nullam habere legitimam existendi rationem, atque ita hereticorum commentis plaudunt. Nam ut sapientissime rec. mem. Pius VI Decessor Noster docebat « regularium abolitio lædit statum pubiicæ » professionis consiliorum evangelicorum, » lædit vivendi rationem in Ecclesia com» mendatam tamquam Apostolicæ doctrinæ » consentaneam, lædit ipsos insignes funda» tores, quos super altaribus veneramur, qui » non a Deo inspirati eas constituerunt socie» tates [1]. » Atque etiam impie pronunciant, auferendam esse civibus Ecclesiæ facultatem « qua aleemosynas christianæ caritatis causa palam erogare valeant, » ac de medio tollendam legem « qua certis aliquibus diebus opera servilia propter Dei cultum prohibentur » fallacissime prætexentes, commemoratam facultatem et legem optimæ publicæ œconomiæ principiis obsistere. Neque contenti amovere religionem a publica societate, volunt religionem ipsam a privatis etiam arcere familiis. Etenim funestissimum *Communismi* et *Socialismi* docentes ac profitentes errorem asserunt « societatem domesticam seu familiam totam suæ existentiæ rationem a jure dumtaxat civili dimanere ac pendere jura omnia parentum in filios, cum primis vero jus institutionis, educationisque curandæ. » Quibus impiis opinionibus, machinationibusque in id præcipue intendunt fallacissimi isti homines, ut salutifera catholicæ Ecclesiæ doctrina ac vis a juventutis institutione et educatione prorsus eliminetur, ac teneri flexibilesque juvenum animi perniciosis quibusque erroribus, vitiisque misere inficiantur ac depraventur. Siquidem omnes, qui rem tum sacram, tum publicam perturbare, ac rectum societatis ordinem evertere, et jura omnia divina et humana delere sunt conati, omnia nefaria sua consilia, studia et operam in improvidam præsertim juventutem decipiendam ac depravandam, ut supra innuimus, semper contulerunt, omnemque spem in ipsius juventutis corruptela collocarunt. Quocirca nunquam cessant utrumque clerum, ex quo, veluti certissima historiæ monumenta splendide testantur, tot magna in christianam, civilem, et litterariam rempublicam commoda redundarunt, quibuscumque infandis modis divexare, et edicere, ipsum Clerum « utpote vero, utilique scientiæ et civilitatis progressui inimicum ab omni juventutis instituendæ educandæque cura et officio esse amovendum. »

At vero alii instaurantes prava ac toties damnata novatorum commenta, insigni impudentia audent, Ecclesiæ et hujus Apostolicæ Sedis supremam auctoritatem a Christo Domino ei tributam civilis auctoritatis arbitrio subjicere, et omnia ejusdem Ecclesiæ et Sedis jura denegare circa ea quæ ad exteriorem ordinem pertinent. Namque ipsos minime pudet affirmare « Ecclesiæ leges non obligare in conscientia, nisi cum promulgantur a civili potestate; acta et decreta Romanorum Pontificum ad religionem et Ecclesiam spectantia indigere sanctione et approbatione, vel minimum assensu potestatis civilis ; constitutiones Apostolicas [2], quibus damnantur clandestinæ societates, sive in eis exigatur, sive non exigatur juramentum de secreto servando, earumque asseclæ et fautores anathemate mulctantur, nullam habere vim in illis orbis regionibus ubi ejusmodi aggregationes tolerantur a civili gubernio ; excommunicationem a Concilio Tridentino et Romanis Pontificibus latam in eos, qui jura possessionesque Ecclesiæ invadunt, et usurpant, niti confusione ordinis spiritualis, ordinisque civilis ac politici ad mundanum dumtaxat bonum prosequendum; Ecclesiam nihil debere decernere, quod obstringere possit fidelium conscientias in ordine ad usum rerum temporalium; Ecclesiæ jus non competere violatores legum suarum pœnis temporalibus coercendi; conforme esse sacræ theologiæ, jurisque publici principiis, bonorum proprietatem, quæ ab Ecclesia, a Familiis religiosis, aliisque locis piis possidentur, civili gubernio asserere, et vindicare. » Neque erubescunt palam publiceque profiteri hæreticorum effatum et principium, ex quo tot perversæ oriuntur sententiæ, atque errores. Dictitant enim « Eccle-

1 Epist. ad Card. de la Rochefoucault 10 martii 1791.
2 Clement. XII. « *In eminenti.* » Benedict. XIV « *Providas Romanorum* » Pii VII « *Ecclesiam* » Leonis XII. « *Quo graviora.* »

siasticam potestatem non esse jure divino distinctam et independentem a potestate civili, neque ejusmodi distinctionem, et independantiam servari posse, quin ab Ecclesia invadantur et usurpentur essentialia jura potestatis civilis. » Atque silentio præterire non possumus eorum audaciam, qui sanam non sustinentes doctrinam contendunt «illis Apostolicæ Sedis judiciis, et decretis, quorum objectum ad bonum generale Ecclesiæ, ejusdemque jura, ac disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingat, posse assensum et obedientiam detrectari absque peccato, et absque ulla catholicæ professionis jactura. » Quod quidem quantopere adversetur catholico dogmati plenæ potestatis Romano Pontifici ab ipso Christo Domino divinitus collatæ universalem pascendi, regendi, et gubernandi Ecclesiam, nemo est qui non clare aperteque videat et intelligat.

In tanta igitur depravatarum opinionum perversitate, Nos Apostolici Nostri officii probe memores, ac de sanctissima nostra religione, de sana doctrina, et animarum salute Nobis divinitus commissa, ac de ipsius humanæ societatis bono maxime solliciti, Apostolicam Nostram vocem iterum extollere existimavimus. Itaque omnes et singulas pravas opiniones ac doctrinas singillatim hisce Litteris commemoratas auctoritate Nostra Apostolica reprobamus, proscribimus atque damnamus, easque ab omnibus catholicæ Ecclesiæ filiis, veluti reprobatas, proscriptas atque damnatas omnino haberi volumus et mandamur.

Ac præter ea, optime scitis, Venerabiles Fratres, hisce temporibus omnis veritatis justitiæque osores, et acerrimos nostræ religionis hostes, per pestiferos libros, libellos, et ephemerides toto terrarum orbe dispersas populis illudentes, ac malitiose mentientes alias impias quasque disseminare doctrinas. Neque ignoratis, hac etiam nostra ætate, nonnullos reperiri, qui Satanæ spiritu permoti, et incitati eo impietatis devenerunt, ut Dominatorum Dominum Nostrum Jesum Christum negare, ejusque Divinitatem scelerata procacitate oppugnare non paveant. Hic vero haud possumus, quis maximis meritisque laudibus Vos efferamus, Venerabiles Fratres, qui episcopalem vestram vocem contra tantam impietatem omni zelo attollere minime omisistis.

Itaque hisce Nostris Litteris Vos iterum amantissime alloquimur, qui in sollicitudinis Nostræ partem vocati summo Nobis inter maximas Nostras acerbitates solatio, lætitiæ, et consolationi estis propter egregiam, qua præstatis religionem, pietatem, ac propter mirum illum amorem, fidem, et observantiam, qua Nobis et huic Apostolicæ Sedi concordissimis animis obstricti gravissimum episcopale vestrum ministerium strenue ac sedulo implere contenditis. Etenim ab eximio vestro pastorali zelo expectamus ut assumentes gladium spiritus, quod est verbum Dei, et confortati in gratia Domini Nostri Jesu Christi velitis ingeminatis studiis quotidie magis prospicere, ut fideles curæ vestræ concrediti « abstineant ab herbis noxiis, quas » Jesus Christus non colit, quia non sunt » plantatio Patris [1]. » Atque eisdem fidelibus inculcare nunquam desinite, omnem veram felicitatem in homines ex augusta nostra religione, ejusque doctrina et exercitio redundare, ac beatum esse populum, cujus Dominus Deus ejus [2], Docete « catholicæ Fidei » fundamento regna subsistere [3], et nihil » tam mortiferum, tam præceps ad casum, » tam expositum ad omnia pericula, si hoc » solum nobis putantes posse sufficere, quod » liberum arbitrium, cum nasceremur, acce» pimus, ultra jam a Domino nihil quæramus, » id est, auctoris nostri obliti, ejus potentiam, » ut nos ostendamus liberos, abjuremus [4]. » » Atque etiam ne omittatis docere regiam » potestatem non ad solum mundi regimen, » sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse » collatam [5], et nihil esse quod civitatum » Principibus, et Regibus majori fructui, » gloriæque esse possit, quam si, ut sapientissimus fortissimusque alter Prædecessor » Noster S. Felix Zenoni Imperatori perscri» bebat, Ecclesiam catholicam..... sinant uti » legibus suis, nec libertati ejus quemquam » permittant obsistere..... Certum est enim, » hoc rebus suis esse salutare, ut, cum de » causis Dei agatur, juxta ipsius constitutum » regiam voluntatem Sacerdotibus Christi » studeant subdere, non præferre [6]. »

Sed si semper, Venerabiles Fratres, nunc potissimum in tantis Ecclesiæ, civilisque so-

1 S Ignatus M. ad Philadelph. 3.
2 Psal. 143.
3 S. Cælest. epist. 22 ad Syn. Ephes. apud Coust. p. 1200.
4 S. Innocent. I epist. 29 ad Episc. con. Carthag. apud Const. p. 891.
5 S. Leo Epist. 156 al. 125.
6 Pius VII. Epist. Encycl. *Diut satis* 15. maii 1800.

cietatis calamitatibus, in tanta adversariorum contra rem catholicam, et hanc Apostolicam Sedem conspiratione tantaque errorum congerie, necesse omnino est, ut adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Quocirca omnium fidelium pietatem excitare existimavimus, ut una Nobiscum Vobisque clementissimum luminum et misericordiarum Patrem ferventissimis humillimisque precibus sine intermissione orent, et obsecrent, et in plenitudine fidei semper confugiant ad Dominum Nostrum Jesum Christum, qui redemit nos Deo in sanguine suo, Ejusque dulcissimum Cor flagrantissimæ erga nos caritatis victimam enixe jugiterque exorent, ut amoris sui vinculis omnia ad seipsum trahat, utque omnes homines sanctissimo suo amore inflammati secundum Cor Ejus ambulent digne Deo per omnia placentes, in omni bono opere fructificantes. Cum autem sine dubio gratiores sint Deo hominum preces, si animis ab omni labe puris ad ipsum accedant, iccirco cœlestes Ecclesiæ thesauros dispensationi Nostræ commissos Christifidelibus Apostolica liberalitate reserare censuimus, ut iidem fideles ad veram pietatem vehementius incensi, ac per Pœnitentiæ Sacramentum a peccatorum maculis expiati fidentius suas preces ad Deum effundant, ejusque misericordiam et gratiam consequantur.

Hisce igitur Litteris auctoritate Nostra Apostolica omnibus et singulis utriusque sexus catholici orbis fidelibus Plenariam Indulgentiam ad instar Jubilæi concedimus intra unius tantum mensis spatium usque ad totum futurum annum 1865 et non ultra, a Vobis, Venerabiles Fratres, aliisque legitimis locorum Ordinariis statuendum, eodem prorsus modo et forma, qua ab initio supremi Nostri Pontificatus concessimus per Apostolicas Nostras Litteras in forma Brevis die 20 mensis Novembris anno 1846 datas, et ad universum episcopalem vestrum Ordinem missas, quarum initium « Arcano Divinæ Providentiæ consilio, » et cum omnibus eisdem facultatibus, quæ per ipsas Litteras a Nobis datæ fuerunt. Volumus tamen, ut ea, omnia serventur, quæ in commemoratis Litteris præscripta sunt, et ea excipiantur quæ excepta esse declaravimus. Atque id concedimus, non obstantibus in contrarium facientibus quibuscumque, etiam speciali et individua mentione, ac derogatione dignis. Ut autem omnis dubitatio et difficultas amoveatur, earumdem Litterarum exemplar ad Vos perferri jussimus.

« Rogemus, Venerabiles Fratres, de intimo » corde et de tota mente misericordiam Dei, » quia et ipse addidit dicens : misericordiam » autem meam non dispergam ab eis. Peta» mus et accipiemus, et si accipiendi mora et » tarditas fuerit quoniam graviter offendi» mus, pulsemus, quia et pulsanti aperietur, » si modo pulsent ostium preces, gemitus, et » lacrimæ nostræ, quibus insistere et immo» rari oportet, et si sit unanimis oratio.... » unusquisque oret Deum non pro se tantum, » sed pro omnibus fratribus, sicut Dominus » orare nos docuit [1]. » Quo vero facilius Deus Nostris, Vestrisque, et omnium fidelium precibus, votisque annuat, cum omni fiducia deprecaticem apud Eum adhibeamus Immaculatam sanctissimamque Deiparam Virginem Mariam, quæ cunctas hæreses interemit in universo mundo, quæque omnium nostrum amantissima Mater « tota suavis est.... ac » plena misericordiæ...., omnibus sese exora» bilem, omnibus clementissimam præbet, » omnium necessitates amplissimo quodam » miseratur affectu [2], » atque utpote Regina adstans a dextris Unigeniti Filii Sui Domini Nostri Jesu Christi in vestitu deaurato circumamicta varietate nihil est, quod ab Deo impetrare non valeat. Suffragia quoque petamus Beatissimi Petri Apostolorum Principis, et Coapostoli ejus Pauli, omniumque Sanctorum Cælitum, qui facti jam amici Dei pervenerunt ad cælestia regna, et coronati possident palmam, ac de sua immortalitate securi, de nostra sunt salute solliciti.

Denique cœlestium omnium donorum copiam Nobis a Deo ex animo adprecantes singularis Nostræ in Vos caritatis pignus Apostolicam Benedictionem ex intimo corde profectam Vobis ipsis Venerabiles Frates, cunctisque Clericis, Laicisque fidelibus curæ vestræ commissis peramenter impertimus.

Datum Romæ apud S. Petrum die VIII Decembris anno 1864, decimo a Dogmatica Definitione immaculatæ Conceptionis Deiparæ Virginis Mariæ.

Pontificatus Nostri Anno Decimonono.

PIUS PP. IX.

1 S. Cyprian. Epist. 11.

2 S. Bernard. Serm. de duodecim prærogativis B. M. V. ex verbis Apocalyp.

SYLLABUS

Complectens præcipuos nostræ ætatis errores qui notantur in allocutionibus consistorialibus in encyclicis aliisque Apostolicis litteris Sanctissimi Domini Nostri Pii Papæ IX.

§ I.

Pantheismus, Naturalismus et Rationalismus absolutus.

I. Nullum supremum, sapientissimum, providentissimumque Numen divinum exsistit ab hac rerum universitate distinctum, et Deus idem est ac rerum natura et iccirco immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo, atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam: ac una eademque res est Deus cum mundo, et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo, et justum cum injusto.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

II. Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

III. Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipsi est lex et naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficit.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

IV. Omnes religionis veritates ex nativa humanæ rationis vi derivant: hinc ratio est princeps norma qua homo cognitionem omnium cujuscumque generis veritatum assequi possit ac debeat.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 novembris 1846.

Epist. encycl. *Singulari quidem* 17 martii 1856.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

V. Divina revelatio est imperfecta et iccirco subjecta continuo et indefinito progressui qui humanæ rationis progressioni respondeat.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 novembris 1846,

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

VI. Christi fides humanæ refragatur rationi; divinaque revelatio non solum nihil prodest, verum etiam nocet hominis perfectioni.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 novembris 1846.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

VII. Prophetiæ et miracula in sacris Litteris exposita et narrata sunt poetarum commenta, et christianæ fidei mysteria philosophicarum investigationum summa; et utriusque Testamenti libris mythica continentur inventa; ipseque Jesus Christus est mythica fictio.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 novembris 1846.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

§ II.

Rationalismus moderatus.

VIII. Quum ratio humana ipsi religioni æquiparetur, iccirco theologicæ disciplinæ perinde ac philosophicæ tractandæ sunt.

Alloc. *Singulari quadam perfusi* 9 decembris 1854.

IX. Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianæ sunt objectum naturalis scientiæ seu philosophiæ; et humana ratio historice tantum exculta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire, modo hæc dogmata ips rationi tamquam objectum proposita fuerint. Epist. ad Archiep. Frising *Gravissimas* 11 decembris 1862.

Epist. ad eumdem *Tuas libenter* 21 decembris 1863.

X. Quum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille jus et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit; at philosophia neque potest, neque debet ulli sese submittere auctoritati.

Epist. ad Archiep. Frising. *Gravissimas* 11 decembris 1862.

Epist. ad eumdem *Tuas libenter* 21 decembris 1853.

XI. Ecclssia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiæ tolerare errores, eisque relinquere ut ipsa se corrigat.

Epist. ad Archiep. Frising. *Gravissimas* 11 decembris 1862.

XII. Apostolicæ Sedis, romanarumque Congregationum decreta liberum scientiæ progressum impediunt.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 decembris 1862.

XIII. Methodus et principia, quibus antiqui Doctores scholastici Theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congrunt.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 decembris 1863.

XIV. Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 decembris 1863.

N. B. Cum rationalismi systemate cohærent maximam partem errores Antonii Gunther, qui damnatur in Epist. ad Card. Archiep. Coloniensem *Eximiam tuam* 15 junii 1847, et in Epist. ad Episc. Wratislaviensem *Dolore haud mediocri* 30 aprilis 1860.

§ III.

Indifferentissimus, Latitudinarismus.

XV. Liberum cuique homini est eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit.

Litt. Apost. *Multiplices inter* 10 junii 1851.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

XVI. Homines in cujusvis religionis cultu viam æternæ salutis reperire æternamque salutem assequi possunt.

Epist. Encycl. *Qui pluribus* 9 novembris 1846.

Adhoc. *Ubi primum* 17 decembris 1847.

Epist. encycl. *Singulari quidem* 17 martii 1856.

XVIII. Saltem bene sperandum est de æterna illorum omnium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur.

Alloc. *Singulari quadam* 9 decembris 1854.

Epist. encycl. *Quanto conficiamur* 17 augusti 1863.

XVIII. Protestantismus non aliud est quam diversa veræ ejusdem christianæ religionis forma, in qua æque ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est.

Epist. encl. *Noscitis et Nobiscum* 8 decembris 1849.

§ IV.

Socialismus, Communismus, Societates clandestinæ, Societates biblicæ, Societatis clerico-liberales.

Ejusmodi pestes sæpe gravissimisque verborum formulis reprobantur in Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 novemb. 1846; in Alloc. *Quibus quantisque* 20 april. 1849; in Epist. encycl. *Noscitis et Nobiscum* 8 dec. 1849; in Alloc. *Singulari quadam* 9 decem. 1854; in Epist. encycl. *Quanto conficiamur mœrore* 10 augusti 1863.

§ V.

Errores de Ecclesia ejusque juribus.

XIX. Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus juribus sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire quæ sint Ecclesiæ jura ac limites, intra quos eadem jura exercere queat.

Alloc. *Singulari quadam* 9 decembris 1854.

Alloc. *Multis gravibusque* 17 decembris 1860.

Alloc. *Maxima quidem* 9 Junii 1862.

XX. Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu.

Alloc. *Meminit unusquisque* 30 septembris 1861.

XXI. Ecclesia non habet potestatem dogmatice definiendi, religionem catholicæ Ecclesiæ esse unice veram religionem.

Litt. Apost. *Multiplices inter* 10 junii 1851.

XXII. Obligatio, qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quæ ab infallibili Ecclesiæ judicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur.

Epist. ad Archiep. Frising, *Tuas libenter* 21 decembris 1863.

XXIII. Romani Pontifices et Concilia œcumenica a limitibus suæ potestatis recesserunt, jura Principum usurparunt, atque etiam in rebus fidei et morum definiendis errarunt.

Litt. Apost. *Multiplices inter* 10 junii 1851.

XXIV. Ecclesia vis inferendæ potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

XXV. Præter potestatem episcopatui inhærentem, alia est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio.

Litt. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

XXVI. Ecclesia non habet nativum ac legitimum jus acquirendi ac possidendi.

Alloc. *Nunquam fore* 15 decembris 1856.

Epist. encycl. *Incredibili* 17 septembris 1863.

XXVII. Sacri Ecclesiæ ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

XXVIII. Episcopis, sine Gubernii venia, fas non est vel ipsas apostolicas litteras promulgare.

Alloc. *Nunquam fore* 15 decembris 1856.

XXIX. Gratiæ a Romano Pontifice concessæ existimari debent tamquam irritæ, nisi per Gubernium fuerint imploratæ.

Alloc. *Nunquam fore* 15 decembris 1856.

XXX. Ecclesiæ et personarum ecclesiasticarum immunitas a jure civili ortum habuit.

Litt. Apost. *Multiplices inter* 10 junii 1851.

XXXI. Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apostolica Sede.

Alloc. *Acerbissimum* 27 septembris 1852.

Alloc. *Nunquam fore* 15 decembris 1856.

XXXII. Absque ulla et naturalis juris æquitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundæ exercendæque militiæ eximuntur; hanc vero abrogationem postulat civilis progressus, maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta.

Epist. ad Episc. Montisregal. *Singularis Nobisque* 27 sept. 1864.

XXXIII. Non pertinet unice ad ecclesiasticam jurisdictionis potestatem proprio ac nativo jure dirigere theologicarum rerum doctrinam.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 decembris 1863.

XXXIV. Doctrina comparantium Romanum Pontificem Principi libero et agenti in universa Ecclesia, doctrina est quæ medio ævo prævaluit.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 Augusti 1851.

XXXV. Nihil vetat, alicujus Concilii generalis sententia aut universorum populorum facto, summum Pontificatum ab romano Episcopo atque Urbe ad alium Episcopum aliamque civitatem transferri.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

XXXVI. Nationalis concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

XXXVII. Institui possunt nationales Ecclesiæ ab auctoritate Romani Pontificis subductæ planeque divisæ.

Alloc. *Multis gravibusque* 17 decembris 1860.

Alloc. *Jamdudum cernimus* 18 martii 1861.

XXXVIII. Divisioni Ecclesiæ in orientalem atque occidentalem nimia Romanorum Pontificum arbitria contulerunt.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

§ VI.

Errores de societate civili tum in se, tum in suis ad Ecclesiam relationibus spectata.

XXXIX. Reipublicæ status, utpote omnium jurium origo et fons, jure quodam pollet nullis circumscripto limitibus.

Alloc, *Maxima quidem* 9 junii 1862.

XL. Catholicæ Ecclesiæ doctrina humanæ societatis bono et commodis adversatur.

Epist. encyclic. *Qui pluribus* 9 nov. 1846.

Alloc. *Quibus quantisque* 20 aprilis 1849.

XLI. Civili potestati vel ab infideli imperante exercitæ competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum jus quod vocant *exequatur*, sed etiam jus *appellationis*, quam nuncupant, *ab abusu*.

Lit. Apost. *Ad Apostolicæ* 22 augusti 1851.

XLII. In conflictu legum utriusque potestatis, jus civile prævalet.

Litt. Apost. *Ad Apostolicæ* 22 augusti 1851.

XLIII. Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi ac faciendi irritas solemnes conventiones (vulgo *Concordata*) super usu jurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede Apostolica initas, sine hujus consensu, immo et ea reclamante.

Alloc. *In consistoriali* 1 novembris 1850.

Alloc, *Multis gravibusque* 17 decemb. 1860.

XLIV. Civilis auctoritas potest se immiscere rebus quæ ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent. Hinc potest de instructionibus judicare, quas Ecclesiæ pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt, quin etiam potest de divinorum sacramentorum administratione et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis decernere.

Alloc. *In Consistoriali* 1 novembris 1850.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

XLV. Totum scholarum publicarum regimen, in quibus juventus christianæ alicujus Reipublicæ instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicumque auctoritati recognoscatur jus immiscendi se in disciplina scholarum; in regimine studiorum in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum.

Alloc. *In Consistoriali* 1 novembris 1850.

Alloc. *Quibus luctuosissimis*, 5 sept. 1851.

XLVI. Immo in ipsis clericorum semina-

riis methodus studiorum adhibenda civili auctoritati subjicitur.

Alloc. *Nunquam fore* 15 decembris 1856.

XLVII. Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholæ, quæ patent omnibus cujusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quæ litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi juventutis curandæ sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiæ auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicæ auctoritatis arbitrio subjiciantur ad imperantium placita et ad communium ætatis opinionum amussim.

Epist. ad Archiep. Friburg. *Quum non sine* 14 julii 1865.

XLVIII. Catholicis viris probari potest ea juventutis instituendæ ratio, quæ sit a catholica fide ab Ecclesiæ potestate sejuncta, quæque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenæ socialis vitæ fines tantomodo vel saltem primarium spectet.

Epist. ad Archiep, Friburg, *Quum non sine* 14 julii 1864.

XLIX. Civilis auctoritas potest impedire quominus sacrorum Antistites et fideles populi cum Romano Pontifice libere ac mutuo communicent.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

L. Laica auctoritas habet per se jus præsentandi episcopos et potest ab illis exigere ut ineant diœcesium procurationem antequam ipsi canonicam a S. Sede institutionem et apostolicas litteras accipiant.

Alloc. *Nunquam fore* 15 decembris 1856.

LI. Immo laicum Gubernium habet jus deponendi ab exercitio pastoralis ministerii episcopos, neque tenetur obedire Romano Pontifici in iis quæ episcopatum et episcoporum respiciunt institutionem.

Litt. Apost. *Multiplices inter* 10 junii 1851.

Alloc. *Acerbissimum* 27 septembris 1852.

LII. Gubernium potest suo jure immutare ætatem ab Ecclesia præscriptam pro religiosa tam mulierum quam virorum professione, omnibusque religiosis familiis indicere, ut neminem sine suo permissu ad solemnia vota nuncupanda admittant.

Alloc. *Nunquam fore* 15 decembris 1856.

LIII. Abrogandæ sunt leges quæ ad religiosarum familiarum statum tutandum, earumque jura et officia pertinent; immo potest civile gubernium iis omnibus auxilium præstare, qui a suscepto religiosæ vitæ instituto deficere ac solemnia vota frangere velint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatas Ecclesias et beneficia simplicia etiam juris patronatus penitus extinguere, illorumque bona et reditus civilis potestatis administrationi et arbitrio subjicere et vindicare.

Alloc. *Acerbissimum* 27 septembris 1852.

Alloc. *Probe memineretis* 22 januarii 1855.

Alloc. *Cum sæpe* 26 julii 1855.

LIV. Reges et Principes non solum ab Ecclesiæ jurisdictione eximuntur, Verum etiam in quæstionibus jurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesia.

Litt. Apost. *Multiplices inter* 10 junii 1851.

LV, Ecclesia a statu, Statusque ab Ecclesia sejungendus est.

Alloc. *Acerbissimum* 27 septembris 1852.

§ VII.

Errores de Ethica naturali et christiana.

LVI. Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est ut humanæ leges ad naturæ jus conformentur aut obligandi vim a Deo accipiant.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1852.

LVII. Philosophicarum rerum morumque scientia, itemque civiles leges possunt et debent a divina et ecclesiastica auctoritate declinare.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

LVIII. Aliæ vires non sunt agnoscendæ nisi illæ quæ in materia positæ sunt, et omnis morum disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis ac in voluptatibus explendis.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

Epist. encyl. *Quanto conficiamur* 10 augusti 1863.

LIX. Jus in materiali facto consistit, et omnia huminum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta juris vim habent.

Alloc. *Maxime quidem* 9 julii 132.

LX. Auctoritas nihil aliud est nisi numerus et materialium virium summa.

Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

LXI. Fortunata facti injustitia nullum juris sanctitati detrimentum affert.

Alloc. *Jamdudum cernimus* 18 martii 1861.

LXII. Proclamandum est et observandum principium quod vocant de *non-interventu.*

Alloc. *Novos et ante* 28 septembris 1860.

LXIII. Legitimis principibus obedientiam detrectare, immo et rebellare licet.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 novembris 1846.

Alloc. *Quisque vestrum* 4 octobris 1847.

Epist. Encycl. *Noscitis et Nobiscum* 8 decembris 1849.

Litt. Apost. *Cum catholica* 26 martii 1860.

LXIV. Tum cujusque sanctissimi juramenti violatio, tum quælibet scelesta flagitiosaque actio sempiternæ legi repugnans, non solum haud est improbanda, verum etiam omnino licita, summisque laudibus efferenda, quando id pro patriæ amore agatur.

Alloc. *Quibus quantisque* 20 aprilis 1849.

§ VIII.

Errores de matrimonio christiano.

LXV. Nulla ratione ferri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem sacramenti.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

LXVI. Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

LXVII. Jure naturæ matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

Alloc. *Acerbissimum* 27 septembre 1852.

LXVIII. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt.

Litt. Apost. *Multiplices inter* 10 junii 1851.

LXIX. Ecclesia sequioribus sæculis dirimentia impedimenta inducere cœpit, non jure proprio, sed illo jure usa, quod a civili potestate mutuata erat.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

LXX. Tridentini canones qui anathematis censuram illis inferunt qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiæ negare audeant, vel non sunt dogmatici vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

LXXI. Tridentini forma sub infirmitatis pœna non obligat, ubi lex civilis aliam formam præstituat, et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

LXXII. Bonifacius VIII votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

LXXIII. Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium ; falsumque est, aut contractum matrimonii inter christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

Lettera di S. S. PIO IX ad Re di Sardegna, 9 settembre 1852.

Alloc. *Acerbissimum* 27 septembris 1852.

Alloc. *Multis gravibusque* 17 decembris 1860.

LXXIV. Caussæ matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

Alloc. *Acerbissimum* 27 septembre 1852.

N. B. Huc facere possunt duo alii errores de clericorum cœlibatu abolendo et de statu matrimonii statui virginitatis anteferendo. Confodiuntur, prior in epist. encycl. *Qui pluribus* 9 novembris 1846, posterior in litteris apost. *Multiplices inter* 10 junii 1851.

§ IX.

Errores de civili Romani Pontificis principatu.

LXXV. De temporalis regni cum spirituali compatibilite disputant inter se christianæ et catholicæ Ecclesiæ filii.

Litt. Apost. *Ad apostolicæ* 22 augusti 1851.

LXXVI. Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiæ libertatem felicitatemque vel maxime conduceret.

Alloc. *Quibus quantisque* 20 aprilis 1849.

N. B. Præter hos errores explicite notatos, alii complures implicite reprobantur proposita et asserta doctrina, quam catholici omnes firmissime retinere debeant, de civili Romani Pontificis principatu. Ejusmodi doctrina luculenter traditur in Alloc. *Quibus quantisque* 20 april. 1849; in Alloc. *Si semper antea* 20 maii 1850; in Litt. apost. *Cum catholica Ecclesia* 26 mart. 1860; in Alloc. *Novos* 28 sept. 1860; in Alloc. *Jamdudum* 18 mart. 1861; in Alloc. *Maxima quidem* 9 junii 1862.

§ X.

Errores qui ad liberalismum hodiernum referuntur.

LXXVII. Ætate hac nostra non amplius

expedit, religionem catholicam haberi tamquam unicam status religionem, cæteris quibuscumque cultibus exclusis.

Alloc. *Nemo vestrum* 26 julii 1855.

LXXVIII. Hinc laudabiliter in quibusdam catholici nominis regionibus lege cautum est, ut omnibus illuc immigrantibus liceat publicum proprii cujusque cultus exercitium habere.

Alloc. *Acerbissimum* 37 septembris 1852.

LXXIX. Enimvero falsum est, civilem cujusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos ac indifferentismi pestem propagandam.

Alloc. *Nunquam fore* 15 decembris 1856.

LXXX. Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere.

Alloc. *Jamdudum cernimus* 18 martii 1861.

XVIII.

DAMNATIO ERRORUM.

JACOBI FROSCHAMMER

Venerabili Fratri
Gregorio archiepiscopo Monacensi et Frisingensi.

PIUS PP. IX.

Venerabilis Frater, salutem et apostolicam benedictionem. Gravissimas inter acerbitates, quibus undique premimur, in hac tanta temporum perturbatione et iniquitate vehementer dolemus, cum noscamus, in variis Germaniæ regionibus reperiri nonnullos catholicos etiam viros, qui sacram theologiam ac philosophiam tradentes minime dubitant quamdam inauditam adhuc in Ecclesia docendi scribendique libertatem inducere, novasque et omnino improbandas opiniones palam publiceque profiteri, et in vulgus disseminare. Hinc non levi mœrore affecti fuimus, Venerabilis Frater, ubi tristissimus ad Nos venit nuntius, presbyterum Jacobum Frohschammer in ista Monacensi academia philosophiæ doctorem hujusmodi docendi scribendique licentiam præ ceteris adhibere, eumque suis operibus in lucem editis perniciosissimos tueri errores. Nulla igitur interposita mora, Nostræ Congregationi libris notandis præpositæ mandavimus, ut præcipua volumina, quæ ejusdem presbyteri Frohschammer nomine circumferuntur cum maxima diligentia sedulo perpenderet, et omnia ad Nos referret. Quæ volumina germanice scripta titulum habent — *Introductio in Philosophiam* — *De Libertate scientiæ* — *Athenæum* — quorum primum anno 1858, alterum anno 1861, tertium vero vertente hoc anno 1862 istis Monacensibus typis in lucem est editum. Itaque eadem Congregatio Nostris mandatis diligenter obsequens summo studio accuratissimum examen instituit, omnibusque semel iterumque serio ac mature ex more discussis et perpensis judicavit, auctorem in pluribus non recte sentire, ejusque doctrinam a veritate catholica aberrare. Atque id ex duplici præsertim parte, et primo quidem propterea quod auctor tales humanæ rationi tribuat vires, quæ rationi ipsi minime competunt, secundo vero, quod eam omnia opinandi, et quidquid semper audendi libertatem eidem rationi concedat, ut ipsius Ecclesiæ jura, officium, et auctoritas de medio omnino tollantur. Namque auctor in primis edocet, philosophiam, si recta ejus habeatur notio, posse non solum percipere et intelligere ea christiana dogmata, quæ naturalis ratio cum fide habet communia (tamquam commune scilicet perceptionis objectum) verum etiam ea, quæ christianam religionem fidemque maxime et proprie efficiunt, ipsumque scilicet supernaturalem hominis finem, et ea omnia, quæ ad ipsum spectant, atque sacratissimum Dominicæ Incarnationis mysterium ad humanæ rationis et philosophiæ provinciam pertinere, rationemque, dato hoc objecto, suis propriis principiis scienter ad ea posse pervenire. Etsi vero aliquam inter hæc et illa dogmata distinctionem auctor inducat, et hæc ultima minori jure rationi attribuat, tamen clare aperteque docet, etiam hæc contineri inter illa, quæ veram propriamque scientiæ seu philosophiæ materiam constituunt. Quocirca ex ejusdem auctoris sententia concludi omnino possit ac debeat, rationem in abditissimis etiam divinæ sapientiæ ac bonitatis, immo etiam et liberæ ejus voluntatis mysteriis, licet posito revelationis objecto, posse ex seipsa, non jam ex divinæ auctoritatis principio, sed ex naturalibus suis principiis et viribus ad scientiam seu certitudinem pervenire. Quæ auctoris doctrina quam falsa sit et erronea nemo est, qui christianæ doctrinæ

rudimentis vel leviter imbutus non illico videat, planeque sentiat. Namque si isti philosophiæ cultores vera ac sola rationis et philosophiæ disciplinæ tuerentur principia et jura, debitis certe laudibus essent persequendi. Siquidem vera ac sana philosophia nobilissimum suum locum habet, cum ejusdem philosophiæ sit, veritatem diligenter inquirere, humanamque rationem licet primi hominis culpa obtenebratam, nullo tamen modo extinctam recte ac sedulo excolere, illustrare, ejusque cognitionis objectum, ac permultas veritates percipere, bene intelligere, promovere, earumque plurimas, uti Dei existentiam, naturam, attributa, quæ etiam fides credenda proponit, per argumenta ex suis principiis petita demonstrare, vindicare, defendere, atque hoc modo viam munire ad hæc dogmata fide rectius tenenda, et ad illa etiam reconditiora dogmata, quæ sola fide percipi primum possunt, ut illa aliquo modo a ratione intelligantur. Hæc quidem agere, atque in his versari debet severa et pulcherrima veræ philosophiæ scientia. Ad quæ præstanda si viri docti in Germaniæ academiis enitantur pro singulari inclytæ illius nationis ad severiores gravioresque disciplinas excolendas propensione, eorum studium a Nobis comprobatur et commendatur, cum in sacrarum rerum utilitatem profectumque convertant, quæ illi ad suos usus invenerint. At vero in hoc gravissimo sane negotio tolerare nunquam possumus, ut omnia temere permisceantur, utque ratio illas etiam res, quæ ad fidem pertinent, occupet atque perturbet, cum certissimi, omnibusque notissimi sint fines, ultra quos ratio nunquam suo jure est progressa, vel progredi potest, Atque ad hujusmodi dogmata ea omnia maxime et apertissime spectant, quæ supernaturalem hominis elevationem, ac supernaturale ejus cum Deo commercium respiciunt, atque ad hunc finem revelata noscuntur. Et sane cum hæc dogmata sint supra naturam, idcirco naturali ratione, ac naturalibus principiis attingi non possunt. Nunquam siquidem ratio suis naturalibus principiis ad hujusmodi dogmata scienter tractanda effici potest idonea. Quod si hæc isti temere asseverare audeant, sciant, se certe non a quorumlibet doctorum opinione, sed a communi, et nunquam immutata Ecclesiæ doctrina recedere. Ex divinis enim Litteris, et sanctorum Patrum traditione constat, Dei quidem existentiam, multasque alias veritates, ab iis etiam, qui fidem nondum susceperunt, naturali rationis lumine cognosci, sed illa reconditiora dogmata Deum solum manifestasse, dum notum facere voluit, *mysterium, quod absconditum fuit a sæculis et generationibus* [1], *et ita quidem, ut postquam multifariam multisque modis olim locutus esset patribus in prophetis, novissime nobis locutus est in Filio, per quem fecit et sæcula* [2]*...Deum enim nemo vidit unquam. Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris ipse enarravit* [3]. Quapropter Apostolus, qui gentes Deum per ea, quæ facta sunt cognovisse testatur, disserens de *gratia et veritate* [4] *quæ per Jesum Christum facta est, loquimur, inquit, Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est.... quam nemo principum hujus sæculi cognovit... Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum..... Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei* [5]. Hisce aliisque fere innumeris divinis eloquiis inhærentes SS. Patres in Ecclesiæ doctrina tradenda continenter distinguere curarunt rerum divinarum notionem, quæ naturalis intelligentiæ vi omnibus est communis ab illarum notitia, quæ per Spiritum Sanctum fide suscipitur, et constanter docuerunt, per hanc ea nobis in Christo revelari mysteria, quæ non solam humanam philosophiam, verum etiam angelicam naturalem transcendunt, quæque etiamsi divina revelatione innotuerint, et ipsa fide fuerint suscepta, tamen sacro adhuc ipsius fidei velo tecta et obscura caligine obvoluta permanent quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino [6]. Ex his omnibus patet alienam omnino esse a catholicæ Ecclesiæ doctrina sententiam, qua idem Frohschammer asserere non dubitat, omnia indiscriminatim christianæ religionis dogmata esse objectum naturalis scientiæ, seu philosophiæ, et humanam rationem historice tantum excultam, modo hæc dogmata ipsi rationi tanquam objectum proposita fuerint, posse ex suis naturalibus viribus et principiis

1 Col. 1, v. 26.
2 Hebr. I, v. 1, 2.
3 Joan , I, v. 18.
4 Joan., I, v. 17.
6 I Corinth., II. v. 7, 8, 10, 11.

6 S. Joan. Chrys. *homil.*, VII (9), *in I Corinth.* S. Ambros. *de Fide ad Grat.*, I, 10. — S. Leo *de Nativ. Dom.* Serm. IX. — S. Cyril. Alex. *Contr, Nestor.*, lib. III, initio in Joan., I, 9.— S. Joan. Dam. *de Fide orth.*, II, 1, 2, in I Cor., c. II.— S. Hier. *in Gal.*, III, 2.

ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire. Nunc vero in memoratis ejusdem auctoris scriptis alia dominatur sententia, quæ catholicæ Ecclesiæ doctrinæ ac sensui plane adversatur. Etenim eam philosophiæ tribuit libertatem, quæ non scientiæ libertas, sed omnino reprobanda et intoleranda philosophiæ licentia sit appellanda. Quadam enim distinctione inter philosophum et philosophiam facta, tribuit philosopho jus et officium se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit, sed utrumque philosophiæ ita denegat, ut nulla doctrinæ revelatæ ratione habita, asserat, ipsam nunquam debere ac posse auctoritati se submittere. Quod esset tolerandum et forte admittendum, si hæc dicerentur de jure tantum, quod habet philosophia suis principiis, seu methodo, ac suis conclusionibus uti, sicut et aliæ scientiæ, ac si ejus libertas consisteret in hoc suo jure utendo, ita ut nihil in se admitteret, quod non fuerit ab ipsa suis conditionibus acquisitum, aut fuerit ipsi alienum. Sed hæc justa philosophiæ libertas suos limites noscere et experiri debet. Nunquam enim non solum philosopho, verum etiam philosophiæ licebit, aut aliquid contrarium dicere iis, quæ divina revelatio, et Ecclesia docet, aut aliquid ex eisdem in dubium vocare, propterea quod non intelligit, aut judicium non suscipere, quod Ecclesiæ auctoritas de aliqua philosophiæ conclusione, quæ hucusque libera erat, proferre constituit. Accedit etiam, ut idem auctor philosophiæ libertatem, seu potius effrenatam licentiam tam acriter, tam temere propugnet, ut minime vereatur asserere Ecclesiam non solum non debere in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debere ipsius philosophiæ tolerare errores, eique relinquere, ut ipsa se corrigat, ex quo evenit ut philosophi hanc philosophiæ libertatem necessario participent, atque ita etiam ipsi ab omni lege solvantur. Ecquis non videt quam vehementer sit rejicienda, reprobanda, et omnino damnanda hujusmodi Frohschammer sententia atque doctrina? Etenim Ecclesia ex divina sua institutione et divinæ fidei depositum integrum inviolatumque diligentissime custodire, et animarum saluti summo studio debet continenter advigilare, ac summa cura ea omnia amovere et eliminare, quæ vel fidei adversari, vel animarum salutem quovis modo in discrimen adducere possunt. Quocirca Ecclesia ex potestate sibi a divino suo Auctore commissa non solum jus, sed officium præsertim habet non tolerandi, sed proscribendi ac damnandi omnes errores, si ita fidei integritas, et animarum salus postulaverint, et omni philosopho, qui Ecclesiæ filius esse velit, ac etiam philosophiæ officium incumbit nihil unquam dicere contra ea, quæ Ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos Ecclesia monuerit. Sententiam autem quæ contrarium edocet, omnino erroneam, et ipsi fidei Ecclesiæ, ejusque auctoritati vel maxime injuriosam esse edicimus et declaramus. Quibus omnibus accurate perpensis, de eorumdem VV. FF. NN. S. R. E. Cardinalium Congregationis libris notandis præpositæ consilio, ac motu proprio, et certa scientia, matura deliberatione Nostra, deque Apostolicæ Nostræ potestatis plenitudine prædictos libros presbyteri Frohschammer tamquam continentes propositiones et doctrinas respective falsas, erroneas, Ecclesiæ, ejusque auctoritati ac juribus injuriosas reprobamus, damnamus, ac pro reprobatis et damnatis ab omnibus haberi volumus, atque eidem Congregationi mandamus, ut eosdem libros, in indibem prohibitorum librorum referat. Dum vero hæc tibi significamus, Venerabilis Frater, non possumus non exprimere magnum animi nostri dolorem, cum videamus hunc filium eorumdem librorum auctorem, qui ceteroquin de ecclesia benemereri potuisset, infelici quodam cordis impetu miserere abreptum in vias abire, quæ ad salutem non ducunt, ac magis magisque a recto tramite aberrare. Cum enim alius ejus liber de animarum origine prius fuisset damnatus, non solum se minime submisit, verum etiam non extimuit, eumdem errorem in his etiam libris denuo docere, et nostram Indicis Congregationem contumeliis cumulare, ac multa alia contra Ecclesiæ agendi rationem temere mendaciterque pronuntiare. Quæ omnia talia sunt, ut iis merito atque optimo jure indignari potuissemus. Sed nolumus adhuc paternæ Nostræ caritatis viscera erga illum deponere, et iccirco te, Venerabilis Frater, excitamus, ut velis eidem manifestare cor Nostrum paternum, et acerbissimum dolorem, cujus ipse est causa, ac simul ipsum saluberrimis monitis hortari et monere, ut Nostram, quæ communis est omnium Patris vocem audiat, ac resipiscat, quemadmodum catholicæ Ecclesiæ filium decet, et ita nos omnes lætitia afficiat, ac tandem ipse feliciter experiatur quam jucundum sit non vana quadam et perniciosa libertate gaudere, sed Domino adhærere, cujus jugum suave est, et onus leve, cujus eloquia

casta igne examinata, cujus judicia vera, justificata in semetipsa, et cujus universæ viæ misericordia et veritas. Denique hac etiam occasione libentissime utimur, ut iterum testemus et confirmemus præcipuam Nostram in te benevolentiam. Cujus quoque pignus esse volumus Apostolicam benedictionem, quam intimo cordis affectu tibi ipsi, Venerabilis Frater, et gregi tuæ curæ commisso peramanter impertimus.

Datum Romæ apud S. Petrum die 11 decembris anno 1862.

Pontificatus Nostri anno decimo septimo.

PIUS PP. IX.

XIX.

SS. D. N.

PII PAPÆ IX

De Conventu quorumdam Doctorum Germaniæ.

Venerabili Fratri Gregorio archiepiscopo Monacensi et Frinsingensi.

PIUS PP. IX.

Venerabilis Frater, salutem et apostolicam benedictionem. Tuas libenter accepimus litteras die 7 proxime elapsi mensis octobris datas, ut Nos certiores faceres de conventu in ista Monacensi civitate proximo mense septembri a nonnullis Germaniæ theologis, doctisque catholicis viris habito de variis argumentis, quæ ad theologicas præsertim ac philosophicas tradendas disciplinas pertinent. Ex litteris tibi Nostro jussu scriptis a Venerabili Fratre Matthæo archiepiscopo Neocæsariensi, Nostro et Apostolicæ hujus Sedis apud istam regiam aulam nuntio, vel facile noscere potuisti, Venerabilis Frater, quibus Nos sensibus affecti fuerimus, ubi primum de hoc proposito conventu nuntium accepimus, et postquam agnovimus quomodo commemorati theologi et viri ad hujusmodi conventum invitati et congregati fuere. Nihil certe dubitare volebamus de laudabili fine, quo hujus conventus auctores fautoresque permoti fuere, ut scilicet omnes catholici viri doctrina præstantes, collatis consiliis, conjunctisque viribus, germanam catholicæ Ecclesiæ scientiam promoverent, eamque a nefariis ac perniciosissimis tot adversariorum opinionibus conatibusque vindicarent ac defenderent. Sed in hac sublimi Principis Apostolorum cathedra, licet immerentes, collocati asperrimis hisce temporibus quibus sacrorum antistitum auctoritas, si unquam alias, ad unitatem et integritatem catholicæ doctrinæ custodiendam vel maxime est necessaria, et ab omnibus sarta tecta servari debet, non potuimus non vehementer mirari videndes memorati conventus invitationem privato nomine factam et promulgatam, quin ullo modo intercederet impulsus, auctoritas, et missio ecclesiasticæ potestatis, ad quam proprio ac nativo jure unice pertinet advigilare ac dirigere theologicarum præsertim rerum doctinam. Quæ sane res, ut optime noscis, omnino nova, ac prorsus inusitata in Ecclesia est. Atque idcirco voluimus, te, Venerabilis Frater, noscere hanc Nostram fuisse sententiam, ut cum a te, tum ab aliis Nenerabilibus Fratribus sacrorum in Germania Antistitibus probe judicari posset de scopo per conventus programma enunciato, si nempe talis esset, ut veram Ecclesiæ utilitatem afferret. Eodem autem tempore certi eramus, te, Venerabilis Frater, pro pastorali tua sollicitudine ac zelo omnia consilia et studia esse adhibiturum, ne in eodem conventu tum catholicæ fidei ac doctrinæ integritas, tum obedientia, quam omnes cujusque classis et conditionis catholici homines Ecclesiæ auctoritati ac magisterio præstare omnino debent vel minimum detrimentum caperent.

Ac dissimulare non possumus, non levibus Nos angustiis affectos fuisse, quandoquidem verebamur, ne hujusmodi conventu sine ecclesiastica auctoritate congregato exemplum præberetur sensim usurpandi aliquid ex jure ecclesiastici regiminis et authentici magisterii, quod divina institutione proprium est Romano Pontifici, et episcopis in unione et consensione cum S. Petri successore, atque ita, ecclesiastico ordine perturbato, aliquando unitas et obedientia fidei apud aliquos labefactaretur. Atqui etiam timebamus, ne in ipso conventu quædam enunciarentur ac tenerentur opiniones et placita, quæ in vulgus præsertim emissa, et catholicæ doctrinæ puritatem, et debitam subjectionem in periculum ac discrimen vocarent. Summo enim animi Nostri dolore recordabamur, Venerabilis Frater, hanc Apostolicam Sedem pro gravissimi sui muneris officio debuisse ultimis hisce temporibus censura notare, ac prohibere nonnullorum Germaniæ scriptorum opera, qui cum nescirent decedere ab aliquo principio, seu methodo falsæ scientiæ, aut hodiernæ fallacis philosophiæ præter voluntatem, uti confidimus, inducti fuere ad proferendas ac

docendas doctrinas dissentientes a vero nonnullorum sanctissimæ fidei nostræ dogmatum sensu et interpretatione, quique errores ab Ecclesia jam damnatos e tenebris excitarunt, et propriam divinæ revelationis et fidei indolem et naturam in alienum omnino sensum explicaverunt. Noscebamus etiam, Venerabilis Frater, nonnullos ex catholicis, qui severioribus disciplinis excolendis operam navant, humani ingenii viribus nimium fidentes, errorum periculis haud fuisse absterritos, ne in asserenda fallaci et minime sincera scientiæ libertate abriperentur ultra limites, quos prætergredi non sinit obedientia debita erga magisterium Ecclesiæ ad totius revelatæ veritatis integritatem servandam divinitus institutum. Ex quo evenit, ut hujusmodi catholici misere decepti et iis sæpe consentiant, qui contra hujus Apostolicæ Sedis ac Nostrarum Congregationum decreta declamant, ac blaterant ea liberum scientiæ progressum impedire, et periculo se exponunt sacra illa frangendi obedientiæ vincula, quibus ex Dei voluntate eidem Apostolicæ huic obstringuntur Sedi, quæ a Deo ipso veritatis magistra et vindex fuit constituta. Neque ignorabamus, in Germania etiam falsam invaluisse opinionem adversus veterem scholam, et adversus doctrinam summorum illorum doctorum, quos propter admirabilem eorum sapientiam et vitæ sanctitatem universalis veneratur Ecclesia. Qua falsa opinione ipsius Ecclesiæ auctoritas in discrimen vocatur, quandoquidem ipsa Ecclesia non solum per tot continentia sæcula permisit, ut ex eorumdem doctorum methodo, et ex principiis communi omnium catholicarum scholarum consensu sancitis theologica excoleretur scientia, verum etiam sæpissime summis laudibus theologicam eorum doctrinam extulit, illamque veluti fortissimum fidei propugnaculum et formidanda contra suos inimicos arma vehementer commendavit.

Hæc sane omnia pro gravissimi supremi nostri Apostolici ministerii munere, ac pro singulari illo amore quo omnes Germaniæ catholicos, carissimam Dominici gregis partem, prosequimur, nostrum sollicitabant et angebant animum tot aliis pressum angustiis, ubi, accepto memorati conventus nuntio, res supra expositas tibi significandas curavimus. Postquam vero per brevissimum nuntium ad Nos relatum fuit, te, Venerabilis Frater, hujusce conventus auctorum precibus annuentem tribuisse veniam celebrandi eumdem conventum, ac sacrum solemni ritu peregisse, et consultationes in eodem conventu juxta catholicæ Ecclesiæ doctrinam habitas fuisse, et postquam ipsius conventus viri per eumdem nuntium Apostolicam Nostram imploraverunt benedictionem, nulla interposita mora, piis illorum votis obsecundavimus. Summa vero anxietate tuas expecbamus litteras, ut a te, Venerabilis Frater, accuratissime noscere possemus ea omnia, quæ ad eumdem conventum quovis modo possent pertinere. Nunc autem cum a te acceperimus quæ scire vel maxime cupiebamus, ea spe nitimur fore ut hujusmodi negotium, quemadmodum asseris, Deo auxiliante, in majorem catholicæ in Germania Ecclesiæ utilitatem cedat. Equidem cum omnes ejusdem conventus viri, veluti scribis, assuerint, scientiarum progressum et felicem exitum in devitandis ac refutandis miserrimæ nostræ ætatis erroribus omnino pendere ab intima erga veritates revelatas adhæsione quas catholica docet Ecclesia, ipsi noverunt, ac professi sunt illam veritatem, quam veri catholici scientiis excolendis et evolvendis dediti semper tenuere ac tradiderunt. Atque hac veritate innixi potuerunt ipsi sapientes ac veri catholici viri scientias easdem tuto excolere, explanare, easque utiles certasque reddere. Quod quidem obtineri non potest, si humanæ rationis lumen finibus circumscriptum, eas quoque veritates investigandi quas propriis viribus et facultatibus assequi potest, non veneretur maxime, ut par est, infallibile et increatum divini intellectus lumen, quod in christiana revelatione undique mirifice elucet. Quamvis enim naturales illæ disciplinæ suis propriis ratione cognitis principiis nitantur, catholici tamen earum cultores divinam revelationem veluti rectricem stellam præ oculis habeant oportet, qua prælucente sibi a syrtibus et erroribus caveant, ubi in suis investigationibus et commentationibus animadvertant, posse se illis adduci, ut sæpissime accidit, ad ea proferenda, quæ pius minusve adversentur infallibi rerum veritati quæ a Deo revelatæ fuere. Hinc dubitare nolumus, quin ipsius conventus viri commemoratam veritatem noscentes ac profitentes, uno eodumque tempore plane rejicere ac reprobare voluerint recentem illam ac præposteram philosophandi rationem, quæ etiamsi divinam revelationem veluti historicum factum admittat, tamen ineffabiles veritates ab ipsa revelatione propositas humanæ rationis investigationibus supponit, perindo ac si illæ

veritates rationi subjectæ essent, vel ratio suis viribus et principiis posset consequi intelligentiam et scientiam omnium supernarum sanctissimæ fidei nostræ veritatum et mysteriorum, quæ ita supra humanam rationem sunt, ut hæc nunquam effici possit idonea ad illa suis viribus et ex naturalibus suis principiis intelligenda, aut demonstranda.

Ejusdem vero conventus viros debitis prosequimur laudibus, propterea quod rejicientes, uti existimamus, falsam inter philosophum et philosophiam distinctionem, de qua in aliis Nostris litteris ad te scriptis loquuti sumus, noverunt et asseruerunt omnes catholicos in doctis suis commentationibus debere ex conscientia dogmaticis infaillibilis catholicæ Ecclesiæ obedire decretis. Dum vero debitas illis deferimus laudes, quod professi sint veritatem quæ ex catholicæ fidei obligatione necessario oritur, persuadere Nobis volumus, noluisse obligationom, qua catholici magistri ac scriptores omnino adstringuntur, coartare in iis tantum quæ ab infaillibili Ecclsiæ judicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur. Atque etiam Nobis persuademus, ipsos noluisse declarare, perfectam illam erga revelatas veritates adhæsionem, quam agnoverunt necessariam omnino esse ad verum scientiarum progressum assequendum, et ad errores confutandos, obtineri posse, si dumtaxat dogmatibus ab Ecclesia expresse definitis fides et obsequium adhibeatur. Namque etiamsi ageretur de illa subjectione quæ fidei divinæ actu est præstanda, limitanda tamen non esset ad ea quæ expressis œcumenicorum conciliorum aut Romanorum Pontificum, hujusque Apostolicæ Sedis decretis definita sunt, sed ad ea quoque extendenda quæ ordinario totins Ecclesiæ per orbem dispersæ magisterio tanquam divinitus revelata traduntur, ideoque universali et constanti consensu a catholicis theologis ad finem pertinere retinentur. Sed cum agatur de illa subjectione, quæ ex conscientia ii omnes catholici obstringuntur qui in contemplatrices scientias incumbunt, ut novas suis scriptis Ecclesiæ afferant utilitates, iccirco ejusdem conventus viri recognoscere debent, sapientibus catholicis haud satis esse ut præfata Ecclesiæ dogmata recipiant ac venerentur, verum etiam opus esse ut se subjiciant tum decisionibus, quæ ad doctrinam pertinentes a Pontificiis Congregationibus proferuntur, tum iis doctrinæ capitibus, quæ communi et constanti catholicorum consensu retinentur ut theologicæ veritates et conclusiones ita certæ, ut opiniones eisdem doctrinæ capitibus adversæ, quamquam hereticæ dici nequeant, tamen aliam theologicam merentur censuram. Itaque haud existimamus viros, qui commemorato Monacensi interfuere conventui, ullo modo potuisse aut voluisse obstare doctrinæ nuper expositæ quæ ex veræ thologiæ principiis in Ecclesia retinetur, qui immo ea fiducia sustentamur fore ut ipsi in severioribus excolendis disciplinis velint ud enunciatæ doctrinæ normam se diligenter conformare. Quæ Nostra fiducia præsertim nititur iis litteris, quas per te, Venerabilis Frater, Nobis miserunt. Si quidem eisdem litteris cum summa animi Nostri consolatione ipsi profitentur, sibi in cogendo conventu mentem nunquam fuisse vel minimam sibi arrogare auctoritatem, quæ ad Ecclesiam omnino pertinet, ac simul testantur noluisse eumdem dimittere conventum, quin primum declararent summam observantiam, obedientiam, ac filialem pietatem, qua Nos et hanc Petri cathedram catholicæ unitatis centrum prosequuntur. Cum igitur hisce sensibus supremam Nostram et Apostolicæ hujus Sedis potestatem, auctoritatemque ipsi recognoscant, ac simul intelligant, gravissimum officium Nobis ab ipso Christo Domino commissum regendi ac moderandi universam suam Ecclesiam, ac pascendi omnem suum gregem salutaris doctrinæ pascuis, et continenter advigilandi, ne sanctissima fides ejusque doctrina ullum unquam detrimentum patiatur, dubitare non possumus, quin ipsi severioribus disciplinis excolendis, tradendis, sanæque doctrinæ tuendæ operam navantes, uno eodemque tempore agnoscant, se debere et religiose exsequi regulas ab Ecclesia semper servatas, et obedire omnibus decretis quæ circa doctrinam a Suprema Nostra Pontificia auctoritate eduntur.

Hæc autem omnia tibi communicamus, ac summopere optamus ut ea iis omnibus significes viris, qui in memorato conventu fuere, dum, si opportunum esse censuerimus, haud omittemus alia tibi, et Venerabilibus Fratribus Germaniæ sacrorum Antistitibus hac super re significare, postquam tuam et eorumdem Antistitum sententiam intellexerimus de hujusmodi conventuum opportunitate. Demum pastoralem tuam sollicitudinem ac vigilantiam iterum vehementer excitamus, ut una cum aliis Venerabilibus Fratribus sacrorum in Germania Antistitibus, curas omnes cogitationesque in tuendam et propa-

gandam sanam doctrinam assidue conferas. Neque omittas omnibus inculcare, ut profanas omnes novitates diligenter devitent, neque ab illis se decipi unquam patiantur, qui falsam scientiæ libertatem, ejusque non solum verum profectum, sed etiam errores tamquam progressus impudenter jactant. Atque pari studio et contentione ne desinas omnes hortari, ut maxima cura et industria in veram christianam et catholicam sapientiam incumbant, atque, uti par est, in summo pretio habeant veros solidosque scientiæ progressus, qui sanctissima ac divina fide duce et magistra in catholicis scholis habiti fuerunt, utque theologicas præsertim disciplinas excolant secundum principia et constantes doctrinas, quibus unanimiter innixi sapientissimi doctores immortalem sibi nominis laudem, et maximam Ecclesiæ et scientiæ utilitatem ac splendorem pepererunt. Hoc sane modo catholici viri in scientiis excolendis poterunt, Deo auxiliante, magis in dies quantum homini fas est, noscere, evolvere, et explanare veritatum thesaurum, quas in naturæ et gratiæ operibus Deus posuit, ut homo, postquam illas rationis et fidei lumine noverit suamque vitam ad eas sedulo conformaverit, possit in æternæ gloriæ claritate summam veritatem, Deum scilicet, sine ullo velamine intueri, eoque felicissime in æternum perfrui et gaudere.

Hanc autem occasionem libentissimo animo amplectimur, ut denuo testemur et confirmemus præcipuam Nostram in te caritatem. Cujus quoque pignus esse volumus Apostolicam benedictionem quam effuso cordis affectu tibi ipsi, Venerabilis Frater, et gregi tuæ curæ commisso peramanter impertimus.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum die 21 decembris anno 1863, Pontificatus Nostri anno decimo octavo.

PIUS PP. IX.

XX.

CONDEMNATIO ERRORUM

A. GUNTHERII.

Dilecto Filio Nostro Joanni Tituli S. Laurentii in Viminali Presbytero S. R. E. Cardinali De Geissel Archiepiscopo Coloniensi.

PIUS P. P. IX.

Dilecte Fili Noster, Salutem et Apostolicam benedictionem. Eximiam Tuam Nobisque plane cognitam pastoralem in catholica doctrina tuenda curam et sollicitudinem non mediocri certe animi Nostri jucunditate undique elucere perspeximus in Litteris, quas, dilecte Fili Noster, die 16 proximi mensis aprilis ad Nos dedisti super decreto Pontificia Nostra Auctoritate sancito, atque a Nostra Indicis Congregatione, die mensis januarii hujus anni edito, quo opera dilecti Filii presbyteri Antonii Günther proscripta fuerunt. Nos quidem pro Apostolici Nostri ministerii officio nullis unquam parcentes curis, nullisque laboribus, ut fidei depositum Nobis divinitus concreditum integrum, inviolatumque custodiatur, ubi primum a pluribus venerabilibus Fratribus spectatissimis Germaniæ Sacrorum Antistitibus accepimus, non pauca Güntheri libris contineri, quæ ipsi in sinceræ fidei, et catholicæ veritatis perniciem cedere arbitrabantur, nulla interposita mora eidem Congregationi commisimus, ut ex more opera ejusdem Güntheri accurate diligenterque excuteret, perpenderet, examinaret, ac deinde omnia omnia ad Nos referret. Cum igitar ipsa Congregation Nostris mandatis obsequuta, suoque munere functa omnem in hoc gravissimo sane, maximique momenti negatio curam et operam scite riteque collocaverit, nullumque prætermiserit studium in Güntheriana doctrina accuratissimo examine noscenda, ac ponderanda, animadvertit, plura in Güntheri libris reperiri omnino improbanda ac damnanda, utpote quæ catholicæ Ecclesiæ doctrinæ maxime adversarentur. Hinc rebus omnibus a Nobis etiam perpensis, eadem Congregatio decretum illud suprema Nostra Auctoritate probatum, Tibique notissimum edidit, quo Güntheriana opera prohibentur, et interdicuntur. Quod quidem decretum Nostra Auctoritate sancitum, Nostroque jussu vulgatum sufficere plane debebat, ut quæstio omnis penitus dirempta censeretur, et omnes, qui catholico glorientur nomine, clare, aperteque intelligerent, sibi esse omnino obtemperandum, et sinceram haberi non posse doctrinam Güntherianis libris contentam, ac nemini deinceps fas esse, doctrinam iis libris traditam tueri, ac propugnare, et illos libros sine debita facultate legere, ac retinere. A quo quidem obedientiæ, debitique obsequii officio nemo immunis propterea videri, censerique poterat, quod in eedem decreto vel nullæ nominatim propositiones notarentur, vel nulla certa, stataque adhiberetur censura, Ipsum enim per se valebat decretum, ne qui sibi integrum putarent ab iis, quæ Nos com-

probavimus, uteumque discedere. Sed vehementer errant, qui generalis ejusmodi prohibitionis causam inde profectam esse arbitrantur, quod ipsa Congregatio nullas singillatim Güntherianorum operum sententias, nullasque præcise opiniones censura dignas deprehenderit. Etenim non sine dolore apprime noscimus in iisdem operibus erroneum, ac perniciosissimum, et ab hac Apostolica Sede sæpe damnatum rationalismi systema ampliter dominari; itemque noscimus, in iisdem libris ea inter alia non pauca legi, quæ a catholica fide, sinceraque explicatione de unitate divinæ substantiæ in Tribus distinctis, sempiternisque Personis non minimum aberrant. In compertis pariter habemus, neque meliora, neque accuratiora esse, quæ traduntur de Sacramento Verbi incarnati deque unitate divinæ Verbi personæ in duabus naturis divina et humana. Noscimus, iisdem libris doceri et statui, quæ catholicæ doctrinæ de suprema Dei libertate a quavis necessitate soluta in rebus procreandis plane adversantur. Atque illud etiam vel maxime improbandum ac damnandum, quod Güntherianis libris humanæ rationi et philosophiæ, quæ in religionis rebus non dominari, sed ancillari omnino debent, magisterii jus temere attribuatur, ac propterea omnia perturbentur, quæ firmissima manere debent tum de distinctione inter scientiam et fidem, tum de perenni fidei immutabilitate, quæ una semper, atque eadem est, dum philosophia, humanæque disciplinæ neque semper sibi constant, neque sunt a multiplici errorum varietate immunes. Accedit, nec ea Sanctos Patres reverentia haberi, quam Conciliorum canones præscribunt, quamque splendidissima Ecclesiæ lumina omnino promerentur, nec ab iis in catholicas scholas dicteriis abstineri, quæ recolendæ memoriæ Pius VI decessor Noster solemniter damnavit. Neque silentio præteribimus, in Güntherianis libris vel maxime violari sanam loquendi formam, ac si liceret verborum Apostoli Pauli oblivisci (2 Tim. 13), aut horum, quæ gravissime monuit Augustinus : « Nobis ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem » (de Civit. Dei, libr. x, cap. 23). Ex quibus omnibus profecto vides, dilecte Fili Noster, qua cura et studio cum tibi, tum Venerabilibus Fratribus Episcopis tuis suffraganeis sit invigilandum, ut ab istis diœcesibus Güntheriana opera amoveantur, et qua singulari sollicitudine excubandum, ne doctrina eisdem operibus contenta, et jam proscripta ullo unquam modo sive in philosophicis, sive in theologicis disciplinis a quovis in posterum tradatur, aut comprobetur. Jam vero dum Güntheri opera damnanda esse censuimus, ac censemus, haud possumus, quin Tibi significemus, ipsum dilectum Filium presbyterum Antonium Günther non mediocri Nos affecisse Consolatione, quandoquidem obsequentissimis suis Litteris, die 10 mensis Februarii ad Nos scriptis cum summa sui nominis laude amplissimis verbis semel iterumque professus est, nihil sibi potius, quam supremæ Nostræ, et hujus Apostolicæ Sedis auctoritati semper obtemperare, et idcirco se humillime subjicere commemorato decreto de suis operibus promulgato. Hoc autem egregium sane Güntheri exemplum pari animi Nostri gaudio imitati sunt plures dilecti Filii doctores Theologiæ, Philosophiæ, Historiæ ecclesiasticæ, et Canonici Juris in variis Germaniæ Lyceis, ac primarii Güntherianæ doctrinæ asseclæ, qui suis ad Nos datis Litteris contestati sunt, se commemorato decreto humillime subjicere, nihilque sibi magis cordi esse, quam Pontificiæ Nostræ, et hujus Sanctæ Sedis auctoritati ex animo obedire. Dum vero hac re summopere lætamur, in eam porro spem erigimur fore, ut alii omnes Güntherianæ doctrinæ sectatores christianam tum ipsius auctoris, tum horum animi docilitatem, et obedientiam, debitamque magisterio Nostro subjectionem Deo bene juvante æmulari velint, atque ipsa ipsius auctoris coronam augeant. et Nostram expleant, cumulentque lætitiam. Habes, dilecte Fili Noster, quæ Tibi de hoc argumento rescribenda esse existimavimus, atque hac etiam occasione libentissime utimur, ut iterum ostendamus et confirmemus præcipuam, qua Te in Domino complectimur, benevolentiam. Cujus quoque certissimum pignus esse volumus Apostolicam Benedictionem, quam toto cordis affectu Tibi ipsi, dilecte Fili Noster, et gregi Tuæ vigilantiæ commisso peramanter impertimur.

Datum Bononiæ die 15 junii anno 1857. Pontificatus Nostri anno undecimo.

PIUS P. P. IX.

Venerabili Fratri Henrico Episcopo Wratislaviensi, Pius PP. IX.

Venerabilis Frater, salutem et apostolicam benedictionem.

Dolore haud mediocri litteris, quas nuper

ad Nos dedisti, percepimus, dissidia catholicorum per Antonii Güntheri philosophiam enata, posteaquam Sedes Apostolica de hujus scriptoris operibus et doctrina judicasset, nondum esse penitus extincta, propterea quod cum alibi tunc in ista Wratislaviensi Academia etiam inter sacræ doctrinæ magistros reperiantur, qui nonnulla saltem Güntheriana dogmata retinere atque defendere multis videantur. Quorum unus, dilectus scilicet Filius Joannes B. Baltzer, Wratislaviensis ecclesiæ canonicus, cum libellum, in quo de hominis natura dissereter, Tibi, Venerabilis Frater, tradidisset, precibus ejus obsecundans libellum eumdem ad nos transmisisti, rogans, ut Nostro judicio, quid de doctrina in eo contenta sentiendum sit, definiretur. Ac Nos quidem tuum, Venerabilis Frater, studium catholicæ doctrinæ tuendæ magnopere laudantes, atque pro muneris Nostri officio nihil magis curæ habentes quam fidei depositum ubique terrarum intactum custodire interque Christi fideles servare unitatem Spiritus in vinculos pacis, Baltzeri scriptum nonnullis hujus almæ Urbis theologis discutiendum tradidimus. Quorum fida relatione compertum Nobis est, in eo doctrinam eamdem, quæ in Güntheri libris traditur et ante horum proscriptionema Baltzero quoque propugnabatur, retineri; nihilque aliud agi, nisi ut hæc doctrina demonstretur et verbo Dei scripto ac tradito conformis, nec ulla ratione contraria esse iis, quæ SS. Concilia nominatim Concilium œcumenicum VIII et Viennense sub Clemente V statuerunt, aut ipsi Nos litteris ad dilectum Filium Nostrum Cardinalem Presbyterum de Geissel Archiepiscum Coloniensem die 15 junii 1857 datis judicavimus, dicentes hominem corpore et anima ita absolvi, ut anima, eaque rationalis, sit vera, per se atque immediata corporis forma. At vero Nos non modo his verbis catholicam de homine doctrinam declaravimus, sed etiam hanc ipsam catholicam doctrinam doctrina Güntheri lædi pronuntiavimus. At quod si Baltzer animum advertisset, intellexisset sane, doctrinam de homine, quam in suo scripto profitetur, tanquam ecclesiasticis dogmatibus consentaneam defendere, idem esse atque Nosmet incusare, quod in Güntheriana doctrina judicanda erraverimus. Notatum præterea est, Baltzerum in illo suo libello, cum omnem controversiam ad hoc revocasset, sitne corpori vitæ principium proprium ab anima rationali ipsa discretum, eo temeritatis progressum esse, ut oppositam sententiam et appellaret hæreticam et pro tali habendam esse multis verbis argueret. Quod quidem non possumus non vehementer improbare, considerantes, hanc sententiam, quæ unum in homine ponit vitæ principium, animam scilicet rationalem, a qua corpus quoque et motum et vitam omnem et sensum accipiat, in Dei Ecclesia esse communissimam atque doctoribus plerisque, et probatissimis quidem maxime, cum Ecclesiæ dogmate ita videri conjunctam, ut hujus sit legitima solaque vera interpretatio, nec proinde sine errore in fide possit negari.

Quæ cum Tibi, Venerabilis Frater, ex certa scientia et motu proprio, rescribimus, ardenter cupimus, imo fidenter speramus fore, ut dilectus Filius Joannes Baltzer et cæteri, qui huic aliisve Güntheri opinionibus a Nobis reprobatis quocumque modo adhæserint, jam se erga hanc Ecclesiam quam Christus Dominus reliquarum omnium Matrem et Magistram esse voluit, dociles et morigeros exhibeant, quemadmodum et Baltzer ipse et alii dudum laudabiliter sunt polliciti. Te vero, Venerabilis Frater, hortamur, ut Apostoli exemplo in captivitatem redigens omnem intellectum in obsequium Christi hanc plenam submissionem ab iis præsertim, qui alios docent, auctoritate Tua postules, licentiam autem eorum, qui forte audire detractent, potestate quam dedit tibi Deus, coerceas.

Superest, ut Tibi, Venerabilis Frater, ac gregi universo tuis curis, commisso apostolicam Benedictionem toto cordis affectu impertiamur.

Datum Romæ apud S. Petrum die 30 aprilis anno 1860, Pontificatus Nostri anno decimo quarto. PIUS PP. IX.

ADDIT. EDIT.

INDICULUS

Aliarum constitutionum Pontificiarum quæ a recentiori editore suis adferentur locis.

APPENDIX

DE SACRARUM CONGREGATIONUM SANCTIONIBUS.

Et hic locus Theologo Morali latissimus suarum assertionum promendarum. De quo tamen nihil addemus heic præter locos, in quibus La-Croix hac de re agit. *Igitur vide lib.* 1 *tract.* 1 *a num.* 214 *ad* 220 *et Tract.* 2 *a num.* 574 *ad* 577.

§ I.

CONDEMNATIO DUARUM THESIUM

De Omnipotentia donata, et subjecta Creaturæ.

23 Novembris 1679.

In congregatione generali Sanctæ Romanæ, et universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostol. Montis Quirinalis coram SS. D. N. Innoc. Divin. Prov. P. P. XI ac Emin. et Rev. Dominis S. R, E. Cardinalibus in tota Rep. Christiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

Cum supradictis Eminentis. ac Reverendiss. D. D. delatæ fuerint hæ duæ Propositiones:

I. Deus donat nobis Omnipotentiam suam, ut ea utamur, sicut aliquis donat alteri villam, aut librum.

II. Deus subjicit nobis suam Omnipotentiam.

Eorumdem jussu per Theologos ad id specialiter deputatos SS. D. N. relatæ, et coram sua Sanctitate propositæ, una cum votis Eminentiss. et Reverendiss. S. R. E. Cardinalium, Sanctitas Sua decrevit, et mandavit, ut ambæ Propositiones prohiberentur, sicut eas præsenti Decreto damnat, et prohibet, ut temerarias ad minimum, et novas; mandatque, ne quis deinceps cujuscumque sit gradus, ordinis, aut conditionis, illas vel illarum alterutram audeat imprimere, vel imprimi facere, sive scriptis, sive etiam ore tenus docere, vel asserere, sub pœnis et censuris in Indice librorum prohibitorum contentis, aliisque Sanctitati suæ bene visis.

PROHIBITIO THESIS

De usu scientiæ ex Confessione acquisitæ.

18 Novembris 1682.

In Generali Congregatione S. Romanæ, et Universalis Inquisitionis habitu in Conventu S. Mariæ super Minervam coram Eminentiss. D. D. S. R. E. Cardinalibus in tota Rep. Christiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

Prævia matura consultatione Dominorum Consultorum, facta fuit discussio sequentis Propositionis:

Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa aut indirecta revelatione, et gravamine pœnitentis nisi aliud

multo majus ex non usu sequatur, in cujus comparatione prius merito contemnatur.

Adita deinde explicatione, sive limitatione, quod sit intelligenda de usu scientiæ ex confessione acquisitæ cum gravamine pœnitentis seclusa quacumque revelatione, atque in casu, quo multo majus gravamen ejusdem pœnitentis ex non usu sequeretur: Statuerunt dictam Propositionem, quatenus admittit usum dictæ scientiæ cum gravamine pœnitentis, omnino prohibendam esse etiam cum dicta explicatione, sive limitatione: Et præsenti Decreto prohibet, ne quis ultra audeat talem doctrinam publice, aut privatim docere, aut defendere, sub pœnis arbitrio Sacræ Congregationis infligendis. Mandantes etiam universis Sacramenti Pœnitentiæ Ministris, ut ab ea in praxim deducenda prorsus abstineant.

Edit. addit.

ENCYCLICA ADVERSUS MAGNETISMI ABUSUS.

In congregatione generali S. R. et universalis Inquisitionis habita in conventu S. M. supra Minervam, Em. ac Rev. DD. Cardinales in tota republica christiana adversus hæreticam pravitatem generales inquisitores, mature perpensis iis, quæ circa *magnetismi* experimenta a viris fide dignis undequaque relata sunt, decreverunt, edi præsentes litteras encyclicas ad omnes episcopos ad magnetismi abusus compescendos.

Etenim compertum est, novum quoddam superstitionis genus invehi ex phænomenis magneticis, quibus haud scientiis physicis enucleandis, ut par esset, sed decipiendis, ac seducendis hominibus student neoterici plures rati, posse occulta, remota, ac futura detegi magnetismi arte, vel præstigio, præsertim ope muliercularum, quæ unice a magnetisatoris nutu pendent.

Nonnullæ jam hac de re a S. Sede datæ sunt responsiones ad peculiares casus, quibus reprobantur tanquam illicita illa experimenta, quæ ad finem non naturalem, non honestum, non debitis mediis adhibitis assequendum, ordinantur, ; unde in similibus casibus decretum est feria IV, 21 aprilis 1841 : *Usum magnetismi prout exponitur, non licere.* Similiter quosdam libros ejusmodi errores pervicaciter disseminantes prohibendos censuit S. Congregatio. Verum quia præter particulares casus de usu magnetismi generatim agendum erat, hinc per modum regulæ sic statutum fuit feria IV, 28 julii 1847 : — *Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita dæmonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodolibet pravum. Applicatio autem principiornm et mediorum pure physicorum ad res, et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur non est nisi deceptio omnino illicita et hæreticalis.*

Quanquam generali hoc decreto satis explicetur licitudo, aut illicitudo in usu, aut abusu magnetismi, tamen adeo crevit hominum malitia, ut neglecto licito studio scientiæ, potius curiosa sectantes magna cum animarum jactura, ipsiusque civilis societatis detrimento ariolandi, divinandive principium quoddam se nactos gloriantur. Hinc *somnambulismi* et *claræ intuitionis*, uti vocant, præstigiis mulierculæ illæ gesticulationibus non semper verecundis abreptæ, se invisibilia quæque conspicere effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua detegere, aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario præsumunt, magnum quæstum sibi, ac dominis suis divinando certo consecuturæ. In hisce omnibus quacumque demum utantur arte, vel illusione, cum ordinentur media physica ad effectus non naturales, reritur deceptio omnino illicita, et hæreticalis, et scandalum contra honestatem morum.

Igitur ad tantum nefas, et religioni, et civili societati infestissimum efficaciter cohibendum, excitari quam maxime debet pastoralis sollicitudo, vigilantia, ac zelus epicoporum omnium. Quapropter quantum divina adjutrice gratia poterunt locorum Ordinarii, qua paternæ charitatis monitis, qua severis objurgationibus, qua demum juris remediis adhibitis, prout attentis locorum, personarum, temporumque adjunctis, expedire in Domino judicaverint, omnem impendant curam ad hujusmodi magnetismi abusus reprimendos et avellendos, ut dominicus grex defendatur ab inimico homine, depositum fidei sartum tectumque custodiatur et fideles sibi crediti a morum corruptione præserventur.

Datum Romæ in cancellaria S. Officii apud Vaticanum die 4 augusti 1856.

V. Card. MACCHI.

RESPONSIO CIRCA QUOSDAM CASUS RESERVATOS

I. Beatissime Pater, Episcopus N... in Gallia, pedibus Sanctitatis vestræ provolutus, humiliter exquirit:

1° Utrum casus qui novis Summorum Pontificum constitutionibus post Concilium Tridentinum fuerint Sedi Apostolicæ reservati, comprehendantur in cap. 6. sess. XXIV de Refor. ejusdem Concilii, saltem si in novis constitutionibus non adsit clausula derogatoria, ita ut si ejusmodi sint occulti, Episcopus ab his absolvere possit sive per se, sive per alios sacerdotes, ab ipso delegandos.

2° An impediti adire Romam in persona, teneantur adire saltem per epistolam aut procuratorem, ad absolutionem a casibus sedi Apostolicæ reservatis impetrandam. Et Deus, etc.

Feria, IV, die 18 julii 1860.

In congreratione generali S. Romanæ et universalis Inquisitionis habita in conventu S. Mariæ supra Minervam coram Eminentissimis ac Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica christiana contra hæreticam pravitatem generalibus Inquisitoribus, propositis suprascriptis dubiis et præhabito voto DD. consultorum idem Emi ac Rmi DD. mandaverunt rescribi.

Ad primum dubium — *Negative* et dentur decreta S. C. Conci. Trid. interpretis, quorum unum sub anno 1589 — Nempe reservationes casuum de novo post Concilium non compreduntur in cap. 6. sess. XXIV de Refor. et præsertim supra clausura monialium; et alterum, sub anno 1595, scilicet nosse debet Episcopus facultatem absolvendi sibi tributam Decret. cap. 6. sess. XXIV non extendi ad casus qui novis Summorum Pontificum constitutionibus post Conc. Trid. fuerint Sedi Apostolicæ reservati.

Ad secundum dubium. Consulat probatos auctores, inter quos S. Alphonsum Mariam de Ligorio — Pro Angelo Argenti S. Romanæ et universalis Inquisitionis notario, *Vincentius Simonetti*,

II. Beatissime Pater, Hodiernus Episcopus N.. in Gallia ad S. V. pedes humiliter inclinatus exponit quod anxius ipse sit ne occurrat casus sacerdotis muneribus sacris exercendus adstricti et excommunicatione Summo Pontifici specialiter reservata per Bullam « *Sacramentum Pœnitentiæ* » ligati, quia sacris muneris sui functionibus abstinere, vel diu abesse non posset quin fideles nullam honestam causam noscentes eum suspicentur cum scandalo gravis alicujus criminis reum, v. g., si peractis exercitiis spiritualibus in civitate episcopali, queis adesse debent semel quolibet triennio singuli presbyteri hujus diœcesis, quidam se tali excommunicatione irretitos confiteantur et veræ pœnitentiæ signa præbeant, nec tamem absolvi possint, neque a suo confessario ad id delegato, neque ab ipso Episcopo, tunc periculum erit ne in quamdam desperationem incidentes sacras functiones sacrilege obire pergant, vel ne si timore divini judicii perciti a functionibus abstineant, inde apud fideles graves et scandalosæ suspiciones enascantur. Idem periculum adesset in quolibet casu occurrente extra præfata exercitia, etiamsi reus patrato crimine et excommunicatione incursa statim et sponte abstinuerit a functionibus sacris et confessario suo in omnibus obedire corde vehementer contrito paratum se ostendat, tum quoad dilationis tempus, tum quoad quamcumque pœnitentiam subeundam. Nam, si reus deficiente absolutione abstineret a sacris muneris sui functionibus, tunc necessario locus esset scandalosis suspicionibus.

His tam lugendis periculis commotus iisque legitime obviare pro posse studens orator perscrutavit varias opiniones circa casum apud theologos, quorum quosdam invenit opinantes posse probabiliter Episcopum in sua diœcesi, sive per se, sive per specialem delegatum, absolvere a præfata excommunicatione occulta, quando urget periculum scandali aut infamiæ, eamque opinionem fundatam censentes, 1° in cap. *Liceat* Conc. Trid. sess. XXIV, cap. VI, de Ref.; 2° In eo quod casus Papales fiunt episcopales, quoties propter locorum distantiam aut aliud grave impedimentum recursus fieri nequit.

His ut supra expositis, dubiorum sequentium opportunam a S. Sede expostulat præfatus orator solutionem cui se conformare secure queat:

Dubium I. Utrum habeat Episcopus in sua diœcesi extra Italiam facultatem sive per se, sive per delegatum absolvendi ab excommunicatione occulta, quam confessarius contraxit absolvendo extra articulum mortis complicem in crimine turpi?

Dub. II. Utrum saltem habeat præfatam facultatem in casu quo propter imminens periculum scandali aut alterius gravis mali.

recursus ad S. Sedem fieri nequit opportuno tempore?

Dub. III. Utrum in iisdem circumstantiis habeat facultatem absolvendi sacerdotem qui non esset suæ diœcesis?

Dub. IV. Utrum absolvendo a præfata excommunicatione propter urgentem causam debeat imponere pœnitenti onus recurrendi, cessante impedimento, ad S. Sedem sub pœna reincidentiæ?

Dub. V. Utrum facultatem præfatam valeat ad tempus præfixum casuum numerum, an tantum pro casu exposito delegare?

Tandem, Bme Pater, in eventu quod nullam habeat in præfatis facultatem orator, ne careat omni modo supra expositis scandali et infamiæ periculis obviandis, humillime et enixe supplicat, ut dignetur Benignitas vestra ei misericorditer impertire facultatem absolvendi a præfata excommunicatione sive per se, sive per delegatum specialem, quoties judicabit existere scandali aut alicujus lugendi mali periculum in dilatione absolutionis. Gravem anxietatem oratoris in securitatem commutabit Benignitas vestra dignando ejus humillimis precibus annuere. Et Deus, etc.

Feria IV, 18 junii 1860.

In congregatione generali S. Romanæ et universalis Inquisitionis habita in conventu S. Mariæ supra Minervam coram Emis et Rmis DD. S. R. R. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem generalibus Inquisitoribus, propositis suprascriptis dubiis, iidem Emi et Rmi DD. Cardinales mandaverunt rescribi.

Ad dubium I : Negative, et dentur decreta S. Congregationis Concilii Tridentini decretorum interpretis quorum unum sub anno 1589, videlicet « reservationes casuum de novo post Concilium non comprehenduntur in cap. 6 sess. XXIV, de Reform. et præsertim super clausura Monialium » ; et alterum sub anno 1595, nempe « nosse debet Episcopue facultatem absolvendi sibi tributam decreto c. 6, sess. XXIV, non extendi ad casus qui novis SS. PP. constitutionibus post Concilium Tridentinum fuerint Sedi Apostolicæ reservati. — *Ad* II, III, IV et V *dubium* : Consulat decretales Clementis III, relatas cap. 15. *Cum desideres* et cap. 26 *quod de his*, *De Sentent. Excommunic.* et probatos auctores inter quos S. Alphonsum de Ligorio lib. VII, c. 1, dub. 5, *De Censuris*, n. 84 ad 92.

Pro D. Angelo Argenti S. R. et universalis inquis. notario VINCENTIUS SIMONETTI secretarius.

RESPONSIO CIRCA PROPOSITIONES SEPTEM QUÆ TUTO TRADI NON POSSUNT.

A Sanctæ Romanæ et universalis Inquisitionis postulatum est, utrum sequentes propositiones tuto tradi possint :

Propositio I. Immediata Dei cognitio, habitualis saltem, intellectui humano essentialis est, ita ut sine ea nihil cognoscere possit : Siquidem est ipsum lumen intellectuale.

Prop. II. Esse illud, quod in omnibus est sine quo nihil intelligimus, est esse divinum.

Prop. III. Universalia a parte rei considerato a Deo realiter non distinguuntur.

Prop. IV. Congenita Dei tanquam entis simpliciter notitia omnem aliam cognitionem eminenti modo involvit, ita ut per eam omne eus, sub quocumque respectu cognoscibile est, implicite cognitum habeamus.

Prop. V. Omnes aliæ ideæ non sunt nisi modificationes ideæ, qua Deus tanquam ens simpliciter intelligitur.

Prop. VI. Res creatæ sunt in Deo tanquam pars in toto, non quidem in toto formali, sed in toto infinito, simplicissimo, quod suas quasi partes absque ulla sui divisione et diminutione extra se ponit.

Prop. VII. Creatio sic explicari potest: Deus ipso actu speciali, quo se intelligit et vult tanquam distinctum a determinata creatura, homine v. g. creaturam producit.

Feria IV, die 18 septembris 1861.

In congregatione Generali habita in conventu S. M. supra Minervam coram EE. et RR. DD. S. R. E. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem in tota republica christiana Inquisitoribus Generalibus, iidem EE. et RR. DD. præhabito voto DD. consultorum, omnibus et singulis propositionibus superius enunciatis mature perpensis, proposito dubio responderunt : — Negative.

Angelus Argenti S. R. et U. I. notarius.

PROPOSITIONES QUAS ANNO 1855, S. INDICIS CONGREGATIO, PIO IX APPROBANTE, SUBSCRIBENDAS EMISIT.

I. Etsi fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio, nullum dissidium inter ipsas inveniri unquam potest, cum ambæ ab uno, eodemque immutabili veritatis fonte, Deo optimo maximo, oriantur, atque ita sibi mutuam opem ferant.

2. Ratiocinatio Dei existentiam, animæ spiritualitatem hominis libertatem cum certitudine probare potest. Fides posterior est revelatione, proindeque ad probandum Dei existentiam contra atheum, ad probandum animæ rationalis spiritualitatem, ac libertatem contra naturalismi ac totalismi sectatorem allegari convenienter nequit.

3. Rationis usus fidem præcedit et ad eam hominem ope revelationis et gratiæ conducit.

4. Methodus, qua usi sunt D. Thomas, D. Bonaventura et alii post ipsos non ad rationalismum ducit, neque causa fuit, cur apud scholas hodiernas philosophia in naturalismum et pantheismum impingeret. Proinde non licet in crimen doctoribus et magistris vertere, quod methodum hanc, præsertim approbante vel saltem tacente Ecclesia usurpaverint.

MANDATUM

S M. Leonis XII additum Decreto S. C. indicis die sabbati XXVI martii 1825.

Sanctitas Sua mandavit in memoriam revocanda esse universis patriarchis, archiepiscopis, aliisque in Ecclesiarum regimen præpositis ea, quæ in Regulis Indicis sacrosanctæ synodi Tridentinæ jussu editis atque in observationibus, instructione, additione et generalibus decretis Summorum Pontificem Clementis VIII, Alexandri VII et Benedicti XIV auctoritate ad pravos libros proscribendos abolendosque, Indici librorum prohibitorum præposita sunt, ut nimirum, quia prorsus impossibile est libros omnes noxios incessanter prodeuntes in indicem referre, propria auctorite illos e manibus fidelium evellere studeant, ac per eos ipsimet fideles evocentur, quod pabuli genus sibi salutare, quod noxium ac mortiferum ducere debeant, ne ulla in eo suscipiendo capiantur specie ac pervertantur illecebra.

Mandatum vero istud, in memoriam revocatum fuit omnium episcoporum sequenti S. Indicis Cong. epistola.

Illme ac Rme Dne !

Inter multiplices calamitates, quibus Ecclesia Dei luctuosis hisce temporibus undique premitur, recensenda profecto est pravorum librorum colluvies universum pene orbem inundans qua per nefarios ac perditos homines divina Christi religio, quæ ab omnibus in honore est habenda, despicitur, boni mores, incautæ præsertim juventutis, penitus labefactantur et socialis quoque consuetudinis jura et ordo sus deque vertitur et omnimode perturbatur. Neque ut vetus ipsorum mos erat, id præstare tantum nititur libris magno apparatu scientiæ elaboratis, sed et parvis, qui minimi veneunt, libellis et per publicas, atque ad hoc confectas ephemerides, ut non litteratis modo et scientibus viris illud insinuent, sed rudioris cujusque et infimi populi fidem, simplicitatemque corrumpant.

Qui autem super gregem Christi vigilias agunt legitimi pastores, ut hanc perniciem a populis sibi commissis avertant, ad sacram Indicis congregationem quoscumque ex iis libris de more deferunt, zelo adlaborantes, ut Romanæ sedis habito judicio et proscriptione a vetita talium librorum fideles deterreant. Neque iis difficilem se præbuit et præbet S. Congregatio, quæ quotidianam operam studiumque impendit, ut officio sibi a Romanis Pontificibus demandato satisfaciat. Quia tamen ex toto christiano orbe increscentibus denuntiationibus prægravatur, non id præstare perpetuo valet, ut promptum et expeditum super quavis causa ferat judicium; ex quo fit, ut aliquando serotina nimis sit provisio, et ineficax remedium, cum jam ex lectione istorum librorum enormia damna processere.

Ad hoc incommodum avertendum non semel Romani Pontifices prospexerunt, et ut aliarum ætatum exempla taceamus, ævo nostro per S. M. Leonem XII mandatum editum est, sub die 26 Martii 1825, ad calcem Regularum indicis insertum, et hisce litteris adjunctum, vi cujus ordinariis locorum præcipitur, ut libros omnes noxios in sua diœcesi editos vel diffusos, propria auctoritate proscribere et e manibus fidelium avellere studeant.

Cum autem hujus apostolici mandati provida constitutio parentibus fidelium necessitatibus, et tuendæ doctrinæ morumque incolumitati optime respondeat, SSmo D. N. Pio Papæ IX placuit ejus memoriam esse recolendam, tenorem iterum vulgandum et ab ordinariis locorum observantiam exigendam, quod excitatoriis hisce nostris litteris, nomine et auctoritate Apostolicæ Sedis sollicite præstamus. Queis si debita obedientia respondeat (sicuti pro certo habemus), gravissima mala removentur in iis præsertim diœcesibus, in quibus promptæ cœercitionis urgeat necessitas. Ne vero quis pratextu defectus jurisdictionis, aut alio quæsito colore ordinariorum

sententias et proscriptiones ausu temerario spernere, vel pro non latis habere præsumat, eis Sanctitas Sua concessit, sicut nomine et auctoritate ejus præsentibus conceditur, ut in hac re, etiam tanquam apostolicæ Sedis delegati, contrariis quibuscumque non obstantibus, procedant.

Ad apostolicum autem judicium ea deferantur opera vel scripta, quæ profundius examen exigant, vel in quibus ad salutarem effectum consequendum supremæ auctoritatis sententia requiratur.

Interim Tibi Illme et Rme Domine copiosa divinarum charismatum incrementa ex animo precamur et ad pergrata quæque officia nos paratissimos exhibemus.

Datum Romæ, die 24 Augusti 1864.

Amplitudinis Tuæ addictissimus

Ludovicus Card. de Altieris

S. I. Cong. præfectus

Fr. Angelus Vincentius Modena

Ord. Præd. Sacr. Ind. Cong. a Secretis.

Loco † sigilli.

Eo quoque loco indicandam habemus Supremæ Sanctæ Romanæ et universalis Inquisitionis epistolam ad omnes Angliæ episcopos 16 septembris 1864 directam, in qua agitur de societate quadam *ad procurandam Christianitatis unitatem*, anno 1857 apud Anglos instituta. Cujus membra expresse profitentur « *tres christianas communiones Romano-Catholicam, Græco-Schismaticam et Anglicanam, quamvis invicem separatas ac divisas æquo tamen jure catholicum nomen sibi vindicare.* » Principium istud divinam Ecclesiæ constitutionem *susque deque vertit.* Unica etenim existit vera Christi Ecclesia, Ecclesia videlicet Catholica quæ Romanum Pontificem ut Patrem et Doctorem ac Pastorem Supremum habet et sequitur IN OMNIBUS *Sedem Apostolicam*. Hæretico pariter nititur placito *fusio* illa quam multi hodie prædicant in religionis materia instituendam qua sectæ omnes, separatæ licet ac divisæ, conjurarent amice. Inter Catholicos quidam non desunt qui toti sunt, ut Ecclesiam Catholicam cum societate moderna, prout ipsi loquuntur, *reconcilient.* Vox illa *reconciliatio*, aliqua licet ex parte pulchra, eo loci neque nitida satis est neque accurata aut periculi expers, imo quid minus decens sonat. Ecclesia catholica omnia quæ veritatis, boni ac veræ libertatis sunt tenet, *promissiones habens vitæ quæ nunc est et futuræ.* Omnes ad se invitat ; nihil intentatum relinquere debemus ut omnes ad ipsam attrahamus. Ast,eo sumi debet quo est modo et quo sumi vult. Quavis alia fusione, perversi non converterentur , sed perverterentur Catholici. Veritas est? ergo regina sit ! (*Edit.*)

§. II.

PRÆCIPUARUM MATERIARUM, SUPER QUIBUS HABENTUR DECISIONES SACRÆ CONGREGATIONIS CONCILII, INDEX ALPHABETICUS,

Locis Auctoris, ac nostris additis, ubi illæ indicantur, vel adferuntur integræ.

Quæ asterisco * *designantur, a nobis proferuntur.*

A

B

Vitricus, an eam ducere possit, quæ uxor fuit privigni fui? * *lib.* 6. *p.* 3. *num.* 693.

Usus vestis talaris * *lib.* 4. *n.* 1371.

Utensilia Sacristiæ ex quibus solvenda? * *l.* 6. *p.* 2. *n.* 148.

§. III.

Decreta Sacræ Congregationis Indulgentiarum Vide *lib.* 6. *p.* 2. *n.* 1367. ejus decreta de *Indulgentiis apocryphis.* Confer etiam a nobis dicenda * *lib.* 6. *p.* 2. *n.* 1370. 1379.

§. IV.

Decreta Sacræ Rituum Congregationis.

Multa ejusmodi decreta recenset La-Croix *lib.* 6. *p.* 2. *n.* 2055. atque his plura addideram ego in prioribus duabus supplementi mei ad eumdem editionibus. Sed vere ut dicam, extra locum ibi omnino sunt, nullo præterea ordine describuntur. Quare nihil quidem immutandum in Auctoris nostri textu; tamen hic consultius duximus illa omnia adscribere ex Meratio in duas partes distributa, ac in titulos, et materias digesta, unde facilius ad hæc exigi a quovis possint doctrinæ Auctoris, quin improbo labore singulos ex his ejus locos aut emendemus nos, aut illustremus. Hoc quem damus, ordine prodierunt diligentissimi Viri opera Florentiæ 1743 ex typographia Petri Cajetani Viviani. Verum novissima post Meratium edita decreta, quæ in eo libello ad calcem rejecta sunt, nos suis locis adscripsimus; cum alio ibi omisso numeros etiam addidimus, ut si quis illa velit suis locis La-Croixii inscribere, necesse non habeat, integra decreta exarare, quum facile possit solum numerum adnotare. Utinam labor iste noster inutilis non sit lectoribus nostris!

PARS PRIMA

CONTINENS DECRETA.

Quæ ad Rubricas Missalis aliasque functiones pertinent.

ABBAS.

1. Abbas semel benedictus cum usu bireti, si transferatur ad aliam Abbatiam cum usu mitræ, non indiget alia benedictione, sed potest per se ipsum mitram capere. S. R. C. 25. Februarii 1606.

2. Abbates, et alii Prælati Regulares, non possunt benedicere Paramenta Ecclesiarum non sibi subjectarum. S. R. C. 24. Augusti 1609.

3. Abbas, licet habeat usum Mitræ, et Baculi, et solemniter populo benedicere possit, privatam tamen benedictionem more Episcoporum per vias minime dare potest. S. R. C. 24. Augusti 1609.

4. Abbates, quando sunt plures in eodem loco, et habent Clerum distinctum, debent in Processionibus incedere unusquisque cum suo Clero, et in suo loco. S. R. C. 19. Januarii 1613.

5. Abbates non sunt associandi a sua domo, nec excipiendi, cum ad Pontificaliter celebrandum accedunt. S. R. C. 11. Decembris 1613.

6. Præsente Episcopo Diœcesano, sedebit Abbas in loco suæ jurisdictionis vel apud Episcopum in sede Camerali absque ornatu, et suo gradu, vel in conspectu Episcopi ex alia parte in loco inferiori, cum uno parvo gradu non excedente dimidium palmi. S. R. C. 18. Martii 1617.

7. Privilegium concessum ab Alexandro II Abbatibus Monasterii Cavensis Congregationis Casinensium celebrandi Pontificaliter in Exequiis Nobilium virorum, non extenditur ad alia Monasteria ejusdem Congregationis, neque comprehenditur in restrictione usus Pontificalium, quæ habetur §. 5. Decreti generalis 27. Septemb. 1659. pro tribus diebus tantum de præcepto quolibet anno. Ex Decr. S. R. C. 12. Junii 1660. ab Alexandro VII. 20. Julii approbato.

8. Abbates Congregationis Casinensium Divina peracturi, in accessu, et recessu, non obstante prohibitione in §. 6. Decreti generalis 27. Septembris 1659. expressa, ab immemorabili tempore possunt associari more Episcoporum, modo non extra, sed intra septa Monasterii sese ad Ecclesiam conferant. Ex Decret. S. R. C. 12. Junii 1660. ab Alexandro VII. approbato 20. Julii.

9. Abbatibus Congregationis Casinensis, licet in §. 7. Decreti generalis 27. Septemb. 1659. taxatus fuerit numerus Ministrorum inferiorum, conceduntur tamen alii quatuor Ministri cotta induti. Ex Decr. S. R. C. 12. Junii 1660 ab Alexandro VII. 20. Julii approbato.

10. Abbates Congregationis Casinensium, non obstante prohibitione mitræ pretiosæ, facta §. 8. Decreti generalis 27. Septembris 1659., debent servare dispositionem Capitis *Ut Apostolicæ* de privilegiis. Ex Decr. S. R. C. 12.

Julii 1660. ab Alexandro VII. 20. Junii approbato.

11. Abbates Congregationis Casinensium possunt uti mitra, et aliis insignibus Pontificalibus in actu Ordinationum, et Benedictionum cum Oleo sancto, non obstante, quod usus mitræ, et aliorum insignium Pontificalium in §. 17. Decreti generalis 27. Septemb. 1659 fuerit prohibitus. Ex Decret. S. R. C. 12. Junii 1660, ab Alexandro VII. Julii approbato.

12. Abbatibus Pontificaliter indutis, uti coabsolventibus, juxta Decretum 12. Julii 1727. debetur præcedentia super Canonicos Cathedralis in Processionibus funerum. Item Abbates Pontificaliter induti, invitati pro Assistentia in solemnibus Vesperis, Processione, et Missa, debent sedere in loco decenti separatim a Canonicis in choro post Episcopos. Pariter Abbatibus Pontificaliter indutis, et genua flectentibus in actu receptionis, et restitutionis Sacrarum Reliquiarum, quæ per eosdem in Processione deferuntur, debet permitti usus ejusdem pulvini, quo in eodem actu utuntur tam Archiepiscopi, quam Episcopi Suffraganei; et in Processionibus secum ducere possunt duos tantum Clericos, seu Monachos cotta indutos, in utroque latere assistentes pro servitio, et usu mitræ, et baculi Pastoralis. S. R. C. 24. Novemb. 1731.

Vide Prælatus.

ABSOLUTIO.

13. In Exequiis post Absolutionem, quæ fit super cadaver in die obitus, vel supra tumulum in die Anniversario, dicto ultimo V. *Requiescant in pace*, subjungi debet *Anima ejus, et animæ omnium Fidelium Defunctorum, per misericordiam Dei requiescant in pace*; sed super lecticam, seu castrum doloris in Commemoratione omnium Fidelium defunctorum nihil est superaddendum. S. R. C. 2. Decemb. 1654. *Hoc Decretum quoad secundam partem habet locum quoties celebretur Officium pro omnibus Defunctis.*

14. Absolutio solemnis cum assistentia quatuor Dignitatum, vel Canonicorum ultra Celebrantem in Anniversario alicujus Episcopi non debet fieri, quia obstant Rubricæ Pontificalis Romani. S. R. C. 14 Novemb. 1654.

15. In depositione defunctorum in verbis illis, *non intres in judicium cum servo tuo*, quando est mulier, aut plures sunt defuncti, non possunt *servo tuo*, mutari in verba *serva tua*, absque sacræ Rubricæ læsione, et servandum est Rituale. S. R. C. 31. Augusti 1697.

16. In Absolutione in Die Commemorationis omnium Fidelium defunctorum non est dicenda tota conclusio in Oratione. S. R. C. 5. Julii 1698.

Vide Dignitates. Exequiæ. Officium defunctorum. Missa defunctorum.

ALLELUIA.

17. In Expositione, et Depositione SS. Sacramenti, etiam causa devotionis, non est addendum Alleluia ad versiculum *Panem de Cœlo*. S. R. C. 5. Julii 1698. *Hoc Decretum non comprehendit tempus Paschale, et octavam Corporis Christi*; *tunc enim addendum est Alleluia.*

ALTARE.

18. Altare portatile ligneum cum Ara lapidea permitti debet, non obstante Constitutione Synodali, dummodo habeat solitum Reliquiarum repositorium, juxta reformationem Rubricarum Missalis Romani S. R. C. 10. Novemb. 1612.

19. In altari pro certis diebus privilegiato non potest dici Missa de Requiem in Festo duplici de præcepto, neque in die Dominico. S. R. C. 24. Aprilis 1627.

20. Non licet in altari privilegiato dicere Missam de Requiem in diebus, quibus occurrit Festum primæ, vel secundæ classis, non obstante consuetudine immemorabili. S. R. C. 25. Septembr. 1649.

21 Habens Indultum a Sede Apostolica erigendi Oratorium privatum in propria domo, si quis voluerit ibi ædificare Altare ligneum non indiget facultate Apostolica, dummodo Altare ligneum cum sacro lapide parieti colligatum, amovibile non sit, et Altaris portatilis imaginem non præseferat. S. R. C. 3. Decembris 1661.

22. In Ecclesiis permittuntur Altaria tantum antiqua, sanctis veteris Testamenti Prophetis dicata. S. R. C. 3. Augusti 1661.

23. Intuitu alicujus Altaris privilegiati in aliqua Ecclesia, non licet exponere tabellam super januam ipsius Ecclesiæ cum inscriptione: *Indulgenza per li Morti;* sed tantum super Altari ipso privilegiato consuetis verbis: *Altare Privilegiatum pro Defunctis*. S. R. C. 13. Augusti 1667.

24. Si Altare non habeat planitiem, sed multos gradus, vel si ipsam haberet nimis

latam, debet in eo apponi prædella, quæ dividat Altare a planitie, ut Sacerdos incipiat Missam ante ipsam prædellam. S. R. C. 16. Junii 1683.

25. Quoad Altare portatile, licentiæ, seu privilegia concessa nonnullis Regularibus in Capite: *In his* de privilegiis, et per aliquos Summos Pontifices aliis Regularibus communicata, utendi dicto Altari portatili, in eoque celebrandi absque Ordinariorum licentia in locis, in quibus degunt, omnino revocata sunt per Sacrum Concilium Tridentinum; et propterea iisdem Regularibus prohibetur, ne illis utantur; ac mandatur Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, ut contra quoscumque contravenientes, quamvis Regulares, procedant, etiam tanquam Sedis Apostolicæ Legati, ad pœnas præscriptas per idem Sacrum Concilium in Decreto Sess. 22. Cap. unico, usque ad censuras latæ sententiæ; tributa etiam iisdem facultate per hoc Decretum ita procedendi, perinde ac si per Sanctam Sedom specialiter concessa fuisset. Eadem S. R. C. 15. Decemb. 1703. approbante, et mandante eodem Clemente XI.

26. Super Altare, in quo est expositum SS. Eucharistiæ Sacramentum, Crux de more collocari debet cum Imagine Crucifixi apposita. S. R. C. 14. Maii 1707. *Intelligitur tempore Missæ, quæ in eo Altari cantatur.*

27. In Altari, sub quo sunt sepulta cadavera mortuorum, non potest celebrari. S. R. C. 11. Junii 1629.

28. Quando Altare fuit consecratum ad modum Altaris fixi cum sacris Sigillis, et Unctionibus inter Stipitem, et Altare; si motus fuerit lapis superior, qui format mensam Altaris, a suo stipite, tunc execratur Altare; si vero fuit consecratum ad modum Altaris portatilis, non execratur in quavis remotione, sed tantum quando frangitur sepulcrum Reliquiarum. S. R. C. 21. Januarii 1710.

Vide Episcop. Thurificatio. Missa.

ANULUS.

29. Anuli usus in Missa prohibetur Protonotariis non participantibus, et quibuscumque Doctoribus. S. R. C. 11. Februarii 1623.

30. Anuli usus in Missa prohibetur non solum Protonotariis, sed etiam Canonicis Ecclesiarum Cathedralium. S. R. C. 20. Novembris 1628.

Vide Canonicus. Protonotarius.

ANTERIORITAS.

31. Anterioritas suscepti Ordinis Presbyteratus inter Sacerdotes simplices non gaudentes Præbenda inspicienda est, nulla habita ratione inter eos prioritatis in ordine Diaconus, vel Subdiaconatus. S. R. C. 29. Martii 1659.

AQUA BENEDICTA.

32. Aquæ benedictæ aspersio in Dominicis debet fieri per ipsum Celebrantem, etiam quod sit prima vel alia Dignitas, non obstante contraria consuetudine, quæ potius corruptela dici debet. S. R. C. 27. Novemb. 1632.

33. Aspersio die Dominico semper facienda est a Celebrante, etiam quando Superior celebrat. S. R. C. 16. Novemb. 1649.

34. In aspersione aquæ benedictæ, quæ diebus Dominicis fit a Sacerdote, alba, et stola induto, vel etiam pluviali, immediate celebraturo Missam Conventualem, stola aptanda est ante pectus ad modum Crucis, non vero pendens a collo ad utrumque latus. S. R. C. 30. Septemb. 1679.

Vide Benedictio. Canonicus.

ANTIPHONA.

35. Antiphona B. M. V. in fine Officii debet omitti in Choro, quando immediate sequitur Missa, quæ in Ecclesiis non Cathedralibus, et non Collegiatis, sed et in minoribus etiam Regularibus, licet non cantetur a Choro, sed coram Clero legatur tantum a Celebrante, habenda est tanquam Conventualis; et in Festis secundæ classis debet omitti commemoratio Sancti simplicis eodem die occurentis, ut præscribitur in Rubrica Missalis Tit. 7. n. 1. S. R. C. 14. Februarii 1705.

ARCHIDIACONUS.

36. Archidiaconus dum assistit Episcopo solemniter celebranti tam in Ecclesia Cathedrali, quam in alia, intelligitur in Choro præsens. S. R. C. 15. Martii 1608.

37. Archidiaconus non potest assistere Episcopo in habitu Prælatitio non Chorali, licet sit Protonotarius. S. R. C. 6. Martii 1610.

38. Archidiacono Missam celebranti in diebus solemnibus duo Canonici assistere, et ministrare pro Diacono, et Subdiacono, si Mansionarii, quibus Animarum cura incumbit, ipsius exercitio eo tempore sint impediti. S. R. C. 14. Februari 1615.

39. Archidiaconus, si est prima Dignitas, debet facere Officium Presbyteri assistentis,

dummodo sit Sacerdos; et recusans debet cogi pœnis, et censuris. S. R. C. 28. Maii 1616.

40. Archidiaconus, uti Dignitas habens annexum Canonicatum, debet præcedere omnes alios de Capitulo. S. R. C. 6. Martii 1634.

41. Archidiacono primæ Dignitari et Protonotario Apostolico, dum inservit Episcopo in Missis, et functionibus publicis non licet portare Rocchettum cum Impluvia, seu habitum Prælatitium, sed debet uti habitu Canonicali. S. R. C. 17. Novembr. 1646.

42. Archidiaconus prima Dignitas Cathedralis tenetur accedere ad cubiculum Episcopi ob obsequium ei exhibendum, dum Episcopus cum Cappa ad Ecclesiam accedit; et si recusat, omnino est compellendus, ut præstet. S. R. C. 24. Januarii 1660.

43. Archidiacono primæ Dignitati non licet, sive in præsentia, sive in absentia Episcopi, uti pulvinari serico, sed coriaceo tantum, S. R. C. 13. Septemb. 1670.

Vide Aspersorium.

ARCHIEPISCOPI.

44. Archiepiscopus potest ante se Crucem deferri facere per Monasteria, et loca etiam exempta suæ Diœcesis. S. R. C. 13. Julii 1613.

45. Archiepiscopus, et illius Suffraganei, cum simul in Metropolitana Divinis interfuturi conveniunt, et genuflexi preces effundunt ante Altare SS. Sacramenti, et Aram maximam, idem Archiepiscopus debet genuflectere, et incedere digniore quidem loco, sed in linea cum Suffraganeis; Archiepiscopus scilicet super faldistorio, et Suffraganei super pulvinaribus hinc inde; et si loco faldistorii Archiepiscopus adhibeat genuflexorium commune, poterunt Suffraganei, si idem capax fuerit, super eodem hinc inde pariter genuflectere. S. R. C. 8. Junii 1658.

ARCHIPRESBYTER.

46. Substitutus Archipresbyteri non debet cantare Missas, quæ ad ipsum Archipresbyterum pertinent, nec locum, et honorem incensi et pacis ipsius Archipresbyteri prætendere. S. R. C. 14. Decemb. 1602.

47. Archipresbyter, licet sit prima Dignitas, in Choro tamen cedere debet primum, et digniorem locum Canonico celebranti S. R. C. 26. Junii 1610.

48. Substitutus Archipresbyteri non potest Missas, et divina Officia celebrare, quæ ad ipsum, si adesset, pertinerent, sed spectant ad Canonicum successive. S. R. C. 22. Januari 1618.

49. Archipresbytero Ecclesiæ, tamquam Archipresbyteso, et in functionibus Archipresbyteralibus, et ad se, uti Archipresbyterum, spectantibus, non competit usus habitus Pronotarii. S. R. C. 24. Maii 1664.

50. Archipresbyter alicujus loci, et Ecclesiæ, quæ non habet Clerum, ipso absente, vel impedito, potest deputare in functionibus parochialibus unum ex Capellanis amovibilibus plurium Confraternitatum in sua Ecclesia degentium, sibi bene visum, non obstante, quod alii Capellani noviter instituti prætendant, ad ipsos, uti non amovibiles, spectare, S. R. C. 29 Junii 1665.

Vide Præcedentia.

ASPERSORIUM.

51. Canonicus primus Presbyter debet Episcopo aspersorium ministrare, si Præbendæ sunt distinctæ; si vero non sint distinctæ, prima Dignitas, vel primus Canonicus in ordine id facere debet. S. R. C. 19. Maii 1607.

52. Aspersorium aquæ benedictæ porrigendum est Episcopo a Priore Ecclesiæ Collegiatæ, dum eo accedit Episcopus, non autem a prima Dignitate, vel primo Canonico Ecclesiæ Cathedralis. S. R. C. 15. Martii 1608.

53. Aspersorium cum aqua benedicta Episcopo accedenti ad Ecelesiam semper debet ministrari a prima Dignitate, vel digniore Canonico. S. R. C. 12. Martii 1612.

54. Aspersorium semper est porrigendum Episcopo a digniore de Capitulo Cathedralis. S, R. C. 20. Decemb. 1628.

55. Episcopo ingredienti aliquam Ecclesiam suæ Diœcesis, associato a Dignitatibus, et Canonicis suæ Cathedralis, debet porrigi aspersorium a Digniore illius Ecclesiæ, ad quam Episcopus accedit; non autem a Dignitatibus, aut Canonicis Cathedralis Episcopum associantibus, S. R. C. 14 Febr. 1532.

56. Aspersorium aquæ benedictæ Cardinali etiam Legato, seu ordinario loci, aliquam Ecclesiam suæ Diœcesis, seu Jurisdistionis quacumque de causa ingredienti, non ab Archidiacono, seu aliis de Capitulo cujuscumque Ecclesiæ porrigi debet, sed a Digniore illius Ecclesiæ, ad quam Cardinalis etiam Legatus, seu Ordinarius accedit. S. R. C. Februarii 1632.

57. Aspersorium aquæ benedictæ Episcopo Ecclesiam Religiosorum ingredienti est porrigendum per Digniorem illius Monasterii, non autem per aliquem ex Canonicis Episcopum associantibus. S. R. D. 14. Junii 1646.

58. Aspersorium aquæ benedictæ Episcopo debet porrigi per Digniorem de Capitulo Cathedralis, quando capitulariter, et cum indumentis Canonicalibus proceditur ad Ecclesias quascumque Diœcesis, S. R. C. 18. Januarii 1653.

59. Jus porrigendi, et dandi aspersorium Episcopo accedenti ad Cathedralem, privative in omnibus functionibus spectat ad Digniorem de Capitulo, non autem ad Vicarium. S. R. C. 31. Junii 1665.

60. Episcopo accedenti ad Ecclesias publicas Confraternitatum, quæ non sint Regularium, neque proprium Rectorem beneficiatum habeant, non est porrigendum aspersorium a Parocho, in cujus territorio sunt sitæ dictæ Ecclesiæ. S. R. C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Januarii 1704.

ASSISTENTIA.

61. Assistentiæ ratio non habetur in receptione Cinerum, Candelarum, et Palmarum, sed quilibet debet accedere secundum prærogativam sui Ordinis. S. R. C. 23. Maii 1603.

62. Assistentia duarum Dignitatum, vel duorum Canonicorum. Episcopo loci Ordinario tantummodo convenit. S. R. C. 9. Maii 1606.

63. Duorum Canonicorum assistentia semper convenit Episcopo, sive celebret ipse, sive assistat Divinis. S. R. C. 10. Maii 1608.

64. Canonicus Episcopo assistens, superveveniente digniore Canonico, debet illi cedere locum assistentiæ. S. R. C. 20. Junii 1609.

65. Ad Dignitates, et Canonicos Cathedralis, si adsit, spectat assistere Episcopo solemniter celebranti etiam in Collegiata Ecclesia, vel Parochiali, non autem ad Canonicos Collegiatæ, vel Presbyteros Parochialium. S. R. C. 15. Julii 1617.

66. Assistentes Episcopo pro dignitatibus, et inchoato Officio supervenientibus Dignitatibus debent eisdem cedere locum assistentiæ. S. R. C. 21. Junii 1632.

67. Dignitates, et Canonici, qui assistunt Episcopo, locum assistentiæ cedere debent supervenienti Dignitati, seu Canonico digniori, quibus convenit assistere. S. R. C. 5. Septemb. 1648.

Vide Archidiaconus. Canonicus. Coadjutor. Dignitas, Episcopus.

AURORA.

68. Ubi non est Aurora physice, pro licita Missarum celebratione, attendatur ea moraliter, et politice, quando scilicet terminari solet hominum quies, et inchoari labor, juxta probatam regionum consuetudinem. S. R. C. 18. Septembr. et 2. Novemb. 1634.

BACULUS.

69. Baculi, et Mitræ usus sunt correlativa, et cui unum conceditur, alterum etiam concedendum videtur. S. R. C. 7 Octobr. 1606.

Vide Abbas, Episcopus, Prælatus.

BALDACHINUS.

70. Baldachini hastæ in Ecclesia deferenda sunt, ut dicitur in libro Cæremoniali Episcoporum S. R. C. 30 August. 1602.

71. Baldachinum in Ecclesiis, et locus in Presbyterio, non debetur Domino loci, et admonentur Ordinariii, ne permittant hujusmodi usurpationem, et non licitam detentionem S. R. C. 9 Julii 1657.

Vide episcopus.

BEATUS

72. Tam Sæculares, quam Regulares cujuscumque Instituti, etiam Societatis Jesu non possunt excedere limites verbales Indultorum Sedis Apostolicæ super Beatificationibus, præsertim in celebratione Missarum, et Officii cum Octavis, nisi hoc expresse Sedes Apostolica indulserit S. R. C. 5 Octobris 1652 approbante Innocentio X 16 Septemb. ejusdem anni.

73. Si concessa fuerit per Sedem Apostolicam Altarium erectio non tamen ob id Missam, et Officium de Beatis celebrandi, vel recitandi facultas tradita præsumatur; etenim specifica, et expressa concessio super his præcedere debet. S. R. D. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

74. Ubi in uno loco cultus Beatis fuerit concessus, non extendatur inconsulto Pontifice ad alium locum, quavis alia concurrente auctoritate. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

75. In locis, ubi Beatos ab omnibus coli permissum fuerit, non inde publica Officii recitatio permisssa censeatur, sed tantummodo privata, nec satisfactoria præcepto recitationis, nisi quoad illos, quibus Sedes Apostolica de hoc indulserit S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septem. 1659.

76. Missæ de Beatis, quæ fuerint indultæ certis personis, nempe Presbyteris Regularibus, vel Sæcularibus alicujus loci, vel Monasterii, seu Presbyteris alicujus Ecclesiæ

servitio præcipue addictis, a confluentibus Sacerdotibus quavis dignitate, etiam Cardinalatus, insignibus, minime celebrari possunt. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septembris 1659.

77. Dies Festi in Beatorum memoriam non celebrentur, nisi speciali Indulto Apostolico permissum fuerit. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

78. Beatorum nomina in Kalendariis non apponantur, nisi illius tantum loci, earumque personarum, in quo, et a quibus cultus cum Officio, et Missa celebratur. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

79. In quibusvis Ecclesiasticis precibus, etiam in Oratoriis privatis recitandis, particularia Beatorum Suffragia non apponantur, nec recitentur. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1669.

80. In publicis precibus, præter indultas, et a Sede Apostolica approbatas, Beati non invocentur. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

81. Beatorum Reliquiæ in Processionibus minime circumferantur. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

82. Non removetur cultus Beatis, qui per communem consensum Ecclesiæ, vel per immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum, virorumque Sanctorum scripta, vel temporis centum annorum metam excedentis scientiam, et tolerantiam Sedis Apostolicæ, aut Ordinariorum, hactenus præstitus, ac certis modo, et forma ab eo tempore eis exhibitus fuit; verum si a centum annis citra cultus hujusmodi aliqua ex parte constiterit auctus, et extensus, eo casu in pristinum reducatur; prout quivis cultus, extra casus prædictos, ad expressa tantum verbaliter in Apostolicis Indultis omnino revocetur. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

83. Beati in Patronos non eligantur, nec eorum natalitia cum Octavis celebrentur. S. R. C. coram Alexandro VII 26 Sept. 1659.

84. Locorum Ordinarii, auctoritate Sedis Apostolicæ possunt, imo debent Sæculares, et Regulares quoscumque, quantumvis exemptos, et speciali expressione indigentes, etiam sub censuris, compellere ad omnimodam omnium Decretorum, circa Beatos, observationem. Cumque aliqui nullo modo subdantur Episcopo qui eos, si excesserint, coercere valeat, eo casu a Sedis Apostolicæ Nunciis, si adsint, sin minus ab Archiepiscopis in eorum Provinciis, vel ab Episcopis Romano tantum Pontifici subjectis, intra vel prope quorum Diœcesis limites eorum Ecclesiæ, vel Monasteria sita fuerint, tamquam a Sede Apostolica delegatis, ad hujusmodi decretorum observationem prædicti omnes cogi debent. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

85. Beatorum imagines etiam non principaliter, et uti supplices appositæ, simulacra, picturæ, tabellæ, aut scripturæ, eorum præclara gesta repræsentantes, aut referentes, in Ecclesiis, Sacrariis, et Oratoriis quibuscumque, et præsertim, in quibus Missæ Sacrificium, vel alia divina Officia peraguntur, inconsulta Sede Apostolica nullo modo exponi debent. S. R. C. coram Alexandro VII 27 Septemb. 1659.

86. Ubi Indultum fuit per Sedem Apostolicam, Beatorum imagines, simulacra, pictasque tabellas in Ecclesiis poni, et coli posse, in pariete tantum, non tamen super Altare collocandi facultas tributa censetur. S. R. C. coram Alex. VII 27 Septemb. 1659.

87. In Ecclesiis, in quibus Officium, et Missa de Beatis recitari, ac respective celebrari possunt, licitum est eorum Reliquias exponere. S. R. C. 17 Aprilis 1660.

88. Episcopi Regulares, qui ex Indulto Sedis Apostolicæ gaudent privilegiis suæ Religionis, de quibus sunt capaces pro eorum conditione, non possunt de Beatis suæ Religionis recitare Officium, et in propriis Cathedralibus Missam celebrare, et Altare Beatis prædictis erigere. S. R. C. 17 April. 1660.

89. Ubi Indultum fuerit, ut Missa de aliquo Beato celebretur, licitum est ejus imaginem, et simulacrum super Altari exponere, necnon votivas tabellas illi appendere. D. R. C. 17 Aprilis 1660. *Neque huic Decreto derogatur per illud editum* 27 *Septembris* 1650.

90. Dies Festi in Beatorum honorem celebrandi, non extenduntur ad Festa devotionis. S. R. C. 17 Aprilis 1660,

91. Indulta recitandi Officium cum Octava, vel sine octava, et celebrandi Missam de Beatis, non fuerunt revocata per decretum emanatum anno 1659, 27 Septemb. S. R. C. 17 Augusti 1660.

92. In Missis de Beatis, quæ sub ritu duplici majori celebrantur, non debet dici *Credo*. S. R. C. 12 Julii 1664.

93. Absque Pontificio indulto non licet assumere inTitulum Ecclesiæ Beatum nondum canonizatum: Titulus autem sic assumptus debet supprimi, et alius pro eo de Sancto canonizato substitui. S. R. C. 23 Januarii 1740.

BENEDICTIO.

94. Cineres distribuendi in seria IV (post Dominicam Quinquagesimæ debent esse aridi S. R. C. 23 Maii 1603.

95. Benedictio, ac distributio Candelarum, et Palmarum regulariter potest fieri in omnibus Ecclesiis tam Collegiatis, quam Parochialibus, tam Sæcularibus, quam Regularibus, S. R. C. 28 Aprilis 1607.

96. Prima dignitas det Candelam Episcopo in Festo Purificationis B. M. V., et Episcopus det statim primæ Dignitati ante Vicarium Generalem. S. R. C. 14 Junii 1608.

97. Benedictio Candelarum, Cinerum, et Palmarum, et aliæ similes actiones, quas faceret Episcopus præsens, eo absente, vel impedito, ad primam Dignitatem, non vero ad Canonicum hebdomadarium pertinent. S. R. C. 21 Martii 1609.

98. Cineres Episcopo ministrare feria IV Cinerum non ad primam Dignitatem, sed ad Canonicum ea die celebrantem pertinet. S. R. C. 28 Maii 1616.

99. Qui habet usum mitræ, et insignium Pontificalium, in Missis etiam privatis benedicit cum versu: *Sit nomen Domini benedictum;* non potest tamen benedicere populo extra actum celebrationis. S. R. C. 25 Maii 1624. *Hoc decretum tollitur ob aliud Decretum generale approbatum ab* Alexandro VII 27 *Septemb.* 1659, *quod statuit. ut hujusmodi Prælati Episcopis inferiores in Missis privatis quoad indumenta, cæremonias, etc., et benedictionis largitionem, discrepare non debent a simplici Sacerdote.*

100. Absente Episcopo benedictiones Candelarum, Cinerum, Palmarum. et Fontis fiant per Celebrantem. S. R. C. 12 Junii 1627.

101. Cum Episcopus benedicit Cineres, debet celebrans imponere Cineres eidem Episcopo; et idem servari debet in die Candelarum, et Palmarum, juxta Cæremoniale. S. R. C. 12 Julii 1627.

102. Sacerdos, etiam si sit Dignitas, vel Canonicus, absente, vel impedito Episcopo, distribuens Palmas, juxta Decretum 18 Julii 1626 stare debet capite detecto. S. R. C. 31 Martii 1629.

103. Benedictio cum SS. Sacramento danda est in fine hymmi *Pange lingua*, non vero ad verba *sit et benedictio.* S. R. C. 5 Feb. 1639.

104. Pixis, Ostensorium, et Corporalia, quæ immediate inserviunt SS. Sacramento, debent benedici juxta formam propriam, quæ habetur in Missali S. R. C. 16 Novemb. 1649.

105. Dignior Sacerdos, ad quem spectat Candelam, Cineres, et Palmam Sacerdoti celebranti in die Purificationis, in feria IV. Cinerum, et in Dominica Palmarum ministrare, debet ab eodemmet Celebrante supradicta accipere stans, non vero flexis genibus. S. R. C. 30 Augusti 1664 *Quod tamen, inhærendo Cæremoniali Episcoporum l.* 2 *c.* 17 *n.* 2. *intelligitur de Canonicis,*

106. In benedicendo populum cum SS. Sacramento iste modus approbatur, nimirum: Cum Sacerdos stat ante populum, Ostensorium ante pectus tenet, tum elevat illud decenti mora non supra caput, sed tantum usque ad oculos, et eodem modo illud demittit infra pectus, mox iterum recta linea illud tollit usque ad pectus, et exinde ad sinistrum humerum ducit, et reducit ad dexterum, et rursus ante pectus reducit, ibique aliquantulum sistit, quasi peracta ad omnes Mundi partes Cruce, Sacramentum etiam venerandum omnibus præbeat; tum gyrum perficiens, collocat Ostensorum super altare. Servari etiam potest alius modus descriptus in Cæremoniali Episcoporum lib. 2 cap. 33 ubi requiritur tantummodo, ut cum eodem Sacramento Celebrans producat signum Crucis. S. R. C. 21 Martii 1676. *Hujusmodi autem Crucis signum non erit undequaque completum æqualiter, nisi Sacerdos, ducto Ostensorio ad humerum dexterum, illud ante pectus ut supra reducat, priusquam gyrum perficiat.*

107. Modus benedicendi alios, vel rem aliquam, debet esse cum manu recta, et digitis simul junctis, et extensis. S. R. C. 24 Julii 1683.

108. Benedictio aquæ in Sabbato sancto, etiam sine infusione Olei sancti, fieri non potest in Ecclesiis non habentibus Fontem Baptismalem, quamvis usus sit in hujusmodi Ecclesiis talem benedictionem fieri. S. R. C. 13 Julii 1697.

109. Potest permitti, quod hebdomadarius, aut alius Canonicus, post Processionem in Festo alicujus Sancti stans ad altare majus benedicat populum, habens tantum superpelliceum, et stolam, sicut in aliis Processionibus, in quibus circumferuntur aliquæ Reliquiæ cum alba, stola, et pluviali. S. R. C. 5 Julii 1698.

110. Diaconus ministrans thus Canonico celebranti, ut benedicat, debet dicere *Benedicite Pater Reverende*, et non *Pater Reverendissime*, S. R. C. 4 Aprilis 1699.

111. Benedictio publica sacrorum Cinerum. facienda in feria quarta post Dominicam Quinquagesimæ, non potest fieri post Tertiam, seu servandæ sunt Rubricæ, in quibus præscribitur post Nonam. S. R. C. 22 Januarii 1710.

Vide Canonicus. Episcopus. Missa. Parochiale Jus. Prælatus. Reliquiæ. Vicarius.

BIRETUM.

Vide Canonicus. Episcopus.

BUGIA.

112. Instrumentum Bugiæ, de candela serviens Episcopo, non potest esse materia Ordinis Acolythorum, loco Candelabri, seu Ceroferarii. S. R. C. 8. Junii 1709.

Vide Canonicus. Episcopus.

CÆREMONIÆ.

113. Cæremoniæ novæ non inducendæ, nec antiquæ immutandæ, absque expressa licentia, quam dare debet S. R. C. 12. Maii 1612.

CÆREMONIALE.

114. Cæremoniale Episcoporum non tollit immemorabiles, et laudabiles Ecclesiarum consuetudines. S. R. C. 11. Junii 1605.

115. Decretum de die 11. Junii 1605. quod Cæremonialis liber non tollat laudabiles et immemorabiles consuetudines, habet locum in omnibus Regnis, et locis Christianitatis. S. R. C. 17. Junii 1606.

116. Decretum in Visitatione factum contra Regulas libri Cæremonialis, non est servandum. S. R. C. 1. Augusti 1610.

CÆREMONIARIUS.

117. Magister Cæremoniarum, non autem Sacrista, debet vocare Vicarium, ut hora debita, si voluerit, ad Ecclesiam accedit. S. R. C. 25 Novemb. 1605.

118. Cæremoniarum Magister in Processionibus incedit apud Celebrantem, et ejus Assistentes; et ubique discurrit, quando opus est, pro ordinanda processione. S. R. C. 8. Maii 1617.

119. Magister Cæremoniarum, etiam sit Capellanus, quando Officium exercet, et vestibus illius Officii indutus est, sedere debet apud Celebrantem, vel ejus Assistentes pluvialibus indutus; quando vero non est in ministerio sedere debet in choro inter Præbendatos, et Presbyteros, vel Clericos sui Ordinis, servato ordine suæ receptionis. S. R. C. 30 Maii 1617.

120. Licitum est Capitulo eligere pro functionibus Canonicalibus, et ejus servitio, Magistrum Cæremoniarum distinctum ab altero Episcopi : Magister tamen hujusmodi non potest suum exercere munus absque approbatione Episcopi, et tantum in functionibus Episcopalibus uti valet veste violacea, ex dispositione Cæremonialis. S. R. C. 7. Julii 1734.

121. Die 17. Julii 1734. S. R. C. confirmavit, licitum esse Capitulo Cathedralis eligere Magistrum Cæremoniarum ab Episcopo confirmandum quem tamen Episcopus potest justis de causis, in Cæremoniali Episcoporum præscriptis, non approbare, seu reprobare, nec tenetur causas exponere. Item idem Magister Cæremoniarum non debet censeri privative electus etiam quoad omnes functiones Episcopales, et assistentias præstari solitas Episcopo tam intra, quam extra Ecclesiam Cathedralem, cum licitum sit Episcogo eligere alium Magistrum Cæremoniarum pro omnibus functionibus ab ipso peragendis, et aliis ipso præsente explendis tam intra, quam extra Ecclesiam Cathedralem; et huic Magistro Cæremoniarum ab Episcopo electo omnes Capitulares tenentur obedire quoad ea, quæ divinum cultum concernunt, sub pœna arbitrio Episcopi infligenda. S. R. C. die, et anno, quo supra.

Vide Dignitas. Episcopus.

CALIX.

122. Ante versiculum, qui dicitur Communio, cooperiendus est calix velo in anteriori parte, prout ante Confessionem. S. R. C. 1. Martii 1698.

123. Sacerdotes non debent deferre manutergium super calicem, tam eundo, quam redeundo ab altari. S. R. C. 1. Septemb. 1603.

Vide Missa.

CAMPANÆ.

124. Consuetudo immorabilis aliquibus in locis, ut campanæ in Salutatione Angelica non pulsentur ante pulsationem in Ecclesia Matrice, servanda est, S. R. C. 24. Septemb. 1605.

125. Sabbato sancto non sunt pulsandæ campanæ majores, antequam signum datum fuerit in Cathedrali, seu Matrice Ecclesia. S. R. C. Martii 1609.

Vide Parochiale Jus.

CANON.

126. In Canone omnino facienda est com-

memoratio de Episcopo, etiam ab exemptis. S. R. C. 25. Septemb. 1649.

CANONICUS.

127. Consuetudo immemorabilis, ut præter Diaconum, et Subdiaconum Canonico celebranti assistat unus Capellanus cum pluviali, servanda est. S. R. C. 19 Junii 1602.

128. Assistentia, quæ a Canonicis Diaconis debetur per viam Episcopo accedenti ad Ecclesiam pro Missa, et Vesperis celebrandis, fiat tantum quando Episcopus pergit intra, vel extra eamdem Ecclesiam cum pluviali, et mitra, non vero quando incedit cum Cappa, S. R. C. 3. Augusti 1602.

129. Ubi adest consuetudo quod Canonici, et Dignitates ministrent Episcopo mitram, gremiale, thuribulum, et id genus alia, debet servari; sicut etiam si adsit consuetudo, quod Dignitas, seu Canonicus gestet Baculum ante Episcopum in quibusdam solemnitatibus. S. R. C. 8. Julii 1603. et 14. Novemb. 1676.

130. Non tenetur omnes Canonici associare Episcopum ab eo altari, in quo Missam planam celebravit, ad Sedem Episcopalem, si voluerit Missæ Conventuali assistere. S. R. C. Julii 1603.

131. In Ecclesia Collegiata exempta, præsente uno Canonico Cathedralis cum Episcopo et Abbate Collegiatæ ejusdem cum suis Canonicis, prius incensetur Canonicus, quam Abbas, S. R. C. 21. 21. Febr. 1604.

132. Episcopo Suffraganeo tenentur Canonoci assistere, quando nomine proprii Episcopi functiones Episcopales exercet. S. R. C. 21. Februarii 1604.

133. Canonicus celebrans in aliqua Ecclesia Collegiata de Urbe, præsente proprio Vicario illius Ecclesiæ ad Missam Conventualem, non tenetur in fine Missæ ante benedictionem reverentiam facere ipsi Vicario. S. R. C. 21. Februarii 1604.

134. Ubi adest consuetudo, ut Capellani ministrent Canonicis Cappas, vel pluvialia capite detecto, servanda est. S. R. C. 19. Junii 1604.

135. Canonico solemniter celebranti datur Assistens, si est immemorabilis consuetudo, S. R. C. 19. Junii 1604.

136. Canonici debent aspergi singillatim aqua benedicta, in Dominicis. S. R. C. 20. Decemb. 1605. *Hoc Decretum in Regestis S. R. C. non reperitur, sed refertur a Gavanto, et est conforme Cæremonialis Episcoporum dispositionibus.*

137. Canonici Ecclesiæ Collegiatæ non debent in Processionibus incedere parati, sicut Canonici Cathedralis. S. R. C. 19. Maii 1607.

138. Canonici digniores debent sedere in sedibus, quæ sunt viciniores sedi Episcopali. S. R. C, 15 Martii 1608.

139. Canonici parati assistentes Episcopo præcedunt Vicario Generali, et sunt ante ipsum thurifidandi. S. S. C. 6. Martii 1610.

140. Canonicus vel Presbyter paratus, Officium faciens, debet habere locum etiam a Decano, S. R. C. 26. Junii 1610.

141. Tenentur omnino Canonici ad cantandum Missam de die, ut lucrentur distributiones. S. R. C. 28. Januari 1612.

142. Canonicus Diaconus, vel Subdiaconus, qui obtinuit Præbendam Presbyteralem, non debet amplius uti dalmatica, vel tunicella, ut Canonici Diaconi, quando paratur, sed planeta, ut Presbyteri. S. R. C. 12. Maii 1612.

143. Canonici tenentur assistere Episcopo, etiam quando Ordinationem celebrat extra propriam Ecclesiam; dummodo numerus sufficiens Canonicorum, et Ministrorum in Ecclesia remaneat. S. R. C. 7. Julii 1612.

144. Consuetudo immemorabilis, quod Passio Domini in Dominica Palmarum, et in Feria VI. Parasceves decantetur a Canonicis, debet servari, non obstante Cæremoniali, in quo disponitur, eam a Cantoribus decantandam esse. S. R. C. 7. Julii 1612.

145. Canonicus Protonotarius potest uti subtana violacea in choro, et in Ecclesiis, dum Divinis assistit, dummodo in ceteris habitum proprium Canonicis convenientem deferat. S. R. C. 14. Januarii 1612.

146. Canonici, et Dignitates non tenntur ad benedictionem Episcopi genuflectere, sed tantum caput inclinare, nec debent genuflectere, quando Episcopum celebrantem thurificant. S. R. C. 4. Maii 1613,

147. Canonici Cathedralis Ecclesiæ absente Episcopo, vel sede Episcopali vacante, in omnibus, et per omnia præferri debent Magistratibus sæcularibus, qui non sunt de perpetuis, et majoribus; et Concionatores debent prius Canonicos, quam Magistratus salutare, S. R. C. 3. Octob. 1615.

148. Canonici Cathedralis, vel Collegiatæ semper præcedere debent Regularibus, etiam in ipsorum Regularium Ecclesiis. S. R. C. 22. Januarii 1618.

149. Canonici Ecclesiæ Cathedralis præcedunt Canonicos Collegiatæ, etiam intra eamdem Collegiatam, non obstante consuetudine. S. R. C. 19. Augusti 1619.

150. Canonici Protonotarii non lucrantur distributiones quotidianas, nisi proprio habitu Canonicali intersint choro, Processionibus, etc. S. R. C. 7. Augusti 1621.

151. Canonici non possunt uti pallio, et pileo in choro, quando assistunt etiam Completorio. S. R. C. 17. Julii 1627.

152. Quod præcribitur in Cæremoniali, ut Canonici de sacristia egrediantur bini, intelligitur in solemnitatibus. S. R. C. 12. Junii 1628.

153. Canonici habentes usum Cappæ, et Rocchetti, quando administrant Sacramenta debent deponere Cappam, et induere superpelliceum cum stola. S. R. C. 12. Julii 1628.

154. Soli Canonici debent facere consuetos circulos ante Episcopum Diœcesanum, non autem Vicarius Generalis. S. R. C. 28. Septembris 1630.

155. Dignitate, vel Canonico solemniter tantum Missam celebrante, Canonici pariter pro Diacono, et Subdiacono, et non alii inferiores, inservire debent, non obstante contraria consuetudine; ad Vesperas vero debent assistere Presbyteri, non Canonici. S. R. C. 8. et 22, Martii 1631.

156. In Cathedralibus, in quibus non sunt distinctæ Præbendæ, Canonicus non Sacerdos, licet prius admissus, cedere debet digniorem locum Canonico Sacerdoti postea admisso. S. R. C. 19. Novemb. 1633.

157. Canonici Presbyteri non debent habere præcedentiam super Archidiaconum, etiam si ipse in Diaconali tantum Ordine sit constitutus. S. R. C. 26. Septembris 1643.

158. Quando aliqua Ecclesia sæcularis, vel Regularis ob aliquod impedimentum est substituta Cathedrali, et Episcopus interest cum Cappa in Concionibus, tenentur Canonici Cathedralis assistere cum habitu Canonicali. S. R. C. 22. Martii 1653.

159. Canonici pluviali, planeta, dalmatica, tunicella parati, non debent deferre Almutias: Canonico vero defuncto, induto planeta, seu dalmatica, vel tunicella, imponi potest Almutia supra brachium, S. R. C. 4. Augusti 1663.

160. Canonici quando Missam celebrant, de rigore uti possunt anulo aureo, sed sine gemma, et sine aliqua effigie. S. R. C. 4. Augusti 1663.

161. Canonici assistentes tenentur accipere biretum de manu Episcopi Cappa induti, et eidem reddere, non obstante Decreto 3. Junii 1662 præcipiente, per Capellanum hujusmodi implenda esse. S. R. C. 4. Augusti 1663.

162. Canonicus Pœnitentiarius Ecclesiæ Cathedralis non potest cogi ad inserviendum Missis cantatis pro Diacono, et Subdiacono; constitutione, seu consuetudine in contrarium non obstante. S. R. C. 21. Januarii 1673.

163. Canonici Sacerdotes, quamvis possessione Canonicatus posteriores, ubi Præbendæ non sunt distinctæ, semper, et ubique præferendi sunt Canonicis inferioris Ordinis, etiam possessione Canonicatus anterioribus, non obstante immemorabili consuetudine, quam abusum impræscriptibilem esse declaravit. S. R. C. 30. Julii 1689.

164. Canonici semper, et quandocumque tenentur in Missis solemnibus, et Conventualibus, quæ a Dignitatibus, et ab ipsis cantatur per gyrum, præcipue in diebus festis ex obligatione Capitulari, assistere sibimetipsis gradatim in ministerio Diaconi, et Subdiaconi, nec possunt substituere alios simplices Sacerdotes non de gremio Capituli ad exercendum officicium Diaconi, et Subdiaconi in hujusmodi solemnium Missarum celebrationibus, assistente Episcopo, non obstante quacumque antiqua consuetudine. S. R. C. 15. Septemb. et 15 Decemb. 1691.

165. Non possunt Canonici in celebratione Missæ uti Palmatoria, vulgo *Bugia*. S. R. C. 11. Julii 1699.

166. Dignitates nunquam debent Canonicis celebrantibus inservire. S. R. C. 3. Octobris 1699.

167. Canonici Ecclesiæ Cathedralis interessentes Concionibus, præsertim Quadragesimalibus, debent esse induti habitu Canonicali, dum sedent in propriis stallis. S. R. C. 31. Martii 1703.

168. Canonicus Sacerdos præcedere debet Canonicum Diaconum, seu Subdiaconum, anteriorem habentem possessionem, tam in stallis, quam in omnibus aliis functionibus intra et extra Ecclesiam ;et Canonicus Diaconus, vel Subdiaconus anteriorem habens possessionem, promotus postea ad Sacerdotium, præcedere debet Canonicum Sacerdotem Ordine Sacerdotali anteriorem. S. R. C. 27. Augusti 1707.

169. Feria V in Cœna Domini, cum Episcopus exit a Sacrorum custodia ad altare, non debent Canonici, qui eum parati associant, præcedere Presbyteros, Diaconos et Subdiaconos paratos, qui eum comitantur, sed debent sequi. S. R. C. 8. Junii 1709.

170. Canonici, et Beneficiati, dum occasione benedictionis Augustissimi Sacramenti

singulis Dominicis post Completarium cantatur hymnus *Pange lingua*, non tenentur descendere a choro, sed flexis genibus in eodem choro in suis stallis canant. S. R. C. 26. Augusti 1730.

171. Seclusa consuetudine in contrarium, Canonici Collegiatæ, uti Personæ graduatæ, et in quasi dignitate constitutæ, non genuflectunt Episcopo, et Altari, sed caput, et humeros profunde inclinant. S. R. C. 11. Julii 1739.

172. Pro inchoandis divinis Officiis, quibus interesse solet Magistratus, multoties ad deferendas oblationes, Capitulum non tenetur dictum Magistratum expectare ultra horam condictam. S. R. C. 11. Julii 1739.

173. Capitulum, et Canonici celebrantes tam in Cathedrali, quam extra ipsam, postquam ingressi sunt Presbyterium pro Missis et Vesperis celebrandis, induti pluvialibus, sicuti quoties procedunt ad sedendum, et redeunt ad Altare, se inclinant Cruci, Episcopo, et Canonicis existentibus in Presbyterio; non autem debent se vertere a Presbyterio ad extra, et salutare Magistratum. S. R. C. 11. Julii 1739.

Vide Archidiac. Aspersorium. Assistent. Benedictio. Cineres. Coadjutor. Dignitates. Episcopus. Genuflexio. Missa. Missa Conventualis. Præcedentia, Processio. Sessio. Thurificatio. Vicarius.

CANTOR.

174. Cantor, si est Dignitas in Cathedrali, debet suum munus obire vel per se ipsum, vel per Vicecantorem ante assumendum, ab Episcopo approbandum, qui non sit de his, qui alioquin choro sunt obligati, S. R. C. 19. Martii 1611,

CAPELLANI.

175. Capellani, seu alii Ministri Ecclesiæ, quocumque nomine appellentur, solitas functionis facere debent, licet Cæremoniale ad eas exercendas eos nomine proprio non appellet. S. R. C. 3. Augusti 1602.

176. Capellanus Confraternitatis non potest suo arbitrio sine expressa licentia Episcopali Processiones facere. S. R. C. 4. Martii 1606.

177. Capellani seculares in propriis Ecclesiis Monialium, quæ Romano non utuntur Breviario, dicere possunt Missam de Sancto Ordinis, de quo Moniales Officium recitant, sed cum Missali Romano, ut in proprio de Sanctis, vel de Communi. S. R. C. 20. Novemb. 1628.

178. Associatio a Capellanis juxta antiquum solitum debetur Episcopo, quando ipse Cappa indutus descendit ad Ecclesiam pro præstanda assistentia. S. R. C. 3. Martii 1731.

179. Capellani, ubi adest antiquum solitum, in Aula Episcopali quando Episcopum excipiunt, tam in accessu, quam in regressu tenentur eidem Episcopo genuflectere. S R.C. 3. Martii 1731. *Quæ pariter decernit, quod Capellani de Massa nuncupati non teneantur Episcopo Pontificaliter celebraturi deferre sacra Paramenta ad Cathedram Episcopalem, nisi deficientibus Acolythis, actualiter vero celebranti debent tenere librum, et bugiam.*

Vide Canonicus. Missa. Missa Conventualis. Missale. Moniales. Parochiale Jus. Præcedentia. Processio.

CAPUT APERIRE. SALUTARE.

180. Ad Processiones, quibus Episcopus cum Mitra intervenit, Canonici incedant per Ecclesiam capite detecto, extra vero eam, cum bireto in capite. S. R. C. 5. Martii 1673.

Hoc Decretum adducitur, quamvis in Registro non reperiatur; sed authenticum censetur, quia refertur a Gavanto in manuali Episcoporum, v. Processio, *et est conforme dispositioni, quæ habetur in Cærem. Episc.*

181. Celebrans in Missa solemni procedere debet ad Sedem præparatam aperto capite, et ita regredi ad altare, quando sedere debet dum cantatur Hymnus Angelicus, et Symbolum Apostolorum; sed ad illa verba, quæ cantantur in choro, ad quæ fieri debet inclinatio, tenetur se inclinare nudo capite, non obstante contraria consuetudine. S. R. C. 22. Martii 1676.

182. Quando in Missa solemni Concionator post Salutationem Angelicam salutat Ministros altaris, et facit reverentiam, non est incongruum si Ministri altaris, et ipse Celebrans, correspondeant salutationi Concionatoris discooperiendo caput. S. R. C. 20. Julii 1686.

183. Concionator absente Episcopo debet prius salutare Canonicos Cathedralis, in apparatu chorali capitulariter sedentes, deinde Gubernationem sæcularem Civitatis. S. R. C. 11. Augusti 1691.

Vide Benedictio. Canonicus. Episcopus. Processio.

CATHEDRALIS.

184. Presbyteri, et Clericis Cathedralis omnes faciunt unum corpus cum Canonicis.

et sub una Cruce debent incedere. S. R. C. 23. Novemb. 1609.

Vide Aspersorium. Assistentia. Canonicus. Missa. Missa Conventualis.

CEREUS.

185. Cereus Paschalis regulariter accendi debet ad Missas, et Vesperas solemnes in triduo Paschatis, in Sabbato in Albis, et Dominicis usque ad Ascensionem, quo die cantato Evangelio extinguitur. Ad matutinum, et in aliis solemnitatibus, et diebus solemniter celebratis non accendatur, nisi adsit consuetudo, quod durante tempore Paschali accendatur. S. R. C. 19. Maii 1607.

CHORUS.

186. Destinatus ad regendum chorum non est dimovendus a choro, ut assistat Episcopo. S. R. C. 6. Septemb. 1603.

Vide Canonicus. Coadjutor. Dignitates. Primicerius.

CINERES.

Vide Benedictio.

CINGULUM.

187. Sacerdotes in Missæ Sacrificio congruentius utuntur cingulo lineo, quam serico. S. R. C. 22. Januari 1701.

Cingulum, tertium indumentum Sacerdotale, potest esse coloris Paramentorum. S. R. C. 8. Junii 1709.

CLAVIS.

188. Clavis Hostiæ repositæ in feria V. in Cœna Domini non debet dari Laico, quantumvis Nobili. S. R. C. 30. Januarii 1610.

Vide Reliquiæ.

CLERUS.

189. Clerus Ecclesiæ Cathedralis unitus, ultimo loco incedere debet in Processionibus; nec Clerus, vel Canonici aliarum Ecclesiarum debent cum dicto Clero Cathedralis incedere. S. R. C. 21. Augusti 1604.

COADJUTOR.

190. Coadjutori Episcopi debetur primum stallum in choro, sive sedes Cameralis. S. R. C. 14. Januari 1623.

191. Coadjutor Canonici, justa de causa immunis, et exempti a choro, tenetur interesse, ut Canonicus lucretur distributiones. S. R. C. 20. Februari 1627.

192. Coadjutor Episcopi celebrans, præter Diaconum, et Subdiaconum, debet habere assistentem Canonicum pro libro. S. R. C. 7. Augusti 1627.

193. Non licet Coadjutoribus Canonicorum. absentibus, vel impeditis Coadjutis, inservire pro Assistentibus Episcopo solemniter celebranti, vel cum Cappa Divinis interessenti, sed hoc munus spectat, et pertinet ad veros Canonicos Ordine successivo. S. R. C. 24. Maii 1636.

194. Coadjutores, quando Coadjuti sunt præsentes in choro, vel Processionibus, non possunt in habitu Canonicali intervenire. S. R. C. 24. Maii 1636,

195. Coadjutores Canonicorum extra suam Ecclesiam, et sine Capitulo, nullam habent prærogativam, ac si non essent Coadjutores; unde in concursu cum aliis Sacerdotibus non præcedunt nisi ratione antiquitatis in Ordine. S. R. C. 7. Martii 1637. *Hoc Decretum non potuit conferri cum Originali, quia non reperitur Regestum hujus anni.*

COLLEGIATA.

196. Collegiata insignis ab ejus erectione, præcedit aliis Collegiatis antiquioribus. S. R. C. 24. Martii 1612.

197. Collegiata simplex præcedit Parochialibus, etiamsi antequam erigeretur illis cessisset. S. R. C. 23. Martii 1619.

Vide Missa. Missa Conventualis.

COLORES.

198. In Festo Stigmatum S. Francisci adhibetur color albus. S. R. C. 9. Decemb. 1623.

199. In Ecclesiis Regularium diebus Dominicis, quibus [tam Regulares, quam exteri celebrant de Dominica, possunt exteri uti coloribus paramentorum, quibus utuntur Regulares ratione alicujus octavæ; et Regulares celebrantes in alienis uti coloribus juxta ritum earumdem; et tam exteri in Ecclesiis Regularium, quam Regulares in alienis, possunt apponere Commemorationem octavæ ut supra occurentis, servata Rubrica de duplici Oratione habenda in Dominicis infra octavam. S. R. C. 11. Junii 1701.

200. Color Paramentorum in Missis privatis semper is esse debet, qui conveniat Officio illa die occurenti, nullo habitu respectu colori adhibito in quavis Missa votiva solemni, ea die celebrata. S. R. C. 1. Decemb. 1742.

Vide Episcopus. Imagines. Missa. Missa Defunctorum.

COMMEMORATIO.

201. In Missis ferialibus, quæ contingunt a Dominica Passionis ad feriam quintam Cœnæ Domini, si facienda obveniat commemoratio de simplici, omittenda est tertia Oratio, quæ pro secunda assignatur in Missali, nempe pro Ecclesia, vel pro Papa. S. R. C. 22. Novemb. 1659.

202. In Missa privata de Sancto duplici, vel semiduplici, de quo tali die fit Officium, potest quidem fieri commemoratio de Sanctissimo Sacramento exposito occasione Quadraginta horarum, sed omittenda in Festis primæ, et secundæ classis, S. R. C. 2. Decemb. 1684.

203. In Missa solemni de feria commemoratio non est facienda de Sancto semiduplici occurrente, cujus Missa pariter cantanda est absque commemoratione feriæ, et in utraque Missa tempore Passionis dicenda est tantum secunda Oratio *Ecclesiæ*, vel pro Papa, ut docet Gavantus. In Missis autem privatis de Festo semiduplici, cum sit clara dispositio Rubricæ IX de Oratione, dicenda est secunda Oratio de feria, tertia *Ecclesiæ*, vel pro Papa; de simplici vero facienda est commemoratio juxta eamdem Rubricam. S. R. C. 10 Januarii 1693.

204. In feria VI post octavam Ascensionis, si occurrit Festum 9 lectionum, facienda est in Missa commemoratio illius diei, nisi Festum fuerit ex solemnioribus juxta Rubricas. S. R. C. 4 Aprilis 1705.

205. Occurrente commemoratione Sancti simplicis in feria II. Quadragesimæ, quando dictum est Nocturnum defunctorum, non debet in Missa quarto loco dici Oratio *Omnipotens sempiterne Deus, qui vivorum etc.*, pro commemoratione defunctorum, sed sufficit tertia Oratio *A cunctis*. Quod si dicatur quarta *Omnipotens etc.*, quinta erit ad libitum. S. R. C. 5 Maii 1709.

206. Occurrente commemoratione Sancti simplicis in feria II post Dominicam Passionis, quando dictum est Nocturnum defunctorum, in Missa dicenda est secunda Oratio de simplici tantum. S. R. C. 4 Maii 1709.

207. Commemoratio in Missa pro Consecratione Episcopi, quando ratione Festi occurrentis dicitur Missa de Festo habente plures commemorationes, debet uniri cum Oratione Missæ, et dici sub unica conclusione, juxta Rubricam Pontificalis Romani de Consecratione electi in Episcopum, et Missalis Romani in fine post Benedictiones. S. R. C. 8 Junii 1709.

208. Dum Missa cantatur coram SS. Sacramento in altari exposito, debet fieri commemoratio de eodem SS. Sacramento post omnes alias commemorationes de præcepto, et in Missis solemnibus tantum Festorum primæ, et secundæ classis, est facienda sub unica conclusione. S. R. C. 21 Jun. 1736.

209. Dum præter Missam Conventualem cantatur Missa votiva ex fundatione, in hac Missa non debet fieri commemoratio Festi, de quo cantata est Missa Conventualis. S. R. C. 23 Junii 1736.

210. Dum SS. Socramentum est patenter expositum, in omnibus Missis facienda est commemoratio de eodem post omnes alias commemorationes de præcepto: in Missis tamen solemnibus festorum primæ, et secundæ classis, fit sub unica conclusione. S. R. C. 16 Febr. 1737. Hoc decretum magis explicat nuper descriptum n. 208,

Vide Antiphona, Colores, Missa, Octava, Oratio.

CONCIONATOR.

Vide Caput aperire. Episcopus Eucharistia.

CONFRATERNITAS.

211. Confraternitates Laicorum in Processionibus præcedant ante Regulares quas iidem Regulares sequuntur, postremo digniorem locum habeat Clerus sæcularis. S. R. C. 7. Augusti 1621.

212. Confraternitati SS. Sacramenti, si sumptus ceræ facit, indulgetur, ut in Processione ejusdem SS. Sacramenti, aliqui ex Confratribus, saccis induti, cum funalibus accensis incedant hinc inde ante, et apud idem SS. Sacramentum, dummodo major pars Confratenitatis cum sua Cruce, et insignibus incedat ante in loco suo, juxta Bullam Gregor. XIII, S. R. C. 10. Maii 1608, et sic etiam 19 Junii 1655, et 20 Februarii 1687. *In quibus tamen postremis conceditur talis præcedentia, dummodo dicta Societas SS. Sacramenti accedat ad alias Processiones juxta ordinem antianitatis; quod si quavis ratione, aut prætextu recusaverit ad alias Processiones accedere, etiam proprio die festo Solemnitatis, et in Processionibus SS. Sacramenti nullo modo præcedere debeat.*

Vide Capellanus. Præcedentia.

CONSECRATIO.

213. Si incepta Consecratione Ecclesiæ correptus morbo Episcopus deficiat, et præsertim antequam ungantur Cruces, reassumenda est consecratio. S. R. C. 12. Apr. 1614.

Vide Episcopus.

CRUX.

214. Presbyteri alicujus Ecclesiæ intra limites propriæ Parochiæ non possunt propriam Crucem erigere, sed debent incedere sub Cruce Parochiæ, licet Parochia sit Regularium. S. R. C. Martii 1616.

215. Celebrans in Parasceve mittat particulam in calicem sine aliquo Crucis signo, neque se signet cum calice. S. R. C. 28. Augusti 1627.

216. Crux parva cum imagine Crucifixi posita super Tabernaculum, in quo asservatur inclusum SS. Sacramentum in altari, non est sufficiens in Missa, sed poni debet alia Crux in medio candelabrorum; et in altari, in quo adest magna statua SS. Crucifixi, non est necesse, ut ponatur alia Crux, dum celebratur Missa. S. R. C. 16. Junii 1663.

217. Cruces, quæ fiunt a Sacerdote super Oblata, non sunt faciendæ manu transversa, sed manu recta in transversa parte Crucis. S. R. C. Junii 1683.

218. Cruces altarium, seu Processionum, non sunt benedicendæ de præcepto; potest tamen simplex Sacerdos eas benedicere privatim; et non solemniter. S. R. C. 12. Jun. 1704.

219. Decretum Sacræ Rituum Congregat. de anno 1707, præcipiens, quod in Altari, ubi est publice expositum SS. Sacramentum, tempore Missæ Crux de more collocetur, apud aliquas Ecclesias non est in viridi observantia: et hac de causa Instructio pro oratione Quadraginta horarum, Clementis XI, Benedicti XIII, et Clementis XII Summorum Pontificum jussu edita, sub silentio præterit, an locanda, an vero removenda sit hujusmodi Crux; linquens quemlibet in sua praxi. S. R. C. 2. Sept. 1741.

Vide Altare. Archiepiscopus. Imagines. Missa. Oblationes. Reliquiæ. Regulares.

CURATUS.

220. Curatus ratione stolæ debet præcedere aliis Presbyteris, etiam Canonicis Ecclesiæ Collegiatæ. S. R, C. 24. Octob. 1609.

221. Parochi in Festis non possunt recipere nova stipendia pro Missis. S. R. C. 1. Septemb. 1629.

Vide præcedentia.

DEDICATIO.

222. Anniversaria dies Dedicationes Ecclesiæ, dum Episcopus in Consecratione ejusdem non elegerit diem, sed consecravit Ecclesiam die, etc. mense, etc., debet celebrari in futurum die, quo hactenus in præteritum consuevit celebrari. S. R. C. 20. Novembris 1662.

DIGNITATES.

223. Dignitates, quæ habent Præbendas cum onere cantandi Evangelium, seu Epistolam, non tenentur ministrare inferioribus. S. R. C. 10. Januari 1604.

224. Dignitates tenentur associare Episcopum cum Canonicis ex debito, licet Cæremoniale Episcoporum nominet tantum Canonicos. S. R. C. 10. Januarii 1609.

225. Missarum solemnium celebratio, delatio S. Sacramenti in Processione in ejus Festivitate, Candelarum, Cinerum, et Palmarum benedictiones, et Functiones similes, quas Episcopus præsens in sua Cathedrali facere solet, et debet, juxta formam libri Cæremonialis Episcoporum, absente, vel impedito Episcopo, ad primam Dignitatem, et deficiente prima ad secundam, et sic successive, pertinent. S. R. C. 25. Junii 1611.

226. Ante Dignitates non debet poni pulvinar cum tapete, sed debent sedere in suis stallis, prout sedent alii Canonici; tamen ratione Dignitatis potest indulgeri pulvinar de corio tantum. S. R. C. 24. Martii 1612.

227. Prima Dignitas debet assistere Episcopo celebranti, licet sit unica. S. R. C. 12. Decemb. 1620.

228. Dignitates nolentes celebrare Missas Pontificales absente Episcopo, justa causa impeditæ, possunt assistere in suo stallo in choro. S. R. C. 12. Junii 1627.

229. Missæ solemniores, impedita prima Dignitate non ad hebdomadarium, sed ad secundam Dignitatem spectant, et pertinent; et impedita secunda, ad alias, ordine successivo. S. R. C. 5. Julii 1631.

230. Non convenit, quod prima Dignitas celebret Missam ante Processionem SS. Sacramenti, et deinde altera Dignitas minor deferat illud in Processione. S. R. C. 21. Julii 1633.

231. Prima Dignitas, officium Presbyteri assistentis faciens, Episcopo Divina Pontificaliter peragente, tenetur sustentare librum,

quando solum cantat; non vero quando legit, quod spectat ad Capellanum. S. R. C. 16, Martii 1638.

232. Functiones, quæ debent fieri per primam Dignitatem, ea impedita, obeundæ sunt per Dignitatem sequentem. S. R. C. 7. Octobris 1645.

233. Assistentia Episcopo in Missis Pontificabus, ministratio aspersorii Episcopo ingredienti Ecclesiam, canere Missam in diebus solemnioribus, nec non peragere solemnia Missarum, et delatio SS. Sacramenti absente Episcopo in Festivitate Corporis Christi, spectant ad primam Dignitatem, vel ad seniorem Canonicum, non autem ad Vicarium Generalem. S. R. C. 29. Maii 1655.

234. Primæ Dignitati post Pontificalem solemniter celebranti in solemnioribus Festivitatibus debetur assistentia duorum Canonicorum pro Diacono, et Subdiacono, quamvis Præbendæ non sint distinctæ. S. R. C. 7. Decemb. 1658.

235. Prima Dignitas in Cathedrali præcedit Vicario Capitulari, quia cum hic habeat auctoritatem, et juridictionem a Capitulo, non debet præcedere primam Dignitatem, in qua Capitulum repræsentatur. S. R. C. 2. Aprilis 1667,

236. Prima Dignitate impedita, vel absente, succedat secunda Dignitas in functionibus peragendis, et secunda impedita, succedat tertia, et omnibus Dignitatibus impeditis, vel absentibus, primus Canonicus id exequatur. S. R. C. 29. Novemb. 1670.

237. Functiones Pontificales, quæ absente, vel impedito Episcopo spectant ad primam Dignitatem, sunt Festum Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Ascensionis, Pentecostes, SS. Apostolorum Petri, et Pauli, Assumptionis B. M. V. Omnium Sanctorum, Dedicationis Ecclesiæ Cadredralis, Tituli ejusdem Ecclesiæ, Patroni Civitatis, nec non Commemoratio omnium Fidelium defunctorum, distributio Candelarum, Cinerum, Palmarum, celebratio Officii feriæ quintæ in Cœna Domini, ac feriæ sextæ in Parasceve, Festum Paschatis Resurrectionis D. N. et dies solemnis Corporis Christi cum Processione. S. R. C. 3. Decemb. 1672.

238. Dignitatibus, seu Canonicis non debetur thurificatio triplici, sed duplici tantum ductu, non obstante, quod ibi amissis distributionibus Persona habens Dignitatem, vel Canonicatum, incedat cum habitu Protonotarii in choro. S. R. C. 21. Martii 1699.

239. Prima Dignitas præcise tenetur supplere partes Episcopi impediti in celebrandis Missis solemnibus, et peragendis aliis solemnibus functionibus, ad ipsum Episcopum spectantibus. S. R. C. 19. Januar. 1704. *Idem antea declaratum fuerat 11. Februarii 1702. ad exclusionem Vicarii Generalis, et Canonici hebdomadarii, ac impedita prima Dignitate, ad secundam, etc.*

240. Dignitatibus, et Canonicis Ecclesiæ Cathedralis convenit distinctio tam quoad qualitatem Paramentorum, quam quoad locum se parandi pro Missis privatis, respectu altaris tantum, aliorumque Sacerdotum Ecclesiæ addictorum, S. R. C. 20. Martii 1706.

241. Quatuor Dignitates, seu Canonici, assistentes Episcopo ad Absolutionem ad tumulum, debent necessario esse Sacerdotes. S. R. C. 8. Junii 1709.

242. Aliqui ex Dignitatibus, seu Primiceriis, et Canonicis abesse possunt a choro audiendi causa Monialum, seu sæcularium Confessiones, et dirigendi Confraternitates, vel ex alia causa, pro diebus, quibus tenetur interesse in choro. S. R. C. 24. Novemb. 1731.

243. Ad secundas Dignitates, non vero ad Canonicos, spectat peragere functiones solemnes, prima Dignitate impedita, vel celebrare nolente; et Dignitatibus, seu Primiceriis, functiones solemniores peragentibus, tenentur Canonici illis assistere in munere Diaconi, et Subdiaconi. S. R. C. 24. Novemb. 1731.

244. Dignates, et Canonici in eorum Missis privatis celebrandis tam intra, quam extra Cathedralem, ultra unum inservientem, qui Missæ respondeat, uti non possunt Magistro Cæremoniarum cum, vel sine veste violacea, vel alio Ministro Sacerdote, tam pro delatione calicis ad altare, et illius reportatione ad Sacristiam, quam pro sustinendo Missali, indicando Orationes, operiendo calicem, porrigendo patenam cum Hostia, eumdemque postea cum velo instruendo, et ceteris actibus Missæ inserviendo, ad instar Episcoporum, sed debent celebrare ut quilibet alius simplex Sacerdos, omnes relatos ritus per se ipsos explendo absque Ministri ope. S. R. C. 7. Julii 1734.

245. Dignitates, et Canonici tenentur capitulariter in habitu Canonicali recipere Episcopum a suo cubiculo, et associare ad Ecclesiam Cathedralem, similique modo ad idem reducere, quando ipse vult Pontificaliter celebrare, tam in solemnioribus a Pontificali

Romano præscriptis, quam in aliis Festis ex consuetudine, vel devotione in Civitate introductis, vel occasione universalis Jubilæi, vel alia rationabili causa Episcopo bene visa; etiam quando accedit ad Ecclesiam cum Cappa, ut assistat Missæ cantatæ, Vesperis, vel Processioni, vel ut Concionem audiat, vel alia de causa. S. R. C. 7. Julii 1734.

Vide Aspersorium. Assistentia. Benedictio. Canonicus. Cineres. Genuflexio. Patena. Præcedentia. Processio. Sessio. Thurificatio. Vicarius.

EPISCOPUS.

246. Potest Episcopus, etiam in Ecclesiis Regularium facere cantari Missas Rogationum per suos Canonicos. S. R. C. 25. Januarii 1603.

247. Episcopus non debet in Ecclesia salutare Canonicos aperiendo caput, sed benedicendo manu. S. R. C. 10. Januarii 1604.

248. Episcopus potest habere fenestram ex domo respicientem in Ecclesia. S. R. C. 19. Junii 1604.

249. Potest Episcopus ex causa necessitatis Olea sacra conficere cum minori numero Ministrorum, quam præscribitur in libro Pontificali. S. R. C. 21. Augusti 1604.

250. Non debet assistens Episcopo deponere illi biretum de capite, sed ipse sibi detrahat. S. R. C. 21. Augusti 1604.

251. Episcopus concionaturus in aliena Diœcesi coram Ordinario, etiam Cardinali, non debet petere benedictionem, ob supremam Episcopalem dignitatem. S. R. C. 28. Aprilis 1607.

252. Debetur assistentia Episcopo quando facit Ordinationes in Missa solemni; si vero ipsas in Missa privata, vel alias functiones Episcopales in Pontificalibus facit, saltem duo Canonici assistant, præter Archidiaconum, qui vocare debet Ordinandos. S. R. C. 19. Maii 1607.

253. Septimum candelabrum Episcopo celebranti adhibeatur in Missis tantum solemnibus, non vero in Vesperis, neque etiam in Missis defunctorum. S. R. C. 19. Maii 1607.

254. Episcopus non potest signum, quod habere debent Canonici Cathedralis ad distinctionem, concedere aliis, vel immutare, inconsulta Sede Apostolica C. S. R. 1. Septembris 1612.

255. Episcopus tantum, et non alius, dum privatе celebrat, potest accipere Paramenta de ipso altari, et duos habere Ministros superpelliceis indutos, præter alium Ministrum Clericum, sive Laicum, communi veste indutum. S. R. C. 7. Julii 1612.

256. Episcopus in aliena Ecclesia non potest sibi pulvinar, et pannum coloris violacei sternere, et extra suam Diœcesim non competit illi deosculatio textus Evangelii. S. R. C. 13. Octob. 1618.

257. Non est laudabilis ea consuetudo, ut Episcopo cum Cappa sedenti ad sedem suam, caput aperiatur, et cooperiatur ab altero ex Diaconis assistentibus: nec ideo est quærendum, ad quem eo casu spectabit, cum biretum debeat Episcopus sibi de per se extrahere. S. R. C. 4. Aprilis 1620. et 29. Augusti 1632.

258. Episcopus processurus cum mozzetta, eam deponere debet coram Cardinalibus, etiam non Legatis in Italia. S. R. C. 10. Julii 1621. *In Cæremoniali vero recognito, et vulgato* 1727. *præscribitur, Episcopum in propria Diœcesi debere deponere mozzettam solum coram Cardinali Legato.*

259. Episcopus Canonicus præcedat omnes Canonicos, et Dignitates, in choro, et in omnibus actibus. S. R. C. 13. Novemb. 1621.

260. In Episcopi ingressu delatores baldachini incedunt pedites, et capite detecto. S. R. C. 27. Julii 1624.

261. Sæpius decretum est, Episcopos carere facultate delegandi aliis benedictionem Paramentorum, et earum rerum, in quibus unctio non adhibetur. S. R. C. 22. Decemb. 1629.

262. Episcopo prædicanti in Ecclesia Cathedrali in ambone, ubi Concionatores ordinarii prædicare consueverunt, sine baldachino, et in habitu mozzettæ, et stolæ, non debetur assistentia a Canonicis, et Dignitatibus; quæ assistentia a Canonicis, et Dignitatibus, solum debetur Episcopo concionem habenti cum pluviali, et mitra, ad præscriptum Cæremonialis Episcoporum. S. R. C. 19. Decembr. 1633.

263. Episcopus non potest pervertere, et immutare ritum Processionum, præscriptum a Cæremoniali Episcoporum, et Rituali Romano, neque de consensu Capituli. S. R. C. 23. Januarii 1658.

264. Diaconi assistentes non tenentur, imo non debent, inservire Episcopo de bugia, seu candela, sed ea administranda est per Capellanum; nec possunt cogi Canonici ad inserviendum Episcopo in Missis privatis, præter

consuetudinem. Etiam dicti Canonici, non induti Canonicalibus vestimentis, non tenentur ad præstandum Episcopo assistentiam; imo est contra ritum præstare. S. R. C. 16. Martii 1658.

265. In consecratione Episcoporum solus Episcopus consecrandus semper uti debet colore albo; Consecrator vero, et Assistentes, debent uti colore, qui tempori congruit. S. R. C. 16. Junii 1663. *Idem ritus a fortiori servandus esse videtur etiam in Ordinationibus, seu collationibus Ordinum.*

266. Licet Episcopus non celebret, sed tantum assistat Missæ solemni, Celebrans debet ad Confessionem respondere Episcopo usque ad *Indulgentiam* inclusive, non vero simul cum illo dicere *In Nomine Patris, etc.* S. R. C. 4. Augusti 1663.

267. Potest Episcopus concedere, etiam contradicente Parocho, licentiam Regularibus in die Festivitatis alicujus Sancti, præcipue Fundatoris, faciendi Processionem cum Reliquia ejusdem Sancti, et cum Confraternitatibus erectis intus Conventum, et extra claustra dicti Conventus, et intra limites Parochiæ dictorum Regularium. S. R. C. 13. Junii 1676.

268. Licitum est Episcopo incedere cum mitra, quando defert Reliquiam Sanctissimæ Crucis in Processionibus. S. R. C. 14. Junii 1692.

269. Si Episcopus Suffraganeus accedens ad Ecclesiam deferat Cappam, tenetur ipse sustentare sibi caudam involutam brachio sinistro, et duo Canonici debent ire usque ad ostium Ecclesiæ, dignior vero illorum porrigere et tenetur aspersorium, quo Suffraganeus se ipsum tantum aspergit, et pariter cum associant ad eumdem locum. Si assistens Concioni sedeat in Presbyterio, Concionatoris salutatio ei primum dirigi debet, distincta ab illa Canonicorum, et Magistratus Sæcularis. Occasione functionum Episcopalium, si accedat ad Ecclesiam cum Cappa, debet se parare in Faldistorio, alias in Sacrario; non potest tamen sibi deferri facere caudam vestis violaceæ, una cum elevatione fimbriæ anterioris, in plano pavimenti Ecclesiæ. S. R. C. Septembr. 1698.

270. Episcopis, et his majoribus Prælatis, etiam Cardinalatus dignitate fulgentibus, neque sub prætextu privilegii clausi in corpore Juris, neque alio quocumque titulo, ullo modo liceat extra domum propriæ habitationis in domibus laicis, etiam in propria Diœcesi, quod fortius intelligitur in aliena, etiamsi Diœcesani consensus adhiberetur, erigere altare, et ibi sacrosanctum Missæ Sacrificium celebrare, seu celebrari facere. S. R. C. 15. Decemb.. 1703. approbante Clemente XI. in sua Constitutione, quæ extat in particulari Bullario part. 3. et incipit *Quoniam sancta sancte etc.*

271. Si Episcopus Titularis Suffraganeus accedat ad Regularium Ecclesias ad celebrandum Pontificaliter, non debent Regulares ei baldachinum erigere, quod nec in Ecclesiis suis, nec in exemptis Diœcesis, nec extra Diœcesim illi competit, quamvis accedat de licentia Ordinarii. S. R. C. 26. Martii 1706.

272. Episcopus celebrans Missam de Natali Domini in Pontificalibus, vel assistens cum Pluviali, vel Cappa, quæ eo die ob maximam solemnitatem nunquam conveniret, ex quo sedens legit Evangelium, non debet genuflectere ad *Verbum caro factum est*, sed solum quando Diaconus illud cantat. S. R. C. 28. Septembris 1708.

273. Episcopus Palmas benedicens, et Missæ assistens, non debet legere Epistolam, neque Evangelium *Cum appropinquasset*, vel *Altera autem die*, tam ex praxi Capellæ Pontificiæ, quam ex præscripto Cæremonialis Episcoporum. Dum Episcopus distribuit Candelas, Cineres, ac Palmas, Celebrans et Ministri debent sedere capitibus coopertis. Dum Episcopus assistit Missæ in Dominica Palmarum paratus, vel cum Cappa, non debet sedere, neque genuflectere, sed stare discoopertus, dum cantatur Passio; et in casu impotentiæ debet abstinere ab interventu saltem Missæ. Canonici, et Assistentes Episcopo parati, et illum ad altare comitantes in Pontificalibus, ratione Paramentorum possunt procedere per Ecclesiam coopertis, non vero nudis capitibus. S. R. C. 28. April. 1708.

274. Feria V. in Cœna Domini, cum Episcopus exit a Sacrorum custodia ad altare, non debent Canonici, qui eum parati associant, præcedere Presbyteros, Diaconos, et Subdiaconos paratos, qui eum comitantur; sed debent sequi. S. R. C. 8. Junii 1709.

275. Episcopi debent uti vestibus violaceis in die Annunciationis B. M. V., quando occurrit in Quadragesima, excepta tota hebdomada majori, et feria VI., non vero eo die, ad quem prædictum Festum transfertur in Quadragesima. S. R. C. 8. Junii 1709.

276. Episcopus deputatus administrator alterius Ecclesiæ, in functionibus Ecclesias-

ticis non gaudet omnibus præeminentis, et prærogativis, quibus fruuntur, et gaudent omnes alii Episcopi in propriis Diœcesibus. Et primo: Episcopus administrator Ecclesiæ vacantis non potest sedere super Cathedra Episcopali elevata quatuor gradibus, parata cum baldachino, et Pastorali, sed sedere debet super Faldistorio prope altare, sine ipso Baculo. Secundo: Non potest concedere Indulgentiam quadraginta dierum, sine speciali facultate Apostolica. Tertio. Dum assistit Missæ solemni ab alio cantatæ, non debent ei Canonici facere circulum ad *Kyrie*, *Gloria*, *Credo*, *Sanctus*, *et Agnus Dei;* et tunc sedeat in primo stallo chori. Quarto: Non debet fieri ejus consecrationis Anniversarium, cum Missa cantatur per Capitulum, et Clerum; ejusque nomen non debet in Canone memorari per Sacerdotes celebrantes. Quinto: Dum cantat in Pontificalibus, non debet poni super altare septimum candelabrum cum candela accensa; nec omnes Canonici debent indui sacris Paramentis, sed tres tantum fungentes officium Diaconi, Subdiaconi, et Presbyteri assistentis. Sexto: Cum vadit ad Cathedralem, potest proprio arbitrio sumere Cappam magnam vel in ædibus superioribus Episcopatus, vel in ingressu Ecclesiæ, vel Presbyterii: et decet, quod accedentem ad Ecclesiam omnes Canonici excipiant in ædibus Episcopalibus, non vero soli tres, aut quatuor ad portam Ecclesiæ. S. R. C. 22. Augusti 1722.

277. Episcopi abusus omnes, qui in Ecclesiis aut sæcularibus, aut Regularibus contra præscriptum Cæremonialis Episcoporum, et Ritualis Romani, vel Rubricas Missalis, et Breviarii irrepserint, debent omnino removere; et si adversus ea, quæ in dicto Ceremoniali statuta sunt, consuetudinem etiam immemorabilem allegari contingat, postquam recognoverint, aut eam non satis probari, aut etiam probatam, suffragari, utpote irrationabilem, de jure non posse; executioni eorum, quæ in dicto Ceremoniali instituta sunt, diligenter incumbere debent; nec ulla suspensio, aut appellatio admittitur. Innocentius XIII. in Constitutione, quæ incipit *Apostolici ministerii* 13. Martii 1723. super Ecclesiastica disciplina, a Benedicto XIII. in alia Constitutione, quæ incipit *In supremo*, confirmata 23. Septembr. 1724.

278. Canonico Episcopo Titulari, post delatam per Archidiaconum, sive Presbyterum assistentem, pacem Episcopo locali, non debet illa per eumdem Archidiaconum, sive Presbyterum assistentem, ipsi deferri, sed illam recipere debet ab eodem Ministro parato, qui eam distribuit choro, et postquam Episcopus localis ipsam dederit Canonicis assistentibus in throno. Idem Canonicus Episcopus Titularis in Missis, et Vesperis cantatis cum assistentia Episcopi localis, tenetur discedere a stallo una cum reliquis Canonicis, pro faciendis consuetis circulis, præscriptis a Ceremoniali Episcoporum. Et exercente Episcopo locali Pontificalia cum assistentia Capituli sacris vestibus parati, potest idem Canonicus Episcopus Titularis, cum reliquis Canonicis in stallo assistentibus, deferre pluviale, et de consensu Episcopi gestare mitram lineam, sed illam per se ipsum imponere, et removere debet a capite; et semper thurificandus est post Archidiaconum, seu Presbyterum assistentem, et Canonicos a latere Episcopi in throno pariter assistentes. Idem debet se abstinere a celebratione Missæ cantatæ, et Vesperarum de turno in propria hebdomada, sed subrogare tenetur alium; in solemnioribus vero Festis de licentia Episcopi debet uti Faldistorio, et indumentis Pontificalibus. S. R. C. 10. Apr. 1728.

279. Episcopus potest cogere Sacerdotes sæculares, ut audiant confessiones Sacramentales cum superpelliceo, et stola, et Regulares cum stola tantum. S. R. C. 28. Augusti 1728.

280. Nequit Episcopus Abbatibus, aliisque Prælatis inferioribus, exercitium Pontificalium in suis tantum Ecclesiis restrictive habentibus, facultatem, seu licentiam impertiri exercendi illa in Ecclesiis, ipsis Prælatis inferioribus non subjectis, sive sæcularibus, sive Regularibus suæ Diœcesis. S. R. C. 11. Julii 1739.

Vide Benedictio. Cineres. Capellanus. Coadjutor. Dignitas. Eucharistia. Missa Conventualis. Præcedentia. Processio. Sedere. Thurificatio.

EVANGELIUM.

Qui præ timore, vel balbutie non pronuntiat Evangelium sancti Joannis, quod legitur in fine Missæ; sed ejus loco aliud suo arbitratu recitat, debet a Missarum celebratione suspendi, quousque illud rite pronuntiare assuescat. S. R. C. 5. Maii 1736.

281. Quando Festum S. Petri martyris transfertur extra tempus Paschale, Evangelium erit : *Si quis venit ad me etc.* S. R. C. 5. Maii 1736.

Vide Missa.

EUCHARISTIA.

283. Eucharistia non est singulis diebus exponenda super altare, sed in quibusdam tantum solemnitatibus. S. R. C. 4. Martii 1606.

284. Omnes de Clero, etiam Canonici, Eucharistiam sumant de manu Celebrantis in feria V. in Cœna Domini. S. R. C. 27. Septembris 1608.

285. Feria VI. in Parasceve non est ministranda Eucharistia nisi infirmis. S. R. C. 19. Februarii 1622. *quo casu adhibetur col. alb.*

286. Ante sacræ Eucharistiæ Sacramentum publice expositum non potest fieri Concio capite tecto, non obstante quacumque contraria consuetudine, et abusus est omnino tollendus. S. R. C. 16. Februarii 1630. *et alias iterum.*

287. Feria V. in Cœna Domini Episcopus debet per seipsum ministrare Eucharistiam Canonicis, et Clericis, nunquam vero debet illam ministrare Diaconus, vel unus ex Assistentibus. S. R. C. 8. Augusti 1643.

288. Præsupposita facultate retinendi Ss. Eucharistiœ Sacramentum, non potest per annum publice exponi sine licentia Ordinarii. S. R. C. 10. Decemb. 1703. *in Decreto generali, approbante Clemente XI.* 12 *Januarii* 1704. *ut in Bullario ejus particulari part.* 2.

289. In Ecclesiis Confraternitatum, si non sint Parochiales, vel Regulares, non potest retineri SS. Eucharistiæ Sacramentum sine speciali indulto Sedis Apostolicæ. S. R. C. 10. Decemb. 1703. *in Decreto generali, approbante Clement XI.* 12. *Januarii* 1704.

290. Non est toleranda consuetudo quorumdam, qui contra id, quod præscribitur in Missali, exponunt patenter Hostiam consecratam, reservandam a feria V. in Cœna Domini ad ipsius consumptionem in feria VI. in Parasceve. S. R. C. 14. Februarii 1705.

291. Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum in Processione, quæ fit in Festo SS. Corporis Christi, deferri debet ab eo, qui Missam celebrat; et idem servandum in Processione, quæ fit in die Dominico infra ejus octavam; non vero deferendum est a primo de Capitulo, qui non celebravit. S. R. C. 23. Martii 1709.

292. Quando in Missa solemni ministratur sacra Eucharistia Clericis, vel Laicis, reliqui de Clero in choro debent stare. S. R. C. 9. Maii 1711.

Vide Festum Corporis Christi. Genuflexio. Processio.

EUCHARISTIÆ ADMINISTRATIO.

293. In Missis defunctorum, quæ in paramentis nigris celebrantur, non ministratur Eucharistia per modum Sacramenti, scilicet cum Particulis præ-consecratis, extrahendo pixidem a custodia : potest tamen ministrari per modum Sacrificii, prout est, quando fidelibus præbetur Communio cum Particulis intra eamdem Missam consecratis. S. R. C. 2. Septembris 1741. *Hoc Decretum in eo quod prohibet Communionem in Missis defunctorum ex Particulis præconsecratis adversatur doctrinæ superius traditæ pag.* 80. v. Eucharistiæ administratio; *in reliquis vero eidem doctrinæ suffragatur.*

EXEQUIÆ.

294. In Exequiis Parvulorum in feria V. ac Sabbato majoris hebdomadæ potest in psalmis omitti *Gloria Patri*, pro conformitate temporis. S. R. C. 16. Januarii 1677.

295. In secundo triduo majoris hebdomadæ non possunt celebrari Exequiæ defunctorum, sed Officium, et preces recitentur privatim. S. R. C. 11. Augusti 1736.

Vide Absolutio.

FESTUM.

296. Celebratio Festi de sancto Patrono Civitatis ad Episcopum. et eo absente, vel impedito, ad primam Dignitatem pertinet. S. R. C. 18. Septemb. 1619.

297. Festum principalioris Patroni in quocumque Regno, seu Provincia, et alterius pariter principalioris Patroni in quacumque Civitate, aut Oppido, vel Pago, ubi hos Patronos haberi, et venerari contigerit, est præceptivum cum obligetione audiendi Sacrum, et vacandi ab operibus servilibus. S. R. C. 13. Septembris 1642. *Quod Decretum confirmatum est ab Urbano VIII. in Constit. quæ incipit.* Universa etc.

298. Communitates, vel Universitates Civitatum, seu Locorum, non tenentur ex præcepto servare Festa ex voto earumdem indicta, cum sub præcepto teneantur tantum personæ voventes. S. R. C. 18. Aprilis 1643. in Decreto de Festorum observatione.

Vide Beatus. Missa. Missa defuntorum. Missa votiva. Officium. Oratio.

FESTUM CORPORIS CHRISTI.

299. In Festo SS. Corporis Christi non convenit cantare cantiones vulgari sermone. S. R. C. 21. Martii 1609.

300. In Festo SS. Corporis Christi Eucharistia non est deferenda in Processionibus Sacerdotum humeris, sed Celebrantis manibus, non obstante quacumque contraria consuetu-

dine, quam abusum esse declaravit. S. R. C. 2. Junii 1618.

301. In Festo SS. Corporis Christi deferatur Eucharistia a Celebrante; in Vesperis autem diei octavæ, si fiat Processio, deferatur ab eo, qui cantavit Vesperas, modo sit Dignitas, vel Canonicus S. R. C. 12. Junii 1627.

302. Missa in die solemnitatis Corporis Christi non debet cantari post absolutam Processionem; et hujusmodi consuetudo, uti a Cæremonialis dispositione aliena, omnino abroganda est. S. R. C. Junii 1662.

303. In Festo SS. Corporis Christi servanda est dispositio Cæremonialis Episcoporum lib. 2. cap. 33 in reponendo SS. Sacramento, non vero Rituale Romanum, ubi dicitur addi *Dominis Vobiscum*; et sic servat in Urbe Summus Pontifex, et servatur ab omnibus. S. R. C. 16. Junii 1663. et 28. Septembris 1675. *Hoc Decretum habet locum in quacumque repositione SS. Sacramenti.*

304. Quando in choro canuntur aliqua verba genuflexionem requirentia, si mora præscriptæ genuflexionis est brevis, hæc fiat, etiam a cantibus ad ambonem, seu a regentibus chorum, dum ipsa verba cantantur, quæ genuflexionem exquirunt : quando autem mora genuflexionis est longa, ut ad verba Psalmi Invitatorii *Venite adoremus, et procidamus ante Deum*, ad verba Symboli *Et incarnatus etc.* et ad alia similia, ne plurium vocum unisona modulatio inflectatur, genuflexio peragatur sub finem verborum. S. R. C. 8. Martii 1738.

Vide Processio.

GENUFLEXIO.

305. Genuflectendum est semper ab omnibus transeuntibus ante SS. Sacramentum, etiam dum fiunt Processiones per Ecclesiam; et contraria consuetudo declaratur abusus. S. R. C. 14. Decembris 1602.

306. Genuflectendum non est ad Orationes in Missa solemni, in qua dicitur *Gloria*, et *Credo*. S. R. C. 19. Maii 1607.

307. Dum elevatur Eucharistia, etc. Canonici, et Clerus, sive in choro existant, sive processionaliter incedant, semper debent genuflectere. S. R. C. 2. Maii 1620.

308. Dignitates, et Canonici assistentes, vel aliquo modo Episcopo solemniter celebranti inservientes, nunquam tenentur genuflectere. S. R. C. 15. Decembris 1632.

309. Quando SS. Eucharistiæ Sacramentum publice discoopertum exponitur, omnes ante illud transeuntes, cujuscumque conditionis, et ordinis sint, sive ad illud accedentes, sive ab eodem recedentes, semper utrumque genu flectere debent. S. R. C. 19. Augusti 1651.

310. Ad benedictionem solemnem Episcopi omnes, etiam Magistratus Civitatis, tenentur genuflectere, præter Dignitates, et Canonicos Cathedralis. S. R. C. 21. Martii 1676.

311. In Natali Domini in tribus Missis, post sumptionem Sanguinis eundo, et redeundo in medium Altaris, non est facienda genuflexio ; et vertendo se Celebrans ad *Dominus vobiscum*, et ad dandam benedictionem, debet renes vertere ad altare, licet species vini non sint exsiccatæ in calice ; et serventur Rubricæ Missalis Romani de ritibus servandis in celebratione Missarum 11. et 12. num. 2. S. R. C. 2. Julii 1686.

312. Sacerdos Missam celebraturus, transiens ante altare, ubi fit populi Communio, non debet manere genuflexus donec, et quousque terminetur Communio. S. R. C. 5. Julii 1698.

313. In Expositione SS. Sacramenti, cantatis, seu recitatis versiculis *Panem de Cœlo*, etc. Sacerdos surgens non debet reiterare genuflexionem, antequam recitet Orationem. S. R. C. Augusti 1698.

314. In transeundo de una ad alteram partem altaris in prima, secunda, et tertia Missa Fativitatis Domini, serventur Rubricæ Missalis, quæ nullam præscribunt genuflexionem ante calicem esse faciendam. S. R. C. 2. Augusti 1608.

315. Non licet Clericis ministrantibus thuribulum, seu navicellam Canonicis celebrantibus coram Episcopo genu illis flectere, sicuti fit Episcopo. S. R. C. 4. Aprilis 1699.

316. In Missa feriali, quæ substituitur Missæ de octava, est genuflectendum in choro. S. R. C. 23. Junii 1736.

317. Non est genuflectendum a Capitulo, et Clero, processionaliter transeuntibus ante altare, in quo recondita est Reliquia Sanctæ Crucis. S. R. C. 15. Septemb. 1736.

Vide Archiepiscopus. Benedictio. Capellanus. Processio.

GLORIA IN EXCELSIS.

318. Gloria in excelsis cum Credo omittitur in Votivis pro re gravi, quando dicuntur cum Paramentis violaceis. S. R. C. 19. Maii 1607. *In Dominica tamen dicitur* Credo, *etiam in Paramentis violaceis, excepta Missa Rogatio-*

tionum in Festo S. Marci occurrente in Dominica.

319. Gloria in excelsis dicitur in Missis votivis B. M. V. tam in Sabbatis feriarum, quam in Sabbatis Adventus, licet ipsa die Officium non fiat de B. V. S. R. C. 19. Maii 1607. et 27. Julii 1609. et 30. Julii 1689.

Vide Missa votiva.

320. Pars inferior Hostiæ præcidi debet, non autem superior, quando dicitur *Pax Domini sit semper vobiscum*. S. R. C. 4 Augusti 1663.

Vide Eucharistia.

IMAGINES.

321. Sabbato Passionis debent velari Imagines, et Cruces, etiamsi occurrat eo die Festum S. Titularis, vel Patroni Ecclesiæ. S. R. C. 16 Novemb. 1649.

322. Imagines ,et Cruces detegi non debent, etiamsi in hebdomada Passionis occurrat Festum S. Titularis, aut Dedicationis Ecclesiæ S. R. C. 16 Novemb. 1649.

323. Velum, quo operitur Crux in altari, semper debet esse coloris violacei, et nunquam, etiam in feria V in Cœna Domini, est mutandum, ut clare constat ex responsione. S. R. C. quasi negando suppositum ad dubium tenoris sequentis: Quo velo cooperienda sit Crux in altari ad functionem Lotionis pedum in feria V majoris hebdomadæ, et Crux Processionis, cum Sacerdos sit indutus violaceo, et Diaconus colore albo, et actus ipse Lotionis. sive Mandatum, præcipiatur a Rubricis fieri cum floribus, et signis lætitiæ, et videatur participare de festivitate Missæ celebratæ mane cum Cruce velata albo colore, et ex alia parte sit actus humilitatis? S. R. C. 16 Novemb. 1649 respondit: Colorem non esse mutandum.

324. In primis Vesperis Dominicæ Passionis non solum Cruces, et Imagines Salvatores, sed etiam Icones altarium, et omnes Imagines Sanctorum debent tegi. S. R. C. 4 Augusti 1663.

Vide Beatus.

LIBER OSCULANDUS.

325. Domino loci, et Commendatario Religionis Jerosolymitanæ, et multo minus ejus Procuratori, non defertur Liber osculandus in Missa. S. R. C. 17 Septembris 1611.

LITANIÆ.

Vide in secunda Parte, verbo Litaniæ.

MANIPULUS.

326. In adoratione Crucis feria VI in Parasceve debent Celebrans, et Ministri deponere etiam manipula. S. R. C. 16 Septembris 1736.

In extendendo hoc Decreto irrepsit forsan aliquis error Scriptoris, ut aliquando evenit, quia ex Rubrica Missalis potius deducitur, non esse deponendum manipulum in dicta circumstantia; unde opus est, ut hoc diligentius examinetur.

MANUS.

327. Manus Sacerdotis ad *Hanc igitur oblationem* debent ita extendi, ut palmæ sint apertæ, pollice dextero posito super sinistrum in modum Crucis super manus. S. R. C. 4 Augusti 1663.

MISSA.

328. Missa in Festis solemnibus, nempe in Natali Domini, Epiphania, Feria V in Cœna Domini, Paschate, Pentecoste, Annunciatione, Ascensione D. N. J. C. Assumptione B. M. V., Festo Sanctorum Apostolorum Petri, et Pauli, et Omnium Sanctorum, in privatis Oratoriis, et privilegiatis, non potest celebrari S, R. C. 17 Novemb. 1607.

329. Dum horæ canonicæ recitantur in choro, non sunt celebrandæ Missæ privatæ in altari majori. S. R. C. 2 Maii 1620.

330. In Parasceve si incidat Festum Annunciationis B. M. V., non tenentur Fideles ad Missam audiendam, seu interesse Officio. S. R. C. 19 Februarii 1622.

331. Quædam Missa propria SS. Rosarii fuit concessa tantum Ordini Prædicatorum. S. R. C. 25 Januarii 1622.

332. Missæ certis Regularibus concessæ non possunt ab aliis dici, etiam in ipsorum Regularium Ecclesiis. S. R. C. 16 Novembris 1622.

333. Non potest omitti altera ex duabus Missis cantandis, de Festo, et de feria. S. R. C. 16 Maii 1626.

334. In Missa feriæ IV. Quatuor temporum, occurrentis in die octava Nativitatis B. M. V., dicenda est Præfatio communis, non vero de B. V. S. R. C. 12 Decemb. 1626.

335. In fine Missæ ad quodcumque altare celebratæ fiat reverentia Crucis infra gradus capite semper aperto. S. R. C. 28 Augusti 1627.

336. Missæ S. Gregorii pro vivis, et defunctis impressæ, XV. Auxiliatorum, et de Patre Æterno, prohibitæ sunt. S. R. C. 8 Aprilis 1628.

337. Triginta Missæ S. Gregorii pro defunctis non prohibentur. S. R. C. 28 Octobris 1628.

338. Non potest prohiberi celebratio Missæ in Oratorio ruri ædificato per Laicum, antequam celebretur Missa Parochialis. S. R. C. 31 Martii 1629. *In hujusmodi autem Oratoriis, si sint Ecclesiæ Parochiali proxima, Missæ celebrationem, antequam Parochus celebraverit in sua Ecclesia, prohibuit Benedictus XIV in Constitutione. quæ incipit.* Etsi minime nobis 7 Februar. 1742.

339. Ubi expresse jubetur Missa sine obligatione Sacrificii, potest accipi stipendium pro eadem Missa. S, R. C. 13 Juliii 1630.

340. In nocte Nativitatis Domini, post cantatam primam Missam nullo modo possunt aliæ duæ immediate celebrari, nec Fideles communicari. S. R. C. 20 Aprilis 1641.

341. Missa de Dominica Pentecostes non potest repeti in Sabbato. Quatuor temporum Pentecostes. S. R. C. 14 April. 1646.

342. Missæ duæ ejusdem Sancti, immediate, una post aliam, non debent cantari eodem die in Ecclesia, in qua celebratur ejus Festivitas. S. R. C. 3 Augusti 1652.

343. Missa non potest celebrari cum cæsarie ficta. S. R. C. 3 Augusti 1652.

344. Missa de Dominica, seu de Festo duplici, si illa die occurrat, debet dici cum commemoratione SS. Sacramenti ad formam Rubricarum Missalis quando fit particularis Processus cum SS. Sacramento in aliquibus Dominicis, seu aliis diebus cujuslibet mensis. S. R. C. 6 Decemb. 1653.

345. Missa solemnis de Annunciatione B. M. V. non potest celebrari, quando ejus Festum incidit in Dominica Palmarum. S. R. C. 10 Martii 1657. *Imo juxta recentiorem Rubricam, quæ habetur tit.* 16 *de Translat. Festorum, non solum in Dominica Palmarum, sed etiam in tota hebdomada majori nequit solemniter decantari Missa de Titulo Ecclesiæ occurrente.*

346. Missæ currentes in honorem alicujus Beati non Canonizati, non possunt celebrari sine speciali indulto Sedis Apostolicæ. S. R. C. 28 Septemb. 1658.

347. In novem diebus ante Nativitatem Domini, ubi adest antiquissima consuetudo, vel concursus, potest decantari unica Missa votiva solemnis B. M, V., quamvis in ipsis occurrat Festum S. Thomæ Apostoli, et Dominica tertia, vel quarta Adventus, non omissa tamen Conventuali statuta hora decantanda. S. R. C. 28 Septembris 1658.

348. Non licet in Ecclesiis, in quibus non asservatur SS. Sacramentum, celebratio Missæ in feria V. in Cœna Domini, nec ejusdem SS. Sacramenti asservatio in Sepulchro. S. R. C. 15 Junii 1659.

349. Archidiacono, et Canonicis Ecclesiæ Cathedralis Camerinensis, petentibus, an ipsis liceret plures Missas celebrare feria V in Cœna Domini, in quam cadit Festum Ss. Annunciationis? S. C. respondit licere, et jussit, ut a Cardinali Vicario singularum Ecclesiarum Urbis Rectoribus idem notificaretur. 20 Martii 1666.

350. Missa solemnis in Dominica infra octavam alicujus Sancti non debet celebrari de eodem Sancto licet de consensu Ordinarii fiat Processio ad ejus Ecclesiam S. R. C. 24 Julii 1660.

351. Missæ omnes de Sanctis sub ritu duplici excluduntur ab octava Epiphaniæ, præter eas, quæ sunt primæ classis, nempe Titularis, et Patroni principalis, ac Dedicationis Ecclesiæ. S. R. C. 20 Novembris 1660.

352. Missa secunda de Passione Domini cum Gloria, et Credo in altari Ss. Crucifixi singulis Dominicis, præter Resurrectionis Domini Nostri, et Pentecostes, non conceditur, neque potest tolerari. S. R. C. 2 Julii 1661.

353. Missæ Sacrificium peragi potest in publico Oratorio extra aliquod Oppidum constructo de licentia Episcopi, in diebus solemnioribus anni, etiam contradicente Parocho pro commoditate villicorum circumhabitantium, dummodo habeat omnia requisita ad Ecclesiam, vel saltem ad publicum Oratorium constituendum. S. R. C. 3 Septemb. 1661. *Adde, et dummodo non sit Ecclesiæ Parochiali proximum, ut supra innuimus num.* 338.

354. Missæ plures non possunt celebrari in Capellis Nobilium privatis a Sacerdotibus Regularibus. S. R. C. 23 Feb. 1661.

355. Missa solemnis de S. Joseph, quando ejus Festum incidit in feriam II, III, vel IV majoris hebdomadæ, non potest cantari, etiam ob concursum populi, sed debet omitti; nec potest in illis diebus fieri Processio in ejus honorem. S. R. C. 4 Augusti 1663.

356. In die Commemorationis omnium Fidelium defunctorum Sacrificia possunt a Sacerdotibus celebrantibus applicari ad libitum, scilicet, vel pro omnibus Fidelibus defunctis, vel pro aliquibus tantum. S. R. C. 4 Augusti 1663.

357. Missæ celebratio in Ecclesia, seu Ora-

torio sito in Territorio extra mœnia alicujus Oppidi, non potest prohiberi antequam celebretur in Ecclesia Parochiali, et Matrice, non obstante Decreto Episcopi in Synodo Diœcesana, aut quocumque alio, etiam in erectione Ecclesiæ edito, celebrationem hujusmodi prohibente. S. R. D. 30 Augusti 1664. *Hoc autem Decretum non habet locum in illis ruralibus Oratoriis, quæ sunt Ecclesiæ Parochiali proxima, in quibus prohibetur Missæ celebratio ante Parochialem, ut supra innuimus num.* 338.

358. Quando exponitur Sacramentum in altari pro initio Quadraginta horarum, vel spiritualium Exercitiorum, si accidat in Festo primæ, vel secundæ classis, sive in Dominica privilegiata primæ, vel secundæ classis, tunc in Collegiatis vel duæ cantentur Missæ, una de Festo, seu Dominica post Tertiam, altera votiva de Sacramento post Nonam; vel una cantetur de die cum commemoratione SS. Sacramenti. S. R. C. 12 Februarii 1666. *Hæc regula observanda est etiam pro diebus, in quibus prohibetur fieri Officium de duplici, sive de semiduplici,*

359. In assignatione Missæ, et Evangeliorum, quæ debentur extra tempus paschale SS. Martyribus Stanislao Pontifici, Petro, et SS. Nereo, et Achilleo, servandæ sunt Rubricæ generales. S. R. C. 18 Septembris 1665.

360. Missæ de Festo duplici, celebratæ in altari pro Animabus in perpetuum privilegiato, et in quo proinde etiam in duplicibus Missæ sint celebrandæ de Requiem ex obligatione, suffragantur ac si celebratæ fuissent *de Requiem* juxta formam Privilegiorum, ut declaravit Alexand. VII in suo Brevi, quod incipit *Credita nobis*, 22 Januarii 1667

361. Sacerdos sæcularis, sive Capellanus, sive non, qui recitavit Officium semiduplex, vel simplex, vel feriale, illo die celebrans in aliqua Ecclesia Regularium, in qua recitatum est ab ipsis Regularibus eadem die Officium duplex de præcepto, prout de aliquo Sancto sui Ordinis, non potest dicere Missam de Requiem. S. R. C. 9 Junii 1668.

362. Missa S. Crucis non debet ullo modo celebrari die Veneris infra octavam Nativitatis D. N. J. C., non obstante quacumque prætensa consuetudine illam celebrandi singulis diebus Veneris infra annum, et signanter infra octavam supradictam. S. R. C. 12 Januarii 1669.

363. Quando adest legatum, quod Sacerdos discedat ab altari, et recitet aliquod Evangelium, Psalmum, vel Orationem post terminatam Missam, debet oneri sibi injuncto satisfacere post Missæ finem, exutis vestibus Sacerdotalibus, et cum sola cotta, in altari, vel in Sacristia, et sic legatum adimplere. S. R. C. 31 Augusti 1669.

364. Missa Immaculatæ Conceptionis B. M. V., et continuatio qualibet die Sabbati ex particulari populi devotione ex quo sit Patrona loci, non conceditur, sed ejus loco permittitur Missa de S. Maria in Sabbato, dummodo non sit impedita ab aliis Festis duplicibus, seu semiduplicibus. S. R. C. 20 Junii 1669.

365. Privilegium Alexandri VII. die 22. Januarii 1667. circa Missas de Festo duplici in altaribus privilegiatis perpetuo celebratas, extenditur etiam ad altaria non in perpetuum, sed ad septennium, sive aliud brevius, vel longius tempus, ac non omnibus, sed aliquo die, vel aliquibus diebus tantum hebdomadæ privilegiata; ac proinde Missæ, quæ ibidem de Festo currente, in quo Missæ defunctorum celebrari non possunt, sive ex obligatione, sive ex sola Fidelium devotione celebrabuntur, suffragantur, ita ut animæ Christifidelium, pro quibus celebratæ fuerint, Indulgentias per privilegia ejusmodi concessas consequantur in omnibus, et per omnia, perinde ac si Missæ defunctorum ad formam eorumdem privilegiorum celebratæ fuissent. S. R. C. 20. Julii. annuente Clemente IX. 13 Augusti 1669.

366. Missa B. M. V. sub invocatione Septem Dolorum feria sexta infra hebdomadam Passionis, ab his, qui gaudent ejusmodi indulto, debent recitari cum Gloria Patri ad Introitum, et cum Psalmo Judica, sed sine Gloria. S. R. C. 31. Augusti 1669. *Quæ Missa a Benedicto XIII. die 22 Augusti* 1727. *demandata fuit sub ritu duplici majori pro Ecclesia universali, et in ea ut supra cum Psalmo etc., Gloria, et Credo. Sed si infra eamdem hebdomadam extra dictam diem ut votiva dicuntur, dicitur cum Gloria Patri, Psalmo etc., sed sine Gloria in excelsis, et Credo.*

367. Missam in altari majori, ubi est expositum publice SS. Sacramentum, non licet celebrare, præsertim si in Ecclesia adsunt alia altaria, in quibus celebrari possit. S. R. C. 9. Augusti 1670.

368. Non debet cantari, neque celebrari Missa in altari, ubi est expositum SS. Sacramentum, nisi sit pro eo reponendo; at si ex

necessitate hoc fieri opus esset, populus benedicendus est more consueto, et non cum Sanctissimo Sacramento, S. R. C. 13. Junii 1671.

369. Missa assignata Festo Conceptionis B. M. V. pro Fratribus Minoribus, non potest dici per annum uti votiva, etiam in Sabbatis. S. R. C. 30. Septemb. 1679. *Sed ex Missali eorumdem apparet licere, et licet; quia editio hujus Missalis est posterior hoc Decreto, et talis ediitio habet approbationem Innocentii XII.*

370. In nocte Nativitatis Domini non possunt dici Missæ privatæ immediate post decantatam; circa quod adest Decretum tenoris sequentis in Lucana : Inhærendo aliis resolutionibus circa celebrationem trium Missarum in nocte Natalis Domini alias editis, et signanter sub die 7. Decemb. 1641., iterum declaravit S. R. C., non esse permittendum usum introductum a nonnullis Canonicis, et Presbyteris Ecclesiæ Cathedralis Civitatis Lucanæ, celebrandi Missas privatas immediate post decantatam Missam solemnem in media nocte Natalis Domini, sed omnino prohibendum, hac die 22. Novembr. 1681. in Lucana. Idem decrevit 15. Septemb. 1668.

371. In Ecclesiis B. M. V. dicatis, seu aliis Sanctis, ubi adest immemorabilis consuetudo cantandi Missam votivam B. M. V. singulis Sabbatis, licite continuari potest, etiamsi occurrit Officium duplex, dummodo non omittatur suo tempore Missa Conventualis. S. R. C. 2. Decemb. 1684.

372. Rubrica concedit usum planetam complicatarum ante pectus Diaconis, et Subdiaconis ministrantibus in Missa solemni in Cathedralibus, et præcipuis Ecclesiis in diebus jejuniorum, cum limitatione ut ibi; in minoribus vero Ecclesiis Ministris prædictis dat tantum usum albæ cum Subdiacono, et cum stola, ac manipulo Diacono. S. R. C. 13. Junii 1683.

373. Præceptum, quod in nocte Nativitatis Domini post Missam decantatam non possint successive aliæ duæ Missæ celebrari, nec Communio exhiberi Eucharistica Fidelibus deposcentibus, ligat etiam omnes Regulares tum Ordinum Mendicantium, tum Congregationum Monachalium, tum etiam PP. Societatis Jesu; tum omnes cujuscumque alterius Instituti, etiam speciali mentione nominandos. Neque possunt excipi Confessiones in Ecclesia, maxime mulierum, durante tempore nocturno, sed expectandum est ut illucescat aurora tam pro Confessionibus mulierum excipiendis quam pro Eucharistia ministranda Fidelibus utriusque sexus. S. R. C. 23. Martiii 1686.

374. In Sabbato sancto, etiamsi occurrat Festum Annunciationis B. M. V., celebratio Missarum privatarum omnino prohibetur in quibuscumque Ecclesiis, et Oratoriis tam publicis, quam privatis, non obstante quacumque contraria consuetudine, sed unica tantum Missa Conventualis una cum Officio Sabbati sancti celebretur. S. R. C. 11. Februarii 1690.

375. Quando Festum Annunciationis B. M. V. occurrit in Sabbato sancto, Missæ privatæ celebrari non possunt, et Festum Annunciaciationis transferendum est ad feriam secundam post Dominicam in Albis, tanquam ad diem propriam, et fixam, juxta Decretum 11. Februarii, et 11. Martii 1690.

376. Quando vero occurrit in feria V. in Cœna Domini, servendum est Decretum generale pro Festo S. Joseph editum 13. Septembr. 1695.

377. In Ecclesiis tam Parochialibus, quam non Parochialibus, ubi deest numerus Cantorum, non potest celebrari in Sabbato sancto unica Missa privata loco solemnis, ut in eisdem Ecclesiis fiat benedictio tam luminis, et cerei, quam aquæ, attentis maxime Decretis 11. Februarii, et 11. Martii 1690., prohibentibus celebratiomem Missarum privatarum, et unicam tantum Missam Conventualem una cum Officio Sabbati sancti celebrari præcipientibus. S. R. C. 13. Julii 1697. *Benedictus vero XIII. jussit, in omnibus Parochialibus celebrari omnes functiones solemnes, etiam sine numero Cantorum, et Ministrorum; et parvum Cæremoniale pro Ecclesiis minoribus evulgari præcipit anno 1725, ac servari mandavit diebus Purificationis B. M. V., feria IV. Cinerum, Dominica Palmarum, feria V. in Cœna Domini feria sexta in Parasceve, et Sabbato sancto.*

378. Si in feria III. Rogationum occurrat Festum simplex, in Cathedralibus, et Collegiatis non sunt cantandæ duæ Missæ. S. R. C. 5. Julii 1698.

379. In Dominicis Adventus, et Quadragesimæ, in quibus fit de duplici primæ classis, non sunt cantandæ duæ Missæ. S. R. C. 5. Julii 1698.

380. In Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata, quæ habet privilegium recitanda Officium novem lectionum qualibet hebdomada non impedita, non potest cantari unica Misse feriæ cum commemoratione Officii currentis novem lectionum, quando eo die occurrit feria,

quæ habet Missam propriam. S. R. C. 5. Julii 1698.

381. In die Commemorationis omnium Fidelium defunctorum in Ecclesiis Cathedralibus, et Collegiatis, ubi quotannis occurrit dies octava Dedicationis Ecclesiæ, Missæ privatæ dicendæ sunt de Requiem, et cantandæ sunt duæ Missæ Conventuales, una scilicet de die octavæ post Tertiam, et altera de Requiem post Nonam, juxta Rubricas : quando vero dies octavæ incidit in Dominicam, omnes Missæ celebrentur de die octavæ, et Commemoratio omnium Fidelium defunctorum transferatur in diem sequentem. S. R. C. 27. Septem. 1698. *Et per hoc Decretum non derogatur alteri Decreto emanato die 2. Julii* 1706.

382. Quadragesimæ, Adventus, et Vigialiarum temporibus, nec non in diebus Rogationum, occurente aliquo Festo duplici, vel semiduplici, non licet post Primam celebrare Missam prædictarum feriarum, sed servandæ sunt Rubricæ quæ proscribunt post Nonam. S. R. C. 22. Januar. 1701.

383. Sacerdotes exteri confluentes ad Ecclesias etiam Regularium, in quibus celebratur de Sanctis etiam Ordinis, quando Festum celebratur cum solemnitate, et concursu populi, debent in Missis se uniformare cum Sacerdotibus illius Ecclesiæ etiam Regularium, quoad *Credo*, et numerum Orationum more duplicium : in aliis vero diebus possunt etc. S. R. C. 11. Junii 1701.

384. Sacerdotes etiam Regulares, diebus, quibus propria Officia recitant sub ritu duplici, celebrantes in Ecclesiis alienis, quando peragitur Festum cum solemnitate, et concursu populi, debent celebrare Missas conformando se ritui, et colori earumdem Ecclesiarum ; in aliis vero diebus possunt ; sed quando prohibentur Missæ votivæ, vel defunctorum, debent se uniformare saltem quoad colorem. S. R. C. 11. Junii 1701.

385. In prima, et secunda Missa, quæ celebrantur in die festo Nativitatis D. N. J. non debet fieri purificatio calicis. S. R. C. 16. Septembr. 1702.

386. Sacerdotes non debent deferre manutergium super calicem, tam eundo, quam redeundo ab altari. S. R. C. 1. Septembris 1703.

387. In Ecclesiis, ubi quotidie non cantatur Missa, si occurrat Festum Patroni, seu Titularis, diebus, quibus non potest de eo fieri Officium, potest nihilominus, diebus non exceptis a Rubrica Missalis tit. 6. de Translatione, cantari Missa de Patrono, seu Titulari, licet non cantetur altera Missa concordans cum Officio. S. R. C. 23. Augusti 1704.

388. Quando dies Anniversaria Consecrationis Episcopi incidit in Dominicam primæ classis, infra hebdomadam majorem, in die Paschæ, Pentecosten, Nativitatis Domini, vel alio solemniori, non potest dici Missa de dicta Consecratione, sed in ipsa Missa de die fieri debet Collecta pro Episcopo sub unica conclusione, ut disponit Cæremoniale Episcoporum. S. R. C. 4. Aprilis 1705.

389. Missa ad postulandam gratiam bene moriendi demandatur apponenda in Missali Romano post Missam pro remissione peccatorum, et in Rubricis Generalibus in tit. de coloribus Paramentorum, sub colore violaceo, S. R. C. 20. Martii 1706. approbante Clemente XI. 27. ejusdem mensis, et anni.

390. Sacræ Religioni Jerosolymitanæ conceditur, ut in navibus magnis, occasione longæ navigationis in alto mari contra Infideles, quibus navibus rarissime terra attinguntur, et sunt magni ponderis, ac firmæ structuræ, unaquæque sustineat quinquaginta ænea tormenta bellica, celebrari possit Missa, eo duntaxat tempore, quo mare est tranquillum, et cœlum est serenum, et cum assistentia alterius Sacerdotis, seu Diaconi, ita ut adesse non possit periculum effusionis Sanguinis in dicta celebratione. Clemens XI. in Diplomate *Exponi Nobis, etc.* edito die 22. Martii 1706., in ejus particulari Bullario.

391. Quando per annum fit apud privilegiatos Officium de Immaculata Conceptione, vel sub alio Titulo, vel de S. Maria in Sabbato, vel de Sanctissimo Sacramento, si dicatur aliqua Missa votiva non habens Præfationem propriam, Præfatio debet esse Communis, vel de tempore, si tunc specialis dicatur, non vero ea, quæ est conformis Officio ; et servetur Rubrica generalis tit. 12. S. R. C. 16. Junii 1708.

392. Celebratio Missæ solemnis in diebus Nativitatis Domini, Paschatis Resurrectionis, Pentecostes, et SS. Corporis Christi, spectat privative ad primam Dignitatem, seu ad primum de Capitulo, eo autem absente, vel impedito, non potest alium subrogare in sui locum ad libitum, sed hujusmodi celebratio fieri debet privative ab illo, qui immediate succedit, non vero ab hebdomadario. S. R. C. 23. Martii 1709.

393. Celebratio Missarum in secundis feriis Paschatis Resurrectionis, et Pentecostes, ac in

die festivitatis S. Stephani Protomartyris, nec non in die Dominico infra octavam SS. Corporis Christi, spectat ad secundum de Capitulo. S. R. C. 23. Martii 1709.

394. In Ecclesiis, ubi Titulus est Ecclesiæ, vel concursus populi ad celebrandum Festum, quod transferri debet, diebus, quibus juxta Rubricas Missalis de Translatione Festorum possunt cantari duæ Missæ, una de die, alia de festo; in illis Ecclesiis, in quibus non est obligatio cantandi Missam quotidie, cantari potest Missa solemnis votiva de Festo occurrente tantum. S. R. C. 17. Augusti 1709.

395. Sacerdotes tam Sæculares, qaam Regulares etiam privilegiati, non possunt in feria VI. Parasceves, occasione SS. Annunciationis in dicta feria occurrentis, celebrare in quavis Ecclesia, seu Oratorio aliquam Missam solemnem, vel privatam, nec facere Festum nec parare, et ornare Ecclesias, aut altaria, licet dicata Beatissimæ Virgini, etiam Annunciatæ; cum ob dolorosam mortis nostri Redemptoris recordationem tenendæ sint coopertæ Sacræ Imagines, et altaria spoliata; sed tantum debet fieri solita sacra functio, prout præscribit Missale Romanum, in Ecclesiis scilicet, in quibus feria V in Cœna Domini collocari solet Venerabile in aliquo altari, vel alio decenti loco, vulgo vocato *Sepolcro*: et per hanc prohibitionem pro feria VI. in Parasceve, non ideo possunt in feria V. in Cœna Domini, et Sabbato sancto, celebrari Missæ privatæ, sed solum Conventualis, juxta ritum Sanctæ Ecclesiæ, et iterata Decreta S. R. C. Clemens XI. 15. Martii 1712, in ejus particulari Bullario parte 2.

396. In die Consecrationis, vel Tituli Ecclesiæ Parochialis non Cathedralis, et per octavam, non potest celabrari Missa Dedicationis, seu Titularis sub eodem ritu duplici, ac in Parochiali, etiam in Oratoriis eidem Ecclesiæ Parochiali subjectis, in quibus multi Sacerdotes celebrant. S. R. C. 17. Augusti 1709.

397. Confessario, et Capellanis tantum, quarumcumque Monialium servitio addictis, licitum est Missas Sanctorum, de quibus ipsæ Officium recitant, celebrare, sed cum Missali Romano, et de Communi, non vero Missas proprias eorum Sanctorum, variis Ordinibus concessas. S. R. C. 20. Nov. 1717.

398. In Festo B. M. V. de Monte Carmelo dicenda est Missa Sede Apostolica approbata *Gaudeamus* juxta præceptum Benedicti XIII., et in Missali Romano impressa. S. R. C. 5. Maii 1736.

399. Si Festum Purificationis. B. M. V. venerit in Dominicis Septuagesimæ, Sexagesimæ; vel Quinquagesimæ, in Ecclesiis dicatis sub titulo Annunciationis, Assumptionis etc., post Benedictionem Candelarum, et Processionem, debet cantari Missa Dominicæ tantum, nec facienda est commemoratio Purificationis B. M. V. S. R. C. 13. Septembris 1704. et 15. Septemb. 1736.

400. Sequentia in Missa Ss. Nominis Jesu est omittenda. S. R. C. 23. Junii 1736. et 16. Februarii 1737. *præterquam ab illis, quibus est expresse concessa, prout concessa reperitur Ordini Minorum.*

401. In Sabbatis Quatuor temporum, vel aliis ad ordines conferendos a jure præstitutis Episcopus Ordinationum faciens Missam de feria celebrare debet, non autem de Sancto, qui forte diebus illis occurreret, S. R. C. 11. Julii 1739.

Vide Beatus. Commemoratio. Eucharistia. Festum Corporis Christi. Oratio. Oratoria. Parochiale Jus. Processio. Symbolum. Thurificatio. Vicarius.

MISSA CONVENTUALIS.

402. Missæ Conventuales infra octavam Corporis Christi possunt, ubi est consuetudo, cantari sine Diacono, et Subdiacono, excepto die Festo, ac Dominica, et die octava. S. R. C. 15. Martii 1608.

403. Canonici tenentur ad cantandam Missam Conventualem de Officio occurrente, ut lucrentur distributiones; nec ad satisfactionem sufficit Missa in aurora. S. R. C. 25. Junii 1611.

404. Missa Conventualis de Festo, seu de feria currente, omnino cantanda est, non obstante quacumque contraria consuetudine. S. R. C. 28. Januarii 1612.

405. Missa Conventualis pertinet ad Cantorem, et Canonicos Ecclesiæ Collegiatæ, non autem ad Vicarium, quando ipse habet tantum curam animarum Parochianorum. S. R. C. 7. Julii 1612.

406. Missa Conventualis de feria in Cathedralibus, et Collegiatis omnino est dicenda, ultra Missam Festi; et abusus sunt reformandi. S. R. C. 16. Januarii 1627.

407. Potest Episcopus cogere Canonicos, ut a Capellanis in Quadragesima cantare faciant Missam Conventualem feriæ cum Diacono et Subdiacono. S. R. C. 17. Julii 1627.

408. Missa Conventualis non potest cele_

brari pro Anniversario, sed cantandæ sunt duæ Missæ : in die vero Depositionis dicenda est Missa pro defuncto, non obstante contraria consuetudine. S. R. C. 12. Julii 1628.

409. Feria secunda post Dominicam Passionis, quando recitatum est Officium defunctorum, non dicitur Missa Conventualis de defunctis, neque Oratio *Fidelium*, quæ in aliis feriis secundis Quadragesimæ dicitur juxta Rubricas, sed solum Oratio *Omnipotens sempiterne Deus*, quæ est pro vivis, et defunctis, et omittitur tempore Passionis. S. R. C. 11. Julii 1643.

410. In Missa Conventuali, quando decantatur Evangelium, Ceroferarii cum cereis accensis assistere debent; et Diaconus, quoties thurificatur altare, incensum ministrare debet. S. R. C. 6. Sept. 1648.

411. Missa Conventualis de feria in Quadragesima, et Adventu nullo modo potest omitti, quando in eis etiam cadat Festum ait cujus Sancti, non obstante contraria consuetudine. S. R. C. 24. Novemb. 1635. *Quod intelligitur etiam de aliis vigiliis, in quibus duæ vel tres Missæ debent celebrari.*

Vide Commemoratio. Missa defunctorum. Missa votiva. Octava.

MISSA DEFUNCTORUM.

412. In Dominicis, et Festis potest celebrari Missa de Requiem pro defunctis insepulto Cadavere. S. R. C. 23. Maii 1603. *Quod Decretum intelligitur de Missa solemni, non vero de privatis.*

413. Defunctorum Missæ non sunt cantandæ, nec celebrandæ in diebus solemnibus. S. R. C. 23. Junii 1607.

414. Anniversaria, et aliæ Missæ pro defuntis certo die dicendæ, eo impedito, possunt transferri in diem sequentem. S. R. C. 27. Septemb. 1608.

415. Quando adest obligatio, et onus faciendi diversa Anniversaria statis diebus, quibus occurrunt Festa duplicia, vel semiduplicia, nec non etiam tempus Quadragesimale, et Quatuor tempora, Missa Conventualis nullo pacto est omittenda, sed utraque Missa est cantanda, altera de die, altera de Requiem, etiam si occurrat Festum duplex, dummodo non sit Festivum de præcepto, ad hoc, ut testatorum voluntates adimpleantur, et licite eleemosyna lucrari possit, ut declaravit. 1. Septemb. 1607., S. R. C. 29. Novembr. 1628.

416. Non valentes satisfascere Anniversariis defunctorum in diebus ferialibus, possunt ipsa adimplere in Festis duplicibus, non tamen de præcepto. S. R. C. 11. Julii 1629.

417. Missa ut in die obitus præsente Corpore, ultra Missam de Communi defunctorum celebranda erit quando aliquis obierit in die Commemorationis omnium Fidelium defunctorum. S. R. C. 14. Aprilis 1646.

418. Missæ exequiales defunctorum in die depositionis defuncti possunt solemniter celebrari diebus, in quibus cadit Festum duplex alicujus Sancti, dummodo Festum non sit de præcepto, juxta Rubricas Breviarii Romani S. R. C. 19. Septemb. 1654. *Hoc Decretum editum fuit pro Missa solemni celebranda in Ecclesiis, non præsente Cadavere...*

419. Missæ Privatæ de defunctis quocumque die celebrari possunt, præterquam in Festis duplicibus, et Dominicis diebus, juxta præscriptum Rubricarum. S. R. C. 15. Februarii 1659. *Adde, et infra octavas privilegiatas, atque in aliis diebus duplicia excludentibus : ex alias resolutis, et ex Rubrica.*

420. Omnibus et Singulis Sacerdotibus, tam sæcularibus, quam Regularibus cujusvis Ordinis, etiam necessario exprimendi, districte præcipitur, ut Misssas privatas pro defunctis, seu de Requiem, in duplicibus nullatenus celebrare audeant, vel præsumant. Quod si ex Benefactorum præscripto Missæ hujusmodi celebrandæ incidant in Festum duplex, tunc minime transferantur in aliam diem non impeditam, ne dilatio Animabus suffragium expectantibus detrimento sit, sed dicantur de Festo currente, cum applicatione Sacrificii juxta mentem Benefactorum; caveantque Ecclesiarum Rectores, Sacristæ, aliique, ad quos spectat, ut hujusmodi Decretum inviolate servetur, atque in Sacristia affixum retineatur, ut commode ab omnibus celebrare volentibus conspici, et legi possit : in eos autem, qui contrafacere ausi fuerint, vel præmissa adimplere neglexerint, locorum Ordinarii, tam sæculares, quam Regulares, pro modo culpæ animadvertant. S. R. C. approb. Alex. VII. 5. Augusti 1662.

421. Anniversaria, et Missæ cantatæ de Requiem relictæ ex dispositione testatorum, quotannis in die ipsorum obitus, etiam in duplici majori contingentis, possunt celebrari, et proinde in Decreto die 5. Augusti 1662. edito non comprehunduntur. S. R. C. 22. Novembris 1664. *Quod Decretum intelligitur de unica Missa de Requiem cantata, non vero de Missis privatis.*

422. In die, quo celebratur Festum duplex, etiam translatum, prohibetur Missa de Requiem, nisi sit præsens Cadaver : Anniversarium potest anteferri, imo debet; et in feriis majoribus debent omnino cantari duæ Missæ; et Collectæ pro defunctis non admittuntur, nisi in Missis Festorum simplicium, et ferialium. S. R. C. 31. Julii 1665. *Quoad* præsens Cadaver *intelligitur tantum Missa cantata.*

423. Anniversaria, et Missæ de Requiem, quæ ex dispositione testatorum cum cantu sunt quotannis celebrandæ, possunt cantari etiamsi ipsorum obitus inciderit in Festum duplex majus. S. R. C. 20. Julii 1669.

424. Missæ de Requiem non possunt celebrari, nisi cum colore nigro, vel saltem violaceo. S. R. C. 21. Junii 1670.

425. Missæ cantatæ mortuorum infra octavam Corporis Christi non sunt celebrandæ, nisi præsente Cadavere. S. R. C. 12. Sept. 1671.

426. Durante Expositione SS. Sacramenti occasione Quadraginta horarum, regulariter celebrari non potest Missa de Requiem privata, licet occurrat Officium hujusmodi Missas admittens; neque cantari potest Missa defunctorum pro adimplenda mente testatoris, sive pro anniversario satisfaciendo. S. R. C. 2. Decemb. 1684.

427. In Missa privata de Festo semiduplici, simplici, seu votiva, vel de die infra octavam, sive de feria non privilegiata, potest in penultimo loco dici Collecta pro particulari defuncto, puta *Inclina*, vel *Deus qui nos Patrem*, et similes; sed ob id non est omittenda ulla ex Collectis pro tempore assignatis, puta *A cunctis*, vel *Ecclesiæ*. S. R. C. 2. Decembris 1684.

428. Anniversaria, sive Missæ quotidianæ cantatæ de Requiem, relictæ ex dispositione testatorum pro certis diebus, his impeditis die Dominico, seu alio Festo de præcepto, cantari possunt in diebus subsequentibus, seu antecedentibus, in quibus occurrant Officia de Festo duplici majori, non tamen de præcepto, præcipue de Sanctis alicujus Ordinis; non relicta tamen Missa in cantu de Festo duplici minore occurrente, quatenus adsit obligatio cantandi. S. R. C. 4. Maii 1686.

429. Cum primum accipitur nuncium de obitu alicujus in loco dissito, potest cantari Missa de Requiem, ut in die obitus, pro ejus anima in Festo duplici majori, vel minori, non tamen de præcepto, ut citius suffragetur animæ defuncti, non relicta tamen Missa in cantu de Festo duplici, quatenus adsit obligatio. S. R. C. 4. Maii 1686.

430. In Anniversario translato ob Festum de præcepto non debet variori Oratio *Cujus anniversarium depositionis diem*, sed recitanda est, ut in Missali. S. R. C. 4. Maii 1686.

431. Missæ privatæ de Requiem Corpore præsente, et insepulto, dici non possunt diebus, quibus fit de Officio duplici, vel aliis a Rubrica vetitis, et quamcumque consuetudinem, tamquam abusum, abolendam juxta dispositionem Rubricæ V. Missalis Romani de Missa defunctorum num. 2. in fine, et Decreta S. Congreg. et signanter generale 5. Augusti 1662. servanda esse, mandavit S. R. C. 10 Januarii 1693.

432. In Ecclesiis, in quibus occasione Quadraginta horarum expositum detinetur Augustissimum Sacramentum, congruentius abstinendum est a celebratione Missarum defunctorum, etiamsi ex præscripto testatorum essent celebrandæ. S. R. C. 27. Aprilis 1697.

433. In Vigilia Epiphaniæ dici non possunt Missæ privatæ defunctorum. S. R. C. 13. Julii 1697. et 16. Junii 1708.

434. In Anniversario occurrente in Festo duplici secundæ classis non potest cantari Missa de Requiem. S. R. C. 5. Julii 1698.

435. In duplicibus primæ classis, etiam præsente corpore, non potest cantari Missa defunctorum, et multo minus dicenda est una Missa privata, deficientibus Clericis in choro. S. R. C. 5. Julii 1698.

436. Infra Octavas privilegiatas non potest cantari Missa defunctorum, in Anniversario, et Officio solemni. S. R. C. 5. Julii 1698.

437. In die Anniversarii, et Depositionis, non potest cantari Missa defunctorum, loco Conventualis. S. R. C. 5. Julii 1698.

438. Si anniversarium anticipetur, et postponatur per aliquot dies, potest dici Missa, ut in Anniversario, S. R. C. 5 Julii 1698.

439. In Ecclesiis Parochialibus ruralibus, in quibus per annum plerumque unus tantum Sacerdos celebrat, et sine cantu, potest dici Missa de Requiem, quando Anniversaria ex testarum dispositione, recurrente obitus die, incidunt in Festum duplex majus; non idem tamen dicendum est de diebus tertio, septimo. et trigesimo, sed servetur Decretum generale editum 5. Augusti 1662. S. R. C. 19. Junii 1700.

440. Ex privata devotione Parochianorum,

petentium sæpius per annum Anniversaria pro defunctis parentibus, fratribus, amicis, et aliis defunctis, potest in Ecclesiis ruralibus cantari Missa solemnis de Requiem in Festo duplici minori, altera Missa cantata de Festo ubi adsunt plures, vel saltem duo Sacerdotes, dummodo sermo sit de die vere Anniversaria a die obitus. S. R. C. 19. Junii 1700.

441. In die Commemorationis omnium Fidelium defunctorum non potest celebrari Missa solemnis de Requiem post Primam, sed servandæ sunt Rubricæ, quæ præscribunt post Nonam. S. R. C. 22. Januarii 1701.

442. Prohibitio facta 9. Junii 1668 Sacerdotibus sæcularibus, etiam Capellanis, quod licet recitaverint Officium semiduplex, vel simplex, vel feriale, non celebrent Missam de Requiem in Ecclesiis Regularium, in quibus recitatum sit Officium duplex de non præcepto, vel de aliquo Sancto sui Ordinis, intelligi etiam debet pro Ecclesiis Monialium. S. R. C. 11. Februarii 1702.

443. Missæ pro defunctis, sive de Requiem, in Festis duplicibus, contra præscriptum Rubricarum Missalis Romani, nullatenus celebrari debent. Quod si est Benefactorum institutione Missæ hujusmodi celebrandæ incidant in Festum duplex, tunc ne dilatio Animabus suffragia expectantibus detrimento sit, in aliam diem non impeditam minime transferantur, sed dicantur de Festo occurrente, cum applicatione Sacrificii juxta mentem eorumdem Benefactorum. S. R. C. 15. Septemb. 1714.

444. Idem intelligendum est de Missis celebrandis in altaribus privilegiatis perpetuis. S. R. C. denuo declaravit 15 Septemb. 1714.

445. Eodem die, et anno S. R. C. denuo prohibuit Missas votivas, et de Requiem, infra octavam Corporis Christi, ut decreverat 21. Junii 1670. quod idem quoad octavam etiam Nativit. Domini

446. Quando Anniversarium, seu Officium solemne pro animabus omnium defunctorum Confratrum alicujus congregationis, fit in festo ritus duplicis minoris, potest cantari Missa de *Requiem:* secus si occurrat in Festo altioris ritus. S. R. C. 8. Martii 1738.

447. Infra octavam Corporis Christi non potest cantari Missa de *Requiem* in diebus tertio, septimo, trigesimo et anniversario, infra dictam octavam incidentibus. S. R. C. 8 Martii 1738. *Hoc Decretum habet locum etiam infra alias octavas privilegiatas, ut patet ex Decreto superius posito n.* 437.

448. Cum juxta Rubricas Ritualis Romani, absque Missa, quantum fieri potest, defunctorum Corpora non sint sepelienda; poterit, præsente in Ecclesia Cadavere, unica Missa solemnis de *Requiem* celebrari feria II. post Pascha, aut Pentecosten: *Vigore hujus Decreti Missa solemnis de Requiem decantari poterit, præsente Cadavere, etiam quocumque alio duplici primæ classis, quod sit minoris, vel etiam æqualis solemnitatis cum prædicta feria II. et sic derogatur Decreto superius posito pag.* 61. Hæc tamen Missa non decantabitur in duplici primæ classis, etiam non festivo de præcepto, si Corpus præsens in Ecclesia non fuerit, aut si fuerit pridie sepultum. S. R. C. 2. Septemb. 1741.

449. In Missis quotidianis, quæ pro defunctis celebrantur, possunt quidem dici plures orationes, quam tres; sed curandum, ut sint numero impares. Sicut pro illa *Deus veniæ largitor* potest subrogari alia, nempe pro Patre, pro Matre, etc. dummodo ultimo loco dicatur oratio *Fidelium.* S. R. C. 2 Septemb. 1741.

Vide Altare. Missa. Missa Votiva.

MISSA VOTIVA.

450. Res gravis pro licita votivæ solemnis decantatione, ea est, pro qua convenit Clerus cum Episcopo, vel apud Regulares in eorum Comitiis Generalibus, seu Provincialibus, cum cantatur Missa pro re, eorumdem judicio, gravi. S. R. C. 19. Maii 1607.

451. Tolerari possunt Missæ votivæ cantatæ B. M. V. in Sabbato, vel pariter cantatæ defunctorum in Festo duplici, quod non est de præcepto, ut testatorum voluntates adimpleantur, dummodo non omittatur Missa Conventualis. S. R. C. 20. Junii 1607. *Hoc tamen Decretum intelligitur de Missis cantatis in die Anniversario, vel tertio, septimo, et trigesimo, relictis ex dispositione testatorum.*

452. Missæ votivæ jam acceptæ, quæ non possunt celebrari diebus impeditis, debent celebrari de Festo occurrente, cum applicatione Sacrificii. S. R. C. 19. Maii 1614.

453. Missæ votivæ non possunt suffragari pro Missa Conventuali, quæ non potest omitti, etiamsi cantetur Missa votiva. S. R. C. 16. Maii 1626.

454. Ob Missam votivam, seu pro defunctis, non est omittenda Missa Conventualis, neque potest introduci consuetudo in contrarium ritum. S. R. C. 16 Januar. 1627.

455. In diebus, in quibus non potest fieri

de Festo duplici, prohibentur Missæ votivæ, et de Requiem. S. R. C. 28. Augusti 1627.

456. Ubi adest consuetudo immemorabilis cantandi singulis diebus, immediate post Primam, Missam votivam de B. V. potest exceptis solemnioribus Festivitatibus tolerari, prout tolerat S. R. C. 19. Novembris 1633. *Festa solemniora sunt Dominica prima Adventus, feria quarta Cinerum, Dominica prima Quadragesimæ, Palmarum cum tota majori hebdomada, Resurrectionis, et Pentecostes cum duobus sequentibus diebus, dies Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Ascensionis, Corporis Christi, et dies festi ejusdem B. M. V., ac dummodo in quibus cantatur prædicta Missa votiva, cantetur etiam Missa Conventualis, seu diei festi concurrentis.*

457. Missæ votivæ, quas ex obligatione aliqua Ecclesia tenetur per hebdomadas celebrare certis diebus præscriptis, in quibus multoties occurrit Festum de præcepto, debent fransferri in alteram diem feriatam non impeditam. S. R. C. 9. Decembris 1634.

458. Missa votiva de B. M. V. in vigilia Pentecostes non potest dici S. R. C. 19. Augusti 1651.

459. Missæ votivæ de Titulari, et Patrono, non possunt dici cum Gloria, et Credo; sed Ordinariis præcipitur, ne quid contra, vel præter Rubricarum præscriptionem, sub pœnis in Constitutionibus Pontificiis contentis, servari permittant; sed tantummodo die tituli quarumlibet Ecclesiarum, et Oratorii, de Sancto Titulari Missa cum Gloria, et Credo celebretur. S. R. C. 4. Augusti 1658.

460. Missa votiva de B. M. V. cum Gloria, et Credo, sed sine Officio, potest celebrari in aliqua die ob publicam causam, et ratione concursus. S. R. C. 8 Junii 1658.

461. Missa votiva solemnis de B. M. V. potest celebrari in die Dominico, ratione concursus populi. S. R. C. 20. Novemb. 1662. *Hoc tamen intelligitur de Dominicis, aliisque Festis non privilegiatis, et dummodo Dominica non incidat in Festum duplex primæ, vel secundæ classis, vel infra octavas privilegiatas.*

462. Missa votiva cantata de B. M. V. cum Gloria, et Credo, potest celebrari in die Dominica, causa voti, seu alia causa. S. R. C. 16. Junii 1663. *Hoc tamen non habet locum in Dominicis, et octavis privilegiatis, neque in duplicibus primæ, vel secundæ classis.*

463. Missa votiva, dum cantatur pro re gravi de aliquo Sancto, semper dici debet cum Gloria, et Credo, et cum colore, quo utimur in Festo, cujus Missa cantatur. S. R. C. 13. Augusti 1667.

464. Infra octavam SS. Corporis Christi prohibentur Missæ votivæ quæcumque, vel pro defunctis. S. R. C. approbante Clem. X. 21. Junii 1670.

465. Receptio ad Habitum, et ad Professionem Religiosam, sub re gravi numerari non potest, ut ex consuetudine cantari possit Missa votiva solemnis, etiam de Spiritu Sancto, in Dominicis, vel duplicibus; et hic abusus omnino est tollendus. S. R. C. 24. Julii 1683.

466. Missæ votivæ de SS. Sacramento, vel de B. M. V. in cantu fundatæ, dici non possunt in duplicibus, aliisque diebus duplicia excludentibus; sed cantari debet Missa de Festo currente, cum applicatione Sacrificii, juxta Decretum editum die 19. Maii 1614. sicque satisfieri, et Benefactorum mentem impleri, non obstante quacumque consuetudine in contrarium, declaravit S. R. C. 24. Julii 1683.

467. Si urgente causa celebranda est Missa votiva infra octavam, quæ habeat Præfationem propriam, et Communicantes, in Missa votiva debet dici Præfatio conveniens, Communicantes vero de infra octavam, quia est proprium de illo tempore. S. R. C. 16. Junii 1683.

468. Qui in Sabbato infra aliquam octavam B. M. V. recitat Officium de aliquo Sancto eo die occurrente, volens celebrare Missam votivam de B. M. V. tenetur quidem dicere Missam festivam cum Gloria, sed sine Credo. S. R. C. 2. Decemb. 1684.

469. Qui in Sabbato recitat Officium de B. M. V. volens celebrare Missam votivam de aliquo Sancto, non debet dicere Gloria, neque Præfationem B. M. V. sed communem. S. R. C. 2. Decemb. 1684.

470. Non potest Missa votiva de Spiritu Sancto, vel alia, celebrari etiam ab Episcopo pro eligenda Abbatissa, in Festo duplici, vel Dominica. S. R. C. 28. Aprilis 1708.

471. In vigilia Epiphaniæ non possunt celebrari Missæ votivæ, et de Requiem. S. R. C. 16. Semptembris 1730. *Quod etiam prohibitum fuit* 13. *Julii* 1697. *et* 16 *Junii* 1708.

Vide Commemoratio. Gloria in excelsis. Missa. Oratio. Symbolum.

MISSALE.

472. Usus Missalis, et Breviarii Romani, semel introductus in aliqua Ecclesia, quæ habeat particulare Missale, et Breviarum, con-

firmandus est; nec licet redire ad usum antiqui Missalis, et Breviarii. S. R. C. 15. Martii 1608.

473. Facultas celebrandi cum Missali Romano pro Capellanis Monialium, intelligi debet pro omnibus, et singulis, qui ex debito tenentur celebrare in Ecclesiis ipsarum Monialium, dummodo celebrent cum Missali Romano. S. R. C. 11. Febr. 1702.

Vide Capellani.

MONACHI.

474. Monachi Congregationis Cassinensis non sunt ullo modo cogendi accedere, nisi ad Processionem SS. Sacramenti, juxta eorum antiquam consuetudinem, quam eis ubique conservandam esse, censuit, et declaravit. S. R. C. 10. Junii 1602.

MONIALES.

475. In Communione Monialium, habentium fenestellam in parte Evangelii, Sacerdos debet descendere, et reverti per gradus anteriores, et non laterales altaris. S. R. C. 15. Sept. 1737.

Vide Capellani. Dignitas. Missa. Missale.

MOZETTA.

Vide Episcopus. Prælatus.

OBLATIONES.

476. Consuetudo, ut oblationes, quæ offeruntur Cruci feria VI. in Parasceve, dentur Magistris Cæremoniarum, servanda est S. R. C. 29. Novemb. 1603.

OCTAVA.

477. Qui habent privilegium celebrandi octavas in Quadragesima, occurrente die infra octavam in feria IV. Cinerum, nullam debent facere commemorationem de octava neque in Laudibus, neque in Missa. S. R. C. 24. Januarii 1682.

478. In diebus infra aliquam octavam occurrentibus in Quadragesima, debent privilegiati dicere Missam Conventualem de feria currente, cum commemoratione octavæ, quamvis recitaverint Officium de die infra octavam. S. R. C. 24. Januarii 1682.

479. Quando occurrit vigilia, aut feria Quatuor temporum infra octavam Conceptionis B. M. V. Officium recitetur de die octava, Missæ vero, sive cantentur, sive legantur, sint de feria, cum secunda Oratione de octava, tertia de Spiritu sancto, quæ semper dicitur infra octavas B. M. V. juxta tit. 9. de Orat. n. 7. et 9. nam Oratio quæ ibi præscribitur dicenda secundo loco, ponitur tertio loco, cum præfatione de Octava. At si feria Quatuor temporum occurrat in die octava Conceptionis, omnes Missæ erunt de eadem cum commemoratione feriæ, cujus cantabitur Missa post Nonam sine commemoratione octavæ, cujus cantata fuit post Tertiam. In Missa feriæ Præfatio erit communis. Idem servandum in Quadragesima ab illis, qui habent privilegium faciendi octavam alicujus Sancti. Tempore autem passionis, quando contingat fieri Officium de infra octavam, unica cantari debet Missa, quæ erit de feria, cum commemoratione diei octavæ: et si Præfatio octavæ erit propria, hæc dici debet in Missa cantata, in qua in choro est genuflectendum. S. R. C. 23. Junii 1736.

Vide Beatus. Colores. Missa. Missa Conventualis. Missa defunctorum. Octava.

OFFICIUM.

480. Recitantes ex concessione Officium de SS. Corpore Christi in quacumque feria V. per annum, non impedita Festo novem lectionum, illud recitare debent ut die festo ejusdem solemnitatis, Missam vero, ut in votiva. S. R. C. 12. Julii 1864.

481. In die Commemorationis omnium Fidelium defunctorum potest fieri Officium de Festo duplici minori, etiam translato, sed Missæ privatæ sunt celebrandæ de Requiem. S. R. C. 5. Octob. 1686.

482. Officia Sanctorum ratione Corporis, seu insignis Reliquiæ recitanda, intelligi debent de Sanctis in Martyrologio Romano descriptis, et dummodo constet de identitate Corporis, seu Reliquiæ insignis illiusmet Sancti, qui reperitur in Martyrologio Romano descriptus; de ceteris autem Sanctis in prædicto Martyrologio non descriptis, aut quibus a S. Sede non fuerit specialiter concessum, Officia recitari, et Missæ celebrari non debent, non obstante, quod ipsorum Corpora, vel insignes Reliquiæ in Ecclesiis asserventur, quibus tamen, ab Ordinariis Locorum approbatis, debita Fidelium veneratio, prout hactenus servatum fuit, exhibeatur, sed absque Officio, et Missa, sub pœnis de non satisfaciendo præcepto recitandi Officium, aliisque in Constitutione S. Pii V. contentis. S. R. C. 11. Augusti in Decreto generali ab Inn. XII. approbato 19. Octob. 1691.

483. Si Festum S. Joseph occurrat in feria V. majoris hebdomadæ, ejus Officium trans-

ferendum erit ad aliam diem, juxta Rubricas Breviarii Romani, et Decreta S. R. C. Ceterum præceptum audiendi Missam, et vacandi ab operibus servilibus, non erit transferendum, sed servandum in prædicta feria V; adeoque per Ordinarios Locorum accurate providendum, ut eo die aliquæ quidem Missæ privatæ, ante celebrationem solitæ Missæ Conventualis celebrandæ, pro præcepti adimplemento non desint; sed tamen propterea antiquus mos Communionis Cleri in Missa solemni illius diei, quo Ecclesia SS. Eucharistiæ Sacramenti institutionem, et memoriam recolit, summa religione hactenus retentus, nullatenus omittatur. S. R. C. 13. Septemb. 1692.

484. Si Officium, et Missa de aliquo Sancto celebrentur in Cathedrali, vel Matrice, seu Parochiali, propter insignem Reliquiam quæ ibi asservatur, non potest celebrari per Civitatem, sed in ipsa sola Ecclesia, ex Decreto S. R. C. contra abusus edito 8. Aprilis 1628. et impresso in Missali Romano, et in Breviario. Si autem Officium concessum sit universo Clero Civitatis de aliquo Sancto, cujus insignis Reliquia asservatur in Cathedrali, vel Matrice, seu Parochiali, tunc Missa cum Symbolo celebranda est in ipsa Ecclesia tantum, in aliis vero Ecclesiis sine Symbolo, ex Rubrica Missalis Romani de Symbolo, juxta Decretum S. R. C. 2. Decemb. 1684. et 10. Jan. 1693.

485. Occurrente duplici minori, etiam translato, in die Commemorationis omnium Fidelium defunctorum, Officium faciendum est de Sancto, Missæ vero celebrandæ sunt de Requiem. S. R. C. 19. Junii 1700.

Vide Beatus. Commemoratio. Reliquiæ.

OFFICIUM DEFUNCTORUM.

486. Officium anniversarium, vel septenarium, vel trigenarium defunctorum post obitum, si cadat die Dominico, vel festivo, transfertur in diem sequentem cum eadem solemnitate. S. R. C. 23, Maii 1603.

487. Annua Commemoratio omnium defunctorum alicujus Ordinis, seu Communitatis, non est transferenda, si in illa die occurrat Festum duplex minus, etiam translatum, sed fiet Officium de duplici cum sola Missa solemni post Tertiam; Officium vero defunctorum recitandum erit post laudes sub ritu duplici, et omnes Missæ privatæ dicentur pro defunctis in paramentis nigris. S. R. C. 5. Maii 1736.

Vide Exequiæ.

ORATIO.

488. In Oratione *A cunctis* nomina Patronorum S. Michaelis Archangeli, et Sancti Joannis Baptistæ, præponenda sunt Apostolis. S. R. C. 22. Augusti 1620. *Præponenda pariter sunt Apostolis nomina cæterorum Angelorum, ac S. Josephi, si sint Patroni, vel Titulares.*

489. In Festo primæ classis non dicitur Oratio *Deus refugium* jussa a Superioribus pro re gravi. S. R. C. 28. Augusti 1627. *Nec etiam in Festo secundæ classis, saltem in Missa solemni.*

490. Non est omittenda una ex assignatis Orationibus in Missa, velufi tertia *A cunctis*, si secunda esset de Festo simplici, ut ejus loco dicatur Oratio imperata, veluti *Deus refugium etc.* sed post tertiam Orationem *A cunctis* potest et imperata dici, cum in Missa de semiduplici, vel simplici, vel votiva non sint necessario dicendæ Collectæ impares, puta tres, quinque, vel septem. S. R. C. 2. Decemb. 1684.

491. Quando occasione belli contra Turcas dicitur Collecta, vel Missa contra Paganos, non potest mutari nomen Paganorum, dicendo Turcarum, vel Hereticorum. S. R. C. 30. Julii 1689.

492. Quando Festum Purificationis. B. M. V. non celebratur die 2. Februarii, sed transfertur ejus Officium post aliquam Dominicam vel post Festum semiduplex, vel simplex, in suffragiis debet dici V. *Ora pro nobis Dei Genitrix*, cum Oratione *Concede nos famulos tuos*, et in Missa, secunda Oratio *A cunctis*, tertia ad libitum, cum in fine Completorii diei secundæ Februarii, ex Decreto. S. R. C. 11. Januarii 1681. dicenda sit Antiphona *Ave Regina Cœlorum*. S. R. C. 14. Februarii 1705.

493. Feria III Rogationum non dicitur secunda Oratio Dominicæ. S. R. C. 25. Septemb. 1705.

494. In Missa votiva SS. Sacramenti tertia Oratio dicenda est, quæ secundo loco erit dicenda ratione temporis occurrentis, non vero ea, quæ est assignata secundo loco infra octavam SS. Sacramenti. S. R. C. 4. Julii 1705.

495. Quando tertia Oratio in Missis est ad libitum, ut cum ex jussu Summi Pontificis, vel Episcopi, debet apponi aliqua specialis Oratio pro publica indigentia, videlicet contra Turcas, seu ad petendam serenitatem, etc.

hæc Oratio recitare debet tamquam ex præcepto quarto loco, non omissa tertio loco illa, quæ est ad libitum. S. R. C. 17. Augusti 1709.

496. Diebus Festis fieri debent publicæ Orationes pro novi Episcopi electione, ad formam Concilii Tridentini, et Cæremonialis Episcoporum, licet adsit Episcopus administrator. S. R. C. 22. Augusti 1722.

497. In Missa votiva quæ celebrari aliquando potest infra octavam in Adventu, Quadragesima, Quatuor temporibus, Vigiliis, et secunda Rogationum, prima Oratio erit de Missa, secunda de Octava, tertia de feria, et non dicitur Evangelium feriæ in fine, sed S. Joannis *In principio*. S. R. C. 23. Junii 1736.

498. Ab Orationibus expungenda sunt cognomina. et patriæ Sanctorum. S. R. C. 23. Junii 1736.

499. Translato Festo semiduplici ad vigiliam alicujus Apostoli, in Festi Missa tertia Oratio debet esse *A cunctis*. S. R. C. 15. Septemb. 1736.

500. In Missis ferialibus a Dominica Passionis usque ad feriam V. in Cœna Domini, et infra octavas Paschatis, et Pentecostes, juxta alias resolutiones, occurrente Festo simplici, non est dicenda tertia oratio *Ecclesiæ*, vel pro Papa. 15. Septemb. 1736.

501. Si secunda Oratio est de Spiritu Sancto, aut de eo fit mentio, tertia, sive ultima, non debet concludi cum *ejusdem Spiritus Sancti*, S. R. C. 5. Septemb. 1736. Sicuti a pari : Si secunda Oratio dirigitur ad Filium, aut in ipsa de eo fiat mentio, conclusio tertiæ, sive ultimæ, non erit *Qui vivis*, vel *Qui tecum*, vel *Per eumdem*, sed *Per Dominum nostrum*.

502. Tertia oratio dicenda ad libitum Sacerdotis, potest esse vel de Sancto, vel de SS. Sacramento, vel de Patrono, vel de Passione, vel pro quacumque necessitate, etc. S. R. C. 2. Septemb. 1741.

Vide Commemoratio. Missa. Missa Conventualis. Missa Defunctorum. Octava. Regulares. Vigilia.

ORATORIA.

503. Missa in feria V. majoris hebdomadæ non potest celebrari in Oratoriis Confraternitatum, et privatis. S. R. C. 8. Februarii 1653.

504. In Oratoriis privatis, quæ per Sanctam Sedem concessa fuerint, non licet Regularibus cujusvis Ordinis, aut Instituti, seu Congregationis, etiam Societatis Jesu, aut etiam cujuscumque Ordinis Militaris, etiam Sancti Joannis Jerosolymitani, aut aliis quibuscumque Sacerdotibus, etiam si essent Episcopi, celebrare in diebus Paschatis SS. Resurrectionis D. N. J. C. aliisque anni Festis solemnioribus, ac diebus in Indulto exceptis; in reliquis vero diebus, prædictis Regularibus seu Sacerdotibus quibuscumque, etiam Episcopis, in præfatis Oratoriis celebrare non licet, ubi etiam unica Missa, quæ in Indulto conceditur, celebrata fuerit, super quo celebraturus tenetur diligenter inquirere; et de eo se optime informare; atque illam, etiam in casibus permissis, celebrere nequit post meridiem : et in omnibus hujusmodi casibus personæ quæcumque dictas Missas audientes, nullatenus Ecclesiæ præcepto satisfaciunt. S. R. C. 15. Decembr. 1703. approbante Clem. XI.

505. Circa Missarum celebrationem in privatis Oratoriis, et usum altaris gestatorii, quoad disposita a Clemente XI. in Decreto emanato die 15. Decemb. 1703. confirmato ab Innocent. XIII. in Constitutione, quæ incipit *Apostolici Ministerii* 13. Maii 1723. et a Benedicto XIII. in Constitutione, quæ incipit *In supremo* 22. Septembris 1724. declaratur a duobus ultimis Pontificibus, quod prohibitio facta Episcopis, ne in domibus laicorum erigere faciant altare pro celebratione Missæ, non intelligenda est de domibus etiam laicis, in quibus Episcopi forte occasione Visitationis, vel itineris, hospitio excipiuntur; et nec etiam quando Episcopi, in casibus a jure permissis, vel de speciali Sedis Apostolicæ licentia absentes a domo propriæ habitationis ordinariæ, moram idcirco faciunt in aliena domo per modum similis habitationis : in his enim casibus licita his erit erectio altaris, ad effectum prædictæ celebrationis, non secus ac in domo propriæ ordinariæ habitationis.

Vide Altare. Missa. Parochiale Jus. Regulares.

ORGANUM.

506. Organa non silent, quando Diaconus, et Subdiaconus utuntur in Missa Dalmatica, et Tunicella, licet Color sit violaceus. S. R. C. 2. Septemb. 1741.

PALLA.

507. In Sacrificio Missæ non est adhibenda Palla a parte superiori drappo serico cooperta. S. R. C. 22. Januarii 1701.

PALLIUM.

508. Electus Ecclesiæ Archiepiscopalis non potest exercere Pontificalia in sua Ecclesia ante receptionem Pallii. S. R. C. 28. Augusti 1627.

PAROCHI.

509. Parochi, Superiores Ecclesiarum sæcularium, et Regularium, Sacristæ, et alii, ad quos spectat, non permittere debent, quod Cadavera Ecclesiasticorum sæcularium, præsertim Sacerdotum, sicut etiam Diaconorum, et Subdiaconorum, transferantur ex propriis domibus ad Ecclesias, vel in istis exponantur, cum quocumque alio habitu, sive Confraternitatum, sive Religionum, sed cum sacris Vestibus eorum Ordini convenientibus, juxta dispositionem Ritualis Romani tit. de Exequiis. Clemens XI. 9. Decembr. 1705. in ejus Bullario particulari.

Vide Oratoria. Parochiale Jus.

PAROCHIALE JUS.

510. Benedictiones, et distributiones Candelarum, Cinerum, et Palmarum, non sunt de juribus mere Parochialibus. S. R. C. 10. Decemb 1703. in decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Januar. 1704.

511. Functiones omnes hebdomadæ sanctæ non sunt de juribus mere Parochialibus. S. R. C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Januar. 1704.

512. Celebratio Missæ solemnis feriæ V. in Cœna Domini non est de juribus Parochialibus, sed spectat ad Parochos. S. R. C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clem. XI. 12. Jan. 1704.

513. Prima pulsatio campanarum in Sabbato sancto non est de juribus Parochialibus prout jacet, sed spectat ad Ecclesiam digniorem, ad formam Constitutionis Leonis X. S. R. C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Jan. 1704.

514. Expositio Quadraginta horarum, et benedictio, quæ fit super populo, non est de juribus mere Parochialibus. S. R. C. 10 Decemb. 1703 in Decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Januarii 1704.

515. Expositio, quæ fit cum Reliquiis, vel sacris imaginibus, et benedictio, quæ cum eis fit super populo, non est de juribus Parochialibus, et quoad benedictiones cum Reliquis, et imaginibus, serventur Decreta S. R, C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Januarii 1704.

516. In Oratoriis privatis Confraternitatum per Confratres statis horis recitari possunt Horæ Canonicæ cum cantu, vel sine, absque licentia Parochi, nisi aliter Ordinarius statuat ex rationabili causa; et licita est in dictis Oratoriis privatis celebratio Missæ privatæ, assentiente Ordinario Loci, et contradicente Parocho : Capellani autem Confraternitatum possunt populo denunciare Festivitates, et vigilias occurrentes in hebdomada, absque licentia Parochi. S. R. C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Januarii 1704.

517. Intra ambitum Ecclesiarum Confraternitatum fieri possunt processiones, juxta cujusvis Confraternitatis institutum, absque licentia Parochorum, et interventu. S. R. C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Januarii 1704.

518. Processiones juxta institutum Confraternitatum fieri non possunt extra ambitum earum Ecclesiarum absque licentia illorum Parochorum, per quorum territorium transeundum est, nisi adesset licentia Episcopi; et extra propriam Ecclesiam non possunt Capellani dictarum Confraternitatum in iisdem Processionibus deferre stolam. S. R. C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clemente XI. 12. Januarii 1704.

519. Non potest Parochus, cessante alio speciali, ac legitimo titulo, et ex solo jure Parochialitatis, compellere Ecclesiarum, et Confraternitatum Rectores, et Capellanos invitos, ad assistendum functionibus Ecclesiæ Parochialis. S. R. C. 10. Decemb. 1703. in Decreto generali, approbante Clem. XI. 12. Januarii 1704.

520. Capellani Societatum non possunt prohiberi a Parocho celebrare Missam ante Missam Parochialem. S. R. C. 11. Novemb. 1641.

521. Parochi juridictio supra Cadaver durat, quousque transeat in aliorum juridictionem : non transit autem Cadaver in jurisdictionem Regularium, nisi quando pervenit ad fores eorum Ecclesiæ. S. Conc. C. 28. Februarii 1708. et 26. Martii 1711. Et sicut non licet Parocho, deposito feretro ante limina Ecclesiæ Regularium, consuetas recitare preces supra Cadaver; ita non poterunt Regulares (etiam rogati a parentibus defuncti, vel a quolibet alio) antequam vere, et realiter sit Cadaver intra limites propriæ juridictionis, super illud absolvere, deposito feretro in vico; qui actus ad summum unice spectat ad Parochum. S. R. C. 2. Septemb. 1741.

PASSIO DOMINI.

522. Passio in Missis privatis legi debet a Celebrante in cornu Evangelii, licet in Missa solemni legatur in cornu Epistolæ. S. R. C. 4. Augusti 1663.

PATENA.

523. Signum, quod fit cum patena a fronte ad pectus, fit integre cum signo Crucis, post quod debet deosculàri. S. R. C. 13. Martii 1267.

524. Patenæ suppositio per Sacerdotem cotta indutum in Communione generali, quæ per Dignitates agitur, licita est. S. R. C. 3. Septem. 1661.

525. Patena ad Missam in extremitate, seu ora patenæ, congruentius est exosculanda. S. R. C. Julii 1683.

PAX.

526. Usus semel introductus juxta regulas Libri Cæremonialis, servandus est, et Pax cum osculo omnibus viris Ecclesiasticis in choro sedentibus danda est. R. R. C. Julii 1602.

527. Diaconus, et Subdiaconus accipiunt Pacem ab Episcopo celebrante statim post diaconus assistentes, si in Missa Communionem non recipiunt, S. R C. 15. Martii 1608.

528. Diaconus non debet dare Pacem laicis, neque Domino Loci, sed ipsa spectat ad alium Ministrum cotta indutum; et cum instrumento, non vero cum osculo. S. R. C. 5. Julii 1614.

PILEOLUS.

529. Facultas concendendi usum pileoli in Missa spectat ad Papam. S. R. C. 24. Aprilis 1626.

530. Parocho reumate laboranti, et SS. Sacramentum infirmis deferenti, solet indulgeri usus pileoli in itinere, non tamen intra Civitatem, vel Oppidum. S. R. C. 5. Martii 1633. Et ita remisit arbitrio Episcopi usum pileoli, ad tenorem dicti Decreti, eadem S. R. C. 10. Januarii 1693.

531. Parochis ministraturis SS. Sacramentum infirmis non est licitum de die, neque de nocte, uti parvo pileolo in delatione ejusdem per Civitatem, sub prætextu alicujus infirmitatis, absque speciali S. Sedis licentia. S. R. C. 13. Augusti 1695.

PYXIS.

532. Pyxis, in qua proprio velo cooperta defertur SS. Viaticum infirmis, debet etiam cooperiri extremitatibus veli oblongi humeralis. S. R. C. 21. Martii 1699.

Vide Benedictio.

PŒNITENTIARIUS.

533. Canonicus Pœnitentiarius non potest cogi ad ministrandum pro Diacono, et Subdiacono, quacumque consuetudine in contrarium non obstante. S. R. C. 21. Januarii 1673.

PRÆBENDA.

534. Posita Præbendarum distinctione in Presbyterales, Diaconales, et Subdiaconales, qui de novo obtinuerit Presbyterales, præcedere debet habentes Diaconales. S. R. C. 17. Junii 1606.

535. Quamvis Præbendæ non sint distinctæ, convenit tamen, ut fiat distinctio pluvialium, planetarum, et dalmaticarum, in Festis solemnioribus. S. R. C. 15. Martii 1608.

Vide Canonicus. Dignitates.

PRÆCEDENTIA.

536. Canonicus, vel Dignitas, Factus Episcopus cum retentione Canonicatus, vel Dignitatis, debet præcedere omnibus Dignitatibus, et Canonicis, etiam ipso antiquioribus. S. R. C. 24. Septemb. 1605.

537. Inter Canonicos Presbyteros nulla præcedentia, nec præeminentia ratione Doctoratus, sed tantum ratione Ordinis, et antiquitatis. S. R. C. 19. Martii 1611.

538. Præcedentia inter Presbyteros sumitur ex antiquitate Ordinis, non vero ex gradu Doctoratus; quia Presbyteratus Ordo longe dignior est, quam gradus Doctoratus. S. R. C. 30. Martii 1621.

539. Præcedentia competit Dignitatibus, et Canonicis paratis, super Vicarium Generalem; neque consuetudo, immo vero abusus, suffragatur. S. R. C. 27. Septembr. 1621.

540. Prima sedes in choro conceditur hebdomadario parato tantum. S. R. C. 22. Augusti 1626.

541. Ubi adest Sodalitas SS. Sacramenti, competit ei præcedentia super alias Confraternitates in omnibus Processionibus, in quibus defertur SS. Sacramentum. S. R. C. 12. Julii 1628. *Vide tamen Decretum v.* Confraternitas, 10 *Maii* 1608.

542. Præcedentia semper danda est supra Dignitates, et Canonicos, Vicario Generali, tam absente, quam præsente Episcopo, ut declaravit S. R. C. 23. Martii 1602, et 7. Augusti 1628.

543. Archiepiscopo, uti Archiepiscopo, pro

majoritate gradus competit præcedentia supra Episcopum præsentem in Civitate Metropolitana, et Diœcesi. S. R. C. 29. Januarii 1656.

544. Archiepiscopi, et Episcopi Titulares, existentes in aliena Diœcesi, debent præferri Archiepiscopis, et Episcopis Consecratione junioribus, nec non aliis Episcopali charactere senioribus, seu gradu Archiepiscopali posterioribus, extra tamen Ecclesiæ ambitum; intra quam Ordinario privative quoad omnes Archiepiscopos, et Episcopos, etiam seniores, præcedentia competit. S. R. C. 8. Aprilis 1656.

545. Capellanus Curatus ratione stolæ in funeribus debet præcedentiam habere super alios quoscumque Sacerdotes Curatos, simplici cotta indutos. S. R. C. 10. Junii 1656.

546. Archipresbytero, seu Dignitati, vel Canonico, qui alteri Archipresbyteratum, seu Canonicatum resignavit, non competit præcedentia super alios Sacerdotes seniores; quia nulla qualitas Archipresbyteri, Dignitatis, seu Canonici, ei remanet post renunciationem. S. R. C. 7. Septembr. 1658.

547. Præcedentia debetur Coadjutori Canonici Ordinis Presbyteralis non adhuc Sacerdoti, sed in minoribus Ordinibus constituto, et pro suo Coadjuto Ecclesiasticis functionibus, et choro interessenti; Canonici quoque Ordinis Diaconalis in minoribus Ordinibus, vel in sacro tantum Diaconatus Ordine constituti, debent præcedere Canonicis Ordinis Subdiaconalis in Presbyteratus Ordine constitutis. S. R. C. 31. Maii 1670.

Vide Canonicus. Collegiata. Confraternitas. Curatus. Dignitas. Episcopus. Processio. Protonotarius. Sessio. Vicarius.

PRÆFATIO.

548. Si Festum Sanctorum Apostolorum Philippi, et Jacobi, vel Inventionis Sanctæ Crucis, aut S. Joannis ante Portam Latinam, occurrerit infra octavam Ascensionis, Præfatio in Missa erit de Apostolis, vel de Cruce, sed Communicantes de Ascensione. S. R. C. 28. Augusti 1627.

PRÆLATUS.

549. Prælati Episcopis inferiores, qui Pontificalium usu fruuntur, super altari, in quo Sacra erunt facturi, septimum nequaquam debent apponere candelabrum. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

550. Prælati Episcopis inferiores Cathedram seu sedem fixam, et permanentem, in eorum Ecclesiis non debent detinere, sed tribus ipsis diebus, quibus ex antiquis Decretis tantummodo Pontificaliter celebrare est eis permissum, mobili sede, seu Cathedra, uti debent, quam nihilominus simplici serico panno, coloris Festivitati congruentis, obducere possunt, non auro contexto, aut phrygio, sive basilico opere exornato. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659. in Decr. gener. §. 2.

551. Prælati Episcopis inferiores Baldachinum adhibere supra sedem possunt, non autem pretiosum, aut aureum, sed simplex, et eo, quod altari superimponitur, materia, et opere inferius; et ad ipsum per duos tantum gradus, in superficie presbyterii stratos, ascendatur. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659. in Decreto gener. §. 3.

552. Prælati Episcopis inferiores Abacum alium parare non possunt, præter parvam mensam, in cornu Epistolæ, in qua duo candelabra cum candelis, nec non mitra, calix, missale, thuribulum, navicula, et reliqua ad celebrandum necessaria, collocentur, prope vero mensam eamdem parieti baculus Pastoralis aptetur. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659 in Decreto gener. § 4.

553. Dies, in quibus solemniter Prælatis Episcopo inferioribus celebrare conceditur, sint de præcepto festivi, vel alii, in quibus ipsos Pontificaliter celebrare, Festivitatis ratio exigat; nempe Patroni Loci, Fundatoris Ordinis, Tituli, et Dedicationis Ecclesiæ; abstinere autem debent ab hujusmodi Pontificalium usu in Officiis, et Missis defunctorum quocumque die, etiam festivo, et de præcepto. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659 in Decreto gener. § 5.

554. Prælati Episcopis inferiores ad Ecclesiam accedentes, licet Pontificaliter Divina peracturi, et iisdem absolutis ab altari recessuri, a suis Canonicis, vel Monachis, ut mos est Episcoporum, non possunt associari. S. R. C. coram Alexandro VII, 17. Septemb. 1659 in Decreto gener. § 6.

555. Prælatis inferioribus præter duos Sacrificii Ministros, Diaconum nempe Evangelii, et Subdiaconum Epistolæ, duo alii tantum Diaconi cum dalmaticis, et unicus Presbyter cum pluviali, assistere debent; duo insuper Capellani pro mitra, et baculo, et totidem Acolythi pro candelabris, debent inservire; præterea sex alii Canonici, vel Monachi, duo scilicet pluvialibus, duo planetis, totidemque tunicellis induti, Divinis hujusmodi interesse valeant; qui tamen non

in sedibus, seu stallis choralibus, sed in scamnis absque postergalibuss panno viridi laneo coopertis, ritu congruo accommodatis, moxque illinc removendis, consedere debent. S. R. C. coram Alexandr. VII, 27. Septemb. 1669 in Decr. gener, § 7.

556. Prælati Episcopis inferiores mitram pretiosam, nisi illis expresse a S. Sede incultam, adhibere minime possunt, sub mitra pileolum nigri tantum coloris induant, baculum Pastoralem albo velo appensum deterre debent: ab hisque, et aliis Pontificalibus, etiam de Ordinarorium licentia, extra Ecclesias sibi subjectas prorsus abstinere debent, et neque in Processionibus, quæ ab eorum Ecclesiis per vias extra ambitum, vel Parochiam ducuntur, insigniis prædictis uti possunt, vel penes se præferri facere. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

557. Prælati Episcopis inferiores, invitati ad Ecclesiam exemptam, nec in illa Pontificalibus uti valent; nec ii, qui non fuerunt Abbates perpetui, vel benedicti, in propriis Ecclesiis uti possunt privilegio perpetuis Abbatibus, vel alias benedictis, indulto. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

558. Prælati Regulares Rochettum deferre non valent, nisi ex tali Ordine fuerint, cui indumentum hujusmodi competat. S. R. C. coram Alex. VII, 27. Septemb. 1659.

559. Prælati Episcopis inferiores sacras vestes ex altari sumere non possunt, nisi Pontificaliter Divinis vacaturi. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

560. Indulgentias impertiri, vel publicare non debent Prælati inferiores Episcopis, absque expresso S. Sedis Indulto, S. R. C. coram Alexand. VII in Decr. gener. § 12.

561. Prælatis Episcopis inferioribus Pontificales benedictiones cum trina Crucis productione in Missis tantum Pontificalibus, nec non in Vesperis, et Matutinis Pontificaliter itidem celebratis, licitum est impertiri; privatim enim populis, quamvis pleno jure subjectis, nisi expresse ipsis permissum fuerit, etiam Pontificalibus induti per Ecclesiam incedentes, impertiri benedictionem præsumere non debent. S. R. C. coram Alexand. VII. 27. Septemb. 1659.

562. Præsente Episcopo, sine speciali Sedis Apostolicæ permissu Prælati Episcopo inferiores, etiam Pontificaliter celebrantes, a benedictionibus cessare debent. S. R. C. coram Alex. VII, 27. Septemb. 1659.

563. Si episcopus aderit in Ecclesiis Prælatorum inferiorum, vel Abbatialibus, sedes in cornu Evangelii, uno saltem gradu eminentior sede Abbatiali, est erigenda, hæcque altero gradu humilior in cornu epistolæ collocari debet: a latere Episcopi Canonici, vel Monachi Monasterii, et Abbatialis Ecclesiæ consedere debent: Confessionem cum Celebrante Episcopus facere, isque thus thuribulo imponere, Evangeliorum textum osculari, et populo solemniter (quamvis Abbas ipse Pontificaliter celebret) benedicere debet: Episcopus præterea trino ductu, et immediate Canonici Cathedralis duplici, moxque Abbas, nisi celebret, duplici ductu, et subinde Canonici, vel Monachi Abbatialis Ecclesiæ unico tantum ductu, thurificari debent, S. R. C. coram Alexand. VII, 27. Septemb. 1659.

564. Episcopi abstinere debent, ubi consuetudo contraria non viget, a frequenti accessu ad Ecclesias exemptas, pro sacris functionibus assistendo, ut liberius Abbates valeant suis uti privilegiis. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

565. In Ordinationibus Canonicorum, Clericorum, Monachorum, nec non in vestitionibus Monialium, et emissione Professionis earumdem, etiam pleno jure Prælatis inferioribus subjectarum, in benedictionibus sacræ supellectilis, ceterisque actibus, ac Missarum, Vesperarum, et Matutinorum solemniis, ter tantum in anno, ut præfertur, exceptis, neque in Ecclesiis, Oratoriis, aliisque locis tam publicis, quam privatis, quantumvis exemptis, et eisdem Abbatibus pleno jure subjectis, mitram, baculum, et quævis alia Pontificalia insignia, nisi de expressa Sedis Apostolicæ concessione, adhibere non debent. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septembris 1659.

566. Prælati Episcopis inferiores Ecclesiasticam supellectilem pro servitio dumtaxat suarum Ecclesiarum, vel Monasteriorum, benedicere valent. S. R. C. coram Alexand. VII, 27. Septemb. 1659.

567. Prælati Episcopis inferiores aliqua Pontificalia, extra loca ipsis subjecta, vel pro servitio alienæ Ecclesiæ, aut in subditos pariter alienos, etiam de licentia Ordinariorum, exercere non possunt, puta campanarum benedictiones, calicum, et similium, in quibus sacra adhibetur unctio; nec non minorum Ordinorum collationes. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

568. Prælati inferiores Concionatoribus,

qui coram subditis verbum Dei prædicaudi onus acceperint, benedictionem elargiri præsumere non debent, sed Episcopis, quibus jus ejusmodi privative competit, omnino dimittant. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

569. In Missis privatis quod indumenta, cæremonias, Ministros, altaris ornatum, et benedictionis largitionem, a simplici Sacerdote Prælati inferiores discrepare non debent ; ac proinde sacras vestes induere debent in Sacristia, neque uti possunt Cruce pectorali, unico tantum contenti Ministro sint, aquam cum pelvi, et urceolo argenteis sibi ministrare minime facere possunt, duasque tantum candelas super altare adhibere valent. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

570. Locorum Ordinarii auctoritate Sedis Apostolicæ possunt, immo debent, Abbates, et Prælatos Episcopis inferiores, qui usu Pontificaliumgaudent, tum Sæculares, tum Regulares, quantumvis exemptos, et speciali expressione indigentes, etiam per censuras, compellere ad omnimodam observantiam rerum præscriptarum circa moderationem Pontificalium. S. R. C. coram Alex. VII, 27. Septemb. 1659.

571. Cum nonnulli ex Abbatibus, et Prælatis inferioribus proprium habeant territorium, et jura Episcopalia, nullisque subdantur Episcopis, qui eos coercere, si excesserint, valeant; eo casu a Sedis Apostolicæ Nuntiis, si adsint, sin minus ab Archiepiscopis, in quorum Provinciis, et ab episcopis Romano tantum Pontifici subjectis, intra, vel prope quorum Diœcesis limites eorum Ecclesiæ, vel Monasteria sita sunt, tamquam a S. Sede delegatis, ad hujusmodi Decretorum observationem prædicti omnimo debent cogi. S. R. C. coram Alexandro VII, 27. Septemb. 1659.

572. Prælato Episcopis inferiori, vel cuicumque alio gaudenti usu Pontificalium, non licet benedicere Concionatorem, qui concionem est habiturus, dum ipsemet Missarum solemnia Pontificali modo peragit ; quia post Concilium Tridentinum prohibentur benedictiones, etiam post Decretum emanatum 27. Septembris 1658. circa usum Pontificalium. S. R. C. 12. Junii 1660.

Vide Benedictio. Præcedentia.

PRÆPOSITUS.

573. Præpositus Cathedralis absente Episcopo non debet thurificari triplici ductu, neque præsente Vicario Generali. Ubi ob deficientiam sedium fixarum chori Canonici sedent in scamnis, sive in functionibus sacris, sive in congressibus Canonicalibus, præsente, vel absente Episcopo, debent sedere in illis primo loco, nec eidem apponenda est sedes cameralis. In diebus solemnibus, eodem Præposito Sacrum faciente, non possunt exponi in gradibus Abaci pelvis, gutturnium, et manutergium in lance pro *Lavabo*, duobus Mansionariis, vel Clericis cum cotta ministrantibus, sed debet celebrare ad instar aliorum Canonicorum. In Processionibus vero debetur eidem Præposito Candela majoris ponderis, et in distributione Palmarum distincta, et honorabilior palma, quam ceteris Canonicis, Assistentibus autem in choro Vicario Generali, et eodem Præposito, præcedere debet Vicarius, non Præpositus ; secus vero si Præpositus sit indutus sacris vestibus, aut si Vicarius sit Canonicus, et intersit in choro habitu Canonicali. Dum vero Præpositus induitur vestibus choralibus, tolerari non potest, ut ei inserviat unus ex Mansionariis, neque aliquis ex illis debet ei deferre Breviarium ad suum stallum, nec debentur ei Paramenta sacra, et nobiliora, in loco distincto a Canonicis, et tenetur per seipsum, quando non est legitime impeditus, servare hebdomadam in choro, et canere Missas per turnum cum ceteris Canonicis. S. R. C. 21. Aprilis 1736.

PRECES.

574. Preces ordinatæ ad impertiendam pluviam non sunt recitandæ inter Missarum solemnia, ne Missæ Sacrificium interrumpatur. S. R. C. 11 Junii 1605.

PRIMICERIUS.

575. Primicerius, licet dubitetur an sit dignitas, debet in Processionibus capere pluviale sicut Dignitas, et non planetam sicut Canonicus. S. R. C. 28. Aprilis 1607.

576. Primicerii a chori assistentia, et directione non sunt amovendi ; sed ad Canonicos immediate digniores spectant, post præfatos Primicerios, Vesperarum, et Missarum solemnia, ut unusquisque proprio muneri incumbat. S. R. C. 8. Junii 1638.

577. Primicerii, quatenus intersunt, privative quoad alios debent dirigere chorum ; qui tamen non possunt uni, vel pluribus eorum absentibus, subrogare eorum muneri simplicem Sacerdotem, sed eorum vices supplere debent Canonici, eosque adjuvare in canendis

antiphonis: et quando Primicerii sunt secundæ Dignitates, debent assistere Episcopo, in Ecclesia Collegiata Diœcesis Pontificaliter celebranti; non tamen, quando sunt secundæ Dignitates, tenentur assistere in Officio Diaconi, et Subdiaconi Archipresbytero primæ Dignitati, functiones solemniter peragenti. S. R. C. 24. Novembr. 1631.

PROCESSIO.

578. Cæremonialis liber nec Clericis prohibet, quominus in Processione Ss. Sacramenti deferant intortitia, vel candelas accensas, S, R. C. 12. Aprilis 1603.

579. Si Processio Litaniarum majorum terminetur ad Ecclesiam S. Marci, cantetur ibi Missa de S. Marco, non de Rogationibus, S. R. C. 23. Maii 1603.

580. Clerici Seminarii debent in Processionibus primi incedere ante Clerum sæcularem, et relinquere locum digniorem Curatis, S. R. C. 1. Septemb. 1607.

581. In Ecclesiis Confraternitatum licitum est Confratribus, et respective Capellanis facere solitas Processionnes, non tamen eo tempore, quo fiunt in Parochiali, visitare in Processione alias Ecclesias, tempore Quadragesimæ et Adventus de licentia Episcopi audire in his Ecclesiis concionem, benedicere Palmas, Ignem, et Aquam in Sabbato sancto; ante Matricem tamen non sunt pulsandæ a Confratriis campanæ in eodem Sabbato sancto. S. R. C. 9. Febr. 1608.

582. Potest Episcopus compellere Regulares, etiam per censuras, ut accedant ad publicas Processiones. S. R. C. 27. Julii 1609.

583. Nullo modo convenit, ut Magister Capellæ incedat in Processionibus cum Beneficiatis, sed quacumque consuetudine, vel usu non obstante, debet incedere cum suis Cantoribus immediate post Crucem ante ipsos Beneficiatos, vel in loco, ubi ab Episcopo ordinatum fuerit. S. R. C. 20. Novemb. 1610. et 15. Januarii 1611.

584. Reliquiam deferre in Processionibus pertinet ad Superiorem Conventus, unde Reliquia assumitur, qui cum Ministris paratis ultimo loco incedere debet; sed Regulares debent in dictis Processionibus cedere digniorem locum Clero Sæculari S. R. C. 23. Jan. 1610.

585. Rectores Ecclesiarum Parochialium in Processionibus non debent incedere inter Dignitates, et Canonicos, sed separatim cum suo Clero, et ante Clerum Cathedralis. S. R. C. 12. Maii 1612.

586. Non possunt Regulares Processiones facere extra Ecclesiam in feria V. in Cœna Domini; nec in Festo Corporis Christi extra eorum Jurisdictionem, et per Parochiam alienam. S. R. C. 11. Decemb. 1613.

587. Fratres Prædicatores nequeunt in suis Processionibus SS. Sacramenti, Dominica intra octavam Corporis Christi, mutare viam semel a principio electam. S. R. C. 14. Novemb. 1614.

588. Priores Confraternitatis SS. Sacramenti non ante Baldachinum post Capitulum, sed a latere Baldachini, in Processione Sanctissimi Sacramenti debent incedere. S. R. C. 30. Januarii 1616.

589. Delatio SS. Sacramenti in ejus die festo, absente Episcopo, spectat ad Dignitates, seu Canonicos Cathedralis, atque ab eadem Cathedrali Processio debet inchoari, et ibi finire. S. R. C. 19. Aug. 1616.

590. Regulares deferre debent Crucem in Processionibus cum velo pendente, seu pallio. S. R. C. 14. Januarii 1617.

591. Ubi habitus Dignitatum est distinctus, et diversus ab habitu Canonicorum, quamvis Canonici sint impares numero, non sunt conjundendæ Dignitates cum Canonicis in Processionibus, sed tres ultimi digniores, tam ex illis, quam ex istis, incedant simul in eadem riga. S. R. C. 30. Junii 1617.

592. Si ad Processiones Cathedralis sine Sacramento plures conveniant capitulariter Ecclesiæ Collegiatæ, harum Dignitates incedere debent cum suis Capitulis sine pluvialibus. S. R. C. 20. Januarii 1628.

593. In Ecclesiis Regularium habentibus claustra, fiant processiones intra claustra tantum; si vero non habent claustra, fiant prope muros Ecclesiæ, sive exeundo ab una porta, et intrando per aliam Ecclesiæ portam, sive per eamdem. S. R. C. 26. Februarii 1628.

594. Extra aditum Ecclesiæ non licet Regularibus facere Processiones, nisi de licentia, et consensu Parochi, salvis Privilegiis, si quæ sint. Processiones vero Confraternitatum non debent extendi per vias, sed circa muros Regularium, qui eas regunt. S. R. C. 26. Februarii 1628.

595. Canonici Regulares possunt in publicis Processionibus uti Rochetto, et superpelliceo. S. R. C. 28. Augusti 1624.

596. Non licet mulieribus comitari Processiones per claustra Monasteriorum Regula-

rium, nisi adsit expressa licentia Sedis Apostolicæ. S. R. C. 30. Septemb. 1628. et Benedictus XIV. 3. Januarii 1742.

597. Episcopus in publicis Processionibus cum Cappa, et bireto, non inter Dignitates, sed solus incedere debet : quod si deferatur aliqua Imago, seu Reliquia, ipse cum Cappa, et bireto debet incedere post Imaginem, seu Reliquiam, nisi adsit consuetudo in contrarium. S. R. C. 20. Novemb. 1628.

598. Vicarius Generalis in publicis Processionibus, absente, et præsente Episcopo, debet ultimo loco incedere inter Canonicos, seu Dignitates; dummodo non adsit consuetudo in contrarium. S. R. C. 20. Decemb. 1628.

599. Si Episcopus in Processione SS. Sacramenti non deferat SS. Sacramentum, vel non interveniat, Canonici tamen Cathedralis induant sacras vestes. S. R. C. 27. Martii 1628.

600. Mulieres de cætero non possunt occasione Processionum ingredi septa Monasteriorum Regularium, sub pœnis, quibus comprehenduntur Regulares permittentes fœminas ingredi septa eorum Monasteriorum. S. R. C. 5. Julii 1631. Hujusmodi ingressum pariter prohibuit Benedictus XIV. in sua Constitutione, quæ incipit *Regularis disciplinæ* 3 Januarii 1742.

601. Jus deferendi SS. Sacramentum, et Reliquias in Processionibus, spectat ab hebdomadarium Missarum solemnium peragendarum post Processionem, vel ad illum, qui immediate ante Processionem eadem peregerit, private quoad reliquos, etiam Dignitates, et seniores Canonicos, tam absente, quam nolente Episcopo prædicta munia subire. S. R. C. 26. Januarii 1658.

602. In Processionibus SS. Sacramenti, quæ occasione Quadraginta horarum fiunt per Ecclesias, debent processionaliter incedentes ante Sacramentum, in occursu, et transitu a latere ejusdem, facere genuflexionem, dummodo in transitu videatur. S. R. C. 1. Martii 1681.

603. In Processionibus Candelarum, Palmarum, et similium, quæ fiunt per Ecclesiam sine SS. Sacramento, non est pulsanda Campanula ad elevationem Hostiæ in Missa privata : quod si pulsetur, et advertatur elevatio, tunc genuflectendum est utroque genu a transeuntibus ante altare, ubi Missa celebratur, et deposito SS. Sacramento, progrediendum est; similiter si alii transeant in elevatione calicis. S. R. C. 1. Martii 1681.

604. In Processionibus, quæ fiunt cum interventu Capituli Cathedralis, præcedentia debetur Beneficiatis ejusdem supra Parochos. S. R. C. 2. Octobris 1683.

605. Hoc Decretum ita intelligitur, quando Parochi non sunt de gremio illius Capituli, secus vero si Parochi habent stallum in choro, et sunt de gremio Capituli illius, ut declaravit. S. R. C. 22. Augusti 1688.

606. In Processione solemni SS. Sacramenti, quando Processio sistit, Sacerdos celebrans, Diaconus, et Subdiaconus, non debent sedere neque in scamno, neque in sedibus, etiamsi deferantur ad ornatum tantum. S. R. C. 21. Januarii 1690.

607. In Processionibus, in quibus defertur Sanctissimum Sacramentum, vel Lignum Crucis, tam Clerus, quam sæculares, detecto capite incedere debent; in aliis vero Processionibus, in quibus deferuntur Reliquiæ, vel statuæ Sanctorum, tunc sæculares, et Ecclesiastici, qui eas deferunt, detecto capite, alii vero Clerici possunt incedere tecto capite cum bireto ; quando vero non gestantur Reliquiæ, Magistratus ad instar Cleri potest incedere capite cooperto. S. R. C. 2. Septemb. 1690.

608. Si in die S. Marci post Processionem in Ecclesia minori, seu non Collegiata, cantetur unica Missa, ipsa debet esse de Rogationibus, et servanda est Rubrica Missalis Romani, posita ante Missam Festi S. Marci, ubi præscribitur, quod de prædicto Sancto cantanda est Missa tantummodo, quando Processio terminatur ad Ecclesiam eidem Sancto dicatam ; quemadmodum cavetur in Cæremoniali Episcoporum lib. 2. cap. 32. et decrevit Sacra Congr. 23. Maii 1603. et alias pluries. S. R. C. 10. Januarii 1693.

609. Ubi est Confraternitas SS. Sacramenti quando in una Dominica cujuslibet mensis fit Processio intra, vel extra Ecclesiam cum SS. Sacramento, debet dici Missa de Dominica. S. R. C. 19. Januarii 1693.

610. Absque pluviali non licet in die, et infra octavam Ss. Corporis Christi, peragere Processionem cum SS. Sacramento; non potest tamen cogi, ut ejus expositio fiat cum pluviali. S. R. C. 22. Januarii 1701.

611. Ubi adest consuetudo immemorabilis, licitum est Spinam Coronæ D. N. J. C. præsertim in Parasceve, capite aperto sub baldachino processionaliter deferre. S. R. C. 12. Julii 1704.

612. Parochi, Capellani Confraternitatum, Sacerdotes, aliique Ecclesiastici, qui cotta induti interveniunt Processionibus funerali-

bus, deferant, sicut in aliis Processionibus, biretum Sacerdotale, non vero pileum, excepto tempore pluviæ, et noctis, prout disponit Rituale Romanum tit. de Processionibus, et ut sæpe resolvit S. R. C.; quæ quidem pilei prohibitio non solum est pro Ecclesiastico sæculari, sed etiam pro Regulari, licet sint Parochi cotta induti. Clemens XI. 9. Decemb. 1704. in ejus Bullario particulari part. 2.

613. Si Festum S. Marci occurrit in die Paschatis, Processio cum Litaniis transfertur in feriam tertiam sequentem, juxta Rubricam particularem Missalis; et si alicubi fit abstinentia, vel jejunatur, servanda est consuetudo, etiam a Regularibus. S. R. C. 14. Febr. 1705.

614. In Processionibus, et Funeralibus, debetur præcedentia Parochis supra Mansionarios, etiam Ecclesiæ Cathedralis, incedentes sine Canonicis, et Capitulo. Mansionariis autem Ecclesiæ Collegiatæ incedentibus absque Capitulo, non est licitum deferre pelles super brachio in Processionibus funeralibus. S. R. C. 12. Septembris 1705.

615. Processio in solemnitate Corporis Christi incipere debet a Cathedrali, seu Matrice, et ad eamdem terminari, non vero a Parochiali. S. R. C. 1. Sept. 1708.

616. In Festo S. Marci, vel respective in feriis Rogationum, si fiat de Officio duplici, vel semiduplici in locis, ubi tantum una Missa cantatur, pro majori populi commoditate, ut possit post Processionem vacare laboribus, convenientius est Processionem facere post Nonam, inde cantare Missam Rogationum, S. R. C. 5. Maii 1736.

617. In Processione feriæ sextæ in Parasceve, Episcopo totum Officium, et sacram Functionen in Pontificalibus non peragente, non sunt a gestantibus hastas baldachini adhibenda pluvialia, sed solum cottæ. S. R. C. 5. Maii 1736.

Vide Beatus. Benedictio. Caput aperire. Capellanus. Clerus. Confraternitas. Episcopus. Eucharistiam. Festum Corporis Christi. Genuflexio. Monachi. Præcedentia. Protonotarius.

PROTONOTARIUS.

618. Protonotarii de numero participantium præcedunt Vicarios, et Canonicos, tam in Ecclesiis Patriarchialibus Urbis, quam in aliis quibuscumque etiam Cathedralibus extra Urbem, et solis Episcopis cedunt locum. S. R. C. 4. Maii 1613.

619. Protonotarii Titulares neque supra, neque inter Canonicos, locum habere debent. S. R. C. 23. Martii 1619.

620. Pronotarii non possunt benedicere paramenta pro Missa. S. R. C. 17. Julii 1627.

621. Protonotarii Titulares præcedere debent Canonicos Cathedralis, collegialiter non incedentes. S. R. C. 12. Julii 1628.

622. Protonotarius simplex Sacerdos e numero non participantium, in Processionibus, ceterisque Ecclesiasticis functionibus, debet servare Cæremoniale Episcoporum; ideoque præcedere debet omnes simplices Sacerdotes sacris vestibus non amictos. S. R. C. 13. Julii 1659.

623. Protonotarius simplex, incedens in habitu Protonotarii, debet sedere in choro post Canonicos; et ubi Capitulum non existit, immediate debet sedere post Rectorem Ecclesiæ, vel alias facientem Officium; in Processionibus vero pariter eodem loco, vel, nisi adsit Magistratus, potest etiam, uti Prælatus, incedere post baldachinum, sub quo defertur SS. Sacramentum. S. R. C. 2. Augusti 1659.

624. Protonotarius Apostolicus, prima Dignitas alicujus Cathedralis, non potest cum habitu Protonotarii sedere in choro in suo stallo, sed sedere debet ut dicitur in libro Cæremoniali. S. R. C. 12. Julii 1664.

625. Protonotarius simplex Sacerdos, si vult præcedere aliis Sacerdotibus simplicibus antiquioribus quoad Ordinem, et ætatem, debet incedere in habitu Protonotarii; secus nulla eidem præcedentia debetur. S. R. C. 13. Septemb. 1670.

626. Pronotario Apostolico in celebratione Missæ non licet deferre anulum in digito. S. R. C. 3. Martii 1674.

RECONCILIATIO.

627. Simplex reconciliatio Ecclesiæ, seu Cæmeterii non consecrati, potest committi Presbytero in dignitate Ecclesiastica constituto. S. R. C. 9. Februarii 1608.

REGULARES.

628. Episcopus non potest cogere Regulares, ut faciant commemorationem illius in ultima Collecta. S. R. C. 10. Junii 1602.

629. Regulares Ordinis Minimorum, dum in Oratione S. Franciscum, præsenti Ordinis Fundatorem, nominant, non debent adjungere *de Paula*. S. R. C. 23. Decemb. 1624.

630. Nequeunt Regulares SS. Sacramentum

exponere sine licentia Ordinarii. S. R. C. 26. Februarii 1628.

631. Regulares, etiam Societatis Jesu, in Missis solemnibus adhibere debent Diaconum, et Subdiaconum, et in Vesperis Sacerdotem pluviali indutum ; ac in reliquis omnibus tenentur exacte observare Rituale, Cæremoniale, et Rubricas Missalis Romani. S. R. C. 5. Octob. 1662. confirmante Innocentio X. 16. Decemb. 1652.

632. Regulares tenentur celebrare sub ritu duplici primæ classis Festum de Patrono principali Loci, de Titulari Ecclesiæ Cathedralis, ac de Patrono principali Regni, vel Provinciæ, sed ad octavam non tenentur. S. R. C. 20. Martii 1683.

633. Regulares cujusvis Ordinis, et Instituti, seu Congregationis, etiam Societatis Jesu, et quicumque alii Sacerdotes, in Oratoriis privatis, quæ per Sanctam Sedem concessa fuerint, nequeunt celebrare in Festis solemnioribus, ac diebus in Indulto exceptis ; sicuti nec etiam in reliquis diebus, ubi unica Missa, quæ in Indulto conceditur, celebrata jam fuerit. Super quo celebraturus tenetur diligenter inquirere, et de eo se optime informare ; atque illam, in casibus etiam permissis, nunquam celebrare potest post meridiem. Clem. XI. in sua Const. *Quoniam Sancta*. 15. Decemb. 1703.

Vide Colores. Confraternitas. Episcopus. Missa. Processio.

RELIQUIÆ.

634. Officium est recitandum de Sancto, cujus habetur Reliquia insignis. S. R. C. 3. Junii 1617.

635. Una clavis Reliquiarum Sanctorum concedi potest Magistratui sæculari. S. R. C. 8. Maii 1604.

636. Insignis Reliquia est Corpus, Caput, Brachium, Crus, aut illa pars integra, et non parva, in qua passus est Martyr, et quæ sit legitime ab Ordinariis approbata. S. R. C. 8. Aprilis 1628.

637. Spinæ de Corona D. N. J. C. inter Reliquias insignes computantur, et speciali nota, et cultu dignæ sunt. S. R. C. 27. Junii 1632.

638. Reliquiæ Sanctorum, existentes sub custodia Capituli, in Processionibus in casu, quo requirantur quatuor unitim, deferendæ sunt a Canonicis non paratis. S. R. C. 22. Martii 1655.

639. Reliquiæ Sanctorum, quæ deferuntur in Processionibus per Civitates, et oppida, non debent deferri sub baldachino. S. R. C. 23. Martii 1686.

640. Quando exponuntur sacræ Reliquiæ, ultra lampadem continuo ardeant super altare duo saltem lumina ; alias non exponantur. S. R. C. 22. Januarii 1701.

641. Dedecet, quod sacra Corpora, et Reliquiæ Sanctorum Martyrum, quorum zelotypus est Christus, et specialiter insignes, collocentur, et conserventur in domibus privatis, et apud laicos, cum sint custodiendæ, et adorandæ religiose in Ecclesiis. In alma Urbe non concedantur Corpora integra, nec Reliquiæ insignes, nisi petentes deferant litteras Ordinarii Loci, a quo exponatur qualitas Ecclesiarum, in quibus debent collocari, et decenter custodiri ; excipiuntur tamen ab hac prohibitione magni Principes, et conspicui Ecclesiæ Prælati : et ne pietas aliorum Fidelium hisce omnino privetur sacris thesauris, eis concedantur Reliquiæ minus insignes. Clemens XI. 19. Februarii 1704. in ejus Bullario particulari.

642. Reliquia Sanctæ Crucis non est incensanda a Celebrante genuflexo. S. R. C. 15. Septemb. 1736.

643. Post expositionem Reliquiæ Sanctissimæ Crucis, vel post ejus delationem in Processione, benedicendus est populus cum ipsa. S. R. C, 15. Septemb. 1736.

644. Consuetudo deferendi Reliquiam Ss. Crucis manibus opertis velo ab humeris pendente, potest retineri. S. R. C. 16. Septemb. 1741.

Vide Beatus. Episcopus, Genuflexio. Processio. Symbolum.

SACRAMENTUM.

645. In Expositione SS. Sacramenti, quæ fit ad instar proscenii, quantitas luminum pietati facientis Expositionem remittitur; et in altari super candelabris ad minus sex candelæ accendi debent. S. R. C. 15. Martii 1698.

646. Lampas ardens omnino retinenda est ante altare SS. Sacramenti, non vero supra valvas Ecclesiæ in choro de diametro opposito ante prædictum altare. S. R. C. 21. Augusti 1699.

647. Ante ostiosum tabernaculi SS. Sacramenti, in quo depicta, vel insculpta est imago D. N. J. C., non est retinendum vas florum, vel quid simile, sed potest collocari in humiliori, et decentiori loco. S. R. C. 22. Januarii 1701.

648. Sanctorum Reliquiæ non sunt collocandæ super altare, in quo reipsa SS. Sacramentum publicæ venerationi est expositum. S. R. C. 2. Septemb. 1741.

649. Ex vi, aut lege Cæremonialis Episcoporum, Sanctissimo Sacramento patenter exposito, non prohibetur Episcopo, dum Divinis assistit, vel Divina per seipsum peragit, ut propria utatur sede, super qua umbraculum, seu baldachinum dependeat; dummodo genuflexiones omnes tunc præscriptas, debitasque reverentias, adamussim observet, atque aperto capite in signum reverentiæ saltem assistat. S. R. C. 9. Junii 1742.

Vide Alleluia. Benedictio. Commemoratio. Dignitas. Eucharistia. Festum Corporis Christi. Genuflexio. Missa. Missa Defunctorum. Pileolus. Processio. Regulares. Sessio. Thurificatio.

SESSIO. SEDERE.

650. Canonici Missam celebrantes coram Episcopo, non debent sedere in sede cum postergali, sed in aliquo scamno oblongo, tapete, vel tamen cooperto, in latere Epistolæ. S. R. C. 19. Maii 1614.

651. Celebrantes Missam solemniter, sedeant in loco parato pro Celebrantibus a latere Epistolæ. S. R. C. 19. Maii 1614.

652. Sacerdos, Diaconus, et Subdiaconus, celebrantes solemniter, possunt, et debent sedere in banco, dum cantatur Gloria, Credo etc., etiamsi sint Beneficiati, vel Capellani, prout sedent Canonici, non obstante qualibet consuetudine. S. R. C. 15. Januarii 1611.

653. Episcopo accedente ad aliquam Parochialem suæ Diœcesis cum Canonicis suæ Cathedralis, Rector illius Parochialis non debet præcedere Canonicos Cathedralis, et sedere immediate post Episcopum, ante Canonicos, sed dignior locus debetur Canonicis Cathedralis immediate post Episcopum, post Canonicos vero Rector debet sedere, vel e regione sedis Episcopalis. S. R. C. 14. Februarii 1632.

654. Rector alicujus Parochialis, dum recitantur divina Officia in sua Parochiali, debet sedere in scamno, non vero in sella. S. R. C. 14. Februarii 1632.

655. Canonicis, et Dignitatibus Episcopum associantibus in aliqua Parochiali, Rector Parochialis cedere debet locum digniorem, ut jam dictum est; et præterea idem Rector in eadem sua Parochiali Ecclesia sedere debet in scamno, prout sedent Dignitates, et Canonici, non vero in sella. S. R. C. 14. Februarii 1632.

656. Celebrans, et Assistentes in Vesperis, et Missa solemni, etiam in solemnitatibus, debent sedere in stallo, et non in sede camerali. S. R. C. 3. Julii 1665.

657. Sanctissimo Sacramento exposito, Gubernator Civitatis, seu Personam regiam repræsentans, debet habere eamdem sedem, vel scamnum, quod habet reposito Sanctissimo Sacramento. S. R. C. 16. Junii 1683.

Vide Canonicus. Cæremoniarius. Coadjutor. Pronotarius. Thurificatio, Vicarius.

STOLA.

658. Sacerdotes, in die Cœnæ Domini SS. Christi Corpus sumpturi, possunt deferre stolam vel ante pectus, vel a collo pendentem. S. R. C. 30. Septemb. 1679.

Vide Aqua Benedicta. Episcopus.

SUBDIACONUS.

659. Deficiente Subdiacono pro Missa solemni, data necessitate, potest permitti per Superiores, ut substituatur constitutus in Ordinibus minoribus ad cantandam Epistolam, paratus absque manipulo. S. R. C. 5. Julii 1698.

SYMBOLUM.

660. Symbolum in Missa solemni potest decantari in illa Ecclesia, ubi est altare erectum sub invocatione alicujus Sancti, ratione concursus, ad præscriptum Rubricarum, licet de eo fiat Officium sub ritu semiduplici; ut pro festo S. Antonii de Padua declaravit. S. R. C. 1. Aprilis 1661.

661. Quando a Choro cantatur Symbolum in Missa, non potest a Celebrante prosequi Offertorium, sed debet expectari donec terminatum fuerit Symbolum. S. R. C. 13. Septemb. 1670.

662. Qui recitat Officium de Sancto, de quo habet insignem Reliquiam in propria Ecclesia, si celebrat eo die in alia Ecclesia debet omittere *Credo* S. R. C. 2. Decemb. 1684.

663. Clerus, qui habet indultum recitandi Officia Sanctorum, quorum insignes Reliquiæ asservantur in aliqua Ecclesia, quæ habet Clerum separatum, in Missis non debet dicere *Credo*. S. R. C. 2. Decembris 1684.

664. In Missis votivis privatis de SS. Sacramento, et de Officio duplici, quæ celebrantur in Ecclesiis, ubi adest SS. Sacramentum expositum occasione Quadraginta horarum,

non dicitur *Credo*, nisi aliter competat Missæ Officii duplicis de die. S. R. C. 2. Decembr. 1684. *Idem statuitur in Instructione Clementis XI, pro Expositione SS. Sacramenti occasione quadraginta horarum*. §. 10.

665. Occurrente Festo S. Marci die Dominico, in Missa Rogationum non dicitur *Credo* quia est Missa ferialis. S. R. C. 5. Julii 1698.

666. In Missa Patroni minus principalis non debet dici *Credo*, S. R. C. 2. Decemb. 1684., et 15. Septemb. 1691. *Qua die declaratum fuit, particulam Patroni intelligendam esse de Patrono principali tantum.*

667. In Festo Translationis Patroni principalis Cathedralis sub ritu duplici majori, non potest in Missa dici Symbolum, nec in ipsa Ecclesia Cathedrali, neque per totam Diœcesim. S. R. C. 19. Junii 1700.

668. In Festis SS. Martyrum, Confessorum, et Virginum, quæ celebrantur sub ritu duplici majori, non est dicendum *Credo*, in Missa, sed serventur Rubricæ generales Missalis Romani. S. R. C. 12. Junii 1700.

669. In die S. Laurentii, Titularis alicujus Ecclesiæ Cathedralis, vel Matricis illius Diœcesis, non est recitandum Symbolum in aliis Ecclesis ejusdem loci, sed tantum in Ecclesia propria S. R. C. 23. Martii 1709.

Vide Beatus. Gloria in excelsis. Missa Votiva. Officium.

THURIFICATIO.

670. Clerici parati ratione Paramentorum thurificandi sunt ante Beneficiatos. S. R. C. 10 Junii 1602.

671. Beneficiati parati incensentur ante non paratos. S. R. C. 30. Augusti 1602.

672. Assistentes Episcopo, licet minus digni, præferuntur omnibus aliis, et ante Dignitates sunt thurificandi. S. R. C. 23. Maii 1603.

673. Archidiaconus, si sustinet baculum Episcopi, thurificandus est immediate post Presbyterum, et Diaconum assistentes. S. R. C. 28. Aprilis 1607.

674. Canonici omnes ex utraque parte chori thurificandi sunt ante Mansionarios, non obstante consuetudine in contrarium. S. R. C. 19. Maii 1607.

675. Presbyter assistens debet Episcopum thurificare ad sedem, quicumque ille sit, non vero Diaconus Evangelii. S. R. C. 19. Maii 1607.

676. Canonici duo Diaconi assistentes, et non Presbyter assistens, debent elevare fimbrias pluvialis hinc inde, dum Episcopus progreditur, et thurificat altare. S. R. C. 19. Maii 1607.

677. Presbyter assistens, licet non sit prima Dignitas, thurificandus est ante Archidiaconum a dextris Episcopi assistentem, quamvis idem Archidiaconus sit prima Dignitas. S. R. C. 23. Junii 1607.

678. Consuetudo immemorabilis, quod eodem tempore thurificentur Canonici, et Magistratus, servanda est. S. R. C. 1. Septemb. 1607.

679. Gubernator Civitatis, etiam si sit uxoratus, thurificandus est immediate post Canonicos; absente vero Episcopo, immediate post Vicarium Generalem. S. R. C. 6. Maii 1606, et 17. Novembris 1607.

680. In thurificatione attendatur consuetudo inter Vicarium, et Canonicos, et alios, nisi Canonici sint parati. S. R. C. 15. Martii 1608. *Hoc intelligitur etiam in accipiendis Candelis, Cineribus, et Palmis.*

681. Diaconus Evangelii debet thurificare chorum, nec ab eo munere excusatur sub prætextu contrariæ consuetudinis. S. R. C. 15, Martii 1608.

682. Non approbatur usus duorum thuribulorum in incensatione personarum. S. R. C. 15. Martii 1608.

683. Baro Dominus Loci in Ecclesia Parochiali non Collegiata, ubi non sunt Canonici, thurificandus est post Celebrantem, Ministros paratos, et Archipresbyterum, duplici ductu ab eodem Ministro, qui thurificat, et ante omnes alios Presbyteros. S. R. C. 17. Septembris 1608.

684. Canonici Ecclesiæ Collegiatæ thurificari debent duplici ductu thuribuli; Clerici vero Parochialium Ecclesiarum unico tantum ductu, nisi specialis adsit consuetudo. S. R. R. 16. Januarii 1613.

685. Portionarii, et alii Beneficiati, si in omnibus sint æquales Canonicis Ecclesiarum Collegiatarum, et æqualiter incedant in Processionibus, et sedeant in æqualibusscammis, thurificandi sunt duplici ductu, sicut Canonici, non obstante Cæremoniali libro, qui intelligitur quando non adsunt Presbyteri, qui non sint omnino Canonicis æquales. S. R. C. 21. Maii 1615.

686. Absente Episcopo thurificandus est Celebrans triplici ductu thuribuli. S. R. C. 30. Januarii 1616.

687. Vicario Generali sedenti in choro, licet supra Canonicos, absente Episcopo, thu-

rificatio duplici, non autem triplici ductu debetur; si tamen non sit Prælatus. S. R. C. 14. Januarii 1617.

688. In personarum incensatione tota thurificatio facienda est cum unico thuribulo. S, R. C. 21. Julii 1618.

689. Prior Collegiatæ si intersit in Cathedrali, thurificandus est duplici ductu thuribuli, sicut Dignitates, et Canonici, super quos tamen non habet præcedentiam. S. R. C. 19. Augusti 1619.

690. Dignitates, et Canonici, a digniori latere chori sedentes, prius thurificandi sunt, et postea Dignitates, et Canonici, qui sedent a latere chori minus digno. S. R. C. 15. Septembris 1648.

691. Quando Missa canitur sine Ministris, non debet thurificari neque altare, neque chorus. S. R. C. 19. Augusti 1651.

692. Finito Evangelio Missæ solemnis, cui assistit Episcopus cum Cappa, thurificandus est Celebrans, non vero Episcopus. S. R. C. 4. Augusti 1663.

693. Non est tolerandus usus, qui in aliquibus Ecclesiis servatur feria sexta in Parasceve, incensandi iterum SS. Sacramentum post incensationem Oblatorum, omittendo consuetam Crucis incensationem, cum sit contra Rubricam illius diei. S. R. C. 3. Augusti 1697.

694. Feria sexta in Parasceve thurificanda sunt Oblata, sed post thurificationem Oblatorum non est iterum thurificandum Sacramentum; ob cujus tamen præsentiam non est omittenda thurificatio Crucis, sed Crux, et altare thurificanda sunt eo prorsus modo, quo fit in aliis Missis, non omissis debitis genuflexionibus transeundo ante SS. Sacramentum. S. R. C. 5. Julii 1698.

695. In Missa Conventuali dierum solemnium, quæ absque cantu, et Ministris celebratur, non est facienda thurificatio. S. R. C. 22. Januarii 1701.

Vide Benedictio. Canonicus. Dignitas. Præpositus. Reliquiæ.

VICARIUS GENERALIS.

696. Vicarius Generalis præcedere debet omnes Dignitates, et Canonicos, dummodo non sint parati sacris Paramentis, et dummodo dictus Vicarius non sit ex numero Dignitatum, vel Canonicorum ejusdem Ecclesiæ, et velit tanquam Dignitas, vel Canonicus assistere in choro, distributiones quotidianas lucrandi gratia, quia tunc sedere debet in stallo, seu loco suæ Dignitatis, vel Canonicatus. S. R. C. 12. Aprilis 1603.

697. Vicarius Generalis supra Dignitates, et Canonicos, paratos nullam habeat præcedentiam, sed tantum aliis præcedat, quando sunt in habitu Canonicali ordinario, et sine Paramentis. S. R. C. 6. Septembris 1603.

698. Vicario non licet dare benedictionem Diacono antequam cantet Evangelium, neque benedicere Prædicatori antequam pulpitum ascendat, S. R. C. 17. Martii 1607.

699. Vicario Generali in choro præsente, et Episcopo absente, si primum stallum ei detur in dextera altaris, sedebit in parte sinistra prima Dignitas, secunda vero post Vicarium. S. R. C. 7. Augusti, et 25. Septembris 1610.

700. Vicarius Apostolicus non potest functiones Episcopales facere. S. R. C. 15. Februarii 1614.

701. Vicarius Generalis absente Episcopo debet habere primum locum supra omnes Dignitates, et Canonicos. S. R. C. 13. Julii 1619.

702. Ad Missam Vicarii Generalis non debent accendi quatuor candelæ in altari; nec illi assistere debet duo Capellani cum cottis. S. R. C. 7. Augusti 1627.

703. Si Vicarius Episcopi incedit in habitu Vicariali, præcedere debet omnes Dignitates, et Canonicos, quantumvis Protonotarios; si vero assistat uti Canonicus, debet sedere in loco suæ receptionis. S. R. C. 26. Augusti 1645.

704. In Capella palatii Episcopalis absente Episcopo, vel sede vacante, potest Vicarius Generalis Missam celebrare, et in diebus festis ipsam audientes adimplent præceptum Ecclesiæ. S. R. C. 2. Julii 1661. Die vero 24. Novembris ejusdem anni sancitum fuit, non posse celebrari Missas, etiam pro Animabus Purgatorii, una hora post meridiem.

705. Vicario foraneo ratione sui Vicariatus nulla debetur præcedentia, seu præeminentia; et ad Præpositos forenses spectat præcedentia super Vicarios foraneos in Processionibus, Sessionibus, et aliis actibus fieri solitis occasione Synodi Diœcesanæ. S. R. C. 11. Martii 1684.

706. Vicario Apostolico in omnibus Ecclesiis, et Ecclesiasticis functionibus, debentur tantum illæ prærogativæ, quibus gaudent Vicarii Generales Episcopi; ei titulus Illustrissimi Vicario Apostolico non debetur. S. R. C. 12. Augusti 1694.

707. Vicario Generali debetur primus, et dignior locus, ac præcedentia supra primam, et omnes alias Dignitates, et Canonicos Ecclesiæ Cathedralis, tam in choro, quam in Processionibus, et aliis functionibus Ecclesiaticis. S. R. C. 2. Decembris 1684.

708. Vicarii foranei in functionibus Ecclesiasticis, nimirum in Missis, Vesperis, Processionibus, Sessionibus locorum, aliisque similibus, non debent præcedere Archipresbyteris, aliisque Curatis Parochialium. In Congregationibus vero Casuum conscientiæ, quæ solent fieri, debent præcedere supra omnes etiam Archipresbyteros. S. R. C. Februarii 1685.

709. Vicario Generali in functionibus Ecclesiasticis in choro, Processionibus, Synodo et aliis actibus publicis, et privatis, competit præcedentia supra Capitulum Cathedralis. S. R. C. 13. Martii 1688.

710. Vicario Generali, quotidiano habitu induto, sive sit Protonotarius cum Rocchetto, et Mantelletto, danda est semper, et ubique præcedentia super omnes Dignitates, et Canonicos, sacris vestibus non indutos. S. R. C. 30 Julii 1697.

711. Vicario Generali nunquam competit præcedentia supra Canonicos sacris vestibus indutos, neque in choro, neque in Processionibus; nec ei competit usus sacrarum vestium, nisi sit de gremio Capituli, et eo casu stare debet in loco suæ receptionis, juxta alias resoluta, S. R. C. 2. Decembris 1690.

Vide Cæremoniarius. Dignitas. Missa Conventualis, Præcedentia. Processio, Thurificatio.

VIGILIA.

712. Occurrente vigilia S. Mathiæ Apostoli in feria tertia post Dominicam Quinquagesimæ, observandum est jejunium, quod non potest anticipari ratione carnisprivii. S. R. C. 23 Janarii 1694.

713. In Vigilia Omnium Sanctorum, si occurrit Missa de Festo semiduplici, post Orationem vigiliæ tertia Oratio erit *A cunctis*, non vero de Spiritu Sancto. S. R. C. 21. Junii 1710.

714. Occurrente vigilia S. Joannis Baptistæ in die Festo SS. Corporis Christi, anticipato jejunio vigiliæ prædictæ in die 22. Junii ad formam Constitutionis 232 Urbani VIII., emanatæ 24. Septembris 1638, de eadem vigilia nihil fit in Officio, et Missa. S. R. C. 18. Septembris 1706.

Vide Missa Defunctorum. Missa votiva. Octava.

PARS SECUNDA

CONTINENS DECRETA.

Quæ ad Rubricas Breviarii pertinent.

ALLELUIA.

715. Ad Invitatorium, Antiphonas, Responsoria, et Versiculos, in Officio parvo B. M. V., tempore paschali non additur *Alleluia*. S. R. C. 28. Martii 1626.

716. In expositione, et repositione Sanctissimi Sacramenti non est addendum *Alleluia* ad versiculum *Panem de Cœlo etc.*, S. R. C. 5. Julii 1698. *Hoc intelligitur extra tempus paschale, et octavam Corporis Christi.*

717. Quando Festum Ss. Philippi et Jacobi celebratur extra tempus paschale, omitti debent omnia *Alleluia;* Asterisci vero non tolluntur. S. R. C. 5. Maii 1736, *Hic notandum ex Gavanto, quod repetitio ultima in istis responsoriis debet esse brevior, non autem prolixior.*

ANTIPHONA.

718. Antiphonæ feriales ad laudes ante Nativitatem omitti possunt in Festo solemniter celebrato, ut contingit in Festo S. Thomæ, sed antiphonæ majores ante Nativitatem, etiam, in Festis solemnioribus, dicendæ sunt ad *Magnificat*. S. R. C. 17. Novembris 1607.

719. In fine Completorii Festi Purificationis B. M. V. dicitur antiphona *Ave Regina Cœlorum*. S. R. C. 27 julii 1624.

720. Occurrente Festo Purificationis B. M. V. in Dominicis Septuagesimæ, vel similibus aliis privilegiatis, ita ut illius Officium transferri debeat, non est ob id protrahenda *Alma Redemptoris*, sed ut supra post Completorium diei secundæ Februarii dicenda est antiphona *Ave Regina Cœlorum*, sublato quolibet alio asserto difformi quarumcumque Ecclesiarum usu, jure, consuetudine: et ita ab omnibus, qui Romano Breviario utuntur, pariformiter servari mandavit S. R. C. 11 Januarii 1681. Hoc Decretum confirmatum fuit 10. Januarii 1693, etiam si habeat prædictum Festum octavam. Tertio confirmatum fuit 14. Februarii 1705. Quarto demum 4. Aprilis 1705.

721. Antiphona in choro Cathedralis postquam primo loco data fuerit Celebranti a cornu Epistolæ, danda est secundo loco primæ dignitati sive a cornu Evangelii, sive a

cornu Epistolæ existenti, et sive interveniat, sive non, prima Dignitas, quæ sedet a dicta parte Evangelii, non obstante allegata consuetudine. S. R. C. 21. Martii 1655.

722. In Festo Ss. Cornelii etc. die 16. Septembris, pro commemoratione Ss. Euphemiæ, et Sociorum, in primis Vesperis dicatur antiphona; *Gaudent in Cœlis*, et in Laudibus antiphona *Istorum ;* quod servatur in similibus casibus : secus si transfertur Officium Ss. Cornelii etc. S. R. C. 14, Decemb. 1709.

723. Quando Festum S. Raphaelis celebratur Dominica tertia post Pascha, in primo nocturno antiphona erit *Multa magnalia*, in secundo nocturno *Archangele Raphael*, in tertio autem *Angelus Archangelus.* S. R. C. 5. Maii 1736.

724. In Festo S. Caroli Borromæi 4. Novembris, in primis Vesperis pro commemoratione Ss. Vitalis, et Agricolæ MM. antiphona erit *Istorum* cum versu *Lætamini*, ad Laudes *Vestri capilli* cum versu *Exultent justi*, S. R. C. 5. Maii 1736.

725. Quando antiphonæ, et versus in Vesperis variandi sunt pro commemoratione alicujus Simplicis facienda, tunc ad *Vesperas* primo accipienda est antiphona cum versu Laudum; si vero plures sint commemorationes, tunc pro secunda commemoratione sumetur antiphona ex secundis Vesperis, cum versu secundi nocturni; tertia vero commemoratio fiet desumendo antiphonam primam ex tertio nocturno, cum versu ejusdem nocturni. Ad *Laudes* vero prima commemoratio cum versu erit propria ex primis Vesperis; secunda commemoratio fiet cum antiphona prima tertii nocturni, et versu ejusdem nocturni ; tertia autem commemoratio fiet desumendo antiphonam ex secundis Vesperis, et versum secundi nocturni. S. R. C. 5. Maii 1736.

726. In Officio votivo Immaculatæ Conceptionis in antiphona, quæ dicitur *Post partum Virgo inviolata permansisti*, dici non potest *Immaculata*. S. R. C. 23. Junii 1736.

Vide Alleluia. Canonicus. Commemoratio. Magister Cæremoniarum. Suffragia.

BREVIARIUM.

727. Tertiarii S. Francisci degentes in sæculo possunt uti Breviario Ordinis Minorum, et illius Kalendario conformari. S. R. C. 7. August. 1694. *dummodo non sint obligati choro alicujus Ecclesiæ, quæ habeat usum Breviarii Romani, ut ex Decreto* 28. *Sept* 1602.

728. Quoad mutationem Breviarii attendatur Decretum allatum in prima parte, *v.* Missale.

CANONICI.

729. Canonici debent cantare alta voce; et potest Episcopus eos hortari ad id faciendum. S. R. C. 23. Novemb. 1602.

730. Canonicus Officium faciens ad Vesperas non potest recusare assistentiam Clericorum in defectu Capellanorum, vel Beneficiatorum, sub prætextu, quod Cæremoniale dicat, id munus pertinere ad Capellanos, vel Beneficiatos. S. R. C. 15. Martii 1608.

731. Ad Canonicum hebdomadarium in Matutinis, et Vesperis spectat primam antiphonam intonare, initium hymnorum, et antiphonas ad *Benedictus*, et *Magnificat*: Capellani vero tenentur eidem facere præintonationem, dum est paratus. S. R. C. 5. Julii 1653.

732. Antiphonas primas recipere in choro, et Spiritum Sanctum invocare in Capitulo, spectat ad primum Canonicum Cathedralis Ecclesiæ, quando sit constitutus in ordine Episcopali, non autem ad primam Dignitatem. S. R. C. 17. Novemb. 1674.

Vide Lectiones.

CAPELLANUS.

733. Capellani Episcopi, qui cum eo recitant Officium, debent se illi conformare. S. R. C. 11. Junii 1605.

CHORUS.

734. Destinatus ad regendum chorum, non est dimovendus a choro, ut assistat Episcopo. S. R. C. 5. Septembris 1603.

735. Chorus universus ad Primam, et Completorium debet replicare *Misereatur tui, et Confiteor*. S. R. C. 19. Maii 1607.

Vide Officium.

COMMEMORATIONES.

736. Commemoratio S. Mariæ in suffragiis Sanctorum debet fieri in Ecclesiis eidem dicatis, etiam si ejus Officium parvum in chorum recitatum fuerit. S. R. C. 10. Januarii 1604, 13. Junii 1682, 10. Junii 1690, 23. Aprilis 1695. *Simile Decretum vide v.* Suffragia.

737. Commemoratio de Cruce ordinaria sufficit in Ecclesiis dicatis in honorem S. Crucis, pro commemoratione Tituli Ecclesiæ. S. R. C. 30. Martii 1621.

738. Si occurrat Officium novem lectionum de pluribus Sanctis Virginibus, et Martyribus,

eo die, quo cadit Festum simplex ejusdem qualitatis, servanda est pro commemoratione Simplicis antiphona *Istarum*, ut in Festo SS. Perpetuæ, et Felicitatis VV. et MM. S. R. C. 7. Decemb. 1680.

739. In festo Ss. Nominis Mariæ non est facienda commemoratio de ejusdem Nativitate, et in secundis Vesperis de Nativitate, cadentibus in Sabbato, non est facienda commemoratio de prædicto SS. Nomine Mariæ. S. R. C. 23. Septemb. 1684.

740. Si uno die occurrant plures Martyres, quorum Officium unum sit semiduplex, et aliud simplex; in Vesperis pro commemoratione simplicis servanda est Rubrica XI. de Commemoratione num. 8, nisi aliter assignetur in propriis locis, ut ibi docet Rubrica. S. R. C. 10. Januarii 1693.

741. Die Octava Sancti proprii cadente in Festum Conceptionis B. M. V. et Dominica secunda Adventus die 7. Decemb., in primis Vesperis Conceptionis prius debet fieri commemoratio de octava Sancti, deinde de Dominica, juxta dispositionem Tabellæ secundæ de concurrentia Dominicæ majoris sive primæ, sive secundæ classis, cum die octava, ut ibi regula tertia; quemadmodum præcise docet Rubrica Breviarii de Commemorat. num. 11. S. R. C. 10. Januarii 1693.

742. In Desponsatione B. M. V. non est facienda commemoratio S. Josephi, nisi constet de speciali concessione. S. R. C. 5. Maii 1736, et die 16. Februarii 1737. *Quo specialis concessio habetur pro Ordine Minorum.*

743. Quando dies octava Dedicationis impeditur per Festum majoris ritus, et in ea occurrat Dominica, vel concurrat in primis Vesperis, aut secundis semiduplex, commemoratio diei Octavæ facienda est ante commemorationem Dominicæ occurrentis, et semiduplicis cujuscumque occurrentis. S. R. C. 5. Maii 1736.

744. In Officio Ss. Sacramenti, quod recitatur singulis quintis feriis in Germania, etc. et in Officio Immaculatæ Conceptionis, quod ex indulto S. R. C. pariter in Germania sub ritu duplici in Sabbato, quoad commemorationes in his faciendas servetur Rubrica de Commemorationibus : Et commemoratio S. Benedicti a PP. Benedictinis fiat in semiduplici, simplici, et feria: Et quoad Officia S. Benedicti, S. Scholasticæ, Ss. Sacramenti, et Immaculatæ Conceptionis, servetur Decretum diei 20. Martii 1706, quo prohibentur hujusmodi Officia celebrari intra Quadragesimam, Adventum, Quatuor tempora, Ferias Rogationum, et Vigilias omnes sive cum jejunio, sive non. S. R. C. 23. Junii 1736.

745. In Commemorationibus communibus, sive Suffragiis Sanctorum per annum, dum fit de aliquo Sancto, cujus antiphona habet in fine *Alleluia*; debet hæc recitari cum *Alleluia*, si contineat verba, quibus exprimatur gaudium, victoria, et similia; alioquin *Alleluia* omittatur. S. R. C. 29. Novembris 1738. *Omittitur pariter a Dominica Septuagesimæ usque ad Pascha.*

746. Ubi Festum S. Petri ad Vincula, vel conversionis S. Pauli, est Titulus Ecclesiæ, semper per octavam facienda est commemoratio distincta alterius, prout in die Festi, non autem unica utrique communis per antiphonam *Petrus Apostolus*. S. R. C. 2. Septembris 1741.

Vide Antiphona. Lectiones. Officium. Suffragia.

CONCURRENTIA.

747. In concurrentia Festorum S. Antonii Patavini Confessoris, et S. Basilii Episcopi, et Confessoris, quæ Panormi ex indulto Apostolico sub ritu duplici majori celebrantur, Vesperæ dimidiandæ sunt, et faciendum in Capitulo de sequenti, cum commemoratione præcedentis. S. R. C. 17. Junii 1684.

748. Concurrente Sancto antiquiori Patrono Civitatis cum alio Sancto recentiori pariter Patrono, nulla habenda est ratio de posterioritate Patronatus; unde Vesperæ dimidiandæ sunt. S. R. C. 17. Junii 1684.

749. In concurrentia plurium Officiorum æqualis ritus, sive Martyrum, vel Confessorum, aut Virginum, vel Viduarum, minime attenditur dignitas eorum, sed præferenda sunt Festa posteriorum, si celebrentur pompa solemniori, aut sint ex illis Festis, quæ celebrantur in propriis Locis, et Ecclesiis; et hoc juxta verba Rubricæ de Concurrentia Officii tit. 11. num. 2.: *Inter Festa æqualis ritus, etc.* S. R. C. 20. Julii 1686. *Hoc idem resolutum fuit ab eadem S. R. C. in concursu Officii alicujus Regni cum Officio alicujus Religionis*, die 20. Martii 1683.

750. Sanctus Martyr in concurrentia Officii duplicis cujuscumque classis cum Sancto Confessore, non debet habere integras Vesperas propter majorem dignitatem, vel nobilitatem, quam habet Martyr præ Confessore; sic in

concurrentia Confessoris respectu Virginis, et in quacumque alia concurrentia Officiorum æqualis ritus: aliter enim fit in concurrentia Festorum Domini, B. M. V., Angelorum, et Apostolorum, quam fiat in prædictis concurrentiis, in quibus standum est præscriptioni Rubricæ Breviarii Rom. de Concurrentia num. 2. quæ habet: *Regulariter fit a Capitulo de sequenti*. S. R. C. 14. Decembris 1709. *Notandum, quod S. Joannes Baptista, et S. Josephus Sponsus B. M. V., præferendi sunt Apostolis.*

751. Occurrente eadem die Festo novem lectionum Kalendarii particularis cum altero Festo Kalendarii universalis, quæ tamen sint ejusdem ritus, prius recitari debet de Festo Kalendarii particularis, et postea universalis. S. R. C. 22. Januarii 1689.

752. Die 2. Martii 1681. decreverat eadem S. R. C. quod occurrente ut supra, si neutrum cum solemnitate celebretur, et utrumque sit ejusdem ritus, servetur ut supra die 22. Januarii 1689. *Quod confirmatum est per Decretum ejusdem S. R. C.* die 12. Julii 1704, *uti decreverat* 27. Septemb. 1698., *et iterum decrevit* die 16. Februarii 1737.

753. Festum semiduplex incidens in Festo duplici infra octavam non privilegiatam, transferendum est in diem immediate sequentem, non impeditam Festo novem lectionum, ut fit de semiduplici occurrente in Dominica infra octavam non privilegiatam. S. R. C. 30. Septembris 1679, et hoc etiam si adsit aliud ejusdem dignitatis Festum prius translatum: *quod totum postea ab eadem S. R. C. confirmatum est* die 23. Junii 1736, *et denuo* 16. Februarii 1737.

754. In concurrentia Festorum ejusdem ritus, et alias quomodocumque parium, primum locum habet Officium Ecclesiæ particularis, secundum locum Officium Ordinis, sive Religionis, tertium Diœcesis, quartum Nationis, quintum Officium Ecclesiæ universalis. S. R. C. 23. Junii 1736.

Vide Consecratio. Festum. Octava. Vesperæ.

CONSECRATIO ECCLESIÆ.

755. Consecrator Ecclesiæ potest in actu Consecrationis statuere aliam diem pro Anniversario ejusdem Consecrationis. 19. Februarii 1587. *Hoc Decretum, cum editum fuerit anno 1587, hoc est antequam inciperent scribi in Regestis S. R. C. Decreta ab eadem emanata (quod contigit anno 1602.) ideo in prædictis Regestis non reperitur, sed quia affertura Gavanto in suo Indice, etiam in hoc nostro exhibetur.*

756. Dedicationis Festum extra actum Consecrationis non potest amplius mutari ab Episcopo, inconsulta Sede Apostolica. S. R. C. 16. Octobris 1604.

757. Si Ecclesiæ Dedicatio accidat in Festo Nativitatis B. M. V., Officium fieri debet de Dedicatione, et duæ Missæ possunt cantari eadem die; infra octavam vero fiat de digniori. S. R. C. eodem die, et anno superius descripto.

758. Dedicatio Ecclesiæ Cathedralis in Civitate celebratur cum octava, in Diœcesi vero sine octava. S. R. C. 2. Maii 1619.

759. Festum Dedicationis aliarum Ecclesiarum a Cathedrali celebrandum est tantum in ea Ecclesia, ubi Consecrationis dies peragitur. S. R. C., quæ insuper declaravit non posse celebrari Festum Consecrationis illius Ecclesiæ, quam certum est non fuisse consecratam, vel dubium est; si autem constet de Consecratione, sed ignoretur dies, potest Ordinarius assignare diem pro Festi prædicti celebratione. S. R. C. 18. Augusti 1629.

760. Dum Episcopus in Consecratione Ecclesiæ non elegerit diem, Anniversarium Dedicationis debet celebrari in futurum diem, quo hactenus consuetum est celebrari. S. R. C. 20. Novemb. 1662.

761. Dedicatio Basilicæ SS. Salvatoris extra Almam Urbem non habet integras Vesperas secundas, si concurrat cum sequenti Officio duplici minori. S. R. C. 12. Julii 1664.

762. Regulares degentes in Civitate debent recitare Officium Dedicationis Ecclesiæ Cathedralis sub ritu duplici tantum sine octava; extra Civitatem degentes non tenentur. Item extra Urbem in Ecclesia, quæ propriam non habet Dedicationem, non debet fieri octava Dedicationis Ecclesiæ Cathedralis. S. R. C. 10. Juanuarii 1693., quod confirmatur ab alio Decreto ejusdem S. R. C. 29. Junii 1700.

763. Quando plures adsunt Cathedrales unitæ, Officium Dedicatioais cujuslibet Cathedralis non debet recitari ab universo Clero Diœcesum unitarum, sed in qualibet respective Diœcesi debet recitari de sua propria resrectiva Ecclesia Cathedrali. S. R. C. 8. Martii 1704.

764. Occurrente Dedicatione Basilicæ Ss. Salvatoris, vel Ss. Petri, et Pauli Apostolorum, infra Octavam Dedicationis aliarum Ecclesiarum, pro commemoratione Octavæ debet sumi

alia Oratio de Communi, nempe *Deus qui invisibiliter*. S. R. C. 25. Septembr. 1706. *Ita servetur in similibus casibus.*

765. Ecclesia pluribus in locis restaurata, et magna in parte renovata, licet de illius Consecratione signa nullibi appareant, neque aliæ probationes existant, tamen quia festum Dedicationis ejus in præteritum fuerat celebratum, non indiget nova Consecratione; et Episcopus potest transferre Festum Dedicationis illius ad aliam diem fixam, amplius non immutandam. S. R. C. 27. Novembr. 1706.

766. Cum Benedictus XIII. consecraverit Ecclesiam sacrosanctam Lateranensem die 28. Aprilis 1726., decrevit, Dedicationis hujus Festum singulis annis die 9. Novemb. esse colendum, tanquam Dedicationis Cathedralis Ecclesiæ Almæ Urbis, ab universo ejus Clero sæculari, et ejus districtus, juxta Decreta alias a S. R. C. edita, sub ritu duplici primæ classis cum octava: ita etiam cum Decreto eadem S. R. C. firmavit die 14 Septembris 1726. *Licet autem ex Decreto Benedicti XIII. Regulares non videantur obligati, sunt tamen ex vi Decreti S. R. C. diei 1. Aprilis 1662.. confirmati ab Alexandro VII. die octava ejusdem mensis, in quo demandatur, quod Regulares tenentur celebrare sub ritu duplici secundæ classis sine octava Festum Dedicationis Ecclesiæ Cathedralis; quod idem aliis Decretis declaravit.*

Vide Festum. Lectiones. Officium. Regulares. Translatio.

DIES NATALITIUS.

767. Dies natalitii hi omnes habendi sunt, qui licet vere non sint obitus, tamen ex Decreto Apostolico assignati sunt Festivitati alicujus Sancti veluti fixi, et veluti propria eorum sedes. S. R. C. 28. Novembr. 1682.

EPISCOPUS.

768. Episcopus Regularis debet recitare Officium juxta ritum suæ Diœcesis, non vero sui Ordinis. S. R. C. 11. Junii 1605.

769. Episcopus non potest extendere ad suam Diœcesim Officium illud, quod fieri solet in Civitate. S. R. C. 16. Januarii 1607.

770. Episcopus ad Matutinum in nocte Nativitatis potest sedere vel in sede chori, vel in sede Episcopali, prout melius sibi videbitur, et magis populo satisfaciet. S. R. C. 15. Martii 1608.

771. Episcopus non potest statuere diem Dominicam ad celebrandum Festum alicujus Sancti Martyris, de quo asservatur Reliquia insignis in aliqua Ecclesia, nec de eo celebrari debere Officium, et Missam, in ipsa die sui martyrii, nisi Reliquia sit de Sancto in Martyrologio Romano descripto, et nisi constet de identitate Reliquiæ ejusdem Sancti tibia autem non est Reliquia insignis. S. R. C. 3. Junii 1662.

Vide Capellanus. Officium.

FESTUM.

772. Si occurrat Festum Annunciationis B. M. V. in Dominica secunda, tertia, vel quarta Quadragesimæ, non fit Officium de Annunciatione, nisi in Ecclesiis sub invocatione Annunciationis dicatis. S. R. C. 1. Septemb. 1612.

773. Sub nomine Festi novem lectionum venit etiam Dominica. S. R. C. 23. Martii 1618.

774. Festum S. Josephi est de præcepto ubique. S. R. C. 8. Maii 1621.

775. Decreto S. R. C. sub die 3. Januarii 1622, declaranti, Festum Sancti Francisci esse de præcepto ubique, derogatum fuit ab ab Urbano VIII 13. Septembris 1642.

776. Festum S. Annæ est de præcepto ubique. S. R. C. 24. Aprilis 1622; ita præcepit, et mandavit Gregorius XV in sua Constitutione. que incipit *Honor laudis etc.*

777. Festum Angelorum Custodum est duplex minus. S. R. C. 2. Octobris 1627.

778. Ubi Festum S. Honuphrii celebrabatur cum Officio, et Missa, ante Bullam S. Pii V, potest continuari; post Bullam nequaquam introduci potest. S. R. C. 17. Novemb. 1632.

779. Si Festum Dolorum B. M. V. occurrat in aliud Festum altioris ritus, transfertur in Sabbatum sequens; si vero concurrat cum Festo Annunciationis ejusdem B. M. V. Vesperæ dicuntur de Annunciatione sine Commem. de Septem Doloribus. S. R. C. 3. Septembris 1672. *Quoad hoc Festum Benedictus XIII die 25. Januarii 1729 mandavit, quod quando in feria sexta post Dominicam Passionis non potest fieri Officium de Septem Doloribus, ob occursum alterius Officii altioris ritus, transferatur in Sabbatum sequens, etiam si in illo occurrat Officium aliud, dummodo non sit altioris ritus. Vide infra v.* Officium.

780. Festum SS. Nominis Mariæ celebretur Dominica infra octavam Nativitatis ejusdem B. M. V. sub ritu duplici majori in Ecclesia universali ab omnibus utriusque sexus Christifidelibus, tam sæcularibus, quam Regula-

ribus, qui ad horas canonicas tenentur. S. R. C. 20. Novemb. 1683, approbante Innocentio XI die 25 ejusdem mensis : et sub die 5. Februarii 1684 eadem S. R. C. approbavit Missam, et Officium proprium ejusdem Ss. Nominis.

781. Occurrente Festo Ss. Nominis Mariæ in die octava Nativitatis ejusdem B. M. V. Officium fiet de eodem SS. Nomine Mariæ, absque commemoratione de prædicta octava S. R. C. 15. Novemb. 1685, annuente Innocentio XI die 24 ejusdem mensis, et anni.

782. Festum Nativitatis S. Joannis Baptistæ præferri debet Festo Dedicationis Ecclesiæ, et habere integras secundas Vesperas, cum commemoratione tantum sequentis. In Festo autem Dedicationis Vesperæ sunt dimidiandæ, et a Capitulo debet fieri de Patronis, cum commemoratione Dedicationis, ut in utroque casu præscribitur a Rubrica de Concurrentia num 2. v. *Inter Festa.* Et infra Octavam Nativitatis ejusdem S. Joannis Baptistæ, Dedicationis, et SS. Patromorum, seu Titularium Ecclesiæ, faciendum est Officium de die infra octavam S. Joannis Baptistæ cum commemoratione aliorum octarum concurrentium. S. R. C. 21. Augustii 1688.

783. Si Festum Ss. Annunciationis B. M. V. occurrat feria VI in Parasceve, vel Sabbato sancto, Officium cum præcepto audiendi Sacrum, et vacandi ab operibus servilibus, transferatur ad feriam secundam post Dominicam in Albis, quæ dies in tali casu habeatur pro sede propria, et fixa, non obstante occurrentia cujuscumque alterius Festi, S. R. U. 11. Februarii, et 11. Martii 1690, approbante Alexandro VIII.

784. Festa Sanctorum celebranda sunt eo die quo cadunt; verum, si incidant in diem impeditam, transferenda sunt in alteram diem non impeditam, juxta Rubricas Breviarii Romani, neque immutari possunt de licentia Ordinariorum, ut pluries decrevit S. R. C., et signanter 14. Novemb. 1620, 3. Decembris 1630. 22. Novemb. 1631, et 2. Septemb. 1690.

785. Si Festum S. Josephi occurrerit in feria V majoris hebdomadæ, Officium transferendum erit ad aliam diem, juxta Rubricas Breviarii Romani. S. R. C. 13. Novembris 1692.

786. Festum Immaculatæ Conceptionis B. M. V, celebretur deinceps in Ecclesia universali sub ritu duplici secundæ classis cum octava. Innocentius XII. 15. Maii 1693. Et est de præcepto ubique, cum obligatione audiendi Missam, et vacandi ab operibus servilibus. Clemens XI, 6. Decemb. 1708.

787. Ubi celebratur Festum SS. Gabrielis, vel Raphaelis Archangeli, ad octavam Benedictionem dicatur *Cujus festum colimus*, et non *quorum*. S. R. C. 13 Septembris 1692.

788. Festum SS. Fabini, et Sebastiani, una simul celebratur in illis Locis, in quibus S. Sebastianus est Patronus minus principalis. S. R. C. 22. Septemb. 1698. *Quod si esset Patronus principalis, deberet attendi Rubrica generalis clarissima.*

789. Festum, et Officium S. Rosarii B. M. V, Clemens XI extendit ad Ecclesiam universalem, sub ritu duplici majori de præcepto, quolibet anno recitandum in prima Dominica Octobris, ut ex ejus Bulla quæ incipit *Cum alias*, die 3. Octobris 1716.

790. Festum SS. Nominis Jesu, cum Officio, ac Missa propriis, celebretur ab omnibus Christifidelibus, qui ad horas canonicas tenentur, Dominica II. post Epiphaniam, sub ritu duplici secundæ classis. S. R. C, 29. Novembris 1721, annuente Innocentio XIII, 20. Decemb. ejusdem anni.

791. Festum S. Benedicti, quod habet annexum Forum, incidens in aliquem diem majoris hebdomadæ, transfertur ad feriam tertiam post Dominicam in Albis, tamquam diem propriam, translato alio quocumque Officio, etiam æqualis ritus. S. R. C. 16. Septemb. 1730.

792. Festum SS. Angelorum Custodum debet habere integras utrasque Vesperas in concursu duplicis minoris. S. R. C. 6. Septemb. 1727.

793. Ubi celebratur Festum S. Barbaræ sub ritu duplici, etiam si sine speciali solemnitate, fiet de illa Officium, assignando aliam fixam diem S. Petro Chrysologo. S. R. C. 5. Maii 1736. *Id servandum in similibus casibus, ut eruitur ex pluribus Decretis particularibus, eodem die, et anno, quo supra, emanatis pro variis Locis. Ex Decreto autem de die 28 Augusti* 1706, *relato infra v.* Translatio, *hujusmodi assignatio diei fixæ non videtur facienda inconsulta Sacra Rituum Congr., et absque ejus assensu.*

794. Quando occurrit Festum aliquod in Diœcesi, quod sit de præcepto quoad Forum, Regulares de eo debent Officium illa ipsa die recitare, nisi apud ipsos occurrat eadem die aliud Festum, quod sit ejusdem classis, et ritus, sed majoris dignitatis. S. R. C. 5. Maii 1736.

795. In Festo S. Margaritæ Scotorum Reginæ ab aliquibus Breviariis expungi debent ultima verba sextæ lectionis : *Cujus Festum, ab eodem Pontifice concessum, Innocentius Undecimus ad octavam Idus Julii transferri jussit.* S. R. C. 5. Mai 1736.

796. Festum B. M. V. de Monte Carmelo celebrandum est ab omnibus de præcepto, et servari debet Decretum emanatum 24. Septembris 1726. S. R. C. 23. Junii 1736. *Quo die, mense, et anno, denuo decrevit, Festum SS. Nominis Mariæ celebrandum in Dominica post Nativitatem B. M. V., et quando dies octava est Dominica, omittenda est dies octava Nativitatis, nulla facta commemoratione ejusdem.*

797. Festa duplicia, quæ coluntur a Populo de præcepto, retinent eumdem ritum, quem alias haberent seclusa qualitate præcepti; nec sunt idcirco duplicia majora : unde qualitas Festivitatis non est ratio, quod Vesperæ dicantur integræ de tali Festo, nisi hoc Festum fruatur simul qualitate vel majoris dignitatis, vel altioris ritus ritus. S. R. C. 2. Septemb. 1741.

798. Festa, quæ sunt ritus duplicis, non celebrentur sub alio ritu, quam duplici minori, nisi constet de diversa concessione. Festa tamen Patronorum minus principalium, si celebrentur cum solemitate, habent in se naturam duplicis majoris ; et qualitatem duplicis minoris, si absque solemnitate peragantur. Symbolum autem in eorum missis recitandum non est, nisi in illis Ecclesiis, in quibus aut sacrum ipsorum corpus, aut insignis Reliquia adservatur, S. R. C. 1. Decemb. 1741.

Vide Alleluia. Antiphona. Commemoratio. Concurrentia. Hymnus. Lectiones. Octava. Officium. Patronus. Translatio.

HEBDOMADARIUS.

799. Consuetudo, ut hebdomadarius in Vesperis capiat Pluviale ad Capitulum, et non a principio Vesperarum, servari potest. S. R. C. 1. Septemb. 1607.

800. Hebdomadarius in decantandis in choro horis canonicis non debet uti stola. S. R. C. 3. Augusti 1663.

Vide Canonicus. Sedes.

HYMNUS.

801. Ubi Festum SS. Angelorum Custodum habet octavam, non possunt in Festo, et per octavam, terminari hymni ejusdem metri, sicut terminatur eorum hymnus in laudibus. S. R. C. 19. Junii 1700.

802. In Officio pro Sanctis Confessoribus, quoties eisdem fixa dies est assignata, quæ non est dies obitus eorum, ad hymnum *Iste Confessor* non debet dici *Meruit beatas scandere sedes* : quod idem servetur, si transferatur ad aliam diem, ob occursum alterius Officii. S. R. C. 11. Junii 1701.

803. In Festo Expectationis Partus B. M. V. hymni sunt concludendi cum versibus *Virtus, honor, laus, gloria*, et breve Responsorium ad Primam decet esse *Qui venturus es in mundum.* S. R. C. 26. Novemb. 1735, quod confirmatum fuit 16. Februarii 1737.

804. Quando in primis Vesperis S. Hermenegildi Martyris hymnus proprius non fuerit recitatus, ponendus est in Matutino, et hymnus Matutini substituendos est in Laudibus. S. R. C. 5. Maii 1736.

805. In hymno *Iste Confessor* pro Sanctis Confessoribus, juxta Decretum de die 11. Junii 1701, mutatur tertius Versus, quoties eorum Officium recitatur extra diem obitus ipsorum. Verum prædicta mutatio non fiet, quando Officium festivum Sancti Confessoris habentis octavam, non ultra octavam ipsam transfertur, quia tota octava nil aliud est, quam extensio ipsius Festi ; et ideo versus idem per reliquos octavæ dies, qui forte superunt, retinebitur. S. R. C. 2. Sept. 1741.

Vide Canonicus.

INVITATORIUM.

806. Tempore Passionis in Quadragesima, in fine Psalmi *Venite exultemus*, omissis *Gloria Patri*, et *nolite obdurare corda vestra*, debet repeti integre Invitatorium *Hodie si vocem Domini audieritis etc.* S. R. C. 4. Julii 1683.

Vide Alleluia.

LECTIONES.

807. Lectiones secundi nocturni propriæ S. Conradi approbantur pro Diœcesi Placentina. S. R. C. 24. Octobris 1600, et extenduntur pro Diœcesi Syracusana, et pro districtu, et Civitate Netina, die 19. Maii 1614, et conceduntur universo Ordini S. Francisci, die 2. Augusti 1625.

808. Lectiones duæ penultimæ, quando ab Episcopo Matutimum solemniter celebratur, sunt cantandæ a duobus Canonicis, qui hinc inde assistunt Episcopo, sive sint Dignitates,

sive Canonici, etiam ultimi, non obstante alia consuetudine. S. R. C. 18. Martii 1617.

809. Lectiones secundi, et tertii nocturni, deficientibus. cantoribus, cantandæ sunt a Canonicis, incipiendo a junioribus, ad præscriptum Cæremonialis. S. R. C. 4. Aprilis 1620.

810. Lectiones primi nocturni in Officio de Festo duplici majori sumendæ sunt ex ejus Communi, si ex concessione non habentur propriæ. S. R. C. 12. Julii 1664, et 5. Maii 1736.

811. In aliquibus Ecclesiis habetur Reliquia insignis alicujus Sancti, qui cum Socio est in corpore Breviarii, et uterque habet Festi simplicis ritum, ut in Festo Ss. Gervasii, et Protasii, quorum duæ lectiones vitam, amborumque mortem enarrant; in quo casu, si lectiones disjungi commode possunt, legenda est illa de Sancto, cujus fit officium duplex propter Reliquiam insignem in secundo nocturno, et hæc erit quarta lectio; quinta, et sexta sumendæ sunt de Communi, altera vero lectio disjuncta poni poterit pro lectione nona in tertio nocturno, tanquam de Sancto simplici, de quo fieri debet etiam commemoratio ad Laudes; si vero non possunt commode disjungi, utraque ponenda est in secundo nocturno pro quarta, et quinta lectione; sexta vero legenda est de Communi, et in hoc casu lectio nona pro simplici non repetenda est; fieri tamen debet de eo commemoratio. S. R. C. 16. Januarii 1677.

812. Occurrente Festo duplici cum simplici infra octavam Corporis Christi, de simplici legenda est lectio nono loco. S. R. C. 12. Septembris 1671, et 10. Januarii 1693, quod decretum fuit etiam 4. April. 1705. In Officio vero de die infra octavam omitti debet, ut eadem S. R. C. decreverat 8. Junii 1669.

813. Quando in mense Novembris sunt eadem die ponenda tria initia Prophetarum, dicenda est tantum unica lectio ex quolibet libro Prophetarum; nec possunt poni in quolibet Officio plura principia librorum quam tria, si vero sunt plura Officia habentia primas lectiones proprias prædicto tempore, possunt omitti aliqua ex dictis initiis Prophetarum, occurrente legitima causa. S. R. C. 5. Julii 1698. *Vide tamem Decretum de die* 5. *Maii* 1736. *paulo infra positum*, *in hac eadem pagina.*

814. Lectiones primi nocturni de Exodo, quæ leguntur in Dominica IV. Quadragesimæ, quoties ista sit impedita aliquo Festo primæ classis, reassumendæ sunt infra illam hebdomadam in Festo occurrente, carente lectionibus propriis primi nocturni, quæ desumerentur de Scriptura occurrente, si Festum illud incidisset extra Quadragesimam. S. R. C. 26. Novemb. 1735.

815. Quando in aliquo Festo lectiones primi nocturni assignantur legendæ sive propriæ, sive de Communi, omittur ea die etiam initium Scripturæ, et reponitur infra hebdomadam in Officio ritus inferioris, minoris dignitatis, et solemnitatis, etiam si tale Officium habeat lectiones proprias, aut sint de Scripra. S. R. C. 5. Maii 1736.

816. In Festo S. Joannis Chrysostomi, quoad lectiones in primo nocturno legendas, servetur Rubrica Breviarii Romani; unde extra Quadragesimam dicuntur Lectiones de Scriptura occurrente, intra Quadragesimam vero de Communi Doctorum. Idem in Festo S. Joannis de Matha, sed lectiones de Communi erunt *Beatus vir.* S. R. C. 5. Maii 1736.

817. Quando October habet tantum quatuor Dominicas, servetur omnino dispositio Breviarii Romani, et in feria V, VI et Sabbato hebdomadæ IV, legantur lectiones de Dominica V, continentes martyrium Ss. Machabæorum. S. R. C. 5. Maii 1736.

818. In tertio nocturno pro Festo S. Joannis Nepomuceni, tam intra, quam extra tempus Paschale, semper dicatur Evangelium *Nihil est opertum etc.* cum sua Homilia. S. R. C. 5. Maii 1736.

819. Cum sæpe contingat, ut in Diœcesi celebretur unum, et idem Festum, et alii in tertio nocturno unum assignent Evangelium, alii vero aliud, Religiosi sequi debent ordinem proprii Breviarii. S. R. C. 5. Maii 1736.

820. In Dominica in Albis potest legi nona lectio de Festo simplici occurrente, ut accidit anno 1735, de Sancto Aniceto; et in Dominica tertia post Pascha, ubi celebratum est Festum S. Raphaelis Archangeli, in tertio nocturno recitetur Homilia Sancti Joannis Chrysostomi, nempe *Cum vellet Deus etc.* S. R. C. 5. Maii 1736.

821. In die octava Dedicationis semper repetendæ sunt lectiones in primo nocturno, quæ jam lectæ fuerunt in primo nocturno Officii de ipsomet Festo Dedicationis, ut ex Rubrica Breviarii de Lectionibus n. 9. S. R. C. 5. Maii 1736.

822. Si in Dominica IV post Pascha legantur lectiones initii Epistolæ B. Jacobi Apostoli, in Festo Ss. Apostolorum Philippi, et

Jacobi legendæ erunt lectiones ejusdem Epistolæ, quæ occurrent dicendæ in illa feria. S. R. C. 5. Maii 1736.

823. In Festo S. Luciæ, ubi accidit Festum simplex, potest legi nona lectio simplicis. S. R. C. 23. Junii 1736., et die 16. Februarii 1737.

Vide Festum. Octava. Officium.

LITANIÆ.

824. Litaniæ majores, si occurrant in die Paschatis, transferantur in feriam tertiam sequentem. S. R. C. 25. Septembris 1627. *Non in feriam secundum.*

825. Non possunt in Litaniis inseri alii Sancti, præter ibidem descriptos; neque tempore pestis addendi sunt Titulares, et Patroni Civitatis, sine speciali concessione. S, R. C. 22. Martii 1631.

826. In Litaniis Sanctorum, pro diversitate functionum, et temporum assignatis, et in illis pro Animæ commendatione, post nomen S. Joannis Baptistæ statim adjungi debet illud S. Josephi; ita servari mandavit ab omnibus Christifidelibus Benedictus XIII. 19. Decemb. 1726. *Ex hoc Decreto infertur, quod S. Josephus præferendus est Apostolis, sicut eisdem præfertur, S. Joannes Baptista.*

Vide Regulares.

MAGISTER CÆREMONIARUM.

827. Magister Cæremoniarum non potest alterare, seu mutare consuetudinem circa præintonationem antiphonarum ad Vesperas. S. R. C. 28. Aprilis 1607.

MARTYROLOGIUM.

828. Postquam S. Canutus pro Ordine Benedictino fixe est repositus ad 20. Februarii, potest pridie hoc elogium legi in Martyrologio; *Sancti Canuti Regis, et Martyris, cujus dies natalis agitur VII. Idus Januarii;* non variata tamen dispositione Martyrologii Romani. S. R. C. 5. Maii 1736. *Ita in similibus casibus, ex sequenti Decreto.*

829. Festa illa, quæ a die obitus aliquorum Sanctorum translata, sortita sunt alium diem fixum, annuntianda sunt iisdem diebus, et verbis, in Martyrologio Romano descriptis; quod si eorum transferantur Officia, pridie, quam celebrentur, potest nunciari Festum illius Sancti, de quo sequenti die agetur solemnis memoria. S. R. C. Maii 1736.

830. Festa perpetuo in aliam diem translata, sunt pronuncianda in Martyrologio eo ipso die, quo celebrantur S. R. C. 2. Septemb. 1741. *Non sequitur tamen, non esse pariter pronnncianda eo die, quo cadunt : quod in modernis Martyrologiis pluribus exemplis evincitur.*

MATUTINUM.

831. Matutinum defunctorum pro generali eorum Commemoratione prohibitum est cantari pridie Vesperi in Festo Omnium Sanctorum, sed recitandum est mane die secunda Novembris post laudes diei. S. R. C. 1. Septemb. 1607. *Hoc Decretum non habet locum in Ecclesiis Cathedralibus, in quibus ex dispositione Cæremonialis Episcoporum Matutinum defunctorum canitur immediate post defunctorum Vesperas, ut declaravit.* S. R. C. 5. Julii 1698.

MONIALES.

832. Moniales in *Confiteor* ad Primam, et Completorium, ne dicant *Tibi Mater*, *Vobis sorores*, sed ut in Breviario. S. R. C. 18. Augusti 1629.

833. Moniales Ordinariis Locorum subjectæ non tenentur recitare Officia particularia Diœcesum; tenentur tamen recitare de Patrono principali Loci, et de Titulari Ecclesiæ Cathedralis, nec non de ejusdem Ecclesiæ Dedicatione; non vero de eorumdem Festorum octavis. S. R. C. 20. Novembris 1683. Hic notandum, quo S. R. C. 20. Martii 1683. decrevit, quod Regulares non possunt ad libitum recitare Officium de octava Patroni Principalis Ecclesiæ Cathedralis, et Titularis, ac Dedicationis ejusdem, nisi id specialiter ipsis Regularibus indultum fuerit ex vi concessionis Apostolicæ, vel Constitutionis Religionis approbatæ ab Apostolica Sede; et hoc comprehendit etiam Moniales Ordinariis subjectas, ut pro Monialibus decrevit S. R. C. 11. Februarii 1702.

OCTAVA.

834. Sanctæ Eulaliæ Officium cum octava, etiam si veniat in Quadragesima, juxta antiquam, et immemorabilem consuetudinem concedit S. R. C. 6. Decemb. 1608.

835. Nemini licet facere octavam pro defunctis sine speciali indulto Sedis Apostolicæ, neque intuitu alicujus altaris privilegiati licet exponere hanc tabellam *Indulgenza perpetua per li Morti*, sed tantum super ipso altari privilegiato : *Altare privilegiatum pro defunctis.* S. R. C. 13. Augusti 1667.

836. In Officio de die infra octavam Corporis Christi, non legitur nona lectio de Festo

simplici. S. R. C. 8. Junii 1669. *Sed, ut ex alio Decreto jam allato sub verbo* Lectiones, *si infra octavam prædictam occurrat Festum duplex una cum simplici, ejus lectio dici debet nono loco.*

837. Dies octavarum Assumptionis, Nativitatis, aliarumque Festivitatum B. M. V. Octavam habentium, concurrentes cum Officio duplici minori, habere debent integras utrasque Vesperas, ut disponit Rubrica ultimo posita in Officio octavæ Conceptionis, si concurrat cum Sancta Lucia. S. R. C. 1. Martii 1681, et 11. Augusti 1691.

838. Dies octava cujuslibet Festi, quia non transfertur, excludit, et transferri facit quodlibet Festum duplex, sive Majus, sive minus; solisque cedit Festis solemnibus primæ, vel secundæ classis, nisi sit octava privilegiata, qualis est octava Epiphaniæ, de qua in Rubricis generalibus. S. R. C. 1. Martii 1681.

839. Qui habent privilegium celebrandi octavam in Quadragesima, occurrente die infra octavam in feria quarta Cinerum, nullam debent facere commemorationem de octava neque in Laudibus, neque in Missa, et debent dicere Preces, Psalmos Graduales, etc., et servare omnino Rubricas dictæ feriæ IV Cinerum S. R. C. 24. Janarii 1683. Occurrente autem in eadem feria IV Cinerum die octava, Officium octavæ cessat omnino ad Nonam feriæ III præcedentis. S. R. C. 23. Junii 1736. Pariter occurrente die infra Octavam in Dominica Passionis, debent hujusmodi Privilegiati omittere commemorationem octavæ in Laudibus, ac Missa Dominicæ tantum, et dicere Preces ad Primam: si autem in eadem Dominica occurrat dies octava, Officium octavæ cessat ad Nonam præcedentis Sabbati. S. R. C. 23. Junii 1736.

840. In die infra octavam non potest fieri Officium, licet occurrens, de Sancto ad libitum. S. R. C. 1. Decembris 1684, et 15 Martii 1698.

841. Octava Omnium Sactorum, tamquam dignior, præferenda est octavæ Dedicationis Ecclesiæ. S. R. C. 5. Martii 1695.

842. Infra octavam Corporis Christi potest recitari Officium de duplici primæ, et secuncundæ classis, etiam translato; non autem in die octava, in qua nec de duplici secundæ classis occurrente fieri potest Officium, S. R. C. 30. Maii 1699.

843. Quando duæ octavæ simul occurrunt, quarum una sit Patroni principalis sub ritu duplici primæ classis, altera vero B. M. V. sub ritu duplici secundæ classis, recitandum est Officium de Octava Patroni principalis cum commemoratione octavæ B. M. V. S. R. C. 19. Junii 1700. Eadem Congregatio eodem die, et anno statuit, quod in Dominica infra octavam Nativitatis B. M. V. si occurrat alicubi octava aliqua, quia SS. Nomen Mariæ est ritus duplicis majoris, transferatur Officium SS. Nominis Mariæ, et fiat de Octava; quod non valet tamen pro octava Nativitatis ejusdem, de qua jam allatum est Decretum sub die 15. Novembris 1685. *v. Festum.*

844. Festa octavam habentia, quibus locis ob perpetuum impedimentum alius dies est assignatus, sunt semper celebranda sine octava, si de ea nihil post assignatum diem remaneat; vel cum residuo octavæ si aliqui dies supersint: cum quibus pariter festis, in aliam diem perpetuo translatis, non transfertur indulgentia eisdem concessa. S. R. C. 16, Septembris 1741.

Vide Commemoratio. Consecratio. Festum. Lectiones. Moniales. Officium. Regulares. Symbolum. Translatio. Vesperæ.

OFFICIUM.

845. Qui sunt de gremio alicujus Ecclesiæ, debent recitare Officium, quod in choro dicitur, licet morentur alibi. S. R. C. 30. Augusti 1602; non tamen tenentur Clerici, licet adscripti Ecclesiæ, non vero obligati ejusdem choro. Eadem S. R. C. eodem die, et anno.

846. Tertiarii S. Francisci degentes in sæculo, de gremio alicujus Ecclesiæ, et illius choro obligati, debent recitare officia particularia illius Ecclesiæ; secus autem si sint de gremio, et nullatenus choro intervenire debuerint. S. R. C. 28. Septemb. 1602.

847. De Sancto, cujus insignis Reliquia habetur, fieri potest Officium duplex minus in ejus Festo. S. R. C. 23. Novemb. 1602.

848. Non est reliquendum Officium Breviarii pro Officio devotionis. S. R. C. 29. Novemb. 1603.

849. Ubi viget consuetudo immemorabilis, potest recitari Officium de Communi pro Sanctis etiam non canonizatis. S. R. C. 11. Junii 1605. Hic apponendum aliud Decretum ejusdem S. R. C. emanatum 8. Aprilis 1628, nempe: De SS. Episcopis Locorum, Martyribus, Civibus, et aliis Festis, de quibus in Kalendario Romano, seu Bubricis Rreviarii nihil habetur, uti etiam de Beatis non canonizatis, nihil propria auctoritate statuatur, sed

omnino consulatur. S. R. C. *Quod Decretum non est contrarium antecedenti, quia ibi intervenit consuetudo immemorabilis.*

850. Servanda est antiqua, et laudabilis consuetudo, ubi recitatur in choro Officium parvum B. M. V. etiam in semiduplicibus, et Dominicis, non obstante Rubrica Breviarii. S. R. C. 1. Septemb. 1607.

851. Sub ritu duplici est recitandum Officium de Sancto, cujus habetur insignis Reliquia, ubi asservatur; vel sit corpus integrum, aut magna pars ejusdem, aut caput, et sit ex Sanctis approbatis, et positis in Martyrologio Romano S. R. C. 3. Junii 1617. Eadem S. R. C. 12. Maii 1618. *statuit, ad explicationem superioris Decreti super vocem* Ubi, *intelligi debere Ecclesiam, non vero Civitatem, vel Oppidum, ita ut Ecclesiæ aliæ totius Civitatis, vel Oppidi, possint idem Officium recitare; quod nequeunt.*

852. Officium Stigmatum S. Francisci, pro Clero est semiduplex. S. R. C. 2. Octob. 1627.

853. Non possunt locorum Ordinarii tam Sæculares, quam Regulares, addere Kalendariis, etiam propriis, Sanctorum Officia, nisi ea duntaxat, quæ a Breviarii Romani Rubricis, vel a S. R. C. seu Sedis Apostolicæ licentia, conceduntur; neque propria auctoritate, et quovis prætextu possunt mutare ritum, qui habetur in Kalendario Romano, seu Rubricis Breviarii, in altiorem ritum, neque extendere concessa Officia de loco in locum. S. R. C. 8. Aprilis 1628.

854. Celebrari non potest per totam Civitatem, vel Diœcesim, etiam de cujuscumque Ordinarii auctoritate, Festum cum Officio de Sancto, eo quod in Loco adsit Ecclesia Parochialis, vel Regularis, vel Abbatialis, aut aliqua Reliquia, sed tantum in Ecclesia ipsius Sancti Titularis, seu ubi asservatur Corpus, aut insignis Reliquia, et non alibi. S. R. C. 8. Apr. 1628.

855. Officia non approbata damnantur. S. R. C. 8. Aprilis 1628.

856. *Solemniter consuevisse fieri Officium*, de quo Rubrica Breviarii Romani sub tit. 1., significat Festum populi, aut Cleri, cum pompa exteriore apparatu, concursu, etc. S. R. C. 28. Octobris 1728.

857. Officia Sanctorum Episcoporum alicujus Loci possunt continuari de Communi, si constat illos fuisse canonizatos, vel per tempus immemorabile celebratum fuisset de illis Officium, et Missam. S. R. C. 28. Octobris 1628.

858. De Sancto canonizato non potest fieri Officium extra propriam Ecclesiam, sine novo Decreto. S. R. C. 9. Decemb. 1628.

859. Officium, et Missa S. Rochi conceditur tantum in Ecclesiis ad ejus honorem Deo dicatis. S. R. C. 16. Junii, et 26. Nov. 1629.

860. Dum aliqua legata relinquuntur cum onere celebrandi Officium alicujus Sancti sub altiori ritu, quam qui a Sede Apostolica ei præscribitur, licitum erit hujusmodi Officia solemnius celebrare quoad pompam extrinsecam, non autem quoad ritum Ecclesiasticum. S. R. C. 14. Maii 1644.

861. Recitatio Officii de Beatis non canonizatis non est satisfactoria præcepti, nisi quoad illos, quibus Sedes Apostolica de hoc indulsit; nec talium Beatorum nomina possunt poni in Kalendario, nisi illius tantum Loci, earumque personarum, in quo, et a quibus cultus Beati cum Officio, et Missa celebratur. S. R. C. 27. Septembris 1659. approbante Alexandro VII.

862. Recitantes ex legitima concessione Officium SS. Sacramenti in qualibet feria V. non impedita, illud persolvere debent, ut in die ejusdem Solemnitatis, Missam vero debent celebrare, quæ est votiva SS. Sacramenti. S. R. C. 12 Julii 1664. *Hujusmodi Officium SS. Sacramenti, si debet per annum recitari ut in die Solemnitatis ejusdem, ut patet ex relato Decreto, debet recitari cum Alleluia, quia in die Solemnitatis dicitur Alleluia; excepto tempore post Septuagesimam; et in Missa dicatur* Gloria.

863. Cum in omnibus Dominiis Imperio subjectis recitetur ex indulto Apostolico Officium proprium Ss. Angelorum Custodum cum octava mense Septembri, non est de eis recitandum etiam secunda die Octobris. S. R. C. 30. Septemb. 1679.

864. Officia concessa semel in hebdomada, ut de Conceptione B. M. V. in Sabbato, vel de SS. Sacramento in feria V, non sunt celebranda in Adventu, Quadragesima, Quatuor temporibus, nec in Vigiliis. S. R. C. 1. Martii 1681.

865. Ubi Festum S. Thomæ Cantuariensis Martyris celebratur sub ritu duplici, si occurrerit in Dominica, recitandum erit Officium de Sancto, cum commemoratione Dominicæ, et die 30. Decembris agendum de die infra octavam Nativitatis. S. R. C. 1. Martii 1681.

866. In Officio feriæ quartæ Cinerum, Privilegiati debent relinquere commemorationem octavæ, et dicere Preces, Psalmos Graduales, etc., et servare omnino Rubricas dictæ feriæ

quartæ Cinerum. S. R. C. 24. Januarii 1682. *Hoc Decretum habetur clarius supra, ad pag. 184. n.* 839.

867. S. Officium ad libitum non poterit celebrari, et habuerit etiam ritum simplicem de præcepto, eo anno non omittatur, sed celebretur ritu simplici. S. R. C. 13. Junii 1682.

868. Quando aliqua Officia concessa sunt, ut recitentur in diebus Dominicis, ut de Patrocinio B. M. V. etc., si aliqua ex dictis Dominicis impediatur aliquando ab alio Officio majoris ritus, vel dignitatis, in tali casu dictum Officium non potest transferri in aliam Dominicam, vel ad primam diem non impeditam, sed debet omitti. S. R. C. 20. Martii 1683. *Advertendum, dictum Decretum loqui de concessis, non de præceptis, nam præcepta transferri debent ad primam diem non impeditam. Sicuti pariter transferri debent Officia concessa toti alicui Regno, vel Provinciæ, ut patet ex responsione S. R. C. ad quæsitum Metropolitanæ Hispalensis*, ut infra n. 870.

869. Quando pro aliquo Festo, vel Officio concesso ponitur ritus duplex absque expressione majoris, vel minoris, concessio intelligenda est de duplici minori, etiam si ad honorem Deiparæ facta fuerit. S. R. C. 2. Octobris 1683.

870. Quando in Indultis, et Decretis super concessione Officiorum leguntur verba illa *recitari posse*, *fieri posse*, ita intelligenda sunt, ut nihil significent præter Officia ad libitum, quibus omnino competit Decretum 24. Januarii 1682. pro Sanctis ad libitum emanatum. S. R. C. 20. Novemb. 1683. Verum hic apponendum quod posterius decrevit eadem. S. R. C. 5. Maii 1736 nempe : Non possunt transferri officia illa affixa certis diebus, quæ sunt concessa pro Locis, et Ecclesiis particularibus ad eorum instantiam; at quando Officia prædicta sunt de præcepto pro aliquo Statu, sicut plura B. M. V. affixa certis diebus, transferantur. *Et cum supplicatum esset eidem S. R. C. pro declaratione : An sub nomine Sanctorum ad libitum comprœhendantur Officia duplicia, et semiduplicia Sanctorum, recitari concessa aliquibus Regnis, Provinciis, Civitatibus, et alicui particulari Ordini, cum particulis* possint, et valeant. S. R. C. die 16. Septembris 1730. *respondit* negative. Et die 26. Novembris 1735. *ad quæsitum Metropolitanæ Hispalensis, utrum scilicet Festum Patrocinii S. Joseph, toti Hispaniæ concessum sub ritu duplici in tertia Dominica post Pascha, si occurrat eodem die Festum majoris ritus, per quod transferendum sit, an transferri possit ? S. R. C. respondit* transferri posse, ita tamen, ut Archiepiscopus assignet pro dicto Festo aliquam diem, quæ non sit Dominica.

871. In Ecclesiis Titularibus sub invocatione S. Mariæ Angelorum, Officium cum Missa erit ut in Festo S. Mariæ ad Nives, sed lectiones secundi nocturni sumendæ sunt a secundo nocturno diei Nativitatis ejusdem B. M. V., mutato verbo *Natali* in verbum *Festivitate*. S. R. C. 10. Junii 1690.

872. Non licet aliquid ex devotione, seu auctoritate privata, miscere, mutare, vel apponere inter ea, quæ integrant Officia cujusvis diei; quia in Officiis Sanctorum nihil est addendum, vel immutandum, nisi a sancta Sede Apostolica concessum fuerit. S. R. C. 10. Junii 1690.

873. Officia Sanctorum ratione Corporis, seu insignis Reliquiæ recitanda, intelligi debent de Sanctis dumtaxat in Martyrologio Romano descriptis, et dummodo constet de identitate Corporis, seu Reliquiæ insignis illiusmet Sancti, qui reperitur in Martyrologio Romano descriptus : de ceteris autem Sanctis non descriptis in prædicto Martyrologio, aut de quibus a sancta Sede non fuerit specialiter concessum, Officia recitari, et Missæ celebrari non debent, sub pœnis de non satisfaciendo præcepto, aliisque in Constitutione S. Pii V. contentis : per hoc tamen, si tale Corpus, vel Reliquia insignis, legitima recognita fuerint ab Episcopo, debita veneratio non tollitur. S. R. C. 11. Augusti 1691., approbante Innocentio XII.

874. Officia ad libitum occurrentia infra octavas non privilegiatas, etiam particulares, et propriæ Religionis, omittenda sunt. S. R. C. 11 Augusti 1691.

875. In feria VI post octavam Ascensionis potest fieri de Officio semiduplici translato. S. R. C. 11 Augusti 1691.

876. Officium S. Francisci Salesii in posterum est duplex. S. R. C. 24 Novemb. 1691, annuente Innocentio XII.

877. A die 17 Decembris inclusive, usque ad vigiliam Nativitatis Domini exclusive, fieri potest quodcumque Officium duplex, vel semiduplex, occurrens, vel translatum, sed in utriusque Vesperis pro commemoratione feriæ dicantur Antiphonæ majores tunc occurrentes. S. R. C. 17 Maii 1692. Idem statutum fuerat 5 Martii 1644.

878. In Officio simplici Martyris, qui san-

guinem non fudit, pro secundo responsorio dicendum est *Domine prævenisti*, in quacumque feria occurrat, nec tantum in feria IV. S. R. C. 10. Januarii 1692.

879. Officium S. Margaritæ Viduæ, Scotorum Reginæ, deinceps est semiduplex de præcepto. S. R. C. 21. Februarii 1693, annuente Innocentio XI.

880. Officium semel in hebdomada concessum, recitari potest die Sabbati, si tota hebdomada sit impedita; et in tali casu omittendum Officium de S. Maria in Sabbato. Prima autem die mensis non impedita Festo duplici, vel semiduplici, et in qua occurrit recitari Officiorum defunctorum, potest recitari supradictum Officium semel in hebdomada concessum, transferendo, vel etiam aliquando semel in hebdomada concessum, transferendo, vel etiam aliquando omittendo, Officium defunctorum. S. R. C. 27. Aprilis 1697 et 7. Febr. 1699. *Hoc Decretum intelligitur de Officio semel in hebdomada concesso extra diem fixam.*

881. Cum Officia non sunt ejusdem ritus Episcopus in sua Diœcesi non potest minus digno fixam digno fixam diem assignare. S. R. C. 15. Junii 1698.

882. Festa ad libitum, quæ semper cadunt infra octavas Sanctorum, celebrari non possunt, attento Decreto S. M. Innocentii XI, die 24. Januarii 1682 emanato. S. R. C. 15. Martii 1698.

883. Parochus duarum Ecclesiarum unitarum debet de ambarum Titulari recitare Officium juxta Rubricas, maxime si Ecclesiæ sint peræque unitæ. S. R. C. 5. Julii 1698.

884. Officium semel in hebdomada concessum non potest recitari in vigiliis ordinariis, nec in Quatuor temporibus, juxta alia Decreta jam emanata. S. R. C. 7. Februarii 1699.

885. Officium Semiduplex occurrens in Dominica infra octavam non privilegiatam, debet recitari feria secunda immediate sequente, dummodo non sit impedita dicta feria ab Officio novem lectionum occurrente; et hoc etiam si intercederet aliquod translatum primæ, vel secunde classis. S. R. C. 22. Decemb. 1696, 19. Julii 1700, et 1. Septemb. 1703.

886. Officium S. Petri de Alcantara Confessoris ad ritum duplicem elevatur. S. R. C. 16. Aprilis 1701, annuente Clemente XI.

887. Officium S. Ubaldi Episcopi et Confessoris, deinceps est semiduplex de præcepto. S. R. C. 11. Febr. 1702, approbante Clemente XI.

888. Officium Expectationis Partus B. M. V. pro sola Hispania, et non pro omnibus Regnis Hispano Monarchæ subjectis, indultum esse a Gregorio XIII, S. R. C. 4. Aprilis 1705 declaravit.

889. Officium Sanctorum ad libitum, sive duplex, sive semiduplex, occurrens in die, quo fieri debet Officium de Dominica anticipanda ante Septuagesimam, vel ante Dominicam 24 post Pentecosten, non est recitandum cum commemoratione dictæ Dominicæ neque transferendum, sed potius omittendum. S. R. C. 4. Aprilis 1705.

890. Infra octavam Corporis Christi, occurrente Festo novem lectionum, non debet omitti nona lectio Festi simplicis; in Officio enim tantum de Octava corporis Christi omitti debet dicta lectio. S. R. C. 4. Aprilis 1705.

891. S. R. Congregatio die 20. Martii 1706 magis explicavit dies, in quibus non potest recitari Officium concessum recitandum in singulis mensibus, vel hebdomatibus anni, nempe: In feriis Adventus, ac Quadragesimæ, in Quatuor temporibus, in Vigiliis sive cum jejunio, sive sine jejunio, in feria secunda Rogationum, atque in illa feria, in qua secundum Rubricas est reponendum Officium Dominicæ. *Decretum S. R. C. quoad hoc, habetur in Bullario particulari Clementis XI. Ad quos dies addidit eadem S. R. C. eodem die, et anno, die, in quibus ponendum est Officium duplex, vel semiduplex, translatum, et dies infra quascumque octavæ, in quibus non potest recitari dictum Officium, etc.*

892. Officium S. Heduvigis Viduæ est semiduplex de præcepto. S. R. C. 20. Martii 1706, annuente Clemente XI.

893. Officium S. Antonini Episcopi, et Confessoris, in posterum est semiduplex de præcepto. S. R. C. 2. Aprilis 1707, approbante Clemente XI 16 ejusdem mensis, et anni.

894. Diebus sexta, et septima infra octavam SS. Trinitatis, ubi est Titularis, faciendum est Officium de die secunda, et tertia infra octavam Corporis Christi, cum commemoratione SS. Trinitatis. S. R. C. 8 Junii 1709.

895. De Titulo, et Consecratione Parochialis Ecclesiæ, quæ non est Cathedralis, non debet fieri Officium in die, neque per octavam, a Sacerdotibus, qui non sunt de Clero illius Parochiæ, licet sub eadem Parochia degant. S. R. C. 17. Augusti 1709.

896. In occursu duorum Festorum, Officium

minoris ritus transferendum est in diem immediate sequentem, etiam si sit Dominica: hoc intelligitur quando talis occursus est perpetuus, et non per accidens. S. R. C. 2. Julii 1712, et die 20. Novemb. 1717.

897. Officium S. Pii V Papæ, et Confessoris, cum Lectionibus secundi Nocturni, et Oratione propriis, est semiduplex de præcepto S. R. C. 28. Januarii 1713, annuente Clemente XI 17. Februarii ejusdem anni.

898. Officium S. Agathæ Virginis, et Martyris, elevatur ad ritum duplicem. S. R. C. 26. Augusti 1713, approbante Clemente XI 29 ejusdem mensis, et anni.

899. Officium S. Joseph Sponsi B. M. V., cum novis Antiphonis, Versibus, Lectionibus primi Nocturni, Responsoriis, et Capitulis, et approbavit, ab omnibus Christifidelibus tam Sæcularibus, quam Regularibus, qui ad horas canonicas tenentur, die 19. Martii in posterum recitari, et in Breviario apponi mandavit S. R. C. 3. Februarii 1714, annuente Clemente XI sub die 4 ejusdem mensis, et anni.

900. Officium S. Joannis de Deo Confessoris elevatur ad ritum duplicem. S. R C., approbante Clemente XI 21. Aprilis 1714.

901. Officium S. Anselmi Archiepiscopi Cantuariensis, et Angliæ Primatis, elevatur ad ritum duplicem. S. R. C. 3. Februarii 1720, approbante Clemente XI 8 ejusdem mensis, et anni. In utrisque Vesperis dici debet ad Magnificat antiphona *O Doctor optime*, et in Missa *In medio* debet dici *Credo:* ita rescribente eadem S. R. C.

902. Officium proprium SS. Nominis Jesu ab omnibus Christifidelibus, qui ad horas canonicas tenentur, sub ritu duplici secundæ classis Dominica secunda post Epiphaniam recitari, et Missam respective celebrari debere, indulsit S. R. C. 29. Novembris 1722, annuente Innocentio XIII 29. Decembris ejusdem anni.

903. Officium S. Isidori Episcopi, et Confessoris, recitetur sub ritu duplici, cum Lectionibus propriis secundi, ac tertii nocturni, et octavo responsorio *In medio*, et Oratione *Deus, qui populo tuo*, nec non cum antiphona ad Magnificat in utrisque Vesperis *O Doctor optime;* assignata Missa de Communi Doctorum, cum *Credo*. S. R. C. 25. Aprilis 1722, approbante Innocentio XIII.

904. Officium S. Pauli primi Eremitæ deinceps est duplex minus. S. R. C. 11. Julii 1722, annuente Innocentio XIII 18 ejusdem mensis, et anni.

905. Officium S. Brigittæ Viduæ elevatur ad ritum duplicem. S. R. C. 26. Augusti 1724, annuente Benedicto XIII 2. Septembris ejusdem anni.

906. Officium S. Andræ Avellini Confessoris sub ritu semiduplici, cum Lectionibus secundi nocturni, et Oratione propriis, ubique recitetur. S. R. C. 7. Julii 1725, approbante Benedicto XIII 19. Augusti ejusdem anni.

907. Benedictus XIII concessit, ut in toto Ecclesiastico Statu ab omnibus, qui ad horas canonicas tenentur, sequentia B. M. V. Officia in ejus respective Festivitatibus recitari, et Missæ respective celebrari debeant, videlicet: Die 23. Januarii, Desponsationis B. M. V. cum S. Joseph; feria sexta post Dominicam Passionis, de Septem doloribus B. M. V.; die 16. Julii, B. M. V. de Monte Carmelo: Dominica secunda Novembris, Patrocinii B. M. V.: die 10. Decembris, Translationis Sacræ Domus Lauretanæ; et die 18. Decembris, Expectationis Partus B. M. V.: et ita Decrevit, et servari mandavit die 23. Augusti 1725. *Hæc, et similia Officia, utpote de præcepto recitanda in toto Statu Ecclesiastico, si aliquando fuerint impedita ab aliquo Officio majoris ritus, etiam si fuerint affixa alicui Dominicæ, nihilominus possunt transferri; idque colligitur etiam ex Decreto S. R. C.* 26. *Novembris* 1735, *et* 5. *Maii* 1736.

908. Officium S. Vincentii Ferrerii Confessoris deinceps est duplex. Benedictus XIII 5. April. 1726.

909. Officium B. M. V. de Mercede elevatur ad ritum duplicem majorem. Benedictus XIII 22. Martii 1727.

910. Officium S. Rosæ Limanæ Virginis sub ritu duplici, cum Lectionibus secundi Nocturni, et Oratione propriis, ab omnibus, qui ad horas, canonicas tenentur, recitari, et Missam respective celebrari, mandat Benedictus XIII 28. Julii 1727.

911. Quoad Officium B. M. V. de Monte Carmelo notandum, quod idem Benedictus XIII die 24. Septembris 1726 extendit ad omnes Christifideles utriusque sexus, qui ad horas canonicas tenentur, et recitari mandavit prout jacet, Romæ impressum anno 1726, et S. R. C. die 23. Junii 1736 declaravit, ad hoc teneri etiam quoscumque Regulares. Idem Summus Pontifex idem statuit quoad Officium de Septem. Doloribus B. M. V. sub ritu duplici majori die 22. Augusti 1727.

912. Officium S. Rosæ Viterbiensis Vir-

ginis, cum Lectionibus secundi nocturni, et Oratione propriis, prout erant approbatæ pro Ordine Minorum, celebretur in toto Statu Ecclesiastico, et in Etruria, sub ritu duplici de præcepto. Benedictus XIII 18. Jan. 1728.

913. Officium S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis, alias sub ritu semiduplici pro Ecclesia universali die 25. Maii recitari concessum in posterum ab omnibus utriusque sexus Christifidelibus, existentibus in tota Italia, et Insulis adjacentibus, qui ad horas canonicas tenentur, sub ritu duplici recitari posse, et debere, concessit Benedictus XIII 28. Januarii 1728. *Cui Officio assignata est dies* 27. *Maii, quia die* 25 *ejusdem mensis recitari debet in perpetuum Officium S. Gregorii VII sub ritu duplici minori.*

914. Officium SS. Joannis et Pauli Martyrum elevatur ad ritum duplicem, Benedictus XIII 21. Maii 1728. *Unde Rubrica illa quæ hactenus lecta est in Breviario ad diem* 26. *Junii, nempe :* Si hoc Festum venerit in Dominica, transfertur in sequentem diem, *modo cessat.*

915. Officium S. Eusebii Episcopi Vercellensis, et Martyris, cujus hactenus die 25. Decembris facta est sola commemoratio, in posterum ab omnibus, qui ad horas canonicas tenentur, recitetur die 16 ejusdem mensis sub ritu semiduplici, cum lectionibus secundi nocturni propriis, et Missa respective celebretur. Benedictus XIII 7. Julii 1728. *Nulla itaque fiat commemoratio S. Eusebii in primis Vesperis, Laudibus, ac Missa de die octava Conceptionis*; *et in relato Officio S. Eusebii responsorium octavum sit* Domine prævenisti, *fuit enim S. Eusebius vere Martyr, licet sanguinem non fuderit.*

916. Officium S. Gregorii VII Papæ, et Confessoris, cum Lectionibus secundi nocturni, et Oratione propriis, ab omnibus, qui ad horas canonicas tenentur, die 25. Maii sub ritu duplici recitari, et Missa respective celebrari, atque in Missali, ac Breviario Romano apponi, mandavit Benedictus XIII 25. Septem. 1728.

917. Quoad Officium Septem Dolorum ulterius Benedictus XIII. die 25. Januarii 1729. mandavit, quod, impedita feria sexta post Dominicam Passionis, transferatur ad Sabbatum immediate sequens, etiam si in dicto Sabbato occurreret aliud Festum duplex, dummodi non sit altioris gradus ; et illud Officium occurrens in Sabbato transferatur juxta Rubricas generales.

918. Officium S. Scholasticæ Virginis, cum Lectionibus secundi Nocturni, et Oratione propriis, ab omnibus, qui ad horas canonicas tenentur, sub ritu duplici recitari, et Missa respective celebrari debet. Benedictus XIII, 1. Februarii 1729.

919. Die 4. Decemb. recitari debet sub ritu duplici Officium S. Petri Chysologi Episcopi, et Confessoris, cum Oratione, et Lectionibus propriis, et respective Missa celebrari, ab omnibus tam Sæcularibus, quam Regularibus utriusque sexus, qui ad horas canonicas tenentur. Benedictus XIII. 10. Februarii 1720.

920. Officium S. Wenceslai Martyris in posterum est semiduplex de præcepto. Benedictus XIII, 14. Martii 1729.

921. Officium S. Joannis a S. Facundo Confessoris, cum Lectionibus secundi nocturni, ac Oratione propriis, ab omnibus, qui ad horas canonicas tenentur, sub ritu duplici recitetur, et Missa respective celebretur. Benedictus XIII, 16. Novemb. 1729.

922. Officium S. Monicæ Viduæ elevatur ad ritum duplicem. S. R. C. 6. Augusti 1730.

923. Officium S. Andreæ Corsini elevatur ad ritum duplicem a Clem. XII, 3. Januarii 1731.

924. Officia Sanctorum, quæ in fine anni supersunt, non sunt transferenda ad annum sequentum, sed quoties toto anni decursu de illis celebrari non valeat, tunc in illo anno diebus eorum propriis consideranda sunt tamquam simplicia, faciendo illorum commemorationem, ut fit in semiduplicibus, cum nona lectione composita ex omnibus lectionibus propriis secundi nocturni (si proprias habuerint) ad modum unius. S. R. C. 26. Novembris 1735, 8. Martii 1738, et 6. Septembris 1738. *Officia prædicta consideranda sunt tamquam simplicia, quatenus cum alio Officio majoris ritus, vel dignitatis occurrentia, nonam tantum lectionem, et commemorationem admittunt : hæc autem commemoratio fieri debet ad modum semiduplicis, scilicet in utriusque Vesperes, Laudibus, ac Missa Officii ea die currentis (dummodo in secundis Vesperis illam omitti non contingat ad sequens duplex* 2 *classis) etiam ante commemorationem de die infra octavam.*

925. Officium S. Stanislai Episcopi, et Martyris, deinceps est duplex. S. R. C. 10. Martii 1736, annuente Clemente XII, 13. ejusdem mensis, et anni.

926. Quamvis Officium B. M. V. de Monte Carmelo celebrandum sit prout in Festo S.

Mariæ ad Nives, Missa tamen, et non solum Evangelium, dicatur illa, quæ a Sede Apostolica approbata est, quæ incipit *Gaudeamus omnes, etc.* S. R. C. 5. Maii 1736.

927. Officium S. Margaritæ de Cortona de Communi nec Virginum, nec Martyrum, cum Oratione, Lectionibus secundi nocturni, et Antiphonis ad *Benedictus*, et ad *Magnificat*, ac Missa propriis, celebretur die 23. Februarii sub ritu semiduplici in tota Italia. S. R. C. Maii 1736, annuente Clemente XII. 11 ejusdem mensis, et anni.

928. Officia a Benedicto XIII demandata in honorem B. M. V, sub diversis Titulis superius expressis, pro toto Statu Ecclesiastico, omnia debent recitari sub ritu duplici majori. S. R. C. die 15. Sep. 1736.

929. Officium S. Vincentii a Paulo Confessoris sub ritu semiduplici celebretur, cum Oratione, ac Lectionibus secundi nocturni propriis, et in tertio nocturno Homilia in Evangelium *Designavit Dominus*, ut in Festo S. Lucæ 18. Octobris. S. R. C. 7. Decembris 1737, annuente Clemente XII. 11 ejusdem mensis, et anni.

930. In tota Italia, et Insulis ei adjacentibus, atque in aliis Dominis, Regnis, et Provinciis, die 21. Junii celebretur Officium S. Aloysii Gonzagæ Confessoris sub ritu duplici, cum Oratione, Lectionibus, ac Missa propriis. S. R. C. 18. Maii 1737.

931. Officium, et Missa S. Julianæ de Falconeriis, Fundatricis Tertii Ordinis Servorum B. M. V., cum Oratione, Hymno, et Lectionibus propriis secundi nocturni, sub die 20. Martii 1728 præfatæ Servorum B. M. V. Religioni, et Civitati Florentiæ concessum, in posterum, prout jacent, ab omnibus Christifidelibus utriusque sexus tam Sæcularibus, quam Regularibus, qui ad horas canonicas tenentur, die 19. Junii sub ritu semiduplici recitari, et respective celebrari debere indulsit. S. R. C. 8. Martii 1738., approbante Clemente XII. die 15. ejusdem mensis, et anni.

932. In Officiis SS. concessis Regularibus infra annum, puta Conceptionis, semel in hebdomada, et similibus, octava benedictio erit *Cujus festum colimus etc.*

933. Adveniente notitia alicujus Officii recitandi, a Sacra Rituum Congregatione recenter concessi, si talis notitia ita opportune perveniat, ut prædicti Officii recitatio evenire possit tempore congruo, scilicet, vel die a Sacra eadem Congregatione pro tali recitatione præscripto, vel diebus post illum vacantibus, quibus juxta rubricarum regulas hujusmodi Officium recitari possit, recitetur quidem si autem talis notitia non ita opportune pervenerit, ut prædictis diebus impleri potuerit, officii recitatio pro præsenti anno omittatur S. R. C. 11. Julii 1739.

934. Ubi adest Indultum recitandum qualibet feria V per annum Officium Ss. Sacramenti, occurrente in eadem feria V quocumque Officio novem Lectionum, etiam translato, omissa recitatione Officii SS. Sacramenti, faciendum est Officium ea die occurrens, etiamsi esset de die infra octavam. S. R. C. 1. Octobris 1740. *Idem dicendum de Officio per annum Immaculatæ Conceptionis, aliquibus in Locis quolibet Sabbato recitandum, et de aliis similibus.*

935. Ubi octava Corporis Christi ex indulto Sacræ Rituum Cong. est ita privilegiata, ut de nullo festo infra eamdem fieri possit, nisi fuerit primæ classis, in quo æquiparatur octavæ Epiphaniæ Domini; si aliqua alia octava inchoata sint ante Festum Corporis Christi, eo adveniente cessat octava jam inchoata. Quod si infra octavam Corporis Christi occurrat Festum primæ classis habens octavam, de eo celebrabitur Officium cum commemoratione octavæ Corporis Christi; sequentibus autem diebus fiet Officium de ipsa Octava Corporis Christi, cum commemoratione octavæ occurrentis. S. R. C. 22. Aprilis 1741.

936. Persolventes Divinum Officium extra Chorum, non tenentur ad psalmos Graduales, nec Pœnitentiales, neque ad Officium parvum B. M. V., nec defunctorum; quæ quidem Officia et Psalmi, sunt onera tantummodo ex præcepto implenda in choro. S. R. C. 2. Septemb. 1741.

937. In recitatione Officiorum particularium serventur Decreta a Sacra Rituum Congreg. edita super illorum recitatione, non excedendo limites concessionis: nec ad servandam uniformitatem licitum est, Officia alicui Diœcesi concessa recitare in aliis Diœcesibus ejusdem Regni, vel Provinciæ. Qui autem particularia Officia recitare, vel ipsa a ritu duplici minori ad duplicem majorem elevare desiderant, instent in eadem Sacra Congreg. pro illorum concessione, vel elevatione; et interim serventur Rubricæ tam de Occurrentia, quam de Concurrentia Festorum, quæ ex ritu Officii, non autem ex apparatu, et concursu, propriam ac veram desumunt solemnitatem. S. R. C. 1. Decembris 1742.

Vide Antiphona. Commemoratio. Concurrentia. Consecratio. Episcopus. Festum. Hymnus. Lectiones. Moniales. Octava. Patronus. Regulares. Sancti. Suffragia. Translatio.

OFFICIUM DEFUNCTORUM.

938. Matutinum defunctorum pro generali eorum Commemoratione non debet cantari pridie Vesperi in Festo Omnium Sanctorum, sed recitandum est mane die 2. Novembris post laudes diei. S. R. C. 23. Maii 1603, et primo Septemb. 1607. In Cathedralibus vero præsente Episcopo potest dici ante Completorium diei Omnium Sanctorum, ut declaravit S. R. C. 5. Julii 1698. *Huic Decreto non officit aliud Decretum S. R. C. editum* 22. Januarii 1701, *quia loquitur de Officio extra Cathedralem, et non præsente Episcopo.*

939. Officium pro die tertio, septimo, vel trigesimo post obitum defuncti, si cadat in die Dominico, vel festivo, transfertur in diem sequentem cum eadem solemnitate. S. R. C. 23. Maii 1603.

940. Commemoratio omnium Fidelium defunctorum non est celebranda, nec facienda in die Dominico, sed transferri debet in feriam secundam sequentem. S. R. C. 24. Septembris 1605, et 1. Septembris 1607.

941. Officium defunctorum non potest dici in semiduplicibus, et in Officiis novem lectionum, nisi ad effectum satisfaciendi menti Testatorum. S. R. C. 12. Julii 1628, et potest dici in choro separatim ab Officio diei, 12. Augusti 1682.

942. In Commemoratione omnium Fidelium defunctorum potest fieri Officium de Festo duplici minori, sed Missæ sunt celebrandæ de Requiem. S. R. C. 1686, et 17. Septemb. 1696, et 19. Junii 1700, et 5. Maii 1736. *Intellige, excepta Conventuali de festo post Tertiam.*

943. Quando ab aliqua Congregatione dicitur totum Officium defunctorum, non debet illud dici, ut secunda die Novembris, omittendo Psalmos post Vesperas, et Laudes positos in Officio defunctorum. S. R. C. 5. Julii 1698, et 23. Junii 1736, et 3. Augusti 1737, et 8. Martii 1738.

944. Vesperæ defunctorum pro prima die mensis dicuntur post Vesperas etiam Dominicæ, vel Festi de præcepto, si accidat. S. R. C. 23. Maii 1603.

945. Duplicatio antiphonarum præter diem Commemorationis omnium Fidelium defunctorum, et diem depositionis defuncti, fiat in diebus tertio, septimo, trigesimo, et anniversario tantum. S. R. C. 8. Martii 1738.

Vide Matutinum.

PATRONUS, PROTECTOR.

946. Usus semel introductus, et receptus, in Ecclesia Cathedrali Festum solemniter de aliquo Sancto tamquam de Patrono, continuandus est, licet non sit de antiquis Patronis Ecclesiæ, vel in Breviario Romano de eo non fiat Officium. S. R. C. 15. Martii 1608.

947. Festum Patroni Principalis Loci tenentur omnes cum Officio de eodem, etiam Regulares, celebrare, sed isti ad octavam non tenentur. S. R. C. 27. Martii 1628. Et 23. Maii 1639, eadem S. R. C. declaravit, in occurrentia octavarum plurium Patronorum, de principaliori dumtaxat fieri debere octavam; necnon declaravit Festum Patroni principalis Civitatis a Clero Sæculari Civitatis celebrandum esse cum octava, a Regularibus vero sine octava; in Diœcesi autem, ubi non adsit proprius Loci Patronus, similiter cum octava; at ubi colitur Festum peculiaris Patroni, nihil de Patrono Civitatis, vel attenta consuetudine, sub ritu duplici majori tantum, et sine octava; quod idem confirmavit 28. Septemb. 1658.

948. Cum S. Januarius fuerit declaratus Patronus principalis Regni Neapolitani, hinc die festo dicti Sancti in eodem Regno fieri debet Officium sub ritu duplici cum octava, sed de Sancto Januario tantum, non vero de sociis ejusdem, quorum Officium transfertur ad primam diem non impeditam. S. R. C. 12. Julii 1664.

949. Cum in pluribus Decretis dicatur, Regulares teneri ad recitationem Officii Patroni Loci, pro ly *Loci* intelligitur etiam Patronus Provinciæ, vel Regni, dummodo constet liquido de concessione Apostolica. S. R. C. Martii 1683.

950. In Patronorum, sive Protectorum præcedentia, servandus est ordo Hierarchiæ Ecclesiasticæ, et inter ordinem hierarchicum attendenda est anterioritas in electione. S. R. C. 11. Martii 1690.

951. In Sanctorum Patronorum electione non fieri debent promissiones servandi eorum diem festum tamquam de præcepto. S. R. C. 15. Martii 1698. *Quæ rejicit hujusmodi vota seu promissiones, et concedit servari posse tantum ex devotione.*

952. Eadem S. R. C. die 14. Februarii 1705, declaravit pro Regularibus, nomine

Patroni Loci, de quo ipsi tenentur recitare Officium sub ritu duplici primæ classis sine octava, non intelligi debere Patronum Parochiæ, intra cujus limites degunt, dummodo illa Parochia non esset Ecclesia Matrix nullius Diœcesis.

953. Festum Principalis Patroni alicujus Diœceseos a Regularibus est celebrandum ritu duplici primæ classis, et Dedicatio Ecclesiæ Cathedralis ritu duplici secundæ classis, sine octavis; extra Civitatem vero non tenentur ad Dedicationis Officium. S. R. C. 5. Maii 1736., et antea 16. Junii 1708.

954. De Patrono, seu Titulari Ecclesiæ, debet fieri Officium sub ritu duplici primæ classis cum octava a Clero eidem adscripto, etiam si Ecclesia non fuerit consecrata, sed tantum benedicta. S. R. C. 21. Junii 1710.

955. Super electione Sanctorum in Patronos, Decretum a S. R. C. de ordine Urbani VIII. emanatum die 23. Martii 1630 servetur, et est ejusmodi: S. R. C. annuente SS. D. N., in electione Patronorum mandavit, infrascripta in posterum servari debere, declarans, quod aliter facta electio nulla sit ipso jure.

I. Quod eligi possint in Patronos ii solum, qui ab Ecclesia universali titulo Sanctorum coluntur, non autem Beatificati dumtaxat.

II. Quod de Patrono Civitatis electio fieri debeat per secreta suffragia a populo, mediante consilio generali illius Civitatis, vel Loci, non autem ab Officialibus solum; et quod accedere debeat consensus Episcopi, et Cleri illius Loci; idemque servari debeat in Patrono Regni, qui pariter eligi debeat per secreta suffragia a populo singularum Civitatum Provinciæ; et quod repræsentantibus Regnum, Civitatem, vel Provinciam, nulla competat facultas eligendi Patronos, nisi ad hoc habeant speciale mandatum, et ulterius interveniat consensus Episcopi, et Clerici dictarum Civitatum.

III. Quod causæ electionis novorum Patronorum debeant in S. Congregatione deduci, et ab ea examinari, ac demum causa cognita ab eadem Congregatione approbari, et confirmari. Hoc Decretum emanavit die 23. Martii 1630.

Vide Festum. Regulares. Suffragia. Translatio.

PSALMI PŒNITENTIALES.

956. Psalmi pœnitentiales, et Graduales, dicuntur licite, ubi est consuetudo eos dicendi, pridie Vespere feriæ IV, et VI, post Completorium. S. R. C. 2. Augusti 1603.

REGULARES.

957. Regulares Ordinis Minimorum, cum in Orationibus S. Franciscum, præfati Ordinis Fundatorem nominant, non debent adjungere *de Paula*. S. R. C. 23. Decemb. 1624, sed clarius 1629.

958. Regulares tenentur quidem celebrare Festum de Dedicatione Ecclesiæ Cathedralis, sed sub ritu duplici secundæ classis, et sine octava. S. R. C. 1. Aprilis 1666. approbante Alexandro VII. die 8 ejusdem mensis, et anni.

959. Ratione communicationis Privilegiorum non potest recitari peculiare Officium concessum illi Ordini Regulari, de cujus privilegiis facta fuit communicatio. S. R. C. 15. Septembris 1668, et 30. Septembris 1679., et eodem anno die 16. Novembr.

960. Religiosi tenentur celebrare sub ritu duplici primæ classis cum octava Festum tam de Dedicatione, quam de Titulari Ecclesiæ illius Conventus, in quo morantur. S. R. C. 13. Junii 1682. Et eodem die, et anno decrevit, quod in occursu Officii Sancti proprii, et Officii concessi aliquibus Locis, seu Provinciis, vel Regnis ad libitum, debent recitare Officium proprii Sancti.

961. Regulares non possunt uti Kalendario Diœcesano: tenentur tamen ad recitationem Officii Patroni principalis Loci, ac Titularis Ecclesiæ Cathedralis, sed non ad eorumdem octavas. S. R. C. 20. Martii 1683.

962. Regulares possunt, et debent recitare Officia ad petitionem Regum, et Principum concessa aliquibus Regnis, Provinciis, et Ditionibus, recitanda a Clero Sæculari, et Regulari. S. R. C. 20. Martii 1683. Et eodem die, et anno decrevit, quod in occurrentia aliquorum Officiorum, quæ recitari debent in aliquibus Regnis, cum Officiis propriis Religionis, servanda est Rubrica de Translatione Festorum in dispari ritu, et dignitate, præferendo Officium, quod cum majori solemnitate, et populi concursu celebratur.

963. Eadem S. R. C. explicavit die 20. Martii 1683, illa verba *non tenentur recitare Officium de Octava* Patroni, vel Titularis principalis, et Dedicationis Ecclesiæ Cathedralis, ac Patroni Diœcesis, Regni, Provinciæ, vel Civitatis etc. dicendo, quod ly *non tenentur* nedum excludit ad libitum, sed importat etiam non posse, nisi id specialiter ipsis Regularibus indultum fuerit a Sede Apostolica, vel mandatum a Constitutione Religionis ab Apostolica Sede approbatæ.

964. Regularium Superiores non veniunt sub nomine Ordinariorum, et consequenter non possunt assignare aliquam ex Dominicis Novembris pro recitatione Officii de Patrocinio B. M. V., quod multis in Locis permittitur celebrandum in aliquo die Dominico præfati mensis, a Locorum Ordinariis eligendo. S. R. C. 22. Januarii 1701. *Hoc Officium pro Statu Ecclesiastico est assignatum a* Benedicto XIII *Dominicæ secundæ intra mensem Novembris.*

965. Regulares sola communicatione privilegiorum non possunt in Litaniis, et *Confiteor* addere nomen Sancti Fundatoris, absque speciali privilegio. Hoc ipsum de Officiis, et Missis aliis Religionibus concessis. S. R. C. 20. Martii 1706.

966. Quando occurrit Festum aliquod, quod sit de præcepto quoad Forum, Regulares de eo debent illa ipsa die Officium facere, nisi apud ipsos occurrat eadem die aliud Festum, quod sit ejusdem classis, et ritus, sed majoris dignitatis. S. R. C. 5. Maii 1736.

967. Regulares, quamvis ex consuetudine utantur Kalendario Diœcesano, non ideo tenentur ad recitationem Officii de Octava Patroni Loci, vel Titularis principalis. S. R. C. 16. Septemb. 1741. *Notandum quod ly* non tenentur *non importat* ad libitum, *sed æquivalet expressæ prohibitioni, ut constat ex Decreto superius posito pag.* 76. v. *Moniales.*

Vide Consecratio. Lectiones, Moniales. Officium. Patronus. Translatio.

RELIQUIÆ.

968. Insignes Reliquiæ, quarum ratione recitari potest Officium sub ritu duplici minori, sunt caput, brachium, crus, aut illa pars Corporis, in qua passus est Martyr, modo sit integra, et non parva, et legitime ab Ordinariis approbata. S. R. C. 8. Aprilis 1628.

Vide Episcopus. Officium.

RESPONSORIUM.

969. Ubi ex dispositione testatorum singulis diebus canendum est in Ecclesia Responsorium pro defunctis, potest quotidie decantari, exceptis festis primæ et secundæ classis, et octavis privilegiatis, necnon tota hebdomada majori: in prædictis autem festis primæ, et secundæ classis, et octavis privilegiatis, ac majori hebdomada, ne pia Testatorum voluntas defraudetur, Responsorium prædictum recitetur privatim in choro, absolutis horis canonicis. S. R. C. 8. Julii 1741.

SANCTI.

970. De Sanctis Episcopis Locorum, Martyribus, Civibus, et aliis Festis, de quibus in Kalendario Romano, seu Rubricis Breviarii nihil habetur, uti etiam de Beatis nondum canonizatis, nihil propria auctoritate statuatur, sed omnino consulatur. S. R. C. 8. Aprilis 1628.

971. Consuetudo triginta annorum non habet vim ad hoc, ut continuari possit recitatio Officii de aliquo Sancto in Ecclesia, in qua asservatur ejus Corpus, nisi doceatur, an sit descriptus in Martyrologio, et de ejus identitate constet. S. R. C. 5. Julii 1698.

972. Sanctorum Officia concessa aliquibus Regnis, Provinciis, etc. cum formula *recitari possint, et valeant*, non intelliguntur ad libitum; ideoque si non possint recitari in diebus assignatis, recitentur alia die non impedita, ut in superioribus Decretis. S. R. C. 16. Septembris 1730. *Notanda tamen sunt quæ dicta sunt in præcedentibus Decretis sub verbo* Officium.

SEDES.

973. Prima sedes in choro conceditur hebdomadorio parato tantum. S. R. C. 22. Augusti 1626. Vide Episcopus.

SUFFRAGIA.

974. Dum dicenda sunt suffragia Sanctorum in locis gaudentibus duobus, vel pluribus Patronis principalibus, facienda est commemoratio tantum de Patrono principaliori. S. R. C. 20. Nov. 1683.

975. In Ecclesiis Titularibus B. M. V. (*idem dicendum ubi B. M. V. sub quocumque Titulo est Patrona Loci, Diœcesis, vel Ordinis*) inter Sanctorum suffragia facienda est commemoratio de B. M. V., non obstante quod in choro recitetur ejusdem Officium parvum. S. R. C. 17. Junii 1684, et 14. Augusti 1691. *Quod etiam Decretum fuerat* 10. Januarii 1604, et 13. Junii 1682, et 10. Junii 1690, et 23. Aprilis 1695, quo ultimo Decreto assignatur etiam antiphona dicenda, nempe *Sancta Maria succurre miseris*, non obstante quocumque Titulo, per quod Ecclesia sit dicata B. M. V.

976. Si contingat fieri Officium de Festo semiduplici in vigilia Omnium Sanctorum, non obstante commemoratione vigiliæ, debent in Laudibus fieri suffragia solita; in Missa tamen non debet dici Oratio *A cunctis, etc.* S. R. C. 21. Junii 1710, *scilicet in Missa de vigilia prædicta; in Missa autem de prædicto*

Festo semiduplici debet dici oratio A cunctis, *ex Decreto relato in prima Parte v.* Vigilia, *pag.* 71.

Vide Commemoratio.

SYMBOLUM.

977. Symbolum S. Athanasii, quod dicitur ad Primam, laudabilius in choro recitatur stando. S. R. C. 23. Decemb. 1624.

978. Diebus infra octavam Ss. Trinitatis, ubi est Titulus Ecclesiæ, et in Festis infra dictam octavam occurrentibus, non debet ad Primam dici Symbolum S. Athanasii. S. R. C. 8. Junii 1709, et 5. Maii 1736. In hoc tamen ultimo Decreto statuit eadem S. R. C., non solum dici debere dictum Symbolum in die Festo, sed etiam in octava die ejusdem solemnitatis.

TRANSLATIO.

979. Habentes privilegium recitandi Officium Ss. Sacramenti feria V singularum hebdomadarum et Sabbato Officium B. M. V. sub ritu semiduplici, exceptis solitis temporibus, si in prædictis duobus diebus, vel in uno eorum, reponendum esset Oficium translatum, possunt ulterius transferre translatum, et in dictis diebus recitare Officium juxta privilegium. S. R. C. 22. Nov. 1664.

980. Nulla disparitas adest inter translationem Festorum Apostolorum, et illam Evangelistarum, sed occasione dictæ translationis faciendum est Officium, quod prius in Kalendario proponitur. S. R. C. 18. Septembris 1666. *Quo circa eadem* S. R. C. die 17. Julii 1706 *decrevit ut sequitur*. Si Festum S. Marci Evangelistæ occurrat in fĕria secunda post Dominicam Resurrectionis, et similiter Festum Ss. Apostolorum Philippi et Jacobi in Dominica in Albis, ac propterea juxta Rubricas utrumque sit transferendum, prius transferri, et reponi debet Festum S. Marci.

981. S. R. C. die 18. Julii 1671 decreverat, Festa ad libitum, impedita per occurrentiam alterius, posse transferri. At die 20. Decembris 1673., non obstante prædicto Decreto, censuit, in futurum Officia Sanctorum ad libitum non esse transferenda, quando dies eorum Festivitatum sunt impediti Dominico, aut alio die Festorum mobilium. Postea proposito eidem S. R. C. quæsito, quæ regula servanda sit, quando occurrunt eodem die cum Officiis Sanctorum Kalendarii proprii, vel translatis, vel demum semel per hebdomadam, vel per mensem recitari concessis? Eadem S. Congregatio respondit, prædicta Officia Sanctorum ad libitum, etiam duplicia, occurrentia in diebus Dominicis, octavis, et natalitiis Sanctorum alicujus Religionis, vel Diœcesis, ex vi Kalendarii proprii a Sede Apostolica approbati, quamvis sub ritu semiduplici, celebrandis, non esse transferenda, sed omitti debere: si autem occurrant eodem die, in quo alias aliquod Festum translatum poni deberet, tunc liberum fore declaravit, eadem Officia ad libitum recitare, et Officium translatum ulterius ad aliam diem non impeditam transferre, prout etiam omisso Officio, quod per hebdomadam, vel per mensem ex Apostolico indulto recitari concessum est. Officium ad libitum eo die occurrens recitari posse decrevit: et ita ab omnibus, qui ad horas canonicas tenentur servari mandavit eadem S. R. C. 24. Januarii 1682. Quod si tale Officium ad libitum, quod ob occurrentiam alterius non potest recitari, habuerit antea ritum simplicis de præcepto, fiat sub tali ritu simplici eadem die, in qua datur occurrentia alterius, de quo fit Officium. S. R. C. 13. Junii 1682.

982. Festum duplex, occurrens ante octavam non privilegiatam, si est transferendum, transferri debet in diem infra octavam. S. R. C. 30. Septemb. 1679.

983. Festum semiduplex incidens in Festo duplici infra octavam non privilegiatam, transferendum est in diem immediate sequentem, Festo novem lectionum non impeditam, ut fit de semiduplici occurrente in Dominica infra octavam non privilegiatam. S. R. C. 30. Septembris 1679. Quo die, et anno eadem S. R. C. pariter decrevit, de Festo translato faciendum esse officium die immediate sequente, etiam si adsit aliud ejusdem dignitatis Festum prius translatum; et licet his Decretis videatur derogari per Decretum 22. Decembris 1696. tamen sunt in suo robore ob alia Decreta posteriora isto emanato 1696 præcipue 19. Julii 1700. et 16. Septemb. 1702. et 23. Junii 1736. et 16. Februarii 1737.

984. Translato Festo, in cujus die conceditur Indulgentia, non transfertur etiam Induigentia. S. R. C, 30. Decemb. 1639. et 16. Junii 1690. Quod quidem Decretum habet locum quando transfertur Festum quoad Officium tantum; nam si transferatur, quoad Officium et quoad feriationem, ut transfertur Festum Annunciationis B. M. V. incidens feria VI. in Parasceve, vel Sabbato Sancto, non desunt qui credunt transferri etiam Indulgentiam, ut ex Decreto S. Indulgentiarum Congregationis sub die 2. Julii 1674. in quo declaratur, quod

si transferatur Festum quoad feriationem, et Officium, transfertur etiam Indulgentia.

985. Occurrentibus eodem die tribus Officiis ejusdem ritus, quorum unum est de Ordine, aliud de Kalendario Ecclesiæ universalis, et aliud de aliquo Sancto, cujus habetur Reliquia insignis in propria Ecclesia, faciendum est Officium de digniore, seu solemniore; quæ vero sunt minoris dignitatis, seu solemnitatis, transferenda sunt. S. R. C. 7. Decembris 1680.

986. Occurrentibus eadem die duobus Festis duplicibus infra Octavam Ss. Corporis Christi non est de translato agendum die immediate sequente non impedita, sed post prædictam octavam. S. R. C. 7. Decembris 1680, *nisi Festum translatum fuerit primæ, vel secundæ classis, ut liquet ex sequenti Decreto.*

987. Infra octavam Corporis Christi potest recitari Officium de duplici primæ, et secundæ classis etiam translato, non autem in die octava, in qua nec etiam potest recitari de duplici secundæ classis occurrente. S. R. C. 30 Maii 1699.

988. Officium particulare alicujus Diœcesis, vel Religionis. quod occurrit die 25 Februarii, est transferendum in anno bissextili ad primam diem non impeditam Officio novem lectionum (nisi esset Festum Patroni, vel Tituli, seu Dedicationis Ecclesiæ) ut fiat Officium Sancti Mathiæ Apostoli, S. R. C. 7 Decembris 1680,

989. Si eadem die occurrant duo Officia, quorum unum sit particulare Ordinis, alterum vero sit descriptum in Kalendario Ecclesiæ universalis, et utrumque sine solemnitate, et cum eodem ritu, transferendum est Officium de Kalendario Ecclesiæ universalis, et recitandum Officium Sancti proprii, dummodo sit antiquior ex concessione. S. R. C. 2 Martii 1681. *Huic Decreto videtur contrarium emanatum* 15 Martii 1698 *quod decernit in occursu duorum Officiorum æqualis ritus, quorum unum particularis Loci sit, vel Diœcesis etc., alterum universale, transferendum particulare; et in occursu duorum Officiorum inæqualis ritus, transferendum illud minoris ritus, sit qualemcumque. Sed eadem* S. R. C. 23 Junii 1735 *decrevit ut sequitur, nempe*; In occurrentia Festorum ejusdem ritus, et alias quomodocumque parium, primum locum habebit Officium Ecclesiæ particularis, secundum Ordinis, seu Religionis, tertium Diœcesis, quartum Nationis, quintum Ecclesiæ universalis. *Per quod ultimum videtur adhærendum Decreto* 2 *Martii* 1681.

990. In repositione duorum, vel plurium Festorum, eumdem ritum habentium, et diversa die occurrentium, attendatur prioritas translationis, nisi attendenda sit major dignitas, quæ attendi debet in illis tantum Festis, quæ exprimuntur in Rubricis generalibus de Translatione Festorum num. 7 et de Concurrentia Officiorum num. 2 ab illis verbis *Inter Festa æqualis ritus.* S. R. C. 13 Junii 1681.

991. Quando contingit transferri Festum alicujus Sancti Confessoris a die sui obitus in diem proxime sequentem, si fiat a capitulo de ipso, tunc in primis Vesperis ejus dicitur *meruit beatas scandere sedes*, et in reliquo Officio sequentis diei debet continuari idem versus. S. R. C. 13 Januarii 1682.

992 Sub die 24 Januarii 1682 emanavit Decretum, in quo habetur, quod Officia Sanctorum ad libitum, etiam sub ritu duplici in diebus Dominicis, et octavis occurentia, non possint transferri, sed omitti debeant. Circa hoc Decretum ortum est dubium, an illa verba *in octavis* intelligi debeant de die proprio octavæ, vel de tota octava, et an de qualibet octava, vel solum de octavis privilegiatis? S. R. C. respondit, verba illa intelligenda esse de tota octava, et de quacumque octava, 28 Novembris 1682. *Quod idem confirmatum fuit die* 30 Maii 1699 *et ante* die 2 Decembris 1684 et die 11 Augusti 1691 *in quo ultimo Decreto exprimuntur etiam octovæ particulares, et propriæ Religionis.*

993. Quando transfertur Officium Patriarchæ S. Josephi, et Annuntiationis B. M. V. ambo secundæ classis, quocumque in contrarium non obstante, prius debet reponi, et recitari Officium de Annuntiatione, et postea de S. Josepho. S. R. C. 28 Novembris 1682. Quod postea confirmatum fuit die 30 Junii 1689 et die 14 Julii 1692.

994. In occursu non licet transferre Officium proprium Ordinis, vel Diœcesis, causa faciendi aliud ad libitum S. R. C. 2 Decemb. 1684.

995. Si Festum Exaltationis S. Crucis occurrat in Dominica infra octavam Nativitatis B. M. V. in qua celebrandum est Festum Ss. Nominis Mariæ, tunc Officium Ss. Nominis transferendum est ad primam diem non impeditam Festo novem lectionum. S. R. C. 20. Julii 1686.

996. In occursu diei octavæ Sancti proprii cum Festo Præsentationis B. M. V. transferendum est Festum Præsentationis. S. R. C. 10. Januarii 1693.

997. Ad quæsitum : Quid agendum, si una Dominica post Epiphaniam superest, quæ reponi non possit post Pentecostem ? S. R. C. die 10. Januarii 1693. remisit ad Rubricam Breviarii Romani de Dominicis sex, et ad aliam Rubricam propriam positam ante Dominicam primam post octavam Epiphaniæ.

Decretum emanatum pro translatione Officii de septem Doloribus B. M. V. in occursu etc. die 19. *Junii* 1700., *modo non habet ullam vim, quia alia posteriora Decreta emanarunt, aliter disponentia, Vide v.* Officium.

998. De Festo transferendo, quod potest in sequentem diem immediate transferri, non recitandum est Officium hujusmodi ante alia æqualis ritus pritus translata, sed recitadum est prius Officium de primo translato, nisi sint semiduplicia occurrentia in Dominicis infra octavas, pro quibus servetur Rubrica generalis Breviarii tit. X. num. 5. de Translatione. S, R. C. 22. Decembris 1696.

999. Si in Dominica infra octavam Nativitatis B. M. V. in qua celebratur Festum Ss. Nominis ejusdem B. M. V. sub ritu duplici majori, occurrat alicubi dies octava alicujus Festi, translato Offlcio dicti Ss. Nominis, agendum est de die octava in ipsa Dominica. S. R. C. 19. Junii 1700, et 22 Januarrii 1707. *Hoc Decretum habet locum in quocumque simili casu, dummodo sermo sit de duplici tantum mojore, vel minore, non autem primæ, vel secundæ classis, ut patet ex Rubrica generali Brev. tit. X. num.* 2.

1000. Festum duplex ante octavam non privilegiatam, vel infra eam occurrens, alio majore Festo duplici impediium, est transferendum ad diem infra octavam proxime Festo duplici, vel semiduplici non impeditam. S. R. C. 22. Septembris 1703.

1001. Quando debet transferri Officium Annuntiationis B. M. V. et in illa die, ad quam transferri debet, occurrat Festum ad libitum, si transfertur solum Officium, et non solemnitas, potest fieri de Sancto ad libitum occurrente, S. R. C. 14. Februarii 1705.

1002. Non licet Regularibus cujuscumque Ordinis, qui non utuntur Breviario Minorum Observantium, in usum deducere Rubricam in dicto Breviario num. 15. relatam, et cum aliis a S. R. C. approbatam die 18. Octobris 1696., quæ sic habet : *Quando autem plura Officia de præcepto eadem die in aliquibus locis ita fixe occurrant, ut translatio alicujus, seu aliquorum sit perpetua, tunc prima dies proxime non impedita, assignata censeatur in perpetuum pro die propria Festi translati respective.* Siquidem concessio facta utentibus prædicto Breviario non extenditur ad non utentes. S. R. C. 28. Augusti 1706. *Hoc Decretum non comprehendit illos, qui idem speciale Indultum a S. R. C. obtinuissent.*

1003. Ad quæsitum : Quid agendum in illis Ecclesiis, ubi Festum S. Bartholomæi celebratur die 25. Augusti cum octava, et dies 26., in qua recitari deberet Officium S. Ludovici, esset Dominica, transferendum ne Officium S. Ludovici in feriam secundam, vel post Octavam ? S. R. C. 23. Martii 1709. respondit, servandam Rubricam X. num. 5. de Translatione Festorum.

1004. Cum nonnulla Officia propter perpetuam occurrentiam Officii majoris ritus perpetuam habeat translationem, et juxta Rubricam de Translatione Festorum num. 6. transferenda sint in primam diem non impediam, S. R. C. declaravit, Officia prædicta reponi debere in die immediate sequente post diem Festum majoris ritus, die 20. Novembris 1717, etiam in occursu Dominicæ, si illa sint duplicia.

1005. S. R. C. 22. Novembris 1698. decrevit, quod quando S. Sebastianus Martyr est Patronus minus principalis, non separetur a S. Fabiano Papa, sed una simul celebretur de utroque. Eadem vero Sacra Congregatio Rituum die 12. Febr. 1633. decrevit, quod in Ecclesia Ss. Nazarrii et Celsi transferatur Festum Ss. Victoris, et Innocentii in primam diem non impeditam post Festum Ss. Nazarii et Celsi, sub ritu semiduplici, sed cum Evangelio, et Oratione solita, omissis nominibus Nazarii, et Celsi ; sicut in Officio, et Missa Ss. Nazarii et Celsi omitti debent nomina Ss. Victoris et Innocentii. *Videntur hæc duo Decreta contraria, sed revera non sunt : quia in primo agitur de Patrono minus principali, in secundo vero de Patrono principali.*

1006. Si die 21 Januarii occurrat aliquod Festum particulare, per quod transferendum sit Festum S. Agnetis, quod occurrit eadem die, assignanda est S. Agneti alia dies, quæ tamen non sit 28. Januarii, quia hac die occurrere potest Festum Ss. Nominis Jesu, quod celebrari debet Dominica secunda post Epiphaniam, et non convenit quod Festum Ss. Nominis Jesu, in casu, quo dies supradicta 28. Januarii assignata esset S. Agneti, transferi deberet post Dominicam Septuagesimæ. Quod si S. Agneti assignetur dies, quæ sit posterior Festo S. Agnetis secundo, non inte-

rest; sed fiat Officium S. Agnetis secundo ea die, qua occurrit, et die assignata ejusdem primo Festo, fiat etc. S. R. C. 5. Maii 1736. *In hac eodem Decreto afferuntur alii casus particulares, in quibus idem fieri debet. Romæ vero præfatum Decretum non est in usu, nam die 28, Januarii assignata reperitur alteri officio et in casu superius exposito Officium SS. Nominis Jesu transfertur ad mensem Februarii.*

1007. Festum Lanceæ, quod in Germania ex Indulto sit impedita, transferri debet ad aliam feriam sextam, intra tamen tempus Paschale. S. R. C. 5. Maii 1736.

1008. Non possunt transferri Officia illa affixa diebus, quæ sunt concessa pro Locis, et certis Ecclesiis particularibus ad eorum instantiam; at quando sunt præcepta, vel sub præcepto, possunt transferri. S. R. C. 5. Maii 1736.

1009. Festum Inventionis S. Crucis cadens in Dominicam, in qua celebratur Festum Dedicationis Ecclesiæ, non potest transferri in idem immediate sequentem, si hæc sit impedita Festo duplici, vel semiduplici; sed debet reponi prima die non impedita. 8. R. C. 23. Junii 1736.

1010. Si Festum S. Joannis Baptistæ, sive aliud ex solemnioribus, venerit in die Corporis Christi, Officium S. Joannis Baptistæ singulari privilegio transfertur in sequentem diem, a quocumque Officio novem lectionum impeditam, cum commemoratione octavæ; sed in secundis Vesperis Corporis Christi fit commemoratio tantum Sancti Joannis Baptistæ; cætera vero Festa solemniora (*scilicet primæ vel secundæ classis, juxta Decretum de die* 30. *Maii* 1699, *quod supra relatum est*) occurrentia in dicta die Corporis Christi (*vel etiam occurentia ante dictam diem, ut ex eodem Decreto*) transferantur infra octavam in primam diem non impediam. S. R. C. 23. Junii 1736.

1011. Quando ob Festum Ss. Nominis Jesu contingat transferri aliud officium duplex secundæ classis inferioris dignitatis, de eo debet fieri prima die non impedita. S. R. C. 23. Junii 1736.

1012. Ad quæsitum; Quid agendum in occurrentia Festi duplicis secundæ classis habentis octavam, et translati ob occurrentiam Dominicæ Septuagesimæ, et aliorum Festorum infra dictam hebdomadam, ad Sabbatum ante Sexagesimam; quæ erunt Vesperæ in dicto Sabbato? S. R. C. die 15. Septembris 1736. respondit: Vesperæ debent esse de Festo ut in secundis Vesperis, cum commemoratione Dominicæ in Sexagesima; et in die octava, si habet tale Festum orationem propriam hæc dici debet.

1013. Officium Translationis S. Januarii, quod in Regno Neapolitao ex Indulto. S. R. C. celebratur Dominica prima Maii sub ritu duplici majori cum octava, occurrens cum Festo altioris ritus, vel majoris dignitatis, transferendum est ab ipsa Dominica in primam diem non impeditam; quoad octavam vero servetur Rubr. X. Breviarii de Translat. num. 1. ab illis verbis: *Quod si Festum* S. R. C. 11. Julii 1739.

1014. Si Dominica Novembris, ab Ordinario Loci assignata pro recitatione Officii de Patrocinio. B. M. V. occurrat festum altioris ritus, transferantur Officium Patrocinii juxta rubricas in primam diem non impeditam. S. R. C. 1. Octobris 1740.

1015. Si Dominica tertia post Pascha, cui pro aliquibus Locis est affixum Officium Patrocinii S. Josephi, occurrat Festum S. Marci Evangelistæ, vel Ss. Apostolorum Philippi et Jacobi, Officium Patrocinii transferatur juxta Rubricas ad primam diem non impeditam. S. R. C. 22. Aprilis 1741. *Advertendum est, quod licet S. Josephus dignior Apostolis censiri debeat; ideoque ipsis præferendus, sicut de facto in Litaniis Sanctorum ipsis præfertur; hujusmodi tamen præferentia locum habet tantummodo in Festis Sanctorum primariis, non autem in Festis secundariis, quale est respectu. S. Josephi Festum Protrocinii ejusdem.*

1016. Asssignatio alterius diei Officio in perpetuum impedito, fieri potest inconsulta S. R. C. 22. Aprilis 1741. *Hoc decretum derogat alteri posito num.* 1002.

1017. Quando Festum Annuntiationis B. M. V. transfertur simul cum præcepto audiendi Sacrum (ut evenit, si occurrat feria VI. in Parasceve, vel Sabbato Sancto) ad feriam II. post Dominicam in Albis, præfertur cuicumque duplici, etiam primæ classis, eo die occurrenti: si vero transfertur absque præcepto audiendi Sacrum, præfertur quicumque Festo translato, licet primæ classis, non autem Festis eo die occurrentibus. S. R. C. 2. Septembris 1741.

1018. Obligatio audiendi Sacrum non reddit solemnitatem majorem, sed relinquit Officium in suo ritu. Quare in reponendis duobus Officiis translatis, quorum unum habeat annexum præceptum audiendi Sacrum, reponendum prius erit Officium altioris ritus præ alio minoris, quamvis istud haberet annexum hujusmodi præceptum: cum sit peculiaris

tantummodo prærogativa Festi Annuntiationis B. M. V. quod quibuscumque aliis Festis tam translatis, quam occurrentibus præferatur, quando cum ejus Officio transfertur simul obligatio audiendi Sacrum. S. R. C. 2. Septemb. 1741.

1019. Officia translata, quæ tamen sint ejusdem ritus, et dignitatis, reponuntur juxta ordinem translationis, ut scilicet prius celebretur officium ab ante translatum, deinde fiat de alio secundo loco translato, et sic successive. Ab hac tamen regula excipitur semiduplex occurrens in Festo hadente octavam, vel in Dominica infra octavam, vel in Festo duplici infra octavam; quod semiduplex in præfatis tribus casibus transfertur in diem immediate sequentem (in qua alias agendum esset Officium de die infra octavam) protrahendo ad aliam diem non impeditam aliud quodcumque duplex etiam primæ classis prius translatum, S. R. S. 2. Septemb. 1741.

1020. Decreta quæ statuunt, non esse transferendos ad annum sequentem sanctos illos, qui in fine anni supererunt, intelligenda sunt non solum de semiduplicibus, sed etiam de duplicibus; et locum habent, sive ab accidentali, sive a perpetuo occurrente impedimento, eorum celebratio fuerit impedimenta. S. R. C. 16. Septembris 1741.

1021. *Quando Festum Purificationis occurrit in aliqua Dominica 2. classis, ejus Officium transferendum est in feriam secundam immediate sequentem quamvis impeditam, translato ab ea quocumque alio Festo, ne continuatio Mysterii Dominicæ Incarnationis diu protrahatur. S. R. C. 7. Maii* 1746. Deinde vero, nempe 20. Julii 1748. declaravit transferendum esse in Feriam secundam immediate sequentem *quocumque Festo etiam æqualis, non tamen altioris ritus in ea incidente; et idem servandum mandavit quando Festum Annunciationis B. M. V. occurret in Dominica Privilegiata. Quod si in hebdomada majori, vel Paschali, tunc Annunciationis Officium pari cum privilegio in feriam secundam post Dominicam in Albis transferri voluit*; *atque hoc Decretum generalibus Calendarii Romani Rubricis adjici præcipit.*

Vide Antiphona. Festum. Martyrologium. Octava. Officium.

VESPERÆ.

1022. In primis Vesperis communibus diei octavæ et Dominicæ privilegiatæ, Vesperæ debent recitari cum psalmis Sabbati, et a capitulo fiat de Dominica privilegiata, cum commemoratione de die octavæ, ut in primis Vesperis. S. R. C. 9 Nov. 1622. *Hoc Decretum non repertum est in Regestis, sed reperitur in octavario Romano tit. XL. de Concurrentia Officii num. 4.*

1023. Secundæ Vesperæ diei octavæ non privilegiatæ, concurrentes cum primis Vesperis Festi duplicis minoris, debent dimidiari, et fieri a capitulo de Festo sequenti. S. R. C. 12. Julii 1664. *Sed hoc non valet pro diebus octavis Festorum B. M. V., pro quibus allatum jam est Decretum sub verbo* Octava: *nec pro Vesperis SS. Angelorum, et Apostolorum, ut decrevit S. R. C. 14 Decembris* 1709. *in quo Decreto pariter habetur*, quod in consursu Officii SS. Martyrum, et Confessorum, Confessorum, et Virginum, non attendi debet major dignitas Martyrum respectu Confessorum, et horum respectu Virginum.

1024. In Vesperis, ac Laudibus ferialibus, non sunt canendæ feriales Preces alta voce, et per depressionem vocis in fine uniuscujusque versiculi a *Fa* ad *Re*, sed utendum tono, ac voce uniformi per simplicem *Fa*, non obstantem contraria consuetudine. S. R. C. 9. Maii 1739.

Vide Concurrentia. Festum Hebdomadarius. Hymnus. Octava. Officium defunctorum. Translatio.

VICARIUS.

1025. Officium in choro, dato signo, inchoandum est, non expectato Vicario Generali. S. R. C. 25. Februarii 1606.

VIGILIA.

1026. Occurrente vigilia Nativitatis S. Joannis Baptistæ in die Festo Ss. Corporis Christi, anticipatur jejunium vigiliæ prædictæ in die 22. Junii, ad formam Constitutionis Urbani VIII, emanatæ 28. Septembris 1638., et nihil fit in Officio. et Missa, de eadem vigilia. S. R. C. 18. Septembris 1706, approbante Clemente XI. 2. Octobris ejusdem anni.

1027. Quando vigilia Omnium Sanctorum venit in Dominica, et consequenter anticipanda est in Sabbato, quod in tali casu erit die 30. Octobris, in qua a Monachis Benedictinis celebratur Festum sacrarum Relequiarum totius Ordinis; tunc de Vigilia Omnium Sanctorum a prædictis Monachis facienda est tantum commemoratio. S. R. C. Maii 1736, *Ita decrevit Sacra Congr., quia Evangelium* Descendens Jesus de monte *est commune cum*

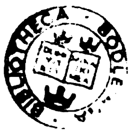
Officio vigiliæ, tum Officio Reliquiarum. Ita etiam servat Ecclesia in Officio Expectationis Partus B. M. V., quando occurrit in feria IV. Quatuor temporum; et tali enim casu de ipsa feria fit tantum commemoratio in Officio, et Missa, in cujus fine legitur Initium Evangelii S. Joannis; non omittendo tamen Missam Conventualem de feria prædicta post Nonam, quæ licet in aliquibus cum Missa Festi conveniat, in multis tamen ab illa differt.

Vide Officium.

INDEX

TITULORUM PRIMÆ PARTIS

Decreta continentis, quæ ad Rubricas Missalis, aliasque Functiones pertinent.

INDEX

TITULORUM SECUNDÆ PARTIS.

Decreta continentis,
quæ ad Rubricas Breviarii pertinent.

TRACTATUS IV.

De Conciliis.

CAPUT 1.

Quid et quotuplex sit Concilium, quotque Synodalium Canonum classes.

Synodi, vel Concilii nomine (eadem quippe res est) Patres nostri intellexerunt Sacerdotes, præsertim Episcopus in locum unum congregatos, ut caussas eas scilicet definirent, quæ ad Ecclesiæ, sive fidem, sive mores pertine-

1 P. Zacharias, S. S. Congregationum Concilii ac Rituum resolutiones ad usque sua tempora emanatas, suo prodromo libro collectas addiderat. Ast hodie, non est cur ita faciamus cum easdem præ manibus in libris ex professo congregatas habeamus, concilii quidem in collectione Zamboniana, Rituum vero in Gardelliana. In ista inclusa decreta eamdem vim habere declaravit S. R. C. ac si *formiter*, id est sigillo munita et signatura Cardinalis præsidis et secretarii, essent omnibus exhibita (8 april. 1858). Inter quæ tria hæc notatu dignissima selegimus :

Unum docet S. R. C. responsa eamdem vim habere « *Ac si immediate ab ipso summo Pontifice emanarent, quamvis nulla facta fuerit de iisdem relatio Sanctitati suæ.* » (Die maii 23 anni 1846, a S. P. Pio IX die 17 julii approbat. n° Gard. 4905.)

Alterum quæstioni respondet : « *An inveterata quæcumque in contrarium consuetudo posset legi a decretis S. R. C. præscriptæ? — Negative.* » (Die 3 Aug. 1839 — n. 4715.)

Cum Sacra Congregatio longe sit, ac maximi referat cultum Dei vel in minimis sincere exerceri, alterum declarat : « *Ordinarius stricte tenetur providere ut rubricæ et S. R. C. decreta rite serventur.* » (Die 17 sept. 1822, n. 4440.) A Pio PP. VII, apposita urgenti clausula, approbata fuit decisio illa : « *Locorum ordinariis stricte præcipiens ut omnimodam illius observantiam urgeant.* »

Denique, die 10 jan. 1852, ad hoc quæsitum « *An Pontificalis, cæremonialis Episcoporum, Martyrologii et Ritualis Romani præceptivas regulas, tolerante nempe aut permittente aut etiam quidpiam aliter statuente RR. Episcopo, canonici aliive sacerdotes possint,* ILLÆSA CONSCIENTIA, *infringere aut omittere, atque Reverendissimi Episcopi voluntas, his in casibus, sit pro ipsis sufficiens dispensatio?* » — Respondit : « NEGATIVE ET AMPLIUS. » Utinam magis ac magis attendatur salubre decretum quo tam lugendis variationibus, cultum divinum passim fœdantibus, sanctuarii intercluditur aditus ! « *Districte præcipimus, ut episcopi promovendos in sacerdotes diligenter instruant vel per seipsos, vel per alios viros idoneos super divinis officiis et ecclesiasticis Sacramentis, qualiter ea rite valeant celebrare.* » (Conc. Lat. IV *ap.* Labbe, XI p. I. c. 180.)

rent. Neque audiendi Lutherani, iique inter recentiores Jansenianos perditissimi, qui novum Concilium, atque omnibus retro seculis inauditum appellant, ubi non Episcopi, et Sacerdotes de fidei quæstionibus judicent, sed Laicorum turba. Vide Canum lib. 5. cap. 2. Bellarminum de Concil. lib. 1. cap. 5. et 16. et Illustriss. de Soissons documento Pastorali 2. §. 61.

Quod vero ad Conciliorum genera spectat, ea Gratianus 3. *dist. ca. Regula ea* bifariam partitur, in Generalia, et Provincialia, quibus Canus cap. 3. lib. 5. de *Locis Theologicis*, Episcopalia addit. Receptissima hodie divisio est, quæ Synodos in Generales, Nationales, Provinciales, et Diœcesanas tribuit. Generales dicimus, ad quas Romani Pontificis vocatione omnes, aut præcipua Christianorum Episcoporum pars, congregantur. Nationalia Concilia sunt, cum a Primate omnes unius regni, ac nationis Pontifices coguntur, uti quæ ab unius Provinciæ Episcopis a Metropolitano evocatis celebrantur, Provincialia consuevimus appellare. Tandem Diœcesana sunt Synodi Sacerdotum, quæ ab Episcopis singulis in sua Diœcesi haberi solent ob privatas singularum Ecclesiarum caussas.

Hac divisione posita, et omnium assensu approbata, altera assumitur Conciliorum, sive Generalium, sive Nationalium, sive Provincialium, sive Diœcesanorum, quædam esse congregata Romani Pontificis auctoritate, alia vero non item. Rursum alia confirmata sunt ab eodem Romano Pontifice, alia vero non ab eo confirmata.

Tria autem in quolibet Concilio pertractari possunt, ea scilicet, quæ ad Fidem, mores, atque Ecclesiasticam disciplinam spectant. Quamobrem Conciliorum canones alii Fidei sunt, quibus nempe quæ credenda sint, quæque a fide abdicanda definiuntur; alii morum, qui quæ agenda sint, aut fugienda, docent; alii demum disciplinæ, quibus consuetudines ad Ecclesiarum regimen, et ordinem aptissimæ constituuntur.

CAPUT II.

De vero usu Conciliorum in Morali Theologia.

Canon I. Concilia omnia, quæ Romani Pontificis auctoritate, nec congregata, nec confirmata sunt, errare in doctrina morum possunt, atque adeo certam fidem facere nequeunt eorum, quæ agenda sunt, aut effugienda.

Id sane invicta ratione demonstrari potest. Nam ejusmodi Concilia errare in fide possunt, ut a Cano, Bellarmino, Suario, aliisque Theologis demonstratum pridem est, ex certissimis Pontificum Romanorum, ipsorumque Conciliorum testimoniis. Quid ergo mirum, errare illa posse in morum doctrina? Sed ex tribus Provincialibus Conciliis exemplum profero. Matrimonium naturali, et Evangelica, aut certe hac altera lege dissolvi non posse, ne per adulterium quidem alterutrius conjugis, certum habet, firmumque Catholica Ecclesia. Adulterio tamen dissolvi posse conjugium, statuit Anglicana Synodus apud Bedam lib. 4. hist. cap. 5. cui accedunt Suessionensis, et Vermeriensis sub Pipino Rege octavo sæculo celebratæ. Reddo Vermeriense Capitulum 2. *Si aliquis cum filiastra sua manet, nec Matrem, nec Filiam ipsius potest habere. Nec ille, nec illa Filiastra aliis se potuerint conjungere ullo unquam tempore. Attamen uxor ejus, si ita voluerit; si se continere non potest; si posteaquam cognovit, quod cum filia sua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet, nisi voluntate abstinet, potest alii nubere.* Neque de adulterio hoc solum statuit Vermeriense Concilium. Audi quo progrediatur ejusdem Concilii Capitulum quintum: *Si qua mulier mortem viri sui consiliarit aliis hominibus, et ipse vir ipsius homines se defendendo occiderit, et hoc probare potest, ille vir potest ipsam uxorem dimittere, et si voluerit, aliam accipiat.*

Canon II. Concilia quæcumque, sed Generalia præsertim, quæ Pontificia auctoritate confirmata sunt, certissimam doctrinæ regulam præbent Morali Theologo. Inter Diœcesana Concilia a Romano Pontifice probata censetur Complutense sub Alphonso Carillo Archiepiscopo Toletano, ubi damnatus est Magister quidam Oxomensis, qui falso de clavibus, et Sacramento Pœnitentiæ sentiebat. Inter Provincialia vero, et Nationalia, præter antiquiora illa Toletana, Arelatensis, Hispalensia, etc., licet non expresse, implicite tamen ab Ecclesia silentio suo probata, Ancyranum, Neocesariense, Gangrense, Sardicense, Africanum, et Carthaginiensia a Leone IV. 20. dist. ca. de libellis confirmata habentur, atque ut ex recentioribus exemplum proferam, Turonense 1653 probavit Gregorius XIII. Ebredunense a. 1727 Benedictus XIII. Montis Libani Benedictus XIV. Ceterum veritatem hujus Canonicis probant sacrarum controversiarum Scriptores, quos adi.

Canon III. Ex Conciliis, quæ probata qui-

dem non sunt a Romano Pontifice, sed ne damnata quidem ab ipso fuerunt, probabile argumentum sumitur uti ad fidei dogmata suadenda, ita et ad doctrinas, quæ ad mores spectant stabiliendas. Hujus rei vel illud abunde magnum argumentum est, quod ex innumeris Conciliis ejusmodi paucissima reperiuntur, quæ a recta doctrina declinarint.

Canon IV. Conciliorum decreta, quæ ad disciplinam spectant, cave cum iis, quæ ad mores, confundas. Nam Canones morum varietati obnoxii haud sunt; contra Canones disciplinæ, pro locorum, ac temporum diversitate mutari possunt. Vide Thomassini egregium opus *de beneficiis, ac disciplina Ecclesiastica*, remque plane perspicies; ut mirum sit, vaniloquos quosdam nonnisi veterem disciplinam prædicare.

Consectarium I. Claudicat argumentatio ex disciplina Ecclesiastica regionis cujuspiam, aut vetustioris sæculi, si aut ubique illa recepta non sit, aut contraria lege abrogata fuerit. Hinc optime noster Auctor lib. 6. p. 1. num 675. statuit cum S. Thoma, Suario, aliisque Theologis, licitum non esse *dare Communionem ad explorandam, aut suscipere ad probandam innocentiam*, etsi Wormatiense Concilium olim præscripserit, ut si in Monasterio furtum perpetretur, aut Episcopo intutetur scelus, Monachi communicent, dicentes: *Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie.* Nam, ut mittam hoc Concilium Provinciale fuisse, neque a Pontifice approbatum, contrariis Romanorum Pontificum Constitutionibus ea lex deleta est.

Consectarium II. Aliquid in quapiam Diœcesi illicitum esse potest, quod in aliis liceat. Cum enim Episcopi in suis Diœcesibus singuli aliqua præcipere etiam sub gravi possint, ut certum est; facile fit, ut quis in sua Diœcesi aliquid statuat, quod alibi non vigeat. Sic in Diœcesibus Turonensi, et Burdigalensi ex Decreto Conciliorum synonimorum, Turonensis ann. 1583 et Burdigalensis ann. 1582 non licet Fidelibus *a Missis Parochialibus diebus Dominicis, et Festivis abesse.* Nemo autem prudens hinc arguat, ne in aliis quidem Diœcesibus id licere.

Canon V. Conciliorum Decreta ex sensu, et more temporum, quibus conditi sunt, interpretabimur. Vide Sirmondum in Antirrhetico adversus Petrum Aurelium t. 4. Operum Paris Edit. col. 270 et in altero Antirrhetico, in quo explanationem suam Canonis Antissiodorensis: *Non licet vitula, aut cervulo facere* pluribus argumentis confirmat.

Canon VI. Formulæ ipsæ Conciliorum ad stylum, et barbariem sæculi, quo celebrata sunt, exigendæ erunt; neque enim *communio impositio manuum*, aliaque id genus sexcenta, idem omnibus sæculis significarunt. Quamobrem Glossarium Cangii a Maurinis Patribus egregie locupletatum usui maximo esse poterit Morali Theologo, in Canones Conciliorum diligentius inquirere volenti.

Canon VII. Editiones Conciliorum sunt maxime consulendæ, quæ nostro ævo prodiere, Cossartii, inquam, et Labbæi, Harduini, et Coleti, ac Mansii. Nam in veteres, vel editorum incuria, vel subsidiorum ad illas ornandas defectu plura sphalmata irrepsere. Nota est eruditis controversia, quæ sæculo sextodecimo in Galliis efferbuit Sirmondum inter, et Larvatum Petrum Aurelium de genuina lectione primi Canonis Arausicani I Concilii. Quid? Quod audendum quandoque aliquid; neque post tot Doctorum virorum labores dubitandum, quin aliqui Canones etiamnum male vexati sint, et correctoria manu indigeant. Quamobrem optimo consilio factum videmus ab eruditissimo Joanne Dominico Mansio, ut accessiones, emendationesque plurimæ suo studio, ac diligentia prodirent ad Labbeanam Conciliorum editionem Venetiis recusam locupletandam, et corrigendam. Cave autem potissimum, ne multum fidas Canonibus Conciliorum, quos Gratianus in suum Decretum ex depravatis utique libris intulit, sed illos cum majoribus illis, amplissimisque editionibus confert.

Canon VIII. Non omnia, quæ in Conciliis repereris ad mores spectantia, præcepta fuisse credito, sed eorum multa ex pio consilio prodiere, atque adhortationem magis sapiunt, quam præceptionem. Id maxime tenendum. Nam Moralis Theologi est inquirere, quid tuta conscientia fieri possit, non vero quid perfectius sit, et Christiano homine dignius. Quod si animadvertissent ex iis plures, qui *Theologia* ex PP. et Conciliis nostra ætate emiserunt in lucem, Casuistis invidiam conflaturi, non tam sæpe ab instituto Moralis Theologi aberrassent. Egregie monet Concilium Mediolanense V p. 1 de his, quæ ad dies Festos, et sacra tempora pertinent: *Quadragesimalibus, aliisque jejunii, pœnitentiæ, et publicæ supplicationis diebus, fideles se vitæ disciplina severiore adstringant, sanctisque institutis, et moribus sacro illi tempori*

convenientibus, se, suosque, qui Patres familias sunt. quam rectissime in omnes partes conforment. Quid hac institutione præclarius? Nemo tamen Theologorum hac in medium attulerit, ut probet, eum violati jejunii Ecclesiastici reum futurum, qui isthæc haud servarit. Inquirant interea alii in hanc propositionem P. Besombes, qui illo testimonio utitur t. 2 Tract. 1 cap. 4 art. 4. *Non solum jejunium Ecclesiasticum observandum est modo ab Ecclesia præscripto, sed etiam ea adjuncta observanda sunt* (præceptum ne, an consilium hæc significent quis divinet in ejusmodi libris) *sine quibus jejunium non potest esse vel salutare, vel meritorium, vel virtuosum.* Disjunctio hæc *vel salutare, vel meritorium, vel virtuosum* digna ne sit Theologo, non quæro, etsi scio, idem esse Theologis, actionem quampiam meritoriam, ac salutarem esse. Illud libentius inquirerem, cur jejunium, *nisi motivo supernaturali assumptum fuerit, cumque aliis virtutibus Christianis conjunctum, atque adeo cum aliis mortificationibus, cum silentio, cum solitudine, cum vigiliis* (hæc enim adjuncta sunt, quæ ibidem observanda Besombes præscribit) *virtuosum* esse non possit, *virtuosum,* inquam, eo sensu, qui meritum æternæ salutis non includat, et quem disjunctio illa *vel salutare, vel meritorium, vel virtuosum* palam indicat? Sed odiosa isthæc quæstio aliis fortasse videbitur, certe non hujus loci. Ad alia transeo.

CAPUT III.

Index Conciliorum, quæ a La-Croixio citantur

In proemio ad huc meum in Theologiam La-Croixii prodromum librum insectatus sum P. Besombes, qui synopticam Conciliorum omnium historiam Theologiæ Morali inseruit. Prudentiore consilio Pontas (et hic unus ex modernis Theologis Anti-Casuistis) indicem textui eorum Conciliorum, quorum testimoniis ipse in suo *Dictionario casuum conscientiæ* usus est. Huic imitari non piguit, ut tandem omnes intelligant, ab illis quoque, qui Concilia, et Patres tanto hiatu deprædicare haud assolent, ex hujusmodi sacræ, venerendæque antiquitatis fontibus Theologiam suam haustam esse.

A

Agathense Concilium anno 506 sub Simmacho Papa, Anastasio Imperatore, Alarico Rege, cui qui 35 Episcopi interfuere, 71 Canones ad mores, et disciplinam instaurandam procuderunt,

Arausicanum I an. 441 sub Leone Papa 1 ac Theodosio, et Valentiniano Impp. cui 16. Episcopi subscripserunt, decem Canonibus editis.

Arausicanum II an. 529 sub Felice IV et Justiniano Imp. In eo 13 Episcopi 25 Canones constituerunt a Bonifacio II confirmatos.

Arelatense an. 314 sub Silvestro Papa. Plenarium hocce Concilium vocat Augustinus, quamvis visum est eruditissimis viris, aliter Augustini verba interpretari. Huic, si Adoni fides, interfuere 600 Episcopi, vel (quod alii aiunt) ducenti, et 25 Canones statuerunt.

Aurelianense I an. 511 sub Simmacho Papa, Anastasio Imp. et Clodovæo Rege 30 Episcopi 33 Canones ibi sanxere.

Aurelianense IV an 541 sub Vigilio Papa, et Justiniano Imp. in quo 38 Canones a 36 Episcopis præscribuntur.

B

Basileense Generale a Martino V inductum, sed sub Eugenio IV successore inchoatum an. 1431 et ab eodem postea dissolutum, adhuc tamen a Patribus per apertum schisma continuatum. Hujus Concilii acta quædam ad Ecclesiastica beneficia, et censuras pertinentia studio pacis confirmavit Nicolaus V.

Braccarense an. 561 sub Joanne III Justiniano Imp. et Theodosio Rege. Ab hoc habemus 22 Canones.

C

Chalcedonense Œcumenicum IV an. 451 sub Leone 1 et Marciano Imp. in quo a 630 Episcopis damnatus Eutyches.

Carthaginiense I an. 348 sub Julio Papa, et Constantio, et Constante Impp. 14 Canones hujus Concilii hodieque extant.

Carthaginiense III an. 392 aut 397.

Carthaginiense IV an. 398.

Carthaginiense VII an. 419 sub Bonifacio Papa, Honorio, et Theodorio Impp. Huic Episcopi 220 affuerunt.

Claromontanum an. 1095 sub Urbano II ex pluribus Canonibus, qui in hoc Concilio ab Archiepiscopis 13 Episcopis 225 et Abbatibus 90 editi sunt, triginta duo tantum temporis injuria ad nos pervenerunt.

Coloniense an. 1662 sub Maximiliano Henrico Coloniæ Archiepiscopo.

Constantiense an. 1414 sub Joanne XXIII Papa, et Sigismundo Imperatore. Martinus

V approbavit hujus Concilii generalis acta, quæ ad damnationem Joannis Wiclefii, et Joannis Hus pertinent.

ARTICULI XLV.

Joannis Wicleff de Anglia, damnati anno 1418 in Concilio Constantiensi sectione 45.

I. Substantia panis materialis, et similiter substantia vini materialis remanet in Sacramento Altaris.

II. Accidentia panis non remanent sine subjecto in eodem Sacramento.

III. Christus non est in eodem Sacramento identice, et realiter propria præsentia corporali.

IV. Si Episcopus, vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat.

V. Non est fundatum in Evangelio, quod Christus Missam ordinaverit.

VI. Deus debet obedire diabolo.

VII. Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua, et inutilis.

VIII. Si Papa sit præscitus, et malus, et per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Cæsare.

IX. Post Urbanum VI non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more Græcorum sub legibus propriis.

X. Contra Scripturam sacram est, quod viri Ecclesiastici habeant possessiones.

XI. Nullus Prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommunicatum a Deo, et qui sic excommunicat, fit ex hoc hæreticus, vel excommunicatus.

XII. Prælatus excommunicans Clericum, qui appellavit ad Regem, vel Concilium Regni, eo ipso traditor est Regis, et Regni.

XIII. Illi, qui dimittunt prædicare, vel audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei judicio traditores Christi habebuntur.

XIV. Licet alicui Diacono, vel Presbytero prædicare Verbum Dei absque authoritate Sedis Apostolicæ, sive Episcopi Catholici.

XV. Nullus est Dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

XVI. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalis ab Eclea, possessionatis habitualiter deliquentibus, id est ex habitu, non solum actu delinquentibus.

XVII. Populares possunt ad suum arbitrium Dominos delinquentes corrigere.

XVIII. Decimæ sunt puræ eleemosynæ, et possunt Parochiani propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.

XIX. Speciales orationes applicatæ uni personæ per Prælatos, vel Religiosos, non plus prosunt eidem, quam generales, ceteris paribus.

XX. Conferens elemosynam Fratribus est excommunicatus eo facto.

XXI. Si aliquis ingreditur religionem privatam qualemcumque, tam possessionatorum, quam Mendicantium, redditur ineptior, et inhabilior ad observationem Mandatorum Dei.

XXII. Sancti instituentes Religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.

XXIII. Religiosi viventes in Religionibus privatis, non sunt de Religione Christiana.

XXIV. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirerere, et non per mendicitatem.

XXV. Omnes sunt Simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.

XXVI. Oratio præsciti nulli valet.

XXVII. Omnia de necessitate absoluta eveniunt.

XXVIII. Confirmatio juvenum, Clericorum ordinatio, locorum consecratio reservatur Papæ, et Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis, et honoris.

XXIX. Universitates, Studia, Collegia, Graduationes, et Magisteria in eisdem sunt vana gentilitate introducta, tantum prosunt Ecclesiæ, sicut diabolus.

XXX. Excommunicatio Papæ, vel cujuscumque Prælati non est timenda, quia est censura Anti-Christi.

XXXI. Peccant fundantes Claustra, et ingredientes sunt viri diabolici.

XXXII. Ditare Clerum est contra regulam Christi.

XXXIII. Silvester Papa, et Constantinus Imperator errarunt Ecclesiam dotando.

XXXIV. Omnes de ordine Medicantium sunt hæretici, et dantes eis eleemosynas sunt excommunicati.

XXXV. Ingredientes religionem, aut aliquem ordinem eo ipso inhabiles sunt ad observanda divina præcepta, et per consequens ad perveniendum ad regnum Cœlorum, nisi apostataverint ab eisdem.

XXXVI. Papa cum omnibus Clericis suis possessionem habentibus sunt hæretici, eo quod possessiones habent: et consentientes eis, omnes videlicet Domini sæculares, et ceteri laici.

XXXVII. Ecclesia Romana est Synagoga Satanæ, nec Papa est proximus, et immediatus Vicarius Christi, et Apostolorum.

XXXVIII. Decretales Ecclesiæ sint apocryphæ, et seducunt a fide Christi, et Clerici sunt stulti, qui student eis.

XXXIX. Imperator, et Domini sæculares sunt seducti a Diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis temporalibus.

XL. Electio Papæ a Cardinalibus, a diabolo est introducta.

XLI. Non est de necessitate salutis credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias.

XLII. Fatuum est credere Indulgentiis Papæ, et Episcoporum.

XLIII. Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandos humanos contractus, et commercia civilia.

XLIV. Augustinus, Benedictus, et Bernardus damnati sunt, nisi pœnituerint de hoc, quod habuerunt possessiones, et instituerunt, et intraverunt religiones: et sic a Papa usque ad ultimum Religiosum, omnes sunt hæretici.

XLV. Omnes Religiones indifferenter introductæ sunt a diabolo.

ARTICULI XXX.

JOANNIS HUS de Bohemia, damnati anno 1418. in Concilio Constantiensi sessione 15.

I. Unica est sancta universalis Ecclesia, quæ est prædestinatorum universitas.

II. Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licet fecerit quosdam actus actibus Ecclesiæ malignantium consimiles.

III. Præsciti non sunt partes Ecclesiæ, cum nulla pars ejus finaliter excidet ab ea, eo quod prædestinationis charitas, quæ ipsam ligat, non excidet.

IV. Duæ naturæ divinitas et humanitas, sunt unus Christus.

V. Præscitus etsi aliquando est in gratia secundum præsentem justitiam, tamen nunquam est pars S. Ecclesiæ, et prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia prædestinationis.

VI. Sumendo Ecclesiam pro convocatione prædestinatorum, sive fuerint in gratia, sive non secundum præsentem justitiam, isto modo Ecclesia est articulus fidei.

VII. Petrus non est, nec fuit caput Ecclesiæ S. Catholicæ.

VIII. Sacerdotes quomodolibet criminose viventes Sacerdotii polluunt potestatem, et sicut filii infideles sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiæ, de clavibus, officiis, censuris, moribus, cæremoniis, et sacris rebus Ecclesiæ, veneratione Reliquiarum, Indulgentiis, et Ordinibus.

IX. Papalis dignitas a Cæsare inolevit, et Papæ perfectio, et institutio a Cæsaris potentia emanavit.

X. Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se, vel alio, quod esset caput Ecclesiæ particularis, nec Romanus Pontifex est caput Romanæ Ecclesiæ particularis.

XI. Non oportet credere, quod iste quicumque est Romanus Pontifex, sit caput cujuscumque particularis Ecclesiæ Sanctæ, nisi Deus eum prædestinaverit.

XII. Nemo gerit vicem Christi, vel Petri, nisi sequatur eum in moribus, cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat a Deo procuratoriam potestatem, quia ad illud officium Vicariatus requiritur, et morum conformitas, et instituentis authoritas.

XIII. Papa non est verus, et manifestus successor Apostolorum Principis Petri, si vivit moribus contrariis Petro; et si quærit avaritiam, tunc est Vicarius Judæ Scharioth. Et pari evidentia Cardinales non sunt veri, et manifesti successores Collegii aliorum Apostolorum Christi, nisi vixerint more Apostolorum, servantes mandata, et consilia Domini Nostri Jesu Christi.

XIV. Doctores ponentes, quod aliquis per censuram Ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, sæculari judicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc Pontifices, et Scribas, et Pharisæos, qui Christum non volentem eis obedire in omnibus, dicentes, *nobis non licet interficere quemquam*, ipsum sæculari judicio tradiderunt; et quod tales sint homicidæ graviores quam Pilatus.

XV. Obedientia Ecclesiastica est obedientia secundum adinventionem Sacerdotum Ecclesiæ, præter expressam authoritatem Scripturarum.

XVI. Divisio immediata humanorum operum est, quod sunt vel virtuosa, vel vitiosa, quia si homo est vitiosus, et agit quicquam,

tunc agit vitiose; et si est virtuosus, et agit quicquam, tunc agit virtuose: quia sic vitium, quod crimen dicitur, seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.

XVII. Sacerdotes Christi viventes secundum legem ejus, et habentes Scripturæ notitiam, et affectum ad ædificandum populum, debent prædicare non obstante prætensa excommunicatione. Quod si Papa, vel aliquis Prælatus mandat Sacerdoti sic disposito non prædicare, non debet subditus obedire.

XVIII. Quilibet prædicantis officium de mandato accipit. qui ad Sacerdotium accedit; et illud mandatum debet exequi, prætensa excommunicatione non obstante.

XIX. Per censuras Ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis, et interdicti ad sui exaltationem Clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit, et viam præparat Anti-Christo. Signum autem evidens est, quod ab Anti-Christo tales procedunt censuræ, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus Clerus principalissime procedit contra ilios, qui denudant nequitiam Ante-Christi, qui Clerum pro se maxime usurpabit.

XX. Si Papa est malus, et præsertim si est præscitus, tunc ut Judas Apostolus, et diaboli, fur et filius perditionis, et non est caput Sanctæ militantis Ecclesiæ, cum nec sit membrum ejus.

XXI. Gratia prædestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesiæ, et quolibet ejus membrum jungitur Christo capiti insolubiliter.

XXII. Papa, vel Prælatus malus, et præscitus est equivoce pastor, et vere fur, et latro.

XXIII. Papa non debet dici Sanctissimus, etiam secundum officium, quia alia Rex deberet etiam dici Sanctissimus secundum officium, et tortores, et præcones dicentur sancti, imo etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit Officiarius Dei.

XXIV. Si Papa vivat Christo contrarie, etiamsi ascenderet per ritam, et legitimam electionem, secundum Constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet, quam per Christum, dato etiam, quod intraret per electionem a Deo principaliter factam: nam Judas Scariotes rite, et legitime est electus a Deo Christo Jesus ad Episcopatum, et tamen ascendit aliunde ad ovile ovium.

XXV. Condemnatio 45. art. Joannis Wicleff per Doctores facta est irrationabilies, et iniqua, et male facta, et ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo, quod nullus eorum sit Catholicus, sed quilibet eorum, aut est hæreticus, aut erroneus, aut scandalosus.

XXVI. Non eo ipso, quo Electores, vel major pars eorum consenserit viva voce secundum ritus hominum personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa, vel eo ipso est verus, et manifestus Successor, vel Vicarius Petri Apostoli, vel alterius Apostoli in officio Ecclesiastico: unde sive Electores bene, vel male elegerint, operibus electi debemus credere, nam eo ipso, quo quis copiosus operatur meritorie ad Profectum Ecclesiæ, habet a Deo ad hoc copiosus facultatem.

XXVII. Non est scintilla apparentiæ, quod oporteat esse unum caput in Spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper cum Ecclesia ipsa militante conversetur, et conservetur.

XXVIII. Christus sine talibus monstruosis capitibus, per suos veraces discipulos sparsos per orbem terrarum melius suam Ecclesiam regularet.

XXIX. Apostoli, et fideles Sacerdotes Domini strenue in necessariis ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papæ officium foret introductum: sic facerent deficiente per summe possibile Papa usque ad diem judicii.

XXX. Nullus est Dominus civilis nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

Constantinopolitanum III. Œcumenicum an. 680, sub Agathone Papa, et Constantino Pogonato Imp. Monothelitæ in eo damnati ab Episcopis 289.

F

Florentinum an. 1438. Ferrariæ cœptum, Florentiam deinde translatum an. 1439. sub Eugeñio IV. et Joanne Paleologo Græcorum Imperatore Œcumenicum XVI. in quo Græcorum schisma consopitum.

H

Hierosolymitatum III. an. Christianæ æræ 49. sub S. Petro Act. 15.

I

Illiberitanum an. 305. sub Marcello Papa. Episcopi 19 huic interfuerunt quos inter celeberrimus ille Osius Cordubensis. 81. Canones in eo constituti, qui ut a Romano Pontifice comprobarentur, Ferdinandus Mendoza omni studio conatus est. Vide ejus commentarios in Labbeana Conciliorum editione.

L

Laodicænum an. 328. aut 357. aut 364. quod mavult Harduinus. 60. Canonibus restituta in eo fuit a 32 Episcopis collapsa disciplina.

Lateranense an. 1111. aut 1112. sub Paschale II. et Henrico V. cui interfuerunt Episcopi 114, 15 Presbyteri Cardinales, et octo Diaconi.

Lateranense III. an. 1179. Œcumenicum XI. sub Alexandro III, in quo Episcopi amplius 300 post extinctum trium Pseudo-Pontificum schisma, Victoris IV. Paschalis III. et Calisti III. Albigenses, aliosque ejus temporis hæreticos anathemate perculerunt.

Lateranense IV. an. 1215. sub Innocentio III. et Friderico Imperatore Œcumenicum XII, cui Patres plane 1285, adfuerunt. In hoc iterum damnati Albigenses, damnatus Abbatis Joannis Joachim libellus de *Unitate SS. Trinitatis*, damnata quoque Almarici Parisiensis Docloris impia dogmata, et Canones editi 67.

Lateranense V, an 1512 inchoatum sub Julio II. ad tollendum Pisani Conciliabuli schisma, et a Leone X. absolutum Œcumenicum XVII.

Leodiense. Num quod an. 1131. celebratum novimus ex Harduino ; an quod an. 1226. coactum fuit ? Fortasse aliud recentius.

Lugdunense II. an. 1274. sub Gregorio X. Œcumenicum XIV. ad quod Patres fere mille convenere.

M

Mechliniense an. 1607.

Meldense an. 845. sub Sergio Papa II. et Lothario Imp.

Milevitanum I. an. 402. sub Innocentio Papa, Arcadio, et Honorio Impp.

Milevitanum II. an. 416. sub Innocentio Papa, Honorio, et Theodosio Imperatoribus. 60. Episcopi adfuere, a quibus 27. Canones constituti.

N

Namuricense an. 1659.

Nicænum I. an. 325. sub Silvestro Papa, et Constantino Imperatore. In eo Arrius, ejusque errores profligati a 318. Patribus.

P

Palæstinum, seu Diopolitanum an. 415. sub Innocentio Papa, Theodosio, et Honorio Impp. in quo Episcopi 14. fraudibus Pelagiii irretiit, impium hæresiarcam verbis catholicis hæretica dogmata celantem, absolverunt.

R

Rhemense an. 1119. sub Callisto II. in quo Henricus Imperator excommunicatus est, et canones 5. conditi 15 Archiepiscopi, et plusquam 200 Episcopi huic Concilio interfuerunt, ut ex Orderico Vitale lib. 12. hist. Eccl. referunt Pagius in Critica ad eum annum 1119. et Harduinus t. 5. Concil. p. 2. col. 1985.

Rhemense an. 1148 sub Eugenio III ubi damnatæ Gilberti Porrectani Pictaviensis Episcopi assertiones, et Canones editi 18. aut ex quodam codice apud Harduinum 30.

Romanum an. 254. sub Cornelio, de quo Baronius ad eum annum.

Romanum an. 313. sub Melchiade Papa, in quo Cæcilianus Carthaginensis Episcopus a Donatistarum criminatoribus absolutus est 19. Episcopi huic Synodo interfuerunt,

Romanum IV. ann. 511. sub Symacho Papa, et Anastasio Imperatore. Plura in eo sancita sunt a 64. Episcopis.

T

Tolosanum an. 1390.

Toletanum a B. Thoma citatum. Quodnam tot inter Toletana?

Triburiense an. 895. sub Formoso Papa, et Arnulpho Germaniæ Rege 58. in eo Canones editi sunt ab Episcopis 22.

Tridentinum XVIII. Œcumenicum an. 1545. cœptum sub Paulo III. contra Lutherianam, Calvinianam, aliasque grassantes hæreses, continuatum sub Julio III. tandem sub Pio IV feliciter absolutum, et ab eodem confirmatum an. 1563. Brevem Canonum in hac Synodo editorum synopsim habes ad calcem Instructionis Practicæ VI. P. Tobiæ Lohner, dignam sane, quæ heic recuderetur.

V

Viennense in Gallia an. 1112. sub Paschale II. et Ludovico Crasso Francorum Rege.

Viennense item in Gallia an. 1311. sub Clemente V Œcumenicum XV. Episcoporum 300. et amplius, in quo damnati Beguardorum, et Beguinarum errores, atque extinctus Templariorum ordo.

W

Wormatiense an. 868. sub Adriano Papa II. et Ludovico II. Imperatore, in quo statuti canones omnino 80.

APPENDIX

De Jure utroque Canonico, et Civili, deque ejus usu in Morali Theologia.

§. I.

Juris utriusque Canonici, et Civilis notitiam Theologo Morali necessariam esse.

Alvarus Pelagius Ordinis Minorum in libris *de planctu Ecclesiæ*, quos a se Compostellæ recognitos an. 1340. ipsemet scribit. ait lib. 11. c. 20. *Recurrat ergo quilibet pro casibus ad Jurisperitos, non ad Religiosos, cum isti communiter ignorent canones.* Quæ sane ignorantia oppido turpis, noxiaque erat multis de causis. Nam Cœlestinus Papa relatus c. *nulli.* dist. 38. pronunciat: *Nulli Sacerdotum* (multo igitur minus Confessariorum) *liceat canones ignorare.* Præterea (quod ex Augustino citatur de pœnit. dist. 1. c. 1. §. *caveat*) *spiritualis Judex, ut sicut non commisit crimen nequitiæ ita non careat munere scientiæ. Oportet ut sciat cognoscere quidquid debet judicare, judiciaria enim potestas hoc postulat, ut quod debet judicare discernat.* At pene innumera sunt in Morali Theologia, quæ sine Canonum scientia definiri non possunt. Ut si exempli caussa veniat in dubium, an hic, aut ille homo irregularis, vel excommunicatus, vel interdicto, aut suspensioni obnoxius? Item an delegatus possit subdelegare? An Episcopus in his, illisve possit dispensare? an Ecclesiæ Pastor rite sit electus? num Judex Ecclesiasticus caussam in judicio legitime definierit? In his, aliisque sexcentis hujus generis, Theologus insolentissimus erit, si absque Canonibus, atque Jurisperitis inconsultis sententiam ferre ausus fuerit. Plura vide apud Canum de Locis Theologicis lib. 8. cap. 6. Ineptit autem Jure Consultus Michael Ferro Maurique, qui Theologis litem intentat, quod ad quæstiones Juridico-Morales excurrant, et Canones interpretentur. Cavillosum hominem bene carminatum dimisit P. Georgius Gobat *in Vindiciis Theologicis* Friburgi Helvetiorum editis an. 1654. quas vide, sis.

Atque hinc constare puto, Juris quoque Civilis notitiam non utilem modo Thologo morali esse, sed et necessariam. Nam multa sunt in Theologia morali, quæ ex juris Civilis institutis pendent, neque aliter definiri possunt, quam legibus.

§. II.

DIGESTORUM, SEU PANDECTARUM

LIB I. TIT. ULT.

De diversis Regulis Juris antiqui.

I. *Paulus libro sexto-decimo ad Plautium.*

Regula est: quæ rem, quæ est, breviter enarrat. Non ut ex regula jus sumatur: sed ex jure, quod est, regula fiat. Per regulam igitur brevis rerum enarratio traditur; et, ut ait Sabinus, quasi caussæ conjectio est. Quæ simul cum in aliquo vitiata est, perdit officium suum.

II. *Ulpianus libro primo ad Sabinum.*

Fœminæ ab omnibus officiis civilibus publicis remotæ sunt; et ideo nec judices esse possunt; nec Magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere. Item impubes ab omnibus officiis civilibus debet abstinere.

III. *Idem libro tertio ad Sabinum,*

Ejus est nolle, qui potest et velle.

IV. *Idem libro sexto ad Sabinum.*

Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini.

V. *Paullus libro secundo ad Sabinum.*

In negotiis contrahendis alia caussa habita est furiosorum, alia eorum, qui fari possunt, quamvis actum rei non intelligerent. Nam furiosus nullum negotium contrahere potest, pupillus omnia tutore auctore agere potest.

VI. *Ulpianus libro septimo ad Sabinum.*

Non vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit hæreditatem.

VII. *Pomponius libro tertio ad Sabinum.*

Jus nostrum non patitur, eumdem in paganis, et testato, et intestato decessisse; earumque rerum naturaliter inter se pugna est testatus, et intestatus.

VIII. *Idem libro quarto ad Sabinum.*

Jura sanguinis, nullo jure Civili dirimi possunt.

IX. *Ulpianus libro quinto-decimo ad Sabinum.*

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

X. *Paulus libro tertio ad Sabinum.*

Secundum naturam est, commodo cujusque rei eum sequi, quem sequantur incommoda.

XI. *Pomponius libro quinto ad Sabinum.*

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

XII. *Paullus libro tertio ad Sabinum.*

In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.

XIII. *Ulpianus libro decimo-nono ad Sabinum.*

Non videtur cœpisse, qui per exceptionem a petitione removetur.

XIV. *Pomponius libro quinto ad Sabinum.*

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.

XV. *Paullus libro quarto ad Sabinum.*

Is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

XVI. *Ulpianus libro vigesimo-primo ad Sabinum.*

Imaginaria venditio non est, prætio accedente.

XVII. *Idem libro vicesimo-tertio ad Sabinum.*

Cum tempus in testamento adjicitur, credendum est pro hærede adjectum, nisi alia mens fuerit testatoris : sicuti in stipulationibus promissoris gratia tempus adjicitur.

XVIII. *Pomponius libro sexto ad Sabinum.*

Quæ legata mortuis nobis ad hæredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus, aliter atque quod stipulati sumus. Nam et sub conditione stipulantes, omnimodo eis adquirimus, etiam si liberatis nobis potestate Domini, conditio existat.

XIX. *Paullus.*

Si filius familias sub conditione stipulatus, emancipatus fuerit, deinde extiterit conditio ; patri actio competit, quia in stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.

XX. *Ulpianus libro vigesimo-quarto ad Sabinum.*

Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus. Hæredi autem hoc imputari non potest, cum non sponte cum legatariis contrahit. Non solet exceptio doli nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

XXI. *Pomponius libro septimo ad Sabinum.*

Quoties dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondenrum erit.

XXII. *Ulpianus libro vicesimo-septimo ad Sabinum.*

Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere.

XXIII. *Idem libro vicesimo-octavo ad Sabinum.*

In personam servilem nulla cadit obligatio, generaliter probandum est, ubicumque in bonæ fidei judiciis confertur in arbitrium Domini, vel procuratoris ejus conditio pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.

XXIV. *Idem libro vicesimo-nono ad Sabinum.*

Contractus quidam dolum malum dumtaxat recipiunt : quidam, et dolum, et culpam. Dolum tantum, depositum, et precarium. Dolum et culpam mandatum, et commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum : item dotis datio, tutelæ, negotia gesta. In his quidem et diligentia requiritur. Societas, et rerum communio, et dolum, et culpam recipit. Sed hæc ita, nisi si quid nominatim convenit, vel plus minus in singulis contractibus. Non hoc servabitur, quod initio convenit. Legem enim contractus dedit excepto eo, quod Celsus putat non valere, si convenerit, ne dolus præstetur : hoc enim bonæ fidei judicio contrarium est, et ita utimur. Animalium vero casus, mortes, quæque sine culpa accidunt, fugæ servorum, qui custodiri non solent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum, a nullo præstantur.

XXV. *Paulus libro quinto ad Sabinum.*

Quatenus cujus intersit, in facto, non in jure consistit.

XXVI. *Pomponius libro undecimo ad Sabinum.*

Plus cautionis, in re est, quam in persona.

XXVII. *Ulpianus libro trigesimo ad Sabinum.*

Qui potest invitis alienare, multo magis et ignorantibus, et absentibus potest.

XXVIII. *Pomponius libro sexto-decimo ad Sabinum.*

Nec ex prætorio, nec ex solemni, seu Civili jure, privatorum conventione quidquam immutandum est, quamvis obligationum caussæ pactione possunt immutari, et ipso jure, et per pacti conventi exceptionem. Quia actionum modus vel lege, vel per Prætorem introductus, privatorum pactionibus non infirmatur, nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos convenit.

XXIX. *Ulpianus libro trigesimo-sexto ad Sabinum.*

Divus Pius rescripsit, eos qui ex liberalitate conveniuntur, in id, quod facere possunt, condemnandos.

XXX. *Paullus libro octavo ab Sabinum.*

Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.

XXXI. *Ulpianus libro trigesimo-sexto ad Sabinum.*

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

XXXII. *Idem libro quadragesimo-secundo ad Sabinum.*

Verum est, neque pacta, neque stipulationes factum posse tollere. Qod enim impossibile est, neque pacto, neque stipulatione potest comprehendi, ut utilem actionem, aut factum efficere possit.

XXXIII. *Idem libro quadragesimo-tertio ad Sabinum.*

Quod attinet ad jus Civile, servi pro nullis habentur : non tamen jure naturali : quia quod ad jus naturale attinet, omnes homines æquales sunt.

XXXIV. *Pomponius libro vicesimo-secundo ad Sabinum.*

In eo, quod vel his, qui petit, vel is, a quo petitur, lucrifacturus est, durior caussa est petitoris.

XXXV. *Ulpianus libro quadragesimo-quinto ad Sabinum.*

Semper in stipulationibus, et in cæteris contractibus, id sequimur, quod actum est. Aut, si non pateat, quid actum est ; erit consequens, ut id sequamur, quod in regione, in qua actum est, frequentatur. Quod ergo, si neque regionis mos appareat, quia varius fuit ? Ad id, quod minimum est, redigenda summa est.

XXVI. *Idem libro quadragesimo-octavo ad Sabinum.*

Nihil tam naturale est, quam eo genere quidque dissolvere, quo colligatam est. Ideo verborum obligatio, verbis tollitur : nulli consensus obligatio, contrario consensu dissolvitur.

XXXVII. *Pomponius libro vicesimo-septimo ab Sabinum.*

Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.

XXXVIII. *Ulpianus libro quinquagesimo-primo ad Sabinum.*

Nemo, qui condemnare potest, absolvere non potest.

XXXIX. *Pomponius libro vicesimo-nono ad Sabinum.*

Sicuti pœna ex dilecto defuncti hæres teneri non debet ; ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum non pervenisset.

XL. *Idem libro trigesimo-secundo ad Sabinum.*

In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora sit, quo minus fiat.

XLI. *Idem libro trigesimo-quarto ad Sabinum.*

Furiosi, vel ejus, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.

XLII. *Ulpianus libro vigesimo-sexto ad Edictum.*

Non debet actori licere, quod reo non permittitur. In re obscura melius est favere repetitioni, quam adventitio lucro.

XLIII. *Cajus libro nono ad Edictum Provinciale.*

Qui in alterius locum succedunt, justam habent caussam ignorantiæ, an id, quod peteretur, deberetur. 1. Fidejussores quoque non minus, quam hæredes, justam ignorantiam possunt allegare. 2. Hæc ita de hærede dicta sunt, si cum eo agitur, non etiam si agat, nam plane qui agit, certus esse debet : cum sit in potestate ejus, quando vetit experiri, et ante debet rem diligenter explorare, et tum ad agendum procedere.

XLIV. *Ulpianus libro vigesimo-octavo ad Edictum.*

Nemo ex his, qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impedit. Quoties concurrunt plures actiones, ejusdem rei nomine, unam quis experiri debet.

XLV. *Idem libro vigesimo-nono ad Edictum.*

Toties in hæredem actionem damus, de eo, quod ad eum pervenit, quoties ex dolo defuncti convenitur, non quoties ex suo.

XLVI. *Idem libro trigesimo ad Edictum.*

Neque pignus, neque depositum, neque precarium, neque emptio, neque locatio rei suæ consistere potest. Privatorum conventio, juri publico non derogat.

XLVII. *Cajus libro decimo ad Edictum Provinciale.*

Quod a quoquam pœnæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

XLVIII. *Ulpianus libro trigesimo ad Edictum.*

Consilii non fraudulenti nulla obligatio est. Cæterum si dolus, et calliditas intercessit, de dolo actio competit. 1. Socii mei socius meus non est.

XLIX. *Paullus libro trigesimo-quinto ad Edictum.*

Quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuit judicium animi fuisse ; ideoque brevi reversa uxor, nec devertisse videtur.

L. *Ulpianus libro trigesimo-quinto ad Edictum.*

Alterius circumventio alii non præbet actionem.

LI. *Paullus libro trigesimo-nono ad Edictum.*

Culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest.

LII. *Cajus libro quinto-decimo ad Edictum Provinciale.*

Non videtur quisnam id capere, quod ei necesse est alii restituere.

LIII. *Ulpianus libro quadragesimo-quarto ad Edictum.*

Non defendere videtur non tantum qui latitat, sed et is, qui præsens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

LIV. *Paullus libro quadragesimo-secundo ad Edictum.*

Cujus per errorem dati repetitio est, ejus consulto dati donatio est.

LV. *Ulpianus libro quadragesimo-sexto ad Edictum.*

Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.

LVI. *Cajus libro secundo de testamentis ad Edictum urbicum.*

Nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur.

LVII. *Idem libro tertio de legatis ad Edictum urbicum.*

Semper in dubiis benigniora præferenda sunt.

LVIII. *Idem libro octavo-decimo ad Edictum Provinciale.*

Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.

LVIX. *Ulpianus libro secundo Disputationum.*

Ex pœnalibus caussis non solet in patrem de peculio actio dari.

LX. *Idem libro Tertio Disputationum.*

Hæredem ejusdem potestatis, jurisque esse cujus fuit defunctus, constat.

LXI. *Idem libro decimo Disputationum.*

Semper qui non prohihet pro se intervenire, mandare creditur. Sed et si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione.

LXII. *Idem libro tertio Opinionum,*

Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri, in quod jus non habet.

LXIII. *Julianus libro sexto Digestorum.*

Hæreditas nihil aliud est, quam successio in universum jus, quod defunctus habuerit.

LXIV. *Idem libro septimo-decimo Digestorum.*

Qui sine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere.

LXV. *Idem libro vigesimo-nono Digestorum.*

Ea quæ raro accidunt, non temere in agendis negotiis computantur.

LXVI. *Idem libro quinquagesimo-quarto Digestorum.*

Ea est natura cavillationis, quam Græci σωρείτην (id est, acervalem syllogismum) vocant, ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputatio ad ea, quæ evidenter falsa sunt, perducatur.

LXVII. *Idem libro sexagesimo Digestorum.*

Marcellus ait : definit debitor esse is, qui nactus est exceptionem justam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

LXVIII. *Idem libro octogesimo-septimo Digestorum.*

Quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipiatur, quæ rei gerendæ aptior est.

LXIX. *Paullus libro singulari de dotis repetitione.*

In omnibus caussis id observatur, et ubi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat. Ubi vero genus actionis id desiderat, ibi, ad quemvis persecutio ejus devenerit, non deficiat ratio auxilii.

LXX. *Idem libro singulari de assignatione libertorum.*

Invito beneficium non datur.

LXXI. *Ulpianus libro primo de Officio Proconsulis.*

Nemo potest gladii potestatem sidi datam, vel cujus alterius coercitionis, ad alium transferre.

LXXII. *Idem libro secundo de Officio Proconsulis*

Omnia (quæcumque) caussæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.

LXXIII. *Javolenus libro tertio ex 'posterioribus Labeonis.*

Fructus rei est, vel pignori dare licere.

LXXIV. *Quintus Mucius Scævola libro singulari.*

Quo tutela redit, eo hæreditas pervenit, nisi cum feminæ hæredes intercedunt 1. Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cum moritur, habuit, habiturusve esset, si vixisset. 2. Vi factum id videtur esse, qua de re quis eum prohibetur, fecit, clam quod quisque cum controversiam haberet, habiturumve se putaret, fecit, 3. Quæ in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possunt, perinde sunt, ac si scripta non essent. 4. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando, quisquam alteri cavere potest.

LXXV. *Papinianus libro primo Quæstionum.*

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

LXXVI. *Idem libro tertio Quæstionum.*

Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.

LXXVII. *Idem libro vigesimo-quarto Quæstionum.*

In totum omnia, quæ animi destinatione agenda sunt, nonnisi vera, et certa scientia perfici possunt.

LXXVIII. *Idem libro vigesimo-octavo Quæstionum.*

Actus legitimi, qui recipiunt diem, vel conditionem : velut mancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, datio tutoris : in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem. Nonnunquam tamen actus suprascripti tacite recipiunt, quæ aperte comprehensa vitium adferunt : nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid, acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit ; quæ si verbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum.

LXXIX. *Idem libro trigesimo-primo Questionum.*

Generaliter, cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non potuerit, considerandum est.

LXXX. *Idem libro trigesimo-secundo Quæstionum.*

Fraudis interpretatio semper in jure Civili, non ex eventu dumtaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

LXXXI. *Idem libro trigesimo-tertio Quæstionum.*

In toto jure generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

LXXXII. *Idem libro tertio Responsorum.*

Quæ dubitationis tollendæ caussa contractibus inseruntur, jus commune non lædunt.

LXXXIII. *Idem libro nono Responsorum.*

Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur.

LXXXIV. *Idem libro secundo Definitionum.*

Non videntur rem amittere, quibus propria non fuit.

LXXXV. *Paullus libro tertio Quæstionum.*

Cum amplius solutum est, quam debeatur, cujus pars non invenitur, quæ repeti possit, totum esse indebitum intelligitur manente pristina obligatione. 1. Is natura debet, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem secuti sumus.

LXXXVI. *Idem libro sexto Quæstionum.*

In ambiguis pro dotibus respondere melius est. 1. Non est novum, ut, quæ semel utiliter constituta sunt, durent ; licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerunt. 2. Quoties æquitatem desiderii, naturalis ratio, aut dubitatio juris moratur, justis decretis res temperanda est.

LXXXVII. *Idem libro septimo Quæstionum.*

Non solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quam si non ; sed plerumque melior.

LXXXVIII. *Idem libro tertio-decimo Quæstionum.*

Nemo enim in persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litem contestatem hæredi quoque prospicitur, et hæres tenetur ex omnibus caussis.

LXXXIX. *Scævola libro quinto Quæstionum.*

Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

XC. *Paullus libro decimo Quæstionum.*

Quamdiu possit valere testamentum, tamdiu legitimus hæres non admittitur.

XCI. *Idem libro quinto-decimo Quæstionum.*

In omnibus quidem, maxime tamen in jure, æquitas spectanda est.

XCII. *Idem libro septimo-decimo Quæstionum.*

Quoties duplici jure defertur alicui successio : repudiato novo jure, quod ante defertur, supererit vetus.

XCIII. *Scævola libro quinto Responsorum.*

Si librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset, nihil nocere, quominus et reus, et fidejussor teneatur.

XCIV. *Martianus libro primo Fideicommissorum.*

Filius familias neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei peculiaris videtur.

XCV. *Ulpianus libro secundo Fideicommissorum.*

Non solent, quæ abundant, vitiare Scripturas.

XCVI. *Idem libro sexto Fideicommissorum.*

Nemo dubitat, solvendo videri eum, qui defenditur.

XCVII. *Martianus libro duodecimo Fideicommissorum.*

In ambiguis orationibus, maxime sententia spectanda est ejus, qui eas protulisset.

XCVIII. *Hermogenianus libro tertio juris Epitomarum*

Ea sola deportationis sententia aufert, quæ ad fiscum perveniunt.

XCIX. *Idem libro quarto Juris Epitomarum.*

Quoties in utriusque caussa lucri ratio vertitur, is præferendus est, cujus in lucrum caussa tempore præcedit.

C. *Venulejus libro duodecimo Stipulationum.*

Non potest improbus videri, qui ignorat quantum solvere debeat.

CI. *Cajus libro primo Regularum.*

Omnia quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt.

CII. *Paullus libro singulari de Cognitionibus.*

Ubi lex duorum mensium fecit mentionem, et qui sexagimo et primo die venerit, audiendus est: ita enim et Imperator Antonius cum Divo Patre suo rescripsit.

CIII. *Ulpianus libro primo ad Edictum.*

Qui vetante Prætore fecit, hic adversus Edictum fecisse proprie dicitur 1. Ejus est actionem denegare, qui possit et dare.

CIV. *Paullus libro primo ad Edictum.*

Nemo de domo sua extrahi debet.

CV. *Ulpianus libro secundo ad Edictum.*

Si in duabus actionibus alibi summa major, alibi infamia est, præponenda est caussa existimationis. Ubi autem æquiparantur famosa judicia, etsi summam imparem habent, pro paribus accipienda sunt.

CVI. *Paullus libro primo ad Edictum.*

Ubicumque caussæ cognitio est, ibi Prætor desideratur.

CVII. *Idem libro secundo ad Edictum.*

Libertas inæstimabilis res est.

CVIII. *Cajus libro primo ad Edictum Provinciale.*

Cum servo nulla actio est.

CIX. *Paullus libro quarto ad Edictum.*

Fere in omnibus pœnalibus judiciis, et ætati, et imprudentiæ succurritur.

CX. *Idem libro quinto ad Edictum.*

Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere potest.

CXI. *Idem libro sexto ad Edictum.*

In eo quod plus sit, semper inest et minus 1. Nemo alienæ rei expromissor idoneus videtur, nisi sit cum satisfactione. 2 Pupillus pati posse non intelligitur. 3 Ubi verba conjuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum 4. Mulieribus tunc succurrendum est, cum defraudantur, non ut facilius calumnientur.

CXII. *Cajus libro secundo ad Edictum Provinciale.*

Pupillum, qui proximus pubertati sit, capacem esse, et furandi, et injuriæ faciendæ 1. In hæredem non solent actiones transire, quæ pœnales sunt ex maleficio, veluti furti, damni, injuriæ, vi bonorum raptorum, injuriarum.

CXIII. *Paullus libro octavo ad Edictum.*

Nihil interest, ipso jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

CXIV. *Cajus libro tertio ad Edictum Provinciale.*

In toto et pars continetur.

CXV. *Paullus libro nono ad Edictnm.*

In obscuris inspici solere, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.

CXVI. *Idem libro decimo ad Edictum.*

Si quis obligatione liberatus sit, potest videri accepisse, qui stipulatus non potest exceptione summoveri.

CXVII. *Ulpianus libro undecimo ad Edictum.*

Nihil consensui tam contrarium est (qui et bonæ fidei judicia sustinet) quam vis atque metus 1. Non capitur, qui jus publicum sequitur 2. Non videntur, qui errant, consentire.

CXVIII. *Paullus libro undecimo ad Edictum.*

Prætor bonorum possessorem hæredis loco in omni caussa habet.

CXIX. *Ulpianus libro duodecimo ad Edictum.*

Qui in servitute est, usu capere non potest. Nam cum possideatur, possidere non videtur.

CXX. *Idem libro tertio-decimo ad Edictum.*

Non alienat, qui dumtaxat omittit possessionem.

CXXI. *Paullus libro duodecimo ad Edictum.*

Nemo plus commodi hæredi suo relinquit, quam ipse habuit.

CXXII. *Idem libro tertio-decimo ad Edictum.*

Qui non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quæ non facit. Et qui facit quod facere non debet, non videtur facere id, quod facere jussus est.

CXXIII. *Cajus libro quinto ad Edictum Provinciale.*

Libertas omnibus rebus favorabilior est.

CXXIV. *Ulpianus libro decimo-quarto ad Edictum.*

Nemo alieno nomine lege agere potest 1. Temporaria permutatio jus Provinciæ non innovat.

CXXV. *Paullus libro decimo-sexto ad Edictum*

Ubi non voce, sed præsentia opus est, mutus, si intellectum habet, potest videri

respondere. Idem in surdo: hic quidem et respondere potest 1. Furiosus absentis loco est. Et ita Pomponius libro primo Epistolarum scribit.

CXXVI. *Cajus libro quinto ad Edictum Provinciale.*

Favorabiliores rei potius, quam actores habentur.

CXXVII. *Ulpianus libro decimo-quinto ad Edictum.*

Nemo prædo est, qui prætium numeravit 1. Locupletior non est factus, qui libertum adquisierit 2. Cum de loco duorum quæritur, melior est caussa possidentis.

CXXVIII. *Paullus libro vigesimo ad Edictum.*

Cum Prætor in hæredem dat actionem, quatenus ad eum pervenit: sufficit, si vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti.

CXXIX. *Idem libro decimo-nono ad Edictum.*

In pari caussa, possessor potior haberi debet 1. Hi qui in universum jus succedunt, hæredis loco habentur.

CXXX. *Idem libro vigesimo-primo ad Edictum*

Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit. Cum principalis caussa non consistit, nec ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

CXXXI. *Ulpianus libro decimo-octavo ad Edictum.*

Nunquam actiones, præsertim pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam sumit.

CXXXII. *Paullus libro vigesimo-secundo ad Edictum.*

Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur, quia pro possesione (alias possessore) dolus est.

CXXXIII. *Cajus libro septimo ad Edictum.*

Imperitia culpæ adnumeratur.

CXXXIV. *Idem libro octavo ad Edictum Provinciale.*

Melior conditio nostra per servos fieri potest: deterior fieri non potest.

CXXXV. *Ulpianus libro vigesimo-primo ad Edictum.*

Non fraudantur creditores, cum quid non adquiritur a debitore, sed cum quid de bonis diminuitur 1. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

CXXXVI. *Idem libro vigesimo-tertio ad Edictum.*

Ea, quæ dari impossibilia sunt, vel quæ in rerum natura non sunt, pro non adjectis habentur.

CXXXVII. *Paullus libro octavo ad Edictum.*

Bona fides tantumdem possidenti præstat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est.

CXXXVIII. *Ulpianus libro vigesimo-quinto ad Edictum.*

Qui auctore judice comparavit, bonæ fidei possessor est.

CXXXIX. *Paullus libro vigesimo-septimo ad Edictum.*

Omnis hæreditas, quamvis post adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur 1. Nunquam crescit ex post facto præterii delicti æstimatio.

CXL. *Cajus libro ad Edictum Prætoris Urbani.*

Omnes actiones quæ morte, aut tempore pereunt, semel inclusæ judicio. salvæ permanent 1. Non videtur perfecte cujusque id esse, quod ex causa auferri potest.

CXLI. *Ulpianus libro sexto ad Edictum.*

Absentia ejus, qui Reipublicæ caussa abest, neque ei, neque alii damnosa esse debet.

CXLII. *Paullus libro quadragesimo-quarto ad Edictum.*

Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentia 1. Uni duo pro solido hæredes esse non possunt.

CXLIII. *Idem libro quinquagesimo-sexto ad Edictum.*

Qui tacet, non utique fatetur; sed tamen verum est, eum non negare.

CXLIV. *Ulpianus libro quadragesimo-secundo ad Edictum.*

Quod ipsis qui contraxerunt, obstat, et successoribus eorum obstabit.

CXLV. *Paullus libro sexagesimo-secundo ad Edictum.*

Non omne quod licet, honestum est 1. In stipulationibus id tempus spectatur quo contrahimus.

CXLVI. *Ulpianus libro sexagesimo-sexto ad Edictum.*

Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt et consentiunt.

CXLVII. *Paullus libro sexagesimo-secundo ad Edictum.*

Quod quis dum servus est, egit, proficere libero facto non potest.

CXLVIII. *Cajus libro quadragesimo-tertio ad Edictum Provinciale.*

Semper specialia generalibus insunt.

CXLIX. *Paullus libro quinquagesimo-sexto brevius Edicti.*

Cujus effectus omnibus prodest, ejus et partes ad omnes pertinent.

CL. *Ulpianus libro sexagesimo-septimo ad Edictum.*

Ex qua persona quis lucrum capit, ejus factum præstare debet.

CLI. *Idem libro sexagesimo-octavo ad Edictum*

Parem esse conditionem oportet ejus, qui quid possideat, vel habeat; atque ejus cujus dolo malo factum sit, quo minus possideret, vel haberet.

CLII. *Paullus libro sexagesimo-quarto ad Edictum.*

Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere ejus non habet.

CLIII. *Ulpianus libro sexagesimo-nono ad Edictum.*

Hoc jure utimur, ut quidquid omnino per vim fiat, ut in vis publicæ, aut in vis privatæ crimen incidat 1. Dejicit et qui mandat 2, In maleficio ratihabitatio mandato comparatur 3. In contractibus, quibus doli præstatio vel bona fides inest, hæres in solidum tenetur.

CLIV. *Paullus libro sexagesimo-quinto ad Edictum.*

Fere quibuscumque modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis adquirimus, iisdem in contrarium actis amittimus. Ut igitur nulla possessio adquiri nisi animo, et corpore potest; ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est.

CLV. *Ulpianus libro septuagesimo ad Edictum.*

Cum per delictum est duorum, semper oneratur petitor, et melior habetur possessoris caussa : sicut fit, cum de dolo excipitur petitoris: neque enim datur talis replicatio petitori (aut si rei quoque in ea re dolo actum sit.) 1. Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipsam non incidit.

CLVI. *Paullus libro sexagesimo-quinto ad Edictum.*

Factum cuique suum, non adversario, nocere debet, 1. Non videtur vim facere, qui jure suo utitur, et ordinaria actione experitur. 2. In pœnalibus caussis benignius interpretandum est.

CLVII. *Ulpianus libro septuagesimo ad Edictum.*

Invitus nemo rem cogitur defendere. 1. Cui damus actiones, eidem et exceptiones competere multo magis quis dixerit. 2. Cum quis in alicujus locum successerit, non est æquum ei nocere hoc, quod adversus eum non nocuit, in cujus locum successit. 3. Plerumque emptoris eadem caussa esse debet circa petendum ac defendendum, quæ fuit actoris. 4. Quod cuique pro eo præstatur, invito non tribuitur.

CLVIII. *Idem libro septuagesimo-primo ad Edictum.*

Ad ea quæ non habent atrocitatem facinoris vel sceleris in his ignoscitur servis vel si dominis vel his qui vice dominorum sunt, veluti tutoribus, et curatoribus obtemperaverint. 1. Semper, qui dolo fecit, quominus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet. 2. In contractibus successores ex dolo eorum quibus successerunt, non tantum in id quod pervenit, verum etiam in solidum tenentur : hoc est unusquisque pro ea parte, qua hæres est.

CLIX. *Cajus libro vigesimo-sexto ad Edictum Provinciale.*

Creditor qui permittit rem venire, pignus demittit.

CLX. *Paullus libro septuagesimo ad Edictum.*

Non ut ex pluribus caussis deberi nobis idem potest ; ita ex pluribus caussis idem potest et nostrum esse.

CLXI. *Ulpianus libro septuagesimo-sexto ad Edictum.*

Aliud est vendere, aliud vendenti consentire. 1. Refert id ad universos, quod publice fit per majorem partem. 2. Absurdum est, plus juris habere (eum) cui legatus sit fundus, quam hæredem, aut ipsum testatorem, si viveret.

CLXII. *Idem libro septuagesimo-septimo ad Edictum.*

In jure civili receptum est, quoties per unum, cujus interest conditionem non impleri, fiat, quominus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset ; quod ad libertatem, et legata, et hæredum institutiones perducitur. Quibus exemplis stipulationes quoque committuntur ; cum per promissorem factum esset, quominus stipulator conditioni pareret.

CLXIII. *Paullus libro septuagesimo ad Edictum.*

Quæ propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.

CLXIV. *Ulpianus libro quinquagesimo-quinto ad Edictum.*

Cui jus est donandi, eidem, et vendendi, et conducendi jus est.

CLXV. *Paullus libro quinquagesimo-primo ad Edictum.*

Pœnalia judicia semel accepta, in hæredes transmitti possunt.

CLXVI. *Ulpianus libro quinquagesimo-tertio ad Edictum.*

Cum quis possit alienare, poterit et con-

sentire alienationi. Cui autem donare nec conceditur, probandum erit, nec si in donationis caussa consenserit, ratam ejus voluntatem habendum.

CLXVII. *Paullus libro quadragesimo-octavo ad Edictum.*

Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.

CLXVIII. *Idem libro quadragesimo-nono ad Edictum.*

Non videntur data, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt. Qui jussu judiciali aliquid facit, non videtur dolo malo facere, quia parere necesse habet.

CLXIX. *Idem libro primo ad Plautium.*

Rapienda, sed capienda occasio est, quæ præbet benignum responsum. 1. Quod factum est, cum in obscuro sit, ex affectione cujusque capit interpretationem.

CLXX. *Idem libro secundo ad Plautium.*

Is damnum dat, qui jubet dare: ejus vero nulla culpa, cui parere necesse sit. 1. Quod pendet, non est pro eo quasi sit.

CLXXI. *Idem libro tertio ad Plautium.*

Factum a judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non est.

CLXXII. *Idem libro tertio ad Plautium.*

Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio, quod præstiterit.

CLXXIII. *Idem libro quinto ad Plautium.*

In contrahenda venditione, ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est. 1. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salva actori sit.

CLXXIV. *Idem libro sexto ad Plautium.*

In condemnatione personarum; quæ in id, quod facere possunt, damnantur; non totum, quod habent, extorquendum est: sed et ipsarum ratio habenda est ne egeant. 1. Cum verbum (restituat) in lege invenitur, et si non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi. 2. Unicuique sua mora nocet, quod, et in duobus reis promittendi observatur. 2. Dolo facit, qui petit, quod redditurus est.

CLXXV. *Idem libro octavo ad Plautium.*

Qui potest facere, ut possit conditioni parere, jam posse videtur. 1. Quod quis si velit habere, non potest, id repudiare non potest.

CLXXVI. *Idem libro undecimo ad Plautium.*

In his omnibus officiis, quæ officium per liberas fieri personas leges desiderant, servus intervenire non potest. 1. Non debeo melioris conditionis esse, quam auctor meus, a quo jus in me transit.

CLXXVII. *Idem libro decimo-tertio ad Plautium.*

Non est singulis concedendum, quod per magistratum publice possit fieri; ne occasioni sit majoris tumultus faciendi. 1. Infinita æstimatio est libertatis, et necessitudinis.

CLXXVIII. *Idem libro decimo-quarto ad Plautium.*

Qui in ejus dominiumve alterius succedit, jure ejus uti debet. 1. Nemo videtur dolo exequi, qui ignorat caussam, cur non debeat petere.

CLXXIX. *Idem libro decimo-quinto ad Plautium.*

Cum principalis caussa non consistit, plerumque ne ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

CLXXX. *Idem libro decimo-sexto ad Plautium.*

In obscura voluntate manumittentis, favendum est libertati.

CLXXXI. *Idem libro decimo-septimo ad Plautium.*

Quod jussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.

CLXXXII. *Idem libro primo ad Vitellium.*

Si nemo subiit hæreditatem, omnis vis Testamenti solvitur.

CLXXXIII. *Idem libro tertio ad Vitellium.*

Quod nullius esse potest, id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere.

CLXXXIV. *Marcellus libro tertio Digestorum.*

Et si nihil facile mutandum est ex solemnibus, tamen ubi æquitas evidens possit, subveniendum est.

CLXXXV. *Celsus libro septimo Digestorum.*

Vani timoris justa excusatio non est.

CLXXXVI. *Idem libro octavo Digestorum.*

Impossibilium nulla obligatio est.

CLXXXVII. *Idem libro undecimo Digestorum.*

Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolvi possit: et cum solvendi tempus obligationi additur, nisi eo præterito peti non potest.

CLXXXVIII. *Idem libro decimo-sexto Digestorum.*

Si quis prægnantem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

CLXXXIX. *Idem libro septimo Digestorum.*

Ubi pugnantia inter se in Testamento juberentur, neutrum ratum est. 1. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

CXC. *Idem libro decimo-tertio Digestorum.*

Pupillus nec velle, nec nolle in ea ætate,

nisi apposita tutoris auctoritate creditur: nam quod animi judicio sit, in eo tutoris auctoritas necessaria est.

CXCI. *Idem libro vigesimo-quarto Digestorum.*

Quod evincitur, in bonis non est.

CXCII. *Idem libro trigesimo-tertio Digestorum.*

Neratius consultus, an quod Beneficium dare se quasi viventi Cæsar rescripserat, jam defuncto dedisse existimaretur, respondit: non videri sibi, principem (Beneficium) quod ei, quem vivere existimabat, concessisset, defuncto concessisse: quem tamen modum esse Beneficii sui vellet ipsius æstimationem esse.

CXCIII. *Marcellus libro vigesimo-nono Digestorum.*

Ea quæ in partes dividi non possunt, solida a singulis hæredibus debemus. In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est, quam tutius.

CXCIV. *Celsus libro trigesimo-octavo Digestorum.*

Omnia fere jura hæredum perinde habentur, ac si continuo sub tempus mortis hæredes extitissent.

CXCV. *Modestus libro sexto Differentiarum.*

Qui per successionem quamvis longissimam defuncto hæredes constiterunt, non minus hæredes intelliguntur, quam qui principaliter hæredes existunt.

CXCVI. *Idem libro septimo Differentiarum.*

Expressa nocent, non expressa non nocent.

CXCVII. *Idem libro octavo Regularum.*

Privilegia quædam caussæ sunt, quædam personæ. Et ideo quædam in hæredem transmittuntur, quæ caussæ sunt; quæ vero personæ sunt, ad hæredem non transeunt.

CXCVIII. *Idem libro singulari de Ritu Nuptiarum.*

Semper in conjunctionibus, non solum quid liceat, considerandum est, sed et quid honestum sit.

CXCIX. *Javelonus libro decimo-tertio ex Cassio.*

Neque in interdicto, neque in ceteris caussis; pupillo nocere oportet dolum tutoris, sive solvendo est, sive non est.

CC. *Idem libro sexto Epistolarum.*

Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit.

CCI. *Idem libro septimo Epistolarum.*

Quoties nihil sine captione investigari potest, eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis.

CCII. *Idem libro decimo Epistolarum.*

Omnis definitio in jure civili periculosa est; parum est enim, ut non subverti possit.

CCIII. *Pomponius libro vigesimo-octavo ad Quintum Mucium.*

Minus est actionem habere, quam rem.

CCIV. *Idem libro trigesimo-octavo ad Quintum Mucium.*

Plerumque fit, ut ea, quæ a nobis abire possunt, perinde in eo statu sint, atque si non essent ejus conditionis, ut abire possint. Et ideo quod Fisco obligamus, et vindicare interdum, et alienare, et servitutem in prædio imponere possumus.

CCV. *Idem libro nono ex variis Lectionibus.*

Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem.

CCVI. *Ulpianus libro primo ad Legem Juliam, et Papiam.*

Res judicata pro veritate accipitur.

CCVII. *Paullus libro tertio ad Legem Juliam, et Papiam.*

Non potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit.

CCVIII. *Ulpianus libro quarto ad legem Juliam, et Papiam.*

Servitutem mortalitati fere comparamus.

CCIX. *Licinius Rufinus libro secundo Regularum.*

Quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex post facto convalescere non potest.

CCX. *Paullus libro sexagesimo-nono ad Edictum.*

Servus Reipublicæ caussa abesse non potest.

Sequuntur præterea Tituli duo de Regulis Juris, ex corpore Juris Canonici, sive Pontificii desumpti. Quorum prior est Titulus XLI. lib. V. Decretalium Gregorii noni summi Pontificis: Alter vero titulus est ultimus libri 6. *earumdem Decretalium, seu Bonifacii octavi etiam summi Pontificis.*

TIT. XLI. LIB. V.

Decretalium Gregorii noni summi Pontificis.

De Regulis Juris Canonici Caput, seu Regula 1.

Omnes res, per quascumque caussas nascitur, per easdem dissolvitur.

II. *Estote misericordes etc.* Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in melio-

rem partem interpretemur. Quod enim scriptum est (apud Luc. 6.) *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri; ut stuprum, blasphemiæ, furta, ebrietates, et similia, de quibus nobis permittitur judicare.

III. Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

IV. Quod non est licitum in lege necessitas facit licitum.

V. Quod latenter, aut per vim, vel alias, illicite introductum est: nulla debet stabilitate subsistere.

VI. In ipso caussæ initio non est quæstionibus inchoandum.

VII. Quidquid in sacratis Deo rebus, et Episcopis injuste agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt, et a quoquam violari non debent.

VIII. Qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat, facit; et ideo jam non facit.

IX. Defleat peccator, quia offendens in uno, factus est omnium reus.

X. Non potest esse Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, et pastor nescit.

XI. Indignum est, et a Romanæ Ecclesiæ alienum consuetudine, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

TIT. ULT. LIB. VI.

Decretalium Bonifacii Octavi Summi Pontificis.

De regulis Juris Caput, seu Regula. 1.

Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri.

II. Possessor malæ fidei, ullo tempore non præscribit.

III. Sine possessione præscriptio non procedit.

IV. Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

V. Peccati venia non datur, nisi correctio.

VI. Nemo potest ad impossibile obligari.

VII. Privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona.

VIII. Semel malus, semper præsumitur esse malus.

IX. Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.

X. Ratihabitionem retrotrahi, et mandato non est dubium comparari.

XI. Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori.

XII. In judiciis non est personarum acceptio habenda.

XIII. Ignorantia facti, non juris, excusat.

XIV. Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiæ caussam censetur habere.

XV. Odia restringi, et favores convenit ampliari.

XVI. Decet, concessum a Principe beneficium esse mansurum.

XVII. Indultum a jure beneficium non est alicui auferendum.

XVIII. Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.

XIX. Non est sine caussa, qui rei quæ ad eum pertinet, se immiscet.

XX. Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.

XXI. Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

XXII. Non debet aliquis alterius odio pregravari.

XXIII. Sine culpa, nisi subsit caussa, non est aliquis puniendus.

XXIV. Quod quis mandato facit judicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.

XXV. Mora sua cuilibet est nociva.

XXVI. Ea quæ fiunt a judice, si ad ejus non spectent officium, viribus non subsistunt.

XXVII. Scienti et consentienti non fit injuria, neque dolus.

XXVIII. Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

XXIX. Quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari.

XXX. In obscuris minimum est sequendum.

XXXI. Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

XXXII. Non licet actori, quod reo licitum non existit.

XXXIII. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

XXXIV. Generi per speciem derogatur.

XXXV. Plus semper in se continet, quod est minus.

XXXVI. Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.

XXXVII. Utile non debet per inutile vitiari.

XXXVIII. Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.

XXXIX. Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.

XL. Pluralis locutio, duorum numero est contenta.

XLI. Imputari non debet ei, per quem non

stat, si non faciat quod per eum fuerat faciendum.

XLII. Accessorium naturam sequi congruit principalis.

XLIII. Qui tacet, consentire videtur.

XLIV. Is qui tacet, non fatetur : sed nec utique negare videtur.

XLV. Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.

XLVI. Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.

XLVII. Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

XLVIII. Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel actura.

XLIX. In pœnis benignior est interpretatio facienda.

L. Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.

LI. Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.

LII. Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.

LIII. Cui licet, quod est plus, licet utique quod est minus.

LIV. Qui prior est tempore, potior est jure.

LV. Qui sentit onus, sentire debet et commodum : et contra,

LVI. In re communi potior est conditio possidentis.

LVII. Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, facienda est interpretatio.

LVIII. Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.

LIX. Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eodem.

LX. Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

LXI. Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.

LXII. Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.

LXIII. Exceptionem objiciens, non videtur de intentione adversarii confiteri.

LXIV. Quæ contra jus fiunt, debent utrique pro infectis haberi.

LXV. In pari delicto, vel caussa, potior est conditio possidentis.

LXVI. Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.

LXLII. Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.

LXVIII. Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.

LXIX. In aliis promissis fidem non expedit observari.

LXX. In alternativis debitoris est electio, et sufficit alterum adimpleri.

LXXI. Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.

LXXII. Qui facit per alium, proinde est, ac si faciat per seipsum.

LXXIII. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.

LXXIV. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.

LXXV. Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat.

LXXVI. Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

LXXVII. Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.

LXXVIII. In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.

LXXIX. Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.

LXXX. In toto partem non est dubium contineri.

LXXXI. In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset veri similiter in specie concessurus.

LXXXII. Qui contra jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.

LXXXIII. Bona fides non patitur, ut semel exactum, iterum exigatur.

LXXXIV. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

LXXXV. Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.

LXXXVI. Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.

LXXXVII. Infantibus portæ non pateant dignitatum.

LXXXVIII. Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectans, contra legis nititur voluntatem.

Datum Romæ apud S. Petrum, Pontificatus nostri anno quarto.

§. III.

De usu utriusque juris in Morali Theologia.

Illud heic primum officii nostri esset, ut quæ ad citationes legum pertinent, describeremus. At La-Croix id dudum tradidit *lib.* 1.

Tract. 2. num. 878, ut ex hac parte nihil in eo desideres, quod in Besombes Theologia nonnulli suspiciunt, prædicantque. Si porro auctores adieris, quos ille citat sub finem n. 879, multa disces ad usum utriusque juris in Morali Theologia maxime utilia.

Interea quæ nuper de usu Conciliorum præscripsimus, in jure Canonico, et Civili servanda quoque erunt. Exemplis rem confirmo. Canone VI diximus, id maxime curandum, ut formulas Conciliorum ex temporis, quo illa celebrata sunt, usu, ac significatione, interpretemur. Id dictum esto de juris utriusque formulis. Lepidum est quod pridem animadvertit Lamindus Pritanius, seu Ludovicus Antonius Muratorius, vir celeberrimus, in libro inscripto : *Riflessioni sopra il buon gusto part.* 2. *cap.* 7. Statuunt magni nominis Theologi, quibus assentitur Busembaum *lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 3. heic n. 92, laico homini vetitam esse cum Acatholico de fide tractationem, idque ex jure probant. Legimus enim *cap. Quicumque* §. *inhibemus de Hæreticis in* 6. *Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice, vel privatim de fide catholica disputare.* At Canonem hunc Alexandri IV perperam trahi ad hanc quæstionem, intellexissent viri illi cæteroqui doctissimi, si XIII sæculo, quo Canon ille editus est, *Clerici, et Laici* nomina omnino sensu, quam quo a nobis hodie usurpantur, adhibita fuisse perpendisset. Clericus nempe is dicebatur, qui litteris eruditus esset; contra Laicus, qui litterarum plane rudis. Plura in hanc rem ibidem documenta illius ævi affert Muratorius; plura invenies apud Cangium in Glossario *Mediæ et infimæ Latinitatis.* Quamobrem longe aliter Canon ille interpretandus, neque putandum, sæcularibus eo prohiberi disputationes cum infidelibus de nostris Religionibus, sed illiteteratis, sive sæculares ii sint, sive Ecclesiastici, quos nos ex recepto apud nostrates vocabulo, *Clericos* dicimus. Id quidem non probatur Danieli Concinæ. *Quis* enim, ait ille T. 1. *Theol. Dog. pag.* 213. *dixerit Ecclesiam adhibuisse voces* Clericus, *vel* Laicus *juxta significatus peculiares cujusdam nationis, et plebis, juxta acceptiones varias adductas in Glossario Du Fresne?* At nihil hac ratiuncula imbecillius. Galli, Itali, Angli (quod ex testimoniis constat a Muratorio, ac Du-Fresnio citatis) *Clerici*, et *Laici* nomina quo tempore Decretum Alexandri editum est, passim ad eruditum, indoctumve Virum significandum usurpabantur. Et mirabimur, Pontificem hoc *Laici* nomem sensu adhibuisse? Si enim Honorius III. *Cap. Ex parte de Cleric. conjug. litterati* nomine usus est, quo sacros homines a nobis *Clericos* dictos designaret, quidni ejusdem sæculi Pontifex Alexander *Laici* nomine hominem sine litteris denotaverit?

Illud etiam Canone VII statuimus, ut in veritatem Conciliarium sanctionum diligenter inquireremus, eas cum accuratis editionibus conferendo. Quid ad utrumque etiam jus, de quo agimus, in Moralibus materiis allegandum opportunius? Certe Cod. Theod. *de sententiis ex periculo recitatis*, vel in ipso hoc titulo mendum latere suspicatus est non injuria eruditissimus Sermondus, qui *ex pariculo* legendum monet; Legem quoque *de nuptiis celebrandis* a Triboniano tantum non fabricatam, ac Theodosio perperam suppositam, idem Sirmondus *in quæstione triplici* sensit, etsi Jacobus Gothofredus germanam putat, atque Arcadio tribuit.

Præterea hæc tria præscribimus. Videndum I. num leges, quas proferimus, vel consuetudine, vel recentiore lege antiquatæ non sint? Tum enim eruditionis jactandæ caussa afferri poterunt, non autem ad conclusionem comprobandam. II. Considerandum an jus Civile a Canonico sit emendatum, nec ne? III. In Decretis Pontificum duo cum primis distinguenda sunt cum Cano *de Locis Theol. lib.* 6. *cap.* 8. Unum est, tanquam intentio, conclusioque Decreti, idque nefas est erroris insimulare: alterum quasi ratio, et caussa a Pontifice reddita ejus rei, quam constituerit; quæ non necessaria quandoque esse potest, ac parum apta, et probabilis.

In Canonibus vero, quos in Decreto Gratiani repereris, ut alias monui, critice opus est. Nam bonus ille multa sine delectu, vel ex Apocryphis libris, aut certe corruptis, interpolatisque exemplis hausit. Tandem in universum moneo, in Jure Canonico citari Scripturas, Patres, Pontifices, Concilia. Quamobrem de textuum vel auctoritate, vel sensu ex iis, quæ circa singulos hosce Theologicos locos statuimus, dijudicandum erit Jurisperitorum quoque consensio, concorsque sententia, ubi de moribus Ecclesiasticis, deque Religionis cæremoniis, et Officiis Ministrorum Ecclesiæ disseritur, quatenus hæc omnia disponuntur legibus positivis, Theologo magnam fidem facere potest, atque adeo debet, ut probat Canus *lib.* 8. *cap.* 7. et Gobat. *in Vindiciis Theologicis sect.* 15.

TRACTATUS V.

De Casuistis, deque eorum usu in Morali Theologia.

CAPUT 1.

Num Casuistarum lectio inutilis, et auctoritas nulla?

Casuistam Theologum recudimus. Quamobrem jure quis a nobis postulet, ut Casuistas vindicemus, deque illorum auctoritate uberius disseramus. Et duas illas quidem de neglecto a Casuistis Sanctorum Patrum, et Conciliorum studio, ac summorum Pontificum contemptu impudentes criminationes, quas nuperus quidam historicus retractare veritus non est, atque adeo magnis clamoribus ad populi tribunal deferre, antea occupavimus. Tres examinandæ supersunt contumeliæ, ne dicam? an accusationes? Prima ea est, quam hoc capite aggredior ad confutandum, inutilem esse Casuistarum lectionem, illorumque auctoritatem levem plane, atque triobolarem.

Atque in hoc argumento versatos ante me magna cum laude fuisse moneo Abellium in *defensione recentium Casuistarum*, et Francolinum de *discipl, pœnit. lib.* 3. *cap.* 7. §. 25. quibus adde Danielem in Dialogis suis adversus famosas, impiasque Paschales Provinciales litteras.

Ego vero ne longior sim, uno hoc argumento utar, quo olim Canus *lib.* 8. *cap.* 4. Scholasticorum omnium caussam defendit. Crederem nempe Casuistarum lectionem irritam, vanam auctoritatem esse, nisi ex horum sententia Ecclesia res plurimas definisset. Quippe trecentos ab hinc annos, si quæ Ecclesia de moribus decreta tulit, in his Casuistarum subsidio, et diligentia vehementer adjuta est. Id quoniam constat inter omnes, quibus vel Conciliorum nostræ ætatis gesta, vel negotia cognitionis fidei, vel Rotæ Romanæ, Sacræ Pœnitentiariæ, et Sacrarum Congregationum Eminentissimorum Cardinalium Decisiones, atque instituta sunt cognita, fateamur necesse est, aut utilem esse Casuistarum lectionem, neque auctoritatem illorum parvi faciendam, aut Episcopos, Cardinales, Pontifices omnes a trecentis amplius annis insanisse. Quod vero de Benedicto XIV dicemus, Pontifice illo post avorum memoriam doctissimo? Quæcumque ex tanti Ecclesiæ Magistri eruditione, antequam ad Apostolatus apicem eveheretur, prodiere volumina, nulla unquam, aut sæculorum oblivione, aut invidiæ morsu delenda, atque ea præsertim, quæ Bononiensis Ecclesiæ Archiepiscopus edidit Diœcesis illius suæ moribus, et disciplinæ restituendæ apprime utilia decreta, si consulas; Casuistas magno numero citari comperies a Lambertino, atque illos, quos oderunt maxime præclari non Casuisticæ Theologiæ irrisores, Sancios, inquam, Tamburinos, Vivas.

Adde his sanctissimum de Casuistis judicium B. B. Caroli Borromæi, et Francisci Salesii, uti et Mechlinensis Synodi an. 1607. Horum omnium verba refert noster auctor *lib.* 1. *Tract.* 1 *num.* 463. Quamobrem ab his recitandis abstineo. Abstineant tament a tam perdito Casuistarum contemptu loquaces isti, quos utinam honoris caussa nominare possem! neque hiscere audeant contra Theologos Ecclesiæ, tantorumque virorum suffragiis honestatos.

CAPUT II.

Casuistas non esse abjiciendos. quod aliquas Theses a Pontificibus postea damnatas defenderint.

Quæ altero loco refellenda est Casuistarum accusatio, ea est, aliquas propositiones ab illis propugnatas fuisse, quæ nigro theta a Summis Pontificibus fuere postea notatæ. Atque hac quidem accusatione nihil ineptius, ut La-Croix quoque paucis indicat *lib.* 1. *Tract.* 1. *num.* 161. Libens enim fateor in Casuistis proscriptas Theses legi. At quid tum? Igitur cæteri, in quibus nihil ejusmodi, aut ipsi illi, qui in eos scopulos impegere, plane abjiciendi? Proh stultissimam consecutionem! quæ si vim habere dicatur, Patres omnes improbandos esse, abjiciendosque cur non dicamus? Audi elegantissimum Canum *lib.* 7. *cap.* 3. *Nemo quantumvis eruditus et sanctus non interdum hallucinatur, non alicubi cœcutit, non quandoque labitur. Sanctus vero is fuit, qui credidit ab hæreticis baptizatos esse rebaptizandos. Sanctus fuit qui in Christi corpore, et sensum pœnæ, et dolorem fuisse negavit. Sanctus fuit, et in Chiliastarum dogma descendit. Sanctus fuit, qui vero, ob adulterii culpam uxorem repudianti, alterum matrimonium concessit. Sanctus fuit, qui animis piorum usque ad judicii diem verum felicitatem ademit. Sanctus fuit, qui animam hominis ex traduce esse putavit Sanctus fuit, qui animam Adæ ante corpus fuisse editam opinatus est. Sancti fuere, qui Angelos multis ante mundum corporeum æternitatibus creatos esse*

existimarunt. Quos si propterea insectabimur, nullaque reverentia tractabimus, Lutheranis, Calvinianis, et cæteris ejusmodi pestibus Romanam Ecclesiam proscindendam, sanctaque omnia proculcanda, demus necesse est.

Sed ex Christiano Lupo, Augustiniani Ordinis scriptore egregio, neque Casuistarum vituperatoribus admodum suspecto, aliqua in eamdem Cani mentem commentemur. In dissertatione de *Opinione probabili cap.* 14, quærit eruditus Lupus, *an omnes Sanctorum Patrum sententæ siint vere probabiles*? Respondet autem quæstioni *negative*. Quod responsum suum ut probet, cum alias, et Hieronymi præsertim, tum has in medium affert veterum sententias. Reddo Lupi verba : *Paradoxam quorumdam suo tempore Episcoporum opinionem refert in sacris Isaiæ Prophetæ commentariis B. Hieronymus.* Plerique nostrorum Chirotoniam, id est ordinationem Clericorum, quæ non solum ad imprecationem vocis, sed ad impositionem impletur manus, ne scilicet, ut in quibusdam vidimus vocis imprecatio clandestina Clericos ordinet nescientes, sic intelligunt, ut assumant testimonium Paulli scribentis ad Timothæum : *manus cito nemini imposueris. Est opinio vere ridicula, ipsam tamen tenuerunt magni viri. Etenim S. Phædimus Amasenus Episcopus, totius tunc Ponti Metropolita, paganis Neocæsariensibus volens imponere Episcopum, dudum, et frequenter secatus fuit Sanctum Gregorium Thaumaturgum. Verum ille perstitit fugere per saltus, et latebras, et non potait comprehendi. Hinc in ipsius encomio scribit sanctus Gregorius Nyssenus Episcopus.* Posteaquam nihil non intentatum relinquens ille vir magnum Phædimus, et omni machinatione, atque solertia utens, non poterat virum ad Sacerdotium adducere, inumeris oculis præcaventem, ne quando Sacerdotis manu caperetur, atque utrique inter se studio certarent, illo quidem capere, hoc vero persequentis manus effugere cupiente ; idcirco impetu quodam divino Phædimus ad propositum studium provectus, nihil curans interjectum spatium, quo a Gregorio dirimebatur, quique illo aberat itinere tridui, sed ad Deum suspiciens, precatusque, ut et ipse, et ille pariter in illa hora a Deo respiceretur, loco manus impositionis adhibet Gregorio sermonem, Deo ipsum consecrans, qui corpore præsens non adesset. *Hanc sibi intimatam consecrationem admisit Gregorius, nec fuit denuo consecratus. Verum quod sanctus Phædimus peccarit mortaliter, quis audeat vel cogitare? palam contradicet sancto Gregorio Nysseno. Distinguenda sunt tempora; veritas pedetentim elucidatur.* Post hæc aliud exemplum profert Lupus ex Hilario in *Matth. cap.* 33. Ambrosio in *Symboli expositione cap.* 13. Epiphanio *hæresi* 20. *cap.* 2. et clarius hæresi 69. *cap.* 62. et Leporio secundæ Narbonensi Galliæ Monacho *epistola ad Proclum Massiliensem, et Cilinium Episcopum Aquensem*, Joannis II. Pontificis, Joannis Cassiani, Facundi Hermianensis Episcopi, Gennadii Massiliensis, atque adeo Carthaginiensis Synodi suffragio comprobata ; qui omnes docuerunt, in obitu Christi ab ejus corpore non animam modo, sed etiam divinitatem fuisse sejunctam, idque Christum ipsum significare clamantem : *Deus, Deus meus quare me dereliquisit?* Tum hæc addit Lupus : *Non dico hunc epistolæ articulum fuisse probatum ab omnibus, aut omnes ita consensisse. Absit. Dumtaxat dico, istum articulum, licet omnino deviantem, ab ipsorum nullo fuisse damnatum, projectum, notatum. Quod nempe esset, quamvis non vere probabilis, tamen magnorum Doctorum. Et quin ex ipsorum populis multi sint sequuti istam opinionem non est dubitandum. Et tamen nunquam credidero, vel hos, vel illos per hunc errorem deliquisse mortaliter. Quis enim ista credat de Hilario, aut sancto Ambrosio? Quis dicat, ipsis credentem populum cecidisse in crimen? Hæc quidem materia, licet speculativa, est tamen dogmatica, ideoque omnis circa ipsam lapsus est gravis, ac momentosus. Et ex his concludo tria. Primo, quod etiam magni Patres sint quandoque lapsi in male fundatas sententias. Secundo, quod etiam tales dummodo libere ambulent per Ecclesiam, opiniones nemo damnare possit, nec quempiam ejus sequacem a Sacramentis excludere. Tertio, quod cuncti probabilium, licet solum probabilitatis fucum habeant, opinionum auctores, aut patroni non sint universaliter arguendi de gravi peccato. Locum omnino hic habet antiqua regula. Facta vident homines, intentio judicat omnes. Sincera mentis simplicitas excusat multa peccata.* Hactenus Christianus Lupus. Ego vero quartam ex his consecutionem duco, nempe auctores procriptarum Thesium non esse ea de caussa contemnendos, improbandosque, quod illas docuerint, dum Ecclesiæ judicio caussa nondum finita erit ; ne idem telum in Patres intorqueamus. Quid huic tam certæ ratiocinationi responderi possit, non video. Neque vero mirandum, aut Casuistas, licet doctissimos, aut sanctissimos illos, quos traditionis

custodes veneramur, Patres, aliquando a recta doctrina aberrasse. Hanc siquidem felicitatem (Cani verba sunt loco antea citato) *Deus in solis divinis voluminibus inesse voluit* (ut in in eis non esset quicquam erroris) *quemadmodum Augustinus gravissime, et verissime tradidit.*

CAPUT III.

Casuistas non esse laxitatis reos, quod Probabilismum in suis libris propugnent.

Superest, ut tertiam in Casuistas accusationem diluamus, quæ illos laxitatis arguit, quod Probabilismum doceant, atque defendant. Censent nimirum Anti-Casuistæ, Probabilismum laxitatis universæ, scelerumque fontem esse præcipuum. Enimvero si de Probabilismo longe aliter sentiendum esse demonstravero, atque illi garriunt, Casuistas ab hac criminatione liberavero. Qua in re parcam Probabilioristarum nomini, neque eorum sententias plurimas longe laxissimas heic proferam, aut in eorum mores severius inquiram. Hæc odiosa nimium sunt, neque desunt alii, qui in hac re versati sint verius, quam felicius ob adversariorum suorum potentiam, auctoritatemque. Tribus rem totam argumentis conficiam, quorum primum initia, progressusque Probabilismi, alterum Ecclesiæ de illo judicia, tertium Galliarum mores persequetur.

Itaque illud attente consideremus, quei fieri potuerit, ut ex omni gente, institutoque Doctores Probabilismum passim defenderent, ubi omnium malorum origo hinc repetenda esset, quodque hæreses fidei, id Christianis moribus foret ille. Num tam exitialis doctrinæ effecta, consecutionesque homines ingenio, doctrinaque præstantes latuere? Equidem scio, eam esse affectuum nostrorum calliditatem, ut in maximam æternæ salutis perniciem veluti prisma quoddam oculis nostris objiciat, ne quo res quæque colore sunt, perspicere vere possint. At illud etiam scio nullam laudis, famæque cupiditate vehementiorem in nobis esse affectionem, qua ad ea maximo studio vitanda compellimur, unde nomini nostro labes metui possit. Ut vero hominum indolem penitus non agnoscamus, notum cuique est, laxiores sententias conciliandæ gloriæ minus idoneas esse. Nam homines (quocumque demum ad id ducantur argumento) severioris doctrinæ præcepta audire student, et quamvis ab illis descendere in instituenda vitæ ratione haud vereantur, ea profiteri tamen gloriæ sibi vertunt, ab iisque facile imponi sibi patiuntur, qui illa prædicent, edoceantque: quod cum semper evenisse scimus, tum maxime ætate nostra contingere quotidie dolemus. Quamobrem laudis amori tribui certe nequit tanta in Probabilismo tuendo Doctorum hominum consensio. Quid ergo eos in hanc sententiam protrahere potuit? Insanit profecto Paschalis, qui fœdissimæ adulationi id vertit perditissimorum Confessariorum, ut nimia doctrinarum suarum facilitate scelestos allicerent, in eosque, atque adeo, si Superis placet, in universum hominum genus tyrannidem quamdam exercerent. Fac enim ita animo comparatos fuisse Confessarios ejusmodi. Nonne multo consultius, atque ad nefarium hunc finem longe utilius fuisset hisce artibus, ac sententiis clam uti, quam illas toti orbi libris editis patefacere? Sed hæc mittamus. Primus, qui Scholastica methodo Probabilismi quæstionem tractarit, proque tam perniciosa doctrina suffragium palam, et clarissimis verbis tulerit (nam cæteri ante ipsum, aut obscure loquuti fuerant, aut certe quæstionem ea super re non instituerant) fuit ex celeberrimo Prædicatorum Ordine Bartholomæus Medina. Qui ergo erumpens incendium, tantam Christianæ Reipublicæ cladem mox allaturum sacer hic Ordo, ac de Ecclesia si quis alius, optime meritus, Medinæ libris oblivioni damnatis, non extinxit? Non extinxit? imo vero vires addit præcepto Reverendissimi Patris Generalis Seraphim Cavalli, ut *aureas* expositiones suas quantocyus in lucem ederet Medina. Quid porro de Joanne Baptista Hacquet, quid de Mercado, quid de Ludovico Lopez, de Joanne Ildephonso Baptista, aliisque illustribus Dominicanis Scriptoribus sentiemus? Eosne illorum numero adcensebimus, qui Evangelicas leges labefactare, ac perdere Christianos mores instituere? Generale Dominicanorum Capitulum *formali præcepto* jussit, Joannem Ildephonsum Baptistam Commentarios suos typis vulgare. Dicimus ne præclaros hosce ex universo Ordine Patres in Jesum Christum, in Ecclesiam, inque sanctiora omnia flagitiose conjurasse? Quid vero de Didaco Alvarez sentiemus, egregio illo Thomistarum heroe in disputationibus de auxiliis? Fieri ne potuisse putabimus, ut qui Jesu Christi gratiam adversus Molinistarum commenta (ut eorum sententiam nonnullis placet appellare) adeo strenue vindicaverat,

Moralem deinde ejusdem Jesu Christi doctrinam veritus non sit profligare, sese Probabilistis adjungens? Præterea cum initia Probabilismi, qua nuper explicabamus ratione, a Medina repetenda sint, paulo post Tridentinum Concilium hæc pestis erupit: quo scilicet tempore plurimi adhuc in vivis agebant ex iis doctissimis, ac Sanctissimis Patribus, qui Lutherianæ, et Calvinianæ perfidiæ delendæ, et Christianis moribus ad Evangelii, Patrumque Apostolicorum normam componendis operam dederant. Neque tamen vel unam ex ipsis invenias, qui mutire ausus fuerit adversus novam hancce, quæ malorum omnium colluviem in Christianam Rempublicam intulit, Probabilismi doctrinam. Quis eorum artus occupavit stupor, ut studio omni non contenderent tanto malo occurrere? Idem dictum esto de Sorbonica Academia, de Lovaniensi Universitate, de Episcopis, de Doctoribus omnibus, qui ea ætate Probabilismum sibi sequendum duxere. Fuerunt ne hi omnes a Deo cæcitate perculsi, ut irent in *adinventionibus suis?* et agmine facto Ecclesiam prava doctrina inficerent? Apage nugas, quæ omnem fidem superant. Et vero mirandum id minus esset, si hæc Probabilismi doctrina, aut arcano quopiam consilio, aut aperta seu schismatis, seu armorum vi, aut etiam diaboli præstigiis scholas omnes, et Academias obtinuisset. At ridicula isthæc sunt, et delirantium somnia. Regulares, Presbyteri, Episcopi doctrinæ præstantia, ingenii acie, morum sanctitate conspicui, Angli, Galli, Hispani, Germani, Itali, Deus bone! quam inter sese moribus, atque indole discrepantes, Augustiniani, Dominicani, Scotistæ, Jesuitæ, studio suarum scholarum in contraria acti, nullius artibus, nullius jussibus, nullius veneficiis in hanc sententiam consensere, atque ut de Dominicanis, et Jesuitis aliquid dicam, eo vel maxime tempore, quod ob dissidia controversiamque de *auxiliis* aptissimum accusationibus videbatur. Quid mirabilius, atque ad avertendam a Probabilismo laxitatis notam efficacius?

Age jam, sanctissimum de Probabilistis Ecclesiæ judicium consideremus. Romanos Pontifices, quibus pascendas oves suas tradidit Christus, quis credat eo seu vecordiæ, seu nequitiæ devenisse, ut tantum virus a Christianarum ovium pascuis evellere negligant, aut etiam, nolint, nisi optime intelligerent, nihil omnino a Probabilistarum doctrina timendum? Profecto, quidquid garriant loquaces aliqui Anti-probabilistæ, Probabilismum iis saltem finibus conclusum, quos ipsi statuere Jesuitarum primores, nunquam improbarunt Pontifices. Quandonam dixere hi: *Visum est Spiritui Sancto, et Nobis in concursu duarum opinionum vere probabilium, probabiliorem sententiam sequendam esse, uti Merenda, et Fagnanus docuere, atque adeo semper eam amplectendam, quæ adversus libertatem legi favet, ac tutior est, ut Paschalis Wendrokius, Natalis Alexander censuit?* Nisi ita disertis verbis statuant Pontifices, inanibus declamationibus aera verberabunt Anti-probabilistæ. Quales eæ sunt, quibus utitur Concina *in Præf. ad primum Tomum app.* p. LV. et seq. adversus hanc ipsam propositionem a P. Daniele Natali Alexandro ante nos vere, ac solide objectam. Quid porro ab hac sancienda lege prohibet Pontifices? Parebunt, parebunt Probabilistæ, neque Tutioristarum exemplo abripi sese patientur, ut in Pontificum Bullas libellos edant maledicentiæ, et audaciæ plenos. Neque vero ignorare Pontifices putaverim, quid rei Probabilismus sit. Notum est quot artibus ejus damnationem ab Innocentio XI conati sint quidam extorquere; et ut nulla in hanc rem suppeterent monumenta, nemo prudens crediderit, tot in Probabilismum clamores, quibus Galliarum regnum, Italiaque universa centum ferme ab hinc annis personuit, nunquam ad Apostolicam Sedem delatos fuisse. Quamobrem viderint, quæso, qui popellum in Probabilistas libris vernaculo idiomate conscriptis ciere student, quam ipsi erga Romanam Ecclesiam reverentes sint. Nam quo atrioribus Probabilismum ipsi coloribus pingunt, eo graviore silentem Ecclesiam contumelia afficiunt.

Tandem Galliarum regnum ponamus nobis ob oculos, ac ne videat Gallis injurius, utar ferme verbis Galli scriptoris, seu P. D. Avrigny in *Chronologicis monumentis t. 2. ad an.* 1656. *pag. mihi* 324. Ab anno 1656. quo Paschalis Provinciales damnatas litteras in lucem emisit, cœpere Galli Probabilismum eo habere loco, quo bonorum morum luem haberi maxime decebat, ac tandem eo deventum est, ut anno 1700. proscriptus fuerit in generalibus Cleri Gallicani Comitiis, quæ *Concilium Galliarum Nationale* a quodam nupero scriptore satis inepte dicuntur, ut apud rerum harum imperitos auctoritatem adderet eorum constitutionibus, quas Pontificiæ potestatis propugnatores non multi faciant. De quo PP. Ghezzius, et Richelmus consulendi. Quamo-

brem Gallis omnino gratulandum videretur, atque ab his digni Apostolico ævo mores expectandi forent, quidquid enim nefariæ licentiæ florentissimi regni Provincias corrumpebat sublata caussa, desivisse necesse est. At consulamus Concionatores, qui ab anno 1700 Apostolico munere apud Gallos functi sunt. Eadem plane vitia comperiemus ab illis exprobrari auditoribus suis, quæ olim, vigente Probabilismo, notabant antiquiores divini verbi præcones. An non id paradoxo simile videri posset? Ita sane, si Probabilismus is sit, quem ejus osores prædicant, criminum omnium pater. Ridet hanc collectionem præclarus Concina, atque adeo (Appar. T. 1. p. LVII.) clamat, *imbecillitati suæ* (quæ demissio animi esset, nisi hic revera imbecillem se proderet Christianus Theologus) *præfatam doctrinam videri falsam perniciosam*, *et ut mitissime loquatur* (quid si loqueretur immitissime?) *scandali plenissimam, injuriosam non Patribus Gallicanis modo, verum etiam Conciliis omnibus, universæ Ecclesiæ, viamque erroribus omnibus aperire latissimam.* Atque ad hæc equidem inhorrescerem, nisi Concinianis hisce cantilenis aures pridem adsuetas haberem. Sed rationem audiamus tantorum malorum. *Conciliatum provincialia, tum nationalia, tum œcumenica ab Ecclesia condita innumeras proscripsere opiniones morum corruptrices; nihilosecius Patres, et Verbi divini præcones cujuscumque ætatis in eadem denotarunt vitia, quæ ante proscriptos errores insectabantur alii.* Hæc argumenti, quod suo more denotans amplificat Concina, summa est. Ad populum phaleras, mi Reverende Christiane Theologe. Etsi Concilia plures *proscripsere opiniones morum corruptrices*, eadem, ad quæ per illas patebat aditus, vitia ab aliis non minus perniciosis opinionibus enasci potuerunt. Nam quæ hactenus proscriptæ sunt quod ad mores adtinet, propositiones, singulares ferme sunt, quæ unum alterumve vitium, aut unam alteramve admittendi cujuspiam sceleris rationem spectabant. Longe alia est Probabilismi conditio. Quum enim universam doctrinam morum inficiat, quum omnium scelerum procreatrix sententia sit, Christianæ omnis Theologiæ pestis, et siquid pejus, illo sublato, atque antiprobabilistica Theologia late pervagata per Galliarum Regnum, nihil reliquum jam esse debuerat, quominus vitia omnia inde in miseras illas regiones, quæ Probabilismo etiamnum parent, stragem allatam diffulgerent. Vi hujusce argumenti declarari non potest interrogatiunculis, dicteriis, conviciis. At vel hinc discant tandem vaniloqui homines os suum comprimere, neque a Probabilismo, sed a lapsæ naturæ nostræ infirmitate, et affectuum nostrorum vi, atque intemperantia, vitiorum originem intelligant esse ducendam. Ad alia propero.

CAPUT IV.

Specimen Apologiæ Jesuitarum adversus libellum Rhemis editum anno 1731. inscriptumque : Traité du dogme de la Probabilité.

Dum hæc scribo, incido in librum Rhemis editum anno 1731, cui titulus : *Traité du dogme de la Probabilité*. Gallice redditus est ex Latinis duabus dissertationibus, quas in Germania vulgaverat Cotta Tubinganæ Universitatis professor. Duas et Gallica versio in partes distribuitur, historicam unam, quæ Probabilismi historiam complectitur, dogmaticam alteram, quæ Probabilismum refellit. Nihil in eo peculiare est, quod in sexcentis ejusmodi scriptionibus non reperias. Stylus ad Antiprobabilistarum indolem conformatus est, injuriis scilicet, et contumeliis in Jesuitas refertus. Non injucundum erit heic ex monito, quod anonymus Gallicæ interpretationis auctor in fronte lucubratiunculæ collocavit, nonnulla describere, et confutare, ut quæ in Probabilistarum defensionem hactenus tradita a nobis sunt, confirmentur aptius, ac ab omni criminatione Probabilista La-Croix vindicetur.

Hoc moniti illius exorditum : Aliquot ab hinc annis prodiit libellus hoc titulo prænotatus : *Parallèle de la doctrine des Payens avec celle des Jésuites, et de la constitution du Pape Clément XI qui commence par ces mots : Unigenitus Dei Filius, in quo RR. PP. Jesuitarum graviores errores in Morali Theologia ob oculos ponuntur.* Beati enim vero PP. Societatis, dum eorum caussa a Constitutionis *Unigenitus* caussa minime disjuncta fuerit, illosque Pontificum osores fuerit insequuti : Tum narrat R. P. D. Petitdidier scriptum hocce confutasse edito libro, cui titulus : *Justification de la Morale et de la discipline de l'Eglise de Rome, et de toute l'Italie contre un livre anonyme, qui a pour titre : La Morale des Jésuites et de la Constitution Unigenitus, comparée avec la Morale des Payens, par Monsieur Matthieu Petitdidier, Evêque de Mucra, Abbé de Senone.*

Vel hinc dediscere possent errorem suum, qui doctissimo huic Benedictino tribuere Apologiam pro litteris Provincialibus adversus Dialogo P. Daniel. Heic Porro Gallus moniti auctor asperrimo, ac virulento stylo in Illustrissimum Præsulem debacchatur. Deinde in hæc verba pergit : *Nos aliqua tantum adnotabimus super ratione, quam Petitdidierus iniit ad laxam Jesuitarum Moralem defendendam.* Non negavero, *inquit ille*, Romæ, et in Italia, quemadmodum et ubique extare laxos Casuistas ; sed aio, plerosque tum Romæ, cum in aliis Italiæ ditionibus hisce laxitatibus minime obnoxios esse, et Moralem docere puram, incorruptamque, quam quæ maxime. Ad quam Thesim comprobandam argumenta petit... .. *ex Pontificibus Alexandro VII et Innocentio XI quorum unus præter Apologiam Casuistarum adversus calumnias Jansenianorum, et librum famosum, qui prænotabatur falso nomine Amadæi Guimenii, 45 propositiones ex plurium Casuistarum libris erutas damnavit, alter vero novo addito Decreto alias 65 theses, ac nominatim Probabilitatis doctrinam proscripsit.* Petitdidierus mihi ad manus non est ; at vix crediderim doctissimum Episcopum scripsisse, ab Innocentio XI. damnatam fuisse probabilitatis doctrinam. Paralogizant, qui ex damnato generatim tenuis probabilitatis usu, aut Probabilitatis in Sacramentorum administratione, doctrinam probabilitatis, quæ ab Jesuitis traditur, confixam volunt. Vide epistolas P. Daniel, Dialogos P. Ghezzii, dissertationem P. Bovii etc.

Audiamus cetera. *Quærimus ex Jesuitis, an postquam Alexander VII et Innocentius XI rejicere plura ex ipsorum dogmatis, ipsi illa deseruerint, et an severiora, et Christianis legibus conformiora axiomata in Moralem Theologiam induxerint? Minime vero. Impiam probabilitatis doctrinam æque, atque ante illa Decreta tradiderunt, nec defuere ex ipsis, Josepho Riccio teste, ac Nicolao Peguleto, qui scriptis editis illam defenderint.* Contumeliosus hic Scribillator plura mendacia effutit, quam verba. Nicolaus Peguletus e Clericis Regularibus, quos Theatinos dicimus, est, non Jesuita. Sed hunc errorem facile damus homini, qui, ut mox videbimus, Joannem Gisbertum Præpositum Generalem Jesuitarum fuisse rididuIe scribit. Illud non ferendum, quo plures calumniæ continentur, Jesuitas adhuc defendere damnatas a Pontificibus Theses. Probabilitatem, seu sententiam, quæ docet, *in conflictu probabilioris vere probabilem opinionem sequi licere,* nunquam improbavere Pontifices ; atque una hæc est sententia, quam post ea Alexandri VII et Innocentii XI decreta plures Jesuitæ etiamnum defendunt, plures tamen ex eorumdem cœtu, in Galliarum Regno præsertim secus opinantibus. Ceteras, quæ Vaticano ictu tactæ sunt, propositiones, ut alias dicebamus, ne unus quidem Jesuita indicari potuit, qui tuitus sit. Imo plerique etiam ante Pontificiam damnationem illas rejecerunt, ut P. Pollenter, edito ad id libro luculentissime demonstravit. Atque ut hoc etiam addam, plurimæ ejusmodi Theses ex libris sumptæ sunt, qui alios ab Jesuitarum instituto auctores habent. Exemplum habes in quarta inter Innocentianas, quæ ex Joannis Sancii volumine exscripta est, Joannis, inquam, Sancii alterius ab Jesuita Thoma Sanchez, quod ignoravit anonymus scriptor scelesti libelli hoc tituto prænotati ; *Décret de N. S. P. le Pape Innocent XI contre plusieurs propositions de Morale.*

Pergit anonymus. *Scimus quanto Jesuitæ perculsi fuerint metu, intelligentes suum Generalem Joannem Gisbertum prælo parare librum adversus Probabilismum, quidque moliti fuerint, ut invisam hanc editionem prohiberent, operisque auctorem de sua sede dejicerent.* Miserum enim vero Scriptorem, qui Thyrsum Gonzalez Hispanum eumdem hominem habuerit, ac Joannem Gisbertum Gallum auctorem libri : *Anti-probabilismus* inscripti, qui nostro hoc sæculo vixit. Quamquam ne id quidem verum est, in Thyrsum Gonzalez conjurasse Jesuitas, deque eo a Generalis dignitate deturbando cogitasse. Vide quæ de Gonzalez narrat Cl. P. Gagna, et auctor Epistolarum duarum contra Apologiam litterarum Provincialium, quas Franciscus Bonacchinus Pistoriensis Presbyter eruditus, addita epistola adversus earumdem Provincialium litterarum historiam editioni Gebennensi anni 1739 præmissam, nuper Lucæ recudi fecit, tribuitque ex styli similitudine, et multorum sententia P. Gabrieli Danieli, quamquam ad P. Du-Cerceau spectent, ut in Moreriano Dictionario aucto legere est, et apud Trivultianos Patres.

Audi jam impudentissimi hominis Janseniani blasphemias : *Addamus etiam D. Petitdidierum, ut Casuistarum Moralem Theologiam tueatur, ad Sanctam Sedem injuria confugere. Roma Jesuitarum artibus sollicitata in album vetitorum librorum retulit Epistolas Provinciales Ludovici Montaltii librum, qui univer-*

sum Jesuiticæ Moralis virus clare æque, atque ingeniose detegit, quo factum est, ut ipsa laxis Societatis sententiis auctoritatem addiderit. Præterea cur Romanam aulam appellabimus, quæ suis ipsamet nefarie gestis rebus satis implicita est, ut Jesuitarum quoque scelera, sua esse velit. Constitutio Unigenitus præcipua Christianæ Religionis dogmata evertit in sacris libris contenta. Ne plura. Cetera ejusmodi horrent piæ Catholicorum aures.

Habes hic specimen, unde impii hujus nebulonis ingenium noscas. De Cotta, cujus ille dissertationes latinas Gallico idiomate donavit, meliora ne puta. Si Cottam audis p. 25, Diana Presbyter fuit e Clero sæculari. Viden hominis diligentiam? a quo præclaram Probalismi historiam expectes. Ceterum id Cottæ debeo, quod ad Historiam Probabilismi conscribendam, ex ejus lectione compellor. In quinque libros dispertita erit. In priore Patrum sententiæ, quæ ad hanc quæstionem spectant referentur. Secundum librum dabimus Antetridentinorum Theologorum opinionibus. Tertium a Medina ad Innocentium XI res pro Probalilismo, aut contra eumdem gestas enarrabit. Quartus ab Innocentio XI ad nostra tempora excurret. Quintus singulares, quæ in rebus ad mores spectantibus a tribus ferme sæculis exortæ sunt, controversias persequetur. Utinam otium sit tanto operi elucubrando!

CAPUT V.

Quæ, et quanta sit Casuistarum auctoritas, quæque in eorum usu servandæ regulæ sint.

Canon I. Si qua in quæstione universi Casuistæ eadem inter se concinunt, aientes aliquid licitum esse, hæresi proximum est ab eorum opinione discedere, Plura in hanc rem ex Cano *l.* 8 *c.* 4 transferri possent. Sed illud sufficiat, Theologos universos, si in ea re errant, Ecclesiam item errandi periculo exponere. Sive enim qui confessiones audiunt, sive qui ad populum habent conciones, utrique plebem instruunt, ut a Theologis acceperunt. Ita fit, ut Ecclesia eorum in doctrina morum communem errorem dissimulando Christi fideles suo silentio deciperet. *Error* enim, *cui non resistitur, approbatur; et veritas, quum non defenditur, opprimitur,* ut Innocentius ait 83 *dist. error.* Dixi autem: *aientes aliquid licitum esse;* nam minor errandi, et peccandi occasio erit, si licere universi negent, quod revera liceat, quam si licere affirment, qdod minime liceat. In eo enim casu, qui eorum doctrinam sequetur, tutiorem eliget, nullique salutis periculo sese objiciet.

Canon II. Ex auctorum fere omnium Casuistarum communi sententia usque adeo probabilia sumuntur argumenta; ut (nisi plane gravis, et nemini observata ratio, aut auctoritas, sed clara, atque perspicua obstet) illis refragari temerarium sit. Vide Canon ibidem, et La-Croix *l.* 1 *Tract.* 1 *n.* 469.

Canon III. Theologorum Casuistarum etiam multorum testimonium, si alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorum, vel gravior etiam auctoritas comprobarit. Ex Cano ibidem, et La-Croixio ibidem *n.* 136 *et seqq.*

Canon IV. Non ideo *præcise* probabilis censeri debet opinio quæpiam, quod ab aliquo juniore auctore doceatur. Nam Alexander VII hanc 27 propositionem damnavit: *Si liber sit alicujus junioris, et moderni, debet opinio censeri probabilis, dummodo non constet rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.* Adi Vivam in eam propositionem, et La-Croix ibidem *n.* 153.

Canon V. Unicus auctor, si sit omni exceptione major (quis porro ejusmodi dicendus sit, disces ex La-Croixio *n.* 160 *et seqq,*) afferatque rationem, quam alii non considerarint, vel non satis solverint, ipse autem aliorum rationes commode solvat, quamvis doceat contra communem, potest reddere opinionem probabilem. Id innuimus *Canone* II et confirmat citatus La-Croix *n.* 155. Sed ne cavillis locus sit, adverte omnia: non dixi, *Unicus auctor, si sit omni exceptione major, et doceat contra communem opinionem*; id enim pugnat cum eodem nostro Canone II, ac in damnatam ab Alexandro VII 27 propositionem delaberetur; sed *afferat rationem, quam alii non considerarint* etc. Ait quidem Christianus Lupus in dissertatione *de opinione probabili c.* 2. Cœlestium Hæresiarchæ Pelagii collegam ita sensisse. Etenim in Carthaginiensi Synodo, quum dixisset, circa originale peccatum utramque contradictionis partem esse probabilem, et negativam probari variis Catholicæ Ecclesiæ Doctoribus, a Sancto Paullino Diacono rogatus ipsorum nomina, respondit: *Sanctus Presbyter Ruffinus, Romæ qui mansit cum S. Pammachio. Ego audivi illum dicentem, qui tradux peccati non sit.* Et rogatus alios, nec valens adducere plures, denuo reposuit *c.* 3. *Non tibi sufficit unus Sacerdos?* At quid hæc ad rem

præsentem? Ruffini sententia cum Scripturis aperte pugnabat; præterea quam suæ assertionis rationem afferre poterat, a reliquis Patribus non satis consideratam? Tandem quei Catholicornm ceterorum argumentis faciebat satis? Si quid intelligo, 27 propositio ab Alexandro VII confixa stulto Cœlestii exemplo infirmari potest, non autem Canon hic noster.

Canon VI. In re tamen, quæ maxime obscura sit, unius auctoris contra communem opinionem sententia examen diligens postulat, antequam ea duci te sinas. Egregium est in hanc rem Augustini testimonium de Baptismo *l.* 3 *c.* 4. *Quid ad Jubajanum scripserit Cyprianus, jam legi, Et profecto issem in eamdem sententiam, nisi me ad diligentiorem considerationem revocaret tanta auctoritas aliorum, quos vel pares gratia doctrinæ, vel etiam fortasse doctiores per tot gentes Latinas, Græcas, Barbaras, et ipsam Hebræam, Ecclesia toto orbe diffusa parere potuit, quæ ipsum quoque pepererat, qui mihi quoque nullo modo videri possunt frustra noluisse istam sententiam; non quia fieri non potuit, ut in obscurissima quæstione verius pluribus unus* (hinc confirma canonem superiorem) *paucive sentirent; sed quia non facile pro uno, vel pro paucis adversus innumerabiles ejusdem religionis, et unitatis viros, et magno ingenio, et uberi doctrina præditos, nisi pertractatis pro viribus, atque perspectis rebus ferenda sententia est.*

CAPUT VI.

Index Casuistarum a La-Croixio citatorum, et siglarum, quibus quisque appellatur, explanatio.

Nihil heic agimus, quod ipsemet La-Croixius non præstiterit. Nam in ejusdem editionibus post Bullam *Unigenitus* leguntur *nomina, et explicatio citationis abbreviatæ præcipuorum authorum.* Duo tamen heic præstitimus. Primum enim Patres a Casuistis secrevimus; illos autem Tractatu II. recensuimus. Deinde La-Croixii indicem recognovimus, aliqua addidimus, plura correximus, quæ quidem an Authoris ipsius sint, an Mediolanensis Typothetæ Francisci Agnelli; cujus editione utor anni MDCCXXIV, non facile dixerim. Nostra hæc tamen alio charactere edi voluimus, ut Authoris nostri textus sancte servarentur.

A

Abb. Nicolaus de Tudeschis, Benedictinus *Abbas* Monacensis, Archi-Episcopus *Panormitanus*, quo utroque nomine citatur. Scripsit Commentaria in libros Decretalium, Concilia, Quæstiones, Practica. Obiit *anno* 1445.

Abell. Ludovicus Abelly, Episcopus *Ruthenus*, Medulla Theologica, vixit circa 1660. Obiit *anno* 1691.

Abul. Alphonsus Tostatus, Hispanus, Episcopus *Abulensis*, quo nomine citatur. Obiit *circa* 1454.

Æg. Rom. Ægidius Romanus, ex Ordine S. August. Archi-Episcopus *Bituricensis*, Doctor Fundatissimus, S. Thomæ discipulus. Vixit circa 1292. Obiit *Avenione anno* 1316.

Alb. M. Albertus Magnus Svevus, ex Ordine S. Dominici, Archi-Episcopus *Ratisponensis* S. Thomæ præceptor, Obiit 1270 *imo vero* 1280.

Alen. Alexander de Ales, seu *Alensis*, Britannus, Ordinis S. Francisci, Doctor irrefragabilis, S. Thomæ, S. Bonaventuræ, et Scoti præceptor; hinc dictus Doctor Doctorum. Obiit 1245.

Alb. Albertus de Albertis, Tridentinus, Soc. Jesu. Paradoxa Moralia de ornatu mulierum. Romæ 1648 (*et Mediolani 1650. Ejus de opinione probabili ineditus Tractatus in* VII, *Tomos dispertitus in Braydensi PP. Societatis Jesu Collegio asservatur.*

Alloz. Joannes de Alloza, Soc. Jesu, Flores Summarum, sive Alphabetum morale casuum conscientiæ. Obiit 1666.

Alv. Didacus Alvarez, Dominicanus, Archi-Episcopus *Tranensis.* Vixit usque ad 1640.

Alvis. Virginus Alviset, Benedictinus, Murenulæ Sacræ vestis etc. Opus de Privilegiis Ordinum Regularium.

Ameyd. Theodorus Ameyden, alias Amydenius, Advocatus Romanus. De officio, et Juridictione Datarii, necnon de stylo Datariæ. Recusus est Coloniæ 1701.

Amic. Franciscus Amicus, Italus, Soc. Jesu. Obiit 1651.

Andr. Joannes Andræ, Juris Civ, Summa Novella. Super Decretales. Glossæ ad Jus Canonicum. Scripsit circa 1510. (*Fortasse La-Croixius scripserat circa* 1310. *enim vero Joannes hic diem supremum obiit Bononiæ ann.* 1348.)

Angel. Josephus Angeletz, vel Angles, Franciscanus, Episcopus *Bosanus.* Vixit circa 1584.

Anton. S. Antonius Dominicanus, Archi-Episcopus *Florentinus*, dictus Antonius Consiliorum. Obiit 1459. (*Veronæ, ac Florentiæ*

nuper recusa sunt ejus opera, ibi Ballariniorum, heic PP. Dominicanorum S. Marci studio. Num exactius, ac fidelius quam antea? Alii viderint.)

Arck. vel Arsd. Arckdekin, Hibernus, Soc. Jesu. Theologia Polemica, Practica, Sacra. Prodiit circa 1666.

Arcud. Petrus Arcudius Corcyreus Presbyter, etc. De concordia Ecclesiæ Occid. et Orient. etc. 1625. (*Parisiis* 1619. Obiit *Romæ* 1621.)

Arm. Bartholomæus Fumus, Dominicanus. *Armilla* aurea, quo etiam nomine citatur. Scripsit circa 1550.

Arrag. Petrus Arragonius, Augustinianus, Scripsit circa 1584.

Arr. A. S. Jos. Rodericus de Arriaga, Hispanus, Soc. Jesu. Obiit 1667. V. *Petrum a S. Joseph.*

Avers. Raphael Aversa a S. Severino, Clericorum Regularium Min. Generalis. Floruit circa 1631.

Aureol. Petrus Aureolus, Franciscanus, Cardinalis, et Archi-Episcopus *Aquensis*, Doctor Facundus. Obiit circa 1323. (*aut potius circa* 1322.)

Az. Joannes Azor, Hispanus, Soc. Jesu. Institutiones Morales. Obiit 1607. (*Tirinus, et ex eo Pontas perperam adnotant ann.* 1603. *Azorii emortualem.*)

B

Bacchon. Joannes de Baccho, vel Bacchonius, Ordinis Carmelitanorum, Doctor Resolutus. Floruit circa 1350. (*ut scribit Trithemius. Alii obiisse Bacchonium ann.* 1346. *scribunt.*)

Baldel. Nicolaus Baldellus, Italus, Soc. Jesu. Disputationes ex Theologia Morali. Obiit 1655.

Bald. Baldus de Ubaldis. Jurisc. Perusinus, discipulus Bartholi. Floruit circa 1370. (*Obiisse dicitur a quibasdam ann.* 1400. *die* 28. *Aprilis et Ticini sepultus.*)

Banh. Joannes Banholtzer, Germanus, Soc. Jesu. De Ethica Christiana, seu regula morum.

Bann. Dominicus Bannes, Hispanus, Ordinis S. Dominici. Obiit 1604.

Barb. Augustinus Barbosa, Episcopus *Uxentinus.* De Officio Episcopi. De officio Paroch. De jure Ecclesiastico, etc. Obiit 1649.

Barth. Bartholus celebris Jurisconsultus, Italus. Obiit 1355.

Barth. a S. Fausto. Bartholomæus a S. Fausto, Cisterciensis. Thesaurus Religiosorum. Speculum Confessariorum, et Pœnitentium. 1628.

Bass. Eligius Bassæus, Capuccinus. Flores totius Theologiæ practicæ. Scripsit circa 1645. (*Supplementum addidit, ediditque sic auctos hosce Flores* 1659.)

Bauny. Stephanus Bauny, Gallus, Soc. Jesu. Summa casuum conscientiæ. Obiit 1649.

Bec. Martinus Becanus, Belga Soc. Jesu. Obiit 1624. *Ex Aleg. hinc corrige Tirinum, qui Becanum ad annum* 1625. *vixisse scribit.*)

Beja. Ludovicus de Beja. Augustinianus. Responsiones casuum. 1587.

Bellarm. Robertus Bellarminus. Italus, Soc. Jesu, Cardinalis, et Archi-Episcopus *Capuanus.* Controversiæ, aliaque opera Theologica. Obiit 1621.

Belleg. Franciscus Bellegambe, Soc. Jesu. De Jubilæo 1699.

Bernal. Augustinus Bernal, Hispanus, Soc. Jesu. De Sacram. in genere, Eucharistia, et Ordine. 1640. Obiit 1642.

Berteau. Bartholus Berteau, Gallus. Regula prudentis, et pii Confessarii, etc. Scripsit circa 1637.

Besut. Innocentius Besutius Presbyter Brixiensis, Doctor Theologiæ. Anatome conversationis amatoriæ pro disciplina juvenum conjugia quærentium. Brixiæ 1712.

Binsf. Petrus Binsfeldius, Suffraganeus Trevirensis. De Confessionibus Maleficorum, et Sagarum. Pastorale. De usuris. Vixit circa 1595. (*anno* 1600. *vivebat Canonicus, et magnus Vicarius Treviris*)

Bona. Joannes Bona, Cisterciensis *Abbas*, postea Cardinalis. De Sacrificio Missæ. Manuductio ad Cœlum, (*omnia ejus opera paucis ab hinc annis Antuerpiæ recusa sunt.*)

Bonac. Martinus Bonacina, Mediolanensis, Doctor Theologiæ, et utriusque juris, ac Episcopus, Opera moralia. Obiit 1631.

Bonæsp. Franciscus Bonæspei, Carmelita. Scripsit anno 1659.

Bonagr. Bonagratia Habsensis, Cappucinus. Summula qq. Regularium. Prodiit 1664.

Bonart. Oliverius Bonartius, Belga, Soc. Jesu. De Horis Canon. Obiit 1655.

Bonav. S. Bonaventura Etruscus, Ordinis Minorum, Cardinalis, et Episcopus *Abulensis*, Doctor Seraphicus. Obiit 1274.

Bordon. Franciscus Bordonus. Tertii Ordinis S. Francisci.

Bosc. Joannes Bosco, Franciscanus. Theologia Sacramentalis. 1665.

Boss. Joannes Angelus Bossius, Barnabita. Scripsit circa 1648.

Boudew. Michael Boudewins. Ventilabrum Medico-Theologicum. Antuerpiæ 1666.

Brand. Georgius Branden Can. Augustanus. In Concordata.

Burgh. Adamus Burghaber, Bavarus, Soc. Jesu. Tres centuriæ casuum. Prodiit 1665.

Bursatt. Franciscus Bursattus, Mantuanus, Jurisc. Eques S. Joannis Laterani. Floruit circa 1582.

Butr. Antonius de Butrio, Bononiensis, Jurisc. De jure patronatus, etc. Francofurti 1581.

C

Cabass. Joannes Cabassutius, Congregationis Oratorii. Juris Canonici Theoria, et praxis 1675. Lugduni. Ob. Aquis Sextiis 25. Sept. 1685.

Caj. Thomas de Vio, vel Vius, Dominicanus, Cardinalis et Archi-Episcopus *Panormi*. In D. Th. Summa Casuum. Obiit 1534.

Camar. Ignatius de Camargo, Doctor Salmanticiens, Soc. Jesu. Regula honestatis moralis. Neapoli 1702.

Can. Melchior Canus, Dominicanus, Episcopus *Canariensis*. Loci communes Theologici, etc. Obiit 1560. (*Quadriennio post Tirinus ejus obitum consignat. Loci Theologici Patavii iterum prodiere Hiacynthi Serry opera.*)

Caram. Joannes Caramuel de Lobkowitz, Disembergensis, Cisterciensis, *Abbas* Mesrosensis, Episcopus *Misiæ*. Theologia Fundamentalis, Moralis, Theologia Regularis.

Carden. Joannes de Cardenas, Hispanus, Soc. Jesu. Prima crisis Theologica. Secunda crisis Theologica circa propositiones ab Inn. XI. damnatas. Coloniæ 1690.

Caspens. Ludovicus Caspensis, Franciscanus. Circa 1635.

Castro. Antonius (*Alphonsus*) de Castro, Franciscanus. Obiit 1558.

Castrop. Ferdinandus de Castro-Palao, Hispanus, Soc. Jesu. Opus Morale. Busembaum vocat eum Palaum. Obiit 1633.

Chapeav. Joannes Chapeaville, Vicarius Generalis Leodii. Obiit 1617.

Chass. Bruno Chassaing, vel Chassainus, Franciscanus. De privilegiis Regularium 1654.

Chok. Erasmus a Chokier, Leodiensis, Jurisc. De Juridictione Ordinarii, etc. 1629.

Joannes a Chokier, Leodiensis Canonicus. In regulas Cancellariæ. De commutationibus beneficiorum. De primariis precibus 1621.

Clarus. Julius Clarus, Jurisc. Italus. Obiit 1575.

Cocq. Florentinus de Cocq. Canonicus Ordinis Præmonstratensis. Theologia Moralis 1626.

Comit. Paulus Comitolus, Italus, Soc. Jesu. Consilia, seu Responsa Moralia. Obiit 1626.

Con. vel Kon. Ægidius de Coning. seu Koning. sive Regius, Belga, Soc. Jesu. De actibus humanis, Fide, Spe, Charitate, Sacramentis, Censuris. Obiit 1633.

Cordub. Antonius de Corduba, seu Cordubensis, Franciscanus. Vixit circa 1553.

Coriol. Franciscus Longus a Coriolano, Cappucinus. De casibus reservatis, etc. Scripsit 1618.

Corrad. Pyrrhus Corradus, Canonicus Neapolitanus. Praxis Dispensationum. Coloniæ 1677. Praxis beneficiaria 1679.

Covarr. Didacus Covarruvias Aleyem, Episcopus *Segobiensis*. Obiit 1557.

Cresp. Ludovicus Crespinus a Borgia, Episcopus *Oriolensis*. Quæstiones selectæ Morales. Lugduni 1658.

Crux. Joannes de la Crux, Dominicanus. Obiit 1613.

Curiel. Joannes Alphonsus Curiel, Doctor Salmanticensis. Obiit 1609.

D

De Justis. Vincentius de Justis nobilis Lucensis. De impedimentis, et Dispensationibus matrimonialibus. Lucæ 1691.

Dec. Philippus Decius Jurisc. Mediolanensis. Consilia.

Delb. Thomas Delbene, Clericus Regularis. De immunitate Ecclesiastica. Scripsit 1649.

Delr. Martinus Antonius Delrio, Belga, Soc. Jesu. Disquisitiones Magicæ. Obiit 1608.

Desch. Stephanus Deschamps, Gallus, Soc. Jesu. Quæstio facti circa opiniones probabiles. Prodiit 1659.

Dian. Antonius Diana, Clericus Regularis. Scripsit circa 1628. *Obiit 20 Julii an.* 1663. (*Nuper egregie vindicatus est libello edito, e censuris cujusdam probabilioristæ.*)

Dicast. Joannes de Dicastillo, Neapolitanus, Soc. Jesu. De Sacramentis, juramento, et censuris; justitia, et jure etc. Obiit 1653.

Dionys. Carthus. Dionysius Rikelius Carthusianus, Doctor Extaticus. Obiit 1471.

Dript. Laurentius a Dript, Benedictinus. Speculum Archidiaconale. Prodiit 1646.

Du Hamm. Baptista du Hammel, Professor Parisiensis. Theologia Speculatrix, et Practica 1690.

Durand. Durandus de S. Porciano, Dominicanus, Magister Sacri Palatii, et Episcopus. Vixit circa 1320.

Duval. Andreas Duvallius, Regius in Sorbona Professor. In S. Thomam. De Potestate Pontificis 1614. (*Obiit Parisiis* 1638.)

E

Ehrentr. Adamus Ehrentreich, Germanus, Soc. Jesu. Principiorum de usu probabilis opinionis declaratio. Prodiit Romæ 1699,

Eliz. Antonius Celladens, seu Michael de Elizalde, Hispanus, Soc. Jesu. Recta Doctrina morum. Friburgi 1684.

Engel. Ludovicus Engel, Benedictinus. Collegium universi juris Canonici. Salisburgi 1688.

Escob. Antonius de Escobar, et Mendoza, Vallisoletanus, Soc. Jesu. Universa Theologia Moralis. Obiit 1669.

Esp. Martinus de Esparsa Artieda, Navarrus, Soc. Jesu. Cursus Theologicus 1666..

Eug. Lomb. Eugenius Lombardus, idest Cardinalis Sfondratus, Benedictinus. Regale Sacerdotium.

F

Fagnan. Prosper Fagnanus, Jurisc. Romanus. In libros Decretalium 1659.

Fagund. Stephanus Fagundez, Lusitanus, Soc. Jesu. In præcepta Ecclesiæ, et Decalogi. De justitia, et contractibus. Obiit 1645.

Farin. Prosper Farinacius, Jurisc. Romanus. Decisiones Rotæ Romanæ. Circa 1618.

Felin. Felinus Sandeus, Rotæ caussarum Auditor. Commentarii in libros Decretalium.

Feneck. Joannes Lucas Feneck J. U. D. Romæ Parochus. Flores casuum Conscientiæ.

Filliuc. Vincentius Filliucius, Italus, Soc. Jesu, Moralium qq. cursus. Appendix posthuma de statu Clericorum, Beneficiis etc. Obiit 1622.

Francol. Balthassar Francolinus, *Firmanus*, Soc. Jesu. Clericus Romanus. De Dolore ad Sacramentum Pœnitentiæ requisito. Disciplina pœnitentiæ. Tyrocinium Theologicum 1706 (*omnia ejus opera Dogmatico uno volumine comprehensa Venetiis recusa sunt.*)

Fumus. V. Armilla.

G

Gabriel. Gabriel Biel, Ordinis Clericorum Regularium. Vitæ communis, Doctor profundissimus. Floruit 1480.

Galli. Franciscus Galli, Jurisc. Brixianus. De Contractibus. Genuæ 1692.

Gamach. Philippus Gamacheus, Doctor Sorbonicus. Obiit 1625.

Gandav. Henricus Gandavensis, Archidiaconus *Tornacensis*, Doctor solemnis. Obiit 1293.

Garc. Nicolaus Garcias, Abulensis Canonicus. De Beneficiis. De Dispensationibus.

Gavant. Bartholomæus Gavantus, Clericus Regularis S. Pauli. Thesaurus Rituum. In Rubricas Missalis et Breviarii. (*Meratius in in eum Commentarium nuperrime scripsit.*)

Gers. Joannes Charlier, dictus Gerson, Gallus, Cancellarius Parisiensis. Obiit 1249. (*Du-Pin Gersonianorum operum collectionem edidit pluribus Tomis comprehensam.*)

Gib. Hieronymus Gigas, Jurisc. Floruit circa 1548.

Gob. Georgius Gobat, Germanus, Soc. Jesu. Experientiæ Sacramentales. Quinarium Tractatuum. Obiit 1679.

Gom. Antonius Gomez, Jurisc. Salmanticensis. Scripsit circa 1550.

Gon. Joannes Baptista Gonet, Gallus, Dominicanus. Scripsit circa 1569.

Gonz. In materiis Canonicis, Hieronymus Gonzalez, Jurisc. Hispanus. Glossema ad regulam 8 Cancellariæ. Ad Decretales etc. In materia de conscientia, et de fide.

Gonz. Thyrsus Gonzalez Soc. Jesu. Fundamentum Theologiæ Moralis, id est, De recto usu opinionum probabilium. Dilingæ 1694. Ejusdem synopsis cum Logistica per Patrem Estrix, Tirnaviæ 1696 contra Mahumetanos, etc.

Gorm. Joannes Baptista Gormas, Hispanus, Soc. Jesu. Cursus Theologicus.

Graff. Jacobus de Graffio, vel Graiffis, Benedictinus, Abbas Cassinensis. Scripsit 1593.

Gran. Jacobus Granadus, seu de Granado, Hispanus, Soc. Jesu. Obiit 1632.

Gratian. Gratianus Benedictinus, Compi-Decreti, seu partis I. Juris Canonici. Circa 1151.

Greg. Arim. Gregorius Aaiminensis, Augustinianus. Doctor excellentissimus. Venetiis 1518 (*Sed obiit Viennæ Austriæ* 1358).

Guttier. Joannes Guttierez, Jurisc. Hispanus. Circa 1580.

H

Henric. Henricus a S. Ignatio, Carmelita. Ethica amoris. Leodii 1709.

Henriq. Henricus Henriquez, vel Enriquez, Soc. Jesu. Summa Theologiæ Moralis. Obiit 1608.

Her. Heri. Guillelmus Herinx, Belga, Ordinis S. Francisci, Episcopus *Iprensis* Circa 1671.

Homob. Homobonus de Bonis, Ordinis Clericorum Regularium S. Pauli. Moralis.

Hostiens. Henricus de Segusia, Cardinalis, et Episcopus *Hostiensis*, quo nomine communiter appellatur. Aurea Summa. Obiit circa 1272.

Gasp. Hurt. Gaspar Hurtado, Hispanus. Soc. Jesu. De Sacramentis. Obiit 1651.

P. Hurt. Petrus Hurtadus de Mendoza, Hispanus, Soc. Jesu. De Fide, Spe, Charitate, justitia, Actibus hum. etc. Obiit 1646.

Th. Hurt. Thomas Hurtadus, Hispanus, Clericus Regularis Minorum. De Residentia, etc. 1647.

I

Ills. Jacobus Illsung, Germanus, Soc. Jesu. Theologia Practica Universa 1639.

Jo. a S. Th. Joannes a S. Thoma, Dominicanus. Obiit 1644.

Isamb. Nicolaus Isambertus, Doctor Sorbonicus. Circa 1632. Obiit 1642.

K

Kerc. Simon Kercne, Soc. Jesu. In quartum Decretalium. Augustæ Vindel. 1713.

Kon. V. Con.

Krim. Ferdinandus Krimier, Soc. Jesu. Quæstionum Canonicarum in quinque libros Decretalium 1701.

Kugl. Joannes Kugler Soc. Jesu. De Matrimonio, et Sponsalibus, Herbipoli 1713.

L

Lauren. Augustinus Laurentius, Soc. Jesu. Syntagmata Theologica, etc. 1692. Leodii.

Laym. Paulus Laymann, Germanus, Soc. Jesu. Theologia Moralis. In Libros Decretalium. Obiit 1625.

Leand. Leander a SS. Sacramento, Ordinis SS. Trinitaris. Obiit 1663. Summa novem partium.

Le Dent. Maximilianus Le Dent, Belga, Soc. Jesu, De attritione ex metu gehennæ 1667.

B. Led. Bartholomæus de Ledesma, Episcopus Antequeramus. Obiit 1598.

P. Led. Petrus de Ledesma, Dominicanus. Obiit 1616.

Le Drou. Petrus Lambertus Le Drou ex Ordine Eremit. S. Augustini, Episcopus *Porphyrensis.* De contritione, et attritione. Monachii 1708.

Less. Leonardus Lessius, Belga, Soc. Jesu. De justitia, et jure. Auctarium ad 1. 2. in quo varii casus conscientiæ. Obiit 1623.

Leur. Petrus Leurenus Coloniensis, Soc. Jesu. Forum beneficiale 1704. De Vicario Episcopi 1706. et *Venetiis* 1741.

Lez. Joannes Baptista de Lezona, Carmelita. Summa qq. Regularium. Mare magnum. Consulta Moralia. Obiit 1659.

Logistica. V. Gonz.

Lohn. Tobias Lohner, Germanus, Soc. Jesu. Instructiones pro Confessariis. De Missa, divino officio, etc. Dilingæ 1680.

Lop. Ludovicus Lopez, Dominicanus. Circa 1595.

Lorc. Petrus de Lorca Cisterciensis. Circa 1602.

Loth. Ludovicus Bertrandus Loth, Dominicanus. Resolutiones Theologicæ 1652.

Lott. Melchior Lotterius, Italus Jurisc. De re beneficiaria.

Luc. Joannes Baptista, Cardinalis de Luca. Theatrum veritatis, et justitiæ. Coloniæ 1690.

Lug. Joannes, Cardinalis Delugo, Hispanus, Soc. Jesu. De Jure, et Justitia. Responsa Moralia. De Sacramentis in genere, Eucharistia, Pœnitentia. Obiit 1660.

F. Lug. Franciscus Lugo, Hispanus, Soc. Jesu, Frater Joannis. De Sacramentis. Obiit 1662 (*ex Alleg. Quare corrigendus Pontas, adscribens annum* 1650, *uti et Laymanno annum* 1635. *quem decennio ipso præmortuum nuper vidimus.*)

M

Mach. Joannes Machado de Chaves, Archidiaconus *Limanus*, Obiit 1653.

Mag. Magist Sent. Petrus Lombardus, *Parisiensis*, dictus *Magister Sententiarum*, quia Theologiam redegit in sententias per quatuor libros distributas, quas sequentes Theologi explicarunt. Claruit circa 1140 Obiit 1164.

Maj. Joannes dictus *Major*, Professor Parisiensis. Vixit circa 1528.

Mald. Joannes Malderus, Episcopus *Antuerpiensis.* Obiit 1633.

Mangion. Valentinus Mangionius, Italus, Soc. Jesu, De religiosa paupertate. Obiit 1660.

Manig. Henricus Manigart, Leodii Pastor ad S. Remigium. Pastorale. Circa 1664.

J. March. Jacobus Marchantius, Decanus Convensis. Resolutiones Pastorales Circa 1630.

Pet. March. Petrus Marchantius, Ordis S. Francisci. Tribunal Sacramentale. Circa 1630.

G. Mart. Gregorius Martinez. Dominicanus. Obiit 1637.

Martin. Joannes Martinon, Gallus. Soc. Jesu. Obiit 1662.

Masc. Josephus Mascardus, Jurisc. Sarzanensis. De Probationibus 1595.

Mastr. Bartholomæus Mastrius de Meldula, Franciscanus. Circa 1669.

Maur. Silvester Maurus, Italus, Soc. Jesu. Quæstiones Theologicæ. Circa 1672.

Mean. Carolus de Mean, Consul Leodiensis. Definitiones ad jus Civile. Leodii 1678.

Med. Bartholomæus de Medina. Dominicanus. Expositiones in 1. 2. S. Thomæ. Obiit 1580.

Menoch. Jacobus Menochius, Jurisc. Papiensis. De Præsumptionibus. Consilia 1592. Obiit X. August. 1607.

Merat. Ludovicus Meratius, Gallus, Soc. Jesu. Obiit 1664.

Merc. Julius Mercorus, Dominicanus. Basis Theologiæ Moralis 1658. Obiit 1669.

Mlodz. Thomas Mlodzianowiski, Polonus, Soc. Jesu, Prælectiones Theologicæ. Circa 1666.

Molf. Andreas Molfesius, Jurisc. Italus. Circa 1613.

Mol. Ludovicus Molina Hispanus, Soc. Jesu. De justitia, et jure. Obiit 1600.

Montes. Ludovicus Montesinos, Doctor Hispanus. Obiit 1621. (*Coloniæ Allobrogum prodiit novissima ejus operum collectio.*)

Moya. Matthæus de Moya, Hispanus. Soc. Jesu. Quæstiones selectæ Morales. Prodierunt 1670.

Munies. Thomas Muniessa, Hispanus, Soc. Jesu. Stimulus Conscientiæ. Prodiit 1695.

N

Nat. Alex. Natalis Alexander, Dominicanus. Scripsit circa 1693.

Nav. Martinus ab Azpicuelta, dictus Navarrus, Doctor Hispanus, Canonicus Regularis. Commentarii in Jus Canonicum. Enchiridion, sive Manuale. Obiit 1586.

P. Nav. Petrus Navarrus, Doctor Hispanus. De restitutione, etc. Scripsit circa 1590.

Neuss. Bruno Neusser, Franciscanus. Recollect. Absolutisssima Polyanthea Theologo-Morali-Canonica. Moguntiæ 1680.

Nicol. Laurentius Nicolartz, Leodiensis. Compendiosa praxis beneficiaria ex Concordatis Germaniæ. Coloniæ 1658.

Novocastr. Andreas Novo-Castro, Franciscanus, Doctor ingeniossimus.

O

Ochag. Petrus de Ochagavia, Doctor Salmanticensis. Circa 1519.

Onn. Petrus de Onnate, Vallisoletanus. Soc. Jesu. De Contractibus. Obiit 1646.

Opstr. Joannes Opstradt. Dissertatio Theologica. De praxi administrandi Sacramentum Pœnitentiæ, etc.

Ovied. Franciscus de Oviedo, Hispanus, Soc. Jesu. In 1. 2. S. Thomæ. Item de Fide, Spe, et Charitate. Obiit 1651.

P

Palav. Sfortia Palavicinus Romanus, Soc. Jesu, Cardinalis. De universa Theologia assertiones. Obiit 1667.

Palauf. V. Castrop.

Palud. Petrus de Palude, dictus *Paludanus*, Gallus, Dominicanus. Patriarca *Hierosolymitanus*. Claruit circa 1330. (Obiit *anno* 1341. *Kal. Februarii.*

Panormit. V. Abbas.

Paris. Flaminius Parisius, Advocatus Romanus. De resignatione beneficiorum.

Pasq. Zacharias Pasqualigo, Theatinus. De Sacrificio novæ legis. Vixit 1636.

Passer. Petrus Maria Passerinus, Dominicanus, De electione Canonica. Collonæ 1694.

Pelliz. Franciscus Pellizarius, Italus, Soc. Jesu. Manuale Regularium. Obiit 1651.

A. Perez. Antonius Perez, Hispanus. Soc. Jesu, Doctor mirabilis. Obiit 1649.

Mar. Perez. Martinus Perez, Soc. Jesu, De Matrimonio 1656.

Pesant. Alexander Pesantius Romanus, S. Th. et J. U. Doctor. Coloniæ 1619.

Pet. a S. Jos. Petrus a S. Joseph, Cisterciensis 1638.

Pestc. Benedictus Pestcacher, Benedictinus. De restitutione. Salisburgi 1676.

Peyr. Laurentius de Peyrinis, Ordinis Minimorum. De privilegiis Regularium. Subditus. Prælatus. Formularium. etc. Circa 1620.

Philip. Philippus a SS. Trinitate, Carmelita Discalceatus 1655.

Phœb. Franciscus Phœbeus, Italus. Soc. Jesu. Institutiones Juris Canonici. Coloniæ 1704. Obiit 1706.

Piasec. Paullus Piasectus, J. U. D. Proto-

not. Apostolicus, Archi-Diaconus *Varsaviensis*. Praxis Episcopalis, et Ecclesiastica. Coloniæ 1665.

Pignat. Jacobus Pignatelli, Consultationes Canonicæ. Tomi 10. Venetiis. 1645.

Pinth. Franciscus Pinthereau, Gallus. Soc. Jesu. De attritionis sufficientia cum Sacramenti Pœnitentiæ 1664,

Pirh. Henricus Pirhingh, Germanus, Soc. Jesu. Juris Canonici methodus nova 1664.

Platel. Jacobus Platelius, Belga, Soc. Jesu. Synopsis cursus Theologici 1679. (*Venctiis hisce annis ab Josepho Corona recusus est.)*

Plett. Humoldus Plettemberg, Germanus. Soc. Jesu. Introductio ad Jus Canonicum. Notitia Curiæ Romanæ. Obiit 1696.

Polanc. Joannes Polancus. Soc. Jesu. Directorium ad Confessarii, ac confitentis munus rite obeundum. Appendix ad Directorium. Methodus adjuvandi eos, qui moriuntur. Paderbonæ 1617.

B. Pont. Basilius Pontius. Augustinianus. De Matrimonio. Obiit 1629.

J. Pont. Joannes Pontius, Franciscanus. Cursus Theologicus. Circa 1644.

Portel. Laurentius Portel, Franciscanus. Responsa Moralia. Dubia Regularium. Circa 1617.

Prad. Joannes Martinez de Prado, Dominicanus. Obiit 1668.

Præp. Joannes Præpositus, Belga. Soc. Jesu. Obiit 1634.

Q

Quart. Paullus Maria Quarti, Congr. Clericorum Regularium. In Rubricas Missæ. Romæ 1655.

Quintanad. Antonius de Quintanadvennas, Hispanus. Soc. Jesu. Singularia Theologiæ Moralis. Obiit 1651.

R

Rayn. Teophilus Raynaudus, Gallus. Soc. Jesu. De beneficiis Ecclesiasticis. Opera varia Moralia. Obiit 1663. (*V. P. Richelmi adv. hist. Probalismi.*

Rebel. Ferdinandus Rebellus, Lusitanus, Soc. Jesu. De Justitia. De religione. De charitate. Obiit 1608.

Rebuff. Petrus Rebuffus, Jurisc. Parisiensis. Praxis beneficiorum etc. 1610.

Redin. Augustinus Reding. Benedictinus, *Abbas*, Einsidlensis. Theologia Scholastica 1667.

Redoan, Guillelmus Redoanus, Episcopus *Nibionensis*. De spoliis Eccles. De simonia 1570.

Regin. Valerius Reginaldus, Burgundo-Sequanus. Soc. Jesu. Praxis fori Pœnitentialis. De prudentia Confessarii. Obiit 1623.

Reiffenst. Anacletus Reiffenstuel, Franciscanus. Theologia Moralis.

Reques. Josephus Maria Requesenius, Siculus, Soc. Jesu. Selectæ disputationes in 1. 2. S. Thomæ 1659.

Rhod. Georgius de Rhodes, Gallus, Soc. Jesu Theologia Scholastica. Obiit 1661.

Ricc. Alosyus Riccius, Neapolitanus. Canonicus. Praxis aurea Fori Ecclesiastici. Venetiis 1674.

Richard. Richardus de Media Villa, Franciscanus. Doctor solidus. In libros sentent.

Roder.. Gaspar Rodericus, Jurisc. Hispanus. De annuis reditibus. Lugduni 1672.

Rodriq. Emmanuel Rodriquez, vel Rodericus, Franciscanus. Quæstiones Regulares, et Canonicæ. Circa 1694.

Rosa. Thomas de Rosa, Episcopus Carensis. De Executoribus litterarum Apostolicarum, Coloniæ 1683.

Rosmer. Paulus Rosmer. Belga. Soc. Jesu. De actibus humanis. De jure, et justitia. De Pœnitentia. Obiit 1564.

Rosell. Joseph. Rosell Carthusianus. Praxis deponendi conscientiam dubiam, et scrupulos. 1656.

S

Sa. vel Saa, Emmanuel Sa, Lusitanus, Soc. Jesu. Aphorismi Confessariorum. Obiit 1596.

Salas. Joannes de Salas, Hispanus, Soc. Jesu. In 2. 2. S. Thomæ, De contractibus etc. Obiit 1612.

Salmant. Carmelitæ. Discalceati Collegii *Salmanticensis*, Cursus Theologicus, Parisiis 1634, et *Venetiis* 1722.

Salon. Michiael de Salon, sive Salonius, Augustinianus. De jure, et justitia etc. 1620.

Sanch. Thomas Sanchez, Hispanus, Soc. Jesu. Opus Morale in Decalogum. De Matrimonio. Consilia, sive Opuscula. Obiit 1610.

J. Sanchez. Joannes Janchez, Hispanus, Doctor Theol. et utriusque Juris. Disputationes selectæ. Circa 1620.

Sayr. Gregorius Sayrus, Benedictinus. Clavis Regia. Thesaurus casuum conscientiæ. De Censuris. Obiit 1602.

Sbroc. Jacobus Sbroccius, seu Sbrozzius. De Vicario Episcopi 1592.

Schiara. Antonius Thomas Schiara, Cler.

Regular. Theologia Bellica. Augustæ, et Dilingæ 1707.

Schild. Ludovicus de Schildere, Belga, Soc. Jesu. De principiis formandæ conscientiæ. Obiit 1667.

Scot. Joannes Duns, natione *Scotus*, Franciscanus, Alexandri Alensis discipulus, Doctor subtilis. Obiit 1308.

Silv. Silvester Mazolini, et Prierate Dominicanus, Magister S. Palatii. Summa Silvestrina. Obiit 1520.

Sot. Dominicus Sotus, Dominicanus. In libros sententiarum. De jure, et justitia. Obiit 1560.

P. Sot. Petrus Sotus, Dominicanus. De institutione Sacerdotum etc. Obiit 1563.

Spe, Fridericus Spe, Germanus, Soc. Jesu. Cautio Criminalis, seu de processibus circa fagas. Obiit 1635,

Sperel. Alexander Sperellus, Episcopus *Eugubinus*. Decisiones Fori Ecclesiastici 1638.

Sporer. Patricius Sporer, Franciscanus. Recollecta Theologia moralis in Decalogum. Tyrocinium Sacramentale. Theologia Sacramentalis. 1681., *et Venetiis* 1714.

Steph. Stephanus a S. Paullo, Carmelita, Theologia Moralis 1664.

Steph. Stephanus Gratianus J. U. D. Romanus. Discrepationes Forenses.

Stoz. Matthæus Stoz, Germanus, Soc. Jesu. Tribunal Pœnitentiale. Dilingæ 1684.

Stryck. Samuel Stryckius Jurisc. De cautelis contractuum. De successione hæreditaria. De actionibus, et præscriptione etc.

Suar. Franciscus Suarez, Hispanus, Soc. Jesu. Doctor eximius. Obiit 1617.

Sylv. Franciscus Sylvius, Duacensis Professor, et Decanus. Variæ resolutiones casuum etc. Obiit 1649.

Sylv. Apud Busembaum. *V. Sylv.*

Synops. V. Gonzalez.

T

Tabern. Joannes Baptista Taberna Belga, Soc. Jesu, Synopsis Theologiæ praticæ 1698.

Tabien. Joannes Cognatius de Tabia, seu Tabiena, Dominicanus. Summa Tabiena, seu Summa Summarum Circa 1525.

A Tamb. Ascanius Tamburinus, Congregationis Vallis umbrosœ, *Abbas* Passinianensis. De jure Abbatum.

Tamb. Thomas Tamburinus, Siculus, Soc. Jesu. In Decalogum. De Confessione, Communione, Sacrificio, Sacramentis, Matrimonio, Contractibus etc. Obiit 1675.

Tancred. Vicentius Tancredus, Soc. Jesu, Siculus. Quæstiones morales. De matrimonio. De virtute religionis, Obiit 1659.

Tann. Adamus Tannerus, Germanus, Soc. Jesu. Obiit 1632.

Tapia. Petrus de Tapia, Dominicanus, Archi-Episcopus *Segobiensis*. Obiit 1657.

Teril. Antonius Terillus. Anglus, Soc. Jesu. De conscientia probabili. Regula morom. Leodii 1668.

S. Thom. Sanctus Thomas Aquinas, Dominicanus, Doctor Angelicus. Obiit 1274. (*Novam S. Thomæ editionem P. Bernardus de de Rubeis Dominicanus, Venetiis emittit.*)

Thomass. V. Tomassinus.

Tiburt. vel Navar. Tiburtis Nav. Ordinis S. Francisci de observantia. Manuductio ad Praxim Executionis litterarum S. Pœntrentiariæ. Romæ 1688.

Tiraq. Andres Tiraquellus Jurisc. Parisiensis. De privilegiis piæ caussæ etc. Floruit circa 1547.

Tol. Franciscus Toletus, Hispanus, Soc. Jesu. Summa Casuum. De peccatis mortalibus. Obiit 1596.

Tomass. Ludovicus Tomassinus, Oratorii Ordinis. Vetus, et nova disciplina Ecclesiæ circa beneficia, et beneficiatos. Circa 1676.

Tond. Petrus Franciscus de Tonduti, Quæstiones, et resolutiones Canonicæ, et Civiles.

Trull. Joannes Ædius Trullenchus, Hispanus, Doctor Theologiæ. Praxis Sacramentorum. Circa 1633.

Turrecr. Joannes de Turrecremata, Dominicanus, Cardinalis, et Episcopus *Sabiensis*. Claruit circa 1460.

Turr. Luisius Turrianus, seu Torres, Hispanus, Soc. Jesu. In 2.2. S. Thomæ. De Pœnitentia. De virtutibus, et vitiis, Obiit. 1635.

Tusch. Dominicus Tuschus, Cardinalis. Practicæ conclusiones Juris. Obbit 1620.

V

Valent. Franciscus Valens, vel Valente, Lusitaniis, Soc. Jesu Concordia juris Pontificii cum Cæsaræo. Obiit 1662.

Val. Valent. Gregorius de Valentia, Hispanus, Soc. Jesu. Obiit 1603.

Vallens. Andreas Valensis, J. U. D. Lovaniensis. Circa 1636.

Vasq. Gabriel Vasquez, Hispanus, Soc. Jesu. Doctor acutus. Obiit 1603.

Vega. Alphonsus Vega, Ordinis Minorum. Circa 1596.

Ventrig. Joannes Baptista Ventriglia. Episcopus *Casertanus.*

Ugol. Bartholomæus Ugolinus, Jurisc. De Censuris, et irregularitatibus.

Victor. Franciscus de Victoria, Dominicanus. Obiit 1545 (*imo vero* 1546.)

Viexm. Claudius Viexmontius, Parisien. Salutaris pœnitentia peccatoris 1595.

Villal. Henricus de Villalobos, Franciscanus, Candelabrum aureum. De Sacramentis, et censuris. Circa 1620.

Vind. Gob. Vindiciæ Gobarianæ, sive examen propositionum, quas ex operibus P. Gobat damnavit Episcopus *Atrebatensis* 1706.

Vind. Tab. Vindex Tobernæ, sive ouctor anonymus qui Tabernam defendit contra damnationem Episcopi *Atrebatensis*, scripto Gallico. *Liste de Saints Canonisez* etc, et Latino, *Collectanea* etc. 1706.

Vinit. Gerlacus Vinito, Vicarius ad S. Ursulam Coloniæ. Compendium de Sacramentis etc. 1654.

Viva. Dominicus Viva, Soc. Jesu. Damnatæ Theses ab Alex. VII. Innoc. XI. Alex. VIII. Venetiis, et Francofurti 1712.

Vivald. Martinus Alphonsus Vivaldus, Italus, Canonicus Regularis Congregationis S. Salvatoris, Theologiæ, et Jurium Doctor 1590.

Volpil. Phillippus de Volpiliero. Theologia speculativa, et practica 1697.

Urb. ab Asc. Urbanus ab Ascensiono, Carmelita 1648.

Wading. Petrus Wadingus, Hibernus, Soc. Jesu. De Contractibus. Obiit 1644.

Wammes. Joannes Wammesius Jurisc. Lovaniensis.

Wagner. Henricus Wagnereck, Bavarus, Soc. Jesu. Commentarius Exegeticus in Decretales 1665.

Wex. Ariadne Carolino-Canonica, Auctore Jacobo *Wex* Soc. Jesus. Augustæ Vindelic. et Dilingæ 1708.

Wiest. Jacobus Wiestner, Soc. Jesu, Institutiones Canonicæ. Monachii 1705.

Wig. Joannes Viggers, Doctor Lovoniensis. Obiit 1639.

Z

Zabar. Paullus Cardinalis, alias Rabarella, Patavinus, Oordinis S. Augustini.

Zacch. Paullus Zacchias, MedicusR omanus. Quæstiones Medico-Legales. Lipsiæ 1630. et alibi.

Zambr. Melchior Zambranus, Pastor Segobsensis. Aureæ Decisiones caiuum conscientiæs Circa 1694.

Zech. Lælius Zecchius, vel Cecchius, Jurisc. Canonicus *Brixiensis.* De repub. Ecclesiastica etc. Circa 1580.

Zerol. Thomas Zerola, Episcopus *Minoricensis.* Praxis Episcopalis. Paris Sacramenti Pœnitentiæ. Circa 1592.

Zoes. Henricus Zoesius J. U. D. Lovanii. In Jus Canonicum universum. Obiit 1627.

Zumel. Franciscus Zumel, Ordinis de Mercede. Obiit 1608.

Zyp. Franciscus Zypæus, Jurisc. Vicarius Generalis Antuerpiæ. Responsa de Jure Canonico. De jurisdictione Ecclesiastica. Jus Pontificium novum. [1]

APPENDIX

De ratione, ejusque usu in Morali Theologia.

Canon I. Rationis naturalis usus in Morali Theologia pernecessarius est. *Theologia*, aiebat Canus l. 9. c. 4. *citra naturæ rationem non constat. Quum enim sit homo rationalis, est illi ingenita ratiocinatio, sive agat secum quid,*

1 Quibus addemus præcipuos probatos illos auctores quorum operibus usi fuimus in hac revisione quorumque nomina hic indicantur.

S. Liguorio, Sanctæ-Agathæ Gothorum episcopus anno 1787 mortuus, quem Gregorius XVI, anno 1839, Sanctorum fastis adscripsit. Theologia moralis.

P. Thomas ex Charmes, e capuccinis, cujus opera Benedictus XIV non una vice laudibus cumulavit. Theologia universa. Quod opus D. Allbrand superior seminarii Parisiensis missionum ad exteros annotatum edidit.

Sætller Gasparus, Doctor Argentinensis, Theol. moralis universa, 5 vol. in-8°.

Eminentissimus cardinalis Gousset, Remensis archiepiscopus, « *ingenio maximus, doctrina purissimus, operibus plenus,* » ut merito dixit Scavini. Theologie morale.

Joannes Petrus Gury, S. J. Theologia moralis. Casus conscientiæ.

Petrus Scavini, Novariensis. Theologia moralis universa, Pio PP. IX dicata.

Carriere e Congregatione S. Sulpitii de contractibus, de justitia et de matrimonio.

Licet numerosissimi sint supra citati auctores, alii sunt insuper qui scriptis suis plus minusve pro libertate steterunt in Probabilismi materia. Horum nomina passim citantur tum ad calcem *compendii* Patris Gury; tum ad calcem appendicis appositæ *Dictionnario Theologiæ* Bergier; tum apud Scavini in *animadversionibus* in tractatum de conscientia; tum in *defensione doctrinæ S. Liguorii,* tum apud Rassler, *de Norma disputandi,* tum « maxime tomo VIII *Bibliothecæ Ferraris,* ed. Migne Parisiis; ubi plurimorum habetur index biographicus et bibliographicus; in quo tamen plus æquo gallicanismo indulgendo, laudantur auctores qui potius censuram merentur. » (Scavini t. 1. p. 108.) *(Ed. not.)*

sive cum altero, sive velit humana, seu divina cognoscere. Quare ubi homines disserent, rationem naturalem repellere nec debent, nec vero possunt, nisi homines esse desierint. Ratio enim res omnes continet; quoquo te verteris, præsto est, nulla disputatione excluditur. Quamobrem qui naturalem rationem ab usu Theologiæ remotam esse volunt, ii omnem a Theologia disputationem excludunt; sine qua tamen quid in una quaque re verum sit, discerni, et comprehendi non valet.

Quæ quidem si de Theologia universa verissime dicta sunt, quanto magis de illa Theologiæ parte idem sentiemus, quæ mores naturæ moderationi consentaneos præscribit, vitiaque naturæ côntraria refutat? *Quo loco,* ut idem scribit, *sive in schola de hisce definias quicquam, sive populo in concione persuadeas recta, prava dissuadeas; naturæ, rationis, Philosophiæ opem contemnere amentis erit.*

Canon II. Eæ tamen rationes Theologo usitatiores esse debent, ceterisque præstant, quæ ex certis Scripturarum, Patrum, Conciliorum, Pontificum, et Canonum testimoniis, statutisque descendunt. Nam qui Theologiæ præcepta humanis metiuntur argumentis, hi primum omnem vim Theologiæ, et gravitatem amittunt, deinde faciunt, ut Theologia, detracta auctoritate, non solum contemnatur, sed ne Theologia quidem sit. Vide Canum *libro eodem nono cap.* 1.

Canon III. Firmum argumentum illud est, quod ex perspicuis, exploratisque principiis certo conficitur. Sic ex illo axiomate: *scienti, et consentienti non fit injuria lib.* 6, *decr. ult. reg.* 27. optime inferes, eum, qui scivit alium effodere thesaurum in agro ipsius, neque quum facile posset id vetuit, conqueri de injuria non posse, si inventor totum sibi thesaurum tribuat, uti Lugo *de justitia d.* 6. *num.* 114. aliique permulti apud *Dian. p.* 9, *Tr.* 5. *res.* 3. opinantur.

Canon IV. Duo tamen in usu horum Theologiæ principiorum cavenda maxime sunt. Primum illud, ne ea veluti principia sumantur, quæ ea solum ratione recepta sunt, quod non recte eorum falsitas fuerit animadversa. Sic nihil apud Casuistas celebrius, quam *pecuniam non parere pecuniam*, quod tamen non tam principium esse; quam præjudicati animi, idque, quod in quæstione positum est, sumentis opinionem, Class. Viri, Scipio Maffeius, et Muratorius demonstrarunt. Alterum vero est, ne in alium omnino sensum, quam qui verbis probe intellectis subest, vera ceteroqui axiomata distorqueamus. Nemini id commendandum magis, quom Probabilioristis, qui nescio quo spiritu ducti omnia susdeque vertunt. Exemplo est axioma illud: *In dubio tutior pars est eligenda*, quod misere in Probabilistas intorquent, quum alio omnino sensu id accipiendum sit, ut noster quoque Auctor ostendit.

Canon V. Incertæ illæ rationes sunt, quæ licet probabiles sint, conjecturis tamen huc, atque illuc trahuntur. In rebus tamen dubiis, quæque ex Scripturis, aut Patribus finiri non possunt, illis uti licet, ea tamen lege, ut ne nimium argutando ad sophismata, et inanes ratiocinationes rem traducamus. Summopere autem diffidendum argumentationibus illis, quæ a simili ducuntur; iis enim in Moralem Theologiam laxas, dignasque Vaticano fulmine propositiones inductas fuisse, huncque *novum* illum esse *modum opinandi*, quem in scholas irrepsisse dolet Alexander VII, alienum ab Evangelica simplicitate; non vero (quod aliqui somniando, ut dicam maledicendo effutiunt) Probabilismum Terillus monet, comprobatque,

Atque hæc de usu Theologicorum locorum in doctrina morum dixisse sufficiat. Nam Philosophiæ axiomatis, atque doctrinis juvari vix potest Moralis Theologia. Historia porro Ecclesiastica si eam partem demas, quæ Patres, Conciliaque spectat, et controversias de morum doctrinis agitatas, parce utendum reor, ne quæ Sancti viri perfectionem vitam sequentes ediderunt, virtutum singularium exempla, magno animarum periculo ita Regulæ morum constituantur, ut qui ad eas vitæ suæ rationes minime exegerit, criminis reus pronuncietur. Ceterum si quis ad historiam Ecclesiasticam animum adjungere velit, legat is P. Du Mesnil egregia volumina *Doctrina, et disciplina Ecclesiæ* prænotata; tot enim inter historiæ Ecclesiasticæ tractatores opportunior meo quidem judicio nullus Theologiæ Moralis studioso [1].

1 Vera rigorose sunt quæ in hoc ultimo loco docet P. Zacharias, sed caute sumi debent. Theologia enim moralis doctrina theologica solidatur ac regitur, bona enim actio nihil aliud quam bonæ idea bonæque regulæ actuatio. Et in historia, prater Patres, concilia et controversias de morum doctrinis, sanctorum sunt dicta aut agendi rationes quæ ad inculcandas morales vias haud parum inserviunt. (*Edit.*)

FINIS LIBRI PRODROMI.

AD TRACTATUM V

MANTISSA

SEU QUÆSTIO FACTI.

Utrum Theologorum Societatis Jesu propriæ sint istæ sententiæ duæ:

I. *Ex duabus opinionibus probabilibus possumus sequi minus tutam.*
II. *Ex duabus opinionibus probabilibus licitum est amplecti minus probabilem.*

AUCTORE STEPHANO DE CHAMPS

EJUSDEM SOCIETATIS PRESBYTERO.

EDITORIS PRÆFATIO

Quæstionem Facti P. Stephani de Champs heic recudimus, quam noster La-Croix citat non sine laude. Quis porro fuerit, quantusque vir P. de Champs, non vacat fusius persequi. Consule sis præfationem in novam editionem præclarissimi *de hæresi Janseniana* voluminis. Enimvero cur huic P. La-Croix supplemento *quæstionem facti* addere visum fuerit, paucis exequar. Notum est, quantas nostris hisce temporibus in Italia tragœdias excitarit quæstio alias in Galliis præsertim celeberrima *de probabilitate opinionum in praxi sequenda,* quodque hujusce disquisitionis occasione libelli prodierint calumniarum, ac mendaciorum pleni in Societatem Jesu. Atque his quidem ab Jesuitis pluribus responsum abunde est. Ut enim Ghezzii, Lecchii, Bovii, et cujusdam Anonymi mihi amicissimi, lucubrationes mittam, PP. Gagnæ, et Richelmii pereruditi libri excusi sunt. At ut hosce Scriptores, eorumque libros magni faciam, ad depellendas tamen ab Jesuitis *Laxitatis* criminationes nihil unquam proditurum gravius, efficaciusque *quæstione facti* judicavi semper, eoque firmius nunc censeo, quod non Wendrockio tantum, ejusque propugnatoribus Jansenianis insensum maxime opus hoc esse video, sed et cæteris Catholicis, quibus alia certe

de caussa, quam quæ ad id Jansenianæ factionis sectatores illos impulit, eamdem in Jesuitas movere machinam placuit, Vincentio Baronio, Natali Alexandro, et historico Probabilismi. Qui quidem quum plura in hanc facti quæstionem scripserint, ut ne eorum declamationibus incautus quispiam in errorem abducatur, notata ab his loca opportunis animadversionibus illustrabimus, ac defendemus. Tum in eamdem rem Scriptores quosdam a P. de Champs prætermissos, eosque ut plurimum anno 1659, quo libellus primam lucem aspexit, recentiores suis locis addemus. Sed hæc hactenus.

INDEX CAPITUM

QUÆSTIO FACTI

Utrum Theologorum Societatis Jesu propriæ sint istæ sententiæ duæ.

PRIMA

Ex duabus opinionibus probabilibus possumus sequi minus tutam.

SECUNDA

Ex duabus opinionibus probabilibus licitum est amplecti minus probabilem.

CAPUT PIMUM.

Quæstionis status explicatur.

Utrum veræ sint istæ sententiæ, an falsæ, non disputo : hoc unum quæro, sint ne Theologorum Societatis Jesu propriæ. Dudum est enim, quod id Montaltius, aliique Scriptores larvati, quam importune, tam falso illis exprobant. Quod ut accurate disceptetur, quæstionis status brevi, et enucleata singularum vocum, quibus illæ sententiæ ab actoribus suis concipi solent explicatione, declarandus est.

Notandum primo, sermonem esse de opinione, quæ a dubio ea re discrepat, quod dubium neutram in partem inclinet, adeoque ancipitem ac veluti suspensum animum teneat : opinio vero determinatum alicujus partis assensum includat, sed cum alterius formidine conjunctum, ut ait S. Thomas I. p. q. 79. art. 9. ad 4. Certum est autem, eum, qui aliquid agit proprie, et stricte loquendo dubitans, sit ne peccatum, an non, vere peccare. Quod recentiores fere omnes post Suarez *tr.* 3 *in* I. 2. *disp.* 12. *sect.* 5. *n.* 2. probant, tum ex illa juris regula : *In dubiis tutior pars est eligenda :* tum hac ratione, *qui operatur cum tali dubio exponit se periculo peccandi.*

Notandum secundo, quæstionem esse de opinionibus, quæ sint vere probabiles. Duæ vero conditiones ad conciliandam alicui opinioni probabilitatem requiruntur. Prima est, ut nihil contra eam, sive pro opposita sit convincens. Quamobrem præclare Suarez annotat loco citato sect. 6. n. 2. ad opiniones alicujus probabilitatem necessarium esse, *ut non repugnet, aut veritatibus ab Ecclesia receptis, aut evidenti rationi : Neque etiam temere contradicat communi, et receptæ doctrinæ Doctorum.* Altera conditio est, ut firmo aliquo fundamento nitatur. Duplex est autem hujusmodi fundamentum: nempe solida ratio, et auctoritas, digna fide, *quæ in re Morali,* inquit Suarez ibidem, *multum habet ponderis.* Quæ omnia Suari assentientur omnes Societatis nostræ Theologi, qui vel strictim quæstionem istam librarunt.

Notandum tertio, probabiliorem opinionem eam esse, quæ duas illas conditiones modo explicatas perfectius possidet : tutiorem vero, quæ nos ab omni peccati specie, ac veluti umbra longius removet. Quamobrem inter opiniones duas, quarum altera affirmat, altera negat, peccatum esse aliquid agere, semper affirmans est tutior ; cum hominem se illi accomodantem, et ab opere, quod damnat abstinentem, nulli plane, ac ne *materialiter* quidem peccandi periculo exponat : at non semper est probabilior ; cum debilioribus quandoque fundamentis nitatur. Pridem istud animadvertit S. Antonius I. p. tit. 3. c. 10. §. 10. nam explicatis opinionibus Sancti Thomæ negantis, et Sancti Bonaventuræ affirmantis *post lapsum in mortale teneri aliquem statim confiteri sub præcepto, habita copia Confessoris;* significat postremam esse tutiorem, alteram vero probabiliorem : *Beati Thomæ opinio,* inquit, *communius tenetur, quæ tamen minus tuta videtur.*

Notandum quarto, hic agi de præcepto, non de consilio : sive an liceat ; non vero an

melius sit sequi opinionem minus tutam, et minus probabilem. Fatentur enim omnes melius esse per se loquendo, sequi tutiorem partem; vel si ambæ sint æque tutæ, probabiliorem. Quo spectat illud S. Antonini loco citato: *eligere viam tutiorem consilii est.*

Notandum quinto, duplicis generis opiniones esse. Aliæ enim versantur circa jus solum, ac præceptum quærendo præcise: *Utrum aliquid sit prohibitum, aut præceptum necne ;* sive an sit *obligatio aliquid faciendi, aut non faciendi.* Aliæ spectant conditiones rerum, vel facta quædam : *Cujusmodi sunt in Theologia*, inquit Suarez loco citato n. 8. *an Sacramenta hoc modo facta teneant, nec ne : in Medicina, an hoc pharmacum sit utile, vel perniciosum : in Jure Civili, an iste hæres sic, vel non etc.* Non hic autem de secundo opinionum genere disputatur, nam, ut ait Suarez n. 10., *quando opiniones versantur circa res ipsas, an sint talis naturæ, vel conditionis, sæpe tenetur homo præferre opinionem certam probabili, et probabiliorem minus probabili, quando scilicet ex justitia, vel charitate tenetur vitare damnum, vel incommodum, quod in re ipsa subest, vel periculum ejus.* Quam Suaris opinionem, et in temperanda plurimorum Theologorum de probabilitate sententia moderationem, approbant doctissimi quique Societatis nostræ Theologi, atque inde cum alia multa, tum præcipue ista duo colligunt. Primum est, *cum de Sacramentis quæritur, utrum hoc, vel illo modo administrata, aut suscepta valida sint, vel gratiam conferant, nec ne; per se loquendo tutiorem opinionem semper in praxi sequendam esse.* Secundum est, *judicem teneri sententiam ferre juxta opinionem probabiliorem.* Ita docent Vasquez, Valentia, Sanchez, Becanus, aliique magno numero Societatis nostræ Scriptores, quorum nomina supremo capite appellabo.

His animadversis, intelligi facile potest, quid sibi velint eæ sententiæ, de quibus lis est, atque contentio. Agunt enim de opinionibus proprie dictis, quæ et vere probabiles sint, et circa jus solum, ac præceptum versentur, hoc unum præcise quærendo, *utrum aliquid sit prohibitum, aut præceptum, nec ne ; sive an sit obligatio aliquid faciendi, aut non faciendi.* Ac prima quidem sententia docet, ex duabus ejusmodi opinionibus contrariis licitum esse in praxi minus tutam sequi. Secunda idem statuit de minus probabili. Qua in assertione postrema supponitur, opinionem illam minus probabilem, non esse magis tutam; alias enim ne in dubium quidem vocaretur, an licitum sit eam amplecti. Siquidem hoc ipso, quo diceretur esse tutior, magis ab omni peccati specie nos removeret; adeoque non modo licitum esset, sed etiam laudabile ad illam sic, tanquam ad normam actiones suas exigere. Quamobrem ex recentiorum omnium confessione posterior hæc sententia priorem includit; nec ullus ex iis docet licitum esse ex duabus opinionibus vere probabilibus amplecti minus probabilem, qui non supponat eamdem esse minus tutam.

De his sententiis sic explicatis quæritur, sint ne Theologorum Societatis Jesu propriæ. Quod sine insigni falsitate, et calumnia dici non posse, manifeste demonstrabo, cum plurimorum utriusque opinionis defensorum testimonia protulero. Sed antequam ea describam, pauca quædam eruditum lectorem admonitum velim.

CAPUT II.

Quædam observanda circa auctores, quorum testimonia deinceps recitabuntur.

Observandum primo, veteres quidem Theologos cum plures allegaturum me; in iis tamen appellandis maxime laboraturum, qui ab hinc annis centum floruerunt. Nam cum hoc unum disputem, sint ne Theologorum Societatis Jesu propriæ istæ sententiæ; eorum præcipue testimonia proferenda mihi sunt, qui ex quo Scriptorum nostrorum celebrari nomen cœpit libris editis illas defenderunt. Neque vero deerit, qui antiquiores utriusque opinionis patronos accuratius colligat, demonstretque magnam veterum Theologorum partem, qui contrarium docere videri possent, nihil omnino istis sententiis adversari.

Quamquam et illud ex iis, quæ jam annotavi intelligi facile potest. Nam primo plerique loquuntur non de opinione, sed de dubio, ut de *D. Thoma, et aliis* Sanctus Antoninus observat loco paullo mox recitando. Secundo agunt alii de opinione, quæ sit *contra manifestum testimonium Scripturæ, et determinationem Ecclesiæ*, ac proinde quæ non sit probabilis, ut ibidem Sanctus Antoninus admonet. Tertio sunt qui de concilio, non de præcepto loquuntur, ut notat Silvester verbis cap. 5. describendis. Quarto agunt alii de judicibus tantum, et de factis ad aliena jura pertinentibus: ut Dominicus Soto, qui eo ipso

loco quem Wendrokius citat, nimirum l. 3. de justicia, et jure q. 6, art. 5. sic mentem suam exprimit: *In practicis, quæ aliena jura respiciunt, nefas est judici infirmiorem opinionem sectari.* Eadem mens est Panormitani, et Navarri: nam in externo quidem, et contentioso docent, *sequendam esse opinionem illam, quæ meliori, et subtiliori ratione nititur ;* sed in foro conscientiæ, *et ad effectum non peccandi* aliter fieri posse disertissime asserunt, ut ex producendis eorum testimoniis constabit, Quinto loquuntur nonnulli de Sacramentis, et de mediis ad salutem necessariis, atque hanc esse S. Augustini mentem l. 1. de Bapt. c. 3. (quem unum ex Patribus locum contra posteriorem sententiam Wendrokius opponit) ex ipsis ejus verbis manifeste demonstrant Granado in 1. 2. Tract. 12. disp. 4. sect. 4. n. 46 Bresserus t. 3. de Conscientia c. 9. et Matthias Hauzeur tom. 2. Epitomes Sancti Augustini ad eum locum. Loquitur enim S. Doctor de homine, quemadmodum ipse Wendrokius admonet, qui *jam fertur se certum esse, Baptismum in Ecclesia Catholica recte suscipi, sed dubitat, an recte apud Donatistas suscipiatur :* de illo autem sic pronunciat : *Si dubium haberet non illic recte accipi, quod in Ecclesia Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret.* Quibus ex verbis etiam colligit Vasquez in 1. 2. disp. 63. c. 2. n. 8. et post illum Salas ibidem tract. 8. disp. unica sect. 10. n. 9. *Augustimum non loqui quando sunt diversæ opiniones, sed quando de una parte dubius est qui operatur, de altera autem certus.*

Observandum secundo, Theologos omnes, qui ab annis fere centum de his rebus scripserunt, tanto consensu utriusque sententiæ patrocinium suscepisse, ut auctores, a me deinceps allegandi, quorum plerique accuratissime eorum omnium nomina percensent, qui Controversiam istam agitarunt, unum duntaxat ex recentioribus Theologis non Jesuitis Antonium Perez Benedictinum appellent, qui ab aliis utcumque dissentiat, et admissa priori opinione, posteriorem impugnet. Cui se non ita pridem nuperus quidam, planeque ignotus scriptor sub ementito Candidi Philaleti nomine[1] dicitur adjunxisse. Ex tanta porro utriusque opinionis defensorum multitudine eos duntaxat appellabo, quorum et opera nactus sum, et adeo perspicuam super hac re sententiam esse cognovi, ut de illa dubitare nemo possit.

Neque vero tales illi sunt, ut eos fastidire Montaltius possit, et caussari, præter Suarem, Vasquem, Valentiam, et alios Jesuitas aliquot mediocriter eruditos his opinionibus, ignobiles tantum, et nullius nominis Casuistas adhæsisse. Producam enim doctissimos Episcopos clarissima Sorbonæ lumina, præstantissimos S. Thomæ interpretes, ac discipulos, præcipua Religiosorum Ordinum decora, celeberrimas Sacræ Theologiæ in nobilissimis Academiis Professores: verbo dicam, Theologos appellabo, ex quibus plerique tantæ pietatis, ac doctrinæ laude floruerunt (quemadmodum ex ipsorum elogiis obiter delibandis constabit) ut illustriores nullos Gallia, Hispania, Italia, Belgium, Europa tota hisce annis centum viderit. Tam eximiis Theologis aliquos adjungam, qui etsi nobis minus noti sint, apud suos tamen plurimum auctoritatis habent, ac famæ.

Observandum tertio, posteriorem sententiam (quam et priorem continere supra monimus) ab omnibus fere Theologis recentioribus, quos producam, non strictim tantum, et obiter libatam fuisse, sed ex professo diligenter, et uberrime pertractatam. Nam plerique et in ipsa disputationis fronte Controversiæ statum inscribunt, et contrariæ opinionis fundamenta omnia proponunt, eaque, postquam pluribus argumentis mentem suam comprobarunt, accurate confutant. Sic plane, ut nihil omnino quod alicujus momenti sit, ac ponderis, contra hanc sententiam a Wendrokio, aut alio quolibet proferri possit, quod non sit pridem a numeroso clarissimorum Theologornm agmine luculenter, ac copiose refutatum.

Præter auctores illos, qui pluribus, et data opera quæstionem istam examinant, aliquos producam, qui ex occasione tantum, disserte tamen, et conceptis verbis eamdem opinionem docent. Quosdam etiam adjungam, qui de finitima tantum quæstione pronunciant; sed quam vel ipse Montaltius nihil admodum a nostra discrepare fatebitur; *videlicet utrum Confessarius debeat absolvere pœnitentem, qui non probabiliorem, sed probabilem duntaxat opinionem sequitur.*

1 Vide, quæ ad caput VIII adnotabimus.

CAPUT III.

Sententias illas tuentur Episcopi ex veteribus plurimi, ex recentioribus omnes plane, qui ab hinc annos centum Controversiam istam in Theologicis lucubrationibus suis attigisse dicuntur.

Si ex Sanctorum Patrum testimoniis pro utraque sententia argumentari liberet, plurima proferrem præclara, et insignia, atque illud in primis S. Leonis Papæ, quod ad decidendam *probabilitatis* quæstionem *optimum* esse merito affirmat S. Antoninus in Summa 1. par. tit. 3. c. 10. §. 10. sub finem. Sic enim loquitur Sanctissimus Papa epistola 92, ad Rusticum Narbonensem Episcopum, ante caput 1. *in iis, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis Sanctorum Patrum invenitur adversum.* Quibus ex verbis Petrus Cornejo clarissimus Theologus, *et vere dignus Ecclesiæ Dei Doctor* a Paulo V nuncupatus, ita argumentatur in 1. 2. Tract. 8. disp. 3. dub. 6. Quælibet opinio simpliciter probabilis, etsi minus tuta, ac minus probabilis sit, *nec præceptis Evangelicis contraria, nec decretis Sanctorum Patrum invenitur adversa;* ergo licitum est eam sequi. Possem ex pluribus Sanctorum Patrum testimoniis simillima argumenta contexere; sed cum professos tantum, et apertos sententiarum illarum defensores producere statuerim, veniendum est ad Theologos, ante quorum ætatem non est ista Controversia clare, ac perspicue disceptata.

Plurimum favet utrique opinioni, quod ex Alberto Magno [1] Ratisponensi Episcopo S. Antoninus ibidem recitat his verbis. *Ex responsis, quæ videntur data ab Alberto Magno, habetur, quod Frater simplex, vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus Doctoris magni opinionem sequatur.*

Non absimilis est ea Petri Paludani Patriarchæ Hierosolymitani sententia, quæ a S. Antonino probatur eodem loci, et apud ipsum Paludanum in 4. dist. 17. q. 2. art, 1. habetur in hæc verba: *Si Confessor dubitaret, utrum illud, de quo alius* (qui confitetur) *non pœniteret, esset mortale: et ille sibi diceret, quod de consilio peritorum illud faceret, de quibus ex vita, et scientia probabile est, quod non consulerent, nisi bene, potest se illorum judicio conformare.*

Accedit ipse Antoninus Archiepiscopus Florentinus, qui priorem sententiam manifeste docet eodem loco: *Eligere tutiorem*, inquit, *consilii est, non præcepti: alias oporteret multos ingredi Religionem, in qua tutius vivitur, quam in sæculo: non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere, quando etiam alia via potest eligi tuta.* Quæ Sancti Doctoris

1 Similia ex Alberto Magno profert Joannes Nider Dominicanus in *consolatorio* p. 3. c. 11. Ut clarissimo huic testimonio tenebras offunderet P. Concina, in *historia Probabilismi T. 1. p. 401.* ait, Niderum hæc ex Alberto citare, non ut ostenderet, posse quempiam tuta conscientia unius doctoris opinionem sequi, sed ut controversiam nescio quam de decimis dirimeret. Idipsum Eusebius Granistes, seu verius P. Patuzzius *epist.* XIII. *p.* 63. P. Santivitali objicit. Verum non heic quæritur, quam ob rem Niderus Alberti Magni testimonio usus sit; illud quæritur, quid Alberti verba significent; nec ullus qui quidem latina intelligat, his verbis adfirmabit uti potuisse Albertum, nisi a Probabilioristarum rigore admodum abfuisset. Præterea si Niderus ea recitat in controversia de decimis, Antoninus illis utitur in ea, quæ de actionis honestate agit, disputatione. Huic ergo quæstioni aptari illa posse sensit Beatus Florentinorum Archiepiscopus. Verum Concina *T.* 2. *Appar. ad Theol. Christ. T.* 2. *l.* 3. *p.* 410. duo objicit testimonia Alberti Magni, in quibus ab illo Probabilismum rejectum fuisse contendit. Nam quum Albertus *Tract. 1. de hom. quæst.* LXX. *art.* 2. *Tom.* XVIII. *oper. p.* 325. hanc sibi decidendam proposuisset quæstiunculam; *præterea quæritur hic de regula quorumdam dicentium, quod si aliquis est dubius de aliquo, an sit mortale peccatum, et facit illud peccatum, peccat mortaliter propter contemptum; Ponamus enim, quod dubitet, et habeat rationes probabiles ad oppositum, sed tamen non sufficientes; tunc enim non videtur contemnere, eo quod sequitur magis probabile,* respondet; *dicendum, quod duplex est dubitans; id est dubitans supponens aliquid magis esse quam non esse: et de tali intelligitur regula. Et est dubitans nihil supponens; et hoc non est verum.* At quid hæc ad rem? De dubiis agit Albertus Magnus; qui probabilem opinionem sequitur probabiliore relicta, non dubitat. At de opinionibus demus loqui Albertum; sic arguo. Peccat ex Alberto, qui aliquid agit *supponens* illud *magis esse, quam non esse peccatum*; contra non peccat, qui id perpetrat *nihil supponens* pro gravi peccato; atqui qui probabilem sequitur sententiam præ probabiliore, *nihil supponit* pro gravi peccato; non igitur peccat. Alterum, quod ibi reddit Concina, Alberti testimonium multo est in hanc rem imbecillius. Nam si Concinam ipsum audimus, docet Albertus in dubiis securiorem amplectendam esse partem, securiorem autem eam esse, non quæ *plures rationes* habet, seu magis probabiles, sed quæ securius removet a periculo peccandi; *sæpe* enim *ibi est timor periculi, ubi sunt plures rationes.* Igitur docuit Albertus damnatam ab Alexandro VIII propositionem, nam quum *probabilissima* opinio plures quidem habeat *rationes*, non tamen semper remotior sit a periculo, fieri enim potest, ut quæ probabilissima est sententia, libertati faveat, non legi, *sæpe* etiam *ibi est timor periculi, ubi sunt plures rationes*, ne probabilissimam quidem opinionem licebit sequi, nisi quum tutior quoque fuerit. Sed revera nihil plus dicit Albertus, quam quod recepta regula fert; *in dubiis tutior pars est eligenda*; hæc autem a Probabilistis clarissime, et vere explicatur.

verba futili, et lubrica cavillatione eludere Wendrokius nititur [1] p. 107. cum ait: *Quod Sanctus Antoninus inter vias tutas non necessario sequendam tutiorem asserit, nihil ad rem pertinet : verum est enim id in tutis, non in probabilibus, id est dubiis : cum enim dubitatur, an liceat, vel non liceat, nullo modo tuta est sententia, quæ id affirmat licere, cum id ipsum sit, de quo dubitatur. Tuta et licita via idem prorsus est, nec tutum esse potest, de quo dubitatur an sit licitum, Valet ergo Antonini ratio in rebus tutis, et certissime licitis, quale Conjuguim, ac Religiosa vita ; de quibus, licet hæc sit tutior, tam certum tamen est conjugium esse licitum, quam religiosam vitam. At hoc ad ea transferre, de quibus dubitatur, an licita, id est tuta sint, manifesta est sensus communis, et Antonini sensus depravatio.*

Ego vero contendo, vel hoc uno exemplo manifeste demonstrari posse quanta sit in corrumpendis, depravandisque Sanctorum Patrum testimoniis Wendrokii temeritas, et audacia. Constat enim ex reliqua S. Antonini disputatione, de iis maxime sermonem esse, de quibus quæritur; utrum sint peccata, necne : vel utrum sint licita, an non. Mox enim istud sibi proponit : Dicitur Ecclesiastici 3. *qui amat periculum in eo peribit; hinc est, quod B. Thomas, et alii dicunt, quod ille, qui agit id, de quo est dubium, utrum sit mortale, an non, peccat mortaliter, quia periculo se exponit mortalis. Cum ergo in aliqua materia Morali sint variæ, et contrariæ opiniones, ille, qui adhæret opinioni latioris viæ, videtur se exponere periculo mortalis; cum posset illa opinio esse falsa, et contraria vera.* Audis quæstionem esse de contrariis opinionibus, quarum altera affirmat, altera negat aliquid esse peccatum mortale. Quid vero S. Antonius super ea pronunciat ? *Sed ad hoc respondetur, quod utique ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione mortaliter peccat, etiam si illud in se non esset mortale, sumendo proprie, ac stricte dubitationem, videlicet prout rationes sunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quam ad alteram. Sed si dubitet leviter quis, et per modum scrupuli, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo : quia ita inhæret ipsi sententiæ, quod tamen formidat de opposito : sic agendo contra tale dubium non peccat.* [2] Cujus responsionis suæ rationem hanc profert : quod *talis non operetur in dubio mortalis, sed secundum opinionem probabilem.* Vox hic nulla, quæ non ostendat sermonen esse de eo, qui veretur quidem, ne quod agit sit peccatum ; putat tamen secundum opinionem probabilem peccatum non esse.

1 Eamdem, quam Wendrockius, ineunt viam Concina tum in *historia probabilismi T.* 1 *p.* 417., cum in *apparatu ad Theol. Christ. T.* 2. *p.* 412 et Patuzzius *T.* 2. *epist.* XIII. *p.* 64. *et seqq.*

2 De Antonini mente fusius disputemus, ut Concinæ, et Patuzzii sophismata diluantur. Aio primum loco, quem de Champs initio recitat, agere manifesto S. Doctorem de quæstionibus, quæ in disputationem cadunt. Concina quidem in *hist. Probab.* adfirmat, oppositum evidens esse ; *non e egli evidente, che Sant' Antonino parla non di quæstioni dubbie, ma di due sentenze sicure al paragone ?* Verum ne terrare lector hisce Conciniants oraculis. Adi mecum Antonini librum. *Solet*, inquit S. D., *solet autem impedire proportionem scrupulorum sententia aliquarum auctoritatum non bene intellectarum, et ideo declarandæ sunt, ut illa, quæ habetur.* Extra de Spons. *scilicet in dubiis tutior via est eligenda, propter quod scrupulosus eligit viam rigidiorem. Sed ad hoc respondetur, quod eligere viam tutiorem consilii est, non præcepti.* Age nunc, argumentum sic efformo. Hæc Antonini responso, *sed ad hoc*, etc. spectat regulam illam *in dubiis*, etc., ejus enim explicanda caussa datur ; sed ea regula ad dubias quæstiones refertur, non ad sententias comparatione tutas ; illam nempe probabilioristæ objiciunt Probabilistis ; igitur et Antonini responsio de dubiis quæstionibus est intelligenda. Sed urget Concina ; hæc sequuntur verba adlatam Antonini sententiam ; *alias oporteret multos ingredi Religionem.* Ita est ; igitur non de dubiis quæstionibus agit S. D. quis enim sanus dubitari possit, num tutum sit in seculo permanere ? Non intelligit nempe Concina, certa hac Regulæ illius exceptione ad id unice usum fuisse Antoninum, ut clarius ostenderet, Regulam ipsam *in dubiis* etc. suis esse finibus concludendam, et generatim esse falsam, non autem quod Religionis ingressus in illarum rerum esset classe, de quibus præcipue disputabat. At pergit S. Doctor; *non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere, quando etiam alia via potest eligi* TUTA. Verum recolamus animo, Antonino sermonem esse de regula illa ; *in dubiis* etc. Ait ergo *in dubiis* non de necessitate oportere tutiorem eligere, sed posse eligi *Tutam* viam ; non vero de certo tutis sententiis, sed altera altera tutiore id pronuntiat Antoninus. Aio deinde, S. Antoninum aperte Probabilistis favere tum eo loco, tum alio, quem reddidit supra noster auctor. De primo, quem nuper expendebam, loco exploratius id mihi videtur, quam ut demonstrari oporteat. Nam etsi Probabilioristis detur, tutiorem esse suam sententiam, tuta tamen in dubiis est etiam Probabilistarum ; sed in *dubiis* tuta via ex Antonino eligi potest, tutiore relicta ; eligi ergo potest præ probabiliore solum probabilis sententia. Quod ad alterum Antonini locum adtinet, optime rem efficit Auctor noster, qui animadvertit, hanc a S. Archiepiscopo sententiæ suæ rationem adferri ; *talis enim non operatur in dubio mortalis, sed secundum opinionem* PROBABILEM non *magis probabilem.* Objicies tamen, ante hæc postrema verba legi isthæc apud Antoninum ; *sic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adhæret opinioni alicujus doctoris et habet rationes probabiles pro ipsa* MAGIS, *quam pro opposita opinione.* At τό *magis* non heic *ratio-*

Huc etiam spectat quod habet Nicolaus Tudescus Abbas, et Archiepiscopus Panormitanus in caput Capellanus de feriis n. 6. *notandum*, inquit, *ex hac glossa sic intellecta, quod non peccat non servans jus præcepti, ubi sunt variæ opiniones, licet postea appareat contrariam opinionem fuisse veram, et aliam, quæ tenebatur, non subtiliter investigatam.* Hinc enim sequitur, cum variæ sunt Doctorum opiniones circa *jus præcepti*, tamdiu hominem posse *sine peccato* non servare præceptum eam sententiam amplectando, quæ negat esse præceptum, quamdiu nec ipsa falsa, nec contraria appareat vera: quod perinde est, ac si diceret quamdiu est vere probabilis. Quamobrem illa Panormitani verba ad hanc sententiam confirmandam a Silvestro, aliisque nonnullis postea appellandis adhibentur.

nes probabiles spectat (quod non animadvertit Concina) sed *opinionem*, ut sensus sit, hominem tuto adhærere opinioni habenti *rationes probabiles* in conflictu opinionis ejusmodi rationes nequaquam habentis, seu improbabilis, aut tenuiter probabilis. Id demonstro 1. quia S. D. inde infert, ut vidimus, talem *non operari in dubio mortalis, sed secundum opinionem* PROBABILEM *:* dicere debuisset *magis probabilem*, si τό *magis* in superioribus ad *rationes probabiles* referretur. 2. quia S. D. ait in quarta regula: *Notandum, quod cum bona conscientia potest quis tenere unam partem alicujus opinionis, et secundum eam operari, concluso saltem scandalo, quæ scilicet pars habeat pro se notabiles doctores, dummodo* (nota) *talis opinio non sit contra auctoritatem* EXPRESSAM *sacræ scripturæ, nec contra determinationem ecclesiæ Catholicæ, et quod etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum.* Hoccine est *probabiliorem* sententiam præscribere amplectendam? Subdit quidem e vestigio S. D. *sed bonam sibi conscientiam et credulitatem formet de eo, quod credit tanquam de* PROBABILIORI *Parte*; sed nisi velis S. D. aut sibimet adversari, aut *subjectivum* Probabiliorismum admittere, dices, heic Antoninum loqui non de Probabiliorismo *directo*, sed de *reflexo*, seu de practico judicio, quo quis sibi persuadet, probabilius posse se hac vel illa in re probabilem sequi sententiam, quemadmodum infra Niderum explicabo. 3. quia ait S. D., se id magis in septima regula declaraturum : quid autem statuit in septima regula? audiamus. *Secundum Joannem de Tambaco* (floruit hic sub annum 1390., ac Dominicano Ordini nomen dedit, scripsitque *speculum Patientiæ*, seu *Consolationem Theologiæ*, opus in quindecim libros tributum, atque anno 1493. Parisiis editum, Coloniæ deinde recusum an. 1502.) *septuplex doctrina per virtutem Epicheiæ scrupulosæ conscientiæ proficua dari potest. Quarum prima est, inter duram, et benignam circa præcepta sententiam, quod benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda ; quod etiam asserit Guillelmus. Hujus ratio est, quia præcepta Dei et Ecclesiæ non sunt ad tolendam omnem spiritualem dalcedinem, quæ certe tollitur, quando nimis scrupulose, et timide præcepta interpretantur. Secunda doctrina secundum virtutem Epicheiæ, quod Deus, nec Ecclesia per sua præcepta intendit obligare od impossibile alicui... Non solum dicitur impossibile, quod absolute non est possibile, sed etiam videtur interpretandum secundum virtutem Epicheiæ in lege nova, esse impossibile, quod vix est possibile, utpote nimiam habens difficultatem. Alias quomodo salvaretur illud, onus meum leve?* Salvari respondet Historicus Probabilismi *T.* 1. *pag.* 327., sola Gratia, et Caritate Jesu Christi, quæ suave reddit Evangelicum jugum ; at viderit ipse, quei id Antonino probari posset ad Epicheiæ virtutem confugienti. Objicit Patuzzius (T. 2. ED. XIII. p. 65.), S. Doctorem summ. p. 2. Tit. 1. c. 11. §. 9. probare hanc sententiam : *omnes debent se ab hujus emptione* (de emptione sermo est jurium quorumdam apud Florentinos tunc temporis recepta) *abstinere, quia ex quo viri docti in hujus contraria sibi invicem sentiant, negari non potest, quin saltem dubium sit, talem emptionem licitam, vel illicitam, et juris regula dicit, quod in dubiis tutior via est eligenda : Extra de spons. cap. Juvenis : et ad idem facit dictum Augustini : tene certum, et dimitte incertum.* Verum si quid hæc probant, Tutior semper opinio tenebitur, relicta etiam probabilissima : deinde hæc revera nihil aliud efficiunt, quam Antonini temporibus peculiarem illam quæstionem sententiis adversantibus fuisse ita implicatam, ut vix dubium posset deponi ; dubio autem permanente quis negat, illicite hominem operari? Sed audiamus in eodem capite disserentem Antoninum §. 31. et sequentibus. *Quod autem volentes probare contractum esse illicitum, inducunt illud : in dubiis tutior via est eligenda : respondetur, hoc esse verum de bonestate, et meriti majoritate, non de salutis necessitate quood omnia dubia ; alioquin oporteret omnes Religionem intrare. quum tutior via sit, quam in seculo permanere... Item quum dicunt a quibusdam, quod exponere se periculo peccati mortalis est mortale secundum B. Thomam in 4., sed emere prædicta jura est exponere se periculo peccati mortalis, quia dubium, est utrum ibi sit mortale. Respondetur negando minorem. Non enim emere prædicta jura est exponere se periculo peccati mortalis simpliciter loquendo, sed bene cum ista conditione adjuncta, scilicet dubitando, ibi esse mortale, sumendo proprie dubium, cum scilicet non magis declinat ad unam partem, quam ad aliam secundum rationem ; sed qui emit prædicta, potest non dubitare de hoc, sed opinari licitum esse, ex quo per Ecclesiam non est determinatum contrarium, et multi sapientes, et periti licitum asseverent.* Quam rectius sibi consuluisset Patuzzius, Antonini locum dissimolando ex secunda summæ parte! Num Probabilista etiam laxissimus aliter loqueretur? Urget historicus Probabilismi : S. Antoninus a PP. Vasquez, Sanchez, aliisque Probabilistis inter Antiprobabilistas disertis verbis refertur. Non negaverim. At Illust. quoque de Velasco adversus Probabilioristas Niderum, Silvestrum, et Cajetanum citat, quos tamen pro Probabilioristis stetisse contendit Historicus. Nimirum (quod sane haud injurium cetera doctis Theologis) Antonini verba non satis expenderint Vasquius, Sancius, et alii, aut ejus locos ex aliorum fide indicarint. Quod porro opus est, aliena hac de re judicia quærere? Exstant Antonini libri ; exstant, quæ supra reddidimus, testimonia : ex his quid Antoninus senserit, colligere facile possumus. Stet igitur, Antoninum merito jure a P. de Champs Probabilistas inter fuisse recensum. Ceterum etsi S. D. Probabilioristarum sententiam fuisset amplexus, potuisset ab auctore nostro opponi Wendrockio. Quum enim Antoninus saltem minus tutam in conflictu tutioris amplecti nos posse sententiam defenderit, (quod is solum neget, qui ne hilum quidem in hisce quæstionibus versatus sit), poterat sane heic ab eo citari, qui probandum susceperat, neutram ex his propositionibus. 1. *ex duabus opinionibus*

Ex iis vero Episcopis, quos ab annis centum controversiam istam in Theologicis commentariis suis agitasse constat ex iis, qui diligenter, et accurate utriusque partis defensores percensent, nullus est omnino, qui utramque sententiam non amplectatur. Primus est, non ætate quidem, sed dignitate, et eruditionis fama Didacus Alvarez clarissimus ex Sancti Dominici familia Theologus, et Archiepiscopus Tranensis : copiose quæstionem hanc pertractat in commentariis ad 1. 2. summo studio suo finem vitæ expolitis, et Trani in ipso Archiepiscopali Palatio editis anno 1617. Sic enim disp. 80. inscribit : *utrum ex duabus opinionibus possit homo sequi opinionem probabilem pro libito suo, relicta opinione, quam judicat probiliorem.* Atque ubi priorem Cajetani sententiam exposuit, hæc n. 4. subjungit : *secunda sententia est præcedenti opposita asserentium, quod quilibet potest sequi opinionem, quam judicat probabilem. Tenet hanc sententiam Magister Medina, et alii doctissimi Thomistæ, quam probant his argumentis etc.* Tum. n. 9. illi subscribit in hæc verba : *Prima conclusio, quando opiniones versantur circa res, potest sequi opinio practice probabilis, relicta probabiliori. Hanc sententiam probant argumenta facta pro sententia Magistri Medinæ etc.*, deinde adversariorum objectionibus fuse, ac luculenter respondet.

Eidem sententiæ obiter quidem, sed aperte patrocinatur Josephus Angles, ex insigni apud Franciscanos sacræ Theologiæ professore, Bosanus in Sardinia Episcopus. Nam in floribus Theologicarum quæstionum (quod opus, cum ab aliis eruditissimis viris, tum maxime ab Henrico Sedulio in commentariis ad vitam S. Francisci plurimum laudatur) sic habet quæstione de confessione diffic. 8. *Quando pœnitentis opinio est probabilis, etsi sacerdotis opinio probabilior sit, sacerdos illi absolutionem neque debet denegare, neque potest.*

Bartholomæus Ledesma (qui, ut ait Alphonsus Fernandez in notitia Scriptorum Prædicatoriæ familiæ, et Theologiam docuit *maxima auditorum admiratione*, et Guaxaguensem Episcopatum, ad quem postea evectus est, *sancte* administravit) similem assertionem ponit in tractatu de pœniten. Sac. difficult. 14. editionis Salmanticensis anni 1585. pag. 731. additque : *Hæc conclusio est contra Adrianum q. 5. de Confessione dub. 7. ubi dicit, quod quis tenetur sequi tutiorem opinionem, et contrariam etiam probabilem omittere : Sed nihilominus nostra conclusio est verissima.*

Quæ omnia illis assentitur Thomas Zerola Episcopus Minorensis, cujus libros Clemens VIII libenter *pervolvebat*, quemadmodum ipse testatur in epistola dedicatoria ad Cinthium Cardinalem Aldobrandinum. Nam in praxi pœnitentiæ c. 22. q. 3. editionis Venetæ an. 1599. fol. 100. pag. 1. ait : *Dico secundo, si opinio pœnitentis est probabilis, et confessarii probabilior, quod tunc confessarius, deposita sua opinione, potest, et debet absolvere pœnitentem, et eum relinquere in sua opinione.*

Prolixiorem ea de re disputationem habet Joannes Malderus ex celeberrimo Lovaniensis Theologiæ professore Episcopus Autuerpiensis, cujus *percellentem doctrinam*, summasque virtutes magnifice prædicat Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica. Ex iis autem, quæ super hac quæstione plurima disserit in 1, 2, q. 19 disp. 86 assertionem hanc colligit : *licet aliquando sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori, etiamsi probabilior fuerit tutior.* Et pluribus interpositis : *Confessarius tenetur absolvere pœnitentem habentem opinionem probabilem, secundum quam ab eo opere proponit non abstinere, quod secundum probabiliorem tenet esse illicitum : Sequitur et istud ex dictis. Cum enim non habeat pœnitens propositum peccandi, immerito ei negaretur absolutio, et ita tenent communiter Doctores.*

Non minus accurate quæstionem hanc examinat Martinus Bonacina, de quo Leo Allatius in Apibus urbanis hæc habet : *Episcopus cum se Roma in Germaniam conferret, pie obiit : Vir laude dignus, qui cum bonarum litterarum studiis pietatem conjunxerat.* Tom. 2 disp. 2 q. 4 puncto 9 disputat, *utrum peccet qui sequitur opinionem probabilem, relicta tutiore, vel probabiliore.* Sic autem mentem super ea re suam exponit : *Possumus absque peccato sequi opinionem probabilem, relicta probabiliore, et tutiore.* Quod ubi ratione, et auctoritate probavit, contraria argumenta diluit.

Augustinus Barbosa Ugentius Episcopus (de quo Leo Allatius in Apibus urbanis : *Barbosæ omnes fere recentiores meminerunt, doctissimum illum, et in Canonicis quæstionibus*

probabilibus possumus sequi minus tutam, II. *ex duabus opinionibus probabilibus licitum est amplecti minus probabilem*, esse Societatis propriam. Ut enim Dechamps Antoninum Wendrockio objiceret, satis erat, S D. primæ adhæsisse sententiæ; neque oportebat præterea, alteram quoque ipsum propugnasse.

decidendis, ac rebus Ecclesiasticis versatissimum dicunt etc.) approbat eamdem sententiam, et pro ea auctores multos citat 1 collectan. in l. 2 decret. pag. 408. *Unde*, inquit, *opinionem probabilem in foro conscientiæ sequi posse, relicta probabiliori, tenent Armilla etc.* •

Tandem Joannes Caramuel [1] Episcopus Misiæ, in Theologia Morali fundamentali, Alexandro VII nuncupata, n. 302 ait: *Illa sententia hodie est omnium, posse hominem tuta conscientia sequi opinionem minus probabilem.* Item: *tenet communis sententia esse licitum, relicta opinione probabiliore, et magis tuta sequi minus probabilem, et minus tutam* [2].

1. Hisce Episcopis novem addendi sunt. Primus enim vero morum Sanctitate, et in Societatem Jesu benevolentia ceteris præstans sit Beatus Gebennensium Præsul Franciscus Salesius. Probabilistam fuisse Sanctum Antistitem negare vix poterit Veronensis ille Presbyrer Ballerinius, qui paucis ab hinc annis adversus Ven. Patris Pauli Segneri priorem epistolam, libellum edidit. Ut enim Probabilistas doctrinarum nimium a Christianorum morum pietate alienarum auctores esse Ballerinius ostendat, exemplum affert chorearum quas a SS. Patribus mire reprehensas, ipsi admodum faciles vitio parere posse affirmant. Atqui id ipsum conceptis verbis tradit Salesius Philotheæ *p.* 1. *cap.* 23. et *p.* 3 *c.* 33 et 34. atque adeo in Præfatione ad Tractatum *de amore Dei* de quibusdam queritur, a quibus ea de caussa vituperatus fuerat, atque conviciis affectus. Vide etiam epistolam 10. libri 3. Audi etiam quid in libro inscripto: *lo spirito di San Francesco di Sales p.* 4. *c.* 18. *pag.* 159 Venetæ editionis an. 1731. referat Illustrissimus ac Reverendissimus Episcopus Joannes Petrus Camus. « Essendo certi Capitani, » i di cui Soldati erano di guarnigioni nella Diocesi di » Belley in tempo di Quaresima andati a dimandar licenza » per li loro Soldati di mangiar uova, e latticini, il Vescovo, » che non soleva concedere questa licenza, se non che » agl'Infermi, si trovo molto imbrogliato, e mando subito » a dimandare il caso al Santo di Sales, il quale gli ris- » pose, che non solo doveva concederla loro, ma ancora » ampliarla, ed in luogo d'uova dar loro licenza di mangiar » carne di bue, ed in luogo di formaggio conceder loro » di poter mangiare gli stessi animali del di cui latte e » composto. » Væ Laymanno si quid ejusmodi in suis libris constituisset! quam belle locum et hæc sententia habuisset in duobus illis *de principe gulæ incommodo, ejusque remedio* Dialogis quo clandestinis typis, Verona ante aliquot annos protulit! Sed et illud ad Salesii mentem dignoscendam maxime facit, quod P Richelmius *p.* 81. epistolæ suæ ad Ballerinium annotabat. Beatum Episcopum *l.* 7 *epistolarum, ep.* 70. Jesuitæ Reginaldi Valerii *de prudentia Confessariorum* librum Gebennensis Diœceseos suæ Confessariis plurimum commendasse. Alia in hanc rem afferri possent, seu ab his supersedere nunc libet. Ad alios a De-Champio prætermissos Episcopos progredior.

Hispalensis Archiepiscopus Petrus Tapia olim Dominicanus *T.* 1. *Hispal. edit. an.* 1654. *p.* 77. *Opinio*, inquit, *etiam minus probabilis, et minus tuta, dum tamen sit probabilis practice, potest eligi tuta conscientia, relicta probabiliori et tutiori: ita Medina, Bannez Ledesma. et alii plures.* Tum n. 6. addit: *Vir doctus licite potest contra propriam opinionem sequi, et aliis consulere alienam.* Tandem quærit: *quid autem, si alienam non judicet probabilem?* Respondet autem, *posse deponere dictamen proprium, et adhærere alieno.* Qui isthæc legerit, mirabitur certe, qua fronte Natalis Alexander Tapiam Antiprobabilistis adcensuerit. ejusque exemplo veluti triumphana calumniæ De-Champium nostrum arguerit, quod ad an. 1659. integro ferme sæculo Dominicanos omnes Probabilistarum opinionem amplexos fuisset scripserit. At norint omnes, Natalem Alexandrum, quod Probabilistis intulerat damnum Tapiam ipsis eripiens, luculenter sarciisse, qui acerrimum Probabilioristam Jesuitam Estrix inter Probabilismi defensores connumeravit. Vide tertiam Danielis ad Alexandrum Epistolam.

Acacius de Velasco Dominicanus quoque fuit, idemque Episcopus. Hic autem T. II, *verbo Opinion probable resolut.* 316. *n.* 7. in hæc verba, quæ ex hispanico autographo latine reddo, mentem suam aperit. *Dico primo : communior, et receptior Doctorum opinio fert, licere, ac tutum esse sequi opinionem probabilem, quæcumque ea sit, probabiliori relicta.* Tum hancce sententiam pluribus rationibus confirmat.

Eamdem sententiam amplectitur, *certamque* vocat, atque *admodum communem* Illustriss. ac Reverendiss. Alphonsus de Montegro in suo *Itinerario aureo pro Indiarum Parochis lib.* 1. *Tract.* 4. *Sess.* 20.

Pro eodem stat Illustriss. Abelly, cujus librum *de Christianæ Moralis Theologiæ principiis* Eminentiss. Lambertinus, nunc Benedictus XIV., sæpe in suis Institutionibus cum laude citat, in eoque libro pro Probabilistis laudat Leonem ad Rusticum Nerbonensem *epist.* 92. et Augustinum in epistola ad Hieronymum 19. Porro Abellius librum hanc scripsit post Alexandri VII decretum, quo veluti fulmine perculsos fuisse Probabilistas jactat historicus Probabilismi.

A. 1677. Iprensis Episcopus renunciatus est Guillelmus Henrick Generalis Commissarius Ordinis minorum. Hic autem in *summa Theologiæ p.* 2, *Tract.* 2 *disp.* 4. *p,* 3. § 2. Probabilismum propugnat.

Post ipsum hoc Alexandri decretum Navarettus Dominicanus Episcopus scripsit. Quid autem de Probabilistarum opinione senserit, accipe *ex Tomo* 2. *Tract.* 5. *Contr.* 5 et 20. Loquitur ibi Navarettus de casibus quibusdam, qui ad Sacras Missiones spectant, illudque quærit, *num possimus opinionem probabilem sequi, probabiliore ac tutiore relicta.* Respondet autem hispano idiomate : *Aio, id omnino fieri posse. Hæc opinio receptissima est inter Doctores. Super hac re legi potest noster Magister Serra.* D. Nicolaus Rodriguez de Fermosino, de quo vide Bibliothecam doctissimi Viri Nicolai Antonii, Probabilismum tuetur ad *text. in cap. Capellanus* 4. *de feriis quæst.* 4. *Tom.* 5. Operum nuperrimæ Gebennensis editionis an. 1741. *p.* 309.

Tandem in Galliis prodiit opusculum *de opinione probabili.* quod receptissima opinio, ne ipso quidem dissentiente Joanne Gisbert Antiprobabilista, Isaaco Haberto Vabrensi Episcopo tribuit. Porro hic auctor non solum pro Probabilistis acerrime pugnat, sed postquam 25. Doctores pro eorum sententia attulerat, in hæc verba loquitur: *Castra Dei sunt hæc, nec virgulam timent, adeoque sufficiunt ad tuendam Diœceseos tranquillitatem : ubi pluribus opus erit, justa prodibit acies ex omnibus Ecclesiæ sæculis collecta, nubes testium. agmen scriptorum numero, ac pondere certantium christianum implebit.*

2. Ait A. Concina *T.* 2. *App. ad Th. Christ. p.* 395, imposturam non ferendam hanc esse, Episcopis, et Cardinalibus tribuere Probabilismum, quum, *nemo ex citatis*

Potuissem his Episcopis doctissimos Cardinales duos adjungere, Franciscum Toletum[1] et Joannem de Lugo, qui utrique opinioni manifeste suffragantur; alter quidem lib. 3 Instit. Sacerdot. c. 2 alter vero disput. 23 de pœnit. sect. 2 § 2. Sed cum ambo in Societate Jesu perdiu vixerint, timui ne Adversarius eos Jesuitarum potius, quam Cardinalium nomine censendos esse contenderet.

CAPUT IV.

Priorem sententiam veteres Theologi Parisienses solemni decreto approbant utramque omnes omnino Doctores Sorbonici, qui hoc sæculo de Theologicis rebus commentarios ediderunt, ex professo examinant, atque defendunt.

Nihil ad priorem sententiam confirmandam illustrius proferri potest, solemni illo Facultatis Theologicæ Parisiensis decreto, quod extat apud Dionysium Carthusianum in 4 Sent. dist. 25 q. 3. Sic incipit: ,, Quia nuper mota est controversia inter aliquos Doctores super decisione hujus Quæstionis, utrum in aliquo Monasterio fœminarum recipere liceat aliquam fœminam ultra numerum personarum, quæ de bonis Monasterii commode sine penuria possunt sustentari et de persona recipienda, oblatis gratis spiritualibus exigere temporalia, instantiusque a Nobis Magistris in Facultate Theologiæ Parisiis congregatis quæsitum est, ut in ea re consilium dare, et super ejusdem quæstionis determinatione quid sentimus, dicere vellemus. *Ad quam quæstionem ita respondent:* In primis dicimus, quod attento tenore Constitutionis Apostolicæ fœlicis recordationis Papæ Bonifacii VIII non licet recipere aliquam fœminam in aliquo Monasterio non Mendicantium, ultra numerum personarum, quæ de bonis Monasterii sine penuria sustentari possunt. Et illud dicimus non licere, ubi non habetur de hoc consuetudo communis, et diuturna, quam Papa scire, et tolerare verisimiliter creditur et per quam possit præfatæ Constitutioni esse derogatum. *Tum quibusdam interpositis istud subjungunt;* Dicimus ulterius, quod ubi Monasterium ita tenue, quod fœmina, quæ recipi petit, non posset de bonis ipsius Monasterii sustentari sine penuria, oblatis gratis spiritualibus, et receptione personæ libere facta ad spiritualia, si persona illa sic recepta habeat bona temporalia, de quibus juxta consuetudinem regionis potest disponere, et ea Monasterio conferre, tunc potest ab ea aliquid peti solum pro necessitate sui victus sine fraude, ut habeat Monasterium unde sibi providere possit: et hoc non intelligendo de actione coactiva, ita quod ejiciatur, si non dederit, sed quod in omnibus servetur debitus modus, et recta intentio: et quod hoc habeat locum ubi est consuetudo communis. *Addunt nihilominus*: Tutius tamen est, quod nihil petatur, vel exigatur nec in hujusmodi Monasteriis ultra numerum earum, quæ sine penuria sustentari possunt, aliqua fœmina recipiatur, et si aliqua petit recipi, dicatur ei quod Monasterium non potest eam recipere, quia non habet unde ipsam valeat sustentare,,. Audis Theologicam facultatem ita dirimere motam controversiam inter aliquos Doctores, quorum videlicet alii affirmabant, negabant alii istud licere: ut dicat primo licere, ac sine peccato fieri posse; Secundo tutius esse, si non fiat. Potuit ne distinctius statuere, ex duabus opinionibns probabilibus, quarum altera affirmat, altera negat aliquid esse peccatum, licere minus tutam amplecti?

Posteriorem sententiam, quæ et istam complectitur, non obiter, et strictim, sed explicatam pluribus et diligenter examinatam defendunt Doctores Sorbonici plane omnes, qui hac ætate de Theologicis rebus scripserunt. Philippus Gamachæus clarissimum Sorbonæ lumen in 1. 2. quæst. 19. cap, 2, pag. 153.[2] ita loquitur. *Prima assertio est: non tenemur in foro conscientiæ, sequi probabiliorem partem; sed satis est, si absolute sequamur probabilem, quæ peritis, et doctis placeat, donec Ecclesia contrarium statuerit, aut prima illa opinio e scholis Theologorum omnino explosa fuerit.*

Episcopis quidquam, quatenus Episcopus, definierit in favorem Probabilismi. At *impostura non ferenda* Concinæ est nobis id tribuentis, quod nusquam diximus. Ubinam De-champs, ubinam La-Croix, ubinam alii dixere, hos Episcopos *quidquam quatenus Episcopos definiisse in favorem Probabilismi?* Locum ostendat, reddat verba. Etsi tamen nihil ut Episcopi hac de re definierint, ad Episcopatum tamen promotos illos fuisse non denegabit Concina, postquam Probabilistica eorum scripta late divulgata fuerant; neque illud inficiabitur, nihil ab eis sancitum, quo priorem suam sententiam retractarint. Id satis, ut Episcoporum suffragiis Probabilismus dici possit comprobatus.

1. Hunc tamen Historicus Probabilismi inter Antiprobabilistas censet; sed si locum ab auctore Nostro indicatum adieris, confidentiam historici illius intelliges.

2. Legendum pag. 155.

Quam in rem citat Navarrum, et Medinam. Tum alteram conclusionem ponit in hæc verba : *Secunda propositio* : *Sacerdos sive proprius, sive delegatus, potest contra suam ipsius opinionem absolvere pœnitentes quos videt esse in opposita sententia, licet minus certa, ac tuta, dummodo ea sit probabilis, habeatque aliquos auctores catholicos, ac peritos*. Pro qua conclusione allegat Navarrum, et Dominicum Soto.

Andreas Duvalius, vir singulari pietate, et doctrina, tractatu de humanis actibus quæst. 4. art. 12. page. 115. hæc habet : ,, Secunda conclusio; Non tenemur in foro conscientiæ sequi probabiliorem partem, sed satis est, si absolute sequamur probilem, quæ peritis, et doctis placeat, licet quibusdam similiter doctis displiceat. Quod tamen sub hac restrictione intelligendum est, donec scilicet Ecclesia contrarium non statuerit, aut prima ilia opinio e scholis explosa non fuerit ,, . quam assertionem suam, et authoritate, et ratione probat, tum præcipue adversariorum objectioni respondet.

Nicolaus Isambertus, qui summa ingenii, et doctrinæ laude in Sorbona floruit, hanc ipsam quæstionem uberius,et accuratius tractat in lib. 2. dist. 9. art. 4. pag. 135. ,, Sit ista propositio, inquit, quando circa honestatem, vel obligationem operis alicujus sunt utrinque opiniones probabiles, quarum tamen altera est probabilior, potest voluntas in operando sequi probabilem, relicta probabiliori. *Postquam autem hanc assertionem probavit authoritate* quamplurimorum, *ut inquit*, Sancti Thomæ interpretum, *quæriti art*. 5. *circa medium* : An hæc propositio tam habeat locum in homine illiterato, ac rudi, qui nescit rationes discutere, quam in homine litterato, qui id novit : id est, an tam rudis, et illiteratus homo possit operari ex sententia minus probabili, relicta probabiliori, quam homo litteratus. *Tum quæstionem ita solvit;* Respondetur affirmative : et ratio est, quod non liceat alicui operari ex sententia probabili, reclicta probabiliori, quia est doctus, et novit utriusque partis rationes penetrare, et conferre ad invicem ; sed quia ad bene operandum moraliter satis est habere moralem certitudinem de honestate actus, et quod nullum extet præceptum sequendi opinionem probabiliorem, relicta ea, quæ solum probabilis est, ut fusius supra docuimus. ,,

Doctoribus Sorbonicis adjungi debet Ludovicus Bail Parisiensis, et ipse Academiæ Doctor Theologus, qui etsi quæstionem hanc ex professo non tractet, manifeste tamen sententiam istam amplectitur lib. de triplici examine part. I. quæst. 13. pag. 207, tertiæ editionis. *Quamvis*, inquit, *multi universaliter doceant securitatem sententiæ minus probabilis præ probabiliori, limitanda tamen videtur hæc doctrina in materia præceptorum, et extra materiam Sacramentorum*. Et quæst. 12. pag. 192. ait : *Ex communiori sententia pœnitens non potest cogi a confessario ad amplectendam suam opinionem probabilem, imo, et probabiliorem, si ea, quam sequitur, sit vere probabilis.* [1]

CAPUT V.

Utramque sententiam veteres Thomistæ quamplurimi, recentiores vero fere omnes incredibili consensu propugnant.

Qui Didacum Alvarem affirmantem audiverit, posteriorem sententiam a *doctissimis Thomistis* doceri, Petrum vero Ledesinam asserentem, teneri eamdem *a multis Doctoribus, ac præcipue a discipulis S. Thomæ*, non poterit non suspicari naviter sibi Wendrokium imponere, cum ait pag. 76. 77. S. Thomam huic opinioni manifeste adversari. Certe quod opponit ex Quodlibet. 8. art. 13. pridem a S. Antonio par. I. tit. 3. cap. 10. §. 10. ex S. Doctoris mente ita explicatum est, ut huic sententiæ faveat potius, quam repugnet. Nam primo hæc S. Thomæ verba : « Quando sunt duæ opiniones contrariæ de eodem, opportet alteram esse veram, et alteram falsam : aut ergo ille, qui facit contra opinionem Magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem, et sic cum facit contra legem Dei non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam, *sic interpretatur Sanctus Antoninus*: Hæc verba D. Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifeste patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione , quod sit contra legem Dei, et non de illis intelligit, ubi non apparet: alias

1 Hisce Doctoribus Sorbonicis addit P. Daniel *ep*. 3. *ad Natalem Alexandrum* D. de Metz, qui anno 1663. typis edidit *Clavem Theologiæ practicæ*. Hic ergo in Tractatu *de actibus humanis pag*. 138. Duvali, Isamberti, et Gamachæi sententiam sequitur, sed ex Suario *Tract*. 3. *in* 2. *disp*. 12. *Sect*. 3. veram probabilitatem a falsa scite distinguit.

sibi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum. *Secundo, quod S. Thomas subjungit in hæc verba*: Si in quamdam dubitationem inducitur, et sic manente tali dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit, et sic procul dubio peccat: *Sic a S. Antonino exponitur.* Quod B. Thomas, et alii dicunt, quod ille, qui agit id, de quo est dubium, utrum sit mortale, an non, peccat mortaliter, quia periculo se exponit mortalis, verum tantum est, sumendo proprie, et stricte dubitationem, videlicet prout rationes sunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quam ad aliam.» Tertio Sanctus Antoninus addit, non ita se rem habere, cum non est dubium proprie dictum, sed opinio probabilis. Unde colligitur postrema S. Thomæ verba huic sententiæ suffragari. *Aut ex contrariis opinionibus*, inquit, *in nullam dubitationem adducitur, et sic non committit se discrimini*, *nec peccat.* Quia videlicet, ut animadvertit Sanctus Antoninus, *talis non operatur in dubio mortalis*, *sed secundum opinionem probabilem* [1].

Nihilo magis huic opinioni adversatur alterum Sancti Thomæ testimonium, quod ex Quodlib. 3. art. 10. Wendrockius objicit: *in his*, inquit S. Doctor, *quæ pertinent ad fidem, et bonos mores nullus excusatur*, *si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri: in talibus enim ignorantia non excusat: alioquin immunes a peccato fuissent qui secuti sunt opinionem Arrii, et Nestorii.* Et quibusdam interpositis: *Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id quod publice tenetur secundum Ecclesiæ authoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.* Nihil istud sententiæ de qua agimus repugnare inde liquido constat, quod, ut jam inde ab initio animadvertimus, et S. Antoninus ibidem admonet, non est probabilis opinio, quæ est *contra manifestum testimonium Scripturæ*, *vel determinationem Ecclesiæ.* At illud præterea huic sententiæ suffragari, præclare ostendit Stephanus Spinola disp. 3. sect. 4. cum ex allatis S. Thomæ verbis ita argumentatur: *ergo*, *in iis quæ ad fidem*, *et bonos mores spectant*, *excusatur quis sequendo opinionem sui Doctoris*, *si non sit erronea*, *et contra manifestum Scripturæ testimonium*, *quod est idem*, *ac quando est probabilis*, *quia exceptio firmat regulam in non exceptis* [2].

Sic explicatam S. Thomæ sententiam defendunt nobilissimi ejus discipuli. Nam, ut omittam Petrum Paludanum, S. Antoninum, Didacum Alvarem, et Batholomæum Ledesma, quos superius inter Episcopos appellavi, diserte primam opinionem docet Silvester Prieras in Summa, verbo *opinio*, num. I. Postquam enim recitavit postremum S. Thomæ testimonium, continuo ita subjungit Panormitani verba: » sequens opinionem alicujus Doctoris non subtiliter investigatam, quæ postmodum apparet falsa, excusatur a peccato, quandiu non apparuerit falsa. *Tum utramque sententiam ita conciliat*: S. Thomas dicit, quod tales non excusantur in iis, quæ sunt manifeste, et clare determinata alicubi. *Et paulo post*: Panormitanus vero loquitur in obscuris. *Deinde contraria argumenta sic solvit*: Nec obstat, quod in dubiis tutior pars est eligenda, quia non est in dubio qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem; nec quod incertum dimittendum est, et certum tenendum; quia tenet iste certum sibi moraliter, cum in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus. *Quæ paullo distinctius explicat verbo* scrupulus *cum ait*: Objicit primo, quia in dubiis via tutior est eligenda: Sed dico secundum Doctores hoc esse consilium, non

1 Hinc vides, quam vanum canat triumphum Concina *T.* 2. *app. ad Th. Christ. p.* 407, quod ibidem dicat Angelicus: *ex conscientia autem obligatur aliquis ad peccatum*, *sive habeat certam fidem de contrario ejus quod agit; sive habeat opinionem cum aliqua dubitatione.* Ait in hæc S. Thomæ verba F. Daniel: *hæc sola doctrina ab imis convellit Probabilismum radicibus.* Cur? *quando enim Probabilista adhæret opinioni minus probabili, dubio procul habet opinionem de contraria cum aliqua dubitatione.* Minime gentium, Frater Daniel; somnia isthæc tua sunt: Probabilista non dubitat, quin tuto opinionem hanc vel illam sequi possit, ne ullum invenies, mi bone, sexcentos inter Probabilistas, qui petita prius venia id tibi rotunde non negat. Et vero cum opinionum contrarietate stare posse dubitationis omnis defectum docet disertis verbis hoc ipso loco Angelicus; *aut*, inquit, *ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur*; sumit ergo S. D., posse quempiam non dubitare, etsi contrarias inter eadem de opiniones constitutum.

2 Quid ergo (*T.* 2. *ep.* XIII: *p. et seqq.*) declamat Patuzzius contra Thomam Sanchez, Fillucium, Laimanum, et Vivam, quasi hi recitatum S. Thomæ locum corrupissent? Fillucius certe, et Laimannus locum indicant, non adferunt: porro S. Thomam ipso hoc in loco Probabilistis favere nemo non videt; potuerant ergo hi nulla fraude ad eum locum Lectores suos amandare. Sanchez vero ait quidem disertis verbis, docere ibi S. Doctorem, posse quempiam citra culpam sui Magistri sententiam sequi in iis, quæ ad mores spectant, verum ne ipse quidem expressa Thomæ verba citare se adfirmat, ut Patuzzius indicat, sed potius verborum sensum reddit; porro genuinum esse quem Sanchez illis tribuit sensum, manifesto vides. Sed de mente S. Thomæ confer Terillum quæst. XXVIII.

præceptum. *Et paullo post* : Secundo objicit, quia amans periculum, scilicet incedendo per viam laxiorem, incidit in illud. Sed dico, quod hoc intelligitur de eo, qui existens in dubio, ita quod non pendet ad unam partem magis quam ad aliam, operatur, secus de eo, qui probabiliter credit secundum judicium rationis sic esse faciendum. *Quamobrem verbo* confessio 2. *n.* 3. *ait* : Qui opinatur probabili ratione de aliquo, quod non sit mortale, non tenetur illud confiteri[1].

Idem docet Angelus de Clavasio[2] in Summa verbo *opinio*. Non post allatam, explicatamque Panormitani sententiam, subdit : « Nec obstat prædictis illud cap. Juvenis de Spons. ubi dicitur, quod in dubiis tutior pars est eligenda : et Eccli. 3, qui amat periculum peribit in eo ; ergo videtur se exponere periculo, qui in diversitate opinionum non eligit tutiorem. Quia hoc verum esset, quando proprie dubium est : Sed quando est opinio, secus est, quia nec tunc sumus in dubio, nec consequenter se quis exponit periculo, quod bene notandum est. »

Joannes Viguerius, qui a Possevino *Theologus eximius*, ab Antonio Senensi *eruditionis præclaræ* fuisse dicitur cap. 15. §. 5. 2. ait : *In dubiis sequens opinionem*[3] *probabilem alicujus Magistri, cum Magister est Doctor, et approbatus, ut D. Thomas, qui absque ratione, et auctoritate non consuevit loqui, est excusatus a peccato. Quod est valde notandum ad sedandos scrupulos timoratarum conscientiarum.*

Veteres Thomistæ, quorum testimonia hactenus recitavi, priorem sententiam apertissime omnes defendunt ; posteriori non mediocriter plerique favent : at recentiores, quibus modo dandus est locus, tam admirabili consensu utriusque opinionis patrocinium susceperunt, ut ex iis qui post Bartholomæum Medinam, idest ab annis fere centum de hac controversia scripserunt, nullum plane viderim, vel ab auctoribus hoc tractatu toto citatis appellatum legerim, qui vel in speciem contrarium docuerit. Ordior a Bartholomæo Medina, quem Antonius Senensis in Bibliotheca appellat *Theologum eximium, et consummatissimum*, testaturque *motum probitate, et religionis præstantia non minori, quam doctrina præditum fuisse.* In commentariis ad 1. 2. multo ante in lucem editis, quam ullus Theologus Societatis Jesu controversiam istam attigisset, q. 19. art. 6. concl. 3. ita quæstionis statum proponit : *Ex hoc nascitur magna quæstio, utrum teneamur sequi opinionem probabiliorem, relicta probabili : an satis sit sequi opinionem probabilem.* Postquam autem contrariam Cajetani opinionem cum præcipuis ejus fundamentis protulit, sic ipse pronunciat : *Mihi videtur, quod si est opinio probabilis, licitum est eam sequi, licet opposita probabilior sit.* Quam in rem argumenta quatuor, et triplicem confirmationem adhibet : tum contrariæ sententiæ firmamenta sigillatim, et accurate dissolvit[4].

Ludovicus Lopez, cujus eximiam pietatem, et singularem eruditionem laudat Possevinus in apparatu, Medinæ sententiam amplectitur parte 1. Instructorii Conscientiæ cap. 20. concl. 2. editionis Lugdunensis anni 1587. pag. 510. *Hæc conclusio elicitur ex Medina, et liquet ex ejus ratione, aut opinione, quam ibi tuetur, scilicet, quod Confessor pœnitenti probabilem opinionem Doctorum sectanti, negare absolutionem non potest, licet Confessor ipse contrariam opinionem probabiliorem esse censeat; quia cum pœnitens, eo quod probabilem opinionem sit amplexus, non peccarit, nulla subest ratio negandi ei absolutionem.*

Quæstionem illam de Confessario similiter solvunt nobiles Thomistæ, Francisci a Victoria discipuli, qui, ut admonet Bellarminus,

1 Heis objicit Concino *p.* 420. *T.* 2. *app. ad Theol. Christ.* nescio quem locum e summa Silvestri; sed unde ductum? ex verbo *Dubium*. Egregie. At nos non de dubiis agimus, sed de probabilibus. Audivimus autem Silvestrum ipsum dicentem, *non esse in dubio qui probabilibus*, non *probabilioribus, rationibus flectitur ad unam partem.*

2 Angelus de Clavasio hinc expungendus; Ordinem enim Minorum professus est. Sed facile dantur hæc errata Scriptoribus. Quanto gravius illud Natalis Alexandri, qui Franciscum Bonæ-spei celebrem inter Carmelitas Bollandianorum impugnatorem in Jesuitarum castris collocavit! Audi nunc gravissimum alterum, quod a P. Concina admissum non sine admiratione comperi. Cui non notus Benedictinus Edmundus Martene? Hunc tamen Jesuitis adcenset præclarus Concina *T.* 2. *appar. ad Theol. Christ. p.* 441.

Sequens opinionem probabilem. 2

3 *Rationabilem* lego in Veneta Viguerii editione ann. 1584. Utrumlibet legas, vel ipso assentiente Mercoro Dominicano, probabilistarum numero Viguerius merito jure adcensendus est.

Accurate dissolvit 3

4 Anno 1577. primo editi in Hispaniis fuere hi Commentarii Medinæ, tum Venetiis anno 1580., ac Bergomi anno 1586 recusi Atqui non in his solum Medina Probabilismum tuetur, sed etiam *Instructione Confessariorum*, quam a se Italice redditam P. Petrus Gonzalvez Veronæ edidit anno 1580. et Cardinali Alexandrino Dominicani Ordinis Protectori inscripsit non sine Medinæ auctoris, ejusque doctrinæ summis laudibus. Quæ quidem instructio sæpius recusa fuit, ut Venetiis ann. 1582. Ferrariæ 1584. iterum Veronæ 1589. denuo Venetiis 1691. etc.

Anni 1616 4

lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, sub ejus nomine Summam de Sacramentis ediderunt, quam ex illius scriptis collegerant. *Fuit autem Victoria*, ut ait Antonius Senensis in Bibliotheca, *vir nunquam satis laudatus, et qui in Theologia talis, ac tantus extitit, ui illius præclarissimum lumen in Hispania etiam a viris clarissimis meruerit appellari*. Sic loquens inducitur in illa Summa de Confessione n. 177. editionis Antuerpiensis anni 1616 [1]. pag. 102. *Respondeo, quod sive Confessor sit ejus proprius Sacerdos, sive non, tenetur pœnitentem absolvere in tali casu. Probatur aperte: talis pœnitens est in gratia, et Confessor habet probabilitatem, quod sit in gratia; quia scit esse probabilem ejus opinionem : ergo non debet ei negare absolutionem.*

Clarius, atque distinctius pro hac sententia loquitur Thomas Marcado, *vir eruditissimus, præcipue in Scholastica, et Morali Theologia*, ut aiunt Alphonsus Fernandez in notitia scriptorum Prædicatoriæ familiæ, et Augustinus d'Avila lib. 2. hist. cap. 92. Nam in libro erudito de contractibus Hispanice scripto editionis secundæ Hispalensis anni 1587. quæ priori est auctior [2] lib. 2. c. 5. pag. 29. hæc habet : *Præterea ei, qui confitentem audit Mercatorem, possim etiam amice bonum consilium dare, quod magnam ipsi libertatem, et auctoritatem etiam sæpe afferet. Est autem illud : ut si opinionem unam sequatur, eamque defendat, non ideo pœnitentem ex ea dirigat, si ex ea dirigi, et eam sequi nolit : modo ea, quam ille sequitur, sit probabilis, et suis rationibus, fundamentisque nixa sit. Satis est, si suadeat illi Confessarius id, quod sibi magis certum videtur, magisque placeat. Verum si pœnitenti non placeat, et id, quod facit, fieri possit, sitque id a multis probatis auctoribus approbatum : magnæ dementiæ, atque arrogantiæ foret pœnitentem, nisi ab eo desistat, ideo non absolvere, quia hoc ipse Confessarius improbat. Cum uno in contractu pro una, et altera parte bonæ opiniones sunt inter doctos, liber est unusquisque ad sequendam eam, quam eliget. Idem prorsus dico, quando extra Confessionem negotium Theologo proponitur. Si enim pro utraque parte sunt opiniones, et facere, ac sequi utrumque sine periculo fas est : etiamsi elegerit ipse unam ex iis magis probabilem, non potest ad eam adstringere eum, qui ipsum interrogat, sed tantum sententiam suam simpliciter exponere, admonendo ipsum, quod contrarium faciendo non peccatur, quia multi sunt Doctores, qui licitum id credunt.*

Y aun al que oye de penitencia al mercader, le podria yo tambien de gracia dar un buen aviso, que le dara muchas vezes gran libertad, y aun authoridad. Y es que dado tenga una opinion, y la defienda no regle por ella el Penitente, si no quiere ser reglado, ni seguilla. Si la que sigue es probable, y tiene sus razones, y fundamentos. Basta aconsejarle lo que tiene por mas cierto, o mas le agrada. Pero si al Penitente le desagrada, y lo que haze se puede hazer, y lo aprueven Muchos Authores approbados : gran tochedad, y arrogancia seria porque el lo reprueva no absolverle, sinu desiste dello. Aviendo en un contracto por una parte, y por otra opiniones buenas entre Doctos, cadauno es libre para seguir lo que escogiere. Lo mismo en substancia entiendo, quando fuera de confession se propone al Theologo un negocio. Que si por entrambas partes ay opiniones, y lo uno, y lo otro se puede hazer y seguir sin peligro, dado que el aya escogido una dellas por Mas probable, no deve atar con ella al que pregunta, si no dezir de plano su parecer, avisandole que haziendo lo contrario no es pecado, porque ay muchos Doctores, que lo tienen por licito.

Amplectitur eamdem sententiam Joannes Paullus Nazarius, qui a Michæle Plodio, et Alphonso Fernandez *Theologus egregius*, ab aliis vero Dominicanis, qui Commentarios ejus in primam partem recensuerunt, *præstantissimus vir, doctrinæque Thomisticæ propugnator acerrimus appellatur*. Sic habet in opusculis Theologicis, opusc. 2. de statu, et obligat. Religios. de voto obedientiæ dubit. 4 concl. 2. « Qui dubitat, nullum habet assen-

1 Sed multo ante edita fuerat ea summa Antuerpiæ, anno scilicet 1573 quo etiam anno Venetiis prodierat Joannis Antonii Bertani typis.

2 Et Brixiæ typis Marchetti ann. 1591. iterum edita est. Ceterum Marcado anno 1588. librum suum absolverat, ut ex P. Alphonsi de Fontiveras Vicarii Generalis testimonio, quod in fronte operis legitur, manifestum est.

sum, quo dirigi possit in agendo; qui autem opinatur rationes habet, pro utraque parte, ex quibus elicit assensum probabilem, a quo dirigi potest in operando: et ideo potest absque peccato in quam voluerit partem, sive illa sit imaginis probabilis, sive minus, declinare.,,

Dominicus Bannes *Ordinis prædicatorum Doctor, et Theologus illustris* (ut ait Aubertus Miræus in Biblioth.) ita loquitur in 1. 2. q. 10. art. 1. dub. 3. concl. 4 editionis Duacensis anni 1515. pag. 252. sol 2. « Dicimus opiniones esse in duplici differentia. Quædam enim versantur circa actionem aliquam exercendam ut an aliquis contractus sit licitus, vel illicitus. Quædam vero versantur circa res, an scilicet aliquid ita sit, vel non sit, an hæc domus sit propria, vel aliena. Dicimus ergo, quod de opinionibus prioris generis verum est posse hominem sequi probabilem opinionem, relicta probabiliori. Ceterum de opinionibus secundi generis non est universaliter verum, quod possit homo sequi opinionem minus probabilem. Maxime quando potest sequi aliquod periculum contra honorem Dei, aut utilitatem proximi.,,

Banni consentit Didacus Nugnus Cabezudo, ut ætate, ita et doctrina illi suppar. Quærit enim in addition. ad. 3. part. quæst. 8. art. 5. dub. 3. editionis Venetæ ann. 1612. pag. 279. *Utrum liceat ministrare Sacramentum Pœnitentiæ cum jurisdictione tantum probabili*; cumque in negativam partem inclinet, sic contra opponit : ,, Tota difficultas est de opinione probabili, quia in moralibus licitum est sequi opinionem probabilem, ut communiter dicitur, *Tum ita respondet* : Ab illa regula generali posita in argumento est quædam famosa exceptio, quod scilicet in his, quæ pertinent ad necessitatem, et existentiam Sacramentorum non licet sequi opinionem probabilem, quando est possibile sequi sententiam certam.

Gregorius Martinez, *ingenii acumine, et perspicuitate cum maximis comparandus*, ut monet Alphonsus Fernandez in notitia Scriptorum Prædicatoriæ Familiæ, de hac quæstione diligenter, et accurate disputat tom. 1. in 1. 2. ad q. 19. art. 6. Sic enim habet pag. 1066. col. 2. edit. Toletanæ anni 1622. « Prima conclusio; non solum est licitum ex duabus opinionibus æqualiter probabilibus probabilitate practica, eligere quamvis maluerit; sed etiam est licitum sequi minus probabilem, relicta probabiliori. *Et paullo post* : Secunda pars conclusionis est contra Cajetanum, et Silvestrum. Est tamen communis, quam tenet Medina hic, et optimis rationibus probat : et modo probatur, Primo ,, etc. Tum sex argumenta ad eam confirmandam congerit.

Adstipulatur eidem sententiæ Petrus Ledesmus *eruditissimus magister*, et publica annorum quadraginta Theologiæ professione nobilis, ut testatur Alphonsus Fernandez in notitia Scriptorum Prædicatoriæ Familiæ : Sic enim habet in summa Hispanice edita Salmantice 1608. part 2. tr. 8. cap. 22. ante duodecima conclusionem : *Huic difficultati respondetur esse probabilius, cum divini perinde, naturalisque sit juris licere iudici sequi opinionem probabilem, relicta probabiliore. Hanc sententiam tenet Magister Medina, et et Orellana, et multi alii Doctores, ac præcipue discipuli S. Thomæ in 2. 2. exponendo articulum 4. hujus quæstionis 67.*

A esta difficultad se responde, ser mas probable estando en derecho divino, y natural, ser licito que el Juez siga la opinion probable dexando la mas probable. Esta sentencia tiene el Maestro Medina, y Orellana, y otros muchos Doctores, particulares los Discipulos de Santo Thomas en la 2. 2. declarando el articulo quarto de a quella question 67.

Adeo persuasum habuit hic auctor licitum esse probabilem opinionem sequi, relicta probabiliori, ut ad ipsos quoque judices, contra quam appellati superius Societatis Jesu Theologi faciunt, illud extenderit.

Vicentius Candidus [1] Sacri Palatii Magister, tomo 1. disquisitionum Moral. disp. 3. de absolutione art. 20. ita pronuntiat : ,, Dico primo Confessarius quicumque absolvere potest pœnitentem sequentem opinionem probabilem, relicta sua opinione probabiliori. *Tum. n. 3. proponit hoc dubium* : utrum liceat in qualibet materia consulere opinionem probabilem, relicta probabiliore. *Ad quod ita respondet* : Quicumque alius consultus extra confessionem, licite potest probabilem opinionem in omni materia amplecti, ac etiam aliis consulere, relicta probabiliori. Quod breviter et ratione, et auctoritate probat. ,,

Fusissime omnium de hac quæstione agit Joannes Ildephonsus Baptista Cæsaraugusta-

(1) Qui cum odore Sanctitatis obiit, ut notat Abbas Jo. Baptista Pacichelli in *Scheaiasmate de Larvis cap. 6. pag.* 90.

nus, in iis ad 1. 2. Commentariis, quod ex formali præcepto generalissimi Dominicanorum Capituli anno 1644. Romæ celebrati typis edidit. Nam disp. 208. dub. 6. frag. 1. postquam contrariæ sententiæ auctores, et argumenta protulit nu. 549. ita loquitur : « Secunda præcedenti omnino opposita est, neminem teneri ad sequendam in praxi opinionem probabiliorem, seu conscientiam ex illa formatam ; sed sufficere ad securitatem conscientiæ, et ad hoc, quod impune, et absque peccato operemur. sequi opinionem, et conscientiam probabilem, relicta longe probabiliori. Sententiam hanc plures, maxime ex junioribus, tenent etc. Pro qua auctores triginta quatuor, et argumenta septem producit. Tum eam amplectitur fragm. 4. concl. 5. *Quando*, inquit, *opiniones probabiles versantur circa actiones exercendas, seu, quod idem est, circa jus, potest homo sequi quamcumqne opinionem probabilem practice etc.*

Stat etiam pro illa opinione Paullus de Blanchis in lib. Venitiis edito ann. 1530, cui titulus est : *Disceptationes de difficilioribus materiis casuum*. Sic enim loquitur pag. 182. *Si opinio pœnitentis est probabilis apud doctos, et prudentes in tali materia, tunc Sacerdos. sive Ordinarius, sive Delegatus, debet eum absolvere, licet probabilior sit opposita sententia.*

Postremus, quod sciam ex Dominicanis [1] qui Theologicos in D. Thomam Commentarios edidit, fuit Joannes Baptista Hacquetus, cujus *Controversorium Theologicum* in 1. 2. prodiit Romæ ann. 1654. typis Jacobi Phæi, Christianissimo Francorum Regi Ludovico Adeodato nuncupatum, et R. P. Joannis Baptistæ de Marinis totius Ordinis generalis Ministri facultate munitum. Quæstionem hanc exquisite disceptat tractatu de conscientia, controversia 14, cujus hæc inscriptio : ,, Utrum liceat sequi opinionem minus probabilem, etiam relicta probabiliori, et magis tuta. *Sic autem controversiam decidit* : Dico licitum esse sequi in praxi opinionem minus probabilem, et minus tutam, sive propriam, sive alienam dummodo sit simpliciter probabilis. *Et paullo post* : Eam sententiam docent Medina, Bannes Valentia, Salas, Arragon, et communius Doctores. ,, Tum accurate eam probat, et contrariis argumentis respondet.

1 His autem alios addere mihi licet. Primus est Thomas Villar. in *summa Controv. in* 1. 2. *D. Thom. Tract. poster. de consc.* 4. *part* § 6. ubi quum quærat, utrum ex duabus opinionibus quis probabilem, probabiliori relicta, sequi possit, respondet : « Partem affirmativam teneo cum » Medina, Lorca, Martinez, Cornejo, Montesinas, et plu- » ribus aliis. »

Alter est F. Barnabas Callego *Tract. de consec. Matrit. edit.* 1648. *de consc. probabili dub.* 1. ubi ait : « secunda sententia, quæ est longe probabilior, mihi magis placet, » et pro nostra resolutione habenda est, docet licitum esse » in praxi sequi opinionem minus probabilem, et minus » tutam, dummodo sit practice probabilis, relicta probabi- » liori, et tutiori...... Hæc igitur secunda sententia com- » munior est inter Thomistas.

Accedat his Franciscus Lopez de Teneda, et Johannes a S. Thoma, quorum ille *Tom.* 1. *controv. Theol. Mor. L.* 1. *Tract.* 2. *controv.* 7. *n.* 9. Quando, *inquit*, » *utraque* pars est secura, et tuta, ut contingit, quando » utraque pars est probabilis, bene potest sequi opinio » probabilis, probabiliori, et securiori omissa ; *alter in* 1. » 2. Tomo 1. disp. 12, art. 3. n. 5. edit. *Lugd. ann.* » 1663. *p.* 518. ait : « Stante hac certitudine, seu proba- » *bilitate* practica in quacumque materia licite procedi potest...... etiamsi opposita pars tutior, et probabilior appareat.

Audiendi nunc sunt Thomistæ duo, quos Natalis Alexander Antiprobabilistas fuisse contendit, Dominicus, inquam, Gravina *lib.* 2. *de objecto revelationum*, et Martinus de Prado *T.* 1. *quæst. Moral. tract.* 1. *quæst.* 4. § 3. *n.* 12. « Dico tertio, inter duas opiniones æque probabiles » licet eligere minus tutam. Sequitur ex dictis quæst. 3. » concl. 1. Præterea probatur. Nam qui inter opiniones » æque probabiles unam eligit in practica, habet certitu- » dinem moralem, quod recte operatur : quia inquisita » veritate quantum potuit, si in re errat, invincibiliter « ignorat, et actus est formaliter bonus, ergo in re quam- » libet tuto sequi potest. » Hæc Martinus de Prado, qui saltem Tutiorismo infensus est, et iis principiis innititur, quæ Probabilioristis maxime displicent. Gravina autem affirmat : *Licitum esse tenere multoties opinionem probabilem, relicta probabiliori, quando veræ esset probabilitas.* Quid porro effugium illud est, Martinum de Prado *multoties* dicere? Numquid ii solum Probabilistæ, qui cum Candido in *omni materia*, aut cum Joanne a S. Thoma in *quacumque materia* licere aiunt sequi opinionem probabilem, probabiliore relicta? Vix ullus Jesuita Probabilismum defenderet.

Tandem M. Vincentius Ferre, qui post Alexandri Decretum scripsit, Probabilistarum numerum auget *p. de probabili n.* 156. Hunc R. P. Historicus *T.* 1. *p.* 92. *doctum* scriptorem appellat, quod Fratrem Marletta, qui peccatum Philosophicum docuerat, e Thomistarum albo expunxerit, at *p.* 451. quod Fratri Mercoro exprobraverit Ferre, adulteratum ab ipso titulum Quodlibeti octavi artic. 18. S. Thomæ, eum idem historicus ex iis preteriti sæculi scholasticis unum fuisse indignabundus pronunciat, qui tum celebres habebantur, quum stylo apprime barbaro plura volumina impleverant disquisitionibus fortasse subtilioribus, quam solidis, proficuisque; de quo tam diverso super eodem Theologo ejusdem scriptoris judicio, viderint alii quid sentiendum. Interea ego contendo M. Ferre perperam ab Historico excusari *p.* 441. quod Probabilismum docuerit, non absolute, sed sub conditionibus plane adnotatis. Nam hujus Theologi verba ab Historico allata relegens, non aliam ab eo conditionem deposci video, quam quæ a plerisque Jesuitis requiritur, ut opinio certo probabilis sit, non autem probabiliter probabilis.

CAPUT VI.

Pari consensu doctissimi ex aliis Religiosis Ordinibus Theologi easdem opiniones tuentur.

Vix ullus pro secunda sententia Societatis Jesu Theologus scripserat, cum clarissimi duo ex S. Augusti familia Doctores etiam ut *probabiliorem*, ut apud Theologos, *maxime ex discipulis S. Thomæ, communem* acriter propugnarunt. Michael Salonius, *vir doctrina, et vitæ sanctitate celebris*, ut ait Aubertus Miræus in Biblioth. anno 1592. Venetiis edidit *insigne volumen de justitia, et jure*, quod Antonius Possevimus asserit *a Theologis, qui sapiunt magnopere, nec immerito commendari.* Qua in opere de industria quæstionem hanc agitat controvers. 2. concl. 4. ad art. 4 qu. 63. Thomæ, docetque ,, quando sunt duæ opiniones probabiles ex parte juris, altera tamen probabilior, posse quemvis fidelem in suis privatis actionibus, dimissa probabiliori, eligere probabilem. *Quod pluribus argumentis ostendit, ac tandem sub finem admonet,* multos, ac gravissimos Doctores ita sentire, ac maxime ex discipulis D. Thomæ. *Unde sic argumentatur ad hominem ex adversariorum sententia*: Eligenda est opinio, ut volunt, probabilior: sed quod liceat amplecti probabilem (*dimissa probabiliori*) est opinio probabilior, cum habeat plures, ac gravissimos auctores, et firmiora fundamenta, quam opposita, ut ex progressu hujus disputationis constat; ergo etc. ,,

Eodem fere tempore Petrus Arragonius, alterum Augustiniani in Hispania Ordinis sidus, edidit Commentaria in 2. 2. *præclara, et eruditissima*, ut vocat Elssius in Bibliotheca Augustiniana. Quærit autem dub. penult. ad art. 4. quæst. 63. *An sit licitum sequi opinionem probabilem, non obstante, quod contraria sit probabilior.* Atque ubi Cajetani sententiam proposuit cum omnibus ejus fundamentis, subdit: *his tamen non obstantibus dico, quod contraria sententia est longe probabilior.* Qua in assertione comprobanda, et contrariis argumentis dissolvendis multus est, atque copiosus.

Tam præclaris Ordinis sui Doctoribus consentit Ludovicus de Beja in variis responsionibus casuum Conscientiæ, qui coram Illustrissimo ac Reverendissimo Cardinali Palæotto Archiepiscopo Bononiensi in Congregatione Clericorum propositi, et decisi fuerunt p. 2. Casu 6. editionis Olissipon. ann. 1610. fol. 164. col. 2. *Si altera* (pars) *etiam est probabilis, et propterea secura et tuta, ac per consequens nullum habens periculum; illam sequi, relicta probabiliori, absque peccato possumus: nec semper tenemur tutiorem partem eligere, sed sufficit eligere tutam.*

Obiter quidem, sed perspicue illud ipsum asserit Basilius Pontius, quem miris elogiis exornat Elssius in Encomiastico Augustiniano, et de quo Aubertus Miræus sic loquitur: « Fuit Academiæ Salmanticensis haud exiguum suo ævo decus, in qua primam in Theologia Cathedram moderatus est, summa cum omnium laude, ac pene stupore *lib. 4. de Matrim, cap. 25. n. 9.* Cum sunt variæ opiniones, *inquit*, de observantia alicujus præcepti, non fit irreverentia Legislatori, neque transgressio censetur, quod operetur aliquis secundum opinionem probabilem minus tutam [1]. »

Conspirat in eamdem sententiam Petrus Cornejo *præstantissimus* ex Carmelitarum Ordine Salmanticensis Academiæ Doctor, de cujus *stupendo ingenio, et multiplici doctrina* tum alia multa commemorat Joannes Sanctius d'Avila Episcopus Placentinus in ejus vita tom. 2. præfixa, tum id præcipue, quod Paulus V Summus Pontifex *vere dignum Ecclesiæ Dei Doctorem appellavit.* Sic autem habet in 1. 2. tr. 8. disp. 3. dub. 6. ubi de industria, ac prolixe quæstionem istam tractat: *licitum est sequi in praxi opinionem minus probabilem, et minus tutam, sive propriam, sive alienam, dummodo sit simpliciter probabilis. Ita docent communiter recentiores, Medina etc.* Hanc conclusionem variis rationibus probat, et contrariæ sententiæ argumentis accurate respondet.

Tam insignem Ordinis sui Theologum sequitur Joannes Baptista de Lezana in Summa quæstionum regularium tom. 3. de opinione regularibus tenenda num. 5. pag. 458. « Dico secundo, regulariter loquendo posse religiosos, sive in operando, sive in consulendo aliis, uti opinione etiam minus probabili, et minus tuta, relicta tutiori, et probabiliori etiam propria. »

Sequitur et Urbanus ab Ascensione in Theologia Morali tract. 1. c. 11. his verbis: *Quis dubitet homini* (duas probabiles opiniones de eadem re sibi proponenti) *licere quam voluerit opiuionem tenere; imo etiam probabili*

1 Confer etiam Christianum Lupum in dissertatione *de opinione probabili.*

adhærere, licet alienæ, relicta probabiliore etiam propria[1].

Pluribus ex professo de hac Controversia disputat Petrus de Lorca egregius Complutensis Academiæ Doctor, et Ordinis Cisterciensis ex observantia Hispaniæ Generalis emeritus, cujus singularem eruditionem mirifice prædicant Dionysius Cuchus in ejus vita, et Carolus Visch in Bibliotheca Cisterciensi. Nam in commentariis ad 1. 2. Compluti editis anno 1609. disputationem 39. sic inscribit: *Utrum sit tutum operari secundum conscientiam, quæ innititur opinioni probabili.* Et membro 10. pag. 466. postquam explicuit opinionem negantem, subdit: *Est tamen hoc tempore receptum, posse assumi quamcumque opinionem probabilem, etiamsi non sit probabilior, et tutior. Quam doctrinam veram omnino censeo.* Tum luculenter eam probat, et ab adversariorum objectionibus defendit.

Pro more suo breviter, et accurate idem docet Petrus a S. Joseph Fuliensis, qui et in Bibliotheca Cisterciensi merito laudatur: lib. 1. de Legibus cap. 3. ait: *Resolut.* 4. *ille non peccat, qui sequitur opinionem probabilem, relicta probabiliori.* Quam et paucis probat, et variis ex ea deductis corollariis magis illustrat.

Sic etiam Carolus Malletus Taurinensis Patritius, et Monachus Cisterciensis tom. 1. Moralis Theologiæ Malleat. 8. tract. 4. p. 91. docet, *licitum esse sequi opinionem minus probabilem etiam minus tutam.* Quod ubi ratione et auctoritate probavit, addit: *Ex duabus contradicentibus probabilibus opinionibus quisque in praxi sequi potest quam maluerit, etiamsi ipsi operanti minus probabilis videatur.*

Accedit Gregorius Sayrus Benedictinus, quem Pitseus lib. de illustribus Angliæ Scriptoribus *insignis eruditionis virum* appellat lib. 7. Clavis Regiæ cap. 4, num. 4. editionis tertiæ Venetæ anni 1610. pag. 16. postquam explicuit sententiam Medinæ affirmantis, *licitum esse in praxi opinionem probabilem sequi, relicta probabiliori,* varias ad eam confirmandam rationes profert, ac tandem ita concludit: *has igitur ob caussas, et rationes hæc Medinæ opinio mihi verior, et rectæ rationi conformior semper visa est: et quam tuta conscientia unusquisque in praxi sequi potest*[2].

Patrocinantur eidem sententiæ doctissimi ex variis S. Francisci familiis Theologi. Quos inter non appellabo Josephum Angles, qui superius cum Episcopis sententiam dixit. Initium duco a Pelbarto de Themeswar *viro in sacra Scriptura egregie versato,* ut habet Vadingus in Bibliotheca tom. 1. Aurei Sacræ Theologiæ Rosarii, verbo *opinio* §. 13. ait: ,, Sed non excusatur a peccato is, qui sequitur opinionem Doctorum, quæ postmodum apparet falsa. Respondetur secundum Panormitan. in cap. Capellanus de feriis, et in Angelica Summa, et Anton. quod excusatur, nec tenetur homo semper in diversitate opinionum eligere tutiorem; quia opinio est tuta, cum habet Doctorem pro se satis acceptum et hoc sufficit ad salutem, cum tali volutate, quod non adhæreret ei, si non crederet esse veram etc. ,,

Henricus Villalupensis, Hispanice Villabolos, cujus eximiam eruditionem mire commendat Vadingus in Bibliotheca Ordinis Minorum, movet hanc quæstionem in Summa Theologiæ Moralis tract. 1. dub. 10. *Utrum liceat sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori.* Ubi vero negantem Cajetani sententiam retulit, de affirmante sic pronunciat: ,, Medina, Lessius, Vasquez, et alii contrarium docent, scilicet, licitum esse, relicta opinione magis probabili, minus probabilem sequi. Quam sententiam, altera probabiliorem esse existimo ,,. Cujus assertionis suæ

1 Adde Franciscum bonæ Spei in *Apologemate retorto contra Caramuetem dub.* 7. *n.* 287 et 298., et P. Andream Lao Saxoniæ Provincialem, et in Academia Paravina Sacrorum Bibliorum interpretem. in 1. 2. S. Thomæ *de conscientia T. 1. disp.* 3 *dub.* 18. *p.* 73. Genuensis editionis anni 1656.

2 Sed inter Benedictinos maxime commemorandus Nicolaus Maria Monsia, qui sub annum 1694, Genuæ non tam suo, quam universæ illius Cassinensis Academiæ edidit adversus P. Thyrsum Gonzalez *Crisim de probabilitate.* Ex hoc autem libello, ut intelligas quid de Cardinale Aguirio in *historia Probabilismi* Conciniana tanto hiatu Jesuitis objecto sentiendum, lubet pauca exscribere, quæ p. 67. leguntur. « Neque putamus hanc nostram sententiam esse » contra doctissimam mentem Eminentissimi Cardinalis de » Aguirre. Nam idem Eminentissimus ibidem protestatur; » se cognovisse hanc quæstionem esse gravissimam, eam» que ex instituto minime resolvisse, sed potius excurrendo » eam libasse, ut apparet ex Dissert. XIII. n. 84. in fine.» Concina supplementum meum legit, legit hæc, quæ in priore editione habebantur *pag.* 75. Adhuc tamen in Aguirrii doctrina triumphat *Tom.* 2. *appar. ad Theol. Christ. lib.* 3. *pag.* 436., et Benedictinos Probabilistis insultans objicit, hæc omnia belle dissimulans. Proh! hominis frontem! Sed ut ad Genuenses Benedictinos redeam, contra eorum librum prodiit an. 1695, Mediolani Doctoris Ferdinandi Innocentii Civalerri libellus sane miser, ut vel ex ipso titulo discas: « L' ossequio confederato con la ra» gione a difesa del fondamento della Theologia Morale, o » sia del retto uso dell' opinione probabile del Reverendiss. » P. Tirso Gonzalez, discorso estemporaneo ec. »

rationes obiter proponit, et contraria argumenta dissolvit.

Idem asserit Laurentius Portel Lusitanus, quem et auctores plurimi honorifice appellant, et Bibliotheca ordinis Minorum *virum pium, ac prudentem vocat*. Sic enim habet in dubiis regularibus, verbo *opinio eligenda* num. 3. edit. ultimæ Lugd. anni 1640. [1] pag. 669. ,, Licitum est sequi, et operari secundum opinionem minus tutam, sed probabilem, et quam puto probabilem, licet credam oppositam esse tutiorem, et probabiliorem ,,. Quam in sententiam et auctores multos citat, et quatuor argumenta producit.

Fusius hanc quæstionem tractat Joannes Pontius (cujus prolixum extat elogium apud Vadingum) in cursu Theologico disp. 24 q. 3. *de conscientia probabili* conclus. 2. *potest*, inquit, *quis facere quod apparet probabiliter licitum, licet magis probabile appareat, quod non sit licitum*. Addit hanc esse *legem communiorem*, eamque probat tribus argumentis, et duplici adversariorum objectioni respondet.

Petrus quoque Marchantius, vir magni apud Belgas nominis, atque, ut Valerius Andreas ait in Bibliotheca Belgica, *singulari eruditione, et eloquentia præditus*, uberrime de hac quæstione disputat in libro, cui titulus est : *Tribunal Sacramentale* Tract. 5. tit. 5. q. 6. Sic autem mentem suam exponit concl. 2. ,, Inter opiniones plures, quæ sunt probabiles, etiamsi aliqua probabilior appareat, licet quamcumque ex illis sequi, et eligere, *Et quæst. 7. concl.* 1. Inter opiniones vere probabiles per se, non tenetur homo sequi tutiorem.

Obiter idem affirmat Matthias Hauzeur tomo 2. Epitomis operum Sancti Augustini ad lib. 1. contra Donatistas cap. 5. Quærit enim, ,, quo sensu sit certum peccatum præponere certis incerta, cum liceat aliquando uti sententia tantum probabili, relicta certa. *Respondet*, in mediis ad salutem necessariis nunquam licere uti incertis, relictis certis ; in præceptis autem licere uti sententia probabili.

Subscribunt eidem sententiæ doctissimi quique Capuccini Eligius Basseus (*multæ vir lectionis*, ut admonet Valerius Andreas) in floribus Theologiæ practicæ titulo *conscientiæ*, editionis Duacenæ anni 1637. [2] pag. 79. ait : ,, Confessarius interrogatus, vel alius quicumque in consiliis dandis, et responsionibus, potest juxta probabilem aliquorum Doctorum opinionem respondere, prætermissa probabiliore, vel tutiore.

Idem sentit Francisus Longus a Corialano, vir (ut ait Vadingus in Bibliotheca Ordinis Minorum) *æque doctus, ac religiosus*. In tractatu de Casibus reservatis part. 1. sect. 2. art. 2. num. 2. ita loquitur : ,, Resolutorie dicimus, Confessarium quemcumque absolvere posse pœnitentem sequentem opinionem probabilem, relicta sua opinione probabiliori.

Ludovicus quoque Caspensis non ignobilis Theologus in Cursu Theologico tom. 1. tract. de conscientia disp. 3. sect. 2. pag. 377. hanc assertionem ponit : ,, licitum est operari juxta sententiam probabilem, quæ re ipsa probabilis sit judicio operantis, relicta tutiori, et probabiliori sententia etiam ipsius operantis.

Consentit Gesualdus (sive, ut habetur in Bibliotheca Ordinis Minorum, Jesualdus) Panormitanus tom. 1. Operum Moral. tract. 24. cap. 5. edit. Venetæ anni 1649. pag. 256. ,, Si diversitas opinionum occurreret vel circa restitutionem, vel circa alia, et pœnitens nollet satisfacere, eo quod habeat opinionem probabilem aliquorum Doctorum dicentium, non esse obligatum, licet Confessarius e contra teneret contrariam opinionem, quamvis probabiliorem : nihilominus in hoc casu Confessarius potest, et debet talem pœnitentem absolvere.

Accuratius, ac fusius quæstionem hanc examinat Jacobus Raggius Genuensis, centuria 1. de Regimine Regularium, parte 2. dub. 46. editionis secundæ Genuensis anni 1653. pag. 159. ,, Secunda sententia, *inquit*, est affirmativa, admittens, posse etiam in praxi adhærere opinioni probabili, probabiliori relicta. Ita Medina, et alii, ut ita dicam, infiniti ,,. Quam opinionem ait, esse *sequendam*, eamque quatuor argumentis probat [3].

Suppeditat nobis ejusdem sententiæ defen-

1 Prior editio Lugdunensis prodierat an. 1634.

2 Et quartæ Lugdunensis editionis multo auctioris an. 1653.

3 Catalogum Franciscanorum Probabilistarum augent Mastrius in 2. *sentent. disp.* 5. *art.* 2. *§ in Theologia Morali*, et Bruno Neusser in *Polyanthea Theologico-Morali-Canonica* Moguntiæ edita 1680. *disp* 21. *q.* 12. *p.* 112., ubi postquam plures hactenus citatos Probabilistas recensuit, addit : « quibus ego subjungo a me lectos ex » nostris Ignatium Lupum disp. 13. art. 2. Posnaniensem » in decisionibus moralibus, Sporer, Baronem. Delgadillo » passim, Bosco parte 4., Byvin, Marcum Borull, Brodinum, Mauritium Philippi Tract. 1. cap. 1. de consc. : » Sichen in Thesibus vere eruditis nuper Lovanii editis, e

sorem Ordo Discalceatorum Sanctissimæ Trinitatis Redemptionis Captivorum, Leandrum de Sancto Sacramento, parte 5. quæst. Moral. Tract. 1. disp. 4. q. 10. *Ex duabus*, inquit, *opinionibus probabilibus, licitum est in praxi sequi quamlibet, etiam illam, quæ minus tuta videtur.*

Habemus et ex Ordine Sancti Hieronymi nobilem utriusque sententiæ Patronum Hieronymum Garciam, qui in Summa Morali Hispanice scripta, et Cæsar-Augustæ edita ann. 1644. ita loquitur Tract. 1. difficul. 5. dub. 2. num. 5.

Quamvis optimum consilium sit, ut quando duæ sunt opiniones æqualiter probabiles, sequamur tutiorem, et a fortiori quando concurrit probabilis cum probabiliore : nihilominus tamen possumus valde tuta conscientia agere secundum opinionem probabilem, probabiliore relicta. Tam communis, et secura est ista conclusio, ut solus Machado art. 5. n. 2. pro se alleget 45. recentes authores.	Aunque es muy buen consejo, que quando ay dos opiniones ygualmente provables se siga la mas segura, y a fortiori quando concurren provable con mas provable. Pero con todo esso puede uno muy bien tutta conscientia obrar segun la opinion provable, dexando la mas provable. Es esta conclusion tan commun y segura, que solo Machado art. 3. n. 6. trae en su favor 45. Autores modernos.

Plures eidem sententiæ adstipulatores ex Clericis Regularibus accedunt, Raphael Aversa a S. Severino Clericorum Regularium Minorum Præpositus Generalis, quam Miræus non immerito appellat *Philosophum, et Theologum eximium*, acriter illam defendit, et plures pro ea auctores citat in 1. 2. q. 28. sect. 18.

Idem facit Antoninus Diana tom. 1. tract. 13. resol. 1. quæ sic inscribitur : *An sit licitum relicta opinione probabiliori, et magis tuta sequi opinionem probabilem minus tutam.* Nam pro affirmativa sententia præter auctores 17. a Sanchez citatos, alios quindecim adjungit, et triplici ratione eam confirmat.

Zacharias Pasqualigus Theatinus tomo De cisionum Moralium decis. 5. cujus hic titulus : *An possit eligi opinio minus probabilis, relicta probaliori* ; pro sententia affirmante citat auctores quadragintaquinque, eamque his verbis amplectitur : *Hanc sententiam certissimam puto, et existimo in materia Morali posse demonstrari.* Tum ad eam probandam rationes duas profert, ac tandem respondet quinque argumentis, quæ pro contraria proposuerat.

Adhæret eidem sententiæ Marcus Vidal ejusdem Instituti Clericus Regularis in opere, cui titulus est : *Arca Vitalis* titulo de opinione probabili, inquisit. 5. n. 45. pag. 388. *Qui sequitur*, inquit, *et eligit opinionem minus probabilem, et minus tutam, prudenter, et licite operatur, etiamsi opposita sit probabilior, et tutior.* Tum affirmat, *hanc conclusionem veram tradere Doctores communiter,* citatque 18. addens : *et alii plures.* Eam vero probat tribus argumentis, quæ et variis confirmationibus munit ; tandem quatuor adversariorum objectiones dissolvit.

Andreas quoque Lanfranchus tom. Opuscul. Moral. Opuscul. 1. cap. 4. n. 16. hæc habet : *Licet in agendo sequi opinionem minus tutam, quæ sit probabilis, relicta probabiliore.* Quam assertionem probat quinque argumentis, et gravissimorum Doctorum auctoritate [1].

Prolixe admodum de hac re disputat Joannes Angelus Bossius ex Clericis Regularibus Barnabitis tomo Moral. Varior. part. 1. tit. 1.

» omnes Lectores Nostræ Provinciæ in Mss. » His accedunt Fr. Fulgentius a Trinitate in *Alphabeto Quodlibeto Neapoli* edito 1701. verbo *Opinio*, et Felix Potestas in *Examine Ecclesiastico* T. I. p. I. c. I. n. 59. Venetæ editionis 1706. Claudat agmen Franciscus Sabinus Bononiensis Ordinis Minorum strictioris Observantiæ Reformatorum S. Francisci. An. 1722. prodiit Venetiis ex Balleoniano Typographio ejus *Lux Moralis* : ibi autem *Tract.* II. *de probabilitate* non solum Probabilismum tuetur, sed pro eo p. 18. citat auctores omnino tres & triginta, quorum hi sunt a Dechamps prætermissi P. Anacletus Reiffenstuel *Summ. Theol. Moral. Tract.* I. *dist.* 3. *a n.* 47. P. Cassianus. a S. Elia in *Arbore Opinionum V. Opinio* § 2. P. Franciscus Bordonus *Tom.* 6. *Propugnaculo Probabilitatis cap.* 6 § 22. P. Joannes Morandus *Tract.* 2. *q.* 25. *n.* 127.

1 Neque omittendi item ex Theatinis Patribus P. Antonius Naldi in *summa* quinque Cardinalibus dedicata quintæ Romanæ editionis an. 1635. verbo *Opinio*. P. Thomas del Bene in suis Tractatibus Moralibus Alexandro VII. inscriptis, et Reverendiss. P. Capisucco Sacri Palatii Magistro adnuente editis Avenione a. 1658. *Tract.* 2. et P. Gualdi in volumine, quod sub ementito Nicolai Peguleti nomine divulgavit. In eamdem Probabilistarum sententiam propendere eruditum P. Cajetanum del Pezzo in suis ad Felicis Potestatis examen additamentis Neapoli an. 1742. excusis animadvertit ex eadem Clericorum Regularium familia doctus P. Gradonicus in Italica epistola Brixia an. 1750. edita *sopra tre punti concernenti la quistione del Probabilissimo, e del probabiliorismo pag.* 37. Quid ? quod ne ipsum quidem Ven. Cardinalem Thomasium ab ea abhorruisse opinione multa persuadent, quæ idem Gradonicus expendit p. 40. et seqq.

§. 17. ubi hanc sententiam multiplici ratione, et auctoritate confirmat. Tum in Appendice ad tit. 1. Candidi Philalethi argumenta dissolvit, ac de ista opinione ita pronuntiat n. 2377. „ Sententia asserens in quæstione de sola honestate, vel turpitudine actionis, vel omissionis, licitum esse in praxi sequi opinionem probabilem, etiam minus tutam, relicta probabiliore, et tutiore, hodie videtur (ut supra in titulo nu. 131. et 137. notavi) moraliter certa, cum nitatur validissimis fundamentis, et fortioribus, quam opposita. *Et paullo post* : Non solum hodierni temporis Scriptores, Theologi, Summistæ, Canonistæ, et Jurisperiti, et omnes publici Professores Theologiæ Moralis præfatam sententiam docent in publicis Academiis, et privatis Scholis; sed et apud omnes Confessarios sæculares, et Regulares, apudque quoscumque doctos, et simul probos in toto orbe Christiano nihil magis decantatum, quam licitum esse in operando sequi quamcumque opinionem probabilem, dummodo sit probabilis, etiam minus tutam, ubi non agitur de valore facti, vel de damno insequendo, sed de sola honestate operationis.

Quæ duobus verbis expressit Homobonus de Bonis, ejusdem Ordinis Clericus Regularis, et in Metropolitana Ecclesia Bononiensi Pœnitentiarius, in Commentariis de examine Ecclesiastico tract. 12. cap. 4. q. 17. resolut. 6. *Resolutum est*, inquit, *in foro conscientiæ probabilem opinionem*, *relicta etiam probabiliori*, *nos amplecti posse* [1].

Stephanus Spinola Congregationis Somaschæ, non minus doctrina, quam generis claritate nobilis, super hac quæstione, aliisque finitimis eruditissimum opusculum edidit Genuæ anno 1648, hac inscriptione : *de libera, et prudenti agibilium electione in Moralibus.* Quo in opere jam inde ab initio, sive in ipsa præfatione asserit, *opinionem hanc recentiorum omnium calculo, et universali pæne populorum usu confirmatam esse*. Et disp. 3. sect. 4. eam sic exprimit : *Et licite, et sine peccato possumus in praxim deducere opinionem*, *quam putamus minus probabilem*, *etsi concurrat cum probabiliori*. Quam assertionem probat multiplici auctoritate, et ratione. Tum sect. 5. 6. et 7. Candidi Philalethi argumentis accuratissime respondet.

Adstipulantur eidem sententiæ doctissimi viri ex variis Congregationibus Oratrii. Petrus Morinus Congregationis Oratorii D. N. Jesu Christi Presbyter l. 8. de pœnit. cap. 4. postquam num. 16. 17. et 18. ex S. Augustino, S. Thoma, et Clemente tertio docuit in dubiis tutiorem partem esse eligendam: num. 19. ad hanc de opinione probabili quæstionem delabitur, et cum Suarez quibusdam in rebus necessarium esse opinionem probabiliorem minus probabili præferre, in aliis vero minime asserit is verbis, „ Franciscus Suarez tract. 3. ad 1. 2. disput. 12. sect. 6. num. 10. prudenter mihi videtur circumscribere casus, in quibus necesse est opinionem certam præferre probabili, et probabiliorem minus probabili. Mihi enim videtur certum, et evidens aliquando probabilia certis præferri posse. Quibus igitur indiciis, et argumentis hæc dignascemus ? Quando scilicet, inquit Suarez, ex justitia, vel charitate tenemur vitare damnum, quod in re ipsa subest, vel periculum ejus etc.

Franciscus Merolla Congregationis Oratorii Neapolitani Presbyter tom. 1. Theol. Moral. disp. 3. cap. 4. num, 24. Tertia sententia, *inquit*, quæ videtur mihi verissima, docet licitum esse operari juxta aliorum opinionem probabilem, et minus tutam, relicta propria

1 Adde et ex Clericis Regularibus Minoribus P. Cajetanum Corazzam iu Urbano Collegio *de propaganda fide* Sacræ Theologiæ Lectorem, supremæ Inquisitionis Qualificatorem, et Cleri Urbis Examinatorem Apostolicum in *Tractatibus Theologicis-Moralibus de Conscientia* Venetiis a. 1735. excusis *Tract.* 5. *pag.* 63. Eruditissimos quoque non prætermittam ex Congregatione Matris Dei Scriptores Constantinum Roncagliam, et Joannem Dominicum Mansi. Et Roncaglia quidem eo pluris faciendus, quod, ut ipsemet fatetur, quum antea Probabilioristicæ sententiæ esset addictus, inter audiendas confessiones agnovit, nihil ea minus aptum ad consulendum animarum saluti. Vide sis præclaram P. Bovii dissertationem. Illud ego animadverto, Probabilioristas quoque homine Probabilista gloriari, qui ad eorum castra transfugerit, Aguirrio nempe Cardinale; sed pluris habendam Roncagliæ a Probabilioristis defectionem, quam Aguirri a Probabilistis facile adsentietur non insanus quisque, qui noverit, hunc fateri (quod supra a Genuensibus Benedictinis adnotatum vidimus), se controversiam hanc minus accurate perpendisse; illum vero nonnisi post diligens examen, et (quod gravius est) sacri Tribunalis experientia edoctum Probabiliorismum abjecisse. Hic ille Roncaglia est, qui elegantissimas doctissimi Segnerii de probabilitate epistolas frustra a Concina petitas, nec umquam sine adgressoris dedecore petendas Lucensibus typis evulgavit. Quod vero ad P. Johannem Dominicum Mansium adtinet, omnigena litteratura celeberrimum Virum, quanto ille Probabilistas studio prosequatur, cum ex ejus editis libris constat; tum maxime ex præclaris in Probabilismi defensores meritis; quibus de caussis historicum Probabilismi in se vehementer commovit.

tutiore, et quam probabiliorem esse sibi persuadet. » Citat pro ea auctores vigintiquinque, additque, *et alii*: eandem probat tribus argumentis, et præcipue adversariorum objectioni respondet.

Petrus Paulus Guazzinus Congregationis Oratorii Civitatis Castelli in tractatu morali lib. 2. cap. 26. n. 14. *Secundo dico, quod sequi opinionem minus probabilem, etiamsi minus tuta sit, non est illicitum.* Quod unica quidem ratione, sed gravissima auctorum triginta auctoritate probat.

Potest his adjungi Josephus de Januario Neapolitanus Congregationus Piorum Operariorum in Resolutionibus variis editis Neapoli 1649. resolut 61. n. 5. pag. 268. *Sequi probabilem opinionem*, inquit, *relicta probabiliori, tutissimum est in conscientia.* Citat auctores septem, additque: *et alii apud istos* [1].

CAPUT VII.

Plurimi ex omnibus Orbis Christiani nationibus clarissimi Doctores, easdem sententias tenent.

Multos utriusque opinionis celeberrimos defensores una nobis suppeditat Hispania. Martinus Aspicuelta Navarrus, qui merito *doctissimus, et piissimus* a Bellarmino appellatur de pœnit. dist. 5. n. 58. ita loquitur. „ Respondeo secundo negando semper tutiorem partem eligendam esse; quoniam satis est eligere tutam, ut erudite, et utiliter declarat Antoninus, et facit glossa recepta, quæ secunda est, quam dicit singularem Alexander. Quamquam verum est eum peccare mortaliter, qui facit aliquid dubitans, an sit peccatum mortale, nec ne juxta illud: Qui amat periculum peribit in eo. Sed aliud est dubitare, an tale quid faciendum sit, aliud credere ratione probabili, et auctoritate alicujus illustris Doctoris admonente, ut pulchre in loco præcitato declaravit Antoninus, et nos latius, et magis ad vivum disputabimus super illis verbis: Tene certum, et relinque incertum; et resolutius post hæc tradidimus in Manuali Confessorum.

Primus locus, quem ex suis operibus Navarrus hic citat, sumitur ex distinct. 7. de pœnit. n. 3. ubi sic habet: „ Sexto infertur per hunc textum minime probari teneri nos, sed tantum consilio regulariter ad eligendum in rebus agendis tutiorem partem, nisi aliud ad id nos urgeat præceptum. Infertur autem in hunc modum: Nam omnia jura, quæ habent, in rebus agendis partem eligendam esse tutiorem, significant, ut partem illam eligamus, quæ animæ utilitati est certior: at supra dictum est, consilium tantum esse, etiam in spiritualibus, ut certiora minus certis præeligamus; ergo consilium tantum, et non præceptum fuerit tutiorem partem eligere „. Locus alter petitur ex Manuali cap. 27. n. 288. ubi quæ de meliori opinione deligenda pluribus disseruerat, ita restringit: „ Quamvis in foro contentioso regulariter prædicta observanda sint, in foro tamen conscientiæ ad effectum non peccandi sufficit eligere pro vera opinionem ejus, quem merito censemus idonea ad id scientia, et conscientia præditum. „

Tuetur illud ipsum Petrus Navarra, cujus summa est apud doctos auctoritas, lib. 3. de restitutione cap. 1. n. 237. editionis Toletanæ anni 1597. p. 140. *Juxta communiorem*, inquit, *Theologorum sententiam sufficit ad securitatem conscientiæ opinioni probabili se conformare, etiamsi sit minus probabilis.*

Joannes Medina celeberrimus in Academia Complutensi Theologiæ Professor, Codice de rebus restituendis, quæst. 22. de rebus per ludum acquisitis, editionis Ingolstadiensis. ann. 1581. p. 148. quærit: „ Quid agendum sit in casu, quo Doctores varia opinentur; *atque ubi affirmavit*, durante dubio hominem teneri id illud, quod tutius esse cognoverit, *subdit*: Poterit tamen, dubio deposito, illi opinioni adhærere, quam viderit, aut audierit a Doctoribus fide dignis approbari, quibus se tute poterit conformare: et quia non video

1 Adsunt et ex aliis Religiosis ordinibus Probabilismi defensores. Nam illum tuetur P. Augustinus Michael Canonicus Regularis Collegiatæ E. Understorfflensis in *Theologia Canonico-Morali, seu perfecta, et practica instructione Sacerdotis Curati* Augustæ Vindelicorum an. 1707. excusa. Præterea in *Theologia Morali Universa* Venetis typis an. 1728 divulgata eidem adhæret sententiæ R. P. D. Leonardus Jansen Ordinis Præmonstratensis *Tract. de Consc. Casu* III. n. XI., proque illa præter ceteros citat Salmanticenses in 1, 2. Tit. II. dist. 7. dub. 2.

Addamus etiam Theologum Ordinis Servorum B. M. V., aut potius plures, ac primores ex eo ordine Patres. Nam in Thesibus Œniponti propugnatis a. 1687, mense Maio a P. Pio Maria V Vegschaider ejus Ordinis *sub præsidio R. ac Religiosi Patris Damiani Mariæ Frend* ejusdem Ordinis in Provincialibus Comitiis, hanc reperio in Tractatu *de Actibus humanis*. n. 29. propositionem: « licitum est in operando sequi quamcumque sententiam » Theologiæ probabilem, relicta probabiliore, et tutiori, si » agatur de sola licentia actus, secus si agatur de valore » rei. »

auctoritatem, aut rationem convenientem ad tenendum, esse de salutis necessitate præfatum lucrum restituendum, opinioni liberanti potius, quam condemnanti arbitror adhærendum.

Subscribit eidem opinioni Ludovicus Montesinus, quem Basilius Pontius l. 10. de Matrim. c. 15. n. 1. appellat *insignem Magistrum Complutensem, non minus moribus quam doctrina.* Nam in commentariis ad 1. 2. disp. 29. qu. 5. §. 3. quærit: *Utrum licitum sit operari juxta opinionem minus probabilem, et minus tutam.* Quam quæstionem ita decidit n. 172. *Dicendum nobis est primo, vir litteratus licite operatur sequendo opinionem minus probabilem, et minus tutam. Jam hæc sententia est communis in scholis, et late probat Medina etc.* Quod ubi pluribus argumentis effecit, et adversariorum objectiones dissolvit, alteram conclusionem ponit num. 177. *Dico secundo: etiam illitteratus, et indoctus licite potest sequi opinionem minus probabilem, et minus tutam,*

Plures pro ea sententia auctores citat Joannes Sanchez Abulensis disp. 42. de Sacramentis num. 12. *licitum esse*, inquit, *sectari opinionem minus probabilem, relicta probabiliori, docent Mercado etc.*

Prius idem fecerat Nicolaus Garcias tract. de benef. part, 11. cap. 5. n. 361. *potest*, inquit, *sequi opinio probabilis, relicta probabiliori, ut tenent Armilla, Bartholom. Medina etc. et recentiores communiter.*

De eadam quæstione ita pronunciat Hieronymus de la Rua, Theologiæ in Schola Toletana olim professor tom. 2. Theologicarum Controversiarum, sexta Controvers. dub. 6. pag. 182. editionis Matritensis anni 1620. *Dico quinto, posse aliquem bene operari contra opinionem probabiliorem, et contra opinionem tutiorem, sequendo tamen opinionem, et tutam.*

Concinnit Petrus de Ochagavia Salmantinæ Ecclesiæ Theologus in tractatu de Sacramentis, de Baptismo quæst. 11. n. 11. ,, Licet operans, *inquit*, in aliis rebus satisfaciat suæ conscientiæ, et obligationi, sequendo opinionem probabilem, etiamsi sit minus tuta, quia rigorosum, et intolerabile essst semper operari secundum opinionem probabiliorem, et tutiorem ; non tamen in re tanti momenti, qualis est Baptismus etc.

Idem sentit Joannes Egidius Trullench S. Theologiæ in Academia Valentina Doctor, in opere Morali Venetiis edito anno 1643. t. 2. lib. 8. cap. 1. dub. 6. n. 1. *Suppono*, inquit, *loquendo generaliter, et in communi, in Moralibus licitum esse cuilibet sequi opinionem probabilem, et minus tutam, relicta probabiliore, et tutiore.* Quam in rem auctores decem, et rationes duas producit.

Similimam assertionem ponit Josephus Rocafal Valentinæ et ipse Academiæ Doctor Theologus, in praxi Theologiæ Moralis. 3. part. tract. de Conscientia lib. 3. cap. 6. n. 49. pag. 359. *Quando sunt duæ opiniones inæqualiter probabiles, licite quis aget formando dictamen juxta opinionem minus probabilem, relicta probubiliori. Ita communiter Doctores etc.* Quod triplici ratione probat.

Sic etiam Joannes Guttierez lib. 1. canon. quæst. cap. 13. n. 23. *Quando* inquit, *super aliquo puncto sunt diversæ sententiæ auctorum, ambæque probabiles, poterit unusquisque suam conscientiam conformare cum qua voluerit earum.*

Docet, quoque Joannes de Solorzano lib. 3. de Indiarum jure cap. 2. n. 38. ,, Securos esse, qui opiniones dumtaxat probabiles amplectunur, etiamsi aliæ tutiores, et probabiliores existant, præsertim ubi non de facto, sed de jure dubio, et ejus interpretatione, aut intelligentia tractatur, de quo videnda sunt quæ late, et erudite tradunt Theologi recentiores post D. Thomam in 2. 2. quæst. 63. art. 4. et Quodlib. 8. artic. 3. D. Antonin. 1. part. tit. 3. cap. 10. circa finem etc.

Disertissime eamdem sententiam tuetur Joannes Machado celeberrimus in utroque orbe Doctor, cum in Limensi primum Academia, deinde in Salmanticensi summa ingenii, et doctrinæ laude floruerit. Nam in opere hispanice edito, quod inscribitur *Perfectus Confessarius*, sic habet discursu practico art. 3.

Dico communiorem esse, et magis receptam a Doctoribus sentententiam, licere, et tutum esse in conscientia sequi minus probabilem opinionem, relicta probabiliore, sive sit ista propria, sive aliorum, et quamvis minus probabilis opinio quam sequetur, minus secura, aut magis secura sit, aut doctus, vel ignarus sit qui eam sequetur.	Digo que la mas comun, y recibida de los Doctores ser licito, y seguro en conciencia seguir la opinion menos provable dexando la mas provable, o sea esta propria menos segura, o de otros; Y aunque la opinion menos provable, que seguiere, sea mas segura, o menos segura, o sea docto, o ignorante el que la seguiere.

Pro qua sententia auctores citat quadraginta quinque [1].

Non dissentiunt Italici Doctores, quos inter et rerum pro Apostolica Sede gestarum gloria, et ingenii, ac doctrinæ laude eminet Alexander Pesantius Romanus, qui in Commentariis Theologicis Paullo v. nuncupatis ad 1. 2. quæst. 19. art. 6. disp. 2. n. 3. ita loquitur: » Dico, quoties opinio, quæ ait aliquid non esse peccatum, est communis apud Doctores, vel quamvis non sit tam communis, quam contraria, si est aliquorum peritorum, neque habetur pro improbabili, potest quivis doctus illam sequi. *Et paullo post*: potest prætera aliis consilium dare secundum eamdem opinionem.

Ludovicus Carbo publicus in Gymnasis Prusino Theologiæ Professor, *Magnæ vir integritatis, ac doctrinæ*, teste Possevino, *et operibus multis, quæ summa cum laude in lucem emisit, eximius, atque præclarus*, ut ait Antonius Rosatus in epistola ad Cinthium Aldobrandinum Cardinalem, in Summa tom. I. part. I. cap. 14. editionis Venetæ anni 1606. pag. 157. Controversiam hanc data opera examinat ac de ea sic pronunciat: *licet sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori*. Quod triplici ratione confirmat.

Brevissime illud ipsum affirmat Lelius Zecchus clarissimus Theologus in Summa Moralis, Theologiæ, Clementi VIII. dicata ann. 1598. Sic enim habet. t. I. de Regulis humanorum actum cap. 4. n. 7. *Quando omnes opiniones habent graves auctores, et probabiles rationes, potest licite quis eligere quamcumque vult* [2].

Postremi sententiam dicent Belgæ Theologi in quibus excellit Joannes Vigers qui teste Valerio Andrea in Bibliotheca Belgica, *non minus vitæ probitate, quam doctrina emicuit, et scholam Theologicam Lovaniensem Professor Regius annis continuis vigintisex docendo, scribendoque illustravit*. Copiossisime quæstionem hanc pertractat in 1. 2. q. 16. art. 6. dub. 6. Quid autem sentiat sic exponit: » Dico quarto, quando ex utraque parte sunt opiniones probabiles, quarum una est probabilior, et altera minus probabilis, possum in actionibus moralibus sequi minus probabilem, modo vere, et absolute probabilis sit, non tantum quando minus probabilis tutior est, vel quando ab operante habetur uti probabilior, sed etiam quando est minus tuta, et habetur ab operante tamquam minus probabilis.

Mens est eadem Guillelmi Merceri, quem et Aubertus Miræus in Bibliotheca asserit Theologiam Lovanii docuisse *primo in Abbatia Nobili S. Gertrudis annis octo, postea Regiis auspiciis in Scholis publicis totos viginti et octo annos*; et Valerius Andreas multis, planeque admirandis virtutibus præditum fuisse testatur. Sic enim habet in commentariis ad 3. partem S. Thomæ Lovanii editis anno 1630. pag. 382. ,, Si pœnitens adhæreat opinioni probabili, et contrariam probabiliorem Confessor judicet, debet Confessor eum absolvere. Ratio est, quia cum pœnitens operetur ex opinione probabili, est bene dispositus.

Eidem quæstioni similiter respondet David a Mauden, cujus *eruditionem, et præclarissimum* opus in Decalogum mirifice commendat Michael Ophovius Episcopus Buscoducensis in iis litteris, quæ præfiguntur alteri ejusdem auctoris volumini inscripto : *Speculum aureum vitæ Moralis*. Sic autem loquitur discursu 2. in Decalog. pag. 1031. col. 2. *Confessarius potest, et tenetur sequi opinionem probabilem pœnitentis, relicta sua probabiliori*.

Franciscus Sylvius, qui texte Valerio Andrea Duacenam Theologiam *Professor Regius, atque ordinarius triginta, et eo amplius annos cum docendo, tum scribendo mirifice illustravit*, diligenter de hac quæstione disputat in 1. 2. ad q. 19 art. 5. quæst. 9. Mentem autem suam sic exponit conclus. 3. *Quando sunt duæ opiniones vere probabiles, licitam est relicta probabiliori sequi minus probabilem, sive hæc, quæ minus probabilis est sit tutior, sive non; Ita sentiunt Medina, Bannecius etc.* atque hanc assertionem suam triplici ratione confirmat.

Amplectitur eamdem sententiam Gaugericus Hispanus natione Belga, professione Theologus Duacenus in additionibus ad Summulam Cajetani verbo ,, opinionis usus. Quando, *inquit*, duarum opinionum contrarium utraque tamquam probabilis a Doctoribus admittitur, non necessario eligi debet

1 In eadem fuit sententia D. Franciscus Perez, qui anno 1697. salmanticæ edidit *Lydium Lapidem recentis Antiprobabilismi*.

2 Adde Carolum de Paccio Presbyterum Capuanum in *Selectis Casuum Conscientiæ reconditorum* Neapoli editis 1652. p. 232. Neque dissentiunt Germani. Hos inter Jodochus Lorichius in Friburgenti Academia Theologiæ Professor in *Novo Thesauro utriusque Theologiæ* Friburgi in lucem emisso an. 1609. T. 2. verbo *Opinio*.

tutior, et probabilior, sed potest alterutri earum quisque se conformare, dummodo sibi persuadat, eam, quam amplectitur esse probabilem, eique assentiatur, tamquam sufficienter fundatæ, quamvis forte contrariam propter urgentiores rationes existimet esse veriorem. Ita Medina loco supra citato. Neque hoc contrarium est supradictis, videlicet quod in dubiis eligenda sit pars tutior, quia quando utraque pars est probabilis, et sufficiender fundata (sicut hic ponimus) neutra censetur esse dubia, sed habet utraque certitudinem moralem.,,

His adjungi debet Richardus Hallus, natione quidem Anglus, sed diuturna commoratione Belga, ut constat ex Joanne Pitseo, qui et *multiplicem ejus eruditionem* commendat, tract. de conscientia lib. 2. c. 9. ait: *Magnorum virorum auctoritate fulti, statuimus satis esse sequi opinionem alicujus probabilem, ut ad eas latebras non confugiamus, quibus quidam investigandam probabiliorem esse contendunt.*

CAPUT VIII.

Concluditur, sententias illas, quamvis a doctissimis quibusque S. J. Theologis defendatur non esse tamen eorum proprias: imo Soc. Jesu propemodum singulare fuisse easdem opiniones tum variis modis temperare, tum etiam oppugnare.

Tam copiosa utriusque sententiæ defensorum multitudo, quæ altero tanto major evadet, cum auctores omnes ab istis indicatos nactus fuero, adeo certum me, ac securum victoriæ fecit, ut non dubitem palam, et aperte profiteri celeberrimos Soc. nostræ scriptores istis opinionibus adhæsisse. Sic docuit Franciscus Suarez, quem et Paulus Quintus Pontifex Maximus *Doctorem eximium*, et Alphonsus Castelbrancus Conimbricensis Episcopus *communem ætatis suæ Magistrum* appellavit. Nam tract. 3. in 1. 2. disput. 12. sect. 6. quod universe statuebat Medina, *licere uti opinione probabili, relicta etiam probabiliori*, fatetur in iis opinionibus esse verum, *quæ versantur circa jus ipsum, scilicet an hoc sit prohibitum, vel præceptum, nec ne.* Sic etiam Vasquez in 1. 2. disp. 62. c. 4. n. 14. Valentia in 1. 2. disp. 3. quæst. 14. puncto 4. Tannerus disp. 2. de actibus humanis q. 4. dub. 4. Granaco in 1. 2. tract. 12. disp. 4. sect. 3. n. 23. Lessius l. 2. de justitia, et jure cap. 29. n. 68. Becanus in summa, parte 2. c. 4. q. 9. n. 15. Turrianus in 2. 2. disp. 13. dub. 3. n. 21. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. unica sect. 6. Coninch. tom. 2. de Sacrament. disp. 34. n. 84. Oviedo in. 1. 2. tract. 3, Controv. 3. puncto 2. Arriaga in 1. 2. disp. 24. sect. 1. Pallavicinus in 1. 2. disp. 9. q. 4. art. 4. Henriquez l. 14. c. 3. n. 3. Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 9. n. 14. Azor. l. 2. institut. moral. cap. 16. q. 3. Laymann tract. 1. cap. 5. §. 2. n. 7. Filliucius tract. 20. in Decal. c. 4. n. 128. Reginaldus in praxi fori pœnit. lib. 13. c. 10. sect. 2. Gordonus lib. 1. q. 9. n. 33. a Castro Palao parte 2. disp. 2. puncto 2. Baldellus l. 4. disp. 12. n. 1. Bresserus lib. 3. de conscientia cap. 8. aliique complures.

Quamvis tam multi Soc. nostræ scriptores sententias illas amplexi sint, nego tamen eas ipsorum proprias. Quis enim tam inique sentiat, ut illis singulariter adscribendum putet, quod ab aliis Ordinum omnium, ac Nationam Theologis, et doctrinæ fama clarissimis, et numero propemodum infinitis, incredibili, planeque admirando consensu propugnatum viderit? Accedit, quod plerique ex auctoribus a me productis posteriorem sententiam, quæ et priorem continet, non modo defendunt, sed etiam in omnibus Europæ Scholis et Academiis doceri profitentur. Nam ex Gallia Isambertus exclamat: *ita communiter Doctores.* Ex Hispania veao Ludovicus Montesinus, Petrus Navarra, et Gregorius Martinez: *hæc sententia est communis in Scholis, hæc est communior Theologorum sententia, hæc est sententia communis.* Ex Italio Martinus Bonacina Episcopus, Jacobus Raggius, et Angelus Bossius: *ita communiter Theologi, iique, ut ita dicam infiniti, ita omnes publici professores Theologiæ;* denique ex Germania Joannes Caramuel Episcopus: *illa sententia hodie est omnium.*

Fatebitur forsan aliquis sententiam hanc in omnibus Orbis Christiani Academiis dominari; sed in eas a Societatis Nostræ Theologis introductam esse lamentabitur. Quod etsi a quibusdam iracunde, et atrociter expostulari soleat, caret tamen omni probabilitatis specie ac colore; imo apertæ falsitatis convinci nullo negotio potest. Nam, ut omittam antiquiores Episcopos, et Doctores, qui primam opinionem manifeste tuentur, et isti non mediocriter favent: demonstratum est superius, Franciscum Victoriam, Bartholomæum Medinam, Ludovicum Lopez, Bartholomæum Ledesmam, aliosque doctissimos Thomistas, multo ante eam perspicue, et acriter defendisse,

quam ab ullo nostrarum esset propugnata. Quamobrem Gabriel Vasquez, qui inter primos Soc. Jesu Scriptores eam sub finem superioris sæculi amplexus est, ait in 1. 2. disp. 62. cap. 4. n. 14. *in scholis multo ante communem fuisse*. Quod ab eo vere affirmari non dubitabit quisquis recordabitur Michaelem Salonium, et Petrum Navarrum ante Vasquez scripsisse hanc esse *communem Theologorum sententiam*.. Unde et Salonius eo loco, quem cap. 6. protuli contra adversæ opinionis defensores *hoc argumentum ad hominem*, ut appellant, deduxit. *Eligenda est opinio, ut volunt probabilior : sed quod liceat amplecti probabilem* (dimissa probabiliori) *est opinio probabilior; cum habeat plures. et gravissimos auctores, et firmiora fundamenta, quam opposita, ut ex progressu hujus disputationis constat*; ergo etc.

Fracta est, opinor, procax, et inverecunda Montaltii calumnia : placet tamen ad eam magis, ac magis obterendam paucis demonstrare, adeo Societatis nostræ proprium non fuisse, tueri *ex duabus opinionibus probabilibus licitum esse minus tutum, et minus probabilem amplecti*; ut ipsi propemodum singulare fuerit, communem illam sententiam, quam in Theologorum scholis dominantem reperit, tum pluribus adhibitis temperamentis mollire, tum etiam penitus oppugnare. Ac primum quidem ostendi perfacile potest, si recorderis antequam libris editis quæstionem istam Scriptores nostri attingerent, Theologos communiter docuisse cum Bartholomæo Medina in 1. 2, ad qu. 19. art. 7. concl. 3. et 4. hanc sententiam : *In omnibus negotiis, etiam magni momenti, ei in maximam injuriam tertii, atque adeo et in materiis Sacramentorum, locum habere*. Quamobrem cum anno 1592 scribebat Salonius, plures auctores pro hac sententia, quam pro opposita stare, de illa loquebatur, quatenus ipsos quoque Judices comprehendit. Sic enim habet in ea conclusione, quam verbis paullo ante citatis confirmat : *Quando sunt duæ opiniones ex parte Juris, altera tamen probabilior, potest Judex in judicando, et quivis fidelis in suis privatis actionibus, dimissa probabiliori, eligere probabilem*. Hinc est etiam quod Petrus Ledesma, qui eodem tempore florebat, cum eo loco, quem superius cap. 5. descripsi, opinionem illam Judicibus singulariter accommodat, ait : *Hanc sententiam tenet Magister Medina, et Orellana, et alii multi Doctores, præcipue discipuli S. Thomæ* : Constat igitur hanc fuisse communem Theologorum sensum ante annum 1592. Videndum est modo quam singulari, planeque admirando consensu Suarez, Vasquez, Sanchez, aliique Societatis nostræ Theologi, qui paullo post de his rebus scribere cœpeurunt, sententiam illam variis modis temperare, et plures ejus partes oppugnare conati sunt.

Primo falsam esse contenderunt *in materia Sacramentorum*. Suarez enim t. 3. in tertiam partem, edito anno 1594. diserte id docet dis. 16, sect. 2. quod et repetit tract. 3. in 1. 2. disp. 12. sect. 6. cum ait : *in opinionibus de Sacramentis* locum habere quod dixerat : *sæpe et justitia, vel charitate teneri hominem perferre opinionem certam probabili, et probabiliorem minus probabili*. Idem affirmat Vasquez in commentariis ad 1. 2. editis anno 1598. Sic enim habet disp. 64. c. 3. n. 1. *Nunc de opinione probabili, considerata obligatione qua quis ex charitate debet indigent providere remedium salutis per Sacramenta, dicendum est. In hoc autem casu existimo, neminem satisfacere huic obligationi charitatis, si sequatur opinionem probabilem, imo etiam probabiliorem minus tutam, cum potest tutam eligere, et sequi*. Idem sentiunt Sanchez [1] l. 1. in Decal. c. 9. n. 34. Granado in 1. 2. tract. 2. disp. 4. sect. 4. n. 36. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. unica sect. 10. Becanus in Summa parte 2. c. 4. q. 9. n. 10. Filliucius tract. 21 in Dec. c. 4. n. 138. Laymann tract. 1. c. 5. §. 5. Reginaldus in praxi fori pœn. l. 13. c. 10. sect. 1. n. 99. Gordonus l. 9. q. 9. n. 30. Oviedo in 1. 2. tract. 5. Controv. 3. puncto 4. Amicus in 1. 2. disp. 15. sect. 3. n. 59. Arriaga in 1. 2. tract. de humanis actibus disp. 24. sect. 4. Palavicinus in 1. 2. disp. 9. q. 4. ar. 2. n. 5. Bresserus l. 3. de conscientia c. 9. Emmanuel Mascarenthas trac.. 1. de Sacram. disp. 2. c. 5. Busembaum l. 1. tract. 1. c. 2. dub. 2. n. 6. aliique permulti.

Secundo alteram ejusdem sententiæ partem, quæ Judices spectat, acerrime oppugnarunt. Suarez locis proxime citatis firmissima fundamenta ponit, ex quibus mauifeste colligitur, quod disp. 13. de charit. sect. 6. n. 3. docet in hæc verba : *In sententiis ferendis, sequenda est semper Judici probabilior pars*. Idem affirmant Vasquez in 1. 2. disp. 64. c. n. 5. Va-

1 Vide elegantissimum P. Lecchi librum inscriptum *Avvertenze Theologiche*, quo loco P. Sanchez defendit a P. Concinæ accusatione.

lentia in 2. 2. disp. 5. q. 7. punct. 4. Sanchez l. 1. in Dec. c. 9. n. 47. Tannerus in 2. 2. disp. 4. q. 4. dub. 6. 128. Becamus in Summa, parte 2, tract. 1. c. 4. q. 9. n. 14. Coninch. de Sacrament. disp. 34. dub. 10. n. 91. Granado in 1. 2. Controv. 12. disp. 4. sect. 4. num. 39. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. unica sect. 12. n. 116. Filliucius tract. 21. in Dec. c. 4. n. 144. Laymann tract. 1. c. 5. §. 3. n. 16. Reginaldus in praxi fori pœnit l. 13. c. 10. sect. 2. n. 99. Gordonus lib. 1. q. 9. n. 34. Castro Palao t. 1 disp. 12. puncto 10. n. 2. Amicus in 1. 2. disp. 15. sect. 4. n. 81 Baldellus l. 4. disp. 15. n. 8. Bresserus l. 2 de conscientia cap. 14. Fragosus de Regimine Christianæ reipublicæ part 2. l. 4. disp. 10. n. 198. Martinus Perez de pœnit. disp. 33. sect. 4. Palavicinus in 1. 2. disp. 5. quæst. 4. art. 4. aliique plurimi.

Tertio eamdem opinionem respectu Medicorum falsam esse docuerunt. Nam de illis quoque Suarez agit cum tract. 3. in 1. 2. disp. 12. sect. 6. statuit, plerumque ex justitia, vel ex charitate *teneri hominem præferre opinionem certam probabili, et probabiliorem minus probabili*, Vasquez vero in 1. 2. disp. 64. c. 4. n. 23. ait : *In hac re servare debet Medicus regulam, quam diximus a Ministro Sacramentorum servandam esse, ut non sequatur opinionem probabilem dumtaxat cum aliquo periculo in re, relicto eo, gaod omnino certum est, et sine periculo; alioquin eum non satisfacturum præcepto, quo debet subvenire proximo.* Consentiunt Granado in 1. 2. trac. 12. disp. 4. sect. 4. n. 41. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. unica sect. 14. concl. 2. Sanchez l. 1, in Dec. c. 9. n. 41. Layman trac. 1. c. 5. §. 3. n. 15. Filliucius t. 2. tract. 21. c. 4. n. 151. Becanus in Summa parte 2. tract. 1. c. 4. q. 9. n. 14. Reginaldus in praxi fori pœnit l. 23. sect. 1. n. 99. Gordonus l. 1. q. 9. n. 30. 34. Bresserus l. 3. de Conscientia c. 12. n. 125. Busembaum l. 1. tract. 1. c. 2. sub finem, et alii multi.

Quarto eandem sententiam, qua parte Magistros, ae præceptores spectat, refutarunt. *Tenetur præceptor*, inquit Suarez in 1. 2. tract. 3. disp. 12. sect. 6. c. 9. *saniorem, et veriorem doctrinam docere : in quo potest per gradus peccare juxta materiæ qualitatem.* Quod ex generali principio jam sæpius indicato, ita Becanus deducit in Summa parte 2. c. 4. q. 9, n. 14. *Tertio sequitur, præceptorem teneri docere sententias, quas credit esse probabiliores, et adhibere moralem diligentiam, ut veritatem assequatur : quia alioquin injuriam facit discipulis.* Idem asserit Filliucius tract 21. in Dec. c. 4. n. 148. Baldellus l. 4. disp. 13. n. 2. Bresserus l. 3. de Conscient. c. 18. n. 179. Gordonus l. 1. q. 9. n. 30. Neque dissentit Sanchez, cum l. 1. in Dec. c. 9. n. 26. post Salam ait, *Præceptores sæpe opinionem suam singularem tacere debere; ne cum aliorum scandalo ab opinione communiter recepta devient.* Nam continuo subjungit, eos peccare, quando absque ulla caussa justa excusante, sententias illas docent, quas minus probabiles arbitrantur.

Vides quam impense doctissimi quoque Societatis nostræ Scriptores, duce Suarez, communem illam de opinione minus tuta, et minus probabili sententiam, quam in scholis regnantem invenerant, ea parte moderari studuerint, quæ res ipsas, et damnum ex iis natum respicit. Superest modo, ut ostendam, Societati Jesu propemodum singulare fuisse eandem sententiam, quatenus præcise jus ipsum, ac præceptum spectat, penitus oppugnare. Neque vero mihi laborandum magnopere fuit, ut illud demonstrem : ex ipso Wendrokio cognosci facile potest. Cum enim aliquem inter recentiores Theologum quæreret, ex quo jam parata ad hanc opinionem, ut a nobis explicata est, oppugnandam arma mutuaretur, unum reperit Paullum Comitolum, quem et appellat pag. 90. (sed flagitiose dissimulat nostrum fuisse) et ex quo verbatim describit veterum Theologorum nomina, et loca, quæ pro contraria opinione ibidem percenset. Certe ab annis octoginta tanto consensu in omnibus Theologorum scholis recepta est illa sententia, ut qui superius allegati sunt auctores tam multi (quorum plerique accuratissimum illorum Cathalogum texuerunt, qui hanc Controversiam attigere) duos tantum ex recentioribus Theologis apertos ejus impugnatores nominent : Paullum Comitolum [1] e Societate Jesu, qui l. 5. respons. Moral. q. 5.

[1] Ante Comitolum censendus fuerat Jesuita Ferdinandus Rebellus T. I. *de Justitia, et jure* an 1608. Huic et Comitolo accessit an. 1642. Andreas Blanchus sub fictitio *Candidi Philalethis* nomine, sub quo quis lateret, ignoravit c. II de Champs. Ab anno vero 1659. quo auctor noster scribebat, plures prodiere Societatis Scriptores, ne ipso quidem Concina diffitente, qui Probabilismum acerrime impugnarunt, Gonzalez, Glizalda, Camargo, Gisbert, Mabtra, Bonet, Antoine, etc.

acriter, et generatim eam oppugnat, et Antonium Perez Benedictinum, qui in Laurea Salmantina, certam 10. dub. 2. c. 10. n. 55. multo remissius contra illam agit, docetque tunc tantum opinionem probabiliorem necessario præferendam esse, cum est longe probabilior. Fuit igitur Societati Jesu proprium, ac singulare postremis hisce temporibus Theologum ferre, qui et palam, et et acriter, et generatim sententiam, qua parte jus ipsum, ac præceptum respicit, oppugnaret.

APPENDIX.

De duobus Ordinis S. Dominici Theologis, quorum alter bellum indicit communi doctrinæ.

Cum hæc dissertatio typis ederetur, jamque postremum caput sub prælo esset : commodo in manus meas venerunt Dominicanorum libri duo; alter obsoletus, et præ nimia vetustate pæne detritus, recentissimus alter, et nondum compactus. Uterque in hanc Controversiam multa disserit, ex quibus pauca delibo.

Primus est *Consolatoruim timoratæ conscientiæ* ante annos ducentos conscriptum a Joanne Nider, quem Antonius Senensis in Bibliotheca, *Verum Speculum observantiæ regularis, et scientiarum omnium promptuarium uberrimum* appellat. Toto c. 11. probat *auctoritate antiquorum*, ac præcipue S. Thomæ, Villelmi Antissiodorensis, Ulrici, Monaldi, Humberti, et Villelmi glossatoris Raymundi : *Quod non semper oportet tutiorem opinionem eligere de necessitate salutis, sed sufficit tutam eligere*. Tum aliud caput sic inscribit : *Capitulum* 12. *probat idem auctoritatibus magis modernorum Doctorum*. Et jam inde ab ipso initio ait : *Goffridus de fontibus dicit : quod si quis confitens non habet conscientiam de aliquo actu, quem confessor opinatur esse peccatum, puta de Vitaliceis, et multitudine Beneficiorum, et similibus; quando confitentis talis opinio non procedit ex proterria, sed ex probabili ratione, debet eum Confessor generaliter in forma Ecclesiæ absolvere.* Simillima profert testimonia Bernardi Claromontensis, Petri Paludani, et Joannis de Erdenberg, *Doctoris*, inquit, *nostri Ordinis satis antiqui*. Quæ omnia cap. 13. plurimis rationibus confirmat [1].

Vix illum Joannis Nider librum percurreram, cum mihi oblatus est alter Julii Mercori Cremonensis de *praxi opinionum limitata*, qui recens prodiit Mantuæ cum honorifica approbatione Hieronymi Placentia Soc. Jesu Theologi. Non est mei instituri explorare quem firma sint ea argumenta, quibus tota parte secunda probare nititur ex duabus opinionibus contrariis probiliorem, ac tutiorem in praxi sequendam esse. Duo tantum obiter moneo. Primum est, eum parte 2. art. 26.

1 At, inquies, Niderus ipse in 9. præcept. 4. ait : *securiorem viam tenendam esse..... in dubiis enim securior via eligenda est.* Respondeo, Niderum de veris, ac propriis dubiis loqui, in quibus nemo Probabilistarum negat, tutiorem viam esse eligendam. Urges. Idem author c. 11. affirmat ubi in diversas partes abeant Scriptores, *cum bona conscientia posse quempiam tenere unam partem, dummodo bonam conscientiam seu fidem sibi formet de pro babiliori parte.* Fateor. At non de probabiliori directa loquitur Nider, sed de reflexa. Pluribus ostendo. I. ait Nider : *Potest quis tenere unnam partem alicujus opinionis, & secundum eam operari, saltem secluso scandalo.* At quei scandalo locus, si quispiam directe probabiliorem sequatur sententiam? II. Concedit Niderus, tum licere probabiliorem partem sequi, *præcipue ubi quis adhibet diligentiam quærendo, an liceat, nec invenit aliquid, quod eum sufficienter moveat, quod sit illicitum.* Putabat igitur Niderus probabiliorem opinionem non tanti ponderis esse, ut omne prorsus argumentum tolleret, quo hoc, illudve minime licere probaretur. Cur enim addidisset verbum *præcipue?* Quamobrem videant quæso Ballerinius, historicus Probabilismi, et ceteri Probabilistarum osores, num ex ipsorum sententia locutus fuerit Niderus, quum ipsi velint ex probabilioris opinionis conflictu probabilem sententiam ita infirmari, ut prudentem virum in suas partes trahere haud possit. III. Audiatur ipse Nider c. 13. *Intra contrarietatem opinionum eligens unam partem, tunc videtur Securus in conscientia, quando illa opinio non est evidenter contra Sacram Scripturam, vel determinationem Ecclesiæ,* (Numquid vero qui probabilem opinionem sequitur in eam sententiam abit, quæ sit evidenter contra Sacram Scripturam? etc. Imo vero ut probabilis opinio quæpiam sit, id ante omnia postulant Probabilistæ, ut ne scripturarum, aut Ecclesiæ auctoritati adversetur) *modo sciat vel per se, vel per alium, cui credit probabiliter* (non probabilius) *rationes contrarias solvere, quas videt, aut sciat alios prudentes eas contemnere, & abjicere; sed contentus esse debet certitudine morali, & pro posse formare bonam conscientiam.* (Vix Terillus clarius explicat reflexum conscientiæ dictamen) *in illa opinione, atque habere ita animum dispositum,* (utinam Probabilistæ omnes ita animo comparati sint!) *ut paratus sit obedire Ecclesiæ, si contrarium determinaverit.* Neque vero mirum esse debet Niderum, qui temporibus illis florebat, quibus Scholastica de Probabilismo controversia nondum exorta fuerat, verbis quandoque abuti; id enim in ceteris omnibus argumentis usitatum videmus, ut plures minus castigate loquerentur, cum ante enatas super iis rebus disputationes scripsere. Ceterum si R P. Historicus, aut alius quivis de Probabilistarum cœtu Niderum pro se stare omnino velit, habeat sibi illum, per me licet, dummodo P. de Champs in eo Probabilistis adscribendo ita errasse pronunciet, ut ejusdem erroris arguat Dominicanum, et Episcopum præclarissimum D. Acacium de Velasco, cui non secus ac P. de Champs Niderus est Probabilistis recentibus præivisse.

inter contrariæ opinionibus patronos appellare duos, aut tres recentiores Theologos, quos nec vidi, nec ab auctoribus superius productis citatos legi. Quamobrem facile adducor, ut credam eos cum Dominico Soto, quem et ipsis Mercorus adjungit, loqui tantum de judicibus, vel de factis ad aliena jura pertinentibus. Secundum est, eum part. 3. art. 7. in communem sententiam relabi, ac docere sæpius licitum esse sequi in praxi opinionem minus tutam, et minus probabilem : » Quando videlicet, *inquit*, minus probabilis ex motivo intrinseco per motivum extrinsecum redditur certa moraliter. Sit exemplum; pensatis rationibus intrisecis, an sit licitum in die festo opus servile per horam, pars negativa mihi videtur probabilior, et affirmativa minus probabilis. Si postea adverto, quod personœ, Religiosæ, doctæ, et Dei timorem habentes faciunt laborare suos famulos per horam in die festo, extra casum necessitatis. ex hoc exemplo, tamquam medio extrinseco possum sequi sententiam, quæ mihi minus probabilis apparet ex motivo intriseco. *Addit paullo post* Et quia plura sunt hujusmodi motiva extrinsequa, quæ operationes nostras moraliter possunt certificare, ut auctoritas Doctorum, exempla Majorum, præsumptiones, titulus possessionis, consuetudo, tolerantia approbativa Superiorum in lege humana, regula ab inconvenienti vitando, vel pro majori bono in his, quæ mala sunt, quia prohibita, et similia; ideo sæpius poterit accidere casus, ut possit admitti in praxi usus opinionis minus probabilis, quæ favet libertati, relicta probabiliori opposita, quæ favet præcepto. » Ex quibus patet eum a communi sententia nihil admodum discrepare. Quod et clarius ostendit capite sequenti, cum pluribus probat, se cum Vasquez, Suarez, Sanchez, Delugo, Laymanno, et Escobario plane consentire[1].

1 « Unde patet falsum esse et historicæ veritati contrarium, quod toties a quibusdam fuit proclamatum, Patres nempe Societatis Jesu primos fuisse probabilismi inventores. » Ut verbis utar P. Scavini, t. I. p. 83.

LIBER PRIMUS

De Regula Actuum humanorum.

TRACTATUS PRIMUS

De Regula interna, sive Conscientia.

CAPUT PRIMUM.

Quid Conscientia, et an sequenda sit ?

Respondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo judicamus aliquid hic et nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum, vel malum, idque per modum præcepti, vel consilii. Hæe communiter est recta, dictans quod verum est : aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quam sit, v. g esse bonum, quod est malum, diciturque erronea, quia contingit cum errore, idque vel vincibiliter, seu culpabiter quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, et consequenter non imputa tur ad culpam, et hæc dicitur censcientia recta secundum quid, sive in ordine ad nos. Ex D. Thom. Laym. *lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 2. *n.* 1. *et c.* 3.

Resp. II. Non tantum conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat, ut eam sequaris, et si contra facis, peccas ; et quidem peccatum ejus speciei, contra cujus virtutis speciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris est, quia conscientia recta est regula proxima voluntatis derivata a prima et principali regula ominium actionum humanarum, scilicet lege divina et æterna. S. Th. 1. 2. *q.* 19. *art.* 3. *et* 4. Ratio posterioris est, tum quia, si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum vult illud facere, jam voluntas vere consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit: tum quia *omne, quod non est fide*, hoc est, (ut a SS. PP. communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, ut dicitur ad Rom. 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid ut bonum et præceptum, esto non ita sit, sed malum, voluntas enim illud libere respuendo vel omittendo, consentit in transgressionem præcepti, et peccat. Cujus ulterior ratio est, quia objectum tribuit actui speciem, prout hic et nunc ab intellectu proponitur, S. Th. *l. c. art.* 5. *Ex dis resolvuntur sequentes casus, et similes.*

I. Putans esse jejunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non jejunet, S. Thom. *l. c.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit ; et si non mentiatur, peccat contra misericordiam, Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 4. *n.* 2.

III. Scrupulosus, licet putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberæ, Becan. *tib.* 2. *traet.* 1. *eap.* 4. *q.* 7. Laym. *loc. cit.*

Resp. III. Si sit conscientia culpabiliter erronea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccas, si contra eam, et si secundum eam opereris; gravius tamen (cæteris paribus) si contra, Bresser. Bardi *d.* 3, *cap.* 5. Ratio prioris est, tum quia non agis secundum regulam humanorum actuum : tum quia voluntas, cum per se sit cæca, debet sequi rationis judicium ; si enim perseverante illo judicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cum intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum D. Th. docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat a culpa : cum enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere malum, quod sit ex conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirecte voluntarium, ideoque

imputatur ad culpam, S. Th. *l.c. art.* 6. Bon. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 6. *n.* 14.

Unde resolvuntur casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus et ex hypothesi necessario peccaturus, necessitate consequente, eo quod stante conscientia erronea, non possit effugare peccatum; absolute tamen et simpliciter non peccabit necessario, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, et debet eamdem deponere, cum sit error vincibilis, et culpabilis; et tunc operari. Vid. Laym. *n.* 4. et Becan. *l. c.*

II. Qui peccavit ex conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectius tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo: Feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem gravem. Card. de Lugo, *disp.* 16. *n.* 503.

ADDENDA.

Quæst. 1. *Quale sit peccatum agere contra conscientiam dictantem aliquid esse peccatum, non cogitando an sit grave vel leve?* Resp.

2 § 1. Si fiat cum comparatione animi, qua hoc velit, sive sit mortale sive veniale, sic operans peccat mortaliter, non aliter ac si de eo dubitaret, tum quia exponit se periculo peccati mortalis, tum quia re ipsa amplectitur saltem indeterminate malitiam mortalem, quam sufficienter cognoscit: Sed in praxi vix fiet, ut operans, qui cognoscit aliquid esse malum, ita abstrahat, uti inquit S. Th. 1. 2. *q.* 19. art. 5. *ad.* 3. Ratio est, quia quamvis reflexe non cognoscat esse mortale vel veniale, neque signate discernat differentiam illam specificam, tamen conscientia semper se ita habet, ut vel multum refugiat facere, et tum directe et exercite satis apprehenditur malitia gravis; vel non ita refugiat facere, sed quasi leve pertranseat, et tum apprehenditur malitia tantum levis.

3 § 2. Si ponamus, quod cognitio abstrahat a malitia mortali et veniali, et tantum in genere dictet esse peccatum, Azor. Sayr. Bonac. Regin. Tanner. aliique cum Castrop. *hic. d.* 1. *pu.* 3. *n.* 6. adhuc dicunt semper fore mortale, quia amplectitur malitiam venialem et mortalem, cum feratur modo indifferente ad utramque: Quod si cognosceret malitiam in certa specie, sed non cognosceret, an venialis esset aut mortalis, Vasq. Merat. *de peccatis d.* 7. *s.* 7. Sanch. *in Decal. l.* 1. *cap.* 11. *nu.* 6. dicunt fore mortale aut veniale, prout fuerit objectum, unde si cum tali cognitione, v. g. furetur rem levem, erit veniale, si furetur rem gravem, erit mortale, quia cum se determinet ad speciem furti, vult malitiam, quæ hic et nunc illi inest: hæ duæ sententiæ sunt probabiles, videtur tamen probabilius, quod docent Nav. Valent. Sal. Gran. aliique multi cum Oviedo *in* 1. 2. *tr.* 4. *contr.* 1. *pu.* 3. Gob. *in Quint. tr.* 5. *cap.* 9. *n.* 84. Burg. *cent.* I. *cas.* 20. et probabile agnoscunt Sanch. *supra*, Eicast. *de jur. d.* 2. *n.* 162. Diana *p.* 3. *tr.* 4. *R.* 162. *et p.* 5. *tr.* 5. *R.* 31. nempe in utroque casu venialiter tantum peccari, quia nempe cognoscitur periculum peccati mortalis, neque obligatio magis inquirendi, neque indifferentia, quam objectum habet ad malitiam mortalem, et venialem, neque absolute cognoscitur malitia mortalis, sed tantum malitia abstracta, et communis mortali et veniali; ergo sic operans non est positive indifferens ad malitiam utramque, sed tantum ad malitiam, quæ non excedit venialem: peccat tamen venialiter, quamvis non cognoscat malitiam esse venialem, quia ad peccandum venialiter satis est, quod cognoscat se peccare, et non cognoscat se graviter peccare.

§ 3. Si operans nollet attendere, an malitia esset mortalis aut venialis, ideoque operaretur quasi bona fide, cum metu peccati in genere, et ne sibi faceret scrupulos, aut ne forte opus esset abstinere ab objecto proposito, nollet examinare vel de hoc audire; sic operans procederet mala fide, per se loquendo, peccaretque, mortaliter, ob rationes *n.* 2. datas, et re ipsa in illum caderet illud Psalmi XXXV. vers. 5. *Noluit intelligere, ut bene ageret;* item illud Isaiæ XXX: *Nolentes audire legem Dei; qui dicunt videntibus, nolite videre: et aspicientibus, nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt, loquimini nobis placentia:* cujus autem speciei, et quomodo confitendum sit peccatum, quod committens in genere tantum apprehendebat esse mortale, dicetur *lib.* 5. *n.* 228. 4

Q. 2. *Quid notandum sit circa divisionem conscientiæ in rectam et erroneam?* Resp. seqq.

§ 1. Conscientia potest esse tam recta quam erronea vel physice vel ethice sive moraliter: physice recta est, quæ est conformis objecto, sive quæ enuntiat objectum, sicuti a parte rei 5

est: Physice erronea, quæ est difformis objecto et aliter enuntiat, quam a parte rei sit: ethice recta est, quæ est conformis appetitui recto, id est, bene ordinato et disposito ad implendam omnem Dei legem, ideoque dicitur ethice, id est, in ordine ad mores recta; hinc etiam Aristoteles 6. *Eth. cap.* 2. ait: *Activæ mentis veritas est, quæ appetitui recto consentanea sit;* ethice erronea est, quæ est difformis appetitui recto.

6 § 2. Conscientia physice recta potest esse ethice erronea, v. g. si juvenis de homine, qui vere non est pater suus, prorsus temere judicet, quod non sit pater suus, ideoque nolit eum honorare, formando sibi conscientiam hoc modo; *non teneor eum honorare ut patrem, qui vere non est pater meus; sed iste homo non est vere pater meus, ergo non teneor eum honorare,* hæc conscientia est physice recta, quia omnes illius propositiones sunt secundum se conformes objecto; attamen est ethice erronea, quia est difformis appetitui recto, et ideo secundum illam operans peccat, quia nempe quisque tenetur velle honorare eum, de quo prudenter dubitare non potest, quin sit pater suus, etiamsi forte re ipsa non sit.

7 Conscientia physice erronea potest esse ethice recta, uti patet a contrario, nam juvenis ille tenetur sibi formare hanc conscientiam: *illum honorare debeo, qui est pater meus; sed hic homo est pater meus; ergo illum honorare debeo*: hæc conscientia est physice erronea, quia minor est falsa ac difformis objecto; est tamen ethice recta, quia est conformis appetitui recto.

8 § 4. Conscientia propter ignorantiam invincibilem physice erronea, est ethice recta, ut jam insinuatum est, et probabitur *a n.* 734. E contra conscientia propter ignorantiam vincibilem physice erronea, non est ethice recta, quia est difformis appetitui recto, cum enim homo talis posset et deberet melius inquirere, id autem negligat, non excusatur a peccato, uti explicabitur *a n.* 42.

9 § 5. Divisio conscientiæ in rectam et erroneam a theologis potissimum intelligi deberet de ethice recta et erronea, quia conscientia ab illis præcipue consideratur in ordine ad mores, unde sola conscientia vincibiliter erronea deberet a Theologis dici erronea, cum illa sola sit ethice erronea; et in hac suppositione.

§ 6. Conscientia sit posset dividi cum Terillo *in Regula morum q.* 3. *n.* 77. Conscientia alia est recta, alia non recta: recta, alia est certa, alia tantum probabilis: certa, alia est talis cum evidentia, alia sine evidentia, v. g. per fidem: similiter probabilis, alia est conformis objecto, et simul appetitui recto, alia est difformis objecto sed conformis appetitui recto, et ad hanc spectat invincibiliter erronea: e contra conscientia non recta, alia est erronea, quæ nempe est difformis objecto, et appetitui recto, alia temeraria, quæ licet sit conformis objecto, tamen, quia formatur sine prudente motivo, est difformis appetitui recto.

§ 7. Quando conscientia communiter dividitur in rectam et erroneam, erronea autem subdividitur in vincibilem, et invincibilem, conscientia recta sumitur strictissime pro physice, et ethice recta: Teril. autem sumit latius pro ethice recta, sive sit physice recta sive non; hinc secundum Teril. conscientia recta sub se comprehendit invincibiliter erroneam, consequenter conscientia erronea, secundum ipsum, non debet subividi in vincibilem, et invincibilem, sed tantum partim in erroneam physice, et ethice, partim in erroneam non physice sed ethice tantum, quia nempe temeraria est, uti *n.* 10. dictum est. Et hæc notanda fuerunt pro solvendis difficultatibus postea proponendis. 11

Q. 3 *An dari possit conscientia invincibiliter erronea maxime circa jus naturæ?* Resp. Potest, uti pluribus ostendetur *a num.* 719 *et* 720.

Q. 4. An conscientia invincibiliter erronea non tantum excuset a peccato, sed etiam dici possit vere conscientia, et formalis regula operationis? Resp. Negat. Eliz. *in doctrina morum in append. q. 9.* item Camargo *in Regul. honest moral. part. l. 2. controv.* 1. *a num.* 33. Sed recte cum communi affirmat Terillus *in Regula q.* 34. *assert,* 1. Ratio est I. quia omne judicium hic et nunc invincibiliter proponens regulam objectivam, sive voluntatem Dei saltem permittentem, vere dicitur conscientia, et formalis regula operationis honestæ, sive judicium illud sit verum sive falsum, cum enim omnis honeste operans agat secundum regulam objectivam, debet habere judicium proponens illam, ratione cujus judicii honestas etiam refunditur in actum, uti *a num,* 14. dicetur, ergo hoc judicium est vere conscientia, et formalis regula, quamvis non sit conscientia recta, sive vera materialiter. II. Judicium verum, secundum Eliz. est conscientia et formalis regula, ergo etiam invincibiliter erroneum, quia æque proponit objectum sub ratione boni, æque applicat 12 13

regulam objectivam, æque regulat et dirigit, ergo.

Q. 5. *An opus ex conscientia invincibiliter erronea factum sit etiam honestum et positive bonum?* Resp.

14 §I. Negant aliqui cum Eliz. *lib.* 3. *q.* 4. *lib.* 5. *q.* 18. et Camago *p.* 1. *l.* 2, *contr.* 4. *a n.* 341. [a]. Sed recte affirmat sententia communissima cum Terillo *in Reg. q.* 3. *ubi n.* 60. pro ea sententia refert Almai. Cordub. Lorc. Duval, Sylvium, Malder. Pesant. Wiggers, Suar. Azor. Sanch. Vasq. Salas, Amic. Becan. Esp. et certissimam vocat Carden *in* 1. *Crisi disp.* 56. *n.* 1307. eandem tenet Cran. 1. 2. *contr.* 2. *tr.* 12. *d.* 7. *sect.* 1. addit tamen ejusmodi opus non fore supernaturale. *Probatur* authoritate, nam S. August. *de util. cred. cap.* 12. *et lib.* 2. *cap.* 18. *de peccat. merit.* item S. Th. 1. 2. *q,* 13. *art.* 9. docent omnes actus humanos in individuo esse vel bonos vel malos, sed actus factus ex ignorantia invincibili non est malus, uti fatentur adversarii, ergo est bonus: quod S. August. probat in puero, qui honorat illum, quem per errorem invincibilem putat esse patrem suum, puer enim in eo est secundum mores laudabilis, ergo actus ejus est moraliter bonus: item S. Thom. *q.* 19. *art.* 6. expresse dicit idem esse, quærere an conscientia erronea excuset, et an voluntas concordans rationi erranti liget, et consequenter sit bona, adversarii autem plerumque concedunt conscientiam invincibiliter errantem excusare a peccato, ergo et debent concedere voluntatem concordantem rationi invincibiliter erranti ligare, adeoque esse bonam. Similiter S. Bernardus *de præcepto*, et *discip. cap* 12. et 17. docet, obedientem vel operantem ex bona intentione, operari laudabiliter et meritorie, quamvis forte materialiter operetur contra legem Dei: idem docent alii SS. PP. quos
16 expendit Terili, Ratio autem est, I. quia actus voluntatis specificantur ab objectis, non prout in se sunt, cum ita non attingatur, sed prout ab intellectu proponuntur, ergo si objecta invincibiliter proponantur tanquam bona, refundent bonitatem in actus, maxime cum objectum formale hic sit vera honestas virtutis, quæ movet, sicuti si putem me dormiendo peccasse mortaliter, licet nullo modo peccarim, tamen occasione illius falsæ persuasionis possum elicere veram contritionem ex motivo
17 bonitatis Dei a me alias offensi. II. Objectum, quod scitur esse indifferens, si ad finem bonum ordinetur, refundit bonitatem in actum, ut fatetur Eliz *lib.* 5. *quæst.* 18. §. 5. ergo multo magis illud quod invincibiliter putatur esse bonum: sicuti enim malitia objectiva quasi separatur per illum errorem, ita moraliter additur bonitas. III. Judex ex 18
motivo justitiæ condemnans innocentem, quem invincibiliter putat nocentem, exercet actum obligatorium et laudabilem, ergo positive honestum et bonum: idem est de eo, qui pauperi donat nummum cupreum, quem invincibiliter putat esse aureum, hic enim tantumdem meretur apud Deum, qui cor respicit, atque si fuisset aureus, nam IV. iidem sunt actus intellectus, et voluntatis, sive adsit sive absit error, v. g. sive hostia sit, sive non sit consecrata, eosdem actus adorationis habeo, ergo si in casu hostiæ consecratæ actus meus est positive bonus, etiam est talis in casu non consecratæ, quando error est invincibilis. *Conf.* nam redditio debiti conjugalis est actus præceptus, licet forte Matrimonium sit nullum, uti constat ex *Cap. Inquisitioni, de sent. excommu. et Cap. Dominus de secundis nuptiis,* ergo certo est conformis voluntati Dei saltem secundariæ. Aliam rationem a priori vide *n.* 747.

[a] *Quibus de more accedit P. Concina* Hist. Probab. T. 2. pag. 97.

§ 2. *Objicies* I. Actus bonus debet proficisci ex ratione recta, uti expresse docent S. Aug. *de util. cred. cap.* 12. et S. Th. *q.* 19. *art.* 3. Sed actus proficiscens ex aliquo errore, non est ex ratione recta, ergo. Resp. Actus bonus debet proficisci ex ratione recta, saltem reflexa, proxime dirigente actum, conc. ex ratione recta, directa, remote se habente ad actum, subdistinguo, debet proficisci ex ratione directa semper Physice recta, n. saltem Ethice recta, conc. maj. et similiter distincta n. consequentiam. Qui honorat hominem, quem 21 20
falso, attamen prudenter putat esse patrem suum, habet duas quasi concientias, prima est directa et sic dicit, parentes honorare debeo, hic est meus parens, ergo hunc honorare debeo, altera est reflexa et sic dicit, honorare debeo illos, quos judicare debeo esse parentes meos, sed hunc hominem judicare debeo esse parentem meum, cum de eo mihi non liceat dubitare, ergo hunc hominem honorare debeo: prior illa directa conscientia est, et manet physice erronea, est tamen Ethice recta, quia dirigit ad rctum laudabilem, et bonis moribus conformem, quamvis remote tantum dirigat, dando occasionem posteriori conscientiæ reflexæ, quæ prudentissime formatur propter

circumstantias prioris conscientiæ invincibiliter erroneæ, et sola illa reflexa conscientia est dictamen ultimum proxime regulans actum, estque ratio rectissima, et certa : ubi in similibus casibus observandum, quod conscientia iila directa, quando dictat objectum malum esse licitum, ideo sit physice falsa, quia dicit objectum non esse materialiter malum, v. g. non esse materialiter injustum, si Judex condemnet hunc hominem, quem tamen supponimus esse innocentem : e contra conscientia reflexa proxime dirigens Judicem, non dicit hoc non esse materialiter injustum, sed dicit non esse injustum formaliter, quia nempe invincibiliter ignoratur innocentia, et juridice probatus est nocens ; atque ex his clarissime patet, quomodo conscientia directa, et reflexa non sint de eodem objecto affirmato vel negato.

2 *Objic.* 2. Actus bonus debet dirigi a prudentia, sed actus circa objectum malum non potest dirigi a prudentia, quia dirigitur ab errore intellectus; ergo. Resp. neg. min. et pariter falsitas, tum ex jam dictis, tum ex dicendis *a n.* 97. ubi ostendemus opinionem etiam falsam posse a prudentia imperari, atque etiam sapientem errare posse. *Instabis.* Recta ratio, quam requirit prudentia, habetur tantum per conformationem intellectus ad rem ; ergo ubi actus est difformis rei in se, non est prudens. Resp. neg. ant. cum S. Th. *supra ad.* 3. ubi sic habet, *Verum intellectus practici aliter accipitur, quam verum intellectus speculativi, uti dicitur P. Ethic. c.* 2. *nam verum intellectus speculativi accipitur per conformitatem intellectus ad rem .·.·.·. verum autem intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum* sive ad voluntatem bene dispositam in ordine ad implenda omnia Dei præcepta ; sed certum est, quod voluntas talis sæpe per accidens imperet actus difformes rei, nam si invincibiliter judicem me peccare si non elevem crucem stramineam, certum est me peccare, si non elevem, ideoque recta ratio, et prudentia imperat, ut elevem, quamvis certum sit, quod non elevare, in se non sit peccatum ; ergo.

Objic. 3 Absurdum est dicere, quod voluntas mentiendi possit unquam a Deo exigere præmium, quia mendacium est intrinsece, et necessario semper displicens Deo, ac consequenter voluntas mentiendi non potest esse aliquid placens Deo. Resp. Absurdum est dicere, quod voluntas mentiendi possit, per se loquendo, a Deo exigere præmium, conc. per accidens, si mendacium invincibiliter repræsentetur ut bonum, et obligatorium, neg. *Nec obstat,* quod mendacium sit objectum intrinsece displicens Deo ; *nam* non repræsentatur esse tale, sed apparet bonum, ideoque voluntas non tendit in objectivam malitiam, quæ inest, sed in bonitatem, quæ per errorem putatur inesse, sicque terminat volitionem, ut si reipsa inesset; ergo licet mendacium maneat in se materialiter malum, non ideo voluntas mentiendi erit formaliter mala, sed bona. 25

Inst. 1 Actus specificantur ab objectis ; ergo ubi objectum in se est malum, volitio illius non potest esse bona. Resp. Specificantur ab objectis semper prout in se sunt, neg. etiam prout invincibiliter nobis repræsentantur, conc. antec. et neg. cons. maxime in electione voluntatis, cujus honestas desumitur præcipue ab objecti formali motivo prout per intellectum proposito. 26

Inst. 2 Bonitas Dei est prima regula omnis bonitatis moralis; sed voluntas mentiendi semper repugnat bonitati Dei ; ergo numquam est bona moraliter. *Conc.* Quia sicut se habet intellectus ad verum, ita voluntas ad bonum : ergo sicuti implicat intellectum nostrum perfici per tendentiam in aliquid reipsa difforme intellectui Divino, ita voluntatem nostram per tendentiam in aliquid reipsa difforme voluntati Dei. R. neg. min. Deus enim illam permittit, et potest ad illam esse obligatio sub peccato ; ergo non repugnat voluntati saltem secundariæ Dei; ergo nec bonitati. Vide dicenda *n.* 239. *Ad Conf.* dicam *n.* 706 intellectum etiam perfici posse per errorem probabilem, de cetero non esse omnimodam paritatem, debent adversarii fateri: nam omnis error est aliquod malum intellectus, et tamen volitio mali procedens ex ignorantia invincibili , secundum ipsos, non est ullo modo mala voluntati, sed tantum non bona. 27

Inst. 3. Th. *q.* 19 *art.* 6 *ad* 1 expresse dicit, ad hoc, ut aliquid sit bonum, requiri, ut et secundum suam naturam sit bonum , et ut apprehendatur tamquam bonum ; sed mendacium secundum suam naturam numquam est bonum; ergo, Resp. S. Thom. loquitur de illo, quod est absolute , et ex omni parte bonum, non tantum formaliter, sed et materialiter : tale autem mendacium non est quidem in se bonum, est tamen formaliter a 28

volitione interna, et honesta illud imperante, et denominante bonum[a].

[a] *Vel ex eo id confirmatur, quod S. D. sic responsionem illam suam exorditur:* Ad primum dicendum, quod sicut Dionysius dicit *in* 4 *v.* de divin. nomin., bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus. *De bono igitur agit, quod ex omni parte bonum sit. At, inquit Concina* T. 4. app. ad Theol. Christ. p. 39. *ut opus sit bonum, ex Angelico, et materialiter, et formaliter conforme esse debet rationi rectæ. Distinguo: ut opus sit et materialiter, et formaliter bonum, concedo, formaliter bonum, nego.*

29 *Inst.* 4 Omnis voluntas bona est a Deo auctore, sed volitio mendacii non est a Deo auctore; ergo non est bona. Resp. 1 Retorquendo, omnis voluntas non mala est a Deo auctore, quia Deus est auctor omnium, præterquam peccati, sed volitio mendacii, secundum te, non est mala; ergo est a Deo auctore. R. 2. Omnis voluntas per se bona est a Deo auctore, conc. per accidens bona, neg. unde, et ejusmodi mendacium, reipsa absolute solum permittitur a Deo, id enim tantum dicitur absolute, et simpliciter intendi a Deo, in quod Deus per se, et ex lege, seu voluntate primaria fertur.

30 *Inst.* 5. Saltem Deus præcipiet mentiri, nam non mentiendo peccaret; ergo hoc esset contra aliquod Dei præceptum, quia omne peccatum est contra Dei legem. R. Præceptum Dei est hoc, *faciendum est, quod Deus præcipit,* cui præcepto contraveniret non mentiens, quia invincibiliter putat, Deum hoc præcipere: male autem sic subsumit, *sed Deus præcipit mentiri*; quod per accidens est, et per errorem invincibilem excusatur: videri potest Eliz. *l.* 5 *q.* 18 § 3. Item dicenda *n.* 43 nam illa difficultas est etiam adversariis solvenda[b].

[b] *Huc spectat, quod objicit P. Concina.* Si qui, *inquit ille* loc. cit, invincibiliter ignorantes alicujus actionis malitiam, ex recto fine eam admittunt, aliquod meritum habent ad bonam in illis patrandis voluntatem; laudabilis, igitur ac Deo grata, ac digna æterno præmio erit ejusmodi voluntas; dicet ergo in extremo judicii die Deus hisce omnibus: *Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quia furati estis, quia mentiti estis, quia adulteratis etc.* Quæ quidem monstra et paradoxa quis Christianorum non horreat intelligens? *Ita vir oppido bonus, sed pessimus logicus. Sed retorqueo in primis argumentum. Qui invincibiliter ignorantes alicujus actionis suapte natura malæ perversitatem, ex erronea conscientia se ad eam patrandam obligari putant; si contra conscientiam eam omittant, procul dubio peccant; mala est igitur in illa omittenda eorum voluntas, atque adeo displicens Deo, dignaque æterno supplicio, his ergo dicet Deus in Judicii die*: discedite maledicti in ignem æternum, quia furati non estis, quia mentiti non estis, quia non adulteratis etc. *Retorqueo iterum argumentum aliud plane simile efformans in hunc modum: Actiones de se ad bonum, et malum indifferentes, ut cibus, somnus, venatio, deambulatio, honestus ac moderatus ludus, si recta intentione, atque in Dei gloriam fiant, honestæ sunt ac meritoriæ; laudabilis ergo est; ac Deo grata, ac digna æterna mercede eorum voluntas qui illas eo modo faciant; dicet ergo his in die Judicii Deus:* Venite benedicti Patris mei, quia comedistis, dormistis, venati estis, lusistis etc. *En quo adducant vera Conciniæ Logicæ portenta! Distingue igitur inter modum, quo res quæpiam fit, et rem ipsam. Igitur ubi actio bona de se non sit, et voluntas nihilominus bona sit ratione boni finis quo actionem illam patrat, id unam sequitur, hanc solam voluntatem bonam proferri posse, ut justum mercedis titulum; non vero actionem ipsam. Hinc quod spectat ad actiones de se malas, sed ex conscientia invincibiliter erronea habitas ut bonas et a Deo præceptas, has contra conscientiam omittenti, non omissio ipsa in Judicii die exprobabitur, sed affectus erga peccatum ob quem illas omisit: similiter qui conscientiam invincibiliter erroneam sequens illas facit ne peccet, non actiones malæ in se consideratæ ei tribuentur laudi sed odium in peccatum, et erga Deum amor, quo illas patravit. Hoc unum ergo dicet in Judicii die Deus, alteri:* discede a me, maledicte, quia nulla offensionis meæ ratione habita illud omisisti, quod sine mea offensione omitti non posse existimasti; *alteri*: veni benedicte, quia quod bona fide placere mihi putabas, ex mei amore fecisti. *Quid quæso hic horreant christianæ aures? Quid timeat Conciniæ delicatus animus? Confer P. Ballæ Epist.* 1 *v. pag.* 383. *et seqq.*

Objic. 4. Deus nulla falsa religione recte colitur; ergo nec colitur opere malo, quamvis quis putet esse bonum. R. Si sensus antecedentis sit, quod nulla falsa persuasio possit esse fides Theologica, et supernaturalis, conc. quia fides illa debet niti auctoritate Dei, et esse circa objectum vere revelatum: si autem sensus sit, quod nulla persuasio falsa

possit esse intellectuale obsequium Deo placens, neg. quia honestas, quæ est objectum formale virtutis moralis, potest convenire objecto materiali tantum existimato, et ideo actus, quo credo aliquid, quod puto esse revelatum, utique Deo gratus est, quamvis forte illud a parte rei non sit revelatum.

32 *Objic.* 5. Peccator, qui bona fide putat, vel se esse in gratia, vel actum suum esse meritorium ut octo, non ideo per suum actum meretur cœlum de condigno, nec præmium ut octo; ergo similiter qui bona fide putat se bene operari, non ideo bene operatur. Resp. neg. cons. Priora judicia habent se plane per accidens, et impertinenter ad meritum, neque sunt regula, vel mensura illius, sive enim adsint, sive absint meritum est idem: e contra conscientia non habet se per accidens, et impertinenter ad honestatem operationis nostræ; sed est regula, ac mensura illius, si enim dictaret aliquid esse malum: quamvis in se foret bonum, propter conscientiam refunderetur malitia in actum; ergo patet, quod conscientia se ad honestatem operationis aliter habeat, quam ista judicia ad rationem meriti.

33 *Objic.* 6. Si ab errore refundi possit bonitas in operationem, ergo operatio regulata per errorem erit æque perfecta, atque si reguletur per actum verum, certum, et evidentem. Resp. cum Terillo *supra q.* 4. universaliter negando seq. nam I. operatio per cognitionem certam, et evidentem regulata, est ceteris paribus melior illa, quæ regulatur per cognitionem veram, et incertam; nam in primis cognitio perfectior constituit actum primum perfectiorem; ergo sequitur etiam actus secundus perfectior; deinde cognitio certior firmius applicat medium fini, facitque voluntatem esse alacriorem: præterea ratio voluntarii respondet cognitioni, ergo quo cognitio est perfectior, tanto est major ratio voluntarii, ergo tanto perfectior actus voluntaris; quod etiam a posteriori colligitur; nam etiam ideo amor beatificatus est perfectior amore viæ, quia ille dirigitur a perfectiore cognitione. II. Operatio, quæ regulatur a cognitione certa, et evidente, est ceteris paribus melior, quam quæ regulatur ab errore invincibili; nam illa, quæ regularetur a cognitione vera sed tantum probabili, esset imperfectior, uti jam dictum est, ergo etiam esset imperfectior, si reguletur ab errore invincibili, qui solum probabilis esse potest. III. Operatio regulata ab errore invincibili, ceteris paribus, tam bona est, quam operatio regulata a cognitione vera sed tantum probabili, quia actus probabili, quia actus probabilis erroneus est intrinsece, tam perfectus, quam probabilis verus: denominatio enim veritatis formalis est partim extrinseca, accidentaliter conveniens actui, qui verus est, idem enim numero actus potuisset esse falsus: hinc si duo fratres putent Titium esse patrem suum, unus vere, alter falso, et similiter honore afficiant Titium, uterque ceteris paribus, operatur æque honeste.

34 *Q.* 6. *An peccet formaliter, qui invincibiliter putat internum non esse malum, et tamen cognoscit objectum talis actus esse malum?* v. g. qui desiderat fornicari, invincibiliter putans hoc desiderium internum non esse malum, quamvis sciat, quod reipsa fornicari sit malum. R. §. 1. Oviedo 1, 2. *tr.* 4 *controv.* 1. *pun.* 5, aliique dicunt peccare formaliter, si actu efficaci in objectum tale tendat, I. quia scit fornicationem a Deo prohibitam, et nihilominus eam efficaciter, ac libere vult ponere; Item scit se libere velle ponere aliquid, quod scit esse peccatum, et quo scit violari legem Dei; ergo non potest non peccare formaliter. II. Ut quis formaliter peccet, non est opus reflexe cognoscere malitiam sui actus, sed satis est directe cognoscere malitiam objecti, et in eam per voluntatem efficacem libere ferri, hoc ipso enim cum advertentia, et libertate vult agere aliquid difforme legi Dei; ergo formaliter peccat. III. Tale desiderium stare nequit cum amore Dei; ergo est formale peccatum. IV. Actus internus, et efficax desumit speciem suam ab objecto cognito, in quod fertur; ergo ubi objectum est, et cognoscitur esse malum, actus internus efficax in illud tendens est malus,

35 §. 2. E contra Granad. *de peccat. tr.* 5. *d.* 3. *sect.* 2. Sanch, *in Decal. l.* 1. *c.* 16. *n.* 17. aliique plures probabilius dicunt non peccare formaliter, sed materialiter tantum, quia licet desiderium illud sit ex objecto malum, attamen excusatur per errorem invincibilem, ex quo hic, et nunc prudenter format sibi dictamen, quo judicat desiderium sibi esse licitum, nemo autem peccat per actum, quem hic, et nunc prudenter judicat sibi esse licitum; ergo. Loquor ex supposito, si daretur talis casus, nam forte est impossibilis.

36 §. 3. *Ad* 1 rationem resp. Scit se velle ponere aliquod, quod scit esse peccatum, prout objicitur illi desiderio, n. quod scit esse peccatum si a parte rei poneretur, c. prudenter enim judicat Deum non offendi per fornicationem

volitam præcise, sed tantum per illam a parte rei positam. *Nec obstat*, quod velit illum ut ponendam a parte rei, *nam* cum hoc stat, quod adhuc prudenter judicet Deum non offendi illa, ut ponenda præcise, sed tantum ut exercite posita, sive tantum posito ipso exercitio, quod de facto non conjungitur cum illo desiderio.

37 *Ad* 2. Quamvis ad formaliter peccandum non sit opus reflexe tendere in malitiam actus, tamen vel debet hoc directe, et exercite cognosci, vel saltem non debet invincibiliter judicari, quod per illum actum non peccetur, alioquin peccaret quis agendo ex conscientia, qua prudenter judicat, se ita agendo non peccare, quod absurdum est. *Ad* 3. n. ant.
38 quia prudenter judicat illud desiderium stare cum Divina amicitia. *Ad* 4. Actus internus desumit ab objecto speciem saltem materialem, error autem invincibilis hic facit, ut species malitiæ formalis non refundatur, sicuti non refunditur in actum, cui deest libertas, quamvis etiam ille ab objecto desumat speciem malitiæ materialis.

39 *Q.* 7. *An peccet ille, qui habet legitimam excusationem, v. g. qui excusatur a Missa audienda in die festo, dicitque se eam audire non posse; attamen etiam se scire, quod peccet non audiendo?* R. §. 1, Si absolute nen posset audire, v. g. quia detineretur in carcere, vel esset in loco, ubi Missa non legitur, non peccaret omittendo, quamvis judicaret se peccare, quia non habet libertatem ad audiendum,

40 §. 2. Quamvis obsolute non posset; si tamen non vellet audire Missam independenter ab illo impedimento, peccaret, non quidem per omissionem, ad quam non est liber, sed per voluntatem omittendi independenter ab impedimento, hæc enim comparatio animi est libera, et mala.

41 §. 3. Si absolute quidem posset, attamen ob justam excusationem, v. g. ob febrim non teneretur adire Ecclesiam pro Missa audienda, et nihilominus judicaret se peccare non adeundo, probabilius est, quod peccaret ex conscientia erronea, si non audiret, quia simpliciter in ejus potestate esset Missam audire, et judicaret se teneri audire; ergo non audiendo ageret contra conscientiam; ergo peccaret, ita Dicast, *de juram. d.* 2. *n.* 234.

42 *Q.* 8. *An conscientia vincibiliter erronera sit judicium, obligetque operantem?* R. §. 1. Esse judicium adhæsive certum docet Terill. *hic q.* 17. *assert* 3. quia alioquin operans non teneretur illum sequi: certum esse negat Carden. *ni,* 1. *crisi dist.* 66. *num.* 283. quia error vincibilis videtur semper habere adjunctam rationem dubitandi, quæ pulset animum in contrarium, alioquin reipsa vinci non posset, uti notant Suar. Vasq. aliique cum Sanch *in Decal. l.* 1. *c.* 1. *a n.* 7. *etc.* 16. *n.* 21. sententiæ illæ facile conciliantur; nam Terill. loquitur de operante ex errore vincibili præterito, quem non amplius actu advertat. Carden. autem, et alii videntur loqui de operante ex errore, cujus vincibilitas actu advertitur.

§. 2. Multi cum Vasq. 1. 2. *d.* 60. *c.* 2. dicunt hominem vincibiliter errantem non obligari positive sequi conscientiam erroneam, sed ex supposito, quod eam habeat, tantum teneri non agere contra eam, absolute autem teneri eam deponere; e contra Teril. *assert.* 2. dicit, si quis non habet actuale dubium, sed ex suppositione erroris vincibilis dictamen adhæsive certum, secundum dicta *n.* 42, illud obligare, et hæc videtur esse expressa mens S. Th. apud Terill. Ratio autem est, quia tenetur quivis se conformare ultimo dictamini, quod hic, et nunc habet; hinc addit per actum, quem tunc ponit, non contrahi formalem malitiam specialem tunc ignoratam, aut circa quam erratur, sed in ista specie peccati tantum denominative, ratione negligentiæ antecedentis in vincenda ignorantia. Hæ omnes sententiæ sunt probabiles, et potius de nomine, quam de re, unde, et parum faciunt ad praxim. An autem contrahatur malitia, si propter ignorantiam, vel errorem non fuerit præcognita, dicemus hic *n.* 755. *et pluribus lib.* 5. *a n.* 16. 43

Objic. Si conscientia vincibiliter erronea obliget, ergo talis homo sub peccato tenebitur peccare. Resp. Per accidens tenebitur ponere actum materialiter malum, quando aliter vitare non poterit peccatum formale contra conscientiam, cujus dictamen reflexum est hic, et nunc certum, sicque formatur: *peccatum est ratione sui imputabile, non sequi dictamen conscientiæ, quo quis absolute credit se debere hic. et nunc aliquid facere; sed ego hic, et nunc absolute credo me debere mentiri; ergo.* Vide dicenda *l.* 5. *n.* 21.

Inst. Conscientia obligans debet esse conformis Dei voluntati; sed conscientia supponens erronem vincibilem non est conformis Dei voluntati; ergo. Resp. Esse conformem Dei voluntati per accidens obliganti; nam supposito errore, quod per accidens est, Deus vult, ut quisque se suæ conscientiæ conformet. Vide dicta *num.* 29.

Q. 9. *An illa conscientia sit attendenda, quæ post actum sequitur?* R. Non est attendenda: hinc errant, qui post actum commissum, antequam accedant ad confessionem, inspiciunt libros, vel inquirunt, an hoc, vel illud, quod fecerunt, sit peccatum, et an ideo confiteri debeant, hæc enim subsequens opinio, quam sibi formabunt, non potest facere, ut actio præcedens fuerit, vel non fuerit peccatum: similiter aliqui volentes confiteri frustra petunt a suis Confessariis, an hoc, vel aliud agendo peccaverint, nam utrum peccaverint, necne, pendet a conscientia, quam habuerunt, dum agebant, hanc autem ipsi scient, et ab illis discet Confessarius, si enim operati sunt bona fide, et ex ignorantia, aut errore invincibili, non peccarunt, si mala fide, ex notitia peccati, aut ex dubitatione pratica, ex ignorantia, aut errore vincibili, peccarunt, recte tamen quæri possunt talia ad alios fines, v. g. pro actionibus dirigendis in futurum, ut talia, si in se mala sunt, non amplius faciam: si mala non sunt, ut in eis non timeam peccatum; item ad tollendum scandalum, si aliquod dedi per talem actum, aut ut resciam, an forte propter talem actum obliger ad aliquam restitutionem etc. Ita Sporer *hic. n.* 33.

CAPUT II.

De Conscientia dubia.

DUBIUM I.

Quid sit conscientia practice dubia et quid in ea agendum.

" Resp. 1. Dubium, est suspensio assensus circa objectum apprehensum. Idque est duplex: Speculativum, seu Universale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus usurarius sit licitus; an die festo liceat venari, piscari, pingere, etc. Et practicum, seu particulare, cum dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practice dubia, scilicet, quæ practice dubitat; speculative dubia, quæ speculative. Ita Navar. Laym. Sanc. Becan. *to.* 1 *c.* 4 *q.* 8. ,,

" Resp. II. Qui cum Conscientia practice dubia aperatur, peccat: et quidem peccato ejusdem rationis, ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat. Ita Sanch. Bon. *t.* 2 *disp. q.* 3 *pun* 7 *n.* 3. Ratio prioris est tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato judicio Conscientiæ, est illicitum. Idque verum est, etiamsi speculative non dubitet: v. g. Certus sum, absolute licitum esse die festo docere; dubio tamen, an hic, et nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de Conscientia erronea, quia habet effectum ad peccatum ejusdem rationis. Unde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum etc. Si dubites, sitne peccatum (sive mortale, sive veniale) ita ut malitia in confuso proponatur, dicit Vasq. 1, 2, *d*, 529 *c.* 2 *et alii*, esse mortale, quod negant, Navat. Valent. etc. Vide Bon. Laym. *loc. cit.* ,,

" Resp. III. Qui practice dubius est circa aliquod opus, tenetur se resolvere; Et quidem non per solum affectum, et voluntatem: hoc enim non sufficere recte docent Vasq. Sanch. *l.* 1 *moral. c.* 10 *n.* 4 et alii communiter contra Cajet. quia adhuc exponeret se periculo peccandi, sed per motivum rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium. Sanch Bon. *l. c.* 3. Auctoritas viri alicujus docti, et pii. Quod si tamen dubium sine ratione, et justa causa temere conceptum esset, posset etiam sine nova ratione deponi. Et ita explicari potest Cajet. ,,

" Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus, et præceptis contrariis, v. g. utrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere omisso Sacro, an vero Sacrum audire, tenetur se revolvere, et prudenter judicare, hic, et nunc alterum obligare, et alterum sibi licitum esse: alioquin enim exponet se periculo peccandi. ,,

" Ut vero id recte fiat, hæc servanda sunt. 1 Exquirat aliorum consilia, si possit. 2 Si non possit, v. g. quia solus est, vel quia ex Confessione rem intellexit, consideret, quantum res, et tempus fert, utrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat, et non peccabit: v. g. in casu prædicto, minus malum est omittere Sacrum, quam deserere infirmum, quia de Sacro audiendo est præceptum affirmativum tantum, et juris humani; at de infirmo est negativum, et juris naturalis, Sanch. Bec. *l. c.* 3. Si utrumque videatur æque grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modo de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad

impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; ideoque tum cessat obligatior minor; vel si sint, aut videantur æquales, utralibet. Vide Layman *l. c. cap.* 4 *n.* 4 *et* 5. Fill. *tr.* 21 *c.* 4. Bon. *l. c. par.* 6 *n.* 27. ,,

ADDENDA.

46 *Quæst.* 10 *An dictamen conscientiæ debeat esse certum?* Resp. § 1. Dictamen speculativum, quale est, v. g. *pingere die festo non est servile*, non necessario debet esse certum, sed sufficit esse saltem probabilius, et hoc tantum volunt multi ex antiquis, quos refert Oviedo 1, 2, *t.* 4 *cont.* 1 *n.* 6 nec aliud volunt Vasq. et Sanch. uti recte Terillus *de conf. prob. q.* 13 *n.* 1 licet aliqui eos citent in contrarium: aliud etiam non vult Suar. uti patet ex illis, quæ habet *in* 1, 2 *tr.* 3 *d.* 12 *s.* 3 *n.* 2. *Item s.* 5 *a n.* 2.

47 § 2. Ad honeste operandum debet dictamen ultimum, et practicum esse saltem moraliter certum, ita DD. omnes communiter cum Cardena *in* 1. *crisi dist.* 15. *c.* 4. *n.* 238. Ills. *t.* 1. *d.* 1. *art.* 2. et Terillo *supra item in Reg. moral. q.* 40. est autem partim contra Eliz. *l.* 3. *q.* 1. *et* 2. *et* 18. §. 4. Gonzal. *dist.* 4. *a n.* 82. Auctorem Synopsis *n.* 121. Camargo *p.* 1. *l.* 2. *contr.* 4. *n.* 177. qui dicent sufficere judicium practicum prudens; partim contra aliquos recentiores, qui expresse docent ad honeste operandum sufficere, quod dictamen ultimum etiam practicum sit tantum probabile, vel saltem probabilius: Taber. *cap.* 2. dicit sufficere probabile, dummodo judicetur absolute verum; quid Esp. sentiat; non satis liquet, nam in *append. art.* 197. dicit non requiri, ut dictamen ultimum, et reflexum habeat certitudinem, postea *art.* 200. dicit ultimum dictamen qua reflexivum
48 habere perfectam certitudinem, quidquid sit de illo, responsio nostra *Probatur* nam in primis ita videtur docere S. Th. *quodlib.* 8. *art.* 15. *O.* ubi ad conscientiam requirit, ut in nullam dubitationem adducatur: similiter 1. 2. *q.* 19. *art.* 5. Conscientiam vocat applicationem scientiæ ad actum, *et de verit. q.* 17. *art.* 2. *ad.* 2. dicit conscientiam includere scientiam. *Ratio* autem est I. quia qui operatur ex judicio practico tantum probabili, scit judicium, quo nititur, posse esse falsum, ergo non est certus se non peccare formaliter, ergo sic operando se exponit periculo peccandi formaliter, et virtualiter contemnit legem, ergo peccat. *Neque dicas* cum Eliz. *q.* 2. § 5. esse tantum periculum remotum, quod vitare non tenemur, *nam* revera est proximum, cum omnes sic operando semper cognoscant periculum, quod semper est conjunctum, adeoque semper formidare debeant, ne peccent. *Conf.* quia ultimum dictamen conscientiæ debet esse tribunal irrefragabile, coram quo homo sine dubitatione, vel condemnetur ut nocens, vel absolvatur ut innocens, sed dictamen tantum probabile non est irrefragabile, cum possimus illud negare, utpote non convincens nec
necessitans intellectum, ergo. II. Qui habet 49
suspicionem, vel scrupulum peccati, debet prius se resolvere saltem exercite, sic enim *c. Per tuas*, 2. *De simonia*, dicitur esse peccatum operari contra conscientiam scrupulosam, nisi prius scrupulus deponatur, sive contemnatur; item *cap. Inquisitioni*, 44. *De sentent. excommunic.* dicitur, quod conjux habens conscientiam ex credulitate levi ac temeraria de impedimento dirimente possit exigere debitum, si tamen ad Pastoris sui consilium, vel aliter explodat credulitatem illam levem ac temerariam: atqui opinans tantum probabiliter aliquid, esse licitum, merito habet plus quam suspicionem, scrupulum, vel credulitatem vanam de eo, quod idem sit illicitum, agnoscit enim pro hoc esse motiva gravia, hinc prudenter formidat, ne sit illicitum, ergo nisi aliunde se certificet de honestate operationis, sic operando peccat. III. Ut excludatur periculum peccandi, debeo cognoscere hoc ipsum esse verum, quod operando secundum dictamen probabile, non peccem, sed per solam hanc ultimam cognitionem dirigetur mea operatio, ergo hæc sola ultima cognitio erit dictamen practicum, idque certum, ergo adhuc ad prudenter operandum prærequiritur
dictamen practicum certum. Vide dicenda 50
n. 66. *Dixi*, debere esse saltem moraliter certum; nam impossibile est de omnibus agibilibus habere dictamina metaphysice, aut physice certa, ergo cum Deus non jubeat impossibilia, satis est habere moraliter certa, uti communissime omnes cum Moya *de op. prob. n.* 57. *contra* Palav. *de fide n.* 72. qui requirit judicium metaphysice evidens: sed *contra* est, quia ubi adest moralis certitudo, non manet locus prudenti dubio, vel probabilitati in oppositum, ergo tum vere operor *ex fide*, ideoque secundum debitum conscientiæ. [1]

1 Stante dubio practico, juxta omnes, vel non est agendum vel ad tutius eundum: *omne quod non est ex fide, peccatum est. (Edit. not.)*

51 §. 3. *Objic.* 1. S. Thom. 1. 2. *qu.* 96. *art.* 1. postquam sibi objecisset, quod lex, utpote mensura, debeat esse certissima, *Respondet ad* 3. quod in rebus contingentibus, et humanis sufficiat talis certitudo, ut aliquid sit verum, ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus, idest, sufficere, ut sit probabilius; sed quod dicitur de lege, æque, aut magis valet de dictamine conscientiæ, ergo; ita Elizal. Resp. neg. min. quamvis enim ad legem humanam sufficiat, quod probabilius enunciet verum, tamen id non sufficit ad operandum secundum legem humanam, quia cum legislator humanus possit falli, et fallere, non evitaretur periculum peccandi formaliter, et ideo ad licite operandum secundum legem humanam, necesse est ex motivis reflexis sibi formare dictamen ultimum, ut explicabitur a *n.* 303.

52 *Objicies.* 2. Si ad licite operandum prærequiritur dictamen certum de honestate operationis, ergo certi sumus nos non peccare operando; ergo certi esse poterimus de statu gratiæ, quod est contra Scripturam, dicentem nescire hominem, an amore an odio dignus sit, item contra eamdem Scripturam, et SS. PP. frequentissime dicentes viam justorum esse inter spem, et metum, neque nos scire posse, an Deo placeamus, ita Eliz. *lib.* 8. *quæst.* 3. §. 4. Resp. Ergo certi sumus nos non peccare operando hunc actum, et nos non peccasse operando alios actus, neg. primam, et secundam seq. forte enim alias operati sumus cum dubio, vel ex temeritate, vel cum ignorantia vincibili; item, si ante hac peccavimus, jam non possumus esse certi de efficacia contritionis, nec de valore Sacramenti suscepti, ergo non sumus certi de statu gratiæ, sed stamus inter spem, et metum.

53 *Inst.* Saltem in nobis non dabuntur peccata occulta, vel dubia, nec scrupuli. R. neg. assump. nam in primis potuimus peccasse, et peccatorum esse obliti, quæ peccata utique erunt occulta: deinde cum non semper ita perceptibiliter formemus dictamen reflexum, sæpe dubitamus an satis formaverimus nobis conscientiam practicam; item, quia operamur quandoque cum timore peccati materialis, dubitamus, an etiam non processerimus cum timore peccati formalis; item, nescimus, an semper satis restiterimus tentationibus, etc. et hæc sunt peccata dubia: denique adhuc facilius sunt scrupuli, cum hi sint anxietas consistens cum certitudine conscientiæ, uti *cap.* 3. dicetur: et simili modo quandoque experimur quasdam tentationes in fide, quæ nos reddunt anxios, afferuntque formidinem levissimam de opposito, quamvis certo credamus omnia, et inde etiam esse possunt scrupuli.

Objic. 3. Quando objectum est probabiliter prohibitum, habeo hoc judicium, *non sum certus, quod Deus illud non prohibuerit:* et tamen simul deberem habere etiam hoc judicium, *certus sum non peccare prosequendo hoc objectum:* atqui illa duo judicia pugnant inter se, ergo non possum habere judicium certum, quod non peccem. R. neg. min. non enim sunt de eodem secundum idem, nam primum judicium pro objecto habet actum secundum idem, nam primum judicium pro objecto habet actum secundum se, prout substat dubiæ prohibitioni, secundum judicium pro objecto habet actum, prout substat circumstantiis invincibiliter ignoratæ prohibitionis, libertatis, quæ possidet, etc. uti in *dub. seq.* explicabitur; et ita judex condemnando hominem secundum allegata, et probata, habet hæc duo judicia, *certus sum me non peccare condemnando; non sum certus, quod hæc condemnatio non sit prohibita,* nam posset esse contra jus hominis fortasse reipsa innocentis. 54

Objic. 4. Ad cavendum periculum formaliter peccandi, satis est, si præmissa morali diligentia faciam id, quod mihi videtur honestum, sed etiamsi præmiserim illam diligentiam, non semper erit mihi certum, quod honeste operer: ergo. R. Non erit mihi certum ex vi judicii directi, et speculativi, c. non enim semper inveniam certam rationem pro honestate objecti: non erit mihi certum ex vi judicii reflexi, et practici, n. si enim omnibus consideratis sit mihi probabile, quod sit licitum, hoc ipso reflexe, et practice certo judicabo hoc nihil esse licitum, ut magis explicabitur ad *dub. seq.* 55

Inst. 1 Rudes semper peccabunt; non enim formant sibi ejusmodi ultima dictamina certa. R. neg. ass. nam interrogati, cur non peccent, hoc, vel illud faciendo, respondent, se ideo non peccare, quia faciunt, quod putant sibi licitum, et hoc reipsa est dictamen ultimum reflexum. 56

Inst. 2. Nullus homo potest esse certus, quod in ultimo etiam illo judicio procedat sine passione; ergo nullus homo potest habere judicium practicum certum, ita Gonz. Resp. 1 multo minus potes esse certus, quod in judicio directo etiam probabiliore ita procedas; 57

ergo numquam ex vi judicii etiam probabilioris certo honeste operaberis. Resp. 2 neg. ant. quia experior me procedere bona fide; ergo habeo moralem certitudinem, quod non procedam ex passione, etiamsi forte habeam ignorantiam, inadvertentiam, aut errorem inculpabilem circa veritatem objecti, sicuti in se est.

58 *Objic.* 5. Operans ex judicio prudenti non peccat, quia operatur prudenter, sed operans ex judicio probabili operatur ex judicio prudenti, quia judicium probabile est prudens: quamvis enim forte non sit verum, tamen illi adest rationabile motivum, et abest omnis temeritas; ergo operans ex judicio probabili non peccat. Resp. Operans ex judicio prudenti removente periculum peccati formalis, non peccat, c. ex judicio prudenti, sed non removente periculum peccati formalis, neg. maj. vel potius ejus suppositum, nam si in istis circumstantiis sit practicum, non est prudens, nam imprudenter facit, qui se exponit periculo formaliter peccandi, quod fit, si operetur immediate ex judicio tantum probabili.

59 *Inst.* 1 Dictamen probabile est sufficiens ad excludendam omnem conscientiam peccati, quia operans ex illo sic dicit: est mihi licitum pingere die festo: sed impossibile est, ut cum illo judicio stet alterum, quo dicat, pecco pingendo die festo; ergo. Resp. neg. ant. talis enim per judicium directum cum formidine dicit, est mihi licitum pingere, hinc non potest quidem per simile judicium directum dicere, pecco pingendo, attamen per judicium reflexum tendens in eam formidinem prioris judicii, et in cognitum periculum peccandi, debet dicere se peccare pingendo, quia cognoscit, quod exponat se periculo peccandi, statque hoc judicium cum priore, quia est de alio plane objecto.

60 *Inst.* 2. Judicium directum de honestate operationis necessario fundat, et post se trahit judicium reflexum, ac certum de eadem honestate; ergo excludit formidinem peccati, ergo se solo sufficit ad honestam operationem. Resp. 1 neg. ant. quamvis enim, si judicem probabile esse, quod pingere non sit servile, ex vi hujus judicii impediar, quominus judicem prohibitum esse, ut pingam, quia est servile, attamen adhuc potero judicare esse periculum peccati formalis, si pingam, et sic pingens peccabo quia exponam

61 me periculo peccati formalis. R. 2 cum *Terillo*, distinguendo 1 seq. ergo excludit fundamentaliter formidinem peccati, id est, fundat judicium reflexum, per quod formido illa excludatur, cap. excluditur formaliter, et seipso *n.* 1, 2 et seq.

Inst. 3. Si judicium illud reflexum esset impossibile, licite operarer ex judicio directo saltem probabiliore, ergo etiam nunc. Resp. n. ant. quia operans cum tali formidine peccati, non operaretur bona fide, ut recte *Terillus*. 62

Objic. 6. Operans ex conscientia invincibiliter erronea non peccat; sed talis non operatur ex dictamine certo, quia dictamen illud nequidem est verum, ergo; ita Eliz. *q.* 18 § 4. 63

Resp. neg min. nam sic operans habet duplex judicium, unum directum, quod v. g. sic format, quando mendacio potest impediri injustum homicidium, licitum est mentiri; sed hic potest mendacio impediri injustum homicidium, ergo hic licitum est mentiri; hoc judicium est falsum, sed inculpabiliter mentiens non operatur proxime, et immediate ex hoc judicio: verum ex alio reflexo, quod si dicit, mentiens, quando invincibiliter judicat esse mentiendum non peccat, sed ego hic, et nunc mentiens pro impediendo homicidio, invincibiliter judico mihi esse mentiendum, ergo non pecco: hoc ultimum judicium est certum, ex quo proxime, et immediate regulatur mea operatio.

Objic. 7. Missionarius licite adit Barbaros nudos spe convertendi, quamvis probabiliter tantum judicans se non inducendum ad peccatum: similiter Medicus licite adhibet dubia medicamenta, quamvis tantum probabiliter sperans fructum: ergo similiter licite operabor, tantum probabiliter judicans me non peccaturum. R. neg. conseq. nam etiam uterque certus est de honestate suæ operationis, Missionarius quidem ex vi hujus dictaminis; honestum est pro salute proximi se exponere periculo peccandi remoto, maxime quia ita operans ex charitate, merito sperat specialia Dei auxilia: Medicus autem ex vi illius; ubi desunt certa media, honestum est secundum regulas artis adhibere dubia, quæ desperatis sæpe fuerunt saluti. 64

Objic. 8. Si ad licite operandum requiritur judicium certum de honestate operationis, ergo ad illicite operandum etiam requiretur judicium certum de inhonestate. R. neg. seq. nam potius sequitur oppositum, hoc ipso enim quod operer sine judicio de honestate operationis, inhoneste operor, possumque 6

advertere carentiam illius judicii, etiamsi non habeam reflexum judicium certum de inhonestate operationis. Ratio a priori est, quia bonum est ex integra causa, malum ex quolibet defectu. Ita Suar. Ovied. *n.* 16 Bardi *discep.* 1 *c.* 9 *n.* 12 aliique. Posset etiam permitti seq. nam videtur semper adesse judicium certum obligationis aliter operandi, vel abstinendi : *si dicas*, Sic semper adfore plenam advertentiam malitiæ, adeoque numquam peccabitur ex semiplena advertentia. R. erit plena advertentia malitiæ alicujus, sive malitiæ in genere, non tamen semper gravis, ideoque poterit peccari venialiter ex semiplena advertentia malitiæ gravis: uti recte Ills. *i.* 1 *d.* 1 *n.* 4. *Ex dictis.*

66 *Sequitur* contra Auctores n. 47 citatos, quamvis judicium reflexum conscientiæ debeat esse certum, non tamen requiri, ut directum sit certum, alioquin non erit licitum operari ex opinione probabilissima, quod damnat Alexand. VII nam opinio probabilissima non excedit fines probabilitatis. II. Si judicium directum debeat esse certum, cessat quæstio, an liceat sequi opinionem minus probabilem nam si pro una parte sit moralis saltem certitudo, oppositum non erit stricte probabile : controversia autem est de conflictu opinionis directe tantum probabilioris, cum minus probabili. III. Rarissime licitum erit operari secundum alterutram opinionem probabilem, sed erit obligatio sequendi tutiora, uti ostenditur n. 293. IV Quamvis adversarii dicant se operari ex judicio suo directo, tanquam dictamine ultimo, tamen reipsa nituntur alia certiore ratione reflexa, uti fatetur Erenth. *art.* 15 et innuunt Conz. *dist.* 10 *a. n.* 27 ac Camargo *par.* 1 *lib.* 2 *controv.* 4 *a n.* 608 *et* 616 qui ex hoc probat sufficere judicium directum simpliciter prudens, et probabile, quia raro fallit quia Deus ab homine non requirit nisi humanum agendi modum, nec prudentia requirit majorem certitudinem in negotiis gravissimis, et denique quia periculum peccandi, quod remanet, est leve, ac remotum, quæ rationes sunt reflexæ, et faciunt dictamen ultimum reipsa certum hoc, vel simili modo ; *Ille certo prudenter agit, qui sequitur judicium, quod raro fallit, quo nec Deus ab homine, nec prudentia a quoquam requirit certius, et cum quo non est conjunctum periculum peccandi, nisi leve, et remotum*; *sed qui sequitur judicium directum simpliciter prudens, et probabile, ille sequitur judicium, quod raro fallit, quo nec Deus ab homine, nec prudentia a quoquam requirit certius, et cum quo non est conjunctum periculum peccandi, nisi leve, et remotum ; ergo ille certo prudenter agit :* vel si vis brevius, *certo prudenter agimus sequendo judicium directum simpliciter prudens, et probabile, quia Deus, et prudentia non obligant nos ad judicium certius :* hæc judicia reflexa sunt utique prudentia, et certiora, quam præcise directum; ergo dicendum est in illis transistere ultimum dictamen practicum.

Q. 11 *Quid addi possit ad clarius explicandam partim naturam, et species dubii, partim conscientiam dubiam?* R. seq. § 1. Dubium 67
aliud dicitur objectivum, aliud formale: objectivum est res, circa quam versatur intellectus dubitans : formale est actus, quo intellectus dubitans circa rem versatur, et de hoc solo hic est sermo.

§ 2. Dubium est motus mentis suspensæ, 68
sive est suspensio intellectus, quasi in æquilibrio hærentis inter duo contraria ipsi proposita quorum neutri assentitur, neutri dissentit, ut recte explicant Carden. *in* 1 *crisi d.* 6 *cap.* 1 et Teril. *in Reg. q.* 50. Hinc conscientia dubia proprie non est conscientia, sed potius privatio conscientiæ, cum sit suspensio omnis judicii.

§ 3. Dubium non est mera apprehensio 69
utriusque partis oppositæ, alioquin quisquis tentaretur in fide, hoc ipso dubitaret: neque etiam est mera inquisitio veritatis in hac, vel illa parte, nam etiam hoc fieri potest in materia fidei absque peccato: itaque superaddit aliquam dispositionem animi, quia ita ferimur in rem propositam, ut saltem virtualiter reputemus esse incertam : quamvis autem Suarez, et alii putent requiri judicium absolutum de sufficientia medii ad judicandum,
tamen putat Teril. *n.* 6 cum judicium illud 70
sit sæpe inevidens, et falsum, posse per voluntatem, aut aliunde impediri, et nihilomiuus haberi dubium per suspensionem omnis judicii, cum dispositione animi de se causativa talis judicii de sufficientia, vel incertitudine motivi : quod si intellectus aliquo modo determinetur ad unam partem, erit opinio, vel suspicio; et de opinione dicetur *a. n.* 95 *de suspicione autem lib. 3 par. 2 a n.* 1176.

§ 4. Dubium quandoque contigit ex de- 71
fectu motivi sufficientis ad judicandum, et nunc dicitur dubium negativum, per quod intellectum est negative dubius, quia non habet rationem sufficientem pro hac, vel illa parte, aliquando etiam contingit ex eo, quod intellectus habens motivum de se sufficiens a

assensum, vel dissensum, tamen vel ratione
voluntatis nolentis applicare intellectus, vel
aliunde, fit, ut nullum judicium ponatur, et
tum dicitur dubium positivum, per quod
intellectus manet in æquilibrio ad utramque
partem, ut libra, quando paria utrimque
pondera habet, ad neutram se partem incli-
nat, sed manet in medio, quamvis utrimque
pondus habeat sufficiens ad eam inclinandam,
si pondus oppositum abesset, vel ipsa aliunde
ex una parte magis impelleretur. Porro ubi
dubium utrimque positivum adest, reflexe
72 judicari potest, quod circa utramque partem
sint motiva de se sufficientia pro opinione
probabili formanda de singulis, uti pluribus
dicetur *a num.* 237, hic tamen actus reflexus
non est dubium, sed potest esse certus ac
evidens, versaturque circa dubium, tanquam
objectum suum.

73 §. 5. Si dubium negativum fundetur in sola possibilitate, uti si dubitem, an occiderim aliquem, quia potui occidisse, hoc dubium est Metaphysicum, et imprudens; e contra si fundetur in aliqua ratione, sed de se non sufficiente ad assensum, vel dissensum, non proprie dicitur dubium morale: putant quidem Carden. *n.* 115. et Teril. *n.* 7. omne dubium negativum per hoc distingui a positivo; quod in negativo nulla occurrant motiva pro alterutra parte, in positivo autem occurrant saltem pro alterutra, sed est quæstio de nomine; si enim nulla prorsus ratio occurrat, est potius mera nescientia, uti docent Elizald. *lib.* 4. *q.* 3. §. 6. et Gonzal. *dist.* 7. *n.* 97. quorum ratio hæc est, quia ad dubium morale requiritur, ut intellectus vacillet, in hanc partem trahatur, et retrahatur in aliam: ut interrogatus, cur dubitet, aliquam saltem causam dare possit, denique ut dubitando veritatem desideret; hæc autem non videtur salvari, si nullum plane motivum occurrat: qui tamen aliter loqui volet, et ad omne dubium negativum requirere carentiam omnis motivi, legat Teril. qui id bene defendit.

74 §. 6. Dubium aliud est juris, aliud facti:
juris est, quando dubitatur de lege aliqua, vel
de obligatione legis, aut consuetudinis, vel de
valore actus, inquit Stoz. *l.* 1. *par.* 5. *n.* 122.
Facti est, si dubitetur de alio, quam de istis,
v. g. an homicidium sit factum, an operando
75 intentionem rectam habuerim etc. Utrumque
hoc dubium aliud est speculativum, quod
versatur circa rem secundum se spectatam,
præscindendo a circumstantiis, et ab opera-
tione exercenda, ut si dubites, sitne hodie
dies festus: aliud practicum, quod versatur
circa rem affectam omnibus circumstantiis, et 76
in praxi exercendam, sive quod versatur circa
rem, prout me hic, et nunc agentem respicit:
quod iterum duplex est, unum generale, et
abstractum, quando generatim dubitatur, v.
g. an liceat die festo, talem laborem exercere,
et hoc aliqui confundunt cum speculativo,
cum quibus etiam postea loquemur; alterum
est proprie practicum, quando in particulari
dubitatur, v. g. an hic, et nunc die festo
possim talem laborem exercere.

§. 7. Ut quis dicatur agere cum dubio prac- 77
tico, sive cum conscientia dubia, Salus apud Bardi *disc.* 5. *c.* 1. *n.* 2. requirit judicium aliquod reflexum, quo cognoscat se habere illam ipsam suspensionem intellectus; e contra Vasq. Card. in 1. *crisi d.* 78. *cap.* 3. et Schild. *tr.* 3. *num.* 1. negant hoc requiri, quamvis enim absit, adhuc operatur contra conscientiam, hoc ipso, quod operetur non habens dictamen practicum de honestate operationis; utraque sententia forte conciliabitur, dicendo, quamvis determinate non requiratur judicium, tamen ut peccetur operando cum conscientia dubia, requiri saltem exercitam cognitionem malitiæ operationis cum tali dubio factæ (uti colligetur ex dicendis *lib.* 6. *a num.* 16.) quam Carden. *num.* 17. dicit certo haberi, hoc ipso quod operetur cum dubitatione de malitia operationis, quia ad dubitationem illam subsequitur timor, et fuga mali, ergo sufficienter agnoscit malum. *Nec obstat*, quod ad mortale requiratur advertentia plena malitiæ, uti dicetur *lib.* 3. *num.* 216, nam hæc adesse potest ex vi dubii practici, sicuti sufficientem advertentiam ad nocumentum veneni habet ille, qui practice dubitat, an hoc, quod videt, sit serpens, an piscis. Addit *num.* 22. probabile esse, quod semper resultet aliquod judicium directum, vel reflexum, cum enim advertat malitiam, lumen naturale statim dictat malum esse eam non timere, et non fugere, et sic defendi potest Salas.

Q. 12. *Quomodo dubitans debeat se practice* 78
resolvere, antequam operetur? Resp.

§. 1. Ad hoc, ut se prudenter solvat, duo requiruntur. 1. Dubium speculativum, quod habet, debet esse invincibile, idest, tale, ut adhibita debita, et pro conditione personæ, ac circumstantiarum moraliter possibili diligentia in inquirenda veritate, nihilominus dubium perseveret: 2. Debet adesse caussa aliqua rationabilis movens ad eligendam alteram

partem, et ad formandam conscientiam practicam contra dubium speculativum, ex gr. speculative dubitas, an hac die sit indictum jejunium, practice autem dubitas, an tu; hic, et nunc teneris jejunare; ut prudenter te resolvas, formesque dictamen practicum, quod jejunare non tenearis, debes ante omnia adhibere moralem diligentiam ad vincendum illud dubium, et ad cognoscendam veritatem, sitne hodie indictum jejunium, necne, v. g. inspiciendo Kalendarium, interrogando alios; si non possis deprehendere veritatem, tutius quidem erit, si jejunes, attamen poteris te practice resolvere in alteram partem contra jejunium, judicando te non obligari, pro quo judicio habes rationabile motivum, quia nempe possessio est pro tua libertate, neque illa lex jejunii tibi sufficienter est applicata, quia alii viri prudentes de hoc jejunio nihil sciunt, vel non jejunant etc, tumque non peccabis omittendo jejunium : e contra si te resolveres ad non jejunandum ante adhibitam moralem diligentiam in rescienda veritate, aut sine motivo, quia nempe nolles dubitare, peccares, quia prudenter te non resolveres contra dubium speculativum, ita Sporer, *n.* 74.

80 § 2. Ex dictis patet, dictamen practicum formari posse stante dubio speculativo ; nam etiam judex ita ferre potest sententiam ut dubium speculativum non deponat; si enim ipsi non constet, pro qua parte sit ejus, potest speculative dubitare, et nihilominus carere dubio practico, sed sententiam ferre pro una parte, pro qua regulam habet, nempe, *quando de jure non constat, pro illa stare debeo, pro quo est possessio, vel major probabilitas.* [1]

81 *Q. 13. Quid circa conscientiam perplexam sit addendum?* R. seqq.

§ 1. Ille dicitur habere conscientiam perplexam, qui putat se peccaturum, sive actum ponat, sive omittat, sive hoc, sive illud eligat, et tamen unum illorum debet eligere : ut autem non peccet ille, qui habet conscientiam perplexam de opere postea faciendo, tenetur adhibere media ad perplexitatem tollendam prius, quam tempus operis exequendi adveniat, quia quivis tenetur adhibere medium ad evitandum illud, per quod putat Deum offendi, medium autem hic, et nunc est, si tollat illam perplexitatem : quod si conatus sit, et perplexitatem tollere non potuerit, agens in perplexitate non peccabit, sed dirigetur hoc dictamine reflexo conscientiæ, per quod exercite, et reipsa tolletur perplexitas, et quo sibi dicet, *quidquid hic agam, non pecco*, sive *perinde est, quid hic agam* : et quamvis forte hoc dictamen non ita advertat propter scrupulum, vel perturbationem reipsa tamen habet, uti recte Platelius *p.* 2. *n.* 128. *Si dicas*, Christus meritorie operatus est, licet constitutus in necessitate agendi hoc, vel illud bonum, ergo perplexus operatur demeritorie, licet necessario agat hoc, vel illud malum : *Contra est*, Christus retinuit libertatem physicam etiam ad minus perfectum, quod cognoscebat.

§. 2. Etiam abstrahendo ab illo dictamine, 82
adhuc tamen perplexus talis non peccat defectu libertatis, quia quamvis actus ille, quem præelegit, sit in se, et absolute liber in ordine ad hoc, ut ponatur, vel omittatur, non est tamen liber in ordine ad culpam vitandam, quia quamcumque partem eligat, æqualis culpa necessario imminet; ut autem actio imputetur ad culpam, debet adesse libertas actionis, vel omissionis, per quam operans possit culpam vitare, ita Dicastill. *de juram.* 83
dist. 2. *n.* 236. Simili modo docet Oviedo *de*

1 Stante dubio *practico*, vel non agendum vel tutius practicandum esse, nemo negat. Ast, etiam remanente dubio *speculativo*, dubium *practicum* excuti potest, seu efformari potest conscientia practice certa, *ope principiorum quæ reflexa* nuncupantur. « Principium primum et cæterorum principalissimum cui innixa conscientia evadere potest practice certa de actione, est quod *lex dubia non potest inducere obligationem certam*. Ad rem Benedictus XIV : *Il ne faut pas imposer un lien certain lorsqu'il n'y a pas de loi claire qui l'impose*. Ex hoc enascitur aliud principium quod nempe *in dubio melior est conditio possidentis*. Hinc in dubio morali videndum est, utrum possideat lex an libertas hominis? Nos dicimus aliquando possidere legem, aliquando libertatem : et sic quando possidet lex, semper pro ea standum erit; quando possidet libertas, stare poterit etiam pro libertate, maxime si charitas et prudentia suggesserit, ita ut qui hoc in casu adhuc voluerit legem implere laudandus ; si vero egerit contra, non sit damnandus uti reus peccati.

« Porro ad dignoscendum pro qua parte in dubio morali stet possessio videndum erit pro qua stet præsumptio. Præsumptio autem stat semper pro ea parte, quæ non tenetur per se ipsam factum probare, sed onus probandi transit in partem alteram : *factum* nempe *non præsumitur nisi probetur :* quod est tertium principium nobis traditum ab ipsa lege de probationibus : idcirco in dubio factum nunquam præsumitur, sed semper probandum est. Quod si factum ipsum sit certum, v. g. si matrimonium certe initum sit, et solum dubitetur utrum rite initum fuerit an non, tunc aliud recurrit principium quod quarto loco adsignari potest hisce verbis contentum : *In dubio omne factum præsumitur recte factum*, sive *præsumitur factum quod de jure faciendum erat*, videlicet tunc *standum est pro valore actus.* » Ea principia his exposuit verbis P. Scavinius, *de consc.* tr. I. disp. II, cap. II, a. 4. (*Edit. not.*)

merito controvers. 2. *pun.* 4. quod ad meritum non sufficiat libertas inter actus omnino æquales cum necessitate ad hunc, vel illum, quia si quis ita necessitetur, non poterit ei imputari ad laudem, nec consequenter ad meritum, quod hunc præ illo ponat, cum major non sit bonitas, in uno, quam altero.

84 §. 3. Si perplexo videatur una pars magis, altera minus mala, eligens eam, quæ videtur magis mala, peccat secundum quantitatem excessus apprehendi, ad hunc enim est liber; hinc si mortale, quod apprehendit esse gravius, apprehenderetur habere supra alteram partem excessum venialem malitiæ, eligens hoc gravius peccaret tantum venialiter, quia ad gravitatem malitiæ non est liber, sed tantum venialiter, quia ad gravitatem malitiæ non est liber, sed tantum ad excessum, qui venialis est, ita Schil. *tr.* 1. *n.* 30. Dicast. et alii.

85 §. 4. Si id, quod videtur esse minus malum, sit intrinsece malum, alterum autem non, v. g. si quis putet se debere, vel venialiter mentiri, vel mortaliter peccare omittendo Missam, Schil. *n.* 29. adhuc tenet debere eligere, quod videtur minus: quia omittendo Missam contraheret malitiam, quæ secundum opinionem ejus mortalis esset : oppositum tenent Gran. et Dian. *p.* 4. *tr.* 3. *R.* 70. quia malitia contra jus naturæ merito formidabilior est, cum sit indispensabilis : quidquid sit de his sententiis, quivis prudens in tali casu deberet se revolvere, judicando præceptum positivum non obligare, quando sine læsione præcepti naturalis observari non potest.

86 § 5. Si perplexus sciat unam partem esse peccatum, et dubitet an altera sit peccatum, si utrumque sit æquale, tenetur eligere illud, de quo dubitat, quia qui elegit peccatum tantum dubium, magis recedit a malitia, quam qui elegit certum : si tamen ex altera parte dubitaret de graviore peccato, v. g. qui sciret mentiri esse veniale, et dubitaret, an hic, et nunc eleemosynam negare indigenti esset mortale, et tamen deberet alterutrum eligere, Schil. *n.* 31. dicit aliquando fieri posse, ut debeat eligere peccatum certum, quod est minus, et abstinere a dubio, quod est majus, ideoque hanc dat regulam, nempe quod amplecti debeat eam partem, in qua spectato excessu malitiæ ex una parte, et excessu certitudinis ex altera, apparet malitia minus esse imputabilis.

87 §. 6. Si perplexus nequeat discernere, vel non audeat judicare, quod sit tutius, vel melius, et tamen necesse sit hoc aut illud fieri, eligat, et faciat quod voluerit, nec ullo modo peccabit, defectu libertatis moralis, ita Tambur. *in Decal. l.* 1. *c.* 3. § 6. *num.* 4.

Q. 14. *Quomodo explicetur illa regula juris*: *in dubio non præsumitur factum, sed probari debet. L. in bello* § *Fact, ff. De captivis post liminio reversis?* R. sic explicari. 1. Quando dubitatur de principali facto, v. g. an ego percusserim aliquem, hoc factum præsumi non debet, sed qui affirmat debet positive probare. 2. Quando dubitatur de homicidio tanquam actu principali facto, Jus, Cap. *Significasti*, et Cap. *Ad audientiam* 2. *De homicidio*, statuit ut in ordine ad incurrendam irregularitatem præsumantur factum: econtra in ordine ad alios effectus non præsumitur factum, sed manet regula generalis, quod delicta non præsumantur. 3. Si actus principalis sit certus, et dubitetur de aliquo tantum accessorio, si hoc accessorium de jure faciendum erat, aut si ordinarie ita fieri solet, aut si ita factum esse est favorabile facienti, præsumitur illud accessorium factum, v. g. si quis scit se confessum peccatum, et postea dubitet, an serio doluerit, præsumat se doluisse serio, quia actus principalis, qui hic est Confessio, est certus, et tantum dubitatur de accessorio, quod adesse debebat, et ordinarie præmitti solet, sicque præsumi, quod adfuerit, est favorabile confitenti. 4. Quando constat de actu externo rite peracto, v, g. de Confessione, testamento, contractu, in dubio præsumuntur actus interni requisiti, et sufficientes adfuisse, nisi accedat alia præsumptio in oppositum, ita Sporer. *n.* 78. Stoz. *l.* 1. *p.* 5. *n.* 130. Universaliter autem definitur præsumptio ab Eliz. *l.* 7. *q.* 16. §. 1. probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto pro veritate habetur. Vide dicenda. *l.* 4. *an.* 1434. 88 89 90

DUBIUM II. 91

Quid agendum cum Conscientia speculative dubia.

,, Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, et in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculatave dubium. Quæritur ergo hic, an et quomodo ex talibus possit formari Conscientia practice certa ? ,,

,,Resp. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, et minus tutam (hoc est quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quam altera) relicta probabi-

liore, et tutiore propria, seclusa tamen omni injuria, et periculo proximi: et dummodo opinio quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat, et sequuntur Laym. et Bon. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. Ratio est, tum quia, qui sequitur sententiam gravi auctoritate, vel non levis momenti ratione nixam (hæc enim dicitur probabilis) non agit temere, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, et artis peritorum consilium: tum quia esset onus intolerabile multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius, et tutius.,,

,,Dixi in responsione, *etiam alienam*; quia parum refert, quod opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior, speculative: speculativum enim illud judicium, eo ipso quod forte incertum et falsum sit, non debet esse regula operationis cum operans aliam regulam, eamque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quod in dubiis quisque operari possit secundum sententiam, quam viri docti ut probabilem, et in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter. *Atque hic colligitur resolutio sequentium casuum.*,,

,,I. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si forte hæc sit favorabilior, prætermissa etiam propria probabiliore, et tutiore. Ita Sanch. Bon. Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi: Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, ut monet Sanch. *l. c. c.* 19. Bec. *n.* 16.,,

,,II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem a quibusdam doctis tamquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eamdem speculative falsam esse judicet, et proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem, et hoc jus suum illi indicare non prohibet Laym. *l* 1. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 9. Bonac. *p.* 9. *n.* 8.,,

,,III. Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult, potest, imo, secundum communem sententiam, debet confessarius, et quidem si proprius sit, sive Parochus, sub mortali absolvere, licet ipse judicet doctrinam esse falsam: ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit ejusdem sententiæ. Ratio est, quia recte disposito non debet negari absolutio, Azor. Vasquez Sanch. Laym. *n.* 10. Additque Dian. *p.* 2. *tr.* 13. *res.* 11. ex Sanch. et Sancio, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali confessio fit; tametsi non sit pro prius ejus Confessarius.,,

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi, dummodo is prudens, ac pius, et non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita Sanch. *l.* 1. *c.* 9. n. 24. Bon. et alii contra Navarrum.,,

,,V. Superiori præcipienti secundum opinionem probabilem subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem; v. g. si paululum ægrotus probabilius, et tutius putes te teneri ad jejunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutam, et probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro Superiore, Laym. *nu.* 11. et 12.,,

,,VI. Potest Advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorem, Laym. Bonac. *n.* 16. Ratio, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio. Vide infra *l.* 4. *c.* 3 *dub.* 3. *Resp.* 1.,,

,, Dixi 2. In responsione, *seclusa injuria*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est.* Unde resolvuntur hi Casus.,,

,,I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculative probabiles, maxime circa valorem Sacramenti sed quoad ea, quæ a Ministro præstanda sunt, utendum est sententia securiore, et materia, ac forma certa, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcise operationem spectando, Minister non peccaret sequendo opinionem probabilem, nec Sacramento irrogaret irreverentiam, quia tamen effectus Sacramenti, ut remissio peccatorum, et infusio gratiæ, dependet a vera materia, et forma, graviter proximo noceret, ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosaceæ mista, si naturalis desit; quia tunc proximus juvari debet, ut potest, et ex duobus malis minus eligendum. Vid. Laym. *hic* et Suar. *tr.* 4. *d.* 26. *sect.* 6. Becan. *c.* 4. *q.* 9.,,

,,II. Medicus, et Chirurgus sequi debent

tutiora, et probabiliora, nec uti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant, Sanchez, Bonac. *l. c.* Bald. *de cons. dubia.* Vide infra *l.* 4. *c.* 3. *dub.* 9. ,,

,, Dixi; *si adhuc sit probabilis;* quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem censuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Unde resolvitur Casus.* ,,

,,Non licet nunc absolvere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores, antehac id senserint; horum enim sententia nunc est abolita, et probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipue accedente decreto Clem. VIII. Bonac. *l. c. n.* 17. *et alii communiter.* ,,

ADDENDA.

93 *Esparsa* in Appendice ad qu. de usu licito opinionis probabilis c. 240, verissime dicit, controversiam illam, liceatne sequi sententiam probabilem, et minus tutam, relicta probabiliore et tutiore, esse difficillimam, et abstrusissimam inter omnes quæstiones de moribus, seu speculativas, seu practicas, nam supponit cognitionem speculativam materiarum circa mores, et est universalissima regula circa omnes conclusiones practicas. Similiter Carden. *in* 1. *cris id.* 56. *n.* 119. ait: materia de probabilitate res est obscura, et valde metaphysica, quæ multas subit reflexiones mentis: est præterea controversia illa celeberrima hoc tempore, et summi momenti, ideoque diligenter tractanda in utramque partem, cogarque præter morem, et propositum esse longior, ad quod etiam promovit me comminatio Eliz. putantis neminem posse esse in conscientia tutum, qui rationes a se per magnum tomum in folio allatas non expendisset, ideoque perlegi, ejusque postea adversarum Teril. item Carden. Moyam, Gony. ejus Synopsim, Ehrentr. Camargo, aliosque plures; et nullum argumentum utriusque partis dissimulabo, ut expensis omnibus ferre possimus judicium de quæstione illa gravisima.

In hoc autem Dubio tantum de comparatione opinionis probabilis cum probabiliore, in sequente dicetur de comparatione probabilis, et minus tutæ cum tutiore, ita enim etiam tractat Busembaum.

94 *Q.* 15. *Quænam propositiones circa materiam probabilitatis sint damnatæ?* R. Inter damnatas ab Alex. VII. hæc est 27. *Si liber sit alicujus junioris, et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.* Inter damnatas ab Innoc. XI. hæc est 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.* 2. *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* 3. *Generatim, dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Inter damnatas ab Alex. VII. hæc est 3. *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.* Quis sensus sit harum propositionum, et damnationis earumdem, dicetur per decursum.

Q. 16. *Quid, et quotuplex sit opinio?* R. 95
§. 1. Opinio in genere, prout complectitur etiam fidem humanam, secundum S. Bern. *de consil. l.* 5. *c.* est quasi pro vero habere, quod falsum esse nescias: et c. 3. ait, est assensus verisimilis, idest, judicium incertum nitens motivo fallibili, vel infallibili, quidem, attamen non cognito, ut tali, sed cognito tantum modo fallibili: S. Th. 1. *par q* 79. *art.* 9. *ad.* 4. *et* 2. 2. *q.* 1. *art.* 4. dicit esse actum intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius: circa quem actum, ejusque formidinem videri possunt multa acute disputata apud Eliz *in append. q.* 6, *et* 7, *item apud Teril. in Reg. q.* 34. ubi in multis arguit Elizaldum: sufficit hic scire, quod formido illa non semper sit actualis, vel est actus reflexus, quo cognoscimus nos per actum nostrum exponi periculo errandi, sed quandoque tantum ridiculis: si autem sit actualis, vel est ipsummet judicium ex suo modo tendenti propter motivum fallibile non adhærens firmiter objecto, sicuti e contra firmitas scientiæ est ipse actus scientificus ex suo modo tendendi propter motivum infallibile firmiter adhærens objecto: illud autem motivum dicitur fallibile, quod per se cum objecto asserto connectitur, absolute tamen separari potest; quod si separari non possit, erit infallibile.

§. 2. Opinio alia est probabilis, alia improbabilis, alia speculativa, alia practica, de quibus in qq. seqq. 96

Q. 17. *An aliqua opinio possit esse actus*

prudens? R. Affirmative, nempe illa, quæ probabilis est, sive, quæ nititur motivo gravi: e contra opiniones improbabiles sunt imprudentes: Non omnem opinionem esse imprudentem, insinuatur ab Apost. ad Rom. 14. vers. 5. *Unusquisque in suo sensu abundet*, hoc enim non fit, nisi opinando. Similiter S. Petrus *Act.* 2. usus est argumento tantum probabili, dicens, Apostolos non esse ebrios, eo quod esset prius hora diei tertia. Docet idem expresse S. Th. 1. 2, *q.* 57. *art*, 4. *ad*. 2. dicens, prudentiam esse etiam in parte opinativa animæ. Denique actus tantum probabiles sæpissime in practicis et speculativis habuerunt, ac in suis libris consignarunt SS. PP.
98 omnes, S. Th. aliique, ut patet legenti. Ratio autem positiva responsionis est; quia aliquod judicium distinctum a fide divina est imperabile a prudentia, sed hoc non est judicium scientificum, hoc enim non indiget imperio, cum ad illud necessitetur intellectus, ergo est judicium probabile seu opinativum; ergo opinio potest imperari a prudentia, et consequenter potest esse actus prudens. 2. Prudentia dictat filio, ut honoret hunc hominem, de quo dubitare non audet, quin sit suus pater, quamvis forte reipsa non sit: item dictat Judici hunc hominem esse nocentem, quia quamvis forte sit innocens, tamen per tres testes, qui deposuerunt de visu, probatus est nocens, etc. ergo. 3. Nemo dicet, quod judicium nitens motivo gravi, et plerumque vero sit prudens, licet sit tantum opinativum, Videri potest Teril. *in Reg. qu.* 41. ubi rem hanc demonstrat contra Sinnichium, et Eliz.

99 *Objic.* 1. S. Aug. *in Enchir.* c. 27. ait: *Anima rationalis quantum potest devitat errorem*, sed qui opinatur, non devitat errorem, quantum potest, posset enim suspendere judicium; ergo qui opinatur, non agit secundum animam rationalem, ergo nec prudenter: hinc idem S. Doctor *l. de util. cred. c.* 11. ait: *Tria sunt veluti finitima sibimet in animis hominum distinctione dignissima, intelligere, credere, opinari, quæ si per seipsa considerentur, primum sine vitio est, secundum aliquando in vitio, tertium nunquam sine vitio.* Similiter S. Th. de veritate *q.* 18. *art*. 16. *Quandocumque intellectus movetur ab aliquo fallibili signo, est aliqua inordinatio in ipso, sive perfecte, sive imperfecte moveatur. Consonat* S. Bern. *de consid*; *l.* 5. *c.* 3. *Opinio, quæ habet assertionem contraria est.* R. S. Aug. in primo loco vult, animam rationalem devitare errorem quantum potest, si certo haberi possit veritas: ubi autem certo haberi non potest, melius est ei opinari ex gravi motivo, licet per accidens quandoque erret, quam suspendere omne judicium; uti *n.* 706 dicetur: in altero, per To *opinari*, intelligit, putare se scire esse certum, quod tamen est incertum, uti ex contextu aliisque locis S. Aug. ostendunt Gonz. *diss.* 1 *n.* 2 et Esp. *in App. art.* 21 speciatim *de util. credendi c.* 11 ubi dicit, unum genus hominum esse *opinativum, id est eorum*, inquit, *qui se scire arbitrantur, quod nesciunt*; et in eodem sensu dici solet, quod sapiens non opinetur. S. Th. dicit opinionem esse inordinationem, quia est imperfectio, et in pœnam peccati, hinc putat nos in statu innocentiæ non fuisse opinaturos. S. Bern. loquitur de opinione, quæ est sine rationabili fundamento, uti ex contextu ostendit Carden. *in crisi* 3 *d.* 56 *a n.* 202. Instat Camargo *p.* 1 *l.* 1 *contr.* 8 *n.* 15. Nullus errans est sapiens, ergo nullus error potest esse prudens. R. n. ant. nam si nullus errans est sapiens, ergo vel S. Hieron. vel S. Aug. item vel S. Th. vel S. Bonav. non fuit sapiens, quia hi, vel illi erraront, uti constabit ex dicendis *n.* 619 et 722. Item S. Aug. non fuit sapiens ante; vel post libros Retractationum, quia opposita docuit; Item, vel schola Thomistarum, vel schola Scotistarum non est sapiens, quia alterutra errat in sententiis oppositis, etiam circa moralia. Imo *Camargo* ipse per decursum sæpe vocat defensores probabilismi viros sapientissimos, et tamen sæpissime dicit illos in eo errare. Itaque cum errore invincibili stat prudentia, et consequenter sapientia, de qua hic debet esse sermo. Vide dicenda *n.* 709.

Objic. 2. Actus prudentiæ est actus virtutis 100
intellectualis, quæ semper dicit verum; sed judicium probabile non semper est verum; ergo non est actus virtutis prudentiæ. Resp. Actus prudentiæ elicitus, et immediatus, est actus virtutis, quæ semper dicit verum, c. actus imperatus a prudentia, qui dicitur actus mediatus prudentiæ, n. maj. judicium autem probabile tantum imperatur a prudentia actuali, et mediate tantum pendet ab habitu prudentiæ; sic prudentia actualis imperat Judici, ut innocentem judicet nocentem, si probatus sit nocens: item, ut unumquemque judicet probum, si non sit probatus improbus, etc, hæc judicia quibus homo judicatur nocens; vel probus, imperantur a prudentia sed immediate eliciuntur ab habitu opinionis, possunt esse falsa, et tamen sunt prudentis-

sima : e contra hi actus, *judicandum est secundum allegata, et probata: habendus est innocens, qui non est probatus nocens*, sunt actus immediati prudentiæ, qui ab habitu prudentiæ eliciuntur, suntque semper vere.

101 *Inst.* 1. Omnis actus prudentiæ, etiam imperatus magis se habet ad verum, quam ad falsum; prudentia enim ab Arist. 6 Ethic. c. 5 definitur habitus cum vera ratione activus, et ideo consultationes sunt prudentes, quia veritatem inquirunt, sed opinio habet se æqualiter ad verum, et falsum; ergo opinio non est actus prudentiæ, nequidem imperatus. Resp. Omnis actus prudentiæ etiam imperatus magis se habet ad verum in se, quam ad falsum in se, n. magis se habet ad verum saltem apparens, quam ad falsum, c. et similiter dist. min. n. conseq. nam omnis opinio est assensus, quem quis putat verum, et non falsum, quia impossibile est assentiri, nisi moveat veritas saltem apparens et apprehensa; ergo omnis opinio est ad solum verum, uti optime Teril. *q.* 24 *n.* 12 *et iterum q.* 36 licet enim propositiones sint contradictoriæ, et una certo sit falsa, tamen motivum affirmationis est apparentia veri, et non falsi, ipsaque affirmatio est assensus ad verum apparens, et non ad falsum; similiter motivum negationis est apparentia veri in opposito, et ipsa negatio est recessus a falso, et accessus ad solum verum oppositum, ergo omnis probabilitas habet se magis ad verum, quam ad falsum. Vide dicenda *n.* 357 et 358.

102 *Inst.* 2. Opus externum imperatum ab arte non est artificiosum, si in illo materialiter, quamvis invincibiliter, erretur; ergo similiter de opere interno a prudentia imperato, ita Eliz. R. n. cons. disparitatem dat S. Th. 1, 2 *q.* 57 *art. ab* I. *Bonum artis consideratur, non in ipso artifice, sed magis in ipso artificiato, cum ars sit ratio recta factibilium: factio enim in exteriorem materiam transiens non est perfectio facientis, sed acti*: consequenter cum mea existimatio, licet invincibiliter erronea, non immutet objectum in se; etiam non potest facere, ut objectum ex errore factum sit artificiatum: e contra *prudentiæ bonum attenditur in ipso agente, cujus perfectio est ipsum agere, est enim prudentia recta ratio agibilium*, ergo si prudentia imperet actum, qui invincibiliter putatur verus, licet erretur materialiter, habetur finis prudentiæ, qui est, ex parte subjecti recte agere; et constant hæc etiam ex dictis *a n.* 14 ubi ostendimus actum bonum posse dirigi per ignorantiam, vel errorem invincibilem : n. autem 706 etiam probabitur, quod actus probabilis falsus sit perfectio intellectus. Vide etiam dicta *n.* 99 in fine.

Q. 18. *Quid sit opinio probabilis?* Resp. 103
Varii varie definiunt, ut videri potest apud Moyam *de op. prob. q.* 1.

§ 1. Certum est per probabile hic non debere intelligi omne illud, quod habet qualemcumque speciem veritatis, secundum illud *Ciceronis, nihil est tam improbabile, quod dicendo non fiat probabile ;* nam hoc probabile idem significat, quod in specie, seu ementite verum, licet agnoscatur esse falsum; per probabile autem nostrum intelligitur aliquid, quod ab intellectu est probabile tanquam verum : e contra admitti debet, quod falsum possit esse probabile, uti a *num.* 237 dicetur, hinc ex Arist. est commune adagium: multa falsa esse probabiliora veris.

§ 2 Eliz. dicit probabile esse, quod plerum- 104
que contingit, ad quod putat sufficere, quod pluries cum vero, quam cum falso connectatur, alioquin, inquit, *l.* 8 *q.* 8 § 1 si ex centenis, sexaginta sint suspendendi, quadraginta liberandi, probabile esset Petrum ex illis centenis unum esse liberandum. *Contra* est, nam ad probabile non requiri, ut plerumque contingat, patebit ex *n.* 105 et ideo Teril. *in Reg. q.* 37 admittit posse esse probabile, aut saltem probabili proximum, quod ille Petrus sit liberandus: quando autem *Arist.* innuit probabile esse, quod sit ut plurimum, sensus est, si aliquid plerumque contingat, inde haberi prudens motivum ad probabiliter judicandum, quod etiam jam contingerit, secundum illud: *ex communiter contingentibus est prudens præsumptio.* Videri potest Esp. *in app. a n.* 89.

§. 3. Idem Eliz. *l.* 2. *q.* 16. tria requirit ad 105
opinionem probabilem, nempe, ut objectum sit contingens : ut fere semper contingat : ut medium, quo probatur, sit universalius objecto probato. Hanc doctrinam bene rejecit Teril. supra, nam dicunt multa probabiliter circa Deum, qui est objectum necessarium, et multa certo circa creaturas, quæ sunt objectum contingens; deinde utraque pars contradictionis sæpe est probabilis, uti a *n.* 237. dicetur, et tamen utraque non fere semper contingit; similiter probabile est, prædestinationem ad gloriam fieri ante prævisa merita, et tamen, vel nunquam, vel semper ita contigit: denique si dicam, *omnes matres hujus urbis amant filios, sed omnes feminæ*

hujus urbis sunt matres; ergo: hic medium, quod est, *matres hujus urbis*, non est universalius, quam probatum, quod est, *omnes feminæ hujus urbis* amant filios.

106 §. 4. Caram. dicit, opinionem probabilem esse, quæ habet rationes pro et contra se: *Contra* est: rationes pro una parte possunt eam facere probabilem, etiamsi pro altera nullæ occurrant rationes; nam si aliqui mihi dicant Petrum esse domi, id erit mihi probabile, quamvis nemo sit, qui dicat oppositum, neque mihi occurrat ratio negandi.

107 §. 5. *Gonet* dicit, opinionem probabilem esse assensum, qui nititur motivo fallibili, sive incerto: *Contra* est, ergo omnis hæresis, et quivis assensus imprudens erit opinio probabilis.

108 §. 6. Opinio probabilis est judicium incertum nitens motivo absolute, et respective gravi, ita Laym. Sanch. Esp. Fabr, Teril. *q.* 23. aliique communissime, et satis colligitur ex dictis. *Dicitur* autem 1. *Judicium incertum*, id est, nec certo verum, nec certo falsum. 2. *Nitens motivo*, nam si opinio pro se non habeat ullum motivum, quamvis etiam contra se nullum habeat (uti hæc, *stellæ sunt pares*) reipsa non erit probabilis, nisi negative, id est, non probabilis, uti recte evincit Teril. *quæst.* 28. contra Eliz. 3. *Motivo gravi*, id est, magni momenti; quod, per se loquendo, aptum sit virum prudentem determinare ad assensum, sive, cui, si quis assentiatur, judicio prudentum, non mereatur reprehensionem. 4. *Absolute*, id est, secundum se *gravi*, et non tantum ex accidente, v. g. ex vehemente passione, ex pertinacia, ex inordinatione affectus, ex negligentia inquirendi verum. 5. *Et respective gravi*, id est, quamvis attendantur etiam opposita motiva; si enim hæc fuerit certa, motivum his oppositum non erit respective grave, sed elidetur, uti recte Teril *q.* 26. quando enim hoc motivum est certum, intellectus prudentis hominis non potest impelli, vel sollicitari ad oppositum; et ita nulla hæresis est probabilis; quamvis enim pro hac sæpe sint difficillima argumenta, quæ ideo etiam aliquo sensu dici possint gravissima, tamen eliduntur per motivum oppositum fidei, quod est certissimum. Unde ad veram probabilitatem secundum omnes requiritur, ut neque Sacræ Scripturæ, neque traditioni, neque communi PP. sententiæ, neque rationi certæ adversetur; imo neque communibus Theologorum placitis, nisi horum auctoritatem refringant novæ, et majoris momenti rationes.

§. 7. *Objic.* Motivum opinionis probabilis, 109
vel debet esse grave respectu omnium intellectuum, vel respectu aliquorum tantum: non respectu omnium; quia quod est grave respectu imperitorum, sæpe non est grave respectu peritorum, nec aliquorum tantum, hi tantum deberent esse periti; ergo sensus erit, respectu habentium auctoritatem, ideoque omnis probabilitas erit tantum extrinseca, ita Eliz. Resp. Intelligi respectu peritorum, non quod ad assensum moveat eorum auctoritas, sed quia movet aliquid, aptum movere peritum, id est, hominem apte dispositum ad materiam illam intelligendam, juxta statum ipsius materiæ, et conditionem imbecillitatis humanæ.

Inst. 1. Saltem in expositione motivi gravis 110
recurritur ad homines prudentes: prudens autem dicitur, qui non movetur levi, sed tantum gravi motivo; ergo fit circulus. Resp. Per prudentes hic intelliguntur periti, sive apte dispositi ad intelligendum, nec assueti ferre sententiam, nisi omnibus utrinque consideratis, in qua explicatione nullus fit circulus. Videri potest Teril. *qu.* 25. et 24.

Inst. 2. Ignotum est nobis, quinam sint 111
periti; ergo semper ignotum erit, quodnam motivum sit grave, et consequenter quænam opinio sit vere probabilis. R. n. ant. alioquin *Tob.* 4. *Vers.* 19. frusta diceretur: *Concilium semper a sapiente exquire:* Itaque periti judicantur S. Thomas, Scot. S. Bonav. S. Anton. Caj. Nav, Suar. aliique similes; item alii, quos communis persuasio reputat, aut experientia probat peritos in hac, vel illa materia, quam profitentur, cuique studuerunt, vel quam vere tractarunt.

Inferes, probabilitatem sic posse definiri, 112
quod sit infallibilis, et magna apparentia veritatis circa aliquod objectum.

Quæst. 19. *Quotuplex sit opinio probabilis?* 113
R. Multiplex, nam.

§. 1. Alia est probabilis ab intrinseco, cujus motivum consistit in ratione gravi, quæ rei ipsi inest, sive ex re ipsa petitur: alia ab extrinseco, cujus motivum est auctoritas gravis ita sentientium, et dicentium, quæ auctoritas consistit præcipue in peritia, probitate, sapientia, et veracitate; hæc tamen auctoritas non movet, nisi in quantum præsumitur cum hac esse conjunctam etiam rationem, sive probabilitatem intrinsecam, quia nempe præsumimus viros sapientes non dicere aliquid sine ratione, unde optime dicit

S. Aug. Epist. 19. *Alios* (libros præter Scripturam) *ita lego, ut quantalibet sanctitate, doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita sentiunt, sed quia mihi, vel per illos auctores, canones, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreant, persuadere potuerunt.* Probabilia ab extrinseco definiuntur ab Arist. *in Topic. l. 1. c.* 1 *Quæ videntur omnibus, vel plerisque, vel sapientibus, atque his, vel omnibus. vel plerisque vel maxime notis,* de qua definitione videri potest Esp. in App.
114 a 99. et seqq. et dicetur *n.* 159. Hic advertenda sunt duo, in primis, ut aliquid sit probabile ex auctoritate, debere manere incertum, et per assertionem multorum non fieri certum, uti certum sit Romam dari, ideoque non manet nobis tantum probabile : deinde ut sciamus, quis hic censeri debeat sapiens necne, attendendam esse famam publicam, vel experientiam, sic enim, uti ante insinuatum est, aliqui omnium confessione sunt sapientes, uti S. August. S. Thom. Scot. Alii per experientiam, ex modo, quo res tractant, vel de eis discurrunt, vel consilia dant pro praxi, uti Suar. Sanch. Lugo, etc. quandonam vero auctores dicantur omni exceptione majores, explicabitur a *nu.* 160. ubi plura dicentur de auctoritate extrinseca, et etiam exponetur, quinam dicendi sint meri Summistæ.

115 §. 2. Alia dicitur speculative tantum probabilis, alia etiam, practice ; quam divisionem varii varie explicant, uti videre est apud Moyam *de op. prob. q.* 2. nam aliqui vocant speculative probabilem, quæ objectum tantum considerat non referendo ad praxim, uti si dicam, valet Baptismus in aqua rosacea : quæ autem dicit licere saltem in necessitate baptizare in aqua rosacea, est probabilis : alii vocant speculative tantum probabilem, quæ licite redigi non potest ad praxim ; sic potest mihi esse speculative probabile, quod animal a longe se movens sit fera non ideo tamen est practice probabile, quia mihi licitam non est in illud jaculari : alii dicunt illam speculative probabilem, quæ absolute per nos reduci non potest ad praxim ; uti hæc, globus terræ potest loco moveri ; si autem simul ad praxim reduci possit, dicetur simul nobis practice probabilis : alii cum Moya eam vocant speculative tantum probabilem, quæ asserit aliquid licere, præscindendo a circumstantiis personæ, loci, temporis etc. uti si dicam, licitum est pingere : practice probabilem vocant, quæ dicit aliquid alicui hic, et nunc licere, v. g. quia servile non est : hinc mihi licitum est hoc etiam festo die pingere ; alii dicunt illam esse tantum speculative probabilem, quæ est de objecto secundum se licito, quia tamen non potest ad praxim deduci, quin accedat aliqua circumstantia illicita ; hinc non erit practice probabilis, uti secundum. *Teril.* si dicam, licitum est secundum se attingere corpus alienum nudum : id enim licite faciunt Chirurgi, ut in necessitate medeantur, quia tamen ordinarie non fit ejusmodi tactus, quin in tangente suboriantur pravæ commotiones, et adsit periculum consensus in delectationem veneream, hinc ordinarie non est practice probabile, quod licitum sit attingere corpus alienum nudum : denique recentiores, ut has omnes explicationes concilient, dicunt illam esse speculative tantum probabilem, quæ, vel de praxi nihil enuntiat, vel tantum procedit habita ratione principii universalis, non consideratis illis, quæ cum praxi communiter conjunguntur ; e contra dicunt illam esse etiam practice probabilem, quæ enuntiat licitam esse praxim post omnia considerata, quæ in praxi apta sunt contingere : et cum his communiter loquemur.

§. 3. Alia dicitur probabilis quoad se, alia, 116
quoad nos: probabilis quoad se est, quæ a parte rei nititur motivo gravi, licet forte ejus gravitas a nobis non agnoscatur ; probabilis quoad nos, quæ invincibiliter a nobis judicatur niti motivo gravi, quamvis reipsa grave non sit, ideoque opinio talis, quæ reipsa non nititur motivo gravi existenti, sed tantum præsumpto, vel existimato, licet secundum se non sit reipsa probabilis, tamen respective ad intellectum nostrum ita dispositum censetur probabilis. Opinio probabilis quoad nos subdividitur in certo, probabiliter, tenuiter, et dubie probabilem, uti dicetur, *a num.* 119.

Quæst, 20. *An omnis opinio speculative pro-* 117
babilis, etiam sit practice talis ? R. Negative cum Carden. *in 1. crisi d. 14. cap.* 2 *et d.* 36. *cap.* 3. contra Caram. Joan. Sanch. F. Lugo, et alios. *Ratio est*, quia potest dari actio alioqui licita, quæ in praxi exerceri non possit absque circumstantia scandali, aut irreverentiæ, vel absque periculo peccandi, aut damni proximo causandi, ut constat in exemplis *n.* 15, allatis, allisque similibus ; sic enim etiam speculative probabile est consecrationem in pane siligineo esse validam, tamen non est probabile practice, quia probabile non est, quod liceat in pane siligineo consecrare.

118 *Respondet* Caramuel, si in praxi addatur nova circumstantia, quæ non fuit considerata in speculatione, fore casum diversum, circumstantia enim noxa mutat casum. *Contra est*, manet hoc; quod praxis possit superaddere circumstantiam non consideratam a speculatione, et ideo opinio non sit practice probabilis, quamvis fuerit talis speculative; patetque etiam in hoc exemplo; nam si a Superiore mihi prohiberetur usus alicujus sententiæ probabilis, illa respectu mei maneret speculative probabilis, non tamen practice: videri tamen potest Ills. *t.* 1. *nu.* 69. non male explicans Auctoribus aliorum sententiam.

119 *Q.* 21. *Quænam opiniones dicantur certo probabiliter, tenuiter, dubie probabiles?* R. Certo probabiles dicuntur, quarum probabilitas certo nobis innotescit; tantum probabiliter probabiles sunt, quarum probabilitas innotescit tantum probabiliter; tenuiter probabiles sunt, quæ nituntur motivo ita levi, ut non mereatur assensum viri prudentis: dubie probabiles sunt, de quarum probabilitate est prudens dubium: quæ omnia declarari possunt hoc modo.

120 §. 1. Certo probabilis est opinio, quæ de facto viget inter Auctores, quamque Ecclesia tolerat, nec sapientes improbant: si tamen alicui contra eam occurrerent novæ, et gravissimæ rationes, desineret respectu ipsius esse certo probabilis.

121 §. 2. Si sciam opinionem aliquam esse communem Theologorum, vel doceri a S. Thom. et ejus schola, tunc est mihi certo probabilis: e contra si vir magnæ auctoritatis dicat opinionem aliquam esse communem, vel a S. Thom. et Thomistis doceri, potero tantum probabiliter judicare esse probabilem, non ero tamen de hoc certus; quia illius unius dictum non reddit me certum, quod ita sit, nisi aliunde scirem ab eo inspectos esse Auctores, de quibus testatur, et sufficienter intellectos.

122 §. 3. Opinio, quæ ab omnibus communiter asseritur esse probabilis, etiam est certo talis, licet forte alicui, qui rationes non expendit, videatur esse falsa, item certo probabilis est, quam omnibus diligenter expensis absolute tenent ut veram quinque, aut sex Theologi probitate, judicio, et scientia præstantes, si de probabilitate non dubitent, etiamsi alii communius rejiciant, ut falsam; si enim isti priores ita absolute teneant, dubitari non potest, quin habeat rationem gravem.

123 §. 4. Non ideo præcise debet opinio censeri probabilis, quod doceatur ab uno Auctore impresso, uti a *n.* 153. dicetur; neque ideo præcise, quod doceatur etiam a multis, et non sit damnata ab Ecclesia, uti docetur a n. 136.

§. 5. Illa opinio est viro probo, et docto certo probabilis, quam ipse scit se diligenter discussisse, et experitur se sine passione, vel inordinato affectu ob rationes graves tenere ut veram. 124

§. 6. Certum videtur dari posse opiniones tantum probabiliter probabiles, ut evincit Teril. *in Reg. q.* 32. contra Eliz. *in app. q.* 4. nam. 1. probabilitas opinionis est objectum indifferens, ut sciatur, vel ignoretur, non aliter ac quævis alia veritas; ergo etiam est indifferens, ut tantum probabiliter cognoscatur: 2. licet certus sim opinionem, quam S. Thom. et Thomistæ docent, esse certo probabilem, tamen si certus non sim, sed tantum a viro Theologo audiam aliquam opinionem esse D. Thom. et Thomistarum, tantum probabiliter cognoscam probabilitatem illius opinionis, ideoque erit mihi tantum probabiliter probabilis. 3. Opiniones, quas aliqui negant, alii affirmant esse certo probabiles, non sunt certo probabiles, neque etiam sunt certo, sed tantum probabiliter improbabiles propter auctoritatem, et motiva negantium; manent tamen etiam propter auctoritatem, et motiva affirmantium probabiliter probabiles, falsum enim est, quod motiva tum se elidant, uti intelligetur ex dicendis a *n.* 261. 125

§. 7. Opiniones tenuiter probabiles habent motivum, sed ita leve, ut censeatur imprudens, qui illi assentitur, ideoque recte notat Carden. *in* 2. *crisi diss.* 4. *n.* 16. duos illos terminos, *tenuis probabilitas*, esse veluti oppositos, nam *To probabilitas*, simpliciter, et absolute, dicit habere grave fundamentum, *To tenuis* autem hoc tollit, sicuti quando dico aliquem esse tenuiter prudentem, significo non esse absolute prudentem, sed habere parum prudentiæ, seu defectum illius: possunt enim ejusmodi termini sumi æquivoce pro re vera, et apparente, gravi, et levi: inde infert Carden. *n.* 23. sententiam oppositam opioni tenuiter probabili communiter esse moraliter certam, aut fere certam, quia cum communiter occurrant rationes pro, et contra, si ratio pro hac sit tenuis, erit pro illa tanto fortior, ideoque accedet ad certitudinem. 126

§. 8. Opinio tunc est dubie probabilis. 1. Si dubitetur, an motivum ejus sit grave, an leve. 2. Si sapientes dubitent de probabili- 127

tate illius : 3. si detur principium certum, et dubitetur, an ei repugnet opinio: 4. Si Auctores ejus non sint, vel si dubitem, an sint omni exceptione majores, de quo dicetur a *n*.160. 5. Si ratio ejus non videatur firma: 6. Si sit opinio singularis Auctoris, qui rationem sufficientem non afferat. 7. Si unus, vel alter tradat eam, et plures alii dicant eam, vel improbabilem, vel parum tutam vel rejiciendam : 8. Si Auctor, vel Auctores ejus non sint diu probatæ auctoritatis, vel non sint mihi sufficienter noti ex suis scriptis, aut aliunde : *Nec obstat*, quod sint multi, *quia* sæpe unus exscribit ex altero, et sequitur velut ovis ovem. Videri possunt Teril. *hic q*. 5. *et* 6. Carden *in* 1. *crisi d*. 11. *c*. 2. *a*. 4. *d*. 55. *n*. 30. *d*. 58. *cap*. 58. *c*. 2. Item *in* 2. *crisi d*. 4, *a n*. 35.

128 *Objicies* 1. Ex hoc, quod aliqui Auctores graves dicant aliquam opinionem esse probabilem, non sequitur, omnes debere dicere esse probabilem ; quia non valet ab aliquibus ad omnes, uti non valet a particulari ad universale; ergo falsum est, quod dicitur num. 121. et 122. R. n. ant. valet enim argumentatio ab aliquibus ad omnes, quando illi aliqui dant rationem, qua prudenter moveri debent omnes, v. g. si decem periti aurifabri dicant aliquid esse aurum, omnes habent rationem dicendi esse aurum, et sicuti potest valere a particulari ad universale, si probetur, quod illud particulare habeat in se rationem, quæ se extendat ad universale, ut cum dico, *Petrus est animal, et reliqui homines habent naturam similem Petro ; ergo etiam reliqui homines sunt animal*, ita hic, est enim idem, ac si dicam, *est grave motivum, propter quod S. Thom. cum sua schola hoc dicit ; ergo est grave motivum, propter quod omnes hoc dicant.* Videri potest Ills. *d*. 1. *num*. 63.

129 *Objic*. 2. Omnis opinio probabilis, si sit immediata, et per se nota, est per seipsam evidenter probabilis ; si autem sit mediata, et per aliud nota, deducitur ex aliqua immediata ; ergo per hanc est etiam evidenter probabilis; ergo falsum est, quod dicitur num. 125. ita Eliz. Resp. 1. Mediate probabilis potest tantum probabiliter deduci ex probabili immediata, ratione connexionis objective tantum probabilis, uti si argumenter per illationem a pari, a contrario, a majore ad minus, etc. maxime si illatio fiat in figura, et modo imperfecto syllogizandi, cujus evidentia non satis appareat. Resp. 2. Etiam immediate probabilis potest ob dispositionem imperfectam intellectus ita apprehendi, ut appareat tantum probabiliter probabilis.

Inst. 2. Probabiliter scibile non est simpliciter scibile, sed ad summum probabile; ergo probabiliter probabile non est simpliciter probabile, sed ad summum dubie, quia sicut se habet opinari ad scibile, sic dubitare ad probabile, nempe tamquam imperfectum degenerans a perfecto, ita Eliz. Conf. nam *To probabiliter*, non significat idem, quod *To probabile*, ergo est diversum, et quid minus, alioquin inepte repeteretur idem, uti si dicerem, scibiliter scibile, visibiliter visibile, etc. si autem idem significet, quod prudenter approbabile, erit certo probabile, ergo. R. n. cons. *To probabiliter*, opponitur scibili, estque terminus alienans, cum dicat incertitudinem, ergo aliquid tantum probabile non est scibile, e contra, *To probabiliter* non opponitur probabili : sed maxime illi convenit : nam probabile potest cognosci esse tale, vel certo, vel probabiliter tantum. *Ad Conf*. dico, per *To probabile*, significari objectum, quod cognoscitur, e contra per *To probabiliter* significatur modus, quo objectum probabile cognoscitur. unde non sunt idem : admitto autem quod probabile sit idem, quod approbabile, sed hoc fieri potest per judicium, vel certum, vel probabile tantum, uti dictum est : aliud de istis, scibiliter, scibile, etc. nam in his, et similibus, modus attingendi significatus per adverbium, *scibiliter*, etc. est unicus, qui etiam significatur per ipsum nomen adjectivum scibile, hinc frustra repeteretur : e contra modus attingendi significatus per *To probabiliter*, non est unicus, quo cognosci potest probabile, cum etiam cognosci possit certo, ergo non frustra additur. 130 131

Inst. 2. Illa probabilitas opinionis probabilis, vel cognoscetur certo, vel tantum probabiliter : si certo, erit certa probabilitas ; si tantum probabiliter, dabitur processus in infinitum, ita Eliz. Resp. Judicium directum circa probabilitate opinionis erit tantum probabile, habebo tamen, ut habere potero simul judicium reflexum, quo certo cognoscam illud judicium probabile existere in meo intellectu. ac niti motivo probabili tantum, in quo judicio sistam. 132

Inst. 3. Saltem sic opinans non dicet absulte, *sic mihi videtur*, nam hoc esset dicere. sic mihi est absolute probabile, sed dicet, *sic mihi videtur videri*. R. Absolute dicit, probabilitas illius opinionis mihi videtur dari in rerum natura, ubi *probabilitas* est tantum 133

objectum, actus autem id enuntians, absolute id enuntiat, sed ex motivo tantum probabili; ergo absolute dicit, sic videtur, id enim non potest absolute dici, vel certo, vel tantum probabiliter, uti sæpe dictum est.

134 *Q.* 22. *Quænam opinio dicatur probabilior.* R.

§. 1. Probabilior intrinsece est, quæ pro se habet meliores rationes; probabilior extrinsece, quæ pro se habet majorem auctoritatem: quod si una habeat rationes meliores, et altera majorem auctoritatem, illa simpliciter est probabilior, quæ habet rationes meliores, quia auctoritas fundatur in rationibus, nec Auctores plus valent, quam valeant rationes, quas afferunt, vel quas præsumuntur habere, uti dictum est num. 113.

§. 2. Si opiniones sint circa revelata, illa est probabilior, pro qua videtur potius stare revelatio; si circa res spectantes ad jus positivum, illa est probabilior, cui magis favent leges vel consuetudo, quæ est optima legum interpres; si circa mentem legislatorum, vel intelligentiam legum, etiam naturalium, plus retribuendum est antiquis, quam recentibus, quia ilii fuerunt magis vicini Auctoribus legum, et ab initio interpretes earum; si sint circa materias fidei, et morum, plus est tribuendum Sanctioribus, quam aliis quia illi et amplius illuminantur a Deo, et melius sciunt mystica discernere; circa materias attingentes conscientiam, plus tribuendum Theologis, quam Juristis; circa materias juridicas, plus Juristis, quam Theologis, etc. quia cuique in sua arte, et professione est magis fidendum.

135 §. 3. Major numerus Auctorum, per se loquendo, facit majorem auctoritatem, quia plures oculi plus vident, quam pauciores: intellige tamen, ceteris paribus, nam S. August. *de doctr. Christ l.* 2. *c.* 8. loquens de auctoritate extrinseca manifeste docet graviores Auctores, et pauciores posse æquivalere pluribus non ita gravibus, uti recte expendit Esp. *in app. art.* 126. Navarr. ait, quod opinio quæ docetur a sex doctoribus eam ex professo tractantibus, sit censenda communior, et probabilior, quam quæ tenetur a 50 aliis, qui alicujus alterius auctoritatem sequuntur: et hoc demonstrat Carden. *in* 1. *crisi d.* 11. *c.* 2. *art.* 4. *item in* 2. *crisi d.* 3. *n.* 9. similiter plus tribuendum est scribentibus absque passione, et particulari affectu, quam antecedenter affectis uni parti, aut pro una æmulantibus, ideoque plus docentibus indifferenter, et sine spe lucri, quam advocatis unius partis: plus libere dicentibus, quod sentiunt, quam obligatis ad sequendum unum Auctorem, vel certam viam. Videri potest Lauren. *hic d.* 4. *a n.* 62.

Q. 23. *An opinio aliqua censeri debeat probabilior, vel etiam probabilis hoc ipso, quod doceatur a pluribus, vel a multis?* R. Cum Carden. *in. crisi d.* 11. *a n.* 197. non semper, uti ostenditur in exemplis apud Carden. Nam. 136

Quinque Auctores docent, quod contritio perfecta non semper sit conjuncta cum remissione peccatorum: quod possit revelari Confessio ad probandum valorem Matrimonii, aut ad impediendum, ne invalide contrahatur: quod Doctor in Theologia vel Jure Canonico possit sine Episcopi approbatione audire Confessiones: quod Sacerdos possit consecrare extra Missam pro viatico infirmi: quod Matrimonium fidelis cum hæretico sit invalidum.

Sex docent, verba non esse de essentia absolutionis, sed alio signo perfici posse: eum, qui se polluit tactibus Religiosi, non teneri in Confessione explicare circumstantiam sacrilegii: non esse mortale, si Confessarius revelet veniale; nec si revelet peccatum publicum pœnitentis: non posse omnes Sacerdotes absolvere in articulo mortis. 137

Septem docent, non omnia Sacramenti fuisse a Christo instituta: Episcopum hæreticum, vel degradatum, vel a Papa impeditum invalide ordinare: non licere communicare, nisi cibo digesto, et capto sommo: Matrimonium consummatum posse dissolvi saltem auctoritate Papæ per professionem religiosam: Matrimonio clandestino valido non legitimari prolem antea susceptam, uti refert Sanchez *de Matr. l.* 3. *d.* 44. *num.* 2. 138

Octo docent, non esse mortale solemniter administrare Sacramenta in mortali: posse fidelem in mortali constitutum, et contritum accedere ad Communionem sine Confessione, si speret brevi adfuturum Confessarium, cui devotius confitebitur: posse Papam dispensare in impedimentis jure naturali dirimentibus Matrimonium. 139

Novem docent, Prælatos regulares posse sine approbatione Episcopi audire Confessiones sæcularium. 140

Decem docent, votum non peccandi non posse commutari: Diaconatum non esse verum Sacramentum Ordinis: concubitum Clerici in Sacris esse simplicem fornicationem, ut refert Sanch. *l.* 7. *d.* 27. *n.* 20. 141

Duodecim docent, non violari sigillum per 142

revelationem peccatorum committendorum. Christum non consecrasse verbis, sed solum voluntate, vel alio signo externo.

143 *Tredecim* docent, mappas Altaris non necessario debere esse benedictas.

144 *Sexdecim* docent, infantes sine ullo Baptismo decedentes posse aliquibus casibus salutem consequi.

145 *Vigintiquinque* docent, omnes gradus consanguinitatis, vel affinitatis *Levit.* 18. prohibitos dirimere Matrimonium jure naturali.

146 *Viginti octo* docent, Matrimonium Eunuchi carentis utroque testiculo esse validum: in quibusdam causis Ecclesiasticos posse cognoscere, et judicare laicos, ut refert Carden. *n.* 248.

147 *Quadraginta et plures*, quos referunt Sanch. *l.* 6. *d.* 16. *n.* 2. Arsd. *T.* 2. *p.* 2. *tr.* 1. *c.* 3. *q.* 16. Stoz. *l.* 2. *n.* 244. dicunt, Confessarium, qui ex Confessione novit pœnitentem esse indignum officio, posse ideo illi in electione gratuita et secreta suum suffragium negare; sententiæ autem illæ omnes sunt improba-
148 biles, et oppositæ illis sunt certæ; ergo præcise numerus Auctorum, etiam Catholicorum non facit sententiam esse probabilem. *Nec obstat*, quod Ecclesia vix possit ignorare ejusmodi opiniones teneri, et tamen non semper damnet, *nam Ecclesia Dei*, inquit S. Aug. *Epist.* 119. *c.* 19. *inter multam paleam, multaque zizania constituta, multa tolerat, et tamen, quæ sunt contra fidem, vel bonam vitam,*
149 *non approbat.* Ratio autem, cur numerus Auctorum præcise non reddat semper opinionem probabilem, hæc est, quia quandoque primi Auctores ejusmodi sententiarum non satis examinarunt utrinque fundamenta, reliqui autem transcripserunt tantum, et similiter cæce secuti sunt; quandoque successu temporis inventæ sunt novæ rationes convincentes, aut principium certum in contrarium; quandoque emanarunt declarationes, per quas antiquatæ sunt ejusmodi sententiæ, et elisa earum probabilitas. Sapienter dixit Cardin. Sfondratus *in Reg. Sacerd. l.* 1. §. 20. *et l.* 2. §. 14. *nu.* 6. *Sunt opiniones instar monetæ, cujus valor non ex numero, sed pondere, et metallo æstimatur; sic opiniones, non Doctorum numerus, sed major ratio, veritas et prudentia commendat; alioquin semper vincerent fatui, quorum numerus, quam prudentum major est.*

150 *Q.* 24. *Quis rescire possit, et ad quem spectet judicare, an hæc, vel illa opinio sit probabilis? R.*

§. 1. De probabilitate intrinseca opinionis possunt judicare soli doctissimi, et in re morali versatissimi, non autem mediocriter docti, ita Tapia, Moya, Carden. *in* 1. *crisi d.* 59. *n.* 4. Ratio est, quia ut sciatur, an hæc opinio sit intrinsece probabilis, sciri debet, quid sit stricta probabilitas; item conferri debent motiva hujus, et oppositæ opinionis; ac considerari, an motiva pro hac non sit forte levia, dubia, æquivoca, sophistica, item an non pro contraria sint motiva certa, hoc autem non possunt nisi viri doctissimi, et in re morali versatissimi; ergo etc. Notat autem specialiter Gran. viris ingeniosis parum in re morali versatis maximum esse periculum hic errandi, nam facile nova inveniunt, et quæ invenerint, facile judicant certa, (quia suum cuique pulchrum) cum tamen aliis sapientibus sæpe videantur frivola.

§. 2. Vir mediocriter doctus potest judicare 151
de probabilitate extrinseca opinionis, si statum quæstionis recte intelligat, et assertam inveniat in Auctoribus hujus ætatis omni exceptione majoribus, si enim hi affirment niti gravi fundamento, aut esse probabilem, credere potest, quia scit alios prudentes ita judicare; ita Carden. *n.* 7. *Dixi*, hujus ætatis, nam multæ opiniones antiquorum amiserunt probabilitatem, ut constat ex qu. præc. deinde multæ etiam recentiorum per damnationem Pontificum etiam amiserunt probabilitatem, uti *a n.* 201. dicetur; de hoc autem admonebunt Auctores, qui hac ætate, et post damnationes factas scribunt.

§. 3. Si Auctores opinionis non sunt notorie 152
omni exceptione majores, non poterit de probabilitate extrinseca opinionis judicare, nisi doctissimus, et in re morali versatissimus, ita Tapia, Gran. Carden. *n.* 11. Probatur, nam valde difficile est rescire, an conditiones ad Auctorem omni exceptione majorem requisitæ huic vel illi conveniant, ut constabit ex dicendis *a n.* 160. rescire enim debet, an non forte sæpe doceat ex levi fundamento, an non sæpe laboret in æquivocis, vel Sophismatibus, an doceat singularia, et exotica sine sufficiente ratione, etc. Ex his patet, quam periculose procedant, quia quamlibet opinionem Auctorum statim arripiunt, quia favet libertati, commodo, lucro, vel voluptati suæ, et non examinant, imo, sæpe ipsi discernere non possunt, an sit vere, et practice probabilis.

Q. 25. *An auctoritas unius faciat opinionem* 153
esse certe probabilem?

§. 1. Alex. VII. damnavit hanc 27. prop. *Si liber sit alicujus junioris, et debet opinio censeri probabilis, dummodo non constet rejectam esse a sede Apostolica tamquam improbabilem.* Ex damnatione illa patet, non ideo præcise censeri debere opinionem probabilem, quod doceatur ab uno auctore etiam impresso, uti recte ostendit Moya *de op. prob. quæst.* 4. §. 3 hinc propositio illa recte damnata est, utpote nimis indefinita, cum certum sit quosdam Auctores, etiam doctos, esse nimis laxos, aut nimium sectari novitates, ac sæpe contra communem, protrudere opiniones singulares non satis diligenter utrinque expensas, et carente sufficiente fundamento; notatque recte Carden *in* 1. *crisi d.* 57. damnatam illam propositionem fuisse radicem plurimarum conclusionum improbabilium, et scanda-
154 losarum. *Nec juvat*, quod plures talis Auctoris librum censuerint, et approbarint, ideoque videatur etiam horum auctoritas accedere, *nam* libros quandoque censent, et approbant homines parum periti, vel qui non legunt attente, vel qui dissimulant multa, et acquiescunt, si doctrina aperte non sit falsa, aut contra bonos mores.

155 §. 2. Unicus Auctor, si sit omni exceptione major, afferatque rationem, quam alii non considerarint, vel non satis solverint, ipse autem aliorum rationes commode solvat, quamvis doceat contra communem, poterit reddere opinionem suam certo probabilem, donec alii expensa vicissim ipsius rationes solvant, et dicant non esse sufficientes, ita docent 23. Auctores cum Carden. *d.* 11. *n.* 254. *d.* 55. *n.* 4. *d.* 57. *c.* 2, Plures idem affirmantes referunt Mendo *in stat. d.* 13. *qu.* 15. *n.* 204, et Moya *qu.* 3. *et* 4. qui assentitur; Idem docent Sporer *n.* 41 Arsdekin *T.* 2. *p.* 2. *tr.* 1. *c.* 2. §. 5. Tamb. *in Dec. c.* 3. 3. *n.* 5. Ratio est, quia si istæ circumstantiæ adsint, prudenter judicatur habere rationem gravem pro opinione sua.

156 §. 3. Homo rudis, cui vir probus, prudens, et doctus dicit aliquam opinionem esse certo probabilem, vel veram, potest censere esse talem, quamdiu nemo illi dicit contrarium, nec ipse oppositum agnoscit, cum enim ipsemet examinare non possit, potest stare judicio illius, de cujus probitate, prudentia, et scientia dubitare non debet: hinc S. Anton. apud Esp. *in app. artic.* 161. pro regula dabat doctis illud Prov. 27. Vers. 11. *stude sapientiæ fili mi*: indoctis autem illud Deut. 32. Vers. 7. *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi, majores tuos, et dicent tibi.*

§. 4. Si Parochus, vel Confessarius, vel 157
Theologus, qui communiter habetur sufficiens, et aptus muneri suo, dicat aliquid ex communibus dubiis esse licitum, reputari potest esse probabile, et talem sequens plerumque non errat, sed sequitur regulam vere et positive probabilem, maxime si sit rudis, ita Teril. *in. Reg. q.* 53. *n.* 9.

§. 5. *Objic.* 1. Pro regula in Jure dicitur, 158
opinio communis habenda est pro lege; ergo dicta *n.* 151. non sunt vera. R. Hoc ut plurimum intelligitur in materia legis humanæ, neque semper tenet, sed tantum ordinarie, uti fuse ostendit Carden. *in annot. post* 2. *part.* 1. *crisi a n.* 26. et specialiter hic non tenet ob rationem datam *n.* 151.

Objic. 2. *Aristoteles* ad probabilia ab extrin- 159
sico requirit, ut videantur omnibus, vel plerisque, vel maxime notis, uti dictum *num.* 113. ergo ad probabile est necesse, ut ita videatur pluribus. Resp. neg. conseq. nam ibi agit de principiis, per quæ conclusiones probabiles inferuntur, et loquitur in plurali de probabilibus; hinc in plurali requirit sapientes, cum quo stat, quod probabile in singulari possit haberi per sapientem, si rationem gravem asserat a reliquis non expensam, vel non solutam.

Q. 26. *Quis Auctor dicatur esse omni excep-* 160
tione major? R.

§. 1. Ille est omni exceptione major, contra quem opponi non potest una harum exceptionum, vel. 1. quod ejus opinio sit contra principium aliquod certum, tum enim est certo falsa, et improbabilis: vel 2. quod levi, æquivoco, aut sophistico fundamento nitatur: vel 3 quod ipse alias varia improbabilia, et a ceteris Theologis reprobata docuerit: cum enim gravitas fundamenti dicatur relative ad judicium prudentum, si hi aliquid communiter rejiciant ut improbabile, censeri non poterit grave: vel 4. quod sit merus summista, qui sententias utrinque non examinatas a se, tantum sumat ex aliis, et solum exscribat; tunc enim stari non potest ejus judicio, cum incertum sit, an quæstionem bene intellexerit, et argumenta penetrarit: si unum horum possit contra ipsum opponi, non est omni exceptione major. *Nec refert*, quod sit vir probus, et doctus, adeoque, videatur esse præsumptio pro ipso, *nam* cum alii viri probi, et docti melioribus fundamentis nixi dicant illius opi-

nionem esse improbabilem, est major præsumptio pro his, sic major præsumptio elidit minorem, ita Carden. *in.* 1. *crisi d.* 11. *n.* 282. *d.* 55. *n.* 4. *d.* 57. a n. 7. ubi ostendit a probatissimis Auctoribus requiri omnes conditiones illas ad hoc, ut aliquis Auctor possit opinionem suam reddere probabilem.

161 §. 2. Recte notat Carden. *in.* 2. *crisi d.* 1. *cap.* 13. per hoc nihil decedere de auctoritate alicujus Autoris quod aliqua ipsius sententia sit postmodum damnata, dummodo ante damnationem fuerit a gravibus Theologis habita tamquam vere probabilis, talis enim invincibiliter erravit, et cum motivo, quod secundum prudens tunc judicium erat grave: et sic quoque SS. PP. inveniuntur errasse, de quorum auctoritate non ideo aliquid decessit: sic refert Sanch. *de Matr. l.* 7. *d.* 52. *num.* 5. S. Thom. et S. Bon. docuisse omnes gradus affinitatis, et consanguinitatis, in quibus Matrimonium *Levit.* 18. prohibetur, facere illud jure naturæ illicitum; quod tamen nunc est improbabile, neque ideo desinunt SS. illi DD. esse omni exceptione majores. Similiter S. Th. *in* 4. *d.* 17. *q.* 3, art. 4. *q.* 1. docuit valere Sacramentum pœnitentiæ, licet dolor absolutionem sequatur: item ibid. art. 3. q. 2. moribundum teneri confiteri laico, si desit Sacerdos; non credo autem nunc esse aliquem, qui eas opiniones dicat esse adhuc probabiles.

162 §. 3. Illi non sunt meri summistæ, qui licet collegerint casus in parvas Summas, tamen id fecerunt post doctam Theologiam, præcipue moralem, aut post examinatas Auctorum sententias: tunc enim doctrinam suam, jam ante cum rationibus suis cognitam sæpe cum magno judicio, collegerunt in compendia pro majore commoditate legentium, et tales sunt Cajet. Nav. Tolet. Sa, Busemb. aliique plures, qui pariter esse possunt omni exceptione majores.

163 §. 4. Auctor omni exceptione major vocari solet classicus, quia nempe ejus auctoritas in scholis, vel tribunalibus recipitur tamquam probabilis: qui autem non est hujusmodi auctoritatis, dicitur proletarius: nam apud Romanos plebei, et qui erant parvæ auctoritatis dicebantur proletarii, uti habet Aulus Gellius *in noct. Attic. l.* 16. *c.* 10. *et l.* 19. *c.* 8. et tales proletarii, quamvis etiam multi sint, non faciunt opinionem suam probabilem, nisi alia adminicula accedant.

164 §. 5. Auctor, cujus librum, aut scripta non legi, non facit mihi opinionem suam probabilem, licet sciam esse promotum Doctorem Theologiæ in aliqua Universitate, nisi forte ex fama publica, vel aliunde satis resciam de ejus probitate, et doctrina, nam alioquin non potero esse certus, quod materias debite excutiat, aut prudenter concludat, uti recte Carden. *a n.* 20. et experientia docet promoveri multos, ac etiam protrudere aliqua in lucem, qui non sunt omni exceptione majores.

§. 6. Licet inveniam in aliquo Auctore 165
plures alios citatos pro aliqua opinione, ex hoc præcise non semper potero prudenter judicare illam opinionem esse probabilem, tum quia non ideo scio, an ille citans Auctores illos inspexerit, vel intellexerit, et an ipse, atque ab ipso citati sint omni exceptione majores, tum etiam, quia citationes sæpissime fallunt, uti experientia didici, et qui pro una opinione citantur, sæpe stant pro opposita, ita Terill. Moya, Carden. *a n.* 23. Communiter tamen, quando Auctores citantes sunt aliunde satis noti de scientia, et fidelitate, simulque citati sunt pariter satis noti, opinio relata censeri poterit probabilis.

§ 7. Longum esset in individuo referre 16
Auctores omni exceptione majores. Cardenas *a n.* 44. fusissime probat omni exceptione majores esse Suar. T. Sanch. Vasq. Valent. Molin. Less. Azor. Nav. Longe plures scio, sed invidiosum foret aliquos referre, et alios omittere. *Auctores Classicos* ex antiquis refert longo ordine Azor. *l.* 2. *cap.* 14. Quæ autem contra hic dicta opponit Eliz. *l.* 8. *q.* 5. *et seqq.* nullius sunt momenti.

Post hæc scripta incidi in librum, qui si verus est, nullus Auctor Jesuita est omni exceptione major: Titulus libri est, *Artes Jesuiticæ in sustinendis pertinaciter novitatibus, damnabilibusqve Sociorum laxitatibus, quarum* 660. *hic exhibentur*, SS. D. N. Clementi Papæ XI. *denuntiata per* Christianum Aletophilum Salisburgi apud Amatorem Kerckhove 1703. A. § 1. usque ad § 27. habet 660 propositiones, quarum velut Auctores refert Jesuitas: a § 28. usque ad finem refert alia, quæ vocat *Actificia Jesuitica.* Auctor ille non audet prodere nomen suum, quicumque autem sit. judicio sapientissimorum Præsulum, Doctorum, aliorumque virorum, qui Jesuitæ non sunt, est inique malevolus, 1. quia sententias plurimas, si non omnes, quarum Auctores primi sunt alii, attribuit Jesuitis velut Auctoribus. 2. quin ad invidiam refert pro illis sententiis solos Jesuitas, cum evidens sit

doctas esse, et multas etiamnum doceri ab aliis plurimis. 3. quia sententias vel correctas, vel nunc damnatas, quas antehac Auctores ex omni ordine, statu, et conditione admittebant velut probabiles, adhuc attribuit Jesuitis, atque si ab illis approbentur in sensu reprobato, et postquam Ecclesia aliud declaravit. 4. quia sententias ab uno, vel altero, etiam in privatis tantum thæsibus, aut saltem a paucioribus Jesuitis doctas, et a plerisque aliis Jesuitis improbatas, ac efficaciter confutatas, pergit referre veluti sententias Jesuitarum proprias. 5. quia aliquas sententias, quas omnes fere Doctores etiamnum fatentur probabiles, refert tanquam laxitates intolerabiles, et velut certo improbabiles. Hæc omnia demonstrare possem, sed non est operæ pretium.

Apologia doctrinæ Jesuitarum anno 1704. impressa Leodii, item alia similis anno 1706. impressa Coloniæ justificat Jesuitarum doctrinam his propositionibus· 1. Jesuitæ in materia morum semper tenuerunt opiniones, quæ in scholis Catholicis eo tempore erant communes. 2. si Jesuitæ aliqui tenuerunt aliquas opiniones contra communem, in hoc secuti sunt alios non Jesuitas, et major pars Jesuitarum illis contradixit. 3. si aliqua opinio a S. Sede damnata fuit, eamdem damnarunt Jesuitæ, nec permiserunt a suis impune doceri.

Quæ Auctor famosus a § 28. vocat artificia Jesuitica, plena sunt mendaciis, et calumniis, ac virulentum hominis animum aperte detegunt.

Quod in conclusione habet p. 355, de vaticinio S. Borgiæ, hoc infideliter corrupit, quia S. Borgias non dixit [b] unquam tempus venturum, quod id eveniet apud Jesuitas, sed ita habet : *Sane si nulla habita ratione vocationis, et Spiritus, quo quisque impulsus accedit, litteras modo spectemus, et alia exteriora talenta, ac dona, veniet tempus, quo se Societas multis quidem hominibus abundantem, sed spiritu, et virtute destitutam mœrens intuebitur. unde existet ambitio, etc.* Si nempe neglexerit vocationem, et spiritum, id autem speramus nunquam futurum, neque hactenus est factum. Ex hoc uno loco potest lector facere conjecturam de sinceritate, ac fidelitate scriptoris in reliquis. *Voluit audacter calumniari, quia scivit semper aliquid hærere*, maxime apud indoctos, et imprudentes.

[a] *Ex hoc tamen tam præclaro Scriptore non puduit Religiosum virum T.* 1. histor. Probab. *plures excerpere propositiones, easque Jesuitis laxitatum omnium, si superis placet, magistris objicere. Vide eruditissimi Viri P. Joannis Francisci Richelmii librum adversus Concinam, et quid super hac re de bono illo Religioso historico sentiendum sit, intelliges.*

[b] *Adi Bollandianos T. v* 11. *Julii in* gloria Postuma *S. Ignatii sub finem.*

Q. 27. *An opinio hoc ipso sit probabilis, quod deducatur ex aliis saltem probabilibus?* R. 167

§. 1. Non semper, uti late demonstrat Carden. *in* 1. *crisi d.* 7. et 8. sæpe enim fit, ut duæ propositiones seorsim sint probabiles, quæ tamen simul sumptæ non sunt probabiles, ideoque dicuntur non comprobabiles, unde quod ex illis inferetur, non erit probabile, v. g. *Prædeterminatio Physica tollit libertatem ; sed datur prædeterminatio Physica: ergo datur aliquid tollens libertatem. Quantitas non distinguitur a substantia; sed quantitas panis manet in Eucharistia; ergo substantia panis manet in Eucharistia :* utraque conclusio est hæretica, et tamen utraque sequitur ex præmissis probabilibus ; ideo autem male ita deducitur, quia præmissæ istæ non sunt comprobabiles, id est, non sunt tales, ut judicari possint esse simul probabiles, aut simul aptæ movere ad unam conclusionem : hinc adæquatum motivum conclusionis, quod est utraque præmissa per modum unius indivisibiliter movens, non est probabile, nec stimulat intellectum ad assensum conclusionis. Nam si prædeterminatio Physica tollat libertatem, certum est eam non dari, et si detur prædeterminatio Physica, certum est, quod non tollat libertatem, quia de fide est dari libertatem ; similiter si quantitas non distinguitur a substantia panis, certum est quantitatem panis non manere in Eucharistia, et si quantitas panis manet in Eucharistia, certum est quantitatem panis distingui a substantia panis, quia de fide est, quod substantia panis non maneat in Eucharistia ; ergo utræque illæ præmissæ non sunt comprobabiles.

§. 2. Quamvis præmissæ seorsim sumptæ essent evidentes, si tamen non sint simul verificabiles, conclusio ex eis deducta nequidem erit probabilis, uti in istis syllogismis patet. *Probabile est prædeterminationem Physicam tollere libertatem; sed probabile est dari prædeterminationem Physicam; ergo probabile est dari aliquid tollens libertatem. Probabile est quantitatem non distingui a substantia; sed probabile est quantitatem panis remanere in* 168

Eucharistià ergo probabile est substantiam panis remanere in Eucharistia : utraque præmissæ sunt evidentes, et tamen utraque conclusio est hæretica : ratio autem jam supra data est.

169 §. 3. Conclusio illata ex duabus præmissis probabilibus tantum, semper est minus probabilis, quia ex duplici capite, nempe ratione utriusque præmissæ, habet duplicem, et diversam incertitudinem : imo talis conclusio quandoque nullam habebit probabilitatem, ut patet in hac, *Baptismus in cerevisia est validus ; sed Baptismus in expresso solo nomine SS. Trinitatis etiam est validus ; ergo Baptismus in cerevisia, et in expresso solo nomine SS. Trinitatis est validus ;* præmissæ sunt probabiles, et conclusio est improbabilis.

170 §. 4. Opinio est certo probabilis, quæ certo noscitur, inferri ex præmissis simul veris, quarum una est certa, et altera certo probabilis, quia non potest esse majus periculum falsitatis in conclusione, quam sit in præmissa certo probabili.

171 §. 5. Opinio, de qua certum est, quod probabiliter inferatur ex duabus præmissis certis, et simul veris, est certo probabilis, quia certum est, quod probabiliter connectatur cum veritate.

172 §. 6. Opinio, quæ ex præmissis probabilibus, et comprobabilibus, tantum probabiliter infertur, habet minorem probabilitatem, quam præmissæ, quia habet incertitudinem illati, et illationis : unde etiam fieri poterit, ut nequidem sit probabilis, maxime in materiis juris positivi, potest enim legislator præcipere, aut prohibere unum objectum, et non aliud, licet pro hoc esse poterit eadem ratio præcipiendi, aut prohibendi.

173 §. 7. Si præmissæ, etiam prout simul sumptæ per modum complexi indivisibilis, sint certo probabiles, et opinio certo recte inferatur ex illis, hæc opinio etiam erit certo probabilis, quia in conclusione, quæ certo recte infertur, non potest esse majus periculum falsitatis, quam sit in præmissis, prout simul sumptis, et indivisibiliter inferentibus conclusionem.

174 *Q. 28. An bona sit hæc illatio ; opinio illa est probabilis, vel probabilior ; ergo opposita est etiam probabilis ?*

§. 1. Si in antecedente ponatur : opinio illa est tantum probabilis, vel tantum probabilior, simulque significetur esse simile, aut ferme simile motivum pro opposita, illatio erit bona, quia æquivalenter dicetur, et illa est probabilis, et hæc est probabilis, ita ut prior habeat æqualia, aut majora pro se motiva.

§. 2. Si antecedens dicat primam esse probabilem, vel probabiliorem simpliciter, præcindendo ab eo, an etiam sit certa nec ne, et an pro altera sint motiva nec ne, non ideo sequetur oppositam esse probabilem, nam si una sit certa, etiam dici potest probabilis, non specifice, seu probabilis tantum, sed generice, id est, nitens gravi motivo, atque ideo approbabilis : item si una sit probabilis tantum, et tamen pro altera nullum sit grave motivum ; prior erit probabilis, et altera improbabilis, v. g. si duo viri graves mihi dicant Petrum esse domi, hoc erit mihi probabile tantum, neque tamen ideo probabile erit oppositum : si quis nullius peccati sibi conscius accedat ad Communionem, est ipsi probabile, quod accipiat gratiam, neque ideo oppositum erit probabile : probabile tantum est mihi, quod sis castus, nempe ex fama, neque ideo mihi probabile est, quod non sis castus, sed temerarius essem, si id judicarem: probabilius est hanc hostiam esse consecratam, sed non ideo est probabile non esse consecratam, alioquin liceret iterum consecrare, etc. *Nec refert*, quod quando una dicitur probabilior, videatur innui, quod opposita sit probabilis, eo quod comparativum connivet positivum : *nam* inprimis id non semper tenet, vere enim dico *S. Paulus* esse sanctiorem divite Epulone, quamvis hic nullo modo sit sanctus : deinde, quando dicitur, quod comparativum connotet positivum, sensus est, quod supponat positivum esse in illo, cui convenit comparativum, sed non ideo semper est in altero comparative opposito ; et sic bene infertur : opinio est probabilior, ergo est probabilis, homo est sanctior, ergo est sanctus. 175 176

§ 3. *Obj.* Si ex eo, quod aliqua opinio sit tantum probabilis, et pro opposita sit motivum, recte inferatur, oppositam etiam esse probabilem, uti dicitur *n.* 167. ergo, quo magis probabilis fiet prima per nova argumenta, ea opposita etiam fiet probabilior, quia magis probato antecedente, ex quo aliquid sequitur, etiam magis probatur hoc, quod ex illo sequitur, Resp. neg. seq. nam contrarium potius sequitur, quia probabilitas oppositæ non sequitur ex majoritate probabilitatis, quam habet prior, sed ex negatione certitudinis pro priore, et ex motivo pro hac opposita ; ergo, quo prior per plures probationes magis accedet ad certitudinem, eo mi- 177

nus movebit motivum oppositæ, ideoque plus decedet de probabilitate illius.

178 *Q. 29. Quandonam sententia aliqua dicatur moraliter certa?* Resp.

§. 1. Certitudinem moralem male explicant aliqui per hoc quod objectum ita proponatur, ut pro opposito nulla appareat probabilitas, nam pro eo, quod stellæ sint pares numero, nulla apparet probabilitas, neque tamen ideo moraliter certus sum esse impares.

179 §. 2. Certitudo moralis duplex est, perfecta, et imperfecta; perfecta est, quæ nullam obscuritatem, aut dubium deliberatum, nequidem imprudens relinquit, uti cum dico, *datur Roma :* imperfecta est, quæ potest relinquere aliam obscuritatem, et admittere dubium deliberatum saltem imprudens, uti sæpe in objecti fidei de quorum tamen existentia certi sumus. Ea autem certitudo credenda est sufficere ad honestatem electionis in rebus ad salutem pertinentibus, quæ moralis imperfecta est, sive, uti ait Esp. *in app. art.* 119. quali in temporalibus ancipitis exitus rebus, atque negotiis contenti esse solent homines, sui rerumque suarum temporalium minime negligentes nec imprudentes, ac stulti habiti in sæculo; hinc S. Thom. 2. 2. *q.* 70. *art.* 2. universaliter pronuntiat, materiam moralem tamen esse, ut ei non conveniat perfecta certitudo.

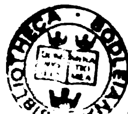
180 §. 3. Ad certitudinem moralem alicujus sententiæ non requiritur, ut nulli omnino Auctores oppositam doceant, aut ut oppositam docentes careant omni plane ratione, alioqui vix ullæ essent sententiæ moraliter certæ, cum fere semper pro oppositis sint Auctores aliqui et rationes quædam saltem leves : e contra, ut aliqua sententia sit moraliter certa, non sufficit, quod sit longe probabilior, aut etiam probabilissima, per hoc enim nondum excedit terminos probabilitatis, neque opposita ideo est improbabilis : unde quamdiu pro opposita manet grave motivum, sive ratio prudens, et magni momenti, tamdiu hæc manet probabilis, et consequenter altera non est certa; ideoque universaliter valet, si hæc sententia sit certa, opposita non est probabilis, et si ista sit probabilis, opposita non est certa.

181 §. 4. Si omnibus ex veritatis amore utrinque perpensis aliquis judicet sententiam aliquam ita esse veram, ut vix supersit aliqua apparentia veri, vel scrupulus pro opposita, eo quod etiam hujus argumenta ad satisfactionem intellectus facile solvantur, talis sententia dici debet ipsi moraliter certa : hinc Silvest. et Sanch. dicunt sententiam illam moraliter certam, si attentis motivis, et circumstantiis merito firmiter adhæreat objecto vel veritati ipsius, sive, inquit Less. quando aliquid prudenter ita creditur, ut contrarium non videatur satis probabile; quos loquendi modos refert, et approbat Gob. *in Exp. tr.* 9. *num.* 297.

§. 5. In quæstione facti; item in quæstione dependente a significatione, aut ab usu vocum; item in quæstione, an detur præceptum positivum, traditio, vel consuetudo : item in illis, quæ pro mensura, sive regula magnitudinis, aut parvitatis suæ habent commune judicium prudentum; item in quæstione de sensu, vel intelligentia legis humanæ sententia communis DD. facit certitudinem moralem, uti recte Carden. *in* 1. *crisi d.* 12. *c.* 5. *d.* 55. et 57. *an.* 31. quia cum tota probatio in his petatur a testimonio hominum, vel communi judicio prudentum, ubi certum erit hoc testimonium aut judicium esse contrarium, certum erit nullum superesse prudens motivum pro opposito; exemplum dabitur *n.* 583. 182

§. 6. Si consentiant illi, qui jus habent interpretandi aliquam legem, statutum, vel rescriptum; item illi, qui ex professo de re illa scribunt, licet unus, aut alter, aut pauci non perpensa ratione contrariæ sententiæ aliter dicant, horum opinio non ideo est probabilis, sed opposita manet certa; ita Carden. *d.* 55. *n.* 35. *et Mangionius in apolog. s.* 3. *in fine.* 183

§. 7. Certitudo moralis resultare potest ex multis conjecturis probabilibus simul sumptis, uti recte Carden. *d.* 84. n. 74. hinc S. Anton. et Silv. apud Esp. n. 159. et 211. sic habent, *Certitudo moralis non consurgit ex evidentia demonstrationis. sed ex probabilibus conjecturis, grossis et figularibus magis ad unam partem quam ad aliam se habentibus, seu ex iis, quæ pluribus, et maxime sapientibus apparent vera .·.·. ex his igitur sequitur, quod in humanis agibilibus, quæ tamen habent varietatem, teste Aristotele, et experientia, sufficit talis certitudo; quæ non semper scrupulos omnes abjieiat, sed sufficit, ut contemnat, seu superet eos.* Similiter Faganus apud Moyam *de op. prob. q.* 6. *n.* 39. ait : etsi argumenta seorsim considerata non concludant omnino, nec sint evidentia, sed tantum probabilia, tamen si simul jungantur, et sint multi ponderis, sunt apta generare talem certitudinem, ut virtus apprehensiva agnoscat, vel appre- 184

hendat absque ulla trepidatione rem ita se habere.

185 *Q.* 30. *Quænam opinio dicatur improbabilis, levis, laxa, temeraria, erronea, errori proxima, scandalosa, piarum aurium offensiva; male sonans, suspecta, sapiens hæresim, hæresi proxima, hæretica, blasphema, schismatica, seditiosa, impia?* R.

§. 1. *Improbabilis* est, quæ nititur motivo fallibili, non gravi, sed simpliciter indigno, propter quod fiat assensus; quod si contra se habent motivum certum, est certo falsa, et dicitur improbabilis positive; e contra si non habeat quidem contra se motivum certum, attamen etiam pro se nullam habeat motivum grave, non erit certo falsa, sed improbabilis negative, uti hæc, *stellæ sunt pares:* notat autem recte Carden. *in* 1. *crisi d.* 56. *n.* 682. *et seqq.* ad improbabilitatem opinionis satis esse, quod contra eam militet argumentum certum, quamvis argumenta pro ipsa non solvantur evidenter positive, sed tantum probabiliter; sic enim est improbabile non dari libertatem, quia per fidem certum est dari, et tamen argumenta hæreticorum tantum probabiliter solvuntur, vel secundum doctrinam scientiæ mediæ, vel secundum doctrinam prædeterminationis physicæ, quæ utraque doctrina tantum est probabilis.

186 *Levis* est, quæ levi tantum fundamento nititur, ideoque dicitur levis in judicando, qui illi assensum præbet.

187 *Laxa* in communiore sensu dicitur, quæ favet libertati, estque licentiosa: Caram. *in Herc. Log.* etiam illam vocat laxam, quæ in materia morum est improbabilis, et libertatem ampliat, ideoque, qui eam usurpat, dicitur laxus, seu laxæ manicæ; qui autem docet, scandalosus.

188 *Temeraria* positive est, quæ contra se habet rationes firmissimas, et pro se nullam gravem: temeraria negativa est, quæ nec pro se, nec contra se habet rationem ullam, uti si judices stellas esse pares, ita Carden. *in* 2. *crisi d.* 1. *n.* 136. Dicit autem S. Th. 2. 2. *q.* 53. *a.* 3. *ad* 2. *Illa dicuntur fieri temere, quæ ratione non reguntur, quod quidem potest contingere dupliciter, uno modo ex impetu voluntatis, vel passionis, alio modo ex contemptu regulæ dirigentis, et hoc proprie importat temeritas.*

Erronea est, quæ contradicit conclusioni Theologicæ, sive deductæ ex una de fide, et altera evidente.

189 *Errori proxima*, quæ contradicit tali conclusioni, quæ a plerisque, non tamen ab omnibus habetur tanquam Theologica.

Scandalosa, quæ aliquibus præbet occasionem ruinæ, seu peccati, et ideo quandoque dicitur perniciosa in praxi. Scandalosam etiam illam vocat *Arriaga*, quæ dat occasionem errandi in materia fidei, vel male suspicandi de fide: putat autem Carden. *supra c.* 10. *et in* 1. *crisi d.* 9. *n.* 372. eo ipso, quod propositio a Papa declaretur esse scandalosa in materia morum, etiam censeri debere improbabilem, et falsam, quia declaratio Papæ est certa, et perpetua; ergo debet nunquam inveniri posse ratio gravis pro ea opinione; ergo debet judicari pro omni tempore improbabilis, et falsa quidquid sit de hoc, de quo iterum *n.* 204. certum videtur posse propositionem aliquam esse scandalosam, et veram, uti si occultam luxuriam Monachi revelares, vel apud innocentes vera loquereris de peccatis luxuriæ. 190

Piarum aurium offensiva est, quia in materia religionis dicitur aliquid, si non falsum, attamen indecens; uti si dicas : *hodie est festum meretricis*, intelligendo *S. Mariam Magdalenam.* 191

Male sonans simpliciter est, quæ abutitur vocibus contra communem sensum fidelium, uti si primus, et obvius sensus illius sit hæreticus, alter vero latens sit catholicus. 192

Suspecta, quæ in rigore grammatico vera esse potest, attamen innuere videtur latentem hæresim. 193

Sapiens hæresim, cujus contradictoria non est quidem expresse definita, sic tamen communiter recipitur in Ecclesia, ac si esset de fide, ideoque præbet indicium saltem probabile judicandi, quod in defensore illius lateat hæresis. 194

Hæresi proxima, si sit contradictoria illi, quæ, vel a plerisque habetur tamquam de fide, vel per evidentem consequentiam infertur ex una de fide, et altera indubitata. 195

Hæretica, quæ formaliter opponitur alicui revelatæ, sive, cujus contradictoria est de fide. 196

Blasphema, quæ continet injuriam contra Deum, vel Sanctos.

Schismatica, quæ sine hæresi nata est inducere, vel promovere schisma, id est, separationem Ecclesiæ a suo capite. 197

Seditiosa, quæ nata est concitare tumultum contra Superiores in Ecclesia, vel Rep. 198

Impia, quæ est contra cultum Deo, vel SS. debitum. 199

§ 2. Plures Pontifices apud Arsad. *Tom.* 2.

part. 2. *c.* 7. § 1. et novissime Innocent. XI, in fine Decreti circa 65 propositiones damnatas, præcipit in virtute S. Obedientiæ, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus, ac prædicationibus omnes caveant ab omni censura, et nota, necnon a quibuscumque convitiis contra eas propositiones, quæ adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede recognitæ, super iisdem propositionibus judicium proferatur : si quis tamen sententiam aliquam appellet improbabilem, vel levem, saltem in communiore sensu, non est censura, uti notant Hurtad. Lugo, et Carden. *in* 1. *crisi d.* 9. *n.* 297. neque si appellet laxam in communiore sensu, ideoque dicit Carden. quod levissimum genus censuræ Theologicæ sit dicere temerariam, scilicet proprie, in sensu Sancti Thomæ.

200 § 3. Prohibetur tantum formalis censura, non autem si dicetur aliquid de sententia, ex quo inferri possit censura, alioquin nemo auderet dicere suam sententiam teneri a Scriptura, vel a Tridentino : nam si hoc est verum, opposita est hæretica, quod tamen, quia ipse non dicit, nec adversarii concedunt, ipse etiam non censurat [a].

[a] *Lamius in Florentinis Ephemeridibus*, *ut Innocentani Decreti vim effugeret*, *ait*, *sententiis censuras inuri non posse*, *auctoribus posse : distinguit prætera consuras*, *et contumelias Theologicas a non Theologicis*. Sed *Innocentius propositionibus censuras inferri quum vetat*, *id*, *ut ex similibus Alexandri VII. et Benedicti XIV. constitutionibus constat*, *charitatis Christianæ caussa facit*; *multo ergo magis sententiarum auctores censuris*, *et contumeliis affici Pontifex censendus est vetuisse*, *præsertim quum censuræ in auctores ad sententias ipsas relabantur*, *ubi non alia de caussa*, *quam ob has illasve propugnatas sententias*, *censura Auctoribus infligitur. Distinctio porro illa censurarum*, *et contumeliarum Theologicarum a non Theologicis aperte pugnat cum Innocentiano Decreto. Nam Theologicæ quidem censuræ aliæ sunt a non Theologicis ; sed quis contumelias* Theologicas *audivit umquam? Immo vero quum ait Pontifex*, caveant ab omni censura, et nota, NEC NON a quibuscumque conviciis, *nonne censuras*, *et notas Theologicas primum*, *deinde convicia*, *seu contumelias ut quid ab illis omnino diversum vetat? Sed Joanni Lamio in Theologicis studiis non admodum versato veniam demus. Quis ferat*, *P. Concinam*, *Theologum*, *ac Theologiæ Christianæ Magistrum*, *turpiter adeo erasse* in Præfat. ad. T. 1. Theol. Christ. *pag.* LXXVIII. *ut verba illa Innocentiani Decreti*, quæ inter Catholicos hinc inde controvertuntur *intellexerit de illis tantum propositionibus* , quæ ab universitatibus , a sacris Ordinibus scholisque Catholicis aliqua Constitutione, aut statuto , vel tacito consensu adoptatæ sunt? *Quid enim ad eludendum Innocentianum Decretum accommodatius potuisset a laxissimo Probabilista excogitari? Nam* 1. *Pontifex*, *ut monebam*, *id vetuit charitatis Christianæ caussa : quæ quantis exposita restet vulneribus*, *quantis perturbationibus*, *nemo non videt*, *si censuræ veritæ ex tantum sint*, *quæ propositiones afficiant ab Universitatibus*, *a sacris Ordinibus etc. aliqua constitutione*, *vel tacito consensu receptas*, *non illæ etiam*, *quæ propositionibus inurantur defensis a gravibus unius Scholæ*, *Ordinis etc. professoribus*, *etsi aliter sentiant graves alii ejusdem Scholæ*, *Ordinis etc. Scriptores.* 2. *Innocentius quum videret*, *facile fieri posse*, *ut ex damnatione* 65 *Thesium alii hanc vel illam propositionem vel argumentationis vi*, *vel similitudine quadam inferrent fuisse proscriptam*, *cavendum præcepit* ab omni censura, et nota, nec non a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur : *non igitur propositiones intellexit ab Universitatibus etc. in Conciniano sensu propugnatas*, *sed earum similes*, *quas ipse damnavit*, *quæque ante Pontificium decretum libere controvertebantur*. 3. Cur inter Catholicos *dixit Pontifex*, *non in* Scholis Catholicis? *Modus hic certe loquendi*, *si in rigore sumatur*, *de doctrinis*, *de quibus Catholici auctores sive uni scholæ addicti sint*, *sive nulli inter se disceptant*, *accipiendus est ; sed nihil obstat*, *quominus in rigore sumatur* : *ergo.* 4. *Benedictus XIV Innocentii vestigiis inhærens statuit in Encyclica de usura*, *ut si* disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omnino contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam sententiam sequuntur, neque illam gravibus censuris notandam asserant . . . siquidem convicia , atque injuriæ vinculum Christianæ Charitatis infringunt. *Quemadmodum igitur evidens est*, *non loqui Benedictum de propositionibus ab Universitate*, *Schola*, *Ordine etc. defensis*, *sed universim de propositionibus etiam in singulari quapiam materie*, *cujuscumque sint Catholici Scriptoris*, *ita negari non potest*, *Innocentium aliter explicandum non esse.*

201 *Q*. 31. *An, et quomodo possit opinio amittere, vel acquirere probabilitatem?* R.

§ 1. Certum est opinionem posse reddi ex probabili improbabilem, vel ex improbabili probabilem, si nunc innotescat firma aliqua ratio contra, vel pro illa, quæ ratio hactenus ignorabatur, et sic sæpe factum esse, ac fieri docet experientia; nam aliquando probabile fuit esse licitum ducere alteram conjugem dimissa adultera, teste Sancto Augustino *de adult. nupt. l.* 1. *c*. 25. ubi ait : *Et in ipsis divinis sententiis ita obscurum est*, *utrum et iste*, *cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere*, *adulter tamen habeatur*, *si alteram duxerit*, *ut*, *quantum existimo*, *venialiter ibi quisque fallatur :* id tamen nunc est certo improbabile; e contra ex *Concil. Tiburiensi* referuntur hæc verba, *Cap. Illud etiam* 30. *qu*. 3. *Illud etiam*, *nec Canonica Institutione definimus*, *nec interdictione aliqua refutamus*, *sed propter eos*, *qui diverse de eo sentiunt*, *hoc loco aliquid commemoramus si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuito*, *et ita contingente rerum casu conjugium duxerit*, *consilio maturiori servato habeat*, *atque honeste legitimo conjugio operam det ;* ubi innuitur, ante probabile fuisse id non licere; nunc vero certum est id licere. Vide dicta *n*. 161.

202 § 2. Certum quoque videtur, quod Pontifex, etiam sine Concilio sit infallibilis in materiis, non tantum fidei, sed etiam morum, quando aliquid circa materiam juris definit e cathedra uti Card. *in* 2. *crisi d*. 1. late demonstrat ex Conciliis, SS. PP. et ratione; idem fusissime evincit Eugenius Lombardus, *sive* Card. Sfrondratus *in Regali Sacerdotio leg*. 3. § 2. *et seqq*. maxime illo Matth. 28. *Docete*, *etc*. Et, *Ego vobiscum sum usque ad consummationem*. Quod etiam professi sunt 58 Episcopi Galliæ in litteris ad Innoc. X. quas referunt Plat. *part*. 3. *num*. 124. et Arsd. *controv. Eccl*, *Gallic*. Dicitque Lugo *de fide d*. 20 *n*. 109. oppositum esse erroneum, vel errori proximum : Malder. *qu*. 11. *de fide art*. 1. *memb*. 5. dicit pertinaciter negantem fore hæreticum [1]. Tunc autem dicitur Pontifex loqui ex cathedra, quando post maturam deliberationem, et debitum examen, circa rem spectantem ad fidem, vel mores, ut caput Ecclesiæ, edit decretum pro universali Ecclesia, quod ab omnibus fidelibus vult indubitanter admitti, et observari, uti communiter explicant Auctores cum Carden. *in* 1. *crisi d*. 9. *a n*. 329. Itaque si Pontifex damnet aliquam propositionem circa materias fidei, vel morum, quales sunt, quæ concernunt casus conscientiæ, illa eo modo censeri debet reprobata, quo eam damnat Pontifex; et videtur hoc sufficienter colligi ex prop. 29. ab *Alexand. VIII. damnata*, quæ sic habet : *Futilis*, *et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Œcumenicum auctoritaet*, *atque in*

1 Romani Præsulis inerrantia colligitur ex Matth. XVI, 18; Joan. XXI, 15; Luc. XXII. 31. Confirmandi in fide potestas, soliditas fundamentalis in bona, pascua ovium ductio, nihil aliud sunt quam infallibilitas. Insuper, promissiones ad totum collegium apostolorum directæ ita ipsi datæ fuerunt, ut in eis partem non minimam habuerit Petrus, imo præcipuam. « Porro, si promissa illa, cumulata promissis ad solum Petrum ejusque successores in Primatu spectantibus, non valent ad demonstrandam inerrantiam episcopatus si quando portæ inferi prævaleant adversus fundamentum in quo soliditatus est? (Martinet, *Inst. Theol*. t. III, p. 482). Unio cum Romano Pontifice eique obediendi necessitas est de essentia Ecclesiæ, ipsum errare posse idem igitur est ac Ecclesiam vel errare posse si errantem Pontificem sequatur vel cessare ad tempus posse si errantem haud sequatur. Qua fronte dici posset fratres Petrum confirmaturos? oves pastorem ducturas? fundamentum a domo solidandum? Nihil igitur mirum, ecclesiam particularem cui præsidet teneri præ cæteris veritatem defendere et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones suo definiri debere judicio (Conc. Lugd. Labbe XI, p. 1. c. 966); ipsam errare non posse, damnata est ista propositio : *Ecclesia Urbis Romæ errare potest* a Sixto IV Bulla *Licet ea*; ipsum *doctorem* esse omnium christianorum plena gaudentem potestate Ecclesiam universalem regendi et pascendi, id est, docendi (C. Florent. Labbe XIII. c. 1167) de cujus infallibilitate assertio neque *futilis est* neque toties *convulsa* (opposita propositio ab Alex. VIII proscripta fuit), unde de fide catholica est ob Hormisdæ Formulare a duobus œcumenicis synodis subscriptum in communione ab Apostolica Sede prædicata *integram esse ac veram christianæ religionis soliditatem*. Unde merito 267 episcopi nuper Romæ congregati Pio IX, aliis postea plaudentibus, succlamabant : *Tu sanæ doctrinæ nobis magister*, *Tu unitatis centrum*, *Tu populis lumen indeficiens a divina sapientia præparatum*, *Tu petra es et ipsius Ecclesiæ fundamentum contra quod inferorum portæ nunquam prævalebunt. Te loquente Petrum audimus ; Te decernente*, *Christo obtemperamus !* Et ideo Suarez aiebat de hac sententia : *Ita docent hoc tempore omnes Catholici doctores et sentio rem esse de Fide certam*. (*de Fide*, disp. V, sect. VIII. n. 4.); « *Jamvero tam est constans Ecclesiæ consensus et catholicorum concors de hac veritate sententia ut eam in dubium revocare nullo modo liceat*. » (*de Fide*, disp. XX, sect. III, n. 22.— Ita Benedict. XIV *de Canon*. l. I, c. XLIII, n. 1. Et innumeri alii.) Hi authentici Ecclesiæ actus, hic doctorum innumerabilis numerus quibus accedit multarum theologicarum rationum, alibi evolutarum, pondus, assertionem de Romani Pontificis infallibibitate *certissimam* faciunt *ac fidei proximam*. Post res exprississime definitas, nihil certius. Officium Immaculatæ Conceptionis Universali Ecclesiæ a Pio IX, 25 sept. 1863 concessum de Romani Pontificis judicio loquitur tanquam *Supremo* et *Infallibili*.

fidei quæstionibus decernendis infallibilitate. Vide dicenda *leg*. 4. *n*. 1406. Et ratio ulterior est etiam quoad quæstiones morum; si enim Pontifex in his erraret, vel approbando turpia, vel improbando honesta, erraret etiam Ecclesia, quæ probat, et damnat idem, quod Pontifex : itaque si propositionem ante hanc probabilem nunc damnet Pontifex ut improbabilem, certo est improbabilis, uti contra Caram. et paucos alios evincunt Carden. *post* 1. *cris. in annot. ad dissert*. 9. *post n*. 93. *in* 2. *vero crisi d*. 1. *cap*. 2. et Du-Bois *in præf. ad prop. ab Alexan. VII. damnatas cap*. 8 et Ratio a priori omnium est, quia debet in Ecclesia dari regula infallibilis ad decidendas controversias, quæ frequentissime occurrunt, non tantum de rebus fidei, sed etiam de honestate, vel inhonestate actionum; hæc autem regula non potest esse, nisi definitio Pontificis, et Ecclesiæ : unde rejiciendus est Cajet. inquit Mendo, *d*. 13. *n*. 105, quando asserit in scibilibus rationem esse supra Pontificem, et eum non posse statuere quicquam contra eam, nec decidere, sed solum Deum id posse, Cajetani sententiam referens Catharinus, dicit eum in eo loco perniciose errare : Similiter rejiciendi sunt illi apud Moyam *de op. prob. qu*. 4. *n*. 4. qui dixerunt per nullam damnationem elidi posse probabilitatem intrinsecam, nam licet ratio videatur firma, potest tamen esse falsa, et ut talis declarari a Pontifice, uti ex Scriptura, et Jure recte probant Moya *n*. 4. *et* 5. Teril. *in Reg. qu*. 28.

203 §. 3. Hactenus dicta certo tum tenent, quando decreta damnantia immediate prodierunt ab ipso Pontifice post maturam deliberationem ex Cathedra loquente; certum autem est decreta damnantia varias propositiones immediate prodisse ab ipsis Summis Pontificibus. v. g. ab Innoc. X. Urb. VIII. Alexan. VII. Innoc. XI. Alex. VIII. Clem. XI. ut ipsimet testantur; itaque dubitari non potest, quin ea decreta debeant esse regula infallibilis circa materias fidei, et morum, uti late demonstrat Carden. *in* 2. *crisi d*. 1. *cap*. 3. 4. 5. Vide Vin. Gob. *p*. 1. *obs*. 3. ubi recte probatur ad dictam infallibilitatem non prærequiri examen Episcoporum in orbe Christiano, neque acceptationem, aut consensum particularium Ecclesiarum.

204 §. 4. Ex dictis certum est, quod propositiones eo modo damnatæ a Pontificibus amiserunt omnem probabilitatem practicam, quam antea forte habuerunt; damnantur enim ut perniciosæ in praxi, et doctrina, ususque earum districte prohibentur. *Dixi*, practicam, nam non est adeo certum, an etiam speculativam amiserint : nam licet Carden. relatus n. 188. dixerit propositionem certo esse falsam, si damnata sit veluti scandalosa, et in praxi perniciosa, tamen *in* 2. *crisi d*. 23. n. 23. dicit opinionem, quæ tantum speculative procederet, non incurrere damnationem; et Lugo *de fide d*. 20. *n*. 134. Moya *in sel. tr*. 3. *l*. 6. *q*. 5. §. 1. cum Cano *de locis l*. 12. *c*. 10. §. *propositionem*, absolute docent propositionem aliquam posse damnari ut scandalosam, aut offensivam piarum aurium, neque tamen inde inferri posse, esse falsam, si tamen damnetur ut temeraria, et aliquis absque nova ratione inventa judicaret esset veram, esset error contra fidem, quia judicaret nunc habere grave fundamentum, cujus oppositum pro nunc declarasset Ecclesia.

§. 5. Recte notat Thyrsus Goz. *d*. 1. §. 4. 205
opinionem per decretum, vel declarationem Ecclesiæ longe certius, et universalius reddi practice improbabilem, quam per novas rationes ab Auctoribus contra eam inventas : nam definitio Ecclesiæ certo, et æqualiter obligat omnes ad opinionem illam deferendam : novæ autem rationes non semper ita sunt evidentes, aut certæ, et illos tantum obligant, quibus certæ videntur; fit enim sæpe, ut quod uni videtur certum, alteri nequidem verum esse appareat.

§. 6. *Objicit* Eliz. Nullus Pontifex potest 206
rectam regulam morum reddere improbabilem; ergo vel opinio probabilis non est recta regula morum, vel Pontifex non potest talem opinionem reddere improbabilem, sed damnando declarat semper fuisse improbabilem. Resp. 1. opinionem probabilem non esse proprie regulam morum, sed tantum applicare : sed hoc dissimulato, R. 2. Nullus Pontifex potest regulam morum per se rectam reddere improbabilem, transeat, per accidens tantum rectam, n. antec. et conseq. opinio enim probabilis, quæ falsa est, tantum per accidens servit pro habenda recta regula morum, nempe ex suppositione ignorantiæ, seu erroris invincibilis. Videri potest Terill. *n*. 9. item dicenda *n*. 339. Quid Episcopi possint circa damnationem librorum, aut propositionum dicetur *l*. 7. *c*. 2. *d*. *ad art*. 5.

Q. 32. *An decretum Pontificis etiam possit* 207
tollere probabilitatem opinioni versanti circa materiam facti? R.

Negant absolute jansenistæ, et pauci alii, sed

§. 1. Omnino tenendum ėst, quod Pontifex in illis quæstionibus facti sit infaillibilis, quæ ita conjunctæ sunt cum quæstionibus juris, ut a negata infallibilitate circa materiam facti valeat consequentia ad negandam infallibilitatem in quæstionibus juris. Ratio est, quia cum ex vero non possit sequi falsum, sit autem falsum, Papam esse fallibilem in materiis juris, sequitur non posse esse fallibilem in materiis facti, si inde sequeretur etiam esse fallibilem in materiis juris.

208 §. 2. Quando quæritur, an doctrina alicujus libri sit hæretica, duo quæruntur. 1. quæ sit doctrina, et sensus libri : 2. an illa doctrina in illo sensu sit hæretica : certum autem est hanc posteriorem quæstionem esse juris : debet enim solvi ex jure divino, considerando, an sit contra verbum Dei scriptum, aut traditum : prior quæstio etiam non est puri facti, sed habet annexam quæstionem juris, nam supposita institutione vocum, si sermo sit ita clarus, ut ad judicandum de illo non sit opus ullis testimoniis hominum, sed quisque idioma intelligens aperte sciat hunc esse sensum, quæstio illa, *quæ sit doctrina talis libri*, solvenda est ex jure divino, suppositis legibus, quibus obligantur utentes vocibus, ut nempe in communi hominum commercio non utantur, nisi secundum voluntatem instituentium, Reip. manifestatam, et a communitate acceptatam : hinc quærere, an doctrina libri sit hæretica, idem est ac quærere, quæ sensum conficiat contextus verborum, qui in libro est, suppositis legibus sermonis humani ; ergo illa quæstio non est puri facti, sed potius juris [1].

209 §. 3. Ex his sequitur potuisse Pontifices infallibiliter declarare, quod doctrina hæretica contineatur in libro Jansenii, et in sensu ab eo intento, quia non tam erat quæstio facti, quam juris, et licet aliquid facti interveniret, tamen hoc connexum erat cum quæstione juris : quod magis probatur, nam 1. si Papa non possit infallibiliter definire, quodlibet, et sensus Jansenii contineat hæresim, *ad merendum sufficit libertas a coactione*, sed Papa potest ultimum definire ergo et primum. Minor est certa, et ab adversariis admittitur, est enim materia juris : maj. prob. liber, et sensus Jansenii manifeste habet illam propositionem; ergo si non possit definire, quod liber, et sensus Jansenii contineat hæresim, non potest definire, quod propositio illa sit hæretica, ubi vides, quomodo, negata infallitate circa hanc materiam facti, neganda sit infallibitas circa materiam juris. 2. Papa non tantum ea potest definire, quæ habentur in scripturis, vel traditione, sed etiam ea, quæ ex ratione naturali per conclusionem Theologicam deducuntur ex una de fide, et altera naturaliter certa, ut probant Canus *de locis l*, 6. *c*. 8. §. *Sed et id*. Mangionus *in apol. solemn. vot*. Platel. *p*. 3. *u*. 146. atqui conclusio illa, quod liber, et sensus Jansenii contineat hæresim, deduci potest ex una de fide, et altera naturaliter certa, uti ostenditur in hoc syllogismo, *hæresis est, quod libertas a coactione sufficiat ad meritum, sed liber, et sensus Jansenii habet, quod libertas a coactione sufficiat ad meritum ; ergo liber, et sensus Jansenii habet hæresim*. Maj. est de fide, min. est naturaliter evident scienti latinum, et legenti librum Jansenii, ergo 3. si Papa non possit infallibiliter judicare de doctrina, et sensu alicujus libri, eo quod videatur esse materia facti ; ergo nullus Canon fidei, nulla damnatio erit de fide, nunquam enim infallibiter resciri poterit sensus Concilii, vel Papæ definientis, quia de eo judicare erit materia facti. 4. Papa potest infallibiliter declarare alicujus libri doctrinam esse Catholicam, uti adversarii contendunt fecisse Cœlestinum I de quibusdam libris *S. August*. circa materiam gratiæ, uti notat Platel. *p*. 2 *n*. 482. ergo etiam potest infallibiliter declarare alicujus libri doctrinam esse hæreticam, est enim paritas, et æque spectat ad Pastorem posse ovibus ostendere noxias herbas ut fugiant, quam sanas, ut sumant; neque tantum extra libros, uti vult *Sinnichius*, sed etiam in libris ipsis,

1 Hic ab auctore tangitur quæstio olim celeberrima de *facto dogmatico*. Factum dogmaticum determinatio est orthodoxiæ vel heterodoxiæ sensus expressi ac naturalis quem præ se fert aliqua propositio aut aliquis liber. *Ju* est orthodoxia vel heterodoxia, abstrahendo ab iis quæ propositionem comitantur; *factum* est sensus naturalis, expressus ac obvius propositionis. Infallibilitas circa revelationem secum trahit infallibilitatem circa factum dogmaticum. Eo enim ipso quo revelationem cognoscit Ecclesia, suggerente Spiritu sancto, eo de iis quæ juxta revelationem sunt aut contra judicare potest, id est, de sensu propositionis quem sibi mediis comparat humanis et circa quem judicandum a Deo assistitur, ibi enim non agitur de grammatica solum, sed de propositionibus quæ fidei depositum tangunt, sed de bono animarum gubernio. Pontifex vero seu, quod idem est, Ecclesia de factis semper judicavit, ergo soluta manet quæstio Ecclesiam de factis dogmaticis judicare posse. Factum sic judicatum ad fidem *Ecclesiasticam* pertinet quæ ultimo in fidem divinam resolvitur. (*Edit*.)

qui maxime vitandi sunt; et si potest sanas herbas cum libris ostendere, cur non etiam noxias cum libris? 5. Eadem infallibilitate potest Papa declarare sensum totius libri, qua declarare potest sensum cujusvis propositionis ex libro desumptæ, sed sensum cujusvis propositionis ex libro desumptæ potest declarare esse orthodoxum, vel hæreticum, etc. ergo etiam totius libri. Min. concedunt Adversarii: Major etiam patet, quia totus liber non sunt nisi propositiones singulæ; imo ex toto libro, qui mentem Auctoris pluribus proponit, facilius intelligitur sensus, quam ex brevi aliqua propositione, ergo. *Conf.* 1. nam Ecclesia non erravit in intelligendis, et damnandis libris *Nestorii*, *Pelagii*, *Lutheri*, *etc.* ergo nec *Jansenii*. *Conf.* 2. nam. *Jansenius* se et suum librum submisit examini, ac judicio Ecclesiæ, *ut illud jam teneam, si tenendum: revocem, si revocandum; damnem, et anathematizem, si damnandum, et anathematizandum esse judicaverit, etc.* uti habet in Epilogo, et confirmat in testamento suo; ergo agnovit Ecclesiam posse intelligere, et judicare de libri sui sensu; ergo idem agnoscere debent Jansenistæ.[a]

Respondent 1. Nec Papam, nec Ecclesiam posse scire, quem sensum in mente habuerit *Jansenius*. *Contra* est, neque nos hoc dicimus, Ecclesia enim non damnavit personam *Jansenii* velut hæreticam, sed librum: neque Ecclesia declaravit *Jansenium* in mente habuisse talem sensum, sed tantum declaravit hunc esse sensum obvium, quem verba *Jansenii* præ se ferunt.

Respondent 2. Ecclesiam non consensisse in condemnationem sensus Janseniani. *Contra* est, 1 nam decreta Pontificum circa hunc sensum admissa sunt a tota Ecclesia, nec audent se opponere, nisi clam *nonnulli iniquitatis filii*, uti loquitur Alexand. VII; non obest autem tales homines repugnare, uti non obest hæreticos repugnare decisionibus Ecclesiæ: estque pudor Jansenistas esse magis sollicitos de honore *Jansenii*, quam Ecclesiæ, et Pontificum. *Contra* 2 nam independenter a consensu Ecclesiæ est Papa infallibilis, Ecclesia enim debet a Papa doceri et non e contra.

Respondent 3. Papam esse quidem infallibilem in declarando, *qualis sit sensus* propositionis, vel libri, sed non *quis sit sensus*. *Contra* est 1 Papa, vel etiam Ecclesia non potest declarare, qualis sit sensus, nisi prius sciat, qui sit sensus, v. g. declarare non potest, an sensus sit hæreticus, vel Catholicus, nisi sciat, an voces significent hæresim necne; ergo si infallibiliter declaret sensum esse hæreticum, scit per voces significare hæresim, adeoque scit, quis sit sensus. *Cons.* nam si Judex non sit infallibilis in judicando, quod hic homo sit reus, non potest esse infallibilis in imponenda illi hac, vel ista pœna: si Medicus non sit infallibilis in judicando quo morbo laboret homo, non potest esse infallibilis in judicando, qualis determinate illi adhiberi debeat medicina; ergo similiter hic. *Contra* est 2 vel Jansenistæ sciunt, *quis sit sensus* quinque propositionum damnatarum, vel non sciunt: si non sciunt, quomodo fateri possunt esse hæreticas! Si sciunt, ergo multo magis sciet Ecclesia, et consequenter Jansenistæ etiam sciunt, quem sensum Ecclesia tribuat Jansenii propositionibus, et libro, nam tribuit sensum hæreticum, et damnatum, ac nullum alium.

Respondent 4. Saltem quoad juratam subscriptionem formularii ab Alex. VII præscripti sufficiet promittere obsequiosum silentium, quia plerique non legerunt librum Jansenii; ergo nec jurare possunt circa sensum a Jansenio per propositiones e libro excerptas intentum. *Contra* est, nam Clem. XI per Constitutionum n. 210 referendam declarat obedientiam, quæ Constitutionibus Pontificum, et formulario debetur, non impleri obsequioso silentio, sed debere in animo damnari omnia, prout damnata sunt in sensu *a Jansenio* intento, et addit huic damnationi corde præbendum esse assensum [b]. *Nec obstat*, quod non legeris Jansenii librum, nam nec hæreticorum libros legisti, quos damnas: nec forte legisti omnes Canones Conciliorum, et Tridentini, et tamen in professione fidei juras omnia, quæ in istis definita sunt: itaque satis est, quod Ecclesia post tam exacta examina tibi proponat, teque edoceat propositiones illas contineri in libro *Jansenii*, et talem esse illarum sensum obvium ideoque a Jansenio intentum.

Objicies: Ecclesia in Conc. Chalcedonensi probavit scripta Theodoreti, Ibæ, et Theodori Mopsuesteni, et tamen postea in Conc. V Constantinopolitano dixit illa esse hæretica; ergo Ecclesia non est infallibilis in intelligendo sensu alicujus libri. R, Negando 1 partem ant. nam postquam Auctores illi in Conc. Chalced. explicassent sua scripta in bono sensu, et detestati fuissent errores Nestorii, Ecclesia illorum personas iterum admisit,

abstrahendo ab eorum scriptis, postea autem examinavit scripta, et hæc damnavit in Conc. Constantin. Videri potest *Instructio Pastoralis* Episcopi Cameracensis edita 10 Febr. 1704[a].

[a] *Vide Instructionem Pastoralem doctissimi Cameracensis Episcopi editam* 21. *Martii* 1705, *in qua quidquid infallibilitatem Ecclesiæ in dijudicandis textibus spectat, collectum habes, ac diligentissime examinatum.*

[b] *Idem Cameracensis Episcopus eruditam Instructionem edidit* 1. *Julii* 1708, *adversus libellum inscriptum :* Justification du silence respectueux; *quam videre poteris. Sed* 20. *Aprilis anno* 1705, *aliam instructionem emiserat huc spectantem de subscriptione formulæ ab Alexandro VII præscriptæ. Consule etiam præstantissimum libellum P. Livini de Meyer in hist. Controv.* de auxiliis vindicata, *p.* 605. *Venetæ editionis prænotatum ;* Paralella antiquæ, et præsentis Ecclesiæ in præscribenda, et exigenda fidei formula adversus hæreses exortas.

[a] *Quam confirmavit instructione altera* 2. *Martii* 1705.

§ 4. Papa non est infallibilis in quæstionibus particularibus facti non habentibus ullam connexionem cum quæstionibus juris circa fidem aut mores : Et hic est sensus quorumdam Auctorum, quos male citant pro se adversarii, uti ostendit Ars. *do Pontif. qu.* 3. *Ratio est,* quia infallibilitas talis nullibi ei promissa est, talia enim definire non spectat ad officium universalis Pastoris animarum, aut capitis Ecclesiæ, cui appromissa est assistentia Sancti Spiritus ad dirigendas oves in rebus salutis, seu fidei, et morum. Nunc habe Decreta Pontificum in negotio Janseniano.

SS. D. N. CLEMENTIS XI

Confirmatio, et innovatio Constitutionum

INNOCENTII X ET ALEXANDRI VII

Adversus Jansenianam Hæresun editarum, cum nonnullis Declarationibus pro debita illarum observantia adjectis.

Vineam Domini Sabaoth, quæ est Catholica Ecclesia, pro commisso Nobis divinitus Apostolicæ servitutis munere custodire, atque excolere omni studio, atque industria jugiter satagentes, ea, quæ a Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris ad succrescentes in illa perniciosarum novitatum vepres radicitus evellendos, prudenti, salubrique consilio constituta esse noscuntur, ut quibuscumque inimici hominis molitionibus dejectis, firmius semper, atque exactius observentur, Apostolici muniminis nostri præsidio libenter roboramus, atque alias desuper sollicitudinis, et providentiæ nostræ partes interponimus, sicut omnibus naturæ considerationis trutina perpensis, ad fidelem, ac tutam Orthodoxæ veritatis custodiam, necnon animarum pretioso Unigeniti Dei filii Domini nostri Jesu Christi Sanguine Redemptarum salutem expedire in Domino arbitramur.

Sane postquam fel. recor. INNOCENTIUS Papa X. Prædecessor noster per quamdam suam desuper editam Constitutionem quinque famosas propositiones ex libro Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, cui titulus, *Augustinus*, excerptas, Apostolici censura judicii rite confixerat, rec. memor. ALEXANDER Papa VII etiam Prædecessor noster ad ejusmodi jam damnatos errores e Christi fidelium mentibus prorsus abolendos, publicæque tranquillitatis perturbatorum subtili tectas calliditate machinationes penitus evertendas, prædictam INNOCENTII Prædecessoris Constitutionem, toto illius inserto tenore, confirmavit, novarumque declarationum accessione constabilivit, sua in id pariter edita Constitutione tenoris, qui sequitur, videlicet:

ALEXANDER Episcopus, Servus Servorum Dei, Universis Christi fidelibus salutem, et Apostolicam benedictionem. Ad sanctam Beati Petri Sedem, et universalis Ecclesiæ regimen, inscrutabili divinæ Providentiæ dispositione, nullis nostris suffragantibus meritis evecti, nihil Nobis antiquius ex muneris nostri debito esse duximus, quam ut sanctæ Fidei nostræ, ac sacrorum Dogmatum integritati, tradita Nobis a Deo potestate, opportune consuleremus.

Ac licet ea, quæ Apostolicis Constitutionibus abunde fuerunt definita novæ decisionis, sive declarationis accessione nequaquam indigeant, qui tamen aliqui publicæ tranquillitatis perturbatores in illa dubium revocare, vel subdolis interpretationibus labefactare non verentur, ne morbus iste latius divagetur, promptum Apostolicæ auctoritatis remedium censuimus non esse differendum.

Emanavit siquidem alias a fel. rec. INNOCENTIO Papa X Prædecessore nostro Constitutio, et Definitio tenoris, qui sequitur, videlicet:

INNOCENTIUS Episcopus Servus Servorum Dei Universis Christi fidelibus salutem, et Apostolicam benedictionem. Cum occasione impressionis libri, cui titulus, *Augustinus* Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, inter alias ejus opiniones orta fuerit, præsertim in Galliis, controversia super quinque ex illis, complures Galliarum Episcopi apud nos institerunt, ut easdem propositiones Nobis oblatas expenderemus, ac de unaquaque earum certam, et perspicuam ferremus sententiam: Tenor vero præfatarum propositionum est, prout sequitur: *Prima.* Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus, et conantibus, secundum præsentes, quas habent vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant. *Secunda.* Interiori gratiæ in

statu naturæ lapsæ numquam resistitur. *Tertia.* Ad merendum, et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. *Quarta.* Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare. *Quinta.* Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut Sanguinem fudisse.

Nos, quibus inter multiplices curas, quæ animum nostrum assidue pulsant, illa in primis cordi est, ut Ecclesia Dei Nobis ex alto commissa purgatis pravarum opinionum erroribus tuto militare, et tanquam navibus in tranquillo mari sedatis omnium tempestatum fluctibus, ac procellis, secure navigare, et ad optatum salutis portum pervenire possit, pro rei gravitate coram aliquibus S. R. E. Cardinalibus ad id specialiter sæpius congregatis, ac pluribus in Sac. Theologia Magistris, easdem quinque propositiones, ut supra, Nobis oblatas fecimus sigillatim diligenter examinari, earumque suffragia, tum voce, tum scripto relata mature consideravimus, eosdemque Magistros variis coram Nobis actis Congregationibus prolixe super eisdem, ac super earum qualibet disserentes audivimus.

Cum autem ab initio hujusmodi discussionis ad divinum implorandum auxilium, multorum Christi fidelium preces, tum privatim, tum publice indixissemus; postmodum iteratis eisdem ferventius, ac per Nos sollicite implorata Sancti Spiritus assistentia, tandem Divino Numine favente ad infrascriptam devenimus Declarationem, et definitionem.

Primam prædictarum propositionum : *Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus, et conantibus, secundum præsentes, quas habent, vires, sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* Temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam, et hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Secundam, *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ numquam resistitur;* Hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Tertiam; *Ad merendum, et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Quartam: *Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare :* Falsam, et hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Quintam; *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut Sanguinem fudisse:* Falsam, temerariam, scandalosam : et intellectam eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat prædestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinæ pietati derogantem, et hæreticam declaramus, et uti talem damnamus.

Mandamus igitur omnibus Christi fidelibus utriusque sexus ne de dictis propositionibus sentire, docere, prædicare, aliter præsumant, quam in hac præsenti nostra declaratione, et definitione continetur, sub censuris, et pœnis contra hæreticos, et eorum fautores in jure expressis.

Præcipimus pariter omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, necnon hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, ut contradictores, et rebelles quoscumque per censuras, et pœnas prædictas, ceteraque juris, et facti remedia opportuna, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, omnino coerceant, et compescant.

Non intendentes tamen per hanc declarationem, et definitionem super prædictis quinque propositionibus factam, approbare nullatenus alias opiniones, quæ continentur in prædicto libro Cornelii Jansenii. Dat. Romæ apud S. Mariam Majòrem, Anno Incarnationis Dominicæ 1653. 31. Maii.

Cum autem, sicut accepimus, nonnulli iniquitatis filii prædictas quinque propositiones, vel in libro prædicto ejusdem Cornelii Jansenii non reperiri, sed ficte, et pro arbitrio compositas esse, vel in sensu ab eodem intento non damnatas fuisse asserere magno cum Christi fidelium scandalo non reformident;

Nos, qui omnia, quæ in hac re gesta sunt, sufficienter, et attente perspeximus, utpote qui ejusdem Innoc. Prædecessoris jussu, dum adhuc in Minoribus constituti, Cardinalis munere fungeremur, omnibus illis Congressibus interfuimus, in quibus Apostolica auctoritate, eadem causa discussa est, ea profecto diligentia, quæ major desiderari non posset,

quamcumque dubitationem super præmissis imposterum auferre volentes, ut omnes Christifideles in ejus fidei unitate sese contineant, ex debito nostri Pastoralis officii, ac matura deliberatione, præinsertam Innoc. Prædecessoris nostri constitutionem, declarationem, et definitionem, harum serie confirmamus. approbamus, et innovamus, et quinque illas propositiones ex libro præmemorati Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, cui titulus est, *Augustinus*, excerptas, ac in sensu ab eodem Cornelio Jansenio intento damnatas fuisse; declaramus, et definimus, ac uti tales, inusta scilicet eadem singulis nota, quæ in prædicta declaratione, et definitione unicuique illarum sigillatim inuritur, iterum damnamus, ac eumdem librum sæpe dicti Cornelii Jansenii, cui titulus, *Augustinus*, omnesque alios, tam manuscriptos, quam typis editos, et si quos forsan in posterum edi contigerit, in quibus prædicta ejusdem Cornelii Jansenii doctrina, ut supra damnata defenditur, vel astruitur, aut defenditur, vel astruetur, damnamus itidem, atque prohibemus: Mandantes omnibus Christi fidelibus ne prædictam doctrinam teneant, prædicent, doceant, verbo, vel scripto exponant, vel interpretentur, publice, vel privatim, palam, vel occulte imprimant, sub pœnis, et censuris contra hæreticos in jure expressis ipso facto absque alia declaratione incurrendis.

Præcipimus igitur omnibus Venerabilibus Fratribus nostris Patriarchis, Primatibus, Metropolitanis, Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque locorum Ordinariis, ac hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, Judicibus Ecclesiasticis, ad quos pertinet, ut præinsertam ejusdem INNOCENTII Prædecessoris Constitutionem, declarationem, ac definitionem, juxta præsentem nostram determinationem, ab omnibus observari faciant, ac inobedientes, et rebelles prædictis pœnis aliisque juris, et facti remediis, invocato etiam, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, omnino coerceant. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, Anno Incarnationis Dominicæ 1656, 16 Oct.

Subinde vero, quo omnis Apostolicarum definitionum eludendarum aditus intercluderetur, memoratus ALEXANDER Prædecessor, priscum Ecclesiæ morem secutus, certam edidit formulam ab omnibus Ecclesiastici Ordinis, tam sæcularibus, quam regularibus personis subscribendam per aliam suam hac in re promulgatam Constitutionem tenoris sequentis, videlicet:

ALEXANDER Episcopus, servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Regiminis Apostolici Divina Providentia Nobis, quamvis immeritis, commissi, ratio postulat, ut ad ea potissimum, quæ Catholicæ Religionis integritati, et propagationi, animarumque saluti, et fidelium tranquillitati consulere apta, et idonea esse judicantur, animam, et curam omnem, quantum licet, in Domino applicemus. Quamobrem Cornelii Jansenii hæresim in Gallia præsertim serpentem, ab INNOCENTIO X fel. rec. prædecessore nostro fere oppressam, ad instar colubri tortuosi, cujus caput attritum est, in varios gyros, et cavillationum deflexus euntem, singulari Constitutione ad hunc finem edita altero assumptionis nostræ anno, extinguere conati fuimus.

Sed, ut multiplices hostis hominum generis artes adhibet, nondum plene consequi potuimus, ut omnes errantes in viam salutis redirent, qui tamen unicus erat votorum, et curarum nostrarum scopus, quibus operam et industriam suam egregio sane studio venerabiles Fratres nostri Archiepiscopi, et Episcopi Regni Galliæ, earumdem Constitutionum Apostolicarum executioni præcipue intenti contulerunt, et carissimus in Christo Filius noster Rex Christianissimus singulari pietate auxiliarem dexteram strenuo, ac constantissimo animo porrexit.

Cum autem præfatus Rex Christianissimus eodem religionis zelo ductus per suum in Urbe Oratorem Nobis significari exponique curavit, nullum aliud opportunius remedium pestiferæ hujus contagionis reliquiis extirpandis adhiberi posse, quam si omnes certam Formulam subscriberent nostra auctoritate firmatam, in qua quinque propositiones ex Cornelii libro, cui titulus, *Augustinus*, excerptas sincere damnarent, ac proinde illam a Nobis quantocyus expediri, ad quælibet effugia præcludenda, omnesque removendos obtentus, flagitaverit:

Nos tam piis dictis Regis Christianissimi votis benigne annuendum esse ducentes, Formulam infrascriptam ab omnibus Ecclesiasticis etiam Venerabilibus Fratribus nostris Archiepiscopis, et Episcopis, necnon aliis quibuscumque Ecclesiastici Ordinis, tam regularibus, quam sæcularibus, etiam Monialibus, Doctoribus, et Licentiatis, aliisque Collegiorum Rectoribus atque Magistris subscribi districte mandamus, idque intra tres menses a die publicationis, seu notificationis præsentium; alias contra eos, qui intra terminum prædic-

tum non paruerint, irremissibiliter procedi volumus juxta Canonicas Constitutiones, et Conciliorum Decreta.

Formula a supradictis subscribenda.

EGO N. Constitutioni Apostolicæ INNOCENTII X. datæ die 31. Maii 1653, et Constitutioni ALEXANDRI VII. datæ die 10. Octobris 1656 Summorum Pontificum me subjicio, et quinque propositiones ex Cornelii Jansenii libro, cui nomen *Augustinus*, excerptas, et in sensu ab eodem Auctore intento, prout illas per dictas Constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo rejicio, ac damno, et ita juro : Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Evangelia.

Decernentes insuper, præsentes litteras semper, et perpetuo validas, et efficaces existere et fore, suosque plenos et integros effectus sortiri, et obtinere. Sicque per quoscumque Judices Ordinarios, et Delegatos ubique judicari, et definiri debere, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi, et interpretandi facultate, et auctoritate; ac irritum et inane, si secus super his a quocumque quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Quocirca Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis committimus, et mandamus, ut singuli in suis Diœcesibus, ac locis suæ jurisdictioni subjectis præsentes litteras, et in eis contenta quæcumque exequantur, et executioni mandari, ac observari ab omnibus curent, et inobedientes quoscumque per sententias, et pœnas, aliaque juris et facti remedia, appellatione postposita, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, omnino compellant.

Volumus autem, ut præsentium transumptis, etiam impressis, manu Notarii publici subscriptis, et sigillo alicujus personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis originalibus litteris adhiberetur ; si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram Constitutionem, et Ordinationem infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac BB. Petri, et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Anno 1664. 15. Febr.

Sic equidem causa finita est, non tamen sic, ut par erat, finitus est error Apostolico toties mucrone percussus. Neque enim defuere, nec adhuc desunt homines veritati non acquiescentes, et numquam Ecclesiæ contradicendi finem facientes, qui variis distinctionibus, seu potius effugiis ad circumventionem erroris excogitatis Ecclesiam ipsam turbare, eamque interminatis quæstionibus, quantum in ipsis est, involvere et implicare conantur, quodque deterius est, ipsamet Apost. Sedis decreta redarguendis eorum pravis sensibus condita, ac præsertim quasdam piæ memor. CLEMENTIS Papæ IX. die 19. Januarii 1669. ad quatuor Galliæ Episcopos, necnon binas similis memor INNOCENTII. Papæ XII. etiam Prædecessorum nostrorum die 6. Februarii 1694, et die 24. Novembris 1696. ad Episcopos Belgii in forma Brevis respective datas litteras in erroris sui patrocinium advocare, temerario plane ausu non erubescunt, perinde ac si memoratus CLEMENS Prædecessor, qui eisdem suis litteris se INNOCENTII X. et ALEXANDRI VII Prædecessorum Constitutionibus supradictis firmissime inhærere, ac a dictis quatuor Episcopis veram, et totalem obedientiam, ideoque Formulæ a præfato ALEXANDRO Prædecessore, sicut præmittitur, editæ sincere per eos subscribi voluisse declaravit, aliquam in tam gravi negotio exceptionem, seu restrictionem, quam nullam prorsus se unquam admissurum fuisse protestatus fuit, reipsa admisisset; dictus vero INNOCENTIUS XII Prædecessor, dum sapienter, ac provide prædictas quinque propositiones ex memorato libro Jansenii excerptas in sensu obvio, quem ipsamet propositionum verba exhibent, ac præ se ferunt, damnatas esse pronuntiavit, non de ipsomet obvio sensu, quem in Jansenii libro habet, quive ab eodem Jansenio intentus, ac a præfatis INNOCENTIO X. et ALEXANDRO VII Prædecessoribus damnatus fuit, sed de alio quopiam diverso sensu cogitasset, dictasque INNOCENTII X. et ALEXANDRI VII Prædecessorum Constitutiones temperare, restringere, aut alio quovis modo immutare voluisset, iisdem ipsis litteris, quibus eas in suo robore fuisse et esse, seque illis firmiter inhærere verbis apertissime asserebat.

Præterea iidem inquieti homines sparsis undequaque scriptionibus, ac libellis exquisita ad fallendum arte compositis, non sine gravi Apostolicæ Sedis injuria, maximoque totius Ecclesiæ scandalo docere non sunt veriti, ad obedientiam præfatis Apostol. Constitutionibus

debitam non requiri, ut quis prædicti Jansenii libri sensum in antedictis quinque propositionibus sicut præmittitur, damnatum, interius ut hæreticum damnet, sed satis esse, si ea de re obsequiosum (ut ipsi vocant) silentium teneatur. Quæ quidem assertio, quam absurda sit, et animabus fidelium perniciosa, satis apparet, dum fallacis hujus doctrinæ pallio non deponitur error, sed absconditur; vulnus tegitur, non curatur; Ecclesiæ illuditur, non paretur: et lata demum filiis inobedientiæ via sternitur ad fovendam silentio hæresim, dum ipsam Jansenii doctrinam, quam ab Apostolica Sede damnatam Ecclesia universalis exhorruit, adhuc interius abjicere, et corde improbare detrectent.

Quin etiam eo impudentiæ nonnullos devenisse compertum est, ut veluti naturalis honestatis, nedum Christianæ sinceritatis obliti asserere non dubitaverint præfatæ Formulæ a memorato ALEXANDRO Prædecessore præscriptæ subscribi licite posse etiam ab iis, qui interius non judicant prædicto Jansenii libro doctrinam hæreticam contineri. Quasi vero, contra quam scriptum est: Qui loquitur veritatem in corde suo, Et: Qui jurat proximo suo et non decipit; hujusmodi erroris sectatoribus liceat Ecclesiam ipsam jurejurando decipere, simulque Apostolicæ Sedis providentiam fallere, dum ejusdem Formulæ conceptis verbis loquuntur, quod Ecclesia loquitur, quod tamen sentit ipsa, non sentiunt; seque pariter Constitutionibus Apostolicis profitentur, quibus animo contradicunt.

Hinc est, quod nos ad opportunum, et efficax tam exitiali morbo, qui ut cancer serpit, et quotidie in deterius vergit, remedium adhibendum, non minus demandatæ Nobis omnium Ecclesiarum sollicitudinis debito, quam plurimorum Venerabilium Fratrum nostrorum diversarum partium, ac præsertim Regni Galliarum, Episcoporum zelo, ac precibus excitatis, ne hujusmodi pravi homines Catholicæ Ecclesiæ pacem subvertere impune pergant, et simplicium. ac pusillorum mentibus imponere, docentes quæ non oportet; neve ullus apud eos quoque, qui bona, ut aiunt fide, ac falsis rumoribus decipi se fortasse patiuntur, de mente, ac sententia Apostolicæ Sedis amplius ambigendi supersit locus, Divino prius tam privatis nostris, quam publice indictis precibus, implorato præsidio, ac re mature discussa, de nonnullorum Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, auditisque complurium in Sacra Theologia Magistrorum suffragiis; Primo quidem præ insertas INNOCENTII X. et ALEXANDRI VII. Prædecessorum Constitutiones, omniaque et singula in is contenta auctoritate Apostolica tenore præsentium confirmamus, approbamus, et innovamus.

Ac insuper, ut quævis in posterum erroris occasio penitus præcidatur, atque omnes Catholicæ Ecclesiæ filii Ecclesiam ipsam audire, non tacendo solum (nam et impii in tenebris conticescunt) sed et interius obsequendo, quæ vera est Orthodoxi hominis obedientia, condiscant, hac nostra perpetuo valitura Constitutione, Obedientiæ, quæ præinsertis Apostolicis Constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri, sed damnatum in quinque præfatis propositionibus Janseniani libri sensum, quem illarum verba præseferunt, ut præfertur, ab omnibus Christi fidelibus, ut hæreticum, non ore solum, sed et corde rejici, ac damnari debere, nec alia mente, animo, credulitate supradictæ Formulæ subscribi licite posse, ita ut qui secus, aut contra, quoad hæc omnia et singula, senserint, tenuerint, prædicaverint, verbo, vel scripto docuerint, aut asseruerint, tanquam præfatarum Apostolicarum Constitutionum transgressores, omnibus, et singulis illarum censuris, et pœnis omnino subjaceant, eadem auctoritate Apostolica decernimus, declaramus, statuimus, et ordinamus.

Decernentes pariter easdem præsentes, et præinsertas litteras semper, et perpetuo validas, et efficaces existere et fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere; sicque per quoscumque Judices Ordinarios, et Delegatos ubique judicari, et definiri debere, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi, et interpretandi facultate, et auctoritate; ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

Quocirca Venerabilibus Fratribus, Archiepiscopis, aliisque locorum Ordinariis, necnon hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, et Judicibus Ecclesiasticis, ad quos pertinet, committimus, et mandamus, uti singuli in suis respective Diœcesibus, ac locis suæ jurisdictioni subjectis ipsas præsentes litteras, et in eis contenta quæcumque exequantur, et executioni mandari, et observari ab omnibus curent, et inobedientes, et rebelles quoscumque per censuras et pœnas præfatas, aliaque juris, et facti remedia, appellatione postposita, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii

sæcularis auxilio, omnino coerceant, et compellant.

Volumus autem, ut earumdem præsentium transumptis, etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis Originalibus litteris adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ Confirmationis, Approbationis, Innovationis, Decreti, Declarationis, Statuti, et Ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno 1705. 16. Julii[a].

[a] *Hanc Clementis XI. Bullam mittens Episcopus Cameracensis ad Clerum, populumque Diœceseos suos, præclaram instructionem edidit 1. Martii 1706. in qua illam veluti explicat, ac sæpissimis animadversionibus illustrat. Erupit tamen (quis crederet?) e Batavis latibulis tenebrio quidam impudentissimus, ac non ferenda temeritate ausus est libello vulgato:* Denunciationem solemnem Bullæ Clementinæ, quæ incipit *Vineam Domini Sabaoth* facere universæ Ecclesiæ Catholicæ, ac præsertim omnibus Hierarchis ejus tamquam evertentis doctrinam gratiæ, *qua Christiani sumus*, tamquam resuscitantis Pelagium cum suis asseclis, tamquam objicientis Ecclesiam extraneorum scandalo. *Sed procacis hominis arrogantiam fregit Cameracensis Episcopus in epistola ad Quesnellium edita anno* 1710. *et Meyerus noster in Appendice ad* historiam Controversarium de auxiliis vindicatam *p.* 728. *Ven. noviss. edit. Utrumque lege.*

Q. 33. *Quid si opinio videatur doceri ab aliquo e SS. PP. v. g. s. August. an adhuc possit desinere ejus probabilitas per damnationem Pontificis, vel aliter?* R.

§. 1. Posse, quia nulli S. Patri in particulari, sed Ecclesiæ, et Pontifici appromissa est infallibilitas per assistentiam Spiritus sancti: et ideo docet Trid. *sess.* 4. in decreto de editione, et usu Sacrorum librorum, quod Ecclesiæ sit judicare de vero sensu, et interpretatione scripturarum: damnavit etiam Alexand. VIII. hanc trigesimam propositionem: *Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere, et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam*: unde patet, quam stulta sit illa locutio cujusdam Religiosi apud Fierland. *in Concordia triumvirali c.* 2. *a.* 2. §. 1. qui occasione Bullæ Innocentii X. damnantis 5 propositiones Jansenii dixit *malo errare cum Augustino, quam bene sentire cum Papa.* Sapienter dixit S. Th. 2. 2. *qu.* 10. *a.* 12. *ipsa doctrina Catholicorum DD. ab Ecclesia auctoritatem habet, unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam auctoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cujuscumque Doctoris.*

§ 2. Non est statim credendum, quod illi, qui se S. Augustini discipulos dicunt, semper ejus mentem assequantur, nam et ipsi inter se de ejus mente disputant, nec illis promissus est Spiritus discernendi verum sensum a falso: estque sæpe difficile intelligere S. Augustinum, maxime dum scribit contra unam hæresim, tum enim quandoque videtur favere oppositæ; ideoque recte ait S. Thom. *in expos. aurea in c.* 1. *Joannis lect.* 7. *Antiqui Doctores, et Sancti emergentes errores circa fidem prosequebantur, ut interdum viderentur in errores labi contrarios, sicut Augustinus contra Manichæos, qui destruebant libertatem arbitrii, taliter disputat, quod videtur in hæresim Pelagii incidere;* e contra dum oppugnat Pelagianos, videtur libertatem evertere. Similiter S. Gregor. Thaumaturgus, dum Ælianum ethnicum Christianos polytheismi insimulantem oppugnat ita de Deo uno agit, ut cum Sabellio videatur confundere personas. Dionys. Alexand. dum confutat Sabellium, ita personas distinguit, ut videatur ipsam naturam Divinam dividere; quia nempe, ut inquit Theodoretus *tom. ult. dialog.* 3. *p.* 170. *Vehemens cum adversariis contentio facit, ut modus excedatur.* Et specialiter de S. August. ait Card. Valerius, *Augustini scripta Clerici caute legant, ita enim acumine ingenii præstitit, et de rebus difficilibus tam subtiliter disputavit, ut non mediocri ingenio præditi Viri, ejus libros legentes in errorem aliquando lapsi sint:* atque ita S. Prosper in Chronico testatur Prædestinatianorum errorem ab Augustini libris male intellectis sumpsisse initium: certe Lutherus *lib. de servo arbitrio ait, Augustinus totus meus est:* Calvinus *l.* 3. *de lib. arbitr.* contra Pighium, *Gloriatus sum,* inquit, *de Augustino, illum prorsus nostrum esse;* et infra: *Nos nihil, quam Augustinum sequimur*: et iterum, *Etiamsi crepet Pighius, mihi hoc extorquere non potest, quin Augustinus sit noster;* ideo Calvinistæ gloriantur Augustinum in scriptis Calvini plus loqui.

quam Calvinum ipsum. Joannes Wicleff ita Augustinum inclamabat, et se sequi protestabatur, ut passim a suis vocaretur Joannes Augustini, teste Th. Waldensi *l.* 1. *l.* 1. *c.* 2. *num.* 34. Berengarius se ita in Augustino fundabat, ut Lanfrancus *in Biblioth. PP. t.* 6. *pag.* 207. sic de ipso scribat : exultas in B. Augustini verbis, hic vicisse te, et superiorem esse gloriaris, etc. Guillelm. de S. Amore hæresim suam contra Mendicantium Ordines fabricavit ex S. August. teste S. Bonav. *de paupert. qu.* 2. Claudius Taurinensis Iconoclastarum instaurator in Gallia, maxime se Augustino niti dicebat, texte Dungalo, in resp. contra illum. Bajus occasione hujus prop. 27. *Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccatum valet*, postquam damnata esset velut hæretica, pro excusatione in Apologia ad S. Pium V, dicebat, *sunt ipsissima verba Augustini l.* 3. *contra* 2. *Epist. Pelagii c.* 8. Jansenius pro suis quinque hæresibus solo ferme Augustino est usus, ideoque librum, in quo eas docet, vocat Augustinum. Plures Jansenistæ dixerunt, Augustinum constanter tenuisse Christum pro solis prædestinatis esse mortuum, et tamen Innoc. X. et Alex. VII. hanc propositionem 5. Jansenii. *Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus hominibus mortuum esse, aut Sanguinem fudisse* damnarunt ut hæreticam: et in eo sensu, quasi Christus pro solis prædestinatis sit mortuus, damnarunt velut impiam, blasphemam et contumeliosam. Item Alex. VIII. damnavit hanc quartam, *Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus, et solis fidelibus;* ergo fatendum est Augustini mentem esse sæpe obscuram, ut quæ male explicari possit a legentibus. Neque hoc est Augustini vitium, sed illorum, qui legunt, qui etiam, si se non submittant judicio Ecclesiæ, ex ipsa Sacra Scriptura cadunt hæreses, affingunt enim sensum, quem nec Scriptura habet, nec Aug. intendit. Consequenter cum isti, qui se S. Augustini discipulos dicunt, non ostendant se habere specialem assistentiam circa intelligentiam S. Augustini, errare possunt; ergo non est statim credendum, quod ejus mentem semper assequantur [a].

[a] *Sed ex libro inscripto* : Lettres d'un Prédicateur pour expliquer, soutenir, et confirmer la doctrine Catholique, *editoque Leodii* 1713, *juvat Jansenianæ doctrinæ cum Augustiniana, et Calviniana collationem compendio exhibere. Tum duo hæc patebunt; primum illud, propositiones damnatas vere in Jansenii libro extare; alterum falso Augustinum jactari ab Jansenii spectatoribus.*

I. PROPOSITIO DAMNATA

Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus, et conantibus, secundum præsentes, quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.

S. AUGUSTINUS.

« *Lib. de Fide contra Manich. cap.* 10. Quis non clamet sultum esse præcepta dare ei, cui liberum non est, quod præcipitur facere? et iniquum esse eum damnare, cui non fuit potestas jussa implere?

» *Lib. de pecc. merit. et remis.* 5. *c.* 3. Acute autem sibi videntur dicere, quasi nostrum hoc ullus ignoret, quod si nolumus, non peccamus; nec præciperet Deus homini, quod esset humanæ impossibile voluntati.

» *Lib. de grat. et lib. arb. cap.* 4. Homo gratia juvatur, ne sine caussa voluntati ejus jubeatur.

» *Vide etiam Aug. lib. de nat. et grat. c.* 3. *c.* 26. *c.* 45. *lib. de corrept. et grat. c.* 7. *lib.* 3. *de libero arbitr. c.* 20. *et* 22. »

JANSENIUS.

Tom. 3. *lib.* 3. *c.* 13. Ex hac indubitata doctrina quædam non parvi momenti ad hanc rem spectantia inferuntur, et clarescunt. Primum quidem, esse quædam homini præcepta, secundum statum, et vires, in quibus constituuntur, impossibilia... Secundum, non adesse semper gratiam, qua possimus, hoc est, qua illa eadem præcepta implere sufficiamus. Tertium, hanc impotentiam reperiri, non solum in excæcatis, et obduratis, et infidelibus... sed etiam fidelibus, et justis... Quartum, hanc impossibilitatem fidelibus accidere, non tantum quando nolunt, sed etiam quando volunt.

Similia habet T. 3. *l.* 1. *c.* 11. *et l.* 3. *c.* 4. 13. 17.

CALVINUS.

Lib. 2. *Instit. c.* 7. § 5. Quod autem impossibilem legis observationem diximus, id est paucis verbis explicandum simul et confirmandum... Ejusmodi argutia vexabant Augustinum Pelagiani; injuriam fieri Deo, si plus jubeat, quam per ejus gratiam præstare queant fideles.

Nec aliter Calvinus eodem lib. 2. *Instit. c.* 2. § 6. *c.* 3. § 10. *c.* 5. § 6. *et c.* 7. § 2. *In Antid. Conc. Trid. sess.* 6. *c.* 6. *lib.* 4. *de lib. arb. non procul ab initio.*

II. PROPOSITIO DAMNATA

Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.

S. AUGUSTINUS.

« *Lib.* 12. *de Civitate Dei* . 6. Si duo æqualiter affecti animo, et corpore, videant unius corporis pulchritudinem... et si eadem tentatione tententur, et unus ei cedat, atque consentiat; alter idem, qui fuerat, perseveret; quid aliud apparet, nisi unum voluisse, alterum noluisse a castitate deficere. Unde? nisi propria voluntate; ubi eadem fuerat in utroque corporis, et animi affectio.

» *Lib. de spir. et lit. c.* 34. Misericordia prævenit nos; consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.

» *Lib. de Catech. Rud. c.* 26. A quo interitu, hoc est, pœnis sempiternis Deus misericors volens homines liberare, si sibi ipsi non sint inimici, et non resistant misericordiæ creatoris sui, misit unigenitum filium suum.

» *Lib. de grat. et lib. arb. c.* 16. Judæi gratiam repellebant, et in Christum propterea non credebant.

» *Lib.* 83. *Quæstionum q.* 68. Ad illam cœnam nec omnes qui vocati sunt venire voluerunt; neque illi qui venerunt, venire possent, nisi vocati. Itaque nec illi debent sibi tribuere, qui venerunt; nec illi qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi, quoniam ne venirent vocati, erat in eorum libera potestate.

» *Vide etiam Aug. l.* 1. *ad Simplic. Quæst.* 2. *in Ps.* 102. *l.* 3. *de l. arb. c.* 16. *serm.* 159. *al.* 17. *de Verbis Apost. c.* 3. *l.* 2 *de Actis cum Felice c.* 4. »

JANSENIUS.

Tom. 3. *l.* 2. *c.* 24. Quapropter gratiam Dei ita victricem Augustinus statuit supra voluntates, ut non raro dicat, hominem operanti Deo per gratiam non posse resistere... Ex quibus non est difficile perspicere, quam procul ab Augustini doctrina, et sensibus aberraverint, qui vobis talem gratiam procuderunt, quæ semper explorat, expectatque voluntatem hominis : ne si forte prævaricator fuerit, cassa, et inanis gratia, et effectus divinæ misericordiæ irritus humana potestate reddatur.

Et cap. 25. Apud Augustinum gratia, et opus bonum ita reciprocantur, ut quemadmodum ex gratia data mox effectum operis consecutum inferre solet; ita via versa ex defectu operis gratiam non esse datam.

Similia habet eodem t. 3. *lib.* 2. *c.* 23. *et* 27.

CALVINUS.

Lib. 5. *contra Pighium p.* 183. Nego gratiam sic nobis offerri, ut nostræ postea sit optionis vel obtemperare, vel refragari. Nego tantum in hoc dari, ut imbecillitatem nostram subsidio suo adjuvet. Neque enim efficere Deum in nobis testatur Paullus, ut possimus bene velle; sed hoc quoque ipsum, ut velimus.

In Antid. Conc. Trid. sess.. c. 6. Sexto capite asserunt, gratia Dei nos præparari ad justitiam percipiendam; sed huic gratiæ partes assignant excitandi, et adjuvandi, ut ipsi libere cooperemur. Nempe putidas hic nænias audimus, quas in Scholis deblaterare solent.

Ibid. Excudunt in nova officina, quod Augustino fuit ignotum, non esse ex Deo gratiæ receptionem, quia libero propriæ voluntatis motu Deo vocanti assentimur. At repugnat Scriptura, quæ Deum auctorem facit bonæ voluntatis.

Nec aliter Calvinus l. 2. *Instit. c.* 3. § 10. *et l.* 3. *Instit. c.* 24. § 1.

III. PROPOSITIO DAMNATA

Ad merendum, et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

S. AUGUSTINUS.

« *Lib.* 3. *de lib. arb. c.* 4. Numquid tam multa, quæ præcipiuntur in lege, ut ne adulteria, et fornicationes committantur, indicant aliud, quam liberum arbitrium? Neque enim præciperentur, nisi homo haberet propriam voluntatem, qua divinis legibus obediret.

» *Cap.* 18. *ejusdem libri.* Quæcumque ista caussa est voluntatis; si non ei potest resisti sine peccato, ei ceditur; si autem potest, non ei cedatur, et non peccabitur. An forte fallit incautum? ergo caveat, ne fallatur. An tanta fallacia est, ut caveri omnino non possit? Si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem; caveri igitur potest.

» *Lib. de duabus anim. c.* 12. Dicere autem peccare sine voluntate, magnum deliramentum est, et peccati reum teneri quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis est, et insaniæ. Quamobrem si illæ animæ quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciunt, id est si libero ad faciendum, et ad non faciendum motu animi carent; si denique ab his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccato earum teneri non possumus.

» *Vide etiam Aug. lib. contra Fortunatum disp.* 1. *et* 2. *l.* 3. *de lib. arb. c.* 1. *l.* 12. *de Civ. Dei cap.* 8. *lib. de vera Relig. cap.* 14. »

JANSENIUS.

Tom. 3. *l.* 6. *c.* 6. Quod sola necessitas coactionis adimat libertamem... demonstrari potest. *Eodem lib.* 6. *c.* 38. Veteres non obstante immutabili necessitate, omnem omnino rationalem voluntatem, hoc est voluntatis motum, et liberam, et electivam sui objecti posuerunt, sola exclusa violentiæ, coactionisque necessitate... *et paullo post*, Habes Lector consensum admirabilem tot sanctissimorum, et eruditissimorum virorum, de quibus nulla unquam erroris in hoc suspicio fuit, unanimiter, constantissimeque docentium; hoc ipso, quod rationalis voluntas est, liberam esse... nullamque immutabilitatis, inevitabilitatis, vel quocumque voces nomine, sed solam coactionis necessitatem ei repugnare.

L. 8. *c.* 19. Nulla necessitas actibus voluntatis liberis formidanda est, sed sola vis, coactio, et necessitas violentiæ.

Similia habet l. 6. *cap.* 4. *et* 6. *et l.* 7. *c.* 11.

CALVINUS.

L. 2. *Instit. c.* 2. § 7. Pronunciat Lombardus, non liberi arbitrii ideo nos esse, quod ad bonum et malum vel agendum vel cogitandum peræque polleamus; sed dumtaxat quod coactione soluti sumus. Quæ libertas non impeditur, etiamsi pravi simus, et servi peccati, et nihil aliud, quam peccare possimus. Liberii arbitrii hoc modo dicatur homo, non quia liberam habet boni æque ac mali electionem; sed quia male voluntate agit, non coactione.

Nec aliter Calvinus l. 2. *de l. arb. cont. Pighium. et l.* 4. *non procul ab initio, et l.* 2. *Inst. c.* 3. § 2. *et Antid. Trid. sess.* 6. *c.* 6.

IV. PROPOSITIO DAMNATA

Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant hæretici, quod vellent eam talem esse gratiam, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare.

S. AUGUSTINUS.

« *Quod ad primam partem propositionis attinet,*

» *Lib. de Redempt. Sanctor c.* 3. *de seipso loquens, dum adhuc erat Semipelagianus, sic ait :* Errabam putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis, et per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo. *Librum vero sic concludit, rationem, cur illum conscripserit, afferens, nullius alterius erroris facta mentione.* Nova quæstio ad hoc nos compulit, quia quum ex prioribus opusculis nostris satis idoneis testimoniis egissemus, donum Dei esse etiam fidem, inventum est quod contradiceretur; ad hoc valere illa testimonia, ut ostendant, Dei donum esse incrementum fidei; initium vero fidei... ab homine ipso esse, nec esse donum Dei; sed hoc exigere Deum, ut quum id præcesserit, cetera tanqum hoc merito consequantur, quæ Dei dona sunt, nec ullum dari gratis.

» *Quod spectat ad alteram partem in Ps.* 101. Vocata prima Jerusalem noluit audire. *Jerusalem, Jerusalem :* luget, clamat, et non respondetur :

» *In Ps.* 51. De talibus alio loco dictum est : *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Non enim dictum est : *non potuit,* sed *noluit intelligere, ut bene ageret.* Clausit oculos a luce præsenti.

» *Numquid tum Semipelagianus fuit Augustinus? Vid. etiam l.* 2. *de pecc. mor. et remiss. c.* 17. *l.* 1. *Retr. c.* 22. *et ser.* 159. *al.* 17. *de Verb. Apostoli.* »

JANSENIUS.

Tom. 1. *l.* 8. *c.* 6. Certum esse, et indubitatum esse debere sentio, quod Massilienses præter prædicationem, atque naturam, veram etiam atque internam et actualem gratiam, ad ipsam etiam fidem, quam humanæ voluntatis, ac libertatis adscribunt viribus, necessariam esse fateantur... In hoc ergo proprie Massiliensium error situs est, quod aliquid primævæ libertatis reliquum putent, quo sicut Adam, si voluisset, poterat perseveranter operari; ita lapsus homo saltem credere posset, si vellet; Neuter tamen sine interioris gratiæ adjutorio, cujus unus vel abusus relictus esset in uniuscujusque arbitrio, et voluntate.

Similia habet ejusdem lib. c. 7. *et* 8.

CALVINUS.

L. 1. *Instit. c.* 15. § 8. Poterat igitur Adam stare, si vellet; quando nonnisi propria voluntate cecidit; sed quia in utramque partem flexibilis erat ejus voluntas, ideo tam facile prolapsus est... Qui vero Christi se discipulos esse professi in homine perdito, et in spirituale exitium demerso liberum arbitrium adhuc quærunt, inter Philosophorum placita, et cœlestem doctrinam partiendo plane desipiunt.

L. 2. *Instit. c.* 3. § 10. Gratia voluntatem movet, non qualiter multis sæculis traditum est, et creditum, ut nostræ postea sit electionis motioni aut obtemperare, aut refragari; sed illam efficaciter afficiendo, etc.

Nec aliter Calvinus in Antid. Trid. sess. 6.

V. PROPOSITIO DAMNATA

Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse.

S. AUGUSTINUS.

« *L.* 2. *oper. imp. c.* 128. Unus pro omnibus mortuus est, Juliane : non hoc Augustinus, sed Apostolus dixit; imo ipse per suum Apostolum Christus. Ne dicas... pro multis. Multi quippe isti, ipsi sunt omnes, de quibus alio in loco dicit : *sicut in Adam omnes moriuntur.*

» *L.* 6. *contra Julian. c.* 4. Unus, inquit Apostolus, pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt; ostendens fieri non posse, ut moreretur, nisi pro mortuis. Ex hoc enim probavit, omnes mortuos esse, quia pro omnibus mortuus est unus. Impingo, inculco, infarcio recusanti : accipe, salubre est, nolo moriaris. Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Vide quam consequens esse voluit, ut intelligantur omnes mortui, si pro omnibus mortuus est.

» *In Ps.* 68. Projecit Judas pretium argenti, quo ab illo Dominus venditus erat; nec agnovit pretium, quo ipse a Domino redempturus erat.

» *Tract.* 31. *in Joann.* Illis petebat veniam, a quibus accipiebat injuriam; non enim attendebat, quia ab ipsis moriebatur, sed quia pro ipsis moriebatur.

» *V. etiam Aug. in Enchirid. c.* 95. *Tract.* 2. *in epist.* 2. *Joann. Ser.* 31. *inter* 40. *nunc* 340. *et l.* 2. *de Symb. ad Cathec. c.* 8. »

JANSENIUS.

T. 3. *l.* 3. *c.* 21. Massilienses... tanquam firmissimam basim errori suo collocarunt ista Scripturæ loca, quibus Deus dicitur, omnes velle salvos fieri, atque esse Redemptor omnium... Quæ sane cum in Augustini doctrina perspicua, certaque sint, nullo modo principiis ejus consentaneum est, ut Christus Dominus vel pro infidelium in infidelitate morientium, vel pro justorum non perseverantium æterna salute mrotuus esse, sanguinem fudisse, semetipsum redemptionem dedisse, Patrem orasse sentiatur; scivit enim, quo quisque jam ab æterno prædestinatus erat, scivit hoc decretum. Ex quo factum est, juxta sanctissimum Doctorem, quod non magis Patrem pro æterna liberatione ipsorum, quam pro Diaboli deprecatus fuerit.

Similia habet c. 20. *ejusdem l.* 3. *T.* 3. *et l.* 10. *c.* 3.

CALVINUS.

In cap. 2. *epist.* 1. *Joann.* Sub omnibus reprobos non comprehendit; sed eos designat, qui simul credituri erant, et qui per varias mundi plagas dispersi erant.

In c. 17. *Joann.* Christus proprii gregis solummodo fuit sollicitus, et pro electis suis dumtaxat oravit.

L. de occulta Dei Provid. p. 737. Quod citare soletis ex Paullo, Deum omnes velle salvos fieri, quam nihil errori vestro suffragetur, alibi planum fecisse mihi videor. Nam certo certius est, Paullum illuc non de singulis hominibus agere, sed intelligere ordines, et genera vocationum.

Nec aliter Calvinus l. de Præp. p. 706. *et l.* 3. *In t. c.* 22. § 11. *et c.* 23. § 1.

213 § 8. Augustinus non est irrefragabilis, nisi in illis, quæ Ecclesiæ auctoritas confirmat: patet, nam fassus est sæpe S. Augustinus se errasse, uti constat ex libris Retractationum, ideoque ipsemet dixit nolle sibi credi, nisi adesset simul alia auctoritas, vel ratio: *Errare in rebus obscuris, et quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ*, inquit Canus *de locis l.* 7. *c.* 1. *n.* 3. *aut Cypriano, aut Ambrosio, aut Augustino accidit:* Abulensis *defens. p*, 2. *c.* 18. ait, *Non est ergo necesse nobis quæcumque Augustinus scripsit, credere.*.·. *constat, quod Augustinus, cum scriberet, in multis erravit*: *et c.* 85. *De Augustino constat, quod potuit errare, et in multis erravit, quorum quædam ipse retractavit, alia vero non potuit retractare:* ipsemet S. August. *relatus dist.* 9. *c. c.* 4. sic de se loquitur *in Epist.* 8. ad Hieron. *Negare non possum, nec debeo, sicut in ipsis majoribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possint justo judicio, et nulla temeritate damnari.* Quantum autem, et in quibus punctis circa materiam gratiæ auctoritas S. August. sit irrefragabilis notant Platel. *p.* 2. *an.* 482. et Ars. *in T.* 2. *p.* 2. *c.* 7. § 3 [1].

214 *Q.* 34. *Si opinio ab aliqua Sacra Congregatione Romæ damnetur, an ideo amittat probabilitatem?* R [2].

§ 1. Variæ sunt Congregat. Romæ, nempè S. Officii, Rituum, Trident. Indicis librorum, Episcoporum, Regularium, Cardinalium,

Congregatio S. Officii constat multis viris primariis, inter quos 5 Cardinales deputati a Papa, quorum tres adesse debent, ut aliquid concludatur: huic concessit Paulus III potestatem inquirendi, citandi, procedendi in omnibus causis tam hæresim manifestam, quam schismata, divinationes, Sacramentorum abusum concernentibus, uti etiam circa crimen sollicitantium ad turpia in Confessione.

Rituum, præest consultationibus de moribus Ecclesiæ, de ritibus Sacramentorum, de Horis Breviarii, de cultu, et canonizatione SS. habeturque semel tantum in anno.

Tridentini, resolvit dubia circa decreta morum contenta in Tridentino, et habetur singulis mensibus semel.

Indicis librorum, instituit examen circa libros prohibitos, eorumque catalogos, et indices.

Episcoporum, dirimit dubia, ac lites circa jura, immunitates, privilegia, quæ referuntur a Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque Ecclesiasticis Prælatis.

Regularium, respondet ad dubia proposita a Regularibus; itemque ad eorum controversias, et circa apostasiam.

Cardinalium, agit de propaganda fide: ha-

1 Ipse autem Hipponensis magister et dux in suo ultimo opere hæc professus est: « Neminem velim sic amplecti omnia mea ut me sequatur, nisi in iis me non errasse perviderit. Nam propterea nunc facio libros in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec meipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem, sed proficienter me existimo Deo miserante scripsisse, non tamen a perfectione cœpisse; quandoquidem arrogantius loquor quam verius si vel nunc dico me ad perfectionem sine ullo errore scribendi jam in ista ætate venisse.... » (*de Don. Persev.* l. XXI) A quo autem petenda sit veritas, ipse indicat, ad Bonifacium Papam opera quædam sua mittens: « hæc ego... ad Tuam potissimum dirigere Sanctitatem non tam discenda quam examinanda et ubi forsitan aliquid displicuerit emendanda constitui. » (Cont. duas Epis. Pel. I, n. 3.) Unde proscripta fuit ista propositio: *Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino fundatam illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.* Hæc est *cathedra unitatis in qua*, ut ipse alibi loquitur, *posuit Deus doctrinam veritatis.*

2 Inter tot errores, quibus ætate nostra portæ inferi dimicare conatæ sunt contra veram Christi Ecclesiam, iste etiam fuit, quo contendebant nonnulli hanc ei non convenire potestatem, prohibendi nempe libros noxios; ideoque ipsius lege non obstante (modo evidens subversionis periculum non appareat) libros quoscumque ab omnibus tuta conscientia perlegi posse.— Hæc doctrina potius hæreticorum est; sed non defuere etiam ex nostris, qui eam impudenter ausi sunt evulgare cum incredibili animarum pernicie. Talis fuit imprimis petulans ille hæreticorum fautor Paulus Sarpius, quem copiosissime refutavit D. Pallavicini: tales fuere alii Sedis Apostolicæ detractatores infensissimi, uti Van Espen, Fleury, Tamburini, Dupinius et Launojus. » (Scav. III. 284). A qua erronea omnino sententia, juris eversiva quo Romanus Pontifex, *Pater et Doctor omnium Christianorum* pollet *pascendi regendi et gubernandi universalem Ecclesiam*, non satis recedit eorum placitum qui se eximere a lege *indicis* irrito satagunt conatu, Ab auctoribus sanaque exploditur Theologia distinctio illa quam instituere voluerunt inter librum *damnatum* ac *prohibitum*. De quo præstantissimo argumento legi debent quæ congessit Clar. D. Bouix, in suo *de Curia Romana* tractatu. « La Sacrée Congrégation des Cardinaux, interprète du Concile de Trente, n'a point hésité à supprimer dans les décrets du Concile de la Province de Reims de l'année 1857, une clause favorable à certaines coutumes des Eglises de France, et à insérer à l'article de la Bulle *in Cœna Domini*, touchant la lecture des livres des hérétiques, ces paroles bien expressives dans leur sobriété : « *Cæterum serventur regulæ indicis.* » (Ill. ac RR. C. Gousset, *Expos. des principes*, etc., p. 150.) « A solo R. Pontifice vel a SS. Congregationibus S. Officii aut Indicis licentia impetranda est legendi libros per ipsum Pontificem vel Congregationes prohibitos... Hoc jus omnibus episcopis dabat Instructio Clementis VIII (1598); sed illud postea ipsis sublatum est per Gregorium XV const. *Apostolatum* (1612), innovata ab Urbano VIII (1631). Legas p. 126. (*Edit. nol.*)

betur quolibet mense, semel de anno coram Papa, adhibitis aliquot Curiæ Romanæ Prælatis, ac Religiosis viris : præsunt illi Cardinales, inter quos Senior bis per annum eam habet in sua domo. Vide etiam Gobat *in Exp. tr.* 3. *a n.* 606.

215 §. 2. Declarationes omnium harum Congregationum non sunt infallibiles, nisi fiant de speciali mandato Papæ, et nomine ipsius toti Ecclesiæ, post rem cum eo collatam, tunc enim non tam sunt declarationes, vel decreta harum Congregationum, quam Papæ ipsius, quas per tales Congregationes facit : de cetero tali Congregationi, ut contra distinctæ a Papa nulla infallibilitas est appromissa, quamvis magna tribui debeat auctoritas, ita Card. *in* 1. *crisi d.* 9. et Terill. *in Reg. q.* 14. n. 55. Vide dicenda *n.* 574. [1].

216 §. 3. Si in aliqua Congregatione damnetur opinio post informatum Papam, et ex mandato ipsius, illaque damnatio rite communicetur toti Ecclesiæ, erit infallibilis, et censebitur immediate exire a Papa, ideoque opinio illa amittet probabilitatem, uti constat ex dictis :
217 *Nec refert*, quod aliqui apud Card. *in* 2. *crisi* d. 1. n. 99. dicant, quando Pontifex per Congregationem ita condemnat aliquid, tunc non loqui, ut caput Ecclesiæ, sed solum ut caput, et præsidem talis Congregationis, sicuti quando Rex Hispaniæ in Congregatione Ordinis S. Jacobi aliquid præcipit, non præcipit ut Rex, sed ut Administrator Generalis illius Ordinis ; *nam* tum Pontifex loquitur ut caput Ecclesiæ, quando edit decretum pro tota Ecclesia, quodque vult ab omnibus observari, sed hoc facit in nostro casu ; ergo : atque idem est de Rege Hispaniæ, quando enim edit decretum pro toto regno, loquitur ut Rex Hispaniæ, si edat pro Ordine S. Jacobi, tunc tantum loquitur ut præses ejus.

218 §. 4. Responsiones Congregationis rituum dantur solum pro dubiis singularibus interrogantium, hinc non promulgantur, nec obligant, inquit Escob. maxime quando non sunt legitime subscriptæ, et sigillo munitæ, multo minus sunt infallibiles.

219 §. 5. Declarationes Cardinalium ad Tridentini textum adjectæ ex Farinacio, non sunt authenticæ, sed declaratæ incertæ sub Greg. XV, anno 1621, et sub Urb. VII, anno 1631, uti testatur Stalenus : falso quoque affingitur operi Farinacii edito Francofurti anno 1608. quod illæ sint decisiones Rotæ Romanæ, ut notat Gobat.

§. 6. Quid dicendum sit de Indice Romano quoad libros prohibitos, dicetur, quando de Censuris : an autem declarationes Cardinalium, Regulæ Cancellariæ, decisiones Rotæ vim habeant legum, dicetur a n. 574. 220

Q. 35. *An propositiones illæ damnentur, quæ vel continentur sub damnatis, vel inferuntur ex damnatis, vel ex quibus aliqua damnata inferri potest ?* R.

§. 1. Ex eo, quod universalis sit damnata, non ideo damnata est particularis sub ea contenta, quia potest universalis esse falsa, et particularis vera, v. g. nullum præceptum obligat sub mortali, est falsa, et damnabilis : aliquod præceptum non obligat sub mortali, est vera, et non est damnabilis. 221

§. 2. Illa propositio, ex qua evidenter infertur propositia damnata, censeri debet falsa, et improbabilis practice, quamvis non sit expresse damnata, quia propositio damnata, quæ infertur, est falsa ; ergo etiam illa, ex qua infertur, censeri debet falsa, quia secundum regulam dialecticæ, ex vero non potest sequi falsum ; ergo si damnata, quæ infertur, sit falsa, altera, ex qua infertur, non potest esse vera ; v. g. *præceptum servandi festa non obligat sub mortali*, est damnata ; ergo etiam hæc, ex qua infertur, *nullum præceptum Ecclesiæ obligat sub mortali*, erit falsa, et improbabilis practice. *Cons.* quia contradictoria damnatæ debet esse vera ; ergo hæc debet esse vera præceptum servandi festa obligat sub mortali, ex hac autem evidenter infertur ; ergo aliquod præceptum Ecclesiæ obligat sub mortali ; ergo hæc contradictoria, nullum præceptum Ecclesiæ obligat sub mortali, erit evidenter falsa. 222

§. 3. Propositio, quæ inferri potest ex damnata, non ideo censeri debet damnata, vel improbabilis, quia dialectica dicit, quod ex falso potest sequi verum ; ergo ex eo, quod inferens sit falsa, non sequitur, quod illata secundum se sit falsa, v. g. præceptum servandi festa non obligat sub mortali ; ergo qui per quadrantem laborat die festo, non peccat mortaliter : hoc consequens secundum se est verum, et tamen recte infertur ex antecedente falso, ac damnato : Item, non tenemur proximum diligere actu interno, est propositio falsa et damnata, et tamen hæc illata, ergo 223

1 101. Promiscue sumi non debent SS. RR. congregationum auctoritas et infallibilitas. Infallibilitas cum donum sit Romani Pontificis personale, alteri communicabilis non est, unde ea sola infallibilia sunt quæ ipse approbat in materia fidei et morum. De auctoritate postea agendum n. 574. Sæpius habentur quam dicit Lacroix.

non tenemur omni momento proxime diligere actu interno, est secundum se vera, et non damnabilis.

224 §. 4. Propositio, quæ infertur ex contradictoria propositionis damnatæ, est vera, quia contradictoria propositionis damnatæ est vera; ex vero autem non potest inferri nisi verum, v. g. contradictoria damnatæ est hæc, præceptum servandi festa obligat sub mortali, consequenter illa inde illata, præceptum servandi festum S. Andreæ obligat sub mortali, etiam est vera. Videri potest Carden. *in* 2. *crisi d.* 1. *c.* 4. Circa propositionem, de qua dubitatur, an sit damnata, vide dicenda *n.* 890.

225 *Q.* 36. *Quomodo peccet, qui non observat decreta facta circa propositiones damnatas?* R.

§. 1. Qui docet, vel defendit aliquam propositionem damnatam, peccat mortaliter, et incurrit excommunicationem majorem Papæ reservatam, uti constat ex verbis decretorum: neque in hoc est parvitas materiæ; semper enim grave est resistere doctrinæ Romanæ Cathedræ.

226 § 2. Etiam peccat mortaliter, qui alteri suadet, ut decreta illa non recipiat, uti mortaliter peccat, quicumque alteri suadet, ut non obtemperet præcepto graviter obliganti, est enim grave præceptum, et obligatio illa decreta recipiendi, uti patebit ex dicendis.

227 §. 3. Qui mente non dissentit a doctrina illorum decretorum, sed tantum operatur contra illam doctrinam cum advertentia sufficiente, quod praxis illa sit prohibita, si operetur in materia levi, v. g. si utatur restrictione pure mentali, peccat venialiter, etiam ratione inobedientiæ, quia Pontifices in virtute S. obedientiæ, et sub interminatione Divini judicii omnibus et singulis, præter doctrinam, specialiter prohibent etiam praxim singularum istarum propositionum: si autem operetur in materia gravi peccabit mortaliter etiam ratione inobedientiæ in hac materia gravi, sicuti si quis furetur contra expressam prohibitionem sui Superioris factam in virtute S. obedientiæ, peccat etiam ratione illius inobedientiæ.

228 §. 4. Quamvis aliquis in materia tantum levi operetur contra doctrinam ejusmodi decretorum, v. g. utendo restrictione pure mentali, si tamen simul dissentiat ab ea doctrina, et judicet propositionem damnatam esse veram, aut Pontificem in tali damnatione errasse, peccat mortaliter, quia talis dissensus opponitur regulæ fidei; ergo sicuti mortale est dissentiri minimo fidei articulo, ita et hic. Videri potest Card. *in* 2. *crisi d.* 1. *c.* 15.

Q. 37. *An promulgari debeant talia decreta* 229
damnantia propositiones, vel ab eis appellari possit? R.

Decreta, quibus damnantur propositiones, spectari possunt vel ut declaratoria doctrinæ perniciosæ, vel ut prohibitoria, ne ea doctrina tradatur, aut practicetur, vel ut pœnalia, in quantum imponunt pœnam excommunicationis illis, qui dictam doctrinam tradunt, vel defendunt.

§. 1. Decreta illa prout declaratoria sunt, si 230
sint Romæ promulgata, et id nobis constet, nos obligant, quamvis non sint promulgata hic in partibus, quia quamvis forte ad leges Pontificias requireretur promulgatio in singulis provinciis, uti multi docent apud Carden. *in* 1. *crisi d.* 9. *c.* 20. *art.* 11. tamen illa non requiritur, ut hæc decreta, quatenus sunt declaratoria, nos obligent, quia si Romæ promulgata sint, certum est propositiones damnatas esse tales, quales eas declarat Papa, cum errare non possit in materia fidei, vel morum, loquens ut caput Ecclesiæ; ergo si declaret esse in praxi perniciosas, scandalosas etc. reipsa tales sunt.

§. 2. Ad hæc decreta, in quantum prohi- 231
bent praxim talium propositionum, non requiritur promulgatio juridica, sed sufficit notitia moraliter certa illius, uti pluribus ostendit Carden. *in* 2. *crisi d.* 1. *c.* 11. cum enim pleræque propositiones damnatæ spectent ad jus naturale, vel positivum divinum hoc ipso, quod Papa declaret illas esse in praxi perniciosas, significat esse prohibitas jure naturali, vel divino, ad jus autem naturale, vel divinum non requiritur promulgatio juridica, sed sufficit notitia certa: quod si aliqua sint juris humani, adhuc ad illa prohibenda non requiritur promulgatio juridica, frustra enim est hæc, ubi adest notitia certa: quod idem tenet de præcepto obedientiæ a Papa lato, ne propositiones illas deducamus ad praxim: ut enim nos obliget præceptum Superioris, non requiritur promulgatio illius juridica, sed sufficit etiam notitia certa præcepti.

§. 3. Ad illa decreta, in quantum pœnalia 232
sunt, etiam sufficit notitia certa promulgationis Romæ factæ, uti colligitur ex dictis nu. 231.

233 §. 4. Posset supplicari apud Papam pro suspensione pœnæ, quamvis supplicari non possit pro suspensione declarationis, aut prohibitionis, uti clare evincit Çarden. *c.* 12. *art.* 1. ubi *art.* 2. probat illa decreta, prout sunt declaratoria, non indigere populi acceptatione, nam veritas rejici non potest, nec debet: prout autem sunt prohibitoria, etiam non indigent acceptatione, quia mala non possunt non esse, et manere prohibita, potestque Superior aliquid prohibere subdito licet invito, maxime Pontifex, qui a subditis potestatem imperandi non habet, sed immediate a Christo. Denique prout sunt pœnalia; si adesset gravis causa, qualis tamen non adest, posset populus non acceptare; mens enim Pontificum non est obligare ad talem pœnam, si jussa esset causa illam deprecandi.

234 *Q.* 38. *Quid prœterea notari debeat circa damnationem propositionum?* R. seq.

§. 1. Quando propositiones dicuntur damnari, prout jacent, sic intelligi debet, quod damnentur in eo sensu, quem verba habent secundum se, ut separata ab omni alio contextu, non autem in eo sensu, qui forte est in libro Auctoris talem propositionem habentis, forte enim eam modificavit per antecedentia, et consequentia. Excipe propositiones 79 Bajanas, et 6 Jansenii, quæ damnantur in sensu ab Auctoribus earum intento, ut Estrix *in conf. trium v. in prologom. n.* 7.

235 §. 2. Arsdekin *T.* 2. *p.* 2. *tr.* 1. *c.* 1. *in fine* docet propositiones copulativas communiter habendas pro damnatis quoad omnes partes: certum autem videtur id de omnibus dici non posse, et speciatim de his ab Alex. VIII 24. Aug. 1690 damnatis. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationalis; formalis vero in conformitate actus cum regula morum: Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative .·.·. *hunc homo vero tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.* Peccatum Philosophicum, seu morale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali, et rectæ rationi; Theologicum vero, et mortale est transgressio libera divinæ legis: *Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum*; nam *l.* 2. *n.* 144. *et l.* 5. *n.* 59. ostendemus propositiones illas non esse damnatas, nisi ratione eorum, quæ diverso charactere expressa sunt.

§. 3. Quando prohibetur, ut de propositione ejusmodi damnata nequidem disputative publice, aut privatim tractetur, nisi forsan impugnando, sensus est, nisi ostendendo ejus falsitatem, unde qui rationes pro ea proponeret inter argumentandum, et non solveret, aut infirmaret, incideret in pœnas, quia sic defenderet auctoritatem, et robur addendo tali propositioni. 236

Q. 39. *An opiniones contradictoriæ possint esse simul probabiles?* R.

§. 1. Possunt esse respectu diversi intellectus, uti patet, sic enim diversi Judices opposita sæpe concludunt circa eamdem causam; diversi Theologi, vel Juristæ opposita resolvunt circa eamdem quæstionem. 237

§. 2. Idem intellectus non potest eodem tempore simul habere duas opiniones contradictorias, sive duo judicia directa, quorum uno dicat, v. g. pingere die festo est servile, pingere die festo non est servile, patet, quia idem intellectus non potest simul judicare idem esse verum, et falsum, idem esse, et non esse, quod hic fieret. 238

§. 3. Idem intellectus potest eodem tempore simul de duabus opinionibus contradictoriis, quæ vel simul in diversis intellectibus, vel successive in eodem intellectu existere possunt, reflexe judicare, quod sint probabiles, ita ut hæ duæ opiniones contradictoriæ sint duo objecta, de quorum singulis non tantum simul affirmet probabilitatem, sed etiam vere affirmet probabilitatem esse simul, quamvis neutram opinionem directam eliciat, vel actu habeat; Ex. g. potest intellectus meus unico actu dicere, hæ duæ opiniones, *pingere est servile, pingere non est servile*, sunt stricte probabiles, et una non elidit probabilitatem alterius, est communissima cum Terillo *de cons. prob. q.* 5. *assert.* 8. *contra* Eliz. *l.* 2. *q.* 8. *et seqq.* Gonz. *d.* 7. §. 18. Palav. Camargo, et paucos alios: *Prob.* 1. auctoritate S. Aug. apud Esp. *in app. art.* 127. sufficit hic locus *Epist.* 18. *c.* 7. ubi ait, *Neminem cogimus ante Dominicam illam cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus*: quibus verbis manifeste innuit eo tempore fuisse probabile, et non licere, et licere comedere ante sumptionem Eucharistiæ: similiter loquitur cap. 3. ubi rationibus ostendit probabile esse, quod fiat laudabiliter, et quod non fiat laudabiliter, si quis quotidie Eucharistiam suspiciat, unde neutram opinionem probat, aut damnat, sed agnoscit utramque probabilem, remittens unumquem- 239

que ad piam suam fidem, et affectionem, uti latius expendit Esp. *a.* 128. *Prob.* 2. experientia, nam de facto judico has duas opiniones Physicas, *continuum constat punctis*, *continuum non constat punctis;* similiter istas morales, *pingere die festo est licitum*, *pingere die festo non est licitum*, esse simul probabiles; evidens enim est mihi, quod pro singulis sint motiva gravia, et nulla certitudo: et licet certum sit, quod alterutra earum sit falsa, certum tamen etiam est unam earum esse veram, et quoniam incertum est, quænam determinate sit vera, pro utraque autem affertur ratio, quæ vehementer alliciat intellectum ad assensum, utraque determinate redditur probabilis, non eo sensu, quasi detur probabilitas de simultanea utriusque partis veritate, hoc enim manifeste repugnat, sed quod detur simultas duarum probabilitatum, quam distinctionem inter probabilitatem simultatis, et simultatem probabilitatis, si notasset Eliz. inquit Banholzer. n. 11, sua sibi sophismata facile solvisset. *Conf.* nam si in eodem homine videam esse justitiam, et luxuriam, homo ille respectu meæ voluntatis est amabilis propter justitiam, et odibilis propter luxuriam; ergo similiter si respectu ejusdem objecti videam gravia motiva pro et contra, recto dico pro eodem objecto esse motiva, hæc apta movere ad assensum, illa ad dissensum, hoc autem est assensum, et dissensum esse probabilem, et consequenter etiam opiniones contradictorias esse probabiles; ergo.

§. 4. Idem intellectus potest eodem tempore elicere opinionem directam probabilem circa aliquod objectum, et simul habere actum reflexum, quo affirmet probabilitatem opinionis contradictoriæ, e. g. potest simul sic dicere: *continuum non constat punctis*, *probabile tamen est constare punctis: pingere die festo est servile*, *attamen etiam est probabile*, *pingere die festo non esse servile;* patet iterum, sic enim experimur nos judicare, et sic etiam passim legimus apud Auctores, qui postquam conclusiones suas posuerunt, vel ut probabiliores, vel ut absolute veras, nihilominus sæpe simul fatentur oppositas etiam suo judicio esse probabiles. *Conf.* 1. nam odisse possum illum, quem judico amore dignum; ergo etiam dare possum assensum uni objecto, quamvis judicem etiam posse dari dissensum; in his enim probabilius non determinatur intellectus per evidentiam aliquam, sed sæpe per voluntatem, quæ potest ad unam partem determinare, et non ad alteram, uti *a n.* 398. et *a n.* 414. dicetur. *Conf.* 2. nam aliqui judicant B. Virginem esse maculate conceptam, et tamen simul judicare debent probabile esse, quod sit immaculate concepta, alioquin non posset Ecclesia velle eam coli sub titulo Immaculatæ Conceptionis, quod tamen certum est velle, ergo.

§. 5. *Objic.* 1. Si occurrant motiva in utramque partem æqualia, hæc se mutuo elident; si autem pro una parte sint majora, hæc elident probabilitatem aliorum minorum; ergo duo contradictoria nunquam erunt simul probabilia. R. n. ant. cujus falsitas intelligetur ex dicendis *a n.* 261. 242

Inst. 1. Si unus dicat se vidisse Petrum domi; alter dicat se eodem tempore vidisse foris, hæc motiva se elidunt; ideoque etiam in jure statuitur, ut si utrimque sint pares testes, neutris credatur; sed idem est de quibuscumque motivis suadentibus contradictoria; ergo. *Prob. min.* ideo priora se elidunt, quia certum est unum illorum dicere falsum; sed etiam certum est unum contradictorium esse falsum, et sicuti ibi de neutro ex illis hominibus determinate certum est, quis dicat falsum, sed tantum indeterminate, et vage, et nihilominus auctoritas utriusque eliditur, ita hic, ubi motiva sunt pro contradictoriis, utrimque elidetur probabilitas. R. Data maj. de qua a n. 261. n. min. ad prob. n. maj. sed ideo se elidunt, quia sunt plane æqualia, et similia, ac præterea certum est unum illorum scienter dicere falsum, et consequenter certus sum deesse uni auctoritatem gravem, et non mereri, ut credam: in eo enim consistit auctoritas hominis loquentis, quod ex malitia non fallat, et ex ignorantia non præsumatur falli in æstimanda gravitate motivi, quod hic non manet, quia cum uterque testetur de visu proprio, scio alterutrum ex malitia fallere; ergo scio in alterutro deesse auctoritatem; ergo quum nesciam ex qua parte desit, determinate neutri possum prudenter credere. Videri potest Terill. *in Reg. qu.* 29. *num.* 36. *et qu.* 38. *num.* 36. Quid autem dicendum esset, si de visu non testarentur, intelligetur ex dicendis num. 398. 243

Inst. 2. Saltem si Auctores viginti sint pro una opinione, et totidem pro contradictoria, neutra pars reddetur nequidem extrinsece probabilis, quia ubi nulla est præsumptio veritatis, ibi nulla est auctoritas, sed in Auctoribus sibi contradicentibus nulla est præsumptio veritatis in utrisque simul, sive in sensu composito, quia certum est alterutros 244

errare; ergo; ita Eliz. *q*. 11. §. 4. *Conf*. nam probabile ab extrinseco fundatur in peritia Doctorum, qui opiniones docent, sed quando sunt contradictoriæ, certum est in alterutra parte esse imperitiam, errorem, et ignorantiam; ergo tunc non potest pro utraque parte esse auctoritas; ita Eliz. §. 1. R. 1. Si hæc argumenta valent, ergo in tali casu nequidem potest esse dubium de veritate; quia ubi nulla est præsumptio veritatis, nullum potest esse dubium, cum dubium sit circa veritatem, sed tum nulla erit præsumptio veritatis, quia certum erit alterutros errare, et esse imperitos. R. 2. n. ass. ad prob. dist. min. in Auctoribus sibi contradicentibus nulla est præsumptio veritatis, id est, non est præsumendum quod utraque pars copulative dicat verum, c. quod utraque pars distributive, sive quod utrique divisive dicant verum, n. de singulis
245 enim partibus præsumitur quod nitantur gravi motivo. Ad *Conf*. dist. probabile ab extrinseco fundatur in peritia, quæ prudenter præsumitur conformis objecto, et communiter non fallit, c. quæ necessario semper sit conformis objecto, et nunquam fallat, n. hinc licet certum sit alterutram partem hic et nunc non habere peritiam conformem objecto, sed falli, tamen de singulis prudenter præsumitur peritia, quia singuli communiter verum dicunt, et neutra pars temere, aut sine fundamento solet loqui. Videri potest Teril. *q*. 29. *a n*. 61. et *q*. 44. *n*. 16. ubi recte dicit nomine periti, scientis, et prudentis hic venire illum, qui juxta humani intellectus capacitatem est instructus principiis ad materiam illam penetrandam sufficientibus, et debitam in veritate invenienda diligentiam adhibuit. Vide dicta n. 99. in *Instantia*.

246 *Obj*. 2. Quod mihi certo est falsum, non est mihi vere probabile, sed una pars contradictionis est mihi certo falsa; ergo una non est mihi vere probabilis; ita Eliz. §. 4. R. 1. retorquendo; quod mihi certo est falsum, non est mihi vere dubium; sed una pars contradictionis est mihi certo falsa; ergo una non est mihi vere dubia, quod negat Eliz. volens utramque partem reddi solum dubiam. R. 2. Si argumentum valet, ergo nequidem judicare potero utramque esse probabilem respectu diversi intellectus: quod autem falsum reddi possit probabile, patet ex communi adagio ex Aristotele, quod multa falsa sint, et non tantum appareat probabiliora veris. R. 3. Quod mihi certo, et determinate est falsum, non est mihi probabile, c. si sit mihi certo falsum, sed indeterminate, et vage, n. maj. et similiter dist. min. n. cons. cum enim rescire non possim, quæ pars sit falsa, et pro singulis sit grave motivum, prudenter dico utramque esse probabilem. Vide Terill. *a n*. 75.

Inst, 1. Si per revelationem tibi constaret 247 unam ex contradictoriis esse demonstrantam, utraque non esset tibi vere probabilis; ergo neque nunc. R. n. ant. dummodo pro singulis maneret motivum grave, nec rescire possem, pro qua staret veritas, uti recte Terill. *n*. 81.

Inst. 2. Motivum pro una parte est falsum; 248 ergo pro utraque parte non est motivum vere grave. *Prob. Conseq*. aurum falsum non est vere aurum, sed tantum apparenter; ergo motivum grave falsum non est vere motivum grave, sed tantum apparenter. *Conf*. quia si motivum appareret, quale in se est, appareret nullam habere connexionem cum objecto; ergo reipsa non est vere grave, sed tantum apparenter. R. n. utramque cons. vere aurum est quid physicum, quod per apparentiam haberi non potest: e contra motivum vere grave est motivum propter apparentiam veritatis multum impellens ad assensum, quod potest motivum falsum, cum apparere possit verum et falsitas invincibiliter ignoretur, unde licet ex parte objecti sit falsitas, et sola apparentia, tamen propter hanc ipsam apparentiam est verissima motio magna ex parte motivi impellentis, quod sufficiat ad motivum vere grave. *Ad Conf*. n. cons. quia quamvis vere 249 non sit verum motivum, sed tantum appareat esse verum, tamen vere multum movet: ergo est vere motivum, et vere grave. *Nec obstat*, quod sit apparentia falsa, *nam* est quidem falsa respectu objecti, attamen est vera in ratione motivi, quia vere est apparentia veritatis, et quidem talis, quæ vere multum trahat, ac moveat intellectum; ergo est apparentia vere gravis, sicuti error est vere error, licet respectu objecti sit falsus.

Inst. 3. Motivum illud est grave tantum ex 250 errore, et ignorantia; ergo non est vere grave. *Conf*. nam licet contra SS. Trinitatem sint gravissima argumenta, tamen non faciunt probabilitatem, quia nempe sunt de objecto falso; ergo similiter hic. Resp. si sensus antecedentis sit, per errorem et ignorantiam judicatur esse grave, n. ex suppositione erroris, et ignorantiæ invincibilis est grave, c. ant. et neg. cons. quamvis enim error, et ignorantia sit causa, cur motivum illud multum moveat, tamen verissimum est, quod multum moveat.

et consequenter quod sit grave. *Ad Conf.* n. cons. non est autem ideo, quia motiva sunt de objecto falso, sed quia eliduntur per certitudinem motivi fidei, quæ docet dari Trinitatem in nostro casu neutrum motivum elidit alterum, et neutrum est certum.

252 *Inst.* 4. Saltem motivum illud non est vere grave respectu objecti, sed tantum respectu intellectus, quem multum impellit; ergo simpliciter non est grave, sed tantum secundum quid, et relate ad hunc intellectum. R. n. ant. non enim potest esse grave respectu intellectus, nisi etiam sit grave respectu objecti, ideo enim intellectus multo impellitur, quia motivum multum apparet esse connexum cum objecto.

253 *Inst.* 5. Ergo hæreticus etiam poterit habere motivum simpliciter grave respectu objecti sui falsi. Resp. hæreticus materialis, c. hæreticus formalis, subdist. poterit habere, imprudenter, transeat, prudenter, n. seq. hic enim habet ignorantiam vincibilem, quam si excluderet considerando omnia, uti posset, et deberet, videret oppositum motivum certum, quo elideretur apparentia sui motivi, et appareret imprudentia sui actus : adde quod apperentia, quam habet hæreticus formalis, non tam sit ratione objecti, quam ratione voluntatis male dispositæ, et imprudenter pertinacis; ideoque non possit constituere motivum vere probabile, quod requirit apparentiam rationabilem, et consequenter ratione objecti, cum dispositione rectæ voluntatis. Videri potest Terill. *n.* 10.

254 *Inst.* 6. Onus, quod est grave propter malam subjecti dispositionem, v. g. propter ægritudinem, non potest dici simpliciter grave, sed motivum grave ex suppositione erroris, et ignorantiæ, est grave propter malam subjecti dispositionem; ergo non est simpliciter grave. Resp. Onus grave propter malam subjecti dispositionem non potest dici simpliciter grave, si omnes ordinarie non sint obnoxii illi malæ dispositioni, uti ordinarie omnes ægri non sunt, c. si ordinarie omnes illi malæ dispositioni sint obnoxii, ut omnes sumus obnoxii errori, et ignorantiæ invincibili, n. maj. et similiter dist. min. n. cons.

255 *Inst.* 7. Si talis apparentia possit reddere motivum grave, ergo poterit ita crescere, ut reddat motivum certum. Resp. 1. neg. seq. certitudo enim supponit veritatem, cum sit adhæsio firma ad objectum verum. Resp. 2. poterit ita crescere, ut reddat objectum certum objective, n. certum adhæsive, id est, intellectus de se, et modo tendendi ita firmiter adhæreat objecto falso, sicuti adhæreret vero, c. seq.

Inst. 8. Ratio, quæ est purum sophisma, 256
non est vere, sed tantum apparentes gravis; atqui ratio falsa est purum sophisma. quod ab Aristotele definitur id, quod tantum apparet verum; ergo. Resp. Ratio falsa est purum sophisma, si sciatur esse falsa, c. et hoc vult Aristoteles, si autem invincibiliter nesciatur esse falsa, n. min. et cons. Nemo dicitur sophista, qui judicando invincibiliter errat, sed sophista est, qui sciens fallaciam argumentationis, ea utitur ad capiendum alterum, cum ipse sciat se non posse ei assentiri, uti recte Terill. *q.* 25. *a n.* 34.

Inst. 9. Motivum vere probabile, et pru- 257
dens debet esse conforme rationi rectæ, sed motivum falsum non est conforme rationi rectæ, quia *ratio non dicenda est, nec existimanda, nisi vera,* inquit S. Aug. de quantit. animæ c. 16. ergo motivum falsum non est vere probabile, et prudens, ita Gonz. *d.* 8. *n.* 34. R. 1. Ergo motivum probabilius, si falsum sit, non erit vere probabile, et prudens; quod nemo admittet. R. 2 motivum vere probabile, et prudens debet esse conforme rationi semper physice rectæ, n. saltem ethice rectæ, c. maj. et similiter dist. min. n. cons. S. Aug. tantum vult rationem physice rectam debere esse veram. Vide dicta a *num.* 5.

Objic. 3. Si quis possit simul assentiri pro- 258
babilitati duarum contradictoriarum, ergo et poterit simul inferre duo conscientiæ dictamina contradictoria, nempe quod tale objectum sit, et non sit licitum. Resp. poterit hæc inferre ex diversis præmissis, uti explicabitur a n. 312. ubi etiam ostendetur ejusmodi dictamina nullo modo sibi contradicere.

Objic. 4. Qui assentitur uni parti, non 259
potest eodem tempore assentiri alteri, uti dictum est *n.* 238. ergo nec tunc potest opinionem de altera habere; ergo multo minus poterit de altera habere opinionem probabilem. R. Ergo nec tum potest de altera opinionem habere tanquam actum informantem, et tunc simul receptum in suo intellectu, c. non potest habere tanquam objectum, de quo reflexe dicat, quod sit opinio prudenter elicibilis, n. seq. et patet falsitas ex dictis *n.* 241.

260 *Objicies* 5. Verum, et falsum improbabile pugnant; ergo etiam verum, et falsum probabile, ita Eliz. Resp. n. antec. nam hæc duo, stellæ sunt pares, stellæ non sunt pares, sunt verum, et falsum, et tamen utrumque est improbabile, quia pro neutro est grave motivum.

Q. 40. *Quid sit unum motivum elidi ab altero opposito, et quandonam hoc fiat?* R.

261 § 1. Tum dicitur unum motivum elidi, si propter alterum oppositum amittat vim promovendi intellectum ad prudentem assensum, v. g. si unus testetur, Cajum priore anno esse mortuum, et tres alii fide digniores testentur se hoc anno vidisse vivum, testimonium primi eliditur.

262 § 2. Motivum alias probabile eliditur per motivum certum illi oppositum; hinc si sententia aliqua hactenus fuit probabilis, nunc autem contra eam inventæ sint rationes evidentes, vel ab Ecclesia declarata sit esse falsa, omnis probabilitas eliditur, quia motivum non amplius aptum est determinare intellectum ad prudentem assensum.

263 § 3. Motiva opposita incerta, et dissimilia non elidunt se perfecte; *Probatur*, in primis ex Sanct. August. *Epist.* 117. *c.* 3. ubi disputat, an quotidie sit communicandum? pro parte negativa adducit, quod magis expediat se certis tantum diebus tanto melius disponere; pro affirmativa, quod quotidie peccemus, hinc quotidie indigeamus medicina : concludit, ut faciat quisque, quod pie credit faciendum : ergo agnoscit pro utraque parte manere sufficiens motivum ad honeste operandum, et consequenter unum non elidi ab altero. Idem docet Cap. *In Canonicis distin.* 19. ubi loquens de receptione Scripturarum Canonicarum ait, *In eis, quæ non accipiuntur ab omnibus* (Ecclesiis) *præponat eas, quas plures gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent : si autem alias invenerint a pluribus, alias a gravioribus haberi, quamquam hoc inveniri vix possit, æqualis tamen auctoritatis esse habendas puto*; ubi manifeste docet, quod motiva auctoritatis, unum propter plures numero, sed non ita graves, alterum propter graviores, sed numero pauciores, se mutuo non elidant, sed maneant æqualiter fortia : Deinde idem evincunt omnia argumenta allata a *n.* 239. Præterea id probat experientia, nam qui tentatur in fide, experitur, se trahi motivis, tum ad assensum, tum ad dissensum, et licet agnoscat motivum fidei censeri debere majus, tamen etiam experitur, se propter motivum oppositum posse motivo fidei dissentire, fierique positive infidelem; et idem est de illo, qui potest, vel bene, vel male judicare de proximo, experitur enim se utroque trahi, et posse utroque promoveri, si voluntatis imperium accedat : ergo evidens est, quod ejusmodi motiva incerta, et dissimilia se mutuo non elidant : *Ratio* a prori est, quia motiva dissimilia mutuo se excedunt secundum quid, id est, unum habet aliam specie vim, et rationem movendi, quam non habet, et cui directe non opponitur alterum, ideo enim dicuntur dissimilia; ergo non potest unum perfecte elidi per alterum, quia nempe in singulis manebit illa specie diversa, et quasi disparata vis ad movendum intellectum; quod maxime valet, si nesciatur, quodnam sit absolute potentius : nam vis utriusque videbitur vim sui oppositi excedere; ergo manifestum est vim neutrius elidi. *Conf.* nam si motiva majora eliduunt minora; ergo sententia, pro qua sunt motiva majora, erit certa quodammodo, et altera probabilis, quod est contra suppositum, nam loquimur de conflictu probabilioris cum probabili.

§ 4. Motiva tamen ejusmodi opposita se imperfecte elidunt, hoc est, hoc et illud minus movet in præsentia sui contrarii, ut experientia constat, plus enim moverent singula, si solitarie cognoscerentur, licet utrumque adhuc sufficienter moveat in ordine ad persuadendum intellectum : et in hoc concursu motivorum fundatur libertas opinandi quoad speciem, sive assentiendi, et dissentiendi, prout accesserit impulsus ex parte voluntatis, uti iterum probat experientia, et dicetur a num. 398 et 414. 264

§ 5. Motiva similia, et æqualia se perfecte elidunt, idest, si vis movendi unius sit æqualis vi movendi alterius, et ob similem ac sibi mutuo directe oppositam rationem moveant, neutrum retinet vim simpliciter promovendi intellectum, quia quidquid affertur pro una parte, cognoscitur habere aliud æquale prorsus simile contrarium; ergo intellectus fiet immotus, sicut si duo pondera plane similia sint in lancibus, aut si duo equi æque fortes trahant in oppositas partes, reddunt libram, vel currum immotum : hoc tamen non obstante poterit voluntas imperare assensum ad unam partem præ altera : sed quia ex parte intellectus neutrum motivum in hoc concursu erit sufficiens; assensus non erit rationabilis, sed imprudens, ac mere voluntarius. 265

266 § 6. Motivum minus, si sit simile, id est, ejusdem rationis, et directe oppositum motivo majori, ab hoc eliditur, ut sequitur ex jam dictis, et exemplum datum est n. 261. notari tamen debent dicta a n. 243. et dicenda n. 398.

267 *Objicies*. Hic actus est probabilis, *Omnis mater diligit filium;* iste improbabilis : *Læsus diligit lædentem :* ergo si hæc motiva probabilitatis, quamvis dissimilia, se non elidant, hic actus, *mater læta diligit filium lædentem*, erit probabilis, et improbabilis. Resp. Iste actus, *læsus diligit lædentem*, est improbabilis, per se loquendo, et plerumque, c. in omnibus circumstantiis, et semper, n. nam si sit de subjecto maxime disposito ad diligendum, uti est mater, ex hoc motivo, quia persona læsa est mater, poterit esse probabile, quod nihilominus amet filium lædentem. Suppositis dictis sit.

Q. 41. *Quibus argumentis probetur licitum esse sequi opinionem probabilem relicta probabiliore* [1] *?* R. seq.

268 § 1. Auctoritate SS. Canonum, et Pontificum : nam Cap. *Ego solis*, dist. 9. expresse dicitur ex S. Aug. rationes probabiles sufficere ad regulandum judicium prudens : Cap. *Sicut quædam*, dist. 14. ex S. Leone dicitur, *In his, quæ vel dubia fuerunt, vel obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis SS. PP. inveniatur adversum;* ex quo textu hanc sententiam probat. S. Anton. apud *Ep.* in app. art. 159. Similiter *Innoc. III* Cap. *Inquisitioni* De sent. excom. de conjuge credente Matrimonium esse invalidum, ait, *Cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, et discreta, quamvis non evidenti, reddere potest, sed petere non potest debitum;* Cur autem petere non possit putat *Arr.* esse ob hanc ipsam prohibitionem Ecclesiæ : *Sanch.* et alii putant etiam posse petere, si bona fide contraxerit, potesque videri de Matr. *l.* 3. *d.* 41. *a n.* 45. *et tota d.* 44. Item Esp. *a.* 179. Plures enim Pontifices processisse secundum opinionem sibi visam minus probabilem, ostendit Card. *in* 1. *crisi d.* 15. *c.* 2. *ar.* 7. sufficit, quod testatur Dom. Sot. *in.* 4. *d.* 27. *q.* 1. *art.* 4. nempe Adrianum VI propter unius *Cajetani* auctoritatem, contra propriam opinionem dispensasse in Matrimonio rato [a].

[a] *Aliud exemplum adfert eruditissimus P. Biner in* Apparatu ad Jurisprudentiam part. 1. cap. 2. p. 268, *Urbani VIII, qui respondit, Missonarios in India posse procedere cum conversis ad fidem Catholicam secundum sententias probabiles, ipsis magis favorabiles.*

§ 2. Communi consensu DD. nam ex 269
omni ætate, statu, conditione afferri possent pro hac sententia Auctores typo editi plures, quam 160. teste Arsd. *Tom.* 2. *p.* 2. *tr.* 1. *c.* 1. *princ.* 17, *et c.* Terill. *hic. q.* 22. citat eorum 200. plerosque a se inspectos : *Gob. in Clyp. n.* 5. addit alios 25. a *Terill.* non visos : plures alios addit Moya *de op. prob. qu.* 6. § 2. *et* 2. libet aliquos designare.

Cardinales, vel Episcopi, qui hanc sententiam tenent, sunt Alb. S. M. Anton. Palud. Panorm. Alv. B. Med [a]. Ledesin. Zerol. Mald. Bonac. Barb. Caram. Tolet. Lugo *apud* Deschamps *in qu. facti c.* 3.

Thomistæ, inter quos Dominicani plurimi, An. Viguer. Med. Lop. Vict. Mercad. Nazar. Bann. Nugn. Martin. P. Ledes. Candid. Ildelph. Blanchis : Hacquetus *apud* Desch. *c.* 5. et Ills. *t.* 1. *d.* 1. *ar.* 6. § 6. Accedunt J. a S. Th. Tapia, Gravina, Navarette etc. Hinc ait Desch. Thomistas recentiores tam admirabili consensu patrocinium suscepisse hujus sententiæ, ut ex iis, qui post B. Medinam de hac controversia scripserunt, nullum viderit, qui vel in specie tenuerit contrarium. Hinc Gallego apud Esp. art. 236. ait, hæc secunda sententia communior est inter Thomistas. *Salon* anno 1592 editus dicit multos, ac gravissimos Theologos ita sentire, ac maxime

1 Major vel minor securitas alicujus opinionis desumitur a majori vel minori ejusdem distantia a peccato; major vel minor probabilitas desumitur a majori vel minori veritatis apparentia, pro ejus momentorum minori majorive gravitate. Probabile illud theologi vocant quod absolute certum non est, gravibus tamen nititur fundamentis. Dubium tamdiu manet quamdiu opinio certitudinem moralem non attingit. Opinio probabilis *solitarie* considerari potest, extra concursum alterius, et usus illius licitus est, modo vere, solide satisque graviter probabilis sit. Non licet sequi opinionem minus tutam et minus probabilem in concursu tutioris et simul etiam certe probabilioris, quod tamen nonnulli probabilistæ olim docuerunt. An liceat sequi opinionem minus tutam in concursu opinionis tutioris, æque vel fere æque probabilis. Negarunt tutioristæ, affirmant unanimi choro probabilistæ hodierni omnes. Eo ultimo sensu sumenda est auctoris doctrina. Nam, cum S. Liguorio aperte negandum esset, eam opinionem vere probabilem remanere quæ concurrit cum alia certe et notabiliter probabiliore simul ac tutiore. An liceat sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori? « Hanc sententiam, ait S. Alphonsus Liguorio in suo *Hom. Apost.* de consc. n. 31., elapsi sæculi auctores quasi communiter tenuere, sed nos dicimus eam esse laxam et licite amplecti non posse. » (*Edit.*)

ex discipulis S. Th. uti fatetur Gon. *in introd. n.* 3.

Ex Augustinianis, Salon jam relatus, Aragon. Beja, B. Pontius apud Desch. *c.* 7.

Ex Carmelitis; Cornejo, Lezan. Urb. ab Ascens. apud Desch. ibid. Accedunt Salmau. *in* 1. 2. *tr.* 12. *d.* 7. *dub.* 2. § 4. Gabriel a Vincentio *de remed. ignor. d.* 12. *dub.* 27. *num.* 251.

Ex Benedictinis, Sayrus apud Desch. ibid. Reding. *hic qu.* 9, *art.* 4. *contr.* 5.

Ex Carthusianis. Rossel.

Ex Cisterciensibus, Lorca, P. a S. Joseph, Malletus apud Desch. ibid.

Ex Franciscanis, Pleb. Vil. Port. J. Pontinus, P. March. Hauz. Coriol. Caspens. Gesv. Ragg. apud Desch. ib. Accedunt Bass. in floribus V. *Conscientia n.* 9. Bordonus *in prop. op. prob. c.* 6. Bosco in Th. Sacram. *T.* 4. *d.* 8. *f.* 8. *concl.* 5. Spor. *de Cens. a. n.* 41.

Ex Clericis Regularibus, Leand. a S. Sacram. H. Garzias, Aversa, Pasq. Diana, Vivald. Lanfr. Boss. Homobon. Spinol. Morin. Merol. Guazz. Jos. de Januario apud Desch. ibid. Item Delbene *de Immun. Ecc. l. c.* 10. *d.* 4. *n.* 20. Accedunt maximo numero DD. sæculares præstantissimi. Ex Italia Pesant. Carbo, Zechus, apud Desch. *c.* 7. Ex Hispania Nav. uterque, Jo. Med. Montes. J. Sanch. La Rua, Ochag. Trull. Roccas. Hutt. Solorz. Machad. apud Desch. ibid. Ex Gallia, Gammach. Duval. Isamb. Bail. apud Desch. ibid. Accedit Dumetz. apud Daniel. *Epist.* 3. Ex Belgio, Wiggers, Melcer. Maudens Silvius, Gauger. Hallus apud Desch. ibid. qui horum, uti et præcedentium omnium a se citatorum locos, verba, et encomia accuratissime refert. Ad Belgas accedit Manigart p. 2. c. 6. d. 5. Item Auctores fere omnes e Societate Jesu[a], quorum præcipuos referunt Desch. *c.* 8. et Esp. *d.* 233. *qui a* 232. ait, quod ad Auctores attinet, certos, et agentes hac de re propriis terminis, singulis Theologis partis contrariæ respondet decas, ut minimum, Theologorum pro parte nostra, idque juxta supputationem ipsorum adversariorum: Terill. *in Reg. q.* 38. *n.* 33. dicit, pro hac sententia esse 40. ubi pro opposita unus[b] hinc etiam Valent. jam ab anno 1593. vocat communem. Similiter Suar. item P. Nav. anno 1597. vocant communiorem: Gonz. ipse *n.* 5. fatetur ab eo tempore usque ad annum 1656. traxisse omnes fere Theologos in sui assensum, et jam dixerat *n.* 1. nullam fortasse opinionem esse, quæ plures cursu non longo temporis sectatores, et defensores habuerit. Denique Opstradt. licet juratus hostis probabilitatum *in diss. pag.* 13. ait, *nihil per multos annos communius probabilitatum doctrina.·.·. communis ergo, et universali per Ecclesiam erat prababilitatis doctrina.*

[a] *Bartholomæum Medinam intellige; sed inter Thomistas paullo post nominandus fuerat, non hic, neque enim aut Cardinalis, aut Episcopus fuit.*

[a] *Hunc auctoris nostri locum citat Historicus Probabilismi T.* 1. *p.* 72, *; tum in Indice. quem evolventibus fucum facere facilius est, p.* 690. *ipsa hæc verba indicans ait:* La-Croix P. Claudio falsamente ascrive a *TUTTI QUANTI* i Gesuiti il *Probabilismo : qua fide! Auctores FERE* omnes, *inquit La-Croix : hæc ab Historico redduntur* Tutti quanti. *Bonus hic tamen irascitur, si quis aliorum Scriptorum verba ab ipso affirmet fuisse male venata, Deosque, et si quid majus esse possit, sanctiusque testatur, malæ fidei incusari se per summam injuriam. Idem Concina in* Appar. ad Theol. Christ. *T.* 2. *p.* 298. *eumdem nostri La-Croix locum versans, auctorem nostrum ait, pessime de Societate meritum, quod ita scripserit. Gratias enimvero illi agimus, quod Societatis decus tantopere cordi ipsi sit; sed bono sit animo; nihil inde damni patietur Societas. Nam etsi* fere omnes *Societatis Scriptores pro Probabilismo stetere (quod negari vix potest, si Jesuitæ Probabilistæ cum Jesuistis Probabilioristis conferantur) non tamen omnes stetere, neque ex ullo Societatis decreto stetere, neque pro Probabilismo stantes aut damnatam propugnarunt sententiam, aut soli defenderunt, aut Probabilismum plus æquo laxarunt.*

[b] *Confer etiam Basslerum in* Norma recti disp. 3. q. 9. artic. 2., *qui ultra* 250. *Probabilistas enumerat et Clariss. D. Josephum Riegger in pereruditio opere de* Sistemate Jurisprudentiæ naturalis c. 6. in Notis *ad* §. 13.

Ibi *Sed nuper audisti Benedictum XIV. definientem,* unicam tantum grassationem in via publica, aut vicinali admissam sufficere ad hoc, ut quis publicus latro, et grassator dici valeat, dummodo tamen grassati mors, aut membrorum mutilatio sequuta fuerit: *quod idem statuerat Benedictus* XIII.

V. Del bene dub. 19. sess. 1. *Ita decrevit etiam Benedictus* XIII.

Delb. Sess. 5. *contra alios multos:*

Respondent. 1. Contens. nihil ad rem facere 270
multitudinem Auctorum; quia *Argumentum*

pessimi turba est; inquit Seneca *de Beata vita c.* I. Addit. Eliz. *l.* 7. *q.* II. § 2. plures ex eis, qui libros edunt, vere Theologos non esse, et multos scientiæ morali prorsus impares esse, qui vel in Logicam scribere non auderent, se autem Theologiæ Moralis Doctores constituunt, quorum proinde numerus nihil ponit in esse. *Contra est* I. S. August. *de quant. anim. c.* 7. ait, *utilissimum maximæ multitudini, excellentissimæ auctoritati cedere, et secundum hoc agere vitam.* Putant etiam omnes sapientes satis consuli prudentiæ, si quis sequatur communem sensum, est enim incredibile tot viros præstantissimos errare; hinc etiam in utroque jure, ut refert Terill. *q.* 2. *n.* 181. dicitur, ubi diversæ sententiæ proferuntur, potius vincit numerus Doctorum, vel si numerus æqualis sit, ejus partis præcedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir Papinianus eminet, qui ut singulos vincit, ita cedit duobus, unde Esp. *n.* 230. dicit recte certum esse, quod numerus, et qualitas Auctorum maximi facienda sit, præcipue in hac abstrusa, et universalissima quæstione: neque id negare potuit Gonz. nam. *diss.* 5. *n.* 30. ait, qui contra communem censet quid illicitum, potest deponere opinionem hoc modo, *scientia mea, et ingenium meum nequeunt comparari cum scientia, et ingenio tot DD. credibiliusque est falli unum minus doctum, quam tot sapientes, qui conveniunt in aliqua assertione :* id potest ipse sibi applicare in hac quæstione. 2. Nemo prudens contemnit Auctores omni exceptione majores, uti constat ex jam dictis, et ratio est, quia præsumi debet duci gravibus motivis; hinc etiam adversarii conantur ad suas partes trahere Auctores, etiam nolentes. Quod dicit *Seneca*, verum est de popularibus factiosis, qui re non examinata feruntur, quo rapit passio, impetus aut seditiosorum exemplum. Auctores benignæ sententiæ sunt veri Theologi, *Elizaldæ* suppares, nec præsumi debet, Deum in materia morum tam universali, et necessaria permisisse tamdiu errare tot viros sapientissimos, et probissimos. Recte S. August. *Epist.* 119. *Ecclesia Dei multa tolerat, et tamen, quæ contra fidem sunt, vel bonam vitam, nec approbat, nec tacet, nec facit.* Videri potest Terill. *qu.* 45.

271 *Resp.* 2. Eliz. *l.* 6. *q.* 6. § 7. per nullam multitudinem DD. privatorum posse fideles reddi securos de suo non peccato, sed tantum per veritatem, et conformitatem cum lege Dei. *Contra est.* I. Nam si hoc valet: ergo nec securus es sequendo probabiliorem, vel probabilissimam, si forte falsa sit. 2. Ubi veritas certo comperiri non potest, pro qua parte est multitudo DD. prudenter præsumitur pro ea esse veritas, consequenter pro qua parte est major multitudo DD. prudentius præsumitur pro ea esse veritas; ergo cum pro sententia benigna sint notorie plures, gravioresque DD. prudentius præsumimus hanc esse veram : hinc sit.

§ 3. Non constat nobis certo de illa lege, 272
quæ prohibeat sequi probabiles, et obliget ad sequendas semper probabiliores opiniones; ergo prudenter judicamus talem legem non dari : in dubio enim, an sit lex, an non sit, standum est pro libertate nostra, quia hæc est in possessione, hoc enim axioma, *melior est conditio possidentis*, valet etiam extra materiam justitiæ, uti dicetur *a n.* 495[a]. Hinc recte Lactant. *Lib. Instit. cap.* 27. *Stultissimi est hominis præceptis eorum velle parere, quæ utrum vera, an falsa sint, dubitatur, et ideo nemo paret, quia nemo ad incertum vult laborare*, et ideo etiam *cap. Cum in jure*, 31. *De off. et post. jud. deleg.* dicitur, *Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris, quod mandatur. Conf.* nam si lex illa daretur, esset lex naturæ, et quidem generalissima; ergo non deberet latere plerosque homines, qui bona fide judicant eam non dari, maxime cum multi ex adversariis judicent in jure naturæ non dari ignorantiam invincibilem; esset autem summe temerarium velle omnes eos, qui defendunt, vel docent sententiam benignam, damnare erroris culpabilis, et tantæ malitiæ; ergo. *Conf.* 2. nam non inventio legis post sincerum examen tot Doctorum per ita longum tempus, est manifestum signum, quod talis lex non existat, uti ex principiis Eliz. recte ostendit Terill. *q.* 53. et dicemus *a n.* 718. *Conf.* 3. directe contra Eliz. nam secundum ipsum, si motiva pro, et contra legem sint æqualia, tunc se utrinque elidunt, sæpe autem fit, ut quando operandum est, motiva pro, et contra legem sint æque probabilia; ergo erit, ac si tunc nulla essent motiva pro lege prohibente operati secundum minus probabilem; ergo licebit secundum hanc operari.

[a] *Instat Concinia* T. 2. appar. ad Theol. p. 640, *vitiosam hanc esse petitionem principii.* Cur enim prudenter judicat hanc actionem a Deo permissam tibi esse? quia libertas tua possidet. Eccur libertas possidet contra Deum? quia prudenter judicas, actionem talem a Deo permitti. Hic est probabilisticus circulus. *Nego. Ratio enim cur libertas sit in possessione*

tamen non est fundamentum dicendi, quod ita arctaverit [1].

278 *Resp.* 4. Ut lex naturalis, vel divina obliget non esse opus, ut saltem commutari promulgetur, alioquin qui per revelationem, vel per scientiam privatam sciret dari legem de sequenda probabiliore, posset se excusare per aliorum ignorantiam, allegando defectum sufficientis apud omnes promulgationis, ergo satis est esse notam aliquibus. *Contra est*, nam licet satis sit esse notam aliquibus ut hi aliqui quibus est nota, obligentur, non tamen ut obligemur nos, et omnes alii, qui saltem probabilissime negant existentiam talis legis; nec agnoscere possunt esse satis promulgatam ulli homini.

279 *Resp.* 5. Si talis lex non foret nobis sufficienter promulgata, ergo agere contra illam nequidem esset transgressio materialis, ita Eliz. *l.* 3 *quæst.* 8 et Auctor Syn. *num.* 114 *Contra est*, si reipsa non existat talis lex, uti non existere dicimus, agere contra, nequidem materialis est transgressio; si autem existat lex talis, cujus nobis desit sufficiens promulgatio, vel applicatio, agere contra illam erit transgressio materialis legis, in primis prout existentis in mente Legislatoris, deinde etiam prout satis promulgatæ, aliquibus saltem, v. g. Adamo, B. Virgini, aut forte etiam quibusdam ex adversariis, hoc enim ipsum debent omnes dicere in casu ignorantiæ invincibilis cujuscumque legis.

280 *Resp.* 6. Quando probabilius est dari legem, etiam probabilius esse, quod detur sufficiens ejus promulgatio, adeoque legem tunc esse sufficienter promulgatam. *Conf.* 1 quia hoc ipso, quod adsint rationes firmiores quibus probatur legem esse, et obligare, communis sensus, et recta actio dictat esse observandam; ergo. Ita Gonz. *num.* 32 *Conf.* 2 nam ille servus est reprehensibilis, qui nihil vult facere, nisi quod certe scit esse a suo domino præceptum. *Contra est* 1. Ut lex me proxime obliget, debet, vel esse mihi moraliter certum quod lex existat, vel non esse probabile, quod non existat, alioquin est certa possessio libertatis contra legem: atqui licet probabilius sit, legem ejusque promulgationem existere, non ideo mihi moraliter certum est legem existere, sed manet mihi probabile, quod non existat, ut supponitur; ergo. 2. Falsum est, quod probabilius sit dari legem obligantem ad probabiliora, sententia enim negans est saltem probabilior, uti dicetur *a num.* 298; ergo non datur sufficiens promulgatio legis obligantis ad sequenda probabiliora; et sic patet ad *Conf.* 1. Ad 2 Resp. laudabile esse facere illa, quæ sunt etiam consilii, quæ putamus esse Deo gratiora, vel in se tutiora, sed negamus obligationem ad omnia, de quibus dubitat, an a Domino sint præcepta, attamen bene facit, si agat, quæ putat Domino magis placere, ita et nos. Vide dicenda *n.* 475 et 510.

Resp. 7. Si requiratur talis promulgatio, 281
frustra erit omnis Theologia moralis, nam certum erit, ubi erunt utrimque probabiliora motiva, certo deesse sufficientem promulgationem legis adversantis libertati, ideoque certo licere partem benignam, ita Gonz. *d.* 2 *a n.* 103. *Contra est*, necesse est scire, an dentur motiva probabilia necne, an hæc motiva sint, vel non sint certo probabilia, quod non facile rescitur, ut dictum *a n.* 150 nec resciri potest, nisi, per Theologiam moralem inquirendo in veritatem, et conferendo utrimque motiva: quod si repercro incertam esse veritatem, et certam esse probabilitatem opinionis directæ faventis libertati, tunc prius potero reflexe judicare promulgationem legis adversantis libertati non esse certam, ideoque certo esse legem permittentem operari oppositum. Videri potest Terill. *q.* 18 qui 43 affert confutationes plures eorum, quæ hic respondent Adversarii [a].

[a] *Unum tamen audiamus Concinam sic argumentatem loc, cit. pag,* 641. *Vix reperitur lex, de cujus obligatione juniores acuti non disputent; ergo vix est lex, cui plene sis subjectus. Quis Paganorum tam monstrosam Ethicen docuit umquam? Valeat cum Paganis Concina. Nego antecedens falsissimum, et ad invidiam Catholicis Theologis conflandam ex Paganorum ethice compositum. Utinam Christiani, utinam Religiosi omnes legibus illis plene subjecti essent, de quarum obligatione juniores acuti non disputant.*

§ 5. Qui operatur contra legem ex ignorantia 282
invincibili legis, non peccat, uti certum est

1 Si lex naturalis consideretur ratione suæ originis quam habet a Deo, anterior est libertate hominis; si ratione sua obligationis in tempore, posterior est hominis libertate; lex enim ista non promulgatur in sua vi et præceptis nisi homini jam constituto in sua libertate: *Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilii sui, adjecit mandata et præcepta.* (Eccl. XV. 14 et 15.) Libertas existit antequam ligetur. Non ideo homo nascitur independens a Deo, sed quoad usque præcepta Dei ei innotescant, ea implere nequit, et licet teneatur ad ea implenda quæ ei manifestabuntur, in possessione manet libertatis suæ. (*Edit.*)

ex dicendis *a num.* 535, sed qui operatur secundum opinionem probabilem, si erret, operatur contra legem ex ignorantia invincibilis legis; ergo non peccat, *Min. prob.* ipse re sufficienter examinata, bona fide judicat non esse obligationem, et quamvis conetur, tamen non potest eam agnoscere, vel veritatem invenire, ut supponitur; ergo si erret, invincibiliter errat.

283 *Resp.* 1 *Wendrochius*, Deum rogandum esse, qui suggeret, quid a parte rei verum sit. *Contra est*, orarunt SS. Hieron, et Augus. SS. Th. Antonin. et Bonav. nec tamen semper attigerunt verum, cum sæpe teneant contradictorie opposita, quorum unum certo est falsum, uti ostendemus num. 719 722 729. Camargo *p.* 1 *l.* 1 *cont.* 9 insinuat recurrendum esse ad judicium Ecclesiæ, sicuti Deut. 17 jubebantur Judæi in dubiis recurrere ad Sacerdotes. *Sed* responsum dat ipse sibi *a num.* 73 neque efficaciter oppugnat: quis enim dicat pro singulis dubiis scribendum esse ad Papam? hic certe nos remitteret ad scholas, et DD. donec ipsi libeat de aliqua propositione sententiam ferre, et notum est nostram sententiam benignam sæpius esse denuntiatam S. Sedi, quæ tamen hactenus non declaravit esse falsam, si autem declaret, abjurabimus.

284 *Resp.* 2 Gonz. *d.* 6 *num.* 8 *et d.* 01 *cap.* 2 sic operantem posse proxime, et quidem ex motivis probabilioribus judicare, quod res illa sit objective mala; ergo non laborat ignorantia invincibili illius malitiæ objectivæ, tum enim tantum est invincibilis secundum S. Thom. 2, 2, *quæst.* 76 *art.* 1 *O*, quando studio superari non potest, potest autem hic studio superari, quia per motiva probabiliora, quæ invenit, potest ignorantiam illam deponere. *Contra ese* 1 Etiam ille, qui sequitur probabiliorem faventem libertati, posset proxime ex motivis probabilibus judicare, quod res illa sit objective mala, uti dicetur a num. 114. Et quamvis id non posset judicare, tamen agnoscit esse certo probabile quod res sit objective mala adeoque posset suspendere judicium, atque ita non errare, uti dicetur num. 387. Et præterea, si judicet rem esse objective bonam, sicque erret, errat invincibiliter, et non peccat formaliter; ergo. Ratio a priori est, quia licet hoc posset judicare, et sic non errare, tamen ad hoc non tenetur, quia habet motivum prudens aliter judicandi, 2. Quamvis judicaret secundum probabiliora, tamen non judicaret certo, neque elideretur probabilitas judicii oppositi: ergo pergeret invincibiliter ignorare, ut objectum sit in se reipsa malum an non: ergo si amplectatur objectum in se reipsa malum, id per accidens erit, et nascetur ex ignorantia invincibili, possuntque nostræ ignorantiæ applicari omnia, quæ pro sua affert Gonz. *cap.* 3.

§ 6. Ignorantia invincibilis excusat eum, 285
qui propter motiva probabilora docet licere sequi opinionem probabilem relicta probabiliore, ut fatentur Gonz. *d.* 12. *c.* 1. Auct. Syn. *a num.* 95. Estrix *in Logistica pag.* 234. et certum est, alioquin innumeros viros probissimos, et sapientissimos damnaremus gravissimi peccati, probatque Esp. *in app. art.* 225. quia proxima regula operationis honestæ est propria conscientia, quam quis format ex judicio prudente saltem propter rationes, quas bona fide judicat firmiores: ergo etiam excusat eum, si secundam illam suam doctrinam operetur, et consequenter etiam excusat quemcumque alium sic operantem, *Conf. prob.* quia talis, qui docet talem praxim licere, putatque hoc esse verum, habet hanc doctrinam tanquam practicam, directam, per se intentivam, et causativam praxeos apud se, et apud alios; ergo si doctrina excusetur, etiam excusabitur praxis, quia doctrina, si falsa esset, foret longe magis noxia, quam hæc, vel illa praxis in particulari, et e contra si praxis non excusetur, multo minus universalis doctrina approbans, intendens, et causans illam praxim. *Conf.* nam qui sic docet, et judicat licitum esse operari secundum minus probabilem, potest suadere alteri, ut sic operetur, quia suadet ex prudente dictamine suæ conscientiæ, concepto ex motivis sibi probabilioribus: possumque id suadere alteri, quod judico illi esse licitum; ergo etiam potest sic operari, quia suadere est reipsa moraliter operari.

Resp. 1. Docentem ideo excusari, quia 286
docet hoc, quod judicat esse probabilius, et reipsa verum, e contra operantem non excusari, quia operatur hoc quod judicat esse minus probabile, et potius falsum. *Contra* est, ideo docens excusatur, quia si erret, errat invincibiliter, cum veritatem, uti in se est, rescire non possit, sed idem est de operante, qui non scit de ulla lege obligante sed ad sequenda probabiliora; ergo.

Resp. 2. Posset aliquis invincibiliter judi- 287
care, et consequenter invincibiliter docere, v. g. desiderium internum fornicandi non esse peccatum, si nihil operaretur externe:

item se non peccare, si operaretur cum conscientia pure negative dubia, et tamen per tale desiderium, et per operationem cum conscientia dubia peccaret, ergo. *Contra* est; nam illum desiderantem non peccaturum formaliter dixi num. 35. sed nec peccaret operans cum tali dubio, uti recte Sanch. *in Decal*, *l.* 1. *cap.* 16. *num.* 18. et certum esse dicit Carden. *in* 1· *crisi d.* 78. *cap.* 4. quia reipsa non operaretur cum conscientia dubia, sed supposito illo errore directo, operaretur ex dictamine reflexo invincibiliter formato, quo diceret: licitum est mihi operari cum conscientia, quam hic et nunc invincibiliter judico sufficere, atqui sic operor; ergo. Vide dicta n. 63.

288 *Resp.* 3. Falsitatem ejusmodi dictaminum consistere in hoc, quod affirment non dari peccatum formale, ubi peccatum formale datur, et ideo ejusmodi dictamina non excusare. *Contra est*, nam ad summum dicunt, ibi non dari peccatum formale, ubi peccatum formale daretur, nisi interveniret ignorantia invincibilis, quod verissimum est.

289 §. 7. Qui prudenter operatur, non peccat, sed qui operatur secundum opinionem probabilem, ille prudenter operatur, ergo non peccat. *Min. prob.* qui operatur secundum rationem firmam, et gravem, ille prudenter operatur, quia agit conformiter rationi rectæ, sed qui operatur secundum opinionem probabilem, ille operatur secundum rationem firmam, et gravem, ergo. *Conf.* nam opinio, secundum quam operatur, est certo probabilis; et quidem in ordine ad praxim, loquimur enim de opinione practice probabili, ergo praxis illius est rationabilis, et prudens.

290 *Resp.* Auctor Synop. num. 128. opinionem probabilem tunc esse conformem rectæ rationi, quando est vera, aut si sit falsa, quando est conformis rationi in existimatione hominis, qui judicat illam esse veram, et legi æternæ conformem, non autem in existimatione hominis, qui judicat, vel potest judicare esse potius falsam, ac difformem legi æternæ; hinc dicit etiam Gonz. *d.* 3. *a num.* 53. *et d.* 8. §. 4. motivum talis opinionis esse grave, et firmum respectu illorum, qui illi assentiunt absolute vero, vel saltem tanquam verisimiliori, non autem respectu aliorum, quibus videtur potius falsum, vel minus verosimile: hi enim illud approbare non possunt in sensu composito, quod oppositum agnoscant esse potius verum, et verosimilius, adeoque respectu horum non est probabile. *Contra.* est 1. Opinio adhuc est conformis ractæ rationi, hoc ipso quod sciam niti ratione firma, et gravi, qua aptus sit moveri vir prudens ad assensum, licet mihi videatur, quod pro opposita sit ratio æqualis, vel etiam firmior, alioquis quisquis, unam opinionem defenderet, ut probabiliorem, deberet judicare opinionem oppositam esse improbabilem, et difformem rectæ rationi, quod est contra sensum omnium sapientum, et oppositum satis constat ex dictis num. 263. 264. 2. posset quis, etiam in sensu composito, quod agnoscat oppositum esse probabilius, assentiri, uti ostendetur a n. 414. Et quamvis id non posset, etiam est opus, uti constabit ex dicendis a n. 387.

§. 8. Deus permittit in rebus incertis illud facere, quod omnibus bene expensis judicamus esse licitum, sed omnibus bene expensis judicamus hoc esse licium, quod probabile est esse licitum, ergo Deus permittit in rebus incertis hoc facere, quod probabile est esse licitum. *Min prob*, quia quamvis judicemus probabilius esse, quod sit illicitum, adhuc tamen manet in nobis hoc judicium, quod probabiliter sit licitum, ideoque me hic et nunc posse ponere. *Conf.* nam licet aliqui teneant tanquam probabilius, quod B. Virgo sit maculate concepta, tamen licet colunt Immaculatam Conceptionem, uti certum est, cum Ecclesia non tantum id permittat, sed etiam præcipiat omnibus, ergo talis licite operatur secundum opinionem ipsi minus probabilem, ergo et alias idem poterit. 291

§. 9. Obligatio sequendi opinionem probabiliorem inde oriretur, uti volunt adversarii, quia operans ex probabili esset practice dubius de honestate actionis, hoc autem est falsum, nam habet judicium probabile directum de honestate actionis: et licet hoc judicium omittat, habet ultimum dictamen certum de honestate illius actionis, ut explicabitur a n. 303. ergo. 292

§. 10. Si sit obligatio sequendi probabiliorem, nascentur incommoda intolerabilia, nam 1. quisque tenebitur ante operationem inquirere, quænam opinio sit probabilior: recte enim dicit Suar. *cens. d.* 4. *s.* 8. *num.* 15. in debito faciendi, intrinsece includi debitum sciendi, et reipsa alias non sincere procedet cum Deo, sed se exponet periculo violandi jus illius; quid autem semper sit probabilius, hoc moraliter est impossibile, aut invenire, aut discernere, etiam doctis, uti constat ex dictis a num. 50. hinc sapienter dicit Suar. *in* 1. 2. *tr.* 3. *d.* 12. *sect.* 6. *num.* 8. fore onus 293

intolerabile, obligare omnes homines ad conferendas singulas opiniones. [a] Non licebit Advocato defendere partem minus probabilem, sicque tenebitur cum labore, et sine mercede discutere utriusque partis argumenta, antequam unam possit tueri: similiter non licebit mihi a Papa petere dispensationem, ubi mihi probabilius erit eum dispensare non posse etc. quæ tamen sunt contra sensum et praxim communem. 2. Si quis contractum inierit, vel aliquid suaserit secundum opinionem, quam tunc putabat probabiliorem, audita nova ratione, quæ gravior videbitur, tenebitur rescindere, aut revocare, iterumque occurrente nova ratione in oppositum, tenebitur redintegrare, ne alter sit injurius, vel male suasor, et sic in infinitum. 4. Scrupulosus, præsertim si sit vir doctus, non poterit sequi judicium confessarii, imo quivis subditus cum Superior aliquid præcipiet secundum sententiam sibi probabiliorem licitum; si subdito probabilius sit esse illicitum, non poterit obedire, quod admitti non debet, uti a n. 432. ostendetur. 5. Confessarius non poterit contra propriam opinionem, quam probabiliorem judicat, absolvere pœnitentem volentem permanere in sua opinione probabili opposita, quod a n. 443. etiam ostendemus esse falsum. 6. Sequetur nos plerumque obligandos ad tutiora, nam si opiniones sint æqualiter probabiles, aut si præponderantia pro una parte non sit magna, et notabilis, adversarii docent, vel abstinendum esse ab operatione, vel sequenda esse tutiora; rarissime autem agnosceretur talis præponderantia motivi ex una parte, quin intellectus ob motivum grave oppositum fluctuet, et prudentissime formidet de falsitate partis probabilioris, aut saltem difficillime sciemus, an hæc, vel illa præponderantia sit sufficiens, et etiam in hoc dubio erit obligatio sequendi tutiora, sicque passim incidemus in Tutiorismum, cum tamen, secundum dicenda a n. 478. certum sit non esse obligationem sequendi tutiora, nisi in quibusdam materiis, de quibus dicam a n. 476. Denique etiam considerandum est, quod dicit Terillus in præfat. ad Reg. morum, nempe Jansenismum esse matrem sententiæ probabilioris, [a] *sic enim non poterant habere melius medium persuadendi aliqua Dei præcepta esse secundum præsentes vires observatu impossibilia, item hoc erat aptissimum medium, Sacramenta, præsertim Pænitentiæ, et Eucharistiæ, reddendi magis odiosa.* Hæc ille.

[a] Animadverte, *hic inquit Concina l. c. p.* 643., quam festivi sint Probabilistæ. Sermo est nunc, utrum quando occurrunt duæ opiniones, quarum una sit minus, altera magis probabilis, debeat eligi probabilior. Quid ergo obtrudunt difficultatem inveniendæ probabilioris sententiæ? *Ergo inficetus hic Probabiliorista non intelligit, quod intelligit festivus Probabilista. Sermo est quidem* utrum quando occurrunt duæ opiniones, quarum una sit minus, altera magis probabilis, debeat eligi probabilior: *sed antequam in praxi sequaris probabiliorem, necesse est, ut noscas, quænam probabilior sit, quænam minus probabilis. Id oneris intolerabile ait La-Croix: atque hoc onere sublevatus est Probabilista, cui satis est, alterutram esse vere probabilem.*

[a] *Væ La-Croixio, qui Terillum sequutus hæc scripserit: Enimvero animum, irasque sæpius citati historici in se commovit. Adi hunc Tom.* 1, *p.* 58. *Nolim ego, cavillis, aut injuriis rem agi. Antequam Janseniana pestis Gallias, Belgiumque miserrime depopularetur, Rebellus, et Comitolus Jesuitæ probabilismum oppugnaverant. Duo tamen certa sunt, atque explorata: alterum, Jansenianos omnes Probabiliorismo adhæsisse; alterum, eosdem Probabilistis bellum acerrimum indixisse, nullumque non movisse lapidem, ut eorum nomen invidiose criminarentur. Quare Terilli, ac La Croixii sententia probe intellecta, eoque sensu, ut Jansenismus probabilioristarum systema maxime fovisse; cumque illo longe conjunctissimus dicatur, a vero minime abest.*

§. 11. In quæstione particulari, et dubia, 294
an aliquid faciendum sit sub peccato necne: Item, an aliquid faciendum sit sub mortali, vel veniali, standum est pro parte benigna, dicendumque non esse peccatum, vel non esse mortale, nisi auctoritas certa, aut ratio evidens evincat oppositum, uti ostendetur de Pœnitente quando de prudentia Confessarii, et hic insinuabitur n. 475. ergo hic multo magis tenendum est in hac universalissima quæstione, quæ est veluti regula pro infinitis aliis, uti optime expendit Esp. a n. 217. et seqq. ubi addit, quod sententia rigida adversariorum sit fautrix omnium austeritatum possibilium in opinabilibus, ideoque sit formaliter periculosior, quam benigna, uti eodem n. 475. dicetur.

295 *Resp.* 1. Doctrinam hoc ipso esse suspectam, quod benigna sit, cum Scriptura, et SS. PP. ubique dicant, viam ad cœlum esse arctam, per dura,et aspera eo tendendum. *Nec obstat*, quod Christus dicat jugum suum esse suave, nam suave non est ex rebus ipsis præceptis, sed tantum, partim ex gratiis, et auxiliis divinis, partim ex affectu pio, præsertim dilectionis erga Deum. Ita Eliz. *l.* 6. *q.* 5. *sub finem*, *et q.* 9. §. 6. *Contra* est, nam Scriptura addit: 1. Joan, 5. v. 3. *et mandata ejus gravia non sunt*, et licet carni, et sanguini repugnent, sintque importabilia naturæ sibi relictæ, qnod tantum volunt Scriptura, et PP. tamen nunc per ordinarias etiam Dei gratias portabilia sunt, et absolute levia, maxime secundum illud S. Aug. *serm.* 47. *de diversis cap.* 1. *Quidquid durum est in præceptis, ut sit leve, charitas facit:* si autem esset obligatio, quam asserit Eliz. semper operandi, vel secundum tutiorem, id foret onus intolerabile, uti recte Terill. q. 9. n. 52. et magis declarabitur ab dub. seq.

296 *Resp.* 2. Non spectat ad homines tollere, vel per opinationes suas reddere leviora Dei præcepta, aut leges æternas immutare. *Contra* est, qnamvis ad nos non spectat legem illam Dei certam, et per se talem tollere, aut per opinationes nostras leviorem reddere, tamen quando dubium est, an lex Dei existat, ad nos spectat prudenter opinari circa illam, et tollere legem, quæ forte nunc per accidens, et ob errorem obligat, vel minorem ejus obligationem ex gravibus fundamentis declarare, uti recte Terill. a n. 58. sic enim *Matth.* 23. *v.* 4. carpuntur Scribæ, et Pharisæi, qui obligationes nimias legum imponebant populo : unde sicuti Deus *Deuter*, 2. *vers.* 4, dixit nihil auferendum a verbo suo, ita dixit nihil addendum;addunt autem sine sufficiente fundamento adversarii, inducentes legem istam durissimam semper sequendi probabiliora [a].

[a] Quapropter, *infert de more Concina p.* 643. deleatur e Sacra Scriptura lex divina præcipiens, consulendos judices in controversiis : de medio tollantur Tribunalia quæque. *Quid hæc ad rem? Agimus, mi bone, de foro conscientiæ, in quo ad id unum obligamur, ad quærendum nempe in dubiis a peritis viris, animaramque judicibus, quid practice probabile sit. Hoccine est de medio tollere Tribunalia?*

297 *Resp.* 3. Homines ob depravationem naturæ, et inclinationem ad malum, ut plurimum discordare a recta regula, non per excessum, sed per defectum ; ergo certum periculum est, ne deficiamus laxando, non autem restringendo libertatem : hinc *Arist.* Ethic, cap. 9. ait, magis recedendum ab eo, ad quod natura sumus propensiores. *Contra* est, nam cum hic sermo sit de ignorantia legum,quæ quamvis sit invincibilis, tamen est pœna peccati, præsumendum non est, quod natura lapsa invincibiliter ignoret multas leges, ne ex sua culpa reportet commodum : ex adverso potius præsumendum est, quod Deus permittat, ut ipsa invincibiliter sibi imponat plures leges, quam reipsa sint, ut ita suum onus aggravet : et sic legimus, quod ab initio Ecclesiæ plus fuerit erratum per adjectionem, quam per subtractionem legum: nam multi volebant adhuc servandam legem Mosaicam, alii imponebant leges quas nec ipsi nec Patres eorum potuissent ferre, uti habetur *Act.* 15 *vers.* 10 si attente consideremus,inveniemus per consuetudinem multa transisse in leges, quæ nec a Deo, nec ab Ecclesia præcepta erant, uti communiter docetur de multis abstinentiis, et jejuniis : primi etiam hæretici per improbitatem suam communiter nimium restringebant libertatem quamvis posteriores nimium laxarint : nos tenemus medium, et ne in immensum ultra debitum excrescant leges, de quibus non satis constat, dicimus contra has possidere libertatem ; et hanc de benignitate sequendam esse mentem SS. ac sapientissimorum virorum, ostendimus loco notato de Pœnitentia [b].

[b] *Videntur hæc paradoxa Concinæ, et false auctorem ridet* T. 2. appar. p. 644. *Verum ejus pace dictum esto, nihil hac doctrina manifestius*; *non enim negat auctor sauciatam naturam potius ad malum, laxitatemque de se propendere, quam ad bonum ac rigorem: hoc ait, permittere Deum in pœnam peccati, ut ipsa sibi natura* invincibiliter *plures leges imponat, quam re ipsa sint, ut ita suum ipsa onus aggravet*: *quæ duo maxime diversa sunt.*

§. 12. Secundum adversarios, ille prudenter 298
operatur, qui operatur secundum opinionem probabiliorem, sed opinio benigna, dicens licitum esse operari secundum probabilem, est reipsa probabilior : ergo qui secundum illam operatur, prudenter operatur: hinc Moya *de op. prob. q.* 6. *n.* 11. sic breviter subdit, *Hanc ego amplector, quia probabiliorem judico, quod proinde, qui senserint, tuta conscientia, juxta communem Theologorum sententiam, amplecti potuerunt, et a peccati periculo immunes erunt.*

Resp. I. Ille prudenter operatur, qui opera- 299
tur secundum opinionem probabiliorem,pro-

babilitate directa immediate respiciente honestatem objecti, conc. probabilitate tantum reflexa immediate respiciente honestatem formalem actus, subd. si illa opinio reflexa sit vera, conc. si sit falsa, neg. maj. jam vero opinio illa reflexa, quæ dicit licere sequi probabilem relicta probabiliore ad summum est probabilior probabilitate tantum reflexa, et reipsa est falsa, ergo secundum eam illicitum est operari, etiam illi, qui per errorem invincibilem sentit, et docet illam suam opinionem reflexam esse probabiliorem, et veram, ita Auctor Syn. n. 223. *Contra* est 1. quando honestas objecti, prout in se est, dignosci non potest, uti contingit in casu opinionum tantum probabilium, necesse est, et sufficit operari secundum dictamen immediate respiciens solam honestatem formalem actus; cum enim ad honeste operandum requiratur certitudo de honestate operationis uti dictum est a n. 46. nec possit haberi certitudo de honestate objectiva, necessarium est, et sufficit haberi certitudinem de honestate formali operationis, quæ haberi non potest per judicium directum, quia oppositum semper manebit probabile, ergo per solum reflexum. 2. Opinionem nostram reflexam, quam adversarii dicunt falsam, nos judicamus omnino probabiliorem, et veram, ergo prudenter facimus nos conformando huic nostro judicio, imo ad hoc tenemur secundum principia adversariorum : quod si error invincibilis excuset ita sentientem, et docentem, etiam excusat practicantem, uti dictum est a n. 285.

10 *Resp.* 2. Sententiam suam esse nostra probabiliorem, ita Gonzal. *d.* 13. *c.* 2. *Contra* est, nam ex dictis n. 269. constat benignam esse ab extrinseco, et ex auctoritate probabiliorem, rationes vero pro hac etiam sunt firmiores, ut patebit consideranti allatas, et pro contraria sententia afferendas a n. 319. ubi ostendemus eas, vel evidenter retorqueri, vel longe facilius solvi. Ex dictis,

11 § 13. *Infertur* 1. Licitum esse operari secundum probabilem, licet evidens sit oppositam esse probabiliorem, uti habet communis cum Ills. d. I. contra Gonz. d. 3. c. Esp. art. 153. et seqq. Terill. q. 1. n. 7. manent enim rationes positæ. 2. Licitum esse cuivis consulere plures homines, qui habentur communiter probi, et docti, inquirendo, an forte inventurus sit aliquem probabiliter excusantem, v. g. ab obligatione restitutionis, si enim huic proposuerit rationes oppositas aliorum, et hic eas mature consideravit, ac censeat non esse convincentes, nec elidere certam probabilitatem suæ sententiæ, consulens tuto sequetur hunc, uti docent Sanch. *in Decal. l.* 1. *c,* 9. *n.* 24. Gumel, Catrop. Tapia, Bress. Pasq. Verric. Candid. et alii cum Moya q. 4. n. 17. et cum Card. d. 57. n. 87. Ratio est, quia talis consulens utitur jure suo, et cum post inquisitam veritatem non reperiat certitudinem contra se, sed motiva gravia pro se, prudenter sibi format dictamen, quod secundum hæc licite operetur.

Q. 42. *An licitum sit sequi minus probabilem, non tantum in materia juris positivi humani, sed etiam juris Divini, et naturalis?* R. 302

Aliqui admittunt licitum esse sequi minus probabilem in materia juris positivi humani, quia putant, legislatores humanos tunc nolle, ut obliget sua lex, quando pro non existentia illius est opinio probabilis, sed dicendum est licere etiam in materia juris divini, et naturalis, nam nec Deus, nec natura nos in simili casu ignorantiæ invincibilis obligare censentur, et rationes, quas a nu. 268. attulimus, æqualiter valent de omni materia : denique pleraque argumenta : quæ isti Auctores contra materiam juris Divini, aut naturalis afferent, facile retorquebantur contra materiam juris humani, uti patebit ex dicendis, a n. 319. v. g. si quis in materia juris humani possit ex fide operari, et recte sibi formare conscientiam secundum minus probabilem ex vi judicii reflexi contra judicium suum directum probabilius, idem poterit in materia juris Divini, et naturalis ; Item, si non sit contra reverentiam Legislatoris humani, quamvis hic, et nunc dicam, *licet ex vi judicii directi probabilius mihi sit legem tuam existere, tamen nolo facere, quod illa jubet*, etiam non erit contra reverentiam Auctoris legum divinarum, vel naturalium, etc.

Q. 43. *Quomodo formandum sit ultimum dictamen conscientiæ secundum sententias minus probabiles?* R. 303

§. 1. Ante omnia opus est, ut qui cogitat operari secundum aliquam sententiam faventem libertati, certus sit eam esse vere probabilem, uti constabit ex dicendis a n. 368. hoc supposito, adhuc non est satis, uti in mente verset talem sententiam, v. g. ut quis licite pingat die festo, non est satis, quod sciat aliquos docere, quod hoc liceat; nam si interim se non resolvat practice, sed maneat du-

bius, et velut indifferens inter hæc, quod liceat, et non liceat, sicque pingat, non habet conscientiam ullam, cum non formet sibi judicium certum de honestate suæ actionis, sed solum habet notitiam opinionum veluti speculativam, ideoque peccat pingendo: ita omnes cum Esp. *in appendice a n.* 187. *et seq.* et Sporer. *n.* 33.

304 §. 2. Dictamen ultimum conscientiæ in ordine ad honeste operandum non potest esse opinio probabilis, imo nec sufficit probabilior, sed debet esse certum, cui si conformetur operatio, evadat certo honesta, uti constat ex dictis a n. 46.

305 §. 3. Dictamen illud ultimum non potest deduci ex opinione probabili veluti ex una præmissa, sed deduci debet ex duabus præmissis certis, quia conclusio deducta ex una tantum probabili est etiam tantum probabilis, cum debeat sequi debiliorem partem, hinc si sic deducatur: *Actio non servilis est licita die festo, sed pingere est actio non servilis, ergo pingere est licitum die festo*, non potest esse ultimum dictamen conscientiæ, quia cum conclusio illa nitatur minore, quæ incerta, est etiam ipsa est incerta.

306 §. 4. Una præmissarum, ex quibus deducitur ultimum dictamen conscientiæ, debet habere pro objecto opinionem probabilem, secundum quam aliquis vult operari, non tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis; sic enim, et ipsa esset tantum probabilis, sed tantum debet affirmare illius existentiam saltem objectivam, id est, debet dicere, non quod illa sit vera, sed quod sit probabilis, et existat, aut saltem existere possit in intellectu alicujus viri prudentis, et periti [a], v. g. præmissa, ex qua deducitur dictamen ultimum, quo dirigitur homo pingens die festo, non debet dicere hanc propositionem, *pingere die festo non est servile*, esse veram, sed tantum dicere debet illam esse probabilem, ita ut merito illi assentiri possit vir prudens, et peritus, quod omnino certum est.

[a] Audistin? *inquit Concina l. c. p.* 645. non debes curare, quod opinio sit vera; de veritate nil tibi curandum. Illuc tendant studia tua, ut scias, talem opinionem existere, vel saltem potuisse existere in mente viri prudentis, puta, Dianæ etc. *Nec ista puduit Theologum objicere? Ostendit La-Croix num.* 305. *ultimum dictamen deduci debere a duabus* omnino certis *præmissis: porro quum veritas opinionis probabilis sit tantum probabilis, ait, hanc in præmissis non debere adfirmari, alias præmissa non esset certa, sed solum probabilis, sicut solum probabilis est ipsa veritas. Ergo curandum non est, quod opinio sit vera? ergo de veritate nil curandum? Quæ isthæc consecutio? seu potius quam ob rem? In practico dictamine efformando, quod locus veritati opinionis non sit, sed solum ejus probabilitati, quid mirum? quid absurdum? Sit tibi probandum, Religionem Catholicam esse evidenter credibilem, atque credendum; numquid probabis, eam esse evidenter veram? Haud certe, præsertim quum non desint Catholici, qui id negent, etsi omnes defendunt, Religionem nostram esse evidenter credibilem. Quod si dixero,* non debes ergo curare, quod Religio sit vera; de veritate nil tibi curandum, *ridebor, mihique respondebitur, curandam maxime veritatem, sed non de ea hic agi; hic agi solum de evidenti credibilitate.*

§ 5. Quia hoc ultimum dictamen ita se reflectit supra opinionem probabilem, ideo dicitur reflexum, et hoc modo formatur: quod prudenter judico mihi hic, et nunc licere, certum est mihi hic, et nunc licere, sed prudenter judico mihi hic, et nunc die festo licere pingere; ergo certum est mihi hic et nunc die festo licere pingere. *Major* est certa: quia actus prudentiæ, non potest esse regula actionis illicitæ; *Minor* etiam est certa, nam quod judico ex gravi motivo, hoc prudenter judico, ideo enim dicitur grave, quia dignum est prudente assensu, sed hoc judico ex gravi motivo, cum sit probabile; ergo. *Conf.* quia hoc prudenter judico, quod judicant viri gravissimi, et periti, qui utique semper habent grave motivum, sed viri gravissimi, et periti judicant mihi hic et nunc die festo licere pingere; ergo. Simili modo potest procedi in aliis materiis. In idem recidit, si ita formetur: licita est mihi omnis actio, quam post idoneum examen prudenter judico non esse prohibitam atqui ego post idoneum examen prudenter judico, hanc vel illam actionem mihi non esse prohibitam, quia pro hoc judicio habeo grave motivum; ergo. Item sic formari potest: quod viri prudentes dicunt esse licitum, quodque rationes gravis momenti suadent esse licitum, hoc prudenter judico esse licitum, sed viri prudentes dicunt hoc, vel illud esse licitum, idque etiam suadent rationes gravis momenti; ergo. Denique potest etiam sic formari; quod probabilius est mihi licere, quam non licere, hoc prudenter judico mihi licere, sed probabilius est mihi licere operari secundum illam probabilem sententiam, quam non licere, ergo prudenter

judico hoc mihi licere. *Major* est, etiam apud adversarios, indubitata; *Minor* etiam constat ex dictis a n. 298.

8 §. 6. Quando aliquis operatur secundum opinionem probabilem, non est opus, ut ad longum, et dialectice sibi formet hos discursus sed hoc ipso, quod sciat se operari juxta opinionem probabilem, habebit virtualiter, et sufficienter sibi formabit hoc dictamen, practice judicando sibi hic et nunc licere talem operationem : ideo autem opus fuit ita longum exponere, ut clare videant omnes, quod operans secundum probabilem, operetur ex dictamine conscientiæ certo.

9 §. 7. *Objic.* 1. Ultimum illud dictamen fundatur in opinione tantum probabili, sed actus certus non potest fundari in incerto ; ergo. *Resp.* Actus certus non potest fundari in incerto tanquam præmisso, vel affirmato tanquam vero, conc. in incerto tanquam prævio tantum et affirmato existere, neg. nec repugnat actum perfectiorem fundari in imperfectiore, nam in apprehentione fundatur judicium, quod tamen perfectius est.

0 *Inst.* Quod est verum tantum ex suppositione falsa, hoc absolute est falsum, sed dictamen ultimum fundatum in opinione probabili reipsa falsa, est tantum verum ex suppositione falsa ; ergo. *Resp.* neg. min. nam dictamen ultimum non supponit opinionem directam esse veram, sed tantum supponit existere, aut posse prudenter existere, quæ est certissima.

1 *Objic.* Quod probabile est esse illicitum, hoc non potest dici esse certo licitum, sed quomodocumque formetur judicium practicum, v. g. circa hoc, quod liceat pingere die festo, tamen manet, probabile quod pingere die festo sit illicitum, cum probabile, quod maneat quod pingere sit servile ; ergo quomodocumque formetur judicium practicum, nunquam certum erit quod pingere die festo sit licitum. *Resp.* 1. Idem argumentum valet, etiam si opinio afferens licitum esse sit probabilior, hinc *Resp.* 2. Quod ex vi judicii directi est probabile esse licitum, hoc non potest dici esse certo licitum, ex vi similis judicii directi, conc. ex vi judicii reflexi, neg. maj. et simili dist. min. neg. cons.

2 *Inst.* 1. Judicium reflexum non potest afferre judicio directo ullam certitudinem, ergo intellectus perget formidare uti ante. *Resp.* Ergo intellectus perget aut potius perget formidare præcise ex vi judicii directi, id est, posset formidare, si illud solum adesset, conc. habito semel judicio reflexo neg. cons. quia licet motiva judicii directi sint, et manent fallibilia, tamen motiva judicii reflexi sunt certa, judicium enim reflexum sic dicit : quamvis sit, et maneat tantum probabile, quod pingere die festo sit illicitum, tamen quia etiam probabile est esse licitum, lex prohibens pingere non est certa, nec nobis satis promulgata, hinc eam invincibiliter ignoro, et ideo contra certo possidet libertas mea, maxime cum probabilius sit licere sequi opinionem probabilem relicta probabiliore, ergo hic et nunc prudenter judico mihi licere pingere : ubi vides. 1. quod propter novas circumstantias, et nova motiva judicium reflexum sit certius, quam directum, 2. quod motiva reflexa dent certitudimen, non opinioni directæ, hæc enim manet tantum probabilis, sed soli judicio reflexo, ac usui illius opinionis probabilis : sicut si Medicus dieat : *iste ægrotus non tenetur audire Sacrum die festo*, propositio illa directa est tantum probabilis, ista tamen reflexa, qua ægrotus dirigitur, *qui sequitur prudens consilium Medici, non peccat*, est certa : item propositio illa S. Thomæ, *non est obligatio confitendi statim post commissum peccatum*, est tantum probabilis, et tamen istæ reflexæ, *quod omnibus rite expensis docet S. Thom. velut practice probabile, est certo licitum, sed non esse obligationem statim confitendi post commissum peccatum, docet S. Thom. omnibus rite expensis velut practice probabile, ergo non statim confiteri est certo licitum*, sunt certæ. Vide dicenda n. 348.

Inst. 2. Si ex hoc, quod probabile sit esse 313
licitum pingere die festo, inferri possit dictamen, quod hoc sit licitum, ergo similiter ex eo, quod probabile sit esse licitum pingere die festo, etiam inferri poterit dictamen certum, quod hoc sit illicitum sed hoc est falsum, quia hæc duo dictamina sibi directe opponuntur ; ergo. *Conf.* nam nos sic argumentamur : probabiliter putans aliquid licere, certo potest illud facere, sed ego probabiliter puto licere, pingere die festo, ergo certo possum pingere die festo : a contrario etiam sic argumentor : probabiliter putans aliquid non licere certo non potest facere, sed tu probabiliter putas non licere pingere die festo : ergo tu certo potes pingere die festo.

Resp. 1. Carden. *in* 1. *cristi d.* 15. *num.* 314
252. eum, qui judicat duas contradictorias esse probabiles, posse inferre talia diversa dictamina practica omnino certa ex diversis præmissis, prout volet, neque illa sibi contradicere

quia non sunt secundum idem, respiciunt enim diversas præmissas, et unum dicit, certum est mihi non licere, si me fundem in his præmissis; alterum dicit, certum est mihi licere,
351 si me fundem in istis aliis præmissis: si autem loquamur absolute, Resp. neg. seq. maj. nam To *illicitum* fundat negationem, quæ negat omnia, et significat non esse licitum, adeoque dicit nullum esse motivum grave pro eo, quod sit licitum, quod falsum est; e contra To *licitum*, est quid positivum, ad quod sufficit esse pro hoc grave motivum quam vis etiam pro opposito sit simile, aut etiam
316 majus; unde ad *Conf.* nego tuam maj. a contrario, sic enim a pari argumentor; probabiliter putans rem esse suam, potest retinere, sed possidens putat probabiliter rem esse suam, ergo possidens potest retinere, et tamen non valet e contrario: probabiliter putans rem non esse suam, non potest retinere, sed possidens probabiliter putat rem non esse suam, ergo non potest retinere, si vis, distinguo: probabiliter putans non licere, certo non potest facere, ex vi hujus judicii, quo judicat non licere, etsi aliunde non habeat motivum judicandi, quod liceat, conc. ex vi alterius judicii, aut motivi, quo judicet, aut judicare possit licere, neg. maj. et similiter dist. min. neg. cons.

317 *Inst.* 3. Si ille bene agit, qui agit probabiliter honestum, ergo ille male agit, qui agit probabiliter inhonestum, valet enim regula contradictoriarum, *Ab opposito consequentis valet ad oppositum antecedentis*, Resp. 1. Ergo similiter male agit, qui sequitur probabiliorem, quia agit probabiliter inhonestum. Resp. 2. neg. cons. regula illa non tenet, nisi a contradictorie opposito consequentis arguatur ad contradictorie oppositum antecedentis, item non valet, nisi quando unus terminus est antecedens respectu alterius: jam vero patet, quod probabiliter honestum non sit contradictiore oppositum probabiliter inhonesto, cum utrumque sit quid positivum; item patet, quod neuter ex his terminis sit antecedens respectu alterius, neuter enim inferri potest ex altero, ergo evidens est illam regulam hic non habere locum; mirorque a quodam Viro docto id mihi objectum esse; a pari enim dicam, honeste agit, qui sequitur consilia Christi, qui non ducit uxorem, etc. ergo ille inhoneste agit, qui non sequitur consilia Christi, qui ducit uxorem. E contra valet, si est homo, est animal, ergo si non est animal, non est homo; qui nempe homo est antecedens respectu animalis, et non animal est contradictorie oppositum animali, ideoque valet a negato animali ad contradictorie oppositum homini, quod est non homo.

Q. 44. *Quænam præterea sint argumenta rigidæ sententiæ, et quomodo solvantur?* R. sunt multa, licet parum efficacia; nullum tamen præteribo, ne videar declinare aliquam difficultatem. 31

Objic. 1. Auctoritas videtur esse major pro sententia rigida, nam nulli SS. PP. faciunt mentionem de licito usu probabilitatis, e contra favent rigidæ; uti late deducit Gonzal. *d.* 13. *c.* §. 1. et 2. 31

S. August. contra Academ. l. 3. c. 6. late confutat hoc illorum axioma, *Cum agit quisque quod ei videtur probabile, nec peccat, nec errat.* Possunt plura ex S. August. videri apud Gonz. §. 3. maxime autem apud Eliz. *l.* 7. *q.* 1.

S. Thom. *quodl.* 8. *q.* 6. *art.* 13. ait peccare operantem, si dubitetur, an si vera sententia. secundum quam operatur S. Bonav. apud Gonz. §. 4. similia habet.

Pro rigida sententia sunt Cardinales Caj. Laurea. Bellar. Agujer, Pallav. qui duo postremi sententiam benignam, re melius discussa, deseruerunt : pro eadem nunc sunt Cardinales, aliique in Congregationibus Romanis; similiter Episcopi Galliæ in variis Synodis præscripserunt usum illimitatum sententiæ minus probabilis, uti testatur Mervisius.

Tenendam esse rigidam decreverunt in Capitulis generalibus Ordines Theatinorum, et Dominicanorum : eamdem tenent plerique ex Ordine Augustiniano.

Sententia benigna inaudita est usque ad finem sæculi decimi-quinti, in quo L. Lopez probabilista *in instr. consc. c.* 120. ait : scio communem esse sententiam Sot. Cordub. etc. tenentium, non satis esse probabilem opinionem sequi; sed probabiliorem esse sectandam. Corduba autem, qui scripsit ann. 1569. dicit *l.* 2. *q.* 2. omnes Theologos convenire, quod debeamus sequi tutiorem probabiliorem.

Vasq. Salas, Sanch. pro primo Auctore, qui benignam docuerit, citant B. Medinam, qui scripsit anno 1579.

Amicus licet probabilista *T.* 3. *d.* 15. *n.* 45. fatetur omnes fere antiquos esse pro probabiliore.

Illicitum esse illum usum probabilium docent Mercor. Fagnan. Sinnih. Baron. Merend. Wendroc. Contens. Gonet, Jac. a S. Domi-

nico : e Soc. Jesu, jam ab anno 1679. Comit. Pilal. Rebell. Eliz. Gon. Munies, Taber. Daniels, Gomes, Erentherich, Gisbert, aliique : Ex aliis LD. Volpilier. *in Thom. Mor. T.* 1. *tr.* 2. *c.* 3 *art.* 1. Du-Hamel *de act. hum. l.* 2. *d.* 4. item alii Viri gravissimi etiamnum viventes. Esp. *p.* 2. *App.* quam post alia opera Theologica scripsit, *art.* 153. concludit, non esse licitum usum sententiæ certo, ac evidenter minus probabilis, videturque consentire Terill. *in Reg. morum q.* 1. n. 6. Camar. absolute tenet rigidam.

Resp. SS. PP. etiam non faciunt mentionem sequendæ probabilioris, sed de utroque silent, quia illis temporibus non erat mota illa controversia, sed omnes pro certo habebant licitum esse sequi quæcumque prudentia dictamina rationis, nec requirebant prudentiora, ut ostendit Carden. *in* 1. *crisi d.* 1. *c.* 6. sæpe per modum consilii dicunt præferenda tutiora, quæ tamen non semper sunt probabiliora ; quod si quandoque innuant præceptum de tutioribus, aut probabilioribus, intelligunt tunc, quando operans censet oppositum esse dubiæ, vel tenuis probabilitatis.

321 S. August. *l. c.* agit contra eos, qui, uti ipsemet refert *l.* 1. *Retract. cap.* 1. asserebant turpe esse viro sapienti errare, ideoque, cum omnia essent incerta, dicebant frustra in veritatem inquiri, nec debere quicquam directe judicari tanquam verum, vel falsum, sed in omnibus debere intellectum hærere suspensum : ad summum posse aliqua apprehendi, ut verisimilia, et hoc vocabant probabile secundum quod possent conformari omnes actiones nostræ, uti pluribus refert Elizar. §. 5. Benigna sententia tenet omnia opposita, nam dicit sapienti turpe non esse errare in probabilibus, dummodo ex gravi motivo procedat, inquirendum esse in veritatem, posse prudenter fieri assensum directum ad hanc, vel illam partem, ad operandum non sufficere talem reflexam apprehensionem probabilitatis sed requiri judicium certum de honestate actionis, etc. Videri potest Esp. *art.* 72. et *seqq.* et maxime Terill. *qu.* 25. ubi maxime ostendit sententiam benignam longissime abesse ab Academismo.

S. Tom. *loc. cit.* est potius pro benigna sententia, nam quærit, an sequens minus tutam peccet; et respondet, *vel dubitatur an sit vera sententia, et iterum peccat*, quia nempe cum dubio operatur non formata sibi conscientia ; *vel sine dubio operatur ex propria opinione, et non peccat*, ubi manifeste docet non peccari si operetur formando sibi conscientiam secundum opinionem suam, quamvis forte minus tutam, et similiter minus probabilem ; est enim par ratio, cum etiam secundum hanc possit sibi formare conscientiam, uti a num. 303. ostensum est. Plura circa S. Thom. videri possunt apud Terill. *de consc. qu.* 29. et de hoc ipso loco S. Thom. videri potest Ills. *tr.* 1. *d.* 1. *n.* 74.

S. Bonav. semper suadet tutiora, eos vero 322
arguit, qui procedunt, vel sine examine veritatis, vel sine dictamine practico certo, uti constabit perpendenti loca a Gonz. adducta.

Cajet. *in summa, verb. opinionis usus*, est 323
pro sententia benigna : Item Tolet. *in summa lib.* 3. *c.* 2. Bellarm. *ad opus. ad Episc. Theanensem* tantum dicit, si quis velit in tuto salutem collocare, debet omnino tutiorem partem sequi, etc. hoc autem æque pugnat contra probabiliorem, quæ sæpe est minus tuta : reipsa tantum vult, non esse procedendum cum conscientia vincibiliter erronea, vel ex probabilitate tantum tenui, sed tunc esse sequenda tutiora, quia formari non potest conscientia practica. Quod Palav. [a] satis est, quod benignam certo tenuerit, quam an retractarit, non constat, nam quod in litteris ad Eliz. dicat ignorantiam non reddere opus honestum, hoc æque est contra sententiam probabiliorem. Reliquis, si reipsa sunt pro rigida opponimus alios numero plures, uti constat ex dictis n. 369. eosque non minus prudentes vel doctos. Episcopi aliqui Galliæ quandoque faverunt Jansenistis, recte tamen proscripserunt illimitatum usum sententiæ probabilis, nam nec illum admittit sententia benigna : ut constabit ex qq. seqq.

[a] La gran flemma, che ci vuole per tollerare simili risposte. Tirso Gonzalez, Generale della Compagnia, il Nipote del Cardinale con publica Scrittura, l'Elizalda contemporaneo, il Camargo colle Stampe, attestano una tale ritrattazione, ed il P. La-Croix scrive, che della medesima non costa ? Hæc Historicus Probabilismi T. 1. p. 478. Quibus verbis liceat mihi pauca opponere ex libro hactenus inedito (qua de caussa non est hujus loci explicare) inscriptoque : Sei questioni di fatto sulla Storie del Probabilismo, e del Rigorismo *Hæc igitur ibi lego* quæst. 3. Quando si ritrattò il Pallavicini ? La maggior parte de Probabilioristi dice, cha dopo il decreto di Alessandro VII. fatto nel 1666. Ho detto la

maggior parte, perchè v'è chi per prova della Ritrattazione reca la lettera del Cardinale al P. Elizalda del 17. Maggio 1662. Ma stoltamente, perchè in quella lettera egli oltre alcune cose sopra l'ignoranza invincibile non fa altro, ch'esplicare qual sia la vera probabilità. Nota bensì lo Storico un suo sproposito. Vuol egli, che il Pallavicino solo dopo il 1666. siasi ritrattato. Dunque era Probabilista nel 1662. quando scrisse ad Elizalda : eppure egli ivi dice, che l'ignoranza invincibile, avvegnachè scusi dal peccato, non però meritorie non rende le opere che senza l'invincibile ignoranza sariano peccaminose. Non è dunque germe della pianta Probabilistica la doctrina spacciata da certo Anonimo impugnator del Lampridio, che l'ignoranza invincibile puo rendere oneste e meritorie anche le azioni si sua natura peccaminose, mentre anche un Probabilista e doctissimo Probabilista insegna il contrario. Corregga però lo storico questa sua animosa proposizione, che leggesi nel T. 1. p. 471. e tanto più, quanto io con buona pace dell'Elizalda, e del P. Niccolò Pallavicini (se questi Nipote fosse, o no, del Cardinale, non vuo quistionare ; v' è però chi ha su questo pretesto Nipotismo degli scrupoli, come l' autore della Giustificazione p. 88.) sostengo, che il Cardinale Sforza non mai mutasse opinione. Non faro torto nè al Gonzalez, nè al Camargo ; che questi quel solo riferiscono, che de altrui hanno inteso, o in altrui letto. Il testimonio dell' Elizalda, forioso Probabiliorista, emmi sospetto, e più ancora quello del Pallavicini, perchè testimonio di cosa al Generale Gonzalez oltrammodo grata in tempo, ch'egil per l'edizione del suo tomo seguita solo nel 1694. andava da ogni parte cercando puntelli. Ma checchessia di ciò, io sfido il P. Storico a sciormi quest' argomento. Egli attribuisce la rittrattazione del Cardinale al Decreto di Alessandro VII. che destò (son sue parole pag. 51.) come da un profondo sonno i più sapienti Probabilisti di quel tempo. Ma se altri furono da questo sonno desti, non lo su certamente, nè potè esserlo in Cardinale Pallavicini. Perchè ? Ascolti lo Storico parole di due Autori, a quali egli debbe tutta la fede ; dico di Monsignor Stefano Gradio, e del Prete Ballerini nella risposta alla prima lettera del Segneri. Dice dunque cosi il Prete sull' Autorità del Monsignore pag. 351. della seconda Edizione, *Egli* (Alessandro VII.) *era in punto di troncarla a fundo* (intende il Probabilismo, radice infetta di rilassate proposizioni (*con una distinta costituzione ; e fatto l'avrebbe, se il Cardinale Sforza Pallavicini... non ne lo avesse distolto con questa ragione, che tal punto eligeva an esame più maturo ; e se non l' avesse* (notisi bene) *consigliato a condannare frattanto altre proposizioni rilassative, come si fece*. Chieggo ora, come mai il decreto di Alessandro potesse muovere il Pallavicino a ritrattasi, se questi fu autore del Decreto, ed appunto a motivo, che il Papa, come (da ciò che si pretende) avrebbe voluto, non condannasse il Probabilismo ? Ma il fatto è, che si mutò. Sia così, ma non certamente per il Decreto. Passiam oltre. Se (qualunque fossene la ragione) si mutò, possibile, che al solo P. Elizalda desse l'incombenza di manifestarlo, o in confidenza al solo P. Niccolò spiegasse l' animo suo ? Era egli tanto lo scrivere questo suo nuovo persamento in una lettera, o in altro foglio ? Aggiungasi, che il Cardinale, giacchè avea dal condannare il Probabilismo trattenuto Alessandro, ove ricreduto si fosse, siccome piissimo, ch' egli era, e della Religione Cattolica zelantissimo, sarebbe corso dal Papa e manifestargli il cambiamento ; ed il Papa, il quale ci viene rappresentato a damnarlo tanto inchinevole, o ne avrebbe richiesta autentica fede, o anch'egli stesso ne lo avrebbe ad altri palesato, e con maggiore impegno avrebbe a diradicare questa maledetta radice, ripigliata la falce. Nulla di questo si fece. Nè tampoco sappiamo, che il Cardinale si ritrattasse alla sua morte, vicino a cui alla prezenza della dolente famiglia in tanie copiose laudi proruppe della Compagnia, et in si calde raccomandazioni, che non ad altri, ma desse a lui sede, il quale tanti anni in essa vivuto era, ed in morte conosceva verissimo ciò, che nel suo libro delle Vindicie avea provato, la Compagnia essere una santa Religione. Potrebb' esser però, che qualche tempo stess' egli su quest' argomento dubbioso, ed in un giorno, in cui nella sua mente prevalevano le ragioni antiprobabilistiche, ne avesse all' Elizalda, ed al P. Pallavicini monstrata la sua inchinazione; ma poi considerate meglio le ragioni, si fosse rimaso quel Probabilista, che sino allora era vivuto. Questo sia detto per non dare affotto all' Elizalda, ed al. P. Niccolò Pallavicini una mentita. *Hæc ex autographo libro, qui apud me diligentissime servatur, usui aliquando futurus, si controversia isthæc minime deferveat.*

Addenda autem in eamdem rem pauca contra Tetuzzium. Objicit hic epist. 14. T. 12. pag.

141. *duarum epistolarum Pallavicini ad Elizaldam lacinias, in quibus Elizaldæ consilium de materie probabilitatis illustranda laudat Pallavicinus, concedit, ut sua pro Probabilismo argumenta impugnentur, optat videre illius hac super re speculationes, quas solidas futuras affirmat. Verum quid ex ejusmodi formulis colligi possit? Similia leges in epistolis Cardinalis Bonæ ad Mabillonium in ea, quæ inter ipsas vertebatur, de azymo, et fermentato disputatione; neque propterea sanus quispiam hinc arguet, Bonam Mabillonii sententiam fuisse tandem amplexum. Nimirum id honesti hominis est, ac veritatis studiosi cupere, ut ab ingenioso Viro quæstio aliqua pro dignitate tractetur, animumque ita comparatum habere, ut quæ nos gravia esse arbitramur pro quapiam sententia fundamenta, non pudeat levia ab alio demonstrari.*

Ordinum istorum decreta [a] plus non evincunt, quam quod eo tempore prævaluerint suffragia pro rigida sententia, per quod nunc minor accedit Auctoritas, si Ordinum illorum Professores eamdem teneant, non tenent ex obligatione; nec eam, quam alii, habent libertatem sentiendi : e contra benignam tenent ex aliis Ordinibus numero longe plures, nec sapientia inferiores, et cum libertate dicendi, quod sentiunt.

[a] *Mira invenias* T. 1. hist. Probab. p. 395. *super hanc Theologi Nostri propositione. At historici illius declamationibus missis, nemo prudens negarit, eos, qui ex aliorum imperio quamquam tuentur opinionem, ita animo comparatos esse oportere, ut etsi falsam putarent ipsi, illam tamen defenderent, ne iniquius haberentur. Quamobrem infirmior est ejusmodi hominum auctoritas, qui quid revera sentiant ipsi, afferre in medium non audent, suoque relicti arbitrio in oppositam plane sententiam fortassis abirent.*

Etiam usque ad ea tempora inaudita est defensio sententiæ rigidæ. Terill. *de consc. q.* 22. *a n.* 41. adducit plures, qui benignam docuerunt ante. ducentos, trecentos, et quadringentos annos, et a nu. 183. ostendit jam ab initio Ecclesiæ fuisse in praxi : quod eamdem tenuerint antiqui, testatur, S. Anton. *p.* 1. *tit.* 3. *c.* 10. ubi ait, *Ex responsis, quæ videntur data ab Alberto M., habetur, quod frater simplex, vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis, quamcumque opinionem voluerit. dummodo alicujus Doctoris magni opinionem sequatur;* citatque pro eadem sententia Hostien. August. Raym. Petrum de Palude, Goffrid de Fontibus, utique antiquos. Similiter Sotus *de just. l.* 6. *q.* 1. *art.* 6. ait; *quando sunt opiniones probabiles inter graves DD., utrum sequaris, in tuto habes conscientiam.* Si Corduba recte inspiciatur, stat pro tutiore etiam contra probabiliorem, unde nimium dicit, uti ostendetur a n. 478. Terill. tamen *in Reg. q.* 67. *n.* 28. putat eum velle, quod tota apparentia rationum, tam ex principiis reflexis, quam directis debeat esse probabilior, quod etiam dicit sententia benigna.

Vasq. fatetur benignam diu ante in scholis 326
communem fuisse, nam citati eam tenuerunt. Item Salonius, et P. Nav. dicentes esse communem, uti notat Desch. *in qu. facti cap.* 7. Eamdem ante ducentos, et plures annos expresse tenuit Nider pro ea citans S. Th. Altisiod. Humb. et alios, uti refert Desch. *cap.* 8. Terill, autem *q.* 12. ostendit, quod, et fatetur Eliz. jam ab initio Ecclesiæ fuisse apud sapientes, et probos viros praxim etiam consulendi secundum sententiam benignam.

Quod Amicus dicit, merito negant plurimi 327
alii sapientissimi viri, ut constat ex dictis.

Auctores reliqui pro rigida citati plane inter se dissentiunt, et nec unus convenit cum altero, uti de multis ostendit Cardenas. *d.* 56. *a n.* 735. de reliquis patebit legenti ipsos : multi etiam non satis intelligunt principia sententiæ benignæ, uti ostendit Carden. *a n.* 914. aut certe distimulant vim argumentorum illius. Quod autem singulos attinet, Mercor. relabitur in sententiam benignam, uti ostendunt Carden *n.* 738. et Desch. *post. c.* 8. *in append.* nam, dicit licere sequi minus probabilem in quibusdam casibus speciatim ob motiva extrinseca, uti est auctoritas DD., exempla majorum, præsumptiones, titulus possessionis, consuetudo, tolerantia approbativa Superiorum in lege humana, etc. Fagn. fatetur se non studuisse Theologiæ, hinc Carden. *d.* 57. *n.* 92. dicit nihil fuisse versatum in Theologicis, Sinnich. et Baron. pleni sunt convitiis, sicque ostendunt se non ratione, sed passione motos : et observavi ego sepe in lectione Auctorum, quod qui convitiis, calumniis, aculeatis verbis utuntur, minus intelligant, et sic scribant, quia destituuntur argumentis : *Nimium debiles sunt argumentationes,* inquit recte Card. *in præfat. ad.* 3. *p. crisi, quæ ad sui confirmationem indigent maledictis* : et Carm. *in severa argum. methodo p.* 1. *d.* 4. ait *ad dicteria recurritur, cum de principali causa desperatur* : estque notum omnibus, quod quo sapientiores, doctoresque sunt

Auctores, tanto modestius scribant. Merendæ liber est Romæ prohibitus. Wendrochii liber est damnatus ab Episcopis multis Galliæ, et a DD. Parisiensibus, tanquam plenus hæresi Janseniana, et maledictis. Contensonus etiam raptus est impetu, sententiam enim benignam vocat errorem intolerabilem, ab Ecclesia confingendum potius, quam sententias Jansenii. Gonet etiam fertur impetu, cum amaritie nimia in Auctores benignæ sententiæ; adhuc impetuosius rapitur Jacobus a S. Dominico, sententiam benignam vocans artem peccandi fucatam, quæ sinat quemque ad arbitrium vivere, nulla habita ratione legis, vel consideratione finis ultimi; quæ stet pro lucro, commodo, voluptate etc. affingit præterea benignæ sententiæ plurima absurda, unde non videtur percepisse ejus principia, uti evidenter ostendit Card. *d.* 55. 56. Comit. Theologiam [a] non docuit, unde, et minoris auctoritatis est, uti nec docuit Philaletus a Superioribus prohibitus suum (est Andreas Blancus) aut Societatis nomen [b] libro suo præfigere, uti de utroque testatur Esp. *art.* 235. Rebell. *in loco*, quem pro se citant Adversarii, *de just.* 1. *p. l.* 3. *q.* 5. agit de Judicibus, quos etiam dicemus lib. 4. n. 1480. debere sequi probabiliorem. Eliz. fere contra omnes docet nequidem sententiam probabiliorem esse regulam operationis honestæ, sed solam sententiam veram, quam in moralibus semper inveniri posse contendit, ac proinde cum sit singularis, non est audiendus, uti recte Terill. *in Req. q.* 49. *asseri.* 3. *ubi q.* 68. *n.* 1. addit, se nullum librum Auctoris Catholici unquam legisse, in quo tam parum veritatis invenerit. Esp. ubique, et directe *art.* 156. concludit licere sequi opinionem minus probabilem, et minus tutam, si excessus verisimilitudinis in parte opposita non sit manifestus, et omnino indubitatus ipsi operanti, quod n. 152. fassus erat raro contingere, quia non solent, nec possunt homines assensu absoluto, ita facile judicare hanc, vel illam partem esse evidenter verisimiliorem. Camargo nimis præfidenter loquitur ubique ferme dicens se demonstrare, cum revera non demonstret, et ubi minus rationis habet, ubi utitur majore strepitu, artificio, et contentione verborum, plane similis Elizal. cujus doctrinam sectatur. Etiam per totum nimiis convitiis persequitur probabilismum, quem cum necdum reprobarit Ecclesia, Innoc. XI. vetuit censurari; unde querelæ, quas *p.* 1. *l.* 2. *cantr.* 3. *a n.* 163. affert contra acrimoniam cujusdam Probabilistæ, recidunt in ipsum. Petit quidem in conclusione par. 1. ut Lector repetat partis illius lectionem, eo quod prima vice *cæcus* legerit, sed non video, qua id ratione dicat, nam, quod *videns* legerim, colliget ex illis, quæ in decursu dixi, et dicam.

[a] *Hic in laudes Comitoli excurrit historicus* Probabilismi, *ut la-Croixium erroris arguat. Equidem non negaverim, Comitolum tum elegantia sermonis, cum rerum, sententiarumque delectu pluris faciendum, quam quibusdam Casuistis Escobarios, idque genus libros tractare assuetis visum fuerit. At in Theologicis rebus majoris certe auctoritatis futurum fuisse Comitolum, si Theologiam docuisset (quod unum La-Croixius affirmat) nemo quoque inficiabitur; non quod Theologus, isque præstantissimus esse nequeat, qui Theologiam nequaquam docuerit; sed quod in quibuslibet facultatibus eos ceteris anteferre consueverimus, qui illas professi sunt.*

[b] Di questo testo si servono i nimici della Compagnia per provare da lei protetto il Probabilismo. *Ita historicus* T. 1. *p.* 480. *At quis insaniam non doleat horumce Societatis inimicorum? qui minime animadvertant, optimo consilio factum ab ejus Præpositis, ne Blanchus inscripto Societatis nomine librum suum ederet, quo tempore in scholis universis Probabilismus docebatur? Ne quod Societas Probabilismum veluti suum tueretur, prohibitus fuit Blanchus librum illum Societatis nomine prænotato evulgare; sed ne Probabilistarum, qui Theologiam Moralem uni tradebant, iras in se Societas inconsulto cieret. Mi bone! si ex Probabiliorismi odio Societas Blanchum certis finibus continuisset, cur librum edi non vetuisset.*

Reliquis opponimus alios innumeros, qui 31
antechac docuerunt, item qui adhuc dum docent benignam, ita ut certum sit esse numero plures, nec auctoritate minores; et licet aliqui in quibusdam circumstantiis, vel explicatione disconveniant, tamen conveniunt in substantia, quod liceat sequi probabilem relicta probabiliore.

Hinc Camargo in proloquio partis 1. frustra se fatigat in congerendis Auctorum textibus sententiæ suæ faventibus, nam iidem Auctores, quos citavimus, alibi clare stant pro nostra, unde plus non evincent, quam eos, vel docuisse contradictoria, vel mutasse aliquando sententiam, vel utramque docuisse velut probabilem, et pro his, aut illis circumstantiis respondisse secundum utramque, uti notabo n. 373.

Inst. S. Thom. 2. 2. *qu.* 53. *art.* 5. ait, *Ad* 32
imprudentiam pertinet desistere a meliori, ergo

etiam sequi minus probabilia. R. Tantum vult esse minoris prudentiæ, aut si desistatur sine prudente motivo, alioqui positiva imprudentia foret non sequi tutissima, item non sequi consilia Evangelica, et summe perfecta, quod patet esse falsum.

330 *Objic.* 2. Christus dicit, *Ego sum veritas*, et non dicit ego sum probabilitas, ergo non licet operari secundum opinionem probabilem, ita Sinnich. et Conf. ex Aristot. 1. *Ethicor. c.* 4. ubi ait, *Veritatem debemus inquirere, et sequi, quantum possumus*. Huc etiam facit illud S. Chrysost. *hom.* 13. *in Epistol.* 2. *ad Corint. Ne igitur multorum opiniones habeamus, sed res ipsas inquiramus* : Item *Auctoris* operis imperf. apud Eliz. *l.* 8. *q.* 9. § 7. *Si vestimentum empturus, unum gyras negotiatorem, et alterum, et ubi meliores vestes inveneris, et viliori pretio, ab illo comparas, an non oportet populum circumire omnes DD. et inquirere, ubi sincere veritas Christi venumdatur, et ubi corrupta, et veriorem eligere plusquam vestimentum ?* hinc dicit Eliz. *l.* 6. *q.* 10. totam bonitatem alicujus Doctoris, claudi illis verbis, *Magister, scimus, quia verax es*, ergo sola standum veritate in moralibus. *Resp.* 1. Christus dicit, *Ego sum veritas* et non dicit, ego sum major probabilitas, neque dicit, ego sum ignorantia invincibilis : ergo non licet operari secundum opinionem probabiliorem, neque ex ignorantia invincibili, quod tamen negant Adversarii. *Resp.* 2. neg. cons. quia veritas potest attingi etiam per probabilem. *Ad conf.* Admittimus inquirendam esse veritatem, et si inveniatur operandum esse secundum illam ubi autem inveniri non potest, et pro utraque parte est probabilitas, nulla lex vetat operari secundum alterutram, quia in utraque potest esse veritas[a] quam si operando non attingamus, per accidens est, et excusat error invincibilis. Videri potest Terilll. *qu.* 53.

[a] *Paradoxon omnibus inauditum isthæc sunt Concinæ* T. 2. app. p. 646., *inquit enim Tullius* lib. de nat. Deor. Opiniones quum tam variæ sint, tamque inter se dissidentes; alterum fieri profecto potest, ut earum nulla; alterum certe non potest, ut plus una vera sit. *Sed majus paradoxon videtur mihi, Theologiæ Christianæ auctorem in Logicorum principiis adeo peregrinum se ostendere, ut nesciat, non posse quidem veritatem esse in utraque contradictionis parte* collective, *ut simul utraque vera sit; posse tamen esse disjunctive, quatenus ex duabus contradictoriis alterutram esse veram necessum est. At quum quoad nos disjunctio ejusmodi in eadem non determinata sit, sed confusa, neque enim hanc potius, quam illam propositionem definite veram esse constat, ideo La-Croixii argumento sua omnis vis stat.*

Inst. 1. Probabilitas est æqualiter indiffe- 331
rens ad verum, et falsum, ergo qui eam sequitur, non curat veritatem, et æquivalenter dicit, *Volo die festo pingere, sive sit servile, sive non*, ita *Alfaro*. *Resp.* 1. Etiam probabilitas, et ignorantia invincibilis sunt æqualiter indifferentes ad verum, et falsum in se, nec juvat major apparentia, quia, et illa sæpe cum falsitate conjuncta est. *Resp.* 2. neg. antec. cujus oppositum demonstratum est n. 101. et hoc ipsum magis explicabitur n. 357. *Resp.* 3. Dato antec. neg. cons. in veritatem enim serio inquisivit, quam cum hic et nunc impossibile sit reperire, acquiescit in probabilitate judicii directi, et inde format judicium reflexum certum, quo non dicit, volo pingere, sive sit, sive non sit servile, sed, *volo pingere, quia nescio, quod sit servile, et probabiliter judico non esse servile, ideoque resolvo non esse legem, quæ me obliget ad non pingendum*. Quod præterea addit *Alfaro*, solvetur n. 396.

Inst. 2. Saltem talis homo pro regula actio- 332
num suarum non habet legem æternam, quia per errorem contra illam agit, ut suppono, ergo pro regula habet probabilitatem. *Resp.* 1. Idem valet contra illum, qui operatur secundum probabiliorem ex errore invincibili. *Resp.* 2. Pro regula actionum suarum non habet legem æternam positive præceptivam, c. permissivam, n. lex enim æterna, et voluntas Dei permittit fieri, quidquid invincibiliter ignoramus esse prohibitum, et probabiliter putamus non esse prohibitum: neque ideo probabilitas est nostra regula operandi, sed primaria regula est voluntas Dei saltem permittens; secundaria autem applicans primam est ultimum dictamem practicum certo verum, formatum secundum illam probabilitatem præsuppositam, attamen ex aliis motivis, et circumstantiis, uti explicatum est n. 312. et vide adhuc dicenda n. 339.

Objiic. 3. Varios Canones, v. g. Eugen. 333
Papa, Cap. *Juvenis, de Sponsalibus*, ait, *In his. quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*, ergo sequendum est hoc, quod est probabilius. R. Ad hunc, et similes textus, qui æqualiter pugnant pro obligatione sequendi tutiora, respondebitur n. 490.

Objic. 4. Operans cum dubio negativo de 334

honestate suæ actionis, peccat, ergo multo magis peccat operans cum judicio probabiliore, quod sua actio sit illicita, hoc enim judicium est plus, quam dubium negativum, ita Gonz. *Resp.* 1. Ergo etiam peccat operans cum judicio probabili, quod sua actio sit illicita, hoc enim judicium etiam est plus, quam dubium negativum. *Resp.* 2. neg. cons. quia cum judicio illo probabiliore, quod actio sit illicita, stat judicium, vel saltem motivum probabile, quod sit licita : quo supposito prudenter formatur conscientia, secundum dicta a n. 303. E contra si sit dubium negativum, nullum est judicium, vel motivum prudens judicandi actionem esse licitam, ergo deest fundamentum pro formanda conscientia de honestate actionis.

335 *Inst.* 1. Quando judicium speculativum est dubium. practicum etiam est dubium, sed operans secundum probabilem habet judicium speculativum dubium, ergo etiam practicum, ergo ultimum illius dictamen non est certum, ita Gonz. *d.* 7. §. 10. *R.* 1. Idem valet contra operantem secundum probabiliorem, nam judicium probabilius speculativum etiam est incertum, et dubium. *Resp.* 2. n. maj. superveniunt enim omnes rationes reflexæ pro formando judicio practico certo, uti dictum est n, 312.

336 *Inst.* 2. Ergo constitutus in dubio, an die festo liceat pingere, licite pinget ex vi hujus dubii, quamvis nullum sibi dictamen formet, ita Gonz. *n.* 81. *R.* 1. Idem valet, si quis operetur secundum probabiliorem. *Resp.* 2. neg. seq. nam non operaretur *ex fide*, nec haberet dictamen certum conscientiæ, quo dirigeretur. Notat tamen Terill. *de cons. q.* 23. *n.* 31. *et in Reg. qu.* 54. *nu.* 8. talem non peccaturum contra directam legem non pingendi, cum hæc illi sit incerta, et forte non detur, sed tantum contra legem reflexam de non operando in dubio legis, nisi dubium propter rationem saltem probabilem deponatur, et formetur dictamen reflexum de honestate operationis.

337 *Inst.* 3. Motivum probabilius elidit probabile, ergo non manet motivum prudens judicandi, quod actio sit licita, ergo pure negative dubitat de honestate actionis. *Prob. antec.* nam si motivum A, habeat probabilitatem ut sex, et motivum B, ut tria, quantum est pro veritate motivi A, tantumdem est pro falsitate motivi B, ergo motivum B nihil retinet probabilitatis pro veritate. R. neg. ant. cujus prob. dist. quantum datur pro veritate motivi A, tantumdem datur pro falsitate motivi B, cum aliqua certitudine ex hac, aut illa parte, neg. semper cum incertitudine utrimque conc. ant. et neg. utramque cons. cum enim motivum A non sit certo, sed probabiliter tantum connexum cum veritate, est et manet tantum probabile; probabilitas autem una non elidit probabilitatem oppositam, sed tantum certitudo, uti dictum est a num. 261.

Objict. 5. Operans secundum minus pro- 338
babilem non est certus se eligere rem licitam, ergo non est certus se licite operari, ita Baron. Addit Auctor Synopsis n. 120. nemo potest esse certus, quod non peccet hoc faciendo, nisi sit certus, quod per hoc non agat contra voluntatem, et legem Dei, sed sequens minus probabilem non est de hoc certus, consequenter dicit, *etsi probabilius sit, quod Deus nolit hoc a me fieri, ego tamen volo facere. R. ad.* 1. idem valere contra operantem ex probabiliore, hinc dist. antec. non est certus se eligere rem in se, et materialiter licitam, conc. (neque hoc requiritur, quia ubi utrimque est probabilitas, impossibile est hoc resciri) non est certus se eligere rem hic et nunc formaliter licitam eligi, n. vel subdist, non est de hoc certus, ex vi judicii directi tantum probabilis, conc. ex vi judicii reflexi, et motivorum ejus neg. antec. et cons. Vide dicta *num.* 332, et 312. *Resp. ad.* 2. non esse quidem certum, quod non agit contra legem Dei primariam, et per se (neque hoc requiritur, cum resciri non possit, an actio sit reipsa prohibita necne) esse tamen certum, se non agere contra, sed agere secundum legem Dei secundariam per accidens obligantem, vel saltem permissivam, secundum ibidem dicta *n.* 332. Unde sic dicit: *quamvis probabilius sit, quod Deus id nolit, tamen quia etiam est probabile, quod velit, vel saltem permittat, et quia Deus me nullibi obligat ad sequendum hoc, quod est probabilius, hinc volo hoc facere, non facturus, si scirem Deum id nolle.*

Camargo *l.* 1. *contr.* 10. acerrime pugnat 339
contra legem illam secundarium, aut permittentem Dei, sed omnia ipsius argumenta retorquentur in casu opinionis probabilioris, aut etiam probabilissimæ reipsa falsæ : operatio enim in his casibus non est conformis voluntati absolutæ, et antecedenti Dei, uti certum est, et tamen est licita, ut ipsi fatentur, ergo est conformis alicui alteri Dei voluntati per accidens, et saltem permittenti. Quæ opponit solvuntur ex dictis *n.* 29. *et* 47. et maxime a

n. 14. nam ipse cogitur negare actionem illam esse honestam, quæ procedit ex conscientia invincibiliter erronea dictante esse honestissimam, aut etiam obligatoriam. Præterea nos non negamus, (an neget Terill. nil ad nos) quod mendacium prolatum ex errore invincibili, quod liceat, sit materialiter malum, et oppositum legi æternæ Dei per se, et antecedenti, nam hoc diximus *n.* 279. et fatemur legem illam antecedentem semper manere immutatam, sed dicimus suspendi obligationem proximam illius legis, eo quod hic et nunc non applicetur nobis per cognitionem malitiæ, quæ est in mendacio; cujus tamen cognitionis defectus cum sit inculpabilis, et existens ejus loco error sit invincibilis, mendacium non potest esse formaliter, sed tantum materialiter oppositum legi æternæ, et antecedenti Dei, uti constabit ex dicendis *l.* 15. *a n.* 15. *et* 25. sed in istis circumstantiis est formaliter licitum, ergo necessario debet esse in Deo alia lex æterna per accidens, et saltem permittens, cui conformetur volitio mendacii. Denique admittendam esse in Deo aliquam voluntatem per accidens, nostro modo loquendi, et consequentem, videtur manifestum: nam si Titius hac occasione eligatur in Papam, quia Sempronius formaliter odit Cajum, qui alioqui debite, et juste fuisset eligendus, voluntas Dei antecedens, et per se erat, ut Cajus esset Papa, nunc autem ex suppositione malitiæ Sempronii, voluntas Dei consequens, et per accidens est, ut Titius sit Papa, ideoque Christus confert Titio jurisdictionem, et potestatem in totam Ecclesiam; ergo. His observatis prorsus inania sunt argumenta, quæ, si ullibi, hic concionatorie proponit Camargo per paginas 48. in folio. Legatur a n. 224. ubi fertur impetuose, sed nos non tangit.

Urget a n. 144. Opinio probabilis fundabit legem illam consequentem Dei, et etiam ultimum dictamen practicum, ergo opinio probabilis erit regula objectiva honestatis formalis, non subordinata ulli alteri regulæ objectivæ, sed omnino prima, et independens, nam, saltem si sit falsa, non subordinatur legi Dei antecedenti, uti patet; sed nec consequenti, nam lex consequens est posterior, suo modo, et fundatur in illa opinione probabili: Deus enim per accidens hoc permittit ex suppositione opinionis probabilis, uti dicitis, ergo opinio probabilis erit regula objectiva prima, et absoluta, subordinata solis nostris erroribus. *Resp.* 1. Idem valet in casu, quo quis operatur ex opinione probabiliore, aut etiam probabilissima falsa, uti patet applicanti terminos. *Resp.* 2. Opinio probabilis dici potest fundare ultimum dictamen, hoc sensu, quod sit objectum, super quo se reflectit illud dictamen, male autem dicitur fundare legem Dei consequentem tanquam regula illius, aut tanquam regula prima objectiva operationis nostræ, sed tantum est conditio, qua posita, lex Dei consequens, quæ sola est regula objectiva prima respectu talis operationis, per ultimum dictamen tanquam per ultimam regulam formalem applicatur huic operationi dirigendæ, nam Deus ab æterno, et pro priori ad ullam nostram operationem moralem habuit legem antecedentem, tanquam regulam per se omnis honestatis, vel inhonestatis moralis, sed quia per infinitam suam sapientiam videbat in homine moraliter operaturo sæpe futurum errorem invincibilem et opinionem prudentem, quod aliquid liceat, cum tamen reipsa non liceat, nec sit conforme legi antecedenti, pro his casibus habuit legem consequentem, quæ per accidens esset regula honestatis, vel inhonestatis, et hæc lex consequens, prout lex, et in communi, est tota æternitate prior, ac omnino independens ab omni operatione particulari hominis, dicit enim: *Si adfuerit error invincibilis, aut opinio prudens, volo, aut permitto operationem poni,* ubi vides, quod reipsa antecedat operationem nostram, quamvis ut hanc, vel illam operationem dirigat, præsupponat, et suo modo quasi se accomodet errori invincibili, aut opinioni probabili, respectu cujus ideo dicitur esse jam dicto modo consequens. Lex itaque secundaria consistit in hoc, quod Deus ab æterno velit, aut permittat nos agere hoc, quod invincibiliter judicabimus agendum, vel quod prudenter putabimus esse licitum; ratio autem, cur Deus ita velit, aut permittat, non est noster error, aut opinio probabilis, sed est sapientia infinita Dei, cui conforme est sic velle, aut permittere, ne homines peccent ex hoc, quod invincibiliter ignorant esse peccatum, vel quod prudenter judicant esse licitum; unde sicuti perfectioni primæ causæ non derogatur per hoc, quod Deus nostræ libertati attemperet suam omnipotentiam per decretum indifferens, secundum principia scientiæ mediæ, ita nec derogatur primæ regulæ morali objectivæ, quod simili fere modo legem suam secundariam attemperet errori invincibili, aut opinioni probabili, ut notavit Palancus: et quæ contra hæc affert

Camargo a nu. 180. prorsus nihil evincunt [a].

Urget iterum *l.* 2. *contr.* 4. *a nu.* 454. Si fiat contractus, qui minus probabiliter censetur esse licitus, si reipsa non sit licitus, Deus per accidens vult, ut dicitis, ut sit licitus, ergo si conficiatur Sacramentum, quod minus probabiliter censetur esse validum, si reipsa non sit validum, Christus per accidens volet esse validum; consequens autem est aperte falsum; ergo, et antecedens. R. 1. Idem valere, quamvis sequaris probabiliorem in contractu, vel Sacramento conficiendo. R. 2. neg. seq. maj. Ut contractus sit licitus, satis est a Deo permitti ex suppositione conscientiæ invincibiliter erroneæ, ut sæpe dictum est: e contra ut Sacramentum conficiatur valide, debet hoc determinate poni, quod Christus requisivit: si autem hoc omittatur, etiam quomodocumque inculpabiliter, et in quacumque necessitate, vel suppositione, Sacramentum non erit validum; ratio utriusque a priori est, quia ex suppositione conscientiæ invincibiliter erroneæ, necesse fuit in Deo esse illam voluntatem per accidens; uti ante ostensum est, e contra talem Christi voluntatem per accidens non fuisse in constitutione Sacramentorum, scimus aliunde et saltem ex declaratione Ecclesiæ quæ ideo docet in illi conficiendis sequenda esse tutiora, ne exponantur periculo invaliditatis.

[a] *Multa hic carpit Concina* T. 2. app. p. 574. et seqq. *Primo P. La-Croix heic adversari ait P. Casnedi, qui P. Palancum reprehenderat, docentem Probabilistas invexisse scientiam mediam. Falsum id est. Nam P. Casnedi contendit, ac vere contendit, Probabilitatem non inducere scientiam mediam, contra quam dixerat Palancus; uti autem in similitudinis modum scientiæ mediæ œconomia ad explicandum Probabilismum, quod unum heic facit La-Croix, non est asserere, a Probabilitate scientiam mediam fuisse invectam.* 2. *P. La-Croix unice citat Palancum,* ut notavit Palancus; *at Concina ait :* P. La-Croix *EXTOLLIT P. Palancum, quod Probabilismo accommodet mediam scientiam* 3. *Horret Concina, quod in Deum regerantur scelera* per accidens, *præsertim quum Deus gratiam supponatur impertiri v. g. Petro invincibiliter mentienti, ut mentiatur; nam alias Petrus sic mentiens non mereretur præmium æternum; cur autem Deus lumen potius non infundit Petro, quo errorem suum dignoscat? nisi quod juxta hoc systema auctor revera est scelerum Deus. Plaudit enimvero sibi Concina in hocce argumento, quod ne teruntii quidem valet. Ostendo. Concedit Concina, Petrum invincibiliter mentientem non peccare, etsi mereri illum negat. Jam sic. Non minus gratia Dei requiritur ad merendum, quam ad non peccandum; ergo etiam Concina fateatur, necesse est, Deum Gratiam imperiri Petro, qua mentiens non peccet. Cur, quæso, lumen potius non infundit, quo errorem dignoscat? Apage cum his nugis.*

Et cum Auctor hic meminerit de Sacramen- 340
tis, libet ejus circa illam doctrinam paucis proponere, et aliquot ad hanc rem nostram reflexiones subjicere. A n. 180. docet, ad conficienda, et suscipienda Sacramenta sufficere opinionem vere probabilem de valore: si enim, inquit, requireretur certitudo, Confessarius non posset absolvere pœnitentem dantem doloris signa, quia hæc possunt fallere: nec Parochus posset baptizare infantem, quem Pater testatur non esse baptizatum, quia hoc testimonium etiam potest fallere; imo nullus Sacerdos auderet consecrare, quia certus non est se esse rite baptizatum, valide ordinatum etc. *Addit a nu.* 203. posse aliquem etiam extra necessitatem in administratione Sacramenti sequi sententiam communem. v. g. adhibere materiam, quam auctores communiter docent esse validam, licet unus, vel alter etiam clari nominis Doctor dicat esse invalidam. *Addit a n.* 211. licitum esse ministrare, ac suscipere Sacramentum Pœnitentiæ cum dolore sine certa intensione, vel duratione, cum dolore de peccatis in communi, cum attritione, etc. quamvis oppositas sententias teneant Auctores gravissimi, dicit enim periculum deceptionis ibi non esse moraliter æstimabile, nec moraliter evitabile. *Addit a n.* 219. difficultatem communem, qualis esset molestia nimiæ sollicitudinis, et anxietatis pro adhibenda extraordinatia diligentia, ut plurimum sufficere ad hoc, ut non sit obligatio cavendi periculum erroris circa valorem Sacramenti, si talis error aliquando, attamen non plerumque contingat, et ita licite consecrat Sacerdos, quamvis non ante explorarit, an vere sit panis triticeus, aut vere vinum, quod consecrat, etc. *Hæc assertio,* inquit, *mihi haud parum negotii facesseret, nisi piorum hominum pariterque sapientum consuetam, ac communem praxim attenderem, de cujus honestate dubitare non audeo. Subdit* n. 231. *Verum quid sit in re tanta misere cæcutimus? misereor certe ex*

animo, non mei tantum meique similium, sed et aliorum plurimum sapientum, ac piorum valdeque memorum muneris sui: interim tamen aliter non sapiam, dum me Doctores alii, aut, quæ doctrix est omnium, Petri Sedes, Veritatis Magistra, aliter me sapere doceant.

Objicit sibi 1. *a n.* 232. ergo non erit obligatio, quam maxime possumus, enitendi ad veram certitudinem de valore Sacramenti, cujus tamen oppositum a n. 193. tenuerat. 2. Ergo non erit major sollicitudo adhibenda in Sacramentis, quam in aliis materiis. *R. ad* 1. neg. seq. quia, moraliter loquendo; major esse non potest, nec debet, ne Sacramenta propter homines instituta fiant odiosa, et tam conficientibus, quam suscipientibus nimis onerosa; item ne sint continua pericula peccandi, dum ministrantur, vel suscipiuntur, unde moraliter loquendo, major sollicitudo censetur nobis impossibilis, ideoque a n. 243. monet professores Theologiæ moralis, ne plus justo rigidi sint in sententiis, sed ubique servent modum, et quoddam medium. *Ad* 2. iterum negat seq. quia Dei voluntas, quam pluribus exponit a n. 356. majorem hic certitudinem moralem exigit ob summam rei dignitatem, et ne proximus privetur fructu, etc. nihilominus certitudinem majorem non requirit, quam ante relatam, licet illi adjunctus sit timor deceptionis, qui quamvis sit prudens, tamen n. 326. dicit prudenter contemni posse. Denique a nu. 430. conatur probare, ad hoc, ut minister Sacramenti, aut quis alius licite operetur, non esse necesse, ut certus sit de honestate suæ operationis, sed sufficere veram probabilitatem.

Quod attinet ad doctrinam illam circa confectionem, et susceptionem Sacramentorum, de illa dicam *lib.* 6. Huc spectant seqq. reflexiones, 1. Si damnare non audet praxim illam circa Sacramenta, quia communis est apud pios, et sapientes viros, quomodo autem damnare praxim probabilismi circa alias materias, cum sit ita communis apud pariter pios, et sapientes? Etiam Probabilistæ nequeunt aliter sapere *dum aliter doceat Petri Sedes.* 2. Si Deus in sanctissimo, ac hominibus maxime necessario negotio Sacramentorum non offenditur errore, multo minus in quotidianis operabilibus, 3. Si pro Sacramentis sufficiat opinio vere probabilis; quia requirere certitudinem esset difficillimum, ac redderet Sacramenta odiosa, et nimium onerosa, ergo nec pro quotidianis operabilibus oportet requirere probabilioritatem, quia hanc discernere est etiam plerisque animarum curatoribus, difficillimum, uti ostendi a num. 150. et 293. Attamen in sententia adversariorum teneremur discernere: quia in debito faciendi includitur debitum sciendi, ut ibid. dixi. Deinde opposita sententia reddit non tantum confectionem, et susceptionem Sacramentorum difficillimam, sed etiam directionem conscientiæ, tam propriæ, quam alienæ, ut ostendi dicto n. 293. 4. Si pro Sacramentis non est requirenda certitudo, quia hæc induceret conficientes, et suscipientes in pericula peccandi, ergo nec pro quotidianis operabilibus est requirenda probabilioritas, quia hæc induceret in quotidiana pericula peccandi. 5. Si professores Theologiæ moralis non debent esset plus justo rigidi, ergo maxime cavere debent sententiam oppositam, quæ est fons Rigorismi, et cujus argumenta, si quod evincant, probant tandem etiam tutiora esse sequenda uti ostendi n. 292. ideoque, dixi n. 294. et iterum dicam nu. 475. sententia oppositam esse periculosiorem, quam nostram. 6. Si timorem prudentem erroris prudenter contemnimus, quando ministramus Sacramenta, ergo multo magis quando alia minus digna operamur. (Contra hoc tamen est, quod si timor sit prudens, prudenter contemni non possit, sed debeat prudenter deponi, maxime cum agatur de inhonoratione rei sacræ, et damno proximi) 7. Adversarii pro sufficiente ultimo dictamine in quacumque materia ponunt actum opinativum, et formidolosum, nos vero probavimus a num. 26. debere esse certum.

Inst. I. Quidquid sit de hactenus dictis, 341
saltem videtur certum, quod sententia benigna sit minus certa, quam rigida, ergo est obligatio sequendi rigidam, nam S. Aug. dicit, *Tene certum, dimitte incertum:* Et *L.* I. *de Bapt. contra Donat. Graviter peccatur in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponantur. Conf.* Ideo tenenda est Religio Romana, quia omnes dicunt nos in ea salvari posse, e contra non omnes dicunt nos posse in aliis salvari: atque etiam omnes dicunt nos bene agere sequendo probabiliora, non dicunt autem omnes sequendo probabilia; ergo. Ita Eliz. *l.* 8. *q.* 3. § 3. R. I. neg. ant. quia dato, quod rigida sit tutior, non ideo est certior, quia est major ratio firmenter adhærendi benignæ. R. 2. Dato ant. neg. cons. benigna enim est satis certa, et alioqui teneremur semper sequi tutissimas *Ad* I. ex S. Aug. sic respondet S.

Anton. I. *p. tit.* 3. *c.* 10. § 10. *Augustinus loquitur in dicto capite proprie de eo, qui differt pœnitentiam usque ad extremum vitæ, cujus salvatio est dubia, et incerta, quia incertum est, et dubium, an talis vere pœniteat... sed si extendatar illa auctoritas Augustini ad alias materias morales, notandum secundum Cancellarium* (Gersonem) *quod certitudo, quæ requiritur in materia morali, non est certitudo evidentiæ, sed probabilis conjecturæ etc.* intellige secundum dicta num. 181. *Ad* 2. Loquitur de eo, qui convictus de veritate fidei, adhuc dubitabat, an sit peccatum recipere Baptismum inter hæreticos, unde dubium illud erat plane imprudens; et in Sacramentis, aliisque de necessitate medii requisitis, dicit etiam benigna sententia, quod tutiora sint sequenda. *Ad Conf.* neg. fidei, paritatem : Religio vera est de necessitate medii, circa talia autem tenemur probabiliora, et tutiora sequi.

342 *Inst.* 2. Sententia rigida est saltem probabilis, uti fatentur multi cum Castrop. *d.* 2. *p.* 2. *n,* 2. et evincunt argumenta allata, et afferenda, ergo dictamen formatum secundum benignam non potest esse certum. *Conf.* 1. quia probabile est dari legem de sequendis probabilioribus, ergo ignorantia illius legis non est vobis invincibilis, potestis enim assentiri, quod talis lex detur, sicque habetis sufficientem illius notitiam, et qui non vult assentiri, *non vult intelligere, ut bene agat. Conf.* 2. nam cum sententia benigna sit tanti momenti, et veluti cardo totius Theologiæ moralis, deberet niti principiis aperte demonstratis, qualia non sunt, quæ a n. 268. sunt allata, ita *Daniel. Conf.* 3. nam si sententia benigna esset certa, Societas JESU in Congr. XIII. decreto XVIII. non permisisset rigidam doceri, utpote improbabilem, ita Erenthr. *urt.* 0. *R,* 2. Sequendo principia adversariorum, sententia benigna est certa, et rigida est improbabilis, nam secundum ipsos argumenta probabilia eliduntur per probabiliora, sed certum est, quod pro benigna sint argumenta probabiliora, ergo argumenta pro rigida eliduntur; et consequenter benigna erit certa. R. 2, Teril. *in Reg. q.* 2. *n.* 190. dicit sententiam rigidam in materiis
343 obedientiæ, et justitiæ esse improbabilem, in aliis materiis permittit aliquam probabilitatem. Moya *de op. prob. q.* 6. *n.* 39. et apud hunc Joan. a S. Thoma, et Prado. Item Ills. *tr.* 1. *d.* 1. *n.* 59 Sanch. *in Decal. l.* 1. *c.* 9. *n.* 14. Stoz. *l.* 1. *p.* 5. *n.* 134. Cress. *l.* 3. *c.* 6. *n.* 75. Card. *in* 1. *crisi d.* 56. *n.* 233. et plerique alii dicunt benignam esse evidentem, vel moraliter certam, adeoque rigidam esse improbabilem; *Nec obstare,* quod defendatur ab aliquibus, *quia* contra principia intrinseca certa non valet auctoritas extrinseca. Quidquid sit de hoc; R. 3. Saltem probabilissime dicimus, quod ultimum dictamen reflexum 344
sit certum, est autem certum licere operari secundum sententiam probabilissimam, quia Alex. VIII. inter 31. damnavit etiam hanc 3. propositionem, *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam :* et si ad prudenter operandum sufficit judicium directum simpliciter probabile, vel saltem probabilius, uii volunt Adversarii, etiam sufficit reflexum, quod est moraliter certum, vel saltem probabilissimum : quod *Conf.* nam si sententia 345
rigida sit vera, non requiritur certitudo ad licite operandum; si autem benigna sit vera, vi illius habemus certitudinem sufficientem. *Ad.* 1. *Conf.* neg. cons. quamvis enim assentirer, assensus esset tantum probabilis, ergo needum scirem dari illam legem; e contra cum habeam graviora motiva, quod non detur, nunc multo minus scio, sed magis invincibiliter ignoro; nec dici potest, quod nolim intelligere, ut bene agam: nam adhibui diligentiam, ergo cum non potuerim rescire voluntatem Dei positivam, licite operor 346
secundum permissivam. *Ad.* 2. sufficit certitudo moralis, quam descripsimus *a n.* 178. vel saltem sufficit esse probabilissimam : imo a contrario sic argumentor, non debet imponi lex ignota ita universalis, et dans occasionem infinitis prope peccatis, nisi clare demonstrari possit illius existentia, sed hæc non potest clare demontrari, imo nec probabilius suaderi; ergo. *Ad* 3. Societas permittit rigi- 347
dam doceri ab illo, qui eam judicat probabilem, non dicit autem esse talem, sed hoc relinquit examini Doctorum.

Inst. 3. Judicia reflexa non possunt, nequi- 348
dem quoad nos, reddere objectum magis licitum, quam judicia directa, cum nihil agant in objecto, sed directa non reddunt nisi probabiliter honestum, ergo nec reflexa. R. 1. Ergo etiamsi judicia directa sint probabiliora, tamen reflexa non reddent objectum quoad nos certo licitum, quod patet esse falsum, nam judex per judicia reflexa certissimus est damnationem Rei sibi esse licitam, cui per judicia directa tantum probabilius est esse licitam, quia non certo, sed tantum probabilius judicat illum esse vere convictum : hinc; R. 2. n. maj. nam pro judiciis reflexis

accedunt nova motiva, uti ostensum est num. 312. Et quamvis nihil mutationis fiat in objecto, tamen jam applicatur nobis tanquam certo licitum poni, licet forte per accidens sit in se illicitum.

349 *Inst.* 4. Nemo est certus, quod satis examinarit sententias; quod judicet sine passione: quod homo a se consultus sit peritus, aut sincere respondeat etc. ita Gonzal. *d.* 44. *n.* 55. R. Est satis certus moraliter, scit enim se humanam adhibuisse diligentiam; experitur se bona fide procedere; scit consultum, communiter haberi peritum, et temerarius foret, si de insinceritate suspicaretur.

Urget Camargo l. 2. *contr.* 4. *a n.* 299 Scriptura, et SS. PP. commendant timorem peccati in omni opere nostro, dicunt ubique esse pericula, errores, ignorantias etc. E. contra probabilismus docet operantem ex opinione probabili esse certum se non peccare, et securum, ergo probabilismus non est conformis Scripturæ, et SS. PP. Hæc ipsa fusius, et contentiosius urget *a n.* 490 *et* 497. *Resp.* Merito commendari timorem peccati, et afferri pericula, etc. 1. Quia per nostrum dictamen practicum plerumque non sumus nisi moraliter certi de eo, quod non peccemus. uti dixi *n.* 50. morali autem certitudini potest absolute subesse falsum. 2. Passio, vel negligentia potuit dedisse causam errori, qui proinde non erit inculpabilis. 3. Quamvis quis videatur sibi formare dictamina certa, forte intercurrunt dubia, et non satis formatur conscientia. 4. Potest defectus Baptismi in me, vel potestatis in Ministro impedire valorem Sacramentorum. 5. Potest aliunde prava intentio se subtiliter ingerens, vel alia circumstantia vitiare nostras actiones. 6. Forte opinio, quam sequor, non est certo probabilis, nam difficile est discernere, uti dixi *a n.* 139. et sæpe concupiscentia, amor proprius, fraus dæmonis fucum facit intellectu de probabilitate opinionis judicanti. Vide etiam dicta *n.* 52. et 53.

350 *Objic.* 6. Operans secundum minus probabilem judicat objectum suæ actionis esse potius illicitum, ergo non est certus se licite agere. R. Judicat esse potius illicitum, spectatis præcise principiis directis, conc. reflexis, neg. ant., et cons.

351 *Inst.* 1. Si actio non est certo licita ex principiis directis, ergo simpliciter non est certo licita, ad hoc enim requiritur esse certo licitam ex omnibus principiis, quia bonum est ex integra causa, et malum ex quolibet defectu. R. 1. Retorquendo, si ex ratione naturali non sit certum dari Trinitatem in Deo, ergo non est simpliciter certum etc. R. 2. Idem valere, si opereris etiam ex probabiliore, vel probabilissima. R. 3. neg. seq. quia sicuti certitudo Trinitatis non petitur ex principiis naturalibus, sed ex principiis fidei supponentibus cognitiones naturales, ita certitudo conscientiæ non nititur cognitionibus directis tanquam præmissis, quas affirmet veras, sed tantum reflectit se supra eas tanquam existentes saltem objective, qualiter existere certum est, uti explicavimus n. 306 [a].

[a] *Quærit hic Concina admirabundus* T. 2. app. p. 646. Nonne præmissæ directæ evadunt objectum cognitionis reflexæ? *Quidtum? Quiigitur* non plus influunt præmissæ directæ in cognitionem reflexam, quam rationes naturales in Mysterii Trinitatis fidem? *Sed ubi dixit La-Croix*, non plus influere præmissas directas in cognitionem reflexam, quam rationes naturales in Mysterii Trinitatis fidem? *Ubi? cedo locum. Comparat hic La-Croix non Mysterii Trinitatis fidem cum cognitione reflexa*, *sed* certitudinem *Trinitatis cum certitudine conscientiæ*, *atque ait*, *hanc non niti cognitionibus directis ut veris*, *quemadmodum illa non nititur principiis, ac rationibus naturalibus. Jam vero hæc paritas verissima est*, *nam licet præmissæ directæ* ut existentes saltem objective *evadant objectum cognitionis reflexæ, ac sic influant in cognitionem reflexam*, *non sunt tamen* ut veræ *objectum cognitionis reflexæ*, *neque* hoc modo *plus influunt in cognitionem reflexam, seu potius in certitudinem conscientiæ, quam naturales rationes in Trinitatis certitudinem.*

Inst. 2. Est certus de majore probabilite, 352 quod objectum sit illicitum, ergo non est certus esse licitum. *Conf.* nam si certus sim de majore probabilitate, quod objectum sit impossibile, non possum esse certus, quod sit possibile, ergo similiter hic, ita Gonz. *n.* 52. R. 1. Operans secundum probabiliorem faventem libertati contra legem, est certus de probabilitate, quod objectum sit illicitum, ergo non est certus esse licitum. R. 2. Spectatis præcise principiis directis, conc. spectatis etiam reflexis, neg. cons. *Ad Conf.* neg. paritatem, major probabilitas esset de impossibilitate in se a parte rei, et certitudo esset de possibilitate etiam in se a parte rei, quod aperto implicat, cum certitudo elidat probabilitatem circa idem; e contra major probabilitas per judicia directa est de illicito in se

a parte rei; et certitudo per judicia reflexa, non est de licito in se a parte rei, sed est de licito poni, et respective ad conscientiam, etiamsi forte in se a parte rei sit illicitum, ergo disparitas est manifesta.

Urget Camargo *l.* 1. *contr.* 7. *a n.* 29 sic operantem non serio inquirere in voluntatem Dei, nec revereri ejus legem, quia facit hoc, quod ipsi est verisimilius esse contra voluntatem, et legem Dei : *Sed* si argumenta ipsius tenent, etiam ille non censebitur inquirere in voluntatem Dei, nec reverebitur legem ejus, qui non sequitur tutiora. Adde, quamvis faciat hoc, quod ipsi est verisimilius esse contra voluntatem. et legem Dei, tamen aliis, quos scit esse Viros sapientes, et forte sapientiores, quam se, est verisimilius non esse contra voluntatem, nec legem Dei, nulla autem lex eum obligat sequi potius suam, quam aliorum opinionem, dummodo ipse sibi formet conscientiam, secundum dicta *num.* 307. Vide etiam dicenda n. 377.

353 *Objic.* 7. Qui operatur secundum minus probabilem, exponit se periculo peccandi; deinde agit imprudenter, sicut imprudens est, qui utitur horologio minus bono, ita Merc. et Eliz. *lib.* 3. *quæst* 10. Resp. Exponit se periculo peccandi formaliter, neg. materialiter c. hoc autem non tenemur vitare, ubi non possumus rescire veritatem, et e contra ad sic operandum habemus prudens motivum, quod, vel inde patet, quia periculum peccandi materialiter manet, licet quis sequatur probabiliorem, imo, et moraliter certam, nam et hæ possunt esse falsæ. Adde, quod obligatio sequendi probabiliorem, plures homines exponeret certo periculo peccandi formaliter, quia multi, vel ex fragilitate non operarentur secundum illam : vel cum dubiis operarentur aut saltem redderentur perplexi, non potentes discernere probabiliorem, secundum dicta *n.* 293. Illud de horologio nihil evincit, nam bona fides, aut ignorantia invincibilis non facit, vel horologium, vel tempus conformari cursui Solis, e contra ignorantia invincibilis, et bona fides facit operationem meam conformari saltem secundariæ, et permittenti voluntati Dei.

354 *Inst.* Quidam damnatus est, eo quod secutus fuisset sententiam probabilem de redimendis simul pluribus Præbendis, ut refert Thom. Cantipratanus; ergo. Gonz. *d.* 4. *n.*46. R. Damnatus est, quia secutus fuit probabilem non formato dictamine, quod sibi liceret, ut patet ex verbis Cantipratani, quæ refert Gonz. *n.* 45. *renuit enim dimittere præbendas, experiri se velle dicens, utrum esset damnabile beneficia plura tenere, mortuus est ergo sic, etc.* utique pessime, quia dubitans, an bene, an male ageret, seque aperte exponens periculo damnationis: oppositum est in operante ex probabili, formato sibi dictamine certo, quod id liceat.

Objic. 8. Certum est, unam ex duabus oppositis opinionibus esse falsam, cum sint contradictoriæ ; ergo non potest aliquis sequi utramque, quam volet, quia alioquin certo sciet se sequi unam falsam, Resp. 1. Ergo nec potest sequi probabiliorem, quia etiam illa potest esse falsa. Resp. 2. Certum est, unam esse falsam, hanc determinate, vel illam, n. unam indeterminate, c. cum quo stat probabilitas utriusque, uti constat ex dictis *a num.* 237. 355

Inst. 1. Nemo potest simul assentiri duabus propositionibus contradictoriis, sed ut licite sequatur, quam volet; deberet utrique assentiri; ergo, ita Baron. et Mercor. R. 1. neg. min. secundum dicenda *a n* 387. R. 2. dato requiri assensum, ad hoc, ut liceat sequi probabilem, adhuc dico posse eligere, quam volet, quia poterit assentiri parti, cui volet, dicetur *n.* 398. et 414. 356

Inst. 2. Probabilitas habens se ad utrumque contradictorium est indifferens ad verum, et falsum, ergo non potest fundare dictamen certum, nec servire pro regula nequidem secundaria conscientiæ ; regula enim secundaria debet esse subordinata, et conformis primæ, sed prima, quæ est lex in Deo existens, non est indifferens ad utramque partem contradictionis, sed determinate affixa ad solum verum; ergo. Ita Eliz. addens interposito juramento nihil sibi unquam visum esse evidentius, quam eam probabilitatem non esse bonam regulam conscientiæ. R. Male apprehendi, quasi dicamus dari unam probabilitatem utrique contradictorio communem, quæ serviat pro regula sequendi partem, quam quis volet: evidens enim est nullam dari posse probabilitatem pro complexo contradictoriorum, cum evidens sit illud constare vero, et falso : itaque dicimus ibi dari duas probabilitates in individuo, unam pro hac, alteram pro ista parte contradictionis, quarum probabilitatum singulæ ex vi sui motivi sunt ad verum tantum, nam singularum motivum sollicitat intellectum ad assensum, assensus autem est tantum ad verum saltem apprehensum ; [uti dictum est *n.* 101. De his 357

ergo probabilitatibus, v. g. quod non liceat, et quod liceat pingere die festo, diximus jam *n.* 332 et 339. quod sint subordinatæ, et conformes legi divinæ; nam supposito, quod non liceat pingere, tum prima probabilitas est conformis legi divinæ primariæ, et prohibenti, secunda autem probabilitas erit quidem illi primariæ difformis, tamen quia hæc lex invincibiliter ignoratur; et ex gravi motivo judicatur non existere, est in Deo alia lex secundaria, in his circumstantiis permittens pingere, cui hæc secunda probabilitas etiam conformis est, hinc possumus nobis formare regulam formalem, sive conscientiam, quod supposita illa probabilitate nobis hic et nunc liceat pingere, uti explicatum est *a n.* 338. Potestque etiam videri Terill. *in Reg. q.* 49. *a n.* 4.

8 *Inst.* 3. Saltem, ut quis licite sequatur opinionem, debet judicare illam esse probabiliter veram, sed nemo potest judicare utramlibet partem contradictionis esse probabiliter veram, ergo nemo potest utramlibet partem contradictionis sequi. *Maj.* patet, quia probabilitas dicitur in ordine ad veritatem, et si opinio non sit probabiliter vera, non est prudens, imo nemo potest eam habere, quia omnis assensus est ad veritatem. *Minor* etiam prob. quia licet utraque pars contradictionis possit simul habere grave motivum, et apparentiam veri pro se, ideoque aliquis possit judicare utramque partem simul esse improbabilem, tamen impossibile est etiam opinative tantum judicare utramque simul esse veram, sive in utralibet parte esse veritatem, quia evidens est in alterutra parte esse falsitatem; ergo. Ita Erenthr. *art.* 3. R. neg. min. cujus prob. dist. impossibile est opinari, utramque simul, et copulative esse veram, sive, quod complexum illud contradictoriarum ex utraque parte habeat veritatem, conc. utramque simul, sed distributive, et divisive esse veram, id est, pro veritate hujus esse hoc motivum grave, et pro veritate illius esse istud aliud motivum grave, neg. nec plus requiritur, uti *a n.* 387. ostendetur, quod si requireretur assensus determinate ad illam partem, quam quis vellet sequi, pollet hunc etiam habere, uti etiam ostendetur *a n.* 398. et 414.

) *Inst.* 4. Certum est alterutrum ex istis contradictoriis esse illicitum, ergo saltem dici non potest, quod utrumque sit practice, et conscientialiter probabile. *Conf.* 1. nam si pars utraque sit conscientialiter probabilis, ergo utraque approbatur a Deo, ergo Deus approbat unam partem, quæ est intrinsece mala, *Conf.* 2. quia doctrina conscientialiter probabilis debet esse sana. sed utraque pars non est sana, nam S. Th. *in c.* 4. *Epist. ad Timot.* ait. *Sana doctrina est, quando non habet admistam falsitatem;* ergo. Ita Eliz. *q.* 13. Resp. neg. cons. illud enim, quod per se est illicitum, fit per accidens licitum ratione ignorantiæ invincibilis etc. secundum dicta *n.* 312. *Ad. Conf.* 1. neg. seq. illud enim, quod in se est illicitum, Deus non approbat positive, sed tantum permittit, et ideo illius electio nobis fit licita, quia ex gravibus motivis judicamus illam esse licitam, ac permissam a Deo. *Ad.* 2. Debet esse sana, semper materialiter et per se, id est, debet semper esse in se vera, neg. saltem formaliter, et per accidens ratione ignorantiæ invincibilis, conc. Itaque per hoc est sana, quod ex motivo gravi dirigat mores, et a peccato liberet, et illo sensu dicimus tatam doctrinam *S. Th.* esse sanam, licet forte aliqua falsa contineat. *S. Th.* citatus loquitur cum Apostolo de doctrinis fidei, quæ certissime esse debent sine admistione ullius falsi. Vide Terill. *q.* 22. *a n.* 96.

Objic. 9. Opiniones ab Alex. VII et Innoc. XI damnatæ habebantur antea probabiles, et tamen sunt damnatæ tanquam in praxi perniciosæ, ergo quamvis opinio habeatur probabilis, non ideo potest practicari. Resp. Non ideo potest practicari, quando maneat probabilitas illius, neg. si illius probabilitas sit sublata, conc. et idem dicendum est ab adversariis: si enim opinio antehac probabilior damnetur, aut nunc inveniatur ratio faciens oppositam esse moraliter certam, eodem modo illa, quæ fuit probabilior, reddetur practice improbabilis. 360

Instat 1. Camargo *l.* 2. *contr.* 1. *a n.* 1. Decreta Pontificum non fecerunt illas opiniones esse perniciosas in praxi, ergo antecedenter erant tales. Resp. Erant tales, materialiter, et secundum se, conc. formaliter quoad nos, neg. nam, quæ erant vere probabiles, erant quidem occasio peccati materialis, quia inducebant ad actionem legi Dei antecedenti difformem: quia tamen id invincibiliter ignorabamus, et nitebantur motivo gravi, fundabant nobis prudens dictamen, et sic per accidens excusabamur a peccato formali.

Instat. 2. *contr.* 3. Hæc propositio damnata.

Probabiliter existimo Judicem posse judicare *juxta opinionem etiam minus probabilem*, deducta est ex probabilismo, ergo cum ex vero non sequatur falsum, probabilismus est falsus. Resp. Si deducta est ex probabilismo, deducta est ex illo male intellecto, et male applicato, ut ex locis Scripturæ, vel dictis *S. Aug.* deducunt hæretici suos errores.

Instab. 3. Suppone, Judici probabilius esse, quod testamentum sine solemnitate factum non valeat, minus aut probabile esse, quod valeat: tunc sic, si probabilismus est verus, licitum erit Judici ferre sententiam secundum hanc minus probabilem, nam secundum probabilistas, lex requirens solemnitates non erit sufficienter promulgata, cum oppositum sit probabile, ergo certum erit non obligare, imo nec existere, cum de essentia legis sit promulgatio, ergo cum nulla lex obstet, poterit, imo debebit Judex stare pro valore talis testamenti. R. n. seq. quia Judex aliunde habet certam legem, qua tenetur sequi hoc, quod ipsi est directe probabilius, uti dicetur *l.* 4. *n.* 1480. Et similiter posset quis se voto obligasse ad sequenda probabiliora, aut etiam tutiora, neque ideo ad hoc tenerentur alii.

361 *Objic.* 10. Secundum hanc sententiam licebunt omnia scelera, quia pro omnibus invenietur aliqua opininio probabilis; sic probabiliter judicare poterant.

Adam, legem Dei esse pœnalem tantum, adeoque non obligare in conscientia, aut non obligare sub mortali, quia materia esset levis; *Eva*, præceptum odiosum ad se non extendi, quia ante ejus creationem latum erat.

Saul, se posse parcere Regi Amalec, quia erat conforme misericordiæ; item gregibus opimis, quia erant pro sacrificio.

Roboam sequens sententiam Juniorum ætate sibi æqualium, tum autem erat annorum quadraginta, et unius.

Judæi sequentes sententiam Scribarum, et Pharisæorum, et totius multitudinis contra Christum.

Pilatus eosdem sequens; maxime cum audiret Judæos habere legem, secundum quam deberet mori.

Ethnici, et Hæretici omnes sequentes sententiam Majorum, et Doctorum suorum, maxime cum nunc etiam tot videant esse ejusdem sensus, et religionis, ita Sinnic. Mercor. Gonet, et alii.

R. n. seq. quia certum est non dari opiniones vere probabiles pro omnibus sceleribus[a] fides enim docet multa prohiberi velut illicita et habemus moralem evidentiam de multis in se illicitis; Item moralem certitudinem de multis præceptis has, vel illas actiones prohibentibus, ergo non potest esse probabile, quod illa sint licita.

Adamo, et Evæ certum erat, quod præceptum obligaret in conscientia, et quidem graviter, uti ostendit Bellarm. *T.* 4. *l.* 3. *de amiss. gratiæ c.* 6. hinc *Gen.* 3. *v.* 3. dicit Eva, *præcepit nobis Deus, ne comederemus*: et ex pœna colligebat gravitatem præcepti, nam addit, *ne forte moriamur:* ideoque etiam S. Aug. 1. *Petr. cap.* 15. ait, *Adam simul, et Eva scientes fecerunt contra præceptum*, quia nempe in eis fuit scientia infusa, ita ut S. Thom. *de veritat. q.* 18. *art.* 6. putet pro statu innocentiæ nullam in eis fuisse opinionem. *Nec obstat*, quod S. Aug. de *Eva* dicat *maxima libertate habenas prohibitionum rumpere delectata, probabilius existimans non esse mortem, quam timuerat secuturam*, nam hoc ipsum pugnat contra sententiam de sequenda majore probabilitate: recte autem hoc exponit S. Th. *ad* 5. *Adamum, et Evam* jam prius peccasse per elationem animi, et ideo hoc eis visum probabilius errore scilicet culpabili, et vincibili. Videri potest Esp. *in app. art.* 3. *et seq.*

Saul scivit clarum præceptum Dei, dicitur enim 1. *Reg.* 15. *v.* 3. *Demolire universa ejus, non parcas eis:* hinc *v.* 24. dixit, *Peccavi. quia prævaricatus sum sermonem Domini, et verba tua, timens populum, et obediens voci eorum.* Videri potest Esp. *art.* 10. *et seqq.*

Roboamum peccavisse non dicit Scriptura, sed 3. *Reg.* 12. refert dispositionem illam ad Dei providentiam: egit tamen imprudenter sequendo consilium minus tutum, in casu, quo periculum damni non poterat removere bona fides, aut ignorantia invincibilis.

Judæos convincebat evidentia miraculorum, vita inculpata Christi, nota Scribarum, et Phrarisæorum invidia, si tamen his non obstantibus aliqui invincibiliter errarunt, non peccarunt.

Pilatus scivit, quod per invidiam tradidissent eum, uti habetur Matth. 27. vers. 18.

[a] *Horret animus ea recolens, quæ hinc ducit Concina tum in* Apparatu ad Theol. Christian. T. 2. p. 608. *tum in* Historia Probabilismi, *sui semper similis, furore nempe quodam percitus, quo mens ejus turbatur, ne quæ legit, intelligat,* Millia sunt, *inquit*, quorum malitiam fides aperte non prodit, nec moralis

evidentia illam manifestat. Horum omnium occurrentne opiniones VERE probabiles? *Miseret enimvero me tam ridiculæ argumentationis. Pro iis sceleribus, quæ illicita esse vel ex fide, vel ex certa ratione constat, opiniones vere probabiles non dantur; cetera pro quibus dantur ejusmodi opiniones* vere *probabiles, si scelera sint*, materialia *crimina erunt, non vero* formalia, *ut loquuntur Theologi, quemadmodum si pro iis dentur opiniones* probabiliores, *quæ falsæ reapse sint*.

362 *Ethnici*, aut *Hæretici* materiales dari possunt saltem ad breve tempus: quod si dubitare incipiant, tenentur inquirere, et adhibita morali diligentia in expendendis signis veræ fidei, et notis Ecclesiæ Christi, agnoscent certitudinem fidei nostræ, et parva fundamenta suæ: unde cum in iis, quæ sunt de necessitate medii, non juvet ignoratia invincibilis, nec bona fides, statim tenebuntur admittere fidem nostram tamquam unice tutam; alia omnia sunt in eo, qui sequitur minus probabilem, nam adhibita morali diligentia non potest deprehendere veritatem, et ipsum excusat bona fides cum ignorantia invincibili, cum hæc removeant periculum peccati formalis.

363 *Inst*. Saltem plus poterunt Auctores Probabilistæ, quam Deus, Ecclesia, aut Papa, nam priores possunt auctoritate sua interveniente facere, ut utraque pars contradictionis sit practice probabilis, hoc autem non possunt Deus, Ecclesia, aut Papa. R. I. Idem valet contra Probabilioristas, item contra omnes, qui dicunt esse licitum operari ex ignorantia invincibili, nam horum auctoritas facit esse licitum, quod sæpe secundum se est illicitum. R. 2. Plus poterunt secundum quid, et per accidens, ratione suæ infallibilibilitatis, et ignorantiæ invincibilis, c. et hoc debent omnes fateri: plus poterunt absolute, et per se, neg. Deus propter suam perfectionem, Ecclesia, et Papa propter assistentiam Dei non possunt dicere aliquid esse honestum, quod honestum non est, quod nos ex defectibus humanis possumus. Videri potest Terill. *in Reg. q.* 14, *a n*. 36.

Objic. 11. In foro externo decidi debet a Judice pro parte probabiliore; ergo et in interno, in quo ratio est Judex, materia litis est existentia legis, Deus, et homo sunt partes disceptantes, Deus enim stat pro lege, homo pro libertate, ergo si pro lege sint majores rationes, debet pro Deo decidi, ita Eliz. *l*. I, *q*. 15. et Gonz. *d*. 4. *a n* 25. *Conf*. I. Quia forum internum non debet discordare ab externo, nisi certo sciatur errorem, vel ignorantiam intervenire, *Conf*. 2. Quia in foro externo tantum est periculum lædendi jus hominis circa temporalia, in interno periculum est lædendi jus Dei, et propriam conscientiam, estque absurdum certiorem regulam requirere pro rebus levioris . momenti. R. neg. cons. Obligatio Judicis pro foro externo aliunde rescitur, ut dicemus *l*. 4. *n*. 1480. eam autem obligationem acceptat Judex cum suo officio, nihil simile est pro foro interno: et ratio ulterior est; quia qui pro foro interno eligit opinionem faventem libertati, respicit se ut possessorem, ergo recte sibi adjudicat, quia ubi adest ratio probabilis, prævalet titulus possessionis etiam contra probabilitatem majorem oppositam, uti omnes communiter fatentem: e contra Judex in foro externo neutrum respicit ut possessorem, alioquin deberet possessori adjudicare. Adde etiam falso dici, quod Deus stet pro lege contra libertatem hominis; dicimus enim Deum assistere libertati, et in eis circumstantiis non esse legem operandi secundum probabiliora. *Ad conf*. I. Forum internum debet conformari externo, si eædem sint circumstantiæ,id autem non est semper, nam externum, v. g. præsumit debitorem esse solvendo, hinc non amittit juramentum negantis, sed dat locum distractioni bonorum; e contra in interno datur locus dilationi, et idem est in pluribus aliis casibus, in quibus potest internum discrepare ab externo. Videri potest Terill. *q*. 20, *a n* 28. *Ad Conf*. 2. neg. esse periculum lædendi jus Dei, cum nos non obliget: vel lædendi conscientiam, cum absit periculum peccandi. Item neg. regulam conscientiæ non esse sufficienter certam, ut constat ex dictis a n. 342.

Objic. 12. Si sim, v. g. Medicus, charitas erga proximum obligat me, ut sequar pro ipsius bono magis probabilem, ergo etiam charitas erga Deum, ut pro ejus honore sequar faventem legi. R. I. Charitas erga proximum obligat, ut sequar magis tutam etiam contra probabiliorem, v. g. ne explodam, si probabile sit esse hominem, licet probabilius sit esse feram, ergo etiam charitas erga Deum obligabit, ut semper sequar magis tutam, quod plerique ex adversariis negant. R. 2. n. cons. pro obligatione illa Medici habemus aliunde certitudinem,ut dicetur *l*. 4. *n*. 1534. pro altera obligatione non affertur sufficiens fundamentum. 365

366 *Q.* 45. *An sit licitum operari secundum opinionem tenuiter, vel dubie tantum probabilem?* R,

§ 1. Non est, per se loquendo, licitum operari secundum opinionem tenuiter, tantum probabilem, nam Innoc. XI, damnavit hanc 3. propositionem : *Generatim, cum probabilitate, sive intrinseca, sive intrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Ratio est, tum quia tenue motivum non est prudens, nec dignum assensu viri prudentis, et illi oppositum communiter est certum, tum etiam quia quando est ejusmodi tenue motivum, non potest tolli dubium practicum, operari autem cum dubio practico est peccatum; ergo. *Dixi*, per se loquendo, nam in gravissima necessitate, et quando opinio tutior non posset reduci ad praxim, licitum esset operari secundum opinionem tenuiter probabilem, neque ab Innoc. XI. damnatur, uti recte notat Card. *in* 2. *crisi d.* 4. *c.* 7. quia necessitas gravissima quodammodo auget probabilitatem, facit enim, ut omissio operationis sit moraliter impossibilis, ergo pro eo casu opinio fit sufficienter probabilis in ordine ad tollendum dubium practicum.

367 § 2. Non est licitum sequi opinionem dubie probabilem, ita S. Thom. Med. Card. *in* I, *crisi d.* 58. *cap.* 3. dicens esse certissimum. Ratio est, quia qui dubitat de probabilitate opinionis, versatur in dubio practico, et consequenter dubitat, an licitum sit ex illa opinione operari, ergo si operetur cum illo dubio, formaliter peccat, cum se exponat periculo formaliter peccandi : deinde, ut quis dubitans licite operetur, debet prudenter deponere dubium, et tum sibi formare conscientiam : non potest autem prudenter deponere dubium, nisi propter motivum saltem probabile, quod hic non habet, cum dubitet, an si probabile, necne, ergo.

Ex his constat Camargum *l.* 2. *contr.* 2. male inferre, ex hoc quod damnetur praxis opinionis tenuiter tantum probabilis, etiam damnari praxim opinionis certo probabilis. *Nam* patet disparitas ex dictis. Recte tamen dicit *a n.* 51. opinionem, de qua dubitatur, an sit damnata, non esse tutam in praxi, quia quamvis sit in anteriore possessione non damnationis, ideoque non possit absolute dici damnata, tamen nunc est dubiæ probabilitatis, et dubium est, an non sit perniciosa in praxi, ergo illicite ad praxim deducitur.

Q. 46. *An licitum sit sequi sententiam, quæ probabiliter tantum est probabilis?* R. Negant 368
Terill. *in Reg. q.* 23. *n.* 23. Lumb. et Filg. apud Card. *in* 2. *crisi d.* 4. *c.* 2. *et alii*, quia talis opinio videtur esse tantum tenuiter, vel dubie probabilis : e contra affirmant Tamb. *in Decal. l.* 1. *c.* 3. §. 3. *n.* 8. Ills. Banhol, Ard. *T.* 2. *p.* 2. *tr.* 1. *c.* 2. §. 5. quia dicere esse probabiliter probabilem idem est, ac dicere, quod omnibus expensis possit prudenter judicari pro ea esse gravem rationem, et consequenter, quod pro ejus veritate sit grave motivum, adeoque vix discrimen erit inter opinionem certo, et probabiliter tantum probabilem : v. g. si homo ignarus consulat doctum Theologum, quod hic resolvet, erit illi tantum probabiliter probabile cum ipsemet non capiat fundamenta, et tamen inquiunt, recte format sibi conscientiam secundum responsum illius Theologi : idem dicunt de opinionibus, quæ probabiliter tantum inferuntur ex aliis certo probabilibus. Rationem a priori dant; quia ubi opinio est probabiliter probabilis, æque potest formari dictamen ultimum certum, atque ubi est certo probabilis, potest enim dubium prudenter deponi propter rationem probabilem, sicque judicare potero probabile esse, quod opinio illa sit probabilis, ergo non amplius dubitabo de probabilitate illius opinionis, dubium enim est suspensio omnis assensus, ego autem hic habeo assensum : unde etiam monent hic bene distinguendum esse inter formidinem, et inter dubitationem, quamvis enim opinio probabilis habeat adjunctam formidinem, non ideo est dubitatio, cum adsit assensus : addunt rationem a posteriori, quia si teneremur semper examinare, an opiniones directæ, quas sequimur, essent certo probabiles, induceremur in infinitos scrupulos. Hæc sententia est probabilis, in questione tamen de nomine, malo absolute dicere opinionem, secundum quam formatur conscientia, debere esse certo probabilem, ne quis se periculo exponat formandi conscientiam secundum opinionem tenuiter, vel dubie tantum probabilem.

Q. 47. *An licitum sit sequi opinionem extrinsece tantum probabilem?* R. Negative, 3
implicat enim, ut opinio sit probabilis ab extrinseco, si ab intrinseco sit improbabilis neque probabilitas extrinseca datur, nisi probabilitas intrinseca saltem præsumatur adesse, uti recte Card. *in* 1. *crisi d.* 11. *n.* 262. *et d.* 69. *n.* 6. Ratio est, quia numerus Auctorum

non facit, ut opinio censeatur conformis rectæ rationi, vel voluntate Dei neque etiam semper reddit probabilem, ut *a n.* 136. ostensum est, sed hoc facit natura objecti, quam sic se habere suadet nobis motivum ab intrinseco, si prudens sit, hinc Stoz. *l.* 1. *p.* 6. *n.* 100. ait, *si mille AA. in unam sententiam conveniant nulla ratione nixi, nulla ex hoc capite generatur probabilitas, neque credendum est illis :* ideoque etiam Card. *d.* 38. *n.* 9. et Lupus apud Sanch. *de Matrim. l.* 3. *d.* 44. *n.* 2. dicunt, *non est credendum Doctoribus quantumcumque doctrina polleant, dum carent fundamento ;* similiter S. Hieron. uti refertur *Cap. Ego solis, dist.* 9. ait, *Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate quantave doctrima polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios Auctores, vel Canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat persuadere poterunt,* Communiter tamen prudenter præsumi potest, quod adsit probabilitas intrinseca, ubi multi AA. etiam nunc aliquam opinionem tenent, hi enim non asserunt temere sed ob rationes inventas; ideoque Spor. n. 39. recte notat aliquem posse tuto sequi opinionem communem, nisi forte unus secutus fuisset alterum, uti ovis ovem, quod quandoque fit, aut nisi viro docto occurreret firma ratio non animadversa ab aliis, quæ probaret oppositum, tum enim teneretur magis inquirere, et rationes inter se conferre, ac videre, an opinio maneat probabilis : imo quamvis admittam hominem indoctum posse tuto procedere, hoc ipso, quod sciat opinionem etiam nunc doceri a viris probis, et doctis, homo tamen doctus, qui potest examinare rationes intrinsecas, non videtur tuto posse procedere, nisi examinet illas, vel prudenter præsumat etiam in hac materia ab illis aliis examinatas esse. Ratio est, quia hic potest examinare, et discutere, quid in re videatur verum necne; ergo si non facit, et forte erret, errat errore vincibili, et culpabili, ergo non excusatur : hinc Terill. *in Reg. q.* 29. *n.* 90. recte ait. *Si non valde docto solum repræsentetur, quod plures teneant utramque partem contradictionis, non illico tutus erit, si secteturpartem minus tutam, sed vel scire debet qualitatem Doctorum eam tenentium, ut sic sine ulteriori investigatione eorum sententiam in conscientiæ regulam licite accipiat, vel ipsemet tenebitur rationes investigare, ut nil agat, nisi illud rationi congruum esse noverit*; quod si examinatis utrinque rationibus necdum appareat veritas, sed utraque pars pro se habeat grave motivum, sequi potest, quam volet, nam si erret, excusat eum invincibilis ignorantia, uti sæpe est dictum.

Q. 48. *An liceat hanc, et oppositam sententiam probabilem sequi in eadem materia ?* R. 370

§. 1. *Caramuel* dicit probabile esse, quod aliquis semper possit, sed hunc recte confutat Cres. a Borgia *quæstione* 9. Tamb, *in Decal. libro* 1. *capite.* 3. §. 5. dicit licere, dummodo probabilitas opinionis non pendeat immediate a nostra voluntate, quandonam autem probabilitas pendeat, vel non pendeat nostra volutate, non satis clare explicat.

§. 2. Bardi *disc.* 4. *c.* 14. Sporer *n.* 35. 371
melius dicunt non licere, si lex aliqua occurrat, cujus obligatio sit certa, et quæ post assumptam alteram sententiam probabilem impleri non posset, in hoc enim casu obligatio legis alicujus certæ eluderetur, v. g. si horologium A, sonet undecimam noctis, et horologium B. medium undecimæ, supposito quod utrumque horologium communiter bene dirigatur, probabile erit prius esse medium undecimæ, hinc aliquis volens sequi horologium B, adhuc per horam integram licite differet Vesperas, postmodum autem audita duodecima in horologio A, si secundum hoc vellet se dirigere, et judicare, quod transierit duodecima, adeoque non amplius obligetur orare Vesperas, patet hoc non licere, quia lex de orandis Horis est certa, et illius impletio impeditur assumendo alteram partem probabilem. Idem est, si die Sabbati audita in uno horologio 12. comedas carnes, et quia in altero necdum audita est; ideo velis te reputare jejunum, et in Dominica communicare, cum enim certum sit alterutrum horologium errare, etiam certum est te unum præceptum transgredi, vel abstinentiæ a carnibus, vel jejunii pro Communione, ergo id non est licitum : e contra si lex, vel ejus obligatio non sit certa, aut assumpta altera opinione possit nihilominus lex utraque adhuc impleri, dicunt licitum esse mutare, v. g. si probabile sit vectigal esse injuste impositum, et etiam probabile, quod sit juste impositum, si simul sis, et exactor vestigalium, et mercator, dicunt te posse hoc vectigal ab aliis exigere veluti juste impositum, et tamen te ipsummet non teneri solvere tanquam injuste impositum, quia cum dubitetur de justitia vectigalis, lex illud imponens

non est certa, tenebitur tamen inquirere, et si compererit fuisse juste impositum, poterit adhuc, et tenebitur compensare : si autem comperit fuisse injuste impositum, tenebitur, si adhuc habet, restituere eis, a quibus exegit : plures ejusmodi casus afferunt Cresp. *supra*, et Gob. *de Sacrif*, *a n.* 206.

372 §. 3. Lugo *de Euch. d.* 15. *a n*, 46. Esp. *de act. hum. q.* 23. ponunt hanc regulam universalem, numquam licitum est mutare opinionem semel electam, si hoc foret certo in præjudicium alicujus legis, quæ per ejusmodi mutationem violaretur, quia singulæ leges habent jus certum, ne fraudentur, ergo etiam ne regula operandi semel electa mutetur in manifestum sui præjudicium, ideoque sic eligens unam partem, obligat se implicite ad illam non mutandam in præjudicium legis.

373 §. 4. *Haun.* docet etiam non esse licitum eodem tempore usurpare utramque opinionem in præjudicium tertii, uti fieret, si per testamentum non solemne scriptus hæres, velles hæreditatem retinere, utens ea opinione, quod testamentum non solemne valeat pro foro conscientiæ, et tamen nolles solvere legata, sequendo sententiam, quod testamentum sine solemnitate sit invalidum, sic enim certo agis contra jus unius, vel alterius hæredis ab intestato vel hujus legatarii : Quod si ante hac processisses secundum sententiam requirentem solemnitates, et postea procederes secundum sententiam non requirentem, non esset eadem ratio, nam supposito facto primo, quod infectum fieri non posset, non amisisses potestatem te conformandi alteri sententiæ, pro alio tamen casu, nam forte jam posita est transgressio legis per primum casum, et ita secundus erit secundum legem, sicuti si heri judicans priorem sententiam probabiliorem processisses secundum illam, hodie si occurrente nova ratione judicares posteriorem esse probabiliorem, utique posses dimissa priore sequi posteriorem uti fatentur omnes.

374 *Objic.* Saltem non potero uni suadere priorem sententiam, et alteri posteriorem, quia certum erit unam legem naturæ ab alterutro violandam. R. 1. Idem solvendum esse omnibus, nam tu dicis te teneri suadere, ut omnes sequantur hoc, quod judicant esse probabilius, pone itaque unum judicare, quod probabilius sit tale testamentum valere, alterum autem judicare probabilius esse, quod non valet, tu utrique te consulenti suadebis, ut suam quisque opinionem sequatur, utpote probabiliorem, ergo certo alterutri suades transgressionem legis naturæ. R. 2. cum Card. *in* 1. *crisi d.* 56. *n.* 1152. non licebit suadere in, et pro eodem tempore, transeant, pro diverso tempore, n. posito enim actu secundum unam sententiam, forte jam posita est transgressio legis, quam transgressionem nunc impedire non possum, nec amplius certum est violandam ullam legem, ergo manet jus secundum alteram sententiam ponendi, et suadendi actum oppositum, qui probabiliter erit conformis legi.

Q. 49. *An licitum sit operari secundum opinionem alienam quam tamen operans judicat reipsa esse falsam ?* R. 375

§. 1. Certum est non licere, si judicet opinionem aliorum ita esse falsam, ut propterea etiam censeat objectum illius hic et nunc sibi esse illicitum poni ; talis enim non operaretur *ex fide*, sed contra conscientiam.

§. 2. Etiam non licet, si judicium, quod habet de falsitate, fit absolutum, et ultimum, ita ut velit procedere ex solo judicio alieno, non formata sibi sua conscientia : neque tum licet, si opinionem illam judicat esse ita falsam, ut non censeat esse vere, et certo probabilem ; ideoque correptione dignus est Machado, inquit Card. *in* 1. *crisi d.* 56. *n.* 1169. dicens id etiam tum licere, pro quo etiam falso citat multos Auctores ; et de his casibus intelligendi sunt Sanch. *in Decal l.* 1. *c.* 9. *n.* 19. *et* 42. Castrop *d.* 2. *pun.* 2. *n.* 4. Vasq. *d.* 62. *c.* 3. Bardi *disc.* 4. *c.* 16. Terill, *hic q.* 30. quando dicunt non esse licitum sequi opinionem, quam operans putat esse falsam. 376

§. 3. Si quis judicet, opinionem alienam esse probabilem, quamvis videatur esse falsa, ideoque spectatis principiis directis usus illius videatur esse illicitus, si tamen de hoc certus non sit, valde probabile est, quod ex principiis reflexis possit sibi formare prudens dictamen, et secundum eam opinionem operari, dicendo, *judico quidem opinionem illorum esse falsam, quia tamen hoc mihi incertum est, et Auctores me sapientiores, qui opinionem possunt reddere certo probabilem, dicunt illam esse veram, ego quoad hanc operationem me accomodabo illis, et interea præscindam a directa opinione mea*, ita absolute tenent Azor. Vasq. Less. Valent. Salas, Bonac. Sot. Banu. Serar. Bardi, Tann. Sanch. *n.* 14. Terill. *in Reg. q.* 22. *q,* 35. *a n.* 12. clarissime *q.* 46. *n.* 6. aliique plurimi, et gravissimi AA. cum Ill. *t.* 1. *d.* 1. *ar.* 6. § 5. et Mendo *in Stat. d.* 13. *q.* 15. Est autem contra Schild. *tr.* 2. *n.* 25. 377

Eliz. *l.* 1. *q.* 47. *et l.* 3. *q.* 12. *et* 13. Esp. *in append. art.* 143. Ehrentr. *art.* 3. Camargo *p.* 1. *l.* 1. *contr.* 8. *a n.* 56. Ratio nostra est, quia nulla lex prohibet mihi operationem, quam judico esse probabiliter bonam, sed operationem illam judico esse probabiliter bonam, quia scio illam a viris gravibus doceri esse absolute bonam, quorum ergo opinionem judico esse absolute probabilem, ergo nulla lex eam mihi prohibet, ergo mihi est licita. *Conf* 1. nam ita passim legimus apud gravissimos AA. qui quamvis teneant unam partem tanquam absolute veram, (qui consequenter dicunt oppositam esse falsam) tamen sæpe expresse addunt oppositam esse etiam probabilem, et in praxi tutam. *Conf.* 2. quia fieri potest, ut aliorum opinio, quam directe judico falsam, reipsa sit probabilior, et communior quam mea, ergo non est, cur illam sequi non possim suspensa, vel non attenta tantisper mea. *Conf.* 3. nam sæpe debemus seponere opiniones nostras, et nos in operando accommodare alienæ; v. g. Superiorum, ut dicetur a n. 432. item pœnitentium, uti etiam dicetur a n. 433. quamvis istas illorum opiniones judicemus reipsa esse falsas; similiter prudentis est, non nimium stare judicio proprio, sic enim etiam Principes sapientissimi cedunt judicio Consiliariorum contra proprium etc.

Reponit Camargo supra, non posse formari judicium reflexum. quod v. g. contractus sit licitus, si adsit, vel adesse possit judicium directum, quod sit illicitus. Sed oppositum constat ex dictis a n. 313. et constabit iterum ex statim dicendis; nam licet ergo judicem esse illicitum, hoc judico cum incertitudine, et formidine, ac tantum velut probabilius, sciens alios, quos censeo sapientiores quam me, judicare tanquam probabilius, quod sit licitus, cur ergo non possim sequi illorum judicium? nisi forte velim solus sapere. Recte dicit S. Greg, Naz. *orat.* 26. *Nemo sapientior sit, quam conveniat, nec lege exactior, nec luce splendidior, nec norma rectior, nec præcepto divino sublimior :* Verbo, ubi Deus legem non posuit, nec nos ponamus. Vide dicta, *n.* 352, *in fine.*

378 *Dixi* valde probabile esse, nam non est opus hoc defendere, sed satis est dicere, quod liceat sequi opinionem, de cujus probabilitate scitur, et de cujus falsitate absolute ferri non potest judicium, quod raro etiam fieri potest, uti fatetur Esp. a n. 152.

379 *Objic.* I. S. Thomas *contra Gentes cap.* 18. ait, *Falsa opinio ita se habet in eligibilibus, uti vitium virtuti oppositum in moralibus*, sed operari et vitio est illicitum, ergo etiam operari ex falsa opinione. R. I. Ergo etiam operari ex opinione probabiliore, si reipsa falsa sit. R. 2. Loquitur de opinione, quæ agnoscitur esse falsa, et improbabilis.

Inst. 2. 2. *q.* 17. *art.* 2. dicit S. Th. *Homo in iis, quæ ad propriam personam pertinent, debet formare conscientiam a propria scientia*, ergo non potest sequi opinionem pure alienam. *Conf.* nam idem S. Th. *quodl.* 3. *art.* 10. ait, *in his quæ pertinent ad fidem, et bonos mores, nullus excusatur ex alterius asserto.* Consonat S. Chrysost. *hom.* 13. *in Ep.* 2. *ad Corint.* ubi ait, *Quomodo non absurdum est propter pecunias aliis non credere, sed ipsas numerare, ac supputare, pro rebus autem amplioribus aliorum sententiam sequi simpliciter?* .·.·. *et ideo obsecro, et oro omnes vos, ut relinquatis quidnam huic, vel illi videatur, de quibus a Scripturis omnia inquirite.* Huc etiam spectat illud Apostol. 2. *ad Cor. c.* I. *v.* 12. *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ,* non dicit alienæ. R. n. conseq. per hoc enim format conscientiam a propria scientia, quod sciens opinionem alienam esse probabilem, inde sibi formet dictamen ultimum reflexum de licito usu illius opinionis. *Ad Conf.* S. Th. tantum vult requiri, ut quisque sibi conscientiam formet, et non sistat in dicto alieno uti *n.* 376. dictum est. *S. Chrysost.* loquitur ibi de præcepto eleemosynæ, nec intelligi potest, nisi de illis materiis, in quibus quisque potest ipsemet acquirere directam certitudinem, quam in probabilibus utrinque non possumus acquirere, sed tantum reflexam, quam habemus etiam sequendo sententiam alienam. *Ad Apostolum* patet ex dictis ad *Instantiam.* 380

Objic. 2. Sic operans aget contra suam conscientiam. *Resp.* n. ass. quamvis enim agat contra suam opinionem directam, non tamen contra conscientiam, quia contra hanc agere, est facere, quod aliquis hic et nunc per ultimum dictamen practicum judicat esse illicitum, quod hic non facit : e contra agere contra opinionem, sed secundum conscientiam, est agere id, quod quidem spectatis principiis directis probabiliter putat esse illicitum, certo tamen per principia reflexa judicat hic et nunc sibi esse licitum. Videri potest Card. 381

Inst. 1. Qui operatur secundum aliquam opinionem, debet judicare, ejus objectum 382

esse licitum, sed qui de facto judicat opinionem alienam esse falsam, non judicat ejus objectum esse licitum; ergo. *Prob. min.* qui de facto judicat hoc objectum esse illicitum, nullo modo, nequidem ex diverso motivo, judicat esse licitum, illa enim duo judicia sunt absolute incompossibilia, uti assensus, et dissensus circa idem, licet diversa sint motiva, atqui ille, qui judicat opinionem alienam esse falsam, ille de facto judicat hoc objectum esse illicitum : opinio enim aliena dicit esse licitum, ergo cum ipse judicet opinionem illam esse difformem objecto, judicat objectum non esse licitum, ergo judicat esset licitum, ita *Erenthr.* R. Qui operatur secundum aliquam opinionem, debet judicare per principia reflexa ejus objectum esse licitum, conc. spectatis præcise principiis directis, subdist. debet hoc judicare semper formaliter, id est, debet actu semper elicere judicium directum de eo, quod objectum ejus sit licitum, neg. et patebit falsitas ex dicendis *a n.* 387, debet hoc judicare saltem fundamentaliter, sive æquivalenter, conc. maj. et similiter distincta min. neg. cons. nam licet de facto directe judicet objectum illius opinionis esse illicitum, tamen fundamentaliter, et æquivalenter etiam judicat esse licitum, quia scit suum judicium esse incertum, et dari grave motivum pro judicio opposito, quod etiam ipse habere posset in sensu diviso hujus, quod nunc habet : posset enim hoc judicium deponere, et assumere alterum, uti dicetur a n. 414. aut licet id hic, et nunc non posset, tamen scit illud aliorum judicium etiam esse prudens, cui etiam possit se conformare, ideoque potest reflexe judicare sibi licere illud sequi : neque illud judicium directum, et reflexum opponuntur, nam directum non dicit objectum esse absolute illicitum, sed tantum dicit esse illicitum spectatis præcise principiis directis, reflexum autem dicit esse absolute licitum propter principia etiam reflexa, quæ superveniunt, uti num. 337. dictum est.

383 *Inst.* 2. Sicuti cuique homini sua conscientia est data pro regula ultima, ita etiam data est cuique sola sua ratio pro regula remota in ordine ad formandam sibi conscientiam ; ergo quisque tenetur sibi formare conscientiam secundum rationem propriam, ergo non secundum alienam : ita Elizar. *in append. q.* 9. §. 3. R. neg. ant. quod si verum esset, nullus homo posset sibi formare conscientiam ex judicio Superiorum, Consiliariorum, et quorumcumque prudentiorum virorum contra judicium proprium, quod esset velle, ut quivis ex proprio cerebro omnia ageret, quod imprudentis est : unde fatendum, quod prudentia, et ratio aliena merito possit nobis esse pro regula objectiva, regulæ primæ æternæ subordinata, ex qua per propriam rationem ultimo practicam nobis prudenter formemus regulam formalem, et conscientiam proxime dirigentem ad honeste operandum.

Inst. 3. Ergo licet sciam opinionem alienam esse falsam, si simul sciam ab aliis adhuc reputari tanquam probabilem, potero secundum eam opereri, ita Auctor Synopsis n. 119. Resp. neg. seq. hoc ipso enim, quod de falsitate opinionis sim certus, elisa est apud me probabilitas illius, non item, si tantum opiner esse falsam. 384

Inst. 4. Qui etiam opinative judicat sententiam aliquam esse falsam, ille judicat motivum illius esse falsum, et fallax, ergo non potest judicare motivum illius esse solidum, et grave, ergo nec judicare potest esse probabile. *Conf.* Quia ratio illa non potest respectu mei esse solida, et firma, de qua verisimilius mihi est, quod sit falsa, et fallax, ergo; ita Gonz. d. 1. n. 14. R. Dist. ant. ille judicat hoc certo, neg. ille judicat probabiliter, conc. ant. et idem dico ad primam seq. neg. autem absolute secundam : quamvis enim sibi videatur falsum, et fallax, non solidum, et non grave, tamen scit aliis videri aliter, quorum auctoritas, uti et probabilitas motivi, non eliditur per hoc incertum judicium, vel motivum ipsius, uti supponimus, ergo, *Ad Conf.* neg. ant. quod ex dictis patet esse falsum. 385

[a] *Instat Concina* T. 2. app. ad Theol. p. 694. *Licitum est operari juxta aliorum opinionem, quam tu directe judicas falsam, hac sola ratione reflexa, quod aliis vera sit : ergo erit licitum falsum loqui, quando judicio probabile, ab aliis hoc meum falsum reputari verum.* 2. *Hinc fieret, posse quemcumque cujusque status Christianum, missis consultatoribus, et Theologis, aliquam Probabilistarum summam comparare, et potissimum Escobarianam, et opinionem sibi favorabiliorem, quam in eadem repererit, seligere, dummodo proscripta ab Ecclesia opinio non sit, et defendatur ab Auctoribus, licet modernis absque censura.* 3. *Vel opiniones ab Ecclesia damnatæ erant ante damnationem probabiles, vel non : si hoc; ergo non omnis opinio, quam docent viri graves, et docti, semper probabilis est ; ergo non possum formare practicum illud judicium quod La-Croix sibi fingit : si*

illud; ergo etiam opiniones, quas nunc defendunt Theologi recentiores, damnari ab Ecclesia queunt. Resp. Ad primum, inscitiæne adscribam ejusmodi argumentum, an impudentiæ? Nego rotunde antecedens : non ait La-Croix, licitum esse operari juxta aliorum opinionem, quam judicio falsam, hac sola ratione reflexa, *quod aliis vera sit : imponit Concina turpiter popello, ac sciolis, hoc tribuens P. La-Croix : hæc est ratio reflexa, quam La-Croix admittit;* incertus sum, num quam falsam judico opinionem, ea revera sit falsa, et aliunde veram illam dicunt sapientes auctores. *Hinc patet, perperam ex hac doctrina absurdam illam duci de mendacio licito : non enim ego incertus esse possum, num revera falsum sit, quod a me dictum aliis verum esse potest, Ad secundum nego sequelam. Confer Auctorem nostrum a n. 136. Ad tertium 1. retorqueo argumentum contra probabiliorem 2. Concedo, opiniones ab Ecclesia damnatas fuisse ante damnationem probabiles : vide n. 201. Concedo, damnari posse alias recentiorum opiniones, quæ nunc probabiles sunt. Hinc nego fieri, quod ejusmodi opinionibus tuto acquiescere non possimus, alias ne probabilioribus quidem possemus adhærere, quæ damnari possunt. Certe plures ex damnatis propositionibus veluti probabiliores a suis Auctoribus fuere defensæ.*

386 *Objic.* 3. Si in agendo possim sequi opinionem alienam, ergo etiam in loquendo, ergo potero dicere, quod puto esse falsum, si sciam alios putare esse verum, ita Eliz. R. n. seq. quia mendacium est loqui contra mentem suam, dum enim loquor, profiteor me interne habere mentem illam, ergo si non habeam, mentior : nihil simile est in operante secundum opinionem alienam, nam non dicit objectum secundum rationes directas esse verum, sed tantum dicit esse licitum secundum rationes reflexas, quas habet, et propter quas operatur secundum eam · opinionem, quam absolute censet probabilem.

387 *Q.* 50. *An, ut aliquis licite operetur secundum aliquam opinionem probabilem, necesse sit hanc opinionem directam elicere, vel actu habere,* v. g. an ad hoc, ut me licite resolvam ad pingendum die festo, necesse sit me judicare, quod pingere non sit servile, an vero e contra satis sit, quod sciam, et tantum reflexe judicem, probabile esse, quod pingere die festo non sit servile? R. Sufficere judicium reflexum de probabilitate judicii directi, si eliceretur. Ita docent plurimi cum Card. *in* 1. *crisi d.* 15. *a n.* 247. Terill. *in Reg. q.* 1. *n.* 11. *q.* 2. n. 19. *q.* 52. *ass.* 4. Hinc Moya *in app. ad. tr. de op. prob. q.* 7. *n.* 38. 39. testatur communem probabilistis : Fagnan. et Gonz. *d.* 9. *n.* 2. dicunt esse ita communem inter Auctores benignos, ut in ea conveniant Theologi hujus temporis fere omnes; est autem contra Esp. *in app. art.* 140. Gonz. *d.* 2. §. 2. *et seqq. d.* 7. *n.* 47. *d.* 8. *n.* 14. *d.* 11. *a n.* 1. *iterumque a n.* 34. Ratio nostra est, quia habito judicio certo de probabilitate practica alicujus opinionis, prudenter operor secundum illam, esse enim practice probabile, et esse licitum, hic idem sunt, atqui possum habere judicium certum de probabilitate practica alicujus opinionis, quamvis ei non assentias, uti ostensum est *an. n.* 237. et 375. Ergo. Rationem a priori suggerit ipsemet *Esp art.* 137. his verbis, *Quia motivum intellectus ad opinandum est idem, et cognoscitur æqualiter, dum sumus in actu primo opinandi, et cum jam opinamur de facto; opinamur enim ex eodem motivo, quo constituimur potentes opinari, nec cognoscimus illud magis, dum opinamur actu, quam jam præcognosceretur ab opinaturis.* Infero; ergo, sive eliciam actum opinionis, sive non, idem æquivalenter est ex parte intellectus : Infert Esp. *itidem : Necesse igitur est, ut discrimen inter opinandum, et opinantem revocetur, tamquam ad primam radicem, ad actum voluntatis, quo præeligitur, præamatur, ac imperatur opinio, in quam erumpimus de facto.* Hoc autem semper est in libertate voluntatis; ergo, sive actu eliciam opinionem, sive non, plane nihil ad rem facit. *Conf.* Nam ut operer secundum sententiam, quam certo scio esse probabiliorem, aut certam, non est opus hoc ipsum judicium probabilius, aut certum actu elicere, sed satis est me judicare reflexe, quod sententia, secundum quam volo operari, sit probabilior, aut certa, uti nemo videtur negare posse, ergo similiter, ut operer secundum sententiam, quam certo scio esse probabilem; hac enim probabilitate supposita superveniunt pro formando ultimo judicio practico rationes reflexæ, quas dedimus n. 312.

Objic. 1. S. Aug. *contra Academ. l.* 2 *c.*11. 388
clare contradicit his verbis, *Id probabile, vel verisimile Academici vocant, quod non ad agendum sine assensione potest invitare, sine assensione autem dico, ut quod agimus, non opinemur verum esse, aut nos id scire arbitremur, operemur tamen.* R. Academici dicebant non esse opus ullum judicium formare, sed satis esse hoc agere, ad quod agendum invitarent sensus, vel objecta menti proposita, et hoc

confutat S. Aug. quia sic licerent omnia scelera, cum ad ea nos invitet sensus, et delectatio menti objecta: nos ad prudenter agendum prærequirimus judicium certum de probabilitate opinionis, et præterea ultimum judicium practicum absolute enuntians hoc, vel illud esse licitum.

389 *Inst.* Non assentiri illi, quod sequor, est non probare illud, quod sequor, sicuti assentiri, est illud probare, seu approbare, atqui S. *de util. credendi cap.* 11. vult probari hoc, quod quis sequitur; ait enim, *quomodo est illud, quod sequuntur, si non probant, probabile?* Ita Gonz. R. 1. Ergo nec possum sequi illud, quod scio esse probabilius, vel certum, nisi actu, positive assentiar. R. 2. S. August. agit contra Academicos, qui de nullo ferre volebant judicium, et recte ostendit debere illos saltem judicare id esse probabile, secundum quod agunt, quod judicium etiam nos requirimus,

390 *Objic.* 2. S. Thom. sæpe dicit ad licite operandum requiri, ut prius diligenter inquiratur veritas, secundum quam determinare possim, an aliquid sit licitum, necne, hoc autem non est verum in sententia benigna, nam in hac satis erit scire, aliquid esse probabile, sive cognoscat veritatem, eique assentiatur, sive non, ita Gonz. *c.* 1. *Resp.* neg. subs. diximus enim n. 281. inquirendum esse in veritatem, et consideranda utrinque motiva, alioquin non poterit certo judicari de probabilitate alicujus opinionis, nam si ex una parte agnoscatur certo veritas, vel per motivum certum pro hac parte, vel per defectum omnis gravis motivi ex altera, nulla poterit afferri probabilitas, cum hæc elidatur per motivum certum oppositum, et pro se requirat grave motivum.

391 *Objic.* 3. Operans cum dubio positivo, peccat, sed talis operatur cum dubio positivo, suspendit enim utrumque judicium directum propter rationes dubias, ergo peccat. *Resp.* Operans cum dubio positivo, et dum operatur in illo sistens, peccat, conc. operans cum dubio positivo inspectis motivis directis, attamen formans sibi judicium certum inspectis motivis reflexis, neg. quamvis enim suspendat omne judicium directum, tamen judicat utrumque fore probabile, si eliceretur, et exinde format sibi ultimum, quod secundum hanc, vel illam partem licite operetur.

392 *Inst.* Si ipsemet non eliciat assensum, tunc non sequitur opinionem suam, sed alienam, Deus autem dedit cuivis suum intellectum, quem sequatur. *Conf.* Nam opinio dicitur probabilis respectu intellectus, ergo non est probabilis respectu illius intellectus, qui eam non habet, cum respectu illius nequidem sit opinio, omnis opinio sit assensus, ita Esp. *Resp.* Etiamsi sequar opinionem alienam, adhuc sequor meum intellectum, quia per hunc judico opinionem alienam esse probabilem, et secundum hanc mihi formo conscientiam practicam, judicans me licite operari secundum opinionem illam probabilem. *Ad Conf.* dist. 393
cons. ergo non est probabilis respectu illius intellectus, qui eam non habet, nequidem objective, aut æquivalenter, conc. qui eam non habet elicitive, et formaliter, habet tamen objective, aut æquivalenter, n. cons. hoc ipso autem habet objective, quod de illa velut objecto judicet esse certo probabilem, et per hoc habet æquivalenter, quod agnoscat grave ejus motivum, propter quod etiam elicere posset assensum, recte enim docet Terill. *in Reg. q.* 51. *a num.* 7. æquivalenter haberi determinationem intellectus, si adsint utrinque motiva sufficientia pro formandis judiciis directis.

Objic. 4. Dictamen practicum de honestate actionis, non attingit honestatem formalem actionis, ergo attingit solam honestatem objectivam, ergo debet adesse judicium de eo; quod a parte rei est honestum, et verum. *Antec. probat.* honestas formalis explicari debet per conformitatem, quam habet cum dictamine practico, ergo si dictamen practicum vicissim attingat honestatem formalem, fiet circulus, ita Estrix *in Logistica pag.* 13. R. neg. ant. nam dictamen practicum attingit actionem ut conformandam legi saltem permittenti, et honestas formalis est conformitas actionis cum lege saltem permittente, per dictamen practicum proposita, in qua explicatione licet mutua fiat mentio dictaminis practici, et honestatis formalis; tamen non est circulus vitiosus, sed relativum unum aliunde cognitum explicatur per ordinem ad suum correlativum, qui ordo pertinet ad eorum essentiam, sicuti causa explicatur per ordinem ad effectum, et effectus per ordinem ad causam. Ills. *art.* 2. *n.* 22. dicit, honestatem formalem haberi, partim per cognitionem immediate repræsentantem probabilitatem honestatis materialis, partim per objectum repræsentatum, quod est illa probabilitas honestatis materialis, ita ut dictamen reflexum non constituat, sed pro objecto habeat honestatem formalem : quidquid sit de hoc, saltem videtur admittendum, quod honesta- 394

tem formalem constituat etiam actio per dictamen reflexum directa.

395 *Inst.* 1. Si ad actionem honestam non requiratur judicium etiam de honestate objectiva, et materiali actionis, explicari non poterit, quomodo conscientia speculative erronea aliquando sit practice vera, quia qui non judicat, non errat. *Conf.* Nam ideo tenemur inquirere honestatem materialem, ut de ea feramus judicium, ita Erenthr. *art.* 1. et 2. R. Neg. seq. sæpe enim formaliter elicitur ejusmodi judicium erroneum, et tunc conscientia est speculative formaliter erronea : quod si formaliter non eliciatur judicium speculativum erroneum, sed tantum judicium de motivo gravi, et de probabilitate talis opinionis, tunc adest æquivalenter ejusmodi judicium erroneum, quia ex vi præsentis motivi prudenter elici posset, uti n. 393. dictum est. *Ad Conf.* Ideo tenemur inquirere in honestatem materialem, ut feramus judicium, vel formaliter, vel æquivalenter de ea; formamus autem æquivalenter, quando judicamus probabile esse, quod objectum sit materialiter honestum, quia hoc judicio habito possemus habere illud formale judicium de honestate materiali, uti sæpe dictum est.

396 *Inst.* 2. Famulus hominis tenetur attendere ne per actionem suam causet suo domino damnum etiam materiale tantum : ergo servus Dei multo magis, ne committat peccatum materiale, et ponat objectum reipsa displicens Deo, ergo tenetur attendere, quid vere, et reipsa placet Deo, ergo et tenetur sequi illud, quod judicare potest esse verisimilius. R. n. ult. cons. nam fatemur adhibendam diligentiam mediocrem, et humanam pro dignoscenda veritate, et cavenda materiali offensa Dei, majorem autem, aut exactissimam dicimus esse tantum de consilio; quando autem eo pervenimus, ut sciamus non posse certo comperiri veritatem, quia nempe scimus pro utraque parte esse motiva gravia, negamus nos obligari ad sequenda verisimiliora, alioqui eodem argumento probabo nos teneri ad tutiori. Adde, quod Deus magis velit caveri peccatum formale, quam materiale, e contra homo ob indigentiam, et imperfectionem suam magis vult caveri damnum suum materiale, quam peccatum formale famuli, ergo inter Deum, et hominem est manifesta disparitas, quoad actionem materialiter offensivam et materialiter damnosam.

397 *Objic.* 5. Sequens probabilem non formato judicio, an sit vera, aut falsa, promiscue eligit non minus falsum, quam verum, et reipsa dicit, *Quid interest, sit ne verum, an falsum*, et consequenter *sit ne licitum an illicitum, ad hoc non teneor attendere, dummodo sciam esse probabile*; quæ dispositio animi est pessima, ita *Alfaro.* R. neg. totum ass. sic enim hoc operamur, ut non essemus hoc operaturi, si sciemus esse falsum, et illicitum : nec negligimus inquirere in veritatem, sed post postquam inquisivimus, et quia post inventas utrinque rationes graves certi sumus nos non posse veritatem certo rescire, dicimus licere utramque partem.

Q. 51. *Si motiva utrinque sint æque probabilia, an intellectus possit per voluntatem applicari ad assentiendum huic potius, quam illi parti?* R.

§. 1. Si sit materia facti, Card. *in* 1. *crisi d.* 398
6. *n.* 80. dicit intellectum non posse saltem prudenter a voluntate applicari ad assentiendum alterutri parte, sed debere manere positive dubium, et suspendere omnem assensum, ut si tres dicant Petrum fuisse in foro, et alii tres æqualis auctoritatis dicant eodem tempore fuisse domi, intellectus neutri parti prudenter credet, quia hæc motiva videntur se mutuo elidere, uti pluribus contendit idem Card. *d.* 41. *a n.* 804. Quod verum videtur, si utraque pars dicat se scire, et vidisse, ob rationem datam *n.* 243. De cetero si motiva se directe non elidant, uti si pars una dicat se putare, quod fuerit in foro, et pars altera, se putare, quod fuerit domi, habeatque utraque prudentem rationem id putandi, non elident se mutuo hæ auctoritates, uti constat ex dictis n. 263. cum fundent se in diversis rationibus bona fide, et invincibiliter agnitis tanquam probabilibus, ergo utrumque etiam poterit mihi fieri probabile, ideoque poterit intellectus meus in hac materia facti, quod poterit in materia juris, uti recte Banholtz. *n.* 14. et Tamb. *in Decal.* 1. *c.* 3. §. 3. *n.* 11. nullam enim video disparitatem. *Nec obstat*, quod testes contrarii nihil probent, *nam* id tantum tenet pro foro externo, in quo si plene non probetur delictum, reputatur nullum. *Conf.* Nam si ex scripto soleam confiteri absque errore, legerimque peccata, uti soleo, inter quæ fuerit mendacium, prudenter judico me illud esse confessum, quia ex communiter contingentibus a me, est pro me prudens præsumptio : e contra si Confessarius, qui statuerat me specialiter admonere de mendacio, dicat me illud non esse confessum, et ipse etiam non soleat circa talia errare, etiam prudenter judicare potero me non esse con-

fessum, quia similiter ex communiter contingentibus ab illo, est pro ipso etiam prudens præsumptio, neque hæc motiva se elidunt, sed faciunt materiam facti utrinque probabilem; ergo.

399 §. 2. Saltem si sit materia juris, potest intellectus per voluntatem applicari ad assensum etiam quandoque prudentem potius unius, quam alterius partis; ita habet communis Suar. 1. 2. *tr.* 2. *d.* 10. *l.* 1. *n.* 5. dicens esse S. Th. Sanch. Gran. Ovied. Arr. Bress, Lugo, Card. *in* 1. *crisi d.* 15. *c.* 4. *art.* 7. *et* 8. Terrill. *hic q.* 8. 9. 10. *et in Reg. q.* 51. Fabri *in summ. de fide c.* 2. *n.* 7. et consentit Esp. *in app. art.* 123 saltem si motiva utrinque non sint omnino similia, et ejusdem plane rationis. Est autem contra Az. Castrop. Schilt. *tr.* 2. *n.* 16. Mercor. Eliz *in opp. q.* 1. *et seqq.* Gonz. *diss.* 7. §. 3. Ehrentr. *art.* 13. Camargo *p.* 1. *l.* 1. *controv.* 5. *Probatur*, nam ipsamet voluntas potest prudenter inter bona æqualia eligere hoc præ illo, uti cum communi suppono ex Philosophia, et videtur probare experientia, si enim videam duo ova, quamvis per simplices affectiones non magis ferar in unum, quam alterum, tamen, ne utroque caream, possum pro mea libertate eligere hoc præ illo, ideo solum; quia volo, et cognosco utramque esse sufficiens mihi bonum, neutrum autem esse necessarium, sic enim etiam Deus inter bona creata æqualia libere præelegit unum, ergo similiter poterit intellectus per voluntatem applicari ad unam potius partem, quam ad alteram. *Nec obstat*, quod intellectus sit potentia necessaria, *nam* licet in evidentibus necessario procedat, non tamen in illis, quæ sunt inevidentia, et incerta; et licet in his per se nequeat uni potius parti, quam alteri accedere, tamen potest applicatus per voluntatem, cujus imperio in his subjacet, et a qua potest determinari, ut aliter assentiatur, quam mereantur præcise motiva rationum, uti nunc certum est, postquam Innoc. XI. damnavit hanc 19. propositionem: *Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium;* cujus oppositum cum dicat Eliz. *q.* 5. § 3. his verbis, *Intellectus nunquam objecto adhærere plus potest, quam putat illius motivum mereri.* Item *q.* 9. § 1. *Motiva alicujus conclusionis nequeunt jure pluris esse, aut pluris fieri respectu voluntatis, quam sint, vel fiam respectu intellectus*, doctrina ejus aliorumque sequacium nunc relinquenda est. Idem vult etiam S. Th. 2. 2. *q.* 1. *art.* 4. his verbis, *Alio modo assentitur intellectus alicui, non quia sufficienter movetur ab objecto proprio, sed per quamdam electionem voluntarie declinans in unam partem magis, quam in aliam:* Item *l.* 3. *Ethicor. lect.* 18. *ante medium*, *Quia operabilia sunt contingentia, non cogitur ratio ad assentiendum huic, vel illi sicuti accidit in demonstrativis, sed in potestate habet homo, quod assentiatur uni, vel alteri parti contradictionis, sicut accidit in omnibus opinabilibus, et maxime circa operabilia, in quibus plurima attenduntur secundum quorum quodlibet aliquid potest judicari bonum.* Item *de verit. q.* 14. *art.* 1. *Intellectus determinatur per voluntatem, quæ eligit assentiri uni parti determinatæ propter aliquid, quod est sufficiens ad movendam voluntatem, non intellectum.* Idem vult S. Ignatius Loyola *in Epist. de obedient.* ubi ait, *Hoc habet intellectus multis in rebus, in quibus videlicet veritatis evidentia vim illi non infert, potest voluntatis pondere in hanc potius, quam illam partem inclinari.* Et ideo etiam Arist. 1. *Rhetor. c.* 1. ait, *Non similiter judicium reddimus, cum dolemus, et cum lætamur, et cum diligimus, et cum odimus.* Plura pro hac sententia afferentur *q. seq.*

Resp. 1. Ad rationem allatam, quod voluntas ideo possit eligere inter bona æqualia, 400
quia in utroque invenit suum motivum, quod est bonitas: quando autem opiniones sunt contradictoriæ, veritas, quæ sola est objectum intellectus, deest uni parti, cum certum sit alterutram esse falsam, ergo intellectus non poterit flecti ad utramlibet partem, ita Eliz. *q.* 3. Deinde ad auctoritates allatas dicunt. *S. Thom. et S. Ignatium* tantum velle, quod facere possit, ut intellectus inquirat in plures rationes pro una parte; sicque in sensu tantum diviso æqualium rationum fiat assensus ad unam partem. *Contra primum est*, quod sicuti objectum voluntatis est bonitas, vel realis, vel tantum opparens, ideoque potest bonitati reali præeligere aliam æqualem tantum apparentem, ita etiam objectum intellectus est veritas, vel realis, vel tantum apparens, est autem apparens in parte falsa contradictionis, uti supponitur, cum pro illa sit motivum grave; ergo et hanc amplecti potest, ac consequenter in utraque parte invenitur objectum intellectus. *Conf.* nam ponamus *S. Hier. et S. Aug.* esse apud me paris auctoritatis, et sibi contradicere in aliqua opinione, auctoritas *S. Hier.* faciet, ut in opinione ejus apparen-

tia veritatis sufficiens ad determinationem mei intellectus, saltem accedente pia affectione voluntatis erga *S. Hier.* et similiter auctoritas *S. Aug.* ergo. ergo. *Contra secundum est*, quod *S. Thom.* dicat intellectum assentiri uni parti propter aliquid, quod non movet intellectum, sed voluntatem; et *S. Ignatius* dicat voluntatis pondere inclinari, et non novo motivo, ideoque vult intellectum sic semper per voluntatem inclinari ad assentiendum Superioribus, quamvis etiam intellectui non occurrerent rationes majores pro hoc assensu, atque in hoc ponit perfectionem obedientiæ, quod ita cæce submittat se piæ voluntati, et inde dicitur ejusmodi obedientia intellectus cæca qualis non erit, si solam lucem motivi proprii sequi debeat. Ista omnia *Conf.* in exemplis manifestis, nam si Titius accusetur coram Cajo, qui sit hostis, et coram Sempronio, qui sit amicus Titii, licet uterque eadem motiva audiat pro, et contra Titium, sæpe fiet, ut pro diverso affectu, hic judicet Titium innocentem, ille nocentem: similiter si pictor, et statuarius audierint pro, et contra motiva æqualia pro majore præstantia utriusque artis, pictor ex affectu judicabit suam præstantiorem, statuarius suam; ergo.

401 *Resp.* 2. Ideo voluntatem posse eligere æquale, aut etiam minus bonum, quia ex eo, quod hoc præeligat, non est necesse, ut alterum dicat esse malum: e contra intellectus deberet dicere alteram partem esse falsam: qui enim dicit hoc est verum, dicit contradictorium esse falsum, nunquam autem potest prudens intellectus dicere hoc præ illo esse falsum, pro qua habet æqualia, aut majora motiva dicendi esse verum: Ita *Erenthr. Contra est*, intellectus assentiens huic vero probabili, non dicit oppositum esse absolute, sed tantum dicit esse probabiliter falsum, nulla autem est contradictio, aut imprudentia, quod dicat hoc esse probabiliter verum, et alterum esse probabiliter falsum, etiamsi pro hoc altero sint æqualia, aut etiam majora motiva, quia certum est falsa quandoque esse probaliliora veris: ergo,

402 *Objic.* 1. Motiva æqualia se mutuo elidunt, ergo neutrum manet dignum assensu. R. neg. ant. cujus oppositum ostensum est num. 263. et 400.

403 *Objic.* 2. Ut sim proxime expeditus ad credendum viro gravi, requiritur, ut non cognoscam certo illum decipi, ergo ut sim proxime expeditus ad credendum duobus viris æque gravibus, requiritur, ut certo non cognoscam alterum ex illis decipi, atqui ubi affirmant contradictoria, certo cognosco alterum ex illis decipi, ergo non sum proxime expeditus ad credendum huic, vel illi, ita Gonz. n. 46. R. dist. cons. ergo ut sim proxime expeditus ad credendum duobus, requiritur, ut certo non cognoscam hunc, vel illum determinate decipi, conc. alterum indeterminate tantum, neg. cons. dummodo enim certo maneat auctoritas gravis pro utroque, manet motivum prudens credendi, et huic, et illi, uti dictum est n. 398.

Objic. 3. Aristoteles 2. *de anima text.* 153. dicit, imaginari esse in nostra potestate, non vero opinari, ergo intellectus etiam in opinabilibus non subjacet imperio voluntatis. R. n. cons. ad imaginandum non requiritur motivum, e contra requiritur ad opinandum, cum opinio sit judicium tendens in verum saltem apparens, et quia motivum non semper adest pro judicio formando, hic merito dicit non semper esse in nostra potestate opinari: non dicit autem: quando motivum adest, præsertim grave, non esse in nostra potestate opinari, patetque in materia fidei, pro qua licet sit gravissimum motivum, potest tamen voluntas suspendere actum, et facere, ut intellectus positive dubitet, ac etiam erronee judicet oppositum. Videri potest *Esp. art.* 107. *et seqq.* 404

Objic. 4. S. Thom. 1. 2. *q.* 9. *art.* 1, *ad.* 3, ait, *Voluntas movet intellectum quantum ad exercitium actus.·.·. sed quantum ad determinationem actus, quæ est ex parte objecti, intellectus movet voluntatem, ·.·.· et sic patet, quod non est idem movens, et motum secundum idem.* R. Tantum vult intellectum ad primos actus necessarios moveri a solo objecto, cum quo stat, quod idem intellectus postmodum per voluntatem moveatur ad alios actus non necessarios. 405

Objic. 5. Æqualitas motivorum est dubium objectivum, cui in mente respondet dubium formale, ideo enim viri docti hærent, et dubitant, quid sentire debeant, si in utramque partem occurrant graves rationes æquales, ergo ubi est æqualitas motivorum, suspenditur omnis assensus, ita Gonz. Conf. ex S. Th. qui ait, *Tunc est dispositio dubitantis intellectus, quando est aperta æqualitas eorum, quæ movent ad utramque partem.* Item dicit: *dubium est contrariarum rationum æqualitas*, ut autem sit dispositio opinantis, requirit motiva 406

pro una parte majora, sic enim habet *de verit. q. 14. art. 1. 0. Tunc est dispositio opinantis, quando intellectus magis inclinat in unam partem, quam in alteram, unde accipit qaidem unam partem, sed de altera dubitat.* R. Omnia ista vera sunt, loquendo per se, si nempe intellectus sibi relinquatur, accedente tamen imperio voluntatis dubium illud deponitur, et intellectus determinatur ad unam partem, etiamsi pro ea sit etiam minus motivum, uti etiam ex S. Thom. ostendemus *in qu. seq.*

407 *Inst.* Intellectus est instar bilancis, quæ immota est, ubi pondera utrinque sunt æqualia. *Conf.* Nam non possunt duo homines æque fortes, et agiles, alter alterum e loco expellere, ergo similiter si motiva sint æqualia, neutrum poterit intellectum sibi subjicere. *Resp.* Sicuti bilanx habens æqualia utrinque pondera manet immota, nisi una lanx aliunde ab extrinseco impellatur, ita intellectus per se manet immotus, si adsint æquales rationes; sed sicuti, quamvis utrinque pondera sint æqualia, aut etiam in una lance sit majus pondus, tamen potest ab extrinseco, v. g. digito hominis, altera lanx deflecti magis, non aliter, ac si plus ponderis haberet, ita intellectus hominis per voluntatem deflecti potest ad illam etiam partem, pro qua est minus motivum, ut in *q. seq.* dicetur [a]. *Ad Conf.* est idem dicendum : nam hæc tantum procedunt in casu, quo intellectus sibi ipsi relinquitur, et idem est in duobus hominibus æqualiter fortibus, quorum tamen unus, si aliunde adjuvetur, utique prævalet.

[a] *Urget Concina: Mercator, qui non ponderibus, sed digito movet libram, infamis raptor habetur, si ad illam partem, in qua minus est ponderis, digito suo bilancem inclinet; ergo etiam voluntas habenda erit iniqua, dum mentem humanam in æternæ salutis controversiis, non rationis pondere, sed digito voluptatis, et cupiditatis movet. Hæc Concina Tom. 2. app. ad Theol. p. 410. R. similitudinem digiti lancem unam magis deflectentis ad id unum adduci ab auctore nostro, ut explicet, qui intellectus noster inter duas propositiones æque probabiles constitutus ad unam potius deflectere possit, quam ad aliam. Ceterum probet Concina legem extare. qua voluntas prohibeatur deflectere intellectum ad illam etiam partem pro qua est minus motivum, quemadmodum exstat lex certo prohibens, ne idipsum faciat Mercator. Quod de* digito voluptatis *addit de suo Concina, festivum sane est, et ipso dignum. Quid quæso odiosum hoc verbum, quum plenissimum illud ac proprium usurpari possit* libertatis ?

Objic. 6. Motiva æqualia sunt rationes dubitandi, sed solæ rationes dubitandi non sufficiunt ad resolvendum dubium, alioquin non essent rationes dubitandi, sed resolvendi; ergo. *Resp.* Sunt rationes dubitandi, quamdiu suspenditur judicium; si autem intellectus determinetur ad judicium propter apparentiam gravem veritatis, quæ est v. g. in parte A, hæc ratio, quæ ut conjuncta cum ratione opposita erat ratio dubitandi, jam sola fit ratio resolvendi partem A. 408

Inst. 1. Quamdiu objectum æqualiter se habet ad verum, et falsum, non est ratio resolvendi potius esse, quam non esse, sed quamdiu rationes sunt æquales, objectum æqualiter se habet ad verum, et falsum; ergo. R. Quamdiu objectum æqualiter se habet, non est ex parte objecti, ve intellectus præcise ratio resolvendi, conc. non est ex parte voluntatis, neg. accedente enim hoc imperio voluntatis jam ex parte actus primi datur aliud principium movens intellectum, et concausans assensum. 409

Inst. 2. Intellectus assentiendo præfert unum motivum alteri, ergo unum apparet melius, et consequenter non est æqualitas. R. Præfert unum alteri, propter vim motivi ipsius, neg. propter affectum voluntatis, et formaliter per ipsum assensum intellectus, conc. ergo unum apparet melius secundum se, et antecedenter ad assensum, neg. propter affectum voluntatis, et consequenter ad assensum ab intellectu positum, conc. et sic fit in hæretico, qui quamvis videat etiam majorem probabilitatem pro objecto fidei, tamen propter impiam voluntatem assentitur opposito, quod consequenter cum pertinacia tenet non tantum velut probabilius, sed velut unice verum, ideoque rejicit objectum fidei velut falsum. Notat quoque recte Teril. *in Reg. q.* 51. *assert.* 4. si jam positus sit assensus ad partem A. hanc nunc dici posse probabiliorem in actu secundo, quia cum omnis assensus sit accessus, et adhæsio ad unam partem objecti, et recessus a parte opposita, et intellectus non ita facile abducatur a ratione per judicium semel acceptata, et approbata, hoc ipso objectum se aliter habet respectu intellectus, et ratio etiam ipsi aliter apparet, et inde etiam natum est illud adagium : *Suum opinatum cuique videtur probabilius.* 410

Objic. 7. Ubi nulla est præsumptio veritatis, ibi non potest fieri assensus, quia omnis assensus est ad veritatem', sed ubi rationes æquales contradicunt, nulla est præsumptio 411

veritatis pro una parte potius, quam pro altera; neutræ enim rationes habent præ, sed sunt æquales; ergo. R. Ubi nulla est præsumptio veritatis, si sensus sit, ubi nullum est motivum pro veritate, ibi non potest fieri assensus; conc. si sensus sit, ubi non est pro una parte præponderantia motivi, quæ faciat præsumptionem, quod pro ea parte stet veritas, neg. satis enim est adesse motivum, et quidem grave, pro singulis partibus, et esse incertitudinem veritatis de utraque determinate.

412 *Ins.* 1. Saltem ejusmodi assensus non est prudens, nam ubi rationes pro utraque parte sunt æquales, non est prudens ratio dicendi alteram esse falsam, cum sit æque magna ratio dicendi esse veram. *Conf.* Nam si Petrus videatur mihi esse æqualis Paulo, non habeo rationem dicendi Petrum esse minorem, et ideo essem imprudens, si dicerem eum esse minorem: et ratio a priori est, quia quantitas, quæ accipitur pro affirmanda magnitudine in Paulo, non accipitur pro eadem affirmanda in Petro, atqui idem est hic, est enim æqualitas, et eadem mensura rationis pro utraque parte; ergo, ita Ehrentr. *Respondeo* neg. asser. prudentes autem rationes pro ejusmodi assensu imperando dabimus *n.* 416. Ad probationem dico, rationem asserendi hanc partem esse probabiliter veram, etiam esse rationem asserendi oppositam esse falsam, ergo cum habeam rationem gravem asserendi hanc partem esse probabiliter veram, etiam habeo rationem asserendi oppositam esse probabiliter falsum, uti dictum est *n.* 401. *Nec obstat* esse æque magnam rationem, ex qua, si vellem, possem asserere illam oppositam esse veram, *nam* una non elidit alteram, et ejusmodi oppositi assensus possunt in sensu diviso convenire eidem intellectui. *Ad Conf.* Si evidenter advertatur æqualitas inter Petrum, et Paulum, eliditur utrinque probabilitas pro aliqua inæqualitate: e contra si pro utraque parte habeam gravia motiva, licet cum incertitudine videatur esse æqualitas, potero accedente imperio voluntatis, assentiri parti huic, vel illi.

413 *Inst.* 2. Si pulsus arteriæ sit bonus, et color in vultu malus, ita ut æqualiter signent bonam, et malam valetudinem, Medicus non potest ferre judicium, ergo similiter hic. R. Posse ferre judicium probabile, vel in hanc, vel in alteram partem.

Inst. 3. Si rationes sint utrinque æquales, Judex non potest nisi temere assentiri uni parti, ergo similiter intellectus noter. Resp. neg. ant. quamvis enim leges statuant, ut tum neutri parti in foro externo plene adjudicet, tamen non ideo erit temerarius, si per voluntatem erga suum amicum inclinatus interne assentiatur ipsius rationibus.

Reliqua solventur ad quæstionem sequentem.

Q. 52. *Si motiva pro una parte sint probabiliora, an etiam tum posset intellectus per voluntatem applicari ad assentiendum parti minus probabili.* R. 414

§. 1. Si sit materia facti, Carden. negat, uti *n.* 393. insinuatum est, quia secundum Juristas probatio fortior destruit debiliorem, præsumptio major minorem: quidquid sit de foro externo, in quo sententia exterior semper ferenda est secundum majus pondus rationum, puto etiam in materia facti esse tenendum quod diximus n. 398. Quod materiam juris attinet.

§. 2. Potest voluntas applicare intellectum, ut motivis minus probabilibus assentiatur, ita Auctores n. 399. citati cum Terill. *in Reg. q.* 30. 31. 33. et Ills. *t.* 1. *d.* 1. *art.* 6. fateturque Gonz. *d.* 10. *n.* 58. S. Th. videri hoc ipsum docere, ipse autem *d.* 3. *c.* 2. tenet oppositum, sed pro se male citat Vasq. et Less. saltem locis illis, quos refert. Item *Suar.* nam non negat absolute, sed potius idem nobiscum asserit, et tantum dicit oppositum sibi esse probabile: contra nos tamen sentiunt Laym. et Palav. Item Esp. *in app. a.* 113. saltem pro casu, quo intellectus evidenter judicat motiva pro una parte esse graviora, si autem excessum illum evidenter non cognoscat, stat pro nobis; fatetur autem art. 152. raro contingere, uti directe judicetur cum evidentia de notabili illo excessu. Responsio nostra *Probatur* 1. quia ipsamet voluntas potest e duobus bonis ferri in minus, v. g. in bonum delectabile præ honesto, quamvis certo agnoscatur, quod honestum sit majus; item in unum delectabile præ majori delectabili, uti experientia docet, et suppono ex philosophia, ergo similiter intellectus sic imperante voluntate; possuntque hic applicari dicta n. 379. et seqq. Et quod de voluntate dixi, docet S. Th. 1. *p. q.* 19. *art.* 3. his verbis, *Ea, quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus esse non potest*, atqui finis sæpe esse potest sine medio de se utiliore per minus utile, ergo voluntas potest velle hoc minus utile præ utiliore. Quod autem attinet ad 415

intellectum, de verit q. 14. art. 1. O. ait, *Determinatur autem per voluntatem, quæ eligit assentiri uni parti determinate, et precise propter aliquid, quod est sufficiens ad movendum voluntatem, non autem ad movendum intellectum etc.* Videtur idem sentire *S. Aug.* relatus Cap. *ego solis*, dist. 9. ubi ad assentiendum, aliud non requirit, quam auctoritatem, vel rationem probabilem. *Probatur* 2. nam hæretici formales, qui sæpe actu agnoscunt majora motiva pro fide nostra, nihilominus ex prava voluntate pertinaciter adhærent suis erroribus. Item temere judicantes, sæpe saltem abripiuntur ad judicia, etiamsi tunc pro parte opposita ex parte intellectus advertant rationes meliores, in illis enim stat pro ratione voluntas: e contra homines probi, qui malas suspiciones fugiunt, etiamsi majora motiva habeant pro asserenda improbitate proximi, attamen per voluntatem attinent intellectum, ut quamdiu certo non probatur esse improbus, judicent esse probum, sicque interpretantur omnia in bonam partem, inquit S. Th. 2. 2. *q.* 60. *a* 4. et pluribus prosequitur Terill. *in Reg. q.* 55. *a n.* 36. ergo *Ratio* a priori est, quia veritas, quæ est objectum intellectus, non tantum per probabilius, sed etiam per minus probabile attingi potest, et ad talem assensum naturaliter trahitur intellectus noster etiam in sensu composito motivi probabilioris, uti constat experientia, nam etiam trahitur per motiva contra fidem, et plane temeraria, ergo talis assensus debet esse possibilis intellectui, alioquin inclinatio naturalis esset frustra, vel ad aliquid naturaliter impossibile, ergo poterit voluntas imperare, ut intellectus ad veritatem illam
416 tendat per actum minus probabilem: Neque semper imprudens erit ejusmodi imperium, nam in primis ex parte intellectus adest motivum grave, et prudens, ut suppono: deinde ex parte voluntatis etiam sunt motiva sufficientia, v. g. ut sibi, vel aliis non inferat nimis gravem molestiam, ut servet conscientiæ suæ libertatem, ut ostendat suave esse Christi jugum, quia hic, et nunc utilis erit saluti proximi, si assentiar parti benignæ; quia opinio ista minus probabilis est S. Th. est communior in schola nostra, a Superiore mihi suadetur, facilius explicatur discipulis etc. debuitque hæc ipsa fateri Ehrentr. nam in principiis concl. 3. sic habet, *Ipsum commodum, vel incommodum notabile vicem, et pondus rationis habet*; addit idem esse, si specialis honestas insinuetur intellectui a voluntate, uti honestas obedientiæ, *Ad hanc enim prosequendam potest intellectus relictis etiam majoribus rationum motivis subjicere se voluntati aliorum.* Nec obstat periculum erroris, 417
hoc enim manet, quamvis intellectus applicetur ad assentiendum probabiliori: et quamvis videatur esse majus periculum in assensu minus probabili, non ideo tenetur illud vitare, et amplecti probabilius, tam parum, quam voluntas semper teneatur fugere minus bonum, et amplecti majus; et ratio utriusque est, quia est prudens motivum amplectendi etiam illud, quod est minus. *Conf.* Nam in primis judicium probabilius potest suspendi, uti omnes fatentur, ergo tunc melius erit intellectui habere assensum probabilem, quam nullum: deinde etiam motivum probabilius potest non ita attendi, sicque motivum probabile habebit se, ac si esset solum, si autem sit solum, potest obtinere assensum; ergo.

Respondent, Melius esse ignorare, et consequenter nullum omnino elicere assensum, quam errare, nam *S. August.* uti refertur dist. 38. Cap. *Quamvis*, ait, *in una eademque re, et nescienti sciens, et erranti non errans recta ratione præponitur.* Ratio est, quia bonum finale intellectus est veritas, atqui errans, etiam probabilitater, magis a veritate recedit, quam prorsus ignorans, nam neuter quidem habet veritatem, ac solus errans habet præterea falsitatem directe oppositam veritati, hinc omnes fatentur ignorantiam privationis esse minus malum intellectus, quam ignorantiam malæ dispositionis, sicuti in voluntate sola privatio virtutis est minus malum, quam positivum vitium; Item in agro est minus malum nullas habere herbas, quam habere malas; ergo: ita Eliz. *l.* 6. *q.* 8. 10. *Contra* est 1. nam si hoc valet, ergo et abstinendum erit ab assensu probabiliore, qui etiam potest esse falsus. 2. Licet melius sit non errare quam errare, tamen non omnis error est simpliciter malum intellectus, quamvis sit minus bonum, quando enim certo attingi non potest veritas, est bonum intellectui sic opinari de veritate, quæ prudenter præsumitur subesse tali motivo, uti pluribus dicetur n. 705. sicuti bonum est intellectui cognoscere apprehensive, quamvis melius sit cognoscere judicative. *Nec obstat*, quod sola veritas dicatur esse bonum intellectus, *nam* intelligitur sola veritas, vel realis, vel saltem apparens, ut dictum est n. 400. realis quidem est bonum per se; apparens autem, quæ est cum errore

probabili, est bonum per accidens, in circumstantiis, quibus certo dignosci non potest veritas realis, et habetur motivum grave judicandi eam hic et nunc adesse, sicque manet, quod objectum intellectus, sit veritas cognoscenda, vel certo, vel probabiltus, vel salter probabiliter. 3. Vitium morale est simpliciter malum voluntatis, quia inclinat ad turpe: herba mála censetur agro mala, quia domino agri est noxia: aliud est in opinione invincibiliter erronea, si prudente, et gravi motivo nitatur, talis enim falsitas, vel error reipsa facit intellectum prudenter versari circa objectum, et contendere ad veritatem, prout humano modo hic et nunc attingi potest; quod patet respectu diversorum intellectuum, qui utique prudenter assentiri possunt conclusionibus contradictorie oppositis, pro quibus gravia motiva habent, quamvis certum sit alterutrum habere errorem.

18 §. 3. *Objic.* 1. Motivum majus elidit minus sibi oppositum, ergo illud, quod minus est, non manet dignum assensu. Resp. n. ant. cujus oppositum ostensum est a numero 261. et 400.

19 *Inst.* 1. Saltem si sit evidens, quod unum motivum sit absolute, et simpliciter gravius, non manebit probabilitas pro altero, quia tunc pro eo, quod est minus probabile, non est fundamentum absolute, et comparative magnum, neque retinet amplius vim magnam pertrahendi intellectum ad assensum, ob præsentiam fundamenti oppositi, ita Esp. *a num.* 112. Resp. n. ass. et ejus probationem, quamvis enim non sit ita magnum, uti alterum, tamen manet simpliciter dignum assensu viri prudentis, uti supponitur, ergo manet simpliciter magnum.

20 *Inst.* 2. Magnum dicitur, quod est excedens, uti habet Arist. 1. Rhet. c. 7. sed motivum minus probabile non est excedens, sed exceditur; ergo, ita Gonz. *d.* 1. *n.* 18. Resp. Magnum dicitur, quod est excedens omne aliud magnum, n. et patet falsitas: alioquin magna, quæ exceduntur a majoribus, non essent magna : magnum dicitur, quod est excedens alia simpliciter parva, c. minus probabile autem excedit dubie et tenuiter probabile, item improbabile, quæ sunt simpliciter parva; ergo.

21 *Objic.* 2. Si intellectus absque motivo unum affirmet, et alterum neget, agit imprudenter, ut si affirmet stellas esse pares, et neget esse impares, ergo etiam imprudenter agit, si absque motivo affirmet unum præ altero, sed quando una pars apparet minus probabilis, tum intellectus absque motivo affirmat hanc partem præ altera, nam haberet motivum pro affirmanda hac altera præ illa, non autem e contra; ergo. *Conf.* 1. Nam imprudenter dicitur illud esse album, quod est similius nigro, ergo imprudenter dicitur illud esse licitum, quod verisimilius est illicitum. *Conf.* 2. Non possum prudenter sequi illum, quem potius judicare possem falli, rejecto illo, quem potius judicare possem non falli, atqui ita est hic; ergo. Ita Ehrentr. Resp. n. min. subsumptam, nam quod attinet ad intellectum, adest motivum grave, uti supponitur; quod autem attinet ad voluntatem, etiam adest motivum prudens, uti n. 416. dictum est; *Nec obstat*, quod sit motivum majus pro altera parte affirmanda, *nam* hoc motivum est incertum, nec elidit probabilitatem alterius, et consequenter non impedit intellectum, quominus accedente imperio voluntatis amplectatur alterum. *Ad Conf.* 1. n. cons. nam in evidentibus, quale est, quod video esse magis nigrum, non potest voluntas impedire, aut in oppositum applicare intellectum, quia quod evidenter est magis nigrum, non potest non esse tale, nec potest esse motivum grave, quod non sit tale : e contra in opinalibus, illud, quod apparet magis verum, sæpe experimur fuisse falsum, et adest motivum grave pro eo, quod oppositum sit vero; ergo poterit voluntas facere, ut assentiar huic præ illo. *Ad Conf.* 2. n. maj. nam quamvis judicare possem falli, tamen non teneor id judicare, sed ex gravi, ac prudento motivo judicare possum non falli, ergo illum sequi possum non attento altero, cum nulla lex me obliget, ut sequar potius hunc, quam illum.

Inst. 1. Motivum minus probabile sæpius connectitur cum falsitate, e contra magis probabile sæpius connectitur cum veritate, ergo assensus ad minus probabile non est prudens, cum in eo sit exigua spes veritatis. Resp. cum Terill. *hic q.* 2. *a n.* 15. n. ant. nam licet motivum minus probabile sæpius connectatur cum falsitate, quam motivum magis probabile, tamen motivum minus probabile simpliciter, et absolute loquendo, vel etiam comparative ad similia motiva probabilia sæpius connectitur cum veritate, quam cum falsitate, et plura motiva simpliciter probabilia præsumuntur esse vera, quam falsa, cum omnia sint ad assensum circa objectum, 422

tanquam verum et manet incertitudo de falsitate illius, ergo prudenter assentior motivo probabili : sicuti licet sciam Petrum in loquendo sæpius dicere verum, quam Paulum, quia tamen Paulus, licet minus sæpe, quam Petrus, tamen sæpius dicit verum, quam falsum, prudenter credere possum Paulo.

422 *Inst.* 2. Si voluntas efficaciter intendat millionem, possitque habere vel centum, vel mille, imprudenter eligit centum præ mille, ergo cum intellectus efficaciter intendat veritatem, magis autem probabile sit vicinius vero, quam minus probabile, imprudenter eligit minus præ magis probabili. Resp. 1. dist. ant imprudenter eliget centum præ mille, si hic, et nunc desit rationabilis causa sic præeligendi, c. si talis causa adsit. n. posset autem esse v. g. ne videatur hic et nunc nimis cupida, ne hunc offerentem plane emungat, ne offendat eos, a quibus petit : ut sic moderate acquirendo semper vitet odium, etc. causas autem ejusmodi rationabiles determinandi intellectum ad minus probabile, dedimus n. 416. Resp. 2. Dato ant. n. cons. nam magis probabile non semper est reipsa vicinius vero, sed tantum habet majorem colorem vicinitatis, reipsa tamen forte est remotius, e contra mille sunt semper, et certo viciniores millioni, quam centum, ergo manifesta est disparitas.

423 *Inst.* 3. Ergo poterit quis prudenter assentiri jam huic, jam illi contradictorio; et quis hoc non argueret maximæ insipientiæ? Ita Eliz. *in app. q.* 1. Resp. Si voluntas ex prudente motivo mutet suum imperium, c. seq. et n. in hoc fore ullam insipientiam, nam et ipsa voluntas potest pro habitu jam amare majus bonum, et statim post, minus : quia tamen voluntas difficulter mutat actum, ad quem se efficaciter resolvit, et intellectus ipse firmius adhæret illi, quod semel amplexus est, non ita facile fiet ejusmodi mutatio imperii in voluntate, vel opinionis in intellectu.

424 *Inst.* 4. Talis assentietur, quia vult, ergo non ex ratione, ergo non prudenter, ita Gonz. *d.* II. *n.* 14. Resp. 1. Etiam assentiens, probabiliori, assentitur, quia vult, quia voluntas libere applicat intellectum ad hunc assensum, ad quem ratio non necessitat, Resp. 2. Assentitur, quia vult ita, ut sit pro ratione voluntas, n. ita ut voluntas sit applicativa ad assensum propter grave motivum ab intellectu propositum, c. ant. et n. utramque seq.

425 *Objic.* 3. Dominium, quod voluntas habet in intellectum, non est dispoticum, sive in bonum ipsiusmet voluntatis, sed est politicum, id est in bonum ipsiusmet intellectus, atqui intellectui melius est assentiri verisimiliori, quia per hoc præsumitur magis accedere ad veritatem; ergo. Resp. Dominium voluntatis in alias potentias est partim politicum, partim dispoticum, id est, partim in bonum potentiarum, partim in bonum voluntatis, etiam cum damno potentiarum, quibus uti potest etiam in ipsarum stipendium, v. g. oculo, imperans videre intensam lucem, quia læditur : idem est, si intellectum determinet ad hæresim, ad judicium temerarium etc. ergo muto magis poterit determinare ad opinionem, quæ est bonum intellectus.

Inst. 1. Voluntas non potest facere, ut 426
intellectus non sit potentia necessaria, ergo non potest facere, ut non potius assentiatur motivo majori, quam minori. Resp. n. cons. sic enim est potentia necessaria, ut voluntati subjaceat in non evidentibus, uti omnes fatentur.

Inst. 2. Voluntas non potest facere, ut si 427
duo inæquales soni edantur, auditus non magis percipiat majorem, quam minorem, ergo nec, ut intellectus non magis assentiatur probabiliori, quam minus probabili. R. 1. Ergo similiter voluntas non poterit seipsam adducere, ut bonum minus præeligat majori, item non poterit facere, ut intellectus suspendat judicium probabilius, quia non potest facere, ut auris non eliciat auditionem soni R. 2. n. conseq. quia intellectus in opinalibus magis subjacet voluntati, quam sensus externi, ut omnes fateri debent.

Objic. 4. Opinari est assentiri, assentiri 428
autem est judicare potius verum, quam falsum, atqui advertens aliquid esse minus probabile, non potest judicare esse potius verum, quam falsum, ergo non potest opinari minus probabile. *Prob. min.* oppositum apparet ei ex motivo esse verisimilius, ergo non potest judicare minus probabile esse potius verum, quam falsum. *Conf.* nam si assentiaris minus probabili, hoc ipso judicas illud esse verum, quia omnis assensus est ad verum, ergo hoc ipso judicas contradictorium esse falsum, quia scis, si hoc contradictorium sit verum, alterum debere esse falsum; atqui impossibile est, ut judices hoc esse falsum, pro quo actu agnoscis motiva verisimiliora; ergo. *Resp.* n. min. ad prob. n. cons. quamvis enim motivum appareat esse verisimilius tamen scitur

esse fallibile, ac posse esse falsum, et cum in contrarium appareat etiam grave motivum, voluntas imperat, ut huic assentiatur, tanquam probabiliter vero : unde *Ad Conf.* n. min. subsumptam, nam pro asserenda falsitate est motivum grave, uti num. 412. est dictum.

29 *Inst.* 1. Intellectus adhæret veritati quantum potest, ergo etiam verisimiliori. *Resp.* Quantum de se est, transeat, si aliter imperet voluntas, n. cons. potest enim determinari ad hæresim, ad judicium temerarium, gis licet ma appareat veritas opposita.

30 *Inst.* 2. Minus verosimile est negatio verisimilitudinis, sed huic negationi non potest assentiri ; ergo. *Resp.* n. maj. nam pro minus verosimili est motivum positivum, grave, et prudens, quamvis adsit negatio majoris verisimilitudinis, quæ non excludit alterum motivum minus, sicut minor lux non excludit majorem, ideoque non est negatio lucis, quamvis adjunctam habeat negationem majoris lucis

31 *Inst.* 3. Quod apparet esse minus probabile, non potest judicari esse magis probabile, ergo nec potest judicari esse verum, quia esse verum est plus, quam esse magis probabile. *Resp.* n. cons. evidens enim est, quod sit minus probabile : e contra non est evidens, quod sit falsum, et est motivum grave pro eo, quod sit verum, ergo potest judicari, qud sit verum, licet plus sit dicere esse verum, quam esse tantum magis probabile : itaque ratio disparitatis a priori est, quia quando incertum est, an aliquid sit verum, potest judicari esse verum, vel ex majori, vel ex minore motivo gravi : e contra quando aliquid scitur esse minus probabile, nullum potest esse motivum judicandi esse magis probabile.

32 *Q.* 53. *An subditus teneatur obedire Superiori imperanti aliquid probabiliter licitum, si subdito probabilius sit illud esse illicitum?* Resp. affirmat recte *Busembaum* supra, sed probatio melius firmanda est : sit itaque,

§. 1. Si subditus licite possit obedire, tunc tenetur, atqui subditus in hoc casu licite potest obedire, ergo tenetur. *Major* videtur certa contra Schild. *tr.* 2. *c.* 4. *n.* 57. nam subditus tenetur obedire in omnibus licitis, et præcipiendi est hic in certa possessione ; habet insuper Superior jus imperandi hoc, quod ipse judicat licitum, ergo subditus habet obligationem faciendi. *Minor* est fere omnium, et satis constat ex Cap. *Quid culpatur caus.* 23. *q.* 1. ubi S. Aug. dicit subditum posse militare, ita jubente Rege etiam sacrilego, *si certum non sit bellum esse iniquum*; quamvis autem probabilius esset esse iniquum, tamen hoc nondum esset certum, ergo posset militare.

§ 2. Communis sententia absolute tenet 433
talem subditum teneri obedire, ita Sanch. *in Decal. l.* 6. *c.* 3. *n.* 6. Carden. *in* 2. *crisi d.* 2. *qui in* 1. *crisi d.* 61. *n.* 168. vocat sententiam certam : Mendo *in Stat. d.* 13. *a n.* 234. Lug. *in Resp. mor. l.* 3. *d.* 19. *n.* 3. Terill. *in Reg. q.* 46. Ills. *t.* 1. *d.* 1. *n.* 72. nec audent negare Ehrentr. *a.* 12. et Gond. *d.* 14. *n.* 92. Consentit etiam Adrianus, uti ostendit Terill. *hic. q.* 23. *a n.* 96. item docet Card. Sfondratus *in Reg. Sacerd. l.* 1. § 20. *n.* 11. *Probatur* auctoritate, nam S. Bern. *de præcep. et dispens. c.* 12. ait, *Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus.* S. Bonav. *in Spec. discipl. c.* 4. loquitur iisdem verbis : Humbertus Ordinis Prædicatorum Generalis V. *in lib. de erudit. religios. c.* 1. *Nisi aperte sit malum, quod a Superiore præcipitur, sic accipiendum est, ac si a Deo præciperetur.* S. Bernard Senensis *in dialogo de obed. Ubi subditus rationabiliter dubitat, an, quod præcipitur, sit peccatum, an non, tunc profecto obedire debet.* S. Ignatius Loyola 3. *p. Const. c.* 1. § 23. dicit obediendum in omnibus rebus, *ubi peccatum non cerneretur : et p.* 6. *cap.* 1. *in Declar. litt. B.* dicitur. *Hujusmodi sunt illæ omnes, in quibus nullum manifestum est peccatum : et in Epist. de obed.* dicit, *Omnibus in rebus, quæ cum peccato manifesto conjunctæ non sunt.* Dionys. Carthus. *in* 2. *dist.* 39. *q.* 3. *In dubiis, an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Prælati, quia etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus ;* similiter docent alii apud Terill. *in Reg. q.* 46. *n.* 13. qui addit, *nec quemquam inveni, qui contrarium teneat. Ratio* autem est, quia rectus ordo, et necessaria subordinatio subditi ad Superiorem ita postulat, essetque majus malum turbari illum ordinem, quam forte peccari materialiter ; nam posset quivis subditus facile obtendere, aut etiam judicare, rem præceptam esse illicitam, unde sequerentur discordiæ Superiorem inter, et subditum, scandala, perturbationes etc. quæ sunt mala certa, ubi e contra malum, quod ex obedientia timeretur, nempe materialis transgressio legis Divinæ, non esset certum, sed solummodo dubium, malum autem certum vitari debet præ dubio ; ergo. *Conf.* nam sicut

officium Judicis a Deo institutum est, tanquam absolute bonum, licet per illud quandoque fiat materialis injuria innocenti, ita etiam ordo subjectionis inter homines, licet quandoque propter humanam ignorantiam intervenire debeant errores, estque minus malum hos errores esse, quam everti ordinem illum; ergo. Videri potest Terill. *a n.* 15.

434 § 3. Hactenus dicta maxime valent de subditis religiosis, cum hi insuper se voto astrinxerint ad obediendum: estque communissima SS. PP. et Ascetarum doctrina, quod cæca obedientia sit securrissima conscientiæ regula in omnibus de quibus certum non est, quod sint mala, uti optime deducit Terill. *affert.* 4.

435 *Respondent*, Subditum in tali casu teneri quærere rationes pro Superiore, et sic deponere opinionem suam; ratio autem potest illi semper esse, quia subditi stante suo judicio contra Superiores plerumque errant, ita Eliz., et Gonz. *num.* 102. Addit Ehrentr. art. 13. rationem universalem esse, quia vox Superioris pro voce Dei habenda est. *Contra* est, 1. nam fieri potest, ut subditus longe doctior, certus sit opinionem suam esse probabiliorem, ideoque hic, et nunc non errare in judicio circa illam majorem probabilitatem; hoc supposito tenebitur obedire, uti fatentur AA. illi, neque tamen poterit opinionem suam deponere, ut ipsi docent, ergo tenebitur sibi formare dictamen reflexum propter probabilem opinionem Superioris, et secundum eam obedire, v. g. dicendo : *quamvis spectatis motivis directis videatur illicitum hoc agere, quia tamen incertum est, et pro Superiore etiam est prudens motivum, licite faciam, qnod ipse præcipit, quia in his circumstantiis si non obedirem, agerem contra jus, quod habet imperandi, etc.* ubi vides esse alia motiva pro hoc judicio reflexo, quæ non sunt pro directo :
436 videri potest Ills. *n.* 60. 2. Cap. *Inquisitioni de sent. excomm.* statuitur, ut conjux debitum reddat, etiamsi rationabiliter opinetur Matrimonium esse nullum, ergo sicuti hic conjux, etiam retinens opinionem suam licite reddit debitum, ita subditus hic; sicuti enim alter conjux habet jus ad debitum, ita Superior
437 ad actionem subditi. 3. Præceptum Superioris ejusque auctoritas est certa, etiam in sensu composito opinionis in subdito; e contra lex prohibens actionum subdito, et excusatio subditi sunt incerta, atqui præceptum, et auctoritas certa possident, ac proinde prævalent contra legem, et excusationem incertam; ergo. 4. Stante dubio subditi utrinque negativo, an objectum sit illicitum, subditus tenetur obedire, uti fatentur omnes, ergo etiam stante dubio positivo, vel etiam opinione incerta subditi oppositum tenentis; hac enim non obstante, Superioris præceptum, et auctoritas manent in certa possessione, et si subditus non teneretur obedire, sequerentur æqualiter incommoda n. 433 relata.

§ 4. *Objic.* 1. Licitum est subdito non obedire, si sit probabile non esse obligationem obediendi, uti docent Sayr. Torr. M. et J. Sanch. *in select. d.* 38. *n.* 18. sicuti enim licitum est in aliis materiis sequi probabilem, ita etiam hic, atqui si subdito sit probabilius, quod objectum sit illicitum, tunc probabile est non esse obligationem obediendi, nam obligationem in eo casu negant Salas, Ledesm. P. Lugo J. Sanch, *n.* 32. Diana *par.* 2. *tr.* 13. *R.* 10. Escob. *in prob. l.* 2. *n.* 107. Castrop. *d.* 2. *pun.* 6. *n.* 5. Et ratio est, quia quando dubium est, an objectum sit illicitum, etiam dubium est, an potestas Superioris unquam se eo extenderit, ergo Superior non est in certa possessione, sed prævalet certa possessio libertatis in subdito, ergo. *Conf.* 1. nam Superior non potest strictius obligare, quam Christus, et Ecclesia, sed Christus, et Ecclesia non obligant, quando probabile est, hanc vel illam materiam non contineri sub præcepto: ergo. Ita Escob. *Conf.* 2. nam Laym. *c.* 5. *nu.* 12. Diana *in comp. v. Subditus n.* 2. Ehrentr. *art.* 12. aliique dicunt saltem tum non teneri obedire subditum, si præterea grave incommodum sibi, vel alteri personæ timeat in honore, vel rebus, quia est in possessione juris ad conservandam rem suam, vel alterius de quo dejici non debet per dubiam potestatem Superioris imperandi hic et nunc. *Resp.* 1. n. maj. quia obstat certa possessio Superioris, quam non elidit probabilitas subditi, sicuti si sis in certa possessione prædii cum probabilitate juris, licet alius putet etiam ex motivo probabiliore prædium suum esse, tamen non est ipsi licitum te exuere possessione. Adde, quod subditus admittendo Superiorem, vel vovendo obedientiam obliget se ad obediendum in omnibus non certo illicitis, adeoque resignat juri sequendi opinionem suam etiam probabilem, si forte esset contraria juri Superiori, sicuti conjux iniens Matrimonium obligat se ad permanendum in eo, quamvis forte postea habiturus esset opinionem probabilem de eo quod Matrimonium suum

non valeret, uti dicetur de Matrimonio, *Resp.* 2. cum Mendo *n.* 237. et Ills. *n.* 72. *n. min.* quia tunc pro potestate Superioris est certa possessio, ut jam dictum est, et quamvis dubium sit, an objectum sit illicitum, non ideo est dubium, an potestas Superioris, se eo extendat, quia certum est, quod se extendit ad omne illud, quod non est certo illicitum. *Ad Conf.* 1. distinguo. Superior non potest strictius obligare, quam Christus, et Ecclesia possit obligare, conc. quam Christus, et Ecclesia de facto obligent, n. si Ecclesia urgeat suum, vel Christi præceptum per damnationem alicujus propositionis alioqui probabilis (quod utique potest) tum est certa obligatio : si autem non declaret, nec urgeat obligationem, sed patiatur opinionem probabilem deobligantem, concludimus Christi, aut Ecclesiæ legem non esse nobis sufficienter applicatam, ideoque non obligare ; e contra Superior in nostro casu urget, et declarat obligationem sui præcepti, statque pro eo possessio potestatis imperandi, cui non debet obstare probabilitas subdditi. *Ad Conf.* 2. dico, ex eo plus non permitti subdito, quam ut incommodorum illorum pericula proponat Superiori, qui si prudenter consideratis omnibus declaret nihilominus prævalere causas sui præcepti, ideoque illius executionem urgeat, tenebitur subditus obedire, nisi forte imperaret aliquid excedens imbecillitatem humanam : et falsum est, quod additur, potestatem imperandi in Superiore hic esse dubiam.

39 *Objic.* 2. Votum non obligat in probabili dubio peccati mortalis, ergo nec Superioris præceptum. *Resp.* n. cons. Votum soli Deo factum tantum obligat ad id, quod melius est, et ad alia non acceptatur a Deo : e contra votum simul homini factum obligat ad omne, quod non est certo illicitum, sive sit melius, sive non.

10 *Objic* 3. Nemo obediret Superiori imperanti ingressum super aquas. *Resp.* 1. Sic S. Maurus obedivit S. Benedicto. *Resp.* 2. Etiam quisque se accingere deberet ad hoc exequendum, si probitas, et prudentia Superioris esset ei satis cognita, tunc enim deberet præsumere, quod vel imperaret ex superiore instinctu, vel tantum vellet, ut subditus faceret, quantum in se est; revocaretque mandatum visa subditi dispositione : e contra si sciam Superiorem non esse prudentem, sed imperiosum, non debeo obedire, quia sciam illum excedere potestatem imperandi, ideoque prudenter præsumere non potero rem imperatam esse hic et nunc licitam, quam antecedenter certo scio esse, per se loquendo, illicitam.

Inst. Ergo etiam erit obediendum, si pro 441
inhonestate objecti imperati habeat subditus grave motivum, et nullum occurrat pro ejus honestate. *Resp.* Suar. negat seq. putat enim tunc forte moraliter certum, quod actio sit inhonesta ; sed Terill. *a n.* 22. melius concedit, nam potest pro inhonestate esse motivum mere probabile, consequenter non erit certum esse illicitum, SS. PP. autem, et Ascetæ dicunt esse obediendum in omni casu, si non sit certum esse peccatum. *Conf.* nam conjux in omni dubio debet reddere debitum, ut *n.* 436. dictum est, ergo etiam subditus in omni dubio obedire. Quod si nequidem Superiori esset probabile, quod objectum sit licitum, excederet suam potestatem imperando, nec foret ei obediendum, quia non potest imperare, nisi quod bona fide putat esse licitum.

Objic. 4. Opinio subditi habet se sicuti 442
conscientia vincibiliter erronea, quæ deponi debet. Resp. n. ass. nam 1. sæpe deponi non potest, uti n. 435. dictum est. 2. Licet subditus deponere posset, non tenetur, quia manente judicio illo potest sibi ex probabilitate opposita formare conscientiam practicam, et obedire, ut ibidem est declaratum. 3. Opinio probabilis est prudens, conscientia vincibiliter erronea concepta est imprudenter, ergo licet hæc deponi deberet, non ideo illa. Plura circa hæc addemus postea a n. 503. item l. 4. a n. 159.

Q. 54. *An Confessarius possit, vel debeat* 443
contra propriam opinionem etiam probabiliorem absolvere pœnitentem, qui tenet oppositam probabilem, et de reliquo rite est dispositus, v. g. si pœnitens probabiliter putet sibi licere, ideoque etiam posthac velit diebus festis scribere lucri causa, an Confessarius judicans probabilius esse, quod id non liceat ipsi, possit vel debeat eum absolvere ? Resp. Resolvit quidem quæstionem Busembaum supra, sed paulo pluribus res est explicanda : hinc sit.

§ 1. Si Confessarius omnibus bona fide, et sine passione consideratis, judicaret opinionem pœnitentis non esse probabilem, absolvere non posset, nisi pœnitens promitteret imposterum opinionem suam deserere, quia Confessarius tunc judicare non posset pœnitentem esse dispositum, et habere propositum servandi omnia Dei, et Ecclesiæ præcepta : per accidens tamen quandoque, saltem ad

tempus opportunius relinqui posset pœnitens in aliqua ignorantia tunc invincibili, et absolvi, uti dicetur de Pœnitentia.

444 § 2. Si Sacramentum per hoc exponeretur periculo nullitatis, uti si pœnitens vellet absolvi omisso aliquo, quod utrinque probabiliter affirmatur, et negatur esse de valore Sacramenti, Confessarius non posset eum absolvere, quando enim agitur de valore Sacramenti, non tantum Confessarius, sed pœnitens ipse tenetur sequi tutiorem, uti dicetur *lib.* 6. *part.* 1 *a n.* 104.

445 § 3. Supposito casu quæstionis, vel alio simili, omnino videtur certum, quod Confessarius teneatur absolvere pœnitentem, ita docent AA. communissime, inter quos Victor. *i summ. de Conf. n.* 178. citans Palud. et Goffred. Navarrus *in man. c.* 26. *n.* 4. citans Adrianum: Reginaldus *de prud. Conf. c.* 3. *s.* 1. § 1. *n.* 7. Angelus de Clavasio, qui floruit circa annum 1480. *in summ. v. Confessio* § 2. Joannes Nider sub annum 1430 *in Consul timor. consc.* 3. *p. c.* 12 *et* 15. citans præterea Claromontensem, et Erdember. Domin. Sot. *in* 4. *dist.* 18. *q.* 2. *art.* 5. *ad.* 5. Tolet. l. 3. *Instruct. Sacerd. c.* 20. Suar, 1. 2. *tr.* 3. *d.* 12. §. 6. *nu* 9. Wiggers 1. 2. *q.* 19. *art.* 6. *dub.* 6. *n.* 48. Dian. *p.* 2. *tr.* 3. *R.* п. addens, licet putet opinionem pœnitentis esse falsam, dummodo reputet probabilem; Laym. Lohn. et Schild. *tr.* a. *n.* 121. Card. *in Addit ad* 1. *crisi n.* 23. 41. *et seqq.* Mendo *in Stat. d.* 13. *n.* 201. Stox. *l.* 1. *p.* 5. *n.* 117. *et l.* 2. *n.* 132. optime Terill. *in Reg. q.* 47. Illf. *t.* 1. *d.* 1. *n.* 71.

Est autem contra Fagnan. Baron. Mercor. Philal. Eliz. Gonz. *d.* 14. *n.* 129. Rationes pro nostra responsione sunt. 1. quia pœnitens supponitur aliunde rite dispositus, illa autem opinio Confessarii impertinenter se habet ad conscientiam præteritam, aut etiam imposterum formandam a pœnitente, cur licitum est se dirigere secundum opinionem suam, et aliorum forte doctiorum, et prudentiorum, quam sit ipse Confessarius, quos sequendo si erret, error est invincibilis, nam ipse omnibus consideratis bona fide putat opinionem suam esse licitam, et scit defendi tanquam talem a viris doctis, et prudentibus, ergo nulla ratio est, ob quam ei negari possit absolutio. *Conf.* nam stultum est, si Confessarius vellet omnes quos absolvit, cogere ad easdem opiniones secum tenendas, quasi vero ipse solus sapiat: et cur cuique non liceat in rebus incertis opinari, quod apparet verum? 2. Si Confessarius esset ejusdem opinionis cum pœnitente, utique teneretur eum absolvere; ergo et nunc tenetur, quia pœnitens est nunc eodem modo dispositus, et per accidens se habet illa speculativa opinio Confessarii 3. Si non absolvat, facit injuriam, in primis Auctori Sacramentorum, quia hoc Sacramentum sine justa causa relinquit imperfectum; deinde pœnitenti, quia post enarrata peccata, per se loquendo, habet jus ad absolutionem, et insuper nunc injuste cogitur bis confiteri eadem peccata. 4. Si ejusmodi pœnitenti neganda est absolutio, ergo absolvi non debet moribundus, qui restituere nollet, ductus opinione vere probabili, quod restituere non teneretur, si Confessarius judicaret oppositum, hoc autem est grave inconveniens. *Si dicas*, in isto casu utendum esse sententia etiam dubia; *Contra* est, in omni dubio absolute favendum est Reo: et hinc non est ratio dubia, sed certo probabilis, imo, uti existimo, certa pro pœnitente.

§. 4. *Objic.* 1. Æger sanandus est arte, non 446
sua, sed Medici, ergo pœnitens, utpote æger, tenetur se accomodare opinioni Confessarii, qui Medicus est, ita Baron. Resp. 1. Dato ant. n. cons. ars Medici hic est absolutio, quam nomine Christi applicat Confessarius, et qua sanatur pœnitens, ad hanc autem absolutionem teneat, forte etiam singularem, et heteroclitam, vel saltem in se minus probabilem, quam sit opinio pœnitentis. R. 2. Æger sanandus est arte Medici, si Medicus præscribat necessaria, vel prohibeat nocitura, c. si nec necessaria præcipiat, nec nocitura prohibeat, n. ant. et conseq. nam ejusmodi opinio Confessarii habet se omnino per accidens, et impertinenter ad absolutionem, uti dictum est.

Objic. 2. Confessarius agit, ut Judex, et 4
ut Superior, ergo non debet ferre sententiam secundum opinionem pœnitentis, qui est reus, et subditus, sed hic tenetur se illi submittere. R. n. cons. nam sententia, quam fert Confessarius, est partim judicium de dispositione pœnitentis, partim absolutio; judicium autem illud, et absolutio formanda est secundum conscientiam pœnitentis, ergo cum pœnitens sequendo opinionem suam non peccarit, nec peccet, judicandus est dispositus, et secundum hoc judicium absolvendus est.

Inst. 1. Confessarius non debet absolvere 4
contra suam conscientiam, ergo nec contra suam opinionem. R. n. conseq. tenetur enim

sibi formare conscientiam, non secundum suam, sed pœnitentis opinionem, v. g. hoc modo : *Quamvis ergo opiner scriptionem ob lucrum in die festo esse illicitam : tamen cum opinio mea sit incerta, et pœnitens probabiliter putet esse licitum, nec teneatur opinionem suam deserere, et sequi meam, non possum judicare illum esse indispositum, ergo cum peccata ipsius audiverim, neque mihi licitum sit abrumpere Sacramentum, aut negare jus, quod ad absolutionem habet, teneor absolvere; præscindendo ab illa opinione mea speculativa, quæ hic se impertinenter habet.*

49 *Inst.* 2. Scientia, quid circa administrationem Sacramenti pœnitentiæ sit faciendum, non requiritur in pœnitente, sed in Confessario, ergo hic procedendum est juxta cognitionem Confessarii, non pœnitentis. R. Ergo hic procedendum est juxta cognitionem Confessarii, huc pertinentem, c. huc non pertinentem n. cons. cognitio Confessarii huc pertinens est judicium, quod hic habere debet de statu, et dispositione pœnitentis, et secundum hanc cognitionem debet se regulare Confessarius, eique se submittere debet pœnitens, quia Confessarius hoc agit, ut Judex, et ut Superior; alia autem cognitio directa quam Confessarius tanquam privatus Theologus habet de eo quod scriptio die festo facta ob lucrum sit illicita, est hic impertinens, nec tenetur se illi submittere pœnitens, ideoque hæc cognitio ad summum valere poterit pro regulando Confessario ipso, si scribere velit ipse die festo, non autem pro regulando pœnitente, qui licite se regulat secundum suam, et gravissimorum Doctorum opinionem contrariam.

450 *Inst.* 3. Ordo rectus inverteretur, si Judices tenerentur judicare secundum opinionem reorum : item si Ecclesia teneretur procedere secundum opiniones subditorum. R. ad, Quando judicium instituitur circa conscientiam, et peccata Rei, uti fit ad Tribunal Pœnitentiæ, tunc debet Reus judicari secundum opiniones suas, per quas fit, ut vel incurratur vel evitetur peccatum aliud est in aliis tribunalibus ubi quæritur, quid in re sit. v. g. ad quem a parte rei pertineat ager, an Titius reipsa occiderit, furatus sit etc. tunc enim non attenditur ad opiniones litigantium, vel eorum, qui accusantur, sed ad argumenta directa rem, vel factum secundum se probantia. *Ad* 2. Ecclesia extra tribunal Confessionis habet jus ferendi leges, et regendi fideles independenter ab opinionibus eorum, quos etiam obligare potest ad deserendas opiniones suas in praxi; e contra in tribunali Confessionis, a Christo jussa est judicare, et procedere secundum conscientiam pœnitentis, quam hic licite format secundum opiniones suas ab Ecclesia permissas, et certo probabiles, ut sæpe dictum est.

Objic. 3. Pœnitens, qui die festo non vult omittere scriptionem propter lucrum, secundum judicium, quod Confessarius habet, non vult servare unum mandatum graviter obligans; ergo secundum judicium Confessarii est indispositus; ergo cum ad Confessarium spectet judicium de dispositione pœnitentis, non potest eum absolvere. R. Secundum judicium, quod Confessarius habet, tanquam Confessarius, non vult servare unum mandatum, neg. secundum judicium, quod Confessarius habet tanquam privatus Theologus, conc. ant. et similiter distinguo utramque seq. si enim agat tanquam Confessarius, non debet agere cum pœnitente secundum judicium directum, et speculativum, quod habet tanquam privatus Theologus, sed secundum reflexum, et practicum, quod habere debet tanquam Confessarius, uti num. 443. est explicatum. 451

Inst. Saltem si non sit ex officio Confessarius non tenebitur absolvere, quia ex mera voluntate pendet ejus absolutio, ita Armil. apud Terill. *hic. q.* 23. *n.* 48. R. neg. ass. recte enim dicunt Victor. Navar. Sot. supra, et alii communissime, hic non esse distinguendum inter obligatum, et non obligatum audire; et ratio est, quia licet ex ejus voluntate pendeat audire, si tamen audiverit, tenetur absolvere, quia audiendo peccata tacite promiserat, et se obligarat ad absolvendum, si inveniret dispositum, uti fatetur cum communi Gonz. *n.* 123. poterit nihilominus talis Confessarius non obligatus, pœnitentem monere, ut non redeat, nisi velit dirigi secundum alteram opinionem, alioqui non absolvendum, uti recte *Stoz. n.* 133. si enim tunc redeat ad eumdem Confessarium, censetur cedere juri suo, et se directæ illius opinioni velle submittere. Ex dictis. 452

Inquires, Confessarios illos non recte fungi officio suo, qui non student cognoscere plurium Auctorum probabiles sententias, sed pœnitentes omnes suos volunt dirigere secundum opiniones incertas unius alicujus Auctoris, vel professoris sui, uti pluribus dicetur de Pœnit. quando de prudentia Confessarii. 453

Q. 55. *An Principes, et Superiores sint*

tuti in conscientia, si nude sequantur judicia, et consilia probabilia suorum Consiliariorum? R.

§. 1. Rationes pro parte affirmativa sunt, 1. quia si licet prudentum Theologorum consiliis acquiescere, cur non horum? 2. In multitudine agendorum non est Principi aliud possibile: et ad hoc sunt Consiliarii, ut per eos juventur illi, qui regunt. 3. Consulti communiter sunt peritiores jurium, quam Consulentes, cur ergo non liceat eos sequi? 4. Si non licet sequi illos, ergo prudenter aget oppositum, hoc autem nemo dicit, nam qui suorum consilia non sequitur, sed ex proprio cerebro gubernat omnia, ab omnibus habetur minus prudens; e contra qui sequitur suorum sapientum consilia, in communi sensu est prudens, maxime cum homo alieno potius judicio fidere debeat, quam suo. 5. Si Princeps haberet in se uno scientiam, et experientiam suorum Ministrorum, utique diceremus eum tuto agere, sequendo, quod ipse judicaret æquum; ergo et nunc, quia sequendo consilia suorum, est, ac si ageret ex scientia, et experientia in se reperta.

455 §. 2. His non acquiescit Eliz. *l.* 6. *q.* 7. sed absolute negat Regentem ex hoc fore tutum in conscientia, 1. quia si opus non est, ut rem ipse discutiat. et perpensis utrimque rationibus definiat, non necessario ad regimen eligetur dignior, sed aptus erit quisque, si solummodo sciat numerare, ex qua parte sint plura suorum Consiliariorum suffragia. 2. Invertetur omnis ordo regiminis, non enim ipse reget, sed regetur, eritque tantum executor negotiorum; caput erunt pedes, et pedes caput. 8. Non erit, cur dicat Scriptura *Eccles.* 10. *v.* 16. *Væ tibi terra, cujus rex puer est!* Item, cur inculcet *Ps.* 2. *v.* 10 *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Sap.* 6. *v.* 10. *ad vos ergo reges sont hi sermones mei, ut discatis sapientiam.* Merito dixit illustris Arauso, *Neque Principem ab hujusmodi piaculo excusat vulgaris sententia dicentium damna, et vitia regiminis non Principi, sed ejus Administris, et Confessariis fore imputanda, non, inquam, hæc excusatio, licet vulgaris, ei prodest, eo quod ipse non subest, sed præest.* 4. Si satis esset acquiescere consiliis suorum, tuti in conscientia erant tyranni occidendo Martyres, quia sequebantur consilia eorum, qui præerant rebus non tantum politicis, sed etiam sacris: excusandus quoque ab omni etiam imprudentia erit *Roboam* 3. Reg. 12. sequens Consiliarios coætaneos a se assumptos, viros saltem quadraginta annorum, maxime cum cogitare posset senes plerumque esse nimis timidos. 5. Nunquam dabitur bellum ex ulla parte formaliter injustum, quia nunquam inchoatur sine assensu Parlamenti, vel Consiliariorum. 6. Peccare possunt, et damnari sequentes quosdam Doctores Theologos; ergo etiam Consiliarios, cum ad hos minus spectet securas reddere conscientias, et sæpe conscientiam minus curent. Ratio horum omnium a priori est, in primis, quia nulla datur infallibilis regula conscientiæ præter Scripturam, et Ecclesiam; ergo sequendo Parlamenta, et Consiliarios peccari potest, ac incurri damnatio: Deinde Consiliariorum aliqui sunt boni, alii mali; ergo ad Principem, et Superiorem spectat videre, ne per malos in errorem bono publico damnosum inducatur: ergo ipsius est panditis sententiis indifferenter rationes perpendere, et si has judicet veras, has sequi, si falsas, reprobare: si discernere nequeat, ulterius inquiere, ad hoc enim est navarchus, ut clavum teneat, regatque navem, ita fere Eliz. Fagnanus in cap. *Ne innitaris, de Constit. nu.* 319. ait; *Principes sæculi nihil arbitrio suo faciunt, sed quid sibi liceat, percunctantur a Theologis, quos ad sua desideria coacervant sibi magistros.*

§. 3. Utraque sententia habet aliquid veri, 456
nam Principes, et Superiores, 1. non sunt tuti sequendo quosvis Consiliarios, quandoque enim sunt pseudo-politici, adulatores, non timentes Deum, si modo placeant hominibus: hinc non edicunt sincere, quod sentiunt, sed quod putant placere: alii non habent pro fine bonum publicum, sed privatum suum, vel suorum: alii omnia pecuniis venialia habent. 2. Nec satisfaciunt officio, si per alios faciant omnia, sunt enim a Deo, Rep. vel aliis Superioribus constituti, ut ipsi regant, et ad hoc electa est ipsorum persona, ac personalis industria, ideoque etiam, si ipsis liberum sit, non debent admittere regimen, nisi sentiant se ad id sufficienter comparatos esse per Deum, et naturam: atque in his sentio cum Eliz. 3. Uti tuti sint, tenentur seposita omni reflexione humana eligere Consiliarios, quos putant præ reliquis fore prudentes, probos, incorruptibiles, et ejus animi, qui sensa sua depromere audeant; ideoque etiam relinquenda est ipsis plena libertas edicendi, quod sentiunt, nec ostendenda displicentia, multo minus inferendum incommodum, si quid ingratum protulerint. 4. Tenetur rationes

auditas utrimque perpendere, et quas certo advertunt veras, sequi: si vero res incerta sit, per se loquendo, possunt sequi consilium probabile suorum, relicto eo, quod ipsi judicant probabilius, formando sibi conscientiam secundum dicta *n.* 307. et 377. atque id evincunt rationes *n.* 454. allatæ, ad quas accedit quod facilius sit unum decipi, quam plures. 5. Etiam possunt contra judicium suorum sequi illud, quod ipsi bona fide putant esse probabilius, vel melius: poterit tamen esse res suspecta si agatur de suo, vel suorum commodo, quia se facile insinuat vitiosus amor proprius. [a] 6. Si nollent explere munus suum, sed torpere, ac per alios agere omnia, recte ait Eliz. minus male acturus, si semper velut clausis oculis sequantur communem sententiam suorum Consiliariorum, nisi horum, vel illorum rationes apparerent esse meliores, quia facilius est pauciores decipi, quam plures. Quod ad bellum inchoandum attinet, dicetur. *l.* 3. *p.* 1. *a n.* 867.

[a] *Hanc quoque doctrinam carpit Concina l. c. p.* 707. *et seq. ut plurimorum scelerum fontem, neque animadvertit Christianus Theologus non de probabili sed de probabiliore opinione hic loqui La-Croixium :* quod ipsi bona fide putant esse probabilius. *Quæ quidem propositio eo minus reprehendenda erat, quod non de quacumque probabiliore sententia loquatur auctor, sed de ea quæ Principibus probabilior appareat post rationes suorum Consiliariorum auditas, expensasque; ad hoc enim teneri illos antea dixerat; atque ut cautius rem proponeret, addat, posse id esse suspectum si agatur* de suo, vel suorum commodo.

457 *Q.* 56. *An sit aliquando obligatio sequendi probabiliorem relicta minus probabili?* R.

§. 1. Negant Vasq. *d.* 63. *c.* 1. Haun. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 4. *contr.* 3. *n.* 292. Card. *in* 1. *crisi d.* 55. *a n.* 14. et *d.* 56. *a num.* 914. Terill. *in Reg. q.* 20. aliique multi, nam universaliter dicunt in omni materia esse licitum sequi opinionem probabilem relicta probabiliori. *Si opponas*, v. gr. Ministrum Sacramenti teneri sequi probabiliorem de valore, R. oppositam in istis circumstantiis non esse probabilem nisi speculative, se autem loqui de *practice* probabili, illam autem vocant *practice* probabilem, quæ probabiliter asserit licere etiam in his, et istis circumstantiis; opinio autem dicens, v. g. licere conficere Eucharistiam in pane siligineo, non est probabilis: Sed clarius videmur loqui, si dicamus, quod sit obligatio sequendi probabiliorem relicta minus probabili. 1. Si minor probabilitas sit tantum speculativa, uti a nu. 117. dictum est. 2. Si obstet lex, et mandatum Superioris, uti ibidem est dictum. 3. Si contractus, vel quasi contractus prohibeat sequi minus probabilem, uti est in Judice etc. 4. Si charitas erga proximum, vel seipsum aliter postulet. 5. Si alioqui Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, ita ut aliud postulet reverentia Christo rerum sacrarum Auctori debita, uti dicetur *l.* 7. *p.* 1. *a n.* 104. Vide etiam dicenda *n.* 476.

De Judice, Advocato, etc. Item de Medico plura addentur *lib.* 4. *n.* 1480. 1507. 1534. ubi etiam a n. 1545. et 1548. agitur de obligatione Professorum, et Concionatorum publice docentium.

§. 2. Thom. Sanch. *in Decal. l.* 2. *c.* 4. *n.* 458
6. Soprer *hic. n.* 50. aliique docent pro articulo mortis esse obligationem ad sequendam probabiliorem, aut saltem tutiorem, etiam non adsit aliqua ratio, quam quod sit pro articulo mortis, quia sic videtur suadere charitas erga seipsum : ut in eo momento, a quo pendet æternitas, eligantur tutissima : e contra Jo : Sanch. Lugo, aliique apud Dianam *p.* 2. *tr.* 13. *R.* 9. et Gob. *in Clypeo p.* 1. *n.* 162. negant, quia cum nullum supersit periculum peccati formalis, et sic operans omnino prudenter operetur, non est cur hoc minus possit in morte, quam in vita, hinc Card. *in* 2. *crisi d.* 4. *num.* 8. ait, *Sententia illa, quod licet sequi probabilem relicta probabiliore, improprie dicitur minus tuta, quia formaliter est tutissima, et solum dicitur materialiter minus tuta, propterea quod exponatur periculo peccati materialis, quod vitare non tenemur ;* de hoc tamen redibit sermo *n.* 471. et 475. ubi explicabitur, quo sensu sententia benignior dicatur tutior, et laxiores tutissimæ quod hic applicari debet, nam illa obligatio exponeret moribundos gravissimis molestiis anxietatibus et periculis desperandi : tenerentur enim conari elicere semper actus intensissimos, iterum confiteri omnia dubia, et scrupulos, continuo renovare dolorem de peccatis, et petere novam absolutionem, etc. Quamvis autem tutius sit in articulo mortis ista facere, tamen non esset tutius, sed periculosius, judicare se ad id obligari, uti ibi probabitur; ergo dicendum est esse tantum consilii, ut in eo articulo, quantum fieri potest, sequamur etiam materialiter tutiora, quia nempe hoc ipsum valde gratum est Deo, nolle etiam materialiter agere contra ullam ipsius voluntatem.

Q. 47. An e contra, præter hactenus dicta, sit etiam aliunde specialis obligatio quandoque sequendi unam probabilem relicta probabiliore, vel alia similiter probabili? R.

459 §. 1. Dixi a n. 432. ad hoc specialiter obligari subditum; et a n. 443. etiam Confessarium; nunc addo universaliter, quod quivis, qui licite potest, teneatur sequi probabilem relicta probabiliore, si hoc postulet salus, vel emolumentum, præsertim spirituale, proprium, vel alienum; ea enim est lex charitatis, ut mihi et proximo possim, ubi licite, et commode possum: v. g. si sequendo sententiam minus probabilem impedire possum aliquod peccatum proximi, ad id teneor ex charitate, quia id licite possum, secundum dicta a n. 268, et etiam commode possum, uti supponitur.

460 §. 2. Docent præterea Gob. et Lohner esse specialem obligationem sequendi minus probabilem in his casibus, nempe si agatur de valore Matrimoniii, uti habent plurimi Theologi, et Juristæ cum Sanch. *de Matr. l.* 1. *d.* 18. *n.* 7. Item quando agitur de valore testamenti, vel favore religionis, uti habet cum aliis multi Barbosa. Item quando agitur de potestate clavium, et jurisdictione Ecclesiæ. Item quando minus probabilis sententia favet piæ causæ, uti tenent 29. Auctores apud Martham, teste Gob. *in Clypeo p.* 1. *nu.* 175. Addit Card. *in* 1. *crisi d.* 17. si sint duæ sententiæ utrinque probabiles, una pro altera contra Immunitatem Ecclesiasticam, legem pro immunitate censeri debere favorabilem, et legem contra immunitatem esse odiosam, ideoque hanc restringi, et illam semper ampliari debere, ac consequenter opinionem probabilem pro immunitate fieri velut certam, et esse omnino sequendam. Denique de Pœnitentia c. 2. ad dub. 6. ostendam, ubi sunt opiniones utrinque probabiles, per se loquendo, operandum esse potius secundum benignam.

461 *Q.* 58. *Ex quibus præcipuis libris, vel Auctoribus solvenda sint dubia conscientiæ?* R. Jansenius in Augustin. *l. proœm. cap.* 9. *col.* 24. sic habet, *Arbitror S. Scripturæ libris, Conciliis, et primorum sæculorum PP. nos contentos esse debere.* Havermannus apud Fierlandt c. 3. §. 3. idem dicit, et lectionem Theologorum Scholasticorum, ac Moralium reprobat, *Quia*, inquit, *antequam prodirent hi auctores, debuerunt in Ecclesia Confessarii ressolvere similes casus; ergo et nunc possunt sine illis.* Eliz. *l.* 6. q. 15. et 16. fusissime contendit lectionem Scripturæ, et Sacrorum maxime necessariam esse Theologis Moralibus, eos autem libros Casuistarum nequidem legendos esse, qui sua non probant ex libris istis, sed ex puro suo ratiocinio. Et qu. 17. contendit solam Scripturam, et traditionem sufficere ad sapientem perfectumque Theologum Moralem. *Contra* est 1. Etiam antequam SS. PP. essent, antequam esset S. Augustinus, aliusque Eccclesiæ Doctor, fuere Confessarii in Ecclesia, qui resolverent casus conscientiæ; ergo et frustra legentur isti SS. PP. 2. Ante librum *Jansenii*, ante Arnaldi tr. de frequenti Communione ante tyrocinium Havermannii, ante methodum *Gnyghens*, ante specimina moralis *Gabrielis* similesve libros, Confessarii resolverunt casus; ergo et illi libri legi non debent. 3. Licet fateamur lectionem Scripturæ, et Sacrorum librorum esse utilissimam, ac etiam necessariam, tamen non ideo rejicienda est aliorum lectio, tum quia illi ipsi libri sacri explicatione egent, nec continent respective ad nos satis clare omnia; tum quia ipsi SS. PP. inter se sæpe dissentiunt, et consequenter consulendæ sunt rationes, ac Auctores alii. 4. Neque ex solis libris sacris possunt resolvi omnes casus, uti evidenter patet consideranti omnes materias, nam quod jus positivum attinet, patet multa accessisse, et quotidie accedere: quod autem attinet naturale, dic mihi ex solis libris sacris, quænam sit materia gravis furti, quænam peccata distinguantur specie, et numero, quænam sint impedimenta Matrimonii, an census personalis sit licitus, an cambium Francofurtense, Placentinum, Venetum, etc. 5. Prudenter præsumimus alios etiam Auctores legisse libros sacros, et ex eorum mente loqui, licet brevitatis causa textus omittant, sic legimus Suarez, quem certum est legisse Scripturam, Concilia, et PP. 6. Nobiscum sentiunt Sancti, ac sapientissimi viri: S. Carolus Barromæus *in Instr. Confessar.* ait: *Omnes Confessarios, quamvis a nobis ut idonei semel admissi fuerint, tamen ob graves, et diversos scrupulos, qui pœnitentibus in dies occurrunt, et plurimas difficultates sibi cohærentes habent, præmonitos volumus, ut bonos, et classicos Auctores nonnullos, qui casus conscientiæ ex professo tractant, manibus continuo terant.* S. Franciscus Salesias in suis Instr. distincte suadet lectionem Casuum, quos digessit Reginaldus: et Epist. 39. commendat librum Casuum Toleti, tanquam brevem, facilem, securum. Synodus Mechliniensis anno 1607

tit. 5. *de Sacram. Pœnit. c.* 5. sic monet, *Magna oportet esse instructum scientia, qui de rebus maximis ex tempore judicare debet, ideo Confessarii, quibus non hominis, sed Dei judicium exercendum est, et quidem de animabus pretioso JESU Christi Sanguine redemptis, lectioni eorum librorum, unde necessariam sibi scientiam hauriant, diligentissime vacare merito debent, utpote directorii Polanci, Manualis Navarri, aut ejus compendii, Summæ Toleti, Enchiridii Binsfeldii, et similium.* Recte monet S. Athanasius d. 2. contra Arianos his verbis : *Ne sustinueritis eos, qui novis rebus student, etiamsi dictiones ex sacris litteris scribant, ne sustinueritis hoc genus scriptorum, etiamsi voces orthodoxæ fidei loquantur, ne ita quidem loquentibus attendite, non enim recto animo loquuntur, sed veluti indumentum ovium hæc verba proferunt.*

464 *Qu.* 59. *Quinam præcipue ex Theologis modernis consulendi sint pro solvendis dubiis conscientiæ?* R.

§. 1. Verricelli apud Moyam *de op. prob. q.* 4. *n.* 16. dicit consulendos Theologos, in quibus sit æqualis, aut major doctrina moralis, quam scholastica, similiter Bress. Bardi, Bonæspei apud Moyam *n.* 17. dicunt, virum doctum in sola Theologia scholastica non esse consulendum, nisi simul in morali, ac casibus sit versatus. Addit Verricelli. *Scio frequentissime evenire, ut magnis nominis Concionator magnæ doctrinæ reputetur, et sine difficultate ad eum tanquam doctissimum Confessarium, recurratur, tamen ille in re morali, ac casibus conscientiæ minime versatus, sit revera indoctus, unde sæculares falluntur putantes se doctissimum habere Confessarium.* Inde infert Moya *nu.* 18. et 19. quantam Reges, et Principes debeant adhibere cautelam in deligendis sibi pro negotiis conscientiæ Consiliariis, et Confessariis.

§. 2. Consulendi sunt etiam tales, 1. qui non sint in judicio præcipites; quidam enim gloriosum putant, si e vestigio ad casum respondeant, et sæpe impingunt graviter, ac postea ægre fatentur errorem, et rem difficulter redintegrant : in illis præsertim, quæ a jure positivo pendent, periculosum est subito ferre sententiam, advertitque semper, minus doctos esse Doctores magis resolutos, sed male : 2. Qui non profiteantur, nec passim sequantur laxitates, nam aliqui multas opiniones habent velut certo probabiles, quæ tamen reipsa sunt tenuiter, vel dubie vel ad summum probabiliter, aut extrinsece tantum probabiles, de quibus a n. 366. usque ad 370. dictum est. 3. Qui etiam non affectent nimium rigorem, nam benignos esse oportet directores animarum, uti dicetur *de pœn. ad c.* 2. *d.* 3. et rigidi illi implicant animas gravissimis molestiis, difficultatibus, scrupulis. Ceteræ dotes Theologi moralis intelligentur ex dicendis *de pen. ib. ad dub.*. 6. ubi agemus de scientia, et prudentia Confessarii. [1] 465

Q. 60. *An opiniones novæ potius docendæ, et sequendæ sint, quam antiquæ?* R.

§. 1. Opinio duplici sensu appellari potest nova, vel quod opponatur antiquorum DD. opinioni, vel quod nunc sit inventa, fueritque antiquis incognita : si in primo sensu sit nova, non facile est præferenda antiquæ, sive in practicando, sive in docendo, quia si opinio antiqua tamdiu sustinuerit probam, et examen Theologorum, merito illis plus fidimus. Addit Eliz. *t.* 7. *q.* 10. *et* 11. §. 2. antiquos ex dispositione divinæ providentiæ, debuisse in materiis fidei, et morum esse minus obnoxios errori, quam recentiores; 466

1 Quis his auctoris nostri verbis, depictum non inveniat S. Alphonsum de Liguorio, virum illum pium, prudentem, rebus practicis maxime versatum sanctitateque præclarum? « Quoad vixit et post mortem Summis Pontificibus fuit acceptissimus : Benedictus XIV eum valde commendavit, adhuc sacerdotem, *prudentis auctoris* nomine insignivit, atque alios pro consilio ad eum mittebat dicens : « Habetis vestrum Liguorium, ipsum audite. » Clemens XIII eum reluctantem ad Episcopatum evixit, illa proferens verba : « Ejus umbra satis mihi est ad Diœcesis bonum. » Clemens XIV eum in Episcopatu manere coegit. Pius VI declaravit se eum semper admiratione et amore prosecutum esse. Pius VII eum *sanctissimum Antistitem* nuncupavit. Leo XII virum *sanctissimum itemque doctissimum*. Pius VIII *illustre Episcopalis ordinis decus*. Gregorius XVI eum in albo Sanctorum connumerando, illius opera omnia *in offenso prorsus pede decurri posse*, solemniter declaravit. » Ita Scavinius qui hæc addit. « Tandem regnans Pius papa IX opus meum benevole excipiens, mihi vehementer gratulatur : « Quod in hisce theologicis institutionibus conficiendis nihil antiquius habuerim, quam salutares sanctissimi ac doctissimi viri Alphonsi Mariæ de Liguorio doctrinas magis magisque propagare, iisque Ecclesiasticæ præsertim juventutis animos imbuere. » Sacra vero Pœnitentiaria anno 1831 interrogata an esset inquietandus confessarius qui in Pœnitentiæ tribunali sequitur doctrinam S. Alphonsi de Liguorio, non perpendens momenta et rationes, quibus innituntur variæ ipsius opiniones, sed ob solam tanti nominis auctoritatem, respondit : *negative*. Quod responsum a Gregorio XVI confirmatum legimus 22 julii 1831. Quemadmodum sanctus Franciscus Salesius ad depellendum Calvinismum divinitus directus creditur, ita ad impugnandum Jansenianismum S. Alphonsus. (*Edit.*)

nam si antiqui errassent, fideles non habuissent, a quibus veritatem discerent, nunc autem, licet errarent recentiores, superessent antiqui, quos legendo, considerando, et sequendo possent errores suos deponere. Si in secundo sensu sit nova, habeatque grave fundamentum, non est ratio cur secure non possit practicari, et doceri, uti recte cum aliis Moya *de op. prob. q.* 4 §. 3.

467 §. 2. Præferenda est sententia Juniorum, si decretum, vel consuetudo, vel rationes novæ, et graves afferantur, quas antiqui non considerarint, et tamen præponderent antiquorum rationibus, quæ etiam facile dissolvantur; ut enim opinio nova sit probabilis, non indiget tempore, sed fundamento: et ita inquit Gallego apud Moyam *n*, 12. *Angelicus Doctor multa scripsit, et docuit contra alios, qui ante ipsum scripserunt; et tamen ejus opiniones statim, ac ab ipso traditæ sunt, existimatæ sunt probabiles.*

468 §. 3. Notant recte Caram. et alii cum Rayn. *in Explic. nova libertat. p.* 2. *c.* §. 7. posse aliquando plus credi Auctoribus recentibus, qui rem ex professo, et accuratius examinarunt, quam antiquis, nam recentes habent hoc, quod pro ipsis laborarint antiqui et rationes pro, et contra saltem insinuarint, unde cum facile sit inventis addere, recentiores ulterius pergunt, ibi incipientes, ubi antiqui desierunt, sicque videmus, quod successu temporis elucescant veritates, et detegantur falsitates antiquis incognitæ, ut patet ex dictis *n.* 201. nam *temporis filia est veritas*, inquit Cicero *l.* 2. de Oratore: ideoque dicit *Quintilian. ætatem nullam aliam nascendi sorte hac esse feliciorem, ut cui erudiendæ priores omnes allaborarunt.* Quod autem addit Caram. juniores subtilioribus ingeniis præditos esse quam veteres, ex eo probans, quia corporis mole, et viribus sunt minores, hoc sola enarratione, tumque muto silentio refutandum est, inquit Gonet.

469 §. 4. Notandum etiam hic monitum Dianæ *par* 10. *tur.* 14. *R.* 56. qui cum retulisset aliquas opiniones recentiorum, sic subdit, *o quanta ego haberem, et dicerem, quæ novitatum amatoribus nimis plausibilia essent, si calamo, et ingenio liberam vagandi facultatem præberem! sed, ut sapientissimo Caramueli respondi, Romanus incolatus, et aliena pericula cautum in scribendo me fecerunt: et revera opiniones illæ singulares in rebus moralibus contra receptas Ecclesiæ consuetudines; vel communes DD. sententias fere semper male olent, et passim naufragare videmus, nam vel penes Sacras Congregationes remanent cauterio inustæ, vel postea viri docti non solum illis minime adhærent, sed potius acriter refellunt: recte itaque Baldus, qui contra omnes, non recte loquitur.* Atque etiam ideo Gosvinus Nickel Generalis X. scripsit 29 Maii 1657 Epistolam ad totam Societatem *JESU*, de sententiis laxioribus, aliisque exoticis, et novis in docendo vitandis: et similem scripsit etiam Joannes Paulus Oliva Generalis XI. 2. Decemb. 1662. iterumque 30. Aprilis 1667. de cavendis opinionibus moralibus nimis laxis. Vide dicenda *n.* 510[1].

DUBIUM III. 470

An in dubio tutior pars sit eligenda?

,,Respondeo. Qui in dubio constitutus post diligens examen se nequit resolvere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati (etiam minus tutam) dummodo sit in possessione suæ libertatis; juxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis.* Ratio est quia talis non agit temere, cum utatur sua libertate, quod cuivis licet; quamdiu non constat esse ea privatum, cum eam, ut cetera externa bona possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ juxta *Reg.* 11. *n.* 6. Neque huic responsioni obstat axioma contrarium, *In dubio tutior via est eligenda*: quia id intelligitur, si ex una parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam; quod si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est præcepti, sed consilii, ut Nav. Sanch. Bon. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. *n.* 21. Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 4. Fill. *n.* 157 et 160.,,

,,Porro pro regula cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est pro quo stet

1 Probabilismus doctrina nova non est. Ante Protestantismi tempora communis omnium erat quoad substantiam. Quoad formam vero scholasticam in P. Medina, ordinis Prædicatorum 1577 apparuit quem secutus est D. Bannez. Jansenistæ vero, qui docebant *aliqua mandata Dei impossibilia esse*, ipsi infensissimi fuere quum pro fine habeat moralem christianam in multis dulciorem facere. Quos secuti sunt in hoc sicut in aliquibus aliis, Doctores non satis rari. Qua de causa, in Galliis præsertim, probabiliorismus vigebat, non secus ac alia placita quæ quidam veterem vocabant doctrinam! Ast hodie paulatim recens hæc caligo depellitur et vera nobis reddit ac antiqua doctrina. Magna prosequendi laude qui in hac revocanda insudarunt, ac pro ea quædam pati digni habiti sunt. (*Edit. not.*)

præsumptio in foro externo, is enim censebitur possidere; præsumptio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert. Bardi *d.* 5. *c.* 5. Unde cum Sanch. Laym. *l. c. et aliis resolvuntur Casus sequentes.* ,,

,, I. Dubitatur post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v. g. jejunii; item an votum, vel juramentum sit emissum, non obligatur dubitans. Ratio, quia cum lex et votum, ut obligent, debeant sufficienter proponi, merito hic præsumitur non esse; ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis, *Suar. Fill. Laym.* Contra vero si vovisse constet, et dubitetur, an satisfecerit, tenetur satisfacere, quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita Sanch. Laym. Bon. *l. c.* Fill. *n.* 136. ,,

,, II. Qui certus est de lege, et voto, dubius tamen, an et quid comprehendatur in lege, aut voto; ut, si sciat se vovisse religionem, dubitet autem, utrum certam, an vero in communi tantum. Item vovit abstinere a copula, dubitat vero an ab omni, an ab illicita tantum; non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat. ,,

,, III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris, teneris lege, Ratio est, quia cum constat de lege, pro ea stat præsumptio, et possessio, proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi, ideoque dum non probat, lege tenetur. Lay. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 3. Sanch. Fill. contra Salas, et Azor. qui docent, si dubites, an lex sit accepta, ea te non teneri. ,,

,, IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas est in possessione. Contra vero res se habet, si dubites de ætate ad Ordinem sacrum, vel beneficium requisita, quia præsumptio, et possessio est pro præcepto; ideoque non potes recipere, donec de ætate constet, Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 35. Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 41. *nu.* 38.

,, V. Si cras sit jejunium, et post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, et carnibus vesci, quia libertas est in possessione. Contra vero, si hodie sit jejunium et dubitas, an sit duodecima noctis, non licet, quia præceptum est in possessione: cum constet hodiernum diem esse jejunii, et dubium sit, an transactus, Sanch. *l. c. n.* 40. Laym. *l. c.* Quæ omnia intellige de dubio stricte sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data; cum enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet utramlibet sequi, nisi sciam unum errare. Laym. et alii communiter.

,, VI. Si dubites utrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiveris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere, Sanch. *n.* 40. Fagund. *p.* 3. *l.* 3. *c.* 5. *n.* 18. tum, quia lex jejune sumendi est in possessione: tum, quia gravis est irreverentia. Quamquam contraria sententia Lay. *n.* 36. probabilis; Dianæ vero *p.* 3. *tr.* 4. *R.* 29. tuta etiam in praxi, videatur: eo quod Ecclesia in casu dubio, non videatur tam arcte constringere conscientias: et in dubio factum præsumi non debeat, neque censeatur irreverens, qui juris præsumptionem sequitur. Vide infra *l.* 6. *tr.* 3. *c.* 2. *d.* 2. *art.* 2. et Lugo *d.* 15. *n.* 41.

VII. Si post contractum bona fide Matrimonium, dubium de valore superveniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantum reddi, sed etiam exigi potest, quia dubium superveniens, bonæ fidei possessori obesse non debet. Vide Sanch. *n.* 47. Bon. *l. c.*

,, VIII. Qui certus est debito, et dubitat, an solverit, tenetur solvere, Suar. Vasq. Lug. Dian. *p.* 3. *tr.* 6. *misc. R.* 49. nisi etiam creditor dubitet; tunc enim Tan. 1. 2. *d.* 2. *q.* 6. *d.* 4. putat non teneri; quod Laym. *n.* 42. ita limitat, ut teneatur, non ad integram solutionem, sed ad partem ejus pro qualitate dubii: quod Diana *p.* 4. *t.* 3. *R.* 32, amplectitur ut probabile. ,,

ADDENDA.

Dubio præcedente quæsitum est, an sit 471
obligatio sequendi sententias probabiliores, hic quæritur, an sit obligatio sequendi tutiores, sæpe enim fieri potest, ut sententia tutior sit minus probabilis, et probabilior sit minus tuta, uti dicetur *nu.* 472. et 483. Dubium hoc non est ita difficile, uti præcedens, fecerunt tamen illud controversum aliqui, præsertim ex Gallia, qui existimantes sententiam de usu licito opinionum probabilium faventium libertati contra legem incertam, esse fontem omnium laxitatum in Theologia morali, zelo bono, sed non secundum scientiam moti voluerunt semper standum

esse pro lege licet incerta contra libertatem. Ut hæc recte intelligantur, sit.

61. *An omnes opiniones sint æque tutæ, et quænam censeantur tutiores?* R.

§. 1. Joan. Sanch. Caram. Ills. *t.* 1. *d.* 1. *n.* 66. aliique multi apud Moyam. *de op. prob. q.* 6. §. 7. dicunt omnes vere probabiles esse æque tutas quoad imputabilitatem, quia sive quis operetur secundum hanc, sive secundum illam, certum est, se nullo modo peccare: sed *contra* est, nam in primis non omnes sunt æque tutæ materialiter, uti certum est, quia licet operans secundum hanc, vel illam nullo modo peccet formaliter, operans tamen secundum illam, quæ reipsa falsa est, peccat materialiter contra legem, licet hanc invincibiter ignoret, quia facit hoc, quod reipsa est prohibitum, et in se displicens Deo. Deinde quamvis operans secundum probabilem faventem libertati, moraliter sit certus se non peccare formaliter, uti dubio præc. dictum est, tamen operans secundum probabilem faventem legi adhuc est certior, quod hoc agendo non peccet formaliter, est enim de hoc, quasi metaphysice certus; ergo in ultimo casu format dictamen conscientiæ longe certius, et firmius; dictamen autem certius, et firmius magis removet a periculo peccandi formaliter; ergo hoc sensu una opinio probabilis est etiam formaliter tutior, quam altera, ut recte Moya *n.* 56.

472 §. 2. Illa opinio dicitur tutior, quæ magis recedit a periculo legis tam materialiter, quam formaliter violandæ, aut alterius mali incurrendi, v. g. hæc, non est licitum habere plures præbendas, est tutior, quia qui secundum hanc opinionem non habet plures præbendas, certo non ideo peccat, econtra si habeat plures, forte ideo peccat materialiter, quia forte illicitum est habere plures, quamvis ettam supponamus ipsi probabilius esse, quod sit licitum habere plures: ex quo patet opinionem probabiliorem non semper esse tutiorem, quia potest esse falsa, ac consequenter inducere in peccatum materiale; a quo removet opposita minus probabilis.

473 §. 3. Illa dicitur minus tuta, quæ minus removet a periculo legis saltem materialiter violandæ, aut alterius mali incurrendi, uti illa, licitum est habere plures præbendas, secundum jam dicta. Quandoque To *minus* tuta significat idem, quod non satis tuta, nec licite practicabilis, quod colligendum est ex circumstantiis verborum.

474 §. 4. Si ex utraque parte sit periculum peccati, illa est tutior, quæ removet a majori periculo simpliciter, vel a periculo majoris peccati, v. g. invenis moribundum dubie dispositum, quem si non absolvas, exponis te periculo peccandi contra charitatem, quia non succurris proximo in extrema forte necessitate periclitanti de salute; e contra si absolvas, exponis te etiam periculo peccandi, quia forte conficies irritum Sacramentum, quæ est irreverentia in Auctorem Sacramenti: in hoc casu opinio tutior est, quæ dicit absolvendum, quia non absolvendo, in primis incurris magis periculum peccandi, saltem materialiter, quia longe probabilius est te in eo casu teneri absolvere saltem sub conditione; deinde exponis te periculo majoris peccati, nempe contra charitatem quæ est prima virtus, et excusat, si quæ fiat materialis irreverentia occasione Sacramenti propter homines instituti.

§. 5. Caramuel putat, opiniones laxiores, si 475
sint vere probabiles, esse omnium tutissimas, quia si quis velit sequi strictiores, obligabit se, et alios ad res difficillimas, ac continuo exponet plurimis periculis peccandi, partim ex negligentia, partim ex fragilitate humana: partim ex malitia, *sed* Auctor ille non sumit, *tutius*, in ea significatione, in qua jam definivimus nam certum est, quod sequens sententiam rigidam faventem legi magis recedat a periculo peccati tam materialis, quam formalis, et sequens laxam faventem libertari magis se exponat periculo peccati saltem materialis; unde Esp. *in app. art.* 219. *et seqq.* recte ita sic componit, ut fateatur tutius esse operari hoc, quod vult rigida sententia, attamen periculosius esse operari ex obligatione rigidæ sententiæ, sicuti tutius erat Christianos abstinere a cibis lege veteri prohibitis, uti volebat S. Petrus, attamen periculosius erat eos abstinere tanquam ex obligatione, hinc S. Paulus in faciem restitit Petro, uti expendit S. Th. *lect.* 3. *ad cap.* 2. *Epist. ad Galatas.* In eumdem sensum dicit Silv. *v. Confessio quæst.* 2. *num.* 4. *Licet sit tutius statim confiteri, quam differre, non tamen tutius est tenere, quod sic obligemur, quia viri timorati haberent maximas occasiones peccandi:* et ideo etiam Palav. 1. 2. *d.* 9. *qu.* 4. *art.* 2. *num.* 12. sapienter dixit, *Lex per quam juberemur facere omnia optima, esset pessima, et inobservabilis, ac perpetua causa peccati, et damnationis.* In eumdem sensum ait Suar. *T.* 2. *de relig. t.* 4. *l.* 2. *cap.* 33. *num.* 3. loquens de benigna interpretatione juramenti, *Neque tunc omittitur pars tutior,*

quia hæc est tutissima, et practice certa, et secundum rectam rationem, et interpretationem potest dici tutior, quia majus periculum animarum incurreretur, si tot vincula in casibus dubiis eis injicerentur. Vide dicenda n. 510.

6 *Q.* 62. *An sit obligatio in quibusdam materiis sequendi partem tutiorem?* R. affirmative, nam

§. 1. Est obligatio sequendi tutiora in illis omnibus materiis, in quibus etiamsi adsit ignorantia invincibilis, nec pars probabilis, nec etiam probabilior juvat ad hoc, ut obtineatur finis intentus, ad quem procurandum est obligatio : sic in illis, quæ sunt de necessitate medii ad salutem, uti est v. g, Baptismus in aqua naturali, per hæc verba. *Ego te baptizo etc.* est obligatio sequendi partem tutiorem, quia si circa illam erretur, etiam invincibiliter, et sequendo opinionem probabiliorem, hæc nihil juvant, nec facere possunt ut vel talis Baptismus non sit necessarium medium salutis, vel ut reipsa sit positus, si quid substantiale omittatur. Idem est in administratione, et susceptione Sacramentorum[1], si enim sint opiniones oppositæ circa aliquod concernens valorem, sequenda est tutior, quam minus tuta, licet forte sit probabilior, et quis bona fide secundum illam operetur, facere non potest, ut vel tale aliquid non sit de valore Sacramenti, vel Sacramentum sit validum, si illud omittatur, ut pluribus dicetur *lib.* 6. *p.* 1. *a n.* 104. Similiter Medici, Advocati, aliique similes, qui per contractum se obligarut ad procurandam alicui vel quasi contractum sanitatem, vel victoriam causæ, hoc ipso se obligarunt ad adhibenda media, quæ judicaverint tali fini accommodatiora, qualia sunt, quæ judicant esse tutiora, licet occurrerent etiam alia probabiliora, vel plausibiliora; mens enim illorum, quia ipsorum operam conducunt, ut talem finem, quantum poterunt, tutissime assequantur, ad quod nihil faciet opinio probabilior, aut plausibilior, nisi simul fit tutior : et idem est in aliis similibus materiis.

7 §. 2. Etiam esset obligatio sequendi tutiora, si quis ad hoc se obligasset voto, vel ad id adstrictus esset per legem, aut per mandatum Superioris, uti per se patet.

8 *Q.* 63. *Quibus argumentis probetur licitum esse in aliis materiis sequi opinionem probabilem relicta tutiore?* R. in primis, eisdem fere, quibus *a n.* 268, probavimus licitum esse sequi probabilem relicta probabiliore ; deinde etiam aliis, quibus simul sumptis puto sententiam nostram esse demonstratam, sunt autem sequentia :

§. 1. Recte sic argumentatur Moya *de op. prob. q.* 5. §. 1. Ecclesia, et Pontifices, dispensant in votis solemnibus contra opinionem tutiorem S. Th. qui negat id licere. Item dispensant in Matrimonio rato, non obstante tutiore S. Bonav. Scoti, et aliorum etiam negantium idem licere. Item *Cap. Laudabilem, de frigid. et malef.* dicit Ecclesia, impotentes posse ad triennium experiri usum copulæ, ubi tamen in dubio de valore contracti Matrimonii tutius esset abstinere. Item subditus in dubio belli injusti licite militat secundum *S. Aug:* et quivis subditus in dubio, an imperetur aliquid illicitum licite obedit, uti dictum est *a n.* 432. et tamen tutius esset ista depecari a Superiore. Item adversarii acceptant Præbendas, ducti opinione incerta, an sint digniores, quam ceteri, cum tamen tutius esset abstinere : Denique omnes SS. PP. et speciatim S. Th. docuit aliqua minus tuta tanquam licita, uti evideater ostendunt Moya §. 3. et Card. *in* 1. *crisi d.* 66. *a nu* 378. v. gr. non esse obligationem statim confitendi mortale, per haustum non frangi jejunium, etc. Ergo. 479

§. 2. Id licere, docent Auctores communissime, non tantum illi, qui dicunt licere sequi minus probabilem, quorum plurimos recensuimus n. 269, sed etiam illi, qui volunt sequendam probabiliorem, exceptis paucis, quorum præcipuos adducemus q. seqq. Est autem prudentis sequi communem sententiam DD. fere omnium, uti n. 270. dictum est, nam si illi prudenter ita docuerunt, nos prudenter eos in operando sequimur, uti a n. 285. probatum est ; ergo. 480

§. 3. Nullam possemus invenire legem, quæ obliget ad tutiora, aut saltem lex illa non est sufficienter promulgata, nec nobis applicata; ergo prudenter judicamus, vel non esse talem legem, vel saltem nos per illam non obligari, uti dictum est a n. 272. Ac consequen- 481

1 « Cum propositio loquatur tantum de sacramentorum confectione, ideo contendunt Sanchez, Vasquez, etc., adhuc licitum esse uti opinione probabili in illorum susceptione, Verum nos censemus non recedendum a sententia Carenas, Lacroix, etc., qui docent et conficientem et suscipientem non posse ex damnata propositione sequi opinionem probabilem, relicta tutiore ; cum una facti species sit virtualiter inclusa in alia et, quoad potest, vitandum sit frustiationis sacramentorum periculum. Saltem hæc secunda sententia est tenenda ; quia prima fere nunquam poterit deduci in praxim a suscipientibus sine propriæ animæ detrimento. » — (P. Scav. I. p. 86. not. 3). (*Edit.*)

ter nos excusat ignorantia invincibilis, ut ibid. a n. 282. est dictum; et Deus permittit nos operari secundum minus tutam, uti a pari de minus probabili dictum est ibid. *a n.* 291.

482 §. 4. Qui operatur secundum probabilem relicta tutiore, operatur prudenter, quia operatur ex gravi fundamento, imo ex majore fundamento est enim certum, quod ex auctoritate, et ratione longe probabilius sit ita licere operari, quam non licere; ergo operatur licite, secundum dicta *ib. a n.* 298.

483 §. 5. Idipsum videtur manifeste sequi ex prop. 3. ab Alex. VIII. damnata, *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam;* ex qua damnatione sic argumentor: licitum est sequi inter probabiles probabilissimam, sed probabilissima non semper est tutior; ergo licitum est sequi non semper tutiorem. *Maj.* est certa, cum sit contradictoria damnatæ. *Min.* etiam certa est, patetque in exemplo, v. g. una sententia dicit obligari nos confiteri statim post mortale commissum, alia negat; negans est probabilissima, affirmans est tutior, neque tamen quisquam dicet omnes peccare, qui non sequuntur affirmantem; alioquin omnes peccarent de novo mortaliter, qui mortale commissum statim non confiterentur.

Resp. Ideo damnari propositionem illam, quia indefinite negat licitum esse sequi probabilissimam, cum licitum sit sequi in necessitate, et materia facti, v. gr. si probabilissum sit, aquam, quam habes, esse naturalem, potes baptizare. *Contra est*, 1. Nemo unquam dubitavit, quim licitum sit sequi probabilissimam in necessitate, in hac enim licitum est sequi etiam minus, imo et tenuiter probabilem, uti *num.* 336. est dictum; neque proposito damnata loquebatur de casu necessitatis; ergo damnatio etiam non est eo detorquenda. 2. Ideo licitum est sequi probabilissimam in materia facti, quia illa probabilissima fundat prudens dictamen ultimum conscientiæ, sed idem est in materia juris, uti patet, si applicentur dicta *a n.* 303. ergo. Hinc,

484 §. 6. Ex eadem damnatione conficitur hoc argumentum; si non esset licitum sequi probabilem relicta tutiore, foret ideo, quia in probabilitate non posset fundari prudens dictamen practicum, atqui in probabilitate potest fundari prudens dictamen practicum; ergo. *Maj.* est Adversoriorum. *Min.* præterquam quod probata sit *a n.* 304. etiam hic probatur argumento jam insinuato, nam probabilissima inter probabiles est tantum probabilis, cum non excedat fines probabilitatis, sed in probabilissima, inter probabiles, fundari potest prudens dictamen practicum; ergo. *Min. prob.* ex citata damnatione, quia secundum quam licite operor, debeo in illa fundare prudens dictamen practicum, atqui secundum probabilissimam licite operor; ergo.

§. 7. In materia fidei non est obligatio 485 sequendi tutius, nam in materia de Conceptione B. V. licitum est credere esse Immaculatam, est etiam licitum Dominicanis contrariam sententiam tenere, quamvis tutius foret judicium suspendere; ergo etiam in materia morum non est obligatio sequendi tutius; materia enim fidei est majoris momenti; et si eodem modo non liceret in materia morum, peccarent qui ad honorem Immaculatæ Conceptionis erigerent Altaria, recitarent Officia, etc. quod certo falsum est [1].

§. 8. Obligatio semper sequendi tutiora, 486 esset onus irrationabile, certum enim est dubia circa leges esse frequentissima, sive leges ejusmodi dentur, sive non; ergo qui homines in omni dubio obligat ad tutiora, certo inducit plurimas leges, quæ non sunt a Deo, sicque addit ad verbum Dei, et onera indebita imponit super humeros hominum, quod Scriptura prohibet *Deut.* 2. *v.* 4. et sæpe alibi. *Si dicas*, etiam illum, qui universaliter negat obligationem sequendi tutiora, tollere aliquas leges, quia certum videtur, quod aliquando sit lex pro parte tutiore; *Contra est*, quando illa est, eam agnoscimus, uti uti *a n.* 476. dictum est: in aliis autem casibus dubiis dicimus illam, si detur, non obligare proxime, eo quod non sit sufficienter applicata, uti pluribus ostensum *a n.* 273. quod non est eam tollere, si enim est lata, manet, et etiam nos obligabit proxime, si ejus notitia satis innotuerit.

§. 9. Eadem obligatio semper sequendi 487 tutiora esset onus intolerabile, nam sic nunquam possemus sequi opinionem etiam probabiliorem *S. Aug.* vel *S. Th.* vel quorumcumque DD. faventem libertati contra legem; teneremur omni tempore elicere fidem, spem, amorem Dei, contritionem; teneremur omnes actiones semper actu, et formaliter referre ad Deum, omni die festo confiteri de peccatis,

[1] Inter Dogmata de fide Catholica reposita fuit veritas Immaculatæ Conceptionis S. Mariæ Virginis. Abs re penitus evasit locus iste P. La-Croixii. (*Edit. not.*

confiteri omnes circumstantias aggravantes, amplecti omnia consilia Evangelica : item teneremur ad omnes sententias rigidiores in materia jejunii, horarum, etc. Superiores non auderent plurima præcipere, nec subditi obedire, ubi esset etiam minus probabile periculum peccati; Medici non auderent præscribere medicinas, quia plerumque nesciunt, quænam sit tutior, foretque tutius omnino nullam adhibere. Si Cajus per culpam venialem intulerit damnum Titio, Cajus tenebitur restituere, ne pergat esse injurius Titio, neque tamen poterit acceptare Titius, ne rem non suam acceptet titulo justitiæ, etc. vix ullus posset absolvi, quia vix ullus habet propositum semper sequendi tutiora; hæc autem omnia sunt contra communem sensum, et praxim fidelium. Denique nec adversarii semper docent, et multo minus semper practicant tutiora, uti experientia patet, quia id nempe est impossibile. *Sunt etiam in nobis*, inquit S. Ambr. in Ps. 118. *qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere: timor in eo est, quia videtur sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere; sed inscitia in eo est, quia non compatiuntur naturæ, non æstimant possibilitatem,*

488 §. 10. In dubio particulari, an aliquid faciendum sit sub peccato, necne, standum est pro parte benigna, uti n. 294. dictum est : ergo multo magis in hoc dubio universalissimo, et strictissime restringente possessionem humanæ libertatis. Videri potest Moya *tota q.* 5. *ubi n.* 6. dicit sententiam oppositam vergere in totalem animarum perniciem.

489 *Q.* 64. *Quæ sint, et quomodo solvantur argumenta sententiæ contrariæ?* R. Præter illa, ad quæ dub. præced respondimus, præcipue sunt sequentia.

Objic. 1. Est obligatio sequendi tutiora in quibusdam materiis, ut n. 476. dictum est; ergo in omnibus. R. n. cons. quoad materias n. 476. notatas non juvant nequidem major probabilitas, neque ignorantia invincibilis, ut obtineatur finis intentus, uti ibi dictum est; in aliis materiis juvant probabilitas, et ignorantia invincibilis, non tantum ad evitandum formale peccatum, uti a n. 268. probatum est, sed etiam ad honeste operandum, uti etiam probatum est ibidem, et a n. 14. Atque hic est totus immediatus finis ejusmodi aliarum Opinionum Moralium circa alias materias versantium.

Objic. 2. Multi Canones et SS. PP. dicunt *tutiora esse sequenda : tenendum certum, dimittendum incertum : in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus, in dubiis semitam debemus eligere tutiorem : in iis, quæ ad animæ salutem respiciunt, ad vitandos graves morsus conscientiæ, pars securior tenenda est,* uti habet Clem. V. *Cap. Exivi, in Clem. de verb. signif.* Similiter Scot. *in prologo ad lib. sent. p.* 2. *in fine* sic habet: *Si objicias, multa in Actibus humanis sunt dubia, utrum sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus Doctrinis Doctorum, et Expositorum:* respondet, *non est dubia via salutis simpliciter, quia a talibus tanqum a periculosis debet homo sibi cavere, et custodire se, ne homo, dum se exponit periculo, incidat in peccatum: quod si voluerit quærere salutem, sed non curando exponat se periculo, ubi forte de genere actus non est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter se tali periculo exponendo.* R. Ista dicunt pro quibusdam casibus, v. g. quando in quæstione facti ponendi, agitur de valore actus, aut quando sententia opposita est tantum dubia, et non vere probabilis, aut quando manet dubium practicum, et nequidem per motiva reflexa formari potest dictamen practicum: denique sæpe talia dicunt per modum consilii, c. dicunt ista pro omni casu, quando est quæstio juris, et quando oppositum est vere probabile, potestque ob novas circumstantias, et motiva reflexa formari conscientia, denique dicunt semper per modum præcepti, n. Videri possunt Moya *de op prob. q.* 6. *n.* 34. et Card. *in* 1. *crisi d.* 56. *a n.* 1065. ubi adducunt gravissimos Auctores testantes ejusmodi regulas plerumque esse tantum de consilio : sufficiat S. Antoninus *in Summa* 1. *p. tit.* 3. *c.* 10. §. 10. *Reg.* 6. ubi sic habet, *Eligere viam tutiorem, consilii est, non præcepti.* Videri potest etiam Esp. *in app. ab a.* 165. *usque ad* 187. Item Teril. *in Reg. q.* 54. *a n.* 60. et iterum *q.* 55. ubi accuratissime ad illas citationes, aliasque plures respondens *Clemens V.* dicit hoc tantum pro consilio, ne remorsus conscientiæ oriantur, quia saltem indocti timere possunt, an non forte operentur cum dubio, aut ex opinione non stricte probabili. *Scotus* ibi tantum agit de illis, quæ sunt, et manent operanti dubia, etiamsi cognoscantur oppositæ DD. opiniones; nos loquimur de operante cum judicio prudente de probabilitate opinionis, inde formante sibi conscientiam practicam. Alia, quæ ex

Scoto adducit *Gonet*, nihil concludunt, uti recte ostendit Esp. *a.* 163. potestque etiam de mente Scoti videri Terill. *hic q.* 21. *a n.* 151.

491 *Objic.* 3. Omnis prudens in negotiis temporalibus eligit partem tutiorem, v. g. imprudens esset, qui sciens viam A esse securam a latronibus, ingrederetur viam B latronibus quandoque infestam; item, qui medicinam certo sanaturam relinqueret, et uteretur alia probabiliter tantum sanatura; hi aliique similes ideo imprudenter agerent, quia non eligerent tutius: ergo id multo magis valet in via salutis, et in negotio animæ, ita *Mercorus.* Resp. n. cons. disparitas est manifesta, nam in negotiis temporalibus idem damnum sequitur, sive error meus sit vincibilis, sive invincibilis, sive formalis, sive materialis tantum, neque est aliquid, per quod removeatur periculum talis damni, v. g, opinio mea, qua judico viam B non habere latrones, me non redit securum, si reipsa in ea sint latrones, quia latrones removere non potest, neque facere, ut non noceant; similiter opinio, ex qua eligo medicinam hanc præ illa, non potest facere, ut illa, quam eligo, sit salubrior: e contra in via salutis, et in negotio animæ habeo aliquid, per quod removetur periculum damni, sive peccati formalis, quia supposita probabilitate opinionis faventis libertati, et ignorantia invincibili legis contrariæ, prudenter formo dictamen conscientiæ, ex quo licite operor, secundum dicta a n. 258 et a n. 303.

492 *Inst.* Videns a longe se aliquid movere, et nesciens, an sit homo, an fera, quamvis probabilius putet esse feram, imprudens est, si jaculetur; nam si revera esset homo, jaculando fieret homicida, ideoque debet tutius amplecti, et non jaculari; ergo etiam homo semper imprudenter agit relinquendo tutius, quamvis etiam vellet amplecti id, quod est probabilius, ita *Baronus.* Conf. nam hortulanus, qui supra murum ejicit parvum lapidem, prudenter agit, quando probabiliter putat neminem esse post murum; e contra agit imprudenter, si ejiciat magnum lapidem, quo posset occidere eum, qui ibi esset, quamvis hic et nunc probabiliter judicet neminem ibi esse; sed ideo imprudenter agit, quia non agit tutius, ubi periculum est damni gravis; ergo similiter, ubi est periculum agendi contra legem Dei. Resp. n. cons, quamvis enim probabilius sit esse feram, tamen probabile non est licere jaculari, ideoque probabilitas illa non est practica, sed speculativa tantum: cujus ratio jam data est, quia opinio jaculantis non potest removere periculum occidendi, neque hic est aliquid, quo impediatur homicidium, si reipsa sit homo; ergo sic jaculans exponit se periculo probabili occidendi hominem; ergo peccat formaliter: oppositum est in nostro casu, uti paulo ante dictum est. *Ad Conf.* est eadem responsio, quamvis enim speculative probabile sit neminem esse post murum, tamen non est practice probabile, quod sit licitum ejicere ejusmodi magnum lapidem, si prudens ratio sit timendi, ne ibi sit homo, nam hortulanus ille potest rescire veritatem, et videre, vel saltem inclamare, an forte ibi non sit homo; ergo non excusatur per ignorantiam invincibilem; deinde illa opinio sua, quod ibi non sit homo, nec potest facere, ut ibi non sit homo, nec cavere damnum, si forte ibi sit homo; ergo illicite projicit: oppositum est in casu nostro, uti n. 491. dictum est. Videri potest Terill. *in Reg. q.* 39. *a n.* 18.

Objic. 4. Ex lege charitatis tenemur observare mandata Dei, quantum possumus, sed 493
qui non sequitur tutiora, non observat mandata Dei, quantum potest; ergo. Ita *Mercor.* R. Tenemur, quantum absolute possumus, n. hoc enim est tantum consilii, et perfectionis: tenemur quantum possumus cum moderamine, id est, eo saltem modo, ut caveamus omnem offensam formalem Dei, c. hoc autem facit, qui sequitur probabilem relicta tutiore, uti constat ex sæpe dictis.

Objic. 5. Illa opinio est eligenda, quæ 494
nullum habeat dubitandi locum, seu cui nulla subsit suspicio, quod res sit illita, sed hoc facit sola opinio tutior; ergo. Ita *Baron.* R. 1. Si argumentum valet; ergo eligi non potest probabilissima stans pro libertate contra legem. R. 2. n. maj. vel dist. quæ nullum habeat dubitandi locum quantum est ex vi motivorum judicii directi, nisi spectentur motiva judicii reflexi, et dictaminis ultimi, c. et patet ex dictis a n. 303.

Q. 65. *Quid notandum sit circa hoc axioma:* 495
In dubio melior est conditio possidentis? R. Sequentia.

§. 1. Traditur hoc axioma in Regulis Juris; Reg. Juris 65. in 6. *In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis: ff. de Reg. Juris Reg.* 128. *In pari causa possessor potior haberi debet.*

§. 2. Hoc axioma fundatur in jure naturæ, 496
uti recte Card. *in* 1. *crisi d.* 56. *n.* 1241. sic enim, etiam præscindendo a legibus humanis,

foret contra jus naturæ possessorem spoliare sua re propter superveniens dubium : item contra jus naturæ foret, si debitor dubius, qui rem suam possidet, deberet præstare certam solutionem : et rationes dabuntur n. 500.

497 §. 3. Sensus illius axiomatis est, quod quando neutra pars sufficienter probatur, possessoris causa debeat sustineri, uti explicat Lugo *de just. d.* 17. *n.* 94.

498 §. 4. Pro foro interno non habet locum in possessione malæ fidei, quia nec jus naturæ, nec positivum vult, ut quis ex delicto suo reportet commodum; pro foro tamen externo, etiam malæ fidei possessor quandoque defenditur, usque dum probetur rem non esse ipsius, ut dicetur *l.* 3. *p.* 2. *u.* 100. et 101.

499 §. 5. Lugo *in Resp. Mor. l.* 1. *dub.* 4. contendit non tenere, nisi ubi est par jus et similis causa : similiter Terill. *in Reg. q.* 56. *n.* 14. ait si ex una parte videatur esse jus probabilius, Regulam, prout jacet in terminis, non ita servire, ut in casu dubii, aut causæ paris : item *num.* 27. dicit non habere locum, si Judex, vel privatus existimet probabilius esse, quod jus non sit possessoris, recte tamen etiam dicit n. 24. licet mihi probabilius sit rem ab alio possessam esse meam, non ideo mihi licere privata auctoritate eam vindicare, ut dicetur *l.* 3. *p.* 2. *n.* 469.

500 §. 6. Tenere in materia justitiæ censent communiter omnes contra Adrian. Sot. Arrag. et paucos alios : hinc Auctores reliqui cum Terill. n. 2. inferunt, si post inquisitam veritatem permaneat dubium, possessorem juste retinere totum, tum quia ita declarant Regulæ Juris citatæ, tum etiam quia possidens est veluti reus, alter autem, qui est petitor, est actor, habetur autem Reg. 154. ff. de Reg. Juris, *Cum per delictum est duorum, semper oneratur petitor, et melior habetur possessoris causa.* Item Reg. Juris in 6. *Cum sunt partium jura obscura, Reo favendum est potius, quam actori.* Rationes aliæ sunt, in primis, quia uterque æqualis est quoad reliqua; ergo possessio, quæ uni competit, facit hunc prævalere : deinde ad bonum commune, et publicam quietem spectat res non facile immutari, sed manere in statu, in quo inveniuntur, uti recte Pall. Bress. Eliz. *l.* 4. *q.* 12. §. 4. Præterea quamvis possessio sit quid indifferens ad jus, et non jus, cum jus possit esse sine possessione, et possessio sine jure, ideoque possessio ratione sui præcise non reddat jus in se nequidem probabile : sed relinquat rem in dubio speculativo, ut racte Terill. *a n.* 15. contra Eliz. tamen possessio causat quandoque titulum, si enim sit diurna, fit usucapio, seu præscriptio ex vi legum ista statuentium, ne dominia maneant semper incerta, unde ubi est possessio, est aliqua præsumptio antecedentis tituli, sive juris, inquit *Sanch.* ideoque formari potest conscientia de licita retentione rei possessæ. Denique quia merito plus requiritur ad auferendum aliquid ab aliquo, quam ad relinquendum habenti, inquit recte Eliz. ergo standum est pro possidente. Addit Terill. *n.* 7. petitorem non posse habere jus, nam jus includit legem faventem huic, et gravantem alios, quam non habet petitor, cum ei faveat tantum dubia lex, quæ non obligat secundum dicta *a num.* 272. et 274. *Nec obstat*, quod multi doceant titulum possessionis non sufficere Conjugi ad petendum debitum in dubio de valore Matrimonii, *nam* etiam multi tenent oppositum, uti dictum est *nu.* 268. Hoc tamen dato, disparitas est, quod lex absolute vetans copulam, nisi resciatur de valore Matrimonii, sit in anteriore possessione, e contra non constat de ulla lege priore favente petitori, et gravante possessorem, sed potius constat de lege opposita favente possessori contra quemcumque alium.

§. 7. Quamvis pro possessore non sit probabile argumentum, si tamen pro petitore 501
non sit argumentum nisi probabile, possessor adhuc licite retinet, quia possessio est jus certum retinendum, et contra legitimam possessionem non prævalet nisi certitudo, uti pluribus dicetur *l.* 3. *p.* 2. *n.* 463.

§ 8. Axioma illud valet, non tantum in 502
materia justitiæ, sed etiam in aliis, ita Suar. 1. 2. *tr.* 3. *d.* 2, *sect,* 5. *n.* 8 *et de censur. d.* 40. *sect.* 5. *n.* 15. Sanch. *in decal. l.* 1. *c.* 10. *a n.* 10. *et de matr. l.* 2 *q.* 41. *n.* 32. Castr. *d.* 3. *p.* 6. Ovied. *contr.* 4. *part.* 6. Dicast. *de Euchar. d.* 9. *n.* 299. *item de cens. d.* 8. *a n.* 24. *item de matr. d.* 9. *a dub.* II. Lugo *de just. d.* 17 *n.* 87. *et d.* 23. *n.* 110. Terill. *hic q.* 23. *et* 26. Item *in Reg. q.* 57. Jo. Sanch. *in select. d.* 42. *n.* 7. Banholt. *n.* 55. Stoz. *l.* 1. *part.* 5. *n.* 125. citans alios, et dicens esse plurimorum. Moya *de op. prob. q.* 6. *a n.* 15. apud quem plures quam 30. tenent nobiscum : consentiunt Bonac. Tann. Fill. Diana, Sporer n. 75. vocans nunc receptam. Item Laurent *n.* 139. saltem si materiæ illæ in primo sui esse pendeant a libertate nostra. Est autem contra Azor. Vasq. Salas,

Turr. Comit. Sayr. Perez, Verjuis Mercor. Gon. Eliz. *l.* 4. *q.* 13. Gonz. *d.* 7. § 12. Camargo *part.* 1. *lib.* 1. *controv.* 9. qui dicunt tantum valere in materia justitiæ: *sed probatur;* nam in primis valet in materia obedientiæ, cum enim Superior sit in possessione potestatis ad imperandum, subditus in dubio, an id, quod imperatur, sit peccatum, tenetur obedire, uti ex Jure Canonico, SS. PP. et ratione probatum est *a num.* 432. Deinde idem valet in materia religionis, nam. v. g. dubius de voto non tenetur, quia libertas, quæ secundum *R.* 122. *ff. de Reg. Juris*, omnibus rebus est favorabilior, in possessione est, uti dicetur *l.* 3. *p.* 1. *a n.* 381. Præterea in materia fidelitatis, nam in dubio, an Matrimonium valeat, tenetur conjux reddere debitum, quia pro altero conjuge bona fide petente debitum, est possessio, uti n. 268 est dictum, et pluribus dicetur de Matrimonio. *Ratio* a priori horum omnium est, nam præcipue ideo valet in materia justitiæ, quia homo possidens habet aliquam Præeminentiam, sive plus juris, ut non privetur re, nisi probetur non esse suam, sed idem est in aliis materiis, quia homo per possessionem acquisivit jus retinendi id, quod habet, ideoque potest in hoc stare, donec probetur eum non debere habere; ergo.

503 §. 9. *Objic.* 1. In materia justitiæ lis est inter æquales, hinc favor est pro possidente, sed in materia aliarum virtutum lis est inter legem Dei, et hominem; ergo merito favendum est Deo, sicuti in dubio favetur Ecclesiæ, causæ piæ, doti, Matrimonio, secundum dicta *n.* 460. R. Quod in dubio faveatur Ecclesiæ, etc. nascitur a lege positiva id statuente, qualis non est, quando dubitatur de lege Dei, de quo præsumimus, quod pro benignitate sua in casu dubio legis obligare nolit; unde nihil ad rem facit inæqualitas perfectionis inter Deum, et hominem, uti patet in casu impotentis ad Matrimonium, in quo conjux licite petit debitum, licet lis sit inter hominem, et solam legem Dei vetantis copulam cum non sua.

504 *Inst.* Ergo dubius de homicidio poterit judicare se non esse irregularem, quod est aperte contra jus Canonicum. Resp. n. seq. nam de solo illo casu specialiter disponit Pontifex, ut in dubio censeatur contracta irregularitas; in aliis nihil speciale disponit.

505 *Objic.* 2. Si axioma valet etiam in aliis materiis; ergo sicut per possessionem in materia justitiæ præscribitur contra jus alterius, ita in materia aliarum virtutum præscribetur etiam contra jus naturæ. R. n. conseq. quod præscribatur jus contra alterum, est ex dispositione legum positivarum, quæ dominia transferunt: e contra tales leges non sunt in aliis materiis, neque ulla lex positiva potest mutare materiam juris naturalis.

Objic. 3. Lex naturalis et divina est æterna, 506
adeoque antecedit libertatem nostram; ergo libertas nostra non potest esse in possessione contra leges illas. R. Lex naturalis, et divina, de qua dubitatur, vel datur, vel non datur; si non datur, patet, quod non antecedat libertatem nostram: si datur, cum sit dubia, et invincibiliter ignoretur, non habet proxime rationem legis defectu sufficientis promulgationis, vel applicationis, adeoque non potest dici antecedere libertatem nostram, quæ certa est. Vide dicta n. 277.

Inst. Vel loqueris de libertate tua physica, 507
vel de morali; non de physica, hæc enim maneret, quamvis lex contraria agnosceretur, et tamen tum non possideret contra legem; nec de morali, nam de hac ipsa dubitatur, an adsit, quando dubitatur de lege; ergo hæc non est in certa possessione contra legem. R. 1. Idem solvendum esse omnibus circa possessionem libertatis in materia justitiæ. R. 2. nos loqui de libertate physica, cui propter ignorantiam invincibilem bona fides ab initio conjuncta fuit, hæc autem libertas est in certa possessione, et non fuisset, si lex contraria agnita fuisset uti per se patet: ista autem possessio libertatis physicæ prout conjunctæ cum bona fide, et ignorantia invincibili fundat in nobis certam possessionem libertatis moralis ad operandum, non obstante dubio, quod supervenit, de existentia legis.

Objic. 4. Regulæ juris non habent, quod in 508
dubiis pars tutior sit eligenda; ergo in dubiis non juvat possessio. Resp. n. conseq. quis sit sensus regularum de parte tutiore sequenda, diximus n. 490. Potestque etiam videri Jo. Sanch. *in select. d.* 12. *n.* 13. ubi declarat, quomodo regulæ illæ, *In dubiis melior est conditio possidentis, In dubiis pars tutior est eligenda*, plane concordent.

Q. 66. *Pro quo censeatur esse possessio?* 509
Resp. Pro illo, pro quo est præsumptio juris, sive, qui onus probandi in alterum transfert; ipse autem se tantum quasi defendit: ita Bardi *discept.* 5. *c.* 5. recte addens, *discep.* 6. *cap.* II. *p.* 3. §. 2. ad illum pertinere proba-

tionem, qui supra rem illam se fundat; v. g. incolo domum, ideoque præsumor habere jus in illa, eamque possidere; quod si quis de hoc dubitet, aut me exturbare velit, ipsi incumbit probare, quod non sit mea, nec ego teneor positive probare esse meam, sed me tantum defendere, dicendo me fuisse, et permanere dominum; et cum alter, qui de hoc dubitat, et me vult exturbare, fundet se in hoc, quod domus illa mea non sit, hoc probare incumbit ipsi, quia *quisque debet probare id, supra quo se fundat*. L. 2. *ff. de probat.* Bartolus *in L. de ætate, ff. de Minoribus.* Plura de possessione dicentur *l.* 3. *part.* 2. *n.* 407.

510 *Q.* 67. *An consultius sit se, et alios dirigere secundum opiniones rigidiores; an secundum benigniores?* Resp. de hoc aliquid dictum est. *n.* 475. et plura dicentur *de pœnit. ad c.* 2. *dub.* 6. ubi de prudentia Confessarii. Hic vero notandum, quod refert Moya *de op. prob. q.* 5. *n.* 45. nempe in Glossa ad prolog. Constit. Ordinis Prædicatorum sapienter notari, quod salus animarum multum impediatur nimia austeritate in consiliis, et opinionibus, ideoque mandatur relaxatio, et præscribitur, ut homines benigne tractentur. S. Aug. *l.* 3. *contra Epist. Parmen. cap.* 1. queritur de aliquibus, *qui, ne luce veritatis carere ostendantur, umbram rigidæ severitatis obtendunt.* Nec dubium est, quin id suggerat dæmon, *qui, ut ib. in fine* ait, S. August. *per imaginem quasi justæ severitatis crudelem sævitiam persuadet, nihil aliud appetens venenosissima versutia sua, nisi ut corrumpat, atque disrumpat vinculum pacis, et charitatis.* Similia habet Gerson. *de vita Spirit. lect.* 4. *Corol.* 11. E contra tamen etiam observanda sunt hæc verba Sporer. *n.* 34. *Qui studiose inquirunt in sententias benignas, et faventes sibi, secundum quas agant, communiter agunt periculose, quia vehemens illæ inclinatio ad unam partem sæpe facit, ut non considerentur omnes circumstantiæ ad rem facientes, nec debite ponderentur rationes in oppositum: omnino autem male procedit, si tantum intendat invenire Auctorem, vel opinionem sibi faventem, ut sic coloret suum factum, non curando, quo fundamento, vel ratione nitatur, nam ex tali opinione, neque conscientiam practice certam formare potest, nec consequenter honeste, et licite operari.* Universaliter loquendo, semper præferendæ sunt illæ sententiæ, quæ hic et nunc magis expediunt ad salutem animarum, uti *l. c.* dicetur, *vide dicta n.* 469.

CAPUT III.

Quid conscientia scrupulosa, et quidem in ea agendum?

,, Resp. 1. Scrupulus est inanis apprehensio, et hinc ortus timor, et anxietas alicubi esse peccatum, ubi non est. Ita communiter, Navar. Azor. et cæteri.

,, Resp. 2. Licet operari cum conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo judicetur esse scrupulum, et ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, ut ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quod sit scrupulus; sed sufficit, quod contra eum agat ex habituali, vel virtuali judicio experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cum ab bene operandum sufficiat judicium probabile aliquid licere: scrupulus autem, cum ex levi fundamento procedat, non tollit judicium practicum probabile, Sanch. *lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 79. *etc.* Regin. Becan. Fillinc. *tr.* 21. *n.* 176.

,, Resp. 3. Signa conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Pertinacia judicii, qua Doctorum consiliis non acquiescunt; unde varios consulunt, et fatigant, ac tandem nullius judicio stant nisi suo. II. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium, de lecto, vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbate agere, et cæce quodammodo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum et proprium sæpe judicium, esse inquietum,. VI. Si Confessarius judicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo: 1. Si per illum experiaris te nimium angi, et dubitari. 2. Si alias expertus sis te similia apprehendisse sine fundamento.

,, Resp. 4. Remedia conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovescere. II. Judicio Confessarii, vel alterius viri docti, ac pii acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus, sic enim se et illum fatigant, cum scrupulorum incremento, sed accipiendo ab eo generalia principia, a quibus nullius scrupuli causa, imo nullo modo recedat, etsi enim alterum errare contigeret, qui tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam et consuetudinem

tanquam regulam intueri. *S. Ant. Silv.*. IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, et minus etiam tutas; Fill. *n* 182. V. Non judicare quidquam esse mortale, nisi certo sciat, Azor. *tom.* 1. *l.* 2. *c.* 20. Vasq, Sanch. Fill. n. 183. VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum, v. g. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem; pertinax frangat suum judicium; superbus prudentiæ non confidat; quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam VIII. Nosse scrupulosorum privilegia; ut 1. quod non teneatur in agendo adhibere examen, et diligentiam, nisi valde mediocrem, nec tantam, quantam alii, et quod dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possit libere agere quod vult, nisi certum, et evidens sit esse peccatum : Vide Vasq. *in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quod nihil teneatur repetere ex præteritis Confessionibus, nisi certo sciat illud esse mortale, et se rite confessum non esse : Non est autem certus, quamdiu dubitat: Unde suadet Laym. ut scrupulosus nunquam confiteatur dubia, et scrupulos. Et Sa *V. Dubium.* Sanch. Azor. etc. dicunt non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse mortalia. et nunquam esse confessum. Ratio utriusque privilegii est, quia in scrupuloso ex nimio timore peccandi turbatur ratio, ut non possit recte rem examinare. Unde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, et periculo anxietatis perpetuæ procurare integritatem Confessionis, cum ab ea minores sæpe difficultates excusent; ut notant Conin. Lay. Bon. Azor. Bec. IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos vel dubia (maxime, si semel ad satietatem audiverit :) quia alioquin nunquam fontem scrupulorum exhauriet. Vide apud Laym. *hic c.* 6. Filliuc. Sanc. *hic et l.* 2. *de Matr. d.* 41. *n.* 2. Azor. *p.* 1. *l.* 2. *c.* 20. Bresserum *l.* 6. *toto* Bec. *p.* 2. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 10. Bon. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 8.

ADDENDA.

Quæst. 68. *Quæ sint causæ scrupulorum?* R. Variæ, 1. Suggestio dæmonis, ut bonum spirituale hominis impediat. 2. Consortium cum scrupulosis, vel lectio casuum conscientiæ facta ab incauto, et minus intelligente. 3. Imbecillitas capitis, quam homines apprehensivi habent. 4. Defectus judicii naturalis. 5. Melancholia, aut complexio corporis ad timorem propensa, qualis est in naturis humidis, ac frigidis. 6. Acumen ingenii in inveniendis rationibus dubitandi, et impotentia dissolvendi. 7. Occulta superbia, ob quam aliquis non vult se submittere judicio, et directioni alterius. 8. Actio de se non mala cum timiditate sæpius repetita, sic enim magis intimiditatur animus, et tandem cedit imprudenti timori. 9. Pusillanimitas, et dejectio animi, ob quam quis nescit timores contemnere, 10. Nimia sollicitudo cavendi omne id, quod habet speciem mali, dum enim continuo sibi inclamat, cave peccatum, cave tibi, seipsum sine causa intimidat. 11. Voluntas Dei, qui sæpe immittit, vel ad punienda peccata, præsertim superbiam, vel ad instruendum hominem, ut sciat compati, et dirigere simili malo afflictos, vel ad excutiendam trepiditatem in servitio Dei, vel denique ad majus ejus meritum.

Q. 69. *An scrupuli sint inutiles?* R. Sunt 513
partim utiles, partim noxii.

§. 1. Utiles sunt; 1. quia juvant ad emundandam conscientiam; hinc homo, qui in vita scrupulosus fuit, in morte solet abundare maximis consolationibus, etiam ex recordatione, quod conscientiam semper conatus sit habere mundam. 2. Juvant ad reddendum hominem in actionibus suis cautum, ne offendat Deum, item faciunt attentum, et sollicitum, ut omnia ad Deum dirigat. 4. Plurimum faciunt ad internam humiliationem : videt enim scrupulosus, quam miser sit, quam parum prudens : deinde cogitur per angustias suas se, suaque omnia aperire alteri; debet abdicato proprio judicio alienum sequi, et facere, quod jubet alter. 4. Multum conducunt ad hoc, ut quis suo tempore possit alios dirigere, et juvare: vix enim bene diriget scrupulosum, qui scrupulos non senserit, unde quos Deus præordinat ad alios suo tempore juvandos, solet eos prius in illis exercere, ut sciant compati, et practice noverint, quomodo sit scrupuloso, quem maxime torquet illa cogitatio, quod putet neminem scire, quomodo ipsi sit. 5. Juvant ad magnum meritum, quidquid enim agunt scrupulosi, ideo agunt, ne displiceant Deo, sicque puram semper intentionem habent : deinde pro Deo non offendendo patiuntur gravissime, mallentque sæpe mortem, quam ejusmodi angores ferre; sicque Deus, sine peccato tyrannorum, facit eos sibi Martyres esse : et hæc scrupolosis solatio esse debent.

§. 2. Scrupuli sunt noxii, imprimis cor- 514

pori, quia destruunt valetudinem, attenuant caput, sæpe redigunt hominem ad insaniam, vitam sæpe abbreviant: deinde animæ, quam reddunt intricatam, desolatam, perplexam, quandoque desperabundam; confundunt intellectum, judicandi vim perturbant, sæpe totum hominem insignibus talentis præditum reddunt ad omnes functiones ineptum: præterea impediunt multa bona opera, prodigunt tempus multis, vanis, ac inutilibus cogitationibus, etc.

515 *Q.* 70. *Quandonam aliquis judicari debeat scrupulosus*: R.

§. 1. Maxima hic circumspectione est opus, nam alicui sæpe putantur esse scrupulosi, qui non sunt: *Scrupulosi vere tales paucissimi sunt*, inquit Eliz. *l.* 8. *qu.* 17. §. 3. *sed stultus mundus timorem Domini scrupulos vocat, et conscientias fascinat:* e contra tamen aliqui sunt scrupulosi, et non putantur esse.

516 §. 2. An aliquis, qui meticulosæ conscientiæ est, sit scrupulosus, necne, communiter judicare non potest meticulosus ipse, sed judicium relinqui debet viro docto, probo, ac prudenti, qui in tractandis conscientiis aliquam experientiam habeat; tales enim meticulosi per suas anxietates turbantur, quo minus recte judicent, maxime in rebus propriis, in quibus homines maxime cæcutiunt, unde potius credere debet alteri, cui conscientiam suam, modumque operandi sincere aperuit.

517 §. 3. Vix potest aliquis judicare statim prima, aut secunda vice, quando alterum confitentem audit, an sit scrupulosus necne, quia quamvis aliquis quandoque sit anxius circa multa, forte justa, et rationabilis est anxietas.

518 §. 4. Quando pœnitens est sollicitus, imo et moderate anxius, ne Deum, vel levissime offendat, aut ut statim culpam deponat, non debet ideo judicari scrupulosus, justa enim et prudens est cura illa, ne Deus in minimo offendatur, et ut offensa deponatur; hinc legimus de viris Sanctis; quod quotidie, quandoque de die bis confessi sint.

519 §. 5. Qui post vitam in magnis peccatis diu traductam anguntur, sibique etiam intra mediocre tempus, v. g. intra medium annum nunquam videntur satisfacere, sed magis confiteri volunt, et præterita expiare, non semper judicandi sunt scrupulosi, quia timor, et cura illa sæpe est prudens, ac necessaria, tum ad recogitanda pro Confessione omnia peccata, quæ homini salutis incurio facile excidunt: tum ad cogitationes, et affectus a malo abducendos, quod post consuetudinem peccatorum non adeo facile fit.

§. 6. Si quis nunc adhuc deliberate con- 520
sentiat in peccata, quamvis postea valde angatur, sollicite se examinet, anxie confiteatur, sicque seipsum aliquo modo turbet, non ideo statim censeri debet scrupulosus, est enim justa causa illius anxietatis, et moderatæ turbationis, quam Deus per conscientiam remordentem injicit, estque reipsa actualis gratia Dei, quæ ideo turbat, quia est contraria affectui peccaminoso, quem homo paulo ante habuit, aut forte etiamnum habet.

§. 7. Ex eo, quod aliquis dubitet, an in hoc, 521
vel illo peccarit, non potest semper colligi, quod sit scrupulosus, quia dubium et scrupulus valde distinguuntur: nam dubium est suspensio judicii, quæ si fiat ex rationabili motivo, est prudens; hinc sæpe fieri potest, ut aliquis dubitet, peccaritne mortaliter necne, quod plerumque contingit illis, qui vel ignorantes sunt, vel non satis attendunt ad suas intentiones, et affectus; contra scrupulus est tantum inanis apprehensio, et sine fundamento conceptus timor peccati, ubi peccatum non est, ex quo etiam patet, si quis per errorem judicet aliquid esse peccatum, quod peccatum non est, hoc non esse scrupulum, sed conscientiam erroneam, contra quam si operetur, peccat.

§. 8. Qui in uno tantum, vel altero casu 522
transeunter habet scrupulum, non potest dici scrupulosus, hoc enim nomen frequentiam, seu habitum denotat; uti non dicitur ebriosus, qui semel, aut iterum fuit ebrius, sed qui solet se inebrierare: unde nec talis uti poterit privilegiis scrupulosorum, uti recte Stoz. *l.* 1. *p.* 5. *num.* 176.

§. 9. Aliqui sunt scrupulosi circa præterita, 523
alii circa præsentia: scrupulosus circa præterita est ille, qui cum moralem diligentiam adhibuerit in examinandis, et detestandis, et confitendis præteritis, nihilominus sine prudenti motivo continuo timet, an hoc, vel illud etiam non fecerit, an recte doluerit, an satis confessus sit, etc. Scrupulosus circa præsentia est, qui cum deliberate non consentiat in peccata, tamen ubique timet, ne hoc, quod facere vult, sit peccatum, ideo ubique hæret, et seipsum vanis apprehensionibus peccatorum excruciat, si aliquid egerit.

§. 10. Si quis sit anxius, et seipsum inter- 524
roget, quæ si causa suæ anxietatis, tumque nullum causam rationabilem dare possit, signum est angi scrupulo, uti et tum, si illa,

quæ alias scit, et antehac prudenter judicavit non esse peccata, jam reputet ut talia, vel operando formidet, ne sint.

525 §. 11. Fit sæpe, ut aliquis sit scrupulosus in una materia, v. g. in materia castitatis, vel Horis legendis, e contra non sit scrupulosus, sed nimis laxus in aliis, unde talis non poterit uti privilegiis, sive regulis scrupulosorum, nisi in illa materia, in qua scrupulosus est.

526 §. 12. Ad melius dignoscendum, quisnam sit scrupulosus, juvat ex Stoz. nu. 223. expendere discrimen, quod est inter laxum, et scrupulosum, v. g. 1. Laxus est, qui spernit et pro nihilo habet illa, quæ alii communiter putant esse peccata : qui vero timet, quæ alii pro nihilo habent, est scrupulosus. 2. Qui non credit Concionatoribus, sed eorum reprehensiones censet esse immodicas exaggerationes, laxus est : qui vero Confessariis, aut aliis viris doctis et probis factum excusantibus non credit est scrupulosus. 3. Qui proprio confisus judicio procedere solet, nemine consulto, laxus est : qui vero in rebus etiam claris, vel de quibus alias accepit resolutionem, iterum iterumque interrogat, volens se per hoc reddere magis securum, scrupulosus est. 4. Qui in confitendo non multum laborat de exprimenda specie, et numero peccatorum, laxus est : qui vero omnia dubie, et hæsitanter confitetur, idem sæpius repetens, dicens jam hunc, jam illum numerum, vel circumstantiam diversam, nec unquam sibi satisfaciens, scrupulosus est. 5. Qui præcipitanter et sine consideratione agit quidlibet, est laxus : qui vero in omnibus ita suspense procedit, ut non fidat communi doctrinæ Theologorum, sed semper evidentias et demonstrationes quærat, est scrupulosus. 6. Qui velociter, et vage præscriptas preces deproperat, sine causa interrumpit, inter orandum circumspicit, vel fabulatur, est laxus : qui vero anxie precatur, sæpius subsistit pro attentione habenda, eadem repetit, est scrupulosus ; et ita de aliis materiis. Atque ex his facile est colligere, quisnam habeat conscientiam timoratam, et bene formatam, nempe qui in his, aliisque medium tenet.

527 *Q.* 71. *Quid observandum sit circa directionem scrupulosi ?* R. seqq.

§. 1. Curam dirigendi scrupulosum non admittat Confessarius, nisi ille ostendat, se credere, quod Confessarius possit, et velit eum bene dirigere, simulque spondeat constantiam apud illum, confidentiam in se aperiendo, obedientiam in sequendo, etiam seposito proprio judicio : hoc enim est facillimum, et ferme unicum medium tales homines juvandi, quo si utantur, etiam secure procedunt, ut dicetur n. 540.

§. 2. Confessarius ante omnia, videat, quæ sit causa scrupulorum, et conetur eam amoliri, debet enim agere, sicuti prudens Medicus corporis, qui explorat morbum, et causam ejus, priusquam medicamina applicet. 528

§. 3. Plerumque mitis sit erga scrupulosum, ne afflicto afflictionem addat ; quandoque tamen etiam juvat austeritas, ut expugnari possit tenacitas judicii in pœnitente. 529

§. 4. Resolute ei respondeat, non hæsitans, nec multum distinguens, sed absolute enuntians quid faciendum sit, semper sequendo partem benigniorem, et dubitationes ejus interpretans in meliorem partem : nunquam autem det rationes sui responsi, quia has postea scrupulosus examinat, sibique reddit dubias, ac se magis implicat. 530

§. 5. Non patiatur sibi proponi quoscumque scrupulos et dubia, sed quando moraliter certus est scrupulum afferendum, dimittat etiam ad Communionem non auditum, quia hæ interrogationes, et frequentes recursus ad Confessarium sunt veluti frictio scabiei, inquit Crombezius *lib.* 1. *de perf. c.* 13. quæ quidem placet, sed nocet. 531

§. 6. Quandoque suaviter irrideat, dum proponit aliqua minus prudentia, dubia, jubeatque cogitare quid responsurus esset, si ab alio interrogaretur, mandetque idipsum facere. 532

§. 7. Sollicite monendus, ut nulli scrupulo cedat, sed directe contra eum operetur, v. g. si scrupulum habeat, quasi peccet, si transiens Sacerdotem non deponat pileum, jubeatur transire tecto capite : si enim hoc cogitet hac vice deponam, pro securitate ne peccem, hac vice tantum, ut sim quietus, etc. hoc ipso paulatim inducit apprehensionem obligationis, et vehementer auget suum malum : imo docendus est, quod cedendo scrupulis peccari possit, v. g. quia per scrupulos nocetur corpori, et animæ ; impediuntur multa bona : superbe defenditur judicium proprium, non satis æstimatur Dei bonitas, sed occurrit scrupuloso velut Tyrannus, qui tortura hominis delectetur, vel nobis quasi ponat laqueos peccandi. 533

Qui plura voluerit pro consolandis, juvandisque ejusmodi hominibus interne afflictis, et anxiis, legat inter Epistolas Ludovici de Ponte, post ejus vitam annexas, Epist. 16.

17. et 18. ubi plane solida, et profunde spiritualia circa hæc documenta tradit.

534 *Q.* 72. *Quænam præterea servire possint scrupuloso?* R. seqq.

§. 1. Quod nimiam difficultatem affert, non est moraliter possibile, unde ad illud, nec Deus, nec Ecclesia obligat, ita *Reg.* et hanc regulam applicare potest plurimis materiis, v. g. scrupulosus dicere potest, mihi nimis difficile esset confiteri quidquid me inquietat, sic recitare Horas semper repetendo, semper habendo formalem, attentionem, etc. ergo ad talia non obligor.

535 §. 2. In dubiis, vita, et communis sensus hominum proborum merito potest haberi pro regula vivendi: unde quod illi absque formidine peccati agunt, potest scrupulosus sequi, ita *Laym.* hinc potest dicere scrupulosus, video hos, et illos homines, de quorum probitate dubitare non audeo, tale quid bona fide agere ; ergo ego possum similiter.

536 §. 3. Qui omittit quod lex præcipit, excusatur, si bona fide, et sine contemptu putet legem non esse, paratus facere, si sciret legem esse, ita *Cajet. Nav.* hinc dicere potest, non scio, quod existat lex, v. g. repetendi Horas etiamsi distracte oraverim, et si scirem legem esse, repeterem, nunc autem non repetam, quia certus non sum de illa ejusmodi lege.

537 §. 4. Si dubitet, an id, in quo hæret, sit scrupulus, an prudens ratio dubitandi, tuto contemnere potest velut scrupulum, inquit Stoz. *l.* 1. *p.* 5 *n.* 185. *et* 189. nam quod dubium est scrupuloso, hoc censeri debet pro illo moraliter certum : et si esset peccatum, id sciret, vel audisset ante hac: hinc si v. g. apprehendat se teneri ad aliquid statim faciendum, uti ad corripiendum proximum si non est certus se teneri, prudenter judicat se non teneri, et bene facit omittendo, uti recte Less. *act. hum. qu.* 19. *n.* 79.

538 §. 5. Addit *Less.* expedire, ut scrupulosus memoria retineat, vel etiam in charta notet scrupulos præteritos, in quibus agnovit, vel a Confessario audivit se inaniter fuisse anxium, sic enim poterit ex horum similitudine novos dijudicare, et contemnere.

539 . §. 6. Quamvis scrupulosus sit rudis, recte tamen facit, si assuescat ex generalibus principiis sibi formare conscientiam, non recurrendo toties ad Confessarium, sicque pergat bona fide : si erret, non imputabit Deus, qui non obligat ad toties recurrendum cum tanta molestia, et perturbatione sui : sed unicuique dedit rationem, ex qua sibi formet dictamen agendi.

§. 7. Directio Confessarii est facillimum medium evadendi scrupulos, si nempe ei credat pœnitens ; hinc si juvari optat, debet unum, stabilemque sibi eligere, quem putet doctum, et probum, ita ut possit, et velit bene dirigere secundum Dei bene placitum, et salutem ipsius : quod si ad varios currat, eisque suas difficultates exponat, signum est pertinacis judicii, et quod velit eum tantum sequi, qui secundum ipsius caput respondebit, recte ait S. Anton. 1. *par. summæ tit.* 3 *c.* 10. *Reg.* 5. *Est igitur quinta regula, obedientiæ humilis imitatio, ut scilicet scrupulosus captivet intellectum suum dictis sapientum, et obedientiæ Superiorum quantumcumque scrupulus sibi dictet aliud.* Et quod prudenter agat sic cæce sequendo, clare ostendit Less. *n.* 70. sic enim format conscientiam : *quamvis ego, quoad me, potius judicarem me ad hoc teneri, hoc esse peccatum, etc. quia tamen meus Confessarius mihi dicit contrarium, possum, et volo facere hoc, quod ille mihi dicit, et certus sum me bene facere, quia Deus vult, ut faciam, quod ille midi dicit, cum ipse mihi sit interpres Divinæ voluntatis,* ita Cob. *tract.* 7. *num.* 500. 540

Q. 73. *Quænam sint observanda, si quis circa peccata præterita, et eorum Confessiones sit scrupulosus?* R. seqq. 541

§. 1. Si antehac vixit in consuetudinibus peccandi, permitti debent scrupuli aliquo tempore, ut conscientia recte expurgetur : ante omnia autem sollicite disponendus est ad Confessionem generalem (si hanc nunquam fecerit) per prævios actus fidei, spei, charitatis, doloris, propositi : tumque juvandus in examine, percurrendo præcepta Decalogi, Ecclesiæ, et peccata præcipua : hanc Confessionem si semel fecerit, nunquam amplius permittendus est confiteri generaliter, attamen concedendum, ut ter, aut quater addat, quæ adhuc incident, et de quibus nescit se rite confessum esse, tumque postea de præteritis omnino non audiendus, nec permittendus se desuper examinare, quamvis non meminerit se hoc, vel illud esse confessum, quia non meminisse non est rationabilis causa dubitandi, cum nec aliorum actuum sæpe meminerimus, ita Nav. Laym. Med. Sa, Henriq. Con. Gob. Lohn.

§. 2. Si sciat se solitum esse reticere peccata in Confessione, dandum est aliquanto longius spatium post Confessionem generalem, ut peccata adhuc incidentia confiteatur, v. g. 542

per dies quindecim, post quos etiam ipsi prohibenda est Confessio, et recogitatio de peccatis præteritis, quamvis enim forte omitterentur aliqua, non est obligatio cum tanto incommodo præterita scrutandi, remissa autem sunt omnia indirecte per primam absolutionem, ita Con. Lohn. et alii. Ideoque universaliter dicit Less. *de act. hum. q.* 19. *n.* 80. scrupulosum non teneri quicquam repetere in Confessione, nisi certus, sit, se vel nunquam, vel non bene esse confessum, quamdiu autem dubitat, certus non est.

543 §. 3. Si post adhibitam diligentiam istam adhuc non acquiescat, sed dicat se hæc et ista certo fecisse, et non esse confessum, jubeat Confessarius, ut juret se scire quod per hoc peccarit mortaliter, et quod nunquam sit confessus; si timeat jurare, dimittat, nec audiat; nam non est certus, sed ad summum opinatur; si sine mora juret, audiat, tum enim non est scrupulus.

544 §. 4. Si angatur circa præparationem ad Confessiones, edoceri debet, quod sufficiat diligentia. et præparatio mediocris, qualis in negotio magni momenti ab hominibus adhibetur: quoad Confessiones autem peractas declaret et non ideo esse repetendas quoad probabiliter fuerint invalidæ, si etiam probabile sit valuisse, ut pluribus dicetur de Sacramentis.

545 §. 5. Si pro Confessione ordinaria nihil peccati comperiat, non ideo turbetur, quia vel non peccavit, vel Deus ei sua lumina hic subtrahit, ut tanto humilior reddatur, ideoque eum Confessarius vel dimittat cum cruce, vel jubeat ex priore vita repetere unicum peccatum, quod certo sciat se antechac esse confessum.

546 *Q.* 74. *Quænam regulæ serviant illi, qui scrupulose angitur, ne tentationi internæ consenserit?* R. seq.

§ 1. 1 Nunquam credat se mortaliter peccasse, nisi certo sciat, imo etiam, si valde scrupulosus sit, jurare audeat se plane advertisse malitiam gravem, et in eam plene consensisse; hinc etiam pro conscientiis non scrupulosis communiter notant Auctores, et absolute dicunt Bonac *de pecc. d.* 2. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 19. Sayr. *in clavi Regia l.* 8. *c.* 7. *n.* 6. Regin. *l.* 15. *n.* 76. Herincx *de pecc. d.* 7. *n.* 41. Bosco *de pœnit d.* 7. *s.* 8. *n.* 104. *et* 107. qui timoratæ est conscientiæ, nec solet plene advertens consentire, potest in dubio credere, se non plene consensisse, quia ex communiter contingentibus est prudens præsumptio.

§. 2. Regula jam data valet, quamvis non adsit alia conjectura, valet autem maxime si præterea accedat unum ex his nunquam peccandi mortaliter, aut potius moriendi: quæ enim sæpe sunt odio habita, si postea plene amentur, hoc facillime advertitur. 2. Si quando magis advertit, terreatur, et continuo repellat, quia si animus antea plene consensisset, non tam facile mutaretur, præsertim sine consideratione motivorum oppositorum; et si se plene avertisset a Deo, non tam cito ad eum iterum converteretur. 3. Si statim post factum advertat se jam cognoscere malitiam, quam ante non ita cognoverat, tum enim signum est, quod ante non plene cognoverit. 4. Si meminerit se timide, et suspecte processisse, quia tum signum est non plene consencisse. 5. Si tum habuit occasionem patrandi peccatum, et tamen ab illo abstinuit, signum est, quod non plene consenserit in illud patrandum. 6. Si nesciat, an vigilanti, an dormienti, an sobrio, an ebrio contigerit, si enim fuisset plena deliberatio, et libertas, sciret, an fuisset vigilans, et sobrius. 7. Si statim post factum dubitet, an consenserit, quia *plenus consensus in mortale est tanta iniquitas,* inquit Jacobus Alvarez, et post eum Grauad. apud Ovied. 1. 2. *tr.* 4. *controv.* 1. *n.* 29. *ut celari, aut ignorari non possit, sed in recenti facile agnoscatur; et si peccato consensisset,* inquit Bonac. supra, *facile cognosceret se consensum præbuisse. non a mortali peccato valde abhorret, uti suppono, cum sit timoratæ ad Deum conscientiæ, qui autem ab aliquo modo valde abhorret, si in illud incidat, non facile obliviscitur.* Et hic dicta valent etiam pro non scrupulosis.

§. 3. Quamvis homo, qui non est timoratæ conscientiæ, qui solet consentire, ex communiter contingentibus debeat in dubio præsumere se consensisse, tamen recte notat Herincx supra, si cœperit serio converti, sæpe fieri, ut longo tempore inhæreat cogitationi, neque tamen consentiat: eo quod habitus antiqui naturaliter operentur primum motum, nec semper possit homo, aliis intentus, animum advertere ad illum tam cito reprimendum, quod valet de omnibus, sed maxime in scrupulosis, qui a peccatis recenter convertuntur. 548

§. 4. Pro certo tenendum est nihil esse peccatum, nisi tum, quando committitur, advertatur malitia: quod enim aliquis postea advertat, est conscientia sequens, quæ nihil ad rem facit, ut dictum est num. 44. 549

§. 5. Quando materia actionis, vel omissio- 550

nis de se est grata appetitui, et tamen non causavit specialem delectationem in voluntate, signum est, quod defuerit plena advertentia, vel consensus, alioquin etiam voluntas suam percepisset delectationem.

551 §. 6. Qui scrupulosi sunt in internis dubiis circa fidem, jubendi sunt non pugnare positive contra tentationem, volendo elicere actus oppositos, sed habeant se quasi permissive, et contemptim, v. g. si se interne ingerat tentatio, Deus non est Unus, et Trinus, non debent in hoc æstu tentationis velle elicere actum fidei circa hoc mysterium, sed facilius vincent, si abstrahant: hoc modo, quando tentatio dicit, hoc non est possibile, ut Deus sit Unus, et Trinus; respondeant interne non sit possibile, quid tum? ergo Deus non est Trinus? non sit, quid tum? ergo tu hoc non credis? non credam, quid tum? imo dicat, nolo jam credere, sed tum credam, quando opsus erit. Vide dicenda l. 2. n. 42.

552 §. 7. Similiter, qui circa judicia temeraria est scrupulosus, facilius vincet, si quasi permissive se habendo contemnat, quam si positive contra luctetur, v. g. audit Titium paulo liberius jocantem, incidit cogitatio: Titius est luxuriosus; hic non debet velle se cogere, aut rationes quærere, ut judicet Titium potius esse castum, sed quasi contemnat, interne dicendo, sit luxuriosus, quid tum quid ad me? sit talis; ergo judicas esse talem? judicem, quid tum? ergo sic vis peccare? peccem sic, quid tum? Si sic agat contemnendo, reipsa nec judicat, nec peccat, quia sic se habendo exercite cognoscit se non esse paratum ad peccandum, nec reipsa habet judicium illud de Titio: e contra si incidat, non est luxuriosus, licet ita loquatur, sed castus; etiam hic suspendat judicium, et cogitet, sit castus, quid tum? si enim positive judicare vellet esse castum, iterum recurreret dubium, et tentatio in oppositum, propter jocos liberiores jam auditos.

553 §. 8. Qui interne vexatur cogitationibus, quasi Deum blasphemet, vellet destruere, etc. quamvis cogitationes tales videantur ad cor venire, si tamen seipsum serio interrogans videatur sibi omnia opposita cupere, censeri debet nullo modo peccare, uti post Baldel. notat Burgh. *centur.* 1. *cas.* 47. quia ob vehementiam phantasiæ, et turbationem intellectus impeditur libertas: certum enim est, quod non tantum passiones aliæ, sed etiam anxia formido tollat indifferentiam judicii, et voluntatis; hinc inquit *Henr. Suso* apud *Lohn.* concors est multorum etiam SS. sententia, quod ratio sæpe per importunas incidentia etiam in delectationem perveniat, idque satis longa mora, antequam sui ipsius per maturam deliberationem plene compos fiat, et in talibus boni homines peccatum mortale metuere non debent: tali autem homini suadendum est, ut moderate resistat potius contemnendo, secundum ante dicta, quam positive, et directe contranitendo, sic enim frustra se vexaret, quia phantasia ejusmodi repræsentationibus assueta est potentior, nec subjacet libertati. Id tamen notant viri spirituales, quod postea, dum se examinant, possint præsumere illud esse verum, quod statim post factum conscientia dictabat, sive quod ipsis primo occurrebat contigisse, unde si primo videbatur ipsis, quod consensissent, potest id præsumi: e contra si primo videbatur ipsis, quod non consensissent, aut si tantum timebant, vel dubitabant, au non consensissent, præsumant se non consensisse, nec recedere debent ab illa prima persuasione, vel resolutione semel facta, frustra enim se divexabunt, cum nunquam consequi possint certitudinem.

§. 9. Qui timidæ sunt conscientiæ, nun- 554
quam debent in æstu tentationis, qualiscumque illa sit, examinare, an consenserint necne, sed rejiciant in aliud tempus, quando deferbuerit tentatio, et quieti erunt, quia ob turbationem mentis non sunt eo tempore apti ad judicandum. *Nec refert*, quod timeant, ne obliviscantur, aut postea non ita sciant, quomodo se habuerint, *nam* potius admittere debet periculum oblivionis, quam se ita graviter sine fructu vexare, aut etiam se exponere periculo reipsa consentiendi.

§. 10. Qui sic interne vexatur metu consen- 555
tiendi, monendus est, ne gestu, vel verbis se defendat contra tentationem, v. g. agitando caput, dicendo, nolo consentire, nolo, non facio, recede diabole, etc. hæc enim non sunt remedia, sed majores vexationes sui: itaque placide sit quietus, nude contemnat, agat quod agit, aut si nihil habet, qood agat, cogitet de illo, quod primo occurrit, v. g. si fenestram videat, numeret, quot vitra habeat, sicque facilius evincet: quod si tentatio nihilominus pergat infestare, nihil refert; non nocet, si deliberata voluntas non accedat per consensum, cujus periculum non est in homine timorato, nec debet præsumi in ipso: id etiam observandum, quod ejusmodi homo tentationem ipsam reputat pro consensu, nam si

interne suggerat dæmon, fac hoc, visne hoc facere ? hoc ipso putat se consensisse, quod falsum est, cum sit mera tentatio ad consensum.

556 *Q.* 75. *Quid illi sit agendum, qui scrupulose semper timidus est, ne cum dubio operetur?* R. Hic scrupulus multis est molestus, cum enim certum sit eum peccare mortaliter, qui operatur, dubitans an hoc, quod facit, sit mortale, aliqui autem scrupulosi ad omnia ferme hæreant, et nihilominus sæpe operentur, postmodum nesciunt, an reipsa dubitarint, aut au se practice resolverint; pro talibus servient sequentes regulæ.

§. 1. Motivum prudens ad se resolvendum, quod actio ,quam talis homo anxius aggreditur, non sit peccatum, est hoc, si primo statim intuitu, et sine formidine non cognoscat esse peccatum: neque opus est, ut examinet rationes pro, et contra, sed certo credat esse licitum, hoc ipso, quod primo intuitu non occurrat tanquam certo, et indubitanter illicitum, ita Bonac. Sanch. Aastr. Laym. Stoz. *l.* 1. *p.* 5. *n.* 200.

557 §. 2. Si sciam alios homines probos aliquid solere agere, tum etiam recte judico mihi idipsum licere.

§. 3. Quamvis scrupulosus postea inveniat se aliquando errasse, judicando licitum, quod reipsa erat illicitum, nil refert, potest nihilominus alias eodem modo pergere, et se secundum dicta resolvere, quia cum per experientiam suam sciat tales timores suos, qui æqualiter incidunt, esse communiter vanos, sitque moralis impossibilitas, et nimia difficultas examinandi omnes, prudenter facit, si omnes contemnat, et bona fide pergat, per accidens autem erit, si quandoque materialiter peccet.

558 §. 4. Si scrupulosus tam cito non possit se determinare, nec satis contra illum timorem videatur formare judicium practicum, quod non peccet, quamvis operetur cum actuali tali timore, non peçcat, quia timor ille non est judicium, nec conscientia dubia, sed tantum est fuga aliqua, sive actus appetitus, aut voluntatis conjunctus cum apprehensione mali, quod fugit : et ille timor relinquit judicium aliquod quasi habituale, reipsa virtuale, quod quis habet, et quo judicat talem actionem non esse peccatum, cum tale judicium hactenus habuerit de talibus actionibus, et censeatur illud adhuc habere, quamdiu non occurrit ratio certa, et evidens in contrarium, licet ipsemet non advertat se habere illud ob impetum contrarii timoris, qui intellectum confundit, et perturbat : reipsa autem talis timor non est in ultimo judicio practico, sed oritur ex cognitionibus antecedentibus, vel comitantibus, quæ veluti objecta respiciuntur a judicio practico, sicuti præmissæ ultimi judicii practici respiciunt judicium directum probabile, et formidolosum velut objectum, quod tantum affirmant existere, uti dictum est. num. 306.

§. 5. Si scrupulosus certo putet se habuisse 559
dubium, non ideo certus est se peccasse, quia potuit fuisse dubium tantum speculativum, per quod non tollitur certitudo judicii practici ultimo directivi : itaque ad summum reddetur dubius, an reipsa peccarit necne, cum autem scrupulosus non teneatur confiteri dubia, ut possit tales timores tandem vincere, et superare pericula peccandi, consultius est, ut istorum mentionem nullam faciat, quando confitetur, nec se desuper examinet, an peccarit necne, sed potest prudenter se resolvere vel quod non peccarit, vel quod saltem non teneatur illa confiteri.

Q. 76. *Quid agendum sit cum illis, qui con-* 560
tinuo talia oggerunt Confessario, Pater me non novit; non scit, qualis sim, habet me pro scrupuloso, et non sum : non sum ita, sicut putat; non satis me explicavi, etc. R. Ad satisfaciendum phantasiæ, Confessarius bis, vel ter patienter audiat, tum semel pro semper admoneat, ut se sufficienter cognosci, statumque animæ intelligi credat, neque opus esse pluribus se explicari : si non acquiescat, permittat ad tempus agere, quod vult, donec illam superbiam, qua se Confessario præfert, et pertinaciam, qua judicio proprio insistit, dicat deponere, discet autem, advertens se quotidie magis, et magis implicari, atque torqueri : quod si nec tandem ita sapiat, habeat pro incurabili, et sustineat eum cum patientia, quandoque enim vult Deus tales permanere. Pro scrupulosis aliis, v. g. circa orationes vocales, Horas Canonicas, Missam legendam, vel audiendam, dabuntur suis locis regulæ, quando de illis materiis agetur.

TRACTATUS II.

De Regula externa Actuum humanorum, sive Lege.

CAPUT PRIMUM. 561

De Natura, et obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive præceptum.

" Resp. Lex, et Præceptum, prout hic indistincte accipitur, est recta agendorum,

aut omittendorum ratio. Interdum cum a Superiore non communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantum, Suar. Laym. Bonac. *T.* 2. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 3. *Unde resolves.*

" I. Ad Legem, seu Præceptum, quis tenetur, non ad Consilium, cum hoc tantum dirigat, illud etiam obliget. *Ibidem.*

" II. Cum iniqua lex est, et contra rationem, non obligat: quia deficit a rectitudine. *Ibid.*

" III. Cum dubium est de justitia, teneris lege, quia legislator possidet jus præcipiendi; idemque regitur altiore consilio, ac potest habere rationes subditis occultas. Addit Suarez, etiam obligare, licet contra justitiam legis sint rationes probabiles, quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix possint esse tam justæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere possit, Suar. *lib.* 1. *cap.* 9. Bonac. *p.* 7. *n,* 1.

" IV. Leges, et sententiæ latæ a tyrannis obligant, si ii pacifice regna possideant, et a Republica tolerentur. Neç obstat, quod sententia Judicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcise a tyranno; non autem prout est a voluntate saltem interpretativa, et implicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, et Judices ab eo constitutos repellere nequit, tacite confert iis potestatem gubernandi, eorumque leges, et acta ratificat. Less. *l.* 2. *c.* 29. *d.* 9. Salas *d.* 10. *s.* 3. *n.* 14.

" V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, sive denuntiata. D. Th. 1. 2. *qu.* 90. *art.* 4. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 2. Molina, Salas, Suar. et alii communiter. ,,

ADDENDA.

562 *Quæst.* 77. *Quis habeat potestatem condendi leges, vel ferendi præcepta?* R.

§. 1. Potestas condendi leges est penes solam potestatem publicam, illamque habent, 1. Papa immediate a Christo pro tota Ecclesia, ita ut possit obligare etiam invitos, quia constat *Petro* concessam esse potestatem supremam, et non constat esse limitatam ad acceptationem subditorum, a quibus etiam non est illa potestas; 2. Concilium Generale, etiam pro tota Ecclesia, sed accedente confirmatione Papæ. 3. Nuntius Apostolicus pro sua Provincia. 4. Episcopus pro sua Diœcesi; nec opus est, ut sit consecratus dummodo sit confirmatus: Archiepiscopi, Patriarchæ, et Primates habent pro sua tantum Diœcesi, uti alii Episcopi, et non pro toto Archiepiscopatu, nisi cum consensu Provincialium Episcoporum. 5. Capitulum Cathedrale Sede vacante pro tota Diœcesi. 6. Prælati habentes jurisdictionem quasi Episcopalem pro locis sibi subjectis. 7. Abbates, Abbatissæ, et Præfectæ Monialium, Superioresque similes independentes, pro suis Monasteriis. 8. Respub. libera pro suis membris, et ditionibus. 9. Imperator pro toto imperio, per se loquendo, nisi ipse sibi potestatem restrinxerit. 10. Reges, et Principes pro suis regnis, et ditionibus. 11. Femina quoque, si sit regni hæres; cujus maritus sine ipsius consensu leges ferre non poterit. Videri possunt hæc omnia fusius ex Auctoribus, Juribus, et ratione deducta apud Cast. *d.* 1. *pun.* 22. *et* 23. et ratio horum est, quia hi omnes habent jurisdictionem, ergo potestatem gubernandi; ergo etiam potestatem ferendi leges. Potest etiam videri Ills. *tr.* 1. *d.* 2. *a n.* 13.

§. 2. Qui possunt condere leges, a potiori 563
possunt ferre præcepta neque tantum illi, sed etiam quivis alius etiam privatus Superior, uti pater respectu filii, circa materiam directioni suæ subjectam.

Q. 78. *Quomodo differant lex, præceptum,* 564
mandatum, regula, norma, permissio? R.

§. 1. Lex definitur a S. Th. 1. 2. *q.* 90. *art.* 4. *Ordinatio quædam rationis ad bonum commune ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata:* et Suar. *hic c.* 12. *nu.* 5. *Præceptum commune, justum, stabile, sufficienter promulgatum*: omnis enim lex est præceptum, quamvis non omne præceptum sit lex.

§. 2. Præceptum, et mandatum significant 565
idem: per hoc autem differt præceptum a lege, 1. quod lex feratur a persona publica, pro communitate, et in bonum communitatis; præceptum autem possit ferri a persona privata ad privatam, v. g. a domino ad servum, in bonum etiam privatum domini, vel servi, vel cujuscumque alterius. 2. Quod lex, per se loquendo, sit stabilis, et perpetua, neque desinat etiam mortuo legislatore, nam cum feratur communitati, quæ non emoritur, et in bonum communitatis, quod semper necessarium est, nisi desinat, aut mutetur materia legis, exigit esse perpetua, uti late explicat Suar. *c.* 6. *et* 10. E contra præceptum communiter expirat morte mandantis, uti dicetur *n.* 816. *et* 876.

§. 3. Dixi, communiter, nam mandatum 566
non expirat morte mandantis. 1. Si sit ad pias

causas, uti si quis mandarit dari elemsynas, secundum dicenda *l.* 3. *p.* 2. *n.* 688. 2. Si sit favorabile doti matrimoniali, vel alicui Scholastico. 3. Si mandatarius jubeatur exequi post mortem, aut ante, vel saltem post mortem : 4. Si res non sit amplius integra, id est, si executio mandati sit incœpta habetque locum in judiciis, et extenditur ad donationes et promulgationes nomine alterius faciendas: 5. Etiamsi res sit adhuc integra si executio alicujus gratia sit mandata in favorem alicujus, et non relicta ipsius arbitrio, uti n. 846. dicetur. 6. Si per potestatem legislativam specialiter ei tribuatur stabilitas, qualem in Soc. Jesu habent præcepta Superiorum, uti declaratur in Congr. VII. Can X. et Decreto LXVII. Vide dicenda n. 876.

567 §. 4. Lex, et præceptum hoc habent commune, quod inducant obligationem ad hoc ponendum, vel omittendum, quod pro objecto habent, sunt enim vinculum morale, quo subditus tenetur ad aliquid, ideoque sunt a Superiore ut tali, uti pluribus explicat Suar. *c.* 8 *et* 14. Convenitque etiam hoc legi permittenti, quæ saltem alios obligat, ne permissum impediant, aut ideo puniant, ut recte Suar. *c.* 15. *n.* 12.

568 §. 5. Regula et norma idem significant : per hoc autem differt regula a lege, et præcepto, quod de se non inducat obligationem. nam consilium est regula agendorum, nec tamen obligat : hinc omnis lex, et præceptum est regula, sed non omnis regula est lex, aut præceptum, omnis tamen regula stricte dicta intendit positionem actus, cujus est regula : uti etiam lex, et præceptum.

569 §. 6. Permissio est facultas ponendi, vel omittendi aliquid : differt a lege, præcepto, et regula, quod non semper intendat, vel approbet hoc, quod permittitur. Deus enim physice permittit peccatum , neque tamen intendit vel approbat : deinde etiam a lege, et præcepto differt, quod non obliget subjectum, cui fit permissio, sed tantum alios, ne impediant, vel ne ideo puniant.

570 *Q.* 79. *Quid sit consuetudo, et an quandoque vim legis habeat?* R.

§. 1. Consuetudo facti, est repetitio actuum sine obligatione, uti consuetudo orandi ante mensam. Consuetudo juris, ab Isidoro, et Canon, 5. dist. 1. definitur *Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex* : *quia enim*, ut ait S. Rh. 1. 2. *q.* 97. *art.* 3. *per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus, et rationis conceptus efficacissime declaratur , hinc quando aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis judicio provenire et sic consuetudo reipsa fit lex communitatis approbantis actus, repetitos populi, et inde imponentis obligationem ad actus ejusmodi postea ponendos.* Et cap. 8. de consuetudine dicitur, quod sit *optima legum interpres.*

§. 2. Ut consuetudo contra jus clarum sit 571 justa, Luca *de Benef. d.* 30. *n.* 16. dicit debere esse saltem 40 annorum : si sit præter jus, sufficient decem, tum enim potius est observantia interpretativa juris ante hac dubii, jam clari, et universim ut vim legis obtineat, debet esse continuata saltem per decem annos, et secundum Jus Canonicum, *c. fin. de consuet.* habere has tres conditiones, 1. Ut sit rationabilis, id est de re honesta, et non perniciosa. 2. Ut ille, qui potestatem legislativam habet, consentiat in eam : tum autem censetur consentire, quando sciens, non tantum permittit, sed etiam approbat saltem tacite. 3. ut fuerit inchoata, aut saltem continuata cum voluntate inducendi obligationem, nam in facultativis, seu liberis non præscribitur per consuetudinem. Luca *d.* 58, *n.* 7. Colligitur autem, quod fuerit voluntas inducendi obligationem, si constanter, et cum non levibus incommodis observetur ; si omnes pii pessime sentiant de non observante eam, uti fieret, si quis in diebus Rogationum non abstineret a carnibus : si Auctores communiter dicant, aut Superiores supponant obligare, ideoque puniant transgressores, ita Gobat. Quid autem censendum sit in dubio, dicetur n. 592. et videri potest Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 65. et Leur. *p.* 2. *q.* 707.

§. 3. Consuetudo habet vim non tantum 572 interpretandi, sed etiam abrogandi legem, uti habetur §. *penult. inst. de jur. nat. et leg. de quibus* 33. *in fin. ff. de legibus*, etiam generalem, si consuedo sit generalis, specialem vero, si consuetudo sit specialis, Glos. *in cit.* §. *Penult. leg. Venditor, ff. Communia prædiorum.* probantque pluribus Suar. *c.* 17 *et seqq.* Less. *de just. l.* 2. *c.* 6. *d.* 14. quod intelligi debet tantum de lege humana, non autem divina, vel naturali, §. *Sed naturalia, Inst. de jure naturæ.* Ratio est, quia lex naturæ est necessaria, et in se indispensabilis ; Deus autem, quia in suis legibus non ita communicat nobiscum , quod semel posuit, stabiliter vult ; e contra homines videntes communitatem contravenire suæ legi, censetur potius velle carere bono particulari per suam legem intento, quam se exponere tot transgressionibus,

etiam contra Deum. Quod si lex antiqua improbet etiam omnem consequentem consuetudinem, nulla valebit consuetudinis præscriptio, nisi circumstantiæ ita varientur, ut nihilominus censeatur Superior consentire. Ills. *n.* 71. *qui d.* 3. *num.* 8. recte notat id, quod per consuetudinem est introductum, non venire in odiosis nomine privilegii, hinc non revocari revocatis privilegiis [1].

13 §. 4. Consuetudo non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, uti recte Luc. *d.* 29. *nu.* 23. *et d.* 30. *nu* 12. Nec vim habet ex actibus ex metu, vel vi frequentatis, aut etiam ex errore, quod esset lex, uti recte Ills. *d.* 2. *n.* 67.

Q. 80. *An declarationes Cardinalium, Regulæ Cancellariæ, decisiones Rotæ habeant vim legis?* R.

4 §. 1. Salas, et alii undecim apud Dianam *p.* 1. *tr.* 10. *R.* 29. absolute dicunt declarationes Cardinalium habere vim legis, quia hi decernunt tanquam potestatem habentes a Papa: docentque Garzias, Lamb. Farin. Barb. Piasec. Fagn. et alii teste Gob. *in Exp. tr.* 3. *n.* 604. ejusmodi declarationes datas pro casibus singularibus debere extendi ad omnes similes, quia similium est similis ratio, et causa; foretque infinitum pro singulis casibus singulas velle declarationes, E contra Ledesm. Bonac. Pontius, aliique cum Sanch. *de Martr. l.* 8. *d.* 2. *n.* 10. et Loth. *tr.* 2. *a.* 10. Delb. *de Imm. Eccl. c.* 14. *d.* 5. *s.* 2. Item alii apud Dian. *p.* 11. *tr.* 2. *R.* 42. negant habere vim legis, quia quamvis Cardinales illi potestatem a Papa habeant, non ideo habent ejus infallibilitatem, vel auctoritatem. Sed videtur distinguendum : si enim declarationes illas Papa examinarit, approbarit, et promulgari fecerit, habent vim legis quia reipsa censendæ sint immediate exire a Papa, uti colligitur ex Card. *in crisi d.* 1. *n.* 98. *et seqq. et diximus n.* 215 *et seqq.* putantque aliqui cum *Gob.* contra alios, non requiri aliam promulgationem, nisi famam publicam, et certam a principio authentico derivatam : *Engel.* tantem *et Hurt.* apud *Dianam* supra recte requirunt sequentes conditiones. 1. Ut a Papa sint approbatæ. 2. Ut sint a Præfecto Congregationis sigillo munitæ, et subscriptæ, et communicatæ. 3. Ut pure declarent, et non extendant se ultra significationem verborum, 4. Ut sint publicæ notæ. Quod si factæ sint a solis Cardinalibus, Papa specialiter non consulto, nec mandante, quamvis magnæ sint anctoritatis, tamen probabilius est non habere vim legis, tum enim tantum videntur esse doctrinales; multo minus obligant, si non sint authentice subsignatæ a Congregatione, vel non munitæ sigillo, vel non rite communicatæ. Vide dicta *n.* 218 *et seqq.* item Dian. *in summa, v. Declarationes Cardinalium*, Fagn. *in* 1. *Decret c. Quoniam de Const. a n.* 6. Delb. *supr.* [2]

§. 3. Lessius *in Auct. v. Beneficium cas.* 3. 575
docet. Regulas Cancellariæ Romanæ tantum esse pro directione illius Curiæ, et non obligare alibi, cum non sint promulgatæ; ex quo inferunt Valer. et Diana *R.* 43. si Episcopus intra 20 dies ante mortem donarit inter vivos, quamvis donatio illa per Regulas Cancellariæ, et in foro externo præsumatur facta mortis causa in fraudem Cameræ Apostolicæ, tamen esse validam, et illum cui donatum erit, posse tacere; idem videntur tenere Decius, Mandos. et alii, sed recte contradicunt Sarn. Gomes. Azor. Chok. Leur. *p.* 2. *q.* 540. *et p.* 3. *qu.* 337. *n.* 3. praxis enim probat tenere ubique, saltem illas regulas, quarum materia est

1 Quædam sunt *contra* quæ consuetudo prævalere nequit, v. g. sacros ritus. Fere unanimis doctorum sententia inter ea quoque Concilii Tridentini decreta reponit. (*Edit.*)

2 Responsiones Sacrarum Congregationum pro casu omni ex parte particulari datæ, v. g. permissio fictitia coma utendi, ultra hunc strictum casum non valent. Emissæ ad solvendam aliquam quæstionem a privato positum pro declaranda aliqua generali materia, Titus v. g. quærit utrum in Missa, dicto symbolo factoque crucis signo ad verba *Et vitam venturi sæculi*, jungendæ deinde sint manus antequam dicatur *Dominus vobiscum*? Licet privato data, pro omnibus valet decisio quin omnes et singuli celebrantes eamdem à S. C. exquirant. Quod eruitur ex materiæ generalitate, et eo quod simili casu S. CC. remittant *ad alias decisa*, ex Bulla institutionis congregationum et ex probatorum canonistarum doctrina. Et hoc tenendum, quin eadem responsiones promulgari indigeant, modo de eorum authenticitate constet per sigillum ac præfecti secretariique signaturas, quia non sunt nisi explicatio legis jam existentis. De decretis generalibus SS. RR. CC. nulli dubium quod obligent quum juridictione *ordinaria* ad *decidendas* quæstiones gaudeant quæ etiam moriente Pontifice non moritur. Pro hujusmodi decretis promulgatio necessaria non est nisi casu quo legem *novam* conderent : lex enim omnis nova cognosci debet, ac ideo promulgari, ut obliget. Sigillo muniuntur ac signaturis quæ supra in signum authenticitatis, quod vocatur *formiter*. Rituum decreta in collectione Gardelliana, ex ejusdem congregationis decreto, ut *formiter* existentia haberi debent. — Indulta concessionesque non extenduntur de loco ad locum.

Regulæ Cancellariæ, quas de novo quisque Romanus Pontifex ineunte Pontificatu promulgat, de se obligatoriæ sunt, cum sint veræ leges, in iis omnibus quibus derogatum non fuit per Concordata aut consuetudines *legitime præscriptas*. (*Edit.*)

communis, et non restricta ad Romanan Curiam.

576 §. 3. Luca *de Benef. q.* 29 *n.* 25. recte docet, decisiones Rotæ Romanæ non posse semper esse regulam pro faciendis alibi similibus decisionibus, videndum enim est, an prodierint utraque parte sufficienter informante, an non fuerit sæpe revocatæ, vel limitatæ etc. et quia ad hoc non attenditur, notat *d.* 91. *n.* 9. sæpe secundum illas dari resolutiones male fundatas: et universalter docet Lez. apud Gob. *n.* 609. decisiones Rotales esse minoris auctoritatis, quam declarationes Cardinalium etiam non approbatas a Papa, et reipsa quandoque prodeunt contrariæ invicem.

577 *Q.* 81. *An peccet, qui agit contra legem necdum debite promulgatam?* R. Negative, et patet ex dictis *n.* 274. hinc si Cajus interfuerit Senatui, in quo lex, v. g. de non emendo vino Gallico, hodie est Scripta, et approbata, cras autem erit promulganda, licet per negligentiam promulgatio in aliud tempus differatur contra expressum mandatum Senatus, tamen non peccat contra legem illam interim emens talia vina, uti recte resolvit Burgh. *cent.* 1. *cas.* 6.

578 *Q.* 82. *Qualis promulgatio requiratur ad legem?*

§. 1. Ad civilem, si feratur pro una provincia, sufficit promulgatio in primaria urbe, vel loco; si feratur pro pluribus provinciis, communiter promulgari debet in primaria urbe singularum provinciarum: et si fit lex Cæsarea, non obligat ante duos menses a promulgatione completos, uti habet communis ex Authent. *Ut factæ novæ Const.* §. *Sancimu.*

579 §. 2. Leges Pontificiæ, si Romæ sint promulgatæ hoc ipso, per se loquendo, obligant totum orbem Ecclesiæ subjectum, uti docent communiter Canonistæ, item Suar. *l.* 4. *c.* 15. Vasq. Avers. Castrop. et alii cum Card. *in* 1. *crisi d.* 9. *c.*20*art.* 12. qui dicit esse certum, licet contradicant Mol. Becan. Laym. et alii tum Theologi, tum etiam Canonistæ apud Du-Bois ad propos. 28. ab Alex. VII. damnatam, qui volunt etiam Pontificias tum tantum obligare, quando sunt promulgatæ in singulis provinciis, et prius post duos menses, uti leges aliæ; sed *Contra est*, nam ex natura rei plus non requiritur ad legem, quam esse positam, et promulgatam, tumque venisse in cognitionem subditi: quod etiam valet de aliis legibus civilibus, exceptis Cæsareis, quia jus Cæsareum specialiter circa suas aliter disposuit, non autem alii Principes, vel Magistratus; unde multo magis cum potestas legislativa Pontificis sit immediate a Christo; neque subsit dispositioni hominum, uti potestas aliorum Superiorum civilium, si Pontifex velit legem Romæ promulgatam obligare, uti reipsa vult, hoc ipso obligabit omnes Ecclesiæ subjectos, quod inde etiam colligitur, nam Alex. VII. in propos. 8. 9. 37. 38. damnata refert se ad Decreta non promulgata in singulis provinciis, et tamen satis declarat peccare eos, qui illis contraveniunt[a]. [1]

Dixi, per se loquendo, nam Papa quandoque disponit aliter; et ita disposuit circa legem irritantem Matrimonium clandestinum, latam in Trid. *sess.* 24. *in Decreto de Reform. c.* 1. hæc enim non habet vim obligandi, nisi post 30 dies a promulgatione facta in Parochia: deinde recte notat Suar. *l.* 3. *c.* 17. legem, quamvis Romæ competente loco promulgatam, non statim obligare quocumque loco distante, sed requiri tempus, quo notitia ejus ordinario modo ad eum deferri potuerit: ut tamen obligare incipiat, non est opus singulis, sed satis est plerisque esse notificatam, cum enim feratur communitati, hæc primo obligari debet, et tum singuli, in quantum sunt pars communitatis, uti recte Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 3.

[a] *Vide plura apud Biner, qui eamdem sententiam strenue defendit in* Apparatu ad Jurisprudent. p. 1. cap. 1. quæst. *v* 1. controv. 2.

§. 3. Leges irritantes contractum non habent vim, nisi promulgentur in singulis provinciis, ut habetur *Cap. Si in adjutorium, dist.* 10. *et c.* 1. *De novi operis nuntiatione*: si tamen ita promulgatæ sint, vim habent, etiamsi ignorentur a contrahentibus, jura enim præsumunt sciri, quæ publicata sunt debite, et alioqui quisque posset prætendere ignorantiam. 58

§, 4. Declarationes legum non indigent promulgatione, quia leges hujusmodi sunt promulgatæ, et tantum aperitur sensus, qui ab initio inerat tali legi. Idem pluribus ostendit Fagnan. *in* 1. *p. l.* 1. *decret. const. c. Quoniam.* 58

1 Sententia a Lacroix hic propugnata et vocata a S. Liguorio *valde communis et probabilior* hodie ab omnibus tenetur et merito. (*Edit.*)

582 Q. 83. *Si lex præcipiat aliquid pro certo tempore, vel contineat determinatum tempus, quomodo illud tempus intelligi debeat?*

R. §. 1. Quæstio habet locum in variis materiis, v. g. in jejunio a 12. noctis pro communione; in abstinentia a carnibus, et lectione Horarum a 12. ad. 12. noctis, in obligatione jejunandi ab anno 21. completo; in obligatione non suscipiendi Subdiaconatum, nisi anno 22. inchoato etc. putant autem Caram. *in Reg. n.* 1328. et Pasq. *de jejun dec.* 158. et 159. tale tempus intelligi posse, *præter propter*, ideoque circa illud dari parvitatem materiæ, et consequenter etiam si quis opus præceptum faceret extra tempus præscriptum, dummodo non absit longe, non peccaturum mortaliter, uti si quis unico quadrante post 12. sequentis noctis oraret Completorium pro hac die; si in jejunio secunda vice comedas media hora ante 12. noctis; si die Jovis incœperis cœnam in carnibus ante mediam noctem, et continues infra horam post mediam noctem; in his, et similibus casibus dicunt peccari tantum venialiter, quia, cum parum absit, censeri potest tempus ita vicinum spectare ad antecedentem, vel consequentem diem.

583 §. 2. Illæ sententiæ videntur mihi esse improbabiles, unde tenendum tamquam certum, quod tempus per ejusmodi præcepta statutum, vel connotatum, numerari debeat, non præter propter, sed de momento ad momentum, ita Diana *p.* 7. *tr.* 11. *R.* 15. Tamb. *in dec. l.* 4. *c.* 4. §. 4. *n.* 94. aliique omnes communissime cum Barden. *in* 1. *crisi d.* 27. *n.* 33. *et d.* 36. *n.* 55. *Probatur* 1. nam alioqui, si tenearis, v. g. ponere opus ante 12. poteris ponere uno quadrante post 12. nam To præter propter, significat circiter, plus minus, et secundum Adversarios admittit saltem unum quadrantem ante, vel post: vel hunc quadrantem sumis ad momentum, vel iterum ad præter propter; si ad momentum, idem debebas dicere de hora 12. est enim eadem ratio, cum momentum sequentis quadrantis sit æque parum discernibile, ac momentum prioris quadrantis complentis 12. si sumis præter propter; ergo iterum addere poteris quadrantem, et redibit idem argumentum, ac extensio temporis in infinitum. 2. Nunquam dici poterit quando v. g. incipiat obigatio die jejunii non comedendi carnes, nam non incipiet uno quadrante ante 12. prioris noctis, tum enim adhuc licite comedebam carnes; imo et die sequenti licite communicarem tamquam jejunus; nec incipiet quadrante post. 12. quia alias, si post. 12. ante hunc quadrantem auditum comederem carnes, non frangerem jejunium, quod est contra sensum communem omnium. *Conf.* nam commune omnium, aut fere omnium judicium facit certitudinem moralem, sed omnium judicium est, excepto forte solo Caram. et Pasq. quod si quis paulo post mediam noctem comedat carnes, frangat jejunium, nec maneat jejunus pro communione; et idem est de similibus casibus; ergo. *Minor* est certa, si interrogentur homines singuli: *Maj.* etiam patet ex dictis n. 182. et declaratur hoc exemplo: si enim pondus aliquod adæquetur libræ secundum stateras communiter receptas in populo, moraliter certum est, quod sit libra, licet non adæquetur pateræ cuidam singulari hominis privati, quia præsumi debet hæc errare; ergo. 3. Certum est legem obligantem ad Horas Canonicas intra diem, non obligare ad minus, quam ad 12. usque, et obligantem ad jejunium, non obligare ad plus, quam ad eamdem 12. noctis; ergo male dicis obligare ad 12. præter propter; hoc enim significat, plus vel minus. 4. Si ejusmodi præcepta obligant ad tempus, præter propter; ergo nequidem venialiter peccabit, qui parum ultra tempus differet, vel anticipabit, quia illa extensio temporis continebitur in ipsa lege: hoc autem non concedunt Adversarii, dicentes esse parvitatem materiæ, et per hoc peccari venialiter; ergo. Videri potest Carden. *in disp. citatis*, qui *d.* 28. *n.* 80. sic habet: Pasq. *vir valde doctus, de re Theologica optime meritus, nescio quo fato in tr. de jejunio exorbitaverit* ∴ *fortasse eum tractatum junior scripsit* ∴ *nam in ceteris, quæ scripsit forte senior, sibi dissimilis est.*

§. 3. Hoc tempus non debet attendi de momento ad momentum mathematice, quia momenta mathematica non sunt a nobis cognoscibilia, cum nesciamus quænam puncta temporis imaginarii sol, aut cœli nunc attigerint, sed attendi debet de momento ad momentum Ecclesiastice; id est, sicuti ex voluntate, vel consuetudine Ecclesiæ designatur per Kalendaria approbata, vel per horologia communiter bene regulata. *Probatur* 1. Si enim non debeat attendi, præter propter; ergo ad momentum, si non ad momentum mathematice, restat quod Ecclesiastice, et ad eum finem admittit Ecclesia Kalendaria, et 584

horologia, ut illis actiones nostræ quoad tempus observandum dirigantur. 2. Non poteramus aliter scire, quando actio fieri deberet, vel obligatio urgeret, nisi Ecclesia voluisset nos ita gubernari. 3. Hæc est consuetudo Ecclesiæ, ut attendatur ad ejusmodi Kalendaria, et horologia, consuetudo autem est optima legum interpres. 4. Kalendaria, et horologia illa nunquam deviant a tempore Ecclesiastico, sed non licet discedere a tempore Ecclesiastico, illud enim observari vult Ecclesia; ergo nec ab hujusmodi Kalendariis, vel horologiis.

585 § 4. Ubi servatur vetus Kalendarium, Ecclesia permittit, ut fideles se illi accommodent, uti constat ex usu piorum, et doctorum hominum; ubi autem receptum est novum, secundum illud est procedendum : et hic valet illud, *Si fueris Romæ, Romano vivito more; Si fueris alibi, vivito sicut ibi.*

586 § 5. Si alicubi unicum sit horologium, communiter bene regulatum, isti standum est : si autem sint plura, stari potest singulis, quia singula sunt veluti Auctor bonus faciens probabilitatem : si tamen in uno horologio sit audita 12. et non in altero, manet obligatio orandi, quia lex certa orandi est in possessione, et excusatio ob præteritam 12. est dubia : e contra si tum adhuc biberis, aut comederis, poteris cras communicare, quia libertas tua est in possessione, et prohibitio dubia. Denique si sis in loco, ubi nullum est horologium, et nescias, an sit tempus mediæ noctis necne, si adsint probabiles conjecturæ pro, vel contra, hæ habent vim horologii ; si tales conjecturæ absint, manet dubium, in quo utendum erit communibus regulis. Vide dicenda *l.* 4. *a n.* 485.

587 *Q.* 84. *Si lex, vel præceptum non determinet tempus, quandonam impleri debeat?* R. Ubi dies non apponitur, nec determinatur tempus, censendum est, obligationem esse pro præsenti, seu primo quoque tempore, quo commode impleri poterit, uti constat ex *Reg.* 14. *ff. de Reg. juris* : nisi aliud colligatur ex circumstantiis, quia alias posset quis semper in futurum usque ad mortem suam differre impletionem, et sic eludere legem, vel præceptum. Videri potest Du-Bois, ad propos. ab Alex. VII. damnatas *cap.* 2. *art.* 5, ubi fusius id probat ex jure, et ratione.

588 *Q.* 85. *Si nova lex emanet, an firmet præterita?* Si emanet per viam declarationis, respicit, et firmat etiam præterita, uti recte Luca *de Benef. d.* 29. *n.* 29. quia tantum manifestat, quod antecedenter erat jam constitutum : e contra si emanet per modum dispositionis, tantum respicit futura, eisque robur affert, non autem præteritis.

Q. 86. *Quid dicendum sit in variis dubiis circa leges?* R. seqq. 589

§. 1. In dubio, an lex sit, vel non sit, præsumi potest non esse, quia possessio est pro libertate, ut dictum est a n. 272.

§. 2. In dubio, an sit promulgata, docet Discast. *de cens. d.* 7. *n.* 39. præsumi debere, quod non, quia promulgatio est aliquid facti, quod non præsumitur, sed probari debet, consequenter lex non obligabit, quia dubitatur de essentia legis, vel saltem de conditione essentialiter prærequisita ad ejus obligationem, uti dictum est n. 274 et 577. ergo libertas videtur manere in possessione contra illam [a]. Advertendum tamen est, si aliquando fuerit usu recepta, præsumendum esse, quod præcesserit promulgatio sufficiens, potestque etiam prudenter aliquid facti præsumi, si sempe positum sit aliquid, cui ordinarie ejusmodi factum adjungi debet, uti legibus ordinarie solet adjungi sufficiens promulgatio, hinc dici solet, quod ex communiter contingentibus sit prudens præsumptio : hinc *Reg.* 45. *de Reg. Juris in* 6. ait : *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* 590

[a] *Sed contra est, inquit Concina* T. 6. Th. Christ. p. 428 *quia promulgatio consequitur legem, ergo certus de lege, nisi habeat evidentes, aut saltem probabiliores rationes, oppositum evincentes, præsumat necessum est legis promulgationem. Dist. antec. promulgatio consequitur semper et necessario legem n. antec. sequitur plerumque, et non necessario conc. ant., et nego consequentiam.*

§. 3. In dubio, an lex sit usu recepta necne, Bonac. Sanch. et alii dicunt præsumi debere, quod sit recepta, tum quia de lege constat ; ergo pro ea est possessio, tum quia debuit usu recipi ; ergo præsumendum est id factum, maxime cum id plerumque fieri consueverit : e contra Azor. Salas, Dicast. n. 38. negant, quia quando dubitatur de receptione, dubitatur de eo, an lex unquam obligaverit necne ; ergo non lex, sed potius libertas est in possessione : videtur tamen esse distinguendum, nam si sit talis lex, ad cujus obligationem legislator prærequirit acceptationem populi, ut sæpe fit in legibus civilibus, probabilior esse videtur secunda sententia ; si autem non indigeat acceptatione populi, uti non indigent leges Ecclesiasticæ, prima videtur præferenda,

quia ante illam receptionem habet lex totam vim suam obligandi. Videri potest Moya *tr.* 6. *d.* 1. *q.* 1. *num.* 14. *et* 15.

2 §. 4. In dubio, an consuetudo sit inducta ex devotione, an ex animo se obligandi, putant Azor. et Regin. præsumendum esse, quod sit inducta ex animo se obligandi, ideoque obliget, si ceteræ conditiones adsint, de quibus dictum *num.* 571. E contra Diana *part.* 1. *tr.* 10. *R.* 30. Pasq. *de Sacrif. quæst.* 351. *n.* 5. aliique multi cum Suarez *hic lib.* 7. *cap.* 15. *num.* 13. probabilius dicunt præsumendum esse, quod sit inducta ex devotione tantum, sicque non obliget sub peccato, quia libertas est in possessione, neque aliquis præsumitur sibi voluisse opus imponere, nisi de eo certo constet: Ills. *tom.* 1. *d.* 2. *n.* 67. consentit, nisi aliud colligeretur ex communi hominum sensu, vel ex objecti gravitate, et necessitate, aut speciali utilitate: hinc recte notat Card. *in* 1. *crisi d.* 23. *c.* 5. *art.* 4. *et seqq.* quod in consuetudinibus universalibus Ecclesiæ sit vis obligandi, quæ licet non oriatur ex intentione se obligandi, quam habuerint fideles, tamen oritur a traditione præcepti, quamvis forte defuerit intentio se obligandi.

3 §. 5. In dubio, an legem ferens sit legitimus Superior, v. g. an legitime sit electus necne, Sanch. *in Decal. l.* 6. *c.* 3. *n.* 7. dicit subditum teneri obedire, quia Superior habet possessionem probabilem jurisdictionis, cui potest insistere, donec probetur non habere; ergo jus ipsius est in possessione: e contra Mendo *in Stat. d.* 13. *n.* 236. aliique docent non teneri, quia cum dubitetur, an sit Superior, nulla est certa possessio pro jure præcipiendi, de illa enim possessione dubitatur, eamque negat subditus; ergo hujus libertas non est de certa sua possessione dejecta, Ovied. *de conscient. controv.* 3. *pun.* 5. probabilius sic distinguit, si Superior habeat possessionem sui officii. v. g. si acceperit claves, sigillum, aut alia signa officii, subditus tenebitur obedire, quia jam est possessio pro superioritate: e contra si nullam nequidem officii possessionem acceperit, subditus poterit non obedire ob rationem ante datam.

4 §. 6. In dubio, an Superior potestatem habeat hoc imperandi; aut an hoc, quod imperat, potestatem ipsius excedat, Diana *part.* 9. *tract.* 9. *Resol.* 45. Ovied. *n.* 59. aliique apud Mendo *qu.* 15. §. 4. defendunt ut probabile, subditum non teneri obedire, sed Sanchez supra late ostendit oppositum, ac sequitur ex dictis *a n.* 432. est enim possessio pro absoluta potestate Superioris ad imperandum omne objectum, nisi certum sit hoc, vel illud esse supra ejus potestatem, non est autem hic, et nunc certum: sed tantum dubium, uti supponitur: ergo.

§. 7. In dubio de justitia legis, aliqui apud Dianam supra, et cum Dicast. *de cens. d.* 1. *n.* 353. dicunt probabile esse, quod subditus non teneatur obedire, quia jus Superioris nunquam fuit in possessione ad imperandum aliquid iniquum, vel illicitum; sed Ovied. n. 61. dicit oppositum sibi esse certum, quando enim probabile est, actionem aliquando esse hic et nunc justam, et licitam, certum est, talem actionem posse, et consequenter debere poni a subdito, uti probatum est *a n.* 432. cum Superior sit in possessione imperandi omne id, quod judicat justum, et licitum; ergo. Quod si tam Superior, quam subditus dubitent, an res præcepta sit licita, peccat tam Superior præcipiendo, quam subditus obediendo, quia operantur cum dubio practico, et specialiter ideo non tenetur obedire subditus, quia scit Superiorem non habere potestatem imperandi, quando ipsemet dubitat, an licite imperare possit, Lugo *in Resp. mor. l.* 3. *d.* 19. *n.* 6. Vide dicenda *l.* 4. *a n.* 159. 595

§. 8. In dubio, an lex contineat præceptum, an tantum consilium, aut exhortationem, dicendum est posterius, uti notant Sanchez, et alii; similiter in dubio, an lex obliget sub mortali, an sub veniali tantum, tenendum est obligare sub veniali tantum, quia libertas est in possessione, et *in obscuris minimum est sequendum*, *Reg.* 30. *de Reg. Juris in* 6. *Item Reg.* 56. *ff. de Reg. juris*, *Semper in dubiis benigniora præferenda sunt:* idem dicitur *Reg.* 192. et aliis locis *num.* 826. referendis, probatque fuse Gob. *in Quint. t.* 1. *a num.* 75. leges omnes humanas, itemque divinas esse benigne interpretandas, hinc sententiam nostram tenent Nav. *in man. c.* 23. *num.* 50. Sanch. *in Decal. lib.* 1 *cap.* 4. Dian. *p.* 1. *tr.* 10 *R.* 25. contra Laym. et alios apud eumdem Dianam: ostendemus autem *lib.* 6. prudentis esse in quæstione circa peccata mortalia potius benignas, quam rigidiores sententias sequi. 596

§. 9. In dubio, an lex sit abrogata, vel an in ea sit dispensatum, tenent Auctores communiter cum Dicast. *d.* 7. *n.* 44. quod obliget, quia est antecedens possessio certa pro ipsa, ejusque obligatione. 597

[a] *Conferas, velim, P. Biner* lib. 1. c. 2. quæst. VII.

Num. 606. *videri possunt apud Suar.* supra. *Et apud. P. Biner in* apparatu *citato p.* 2. *cap.* 1. *et* 2.

Num. 631. *re ipsa nulla est.*

Confer P. Biner in appar. ad Jurispr. *p.* 1. *cap.* 1. *quæst.* 6. *contr.* 3.

598 §. 10. In dubio : an adsit, vel non adsit causa sufficienter excusans a lege, Salas putat non esset obligationem, si lex sit molesta, quia favendum est libertati, quantum possumus, quod Dicast *n.* 47. dicit non esse improbabile, tum enim dubitatur, an lex unquam fuerit imposita pro tali casu, et circumstantia ; sed alii oppositum tenent, quia non potest faveri libertati, quando est possessio legis contra eam : certum autem est legem universaliter esse positam, et dubitatur, an hic casus eximatur ; ergo qui vult se liberare a lege debet probare hunc casum eximi, ita Sanch. *c.* 10. *n.* 34. *et de Matrim. l.* 2. *d.* 41. *n.* 37. Dicast. *n.* 43. Spor. *num.* 79. aliique passim. Quid censendum sit in dubio, an lex egeat dispensatione, dicetur *n.* 818.

599 *Quæst.* 87. *Quid dicendum sit in dubio, vel in probabilitate, quod legem impleverim ?* R.

§. 1. Si negative dubitem, id est, si non habeam grave motivum, et prudentem rationem judicandi, quod satisfecerim, adhuc teneor, quia tum lex manet in certa possessione contra meam libertatem, et debito certo non satisfit per solutionem incertam.

600 §. 2. Si dubium sit positivum, sive, si habeam grave motivum, et prudentem rationem judicandi, quod legi satisfecerim, probabile est, me non amplius teneri, ita absolute tenent Card. *in* 1. *crisi d.* 60, *cap.* 4. et Ills. *t.* 5. *nu.* 150. Ratio est, quia si probabile sit, me jam ante satisfecisse, non potest esse certum, quod adhuc obliger, sed probabile est me satisfecisse ; ergo. *Min,* supponitur, *Major* autem *prob.* nam contra certitudinem non datur probabilitas, et ubi una pars est probabilis, opposita non potest esse certa, uti evidens est, et demonstrat Card. *d.* 4. *n.* 6. si autem probabile sit me jam ante satisfecisse, probabile est me non amplius obligari ; ergo si probabile sit me jam ante satisfecisse, non potest esse certum me adhuc obligari. Ratio a priori est, quia lex incerta non obligat, sed si sit probabile me legi satisfecisse, lex iterum satisfaciendi est incerta ; ergo me non obligat. *Min.* patet ex dictis : *Major* etiam probata est *n.* 272. nam certæ possessioni libertatis non debet præjudicare vinculum incertum, sed eo ipso, quod est incertum, non est vinculum libertatis. Vide dicenda n. 877.

§. 3. *Objict.* 1. Lex v. g. confitendi mortale, 601
item lex non contrahendi Matrimonium in gradu prohibito, sunt certæ, ergo contra eas non potest prævalere probabilitas de Confessione facta, vel de dispensatione valida. R. Ergo non potest prævalere probabilitas, pro circumstantiis, in quibus certitudo illarum legum est, c. in quibus non est, nec unquam fuit, n. cons. Leges illæ sunt absolutæ, et manent certæ, ideoque obligant, quamdiu deest motivum probabile judicandi, quod illis satisfeceris, si autem hoc adsit, leges illæ pro his circumstantiis nunquam fuerunt certæ, aut in possessione, sed pro his circumstantiis nostra libertas semper fuit in possessione, ut dictum est num. 660.

Inst. 1. Probabilitas impletionis superveniens non potest tollere certitudinem antecedentem obligationis, quam lex habuit ; ergo, *Prob. antec.* certo possidens agrum ex probabili titulo, non potest ejici a possessione propter supervenientem probabilitatem juris pro altero ; ergo similiter hic. R. n. ant. ad prob. n. cons. in posteriore casu probabilitas superveniens nihil tollit de certitudine possessionis, neque etiam elidit probabilem illius titulum : e contra in priore fit lex dubia ; ergo non manet certa ejus possessio.

Inst. 2. Contra certitudinem nulla est probabilitas ; ergo contra certitudinem legis non potest supervenire probabilitas adimpletionis. R. Contra certitudinem, quæ permanet, sive in sensu composito certitudinis pro obligatione, non potest supervenire probabilitas adimpletionis, c. contra certitudinem, quæ fuit, et in sensu diviso illius, n. patet enim, quod sententia, quæ hactenus apud sapientes fuit certa, possit fieri incerta, et ob motivum inventum possit oppositæ supervenire probabilitas ; idem autem est de lege, cujus obligatio erat certa, quamdiu non inveniebatur probabilis ejus adimpletio : hac autem adimpletione inventa, desinit obligatio legis esse certa.

Inst. 3. Si certus sim me debuisse Petro 602
100. quamvis mihi probabile sit, quod solverim, tamen si id certo non probem, attinebor a Judice, ut solvam, licet forte per accidens bis solvam ; ergo similiter hic, quia forum internum debet conformari externo, ubi non est certum, quod externum nitatur

errore, vel præsumptione falsa. Resp. Si ant. sit verum, de quo in *l.* 3. *part.* 2. *n.* 452. *et* 571. ideo est, quod mea probabilis solutio nihil tollat de jure certo, quod antecedenter habuerit Petrus, hinc dato ant. negabo conseq. E contra si mea probabilis solutio reddat jus Petri incertum: jam pro me erit certa possessio libertatis, et pecuniæ, cui non præjudicabit jus incertum Petri, hinc negabo ant. et sic est in nostro casu, nam adimpletio probabilis reddit legem in his circumstantiis incertam: ergo facit cessare illius obligationem.

03 *Objic.* 2. Possessio libertatis certa non tollitur per legem incertam; ergo possessio legis certa non tollitur per libertatem incertam: sed ubi adimpletio legis est tantum probabilis, libertas est tantum incerta; ergo. R. n. 1. seq. lex incerta nihil tollit de ratione libertatis, cum lex incerta reipsa non sit lex, nec ullo modo obliget: e contra ubi adimpletio legis est probabilis, tollitur aliquid, quod est de ratione legis hic et nunc obligantis, nempe applicatio, et notitia sufficiens obligationis illius.

An lex obliget cum periculo peccandi formaliter: item, an lex obliget etiam ad evitandum periculum transgrediendi se, dicetur *lib.* 5. *a num.* 232.

DUBIUM II.

04 *Quotuplex sit præceptum?*

,, Respondeo I. Præceptum dividitur I. universaliter, in Affirmativum, et Negativum. Illud est, quod bonum præcipit: hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore: v. g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, et semper, et ad semper. Vid. Bec. *in.* 1. 2. *t.* 3. *c.* 1. *q.* 3. *n.* 5. ,,

,, II. In Naturale, et Positivum. Præceptum Naturale, sive juris naturæ, est dictamen, seu judicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab auctore naturæ impressum statuimus quid agendum, et quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali, particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imo omnia præcepta Decalogi (excepta circumstantia *Sabbati*) multaque alia derivantur. Præceptum positivum, seu juris positivi est, quod in libera Dei, vel hominum voluntate positum est, et ex eodem dependet. v. g. præceptum de Baptismo, jejunio quadragesimali etc. ,,

,, Porro quomodo Præcepta positiva mutari, et variari possint, ac soleant; naturalia vero semper maneant, vide apud Scholasticos, et Less. *l.* 2. *c. dub.* 2.

,, Resp. II. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum Juris divini, quod scilicet a Deo traditum est; et in Juris humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in præcepta veteris, et Novæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, et judicialia, de quibus vide D. Th. 1. 2. *q.* 99. *et seqq.* Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei, et Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod Auctoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilii statutum est: et Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate sæculari. ,,

ADDENDA.

Quæst. 88. *Quid sit jus gentium?* R. 605

§. 1. A multis male describitur: nam 1. Juristæ jus naturale, jus gentium, et jus civile. ita distinguunt, ut dicant jus naturale esse, quod natura animalia docuit; jus gentium, quod ratio naturalis inter homines constituit, et quo omnes homines utuntur; jus civile, quod quisque populus sibi constituit: inde inferunt aliqui, jus naturale stricte esse illud, quod præscribat tale quid, cui simile ipsa bruta faciunt ex instinctu naturæ; jus gentium, quod præscribit tale quid, cui simile bruta instinctu naturæ non faciunt, ita tamen clarum est, ut omnium prope gentium, quæ legibus utuntur vel lege, vel consuetudine sit receptum. *Sed contra est*, nam invidia, læsiones, neces, furta, fornicationes, coitus cum matre etc. sunt contra jus naturæ, et tamen fiunt a brutis: deinde jus naturale male extenditur ad bruta, quæ non sunt capacia legum. 2. Alii dicunt jus naturale esse, quod sine discursu innotescit; jus gentium, quod per discursum necessario e jure naturali sequitur. *Contra;* Dantur multæ leges naturales, quo solo discursu innotescunt; deinde jus gentium non est in omnibus ita necessarium, quin mutuo consensu abrogari posset, uti patebit ex dicendis, 3. Alii dicunt, jus naturale esse, quod obligat omnes homines nulla facta suppositione societatis humanæ; jus gentium, quod obligat facta tali suppositione. *Contra;* Fides

conjugalis est juris naturæ, et tamen supponit societatem hominum ; id est de honorandis parentibus, colendis benefactoribus, etc. 4. Vasq. dicit jus gentium esse permissiones quasdam juris naturalis omnibus nationibus communes, uti quod liceat vim vi repellere. *Contra.* Datur jus gentium etiam obligatorium, uti postea assignabitur. Has omnes, aliasque sententias pluribus confutat Suar. *hic lib.* 2. *cap.* 17 *et seqq.*

606 §. 2. Jus gentium melius sic definitur; lex non scripta, quæ per liberam omnium, aut fere omnium nationum consensionem, et usum recepta, vim obligandi habet, ita fere Suar. et Aversa *hic q.* 94. *s.* 4. *Dicitur 1. lex non scripta*, quod per modum generis ponitur : 2. *Vim obligandi habet per liberam consensionem*, per quod differt a jure rationali, cui licet sit vicinum, et affine, eo quod facile ex ipso formetur, seu deducatur, uti recte docet S. Th. 1, 2. *q.* 95. *art.* 2. *et* 4. ideoque dici possit esse aliquid quasi medium inter legem naturalem, et positivam, reipsa tamen est potius lex positiva, ut docet S. Th. supra : 3. *Per consensionem, et usum omnium fere nationum*, per quod differt ab aliis legibus positivis, quæ non ita late se extendunt ad omnes nationes, nec introducuntur per usum hominum, sed per dispositionem legislatoris : sic ad jus gentium spectant divisio bonorum, limites possessionum, receptio Legatorum, usus mercimoniorum, commercium litterarum : item ut non inficiantur aquæ, nequidem inter hostes; non venenentur herbæ, aliaque ad sustentationem vitæ necessaria, etc. de quibus omnibus plura videri possunt apud Suar. *supra.*

607 *Q.* 89. *Quæ lex sit pœnalis, et quid circa eam notandum?* Resp.

§. 1. Lex dividitur in moralem, pœnalem, et mixtam : moralis est, quæ in conscientia, et sub culpa Theologica obligat, non tamen sub pœna infligenda ab hominibus; pœnalis, quæ ratione sui immediate obligat tantum sub pœna; mixta, quæ obligat sub culpa Theologica, simulque sub pœna; unde audiendi non sunt qui apud Moyam *tom.* 1. *tr.* 6. *d.* 4. *q.* 3. *a n.* 19. et Dian. *p.* 1. *tr.* 10. *R.* 20. non agnoscunt in lege ullam obligationem sub culpa, et pœna, sed volunt omnes esse, vel morales tantum, vel tantum pœnales.

608 §. 2. Quamvis lex pœnalis ratione sui non obliget sub culpa, potest tamen aliunde esse obligatio sub culpa, ne fiat hoc, quod etiam per legem pœnalem prohibetur, v. g. si Princeps per legem pœnalem intentet mortem illi, qui e vivario suo capit feram; qui hanc capiet, incurret culpam Theologicam, in primis furti, quia fera inclusa est sub stricto dominio includentis; deinde etiam homicidii, seu occisionis sui, si temere se exponat isti periculo mortis; hæ tamen culpæ non sunt ratione legis pœnalis sed legum naturalium vetantium furta, et occisionem sui : similiter quamvis lex pœnalis immediate obliget tantum sub pœna mediate tamen obligat etiam sub culpa, quia trangressor obligatur in conscientia pœnam solvere, amittitque jus, v. g. ad pecuniam pro mulcta impositam, saltem si exigatur.

§. 3. Lex pœnalis, alia est latæ sententiæ, 609
alia ferendæ; signum, quod sit latæ sententiæ, est, si lex ita habeat, quisquis hoc fecerit, *ipso facto pœnam incurret, sit excommunicatus, excommunicamus eum, ex tunc sit reus pœnæ, tunc subjaceat pœnæ, sciat se incurrisse pœnam etc.* Signum, quod sit ferendæ sententiæ, est, si solum minetur pœnam, dicendo v. g. *Prohibemus sub pœna excommunicationis, excommunicabitur, excommunicetur, sit reus, erit reus pœnæ, obligetur, obligabitur, subjacebit pœnæ etc.* In dubio autem censenda est esse tantum ferendæ sententiæ, quia *in pœnalibus causis benignius interpretandum est,* uti habent regulæ juris n. 826. referendæ.

§. 4. Si legislator primo præcipiat aliquid, 610
et postea constituat pœnam trangressoribus, signum est, quod sit lex mixta; e contra si lex directe nil præcipiat, sed tantum pœnam imponat iis, qui rem aliquam egerint, vel omiserint, signum est, quod sit tantum pœnalis, v. g. si dicat, *Omnes cras veniant ad templum, et qui non venerit, pendet* 10. *aureos,* est mixta ; si autem dicat, *qui cras ad templum non venerit, pendet* 10. *aureos*, est pœnalis.

§. 5. Si res præcipiatur sub pœna non 611
gravi, v. g. sub excommunicatione minori, sub interdicto ad breve tempus etc. obligabit tantum sub veniali : si præcipiatur sub pœna gravi, sed ferendæ prius sententiæ, non semper intelligi poterit obligare sub culpa gravi, ut recte cum aliis Lugo *de just. d.* 6. *n.* 51. sæpe enim pœna est ad terrendum : et universaliter loquendo, si lex tam civilis, quam Ecclesiastica feratur verbis præceptivis, et materia sit gravis, videtur probabilius cum Castrop. *hic d.* 1. *p.* 5, Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 33. et aliis contra Navarr. quod lex non sit pure pœnalis, sed mixta ; si autem non feratur

verbis præceptivis, sed indifferentibus, licet pœna gravis imponatur, censenda erit esse pure pœnalis; quia talis pœna imponi potest propter culpam civilem, neque ratio est interpretandi legem in majori rigore : cum hæc obligatio sub pœna sufficiat ad finem legis obtinendum, qui est commune bonum per observationem rei a lege intentæ, in omnibus tamen consuetudo, et sensus communis est optimus legum interpres : suntque etiam attendenda verba legis, uti dicetur n.660.

612 §. 6. Leges Ecclesiasticæ latæ sententiæ inferentes censuram obligant ante omnem judicis sententiam, reliquæ pœnales latæ sententiæ sæpe non obligant ad pœnam actu solvendam, nisi præcesserit sententia declaratoria criminis, uti docent Gran. Mol. Covar. Vasq. Lez. Less. Suar. *in* 3. *p. t.* 5. *d.* 13. *sect.* 2. §. *Nonnulla*, Silvius *in Resol. var. p.* 1. *V. Beneficium*, *cas.* 5. aliique apud ipsum, pluresque adhuc apud Leuren. *p.* 2. *q.* 288. et colligitur ex *cap. Cum secundum leges de hæreticis in* 6. ubi postquam Bonif. VIII statuisset, bona hæreticorum ipso jure esse confiscata, addit, prius debere ab Episcopo fieri promulgationem criminis: idem est de crimine læsæ Majestatis, item de Beneficiis, si quis ipso facto dicatur privari in pœnam criminis, nisi adderetur, inquit Sylvius, quod ipso facto in conscientia debere Beneficium dimittere ante quamvis sententiam etiam declaratoriam criminis : putantque Sanch. Covar. et alii præter declarationem criminis etiam prærequiri executionem sententiæ, nisi praxis, consuetudo, vel verba legis ad aliud cogant, quia lex pœnalis, quantum potest, benigne interpretanda est, uti ante dictum, reipsa enim nimis durum videtur in seipso exequi talem pœnam': aliud tamen est, inquit Sa *v. Beneficium*, si lex dicat, quod collatio Beneficii, v. g. propter Simoniam non valet, tum enim ante omnem sententiam non valet: putat tamen Ills. n. 73. privationem beneficii non incurri nisi post declarationem criminis. Vide dicenda *l.* 3. *p.* 1. *a n.* 215. et *l.* 4. *n.* 943. Quod si lex consistat in privatione, ita ut faciat aliquem inhabilem ad acquirendum, v. g. ad habendum titulum, ad faciendum fructus suos Pirr. *de Cler. non resid. n.* 54. citans Castrop. docet incurri pœnam ipso facto absque ulla sententia, vel declaratione Ills. n. 72. universaliter concludit, quamvis adderetur, *ipso facto ante declarationem*, tamen de facto nullam dari legem pœnalem, quæ nulla præmissa judicis sententia denuntiante, vel pœnam, vel crimen, obliget, exceptis legibus statuentibus censuram Ecclesiasticam, irregularitatem, reservationem absolutionis, impedimentum criminis in Matrimonio, privationem petendi debitum conjugale ratione incestus intra secundum gradum, privationem fructuum ob neglectas Horas. Vide etiam dicenda *l.* 4. *n.* 493. Addit tamen recte Ills. *n.* 47. irritationem actus statutam ob neglectum formæ requisitæ ad contractum, testamentum, Matrimonium etc. item privationem boni necdum obtenti, sed prius obtinendi sub conditione evitati criminis, proprie non esse pœnas; et ideo incurri ante omnem sententiam ac declarationem. Circa pœnam legis irritantis videri possunt Ills. *a. n.* 78. et Leur. *p.* 3. *q.* 167.

§. 7. Si mulcta pecuniaria fuerit imposita, 613 quæ ipso facto incurratur, adhuc non teneris solvere, nisi exigatur, quia sic habet praxis, et usus communis, inquit Castrop. *d.* 2. *p.* 4. *n.* 6.

§. 8. Si pœna sit nimis difficilis, et superet 614 humanam infirmitatem, uti mors, mutilatio, gravis infamia, lex non obligat reum ad illam per seipsum exequendam, aut sponte adeundam, sed potest licite fugere, vel declinare etiam effracto carcere, et deceptis custodibus, uti recte explicat Busemb. referendus *l.* 4. *n.* 1525. docentque communiter AA. cum Ills. n. 75.

§. 9. Pœna conventionalis ex mutuo con- 615 sensu imposita, v. g. illi, qui a contractu resiliet, debet solvi, si alter petat, etiam ante omnem sententiam Judicis, uti dicetur *lib.* 3. *p.* 2. *num.* 506.

§. 10. Damnatus ad exilium, censeri debet 616 damnatus non ad perpetuum, sed temporale; item filius natus ex parente hæretico de jure est irregularis, si tamen parens postea fiat Catholicus, filius non erit irregularis, quia dicetur filius Catholici; et idem est de similibus casibus. Ratio est, quia leges pœnales sunt odiosæ, odiosa autem sunt restringenda, et in benigniorem partem interpretanda, uti n. 609. dictum est: hinc lex pœnalis non debet extendi ad similes, vel etiam majores culpas, sed tantum ad expressas in jure, sic bis baptizatus est irregularis, non tamen bis confirmatus, quamvis sit peccatum simile: legens libros hæreticos excommunicatur, non tamen audiens conciones hæreticas, quamvis hoc sit de se gravius, et periculosius : quod maxime valet de lege pœnali exorbitante, vel correctiva juris antiqui, quæ ob similitu-

dinem, vel identitatem rationis extendi non debet ad casus alios, Layman, Pyrrh. *l.* 3. *tr.* 5. *n.* 171. Quomodo autem pœnæ latæ in reum læsæ Majestatis cadant etiam in filios, explicat Delben. *de Immun. Eccl. c.* 16. *d.* 23. *sect.* 1.

617 §. 11. Si feratur censura tantum post novam monitionem incurrendam, non fertur præcise ob factum præteritum, quod de se forte non erat peccatum mortale; sed ob factum præteritum prout habens adjunctam pertinaciam, vel contemptum monitionis, sic enim fit culpa gravis.

618 § 12. Quando effectui externo imponitur pœna, v. g. vulnerationi, quam sequitur mors, si mors tum prius sequatur, quando causa voluntaria illius est revocata, nihilominus incurritur pœna irregularitatis, sicuti obligatio restitutionis incurritur exactione damnosa: licet de hac aliquis efficaciter doleat, uti recte Suar. Sanch. aliique cum Dicast. *de juramen. dist.* 12. *num.* 185. *et* 274.

619 *Q.* 90. *Quænam lex dici debeat favorabilis, quænam odiosa?* Resp.

§ 1. Plures male explicant, nam Tiraq. putat, legem illam esse absolute odiosam, quæ alicui affert gravamen; *Sed contra est*, quia sic omnis lex est odiosa, quia affert obligationem, quæ est gravem. *Alii* dicunt, illam esse favorabilem, quæ pro fine habet bonum commune: *Sed contra;* ergo omnis lex est favorabilis, quia omnis lex, etiam pœnalis, pro fine habet bonum commune.

620 § 2. Probabilius cum aliis dicunt Cov. Sanch. Castr. *d.* 1. *p.* 2. illam legem esse favorabilem, cujus materia præcepta est conveniens, et veluti beneficium eis, quibus præcipitur, uti sunt leges, quæ apponunt solemnitates contractibus, ut sic vitentur fraudes; item signantes taxam mercibus, ut ad certum valorem vendantur; si autem materia illis sit onerosa, uti leges vectigalium, aut imponentes pœnam transgressoribus, erit odiosa.

621 §. 3. In dubio, an lex sit odiosa, an favorabilis, quia nempe non apparet, quid præponderet, censenda est favorabilis, quia de Principe potius beneficium, quam odium præsumendum est, ita Gloss. Bald. Suar. et alii cum Cestr. *supr.* et Ills. *t.* 1. *d* 2. *n.* 8. Notant etiam Bald. Dec. Paris. Chok. Leur. *p.* 3. *q.* 334. legem posse esse uno respectu favorabilem, alio odiosam; dici tamen simpliciter favorabilem, vel odiosam, attendendo ad hoc, quod principaliter in ea agitur. Atque hæc serviunt pro applicanda Regula 15. *de reg. juris in* 6. *Odia restringi, et favores convenit ampliari.*

§. 4. Dispensationes, itemque privilegia 622
facta privatis contra legem communem, vel contra consuetudinem communitatis, sunt odiosa, et ideo restringenda, lex enim, et communitas prævalent, exiguntque omnes subditos esse pares in obligatione, uti habet communis cum Suar. Castr. Sanch. *de Matrim. l.* 8. *d.* 1. *n.* 3. *et seqq.* Hinc qui obtinuit dispensationem pro prima Tonsura, non præsuminur obtinuisse pro Minoribus, uti communiter docetur contra Dian. p. 9. tr. 8. res. 22. habens autem dispensationem pro Ordinibus præsumitur habere tantum pro Minoribus, Sanch. Suar. Diana, aliique communiter cum Leur. *p.* 1. *q.* 269. contra Marchinum, et Con. *de Sacram. d.* 33. *d.* 2, *n.* 29. Si tamen petens habeat Minores, et dispensans id sciat, præsumitur dispensasse pro Majoribus; ne dispensatio sit frustra, etiam pro Sacerdotio: quod si dispensatio sit ad omnes Ordines, nullus excipitur præter Episcopatum, qui simul est dignitas; ita Sanch. et alii, consequenter dispensatio ad beneficium, ut sic habeatur titulus Ordinationis, non censetur ad curatum, sed simplex; item facta ad Beneficium curatum non est extendenda ad Canonicatum, qui simul est dignitas, ita post alios Diana supra. Similiter dispensatus, ne resideat, non est dispensatus, ut accipiat fructus, qui absentibus dari non solent; et ideo Sanch. et Lugo *in Resp. mor. lib.* 5. *d.* 19. *n.* 3. dicunt: *Dispensatio non extenditur ad annexa separabilia, quoties id, super quo principaliter dispensatur, potest sortiri effectum, licet non ita plene.* Vide Ills. *to.* 1. *d.* 3. *a n,* 32. item hic dicenda *n.* 839. Item Leur. *supra et q.* 286. *num.* 3.

§. 5. Privilegium qualecumque concessum 623
in bonum alicujus communitatis, et nemini præjudicans, est ample interpretandum, item, quod cedit in favorem Ecclesiæ, religionis, vel piæ causæ, licet aliquo modo deroget Juri communi, uti cum Diana probat Castr. *d.* 4. *p.* 10. Hinc de privilegio, quo v. g. integer Ordo eximitur a Jurisdictione Ordinarii, docent Henr. et Sanch. *in Consil. l.* 6. *c.* 9. *d.* 1. *n.* 40. debere ample explicari: quod idem dicit Castr. *p.* 9. *de privilegio*, quo Ordo eximitur a solutione decimarum, si fiat ob causam bono communi, religioni utilem, etiam late interpretanda sunt privilegia inserta juri communi: item quæ conceduntur motu proprio, et ex certa scientia, uti ostendit Castrop. *p.* 10. ubi et seqq. punctis plura

habet huc spectantia: et de privilegiis plura addemus a n. 832.

624 *Q. 91. An verum sit, quod lex, et præceptum ponat actionem præceptam, vel prohibitam in ea virtute, quam præcipiens intendit, sive ex cujus motivo præcipit?* R.

§. 1. Ut intelligatur status quæstionis, v. g. pater graviter præcipit filio, ut maneat domi, eo fine, ut sic consulat ejus castitati. *Quæritur* an illa mansio domi, non tantum spectet ad virtutem obedientiæ, sed etiam castitatis, propter quam in filio conservandam pater id præcipit, et ita de aliis: est autem hæc quæstio magni momenti in ordine ad praxim, nam si ejusmodi præceptum ponat materiam præceptam etiam in altera virtute, v. g. castitatis, transgressio talis præcepti continebit duas specie malitias, unam contra obedientiam, alteram contra castitatem, unde filius transgrediens non satisfaciet dicendo in Confessione semel transgressus sum grave præceptum parentis mei, sed addere debebit, imperantis mihi aliquid ex motivo castitatis.

625 §. 2. Aliqui apud Arr. *de peccatis d.* 41. *n.* 32. dicunt, quod solum præceptum supremi Principis ponat rem præceptam in virtute illa, ex cujus motivo ipse præcipit, non autem præceptum subordinati Superioris; alii putant præcepta particularia id non facere: Vasq. dicit vota saltem, quæ quis privatim pro se emittit, hoc non facere, sed Arriag. contendit præcepta omnia, etiamque vota id facere. vel nulla omnino præcepta id facere, dicit enim eamdem esse de omnibus rationem: hinc docet, quod nullum omnino præceptum ponat rem præceptam in ea virtute, ex cujus motivo ponitur præceptum, fatetur tamen, si v. g. Superior in Monasterio prohibeat suis, ne in plateam per fenestram aspiciant, ne forte lædatur castitas, si quis aspiciat, huic transgressioni inesse duplicem specie malitiam etiam in Confessione explicandam, nempe duplicis inobedientiæ, putat enim ex voluntate præcipientis addentis novam obligationem accedere novam inobedientiam specie distinctam: atque hanc Arriagæ sententiam vocat valde probabilem Gob. *in Quin. tr.* 5. *c.* 6. *n.* 4. *Sed contra est*, nam ostendi non potest, unde desumatur illa duplex specie distincta inobedientia: unde Leander a Murcia apud Card. *in* 1. *crisi d.* 40 *a n.* 11. absolute docet nullam novam malitiam superaddi, ex quocumque tandem fine intendatur actio præcepta. *Rationem dat*, quia finis præcepti non cadit sub præceptum; ergo licet Superior imperet aliquid ex fine, seu motivo v. g. reliogionis, non ideo res præcepta spectabit ad virtutem religionis, et consequenter virtus religionis non poterit refundere novam speciem malitiæ in transgressionem. *Sed contra est*, nam hic Auctor videtur illa duo confundere, *Finis præcepti non cadit sub præceptum*: *Præceptum non specificatur a fine:* primum est verum: nempe quod finis præcepti non cadat sub præceptum, id est, quando imples opus præceptum, non teneris illud referre ad finem, ob quem est præceptum (nisi forte intentio finis per distinctum præceptum præciperetur) sed satis est, quod rem præceptam exequaris, v. g. dum Ecclesia ex motivo temperantiæ præcipit jejunare, non est opus, ut tu jejunans referas jejunium ad temperantiam, sive ut velis jejunare, eo fine, ut te mortifices, sed satis est, quod reipsa jejunes ex quocumque tandem motivo: sic enim imples præceptum, cum intentio illa altera non præcipiatur: quando autem dicitur, quod præceptum non specificetur a fine, id est, quod præceptum non constituatur in suo esse per ordinem ad hunc, vel illum specialem finem, ob quem præceptum ponitur, hoc falsum est, ut jam dicetur.

§. 3. Præceptum, si præcipiens ita velit, 626
ponit suam materiam in ea virtute, ex cujus motivo præcipitur, ita Lugo *de pœn. d.* 16. *n.* 255. Card. aliique communissime *Probatur* 1. quia actus specificatur a fine etiam extrinseco, propter quem ponitur, sic si fureris, ut te inebries, actus ille est in specie furti, et ebrietatis, imo eo fine furans dici debet potius intemperans, quam fur, uti ex Arist. et S. Th. notat Palav. *hic d.* 9. *q.* 2. *art.* 2. *n.* 2. ergo pariter dici debet, quod lex specificetur a fine etiam extrinseco, sicuti omnis electio medii specificatur a fine intento; nam lex æque essentialiter finem illum respicit, et actionem aliquam imperat tanquam medium ad illum finem; et ideo talis lex prohibens curiosum aspectum in plateam, ne lædatur castitas, est lex, non tantum modestiæ, qua oculorum curiositas reprimitur, sed etiam castitatis, imo magis est castitatis, quam modestiæ, quia pro fine habet castitatem, et modestiam pro medio tantum. 2. Comedere carnes die Veneris non est de se contra virtutem abstinentiæ, et tamen quia præceptum prohibens eam comestionem est positum ex motivo abstinentiæ, hinc comedere carnes die Veneris est contra virtutem abstinentiæ. Item propria auctoritate permutare Beneficia, de se non est contra virtutem reli-

gionis, quia tamen Ecclesia hoc prohibet ex motivo religionis, talis permutatio est simoniaca, et contra virtutem religionis : ut dicetur *l.* 3. *p.* 1. *q.* 21. similiter si Ecclesia, vel quivis alius Superior æque primario, et principaliter imperaret jejunium, hodie ex motivo temperantiæ, cras ex motivo religionis, erunt duo specie præcepta, et consequenter si utrumque frangas, erunt duo specie peccata specialiter explicanda in Confessione ; idem est de aliis infinitis exemplis ; ergo certum videtur, quod præceptum ponat materiam præcepti in ea virtute, ex cujus motivo præcipitur. 3. Lex præcipiens pro fine habet, non tam obedientiam per exhibitionem operis præcepti, quam bonum subditorum, propter quos est lex : bonum autem, quod lex hæc vel illa intendit conciliare subdito, est honestas hujus, vel illius virtutis, quam ejusmodi subdito lex intendit applicare ; et idem est de lege prohibente, quæ a subdito intendit removere hanc, aut illam inhonestatem : ergo lex facit materiam suam esse medium ad talem honestatem conciliandam, vel inhonestatem removendam ; ergo facit materiam suam spectare ad talem virtutem, ex cujus motivo ponitur.

627 §. 4. Ut lex, vel præceptum proxime obliget subditum ex illa virtute, ex cujus motivo lex, vel præceptum ponitur, tria requiruntur, 1. Id. quod præcipitur, debet aliquo modo conducere ad finem istius virtutis, saltem perfectius consequendum si enim nullo modo conduceret, non esset referibile tanquan medium ad illius honestatem consequendam. 2. Si non sit aliunde notum, debet Superior exprimere se ex illo motivo præcipere, nam actio non præsumitur præcipi, nisi ex motivo suo intrinseco, v. g. jejunium non præsumitur præcipi, nisi ex motivo temperantiæ, hinc si Superior præcipiat etiam ex motivo v. g. religionis ad colendum Deum, debet hoc exprimere quia cum hoc pendeat a sola ejus voluntate, nec sit frequens, aut saltem non sit connaturale, ut aliquid præcipiatur ex motivo extrinseco, præsumi non debet. 3. Non est satis, quod Superior ducatur illo motivo idque etiam manifestet, sed debet etiam velle imponere obligationem illius virtutis, et rem præceptam facere esse materian ejus necessariam, alioqui non erit obligatio virtutis apud subditum ; sic Ecclesia præcipit jejunium in vigilia Sancti Andreæ, utique etiam ex motivo extrinseco religionis, ad honorem Dei, et S. Andreæ, quia tamen Ecclesia id nobis non manifestat, aut saltem obligationem istam religionis, non imponit nobis, nec vult hoc jejunium esse materiam necessariam virtutis religionis, qui isto die non jejunat, non peccat contra religionem, sed tantum contra temperantiam.

§. 5. *Objic.* Præceptum particulare, et votum non ponunt materiam suam in diversa virtute, licet ex ejus motivo ponantur ; ergo nulla lex, vel præceptum id facit. *Prob. ant.* nam si pater graviter imperet filio, aut si quis apud se voveat hodie jejunium, cras officium defunctorum, utique præcipiens, et vovens habebunt pro singulis diebus diversos fines, et motiva, et tamen si transgrediatur, sufficiet in Confessione dicere, bis in re gravi fui inobediens Patri, bis grave votum transgressus sum ; ergo. Resp. Præceptum particulare, et votum, non ponunt suam materiam in tali alia virtute, si præcipiens, et vovens id nolit, c. si velit, r. ant. et similiter c. et n. cons. Et quidem 1. quod præcipientem attinet, multi docent, eum pro fine principali habere solam honestatem obedientiæ ; e contra Castrop. *de pecc. d.* 3. *p.* 3. *n.* 12. Dicast. *de pænit. d.* 9. *n.* 487. aliique cum Stoz. *l.* 1. *part* 1. *n.* 52. dicunt potius pro fine habere honestatem illius alterius virtutis, ad quam actio præcepta pertinet, vel ex cujus motivo ponitur præceptum, quod videtur conformius dictis *n.* 626, quidquid tamen sit de hoc, si præcipiens nolit illud, quod præcipit, esse materiam necessariam illius alterius virtutis. qui transgredietur, non peccabit contra hanc virtutem, e contra si velit esse, contra hanc peccabit : hinc docet Oviedo *de peccatis controv.* 2. *n.* 26. si Superior mihi imperet, jejunium ex solo motivo temperantiæ, et non obedientiæ, si observem, etiam quia præceptum est, me fore temperantem, et obedientem, si autem non observem, me fore intemperantem, sed non inobedientem, quia jejunium per tale præceptum fit materia necessaria temperantiæ, et non fit materia necessaria sed tantum apta obedientiæ ; aliud enim est objectum pertinere ad hanc virtutem, aliud esse materiam necessariam hujus virtutis : nam quæ sunt de consilio, v. g. jejunium die non præcepto, spectat ad virtutem temperantiæ, non tamen est materia ejus necessaria. 2. Quod attinet ad votum, vovens ordinarie pro fine principali habet solam honestatem fidelitatis erga Deum, et quamvis posito voto Deus præcipiat illud servari, tamen materia hujus præcepti divini est talis fidelitas servanda, uti pluribus explicat Dicast. supra, de certo,

quod vovens possit facere, ut hoc, quod vovet, sit materia necessaria illius virtutis, ex cujus motivo vovet, docent Valent 2. 2. *d.* 6. *q.* 6. *p.* 4. *q.* 1. *concl.* 2. Sanch. *in Decal. lib.* 4. *c.* 11 *n.* 23. et alii contra Suar. *de voto l.* 5. *c.* 3. *n.* 13. Castrop. *tr.* 15. *disp.* 1. *part.* 11. *n.* 8. Ills. *tr.* 5. *num.* 105. *et alios.* Ratio est, quia si ex amore melioris boni velit se obligare ad talem materiam propter honestatem talis virtutis, Deus voluntatem acceptat, et informando lege sua facit esse obligationem in conscientia.

629 *Inst.* 1. Ergo si lex prohibeat religioso non aspicere e fenestra, ne castitas patiatur periculum; qui aspiceret, sciens nullum esse periculum castitatis, esset luxuriosus ac peccaret, et quidem graviter, cum in materia castitatis non detur parvitas materiæ. R. Aliqui actus per se, et ex objecto opponuntur alicui virtuti, uti pollutio castitati, ebrietas temperantiæ; alii opponuntur per accidens tantum, et ratione legis, uti dictum est n. 626 hoc notato, nego talem dici posse luxuriosum, nam luxuriosus dicitur tantum ille, qui committit certos actus per se, et ex objecto oppositos castitati : concedo tamen hunc aspicientem peccaturum contra castitatem, sed peccato diverso ab illis, quæ ideo prohibita sunt, quia mala; nec peccaret graviter, quia aspectus ille, absente omni periculo, est materia absolute levis, in qua si lex intenderet ponere obligationem gravem, esset irrationabilis : potest autem in materia, quæ per accidens tantum spectat ad castitatem, dari parvitas materiæ, uti et in materia periculi contra castitatem, cui quis se exponit, uti omnes fatentur.

Inst. 2. Castitas non prohibet talem aspectum, quando nullum subest periculum. Resp. Non prohibet, per se absolute, c. per accidens, supposita ista lege, n. nam posita ista lege in primis omissio illius aspectus est necessaria ad conciliandam subdito honestatem castitatis, ad quam sic quærendam lex illa obligat : deinde eadem lex imperat omissionem aspectus tanquam medium de se conducens ad castitatem, medium autem ut medium eo pertinet, quo finis; ergo posita illa lege omissio aspectus spectat ad castitatem; ergo ad castitatem spectat prohibere talem aspectum veluti oppositum medio conducenti ad suam honestatem.

Inst. 3. Ordinatio illa intrinseca legislatoris non potest facere, ut talis aspectus habeat oppositionem cum castitate, quia in his circumstantiis non magis movet ad turpia, quam si non fuisset prohibitus : et ratio a priori est, quia inhonestas, quæ ex natura rei reperitur in actibus de se vitiosis, non ideo reperitur in actibus, qui etiam ex motivo alicujus virtutis imperantur; sic inhonestas contra temperantiam, quæ est in haustu inebriativo, non reperitur in haustu moderato, quamvis hic mihi prohiberetur ex motivo temperantiæ, ne inebriarer, illa enim ordinatio, cum sit extrinseca rei, non potest ipsi dare contrarietatem cum quacumque virtute, sed præcise cum prohibitione. Similiter si Deus jam imperaret mihi actum fidei ex motivo honestatis, quæ est in fide, et ego non elicerem fidem, sed fabularer, nulli tamen articulo dissentirem, nec de ullo dubitarem, quis dicet me peccare contra fidem, esse hæreticum, aut habitum fidei amittere? Ita Arr. Resp. Non potest facere, ut talis aspectus habeat per se, et ex objecto, oppositionem cum castitate, c. per accidens, et ratione ejusmodi legis, n. ex hoc autem, quod non magis moveat ad turpia, quam si non esset prohibitus, tantum sequitur, quod per se, et ex objecto non sit contra castitatem. Idem applica isti rationi a priori, nam ratione legis refunditur alia inhonestas, per accidens virtuti opposita; et ita licet actus moderate bibentis, quando est lex nihil bibendi, non habeat contrarietatem per se, et ex objecto respectu virtutis temperantiæ, habet tamen per accidens, et ratione legis vetantis hic et nunc omnem potum, et idem est de illo non eliciente fidem : non tamen est hæreticus, neque ideo amittit habitum fidei, quia ad hæc requiritur actus per se, et ex objecto directe oppositus fidei; atque idem dicendum est in aliis similibus materiis virtutum.

Inst. 4. Ergo si quis sciret se per esum piscium moveri ad luxuriam, et Superior ex motivo castitatis illi imperaret esum piscium, comedendo pisces, esset castus, non comedendo esset incastus. Resp. Comedendo pisces, et absque consensu permittendo motus illos, esset castus actu castitatis per accidens, et ex lege tali, non comedendo autem esset incastus actu per accidens, et ratione legis opposito castitati, quia nollet amplecti honestatem castitatis sibi per legem ejusmodi sub obligatione propositam.

DUBIUM III.

An vis, et substantia Legis positivæ dependeant ab acceptatione communitatis? 630

« Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ, item Nav. Azor. etc. citati a Laym. *lib.* 1. *tr.*

4. *c*. 3. eo quod ponant leges hac tacita conditione ferri, si a populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem non habituras; verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere a populi acceptatione, et consensu, sed mox ut legitime promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum; præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit a populo, sed a Christo, Vasq. Suar. Molina etc. Unde a Laym. *loc. cit.* resolvuntur hi casus.

» I. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias, (ut Principibus, Imperatorias) promulgare [1] per suas Diœceses, atque in usum deducere.

» II. Si lex in Provincia promulgata sit, sed a majore parte populi non accipiatur, nec observetur; tunc, si legislator id sciat, et taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si vero id sciat, et urgeat observationem, quisque tenetur eam servare; quia potius caput suum, quam reliqua membra sequi debet.

„ III. Si princeps nesciat non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium; quo elapso, præscriptum est contra eam, sive imperatoria sit, sive Pontificia, et tunc non amplius obligat: Uti et lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium nempe quadraginta. Navarr. Azor. Suar.

„ IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, et data occasione etiam observes, sed alii plerique e communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis, per discretionem.

„ V. Etsi primi Episcopi forte peccarint non recipiendo legem, et in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

„ In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa; quia factum in dubio præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide Azor. *lib.* 5. *cap.* 4. Laym. *c.* 3. Sal. *de leg. d.* 13. *sect.* 3.

ADDENDA.

Qu. 92. *An subditi peccent non acceptando legem?*

Resp. Peccant, si absque causa non acceptent, nam Alex. VII. damnavit hanc 28 propos. *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam* : et ratio patet, quia resistit potestati a Deo ordinatæ, sicque frustra esset potestas legislativa. Quando autem dicitur, *absque ulla causa*, intelligitur, rationabili, nam causa irrationabilis et pure voluntaria reipsa nulla est.

Q. 93. *Quid notandum sit circa acceptationem legum, præsertim Ecclesiæ?* Resp[1]. 632

§. 1. Quod lex, etiam Ecclesiastica, non recepta, non obliget, etiamsi primi non recipientes peccarint, est communis sententia,

1 *Episcopus intelligens Apostolicæ Sedis legem in Diœcesi sua noxium aliquem effectum producere posse, non modo suas Pontifici rationes repræsentare non prohibetur, quin potius ad id tenetur, ut Suarez copiose disserit de Legibus*, ait Benedictus XIV, addens : *Multo minus hic agitur de pontificiis constitutionibus dogmaticis quæ ad fidem pertinent, cum in iis irreformabile sit Romani Pontificis judicium. Agitur itaque de constitutionibus ad disciplinam pertinentibus at non ad illam quæ sacros respicit ritus, cæremonias, sacramenta, clericorum vitam; namque ista omnia a pontificia pariter auctoritate omnino pendent; ideoque Apostolicæ Sedis decreta quæ circa ea prodire contingat, inferiorum judicio et censuræ nullo modo subjecta esse debent.* » (De Synod. l. IX. c. XIII.) Romani præsulis leges ad obligandum omnes, episcoporum acceptatione non indigere, omni certo certius est, cum de fide catholica sit ipsum *plenam* potestatem habere gubernandi, regendi universalem Ecclesiam. Opus in quo P. Laborde « *Ecclesiasticum ministerium ita sæculari Dominationi subjiciebat, ut ad hanc spectare pronuntiaret de externa ac sensibili Ecclesiæ gubernatione cognoscere et judicare.* » Tanquam hæreticum damnavit Benedictus XIV, cujus damnationis meminit Pius VI in Brevi *Quod aliquantulum*. Ex hac hæretica sententia profectum est placitum antiquitati ignotum, Christi institutionis subversivum, Ecclesiæ injuriosissimum, a politicis inventum regalistisque inculcatum Van Espen, Febronio cæterisque istiusmodi sanæ doctrinæ pestibus, quod tenet Ecclesiæ leges *placito regio* jure submittendas, ut vim suam habeant. Proscriptum invenitur in Encyclica Pii IX *Quanta cura* pp. XX. XXVIII. XLII. Equidem ut, in foro *civili*, tanquam cæteræ leges in regno vigentes habeantur, ac contra ipsas delinquentes a tribunalibus puniantur, acceptatione *politica* muniri debent, quæ nihil omnino ipsis addit in foro ecclesiastico ac conscientiæ : de se enim ex institutione Christi plenissime valent. Benedictus XIV regi Sardiniæ jus *exequatur* non concessit, ut falso dicit Alasia, sed toleravit quosdam Romanos actus a Senatu videri, nullo apposito signo aut jussu, qui si quamdam pro praxi difficultatem prætenderent, permisit potestatem laicam ministris sanctæ Sedis explicationes satisfacientes evolvere Ab ista visione eximuntur, Bullæ dogmaticæ in materia fidei, Bullæ ac Brevia vitam bonosque mores spectantia; Bullæ de jubilæo et indulgentiis; Brevia sacræ Pœnitentiariæ et epistolæ RR. Congregationum pro informationibus obtinendis. (Traités publics de la maison de Savoie, tome II, instr. Bened. XIV § 111.) Ast, *exequatur* proprie dictum, seu submissio potestatis religiosæ potestati civili in rebus religiosis, concedi neqnit; hoc esset *in destructionem*.

Quod ad Concilium Tridentinum attinet, Cabassutius recte dixit : « *Edictum confirmationis sacrosancti Concilii publicatum Romæ* 7 *kal. feb.* 1564, *universus clerus*

quam tenent Navar. Cov. Cancel. Menoch. Mandos. Guttier. Paris. Valent. Silv. Armil. Rodriq. aliique plurimi cum Suar. *hic l.* 4. *c.* 16. *n.* 9. Sanch. *de Matr. l.* 3. *d.* 18. *n.* 1. Garcia *de Benef. p.* 11. *c.* 5. *n.* 150. Moya *t.* 6. *d.* 1. *q.* 1. Quod verum est, etiam lex contineat decretum irritans, Riccius dicens communem, Puteus, Garz. *n.* 152. Item, etiamsi deroget consuetudini. Garz. *nu.* 154. citans alios : Item, etiamsi non sit recepta per ignorantiam, Garz. n. 154. citans Nav. et Rodr. Hinc Luca *de Benef. d.* 65. *n.* 13. docet, quod quamvis Papa habeat immediate a Deo potestatem legislativam, ut habetur *c. Novit.* 13. *de Judiciis*, ita ut ipsius leges nunquam indigeant acceptatione Ecclesiæ, tamen si Ecclesia per non usum non admittat legem, tolli obligationem, ob implicitam Papæ scientiam, et patientiam, quæ est virtualis revocatio. Addit post Less. et alios, Card. *in* 1. *crisi d.* 29. *n.* 65. leges Ecclesiæ ex benigna interpretatione voluntatis Pontificum non obligare ante acceptationem, quando est causa rationabilis non acceptandi. Vide dicenda *lib.* 4. *n.* 520. et 672.

633 §. 2. Putat Garz. *num.* 156. probabile esse ad tollendam obligationem legum non receptarum, etiam ignorante legislatore, non requiri decennium, sed sufficere actus contrarios in numero sufficiente, secundum arbitrium prudentum, quia ita videtur servari in praxi, pro quo citat Navar. Felin. Bottæ, sed contradicunt Suar. *supr.* Salas *dist.* 13. *sect.* 4. *num.* 24. cum communi requirentes, ut hoc fiat sciente, et tacente legislatore.

634 §. 3. Putat Garz. *n.* 159. necesse non esse, ut generaliter, et a majore parte Ecclesiarum unius Provinciæ non sit recepta lex, quia v. g. Capitulum unum hic non consideratur ut persona particularis, sed ut universitas, cum non agatur de acquirendo ipsi Capitulo ut Capitulo, et ut privatæ personæ, sed omnibus de Capitulo, et in universum; quæ doctrina admitti potest, si lex lata sit pro solo tali Capitulo, nam si major pars Capituli, aut totius communitatis, in qua Capitulum est, legem admittat, censetur tota communitas admisisse; et debet pars minor sequi majorem.

635 §. 4. Testatur Gob. Reges Galliæ jam a tempore Caroli Magni hoc sibi privilegium arrogare, quod nullæ leges Pontificiæ tangentes universum regnum, vel promulgari, vel obligare possint, nisi diploma Papæ sigillo ejusdem munitum approbetur a Rege, ideoque refert Chassaing, Tridentinum quoad nova morum decreta repugnantia moribus Galliæ, neque in toto neque in parte potuisse venire ad receptionem, licet Henricus IV, jurarit Clem. VIII. se operam navaturum, ut in toto regno reciperentur : putatque etiam *Baunius*, quod in Gallia, et Belgia necessarium sit placitum Regis, ad hoc, ut decreta Pontificia obligent: sed de his ipsi viderint: si enim ita est, erit hoc per accidens, ex privilegio ipsorummet Pontificum ; Ills. *t.* 1. *d.* 3. *n.* 66. docet per Trid. isti privilegio esse derogatum.

§. 5. Si lex concernat res fidei, exceptio non 636
receptæ legis non valet, quia omnes tenentur credere, quod est de fide ; idem est, si lex abroget aliquid tanquam pravum, et scandalosum, aut si damnet consuetudinem tanquam irrationabilem, et iniquam, uti recte Garz. *a num.* 161. tum enim jus naturæ, quod perpetuum est, et necessarium, pergit semper assistere legi.

§. 6. Hanc propositionem, *Bulla cœnæ non* 637
obligat, ubi non est acceptata, Generalis Societas Jesu anno 1597. die 9. Augusti rescribens ad Provinciam Venetam rejecit, ut falsam : sed quidquid sit de Italia, aut aliis etiam Provinciis, certum videtur, quod in Germania non obliget hodiedum quoad aliqua, vel saltem non cum illo rigore, uti notant Laym. aliique gravissimi recentiores in manuscriptis. Grotius *l.* 1. *c.* 3. *a n.* 8. conatur evincere, quod Reges habeant a populo absolutam potestatem leges ferendi, et imperandi, nec ab eo vi coerceri possint, si potestate abutantur : quandonam autem licitum sit reluctari Regi, explicat. *c.* 4.

Q. 94. *Quandonam licitum sit appellare a* 638
lege, vel supplicare contra illam? R. Quando adest causa rationabilis, nam potest lex ita esse incommoda, et disconveniens moribus, et consuetudines hujus, aut illius etiam particularis provinciæ, aut ita difficilis huic, aut illi instituto, patriæ, populo, ut executio in

Gallicanus in Provincialibus, quæ passim in tota Gallia postea coacta sunt, conciliis atque in generalibus sacri cleri comitiis, sacrosanctæ hujus synodi decreta ita complexus est, ut nefas sit ei refragari. » (*Not. Eccl. sæc.* XVI.) Decies saltem a regibus Galliæ postulavit hoc concilium ut legem recipi, proposito ad Pontificem pro explicandis quibusdam recursu; sed frustra, tunc ipse idem concilium se recipere proclamavit et pro posse se illud observaturum. Sed huic receptioni concordare nequivit *practica* receptio, cum in ea synodo quædam sint quæ brachium sæculare requirant. (*Edit. not.*)

uno, alterove loco rationabiliter suspendi, et acceptatio usque ad aliam informationem differri possit, et debeat, uti habet communis cum Suar. *lib.* 4. *c.* 16. *n.* 7. Salon. Laym. Salas *d.* 13. *sect.* 4. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *pun.* 4. *n.* 42. prudenter enim tum præsumitur, quod Superior nescierit, vel non consideraverit difficultates; hinc si sit inferior legislator, licebit appellare ad superiorem: si autem sit supremus, vel independens, poterit apud eum supplicari, ut legem tollat, vel mitiget. Si tamen verisimile est legislatorem non ignorasse circumstantias, et speciales rei præceptæ difficultates, communissima sententia est cum Suarez, legem esse acceptandam, quamvis difficilia, et dura præcipiat: multo minus differri potest acceptatio: si non cogitetur de appellando, vel supplicando, nec de proponendis causis, maxime si ideo taceatur, quia Legislator creditur non approbaturus rationes opponendas.

639 *Q.* 95. *An durante tali appellatione, vel supplicatione, subditi debeant observare legem?* Resp. Si lex servari possit sine magna rerum mutatione, vel periculo scandali. Suar. supr. putat observandam esse, quia certo possidet, et excusatio est dubia: idem tenent Vasq. Lorca, Garz. teste Leur. *p.* 3. *q.* 370. *n.* 5. consentit Castrop. *d.* 1. *pun.* 13. *n.* 14. E contra Bonacina, Salas, Rodriq. Gran. Steph. *tr.* 2. *d,* 1. *dub.* 3. Honor. Fabri, et alii apud Moyam *in select. t.* 6. *d.* 1. *q.* 1. *n.* 16. putant obligationem suspendi, quia ita habet usus, et praxis, neque ideo puniuntur subditi, si interea non observent: sicque præsumitur de benignitate Ecclesiæ, uti cum Less. et Card. dictum est *nu.* 592. sicque etiam conveniebat, ut gubernatio Ecclesiæ, et Reipublicæ sit suavis, ac humanæ imbecillitati attemperata, uti inquit Ills. *tr.* 1. *d.* 2. *n.* 5.

640 *Qu.* 96. *Si superior audita appellatione, vel supplicatione taceat, ac hoc ipso censeatur revocare legem?* Resp. Affirmative, alioquin tenebatur legi insistere, et his non obstantibus urgere eam, ita Bon. Salas, et Castrop. *d.* 1. *p.* 13. Excipe, nisi aliunde satis colligeretur, quod taciturnitas esset per modum repulsæ, aut indignationis, tum enim potius firmaretur lex.

641 *Q.* 97. *An lex alioquin invalida per hoc fiat firma, quod subditi eam acceptent?*

Resp. Si invaliditas fuit ex eo, quod aliquid præcideretur contra jus subditorum, si hi postea libere acceptando efficaciter cedant illi juri suo, fiet firma, uti patet; notatque recte Gob. receptionem legis cujuscumque fieri posse per solum usum: e contra si invaliditas fuit ex eo, quod legislator excederet suam potestatem, uti si laicus Princeps præcipiat Missam die non festivo, quamvis populus legem acceptet, non fit firma, quia præcipiens nec habuit, nec per illam acceptationem acquirit potestatem præcipiendi talem actionem. Ita Card. *in* 1. *crisi d.* 29. *a n.* 159.

Quid censendum sit in dubio, an lex usu sit recepta necne, dictum est n. 591.

DUBIUM IV. 642

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, et quali.

" Respondeo. Cum Deus sit Dominus noster atque etiam Superioribus parere nos jusserit, non solum ipse, sed et illi nobis præcipere possunt, et præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, sive peccato, idque gravi, aut levi, prout, et rei præceptæ ad intentum finem necessitas, et materiæ quantitas, et eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita Theologi communiter S. Thom. Suar. Salas, etc.

Unde resolvuntur hi casus.

" Graviter peccat qui deliberate, et in materia magna violat præceptum aliquod decalogi, vel Ecclesiæ.

" II. Cum res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit, quia id eum posse negant Suar. Laym. et alii ex communi, v. gr. ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, etc. quia est rex parva incapax tantæ obligationis; nec ipse Deus in materia parva sub mortali obligat. Vide Less. *l.* 2. *c.* 4, *d.* 9. Salas, *d.* 10. *sect.* 7.

" III. Aliud esset, si materia alias levis fieret gravis, ratione circumstantiarum, ut, v. gr. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis a legislatore intenti: sic abstinentia a pomo in Paradiso in se quidem parva, gravissima tamen erat ex circumstantia finis. Suarez *lib.* 3. *cap.* 25.

" IV. Quando materia est gravis, potest Superior præcipere sub culpa tantum levi, quia sicuti potest nullo modo obligare, non præcipiendo, ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita Suar. Less. *l. c.* contra Vasq.

" V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpa, sunt hæc:

I, Si materia sit gravis, et non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde Cajet. *in summ. v. Cleric.* docet, Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta juris positivi aves, et canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut, jubemus, interdicimus in virtute Sanctæ Obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, etc. III. Si pœna magna adjiciatur, ut excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilii perpètui, mortis, etc. IV. Si ita fert usus, et consuetudo inter peritos, et timoratos, quia consuetudo est optima legum interpres, ut patet in lege jejunii Ecclesiastici, et abstinentiæ a carnibus, idem Communionis annuæ; quas graviter obligare probat hic Tolet. Laym. *c.* 14. *n.* Bonac. *p.* 7. §. 4.

ADDENDA.

Suppono hic etiam sæcularem legislatorem posse obligare in conscientia : id enim evincit ratio allata a Busemb. et videtur certum ex 1. Petri 2. item ad Rom. 13. Videri potest Moya *tom.* 1. *tr.* 6. *d.* 4. *q.* 3. *n.* 28. Nunc videndum est, quousque possit obligare.

Q, 98. *An lex humana possit saltem indirecte præcipere, vel prohibere actus mere internos?* R.

643 §. 1. Hoc dicitur præcipi indirecte, quod non præcipitur in se, neque est aliqua pars illius, cujus positio præcipitur, ideo tamen censetur præcipi, quia est absolute necessarium ad hoc, ut ponatur id quod præcipitur, v. g. si alicui præcipiatur adoratio Dei, indirecte præcipitur cognitio, et æstimatio Dei, sine quibus non potest esse adoratio; si præcipiatur auditio Missæ, indirecte præcipitur intentio audiendi, sine qua non censebitur poni auditio præcepta: e contra hoc dicitur præcipi directe, quod non ratione alterius, sed ratione sui præcipitur, itaut illius positio sit hoc, in quod lex tendit.

644 §. 2. Lex humana potest saltem indirecte præcipere, et prohibere actus mere internos, quia potest præcipere actum externum, v. g. adorationem Dei, auditionem Missæ etc. ad quorum positionem necessarii sunt actus mere interni, uti jam dictum est; ergo.

645 *Quæst.* 99. *An lex humana possit præcipere, vel prohibere actum externum in ordine ad actum internum, sive respiciendo internum tanquam finem, ad quem legislator ordinat externum?* Resp.

§. 1. Negat Caram. quia cum media specificentur a fine, qui non habet potestatem in finem, ad quem diriguntur media, etiam non habet potestatem in media; sed lex humana non habet potestatem in actum internum, qui hic esset finis; ergo nec habet potestatem in actus externos, qui supponuntur esse media ad internos; consequenter, inquit Caram. pater non poterit prohibere filio ingressum in aliquam domum, eo fine, ut filius non habeat delectationes internas; nec Superior ideo poterit subdito religioso prohibere lectionem libri turpis, quia prohibere delectationes internas est supra potestatem humanam.

§. 2. Potest lex humana præcipere, vel prohibere actum externum in ordine ad internum, et consequenter præcepta Patris, et Superioris jam insinuata valent. Ita Card. *in* 1. *crisi d.* 25. *cap.* 2. *et seqq. Probatur*, nam licet actus externus ordinatus ad internum, ab hoc etiam specificetur, non ideo est, vel fit actus internus, sed tantum respicit eum; in se autem est, et manet actus externus, ergo non est, cur lex humana cum non possit præcipere, etiam dato, quod lex humana non possit directe præcipere ullos actus internos: idipsum evincit variis argumentis ex Tridentino, et ratione desumptis Card. *c.* 3. *et seqq.* nam Trident. *sess.* 22. *c.* 5. expresse præcipit ritus Missæ tanquam adminicula ad rerum divinarum meditationem: item præcipit catecheses, prohibet libros hæreticos, ut retineatur fides interna, imo probabile est, quod Ecclesia in omnibus suis præceptis intendat perfectionem Christianam, quæ in perfecta charitate interna consistit; ergo. Atque ex his patet, quid dicendum sit ad argumentum Caramuelis, nam si major esset vera, simili modo argumentarer : Ecclesia non habet potestatem circa jus divinum Sacramentale, sed ea, quæ præcipit propter jus divinum Sacramentale promovendum, specificantur a jure divino Sacramentali tanquam a fine, ergo ad ea Ecclesia non habet potestatem, consequenter præcipere non potest cæremonias, et ritus in administratione Sacramentorum : item qui non habet potestatem in finem, nec habet in media, sed Ecclesia non habet potestatem in essentiam, v. g. Sacrificii, ergo nec habet in media illud digne offerendi, adhibendi certos ritus, vestes, orationes, etc. et consequenter ista non potest præcipere, quod dicere est absurdum.

Q. 100. *An lex humana possit directe præcipere, vel prohibere actum mixtum ex interno, et externo*, id est, talem actum externum, qui 647

absolute quidem posset esse absque actu interno, attamen ad cujus esse morale intrinsece spectat aliquis actus internus, uti ad esse morale Confessionis, ut dicatur valida, simul spectat dolor de peccatis, qui est actus mere internus, ad esse morale contractus, qui sit validus, spectat interna volitio contrahendi. R. Negant multi, sed communius, et probabilius affirmant alii cum Gob. *in Exper. tr.* 5. *n.* 189. et Card. *in* 1. *crisi d.* 9. *c.* 20. *art.* 12. iterumque *in* 2. *crisi d.* 24. *n.* 10. qui dicit nunc esse certum. *Probatur*, quia Alexand. VII. damnat hanc 14. propos. *Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*, ergo ex hac damnatione certum est Ecclesiam præcipere Confessionem validam, ergo certum est præcipere Confessionem cum dolore, et proposito, ergo simul præcipit dolorem, et propositum, qui sunt actus mere interni requisiti ad illud totum esse morale, quod est Confessio valida : idem est, quando Urbanus VIII prohibet applicationem ejusdem Missæ pro duobus stipendiis, ibi enim simul cum receptione duplicis stipendii prohibet applicationem, quæ est actus mere internus : item Ecclesia prohibet promissionem fictam Matrimonii, et quidem primario fictionem, quæ est actus mere internus : item prohibet simoniam omnem mentalem, etiam juris tantum Ecclesiastici, etc. neque hoc est indirecte tantum præcipere, vel prohibere actum internum, nam hoc, quod præcipitur, vel prohibetur, non est aliquid adæquate distinctum ab actu interno, quod tantum sit connexum essentialiter, vel conjunctum cum illo, sed est aliquod morale, quod intrinsece constituitur ex actu interno, et externo ab invicem alioqui separabilibus, ita ut habito præcise actu externo non haberetur hoc, quod præcipitur, ergo actus internus directe simul præcipitur eodem modo, quo externus, uti post Caram. recte urget Card. *supra num.* 9, similiter dicunt multi, ab Ecclesia directe præcipi, aut saltem præcipi posse orationem attentam, etiam dato, quod essentia orationis consistere possit sine attentione interna, sic autem simul directe præciperetur attentio interna ; ergo. Denique quis dicat, Patrem non posse filio prohibere mendacium ? illo autem prohibito æque primo prohibetur mens verbi contraria ; ergo. Plura exempla affert Card. *supra num.* 16. probatque etiam Suar. *l.* 4. *cap.* 13. sæpe a Jure Canonico præcipi ejusmodi actus mixtos.

648 Q. 101. *An lex humana possit directe præcipere, vel prohibere actus internos, et quidem solos?* R. antequam resolvam, explicabo sententias, quæ præcipue tres sunt ; prima negat, secunda affirmat, tertia distinguit.

§. 1. Prima sententia negans docetur expresse a S. Th. 1. 2. *q.* 91. *art.* 4. *O. et q.* 100. *art.* 9. *O.* ubi pro eadem citat *Aristotelem* ; sequuntur plurimi antiqui, et recentiores. *Ratio* autem est 1. quia frustra esset potestas imperandi actum, quem imperans nullo modo per se cognoscere potest, neque illius omissionem punire, neque expletionem urgere, sed legislator humanus nequit per se cognoscere actum mere internum non conjunctum cum externo, nec potest punire ejus omissionem, neque urgere expletionem, cum non possit scire, an positus sit, vel omissus ; ergo. 2. Si lex humana possit præcipere actus mere internos, etiam poterit lex civilis, quod est contra communem sensum. 3. Et velut a priori : potestas humana debet exerceri humano modo, sed non exerceretur humano modo, si tenderet directe ad actus mere internos, etiam ut conjunctos cum externis, inquit Lugo *in Resp. Moral. l.* 6. *d.* 7. quia agere de mere internis ad solum Deum, et creaturas spirituales spectat, commercium vero humanum tantum attingit externa sensibus subjecta : atque inde etiam est, quod lex pure interna, et exterius non manifestata neminem obliget ; etiamsi sciretur existere in mente legislatoris volentis obligare, quia nempe humano modo non est applicata ; ergo. 4. Commune axioma est, quod ad Ecclesiam non spectet judicare de internis, ergo nec ad eam spectat agere de internis, ergo nec ea præcipere, vel prohibere. 649

§. 2. Secunda sententia affirmans docetur ab Adriano, et aliis, ac nititur his fundamentis. 1. Christus dedit Ecclesiæ potestatem absolutam præcipiendi suis subditis, quam non scimus esse limitatam ad actus tantum externos, vel mixtos, ergo cum concessio Christi sit favorabilis, restringi non debet, sed potius extendi etiam ad actus mere internos, v. gr. virtutum, cum hi maxime utiles sint, vel necessarii ad bonum animæ, et ultimum finem, ad quem fidelibus procurandum data est Ecclesiæ potestas legislativa. 2. Ecclesia potest dispensare in voto mere interno, ergo habet potestatem ad mere interna. 3. Potest quis obligare se voto ad actum mere internum, ergo etiam potest obligari ab alio homine, cui potestatem in se dedit. *Conf.* nam si quis voveat in omnibus obedire Præ- 650

lato, poterit rælatus ei præcipere, v. g. orationem mentalem, ad quam tenebitur vi præcepti, ergo præceptum humanum potest directe tendere in actum mere internum. Hæc quidem argumenta, et plura alia probabiliter solvunt Lugo supra, et Castrop. *d.* 1. *p.* 6. fusissime autem Dicast. *de censur d.* 2. *a n.* 89. alia tamen postea afferenda non ita facile solvent.

51 §. 3. Tertia sententia, quam tenet Card. *in* 2. *crisi diss.* 24. Gormaz. *de pænit, par.* 2. *n.* 67. et alii, distinguit inter leges, nam alia est tantum directiva, alia est etiam coactiva: directiva tantum est, quæ obligat ad solam culpam in conscientia incurrendam, non autem ad aliquam pœnam ab homine infligendam, et sic legislator obligatur suis legibus concernentibus bonum commune, item in probabili sententia Clerici obligantur legibus civilibus spectantibus commune bonum, sed tam legislator, quam Clerici obligantur quoad vim tantum directivam uti n. 674 et 675 dicetur: Lex coactiva, quæ aliter vocatur comminatoria, obligat et sub culpa, et sub pœna expresse, vel tacite statuta per legem: porro lex coactiva iterum est duplex, alia enim est coactiva coactione interna, alia externa; illa dicitur coactiva coactione interna, quæ obligat sub pœna ipso facto ante sententiam Judicis incurrenda: illa dicitur coactiva coactione externa, quæ obligat sub pœna per sententiam inferenda. Hoc supposito

2 §. 4. Lex humana, si sit tantum directiva, potest præcipere, vel prohibere actus mere internos. *Prob.* 1. quia potest præcipere actus mixtos, uti n. 607. dictum est, ergo etiam solum internos. *Conf. prob.* quia præcipiendo mixtos directe tendit etiam in internos, præcipiendo illos, nec requiritur, ut de his possit cognoscere, aut judicare. *Conf.* Ecclesia potuit primo præcipere orationem vocalem nudam, et postea superaddere præceptum directivum de adjungenda attentione interna, sicque directe adjecisset præceptum tendens in aliquid mere internum. 2. Quia actus mere internus est capax obligationis a Deo, ergo etiam ab homine; nam non obstat, quod homo eum actum non possit cognoscere, judicare, punire, id enim non requiritur ad legem directivam, sed tantum ad coactivam, et satis est, quod Deus, qui assistit omni legi humanæ, eamque sua voluntate veluti informat, suppleat in eo, sitque ejus vindex, et transgressionem sit puniturus: posse autem dari legem, quæ tantum sit directiva, videtur certum, cum vis directiva sit separabilis a coactiva, uti nu. 651 dictum est circa legislatorem, et Clericum: imo omnis lex naturalis, prout contradistinguitur a Divina, est tantum directiva, ergo etiam talis esse poterit lex humana respectu actus mere interni. 3. Praxis propositionis decimæ ab Innoc. XI. damnatæ est aliquid pure internum; sed praxis propositionis est prohibita per legem humanam directivam, ergo aliquid mere internum prohibetur per leeem humanam directivam. *Min.* est certa ex Bulla adjuncta, ubi in fine districte in virtute S. Obedientiæ, et sub interminatione divini judicii prohibetur praxis omnium illarum propositionum: *Major* etiam est certa, quia propositio 10 damnata est hæc, *Non tenemur proximum diligere actu interno, et formali*, praxis autem illius est omissio amoris interni, quæ omissio est quid pure internum. *Si dicas* 1. ibi tantum prohiberi, ne doceantur illæ sententiæ, *Contra est*, quod doctrina paulo ante prohibeatur omnibus sub excommunicatione latæ sententiæ, ergo quod additur de praxi, non potest intelligi de doctrina, sed de ipso illius usu. *Si dicas* 2. Ecclesiam tantum declarare obligationem, quæ est ex jure naturali, et divino, *Contra est*, quia nullo verbo innuit modum declarandi, sed prohibendi, non aliter ac facit, dum alia directe prohibet, v. g. ne propositiones illæ doceantur.

§ 5. Lex humana coactiva coactione interna 653
potest præcipere, vel prohibere actus pure internos. *Prob.* 1. argumentis. n. 652 allatis, quia coactio pure interna non requirit præviam cognitionem causæ, sed pœna incurritur ipso facto apud Deum, qui vindex est legum omnium humanarum. 2. Ecclesia per legem coactivam coactione interna præcipit, vel prohibet actus mixtos, v. g. homicidium voluntarium Clerici, quod punit excommunicatione, homicidium conjugis cum intentione Matrimonii, cui addit pœnam impedimenti etc. in his autem punit directe volitionem occidendi, et intentionem Matrimonii, non per sententiam Judicis, quæ prærequirit cognitionem causæ, sed per ipsam legem, quæ talem cognitionem non requirit, ergo eodem modo posset Ecclesia solam hæresim internam prohibere sub pœna ipso facto incurrenda. Praxis propositionis 1 ab Innoc. XI. damnatæ, est aliquid mere internum, secundum dicta n. 652, sed praxis illa potuit prohiberi sub

excommunicatione latæ sententiæ, quid enim obstet? ergo aliquid mere internum potuit prohiberi sub ea pœna, ergo per legem coactivam coactione interna.

654 § 6. Lex humana coactiva coactione externa non potest præcipere, vel prohibere actus mere internos, bene tamen mixtos. *Ratio* primæ partis est, quia homo non potest per se cognoscere, nec judicare, nec punire actum mere internum, ergo nec potest eum præcipere, aut prohibere lege externe coactiva, ad quam requiritur posse exterius cogere ad observationem, convincere de transgressione, eamque punire: et hoc tantum vult S. Th. n. 649 relatus. *Ratio* secundæ partis est, quia quamvis actus internus, et externus, qui constituunt mixtum, sint inseparabiles, tamen posito actu externo prudenter præsumi potest adesse etiam internum, v. gr. posito homicidio prudenter præsumitur adfuisse voluntatem occidendi, nisi aliqua circumstantia aliud suadeat, ergo ex actu externo sufficienter potest cognosci internus, et consequenter ratione externi poterit judicari, ac puniri.

655 § 7. Nunc facile est respondere ad rationes primæ sententiæ, nam *Ad* 1. *et* 4. patet responsio ex dictis: quod autem lex manens in mente legislatoris non obliget, causa est, quia deest illi ordinatio ad subditos, et promulgatio, quæ sunt de essentia illius, vel essentialiter requiruntur. *Ad.* 2. Disparitas est de lege civili, hæc enim non procedit a potestate spirituali, nec intendit bonum spirituale hominis, nec eum dirigit ad finem supernaturalem, sed tantum versatur circa politicam, et externam gubernationem; e contra, leges Ecclesiasticæ omnia opposita intendunt, ad quæ maxime juvant, ac necessarii sunt actus interni. *Ad* 3. Quamvis potestas humana ferens legem, quæ concernit conscientiam, tendat ad actus internos, adhuc exercetur humano modo, non sistendo quidem in fine humano, seu naturali, sed juvando, et quasi elevando hominem supra se, eo quod illum dirigat ad bona æterna, et supernaturalia, in quo nihil est convenientiæ.

656 *Q.* 102. *Quid advertendum sit circa verba legum?* R. seqq.

§ 1. Communis est sententia, quod hæc verba, *præcipio*, *impero*, *jubeo*, *prohibeo*, *interdico*, si materia sit gravis, importent obligationem gravem: illa autem, *volumus*, *ordinamus*, *sancimus*, *statuimus*, per se eam non importent, cum sint indifferentia ad legem, consilium, exhortationem, regulam: *Mando* idem est quod præcipio, uti recte Ills. *t.* 1. *d* 2. *num.* 2. contra Azor.

§ 2. Verba præceptiva non semper indicant 657
præceptum perfectum obligans sub mortali, uti recte Less. *in auct. v. Religiosus, cas.* 4. *n.* 8. Sa, et alii apud Castr. *d.* 1. *p.* 9. *nu.* 4. Attamen verbum, *debet*, *debent*, communius importat præceptum, quandoque tamen etiam tantum decentiam, aut melius esse: sed verbum, *oportet*, non importat imperium, sed honestatem, et convenientiam, uti volunt Suar. Sanch. et allii, sed notat Du-Bois *in motivo juris art.* 5. et adductis exemplis demonstrat voces illas *tenetur*, *oportet*, *debet*, aliquando importare debitum stricti juris, aliquando solius decentiæ, et honestatis: putat tamen Sa *v. lex*, si in lege Ecclesiastica dicatur, *teneantur*, vel *præcipimus*, significari obligationem gravem.

§ 3. Si in imperativo dicatur, *fac*, *abstine*, 658
cavete; item *caveant*, *abstineant omnes*. *nemo audeat*, Cajet. et alii dicunt non ideo importari obligationem. Nav. Sa, Sayr. dicunt importari levem: rectius dicit Sanch. standum esse regionis, in qua lex fertur, loquendi consuetudini: notatque etiam Card. *in* 1. *crisi d.* 23. *n.* 46. quod lex scripta, quæ non importat verba certo præceptiva, sit interpretanda juxta consuetudinem, an videlicet solita sit observari tanquam obligatoria, tum enim certissimum est obligare: quod si de consuetudine non constet, putat Sanch. attendendum esse ad materiam, quæ si fuerit gravis, censet obligationem fore gravem, sed videtur tenendum, quod dicemus num. 660.

§ 4. In decretis Pontificum, vel Conciliorum, 659
ubi materia est gravis, communiter importatur obligatio gravis, sic enim Trid. *sess.* 13. *c.* 7. per verbum illud, *Confiteatur*, graviter præcipit Sacerdoti sibi conscio de mortali, ut si in defectu Confessarii etiam post elicitam contritionem celebraverit absque Confessione, statim postea confiteatur.

§. 5. In dubio, an verba præceptum conti- 660
neant, vel consilium tantum, aut exhortationem reputanda sunt continere tantum consilium, aut exhortationem; similiter si verba legis spectatis omnibus circumstantiis intelligi possint de obligatione levi, non debent extendi ad gravem, uti diximus n. 596. Advertendum est etiam, quod Auctores aliquando dicant aliquid asse grave peccatum, nec tamen ideo intelligant esse mortale, uti Lessius, *in auct. v. Societ. Jesu cas.* 1. *n.* 8. Denique si verba significent obligationem

gravem, et dubitetur, an Superior voluerit graviter, an leviter obligare, standum est pro obligatione gravi, pro qua lex possidet per expressam suam significationem, uti recte Sanch. *in Decal. l.* 1. *c.* 4. aliique cum Dian. *par.* 5. *tr.* 5. *res.* 47.

§. 6. Notant Abbas aliique cum Gob. *in Quint. t.* 4. *num.* 682. extensionem legis ultra omnem verborum significationem fieri non debere ob identitatem rationis, nisi ea ratio exprimatur in lege; et quamvis extensio admittenda sit in lege favorabili, non tamen in correctiva, vel pœnali, ut post *Gloss. Romanam*, et alios habent *Everhardus*, loquens etiam de casu, quo ratio major est pro omisso, quam pro expresso : notat tamen Ills. *t.* 4. *d.* 2. *n.* 362. legem etiam correctivam extendendam esse ad casum, in quo eadem, vel similis ratio intervenit, si ex communi DD. sensu, et praxi colligatur casum lege comprehensum potius per modum exempli assignatum fuisse, et finem legis universaliter a legislatore fuisse intentum. Circa verba privilegiorum, vide n. 839.

§. 7. Quando verba legis generalis posterioris explicari possunt in aliquo sensu, qui non contradicat legi speciali priori, sic explicari debent, uti multis exemplis probat Sanch. *in Decal. l.* 2. *c.* 27. *et de Matrim. l.* 2. *d.* 24. *nu.*6, quamvis posterior lex etiam haberet clausulam revocatoriam ordinationum contrariarum, videri possunt Azor. *l.* 5. *c.* 27. *et* 28. Tol. *de* 7. *peccat. mort. c.* 20. Card. *in lib.* 1. *crisi d.* 24.

Q. 103. *Unde universim colligi possit gravitas, et levitas materiæ, et obligationis respectu legum?* R.

§. I. Aliqui apud Ovieg. *de peccat. contr.* 3. *n.* 141. putant, hoc esse desumendum ex respectu partis ad totum, dicuntque materiam illam esse gravem, quæ est tertia pars illius totius, quod a lege imperatur, vel prohibetur, quod autem est minus, esse levem. Hæc regula tenet in aliquibus, sed fallit in plurimis, sic tertium Nocturnum non est tertia pars Matutini Dominicalis, labor servilis per septem horas die festo non est tertia pars diei naturalis, et tamen utrumque est materia gravis respectu præceptorum Horas orandi, et non laborandi serviliter die festo: e contra duo Plsalmi sunt plus, quam tertia pars Sextæ, vel Nonæ, et tamen sunt materia levis.

§. 2. Caramuel dicit, octavam partem totius esse materiam gravem, et quod est minus, esse materiam levem, quia, inquit, omne totum, tam Physicum, quam morale secundum intensionem censetur constare octo partibus, hinc quando dicimus aliquid summum, dicimus ut octo, v. g. ignis est calidus ut octo, homo probus ut octo, ergo quod est pars octava tatius, est aliquid notabile in toto, et quod non est pars octava, non aliquid notabile, quia non est simpliciter pars, sed pars partis, pars autem partis est aliquid leve respectu totius: Ex ista regula infer 1. Qui omitteret Sextam in Horis, non peccaturum graviter, quia multi docent omnes Horas esse unum officium, cujus pars octava non est Sexta. 2. Qui uno voto vovisset millies legere Psalmos Pœnitentiales successivis diebus, peccaturum tantum leviter, si tribus mensibus omitteret, quia 90. dies non sunt octava pars mille dierum. 3. Qui uno voto vovisset abstinentiam a carnibus tota vita peccaturum tantum leviter, si comederet per nonam partem vitæ. 4. Qui minus furatur a Titio, quam sit octava pars redituum, quos omni die habet Titius, peccare tantum venialiter, hinc si Titius omni die e bonis, et proventibus habet 100 ducatos, peccaturum tantum leviter, qui hodie illi furaretur decem, quia non tolleret octavam partem etc. Hanc regulam, et quæ ex ea infert Caram. optime confutat Card *in* 1. *crisi diss.* 51. nobis sufficiat retulisse, nam per se satis patet falsitas, quam pluribus ostendemus suis locis: hic ista pauca oppono, ergo qui tenetur ad septem Psalmos pœnitentiales, si omittat unicum, peccat mortaliter, quia omittit plus, quam octavam partem; e contra qui legit 10 folia libri hæretici, absque periculo perversionis, si liber constet 100 foliis, peccat tantum venialiter: uti, et ille, qui Titio debet 100 ducatos, si subducat 10. Similia certo falsa deduci possunt in plurimis aliis materiis.

§. 3 Ut sciatur, an materia sit gravis, vel 665
levis, debet spectari etiam absolute, et non præcise ex respectu ad totum, sed considerari, an in se etiam spectatis omnibus circumstantiis sit, vel non sit aliquid notabile, ita communiter Auctores cum Ovied. nu. 143. et Card. supra, patetque ex dictis, quæ *Conf.* quia licet communis sententia habeat, quod ad peccandum graviter in materia Missæ die festo, requiratur omissio tertiæ partis circiter, tamen etiam in hoc attendi debet ad partes secundum se, quo enim partes sunt nobiliores, eo minus debet omitti: hinc qui tempore utriusque Consecrationis abesset a

Missa, non audisset Missam, ut recte docent AA. plurimi cum Pasq. *de Sacrific. q.* 1276. et Herincx *de pecc. d.* 7, *n.* 48. quamvis spectato tempore nequidem sit pars vigesima.

Objici posset; si supponamus materiam gravem respectu promissionis acceptatæ esse ducatum, si quis non det unicum ducatum, quem promisit, peccat mortaliter; si promiserit 300. et unum subtrahat, non peccat mortaliter, uti nec tum, si promiserit mille, et subtrahat duos, et sic quo majora sunt tota, tanto majorem potest partem subtrahere absque mortali: ergo materia gravis non spectatur absolute, sed respective a parte ad totum. Resp neg. conseq. nam admitto considerandas esse circumstantias personarum, ac rerum, sic enim dicam de furto, facilius peccari mortaliter furando a paupere, quam a divite: sed tantum dico suppositis circumstantiis, quæ sæpe involvunt proportionem unius partis ad alteram, vel etiam ad totum, materiam considerandam esse etiam secundum se, et dicendam esse gravem, si secundum se sit, levem, si secundum se non sit aliquid notabile, sive sit pars media, sive tertia, sive vigesima totius.

666 §. 4. Aliquid esse, vel non esse notabile, et consequenter esse materiam gravem, vel levem, colligimus ex uno horum, 1. Ex repugnantia, quam habet cum natura rationali, quæ repugnantia, an sit gravis an levis, communi prudentum judicio est determinandum. 2. Ex repugnantia gravi, vel levi cum charitate in Deum, proximum, vel seipsum. 3, Ex Scriptura, quæ materiam gravem sæpe denotat, addendo illi comminationem mortis, vel damnationis æternæ: item, væ illi, qui facit. 4. Ex verbis legis, quæ sæpe exprimunt obligationem gravem, vel hanc insinuant per gravem pœnam adjectam, de quo tamen videnda sunt quæ n. 611 et 660, diximus. 5. Ex auctoritate Ecclesiæ, vel SS. PP. qui dicunt esse, vel non esse obligationem gravem, nam spectat ad providentiam Dei, ut in talibus ad salutem pertinentibus, non permittat errare Ecclesiam; et communes ejus DD. 6. Ex communi sensu Theologorum, cui se opponere est temerarium, nisi major auctoritas, vel ratio evidens cogat. 7. Ex sensu communi hominum timoratorum, etiam simplicium. Herincx n. 46. præcipue quando agitur de jure naturæ, quod hi cordibus suis inscriptum habet, et spiritu Dei aguntur, ut secundum illud judicent, et agant. 8. Ex fine legis, vel legislatoris; si enim hic sit magni momenti, et materia aliqua multum conducat ad illum finem, erit materia gravis; si parum conducat, aut ipse finis legis sit parvi momenti, erit materia levis, et hanc velut primam regulam ponunt Vasq. et Sanch. *in Decal. l.* 1. *c.* 4. ideoque illam pluribus declarat Castrop. *d.* 2. *p.* 7. *n.* 4.

§. 5. Materia absolute levis non substat gravi obligationi. *Ratio* est, quia si ex materia levi non possemus prudenter, et certo colligere esse obligationem levem, ubique possemus dubitare de mortali, v. g. non possemus scire, quod furtum nummi esset veniale, nam omne furtum prohibetur iisdem verbis, et eodem præcepto Decalogi; *Non furtum facies;* et idem est de aliis materiis, ergo certum esse debet, qnod materia absolute levis non substet obligationi gravi. Ex quo recte concludit Diana *p.* 5. *tr.* 5. *R.* 50. contra Fagund. rem levem non posse voveri sub mortali, et *R.* 51. contro Jo. Sanchez, rem levem non posse pro pœnitentia imponi sub mortali, consequenter *R.* 48, dicit, si quid absolute leve videatur ab homine imponi sub mortali, esse quidem obligationem, sed tantum sub veniali. *Dixi* 1. absolute levis, nam materia de se levis potest ob circumstantias fieri gravis, uti esus pomi in Adamo ob circumstantiam finis, quia Deus volebat per observationem illius præcepti, tanquam per exhibitionem primi homagii recognosci velut supremus Dominus, et simul moveri ad totam posteritatem in gratia conservanda. *Dixi* 2. non substat, nam Jo: Pontius *de peccat d.* 22. *n.* 63. putat, Deum absolute posse singulas materias leves graviter prohibere; sed negat Castrop *p.* 8. *n.* 2. dicens certum esse oppositum, ideoque innumeros AA. docere materiam absolute levem non esse capacem gravis obligationis: quidquid sit de hoc, saltem videtur verum, quod non possit Deus omnes materias leves graviter prohibere, vel præcipere, quia de natura legis est esse bonum communitatis, tales autem leges forent in perniciem, et spectata conditione fragilitatis humanæ forent irrationabiles, et intolerabiles, ut ait Maurus *de peccat. q.* 31, *n.* 12. exponerent enim continuis, et certis periculis æternæ damnationis.

§. 6. Probabilius est materiam de se gravem, v. g. jejunium, posse substare levi obligationi, sive obligatio sit ex præcepto, sive ex voto, ita tenent plurimi cum Castrop. *n.* 4. contra Arriag. Bellarm. Becan. Vasq. Regin,

Rhodes, et alios, quibus favet Volpilier hic *c.* 1. *art.* 4. dicens, hanc sententiam, licet non teneatur a multis, tamen esse auctoritate, et bonis fundamentis munitam. *Ratio* nostra est, quia talis materia est capax nullius actu obligationis, uti supponitur, ergo etiam solum levis; *Nec obstat*, quod materia gravis non possit substare legi naturali leviter tantum obiganti; *nam* obligatio legis naturalis necessario sequitur ad exigentiam materiæ subjectæ, quæ intrinsece est talis, ut de se semper, vel graviter, vel leviter repugnet naturæ rationali, et consequenter legi æternæ, hoc non est in aliis materiis indifferentibus, quarum obligatio contingenter pendet a libera voluntate legislatoris, qui non attenta materiæ secundum se gravitate potest imponere obligationem, vel nullam, vel levem; materia enim est capax obligationis gravis, levis, vel nullius actu. Plures objectiones videri possunt solutæ apud Castrop. *n.* 5. Quod si certo non constet ex verbis, vel circumstantiis, quod Superior in materia gravi intenderit obligationem tantum levem, censendum est intendisse gravem, secundum exigentiam materiæ gravis, cui communiter respondet intentio Superioris.

9 §. 7. Ex positis fundamentis resolvi debent plurimæ quæstiones in particularibus materiis, de quibus suis locis: hic addam illationes aliquas, pro quibus alibi non esset commodus locus.

1. Si legislator ob frequentes pugnas prohibuerit noctu gestari arma, si quis per horam gestans obambulet, est materia gravis: ideoque peccat graviter, quia tamdiu obambulanti facile occurret occasio rixæ, ergo facit graviter contra finem legis: si autem gestet brevissimo tempore, ubi non est occasio rixæ, peccat tantum venialiter ob parvitatem materiæ. Ita Bonsc. et Castrop. *p.* 7. *n.* 4.

2. Si legislator prohibuerit efferre fruges, vel arma ex patria, si quis semel efferat, secundum Gran. et alios cum Diana *R.* 49. est materia levis, et excusatur a mortali, quod probabile est, quia finis legislatoris erit cavere damnum Reip. ergo cum semel efferre non causet grave damnum, non erit notabile contra finem legis: esset tamen notabile, inquit Castrop. n. 5. si efferrentur fruges v. g. pro 100 aureis, aut arma pro instruendis 10 militibus; e contra alii cum Sanch. n. 8. æque probabiliter dicunt etiam semel efferre esse materiam gravem, et mortale, quia licet semel efferre secundum se non sit damnum grave, est tamen res gravis, et merito graviter prohibita, quia si singulis liceret citra mortale semper efferre, cum veniale ordinarie parum curetur a cupidis lucri, facile fieret, ut singuli saltem semel efferrent, per quod causaretur notabile damnum Reip. ergo mens legislatoris est etiam unicam vicem prohibere sub mortali, utpote rem gravem, propter circumstantiam per se loquendo pluralitatis alioqui futuræ.

3. Probabilius est, si Religiosus tantum ad horam temere dimittat suum habitum, esse 671
materiam levem, uti tenent Sanchez, et alii cum Diana *R.* 61. contra Suar. Castrop. *tr.* 16. *d.* 4. *p.* 6. *n.* 11. et alios, qui dicunt esse materiam gravem. *Ratio* nostra est, quia finis legis est, ne sic occultando statum libere vagetur; intra horam autem non vagabitur longe, ergo præcise dimittere per horam non est materia gravis, adeoque peccat tantum leviter.

4. Si sit mortale, aliquem sacro Ordine initiatum non gestare clericalem habitum, 672
et tonsuram (de quo dicitur *lib.* 4. *n.* 1372.) nihilominus ob commoditatem non gestare habitum ad modicum tempus, nempe ad quatuor, aut sex dies, erit tantum levis materia, dummodo habitus, qui assumitur, sit honestus, uti tenent Panorm. Ang. Tabien. Silv. Sot. Bann. Fill. et alii; similiter si negligat tonsuram ad sex, vel septem dies, erit materia levis, inquit Quarti *in Rubr. Missæ p.* 3. *tit.* 6. *sect.* 1. imo putat Gob *in Exp. tr.* 8. *n.* 769. parochum non peccaturum mortaliter, qui per sex, vel octo septimanas negligeret coronam: de habitu tamen sentit rigidius.

5. Si Monialis egrediatur e clausura, aut alius ingrediatur clausuram Monialium ad 673
duos pedes, et statim redeat, est materia levis, uti recte Nald. Graffl. et Diana *R.* 21. contra Sanchez, et alios, qui dicunt esse materiam gravem, et mortale, nisi maneret in ostio, aut pars una corporis maneret intro, vel extra. *Ratio* nostra est, quia finis præcipuus legis est cavere pericula Monialium, et occultare velut mortuas mundo, contra quem finem hic non agitur notabiliter. Vide Delb. *de Immun. Eccles. c.* 19. *dub.* 53. qui tenet cum Sanch. Videri potest Diana citata *p.* 5. *tr.* 5. ubi per 69. Resolutiones, percurrendo plerasque materias, examinat, quandonam materia de se gravis fiat levis, et con sequenter mortale fiat veniale ex parvitate materiæ.

CAPUT I.

De subjecto, cui datur Præceptum.

674 ### DUBIUM I.

Quæ personæ præceptis obligentur.

,, Resp. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum transgressione peccent: Quod addo, propter ebrios, et ad tempus amentes, qui etsi vere iis obligentur eorum tamen violatione non peccant defectu advertentiæ, rationis, et consensus. Pars prior est communis et certa, Fill. *tr.* 21. *c.* 11. *q.* 10. Bon. *p.* 6. *etc.* Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *cap.* 10. Posterior est eorumdem. Cujus ratio est; tum quia præceptum, cum sit directivum, supponit usum rationis; tum, quia obedientia tantum est eorum, qui ratione, et voluntate utuntur. Neque alias transgressio ad culpam imputari posset. *Unde resolves hos Casus.*

,, I. Legislator non tenetur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam, et pœnam, sive directe, indirecte tamen, et quoad vim directivam, et ex æquitate quadam, tenetur se tanquam caput membris conformare. Ita S. Th. 1. 2. *q.* 96. *art.* 5. ad 3. Silv. Suar. Bonac. Laym. *c.* 9. contra Azor. tenetur etiam id contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vide Fill. *loc. cit.*

,, II. Infides non baptizati, etiam catechumeni non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, et alii, qui per Baptismum Ecclesiæ semel sunt subjecti.

,, III. Etsi pueri ratione utentes, legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens, v. gr. Confessionis annuæ, secundum Nav. Henriq. et Azor. item abstinentiæ a carnibus, auditionis Sacri, secundum Sanch. et obligentur quoad culpam, non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno 14, puellæ 12 absoluto, Sot. Vasq. *de pœnit. q.* 90. *art.* 2. Sa *V. Censura.*

,, IV. Infantibus non baptizatis, et perpetuo amentibus licite dantur carnes diebus veneris, et imponuntur opera servilia festis, non tamen ebriis, cum legi maneant subjecti, uti nec licite irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum etc. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera uteretur quasi instrumento. V. Laym. *c.* 10. Bonac. *par.* 6. et Sanch. 1. *moral. c.* 12.

,, V. Clerici, cum jure divino sint exempti de potestate civili, ut docet Bellar. *lib.* 1. *de Cleric. cap.* 28. non tenentur legibus civilibus directe, et quoad vim coactivam: Unde nec a Principe sæculari puniri possunt: Cum tamen sint membra Reip. et alioqui communis æquitas servari non posset, tenentur indirecte, et quoad vim directivam legibus communibus, quæ ad bonum commune spectant, et eorum statui non repugnant, quales v. g. sunt leges prohibentes, sive irritantes contractum (nisi hæ, sint pœnales, tunc enim quia vim coactivam obtinent, eos non ligant) ideoque peccant contra justitiam, et ad restitutionem tenentur, si frumenta v. g. vel alia vendant ultra pretium a Principe statutum. Ita Molina. Suar. Sal. Tann. V. Laym. *cap.* 13. quia jus naturæ exigit, ut vendant pretio justo; tale autem censetur, quod decernitur lege.

ADDENDA.

Quæst. 104. *An legislator, uti alii, graviter* 675 *peccet, si non observet suas leges?* Resp. Affirmat Reinffestuel *hic dist.* 3. *qu.* 2. si lex legistatorem æque, ac subditos deceat: Consentit Card. Sfondratus *in Reg. Sacerd. l.* 1. §. 2. addens tamen posse etiam secum dispensare. Ratio autem, cur teneatur, est, tum quia scandalizarentur alii, si ipsemet transgrederetur; tum quia caderet in ipsum illud Christi *Matth.* 23. *verf.* 4. *Alligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere;* Hine *cap.* 2. *dist.* 9. dicitur, *Justum est, Principem legibus obtemperare suis, et Cap. Cum omnes, de Const.* refertur illud Catonis: *Patere legem, quam tu ipse tuleris;* et notabile est illud Imperatorum leges ferentium. *L. Digna, vox,* 4. Cod. de legibus, et constit. Principum, *Digna vox est Majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri; adeo de auctoritate Juris nostra pendet auctoritas: et revera majus imperio est submittere legibus Principatum, et oraculo præsentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus.* Similia effata videri possunt apud Delbene *de Imm. de Eccl. c.* 15. *dub.* 2. E contra Bonac. Less. Delbene, et alii cum Castrop. *d.* 1. *p.* 24. §. 1. et Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 17. probabilius negant, et asserunt, per se loquendo, peccare tantum venialiter, nam non peccat contra suam legem, cum lex dirigatur ad solos subditos, sed tantum contra legem naturalem, quæ dictat eum debere se conformare communitati; ut sic melius obtineatur finis legum, et communis observantia: *Turpis enim omnis pars est, suo universo non*

congruens, *Cap. Quæ contra*, 2. *dist*. 8. Jam vero videtur esse levis tantum deordinatio, si legislator quandoque non ita se conformet communitati. *Dixi*, per se loquendo, aliud enim esset dicendum, si per accidens inde sequeretur perturbatio, scandalum, aut aliud grave inconveniens in communitate, et hoc solum videtur velle Reinffest. Quid sit lex directiva, et quotuplex coactiva, diximus n. 651. An autem, et quomodo supremus aliquis Senatus, vel Capitulum generale obligetur legibus suis, vel Antecessorum, videri potest Lugo *in Resp. Moral. l*. 6. *d*. 20.

676 *Q*. 105. *An pueri ante septennium completum teneantur legibus Ecclesiæ?* R. Busembaum, et alii *nu*. 674. relati dicunt obligari legibus iis, quarum materia eorum ætati est conveniens; hinc Bosco *de pœnit. d*. 7. *n*. 42, docet, tales pueros obligari ad Confessionem annuam, cum enim sint capaces præcepti non requirentis certos annos, si plenum usum rationis habeant, lex possidet contra eos, et hæc sententia saltem suadenda est in praxi, cui etiam videtur assentiri Castropal. *tr*. 23. *p*. 20. E contra Diana *p*. 10. *tr*. 12. *R*. 37. Jo: Sanch. Burg. *cent*. 2. *cas*. 24, ipsemet Castrop. *tr*. 3. *d*. 1. *p*. 24. §. 2. Ills. *n*. 18. dicunt non teneri, quamvis plenum rationis habeant, quia leges Ecclesiasticæ in obligando procedunt humano modo, ideoque neminem obligant, nisi habentem usum rationis, quem non præsumunt, nisi post completum septennium, leges enim positivæ attendunt ad ea, quæ communiter contingunt, *L. nam ad ea, ff. de legibus*, atqui communiter non contingit usus rationis ante septennium completum; ergo. Utraque sententia est satis probabilis. Vide dicenda *l*. 3. *p*. 2. *nu*. 615 *et p*. 2. *n*. 1267. Item vide Delbene *de Imm. Eccles. c*. 13. *d*. 1. *at seqq*.

677 *Q*. 106. *An pueri ante pubertatem etiam censuras incurrant?* R. Incurrunt aliquas, non omnes, ut dicetur *lib*. 7. *c*. 1. *ad dub*. 3.

678 *Q*. 107. *Quomodo peccent Clerici non observantes legem civilem?* Resp. Clericos directe, et per se obligari potestate directiva legis civilis, docet cum aliis, quos citat, Castrop. *tr*. 3. *d*. 1. *p*. 24. §. 6. *n*. 6. hinc consentit cum eis etiam Diana *p*. 6. *tr*. 8. *R*. 4. *in fine*, Clericos peccare mortaliter, si eis non pareant, quia sunt cives, et pars præcipua civilis Reip. ad quam totam diriguntur leges: et hanc sententiam dicit esse valde probabilem Burgh. *cent*. 2. *cas*. 53. E contra Suar. Vasq. Azor. Fill. Conac. Tann. Laym. Barb. Busem. supra cum eodem Burgh. et Delbene *de Imm. Eccles. cap*. 8. *d*. 2, etiam probabiliter dicunt non obligari directe, cum sæcularis in Clericos non habeat juridictionem, uti ostenditur *l*. 4. *n*. 1381. *et* 1410. Itaque tenebuntur tantum indirecte, ex vi legis naturalis dictantis partem unam communitatis debere se conformare ceteris, in illis, quæ bonum commune concernunt, ad quam conformitatem statuendam Ecclesia leges civiles non improbat, uti pluribus deducit Delbene *cap*. 9. *d*. 2, Hinc refert Burgh. cum Salas, Caspensi; Bonac. *d*. 1, *q*. 1. *p*. 6. *n*. 53. Delbene *num*. 12. et aliis, Clericos probabiliter peccare tantum venialiter, si agant contra ejusmodi legem civilem, quia defformitas illa partis a toto non videtur gravis, per se loquendo, secluso scandalo, et gravi damno Reip. Quod si ejusmodi transgressioni imposita sit pœna, v. g. si fruges efferantur a patria, ut eripiantur a fisco, communis sententia est huic pœnæ non subjacere Clericum, neque res ipsius, quæ gaudent privilegio personæ, cnm Clerici non teneantur ulla vi coactiva legum civilium, uti recte Delbene supra. *Ad Argum*. oppositum, Resp. esse quidem cives, sed exemptos a potestate civili, Vide Ills. *tom*. 1. *d*. 2. *a n*. 27. ubi etiam non improbabiliter, docet legem civilem per potestatem Ecclesiasticam approbari, et imponi Clericis, ideoque posse graviter obligare.

Q. 108. *An peccant Superiores Laici, imponentes varias leges circa Clericos?* R. Non pec- 679
cant, si leges sint justæ, et ab Ecclesia comprobentur, quod necessarium esse, decernitur *Cap. Ecclesia S. Mariæ*, *D. Const*. etiamsi ferantur in favorem Ecclesiæ, uti notat *Card*. 1. *crisi d*. 61. *n*. 183. Probat autem ex jure Less. *in auct. V. Bona Ecclesiæ*, *cas*. 3. quod statutum, quo Ecclesiæ, et pia loca redduntur inhabilia ad acquirendas possessiones, et immobilia bona, sit contra libertatem Ecclesiasticam, eosque, qui condunt talia statuta, vel ea exequuntur, esse excommunicatos: Pirrh. *l*. 1. *t*. 2. *a*. *n*. 90. et Dian. *p*. 6. *tr*. 3. R. 6. fuse probant ejusmodi statuta non tantum esse licita, sed etiam prorsus irrita. Addit Lessius *eas*. 4. et fuse probat constitutionem illam esse graviter illicitam, qua statuitur, ut illis, qui volunt ingredi Religionem, vel jam ingressi sunt, non liceat bona sua, vel portionem obventuram dare pauperibus, vel conferre in Religionem, putatque, auctores talis constitutionis non evadere excommunicationem ipso facto incurrendam, et latam ab Ho-

norio III. *Cap. Noverit de sent. excom.* quæ confirmata est a *Trid. sess.* 25. *cap.* 20. *Ibid. cas.* 5. docent Less. sæculari auctoritate statui non posse, 1. Ne religiones certum numerum personarum non excedant. 2. Ne excedant certam quantitatem reddituum. 3. Ne ingredientes, vel alii laici conferant plura bona mobilia religiosis, quam ad constitutam taxam necessaria sunt : atque hæc omnia probat fuse, explicatis omnibus testibus Juris, qui dictis videntur esse contrarii. Vide Delbene *de Imm. Eccles. toto c.* 8. et Arsdek. *p.* 3. *tom.* 1 *de opp. prob. q.* 25. *in fine.* Item dicenda *lib.* 4. *a n.* 1282. et 1389. Quid autem liceat judicibus sæcularibus contra Ecclesiasticos dicetur *ibid. an.* 1394.

680 *Q.* 109. *An lex possit favere alicui non subdito, vel ei, qui eam non recipit.* v. g. si lex civilis statuat, ut bona fide possidens aliquid per duos annos, præscribat titulum, an Ecclesiasticus non subjectus legi civili possit gaudere illo privilegio, et præscribere contra laicum ? similiter si *Tridentin.* alicubi non sit receptum, an nihilominus possint incolæ talis loci gaudere privilegiis, seu favoribus *Tridentini* ? R.

§. 1. Primum negat Caram. quia legibus non debent judicari qui non sunt eis subjecti : e contra affirmat Card. *in* 1. *crisi d.* 62. *c.* 14. nam v. g. Rex Hispaniæ potest condere legem, ut non liceat merces efferre, nisi in Galliam, hæc lex favet Gallis ipsi non subjectis ; ergo. Itaque quamvis lex non possit favere non subdito, directe afferendo illi aliquam obligationem, vel etiam tollendo obligationem per aliquam dispensationem, eo quod obligatio non possit imponi nisi subdito, et sublatio obligationis, quæ per dispensationem fit, non fiat nisi respectu subditi, potest tamen lex simpliciter favere etiam non subdito legi; sic enim potest ferri lex in Hispania, ut nemini præterquam Gallo liceat in regnum venire, quæ lex favebit solis Gallis, et gravabit reliquos. Id maxime valet de Ecclesiasticis alicujus communitatis legibus subjectæ, nam sunt pars istius communitatis, et tenentur saltem vi directiva legum in ea vigentium, ergo similiter, et magis gaudere debent favoribus.

681 §. 2. Putat Zypæus Episcopos gaudere posse legibus favorabilibus *Tridentini* quoad absolutiones, et dispensationes in casibus Papalibus, etiam in iis locis, in quibus *Tridentinum* non est receptum ; idque Duvallius dicit practicari ab Episcopis Galliæ ; e contra Sanch. et Barbosa negant id posse fieri, citantes pro se Declarationem Congregationis, et *Ratio* potest esse, quia mens Ecclesiæ est, ut qui habet favores, portet æqualiter onera, cum favores sæpe indulgeantur, ut leviora sunt onera.

An fideles teneantur legibus Ecclesiæ, dicetur *lib.* 2. *a n.* 77. quam autem potestatem habeant Episcopi respectu Regularium exemptorum, videri potest apud Delbene *de Immut. Eccles. cap.* 14.

DUBIUM II. 682

An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt.

,, Suppono I. Præceptum aliud esse Locale, quod scilicet certo tantum loco, urbe v. g. vel Parochia obligat : aliud Universale, seu juris communis, quod totam fere Ecclesiam obligat.

,, Suppono II. Peregrinos proprie dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, sed tantum morandi aliquot dies, vel ad summum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores : non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad servandum.

,, R. Non obligari. Ita Navar. Sanch. Less. *lib.* 4. *c.* 3. *d.* 8. Ratio, quia præcepta localia per se, et directe respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeo non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur : v. g. Festum illud tali loco celebretur : ideoque hic hic valet illud : *Si fueris Romæ* etc. Addit Laym. *cap.* 11. præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium in loco exempto, quod is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolves hos Casus.*

,, I. Si Episcopus sub pœna excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto a jurisdictione Episcopi. Bon. *par.* 6. Laym. *c.* 11. *n.* 5.

,, II. Si quis die jejunii, aut festo sit in loco alio, non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est jejunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere servilia. Layman. Bonac.

,, III. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, si in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare potes, v. g. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus cum id ibi liceat. Item in Belgio, sabbatis intra Nativitatem, et Purificationem vesci carnibus : item in loco, ubi *Tridentinum* non est receptum, valide (etsi non licite) inire Ma-

trimonium clandestinum, Suar. Sanch. *l.* 1. *c.* 12. Less. etc.

„ IV. Potest quis descendens mane ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium : nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium ista die, cum illud jam violaverit, ideoque servare non possit, tenebitur tamen domi ad abstinentiam a carnibus, cum illa adhuc possit ibi servari, eo quod sit dividua. Vide Sanch. *l. c.* Less. *c.* 17. *d.* 8.

„ V. Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciatque se certo perventurum vesperi ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus ; unde abit (cum ista abstinentia sit dividua) potest tamen ibi mane jentare, et meridie prandere ut contra quosdam docent Less. et Sanchez, supra.

„ Probabile etiam est, et in conscientia securum, quod docet Sanch. *l.* 3. *de Matrim. d.* 18. *et* 1. *moral. cap.* 12. contra Nav. Suar. peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt ; v. g. non teneri eum mane audire Sacrum die festo qui ante prandium venturus sit alio, ubi non sit festum quia si mansisset suo loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus : Quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. *Nec obstat*, quod prævidens impedimentum teneatur prævenire, quia id tunc tantum verum est quando manente vi præcepti quis est impediendus : hic autem ab obligatione præcepti absolvitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest, nisi quid obstet. Sanch. supra.

83 ADDENDA.

Quæst. 110. *An teneatur servare legem, qui ideo tantum cogitat exire a suo territorio, ut se a lege eximat* ? R. Per se loquendo, non teneri, docet Sanch. Suar. Bon. Delb. *cap.* 12. *dub.* 1. *s.* 1. et alii septemdecim cum Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 23. et Pasqual. *de Sacrif. q.* 1297. Item alii plures apud *vindicem Tabernæ ad prob.* 2. contra Salas, Sayr. Ledes. et alios quinque : rationem dant, quia licet tum agat quasi in fraudem legis, tamen fraus ei non patrocinatur (quod tantum improbant. *Cap. Sedes. et cap. Et tenore, de Rescriptis*) sed conditio loci, ad quem jus habet accedendi, lex enim non obligat, ut quis non exeat a suo territorio, sed tantum obligat, ut existens in territorio eam observet sicuti non obligat, ut non petam dispensationem sed ut observem, quandiu dispositionem non habeo, *Et nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur. Reg.* 55. *ff. de Reg. Juris.* Intelligunt tamen, per se loquendo, nam si quis e suo territorio, ubi *Trident.* est receptum, ad aliud, ubi receptum non est eo animo iret, ut hic contraheret Matrimonium clandestinum tumque eo contracto in patriam rediret, Matrimonium tale esset invalidum uti dicetur *lib.* 6. *tr.* 6. *c.* 3. *ad d.* 2. Vide dicenda *l.* 3. *par.* 2. *n.* 1336.

Q. 111. *An peregrinus, antequam exeat a suo territorio, teneatur audire Missam in festo speciali sui territorii* ? R. Affirmant 18 Auctores apud Pasqual. *de Sacrif. q.* 1296. E contra Busemb. et alii 11. apud eumdem Pasq. absolute negant. Alii sic distinguunt : Si antequam exeat, nullum fiat Sacrum in proprio territorio, non tenetur expectare, sed potest exire, et non audire Sacrum. 2. Si antequam exeat, fiat Sacrum tantum unum, tenebitur hoc audire, quia eo die in isto loco obligatur ad Sacrum, ergo cum præter hoc nullum aliud futurum sit, ad hoc obligatur. 3. Si antequam exeat, fiat Sacrum, et postea etiam aliud fiat, postquam exiverit, non tenebitur audire, quia si mansisset, potuisset illud ultimum Sacrum expectare, ergo cum ante tempus illius sit deobligandus, eo quod futurus sit in alio territorio, in quo non est obligatio ; etiam non tenebitur prævenire, sicuti si sim hora 8 in meo territorio, et prævideam me hora 11 per dispensationem deobligandum, non teneor prævenire, ita Sanch. Less. Sal. Castrop. Bonac. Henriq. Præp. Amic. Reinffest. Delbene, Moya *to.* 6. *d.* 5. *q.* 1. *num.* 19. Ills. *n.* 61. aliique multi. Cob. *to.* 5. *num.* 61. putat utrumque probabile. Videri possunt vind. Gob. *p.* 2. *prop.* 6. 684

DUBIUM III. 685

An Peregrini, et vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur.

„ Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ita Layman, Sanch. Azor, Koning. Less Regin. Fill. contra Navar. Suar. Sa, etc. (et quoad Vagos etiam contra Bonac. et Sanch.) Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non sint subditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoque extra eorum jurisdictionem : *Nec obstat* 1. eos nullis particularium locorum statutis, sed solo jure communi teneri quia id

non est absurdum. *Nec obstat* 2. quod Vagi ob delicta communia, puniri possint, hoc enim consuetudo recipit, ne scelera maneant impunita.

,, Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, mxaime quarum violatio cederet in damnum, et injuriam, illius loci, in quo morantur : ut etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Unde resolves hos Casus.*

,, I. Tales non tenentur audire Missam, et possunt opera servilia excedere die isthic festo; non tenentur jejunare, nec abstinere a carnibus, quando isthic est jejunium, et domi suæ non est. Intellige utrumque secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. Laym. *lib.* 1. *tr.* 4. *cap.* 12. *num.* 4.

,, II. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre etc. si talia ibi prohibita sint. Panorm. Regin. Sanch. *n.* 36.

,, Dixi 2. *Præceptis specialibus ;* quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, et alio venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, et obligat omnes sine ordine ad locum. Layman, *n.* 2. *Unde resolvitur hic Casus.*

,, Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur illic sabbatis inter Nativitatem Christi et Purificationem abstinere a carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes non est personale, sed locale; ideoque expirat extra locum. Laym. *num.* 3. [a].

[a] *Vide sis P. Biner* p. 1. *cap.* 3. *Num.* 737. *Melius dicitur, quod Synodus agat.*

Quæ in hunc La-Croixii locum congerit Concina tum in historia Probabilismi, tum in app. ad Th. Christ. T. 2. p. 121. *et seqq. a Viva, a P. de Camps, a P. Danielle plane diluta sunt. Recole etiam, quæ habet Auctor Noster l.* 5. *n.* 15.

ADDENDA.

686 *Quæst.* 112. *Quid dicendum sit in casu, quo est speciale præceptum, et in loco, ex quo exit, et in loco, ad quem venit,* v. g. si Titius exeat ex loco, ubi est speciale jejunium, et veniat ad locum, ubi est aliud speciale jejunium; item si exeat e parochia sua, in qua est speciale festum S. Fabiani patroni Ecclesiæ, et veniat in aliam Parochiam, ubi est speciale festum S. Sebastiani patroni hujus Ecclesiæ, an teneatur jejunare, vel audire Sacrum? Resp. Plures cum Castrop. *tr.* 3. *d.* 1. *p.* 24. §. 3 *et* 5. dicunt teneri, sed Joan. Sanch. Tamb. *in Decal. l.* 4. *c.* 1. §. 2. *n.* 13. et Burgh. *cent.* 1. *cas.* 16. probabiliter negant, quia in primis non tenetur ratione specialis præcepti in suo territorio, ex quo exit, ut dictum est dub. præced. Deinde nec tenetur ratione specialis præcepti in altero territorio, ad quod venit, quia non est subditus jurisdictioni horum Superiorum, ergo neutro præcepto tenetur, et consequenter si absit scandalum, poterit non jejunare, nec audire Missam, sed indulgere servilibus. *Nec refert*, quod forte vesperi sit rediturus ad suum domicilium, *nam* ad rem non facit, sive diu, sive parum maneat, quia absentia a loco proprio eum a lege eximebat, quamdiu per diem aberat, attamen reversus ad domicilium suum non poterit carnes comedere, si in hoc suo loco erat jejunium, imo nec plene cœnare, si jam ante per diem non sumpserat duplicem refectionem, quia jam adhuc posset servari jejunium, ad quod in suo loco existens obligaretur. Videri potest Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 14.

DUBIUM I. 687

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur.

,, Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Sanch. 1. *moral. cap.* 12. Suar. Laym. etc. *Unde resolvuntur sequentes casus :*

,, I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem, si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, et Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani vero quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci, Sanch. Suarez, Bonac. *p.* 1. *n.* 61.

,, II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est receptum, v. g. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præteriit, carnibus vesci, ut docent Sanch. *loc. cit.* Salas. *n.* 69. Bonac. *nu.* 64. Less. *lib.* 4. *cap.* 2. *d.* 8. qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, ut etiam docet Laym.

,, Addidi *ex Diœcesi Catholica*; quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium, ad vitandum scanda-

lum, et contemplum Ecclesiæ Catholicæ. Vide Laym. *l*, 1. *tom.* 4. *cap.* 11. *n.* 8.

ADDENDA.

688 *Quæst.* 113. *In quo conveniant Auctores circa obligationem vagi, vel peregrini?* R. Quæ actenus attulimus, fere sunt controversa, et in utramque partem probabilia, sed sequentia tenentur ab omnibus.

§. 1. Si vagus, vel peregrinus acquirat domicilium in aliquo loco, tum statim tenetur præceptis illius loci, quia fit illi subditus; tum autem acquirit domicilium, si ibi habitare incipiat cum intentione ibidem perpetuo permanendi.

§. 2. Similiter tenetur, si acquirat quasi domicilium, tum enim fit subditus, et potest recipere omnia Sacramenta præter Ordines; acquirit tamen quasi domicilium, si habitare incipiat cum intentione ibi manendi; saltem per majorem anni partem, uti faciunt studiosi, servi, ancillæ.

689 §. 3. Etiam tenentur legibus, quæ sunt de contractibus, item quæ sunt specialiter ad cavendum damnum, aut injuriam loci ad quem veniunt: denique tenentur legibus juris communis, eo modo, quo notat Busemb. potestque videri etiam Gob. *in Exp. tr.* 5. *n.* 92 *et* 101.

An, et quomodo ille, qui e loco, ubi est novum Calendarium, exit ad locum, ubi est vetus, teneatur jejunare, addentur plura *l.* 3. *p.* 2. *a n.* 1271. An autem aliquis in 4. temporibus, v. g. vernis hic ordinatus in Diaconum, possit decem diebus post, secundum Calendarium vetus ordinari presbyter alibi, dicetur *lib.* 6. *quando de Sacram. ordinis.* Denique de obligationibus advenarum, peregrinorum, et vagorum, optime habent Delbene *de Imm. Eccl. toto cap.* II. *et* 12.

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt Præcepta.

690 DUBIUM I.

An debeant impleri ex Charitate.

„ Resp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant, ut v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantum præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v. g. ut honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, ut docent S. Thom. 1. 2, *q.* 100. *art.* 10. Interim certum est, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta illud, 1. *Corint.* 13. *Si linguis hominum loquar.* S. Thom. Suar. Sanch. *Unde resolvuntur sequentes casus.*

« I. Si quis jejunet, vel intersit Sacro, ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum; quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docent Sanch. I. *mor. cap.* 14. Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 4. *n.* 6. Laym. *dis.* 22. *s.* 2. *n.* 23.

» Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum : *Idem ll. cc.* »

ADDENDA. 691

Quæst. 114. *Quid tenuerint aliqui circa necessitatem charitatis pro implendis præceptis, et quomodo sint confutandi.* R. Bajus, Jansenius, et alii docuerunt, charitatem esse necessariam ad implenda omnia præcepta; item omnem actionem esse peccatum, quæ non fieret ex charitate, uti referemus, et falsum esse ostendemus *l.* 2. *n.* 132. Hic satis est notare, quod certum sit præcepta posse impleri absque charitate, nam inter 79 propositiones Bajanas a S. Pio V. Gregor. XIII. et Urban. VIII. damnatas, est hæc 16: *Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.*

DUBIUM II. 692

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi.

« Resp. Quod non. Ita Sanch. Vasq. 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. *et alii communiter.* Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem Sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto præcepta satisfacere, sive, ut alii loquuntur, non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut aliquid fiat, quia præcipitur. Vide *infra l.* 3. *tr.* 3. *c.* 1. *d.* 3. *Unde resolvuntur sequentes casus.*

» I. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. g. ignorans, esse diem festum, libere tamen interfuit Sacro, is satisfecit : Neque, ut quidam volunt, necesse est, ut postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia implevit substantiam actus præcepti. S. Thom. Henriq. Filliuc. *t.* 5. *c.* 7. *q.* 7.

» II. Is votum, juramentum, et pœnitentiam Sacramentalem vere implet, qui opera promissa, vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi ; modo tamen

non applicet ea pro alia re. Ratio, quia vota etc. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit, unde tantum obligant ad substantiam actus. Suar. Azor. Leffius, Laym. n. 7.

693 DUBIUM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expresse intendit per illud non satisfacere.

« Resp. Satisfacit. Suar. Val. Vasq. *l. c.* et Less. *l.* 2. *c.* 7. *dub.* 10. contra Nav. Azor. etc. Ratio est, quia præcepta tantum obligant ad substantiam operis injuncti: ergo illa posita non est in potestate operantis, ut non satisfaciat. *Nec refert*, 1. quod actus non operentur ultra intentionem agentis, quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum Rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæ et similes obligationes perveniunt ex voluntate promittentis, qui, sicut ab initio debitorem se libere constituit, sic in debito libere permanere potest, obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate legislatoris; ideoque non tenditur ultra ejus intentionem, et voluntatem, nempe ultra substantiam operis præcepti. Kon. *n.* 309, V. Less. *l. c.* et Laym. hic, *Unde resolvuntur sequentes casus.* ,,

,, Sacerdos, qui legit Horas, non ea devotione, qua voluit, ideoque proposuit, ad satisfaciendum præceptum, repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto, Suar. Kon. Lugo etc. ,,

,, II. Audiens Sacrum die festo, quod scit esse ultimum, (vel, si non si non sit ultimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, vere tamen satisfecit præcepto audienda Missa, etsi peccarit contra illud præceptum, quo qui tenetur esse subditus legislatori. Lugo. *loc cit.* ,,

,, III. Is, qui Sacrum audit die festo, legit Horas Canonicas, absolvit pœnitentiam Sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, ut velit per præcedens opus satisfecisse, quia vere satisfecit, Sanchez, Salas, *d.* 9. *nu.* 33. Lugo *de Euchar. d.* 22. *s.* 2 *n.* 12. contra Suar. ,,

Opponi potest, quod dicitur Reg. 88. Juris in 6. *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* R. Sensus est cum peccare contra legem, qui licet hanc impleat, tamen contemnit, et paratus est non implere, nisi aliunde ad implendum moveretur.

DUBIUM IV. 694

An ad impletionem Præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est.

,, Resp. Quod sic. Ratio est, quia cum lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, sive humani, sive divini, debet esse actus humanus conjunctus cum libertate, et voluntate operantis, id est, ut velit, sive intendat facere hoc, quod est præceptum: v. g. audire Sacrum, jejunare, etc. Est communis. Vide Vasq. 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. Suar. Sanch. *Unde resolvuntur hi Casus.* ,,

» I. Qui audivit Sacrum die festo, ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocumque, aut nescius, quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud Sacrum. Suar. Sanch. Salas *d.* 9. *n.* 32.

» II. Is, qui audivit Sacrum, jejunavit, etc. prorsus violenter coactus, non satisfecit, non enim fuit actus humanus, defectu voluntarii. Vasq. Suar. Azor. Fill. *nu.* 212.

» Dixi, *prorsus violenter:* quia si famulus, v. g. metu Domini, aut puer metu Magistri, Sacrum audiat (esto non sit auditurus, si Magister abesset) is, etsi perversa voluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. Sanch. Salas, *loc. cit.* Laym. *l.* 2. *t.* 4. *cap.* 4. *n.* 12.

» III. Recitans Horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit; uti nec ille, qui vadit ad Sacrum, tantum ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. Lugo *l. c. n.* 23.

» IV. Nec satisfacit is, qui tantum ficte confitetur, orat etc. quia non ejus fictio, sed opus, præceptum est.

ADDENDA.

Quæst. 115. *An universaliter verum sit, quod id, quo impletur præceptum, procedere debeat ex cognitione, voluntate, et libertate operantis?* Resp. Videntur affirmare Auctores, et Busemb. relatus, cum quibus Herincx *hic d.* 1. *n.* 36 dicit, actum, quo impletur Præceptum, debere esse voluntarium, et ex certa cognitione, ideoque illum, qui in ebrietate restitueret, reipsa non poneret actum lege justitiæ præceptum. Communis illa sen- 695

tentia tenenda est, si per præceptum saltem concomitanter, aut indirecte imperetur actus liber, et humanus, uti fit per præceptum audiendi Missam, legendi Horas Canonicas etc. nam simul imperatur humana applicatio mentis ad ejusmodi opera, cum debeat adesse aliqua attentio, ac devotio, quam habere non potest ebrius, dormiens, impos sui, plane non advertens, recitans tantum ut legat, vel addiscat etc. Deinde, ut impleatur præceptum, etiam non debet adesse voluntas positive contraria præcepto, et coacta, nam præceptum ideo est, ut dirigat voluntatem, et opus subditi : adeoque præceptum postulat, ut voluntas subditi non sit a præcepto positive aversa. Si tamen præceptum non imperet actum humanum, et voluntas non sit positive contraria præcepto, dici posset impleri per actum etiam non liberum, aut per omissionem puram. *Ratio* est 1. quia etiam pro statu, quo adesse non potest voluntarietas, et libertas, adhuc obligat præceptum, et si opus tum ponatur, reipsa ponitur substantia rei præceptæ, et hoc ipso obtinetur finis præcepti, ergo impletur præceptum. *Antec. probat.* ebrius tenetur præcepto jejunii, nam qui in ebrietate constituto daret carnes comedendas, peccaret, ergo in eo statu tenetur præcepto, ergo etiam in eo statu debet posse implere, alioquin teneretur ad aliquid impossibile impleri : et reipsa non comedendo implet, cum reipsa jejunet; et hoc ipso maceratur in corpore, quæ maceratio est finis legis : similiter fur, qui in ebrietate restituit, tenebatur restituere, et restitutio in eo statu facta est hoc, quod imperabat justitia, quia hac posita iterum habebatur adæquatio inter jus activum unius, et passivum alterius, quæ adæquatio est finis a justitia intentus : item si in Monasterio sit præceptum silentii pro tota die, qui tota die dormit, implet præceptum, quia reipsa silet, et non turbatur domus, quod præcepto illo intendebatur : imo si præceptum sic diceret, qui hac die per tres horas servarit silentium, poterit reliqua parte diei loqui, qui per tres horas post latum præceptum dormisset, etiam inscius præcepti, utique posset postea cum aliis reliquo tempore loqui; ergo. *Ratio* est 2. quia Virtus, ex cujus motivo ponitur præceptum, non obligat ad actum procedentem ex motivo suæ propriæ honestatis, uti cum communi Maurus *Tom.* 2. *q.* 103. et Palav. *de jusl. a n.* 91. Neque necessarium est, ut impletio sit actus bonus, uti *n.* 690. dictum est, et præter ibi citatos docent Vasquez, 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. Palav. *n.* 92. Ills. *to.* 1. *d.* 2. *n.* 36. vocans communissimam, et certam sententiam, ergo neque est necessarium, per se loquendo, ut sit actus voluntarius, et liber. *Conseq. prob.* nam ista ratio voluntarii, et liberi sæpe superaddet solam malitiam, et turpitudinem, tunc scilicet, quando præceptum implebitur per actum malum, sed talis malitia, et turpitudo nihil facit ad finem præcepti, qui haberi poterat sine malitia, quam præceptum nolebat; ergo.

Objic. Præceptum datur homini, ergo actus, 696
quo impletur, debet esse actus humanus. R. neg. cons. satis est enim esse actum hominis, qui tali lege tenetur, et per eum actum obtineri finem legis.

Inst. Ut sit formalis transgressio legis, debet esse actus humanus, ergo etiam ut sit formalis impletio legis. R. neg. conseq. formalis transgressio legis est peccatum, quod semper est liberum; e contra impletio legis, nec necessario est peccatum, uti per se patet, nec necessario est actus bonus, ut dictum, ergo nec necessario est actus liber. *Neque dicat*, absque actu libero fore impletionem præcepti negativam tantum, id est, non transgressionem, non autem esse positivam. *Contra est*, ponitur hoc, quod præcipitur hoc, posito habetur finis præcepti, ergo adest positiva illius impletio, cum non requiratur voluntas implendi, seu satisfaciendi, uti n. 692. dictum est.

DUBIUM V. 697

An duplici præcepto uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri.

,, Resp. 1. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana : qui enim obligatur ad Horas ratione Ordinis, et Beneficii, satisfacit una recitatione Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 14. Salas, Bonac. *par.* 9. *Unde resoluuntur hi Casus.*

,, I. Cum Dominica, et Festum incidunt in eumdem diem, non teneris audire duo Sacra.

,, II. Votum, et Pœnitentia in Confessione injuncta, plerumque non implentur per actum alias debitum, quia hæc plerumque non est mens voventis, et Confessarii. V. Suar. *tom.* 4. *in* 3. *par.* Sanch. *loc. cit.*

,, Dixi, *plerumque* quia subinde Confessarii injungunt opus alias præceptum.

,, III. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum v. g. non satisfacit, si semel det centum, quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem, non potest autem unum

centum æquale esse debitis plurium centum : Unde in his alia est intentio, et mens obligantis; Sanch. Salas, *loc. cit.*

,, Resp. II. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumque temporum diversitas non præcipitur. Suar. Azor. *p.* 1. *lib.* 7. *cap.* 5. *Sanch. loc. cit. Unde resolves :*

,, I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, et simul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliave ratione debitas. Bonac, *n.* 8.

,, II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul; imo etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus fiunt. Sanch. *n.* 12. *Major, in* 4. *d.* 18.

698 DUBIUM VI.

An, qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata.

,, Resp. Si violet præcepta materialiter tantum diversa, ita ut licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, et versentur circa materiam eamdem numero, cum iisdem circumstantiis, unum tantum peccatum committit; si vero præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta; vel versentur circa materiam numero diversam, committet plura peccata, quia sunt obligationes, et malitiæ diversæ, Sanch. *de Matrim. l.* 9. *d.* 1. Vas. 1. 2. *d.* 9. Sal. Lugo, *d.* 19. *n.* 245. *Unde resolvitur :*

,, I. Qui non jejunat die Vigiliæ, incidentis in Quadragesimam, aut neglexerit Sacrum Festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, et Sacro uno; quia in his præceptis una est ratio formalis, et motivum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in posterio cultus Dei, Layman, Sanch, Lugo *loc. cit.*

,, Qui violat votum, et juramentum, vel votum, et præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in Confessione explicandum est; quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo debita servetur : juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem : et sic duæ sunt hic rationes formales : uti et sunt in omissione Missæ, quæ et propter festum, et ex injuncta pœnitentia audire debet, Lugo *loc. cit.*

,, III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum injustitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ : ut etiam, si quis uno ictu occidat plures, sunt plura homicidia; quia in istis materia est numero diversa, Laym. *lib.* 1. *tom.* 2. *c.* 10. *n.* 3. Sanch. Lugo *loc. cit.*

CAPUT IV.

Quæ excusent a transgressione Præcepti.

DUBIUM I. 699

An ignorantia excuset.

,, Resp. Si sit invincibilis excusat; quia nemo peccat nisi actu voluntario; hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, et culpabilis, non excusat; qualis est, cum poteras, tenebaris scire, aut discere, et in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. S. August. S. Thom. Sanch. 1. *mor. c.* 16. *et ceteri communiter* contra Paulum. *Unde resolvitur :*

,, I. Si quis die jejunii nihil cogitans de Præcepto cœnet, aut carnes comedat, non peccat : similiter in aliis : ut si occidas hominem, putans esse feram. Bonac. *to.* 2. *dist.* 2. *q.* 8. *par.* 3.

,, II. Si in aliqua re tantum advertas malitiam unius generis, illam solam contrahis, ut v. g. si quis cognoscat feminam quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incestum. Laym. *l.* 1. 2. *p. c.* 4. Bonac. *loc. cit.*

ADDENDA. 700

Quæst. 116. *Quid sit, et quotuplex ignorantia.* Resp. § 1. Ignorantia, in genere, a S. Dionysio, et S. Thom. 1. 2. *q.* 76. *art.* 2. definitur, privatio scientiæ eorum, quæ quis aptus natus est scire.

§ 2. Ignorantia varie dividitur, nam. 1. alia 701
est puræ privationis, quæ est mera carentia scientiæ, alia malæ dispositionis, quæ simul includit positivum errorem. 2. Alia vincibilis, quando quis potest scire : alia invincibilis, quando quis scire non potest, uti magis explicabitur *a n.* 748. tum autem simpliciter est vincibilis, si quis scire possit per ordinariam gratiam Dei, licet forte non possit per vires solius naturæ, uti recte Eliz. *l.* 7. *q.* 11. § 4. gratia enim ordinaria non negatur nobis, saltem si faciamus, quod in nobis est. 3. Alia culpabilis, quando quis potest, et debet scire, ac negligit; hinc ab aliis dicitur consequens, quia consequitur ad aliquem actum voluntatis; alia inculpabilis, quando quis, vel non

potest, vel non tenetur scire, tum enim non est imputabilis, quia eam habemus antecedenter ad actum voluntati nostræ imputabilem. 4. Hæc ignorantia consequens alia est affectata, quæ directe est volita, et quæsita, uti habet S. Thom. *q.* 6. *art.* 8. exempli gratia si e templo exeas, ne audias promulgari jejunium : alia simplex, quam quis directe non quærit, attamen habet, quia negligit inquirere, ut sciat, et ideo est indirecte tantum voluntaria, potestque esse supina, et crassa, si negligentia inquirendi fuerit magna. Videri potest Terill. *de cons. prob. qu.* 16. ubi *num.* 5. refert hæc verba Hugonis Card. *Simplex dicitur ignorantia, quando homo non laborat scire, quod possit scire : affectata dicitur, quando aliquis ex industria omittit scire, ne scientia in eo aggravet peccatum, ne magis teneatur ad non peccandum etc.* hinc affectata videtur habere contemptum scientiæ; simplex autem, solummodo neglectum veritatis. 5. Ratione objecti, alia dicitur ignorantia Juris, quæ est circa leges, vel obligationem legum, soletque etiam dici universalis, alia facti, quæ est de aliquo facto, vel non facto, ideoque dicitur particularis, ut si ignorem, an jaculando occiderim virum, necne.

702 *Q.* 117. *Quale malum, et utrum majus malum sit ignorantia, an error?* R.

§. 1. Error, et ignorantia circa necessaria ad finem ultimum sunt maximum malum hominis, quia quantitas mali mensuratur per magnitudinem, et necessitatem boni per tale malum exclusi, ergo cum obtentio finis ultimi sit maximum, et maxime necessarium bonum hominis, error, et ignorantia, quæ causant exclusionem finis ultimi, sunt maximum hominis malum.

703 §. 2. Quamvis ignorantia, et error invincibilis circa non necessaria ad finem ultimum semper sint malum Physicum intellectus, cum finis, et consequenter bonum intellectus sit nosse verum, uti in se est: tamen sæpe per accidens sunt in genere moris meliora, quam scientia; sic melius est marito nescire præteritam fornicationem uxoris suæ, et opinari falso, quod semper fuerit casta, quam scire non fuisse : nam alias turbaretur pax, confidentia, amor : item melius est homini plane ignorare præceptum, aut falto putare illud non dari, si Deus prævideat eum transgressurum, si sciret, etc.

704 §. 3. Error in plerisque est majus malum, quam ignorantia, quia intellectus per errorem, utpote formam contrariam, pejus disponitur in ordine ad cognoscendum verum, ideoque etiam facilius est eum edocere veritatem, qui pure ignorat, quam qui simul errat circa eam, quia intellectus non facile agnoscit se errare, et difficilius recedit ab eo, cui semel adhæsit.

§. 4. Error est quandoque melior, quam ignorantia, sic Titio melius est, si erronee judicet Cajum esse patrem suum, quam si id ignoraret; jam enim probare potest se esse civiliter legitimum, habet ab eo educationem, directionem, alimenta etc. circa illa autem objecta, quorum veritas certo cognosci non potest, communiter saltem est melius habere cognitionem probabilem, quamvis per accidens erroneam, quam puram ignorantiam; nam sæpe veritas illorum investiganda est, uti circa objecta incerta videmus sæpe disputari a viris sapientibus in scholis omnibus, tam Philosophicis, quam Theologicis : stultum autem foret dicere, quod expediret nunquam de hujusmodi objectis judicare pro vel contra, is enim foret error Academicorum, qui dicebant unquam in incertis judicandum esse, ne forte erretur : quod somnium exploditur ab omnibus, et ratio est quia cum motiva gravia, et ad prudenter judicandum sufficientia occurrant, per quæ intellectus possit saltem probabiliter attingere veritatem, non est, cur impediatur eam veritatem apparentem amplecti; hic enim est finis illius, et ideo non quiescit, nisi formato aliquo circa talia objecta judicio, quod maxime valet, si objecta sint practicabilia, ad quorum positionem, vel omissionem dirigamur per judicia secundum apparentiam veritatis formata, ergo. *Si dicas*, finem intellectus esse attingere veritatem in se, *Contra est*, quamvis enim hic sit finis primarius, tamen non est modus eam certo attingendi in se, finis secundarius est quærere, et conari attingere eam, ubi apparet, quod sit per judicium probabile, licet per accidens sit erroneum, ut dictum est *a n.* 97. quæ omnia confirmantur ex dictis *a n.* 14. ubi obstendimus etiam per errorem invincibilem intellectus refundi posse honestatem in actum voluntatis, possuntque etiam videri dicta *n.* 400. 417. Item Terill. *in Reg. qu.* 60. 705

Objicies. Omnis error est positiva imperfectio intellectus, faciens malam ejus dispositionem, ergo semper est pejor, quam ignorantia, quæ tantum est privatio perfectionis, sicuti vitium est majus malum voluntatis, quam præcise privatio virtutis. *R.* Omnis error imprudens est positiva imper- 706

fectio intellectus, conc. prudens, sive probabilis, et nitens gravi, ac prudente motivo, subdist. est positiva imperfectio secundum quid, ita tamen ut simul sit perfectio, conc. est positiva imperfectio pura, neg. ant. et cons. quod autem actus probabilis, licet sit falsus, sit etiam positiva perfectio intellectus, evincitur hoc argumento: nam si actus ille esset verus, utique foret perfectio intellectus, et quidem primario intenta, ergo etiam perfectio saltem secundario intenta, ubi primaria obtineri non potest, licet sit falsus, dummodo non sit temerarius, sed prudens. *Probatur cons.* nam veritas, aut falsitas in recto est idem actus, qui in ratione veri, vel falsi completur per existentiam, vel non existentiam objecti, plane extrinsecam intellectui, ideoque actus, qui nunc est falsus, poterat esse vertus, si objectum se aliter habuisset, et consequenter perfectio extrinseca, quam intellectus habet per actum, consistit in vitali tendentia, et adhæsione ad objectum propter prudens motivum veritatis apparentis, quod convenit actui etiam falso, ergo. Ad hoc, quod additur de vitio, responsum est *n.* 417.

707 *Q.* 118 *An omnis veritas in rebus moralibus possit a nobis inveniri?* R. Elizar. ut excludat omnem usum opinionum, et ostendat ignorantiam legum esse vincibilem, docet toto *l.* 7. *et* 8, omnes veritates morales esse a nobis invenibiles, traditque varios modos illas inveniendi; et ut doctrina illius melius confutetur, præmitto breve ejus compendium.

708 §. 1. *L.* 8. *q.* 2. *et* 3. docet, incedendo in via opinionum, sive sequendo rationes proprio ingenio inventas, non posse inveniri veritatem. Addit *q.* 4. §. 2. *et* 3. debere esse notas, et signa, e quibus dignoscatur veritas, etiam prætermisso omni examine opinionum, sicuti debuerunt esse notæ veræ fidei prætermisso omni examine mysteriorum secundum se, nam sicuti Deus voluit omnes, etiam indoctos, recte credere, ideoque dedit notas ad recte credendum, communes doctis, et indoctis, ita etiam, quia voluit omnes, etiam indoctos, recte operari, debuit illis dare notas rectæ operationis, communes doctis, et indoctis, talis autem nota non est via, vel examen opinionum, nam harum capaces non sunt indocti; ergo. *Contra est*, licet ante omnia attendere debeamus, quid doceant Scriptura, Concilia, PP. et DD. nemo tamen contemnet viam ratiocinationis, ubi veritas nobis per Auctoritatem non innotescit, et ideo ad rationem etiam sæpe recurrunt PP. et DD. hinc dicimus, ubi aliunde non rescitur veritas, optimam notam veritatis esse, si pro hac, vel illa parte si prudens ratio, grave motivum, rationabile argumentum; et hujus notæ capaces sunt etiam indocti, qui saltem per doctiores de hoc rescire possunt.

§. 2. Q. 5. et 13. dicit primum modum inveniendi veritatem esse, quærere sapientes DD. quos sequaris; q. autem 8. dicit neminem esse sapientem, nisi verum dicat, quia sapientia est cognitio veri, ideoque addit neminem posse reddere aliquam opinionem probabilem, nisi de ipso sic liceat argumentari, *Auctor ille hoc dicit, ergo est verum. Contra est*, ille hic dicitur sapiens, qui est omni exceptione major, ideoque prudenter præsumitur dicere verum; quia ut plurimum dicit verum : licet forte hic, et nunc invincibiliter erret, uti explicatum est *nu.* 160. et 245. Unde ut Auctor dicatur sapiens satis est sic posse inferri, iste *Auctor hoc dicit, ergo hoc probabiliter verum.* Vide dicta *num.* 99. *in Inst.* 709

§. 3. Q. 6. ostendit secundum modum inveniendæ veritatis esse videre, cujus doctrinæ perpetuitas detur in Ecclesia, sicuti enim fides, ita Doctrina illa est vera, quæ in Ecclesia fuit perpetua. In hoc non repugno, sed ubi dubium est, an hæc, an opposita doctrina tradita sit ab Ecclesia; item, ubi sunt quæstiones vix antehac motæ in Ecclesia, aut saltem in neutram partem decisæ, utique aliter quæri debet veritas. 710

§. 4. Q. 9. dicit tertiam notam veritatis esse, si doceatur a Doctore vere sapiente; vere autem sapiens dignoscitur ex nota, quam *Christus* dedit *Matth.* 7. *et Luc.* 6. *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*: fructus vero ille, ex quo dignosci possit verax Magister, est constans charitas in Deum, et proximum, hinc *q.* 11. *et* 12. fuse ostendit, quomodo per charitatem perveniatur ad veritatem. *Contra est*, quamvis fateamur, charitatem esse utilissimam etiam ad inveniendam veritatem, tamen 1. æque difficile est cognoscere, quisnam vere habeat charitatem, ac quisnam vera doceat. 2. Christus de Magistris sequendis dicit: *Quæcumque dixerint vobis, facite, secundum autem opera eorum nolite facere:* hi utique charitatem non habebant. 3. Licet quis charitatem habeat, non ideo semper loquitur vera, sed sæpe saltem invincibiliter errat, uti ostensum est *n.* 99. et licet charitatem non habeat, non ideo semper loquitur falsa. 711

712 §. 5. Eadem *q.* 9. §. 6. iterumque *q.* 10. dicit rigorem sententiæ esse quartam notam veritatis. *Contra est,* nam plurimæ sententiæ ob nimium rigorem damnatæ sunt, uti patet ex Bajanis aliisque ab Alex. VIII damnatis: et per decursum ostendemus multas sententias rigidas esse falsas, aut etiam improbabiles; ergo præcise ex eo, quod opinio sit rigidior, inferri non potest, quod sit vera: *Nec obstat*, quod Christus dicat viam ad vitam, et consequenter ad veritatem, esse arctam, *nam* idem etiam dicit jugum suum esse suave, et onus leve; via autem mandatorum Dei, et Ecclesiæ est per se satis arcta, nec debet arctior fieri per rigorem opinionum inducentium leges ignotas.

13 §. 6. Non omnis veritas moralis potest a nobis certo inveniri. *Ratio* est manifesta, quia sæpissime pro utraque parte sunt probabilia motiva: quorum unum non elidit alterum, uti *a n.* 237. *et* 261. ostensum est, hinc etiam SS. PP. et integræ scholæ erant invicem de veritate hujus, et illius partis, ergo pro neutra parte est certitudo, neque etiam spes est aliquid certi resciendi, nisi forte Ecclesia aliquid declaret.

Respondet Camargo *l.* 2. *contr.* 3. *a n.* 556. hanc veritatis inventionem non videri ita promissam Magistris docentibus, sicut unicuique moraliter operaturo. *Contra est*, 1. Si magistri veritatem invenire non possint, quomodo invenient discipuli, aut alii rudes? 2. Si Magistri errent, etiam errabunt alii, qui tamen jubentur facere quod illi docuerint; Et de Magistris *Matth.* 5. dicitur, *Si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* id est, uti exponit S. Hieron. in eum locum, et S. Aug. l. 1. *de Sermone Domini in monte c.* 6. *to.* 4. si vos aberraveritis, qui erunt homines, per quos a vobis error auferatur, cum vos elegerit Deus, per quos errorem auferat ceterorum? 3. Etiam Magistri debent moraliter operari, et quidem secundum sua dictamina, ut volunt adversarii; ergo etiam illis debet esse invenibilis veritas.

4 §. 7. Omnis veritas moralis, si in eam inquiratur, poterit probabiliter inveniri, quia occurrent pro hac, vel illa parte, aut etiam pro utraque gravia motiva ex auctoritate, vel ratione, propter quæ poteris hanc, aut illam partem amplecti tanquam veram, sicque probabiliter inveneris veritatem, imo non inventio veritatis aliquando erit aliqua illius inventio, uti dicetur *num.* 718.

§. 8. *Objicies* 1. Scriptura *Eccl.* 32. *Vers.* 19. ait, *Qui quærit legem, replebitur ab ea: et Matth.* 7. *Vers.* 7. *Quærite, et invenietis*, quod intelligitur de omni lege, et verbo, tam juris naturalis, quam divini pertinente ad unumquemque, ita Eliz. *l.* 7. *q.* 4. probans idem ex verbis SS. Aug. Hier. Chris. etc. R. Scriptura, et SS. PP. loquuntur de scitu necessariis ad salutem ut recte Terill. *in Reg. q.* 11. *a n.* 8. non autem aliis, cum quorum ignorantia stare potest gratia, et obtineri salus: et talis est ignorantia multarum veritatum moralium, saltem si sit invincibilis. 715

Objic. 2. Datur in intellectu nostro naturalis, inclinatio ad veritates morales inveniendas, ergo sunt invenibiles, quia inclinatio naturalis non est ad impossibile, ita Eliz. *q.* 2. R. Ergo sunt invenibiles, semper certo, n. saltem probabiliter, conc. *Aliter aliquid sapere, quam res se habet, humana tentatio est*, inquit S, Aug. *l.* 2. contra Donat. *c.* 5. *in nullo autem aliter sapere, quam res se habet, angelica perfectio est.* 716

Objic. 3. Finis doctrinæ moralis est perfectio operationis honestæ, sed hæc non habetur sine veritate: veritas enim est magna perfectio, cum faciat actum conformari etiam materialiter legi æternæ, ergo veritas est finis doctrinæ moralis; ergo cum finis doctrinæ moralis sit a nobis assequibilis, etiam erit assequibilis veritas, ita Eliz. R. Si valet argumentum, ergo nulla doctrina nequidem probabilior procedens cum ignorantia, vel errore invincibili sufficiet ad honestam operationem. R. 2. n. min. quamvis enim honestas adæquate, et perfectius habeatur per doctrinam etiam materialiter veram, si tamen sit doctrina prudens, et invincibiliter erronea, etiam causat honestatem, et perfectionem in operatione, uti dictum est *a n.* 14. ideoque dico finem doctrinæ moralis esse perfectionem operationis honestæ, ad quam sufficit veritas, vel in se vel apparens, item veritas, vel certo, vel probabiliter inventa. Videri potest Terill. *q.* 14. *a n.* 28. 717

Q. 119. *Annon inventio veritatis quandoque fundet ejusdem inventionem in ordine ad dubia conscientiæ solvenda?* R. Affirmative, et in hoc conveniunt Eliz. et Terill. *q.* 53. si enim adhibuerim moralem diligentiam, valet hic syllogismus, *Si hoc fuisset verum, ego veritatem illam invenissem, sed illam non inveni ergo hoc non est verum:* consequenter non inventio veritatis post sufficientem inquisio- 718

nem in materia juris, et legum, dat sufficiens fundamentum negandi talem legem ; e contra non inventio veritatis in materia facti non semper sufficit, et disparitas est, quod leges sint universales, diuturnæ, et fixæ ; hinc, si dentur, sucessu temporis debent innotescere ; facta autem sunt particularia transeuntia, et varia, ideoque illorum cognitio facilius latet : potest nihilominus etiam factum esse tale, ut aliquando ex illius, post adhibitam debitam diligentiam, non inventione, veritas ipsa sufficienter inveniatur, v. g. si scrupulosus rescire non possit se recitasse aliquam Horam, judicare potest se recitasse ; quia cum semper sollicitus sit, ne omittat, si non recitasset, sciret se non recitasse, ita Eliz. et Terill. *n.* 5. simile est, si in aliquem cadat suspicio, v. g. homicidii, si enim post inquisitionem juridicam non inveniatur occidisse, censetur inventa veritas, quod non occiderit, quia pro ipso est possessio pro innocentia, nec mala facta præsumuntur, sed probari debent. Vide dicta. *n.* 272. 273.

719 *Q.* 120. *An dari possit ignorantia invincibilis circa leges positivas ?* R. Eliz. negare non audet absolute, attamen *l.* 7. *q.* 16. §. 1. docet, raras fore invincibiles ignorantias legum etiam humanarum ; et juris positivi ad unumquemque pertinentis : sed quoad legem humanam, certissimum est eam sæpe invincibiliter ignorari a multis, uti docet experientia ; multis enim sæpe proponuntur præcepta humana, de quibus antea nunquam audierant, vel cogitarant, neque illis inciderat in illa inquirere : idem fere est etiam de multis præceptis positivis Dei, etiam ad salutem necessariis, vel saltem conducentibus, uti recte cum communissima Platel. *p.* 2. *n.* 254. *et seqq. Probatur* 1. ex illo *Joan.* 15. *Vers.* 22. *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo*, ergo in illis, qui non audierunt, est ignorantia invincibilis juris Divini saltem positivi ; hinc etiam *ad Rom.* 10, *Vers.* 14. dicitur : *Quomodo credent, ei, quem non audierunt ? Quomodo autem audient sine prædicante ?* certum autem est multis non esse prædicata, seu annuntiata quædam positiva præcepta Dei. 2. Multis, non tantum inter Barbaros, sed etiam inter Fideles, necdum venit in mentem cogitare de variis præceptis positivis Dei. v. g. de præcepto confitendi, sumendi Eucharistiam aliquando, credendi Incarnationem, Resurrectionem, etc. quæ S. Aug. *tr.* 89. *in Joan.* dicit sine culpa posse ignorari, unde si tales homines damnentur, hoc non est propter hanc infidelitatem, sed propter alia sua peccata; uti expresse S. Th. 2. 2. *q.* 10. *art.* 1. *in O.* ideoque etiam inter Bajanas damnata est a tribus Pontificibus hæc 68 prop. *Infidelitas pure negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* 3. Præceptum Divinum est confitendi omnia mortalia, etiam secundum circumstantias mutantes speciem, ut declarat Trid. *sess.* 14. *c.* 5. qui autem dicit non posse dari ignorantiam invincibilem in agnoscenda distinctione specifica peccatorum, Theologus non est : est enim ret difficillima, et dubiis in utramque partem probabilibus plenissima ; non daretur ignorantia invincibilis circa jus positivum Divinum multi ex SS. Patribus peccassent mortaliter, et probabiliter essent damnati, nam, uti refert Card, *in* 1. *crisi d.* 15. *n.* 433. S. Hieron. putavit omne juramentum a Christo esse prohibitum, eo quod dicat, *Ego autem dico non iurare omnino*, e contra S. August. tenebat oppositum : item S. Th. uti referet Platel. supra, docuit non dari præceptum Divinum statim confitendi mortale : e contra S. Bonav. dicebat dari, et omnes hi PP. ac SS. viri in ea doctrina permanserunt, ac quantum scimus, ei immortui sunt, ergo si præceptum ejusmodi Divinum non potest ignorari invincibiliter, alterturi peccarunt mortaliter, et probabiliter sunt damnati, quod nefas est cogitare. Vide dicenda *n.* 722. Quæ autem hic objici possent, solventur *a n.* 727. et 737.

Q. 121 *An dari possit ignorantia invincibilis etiam circa jus naturæ?* R. Negant aliqui cum Sinnichio apud Terill. *de Consc. prob. q.* 16. *n* 83. quorum argumenta dabimus *a n.* 227. sed dicendum est, non posse quidem, saltem diu, dari ignorantiam invincibilem circa prima principia juris naturæ, neque circa conclusiones immediate et clare ex illis deductas, in his enim quisquis ratione utitur, statim videt, quod sint conformes, vel difformes rectæ rationi ; hinc sicuti auditis primis principiis metaphysice evidentibus, aut immediate, et clare deductis, statim quilibet assentitur, ita etiam istis, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris ; Nemini invito licitum est propria auctoritate suum tollere* : *Bonum est amplectendum, malum fugiendum : Virtus est amplectenda, peccatum fugiendum etc.* hæc principia sunt ita clara, ut eorum veritas a nemine de illis cogitante possit ignorari : e contra tamen si sint conclusiones aliæ, quæ 720

mediate, vel obscure deducuntur ex principiis juris naturæ, poterit circa illas dari ignorantia invincibilis, ita S. Th. 1. 2. *q.* 100. *art.* 1. Alb. M. *in.* 2, *d* 22. *art.* 10. S. Bonav, *in* 2. *d.* 39. *art.* 1. *q.* 2. Corduba *l.* 2. *quæstionarii q.* 4. dicens, in hoc concordare communiter DD. citantque alios antiquissimos, Card. de Aguirre *T.* 1. *tr.* 1. notans esse communem, Gonet de probabilitate circa finem, oppositam vocans singularem, et improbabilem, Medina 1. 2. *q.* 76. *art.* 2. Silvius 1. 2. *q.* 76. *art.* 3. Wiggers 1. 2. *q.* 6. *art.* 8. *n.* 22. Malder. 1. 2. *q.* 6. *art.* 8. Duval. *de peccat. q.* 7. *art.* 2, Grammach. 1. 2. *q.* 94. Isamb. 1. 2. *q.* 79. *art.* 6. aliique innumeri ex omni ætate,
21 statu, ordine, ut videri potest apud Gonzal. *d.* 11. *c.* 9. *Ratio est*, 1. quia qui non studuit, nec instructus est, ille invincibiliter ignorat aliquas conclusiones juris naturalis, sed dantur multi, qui nec studuerunt, nec instructi sunt, ergo. *Min.* patet; *Maj. prob.* quia conclusiones multæ spectantes ad jus naturæ debent ex primis juris naturæ principiis deduci *per studium*, uti loquitur Alb. M. et per *instructionem superadditam*, uti loquitur S. Bonav. ideoque indigent *disciplina*, quia minores a sapientibus instruantur, uti habet S. Th. non enim facile scitur, an spectent ad jus naturæ, necne; sed hoc debet examinari per discursus satis difficiles, et per illationes multas, quas multi facere nesciunt, idque sine ulla culpa; imo nullus est, tam doctus, vel instructus, qui de omnibus conclusionibus, quæ ita mediate, et obscure deduci debent, judicare possit, an recte deducantur, necne: sicuti enim potest aliquis hærere, et errare in faciendis illationibus ex principiis primis Metaphysicis, ita multo magis ex
2 moralibus, ergo. 2. Si omnis ignorantia circa jus naturæ sit vincibilis, ergo, cum secundum Adversarios etiam sit culpabilis SS. PP. qui circa illud errarunt, peccarunt mortaliter, et probabiliter damnati sunt, uti dicebamus *n.* 719. quia istis suis ignorantiis probabiliter creduntur esse immortui, v. g. S. Aug. *Epist.* 8. *ad Hieron.* docet, simulationem esse licitum, e contra S. Hier. Epist. 11. apud August. docet esse illicitam, et pro se citat S. Chrys. Didymum, Origenem, aliosque, uti refert. S. Th. *in Epist. ad Gal. c.* 2. *lect.* 3. et Carden *in* 1. *crisi d.* 15. *d.* 43. *Si dicas*, eos, vel egisse pœnitentiam pro peccatis ignorantiæ, vel per levitatem materiæ excusatos fuisse a mortali, *Contra est*, nam in primis non constat, quod mentem unquam mutarint, ergo nunquam eos de hoc pœnituit: nec sufficit, quod pœnituisset, si scivissent, nam non ideo pœnituit, nec excusabantur per ignorantiam, uti volunt Adversarii: Deinde si levitas negligentiæ excusabat a mortali, ergo ubi nulla est negligenlia, nullum erit peccatum, et consequenter cui nunquam incidit dubitare, in inquirenda veritate, hac non inventa, si bona fide perrexerit, perget ex ignorantia invincibili. *Conf.* nam in multis qq. juris naturæ, quæ respiciunt praxim, Schòla Thomistica docet hanc partem, Scotistica contradictoriam, et necesse est alteruram partem errare: Idem est de Doctoribus, Advocatis, Consiliariis sæpe in materiis juris naturæ diversa docentibus, et suadentibus, si omnis error hic vincibilis est, ergo errantes graviter peccant, et plerique damnatur, cum enim credant se bene sentire, et suadere, ad mortem usque practicant ejusmodi opiniones: tenebuntur itaque omnes dimittere munus Doctoris, Advocati, Consiliarii ne exponat se periculo proximo errandi circa jus naturæ. 3.
Quamvis omnes sciamus hanc legem naturæ, 723
quod mendacium ordinarie sit prohibitum, item quod ordinarie non liceat propria auctoritate occidere quemquam, tamen possunt dari tales circumstantiæ, ut invincibiliter putemus hic et nunc ista licere; sic enim *Cassianus* vir Sanctus, et doctus, item *Marulus*, et alii putarunt, mendacium officiosum aliquando esse licitum, v. g. si per illud possem patriam ab interitu, aut hominem ab æterna damnatione eripere: sic apud Cassianum *collat* 21. *c.* 10. excusatur Abbas *Theonas*, qui invita uxore factus est Monachus: sic rusticus, teste Vasq. 1. 2. *d.* 122. *c.* 2. existimabat, se honeste, et pie facere, versando ægrotum in alteram partem, ut tanto citius animam exhalando liberaretur a gravissimis doloribus: sic secundum S, Hieron. *in c.* 7. *Jeremiæ Jephte* occidens filiam excusabatur: sic alias apud *Sarasan* in arte semper gaudendi *p.* 2. *tr.* 2. §. 6. ex zelo gloriæ Dei, et salutis animarum baptizabat Maurorum infantes a parentibus abductos, statimque eos trucidabat, ut certo salvarentur, et ne reducti ad parentes iterum seducerentur: denique multi sunt, qui aliquo saltem tempore nullam adverterunt malitiam in simplici commotione, vel osculo carnali, imo admittunt multi etiam circa pollutionem esse posse ignorantiam invincibilem, quamvis Terill. *in Reg. q.* 62. *n.* 17. dicat esse rationem, quia vix est, quem vehementer non puderet fateri eam. 4. Secun- 724

dum Adversarios, in jus naturæ spectat sequi sententias probabiliores, aut etiam tutiores ; sed nisi maximam DD. multitudinem damnes, hoc jus invincibiliter ignoratum est, et adhucdum ignoratur a multis. uti constat ex dictis num. 269 et 480. ergo. 5. Si non datur ignorantia invincibilis in jure naturæ, ergo qui contra jus naturæ operatur sequens sententiam probabilissimam, ille non excusatur, hoc autem damnatur ab Alex. VIII in hac prop. 3, *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles*
725 *probabilissimam*, ergo. *Conf.* nam aliqua ignorantia in jure naturæ excusat a peccato, uti a n. 734 probabitur, ergo aliqua est invincibilis. 6. Si nulla dari posset invincibilis, ergo qui ex ignorantia fecit multos actus contra jus naturæ, semper confitebitur invalide, hinc si postmodum intelligat hoc, vel illud fuisse contra jus naturæ, tenebitur repetere omnes Confessiones totius vitæ: si iterum posta aliquid novi intelligat, iterum tenebitur repetere priorem, et reliquas omnes, sicque sæpius, quoties recurret memoria alicujus facti repugnantis juri naturæ, et demum si, vel unicum actum ponat plane ignorans contra jus naturæ, tandem etiam damnabitur ; primum autem est intolerabile, et secundum non est præsumendum de divina bonitate ; ergo. Ex dictis

726 *Colliges*, inter articulos Romæ anno 1685 die 8. Augusti confixos, quos defenderant Theologi aliqui Lovanienses, etiam hunc ordine tertium juste esse confixum, qui propugnatus erat in collegio Adriani die 12. Julii, *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris naturæ in ullo homine, dum hic et nunc contra jus naturæ agit.*

727 *Q.* 122. *Quæ sint, et quomodo solvantur argumenta adversariorum?* Resp.

Objic. 1. Omnis veritas moralis est invenibilis, ergo nulla datur ignorantia invincibilis circa operabilia. R. n. antec. de quo satis dictum est a n. 707.

728 *Objic.* 2. Potuissemus illas ignorantias juris naturæ vincere, si non peccassemus in Adamo, ergo illæ ignorantiæ non sunt absolute invincibiles. R. 1. Etiam sic vincere potuimus ignorantias juris positivi, et tamen secundum adversarios dari potest invincibilis circa jus positivum. R. 2. neg. cons. certum enim est ad hoc, ut aliquid dicatur a nobis vincibile, et voluntarinm, non esse satis, quod pendeat a peccato originali, ut dicemus n. 743. Et hinc etiam Alex. VIII. damnavit hanc 19 propos. *Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.*

Inst. Saltem ignorantia juris naturæ vinci 729
posset per lumen gratiæ, quam quisque tenetur petere, et dabit Deus, uti habet S. Th. *opusc.* 73. in proœmio, quia vult omnes salvos fieri, diciturque illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum : hinc etiam Trid. *sess.* 6. *c.* 11. ait, *Deus jubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat, ut possis.* R. 1. Idem valet de ignorantiis juris positivi. R. 2. Non omnes ignorantias illas vinci posse per gratiam ordinariam : licet autem vinci possint per extraordinariam, non ideo desinit ignorantia esse invincibilis, alias nec jus positivum posset invincibiliter ignorari, quia vinci posset hæc ignorantia per gratias extraordinarias. Ad illud, de obligatione orandi, R. SS. PP. petierunt, et tamen circa jus naturæ errarunt; et adhuc dum petunt alii, qui tamen pergunt errare, uti constat ex dictis n. 722. Hinc S. Aug. *in Epist.* 28. *ad Hieron.* ait : *Quamvis desiderem, rogem, votis ardentibus exoptem, ut per te mihi Dominus hujus rei auferat ignorantiam; tamen si, quod absit, minime meruero, patientiam mihi petam a Domino Deo nostro, in quem sic credimus, ut aliqua nobis non aperiri pulsantibus nullo modo adversus eum murmurare debeamus.* Similiter S. Th. *l. c.* petit lumen, ut agnosceret veritatem circa usuram, et tamen sæpe dubitat, quid resolvat, faseturque se multa dicere tantum probabiliter, *Nec juvat*, quod Deus velit omnes salvos fieri, *nam* ad hoc non est opus tolli omnes ignorantias juris naturæ, cum non omnia sint de necessitate medii ; per hoc autem dicitur illuminare omnem hominem, quot det sufficientia auxilia ad agnitionem sui, et eorum, quæ sunt de necessitate medii. *Trid.* monet facere quod possis, supposita cogitatione illius, quod facere debes, non autem monet facere, quod non cognoscis esse faciendum, neque dicit te semper cognoscere id, quod petis cognoscere, et quod de cetero esset faciendum.

Objic. 3. Si detur ignorantia invincibilis 73
legis naturalis, hæc lex frustra erit, quia erit incognoscibilis, adeoque impossibilis observatu. R. 1. Idem valere contra ignorantiam invincibilem legis positivæ. R. 2. n. seq. nam saltem aliqui eam agnoscunt, vel agnoverunt, vel suo tempore agnoscent, unde ejusmodi lex, nec per se, nec absolute est incognoscibilis ; quamvis non sit proxime observabilis respectu illorum, qui ignorant, quod per accidens est, et eam reddit aliquibus tantum hic et nunc inobservabilem.

731 *Inst.* Lex natuiralis est smul divina, stultum autem est cogitare, quod Deus aliquid velit fieri a nobis, et simul nolit id a nobis sciri, ergo cum sit sapiens, nec possit velle finem obtineri, nisi subministratis mediis necessariis, etiam dedit nobis, ut scire possimus, si faciamus, quod in nobis est, ergo talis ignorantia non est nobis invincibilis. Ita Eliz. *l.* 7. *q.* 4. §. 5. *qui q.* 5. *Confirmat*, nam si aliqua præcepta naturæ, vel Dei inveniri non possent a serio inquirentibus, ergo aliqua Dei præcepta secundum præsentes vires nobis sunt observatu impossibilia, quæ est hæresis Jansenii, quod enim non est invenibile, non est cognoscibile, ergo nec observabile. Addit *q.* 6. Deus ferens legem, prævidit omnes circumstantias, in quibus futurus erat homo ille et tamen voluit eum obligari, ergo pro infinita sua sapientia debuit providere, ut posset scire legem. Idque *q.* 7. docet ex probatis historiis constare, quod Deus legem suam docuerit eos, qui, in quo poterant, non defecissent. Q. autem 8. ex SS. Justino, et Prospero probat, Deum non occultare veritatem illi qui facit, quod in se est, ut inveniat. Denique *q.* 9. probat a pari, veritatem omnem circa legem naturalem, et divinam esse invenibilem, sicuti fides explicita in Christum est nunc invenibilis, ergo nulla ignorantia legis naturalis est invincibilis. Respondeo 1. Omnia ista valent de ignorantia legis positivæ, quæ tamen potest esse invincibilis. R. 2. Deum non velle aliquid fieri a nobis, nisi supposita cognitione illius, et agnita obligatione faciendi: talem autem cognitionem non semper dat, nec dare tenetur, quamvis sit infinite sapiens, ut constat ex dictis *n.* 722. *et* 729. *Ad Conf.* R. Jansenii errorem fuisse, quod aliqua Dei præcepta, licet cognita, essent observatu impossibilia: neque verum est, quod Deus ferens legem, semper velit pro omnibus circumstantiis quemque obligari, sed prius vult hoc, supposita legis cognitione; SS. autem PP. illi loquuntur de veritatibus ad salutem necessariis necessitate medii, qualis nunc est etiam illa fides in Christum; de aliis veritatibus non necessariis necessitate medii non est similis ratio, uti per se patet.

Objic. 4. Qui agit contra particularem legem naturæ, etiam agit contra universalem, sub qua illa particularis continetur, non potest autem dari ignorantia invincibilis talis legis universalis; ergo nec illius particularis sub ea contentæ. R. 1. Idem valet de lege positiva, v. g. qui agit contra qualecumque præceptum particulare humanum, etiam agit contra illam legem universalem, *Parendum est præcepto legitimi Superioris,* et tamen dari potest ignorantia invincibilis particularis præcepti humani, licet dari non possit illius universalis legis, hinc R. 2. n. cons. quia licet aliquis sciat legem universalem, tamen potest errare in applicatione illius ad particulare operabile, uti recte S. Th. 1. 2. *q.* 94. *art.* 6. sic rusticus ille, de quo Vasq. supra, quamvis sciret illam universalem, *Quod tibi vis fieri*, *alteri feceris*, eamque semper vellet observare, tamen male applicabat sic discurrendo: ego in ejusmodi acutissimis doloribus constitutus, si scirem me nihilominus brevi moriturum, mallem mihi paulo citius abrumpi vitam, ut liberarer illis doloribus, ergo versando istum ægrum, quem prævideo inde paulo citius moriturum, facio id, quod vellem mihi fieri, et consequenter bene ago.

Objic. 5. natura ipsa refugit illa, quæ sunt 733
contra jus naturæ: hinc Tertull. adversus Marcionem *l.* 5. *c.* 13. ait, *Ipsa nos docet natura, quæ legis est instar ignorantibus legem;* et ideo etiam actus, qui fiunt contra legem naturæ, tales sunt, ut coram aliis non auderemus facere, ergo convincimur satis agnoscere inhonestatem. R. Id tantum valere de illis, quæ sunt clare contra prima principia juris naturæ, non autem de aliis, de quibus prudenter dubitatur, sint ne licita, necne, qualia sunt innumera; et talia non refugit natura agere, quamvis forte sint contra jus naturæ. Adde, licet quis nollet aliquid agere coram alio, non ideo statim agnoscitur inhonestas moralis, nam honesta, et naturalis verecundia vetat quædam fieri publice, quæ tamen non sunt moraliter inhonesta, uti per se patet. Reliqua solventur *a num.* 737.

Q. 123. *An ignorantia invincibilis sit incul-* 734
pabilis, sive excuset a peccato? Resp.

§ 1. Negat Lutherus *in c.* 12. *Genes. Scholastici invincibilem ignorantiam dixerunt excusabilem, quæ simpliciter a toto excuset, id est, peccatum prorsus tollat: tanta cæcitas est in Papæ scholis.* Similiter *Jansenius* de statu naturæ lapsæ *l.* 2. *c.* 6. *Legis naturæ ignorantia ita vitiosa est, ut sine peccato nullo modo infligi queat, quantumvis etiam humanæ potestatis invincibilis sit.* Idem docuerunt Sinnichius, Vianen, Hoyghens, Hawermans aliique Lovanienses, a quibus vix recedit Elz. nam *l.* 5. *q.* 5. docet peccari, licet actu non sciatur, nec advertatur peccari. Et §. 3. addit peccari, etiamsi non adsit nequidem

habitus, quo sciatur hoc esse peccatum, quod quis facit, ideoque peccari posse, si amisisti scientiam, quam habuisti; vel etiam, si nunquam scivisti hoc in particulari esse peccatum, nec de hoc tibi umquam inciderit cogitatio. Postmodum *q.* 10. §. 5. loquens de falsis religionibus ait, *Indubitate concludamus per suos errores eos delinquere, etsi nunquam de eorum falsitate dubitaverint, sed profundissime decepti vivant.* Nihilominus postmodum *q.* 17. §. 6. *e. seqq.* fuse contendit contra Jansenistas, quod a peccato excuset ignorantia invincibilis [1].

735 § 2. Est nunc certissimum, quod ignorantia invincibilis, etiam juris naturæ, et pro statu naturæ lapsæ, excuset a peccato formali, ita communissime docent omnes cum Moya *de opprob. q.* 6. *a n.* 19. Estque sententia omnium PP. uti de S. Aug. ostendetur *n.* 738. et de S. Th. *n.* 740. Consonat Salvianus *de gubern. Dei l.* 4. *pag. mihi* 127. *Non facit aliquid contra legem legis ignorans. Pag.* 131. *Nullus potest illius rei prævaricator esse, quam nescit.* Idem dicit Hugo Cardinalis apud Terill. *de cons. prob. q.* 16. *n.* 5. his verbis, *Ignorantia invincibilis excusat a tanto, et toto; simplex excusat a tanto, et non a toto; affectata, nec a tanto, nec a toto.* Idem dicunt passim alii PP. Et *Ratio* est 1. nam *Alex. VIII.* die 7. Decemb. anno 1690. inter propos. 31. damnat hanc secundam, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali;* ergo nunc certum est, quod ignorantia invincibilis, etiam in jure naturæ pro statu naturæ lapsæ excuset a peccato formali. 2. Si non excuset, ergo *homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit,* sed hoc falsum est; ergo. *Min.* patet, nam illam propositionem inter Bajanas 67. damnarunt S. Pius V. Greg. XIII. et Urb. VIII. *Maj.* etiam constat, quia secundum dicta a *n.* 720. potest quis invincibiliter judicare se teneri leviter mentiri, ut damnationem alterius impediat, hic necessario peccabit, in primis si mentiatur; quia eum non excusabit ignorantia; deinde etiam si non mentiatur, quia faciet contra conscientiam, quam hic et nunc deponere non potest, uti supponitur. 3. Si non excuset, ergo mortaliter peccarunt SS. PP. peccantque etiamnum quotidie plurimi viri sapientissimi, uti *n.* 719. et 723. dictum est. 4. Ubi ignorantia est invincibilis non 736
potest contrahi malitia, ergo non peccatur. *Prob. ant.* malitia non contrahitur, nisi fuerit cognita; sed ubi ignorantia est invincibilis, malitia non est cognita; ergo. *Min.* patet. *Maj.* etiam constat, nam ut sit volita, debet esse cognita; hinc 5. Peccatum debet esse voluntarium, nam Pontifices citati damnarunt hanc inter Bajanas 46. propos. *Ad rationem et definitionem peccati non pertinent voluntarium, nec definitionis quæstio est, sed causæ, et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium:* Unde recte dicit S. Aug. *l.* 1. *retract. c.* 13. *Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium;* sed quando adest ignorantia invincibilis, peccatum non est voluntarium, quia secundum S. Th. 1. 2. *q.* 6. *art.* 1. *O. voluntarium dicitur esse secundum definitionem Aristotelis, et Greg. Nysseni, et Damasceni, non solum cujus principium est intra, sed cum additione scientiæ;* hinc de malo *q.* 3. *art.* 8. *O. Cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntariæ quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum:* et 1. 2. *q.* 19. *art.* 6. *O, Manifestum est, quod illa ignorantia, quæ causat involuntarium, tollit rationem boni, et mali moralis:* hinc etiam S. Aug. *c.* 15. dicit talem peccare voluntate facti, non voluntate peccati, *Quia voluit, ergo fecit, etiamsi non quia voluit peccarit, nesciens peccatum esse, quod fecit; ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti; non voluntate peccati etc.* Ergo quando ignorantia est invincibilis, non est peccatum. Plures rationes sunt insinuatæ *n.* 724, Videri potest Gonz. *d.* 11. *c.* 5.

Q. 124. *Quæ sint, et quomodo solvantur* 73
argumenta adversariorum? R. Præter illa, quæ insinuata sunt *a n.* 727. sunt seqq.

Objic. 1. Auctoritatem Synodi Palestinæ, seu Diospolitanæ, quæ proscribit hanc propositionem, *Oblivio, et ignorantia non subjacent peccato, quia non secundum voluntatem, sed secundum necessitatem eveniunt:* hinc Eliz. *l.* 1. *q.* 16. §. 1. ostendit unum errorem Pela-

1 Ignorantiam non raro vocatur *peccatum* a S. Augustino, sed ut ipse explicat in libro III. *de Liber arbitr.* c. 19, quia a peccato originali veniat. « Illud quod ignorans quisque non recte facit et quod recte volens facere non potest, ideo dicuntur peccata quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt : illud enim præcedens meruit ista sequentia. Sicut linguam dicimus non solum illud membrum quod movemus in ore dum loquimur sed etiam illud quod hujus membri motum consequitur... non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras... » (*Edit. not.*)

gianorum fuisse, quod dicerent, nullam ignorantiam, vel oblivionem subjacere peccato; et §. 4. contendit ab illo errore non abesse eos, qui ante peccatum requirunt remorsum conscientiæ. R. Ipsemet Eliz. §. 2. docet Synodum loqui de sola ignorantia, et oblivione vincibili: quidquid sit de hoc, melius dicitur, quod Synodus agat contra Pelagium, qui negabat peccatum originale, et consequenter dicebat oblivionem, atque ignorantiam non habere originem ex peccato originali (quod significabant per illud, *non subjacent peccato*) sed esse ex necessitate, et infirmitate naturæ: dicebant enim Adamum non fuisse melioris conditionis, quam nos jam simus, et sicuti obligantia, et oblivio in Adam, sive esset juris, sive facti non fuit ex peccato, ita nec esse in nobis, quod reprobat Synodus. Videri potest Terill. *de consc. prob. q.* 16. *a n.* 45.

738 *Objic.* 2. S. Aug. variis locis videtur asserere ignorantiam juris naturæ non excusare a peccato, uti ex Jansenio fuse adducit Terill. *a n.* 53. R. 1. Mens S. Augustini patet, partim ex adductis *n.* 736. partim ex seqq. De lib. arbitr. l. 3. c. 19. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras.* Et c. 18. generatim agens de ignorantia, *Si tanta fallacia est, ut caveri omnino non possit, nulla peccata sunt.* Quando innuit ignorantiam, etiamsi sit invincibilis, tamen non excusare a peccato, disputat contra Pelagium, qui dicebat ignorantiam tunc excusare a peccato, si per vires naturæ sit invincibilis, uti refert ipsemet S. Aug. *l.* 3. *de nat. et grat. c.* 17. nos eam tantum dicimus excusare, quæ invincibilis est etiam per vires gratiæ ordinariæ. Videri potest Terill. *a n.* 58. Denique quando S. Aug. ignorantiam invincibilem vocat peccatum, intelligit effectum, pœnam, vel causam peccati, nam *l.* 3. *de lib. arb. c.* 19. ait, *Non solum peccatum illud dicimus, quod proprie vocatur peccatum; libera enim voluntate, et a sciente committitur, sed etiam illud, quod jam de hujus supplicio consequantur necesse est*, item ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt: et in eodem sensu dicit Apostolus *ad Rom. c.* 6. *x.* 12. concupiscentiam esse peccatum, cum tamen certum sit ex Tr. *Sess.* 5. *in Decreto de pecc. orig.* non esse peccatum, sed tantum effectum, vel causam; aut occasionem peccati. Et ideo S. Aug. *l.* 1. *retract. c.* 15. ait, *Hoc peccatum, de quo sic est locutus Apostolus, ideo peccatum*
vocatur, quia peccatum factum est, et pœna 739
peccati est. R. 2. Quamvis aliter sensisset S. Aug. aut alius ex SS. PP, nunc præ aliis
audienda esset Ecclesia, uti dictum est *a.* 211. 740

Objic. 3. S. Th. *quodl.* 8. *a.* 13. ait: *Illud, quod agitur contra legem æternam, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam:* 3. *p. q.* 80. *a.* 4. *ad* 5. *Ignorantia juris non excusat, uti si quis putaret, fornicationem non esse peccatum. Quodl.* 6. *a.* 15. *Error, quo non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat a toto, licet forte a tanto. Quodl.* 3. *art.* 10. *Nec potest excusationem habere propter simplicitatem auditorum, si in talibus opinionem erroneam sequantur, in rebus enim dubiis non est præstandus assensus.* Plura loca adduccit Eliz. *l.* 7. *q.* 11. §. 5. in quibus videtur *S. Th.* clare dicere, quod ignorantia in rebus fidei, ac morum non excuset a peccato. R. 1. Mens *S. Th.* satis elucet ex locis citatis a Moya *de opin. prob. q.* 6. *n.* 24. Gonz. *d.* 9. *c.* 2. §. 3. Esp. *app. n.* 162 *et seqq. sufficit hic*, 1. 2. *q.* 76. *a.* 3. *O. Si sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato.* Unde ad textus citatos dicendum est, quod loquatur de ignorantia, vel errore vincibili, et de assensu, temere præstito in re dubia. Hinc *Ad* 1. dicunt S. Anton. Nider aliique Thomistæ apud Moyam, S. Thomam non posse intelligi nisi de his, ubi manifeste patet ex Scriptura vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem; et hanc ipsam sui explicationem dat S. Thom. *quod l.* 3. *art.* 10. his verbis, *In his, quæ pertinent ad fidem, et mores, si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri, ignorantia non excusat:* quando autem id fiat, exprimit his verbis. *Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id, quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.* Et sic patet *ad* 3. *et* 4. etiam textum: item ad illud, quod addit Etz. *In* 2. textu manifestum est, quod loquatur de ignorantia vincibili, qualis communiter est ita. Hinc, de malo *q.* 3. *art.* 8. *O.* ait: *Cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, sed voluntarie quidem facit fornicationem non voluntarie facit peccatum*, ergo nec peccat. Vide dicta *num.* 736. et dicenda *lib.* 5, *n.* 20.

Inst. S. Th. 1. 2. *q.* 94. *a.* 6. ait, *Præcepta* 741

secundaria non delentur a cordibus, nisi propter pravas consuetudines, et habitus pravos, ergo eorum ignorantia non est inculpabilis, ita *Contensonus*, R. neg. ant. nam *S. Th.* addit etiam deleri *propter malas persuasiones*, quæ aliunde sine culpa advenire possunt. Adde, quod *S. Th.* loquatur de amissione cognitionis præceptorum, quam fatemur rarius evenire sine culpa; prima tamen eorum ignorantia sæpe est sine culpa, et hoc sufficit ad salvanda ea, quæ hactenus diximus.

742 *Inst.* S. Th. *ibidem* dicit rationem impediri applicare commune principium ad particulare operabile *propter concupiscentiam, vel aliam aliquam passionem*, hoc autem non est inculpabile; ergo. R. Hoc dicit exempli causa; nam *art.* 4. dixerat id fieri ex passione, vel mala consuetudine, vel mala habitudine naturæ, quæ non semper sunt culpa, aut ex culpa, imo nec concupiscentia est semper culpa, aut nunc imputabilis ad culpam, *uti dicetur lib.* 5. *a n.* 67.

Objic. 4. Cap. *Ex tuarum*, de Sortilegio, exaggeratur crimen presbyteri, qui sorte divinarat furem, quamvis ex bono zelo, et simpliciter se fecisse diceret. R. In foro externo præsumebatur fecisse cum sufficiente cognitione malitiæ, videbatur enim advertere potuisse inspectionem astrolabii ab infami homine factam esse illicitam, hinc a Judice fuit severe carpendus, saltem ad instructionem aliorum. Quando Gratianus dicit, ignorantiam juris naturalis omnibus adultis esse damnabilem, vel audiendus non est, vel explicandus de ignorantia vincibili, sive primorum principiorum, et conclusionem ex illis facile deducibilium, ut recte Terill. *n.* 36.

743 *Objic.* 5. Ignorantia juris naturæ est pœna peccati originalis, quod in Adamo fuit nobis voluntarium, imo quandoque est est pœna peccati nostri personalis, uti arguit Contenson. ergo non excusat a peccato : huc facit, quod ait S. Th. *in c.* 1. *ad Rom. lect.* 7. *Ignorantia nata ex culpa non excusat*. R. Eadem valent contra ignorantiam juris positivi. R. 2. n. cons. alioquin a pari sic argumentor, stultitia, furor, cæcitas corporis sunt pœnæ peccati originalis, uti ex S. Aug, contendit Jansenius *de statu nat. et gr. l.* 3. *c.* II. ergo quod fit ex stultitia, furore, cæcitate corporis, est nobis voluntarium, ac peccatum, ergo si homo stultus, furibundus, cæcus casu aliquem occidat, formaliter peccat. Non sufficere ad rationem nostri personalis peccati, quod peccatum Adami censeri debeat nobis fuisse voluntarium, certum est ex damnatione hujus II propos. facta ab Alex VIII. *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale, et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, et voluntate Adami peccantis Nec obstat* commune dictum, *quod sequitur ex voluntario est voluntarium, nam* distinguo, si sequatur ex voluntario per propriam voluntatem, et non retractato, transeat, si ex voluntario per alienam voluntatem, et quidem retractato, n. jam vero originale fuit voluntarium nobis per voluntatem alienam Adami, et insuper est retractatum per voluntatem ipsiusmet Adami, qui illud detestatus est, per voluntatem Christi, qui pro eo satisfecit, per Ecclesiam, et nos ipsos in Baptismo; hinc S. Aug. *Ep.* 32. ait : *tantam illius Sacramenti, id est, Baptismi salutaris esse virtutem.·.·. ut.·.·. semel regeneratus per aliorum spiritualem voluntatem, deinceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consensit, et ideo semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit nisi propria impietate.* Dixi, *transeat*, nam si non est prævisum, non est voluntarium, uti dicetur *a n.* 755. Et idem est de illo, quod sequitur ex peccato personali, et proprio, *ut ibid.* probabitur; quod si fuerit prævisum, et culpa personalis, quæ fuit causa, nunc sit retractata, illud, quod sequitur, etiam desinet esse imputabile, uti etiam dicetur n. 760.

Objic. 6. Exempla ex Scriptura, et aliunde 744
satis evincunt, aliquos peccasse, et peccare cum ignorantia, vel errore etiam invincibili: sic I. Jonathas I. *Reg.* 14. ignorans prohibitionem comedit de melle, et ideo est adjudicatus morti, a qua tamen eum liberavit populus. 2. *David* oravit pro peccatis ignorantiæ, et in antiqua lege pro illis offerebantur Sacrificia : 3. Licet *Christus* gentilibus esset stultitia, ideoque putaverint eum esse contemnendum, tamen peccarunt non sequendo eum, hinc omnibus Gentilibus, qui de *Christo* numquam audierunt, negata est a S. Paulo excusatio, inquit Eliz. *l.* 7. *q.* 12. §. 7. quia saltem indirecte noluerunt credere, tradentes se vitiis. Plura addit *q.* 13. §. 9. in eumdem sensum : 4. Judæi crucifigentes Christum nescierunt eum esse Deum, et tamen certum est peccasse peccato Deicidii, nam *Inn. II.* damnavit hanc *Abailardi* propositionem, ut hæreticam. *Non peccarunt, qui Christum ignorantes crucifixerunt* : 5. *Paulus* puta-

bat se contra nomen Christi debere multa agere, et tamen peccavit sic ignorans, et errans. 6. Occidentes, vel persequentes discipulos Christi putabant se obsequium præstare Deo, ei tamen per hoc peccabant, uti Eliz. *l.* 5. *q.* 6. fuse expendit. 7. De facto multi Ethnici colunt idola, ita ut error tanquam lex pietatis, et religionis custodiatur : similiter multi acatholici suos errores uti nos veritatem, putantes sibi non esse licitum de iis dubitare, et tamen utrique peccant. 8. In fine mundi Anti-Christus doctrinam suam confirmabit signis, et prodigiis, et tamen qui sequentur, peccabunt. R. n. ass. unde ad omnia illa dico generatim, si peccarint, aut peccent, esse propter ignorantiam, vel errorem vincibilem; et si supponamus esse invincibilem, non fuisse, nec esse peccatum : nunc paucis ad singula :

Ad. 1. Si argumentum valet, ergo nec in jure positivo excusat ignorantia invincibilis, nam prohibitio illa erat a Rege *Saule* facta, itaque *Jonathas* non peccavit primo gustando mel, sed per hoc forte, quod postea audiens id prohibitum fuisse a Patre suo, improbaverit prohibitionem, et induxerit populum ad comedendum, uti habetur *v.* 29. *et seqq.*

Ad 2. *David* oravit: item offerebantur sacrificia pro peccatis ignorantiæ, quia nesciebant, an non forte fuisset vincibilis, et culpabilis: deinde etiam forte imperabantur Sacrificia pro peccatis ignorantiæ, licet fuisset invincibilis, in expiationem quamdam legalem, ut alii discerent servare legem, alii cautiores essent : Item quia in foro externo præsumuntur facta cum scientia. Dici etiam potest, quod oretur pro peccatis ignorantiæ, idest, pro peccatis, quæ quidem facta sunt cum scientia, nunc autem per oblivionem ignorantur.

Ad 3. Certum est, eos, qui de Christo nunquam audierunt, per illam infidelitatem non peccasse, nam tres Pontifices damnarunt hanc 68. Baji propos. *Infidelitas pura negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est :* si autem de Christo sufficienter audierant, ignorantia, et error fuit vincibilis; et idem est dicendum, quod jam dicemus de Judæis, et acatholicis. *Vide dicenda n.* 753.

Ad 4. Judæi ex vita, signis, et miraculis scire poterant, et debebant Christum esse Deum, hinc *Pilatus*, quamvis Gentilis, nec usus sacris litteris, aut Prophetis, satis adverterat, *quod per invidiam tradissent eum*, *Matth.* 27. *v.* 18. erant ergo sua malitia excæcati. Videri potest Esp. *in app. art.* 61.

Ad 5. *et* 6. Idem est dicendum de Paulo, et persecutoribus, qui satis audiverant de vita, et miraculis Christi; unde in quo peccarunt, in hoc processerunt saltem cum neglectu melioris notitiæ de doctrina Christi; vel ex temeritate nimia, aut odio.

Ad 7. De Deo communiter docetur, quod non possit ignorari invincibiliter, saltem non diu : quod si supponamus invincibiliter ignorari verum, et unicum Deum, contra hunc non peccabit formaliter Ethnicus adorando Idola : hinc etiam *l.* 5. *a n.*. 49, dicam, si in aliquo homine daretur invincibilis ignorantia, plane omnis Dei, tamen hominem non peccaturum Theologice, sed ad summum Philosophice. Quod acatholicos, dicam *in l.* 2. *a n.* 93. dari posse materiales, et nego peccaturos per suam illam materialem infidelitatem.

Ad 8. Qui sequentur Anti-Christum ex ignorantia invincibili, per hoc peccabunt, n. qui sequentur ex vincibili, c. et talis præsumitur futura, nam nunc inclaruit auctoritas Ecclesiæ, motiva credibilitatis pro fide Christiana, et pro divinitate Christi sunt evidentia, nec deerunt Prædicatores Evangelii, etiam Prophetæ, Enoch, et Elias etc. Videri potest Esp. *art.* 62.

Objic. 7. Dantur peccata ignorantiæ, non 745
tantum imputabilia ratione antecedentis negligentiæ in inquirendo, sed etiam ratione sui, licet eorum malitia, quando fiunt, nullo modo cognoscatur sed pure ignoretur; ergo talis ignorantia, licet invincibilis sit, non excusat, ita Eliz. *l.* 5, *q.* 3 *et seqq.* R. cum Terill. *in Reg. q.* 95. aliisque communissime, n. ant. malitia enim, cujus nulla est cognitio, non contrahitur, nec est imputabilis, ut probabitur *l.* 5. *a n.* 15. ubi ostendemus illam esse mentem, ac sententiam SS. PP. et S. Th. et rationem insinuabimus hic *n.* 757. *et* 755.

Objic. 8. Ignorantia eorum, quæ sunt pro- 746
prii officii, non excusat a culpa, quia quisque tenetur scire ea, quæ sunt proprii : hinc S. Th. ait, *Ignorantia illa, qua quis ignorat ea, quæ tenetur scire, non est absque peccato :* hinc etiam *in Inst. de Aquilia* §. *prætereo*, dicitur, imperitiam in re ad proprium officium pertinente non excusare; et Cap. *Si culpa*, de Injuriis, dicitur ignorantiam non excusare, quando quis debuit scire; ideoque Jura clamant, paria esse, scire, et debere scire *L. Quod se mihi*, *ff. de reb. cred.* Atqui ignorantia

legis naturalis est ignorantia alicujus, quod est officii omnium ratione utentium, quodque omnes debent scire; ergo. R. 1. Idem valere de ignorantia legis positivæ, nam et hanc tenemur scire; cum teneamur observare. R. 2. Si sint proprii officii particularis, v. g. Judicis, Confessarii, transeat, si sint officii generalis, quale est vivere honeste, vel etiam Christiane, n. maj. cum enim hoc officium latissime pateat, et contineat obligationes plurimas, ac diversissimas, possunt quædam secundariæ, saltem ad tempus invincibiliter ignorari, ideoque licet, per se loquendo, simus obligati ad ea scienda, tamen per accidens hic, et nunc non sumus proxime obligati, quia hic et nunc, moraliter loquendo, non sumus proxime potentes scire.

747 *Objic.* 9. Saltem conscientia formata secundum ejusmodi ignorantiam, vel errorem invincibilem non faciet operationem esse positive honestam. R. n. ass. cujus oppositum ostendimus a n. cujus *Ratio* velut a priori est, quia talis conscientia est ethice recta, ergo facit positivam honestatem refundi in operationem. *Ant. prob.* illa conscientia est ethice recta, quæ est optima ratio operandi, quam hic et nunc, dum operandum est, habere possumus, et debemus : ille enim est ethice rectus, et operatur maxime conformiter ad appetitum rectum, secundum dicta a n, 5. qui se habet, quam optime potest, et debet; sed conscientia invincibiliter erronea est optima ratio operandi, quam hic et nunc, dum operandum est, habere possumus, et debemus, ergo est ethice recta; ideoque sufficit, non tantum ad evitandum peccatum, sed etiam ad positivam honestatem refundendam in operationem.

Plura huc spectantia solventur *l.* 5. *a n.* 15. *et* 25. ubi efficaciter probabimus ad peccandum prærequiri aliquam cognitionem malitiæ, et legis Dei.

748 *Q.* 125. *Quandonam igitur ignorantia, et error censeatur invincibilis, et inculpabilis, aut e contra peccatum ?* R.

§. 1. Si nulla notitia specialis nequidem confusa, nec ulla ratio dubitandi in universum, aut in particulari occurrerit de eo, quod ignoratur, vel circa quod erratur, talis rei ignorantia, et error dici debet invincibilis, et inculpabilis, uti Suar *de cens. d.* 4. *s.* 8. Vasq. 1. 2. *d.* 124. Sanch. *in Decal. l.* 1. *c.* 17 *n.* 2. aliique communissime contra Eliz. *l.* 5. *qu.* 6. §. 5. Ratio est, quia talis ignorantia, vel error non est voluntarius; nam voluntarium, secundum dicta n. 736. procedit ex cognitione, quæ tunc abest : deinde non adfuit hoc, per quod vinci, et expelli posset, homo enim non potest se libere applicare ad quærendam scientiam, nisi ante primam volitionem præcedat cogitatio, utique non voluntaria, cum præcedat primam volitionem ergo naturalis, et ab extrinseco causata per quam voluntas excitata se moveat, et intellectum applicet, ergo si nulla cogitatio in mentem venerit, qua posset excitari voluntas non est in potestate hominis se applicare ad quærendam scientiam, ergo si tunc ignoret, vel erret, ignorantia, et error non sunt ipsi voluntaria, ergo sunt ipsi invincibilia, et inculpabilia.

§. 2. Si alicui inciderit cogitatio, non qualiscumque, uti nu. 755. dicetur, sed prudens, ne forte objectum sit malum, et operatio inhonesta, ipse autem sufficientem adhibuerit diligentiam, neque tamen potuerit rescire veritatem, ignorantia, vel error est ipsi invincibilis, ideoque operationes, vel mala ex his secuta non sunt imputabilia ad culpam, uti recte Suar. supra et Terill. *in Reg. q.* 62. *assert.* 3. tota enim imputabilitas ignorantiæ, vel erroris, itemque malorum ex ipsis sequentium, fundatur in negligentia inquirendi veritatem, et tollendi ignorantiam, vel errorem, uti dicetur n. 757. hic autem adhibita est diligentia debita, qua posita, cum adhuc ignoretur veritas, nulla lex agnoscitur, quæ vel prohibeat operationem, quam prudenter judicat licitam, vel obliget ad præcavenda mala, quæ prudenter timere non potest essa secutura: quandonam autem censeri debeat sufficiens diligentia, dicetur a n. 755. 749

§. 3. In rebus inter Classicos Auctores controversis, et incertis, debet ignorantia, vel error censeri invincibilis, si nitatur gravi motivo, quia cum Auctores graves dicant veritatem esse in hac, alii in altera parte, nec resciri possit, quinam verum, quinam falsum dicant, qui hic ignorat veritatem, vel format judicium pro hac, aut illa parte, habet ignorantiam, vel errorem, quem hic, et nunc vincere non potest, ergo invincibilem, ita Terill. *q.* 67, *n.* 28. 750

§. 4. Ignorantia, et error sunt peccata, quando sunt objectum legis illa prohibentis, et nihilominus libere habentur: tunc enim ignorantia habet se sicuti omissio actus fidei, quando præcipitur, error autem sicuti positiva infidelitas: an autem dici debeant esse peccata, an tantum effectus peccati, dubium 751

est; aliqui volunt dici peccata, non aliter, ac omissionem Sacri die festo; alii cum *Vasq.* dicunt esse tantum effectus peccati, putantque peccatum compleri in sola negligentia removendi ignorantiam, vel errorem: hoc videtur certum, quod totum pravum exercitium libertatis compleatur in voluntate non sciendi, seu in negligentia debiti conatus ad sciendum, a qua negligentia error, vel negligentia accidentaliter denominentur esse peccaminosa, potuisset enim esse eadem ignorantia, vel error, et non esse peccaminosa, si nempe fuissent invincibilia, et nullo modo voluntaria.

752 §. 5. Si nulla prudens cogitatio inciderit de ignorantia, vel errore per peccatum incurrendo, licet postea ea peccato, sive propter peccatum sequantur, non sunt voluntaria, nequidem indirecte, neque peccatum; sed vel merus effectus, vel tantum pœna peccati, uti recte Terill. *q.* 65, *ass.* 3. quia ratio voluntarii petit, ut sit aliquo modo præcognitum, sicuti si quis libere se inebriet vino, quod nescit esse venenatum, quamvis peccatum sit illi voluntarium, mors tamen inde secuta non est voluntaria, quia nempe nullo modo fuit præcognita, neque lex prohibens inebriationem repræsentabat hanc tanquam illativam mortis, ergo similiter, si non incidit prudens metus, vel cogitatio, quod ignorantia, vel error esset secuturus ex peccato. Probatque recte Suar. *n.* 13. ciiam ex sacris Canonibus, nihil ad rem facere, sive ignorantiam et error causentur per opus licitum, sive illicitum, cum hoc, non refundat voluntarietatem in aliquid non prævisum: sed nec refert, sive per se, sive per accidens sequantur ex peccato, nam si nulla cogitatio de hoc inciderit, non fuit possibile, ut cogitaret de illis præcavendis, ergo moraliter præcaveri non potuerunt, ergo sequuntur involuntarie. Vide dicenda *l.* 5. *a u.* 30. *et ib. u.* 222. ubi *n.* 224 etiam explicantur, quænam dicantur peccata inadvertentiæ.

753 *Objic.* Apostolus *ad Rom.* 1. dicit, Gentes, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, incidisse in ignorantias, quas utique non præviderant, nec tamen fuerunt excusabiles a peccatis per tales ignorantias causatis: quem locum explicans S. Th. *lect.* 7. dicit, si ignorantia causetur a culpa, non potest subsequentem culpam excusare. Potestque idem in obcæcatis, licet enim peævisa non fuerit cæcitas, tamen ex cæcitate peccantes non excusantur. R. Gentiles, aliosque, quibus ignorantia, vel cæcitas non fuit voluntaria, non peccasse per ignorantias, vel cæcitates, sed postea constituti in ignorantia, aut cæcitate peccabant per malitiam suam; agnoscebant enim satis turpitudinem eorum, quæ patrabant, uti notat Corn. a Lapide in eum locum. S. Thom. loquitur de causalitate, non pure physica, sed morali, culpa autem non est moralis causa ignorantiæ, et ex hac consequentium, nisi ignorantia fuerit voluntaria; et idem est de cæcitate: quæ autem postea fiunt ex nova advertentia, sunt peccata malitiæ, cum quibus stat aliqua cæcitas, nam nemo est cæcior illo, qui mala imminentia cognoscit, nec tamen vitat: qui foveam metuit, et tamen in eam irruit; hoc ipso enim physice videns, moraliter non videt, quia agit, ac si non videret, quod est pessimum genus cæcitatis. Videri potest Terill. *a n.* 42.

Inst. Omnis peccans potest timere, ne 754
propter peccatum permittatur incidere in ignorantias, errores, cæcitates, ergo debet hoc timere, ergo ipsa sunt sufficienter prævisa, et voluntaria, R. 1. Omnis peccans semper proxime potest hoc timere, n. potest quandoque et potentia saltem remota, si nempe de hoc incideret cogitatio, transeat; quod autem hæc non incidat, non est ei voluntarium, uti supponitur. Rr 2. Dato ant. n. cons. quia cum talis ignorantia, error, aut cæcitas sint pœnæ extraordinariæ, et a solo Deo dependentes, nemo censetur exponere se periculo proximo eorum, si peccet, nec semper potest prudenter prætimere.

Q. 126. *Quandonam illa, quæ sequuntur ex* 755
ignorantia, vel errore vincibili, et culpabili, censeantur voluntaria, et imputabilia ad culpam? R.

§. 1. Ut censeantur etiam indirecte voluntaria, debent aliquo modo fuisse præcognita, ut colligitur ex dictis n. 752. et pluribus dicetur *l.* 5. *a n.* 30. Nec negare audet Eliz. *q.* 10. §. 3. et *q.* 11. §. 5. quia nihil volitum nisi præcognitum: debet insuper saltem confuse agnita esse obligatio illa præcavendi, alioquin non esset agnita in eis malitia, et consequenter non essent imputabilia ad culpam, uti dicetur eodem *l* 5. *a n.* 16. Quævis autem repræsentatio mali secuturi non inducit obligationem tollendi ignorantiam, vel errorem, ut mala illa præcaveantur, nam quandoque prætimentur sine fundamento, et ex scrupulositate; si nempe rarissime eveniant; hinc ut agnoscatur obligatio quærendi scientiam, de-

bet quis probabiliter prævidere, sive prudenter prætimere malum, et ideo agnoscere se obligatum ad tollendam ejus causam, quæ hic esset ignorantia, vel error.

756 §. 2. Ut illa, quæ sequuntur ex ignorantia, vel errore, sint voluntaria, et imputabilia, non est opus præcognosci in individuo, vel specie, et id evincunt argumenta, quæ affert Eliz. *q*. 11. §. 4. si enim formaliter, et expresse in seipsis fuissent prævisa, essent directe volita, ad peccatum autem sufficit esse indirecte voluntarium : itaque sufficiet, quod præcognoscantur quasi in genere, ut jam censeantur virtualiter, et implicite præcognita, v. g. ut Judex peccet. quando postea injustam feret sententiam circa testamentum, non est necesse, ut determinate agnoscat se nescire materiam de testamentis, sed satis est, si agnoscat, se non satis scire illa, quæ ad officium suum pertinent, et ideo advertat posse gravia mala causari Reip. vel damna proximo : atque idem est de Confessario, Parocho etc. si accedant ad hæc officia, conscii sibi de insufficienti scientia, hoc enim habito, illa, quæ inde sequentur, et causabuntur, erunt indirecte voluntaria, utpote sufficienter volita in causa, et ideo, quando sequuntur etiam sine nova advertentia ad malitiam præsentem vel negligentiam præteritam, denominabuntur peccata ignorantiæ. Quod si tum, quando sequentur, agnosceretur malitia præsens, et tamen eam saltem indirecte vellet operans, dici deberet peccatum potius actualis malitiæ, quam ignorantiæ.

757 §. 3. Quando ejusmodi mala ita sequuntur, et causantur ab ignorantia, vel errore, sine actuali advertentia, et libertate, non habent ullam propriam malitiam, vel imputabilitatem, sed ad summum denominantur mala, seu peccata tantum per negligentiam præteritam in inquirenda veritate, uti docent S. Th. S. Babav. S. Ant. Suar. Vasq. Sanch. *in Decal. l.* 1. *c.* 16. *n.* 45. aliique communissime cum Terill. *in Reg. q.* 66. *ass.* 5. Ratio est, quia omnis ratio mali imputabilis essentialiter fundatur in libero voluntatis exercitio; hinc ubi nulla est libertas, nulla est imputabilitas, ergo ubi non est novum exercitium libertatis, non potest esse nova imputabilitas, sed tota, quæ inest, provenit a primo exercitio libertatis, et consequenter non est alia, sed tantum prior imputabilitas, sicuti in actu interno, et externo est una moralitas derivata a solo actu interno, quia hic solus est formaliter liber. Vide dicenda *l*. 5. *n*. 21.

§. 4. Si quis heri per culpam ignoravit, vel concepit errorem, quod hodie, quando est festum, non esset obligatio audiendi Missam (idem est in aliis similibus materiis) si hodie omittat Missam nihil amplius cogitans de illa obligatione, *Rodr. Med.* et alii absolute dicunt peccare per illam omissionem, quia ignorantia, vel error ille non fuit revocatus; ergo moraliter manet, et causat transgressionem : Azor. Vasq. Salas. Sanch. Præp. et alii cum Burg. *cent.* 3. *cas.* 42. absolute dicunt non peccare, quia illa mala voluntas hesterna non est amplius, nec in se, nec in aliquo suo effectu, ergo omissio non censetur ab illa causari : Castr. *tr.* 2. *d.* 1. *p.* 3. melius sic distinguit, si omissio hodie sequatur ex culpa hesterna, denominabitur libera, et culpabilis: præsumi autem debet sequi ex culpa hesterna si aliud non resciatur, quia erat causa de se efficax illius : si autem non sequatur ex culpa hesterna, sed aliunde, et eodem modo futura fuisset, quamvis ab fuisset culpa hesterna, non denominabitur culpabilis quia culpa hesterna se per accidens habuit ad illam, neque omissio quicquam ad illa participafit. Vide dicenda *l*. 5. *a n*. 41. 758

§. 5. Si mala non necessario sequebantur, nec erant per se connexa cum ignorantia, vel errore, et aliquis sufficientem adhibuerit diligentiam, vel cautelam, ne sequerentur, si per accidens sequantur, non erunt voluntaria, nec imputabilia, uti per se patet, et pluribus dicetur *l*. 5. *n*. 45. 759

§. 6. Si negligentia in excludenda ignorantia, vel errore sit per veram pœnitentiam retractata. aut jam adhibeatur sufficiens diligentia in acquirenda scientia, quæ tamen obtineri non possit, ignorantia, et error non amplius erunt moraliter voluntaria, nec peccatum, nec causa peccati, neque mala ex eis sine nova libertate secuta, erunt moraliter imputabilia, sed tantum dicentur effectus peccati, ut communiter tenent omnes cum Terill. *q*. 62. *ass*. 1. et consentit Eliz. *l*. 3. *q*. 13. §. 5. Ratio est, quia non erant imputabilia nisi in causa, quæ erat negligentia, uti n. 757. dictum est : ergo si hæc sit effective efficaciter retractata, vel emendata, negligentia illa desinit moraliter esse, ergo quod ex ea sequitur, non censetur moraliter esse ab illa tanquam causa, licet forte, adhuc physice sit ab illa, quod enim non est moraliter, non potest esse moralis causa alterius : sic si Sacerdos malitiose abjecerit Breviarium, ne teneretur orare Horas, si de hoc postea sincere 760

doleat, potest absolvi, nec omissio Horarum censetur postmodum voluntaria, neque etiam peccat omittendo. Similiter notat Teril. *q.* 53. *n.* 3. si incogitantia legis, quæ ante fuerat vincibilis, et per culpam causata, postea fiat invincibilis, quia postea conaretur, et non posset rescire legem, nec esset, qui instrueret, actionem postea secuturam ex illa incogitantia non fore peccatum; et plures similes casus affert de *consc. prob. q.* 16. *ass.* 1. in quibus ignorantia prius vincibilis fit postea invincibilis, et ideo facit illa, quæ postea sequuntur, non esse amplius imputabilia ad culpam. Videri potest Terill. *in Reg. q.* 61. et 62. ubi plura tradit de his peccatis ignorantiæ.

761 *Q.* 127. *An taxari possit quantitas diligentiæ necessariæ ad hoc, ut ignorantia, vel error sit invincibilis, et inculpabilis ?* R.

§. 1. Negat Eliz. *l.* 4. *q.* 15. ac docet *q.* 11. §. 6. Deum voluisse, id a nobis ignorari, ut nesciremus, simusne justi an injusti, quia nunquam sciemus, an non defuerimus in diligentia necessaria, sicuti nescimus, qualis superbia, aut quanta luxuria prærequiratur, uti Deus ob illam patiatur hominem labi in hæresim. etc. Addit *l.* 7. *q.* 11. §. 8. *in fine*, diligentiam in inquirendo hic necessariam debere esse magnam, qualem, æterna salus, utique maximi facienda, requirit, unde ad minimum tantam esse debere, quantam mundani adhibent pro honoribus, divitiis, aut voluptatibus suis.

762 §. 2. Quantitas illius diligentiæ taxari potest : si enim taxari non posset, nunquam liceret operari ex opinione, nequidem probabiliore, stante pro libertate contra aliam probabilem stantem pro lege, ut enim hoc liceat prius adhibenda est diligentia sufficiens pro invenienda veritate, et ad resciendum, an lex prohibens existat, vel non; ergo si non posset resciri, quænam diligentia sit sufficiens, nunquam liceret ex tali opinione operari.

763 §. 3. Suar. *de cens. d.* 4. *s.* 8. recte dicit taxationem hujus quantitatis esse prudentum judicio relinquendam, pensatis omnibus quæ ad præceptum, personam, et operationem pertinent, nam notat recte Terill. *in Reg. q.* 67. *n.* 30. si agatur de præcepto naturali, esse opus majori diligentia, quam si de positivo, et quo gravius esse videtur præceptum, eo major requiritur consideratio; similiter homo doctus tenetur majorem per seipsum adhibere diligentiam, quam indoctus; item, si operatio possit graviter nocere, etiam opus est majore diligentia, quam si nocere non possit, etc. hinc universaliter illa quantitas diligentiæ sufficit, quæ qualitati præcepti, capacitati personæ, et naturæ operationis proportionatur; illa autem proportionatur, quæ seria est, et saltem mediocris, hinc illa absolute est sufficiens, quam prudentes consideratis circumstantiis judicant esse mediocrem, et humano modo requisitam. *Nec obstat,* quod prudentes quandoque etiam errent in assignanda illa mediocritate, *nam* error ille est probabilis, et innoxius, cum in hoc negotio, spectata infirmitate humani intellectus, non possit inveniri regula certior, et considerata etiam imbecillitate humana nulla videatur accomodatior.

§. 4. Homo indoctus, secundum *Suar.* supra, adhibet diligentiam sufficientem. si consulat doctos viros in tali arte peritos, et carentes morali suspicione, quod ex malitia, vel negligentia sua decipiant : homo autem doctus, qui per se sufficiens est ad talem cognitionem obtinendam, si Doctores aliquos inspexerit, aut leges ipsas mediocri diligentia consideravit, perpenderitque motiva in utramque partem, ac tum ignoret adhuc, vel erret, id fiet invincibiliter, et inculpabiliter; quæ omnia sunt nobis certa in foro conscientiæ, inquit Suarez, licet forum externum utatur aliis præsumptionibus, *uti dicetur a n.* 772. 764

§. 5. In rebus operabilibus, et incertis sufficit ea diligentia, per quam homo pervenit ad certo probabilem resolutionem casus, sive ad judicium prudens pro hac, vel illa parte, sive id fiat per proprium studium, sive per responsum ab aliis peritis petitum, attamen secundum dicta dicta *n.* 369. hoc enim habito prudenter judicat se habere veritatem, ergo quamvis forte adhuc ignoret, aut erret, non est ideo vituperabilis, ergo ignorantia, et error non est culpabilis. 765

§. 6. *Objic.* Homines valde magnam diligentiam adhibent, pro obtinenda scientia profana, pro divitiis, honore, aliisque bonis corporis, adhibenda est saltem similis pro cognoscenda Dei lege, pro bonis animæ, et salute æterna, ergo ut ignorantia, et error sit culpabilis, non sufficit mediocris diligentia. *Conf.* nam si filius sciret esse periculum graviter offendendi Patrem, et non adhiberet multam diligentiam pro cavenda offensa, merito judicaretur non habere debitam reverentiam, et amorem; et si post adhibitam tantum mediocrem diligentiam defectu diligentiæ majoris offenderet, pater merito indignaretur, ergo idem magis valet de homine 766

respectu Dei : Ita Eliz. *Resp.* Hæc esse de consilio, negamus autem esse de præcepto, si enim essent de præcepto, nunquam posset adhiberi diligentia sufficiens, quia lex æterna Dei, et salus nostra æterna digna sunt omni possibili diligentia : quod si cum proportione talis diligentiæ teneremur curare salutem animæ, cum qua curamus salutem corporis, teneremur quotidie jejunare, orare incessanter, et quævis optima exercere; item teneremur vitare omnia etiam remota pericula peccandi, quia salus animæ infinite æstimabilior est quam salus corporis, ideoque exigeret diligentiam sine proportione majorem ; hinc dicendum est, quod in his, aliisque similibus Deus non postulaverit a nobis nisi humanam diligentiam humano modo præstabilem, et quod lex, quæ omnia optima præscriberet, esset pessima, ut notavimus *n.* 475. ex Card. Pallav. quia esset supra fragilitatem humanam, exponeretque certissimis periculis frequentissime peccandi : itaque sicuti certum est, extraordinariam illam diligentiam pro obtinenda salute non requiri ex præcepto, quamvis ad salutem maxime conducat, et ob illius defectum quandoque peccetur, et amittatur salus, ita magis certum esse debet non requiri pro invenienda veritate extraordinariam diligentiam ; quamvis hæc ad illam inveniendam, et consequenter ad servandam Dei legem conduceret, atque ob illius defectum quandoque per accidens fiat materialis transgressio legis, ergo sufficiet diligentia mediocris. *In forma.* n. cons. nam homines sæpe nimis magnam diligentiam adhibent pro illis profanis, et temporalibus, et si adhiberent tantum mediocrem, non essent vituperabiles, ergo nec adhibens mediocrem pro rebus animæ, ordinarie loquendo, ubi non est periculum ideo formaliter peccandi, aut amittendi salutem. Addit Trill. *a n.* 64. diligentiam mediocrem pro salute animæ, et pro servandis præceptis, quæ agnoscimus, censeri debere majorem illa, quam homines adhibent pro rebus profanis, quia hæc redditur suavis per commoda temporalia, vel per ipsam naturalem propensionem ; e contra posterior conjuncta est cum continuo bello spirituali, mortificatione concupiscentiarum, pugna renitentis naturæ, etc. *Ad Conf.* n. Patrem merito indignaturum, si filius adhibuerit diligentiam, ne offenderet, mediocrem, qualem descripsimus n. 763.

Inst. Pater sollicitus de salute filii graviter infirmi non acquiescit, nisi habito certo nuntio de illius vita, ergo nec nos deberemus acquiescere, nisi habita certa notitia veritatis. Resp. n. cons. disparitas est 1. quia pater potest habere certam de hoc relationem : nos, ubi res controversæ sunt, sperare non possumus notitiam certam veritatis, uti n. 713. dictum est 2. Quamdiu pater non habet certam notitiam, habere non potest finem suum, qui est liberatio a cura per certitudinem vitæ filii ; nos absque certa notitia veritatis possumus habere finem nostrum, qui est, non peccare, et honeste operari, ac per consequens, salvari, uti satis constat ex dictis n. 14. et 734.

Q. 128. *An incurrat pœnam, ignorans esse* 767
affixam transgressioni ? R.

§. 1. Si ignorantia sit inculpabilis, pene Ecclesiastica, v. g. censura non incurritur, hinc occidens Clericum, et nesicens illi homicidio annexam esse excommunicationem, non est excommunicatus, ita Suar. Sanch. Bonac. Coninch. Castrop. *t.* 2. *d.* 1. *p.* 17, *et alii*, contra Covarr. Ledesm. et alios. Ratio est, 1. quia tales pœnæ ab Ecclesia imponuntur tanquam admonitiones, et medicinæ ad præcavendas culpas, sed non habent rationem admonitionis, vel medicinæ ad præcavendam culpam, nisi prænoscantur ante culpam, atque ita timore sui deterreant a culpa, ergo etiam non incurruntur, nisi præcognoscantur. 2. Tales pœnæ non imponuntur, nisi contumacibus, et repugnantibus potestati, quam habet Ecclesia ad coercendum, et puniendum improbos, sed qui ignorant pœnam esse impositam, qua coerceri debeant, non sunt contumaces, aut repugnantes illi potestati ; ergo.

§. 2. Nav. Sa, et alii cum Tamb. *l.* 1. *in* 768
Decal. e. 2. §. 10. *n.* 12. putant etiam pœnas civiles, si extraordinariæ sint, non incurri ab illo, qui invincibiliter ignorat illas esse transgressioni annexas, quod probabile etiam reputant *Sur. Sanch. et Castr.* quia si pœna sit extraordinaria, etiam in foro externo præsumi potest non præcognita a delinquente, ergo nullo modo potuit illi se subjicere ; injustum autem esset obligare ad pœnam, cui nullo modo se subjecit : deinde talis minus peccat, quam si sciret pœnam esse annexam, neque contumax est, ergo dicendum est, quod legislator velit mitius agi cum illo, quam cum alio sciente, pœnam esse annexam, et in illam consentiente.

§. 3. Si pœna imponatur his verbis, *qui præ-* 769
sumpserit, qui scienter, qui consulto, qui temere,

qui audens, *etc.* putant Dian. et Burgh. *cent.* 1. *cas.* 78. non incurri ab ignorante illàm pœnam esse annexam, quamvis ignorantia fuisset mortaliter culpabilis, et affectata, *Sanch. et Castrop.* dicunt probabilius tunc tantum incurri, quando ignorantia affectata est talis, ut æquiparetur scientiæ. Ratio est, quia verba ista videntur requirere directam cognitionem, et expressam voluntatem se opponendi contra vim punitivam legis, quæ non est sine expressa cognitione pœnæ oppositæ.

770 §. 4. Si pœna absolute imponatur delinquenti, sitque pœna Ecclesiastica, adhuc non incurritur ab ignorante, pœnam esse annexam, si ignorantia illa non fuerit crassa, et supina, quamvis fuerit mortaliter culpabilis; ita *Sanch. et Castrop.* contra quosdam alios; ratio est, quia hæ pœnæ requirunt, vel dolum, qui non datur sine ignorantia affectata, vel saltem contemptum, qui non est, quando aliqua diligentia abhibetur, licet omittatur major debita.

771 §. 5. Aliæ pœnæ, tam Ecclesiasticæ, quam Civiles, quæ non requirunt ignorantiam affectatam, vel crassam, neque dolum, aut contemptum, probabilius incurruntur, quamvis ignorentur, si ignorantia sit mortaliter culpabilis, quia qui vult culpam, vult hoc, quod scit, aut scire potest, et debet ordinarie sequi ad culpam, ideoque committens mortale incurrit pœnam inferni, quamvis invincibiliter ignoret, aut non cogitet esse annexam, pœna illa ordinaria est, nec improportionata culpæ. De his plura, et magis accurate dicentur suis locis, et speciatim. *l.* 6. *t.* 4. *c.* 2 *ad d.* 4. dicetur, an reservatio incurratur ab eo, qui nescit esse annexam peccato *l. autem.* 7. *c.* 5. *ad d.* 3. dicetur, a quo incurrantur censuræ: *et d.* 4. qualis actus requiratur ad incurrendum, et quænam excusent, etc. *ib. c.* 5. *ad d.* 3. dicetur, an ab ignorante incurratur irregularitas.

772 *Q.* 129. *An ignorantia legis*, *vel pœnæ annexa allegari possit pro excusatione in foro externo?* R. Negant Mascard. et pauci alii, quia si lex sit promulgata, præsumitur nota; sed communissime affirmant reliqui; nam si sit invincibilis, excusat a culpa, ergo etiam a pœna; præsumptio quidem est contra excusantem, sed inde plus sequitur, quam teneri probare excusationem suam, pro qua, ut conjecturæ admittantur, accedere debet juramentum de ignorantia, quod solum non sufficeret sine conjecturis, vel aliis approbationibus, uti communius docent AA. apud Castr. *supra p.* 19. hinc notat Suar. *de cens. d.* 4. *s.* 8. in foro externo raro admitti ignorantias invincibiles juris, nisi validissimis rationibus probentur, et inde forte est quod Ecclesia conversos ad fidem absolvat ab excommunicatione, quia forsan præsumit, ignorantiam pœnæ annexæ fuisse vincibilem; de hoc tamen dicetur postea *l.* 6. quando agetur de Confessario hominis convertendi ad fidem.

Q. 130 *An dicta de ignorantia, etiam valeant de oblivione naturali?* R. affirmative, nam oblivio naturalis æquivalet ignorantiæ invincibili, ut recte cum aliis Sanch. et Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 41, inferens, eum, qui ex oblivione omisit Horas Canonicas, non teneri restituere fructus, quia lex pœnalis irritans acquisitionem fructuum, non obligat eos, qui sine culpa obliti sunt legis obligantis ad orandum. 773

DUBIUM II.

An metus excuset ab observatione legis. 774

,, Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sæpe fit, ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum, et tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis. *Unde resolvuntur.* ,,

" I. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsece malam, non licet violare nequidem ob metum mortis.

" II. Metus gravis, v. g. mortis, etc. sæpe non tantum excusat a præcepto positivo, tam divino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali: et sic (ut Sanch. 1. *mor. c.* 18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integre confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extreme indigenti. Bec. *tam.* 2. *l.* 3. *c.* 6. Azor. 1. *p. l.* 1. *c.* 11. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 14. Excipe tamen casum, de quo infra *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 1.

" III. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris fit, quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. g. si Dux mandet militi non discedere ex statione, item, si perituræ sint animæ, nisi Pasteor adeat ægros tempore pestis. Laym. *l. c.*

" IV. Alioqui nulla præcepta humana,

etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. V. Sanch. *l. c.* ut si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere (in speciem) non tamen posses consummare, quia cum Matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsece malum est, Sarch. *de Matr. l.* 7. *d.* 5. *n.* 4.

" V. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis, ut v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum religionis V. Sanc. *l. c.* Kon. 3. *p. t.* 2. *d.* 13. *dub.* 12.

ADDENDA.

775 *Quæst.* 131. *An dari possit hic regula generalis cognoscendi, an metus a lege excuset, vel non ?* R.

§. 1. Si non possunt dari generaliores, quam hæ : 1. Si transgressio legis sit actio intrinsece mala, et ideo prohibita quia mala, nullus metus excusat; nam quod est intrinsece malum, nullo casu fieri potest non malum, neque metus tollit totalem circa illud libertatem, ergo non excusat. 2. Si transgressio legis sit contra bonum commune, metus damni particularis non excusat, quia bonum commune prævalet particulari. 3. Si transgressio legis non sit intrinsece mala, neque præjudicet bono communi, metus damni gravis excusare poterit, quia legislator non censetur velle obligare cum tanto incommodo. Vide dicenda *l.* 3. *p.* 1. *q.* 51.

776 §. 2. Prima hic difficultas est, ut sciatur, an hæc actio in particulari sit, vel non sit intrinsece mala,ita ut nullæ circumstantiæ possint illam cohonestare, aut an sit, vel non sit præjudicans bono communi, ideoque in particulari oppositæ sunt AA. sententiæ, v. g. 1. Communior sententia Catholicorum est contra paucos apud Castr, *T.* 2. *d.* 1. *p.* 13. quod occisio directa innocentis sit intrinsece mala, ideoque non sit licita, quamvis Tyrannus minetur extremam patriæ ruinam : e contra secundum plerosque non est intrinsece malum Tyranno extradere innocentem , quamvis prævideatur occidendus, tum enim non intenditur mors innocentis, sed salus communis patriæ, pro qua Resp. potest exponere subditum periculo mortis, et subditus ipse tenetur vitam suam exponere. 2. *Azor.* docet neglectum Baptismi esse intrinsece malum, quia homo negligens Baptismum exponit se periculo salutis : e contra *Castr.* negat, quia loco Baptismi, potest esse contritio habens moralem certitudinem de gratia, adeoque metus mortis poterit excusare a susceptione Baptismi fluminis, quod admittit Dian. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 2. quamvis postea non esset futura occasio illius, quia Baptismus fluminis determinate, non est absolute necessarius, sed tantum aliquis Baptismus fluminis, flaminis, aut sanguinis. 3. *Valent. Azor. et alii* putant comedere carnes hominis esse intrinsece malum, adeoque nunquam licere, quia natura horret talem comestionem velut ferocem, et et barbaram : e contra *Cajet. Sanch. Bonac. Less. et alii* plures putant non esse intrinsece malum, quia natura non horret; sed appetit, quando adest metus mortis ob extremam famem : imo contra naturam videtur esse vitam perdere ; cum eam possis tueri, comedendo carnes humanas, quas vermes sunt devoraturi. 4. *Jo. Sanch.* putat non esse intrinsece malum uti simulatione in administratione Sacramentorum, adeoque posse aliquem metu mortis adactum sine intentione consecrandi dicere verba consecrationis super panes : e contra *Suar. Vasq. et alii* communissime dicunt talem simulationem esse intrinsece malam, quia fit irreverentia, et injuria materiæ, ac formæ Sacramentorum atque horum Auctori : hinc 5. *Castrop.* dicit esse intrinsece malum legere Missam sine vestibus sacris : e contra Bonac. Valent. Suar. Vasq. et alii communius cum Dian. *p.* 11. *t.* 6. *R.* 15. *et* 25. dicunt non esse intrinsece malum, ideoque secluso scandalo, et contemptu licere ad evadendam mortem : atque talia exempla innumera in omnibus materiis occurrunt : quid autem absolute tenendum sit, dicetur suis locis.

§. 3. Altera difficultas est, quanti damni metus excusset ; v. g. si hac dominica audiendo Missam patiar damnum unius imperialis, aut negligam lucrum ducati, an excuset? sed etiam hoc commodius explicabitur in specialibus materiis præceptorum, et aliquid insinuabitur n. 781. 77

DUBIUM III. 7

An excuset impotentia totius, vel partis.

" Resp. I. Cum ad impossibile nemo teneatur ; certum est, quod impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti, dummodo de hoc doleas. Quare id

præcipue hic dubitatur, an qui non potest implere totum, teneatur ad partem.

"Resp. II. Si præceptum tale sit, ut commode possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem, quam potest. Quod si vero non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commode possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum (hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum) is non tenetnr ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, et materia legis 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu, Sanch. 1. *mor. c.* 16. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 19. *Unde resolvuntur hi Casus.*

"I Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia dividuæ sunt. Laym. *n.* 7. Bon. *d.* 2. *q.* 8. *p.* 1.

"II. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere a carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest. Laym. et Bon. *ll. cc.*

"III. Qui potest notabilem partem Sacri (v. g. usque post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commode potest cum alio (et solet) tenetur: alioquin non. Ibib. Vide infra de Horis.

"IV. Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid. n.* 6.

"V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, et scit se eo pervenire non posse, non tenetur aggredi iter, quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur. *Ibid.* et Suar. Azor. Bonac. *l. c.*

ADDENDA.

Quæst. 132. *Quid circa hæc declaraverit Innoc.* XI. Resp. damnavit hanc 54. propos. *Qui non potest recitare Matutinum, et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem:* hac damnatione declaravit obligationem legendi Horas, quas quis potest legere, licet non possit omnes.

Q. 133. *An lex aliqua obliget ad aliquid moraliter impossibile?* Resp.

§. 1. Illud hic dicetur moraliter impossibile, quod ita est difficile, ut spectata conditione, vel infirmitate subditi non videatur impleri posse, quamvis absolute non excedat vires ipsius: et quod legem naturalem attinet, certum est hanc obligare ad aliquid moraliter impossibile: nam damnati lege naturali obligantur non blasphemare, ideoque peccant blasphemando, quamvis moraliter impossibile sit illis non blasphemare: similiter lege naturali tenemur potius eligere mortem, quam ullum peccatum, licet eligere mortem sit moraliter impossibile. Similiter in statu puræ naturæ fuisset obligatio amandi Deum super omnia, licet hoc sine gratia sit moraliter impossibile: *Nec obstat*, quod nulla lex possit me obligare, ut singulis jactibus alearum projiciam numerum imparem, licet hoc sit physice possibile, *nam* disparitas est, quod executio potentiæ physicæ ad projiciendum numerum semper imparem non debeat, nec possit provenire a mea libertate, sed pendeat mere a casu; e contra executio potentiæ physicæ ad non peccandum, vel ad amandum Deum debeat, et spectatis viribus absolute possit provenire a nostra libertate.

§. 2. Etiam leges positivæ quandoque obligant ad aliquid moraliter impossibile, v. g. 781
militem ad perditas vigilias, aut ad periculosissimum assultum: et idem est in omni casu, quo bonum commune præponderat privato, vel adest alia gravissima causa: extra tales autem circumstantias Deus non obligat ad aliquid moraliter impossibile, neque Deus, aut Respublica dedit potestatem hominibus sic obligandi, talis enim lex non esset prudens, nec utilis, sed noxia, quia sine sufficiente causa exponeret subditos certis periculis peccandi, ideoque præsumitur, non fuisse mentem legislatoris pro tali casu obligare; sic dicimus, non esse mentem Ecclesiæ obligare ad jejunium, vel Missam cum gravi dispendio valetudinis, vel etiam fortunarum. Addit *Arr.* si lex humana obliget ad hoc ipsum, ad quod obligat lex naturalis, v. g. si præceptum obedientiæ me obliget ad castitatem lege naturali præscriptam, me non peccaturum contra præceptum humanum obedientiæ, si castitatem violarem, ob metum mortis. Videri potest Suar. *de leg. l.* 1. *c.* 30. Item Terill. *in Reg. q.* 58. ubi *assert.* 7. et 8. recte dicit periculosum esse determinare, quanta difficultas excuset a lege, optimam autem regulam esse judicium, ac consensum prudentum.

Q. 134. *Quando, et quomodo peccet, qui se reddit impotentem, vel ponit impedimentum,* 782
vel quærit exemptionem a lege? Resp. Hanc quæstionem omnes dicunt esse difficillimam in

praxi, et de ea fuse agit Gob. *in Quint. t.* 5. *c.* 10. *et* 27. *toto*, ex quo et aliis aliqua referam.

§. 1. Qui ad legem obligatur, hoc ipso obligatur ad procuranda media ordinaria, et ex natura rei proxime necessaria ad observationem legis, alioquin frustra voluisset legislator obligare unde qui tenetur jejunare, et hoc non potest, nisi mane aliquid sumendo, ad hoc tenetur, uti sic jejunet, ita *Pasq. Dian. et Sanch.*

783 §. 2. Peccat contra legem, qui obligatus lege, aut saltem tum, quando lex urget, ponit impedimentum per se impediens: lex enim præcipit media per se necessaria; ergo et sublationem impedimentorum per se, et proxime impedientium; unde pecco contra legem de Horis orandis, si alteri donem vel abjiciam Breviarium, aut conspicilia, sine quibus legere non possum: non teneor tamen per medicinam, etiam facile parabilem, me collocare in eo statu, in quo me lex talis obliget, unde si ægrotem, non teneor mihi procurare valetudinem, ut possim Horas orare, aut aliud præceptum humanum implere, tenebor tamen mihi procurare valetudinem, si urgeat lex charitatis in extrema necessitate spirituali proximi.

784 §. 3. Licitum est dedita opera aliquid facere, ut quis totaliter desinat legi esse subditus, nam, uti recte Dicast. *de Tan. d.* 9. *n.* 697. nemo tenetur perseverare in eo statu, in quo obligetur lege: alioquin nec liceret petere dispensationem a lege: hinc deducit cum *Bonac.* illum non peccare, qui per media de se licita conatur se transferre in eum statum, locum, conditionem, uti aliqua lex desinat eum obligare in actu primo, et secundo, ideoque non esse damnandum peccati, qui laborem cum jejunio incompossibilem die jejunii obit, et vespere cœnat, sed de hoc dicetur *l.* 3. *p.* 2. *n.* 1334. nam probabilius est non licere eadem die, qua quis in actu primo manet obligatus, ponere impedimentum: aliud esset, si iret ad locum, ubi non est jejunium, eo quod nemo teneatur manere in loco, in quo est jejunium, putat etiam *Gob.* cum *Suar. Bec. Castr. et alii* contra *Jo: Sanch.* peccare, qui quatuor, aut quinque diebus, antequam urgeat obligatio, ponit impedimentum, directe intendens se eximere a præcepto etiam humano, cum tamen etiam tum futurus sit in actu primo subditus præcepto, quia talis intendit non servare legem, sed fraudulenter agere. Jus autem vetat, ne quid in fraudem legis fiat, ut refert Gob. *c.* 27. *n.* 72. *et seqq.* hinc casus illi semper censentur comprehendi legibus, et sub prohibitione contineri, quibus eluderentur leges, ut habetur *l.* 3. *et seqq.* Ad S. C. Macedon. *l.* 5. *C. de legib. leg.* 29. *ff.* Ad S. C. Vellejan. *l. penult. ff. De ritu nuptiarum; c. Ubi*, §. *Nulli, de electione in* 6. Tuldenus *de jurisprud. ex tem. l.* 2. *c.* 8. ubi id post alios Jurisconsultos late deducit.

§. 4. Ipso die, quo adest obligatio, non licet 785
illi, qui pergit obligari lege, absque rationabili causa ponere impedimentum, quominus eam observet, quia legislator, etiam humanus, potest obligare ad non ponendum tale impedimentum, praxis autem utriusque fori habet, quod mens legislatoris sit obligare ad tollendum ipsa die impedimentum ab eo, qui perget obligari lege: si tamen eo die posuisti impedimentum, et non possis amovere, nisi cum eo incommodo, quod sufficeret ad excusandum eum, qui sine culpa illud posuisset, non teneris lege; et ita dicunt multi, cum Dicast. *n.* 698. quod ea lassitudo, quæ labore necessario, aut utili industria excusat a jejunio, etiam excuset, si sit orta ex inutili, et peccaminoso labore.

§. 5. Peccas, si una, aut altera hora ante 786
mediam noctem diei festi exeas venaturus, prævidens te ideo non auditurum Sacrum, quia tunc censetur moraliter adesse Festum, et urgere præceptum, ita Tamb. *l.* 4. *in Decal. c.* 2. §. 2. Et idem est de aliis similibus Casibus: Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 37. dicit non peccaturum: si biduo ante exiret, etiam ob negotium non necessarium, vocatque sententiam communem.

§. 6. Qui non est in eo statu, in quo lex 787
eum in actu primo obliget, non tenetur vi illius legis ad eum se transferre: hinc lex de Confessione, aut Communione annua, de festo, et jejunio observando, non obligat Judæum, aut ad illa opera præstanda, aut ad hoc, ut fiat Christianus, sicque incipiat obligari, et explere possit. ita *Dicast. et alii.*

§. 7. Præcepta naturalia obligant, ne quis 788
impedimentum eorum observationi apponat, etiam aliquot diebus, antequam incipiant obligare; hinc peccat, qui die Lunæ lusu, vel potu perdit pecuniam, prævidens se die Veneris, aut cogendum rapto vivere, aut fore impotentem solvere, quod tunc solvere debebit, aut uxorem, vel liberos fame perituros etiam intra mensem, aut illis defutura alimenta post 9 vel 7 dies: filius tamen non peccat contra pietatem, qui dilapidando bona

reddit se impotentem ad alendos parentes post septennium futuros indiguos, peccaret, si prævideret intra paucos dies fore indiguos.

789 §. 8. Titulus justitiæ longe rigidior est, quam obedientiæ, vel religionis, uti recte Moya *t.* 1. *t.* 6. *d.* 5. *q.* 1. *n.* 16. unde peccant Pastores, officiales, famuli, etc. qui per intemperantiam causant sibi infirmitatem, scientes ideo se, etiam prius post 8 dies fore impotentes muniis obeundis, ad quæ ex justitia tenentur, Sanch. Pasq. et alii. Excipit Gob. *c.* 10. *n.* 24. nisi per alium æque utiliter suppleri possit, quod tamen non admittit *Pasq.*

790 §. 9. Capellanus hodie obligatus celebrare, peccat contra justitiam, si hodie se inebriet, aut vestes sacras negligat accipere de loco vicino, aut illuc eat, ubi non poterit celebrare, ita Tamb. *l.* 3. *de Missa q.* 6. §. 1. *n.* 6. putat tamen non peccare, si infirmitatem in se causet ante tempus urgens, sed *Sanch. Pasq. et alii* probabilius dicunt eum peccare; ut jam dictum est. Quod si sit infirmus, carcere clausus etc, non tenetur propter obligationem illam procurare liberationem ab infirmitate, vel carcere, tenetur tamen procurare liberationem ab excommunicatione, suspensione, et interdicto, hæc enim sunt directa, et proxima impedimenta Sacrificii, ad quæ tollenda cogit eum titulus justitiæ, quo tenetur sacrificare, ita Tamb. *ibid. n.* 8. *et* 9. Quod si Ecclesia egeat reconciliatione, et ipsemet possit reconciliare, ad hoc tenebitur, ut sic possit satisfacere obligationi celebrandi, Tamb. §. 3. *n.* 3.

§. 10. Qui præviderct se post octiduum non posse satisfacere præcepto divino, v. g. suscipiendi Baptismum, confitendi, aut communicandi pro viatico, tenetur prævenire; item peccat, qui differt Communionem annuam usque ad Dominicam in Albis, et tum proficiscitur ad locum, ubi nec proximis diebus post erit copia communicandi: item, secundum *Suar.* peccant æditui, sartores, sutores, pistores, qui die Sabbati cum possint, non procurant munditiem templi, vestes, calceos, panem, die Dominico, aut die Lunæ mane necessarium, nam in his usus, et persuasio communis habet, debere præveniri, ne per servilia illa violetur festivus dies.

§. 11. Pleræque leges humanæ secundum usum, et interpretationem communem non obligant, ne quis impedimenta apponat aliquot diebus, antequam urgeant, ita *Suar. Becan. Sal. Castrop. Dicast.* sic non peccat specialiter, qui per potum causat sibi ægritudinem, ob quam prævidet se fore impotentem post aliquot dies ad Sacrum audiendum, ad legendas Horas, ad jejunandum, ad Communionem Paschalem; item, qui potans prævidet suo morbo alios cras privandos Missa, secundum *Suar. Bec. Bonas. Dicast.* non peccat contra præceptum de Missa.

§. 12. Si absit intentio defraudandi legem, 793
non peccare, eum, qui per actionem ex se non illicitam reddit se pridie impotentem ad legem aliquam humanam observandam, docent *Suar. Bec. Bonac. Dicast.* adeoque non peccare, qui die Sabbati iter ingreditur prævidens se cras non posse audire Sacrum; imo nec qui ad venationem exit, uti pluribus docet Gob. *in Esp. T.* 5. *n.* 543. et Moya *n.* 15. nisi exiret circa 10 vel 11 horam noctis: Quod si impotentia illa forte causetur per actionem ex se malam, v. g. per ebrietatem, *Bonac.* dicit non ideo peccare contra legem humanam, cujus observationi ponitur impedimentum, quia non constat legibus humanis intendi talem obligationem, uti constat intendi naturalibus: sed de hoc dicetur *l.* 3. *p.* 2. *n.* 1334.

§. 13. Excommunicatus peccat contra præ- 794
ceptum de Confessione, et Communione annua, si non petat absolutionem, ut ita possit illis præceptis satisfacere. Ita *Suar. Laym. Bon. Fagund. Dian. et alii*: si tamen non petat, non peccat contra præceptum de Missa audienda, ut iidem docent cum Nav. Avila, Ills. *n.* 38. Castrop. *de cens. d.* 1. *p.* 9. *n.* 3. quia Ecclesia noluit hoc præcepto excommunicatum comprehendi, sed excludi, solosque dispositos obligat ad audiendum, non autem ut se disponant: V. Dicast. *de Missa l.* 5. *d.* 5. *d.* 10. §. 2. Quod si tamen eo fine non peteret, ut non teneatur Missam audire, putat *Avila* eum peccare contra præceptum de Missa: imo Gob. *supra in Quint. cap.* 27. *num.* 95. putat absolute teneri ad procurandam absolutionem, et tollendum impedimentum, alioqui peccare contra præceptum de Missa; non tenetur tamen quis sibi procurare valetudinem, aut liberationem a carcere, uti ante dictum, et habet communior sententia cum *Suar. Bonac. Fagund. et aliis*, pro quo disparitatem dat *Gob.* quia qui excommunicatur, peccavit contra Ecclesiam, et illi est contumax, sed qui ægrotat, vel tenetur carcere, per hoc non peccavit contra Ecclesiam, nec illi contumax est; ergo Ecclesia respectu hujus merito est indulgentior, et non ad-

stringit præceptis illis. An autem quis teneatur sibi pretio Missam privatam procurare domi, aut audire, si gratis possit habere a Sacerdote sponte legente, vel aliunde stipendiato, dicemus *l.* 3. *p.* 1. *num.* 676.

795 §. 14. Ex hactenus dictis constat, et recte notat *Ills.* in hac quæstione non posse dari unam generalem regulam, sed attendendam esse mentem legislatorum, et finem legum, quæ quandoque facilius, quandoque difficilius patiuntur apponi impedimentum, quod discere oportebit ex usu proborum et judicio prudentum; sic lex jejunii permittit assumi laborem honestum, cum quo jejunare non poteris, non item lex Missæ, vel Horarum etc. Et circa jejunium, vide dicenda *l.* 3. *p.* 2. *num.* 1334.

796 DUBIUM IV.

An excuset dispensatio?

,, Resp. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat a transgressione præcepti. Est communis. Sanch. Azor. 1. *p. l.* 5. *c.* 15. Salas *d.* 20. Ratio est, quia cum sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere.

,, Dixi 1. *Ex causa justa*: quia si temere, et sine causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans quam petens dispensationem contra jus naturale dictans partem debere conformari suo toto, nisi justa causa excuset. Sanch. *l.* 8. *d.* 13. Suar. Fill. *tr.* 23. *n.* 438. et quidem, ut vult. Suar. mortaliter: venialiter, ut Pontius apud Dian. quem *v. p.* 8. *t.* 3. *R.* 8, 9. *et* 10. Si dubitet, an causa sit justa, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex ea causa dispensare, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel advertendum grave damnum, aut publicum scandalum, et sine dispendio fieri potest. Dian. *R.* 27. *et* 28. contra Suar. Sanch. etc.

,, Dixi 2. *Legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege Superioris sine justa causa, invalida est, ac proinde non excusat a transgressione præcepti. Ratio, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. Suar. *lib.* 6. *c.* 19. Sanch. *d.* 27.

,, Valide autem, et licite inferior potestate ordinaria dispensat ex juxta causa in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrandis Festis, etc. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria uni communitati, ut non conveniant aliis. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, sive quando est necessitas, et periculum in mora. Dian. *R.* 12. ex Gran. Salas, Gordon. Palao, qui addit. 5. Si consuetudo præscripserit, ut inferior dispenset. V. Dian. *R.* 95. 6. Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu secundum Palaum, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate. Barbos. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 46. *p.* 8. *t.* 3. *res.* 72. *et* 95. *Unde resolves.*

,, I. Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. Sanch. *num.* 3. Suar. Vasq.

,, II. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justa causa, etiam a Papa facta, est invalida. Suar. Sanch. *ll. cc.*

,, III. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur (et temere dispenset) reipsa tamen sit. Sanch. *l. c.* Azor, Sa, Salas, *n,* 81. Similiter si dispenset, causa, quæ revera legitima est, non præcognita, probabiliter tamen valere docent Sanc. Dian, *resp.* 19. 21. *etc.* contra Azor.

,, IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod præsumatur in favorem actus, ne pereat, probabile putat Sanch. etc. cum Cian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 9. *p.* 4. *t.* 3. *resol.* 45. *p.* 8. *t.* 3. *res.* 62. contra Molin. etc.

,, V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directe, et immediate. Sanch. Dian, *p.* 8. *t.* 3. *res.* 16. contra Suar.

,, VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum, modo causa sit justa. Item data sine ullis verbis, sola mente. Turrian. Dian. *res.* 13. 76. *p.* 4. *t.* 4. *res.* 118.

,, VII. Qui impetravit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente Matrimonium) et per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum valide contrahere Matrimonium, dicit Pontius *de matr. lib.* 8. *c.* 16. *ex Cap. Cum inter, de sent. et re judic.* sed contrarium tenet Palaus *tr.* 3. *d.* 6. *p.* 16. § 5. *ex Cap. Super litteris, de rescript.* Vide Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 69.

,, VIII. Subditus bona fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest dispensatione impetrata, esse securus. V. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 22. *n.* 27.

,, IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa, Nav. Sanch. 18. *de matr. n.* 8. Fill. *tr.* 10. *n.* 314. Salas. *d.* 20. *s.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

,, X. Dispensatio potest impetrari, non tantum pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigit. Sanch. Becan. contra Suar. V. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur a personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem a Confessario. Marcus Leo *in praxi p.* 1. *f.* 14.

,, *Quæres.* An cessante causa dispensationis, cesset ipsa?

,, Resp. Pro hoc servient sequentes Regulæ.

,, 1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

,, 2. Et si cesset pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio. V. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *res.* 62.

,, 3. Si commissa facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

,, 4. Si dispensatione redacta ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit : v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ : licet contracto Matrimonio, divitias obtineat, non est irritum. Idem est, si Beneficium per dispensationem obtinueris, et postea cessat causa, ob quam dispensatum fuit.

,, 5. Si facta dispensatione cesset omnino causa finalis, et actus possit facile revocari : v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reviviscat votum? vel in Præcepto recitandi Horas, jejunandi etc. propter infirmitatem, et postea convalescit, an teneatur recitare, jejunare, etc. Affirmant Sanchez, Amic. Portel. Bonac. Leo etc. Quia alias non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, et in praxi tutam esse censent Dian. *p.* 8. *t.* 3. *res.* 24. ex Sal. Gran. etc. siquidem dispensatio fuerit absoluta : quia obligatio legis semel extincta non reviviscit, et quod destructum est, non reproducitur; nisi ab eo qui producere potest. V. Suar, *d. leg. c.* 22. Laym. Præpos. etc. qui recte id concedunt, quando non est dere dividua, et successiva, alias negant. Unde supposita probabilitate sententiæ negativæ, Gran. Dian. etc. sequentes casus (in quibus tamen aliis melius contrarium sentiunt) resolvunt.

,, I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium, potest vesci, licet omnino convalescat.

,, II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto Religionis, postquam convaluit, non tenetur. Dian. *p.* 6. *t.* 7. *res.* 45.

,, III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur legere.

APPENDIX

De Dispensatione S. Pœnitentiariæ.

,, Quia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (et gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui, quædam circa hujus rei praxim Pœnitentibus, et Confessariis utilia hic subnectere.

,, Et quidem tria potissimum circa hanc rem inquiri possunt : I. Circa materiam, et causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. II. Circa formam litterarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sint. De quibus ex Bonac. Dian. *p.* 3. *c.* 4. *resol.* 71. *et p.* 8. *t.* 1. *res.* 103. *etc. usque ad resp.* 111. et Marci Pauli Leonis *volumine integro ea de re edito.*

,, Resp. I. In triplici materia (pro cujus diversitate, diversa quoque est forma) dispensationes, sive gratiæ istæ concedi solent.

,, *Prima* est in Votis ; v. g. ut votum Religionis ob inopiam parentum, vel fratrum, similive ex causa liceat differre : ut quis a voto simplici castitatis, vel etiam Religionis (postquam Matrimonium contraxit) absolvatur ad manendum in Matrimonio, debitumque licite petendum : ut a voto Religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum Matrimonium.

,, *Secunda.* In impedimentis occultis Matrimonii, sive ea sint impedientia tantum, sive etiam dirimentia, sive Matrimonium cum iis publice contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, et conclusum, præsertim bona fide : sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ *Notandum* I. Impedimenta occulta dici

quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni, alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cum contrahuntur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. g. 1. Ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. Ob distantiam loci a loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

" *Tertia*, in variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, etc. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob Horas neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum; eligendum Confessarium etiam pro reservatis : transeundum ad aliam Religionem, sive Ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam a suo.

" Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici, verba, quæ substantialia continent, et difficultatem habent, sunt hæc.

" I. *Si est ita*, vel *quatenus si ita sit*. Quorum sensus est ; si preces veritate nitantur ; præsertim tempore datarum litterarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facta, v. g. affinitatem esse contractam, incestum commissum, et actum, sive tractatum esse de Matrimonio (intellige perfecte, ita ut in id utrinque consenserint) et periculum revelationis, ac scandalorum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bona fide actum esse; et similia, quæ tantum sunt impulsiva, et sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes : unde etsi in iis, vel aliis parvi momenti, sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. Vide M. Leo *p. f.* 226, et *p.* 3. *f.* 391.

" *Periculum immineat revelationis.* Ad hoc enim, ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige quando id in formula exprimitur) si non subsequatur Matrimonium, docet M. Leo, *p.* 2. *f.* 220. Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantum probabilem, et moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur a Matrimonio contrahendo, et hujus causæ assignari non possit, ex vehementi suspicione, et curiosa inquisitione detegatur. V. *l. c. f.* 233.

" *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, etc. Leo. *f.* 230. et 317.

" 4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, etc.* Clausula hæc est substantialis, ut nimirum, si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo Matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensus, et novum validumque libere præstet (ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat) Leo, *pag.* 251. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 110. Sufficit autem, ut istum consensum præstent inter se secreto, nemine præsente, per verba, et signa sufficientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis, eos coram se, et testibus iterum copulare, Leo. *p.* 552.

" 5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici : et important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quam possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, et omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis : neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus injuriam remiserit. Vide Leo *f.* 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si juratus promittat se facturum, cum primum poterit.

" Resp. III. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc scienda.

" Litteræ Sacr. pœnitentiariæ diriguntur ad Oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel per alium) petit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessarium talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab Oratore traditas resignet, ligat, et deinde cum eo secundum commissionem dispenset. Licet vero quocumque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. Salas Dian. *p.* 8. t. 3. *R.* 103.

" 2. In Confessario hoc requiritur. Ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister, sive doctor in Theologia, vel jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Gregorius XIII anno 1582, Confessariis Soc. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab Oratore hoc est, eo, cum quo dispensandum est:

qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest, Leo *f.* 22. Dian. p. 8. *t.* 3. *res.* 104. Contrarium tamen docent Sanch. et Per. *de Matr. d*, 48. *s.* 5. *n.* 7.

" Confesssarius ad id electus, 1. debet dispensare in ipsa Confessione, vel saltem immediate post. Dian. *p.* 5. *t.* 40. *ref.* 7. Leo *p.* 1. *f.* 54. et 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis: nisi habeat ante perspectam, quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. in ea debet credere illi, etiam sine testibus, et juramento, nisi aliunde sciat esse falsam, tunc enim dispensare non debet. Leo Dian. *p.* 8. *t*, 3. *res.* 108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam a Rituali Romano probatam; et post verba illa, *Absolvo te a peccatis tuis*, addere*; Et eadem auctoritate declaro, te in dicto Matrimonio manere, et debitum conjugale reddere posse, et debere* : *necnon dispenso tecum ut idem debitum etiam exigere licite valeas. In nomine Patris, etc.* si vero sit absolvendus ab excommunicatione, *vide formulam infra l.* 7. *c.* 1. *d.* 6. Absoluta dispensatione debet lacerare litteras, præcipue sigillum, ita ut ad probandum servire non possit, alias incurrit excommunicationem majorem. Leo *f.* 239. Laceratio tamen ista non est de substantia; quia tantum intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve, seu diploma reddere, cum pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem via compensationis, pro dispensatione, etiam pro foro externo facta; ideo enim inscribitur, *gratis ubique* : alias incurrit ipso facto excommunicationem majorem. Gavan. Dian. *l. c. ex decl. Card.*

" Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

" I. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est Doctor Ordinis, vel Processor, vel Licentiatus Theologiæ ; quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de eis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. Leo. *paf.* 1. *f.* 21. Dian. *p.* 4. *tr.* 4. *res.* 41.

" II,. Ex privilegio Soc. JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem a suis Superioribus, alias dispensatio erit nulla. Auctor *cit.* Et patet ex dictis.

" Confessarius debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, et quidem distincte, merita causæ, possitque inter ea discernere, ideo enim inscribitur, *Viro discreto.* Præcipue autem debet inquirere, an preces nitantur veritate : quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione; ideoque, solet addi clausula, *Quatenus si ita est ;* vel *si ita esse repereris. V. Auct. cit.*

" IV. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri, nec sufficit, ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. Leo. *f.* 28. Dian. *R.* 71. Regin. Pont. contra Sanch. Sal. Perez, Palaum : quorum sententiam non amplius esse probabilem docet Fill. Escob. Lezan. Dian. *loc. cit. et part.* 8. *t.* 3. R. 105.

" V. Commissio hujus dispensationis non expirat morte pœnitentiarii concedentis, re integra; quia est gratia, non facienda, sed facta in favorem Oratoris, cui jus quæsitum est : et Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate : Neque etiam morte Pontificis ; tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis, Dian. *p.* 8. *t.* 3. *Res* 89. ex Suar. Sanch. Garz. contra Nav. Bon. etc.

ADDENDA.

Quæst. 135. *Quid circa dispensationes sit* 797
præterea observandum? Resp. seqq.

§. 1. Dispensatio est actus potestatis legislativæ, quo circa casum, vel personam particularem relaxatur obligatio legis, manente illa obligatione quoad casus alios, vel quoad reliquam communitatem : differt a licentia, quod hæc sit quasi conditio inclusa in lege; nam lex prohibet fieri, vel omitti sine licentia ; est autem quandoque opus dispensatione, etiamsi cesset intentio, et ratio legis, ut habet Sanctus Tom. *in* 3. *p. d.* 37. *a.* 1. *art.* 1. sic etiamsi adsit certo sufficiens causa ineundi Matrimonium sine proclamationibus, nihilominus debet dispensatio haberi : et licet sit causa sufficiens dispensandi, non ideo est causa sufficiens propria auctoritate omittendi proclamationes; et in hoc, aliisque similibus casibus a posteriori colligimus talem esse voluntatem Superiorum; culpant enim, aut puniunt, si aliter fiat. *Dixi*, aliquando, nam in multis casibus, maxime, qui frequenter

occurrunt, satis scimus Superiores id non exigere, sed satis esse, quod habeamus certitudinem de justa causa excusante : sic si sim certus, me comedendo pisces passurum grave damnum in valetudine, possum die vetito sine dispensatione comedere carnes; item die festo Missam omittere, si habeam certo justum impedimentum, uti habet communis sensus et usus; quamvis semper consultius sit recurrere ad Parochos, vel Confessarios, saltem pro declaratione, quod hic, et nunc non sit obligatio.

798 §. 2. Potestas dispensandi est res favorabilis, hinc late interpretanda est, ideoque in dubio, an se extendat ad hunc, vel illum casum, potest judicari, quod se extendat. *Nec obstat*, quod lex sit in possessione, *nam* pro hoc casu constat de benigna voluntate Superiorum, qui beneficium suum volunt amplum esse. E contra dispensatio, quæ fit privatis, est res odiosa, cum sit exceptio a lege communi, difformitas a communitate, et quædam correctio juris, hinc est restringenda, et ideo in dubio, an se extendat ad has, vel illas cirsumstantias, judicari debet, quod se non extendat, ita cum communi Tam. *in Decl. l.* 1. *c.* 3. *V. Dispensatio*, Gob. *in Exp. t.* 9. *n.* 700. et dixi *n.* 622. diceturque iterum *n.* 839.

799 §. 3. Superior loci, seu territorii potest, etiam in legibus communibus, dispensare cum vagis nullibi habentibus domicilium, ita Sanch. Less. Castrop. *t.* 3. *d.* 6. *p.* 7. §. 2. ubi cum aliis docet posse quoque dispensare in lege communi cum peregrinis alibi habentibus domicilium, uti eos absolvere potest a peccatis : tamen cum his non potest dispensare in votis, juramentis, aut aliis singularibus impedimentis, ad hoc enim videtur requiri major subjectio : potest tamen Superior in his, item in omnibus legibus, et pœnis secum ipse dispensare, non tantum indirecte, quia tollendo obligationem a communitate, cujus pars est, simul tollit a seipso; neque tantum mediate in quantum sibi eligere potest aliquem, qui in ipsum habeat eamdem potestatem etiam absolvendi a peccatis, et censuris, quam ipse habet in subditos. *Cap. finali, de pœn. et remiss.* sed probabiliter directe, et immediate quoad ea, quæ indigent absolutione, uti dicetur *l.* 3. *p.* 1. *n.* 485. potestque videri Ills. *t. d.* 2. *n.* 47. et *n.* 50. *de peregrinis.* Videri etiam potest Delbene *de Imm. Eccl. toto c.* 11. Et de dispensatione cum seipso, vide eumdem *dub.* 7.

800 §. 4. Si dispensatio sit ad majus, etiam præsumitur esse ad minus ejusdem generis, nisi ratio sit pro majori, quæ non est pro minori, ita plures cum Sanch. *de Matrim. l.* 8. *d.* 1. *a n.* 37. hinc qui per dispensationem potest comedere carnes, etiam potest ova : item qui, alioquin inhabilis, habet privilegium, ut facere possit testamentum, etiam potest donare mortis causa, aut facere codicillos. Item, qui dispensatus est Subdiaconatum, etiam est dispensatus ad Minores. Fel. Host. Pass. Leur. *p.* 286. quem vide.

§. 5. Conferens Beneficium, vel Officium 801
alicui, quem scit esse inhabilem, præsumitur, si potest, dispensare circa inhabilitatem, nisi coactus conferat; idem est, si sciens inhabilitatem ad Ordines, ei tamen conferat Ordines, quia quisque censetur velle ponere actum validum ; ergo vult removere impedimentum valoris, quantum potest, potest autem solo animo absque certa verborum forma; ergo censeri debet id facere : hinc etiam quoties Superior videt subditum agentem contra legem, et tacet, censetur dispensare pro eo actu, est enim ratihabitio pro præsenti, non tamen pro actibus futuris, ita Sanch. Sa Schil, et alii cum Dian, *p.* 8. *T.* 3. *R.* 76. Addunt Sanch. Dian. et Castr. *d.* 4. *p.* 9. si dispensatus sis ad duo Beneficia, etiam te esse dispensatum a residentia unius; item si dispensatus sis in ætate ad Beneficium parochiale, etiam es dispensatus in obligatione intra annum suscipiendi Sacerdotium; item si tecum sit dispensatum, quia illegitimus es, vel irregularis, ut possis suscipere Ordines sacros, etiam est dispensatum ut possis accipere Beneficium simplex tanquam titulum ordinationis tuæ : hæc enim se concomitanter habent, ideoque si dispensans potestatem habeat, censetur eam extendere ad utrumque, Laym. *ad cap.* 1. *De filiis presbyter. in* 6. contra Silvest. Rebuff. Azor. Leur. *quæst.* 269. Vide Castrop. *de censur. d.* 6. *p.* 7. *n.* 19. *et* 26. Dian, *p.* 7. *tr.* 10. *res.* 6. *p.* 8. *tr.* 38. *et* 41. *p.* 9. *tr.* 8 *res.* 22 *p.* 10. *t.* 13. *res.* 30. Ills. *t.* 1. *d.* 3. *n.* 36. *et* 37. Leur. *q.* 259.

§. 6. Dispensatio obtenta ex falsis causis 802
nihil operatur ; Ita communis cum Covar, *l.* 4. *res.* 20. *nu.* 1. Suar. *de voto l.* 6. *cap.* 6. *hinc* Inn. III. c. 15. *de rescript. ait*, *Licet Sedes Apostolica consueverit petentibus se liberalem exhibere, mendax tamen precator non debet impetratis gaudere.* Justæ autem ad petendam dispensationem causæ sunt, necessitas personæ, vel magna difficultas

observandi : addit aliquid, secundum Dian. et alios, virtus, vel nobilitas personæ. item ut ipse dispensans clementiam, et liberalitatem suam ostendat, sed hæc intellige, si dispenset in lege sua, aut inferioris. Justa etiam causa est, uti putant Sanch. et alii cum Dian. *p.* 6. *t.* 7. *res.* 24. *et p.* 8. *t.* 3. *res.* 7. si votum aliquod sit factum in tenera ætate, vel interveniente metu, aut tristitia. aliave passione, etiamsi non esset specialis difficultas in observando, quia tunc præsumitur non fuisse plenam libertatem, aut saltem facilius remittendam ideo obligationem, quod libertas fuerit minor. Quod si dispensatio ad Superiore data sit sine justa causa, multi cum Ills. *d.* 2. *n.* 52. docent subditum posse illa uti, sed Azor. Sot. Salas. Sanch. Amicus, aliique cum Moya *t.* 6, *d.* 1. *q*, 3. contradicunt, quia jus naturæ dictat partem non debere sine causa difformari a toto. Circa casum, in quo cessat causa dispensationis, videri potest Moya *q.* 2. et Ills. *d.* 3. *a n.* 40.

03 §. 7. Quando pro causa dispensationis obtinendæ in voto castitatis allegatum periculum incontinentiæ, non sufficit quodvis periculum, nec timor unius, aut alterius lapsus, sed debet esse maximum periculum frequentis lapsus, ita ut ea persona dici possit incontinenter vivere, ita Portell. Dian. *res.* 107. Gob. *in Quint. T.* 5. *c.* 37. *n.* 237.

04 §. 8. Si dispensans in lege Superioris sit certus esse aliquam causam dispensandi, sed dubitet, an sit sufficiens; posse dispensare docent Sanch. Tamb. *n.* 6. et Gob. *in Exp. T.* 9. *n.* 683. quia potestas dispensandi est late interpretanda, uti dictum est, n. 799. et dispensaturus non obligatur ad tam rigidum examen de plena sufficientia causæ : si autem postea appareat causam non fuisse sufficientem, dummodo adfuerit causa aliqua, iidem cum Ills. *d.* 2. *n.* 54. putant ex pia interpretatione prudenter præsumi posse consensum Superioris, ideoque dispensatum posse pergere uti dispensatione; alii negant, et melius, saltem, si advertatur nullam fuisse causam dispensandi, ideoque etiam, si dispensare volens, dubitet, an aliqua causa adsit, non potest dispensare, quia potestas delegata dispensandi necessario postulat causam; ergo quando dubitatur de omni causa, potestas est dubia, nemo autem uti debet dubia potestate. Quod autem legislator sine justa dispensans non peccet mortaliter, docet etiam cum pluribus aliis Delbene *c.* 15. *dub.* 4.

5 §. 9. Si certus sis te indigere dispensatione, et dubites, an obtinueris, non poteris pergere, quia certa indigentia prævalet contra incertam dispensationem : si autem certus sis te impetrasse dispensationem, sed dubitans, an ea sit valida v. g. quia dubitas, an hoc, quod expressisti, vel tacuisti, sit causa finalis, an tantum impulsiva, præsumendum est esse tantum impulsivam, et non finalem, quia est quædam possessio pro actu, et semper præsumendum est in favorem valoris actus, ita Sanch. Castrop. Tam. *n.* 5. Gob. *n.* 615. *et* 682. Dian. *p.* 3. *t.* 3. *resol.* 64. Santarelli *in variis resol. p.* 1. *q.* 59. habetque decisio Rotæ apud Rosa *de Execut. lit. Apost. p.* 1. *c.* 6. *n.* 52. contra Molinam, et alios : et idem dicit Santarelli si dubitetur, an dispensatio sit subreptitia, item an preces nitantur veritate, dicit enim præsumendum, quod non sit subreptitia, et quod veritate nitantur, nam delicta non præsumuntur. *Nec refert*, quod impedimentum videatur esse in possessione, cum sit certum, dispensatio autem sit dubia, *nam* contra illam possessionem prævalet dispositio juris, dicens in dubio judicandum esse pro valore actus; ut scilicet magis valeat, quam pereat, sic enim *L. Quoties, ff. de rebus dubiis* dicitur : *Quoties in actionibus, aut exceptionibus ambigua est oratio, commodissimum est id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat : et cap. Abbate, de verb. signif. Profecto sic intelligenda sunt illa verba, ut res de qua agitur, valere possit potius, quam perire.*

§. 10. Dispensatio subreptitia, vel obreptitia est invalida : illa autem est subreptitia, in 806
qua tacetur veritas alioqui exprimenda ; illa obreptitia, in qua exprimitur falsitas, quæ est causa finalis, seu motiva, id est, qua cognita non fuisset facta dispensatio, Vide Rosa *a n.* 17 recte tamen notat Gob. n. 613. ut sit subreptitia, vel obreptitia, debere esse taciturnitatem veri, vel expressionem falsi circa causas pertinentes directe ad materiam concessionis, non autem ad concedentem, vel quæ concessioni sint extrinsecæ, et quamvis petens sit improbus, quod si sciret diipensans, non dispensaret, non ideo est subreptitia, quia hoc tenet se ex parte petentis, et est extrinsecum materiæ concessionis : similiter non est subreptitia, vel obreptitia, si reticeatur, vel affingatur causa tantum impulsiva, sine qua fuisset quidem facta dispensatio, sed difficilius : et ita omnes communiter notant (licet aliqui cum Sa *v. Gratia num.* 10. excipiant, si hæc causa impulsiva notabiliter moveret) habetque fun-

damentum ex *cap. super litteris*, 20. *De rescriptis*. Vide Rosa *a nu*. 26. sic qui occidit Sacerdotem, etiamsi in petenda dispensatione ab irregularitate solum exprimat se occidisse hominem, valebit, uti habent Sanch. Laym. et alii cum Dian. *p*. 1. *t*. 10. *R*. 38. contra Suar. et alios: hinc Castrop. *t*. 3. *d*. 6. *q*. 16. §. 3. universaliter concludit, tum tantum vitiari rescriptum, et dispensationem esse invalidam, si reticeat aliquid spectans ad causam finalem concessionis, vel si exprimatur falsitas attingens causam finalem, et quæ de jure, vel consuetudine debeat taceri: quænam autem de jure exprimi debeant, vel taceri, fuse explicat §. 4.

807 §. 11. Si Curialis, id est, ille, qui in Curia pro altero procurat, vel sollicitat dispensationem, addiderit aliquid falsum circa causam finalem, vel tacuerit aliquid verum in una parte separata, inscio illo, pro quo procurabatur, hoc non vitiat rescriptum pro illa parte, pro quo intervenit vitium, ita Portel. et Diam. *p*. 8. *tr*. 3, *R*. 68. imo Socinus, et Felinus putant quoad neutram partem vitiari, quia nulla adfuit malitia, vel dolus impetrantis, sed rectius contradicit *Dian*. quia mens dispensantis non est dispensare circa illam partem, in qua intervenit vitium circa causam finalem, consequenter quando plura simul conceduntur, et partes inter se sunt separatæ, v. g. si petas dispensationem voti castitatis, et voti peregrinationis, subreptio in una parte non vitiat totam dispensationem, sed illam tantum partem, quæ est subreptitia, ita Sanch. Dian. et alii cum Castrop. §. 5. Quod si partes non sint separatæ, sed tendant ad eumdem finem, v. g. si petas dispensationem consanguinitatis et voti castitatis in ordine ad contrahendum Matrimonium, si subreptio in una sit commissa per simplicitatem, vel ignorantiam licet culpabilem, sed non crassam, vitiabit tantum illam partem, in qua facta est subreptio; si autem subreptio est facta ex fraude, et malitia, vitiabit totum post sententiam commissæ fraudis: hæc enim est pœna fraudis commissæ ab imperante ipso, et statuta in jure apud Castr. *n*. 6. et Rosa *a nu*. 64. *et* 93. Quod si causa probata sit per falsos testes, dummodo causa in se sit vera, Perez apud Gobat *n*. 634. dicit valere. Potest de his omnibus etiam videri Ills. *a n*. 55. qui consentit.

808 §. 12. Satis est, si causa finalis verificetur eo tempore, quo Romæ conceditur dispensatio, et simul illo, quo Ordinarius, vel Confessarius dispensat, licet non verificetur, tunc quando petitur, neque postea, quando est concessa, et antequam executioni demandetur, quia sic rescriptum non est falsum, et nititur vera causa, ita Sanch. Præp. Dian. et alii cum Castr. *d*. 4. *p*. 15. et Gob. *nu*. 675. Quod si causa cesset post dispensationem datam, et ab Ordinario factam, sed ante ejus executionem, Sanch. Con. Hurt. dicunt non valere: e contra valere docent Sa, Pontius, Tambur. apud Gob. supra, et iterum *n*. 677. qui Tamb. et Gob. addunt probabile esse, quod etiam sufficiat adesse causam tunc, quando delegatus a Papa dispensabit; Idemque repetit Gob. n. 692. Vide Ills. *d*. 3. *a*. *nu*. 40. Item dicenda *l*. 3. *p*. 2. *n*. 1309.

§. 13. Si in rescripto plures ponantur causæ, non est necesse omnes verificari, sed satis est finalem esse veram; aut si plures sint finales, et singulæ sufficientes, satis est unam ex his esse veram, etiamsi aliæ sint falsæ. Suar. et alii cum Sa, *v*. *Gratia n*. 26. Luca *de benef*. *d*. 78. *nu*. 3. et Silvio *in variis Resol*. *p*. 1. *v*. *Dispensatio c*. 1. si tamen duæ simul, et non singulæ seorsim, viderentur sufficientes, vitiabitur, si altera sit falsa, Dian. *p*. 4. *t*. 4, *R*. 53. quod si unica tantum causa ponatur, hæc censetur finalis, et non impulsiva tantum, hic si ea sit falsa, vitiat rescriptum, Sanch. et alii cum Gob. *n*. 614. quod verum est, etiamsi per ignorantiam aliquis expressisset causam falsam, putans esse veram, uti cum communiori tenent Castr. et Gob. n. 633. contra Potium. Vide Rosa a n. 58. 809

§. 14. Valida est dispensatio, quamvis erretur in nomine personæ petentis dispensationem, uti tenent Sanch. Bonac. Pontius, Gobat, *n*. 635. Amicus *T*. 5. *d*. 6. *s*. 8. *a n*. 143 nisi dispensans ex falso nomine intelligeret personam sibi notam, aut intenderet specialiter facere gratiam, non autem illi, cui reipsa petitur, ut probabilius tenent Castrop. et Ills. *d*. 2. *n*. 58. Item non refert, si erretur in nomine diœcesis, uti habet *Amicus* cum *Gob*. supra contra *Sanch. et Perz*. quia Papa dat potestatem Episcopo petenti, quisquis ille sit, et absolute consentit. Nec refert, si error aliquis per incuriam scriptoris irrepat, uti si pro gradu tertio affinitatis rescribatur tertius consanguinitatis, Laym. Dian. *p*. 3. *T*. 3. *R*. 63. 64. et alibi. 810

§. 15. Si quis a Superiore petat facultatem dispensandi in quodam casu, quem non explicat, quia credit negandam facultatem, si exprimeret, quamvis Superior concedat facul- 811

tatem in genere, invalida erit dispensatio, si Superior aliquando habuit voluntatem non dispensandi in tali casu, quæ adhuc habitualiter duret, ita Salas, et alii cum Dian. *R.* 32. Quod si dispensatio tibi negata fuerit antehac, vel ab eodem a quo petis, vel ab alio etiam Superiore, quam hic sit, valida erit obtenta ad hoc, licet de negata priore non fiat mentio, quæ si fieret, non dispensaretur, quia hoc non obstante habet præsentem absolutam voluntatem dispensandi, Suar. et alii cum Castrop. §. 4. et Rosa nu. 365. Si autem obtinuisti dispensationem in alio defectu, et postea ad eumdem finem petas dispensationem in alio defectu, communior sententia, et stylus curiæ habet, quod debeat fieri mentio prioris defectus dispensati, ob *C.* 2. *de filis presb. in* 6. quia nempe sæpe nollet Papa intelligens tot defectus adfuisse; alii tamen contradicunt, et videri potest casus in utramque partem fuse agitatus apud Rosa a nu. 357. vide etiam dicenda *l.* 4. *n.* 651. item plura ibidem a dicto n. 651. de suppliciis, et rescriptis. Item alia ibidem n. 667.

2 §. 16. Parvitas materiæ circa veritatem tacitam, vel falsitatem assertam non tollit valorem dispensationis, v. g. si verus valor beneficii in modico mutetur, dispensatio non invalidatur, quia modicus defectus, vel omissio levis solemnitatis non vitiat actum, ita Riccius cum Diana *p.* 5. *T.* 5. *R.* 33. An autem, si plures defectus sint dispensandi, possit pro singulis peti dispensatio per diversas supplicas, dicetur *l.* 4. *n.* 651.

3 §. 17. Si in rescripto loco veræ causæ, quæ allata est, substituatur alia secundum formulam rescribendi Curiæ Romanæ, dispensatio est valida, et credendum est fuisse errorem scriptorum, aut negligentiam expedientium, March. *in Trib. t.* 3. *p.* 3. *T.* 1. *tit.* 9. *q.* 2. *res.* 2. dicens se sæpius expertum.

4 §. 18. Si in rescripto addatur, *Motu proprio*, suppletur defectus subreptionis, quo petens reticuit causam finalem, non tamen suppletur, si expresserit causam finalem falsam, ita Sanch. Amic. et Dian. supra *R.* 70. ubi Portell. notat, si dispensans dicat absolute se motu proprio dispensare, tunc dispensationem fore validam ex liberalitate, et gratia supplente omnes defectus, si autem dicat se dispensare motu proprio, sed præcedente petitione, vel informatione petentis, tum fore invalidam, si sit aliqua subreptio. Videri potest Rosa *n.* 109. *et dicenda l.* 4. *num.* 654.

§. 19. Dispensatio pro foro conscientiæ valida est, per se loquendo, ante expeditionem rescripti, hoc enim requiritur tantum pro foro externo, ita Molina, Sanch. Sa *v. Gratia n.* 21. Diana *p.* 18. *T.* 16. *R.* 55. Gob. *num.* 669. unde adhuc valeret, etiamsi Papa moretur ante rescriptum expeditum, modo reipsa dispensarit : hinc aliqui apud Gob. *nu.* 490 *et T.* 10. *n.* 533. dicunt, si dispensatio sit hodie concessa Romæ, quamvis tu id nescias, si cras ad effectum procedas, actum fore validum, quia reipsa existit dispensatio, nec ad rem facit illius notitia: excipiunt tamen licentiam motu proprio concessam, quam ex aliqua declaratione sacræ Congregationis dicunt nihil operari, nisi post notitiam concessionis : alii ad omnia prærequirunt aliquam notitiam dispensationis, aut licentiæ factæ, voluntque non sufficere solam probabilem conjecturam, quod facta sit sed requiri moralem certitudinem, uti si a viro fide digno, qui id sciret, intellexisset, ita Amicus, Diana *p.* 8. *T.* 3. *R.* 84. *et alii*, *Dixi*, per se loquendo, nam in primis si dispensatio te inscio sit impetrata, vel concessa, putant *Sanch. Castr. Gobat, et alii*, non habere effectum, usque dum acceptes, quia est quædam donatio, quæ per acceptationem completur : sed de hoc dicetur *l.* 6. *t.* 6. *c.* 3. *ad dub.* 4. Deinde recte notat Gob. *T.* 9. *n*, 743. Papam ipsum non dispensare, sed dispensationem committere Episcopo, vel Officiali, si hic invenerit preces veritate niti, tum autem non poterit Episcopus dispensare ante examinatas preces.

§. 20. Multi apud Sanch. *de Matrim. l.* 8. 816
d. 28. *n.* 86. dicunt commissionem dispensandi expirare morte committentis, quia mandatum re integra expirat morte mandantis, *l. Ei*, 108. *de solutionibus, et cap. Licet undique* 30. *de offic. et potestat. judic. deleg.* sed Sanch. *n.* 87. probabilius sic distinguit, quando in litteris gratiæ in alicujus favorem concessis, minister execurus est voluntarius, utpote cui non præcipitur, ut exequatur, sed sola exequendi facultas conceditur, non favore ipsius, sed ejus, cui gratia est condecenda; tunc est gratia *facienda*, ac proinde expirat morte concedentis re integra : at si sit executor necessarius, utpote qui exequi jubetur, si preces veritate nitantur, tunc censetur gratia *facta*, ac proinde non perit morte concedentis, quod utrumque satis clare colligitur ex *cap. Si cui*, *de præbendis in* 6. *et cap. Si super gratia*, *de offic. delegati in* 6. *Ratio* disparitatis est, quia in priore casu non est jus quæsi-

damentum ex *cap. super litter*[illegible] *criptis*. Vide Rosa *a nu*[illegible] Sacerdotem, etia[illegible] ab irregularitat[illegible] hominem, val[illegible] et alii cum[illegible] Suar. et ali[illegible] §. 3. un[illegible] vitiari [illegible] invali[illegible] sam [illegible] fals[illegible] ji[illegible] [illegible] *mandatum jus quod dispensatio*[illegible] *tenetur. Eam*[illegible] *qui etiam cum Sanchez. Hieron.* [illegible] *tenent cum* [illegible] *Suar.* Sa, [illegible] *Major.* *Hen.* [illegible] *ad C. si super. de offic. et* [illegible] *Laym.* [illegible] *d. 4. p.* 16. §. 2. [illegible] *n. 2. Castrop.* [illegible] *n.* 303. Lotter. *l.* 1. [illegible] *p. 6. cap. 3.* [illegible] *Ills. tr. 1. d.* 3. *n.* 48. Et [illegible] *num. 34.* [illegible] *non semper* expiret morte [illegible] *quod mandatum* [illegible] *dictum est n.* 566. et dicetur ite-

80[illegible] *rum n. 876. potestque* videri etiam Lugo *in* [illegible] *mandantis,* [illegible] *l. 1. d. 20.* et dicenda *l.* 3. *p.* 2. *R. mor.* [illegible] *n.* 688.

817 *§. 21. Quando* omnia jubentur fieri, *gratis ubique, Sa verb. Gratia, num.* 25. putat intel- *ligi de datis*, vel promissis alioqui illicitis, *Gut. et Homob.* putant tantum prohiberi ea *dona, quibus* animus recipientis corrumpi *posset, sed* opiniones illæ sunt rejiciendæ, *prohibentur* enim etiam alia data, vel pro- *missa*; recte tamen dicunt Sanch. Fill. et Dian. *p.* 4. *T.* 4. *R.* 15. tantum prohiberi, ne aliquid detur ante expeditionem, vel ne de dando contrahatur, non autem prohiberi, si post expeditionem aliquid detur ex gratitu- dine.

818 §. 22. In dubio, an casus dispensatione indigeat, si dubium sit positivum, id est, si habeas rationem gravem, quod non indigeat, non est opus dispensatione, quia licite seque- ris probabilem; si dubium sit negativum, Bonac. dicit esse opus, ne te exponas peri- culo transgrediendi legem, Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 47. dicit non tam opus esse dispensatione, quam declaratione, quod lex tum non obli- get: Sa *v. dispensatio n.* 1. Laym. *l,* 1. *tit.* 4. *cap.* 22. *n.* 4. Barbos. *de offic. Episc. alleg.* 35. *n.* 18. dicunt Episcopum posse declarare, quod non sit opus dispensatione, vel dispensare in cautelam, Dian. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 46. Caram. apud Dian. *p.* 8. *t.* 3. *res.* 95. Castr. *t.* 3. *d.* 6, *p.* 5. *n.* 10, absolute dicunt non esse opus dispensatione, quia præsumptio est pro libertate, hinc *ff. de R. Jur. R.* 20. dicitur, *Quoties dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit:* quod tenet Castrop. licet magis inclinares, quod indigeres dispensatione, quia non debes censere te obstrictum lege, nisi de lege sis certus secundum dicta num. 272.

Cur in lege naturæ non possit directe dis- pensari: item quomodo possit dispensari in [illegible] *quibusdam* legibus Divinis, at non in omni- *bus*, videri potest Ills. *a num.* 43. Denique an Superior aliquando teneatur dispensare in lege, dicetur *l.* 3. *p.* 1. *a n.* 538.

Quæst. 126. *Quid de præsumptione licentiæ sit observandum?* Resp. seqq. 819

§. 1. Præsumptio licentiæ est actus pru- dentiæ, quo quis judicat legislatorem hic et nunc tacite consentire, ut agatur contra legem; quando autem ad valorem actus præ- requiritur actualis consensus Superioris, sal- tem habitualiter perseverans, certum est non sufficere præsumptionem licentiæ, v. g. ad absolvendum prærequiritur actualis appro- batio, hinc licet sciam me approbandum, si peterem, non ideo possum ex præsumpta illa licentia absolvere, ut cum communi Lugo *de just. d.* 3, *n.* 134.

§. 2. In aliis rebus, quarum valor non pen- det ab actuali consensu Superioris, si sciam superiorem solere dare licentiam; et daturum esse, si peterem, præsumi potest licentia; unde si tunc Superior commode adiri, et actus deferre non possit, licite utor ea præ- sumptione licentiæ, uti omnes concedunt, si autem adiri possit, et aliquis ex verecundia, respectu humano, aut simili causa negligat adire, Nav, Suar. Sanch. et alii cum Cas- trop. *t.* 16. *d.* 3. *p.* 23. et Bardi *de consc. d.* 6. *cap.* 3. §. 9. dicunt peccari tantum venialiter, quia Superior quoad substan- tiam censetur contentus, licet quoad modum illum sit invitus, ideoque sæpe puniat sic operantem, id tamen non tenet semper: nam sæpe contingit, præsertim in Religiosis Ordinibus, ut Superiores, nequidem quoad substantiam contenti sint, si non petatur licentia, quando commode peti potest, uti dicetur *l.* 4. *n.* 110.

§. 3. *Bardi*, aliique cum *Castr.* supra dicunt, non requiri certam cognitionem de eo, quod Superior consentiret si rogaretur, sed suffi- cere probabilem: contradicunt *Molina*, *Ledesma, et alii*, quia si sufficeret tantum pro- babilis, laxaretur disciplina: quisque enim ob propensionem ad suas commoditates, et ad morem libertatis facile sibi fingeret mo- tiva, quæ erronee putaret probabilia, et sic sæpissime eluderentur leges, ac præcepta Superiorum, et turbaretur uniformitas in subditis ejusdem communitatis.

§. 4. Si licentia tibi sit debita, etiam præ- sumi potest, inquit *Castr.* nisi scires negatam esse alias, aut negandam etiamsi injuste, de quo tamen videri potest Castrop. *n.* 10. Item

recte præsumitur actualis licentia, si sit consuetudo, vel Superior sciat aliquid fieri, et non improbet, cum sine incommodo improbare posset, nam in tali dissimulatione continetur quædam approbativa voluntas; si tamen Superior ideo non improbet, quia difficulter impediret, quia timet, ne non audiretur, vel ne communitas, aut domus turbetur tuis querelis, non poteris præsumere consensum, uti recte Nav. Mendoz. Rodriq. Suar, Sanch. Castrop. nam licet verum sit, *Qui tacet consentire videtur, Reg.* 43. *de Reg. Juris in* 6. tamen id non tenet, ubi est res nobis odiosa, nec adest obligatio loquendi, uti recte Abbas *in cap. Nonne, num.* 1. et Volpil. *de actibus humanis cap.* 1. *n.* 3.

823 *Q.* 137. *Quid de interpretatione legis sit notandum?* Resp. seqq.

§. 1. Interpretatio legis est actus prudentiæ, quo declaratur sensus legis non ita clare: estque actus doctrinæ, et non jurisdictionis, nisi de novo influat potestas legislativa: habetque locum in lege naturali, et positiva, tam divina, quam humana.

824 §. 2. In interpretatione legis præceptivæ, vel pœnalis debet servari proprietas verborum in sensu naturali secundum usum communem hominum: si autem nomen sit analogum, stat pro famosiori analogato, uti recte Castrop. *T.* 3. *d.* 5. *p.* 3. §. 1. verb. grat. si lex talis loquatur de filio, intelligitur naturalis tantum, et non adoptivus; si loquatur de morte, intelligitur naturalis, et non civilis: quod si legislator postea dicat se aliter intelligere, quam verba proprie sumpta sonent, hoc dicit sicut privatus Doctor, et non ideo præcise obligamur ejus interpretationi stare, nam hæc interpretatio, neque est declaratio mentis ab ipso habitæ, cum enim recurrat ad impropriam significationem, præsumi non potest illam habuisse; ergo mens ista non potest censeri fuisse imbibita in lege; ergo nec potest ad illam extendi, quia lex non potest extendi ad casum, qui a principio a lege non fuit comprehensus, nisi de hoc accedat nova lex: neque erit obligatio ex eo, quod hæc interpretatio videatur esse nova lex, si enim esset lex, debet promulgari; ergo saltem ante sufficientem promulgationem non obligabit, ita cum aliis *Castr.* Similiter si lex nova esset correctiva prioris, esset stricte interpretanda, et explicanda secundum interpretationem antiquæ, etiamsi hæc foret abrogata, *leg. Non est novum l. Sed et posteriores, ff. de legibus*; non est autem asserenda correctio legis, si conciliari possint, *cap. Cum expediat, de electione in* 6. *leg. Sed et posteriores, ff. de legibus,*

§. 3. In interpretatione legis favorabilis, lex extenditur ad proprietatem verborum, etiam in sensu civili, v. g. si filiis detur privilegium aliquod, postquam parentes fuerint mortui, extenditur ad filios adoptivos, et ad mortem etiam tantum civilem parentum, v. g. si mittantur in exilium, aut fiant Religiosi, tum enim dicuntur mortui civiliter: Ita Ills. *t.* 1. *d.* 2. *num.* 42. 825

§. 4. In interpretatione legis odiosæ, vel pœnalis semper accipi debet, quod est minus, uti *nu.* 596. dictum est *nam in pœnis benignior est interpretatio facienda, Reg,* 49. *Juris in* 6. *Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur, Reg.* 9. *ff. de Reg. Juris. Semper in dubiis benigniora præferenda sunt, Reg.* 56. *In pœnalibus causis benignius interpretandum est, Reg.* 115. *In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est, quam tutius, Reg.* 192. Putant tamen Pirr. *ad Tit. de electione, nu.* 291. *et alii*, si constitutio etiam pœnalis emanet ad coadjuvandum jus antiquum, esset late interpretanda, sed contradicunt alii cum Passer. *c.* 33. *n.* 13. quia non est nostrum ita explicare Regulas generales Juris, inter quas est *Reg.* 15. *Juris in* 6. *Odia restringi, et favores convenit ampliari, et cap.* 42. *ff. de pœnis, interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt potius, quam asperandæ.* 826

§ 5. Simplex observantia, quamvis non longi temporis, est in casibus dubiis optima legum interpres, debetque attendi, quamvis de jure sensus verborum probabilius suaderet contrarium, et diversum recipere sensum, ita Barbosa aliique multi cum Luca *de Benef. d.* 77. *n.* 6. *et* 7. addens *n.* 9. observantiam, quæ attendi debet, esse proximam, seu ultimi temporis. 827

§. 6. Quando prohibetur interpretatio alicujus legis, et præcipitur intelligentia, prout verba jacent, per se loquendo, illa tantum interpretatio prohibetur quæ est frivola, et contra mentem legislatoris aut saltem talis, quæ fiat ex professo typis mandanda, uti cum aliis putant Castrop. §. 2. et Ills. *nu.* 41. Interpretatio autem non habet locum, quando legislator interrogari potest quia Imperator *l.* 1. *C. de legibus* ait, *Inter æquitatem, jusque, interpositam interpretationem nobis solis, et oportet, et licet inspicere.* 828

Q. 138. *Quid de Epiikia sit notandum?* R. seqq.

829 §. 1. Epiikia ab Ἐπὶ *supra*, Εἰκία, *æquitas*. aut *benignitas* latine dicitur summa quædam æquitas, seu benignitas, et definitur. Actus prudentiæ, quo ex æquo, et bono judicatur, quod verba legis, quamvis clara sint, tamen hic et nunc non sint servanda, eo quod legislator credatur ex quadam æquitate, et benignitate non fuisse comprehensurus hunc casum, si prævidisset, quamvis sciatur nunc comprehendisse : unde ab interpretatione differt per hoc, quod interpretatio exponat verba obscura Epiikia autem dicta recte agi contra clara verba legis. A præsumptione licentiæ differt, quod præsumptio supponat legem etiam ad hunc casum se extendere, et obligaturam fuisse, nisi licentia Superioris aliqua haberetur, qua permittit agi contra, eo quod interrogaretur, licentiam daret; Epiikia autem dictat mentem legislatoris non voluisse comprehendere casum, quantumvis alias verbis claris comprehensum verb. gr. si lex vetet arma gestari, interpretatio legis est, si dicatur prohiberi arma offensiva, non autem defensiva præsumptio licentiæ est, si legislator videat, quod me induam armis, et exeam, nec tamen contradicat ; Epiikia est, si gestem arma, certo prævidens proditorem urbis esse a me inveniendum, et occidendum.

830 §. 2. Epiikia non habet locum in lege naturali, cum per se non constet verbis, et necessario semper comprehendat, quidquid comprehendit ; neque in lege Divina proprie loquendo, sive quoad legem ipsam, quia Deus prævidet omnes casus, et circumstantias, in quibus erunt homines, quos obligat, ideoque casus excipiendos ab initio excipit : dici tamen potest cum Terill. *in Reg. q.* 59. habere locum in lege Divina, impròprie, et quoad nos, quia licet sæpe verba clara legis Divinæ videantur comprehendere etiam hunc casum, tamen aliunde rescimus. Deum ab initio non voluisse illum comprehendere, et ita dicunt Bardi et Schild. *de cons. T.* 2. *n.* 59 *et* 61. Deum quandoque sub lege sua noluisse comprehendere casus valde arduos, verb. grat. licet posuerit claram legem de confitendis mortalibus, tamen per quamdam Epiikiam judicamus posse nos aliqua omittere ad evitandum grave damnum spirituale, aut temporale nostrum, vel proximi : et in similem ferme sensum loquitur de lege naturali S. Thom. 1. 2. *qu.* 94 *art.* 5. *Quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ est omnium immutabilis : quantum autem ad secunda præcepta; quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principiis, sic lex naturalis non immutatur, quin ut in pluribus sit rectum semper, quod lex naturalis habet, potest tamen mutari, et in aliquo particulari, et in paucioribus propter aliquas speciales causas impedientes observantiam talium præceptorum* : in rigore tamen non est Epiikia in aliis legibus, sed potius sunt quædam interpretationes legum.

§. 3. Epiikia habet locum in lege humana, 831
non tantum quando duæ leges sibi contradicunt uti vult Eliz. *l.* 4. *q.* 16. §. 3. sed etiam in quavis lege, per se loquendo, quia legislator humanus scit se non esse omniscium, nec posse prævidere omnia, unde patitur si corrigi legem suam, debuitque sic velle, ut se accommodaret infirmitati eorum, qui erant obligandi, v. g. si lex sit, ne ullus externus admittatur in urbem, custos portarum per Epiikiam recte admittit eum, qui fugiens hostem se recipit in urbem velut in asylum; item licet Ecclesia præcipiat Missam die festo, tamen passim per Epiikiam putant se esse excusatos, qui cum incommodo notabili audirent, et idem est de aliis legibus humanis, quæ ordinarie non obligant ad aliquid moraliter impossibile, uti *a n.* 780. dictum est. Non habet autem locum Epiikia, si legislator interrogari possit, ut dictum est *n.* 828.

Quæst. 139. *Quid notandum sit de privilegio, sive gratia?* R. seqq. 832

§. 1. Si stricte loquamur, non sunt idem privilegium, et gratia, nam privilegium habet se per modum Constitutionis stabilis, gratia autem unico actu terminari potest, hinc omne privilegium est gratia, sed non contra ; dispensatio enim est gratia, sed non privilegium, uti recte Suar. *de leg. l.* 6. *cap. n.* 11. sed sumendo pro eodem sic describitur privilegium, *cap. Abbate de verb. signif. Lex privata concedens beneficium* : melius sic, *Constitutio legislatoris tribuens specialem aliquem favorem ad plures actus* ; et distinguitur a lege per hoc, quod non postulet dari communitati, nec promulgari, nec concedi in perpetuum ; a gratia, et licentia, quod hæ dentur ad unum, vel paucos actus ; a dispensatione, quod hæc semper respiciat legem, a qua eximit.

§. 2. Privilegium aliud est personale, quod 833
immediate conceditur personæ ratione sui, cujus signum est, si persona nomine suo exprimatur, aut allegentur ejus merita; aliud reale, quod directe conceditur rei alicui, verb. grat. Episcopatui, Dignitati senatoris, Ordini alicui, Monasterio, etc. Etiamsi reale est, si concedatur personæ ratione dignitatis,

v. gr. quia est Episcopus talis Ecclesiæ, uti notat Castrop. *T.* 3. *d.* 4. *p.* 16. § 6. In dubio autem, an sit reale, an personale, *Tiraq.* et alii volunt censeri reale : Jason, et alii volunt censeri personale; Suar. Castropal. Bardi *de cons. d.* 6. c. 4. § 1. Gobat. *in Quin. T.* 5. *cap.* 37. *n.* 159. melius distinguunt, et dicunt, censendum esse personale, si præjudicet tertio, vel sit contra jus commune; si autem non præjudicet tertio, nec sit contra jus commune, censendum esse reale, nam beneficium est ampliandum, si nec particulari, nec communitati præjudicet. Plures divisiones privilegii videri possunt apud Ills. *t.* 1. *d.* 3. *art.* 2.

34 § 3. Privilegium personale cessat cum privilegiato, ut habet *Reg. Juris* 7. *in* 6. Reale cessat cum re, cui privilegium est annexum; unde cum dignitates sint perpetuæ privilegium reale, v. g. Episcopatui concessum est perpetuum, et transit ad successores : personale autem datum Episcopo, cessat eo mortuo; si datum fuit templo, non cessat, nisi templum legitima auctoritate, et sine spe reparationis destruatur, ita Suar. *c.* 5, addens; si templum uno loco destruatur, ut reædificetur in altero, privilegium transire ad novum templum, nisi forte fundo ipsi datum fuisset. Personali, per se loquendo, poteris uti etiam extra territorium concedentis, Ills. n. 26.

5 § 4. Privilegia non cessant morte concedentis, quia *decet concessum a Principe beneficium esse mansurum, Reg.* 15. *Juris in* 6. nec per mortem revocatur voluntas semel posita, Navar, Suar. Sa, *verbo Gratia n.* 1. Item non cessant, licet jurisdictio concedentis cesset, uti ostendit Castrop, § 4. Neque cessant ante certam cognitionem de revocatione, nam in dubio non censentur revocata, uti cum aliis Azor. Sa, Sanch. *de Matrim. l.* 3. *d.* 30. *n.* 11. Bardi § 6. Addunt Nav. Sa, et Castrop. quod privilegium eligendi Confessarium, audiendi Confessiones certarum personarum, absolvendi a casibus, dispensandi, suscipiendi Ordines a quolibet Episcopo, accipiendi ab Episcopo provisionem proximi beneficii, residendi alibi, quam in loco beneficii studiorum causa; condendi testamentum, si quis fuit inhabilis; celebrandi in privato Oratorio, non expirent morte concedentis, et ita quoad omnia etiam docet cum aliis Dian. *p.* 8. *T.* 3. *R.* 99. An autem per mortem concedentis esset concessio gratiæ necdum executioni datæ, dictum est n. 816.

§ 5. Privilegium, in quo dicitur, *donec voluero, donec aliter ordinavero, ad beneplacitum Sedis Apostolicæ*, durat etiam mortuo concedente, Sa *n.* 7. Castr. *p.* 15. *n.* 7. quod etiam dicit Castr. licet ponatur, *ad beneplacitum meum, vel nostrum*, sed Sa merito contradicit, nam *cap. Si gratiose, De rescriptis in* 6. sic habetur, *Si gratiose tibi a Romano Pontifice conceditur, ut beneficia quæ tempore tuæ promotionis obtinebas, posses usque ad suæ voluntatis beneplacitum retinere, hujusmodi gratia per ejus obitum* (per quem ejus beneplacitum omnino extinguitur,) *eo ipso expirat : secus autem, si usque ad Apostolicæ Sedis beneplacitum gratia prædicta concedatur; tunc enim* (quia sedes ipsa non moritur) *durabit perpetuo, nisi a successore fuerit revocata.* Quandonam autem revocentur privilegia, quæ dantur cum clausula, ut non censeantur revocata, nisi de eis fiat mentio de verbo ad verbum, videri possunt Barb. *de clausulis, claus.* 43. *nu.* 17, Sanch. *in consil. l.* 6. *c.* 9. *d.* 8. Gonzal. *ad Reg.* 8. *Can. Gl.* 36. *a n.* 13. Ills. *n.* 57. Putat autem Sa, *n.* 20. privilegia Mendicantium non revocari, nisi fiat de illis expressa mentio.

§ 6. Ubi derogatur simpliciter privilegiis, 837
in dubio non intelligitur de insertis in Jure, uti ex Juribus ipsis, et gravissimis Auctoribus probat Garz. *de Benef. p.* 3. *c.* 2. *n.* 72. lex autem generaliter loquens non tollit privilegium particulare concessum super eo, de quo lex generalis loquitur, uti tenent Oldr. Fel. Mandos. et alii apud Garz. n. 248. Tenet hoc, etiamsi lex generalis esset in *Trid.* quia ubi vult privilegiis derogari, id exprimit, et ita censuit Sacra Congreg. apud Garz. n. 260. *Nec obstat* Bulla S. Pii V revocans privilegia Trid. contrariantia, *nam* regulanda est Bulla secundum decreta Trid. et restringenda est ad ea tantum, quæ per illud prohibita sunt cum derogatione privilegiorum, uti notant Rodr. et Vivald. apud Garz. n. 262. Et quid requiratur, ut absolute dicatur revocatum privilegium, videri possunt etiam Sanch. *de Matr. l.* 3. *d.* 30. *n.* 20. Suar. *c.* 40. *n.* 7. Sa *a n.* 12. Amicus *de just. d.* 9. *s.* 10. *n.* 148. docentque Sa *a n.* 17. Sotus et Less. *v. professio religiosa, c.* 15. legem, quæ revocat privilegium, non habere vim ante promulgationem in diœcesi, sed Ills. *n.* 64. dicit satis esse, quocumque modo innotescat revocatio.

§ 7. Alexand. VII damnavit hanc 36. prop. 838
Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Trid. putat tamen Sa *n.* 26. quod privilegia

Religiosorum, quæ *sess.* 25. *cap. ult.* abrogantur, intelligantur illa, quæ sunt contra jura, de quibus agitur in præcedentibus capitibus de Regularibus. Addunt Rodriq. et Castrop. *p.* 2. § 10. *num.* 8. quando in confirmationibus privilegiorum additur, *dummodo decretis Tridentini contrariæ non sint*, intelligi, dummodo non sint contraria decretis specialiter revocantibus privilegia. Vide Ills. *a n.* 65.

839 § 8. Privilegium concessum in bonum communitatis, et nemini præjudicans est ample interpretandum, uti habet Jus canonicum, et communis Auctorum cum Less. *c.* 4. similiter illud, quod est datum in favorem piæ causæ, Religionum etc. uti dictum est n. 623. et probat Sanch. *in Cons. l.* 6. *cap.* 9. *d.* 1. *n.* 40. hinc Sa *n.* 18. dicit extendi posse ad similes casus, si verba permittant. E contra, si factum sit privato per modum dispensationis a communi lege, est restringendum, uti dictum est *n.* 622. *et* 798. docentque cum aliis multis Suarez, Sanch. Castr. *p.* 10. *n.* 4. Lessius *v. Consecratio*, *c.* 1. Burgh. *C.* 3. *c.* 59. Ills. a n. 32. ubi plura habet notanda, maxime circa extensionem ad similes casus, vel alias personas.

840 §. 9 Privilegium non aufertur per subsequentem excommunicationem illius, cui concessum est : Sa n. 5. Nec deficiente causa, ex qua concessum est, si ea vere extiterit, uti habent Sa *n.* 6. Castr. *p.* 15. *n.* 7. Ills. *n.* 41. Ratio est, quia dabatur ob causam præsentem, non ob futuram, nisi additum fuerit, donec durabit causa, etc. lex autem sublata non reviviscit, nisi iterum volente eo, qui abstulit : Privilegium tamen ex falsa causa impetratum nullum est, uti omnes notant. Vide dicenda l. 3. pr 2. n. 1309.

841 §. 10. Quod privilegia indigeant acceptatione, probat Castr. *p.* 2. §. 2, sufficit tamen implicita, aut per alium, uti recte Ills. nu. 22. Ut autem per voluntatem privilegiati cessent, requiritur renuntiatio exterius facta ab eo, qui renuntiare potest, et acceptata a concedente. *Dixi* I. facta ab eo, qui renuntiare potest, quia nemo potest privilegio sibi cum aliis communi renuntiare sine Superioris licentia, uti habet Sa n. 29. hinc nu. 28. dicit, Religiosum non posse sine licentia Papæ renuntiare privilegio sibi a Papa concesso; similiter licet Clericus renuntiaret omnibus suis privilegiis, tamen qui illum graviter percuteret, esset excommunicatus, quia privilegio communi toti statui Clericali renuntiare non potest. *Dixi* 6. et acceptata a concedente, hinc dispensatus, ut ducat consanguineam, si nolit uti privilegio, si abjiciat, vel laceret rescriptum, si etiam aliam ducat, hæc mortua poterit per prius privilegium ducere consanguineam : similiter illegitimus dispensatus ad Ordines, si uti nolit, et combusserit rescriptum, atque etiam uxorem duxerit, poterit uxore mortua, per prius privilegium ordinari, quia renuntiatio non est acceptata a concedente, cujus gratia manet data, neque opus est retineri rescriptum, ita Sanch. et alii cum Castrop. p. 17. et Ills. n. 50.

§. Privilegium non cessat per non usum 842
illius, si non fuit occasio, vel potestas utendi; et licet fuerit occasio, ac potestas utendi, ego autem etiam longo tempore uti noluerim, imo posuerim actus illi contrarios, non ideo cessat, si sit tale, ut neminem alium gravet; neminem autem gravant, v. g. privilegia non jejunandi, audiendi Confessiones quascumque, ministrandi Sacramenta, eligendi Confessarium, etc. nam his potius levatur onus Ordinariorum : unde ut cesset per non usum, requiruntur hæc quatuor, secundum Laym. *l.* 1. *T.* 4. *c.* 25. 1. Ut oblata fuerit occasio utendi : 2. Ut habita fuerit scientia talis privilegii : 3. Ut fuerit potentia tunc utendi : 4. Ut privilegium cedat in alteris gravamen, qui jam quasi præscribet, quod fieri potest etiam per actus contrarios, non tamen semper sufficit decennium. et ita docent quoad omnes partes etiam Suar. Bon. et alii cum Castr. *p.* 18 *et* 19. si tamen in privilegio adderetur, ut utaris illo pro tuo arbitratu, non peribit per non usum, neque per actus contrarios, neque per ullam prescriptionem, uti tenent Baldus, Decius, Azor. et alii cum Cast. contra Suar. et alios. Addit Luca *de Ben. d.* 29. *n.* 24. quando privilegium alicui Universitati, ejusque Capiti, vel Principi concessum est, non usum aliquorum non præjudicare illi.

§. 12. Privilegium concessum non subdito 84
transit in contractum, et ideo revocari non potest, ita Suar, non Bonac. et alii cum Dian. *p.* 4, *T.* 1. *R.* 82. talia autem sunt privilegia, quæ a Principe sæculari conceduntur Ecclesiasticis, uti ibidem docet Dian. et pluribus firmat *part.* 7. *T.* 1. *R.* 8. Quod si Princeps concesserit privilegium alicui propter merita, erit ad modum contractus onerosi, vel donationis acceptatæ, et irrevocabilis; ideoque secundum *Felin.* et alios revocari non poterit; limitant *Baldus et alii*, nisi ex justa causa, de qua constet ; nec satis est Prin-

cipem dicere se habere justam causam, uti post alios ostendit Dian. *p.* 8. *T.* 6. *R.* 122. debetque præterea fieri compensatio, ut docet Castr. p. 21. §. 2. unde a potiori si privilegium concessum sit cum contractu, v. g. sub onere pretii solvendi, vel operis exhibendi, non poterit valide revocari, nisi ratione utilitatis publicæ, et reddito pretio, vel aliquo æquivalente præstitis obsequiis, ita Lopez, Suar. Bon. Less. Sanch. et alii cum Castr. supra; potestque videri Card. *in* 2. *crisi d.* 2. *n.* 346. *et seqq.* Vide etiam dicenda *n.* 858.

14 §. 13. Concesso per privilegium uno, intelliguntur etiam concessa omnia, sine quibus non potest commode esse usus privilegii, uti habetur *leg. penult. ff. de usufructu,* docentque Navarr. et Sa n. 9. qui n. 30. addit tuum socium etiam gaudere tuo privilegio, si hoc alias tibi esset inutile. Vide dicta n. 800. et 801.

5 §. 14. Riccius et alii multi cum Dian. *p.* 8. *T.* 3. *R.* 99. docent, quod privilegium, vel facultas concessa retrotrahitur ad validandum actum præteritum, qui sine ea facultate invalide factus erat, sic dicunt obtentam licentiam ad ædificandum molendinum extendi ad molendinum illicite jam actu ædificatum; item licentiam obtentam ad acceptanda plura Beneficia incompatibilia, extendi ad illa jam acceptata; sed probabilius dicitur non validari actus prætcritos, sed tantum fieri, ut quod factum est, nunc licet, et valide perseveret.

§. 15. Si plures ad eamdem gratiam obtineant rescriptum, si posterius faciat mentionem prioris, præfertur priori; si autem ejus non faciat mentionem, prius prævalet posteriori, nisi posterius sit speciale, et prius generale, nam *generi per speciem derogatur*, *Reg.* 34. *de Reg. Juris in* 5. et hinc si prius sit speciale, et posterius generale, prius prævalebit, ita Valdensis cum Dian. *p.* 8. *T.* 7. *R.* 4. Vide tamen Ills. *nu.* 27. Addit Tiraq. *de privil. piæ causæ, privil.* 26. privilegiatum contra privilegiatum non gaudere privilegio, si uterque sit privilegiatus in specie, secus si unus sit privilegiatus in specie, alter in genere, nam qui est privilegiatus in specie, utitur contra alterum suo privilegio.

§. 16. Quandoque est obligatio utendi suo Privilegio, uti recte Neusser apud Gob. *in Exp. T.* 5. *n.* 711. in appendice, nam si sit privilegium habilitativum, id est, tollens impedimentum, vel difficultatem ad implendum præceptum, teneris eo uti, ut satisfacias præcepto, hinc si per privilegium privati Oratorii domi tuæ legatur Missa, teneris diebus festivis audire, licet non tenearis procurare, uti dicetur l. 3. p. 1. n. 676. Si autem privilegium sit potestativum tantum, id est, præcise permittens aliquid, quod lex non permittit, non teneberis eo uti, uti colligitur ex *Cap. Si de terra, de privilegiis, et ex Reg.* 61. *Juris in* 6. *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*

§. 17. Communicatio, qua privilegia uni 848
concessa, conceduntur alteri, non extenditur ad concedenda, nisi exprimatur: nam verba privilegiorum plus non operantur, quam secundum suam proprietatem significent, uti notat Less. *ver. Privilegivm. Casu* 3, quomodo autem unus possit alterius privilegium participare, explicat Sanch. *in Cons. l.* 6. *c.* 6. *d.* 9. et videri debent dicenda *n.* 854.

§. 13. Quod aliquis potest ex privilegio 849
concesso dignitati, vel ex officio, potest alteri committere, docetque Sa nu. 27. talia esse privilegia, quæ Prælatis Religionum conceduntur. Quas pœnas incurrant, qui violant, vel impugnant privilegia Regularibus concessa, videri potest apud Arsd *p.* 3. *T.* 1. *De opin. prob. q.* 26. *in fine.* Item vide hic dicta n. 679,

Q. 140. *Quid dicendum sit de privilegiis* 850
vivæ vocis oraculo concessis? R. seqq.

§. 1. Vivæ vocis oraculum secundum Suar. *de leg. l.* 8. *c.* 7. *n.* 3. est privilegium a Pontifice concessum, ore prolatum, et sufficienter dictatum, ut scribi posset; per accidens autem contingit ut non scriberetur, vel certe non litteris Authenticicis: Constat talia multa concessa fuisse Regularibus, quæ omnia anno 1622. die 2. Julii revocavit Greg. XV. per Bullam *Romanus Pontifex*; excipit tamen illa, quæ concessa fuerunt ad instantiam Regum, aut signata erant manu alicujus Cardin. An. 1642, die 19 Aprilis confirmavit Urbanus VIII pro Soc. Jesu privilegia vivæ vocis oraculo concessa, uti refert Port. *in Resp. Mor. p.* 3. *c.* 52, per quam confirmationem privilegia omnia, etiam antea per Gregorium abolita, restituebantur in integrum; sed idem Urbanus an. 1631, die 20 Decemb. per Bullam *Alias felicis recordationis*, iterum abrogavit omnia plane privilegia vivæ vocis oraculo, etiam a se ad illud usque tempus concessa, quamvis intuitu Regum,

et licet a Cardinalibus subscripta essent: hac autem Bulla comprehenduntur omnes omnino Regulares, etiam Soc. Jesu.

851 §. 2. Circa hanc revocationem certa videntur sequentia: 1. non revocari privilegia vivæ vocis oraculo concessa sæcularibus, uti recte Gob. *in Exp. T.* 9. *n.* 728. contra Dic. quia Pontifices tantum loquuntur de Regularibus, et verba in materia odiosa non sunt extendenda. 2. Ob eamdem rationem dicendum, nec revocari privilegia ab aliis, quam a summis Pontificibus viva voce Regularibus concessa, quia Bulla tantum loquitur de privilegiis *a Sede Apostolica* concessis. 3. Quando Papa viva voce declaravit mentem suam circa aliquod decretum vel Bullam, talis declaratio non est concessio vivæ vocis, sed est tantum manifestatio intentionis, quam tunc temporis habuit Papa; hinc talis declaratio, quamvis per eam obtineatur quasi extensio privilegii, non revocatur revocatis privilegiis vivæ vocis uti recte Peyr. Gob. n. 730. Card. *in.* 2. *crisi d.* 1. *n.* 327. et ita respondit de hoc consultus Card. Delugo. 4. Si privilegium sit semel viva voce, et alio etiam tempore concessum per Bullam, non revocatur per has Bullas, sed vi Bullæ, qua datum est, durat uti notant Dicast. et Gob. n. 734. si tamen sit per Bullam concessum, v. g. Ordini Carmelitano, et per vivam vocem allis communicatum, putant Turr. Pyr. et Bordonus per has Bullas non revocari, sed probabilius est cum Gob. n. 735 revocari, quamvis enim non sit eadem ratio de his, quæ est de aliis, nullibi authentice scriptis, tamen communicatio illa est privilegium vivæ vocis tantum, et consequenter revocatum est.

852 §. 3. Adhuc sunt AA. qui dicunt ex aliis fundamentis probabile esse manere valorem privilegiorum vivæ vocis pro Regularibus: quod si probabile est, poterunt eis uti, nam in dubio, an revocatum privilegium, censeri debet non revocatum, quia est in possessione, et standum est pro favore, quod si forte reipsa non subsistant ejusmodi privilegia, Ecclesia supplebit, uti probat Carden. a n. 160.

853 §. 4. Chassaing dicit manere saltem apud multos ejusmodi privilegia quia cum Urbanus expresse mandet sub gravissimis pœnis, ut Bulla sua apud omnes Religiosos publicetur, videtur sequi, quod ubi talis publicatio facta non fuit, Bulla non obliget; dicit autem *Chass.* apud multos non esse publicatam: *sed* sententia illa est improbabilis, nam Pontifex nullo verbo insinuat publicationem requiri ad obligationem, sed mandat publicari, expresse addens, *ut quanto citius innotescat:* deinde jam est publica notitia illius apud omnes Regulares; ergo jam saltem est satis publicata, et consequenter obligat.

§. 5. Bonagratia *in Summula Reg. n.* 419, 854
recte ostendi, quod vivæ vocis oracula non sint revocata respectu Capuccinorum, expresse enim declaravit Urbanus: *in nostra revocatione non intelliguntur vivæ vocis Oracula vobis Capuccinis concessa;* hinc inferunt aliqui, nec revocata esse respectu eorum, qui cum Capuccinis communicant, quales sunt fere omnes Reliogiosi. *Contra* est 1. Quia communicatio non habet locum in exorbitantibus, uti docent Tamb. *De juri Abbatum t.* 1. *d.* 17. *q.* 2. aliique cum Moya *T. t.* 6. *d.* 5. *q.* 2. *n.* 11. hæc autem gratia est exorbitans, et extraordinaria, concessa ex affectu speciali, quem Urbanus habuit erga ordinem Capuccinorum, in quo erat frater ejus, uti insinuat ipsemet Bonagratia. 1. Si mens Urbani fuisset, ut alii in hoc communicare possent, frustra fuisset tam operosa ejus revocatio, nam omnes fere Ordines, uti dictum est, communicant saltem mediate cum Capuccinis. 3. Saltem hoc non juvat illos, qui sunt in Soc. Jesu, quia Generalis illorum non declaravit se velle, ut in hoc communicent cum Capuccinis, talis autem declaratio, et facultas Generalis requiritur, uti expresse habet Greg. XIII. in Bulla. *ad futuram*, anno 1575 data.

§. 5. Lezana apud Gob. supra, itemque Portel. dicunt, si aliquis Ordo privilegiis viva voce datis sit usus per longum tempus, illa nunc habere vim ex consuetudine legitima, et rationabili, adeoque non tollit per Bullas Gregorii, vel Urbani, quam sententiam plures tuentur apud Bonagratia supra: *sed* in contrarium est, quod Pontifices sciverint esse usum eorum privilegiorum apud Regulares, nam Urbanus sic dicit: *Cum experientia rerum magistra compertum sit concessiones, et gratias vivæ vocis Oraculo concessas sæpe ab his, in quorum favorem emanarunt, minus canonica interpretatione extendi, et perperam in Disciplinæ Ecclesiasticæ detrimentum executioni mandari, idcirco, etc.* Ergo ratione usus contrarii saltem antecedentis non potest excludi Bulla Urbani: an autem nunc per usum continuatum, et consuetudinem præscriptum sit a Regularibus, hoc est quod quæritur: fatetur quidem Suar. *lib.* 8. *cap.* 7. per usum, et consuetudinem acquiri

posse privilegium, sed difficile est dicere ea omnia hic esse, quæ ad sic præscribendum requiruntur.

856 § 7. Refert Diana *p.* 11. *T.* 6. *R.* 45. quod S. Pius V. anno 1567, die 16 Maii per Bullam confirmet ex certa scientia omnia Mendicantium privilegia, etiam vivæ vocis Oraculo concessa: iisdem fere verbis confirmant privilegia Minorum Gregor. XIII die 1 Maii 1575 Sixtus V. 3 Octob. 1587. Clem. VIII. 20 Decembr. 1597. qui sic habet, *Omnia, et singula privilegia, immunitates, etc. in genere, vel in specie, etiam per solam signaturam, etiam vivæ vocis oraculo. aut alias sub quacumque forma, et expressionne verborum concessa, et in eis contenta, illorum omnium tenores, ac formas, et decreta, ac si de verbo ad verbum insererentur præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, Auctoritate Apostolica, tenore præsentium ex certa scientia confirmamus, et innovamus, illisque frui, uti et gaudere posse, ac debere in judicio, et extra, in omnibus, et per omnia, ac si specialiter, et expresse eisdem per nos concessa fuissent, decernimus; supplentes omnes juris, et facti defectus.* Similiter Paulus V. 23 Maii 1605. confirmavit privilegia Dominicanorum: Greg. XIV. 8 Junii 1591. confirmat privilegia Soc. Jesu, *Qualiacumque sint, ac si, ad verbum præsentibus insererentur*: iterum Clem. VIII. duabus Bullis, an. 1592 et 1593. confirmat similiter privilegia Benedictinorum: iterum Paulus V. an. 1606. confirmans Societatis Institutum ait, *nec non privilegia, facultates, gratias, et indulta qualiacumque illa sint, approbamus, et confirmamus*: similiter confirmat privilegia Carmelitarum Discalceatorum: ex his auctores ad minimum 13 apud Card. *n.* 314. et alii recentiores apud Ills. *t.* 1. *d.* 3. *n.* 69. et apud Gob. *n.* 736. *et* 737. inferunt omnia vivæ vocis oracula ante hos Pontifices data illis Ordinibus, aliisque communicantibus cum ipsis, vim habere ex his Bullis, et esse æquivalenter, ac implicite bullata, adeoque revocata non esse per Greg. XV. vel per Urban. VIII. hoc ipsum judicarunt alii viri docti: favetque Escobar *in Th. Mor. T.* 1. *l.* 6. *n.* 195. et Dicast. *de Pœnit d.* 10. *n.* 327. postea tamen quasi abstrahere volens addit: sed quicquid sit de his etc. Gobat. post multa utrinque disputata n. 738. subjungit sibi adhuc probari doctrinam aliis sapientissimis viris etiam probatam, videlicet tunc non esse solius vivæ vocis Oracula, sed censeri bullata, quando sunt data alicui communitati, cujus omnia privilegia data, et danda confirmavit ex certa scientia aliquis Pontifex per Bullam, Breve, vel Motum proprium: adeo ut hæc sententia ab intrinseco saltem videatur probabilis. *Ratio* autem intrinseca est, quia privilegia vivæ vocis, quæ per Gregorium, et Urbanum revocantur, sunt privilegia non scripta, seu non bullata, sed privilegia per Bullas in genere confirmata, dici non debent non scripta, vel non bullata; ergo hæc non revocantur; *Prob. Min.* sunt scripta æquivalenter, et implicite bullata, quia Pontifices dicunt, *ac si verbo ad verbum insererentur*: ergo absolute dici non debent non scripta, et non bullata, aut probari debet evidenter, quod Gregorius, et Urbanus, quando revocarunt, intellexerint etiam scripta æquivalenter, et implicite bullata: alioquin judicandum est in favorem ipsorum, quia possident, nec verba in odiosis extendenda, ita illi. *Huic sententiæ* contradicunt alii communius, nempe Dian. et Escobar. supra, Mendo *d.* 8. *n.* 15. Lugo *in Resp. Mor. l.* 4. *d.* 33. *n.* 2. post omnes acerrime Cardenas a n. 315: et Ills. n. 70. censet improbabilem: Horum ratio reducitur ad hanc formam: privilegia illa revocantur, quæ non sunt scripta expresse, et singulatim in litteris Apostolicis, sed oracula vivæ vocis, quæ tantum in genere confirmantur, non sunt scripta expresse, et singulatim in litteris Apostolicis; ergo. *Major* probatur: mens Gregorii, et Urbani fuit revocare has confirmationes generales Antecessorum suorum, et non probare illa, quam expresse, et singulatim scripta in litteris Apostolicis, nam 1. Urbanus dicit causam revocationis esse hanc, quod compertum sit sæpe minus canonica interpretatione extendi: ergo mens Pontificis est, ut per litteras Apostolicas constet de ipsis terminis concessionis, alioqui impediri non poterat illa extensio; et minus canonica interpretatio; sed per generales confirmationes plane nil constat de terminis concessionis, manentque privilegia apta extendi per uniuscujusque interpretationem; ergo mens Pontificis fuit revocare confirmationes generales, non habentes expresse, et singulatim verba concessionum. 2. Uterque Pontifex dicit se revocare omnia vivæ vocis oracula quomodocumque concessa, et non obstantibus Constitutionibus omnibus, et litteris Apostolicis, quæ tali revocationi possent obstare, sed litteræ Apostolicæ sic in genere confirmantes, poterant tali revocationi obstare; ergo revocant illa, quamvis in

genere confirmata per litteras Apostolicas. *Ratio* ulterior est, quia hæ Bullæ generaliter confirmantes relinquunt ea privilegia esse in sua natura vivæ vocis oracula, quia non faciunt ea esse ullibi scripta in litteris Apostolicis; ergo relinquunt subjecta huic revocationi. Idem inde evincitur, quia si subsisteret allata opinio, frustra fuissent Bullæ *Gregorii et Urbani*, nam præcedentes Pontifices non diu ante generaliter per Bullas approbarant Religiosorum privilegia etiam viva voce data; ergo omnia vi harum Bullarum facta fuissent bullata; ergo per operosas illas *Gregorii et Urbani* Bullas forte nulla aut perpauca revocarentur.

857 § 8. Urgent aliqui, quod *S. Pius V.* per Bullam confirmarit irrevocabiliter omnia privilegia quomodocumque data Mendicantibus; addens non posse revocari per Sedem Apostolicam; quod si revocetur, dat Generalibus Ordinum facultatem ea statim resuscitandi sub novo dato, ac si concessa essent post revocationem. *Hæc instantia* nullam vim habet, nam *S. Pius V.* potuit hoc ipsum revocare, quod sic concesserat, si postea suborta fuisset justa causa revocandi; ergo stante justa causa etiam potuerunt *Gregorius et Urbanus*, quia habuerunt æqualem potestatem, sed fuit justa causa, uti ipsi testantur, et revocare voluerunt, cum dicant se revocare, non obstantibus quibuscumque Constitutionibus Apostolicis; ergo. Itaque privilegia Mendicantium non possunt revocari de potestate ordinaria, possunt tamen de plenitudine potestatis, et ex certa scientia, quibus se hic uti dicunt *Gregorius et Urbanus*.

858 § 9. Alii opponunt, privilegia Mendicantium esse remuneratoria, Pontifices enim dicunt se concedere ob magna merita, sed privilegia remuneratoria non possunt revocari, etiam de plenitudine potestatis, nisi fiat compensatio, ut dictum est *n.* 843. ergo. *Contra* est. Si sint remuneratoria ex solo debito congruentiæ, vel gratitudinis, ut hæc sunt, semper revocari possunt, quando expedit ad bonum commune, imo eorum concessio imbibit hanc tacitam conditionem, quamdiu expediet bono publico; ergo si per circumstantiam abusus, qualem hic fuisse testantur Pontifices, non amplius expediat bono publico, revocari possunt, etiam sine ulla compensatione, ut pluribus ostendit Carden. *a n.* 350.

859 § 10. Dicunt alii, Cassinenses habere speciale privilegium Eugenii IV propter quod non possint eorum privilegia revocari, nec censeatur derogari, nisi adhibeatur specialis forma in eadem Constitutione præscripta: Hinc solvunt ipsi Cameræ Apostolicæ annuum censum pro manutentione suorum privilegiorum, hinc quotannis censentur confirmari, et ex contractu oneroso manere in suo vigore, ac consequenter etiam pro aliis Ordinibus, qui communicant cum illis, ita Pasq. *de Sacrif. q.* 803. *a.* 15. *Sed,* contra sunt illa, quæ adduximus *n.* 854.

§ 11. Ad illud, quod n. 852. dicebatur, in 860
dubio standum esse pro valore privilegiorum, *Resp.* Cardenas non esse amplius prudens dubium, sed sententiam suam, qua asserit revocata esse illa privilegia, certam esse ex principiis intrinsecis; et licet opposita sententia sit extrinsece probabilis, tamen illicitum est operari ex sententia extrinsece tantum probabili; uti *n.* 369. dictum est, neque Ecclesia supplet, nisi opinio a DD. communiter recipiatur tanquam vere probabilis, ut pluribus firmat *a n.* 372.

§ 12. Quod attinet ad revocationem oracu- 861
lorum vivæ vocis, quæ concernunt Indulgentias, magni Doctores, inquit Gob. *n.* 730. Escob. *n.* 199. cum Peyrinis, et Bordono, quorum sententiam probabilem censet *Lezana*, putant hæc non revocari, quia applicatio Indulgentiarum non est proprie privilegium: *Sed* oppositum suadent verba Pontificum, nam *Gregor.* dicit se revocare omnia, et singula indulta, facultates, privilegia, gratias, et concessiones quascumque Spirituales et Ecclesiasticas, tam ad forum interius, quam exterius spectantes: *Urbanus* addit, omnia, et singula privilegia, facultates, licentias, et gratias quascumque, simulque repetit totam Bullam *Gregorii*: videtur vero Indulgentia contineri nomine gratiæ, et concessionis Spiritualis. Idem colligitur ex titulo utriusque Bullæ, nam Gregoriana habet, *Constitutio, quæ revocat concessiones quascumque vivæ vocis, etc. Urbani* autem, *Constitutio, quæ revocat omnia vivæ vocis oracula, etc.* Quod attinet Indulgentias illas post visitationem Collegiorum in Soc. Jesu, censuit, ac publice edixit vir Eximius, et Provincialis, se inquisivisse Romæ, et responsum esse, quod Urbanus interrogatus declaraverit se Indulgentias illas non revocare, quamvis alioquin viva tantum voce datas unde dicendum est adhuc valere. Videri potest Ills. a n. 71.

§ 13. Vivæ vocis oracula impressa in anti- 862
quo compendio Privilegiorum Soc. Jesu personis privatis concessa sine Bulla, sunt

sequentia, verbo *Absolutio* § 2. 3. 4. 5. 7. *Apostata* § 1. *Bullæ Cœnæ* § 2. *Communicatio* § 3. 5. *Commutatio* § 2. *Gratiarum usus* § 2. *Indulgentiæ* § 1. *Reliquiæ*, *Visitatores*.

Vivæ vocis Oracula ex participatione aliorum Ordinum, non bullata, verbo *Absolutio* § 8. 9. *Communicatio gratiarum* § 7. *Concilium Trid.* § 3. *Dispensatio* § 3. 8. 9. *Ecclesias* § 4. *Extrema Unctio*, *Familiaris* § 3. 4. *Horæ Canonicæ* § 4. *Jejunium* § 2. quoad illam partem, *Easdem Indulgentias*, etc. Item § 7. 10. 11. 17. 21. 26. 28. 29. *Scrupuli* § 2.

Privilegia, de quibus ignoratur, quomodo sint concessa, verb. *Absolutio* § 10. *Alienatio* § 5. *Apostatæ* § 10. *Appellatio* § 5. quoad eam partem, *Et per previlegium concessum Cisterciensibus*, *Benedictio* § 3. *Bona Societatis* § 5, *Conservatores* § 9. *Dispensatio* § 4. 6. 7. quoad illam partem, *Per concessionem Eugenii*, *Exceptio* § 11. 12. *Familiares* § 1. quoad eam partem, *et per Concessionem Martini V.* Item § 2. 5. *Horæ Canonicæ* § 1. *Jejunium* § 1. *Indulgentiæ* § 2. quoad ultimam partem, *Et generaliter quando aliqua necessitate etc.* Item § 8. 13. 14. 15. 18. 19. 20. *Infirmi* § 2. 3. *Interdictum* § 4. 5. *Prælati* § 3. *Privilegia* § 1. quoad secundam partem, *Quia vero etc.* Item § 5. 6. 10. *Sacra* § 1. 2. *Societas Jesu* § 2. quoad primam partem concessionis factæ Benedictinis.

Privilegia a Clem. VIII concessa, et subscripta a Cardinali Toleto. 1. Ne in singulis domibus præter Confessarium ordinarium teneantur domus Soc. Jesu deputare duos vel plures Confessarios, qui a reservatis absolvant. 2. Ut cum prohibentur Superiores audire subditorum Confessiones, non intelligantur, qui sunt Magistri Novitiorum. 3. Ne judicium absolvendi a reservatis universim Confessariis committatur, sed liceat interdum Superiori pro ratione sui officii hujusmodi facultatem negare. Hæc si a *Toleto* tantum subscripta sint, non sunt quidem revocata per *Gregorium*, sunt tamen revocata per *Urbanum*, nisi iterum præscripserit usus.

Hæc sunt, quæ in utramque partem invenire potui, de quibus relinquo judicium prudentioribus. Communis sententia cum Carden. Ills. Diana *part.* 11. *Resol.* 45. tenet esse revocata.

Q. 141. *An cessante fine legis in aliquo particulari, etiam pro hoc particulari cesset obligatio legis*, v. g. lex prohibet die Veneris comedere ? Item si lex præcipiat noctu carnes, ut sic maceretur corpus, an ille, qui magis delectatur, et melius nutritur piscibus, quam carne, possit die Veneris carnes manere domi propter rixas vitandas, an qui certus est non orituras, possit noctu exire? Resp. Cessare negant fere omnes, teste Diana *p.* 11. *tr.* 10. *R.* 28. ubi plurimos citat : sequiturque cum aliis Castr. *tr.* 3. *d.* 5. *part.* 1. Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 61. E contra cessare affirmant Arriag. Caram. Dian. *p.* 7. *tr.* 10. *R.* 33. aliique apud Pennaf. *de fide d.* 16. *n.* 46. item Scaccia, Navar. Henriq. Comit. uti putat Moya *T.* 1. *t.* 6. *d.* 4. *q.* 3. *n.* 18. quibus ex parte favet Carden. *in* 1. *crisi d.* 62. *n.* 74.

§. 1. Supponenda sunt sequentia, 1. Finis 864
legis potest cessare, vel contrarie, vel tantum negative ; tunc dicitur cessare contrarie, si reddatur illicitus, aut impossibilis v. g. lex præcipit jejunium, ut maceretur corpus, si tamen mulier gravida per illam macerationem exponeret fœtum periculo mortis, hic finis legis cessaret contrarie, quia hæc maceratio fieret illicita mulieri : similiter si lex præcipiat contributionem propter ædificationem pontis, si pons ob difficultatem subortam ædificari non possit, finis legis cessat contrarie, quia ædificatio pontis facta est impossibilis. Tunc dicitur cessare tantum negative, si non redd. atur quidem illicitus, aut impossibilis, attamen per observationem legis non obtineatur finis intentus a lege, ut in illo, qui non maceratur per substantiam a carnibus, sed magis delectatur, et nutritur per pisces. 2. Finis legis aliquando distinguitur a materia legis, uti vitatio rixarum distinguitur a mansione domi præcepta propter rixas vitandas ; aliquando non distinguitur, ut si præcipiatur oratio propter cultum Dei, materia præcepti est oratio, quæ eadem etiam est cultus Dei. 3. Finis legis alius est adæquatus, alius tantum inadæquatus ; adæquatus est totum illud, sive sunt omnia illa, quæ intenduntur a lege, et propter quæ obtinenda fertur lex ; inadæquatus est aliquid, seu aliqua pars illorum, quæ lex intendit.

§. 2. Sequentia videntur certa 1. Si finis 865
legis cesset contrarie, etiam cessat obligatio legis, uti patet, quia ad illicitum, vel impossibile non potest dari obligatio. 2. Quando finis legis non distinguitur a materia legis, non potest cessante fine legis manere obligatio legis, uti etiam patet, si enim in illo cesset finis legis, etiam cessat materia, cum finis, et materia sint idem, ut supponitur, ubi autem non est materia legis, non potest esse legis obligatio ; ergo.

866 §. 3. Si cesset finis legis tantum inadæquatus, non ideo cessat lex; quando enim sunt plures fines, licet simul sumpti faciant unicum totalem, et adæquatum, tamen deficiente uno, si alius maneat, hic censeri debet sufficiens, adeoque hoc sensu adæquatus, in ordine ad movendum legislatorem, nisi constet de opposito; ergo quamvis cessaret finis inadæquatus legis, non ideo cessaret lex.

867 §. 4. Si finis adæquatus legis cessaret in aliquo particulari, etiam in eo cessaret obligatio legis, ita Navar. Caj. Valent. Herinq. Tiraq. Hurt. Gran. aliique multi cum Card. *n.* 40, et videtur certum, quia si lex obliget tantum sub certa circumstantia, v. g. temporis, vel loci, cessante hac circumstantia cessat obligatio legis, quia nempe honestas specialis, propter quam hic et nunc lex erat, non potest hic et nunc attingi, atqui finis legis est primaria illius circumstantia, aut quasi substantia, ergo si finis legis adæquate cesset, cessat obligatio legis; *Conf.* nam lex, quæ injungit aliquid tanquam medium, utile ad obtinendum finem, non obligat, si medium illud fiat inutile ad illum finem, uti per se patet, sed quando finis adæquatus legis cessat, hoc, quod erat injunctum tanquam medium utile ad finem, jam est ad illum inutile, cum enim finis ille cesset, et obtineri non possit, inutiliter poneretur aliquid tanquam medium utile ad finem; ergo cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, lex eum non obligat.

868 §. 5. Probabilius videtur, quod finis adæquatus legis humanæ non possit cessare quoad aliquem in particulari, si quod communitatem maneat, ita AA. sententiæ negativæ contra AA. affirmativæ: *Probatur* 1. quia finis inadæquatus, et quidem primarius omnium legum est, dirigere communitatem; hinc leges non respiciunt speciales personas, casus, vel circumstantias, sed feruntur pro communitate, secundum hoc, quod communiter contingit, et quod communiter omnibus prodest, vel obest; atqui hoc semper manet, licet alii speciales fines forte cessent in aliquo particulari, v. g. licet Titius non maceretur esu piscium, tamen homines communiter macerantur; licet per me non sint orituræ rixæ, si hac nocte exeam, tamen communiter oriuntur, si homines passim exeant, etc. ergo in ejusmodi casibus semper manet finis inadæquatus, et generalis ejusmodi legum. 2. Finis inadæquatus, et universalis omnium legum, saltem humanarum, est etiam uniformitas operandi in illa materia, quam lex præscribit, uti docte probat Suar. *de leg. lib.* 6. *c.* 6. *n.* 3. *et c.* 9. *n.* 16. difformitas etiam in operando, per quam pars discreparet a toto, esset quædam illius totius deformitas, sed hic finis semper manet, licet alii speciales fines in aliquo particulari cessent; ergo. 3. Legislator potest obligare, ut servetur lex sua, etiam ab illo, in quo speciales fines illius legis cessarent, dummodo non cessent in universum, ob rationes jam datas, atqui præsumendum est legislatorem sic velle obligare; ergo. *Prob. Min.* nam alioqui daretur subditis occasio sæpe eludendi legem, quisque enim sibi facile finget finem legis in se cessare; cum e contra plerumque resciri non possit, quos fines habuerit legislator, qui propterea etiam plerumque fert legem, non assignatis omnibus finibus illius; ergo. *Dixi* legis humanæ, propter dicenda *lib.* 2. *num.* 270.

§. 6. Ex dictis patet, quid ad quæstionem initio propositam sic respondendum, nam si quæratur, an si cesset in uno, vel altero particulari finis adæquatus legis, hic particularis liber sit ab obligatione legis, negandum est suppositum, secundum jam dicta *nu.* 868. Si autem quæratur, an liber sit, si finis inadæquatus in illo cesset, dicendum est non esse liberum, secundum dicta *num.* 866.

§. 7. *Objicies.* 1. Lex in præsumptione fundata cessat obligare, si constet de contraria veritate, uti habet communis cum Sanch. Laym. Dian. aliisque pluribus apud Suarez, *l.* 3. *cap.* 23. quia *præsumptio cedit veritati,* argumento, *L. Continuus* 137. *ff. de verb. oblig. et L. ult. ff. Quod metus causa*; hinc si lex prohibeat famulari hæreticis, tantum ob periculum perversionis, ubi cessat hoc periculum cessat lex, non enim est mens legislatoris obligare tunc, quando non est hoc, propter quod est lex, sed ratio, cur legislator vellet etiam Titium obligari illa lege jejunii, esset præsumptio, quod etiam Titius maceratur; ergo si hæc præsumptio non sit vera, Titius non obligatur, ita Dian. *Respondet* 1. Suar. *dist. Maj.* si lex fundetur in præsumptione periculi, Neg. quamvis enim periculum hic et nunc non sit, tamen communiter est, si fundetur in præsumptione facti, quod scitur non extitisse. C. uti si lex obliget ad Matrimonium illos, qui diu convixerunt, quia præsumitur consensus in Matrimonium, si hic consensus adfuerit, lex non obligat. Resp. 2. negando *Min.* nam ratio movens legislatorem est bonum commune; item procuratio unifor-

mitatis in operando : item præsumptio, quod communiter omnes macerentur, quæ præsumptio semper est vera.

871 *Objic.* 2. Si lex obliget totum hunc Episcopatum, et finis legis cesset in hac urbe, etiam cessat in hac urbe obligatio legis ; ergo etiam si lex obliget omnes subditos, et finis ejus cesset in hoc subdito, in hoc cessat obligatio legis, ita *Arr.* Resp. Dato Antec. Neg. Conseq. disparitas est, quod hæc urbs faciat perfectam communitatem, adeoque lex talis sit virtualiter multiplex, unde si respectu hujus communitatis cesset finis cessat adæquatus finis hujus legis, prout erat lex hujus communitatis : simile non est de singulis privatis, nam respectu privatorum nulla datur lex.

872 *Objic.* 3. Si lex Superioris prohibeat Religiosis, ne aspiciant per fenestram, ut sic consulatur castitati, qui noctu in tenebris aspicit, non peccat contra legem, quia in hoc casu particulari cessat finis legis ; ergo idem est in similibus casibus de omni alia lege, ita *Arr.* R. Lex illa nunquam prohibuit aspicere in illis circumstantiis, quia sic esset irrationabilis, et de re inutili; itaque tantum prohibuit, ubi ratione aspectus erat secundum se periculum, quamvis forte per accidens ratione hujus, vel illius subjecti non esset periculum.

873 *Quæst.* 142. *Quandonam universaliter cesset lex, vel ejus obligatio?* Resp.

§. 1. In primis cessat, si abrogetur, potest autem abrogari, vel ab illo, qui tulit, vel ab ejus Successore, vel ab utriusque Superiore, non autem ab inferiore : abrogatur autem lex etiam tacite, si Princeps videns non observari, etiam per paucos annos, non urgeat ejus observationem, cum facile possit : uti notat cum aliis multis Lugo *de just. disp.* 6. *n.* 92. Quod si abroget expresse per voluntatem, vel legem contrariam, tanto certius innotescit finis obligationis. Quod si fuerit abrogata, desinit illius obligatio apud omnes, etiamsi abrogatio non fuerit promulgata, dummodo voluntas abrogatoria fuerit exterius manifestata, ita Lessius in *auct. v. Matrim. c.* 7. Ills. *t.* 1. *d.* 2. *n.* 60. Per hoc autem distinguitur abrogatio a derogatione, quod lex per abrogationem cesset ex toto, per derogationem tantum ex parte, uti fit per dispensationem, præsumptionem licentiæ, interpretationem, epiikiam, de quibus ante dictum est. Quod si lex abrogetur per Constitutionem legis contrariæ, si lex abrogata contineatur in corpore juris, non est opus hujus fieri mentionem, quia supponitur ejus scientia in Superiore ; si autem non contineatur, debet illius fieri expressa mentio, uti habetur *c.* 1. *De Constitutionibus in* 6.

§. 2. Etiam cessat, si fiat præscriptio, aut consuetudo contraria invalescat : putant autem Azor. Less. Sa, Castrop. apud Lugo *n.* 91. sufficere 10 annos ad abrogandam legem etiam Canonicam, quia 10 anni in jure sunt longum tempus, sed universaliter dicendum, sufficere illud tempus, quod judicio prudentum satis sit, ut de vigente consuetudine contraria sufficienter instrui potuerit legislator, eamque cognitam tamdiu vigere permiserit, ut merito censeatur adesse ejus consensus saltem tacitus, ex quo nolit, ut lex sua in posterum subditos obstringat. 874

§. 3. Etiam cessat, si cesset tota causa finalis legis, uti dictum est in q. præced. 875

§. 4. Non est idem de præcepto, quod de lege, nam præceptum particulari personæ injunctum communiter cessat morte mandantis, hinc *l.* 26. *ff. Mandanti*, dicitur, *Mandatum solvitur morte*; *Ratio est*, quia non fertur toti Reipublicæ, nec nomine illius, sed nomine mandantis, et ob curam debitam singulari personæ, mandans autem emoritur, adeoque cessat ejus voluntas, et cura respectu singularis personæ : e contra lex fertur toti Reipublicæ, et nomine, sive auctoritate illius, quæ non emoritur, sed voluit suam, et sui curam esse perpetuam. *Dixi*, communiter, quia mandans potest per potestatem legislativam aliter disponere, sic enim mandare potest, ut aliquid post mortem suam executioni detur ; item potest concedere alteri jurisdictionem, quæ, si causa fuerit inchoata, non desinit morte mandantis ; item præcepta, quæ sunt in Bulla Cœnæ, non expirant per mortem Papæ, sed durant usque ad promulgationem novæ Bullæ ; similiter in Societate JESU præcepta, quæ ponunt Generales, sunt perpetua ex speciali dispositione Constitutionum, uti dictum est *nu.* 566. Videri potest Bonac. *de restite d.* 1. *q.* 2. *p.* 6. *a nu.* 24. et Pirh. *l.* 1. *t.* 29. *s.* 7. 876

Q. 143. *An desinat obligari, qui probabiliter judicat se non obligari lege ?* R. Excusatur ab obligatione, si occasio sit subita, et urgens periculum, ita ut non detur tempus consulendi Superiorem, ita S. Th. Caj. Sot. Suar. *de leg. lib.* 6. *c.* 8, *a n.* 3. Terill. *in Reg. q.* 59. *ass.* 6. Quod si ad Superiorem recurri possit, Suar. *n.* 9. dicit esse sententiam communem usu omnium piorum, et prudentum receptam, quod recurri debeat, si non sit in mora periculum. Similiter si judicari non possit 877

probabiliter, sed mere dubium esset, an casus comprehendatur sub lege, recurrendum est ad Superiorem, si fieri possit; si autem fieri non possit, servanda est lex, uti docent S. Th. Caj. Conr Med. et in casu patiente moram est per se evidens, inquit Suar. *n.* 10. quod plerique etiam dicunt, licet sit casus subitus, quia tum possidet lex, nec potest prudenter deponi dubium, nisi forte esset conflictus alterius legis etiam sub peccato obligantis, cujus transgressio videretur esse majus peccatum. Vide dicta *a n.* 598.

APPENDIX

878 *De citatione legum.*

Post Tractatum de legibus convenit designare libros, quibus continentur leges, item modum, quo libri illi, et leges citantur. Libri quibus continentur leges, præter Sacram Scripturam, præcipue sunt Corpus Juris Canonici, et Corpus Juris Civilis : de utroque do magis necessaria scitu.

§. 1. Per Jus Canonicum intelliguntur leges, sive Regulæ recte vivendi (nam κανων idem est quod Regula, a summis Pontificibus, vel Conciliis constitutæ, aut approbatæ; aliter vocatur Jus Pontificium, Sacrum, et quandoque, sed late, Divinum, ut habetur *cap. cum de diversis*, 2, *de priv. in* 6. Et specifice, *Canon*, est lex edita a Conc. General. *Decretum* est Constitutio edita a Papa non consulto : *Epistola decretalis* est Constitutio rescripta a Papa consulto : *Dogma* est Constitutio doctrinalis circa fidem : *Mandatum*, Constitutio circa mores : *Interdictum* Constitutio prohibens sine pœna : *Sanctio* Constitutio prohibens sub pœna, ita Gloss. *in Decret.* Gratian. *dist.* 3. *v. Omnes.* Jus Canonicum universum habet sex partes.

Pars 1. est decretum *Gratiani*, id est, varia dicta Pontificum, SS. PP. et Conciliorum collecta a *Gratiano* Monacho Benedictino circa annum 1151. In hac parte *Gratianus* multa addidit de suo, vel ex legibus civilibus, quæ non habent auctoritatem, nisi illam, quam conciliant eorum Auctores, uti recte Suarez *de legib. l.* 4. *cap.* 5. *num.* 7. Vide etiam Vallens, *in prolus. ad Conc. Juris. Pontif. et* Præb. *in prœm.* § 3. *n.* 7. E contra quæ *Gratianus* citat dicta, vel approbata a Pontificibus, aut ab Ecclesia habent auctoritatem. Hoc decretum habet tres partes. *In parte* 1. sunt distinctiones centum et una, quæ subdividuntur in suos Canones seu Capitula, et sic citantur, *cap. Placuit* 4, *dist.* 16. vel sic, *dist.* 16. *Placuit*, id est, Canone, qui incipit, *Placuit*, et est ordine quartus, in distinctione decima sexta. *In parte* 2. sunt 36. causæ, quæ habent suas quæstiones, et Canones : sic autem citantur, *C. Conquestus* 8. 8. *q.* 3. id est, Canone, qui incipit, *Conquestus*, et est octavus in causa nona, et in hujus causæ quæstione 3. Quod si sit ex tractatu de pœnitentia, qui inferitur in causæ 33. quæstione 3. et habet septem distinctiones, citatio sic fit, *C. Pœnitentes*, 10. *dist.* 3. *de Pœnitent.* id est, Canone, qui incipit *Pœnitentes*, et est decimus, in distinctione 3. de Pœnitentia. *In parte* 3. agitur de consecratione per quinque distinctiones, quæ in suos Canones divisæ sunt; sicque fit citatio, *C. Relatum* 11. *dist.* 2. *de consecrat.* id est, Canone, qui incipit, *Relatum*, et est undecimus, in distinctione secunda de Consecratione. His subjungi solent quadraginta septem Canones Pœnitentiales, qui sic citantur, *Canon Pœnitent.* Item octoginta quatuor Canones, quos Apostolicos vocant, dicunturque collecti per Clementem Papam, et sic citantur, *Canon. Apost.*

Pars 2. Juris Canonici sunt libri quinque Decretalium, id est Constitutiones, et Epistolæ Pontificum jussu *Gregorii IX* collectæ *a Sancto Raymundo de Pennafort Ordinis Sancti Dominici* circa annum 1234, et habent suos titulos, hi autem sua Capitula, et sic citantur, *Damnamus de Sum. Trinit.* id est, capite, quod incipit, *Damnamus*, in titulo de Summa Trinitate. Quandoque apponitur *extra*, vel *ex*, quo significatur, quod sit extra Decretum *Gratiani;* sed non est opus hoc addi, nam hoc ipso quod nihil addatur, intelligitur esse in libris Decretalium Gregor. IX Glossator Decretalium est *Bernardus Parmensis.* Materiæ singulorum librorum continentur hoc versu, *Judex. Judicium. Clerus. Sponsalia. Crimen.*

Pars 3. Est liber sextus Decretalium, Auctoritate Bonifacii VIII compilatus *a Guillelmo Ebredunensi*, *Berengario Bitterensi*, *et Riccardo Senensi* circa annum 1297 qui dividitur in alios quinque libros respondentes quinque libris Decretalium. Libri illi dividuntur in suos titulos, et capitula, fit autem citatio, addendo, in 6. verb. gra. *C. Ut super* 4. *de appel. in* 6. id est, capite quod incipit : *Ut super*, et est quartum, in titulo de Appellationibus, in libro sexto Decretalium. Glossator hujus libri est *Joannes Andreæ* Bononiensis Jurisc.

Pars 4. sunt Clementinæ, id est, Constitutiones partim editæ a *Clemente V* in Concilio

Viennensi, partim ejus jussu collectæ, et post ejus mortem promulgatæ a *Joanne XXII* circa annum 1317 et dividuntur in quinque libros, hi in titulos, et Capitula : fit autem citatio tantum addendo Clem. verb. grat. *C. Sicut, de Appel. Clem.* id est, Capite, quod incipit, *Sicut* in Titulo de appellatione, in Clementinis; vel sic, *Clem. unic. de rerum permut.* id est, in Constitutione Clementina unica, Titulo, de rerum permutatione ; et dicitur unica, quia titulus ille habet unicum Capitulum. Quod si Capitulum sit passim notum, omisso titulo dicitur, Clamentin. *Exivi*, id est, in Clementina, quæ incipit, *Exivi :* quandoque etiam sic, *Clement. V.* Extravag. *Exivi*, id est, *Clemens V* in Extravaganti, quæ incipit, *Exivi*. Glossator est idem *Joann. Andreæ.*

Pars 5. Sunt Extravagantes Joannis XXII. id est, viginti Constitutiones editæ a Joanne XXII. quæ dicuntur Extravagantes, quia vagantur per varias materias, ultra illas, quæ in libris Decretalium habentur ; citantur autem addito nomine hujus Papæ, v. g. Extrav. *Execrabilis*, Jo: XXII. quæ incipit, *Execrabilis.* Glossator est *Zenzelinus de Cassanis.*

Pars 6. Sunt Extravagantes communes, id est, Constitutiones, quæ post priora omnia emanarunt a diversis Pontificibus, et dividuntur in quinque libros, hi in titulos, et capita, sicque citantur, Extrav. *Unigenitus de Pœnit. et remiss.* id est, Extravagante, quæ incipit, *Unigenitus*, in titulo de pœnitentiis, et remissionibus. Glossas addiderunt, *Joannes Monachus*, *Guilielmus de Monte Lauduno*, *et Joannes Franciscus de Pavinis*[1].

Corpori Juris Canonici aliquando reperitur adjectus liber septimus Decretalium collectus a *Petro Matthæi* Jurisconsulto Lugdunensi, sed hic, prout nunc est editus, non auctoritate publica in Corpus Juris Canonici receptus, licet habeat Constitutiones reipsa obligantes, quales sunt decreta et Canones posteriorum Conciliorum usque ad Tridentinum inclusive: item Constitutiones varias aliorum Pontificum : unde eo etiam potest referri totum Bullarium, id est, Volumina, quibus continentur Bullæ omnes Pontificum, quamvis vim legis non ideo habeant, nisi aliunde constet esse authenticas, et originali suo conformes, uti recte Pletten. *in Introd. ad Jus Canon. cap.* 19. Notat autem Fagn. apud eumdem Pletten. c. 25. librum illum septimum auctoritate Clementis VIII. aliter editum, adhuc tamen supprimi, quominus publicetur. Citatio illius fit, ut libri 6. Decretalium, loco illius, in 6. addendo in 7.

[a] *Gratiani Decretum hoc anno Carolus Sebastianus Berardi Augustæ Taurinorum diligentius, quam a Romanis correctoribus factum fuerit, emendare cœpit. Primi Voluminis, quod hactenus habemus, hic titulus est :* Gratiani canones genuini ab apocryphis discreti, corrupti ad emendatiorum codicum fidem exacti, difficiliores commoda interpretatione illustrati.

§ 2. Per Jus Civile hic intelligitur Jus Cæsa- 879
reum, sive collectio legum, quibus omnes Imperio Romano subjecti diriguntur ad pacem, tranquillitatem, aliaque commoda temporalia, et publica. Cœptum est colligi in ordinem circa annum 528. tempore *Justiniani* Imperatoris : dividitur autem ab aliquibus in tres partes, a quibusdam in quatuor : ab aliis commodius in quinque.

Pars 1. Sunt Institutiones *Justiniani*, quæ sunt veluti elementa, et compendium totius juris civilis : constantque libris quatuor in suos titulos, et Paragraphos distributis; et sic citantur, §. *Feræ*, *Inst. de rer. divis.* id est, paragrapho, qui incipit, *Feræ*, in Institutionibus, Titulo de rerum divisione.

Pars 2. Sunt 50. lib. Pandectarum a πᾶν *totum*, et δέχομαι *contineo*, quia continent totum jus : aliter dicuntur Digestum, seu libri Digestorum, collecti jussu *Justiniani* per 37. Jurisperitos, quorum tandem sexdecim labore triennali bis mille libros contraxerunt in illos quinquaginta. Primi 24 libri sunt Digestum vetus : Sequentes 14 dicuntur Infortiatum, non scitur autem satis origo, vel significatio illius nominis, nisi quod Phæbeus § 2. *nu.* 7. dicat forte ideo sic dici, quia continent leges circa testamenta, et ultimas voluntates, quæ sunt *fortissimæ*, et irrevocabiles : reliqui dicuntur Digestum novum. Hi libri dividuntur in titulos, tituli in leges ; leges, si magnæ sint, in paragraphos. Pro digestis fit hoc signum, *ff.* deberet autem esse π græcum, significans pandectas, quod π per celeritatem scribendi, et abusum, est conversum in ejusmodi duplex *ff.* quandoque etiam ponitur D. id est, Digestum, quandoque DD. vel PP. id est, Digesta, vel Pandectæ, unde citatio sic fit, *l. Si quis vi*, §. *Differentia*, *ff. de acq. poss.* id est, Lege, quæ incipit, *Si quis vi*, paragra-

1 His adde Benedicti XIV Bullarium. (*Edit*).

pho illius legis, qui incipit, *Differentia*, in Digestis, Titulo de acquirenda possessione.

Pars 3. Est Codex novus (nam ante hac fuit antiquus dictus Justinianeus, qui emendatus fuit) constans 12 libris in titulos, et leges distributis, quorum tres posterior quandoque separatim compinguntur, et dicuntur Volumen. Et pro Codice fiunt citationes plerumque per majusculam litteram C. Porro primi 9 libri citantur sine addito; pro tribus ultimis additur numerus libri, ideoque si numerus non additur, est ex novem primis libris, v. g. *L. In testamento, C. de testam.* id est, Lege, quæ incipit, *In testamento, in Codice, Titulo, de Testamentis, L. Omnes profugi, C. de agricolis lib.* 11. id est, Lege, quæ incipit, *Omnes profugi in Codice, Titulo de agricolis*, in libro undecimo Codicis.

Pars 4. Sunt Authenticæ, seu Novellæ, ac quas pertinent, in primis Constitutiones 168 collectæ in 46 titulos, in sua capita distributos; hi autem tituli rediguntur ad 9 Collationes. Accedunt *Justiniani* Edicta tresdecim, quæ etiam in sua capitula dividuntur: Item Novellæ *Justini*, Constitutiones, *Leonis, Tiberii, et Justiniani*: Item 113 Constitutiones *Leonis*, quas vocant correctorias Legum repurgationes: Item variæ aliæ Constitutiones Imperatoriæ, quibus in recentibus impressionibus adduntur Canones Apostolorum. Citationes sic fiunt, *C. Se tamen, Auct. seu Nov.* 129, *de Samaritis, Col.* 9. id est, capite, quod incipit, *Sed tamen*, Authentica, seu Novella 129. Titulo de Samaritis, collatione nona. Pro Edictis *Justiniani* apponitur littera E, et numerus Capituli; Pro Novellis *Justini*, liiteræ N. J. Pro Novellis Leonis, N. L. Pro Constitutionibus Imperatoriis, C. I. Reliqua vix citantur, vel exprimuntur longius.

Pars 5. Sunt Feudorum consuetudines, quæ constant duobus libris in suos titulos, ac paragraphos divisis: adjiciuntur Constitutiones quædam *Friderici II.* Item Extravagantes, ac denique Liber de Pace. Citatio fit hoc modo; *F. vel Feud. De probib. feud. alien. per Frid.* §. *Calidis insuper*, id est, in libris Feudorum, Titulo de prohibita feudi alienatione, per Fridericum, paragrapho, qui incipit, *Calidis insuper*. Reliqua longius citantur.

Quomodo leges Juris Civilis quandoque discrepent[1], et sæpe corrigantur a Jure Canonico, videri potest apud Plett. *a cap.* 6. *usque ad* 11. in quibus autem absolute sequendum sit Canonicum præ Civili, notat Engel. *in procem. ad Colleg. Juris Canon. num.* 19. Denique quomodo variæ Leges, quæ sibi contrariæ videntur, explicari debeant, et ad consensum adduci ostendit Feneck *in Additamento post Flores casuum*, editos Coloniæ anno 1692.

1 Damnata enim fuit à Pio IX ista propositio : « *In conflictu legum utriusque potestatis, jus civile prævalet.* » Enc. *Quanta cura* prop. XLII. Hic in memoriam revocanda sunt quæ nomine ejusdem Sanctissimi Pontificis rescribebantur : « *Civilem potestatem perperam semper ecclesiasticis sese rebus immiscuisse : clerique esse et præsertim Præcipuorum Pastorum, integras inviolatasque servare ac pro viribus tueri sacrorum canonum sanctiones.* » (10 maii 1865 ad D. Pelletier.) De sanctionibus politicis quoties jura lædunt ecclesiasticæ potestatis unum sequendum principium : oportet obedire Deo magis quam hominibus. Eo ducebantur SS. Martyres; eo duci debent clerici omnes ne in Cæsarismum impingant quo leges civiles in conflictu legibus ecclesiasticis anteponuntur. Ecclesiæ est, decernere de justitia legum, quum infallibilis sit. (*Edit. not.*)

LIBER SECUNDUS

De Præceptis Virtutum Theologicarum.

---

1 *Quæst.* 1. *Generalis hic est*; *An sit speciale præceptum eliciendi actus fidei, spei, et charitatis.*

Resp. Præter alios negavit Jansenius, ut refert du-Bois *ad propos.* 1. *ab Alexand. VIII.* damnatam *art.* 1. sed oppositum est nunc certum, postquam idem *Alex.* die 24. Septemb. ann. 1666. damnavit hanc. 1. propos. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Itaque certum est Deum præcipere, ut actus illi eliciantur : cùm autem præcepta illa non determinent tempus, quando actus illi elici debeant, concludit du Bois *art.* 5. quod obligent primo quoque tempore, uti dictum est *lib.* 1. *num.* 587. hinc obligant ab initio usus rationis, quando homo jam agnoscit Deum, et capax est intelligendi ea præcepta, ita ut sit mortale diu negligere, vel differre illus actus.

Præterea etiam certum videtur, quod sit obligatio eos actus eliciendi sæpius in vita, uti constabit ex sequentibus : quandonam autem, et quam sæpe, manet dubium, circa quod in decursu referemus sententiam : consultum est, ut eliciantur quam sæpissime, tum quia maxime necessarii sunt, et meritorii tum ut præceptis illis divinis certò satisfiat. Vide dicenda a num. 50.

TRACTATUS PRIMUS

De Præceptis Fidei

CAPUT PRIMUM.

Quæ Mysteria Fidei necessario credenda sint?

2 ,, Ex iis, quæ fideles explicite credere tenentur, quædam necessario credenda sunt, necessitate medii, seu finis, sine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis finis potest obtineri. Sanch. 2. *Moral. cap.* 2. Azor. Valent.

,, Resp. 1. Necessitate medii necessaria sunt hæc duo. 1. Explicite credere Deum esse, et remuneratorem bonorum esse, juxta illud Apostoli *ad Hebr.* 11. *Credere oportet.* Trid. *sess.* 6. *c.* 8. 2. Post sufficientem Evangelii promulgalionem credere explicite, ut vult Mol. aut saltem implicite, ut probabiliter quidam docent, cum Kon. et Laym. Christum, et Sanctissimam Trinitatem. V. Escob, *Ex* 2. *c.* 6. *n.* 10. ubi ex Vasq. *l.* 2. *d.* 126. *c.* 3. docet culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, sive negligentiam ea discendi, esse grave peccatum, distinctum ab eo, cujus est causa. V. Diana *par.* 3. *tr.* 5. *R.* 47. *et* 48.

,, Porro implicite credere dicitur, qui credit aliquid explicite, in quo alterum implicite est, v. g. si credas quod credit Ecclesia. V. Schol. et Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 8.

,, Resp. 11. Necessitate præcepti, quivis fidelis sub mortali explicite credere, et scire, crasso saltem modo, et quoad substantiam tenetur hac. 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, et Ecclesiæ. 4. Sacramenta maxime necessaria; ut Baptismum, Eucharistiam, et Pœnitentiam; reliqua autem tunc, quando vult, suscipere, Suar. Sanch. Fill. *tract.* 22. *n.* 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset. *Unde resolvitur.*

,, I. Non omnes tenentur sub mortali hac prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur, sed quoad Orationem Dominicam, scire, omnia bona petenda esse a Deo, quæ est ejus summa; quoad Symbolum vero, præcepta et Sacramenta sufficit, si quis interrogatus de singulis recte respondeat. Bonac *t.* 2. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. Laym. *cap.* 9. Sanch. *l.* 2. *c.* 3.

,, II. Quamvis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, et Orationem Dominicam, et Salutationem Angelicam, velitque Barb. p. 3. cap. 27. non esse absolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, ut notat Nav. et Lopez, exposuit obligationem non esse ultra veniale, uti nec est

ultra veniale, nescire facere crucem, ut docet Sanch. contra Silv. qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, ut rudiores memoria teneant Symbolum sua lingua', quia alioqui non possunt habere sufficientem cognitionem Articulorum.

,, IV. Falsa est opinio quorumdam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicite, credendo quidquid credit Ecclesia.

,, V. Excusantur ii, quibus aut defuit Doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi, aut qui nimis sunt rudes, ita ut non possint ea comprehendere, aut retinere, quod sæpe contingere docet Azor. et Becan. contra alios.

,, VI. Si Confessarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana ea, quæ scire tenetur (quod de litteris, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse, monet Sanch. 2. *moral. cap.* 3.) debet eum interrogare de negligentia in iis addiscendis, cum per eam plurimi graviter peccent. Ledes. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *c.* 8. Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4.

,, VII. Possunt absolvi (contra *quosdam*) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio, quia licet peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi, Sanch. Quod si tamen ignorarent ea, quæ necessitate medii scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem, Bonac. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. Sanch. *n.* 21.

,, VIII. Parochus suas oves (sicut parentes liberos) tenetur sub mortali per se, vel alium docere, ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. Sanch. *loc. cit.* Fill. *tr.* 22. *n.* 47. Palaus, Kon. etb.

ADDENDA.

3 *Quæst.* 2. *Quid notandum sit circa varias propositiones in hac materia damnatas?* R. seq. §. 1. Conc. Rhemense anno 1148. damnavit hanc propos. Petri Abailardi, *Nihil credendum est, quod excedat nostri intellectus virtutem:* unde certum est nos teneri multa credere, quamvis excedant captum nostri intellectus, uti sunt mysteria SS. Trinitatis, Incarnationis etc[1].

§. 2. Inter Prob. ab *Innoc. XI.* damnatas 4
hæc est 19. *Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium;* ex qua damnatione colliguntur sequentia. 1. Voluntas in rebus inevidentibus habet quoddam imperium politicum in intellectum, sive habet vim inclinandi illum, et determinandi ad unam partem præ altera, non obstante ratione in oppositum. 2. Cum actus fidei sit inevidens, ad illum prærequiritur pia motio voluntatis inclinantis intellectum ad assensum; nam positiva de se obscura non necessitant intellectum; ergo debet voluntas intellectum applicare potius ad assensum, quam ad suspensionem assensus, et per hoc etiam habetur libertas fidei. 3. Quo voluntas magis inclinat, tanto firmius assentitur intellectus, etiamsi motiva ex parte intellectus non sint majora, uti pluribus evincit Carden *in* 1. *crisi d.* 13. *et lib.* 1. *a n.* 300. *et* 414. satis explicavimus. 4. Ad actum fidei non sufficit, quod voluntas non repugnet, sed requiritur imperium positivum, cum enim repugnantia sit semper æqualis, et relinquat intellectum æqualiter indeterminatum, si non adveniret positivum imperium, voluntas nunquam faceret, ut assensus esset jam magis, jam minus firmus, uti recte expendit Carden. c. 3. 5. Certum est voluntatem posse facere, ut assensus fidei sit in se firmior, quam mereantur motiva credibilitatis impellentia ad judicium de honestate, et necessitate fidei; de illis enim solis motivis videtur explicanda propositio damnata, uti recte Ills. t. 3. num. 7. nam motivum ipsiusmet fidei est semper dignum summa firmitate assensus.

§. 3. Propos. 20. ab eodem *Innoc. XI.* dam- 5
nata est hæc; *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat, supernaturalem:* ex qua damnatione constat, quod is, qui ex rationibus sufficientibbs habuit assensum supernaturalem fidei, non possit pro libitu suo repudiare illum, sed teneri credere quamdi umanet pondus illarum rationum. Per hoc

1 Utiliter hic legentur actus Sanctæ Sedis a nobis initio operis positi quibus multa definiuntur de rationis viribus tum quoad se spectatæ tum quoad revelationem. His addenda hæc definitio: « *Omnem assertionem veritati illuminatæ fidei, omnino falsam esse, definimus.* » (Leo X *Apostolici Regiminis* in Conc. Lat. v, 14 kal. janv. 1513.) Mysterium est veritas cujus terminos audimus sed quorum nexum haud assequimur, unde fit mentis nostræ aciem superent. Medium locum tenent inter propositiones *evidentes* et *repugnantes* et similes sunt infinitis rebus quarum nexum non capimus licet *certæ* sint. In iis admittendis ratio non læditur quum earum affirmatio certo facta fuerit ab ipso Christo et ab Ecclesia proponatur. (*Edit. not.*)

tamen non damnatur sententia eorum, qui dicunt hominem infidelem, cui religio catholica proponitur ut probabilior, si statim adhibeat debitam diligentiam ad assequendam certitudinem, posse suspendere assensum, donec assequatur illam, ut recte Carden. c. 4. cum enim assensus fidei debeat esse, non tantum certus, sed etiam firmus super omnia, nemo potest obligari ad eum eliciendum, donec habeat motiva, quæ apta sint inducere eam certitudinem, et firmitatem. Nec damnatur sententia illorum, qui dicunt, si motiva pro fide nostra desinerent alicui esse probabilia, et e contra motiva pro errore opposito fierent moraliter certa, idque invincibiliter, posse talem hominem ad tempus suspendere assensum fidei, donec iterum comperisset veritatem; nam hæc propositio damnata est illativa, uti constat ex particula *hinc*, estque veluti conclusio deducta ex prop. 19 antecedente, ita ut dicat posse pro libito voluntatis repudiari assensum fidei, quando habitus est, et illum adhuc meretur pondus rationum ad eum impellentium, quod falsum est; in altero autem casu pondus rationum non amplius meretur assensum, quia probabilitas earum esset elisa per motiva in oppositum moraliter certa, uti supponitur.

6 §. 4. Prop. 21. ab eodem Inn. XI. damnata est hæc : *Assensus fidei supernaturalis, et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, an sit locutus Deus :* ex qua damnatione sequentia deducuntur. 1. ad actum fidei supernaturalem necessarium est, ut credens sit certus, quod Deus revelarit hoc, quod ipse credit; non videtur tamen opus esse, ut ea certitudo oriatur ex argumentis, alioquin homines rudes, et pueri vix unquam credere possent, cum non capiant illam evidentiam argumentorum quæ sunt pro credibilitate mysteriorum revelatorum : itaque sufficiet certitudo, sive oriatur ex argumentis pro fide ipsa, sive oriatur ex lumine supernaturali, seu illustratione Dei, quæ sequitur post cognitionem probabilem revelationis, et a Deo datur ante omnem actum fidei, tollitque omnem formidinem de opposito, uti recte Carden. *d.* 14. *cap.* 3. vide tamen dicenda a n. 43. 2. Propositiones, quæ tantum probabiliter continentur sub aliqua universali revelata, non possunt credi fide divina, v. g. hæc universalis est revelata, *Omnis fidelis, qui rite absolvitur a peccatis suis, consequitur Dei gratiam*, illa autem particularis, sive singularis, *ego fidelis, qui rite sum absolutus de peccatis meis, sum consecutus gratiam*, non potest credi fide divina, quia tantum probabile est me esse rite absolutum, neque de eo potest haberi sufficiens certitudo ; ergo prudenter non possum mihi de eo imperare assensum fidei super omnia firmum : similiter non possum per actum omnimode absolutum credere hanc determinate hostiam esse consecratam, quamvis enim hæc universalis sit revelata, *Christus est præsens sub omni hostia rite consecrata*, tamen probabile tantum est hanc determinate hostiam esse rite consecratam ; posset enim, qui consecrare debuit, non habuisse intentionem, omisisse verbum aliquod, non esse rite baptizatus, vel ordinatus etc. nos autem credimus hanc determinate hostiam esse consecratam sub conditione implicita, si adfuerint necessaria : aliquis tamen imprudenter faceret, si ad hanc conditionem se reflecteret, quando vult de hoc elicere actum fidei, multo minus debet de eo cogitare, quando adorat hostiam, nam adoratio fieri debet absolute supponit enim duos actus, nempe actum fidei, qui implicite includit eam conditionem, et actum prudentiæ, qui dictat non posse hic, et nunc dubitari de vera consecratione, cum non occurrat prudens motivum dubitandi, ideoque jam intelligitur purificata illa conditio, et ideo adoratio procedit absolute, et sine conditione, uti recte Carden, *cap.* 2. 3. Ille non est martyr, qui moritur pro aliqua veritate, quam tantum probabiliter judicat esse de fide, uti pluribus ostendit Carden. a. n. 82. Si autem moraliter certum sit, quod aliqua propositio particularis contineatur in universali revelata, poterit illa particularis credi, v. g. hæc est universalis revelata, *Omne Concilium legitime congregatum est infallibile in materia fidei, et morum* ; sumus autem moraliter certi, quod Concilium Tridentinum legitime fuerit congregatum, ideoque credere possumus, et debemus esse infallibile : illa autem moralis certitudo debet esse talis, ut necessario, et semper excludat omnem prudentem formidinem de opposito, ideoque debet velut certum supponi, quod illa particularis contineatur in universali. Quod si aliqui AA. dicant aliquid esse de fide, alii hoc negent, uti multi docent esse de fide, quod hic *Clement XI* sit verus Papa, alii autem negent id esse de fide, putat Carden. c. 5. hoc credi posse ab illis, qui hoc asserunt; e contra *Lugo* probabilius dicit tale objectum non posse credi, quia cum sententia illa affirmante

stat judicium de probabilitate alterius sententiæ, adeoque de opposito est formido, quæ excludit fidem : hi itaque AA. tantum dicunt probabile essse, quod illum objectum spectet ad fidem, sed non ideo debent, vel possunt illud credere. 4. Sententia illa, quæ docet in eodem intellectu posse simul stare fidem, opinionem, et scientiam, non est ideo damnata, ut male infert *Hozes*, falsum enim est, quod formido actualis semper adsit opinioni, ut suppono ex Philosophia.

7 §. 5. Propos. 22 ab eodem Innoc. XI. damnata est hæc, *Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.* Ex qua damnatione constat, de necessitate medii ad salutem etiam requiri fidem de eo, quod Deus sit retributor bonorum, et malorum, uti n. 19. dicetur; hinc absolute rejici debet Filguerra apud Card. *d.* 15. *c.* 5. dicens posse justificari, et salvari hominem, quamvis nihil cogitet de Deo ut remuneratore, dummodo eum amet super omnia, eo quod fides virtualiter contineatur in charitate, tanquam in forma perfectiore, et eminentiore : *nam* ex consensu SS. PP. et Theologorum prærequiritur actus formalis fidei de Deo ut remuneratore, ut ostendetur n. 23. et 24. ergo sententia illa sustineri non potest; nam secundum illam non esset opus unquam præcessisse ullum actum fidei, nequidem de existentia Dei : controvertunt tamen adhuc aliqui, an necessaria sit fides Dei uti remuneratoris supernaturalis, nam Hurtad. d. 43. s. 7, citans alios, putat sufficere fidem remuneratoris, abstrahendo a naturali, et supernaturali, sed communius tenent alii cum Mauro qu. 114. n. 11. et Esp. qu. 128. requiri fidem de remuneratione in se, et specificative supernaturali, quamvis per fidem non attingatur signate ut supernaturalis, idque recte probat Lugo d. 12. n. 131. quia debet cognosci Deum esse remuneratorem per vitam æternam in cœlo, cum Deus hanc solam de facto revelaverit, et promiserit, illa autem est supernaturalis; ergo.

8 §. 6. Propos. 23. ab eodem Innoc. XI. damnata est hæc, *Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit* : circa quam damnationem, *Notandum est*, AA. aliquos dividere fidem, in stricte, et late dictam : fidem stricte vocant, si sit assensus ad objectum revelatum ex motivo auctoritatis Dei revelantis, et proprie loquentis : fidem late vocant quamcumque cognitionem supernaturalem objecti credendi, ex quocumque tandem motivo eliciatur, aut saltem si eliciatur ex motivo a creaturis desumpto, in quantum Deus per eas dici potest aliquo modo, et improprie nobis loqui, uti fuse explicat Lugo d. 12. n. 9. Hoc supposito, certum ex ista damnatione ad justificationem requiri actum conceptum ex motivo formali fidei Theologicæ, quod est auctoritas Dei dicentis, et de hoc plura n. 23.

§. 7. Propos. 64 ab eodem Inn. XI damnata est hæc, *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis, et Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.* Hac damnatione non obstante certum est, quod ille sit capax absolutionis, qui ignorat aliqua mysteria fidei, multa enim sunt, ad quæ explicite credenda non tenemur, uti quod Christus fuerit sepultus in sepulchro novo, aut licet teneamur credere, non tamen semper tenemur in ordine ad absolutionem : quænam autem teneamur credere ante absolutionem sacramentalem, dicetur n. 19. 9

§. 8. Prop. 65. ab eodem Inn. XI. damnata est hæc, *Sufficit illa mysteria semel credidisse.* Ex hac damnatione constat non sufficere ad præceptum divinum implendum, si semel circa illa elicuerimus actum fidei ; nam tenemur sæpius, uti rete Card. d. 42, c. 2. quoties autem, et quando, dicetur ad c. sequens : De aliis propositionibus damnatis dicetur in *qq. seqq.* 10

Q. 3. *An fides omni plane homini sit ad salutem necessaria necessitate medii?* R. Ita necessariam esse omni adulto ratione utenti, uti habet communis cum S. Th. 2. 2. *q.* 2. *a.* 3. Val. *d.* 1. *q.* 1. *p*, 2. Ovied. *contr.* 7. *p.* 2. Lug. *d.* 12. *f.* 1. sic enim *ad Cor.* 1. *v.* 21. dicitur, *Placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Semper autem ita fuisse necessariam, inde probatur, quia omnibus in peccato etiam originali tantum existentibus necessaria est ad salutem necessitate medii justificatio, sed ad justificationem hominis adulti ratione utentis prærequiritur fides, ut ostendetur a n. 14. ergo. *Dixi* 1. adulto, nam puer baptizatus salvatur sine fide actuali, uti Catholici omnes tenent contra *Lutherum*, et sequaces, imo probabilius tenent Suar. *d.* 12. *f.* 2. *n.* 10. Lug. *n.* 3. Pennas. *d.* 8. *n.* 2. quod puer baptizatus, si statim moriatur post acquisitum usum rationis, antequam audierit de rebus credendis, 11

sit salvandus sine actuali fide, quia est in gratia, et non moritur ut adultus, cum moraliter respectu credendorum sit adhuc puer : imo Merat. *d.* 6. *f.* 1. et Platel n. 219. videntur adhuc plus velle, nam dicunt absolute, si homo talis moriatur in gratia, salvandum, neque addunt, an statim, an diu post moriatur, et videtur idem sentire Ovied. n. 15. Maurus q, 141. n. 11. licet Granad. t. 10. d. 1. n. 9. Tann. aliique cum Basseo *in Floribus t.* 1. *v. Fides n.* 5. dicant ejusmodi puerum, quamvis statim moriatur, non salvandum, et spectare ad Dei providentiam facere de eo, quod volet. *Dixi* 2. ratione utenti: nam perpetuo fatui possunt sicuti infantes per Baptismum justificari sine fide actuali, et reipsa hi non censentur adulti.

12 *Objic.* 1. Homo baptizatus, etiamsi diu in gratia vivat post annos discretionis, nec eliciat fidem, si moriatur in gratia, est amicus, et filius adoptivus Dei; ergo debetur illi regnum, et hæreditas, ideoque salvabitur. R. Moritur amicus Dei, sed non debetur omni amico hæreditas, ut patet; deinde moritur filius adoptivus, ideoque habet jus in actu primo, et inchoatum ad hæreditatem, sed non completum, sic enim, licet quis sit filius naturalis, potest adhuc ob causas excludi hæreditate. Breviter sic distingui potest, filius habet jus ad hæreditatem, si sit naturalis, transeat, si sit adoptatus, subdist. habet jus, si ponatur conditio, sub qua promissa est hæreditas. C. si hæc non ponatur, N. conditio autem est fides actualis. *Instabis.* Durum nimis est, hominem in gratia constitutum non salvari defectu solius fidei actualis, si de fide nihil audierit. R. 1. Neque casum eventurum in hac providentia : tamen R. 2. Si vivat secundum legem naturæ, faciatque quod in se est, Deus non deerit, qui per hominem, aut saltem per Angelum proponet credenda, uti habet S. Thom. *de verit. q.* 14. *art.* 11. *ad* 1. Et de hoc mira divinæ providentiæ exempla leguntur; potestque videri Gonz. d. 5. n. 46 et 91. Unde nec talis instructio dici debebit stricte miraculum, quia hanc exigent leges ordinariæ providentiæ Dei, volentis omnibus dare auxilia sufficientia, uti recte Suar. Vasq. Arriag. Valent. Ruiz. apud Ripald, d. 17. n. 191 cum Gonz. *sup.*

Objic. 2. Quod est necessarium necessitate medii, debet influere in primam gratiam, uti fuse disputant Lugo *de Eucharist. d.* 3. *s.* 1. et Dicastill. *de Capt. d.* 1. *dub.* 10. atqui fides actualis non est aliquid influens in primam gratiam hominis baptizati, nam præsupponitur eam habere ; ergo talis fides actualis non est medium necessarium ad salutem. R. Neg. maj. potest enim aliquid esse necessarium, quia Deus ex alio fine requisivit, v. g. ut cognoscatur modo debito tanquam existens, et remunerator etc.

Q. 4. *An, et qualis fides de necessitate medii prærequiratur ad justificationem; item ad meritum, aliosque actus supernaturales?* R. Quod dicemus de fide, valet cum proportione de spe, ut patebit ex seqq. 14

§. 1. Aliquam fidem prærequiri ad justificationem, est certissimum, nam *ad Hebr.* 11. *v.* 6. dicitur; *Sine fide autem impossibile est placere Deo* : *ad Galat.* 2. *Ex operibus legis non justificatur homo, sed per fidem* : Idem constat ex omnibus locis Scripturæ, quibus significatur, quod fides disponat ad justitiam; hinc Trid. *sess.* 6. *cap.* 7. loquens de fide, ait : *Sine qua nulli unquam contingit justificatio:* similia habet Concil. Araus. et Milev. apud Val. *d.* 1. *q.* 2. *p.* 1. In eum sensum dicit S. Aug. *Serm.* 38. *de Temp. Fides est humanæ salutis initium ; sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest pervenire, quia sine ipsa, nec in hoc sæculo quisquam justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam æternam possidebit.* Similiter loquuntur SS. Iren. Basil. Ambr. Leo apud Valent. *part.* 2. 15

§. 2. Non sufficit fides in voto, sed requiritur fides in re, ut patebit ex dicendis. *Nec obstat*, quod sufficiat Baptismus in voto, *nam* de Baptismo scimus aliunde, cum Scriptura dicat prov. 8. *Diligentes me diligo etc.* ex quo colligunt SS. PP. ad salutem sufficere votum Baptismi inclusum in dilectione Dei, quando Baptismus in re suscipi non potest; similiter Trid. *sess.* 6. *cap.* 4. expresse dicit, sine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non posse primam justificationem, nihil autem simile legitur de voto fidei; et diversitatem colligit S. Bern. *Ep.* 77 ex verbis Christi Marc. ult. *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur*, ubi cum statuta esset necessitas fidei. et Baptismi, postea non dicitur, qui non fuerit baptizatus. condemnabitur, sed tantum dicitur, qui non crediderit : et congruentias affert Suarez, *d.* 12. *s.* 2. *a n.* 10. quarum præcipua est, quia contritio, vel amor supernaturalis causet gratiam; ergo supplet causalitatem Baptismi : e contra in homine nulla datur cognitio supernaturalis, quæ suppleat agnitionem certam, et supernaturalem objec- 16

torum credendorum, Dei existentis, et remuneratoris, unde patet respectu adulti majorem esse necessitatem fidei in se, quam Baptismi in se.

§. 3. Non sufficit fides habitualis, id est, semel habita et non retractata, sed requiritur vel formalis, vel virtualis, ut postea dicetur: Per hoc autem distinguitur virtualis a formali, quod formalis sit actus præsens fidei perceptibiliter tendens in objectum materiale propter formale, ut si advertenter dicam, credo, Deum esse Trinum, quia Deus dixit, qui est infinite sapiens, et verax. Virtualis est, si quis aliquando habuerit explicitam fidem circa mysteria credenda, illamque adhuc ita retineat, ut permaneat in aliquo saltem suo effectu. Rem explicat S. Th. *de charitat. q. unic. art.* 11. *ad* 2. exemplo Medici, qui colligit herbas ad faciendam potionem, licet de sanitate, ad quam colligit, forte non cogitet, aut non advertat se cogitare: et 1. 2. qu. 1. art. 6. ad. 3. exemplo itinerantis qui pergit, quo tendit, licet de eo loco non semper expresse cogitet: idem explicat Carden. d. 15. a nu. 32. in exemplo spei, nam agricola arat, seminat, occat, non ideo semper expresse memor fructuum, ob quos habendos ista facit, nihilominus cum aliquando habuerit spem illam, et ex ea motus fuerit ad colendum agrum, quamvis postea, quando ista facit, non amplius ita cogitet de hac spe, tamen habet illam virtualiter, alioquin non faceret ista; in hoc autem consistit illa virtualis spes, quod illa seminatio sit effectus imperatus, et causatus ab illa spe fructuum, unde spes illa dicitur virtualiter permanere in effectu illo, nempe in seminatione: Idem explicat Carden. d. 16. n. 54. exemplo Philosophi, qui tenet conclusionem, quam didicit, licet actu expresse non recordetur fundamenti propter quod ad illam est inductus. Manet autem controversum, quid reipsa sit talis virtualis fides, aliqui dicunt esse effectum a fide actuali causatum, distinctum ab omni actu fidei in se, et permanentem in serie actionum a fide illa præterita trahentium originem: et alii probabilius dicunt esse aliquem fidei actum, sed tenuem, et imperceptibilem, quales actus certum est nos sæpe habere; nam qui ex usu facillime ludit Cythara, habet actus imperceptibiles, et regulas in mente, quibus lusus ille dirigitur; item qui expedite loquitur latine, dirigitur actu regulis, quas olim didicit, licet nunc ad eas expresse non attendat, nec advertat, vel percipiat se illas in mente sua habere: et in hac sententia fides actualis dividitur in formalem, et virtualem, sicque omnis fides virtualis est reipsa actualis, cum sit actus fidei, quia qui non est ita perceptibilis, et sequitur ad alium priorem magis expressum, et perceptibilem, dicitur tantum virtualis, seu in virtute permanens.

§. 4. Certum est ad justificationem hominis 17
qui vel nunquam habuit actum fidei, vel fidem amisit per peccatum oppositum, prærequiri actualem fidem; ut late ex Scriptura, PP. et ratione demonstrat Carden. d. 15. c. 2. et d. 16. c. 5. et 6. talis enim homo nullam habet fidem, nequidem habitualiter, cum eam vel nunquam habuerit, vel abjecerit: sine fide autem impossibile est placere Deo, vel ad Deum accedere.

§. 6. Non tantum ad primam justificatio- 18
nem in Baptismo, sed etiam ad quamvis aliam justificationem in Sacramento pœnitentiæ, vel vi contritionis obtinendam prærequiritur fides saltem virtualis, secundum dicenda n. 25. Ita docet Trid. *sess.* 6. *cap.* 6. *et* 7. ubi postquam explicasset necessitatem fidei ad primam justificationem, cap. 8. explicans in genere, quomodo impius per fidem dicatur justificari, dicit ideo esse, *Quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire.*

Cathec. Rom. *de Sacram. pœn. cap.* 1. *n.* 1. *In eo, quem pœnitet, fides pœnitentiam antecedat necesse est*, et subdit docens quibus viis ad virtutem pœnitentiæ perveniatur. *Primum itaque Dei misericordia nos prævenit etc. deinde hoc lumine illustrati, et per fidem ad Deum animo tendimus etc.*

S. Ambr. *de pœnit. l.* 1. *c.* 1. *Nemo enim potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam*: certum autem est fidem prærequiri ante spem, uti postea dicetur.

S. Th. *in* 4. *d.* 14. *q.* 1. *ad q.* 2. *Motum pœnitentiæ præcedit motus fidei, quia accedentem ad Deum oportet credere*, ad Hebr. 11. *et iterum motus spei conjunctus motui timoris, per quem fit æstimatio de possibilitate veniæ consequendæ.*

Clerus Gallicanus *in Gener. Conventu in Palatio San Germano anno* 1700 die 4 *Septembr. in declaratione de dilectione Dei in Sacram. Pœnitent. Ne quis putet in utroque Sacramento* (Baptismi et Pœnitentiæ) *securum se esse, si præter fidei, et spei actum non inci-*

piat diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem.

Suarez *de gratia l. 8. c. 15. nu. 1. Supponimus primam dispositionem ad justitiam esse actum fidei. N. 3. dicendum est, illam fidem, quæ est justitiæ fundamentum, esse fidem intellectus, id est, assensum firmum in revelatione divina fundatum. N. 7. dicendum est hanc fidem intellectus esse primam dispositionem ad justitiam. C. 18. num. 2. Certum esse præter fidem necessarium esse actum spei, ut impius ad suam justificationem disponatur.* Rationem dat *n. 3. Quia justificatio, et indulgentia peccatorum non est humanum opus, quod viribus hominis fieri, aut comparari possit, sed a Deo est expectandum juxta promissa ipsius, ergo non potest convenienter conari ad remissionem peccatorum obtinendam, nisi firmenter speret illam esse obtenturum etc. C. 19. n. 6. Dico ergo neminem posse moveri ad agendam etiam imperfectam pœnitentiam, et cum Sacramento sufficientem, nisi prius de venia obtinenda cogitet, et illam speret.*

Vasq. *in 3. p. q. 85. art. 5. d. 2. n. 14.* loquens de virtute pœnitentiæ, *Semper incipit a fide, et spe, respicitque Christi merita, quibus credit, et sperat hanc faciendam esse compensationem peccati.*

Ruiz *de provid. d. 19. s. 3. 6. Fides est initium totius dispositionis ad justificationem.* Probat. *nu. 8. Quoniam ante fidem nihil supernaturale reperiri potest nisi gratia vocans, et excitans ad fidem, et quidquid naturale reperitur, nihil valet, ut ad justificationem disponat. D. 24. s. 2. num. 6. Quælibet pœnitentia utilis, sive inchoata, sive perfecta, supponit fidem supernaturalem. N. 10. Ex supernaturali fide procedere debent quæcumque opera misericordiæ, ut peccatoribus obtinere valeant gratiam, et remissionem mortalium peccatorum. N. 17. Opera misericordiæ utilia ad justificationem sunt per se indigentia supernaturali auxilio, et per se supponentia fidem. S. 3. n.* 9. loquens de Cornelio Centurione, Latrone, Zachæo etc. *Divina gratia præveniente, et adjuvante conceperunt prius fidem, deinde vero virtute gratiæ atque fidei, orabant, donabant eleemosynas, et cetera opera pietatis exercebant, quæ nihil valerent ad justificationem, nisi procederent ex illa radice.*

Turrian. *de gratia, opusc. 5. d. 2. d. 1. Communis sensus est ad justificationem esse necessarium actum fidei, et non sufficere solam legis notitiam, ut probavi 2. 2. t. 1. d. 25.* et docuit S. Th. 1. 2. *q.* 113. *ar.* 4. *ad.* 2. *An vero iste actus sit necessarius necessitate medii, vel præcepti, explicavi in ea disp. dub. 2. ubi probavi esse necessarium aliquem actum fidei necessitate medii, si justificandus est adultus. Disp. 3. d. 1. Certum est, actum spei esse necessarium ad justificationem,* uti definivit Trid. *sess. 6. c. 5. et ratio est, quia qui considerat sua peccata, et credit esse digna pœna, nisi speraret divinam misericordiam, non moveretur ad justificationem,* ut bene explicuit P. Vasq. 1. 2. *d.* 210. *c.* 2. In 2. 2. *tom.* 1. *d.* 41. *d.* 5. *Quod vero fides dicitur initium omnis justificationis, de omni justificatione adultorum intelligendum est :* cujus rationem dat *n.* 8. *quia spes non posset esse firma, et certa, nisi cognitionem aliquam certam supponat : non est autem certa cognitio naturalis ordinis, ut requiritur ad spem supernaturalem, ad quam tamen idonea est fides, et eadem ratione probatur fidem esse priorem ordine generationis aliis virtutibus supernaturalibus.* Lugo *d.* 12. *n.* 44. *Sequitur esse obligationem eliciendi fidei actum, quando homo vult se ad justificationem in Sacramento comparandam præparare, quia debet præmittere detestationem absolutam, et efficacem suorum peccatorum, ad quam debet præcedere actus fidei.* Castrop. *tr.* 4. d. 1. *p.* 10. § 8. *n.* 3. *Ratio, quare hic actus fidei necessarius sit ad justificationem, est, quia nemini adulto, et ratione utenti contingit justificatio, nisi justificationem speret, et de peccatis doleat etc.*

Dicastillo *de Pœn. d. 6. n. 17. Pœnitentia utilis ad justificationem debet esse fundata in fide, nec enim est vera pœnitentia, id est, vere disponens ad justificationem, nisi quæ fundatur in fide, et quæ ex fide procedit juxta Auctorem, qui habetur apud* Aug. *de vera, et falsa pœn. c. 2. nam actus, qui ex fonte fidei non procedit, non potest placere Deo ad supernaturalem finem justificationis, ut docet verus* Aug. *l. 4. contra Julianum c. 18. in fide, et in simili* S. Leo, *ser. 7. de Jejunio, nulla autem ratio est, ob quam pœnitentia, quæ disponit ad justificationem, fundari debeat in fide, et ex fide procedere, nisi quia effici debeat ex aliquo motivo supernaturali transcedente limites rationis naturalis, ex quo motivo voluntas operari non potest nisi per fidem.*

Esparsa *de pœnit. q. 80. art. 2. Certum est actum pœnitentiæ non esse primum tempore, quia necessario illum præcedunt actus fidei et spei, ex quibus dependet.*

Hiquæus ad Scotum *in 4. d. 14. q. 2. num.*

110. *Nullus movetur ad pœnitentiam, nisi ex regula fidei, et dictamine, neque ad pœnitentiam inclinatur voluntas, nisi ex fiducia divinæ misericordiæ, et remissionis peccati.*

Eliz. *in doctr. morum l.* 7. *q.* 9. § 1. *in fine, Ergo sine hac fide nullus justificatur peccator. Q.* 11. § 8. loquens de fide, ait, *Sine qua nulla est possibilis vera pœnitentia, et justificatio.*

Maurus *de just. qu.* 81. *num.* 24. *Non possumus efficaciter, et absolute nos velle dare Deo ut amicos perpetuos, nisi ex fide, qua credamus Deum offerre, ac promittere suam amicitiam adeoque remissionem peccati.*

Rhodes *d.* 2. *q.* 3. *sect.* 4. § 1. *Fidem supernaturalem, et propriam ita esse necessariam necessitate medii ad justificationem, et salutem, ut sine aliquo interno ejus actu nemo justificari unquam, aut salvari possit.*

Herincx *d.* 7. *n.* 77. *Per accidens obligatur quis ad actum fidei eliciendum, dum instat præceptum, quod fine fide impleri non potest, puta dilectionis, contritionis, vel attritionis, qui actus sine directione actuali fidei elici non possunt.*

Todtfeller *q.* 57. § 4. *Radix omnis justificationis est fides*

Platelius *de Sacr. num.* 727. loquens de Sacramento Pœnitentiæ, *Sine actibus fidei, et spei stare nequit hoc Sacramentum, eo quod sine illis haberi non possit supernaturalitae, et efficacia doloris, ac propositi ad hujus Sacramenti substantiam essentialiter requisita.*

Stoz. *l.* 1. *p.* 2. *u.* 29. *Ad veram contritionem prout præscindi a perfecta, et imperfecta, necessario præsupponitur actus fidei, et spei de venia peccatorum per merita Christi a Deo obtinenda.*

Gormaz. *de Pœn. n.* 343. *Actus fidei, et spei sunt dispositiones a Deo destinatæ in hac providentia pro adulti justificatione in quocumque casu.* Eadem repetit *p.* 2. *n.* 300.

Gobat *in Exp. t.* 7. *num.* 621. loquens de Pœnitente moribundo, *Potuere adesse supernaturales actus spei, dilectionis, contritionis, fundati in ea fide.*

Taberna *p.* 1. *tr.* 5. *c.* 2. *Aliqua fides actualis necessaria est necessitate medii ad justitiam recuperandam.*

Illsung *de Sacram. in genere n.* 49. *Dispositio ad suscipienda Sacramenta mortuorum cum effectu gratiæ ab ipsis causaudæ, in adultis necessaria, sunt actus fidei, spei, propositi etc. ita communis, et certa Theologorum sententia :* probatur ex Trid. *sess.* 6. *cap.* 5. *ubi enumeratos actus pro dispositione ad Baptismum expresse requirit; et sess.* 14. *cap.* 4. *ubi eosdem actus exigit ad Sacramentum pœnitentiæ utrobique allegans testimonia Scripturæ.* Non est operæ pretium plures referre, nullum enim puto esse, qui in re dissentiat.

Ratio jam sæpe insinuata est, quia ut dolor sufficiat ad pœnitentiam, et consequenter ad justificationem, debet esse supernaturalis, uti certum est, et probabitur *l.* 6. *t.* 4. *c.* 1. *ad dub.* 2. non erit autem supernaturalis, nisi præcedat fides, et spes, ut habent AA. citati, et *Conf.* nam dolor, qui ad justificationem requiritur, est vel contritio, vel attritio, sed ad utramque prærequiruntur fides, et spes; in primis ad contritionem, *nam fides, et spes,* inquit S. Th. 1, 2. *q.* 65. *art.* 5. *ad* 3. *secundum propriam rationem præsupponuntur ad charitatem,* et consequenter ad contritionem, ideoque etiam Suar. *de grat. l.* 1. *c.* 35. *n.* 24. docet amorem supernaturalem indigere per fidem, et spem proprio principio supernaturali physice adjuvante potentiam : neque fieri potest moraliter, ut voluntas in hac natura corrupta immediate assurgat ad perfectum amorem, qualis est contritio, nisi prius erigatur per spem supernaturalem, uti recte S. Th. *supra O.* Suar. *de grat. l.* 8. *c.* 19. *n.* 6. Lug. *d.* 12. *n.* 110. Palav. *de Pœn. n.* 101. Maurus *de justif. q.* 81. *n.* 24. spes autem, uti et charitas, ratione sui supponit fidem, quæ certo, et proportionate proponat objecta supernaturaliter speranda, et amanda, ut de spe ostendunt Con. *d.* 14. *u.* 107. et Esp. q. 32. de utraque autem habet S. Th. 2. 2. *q.* 4. *ar.* 7. *Naturalis cognitio non potest attingere, ad Deum, secundum quod est objectum beatitudinis, prout tendit in ipsum spes, et charitas.* Deinde actus fidei, et spei etiam prærequiruntur ad attritionem, ut expresse Maurus q. 243. n. 29. nam attritio, ordinarie saltem prout elicitur a rudioribus, est, aut fundatur in spe præmii, aut in metu pœnæ, qui etiam ad spem pertinet : et universaliter de omni attritione, etiam de illa, quæ concipitur ex consideratione turpitudinis peccati, dicit Trid. *sets.* 14. *c.* 4. posse esse supernaturalem, et disponere ad gratiam in Sacramento, si sit cum ipse veniæ, spes autem supponit fidem, ut dictum est; ergo.

§. 6. Ad attritionem supernaturalem, prout ordinarie elicitur ex spe præmii, vel ex metu pœnæ; necessarium est, ut prius per fidem supernaturalem cognoscamus hæc objecta. 1. *Deum esse,* a quo speratur præmium vel timetur pœna. 2. *Deum esse remuneratorem* bonorum per præmia, et punitorem malorum per

pœnas : et hæc duo constant ex Apost. *ad Heb.* II. *v.* 6. et ex dictis *n.* 18. 3. *Animam nostram esse immortalem*, uti habent Suar. *hic d.* 12. *s.* 3. *n.* 19. Con. n. 122. Lug. n. 125. anima enim nostra est, cui pro altera vita debet sperari præmium, vel timeri pœna. 4. *Gratiam Dei esse necessariam ad salutem*, ut recte Con. n. 123. nam speratur, adeoque credi debet remuneratio supernaturalis, uti recte Suar. n. 8. et 11. Con. n. 106. aliique apud Lug. n. 127. *qui n.* 131. consentit; hinc etiam Gran. *tr.* 10. *d.* 2. *n.* 4. ad justificationem requirit fidem Dei, ut Auctoris supernaturalis, quod etiam volunt Cajet. et Canus apud Lug. n. 123. Et ratio ulterior est, quia voluntas non posset erigi ad spem veniæ, et salutis firmam super omnia, nisi præiret certa cognitio gratiarum ex meritis Christi, sine quibus nihil possumus, conducens ad salutem, uti recte Con. et in re consentit Suar. n. 19. ideoque etiam Trid. *sess.* 6. *c.* 6. dicit impium credere se justificari per gratiam, et redemptionem, quæ est in Christo : consequenter. 5. Credere debet Christum, sive per fidem cognoscere aliquam ex SS. Trinitate Personam esse pro nobis factam hominem, quod vult S. Th. 3. *p. q.* 70. *ar.* 4. *O*, dicens usque adeo in circumcisione datam esse gratiam ex virtute fidei passionis Christi :*et q.* 85. *ar.* 3. *ad* 4. dicit pœnitentiam esse cum fide passionis Christi : similiter Bellar. *de pœnit. l.* 1. *c.* 2. dicit justificationem fieri cum fide meritorum Christi. Vasq. supra ait, *fides illa semper respicit Christi merita, quibus credit, et sperat :* Con. *n.* 163. requirit fidem Christi, ut Salvatoris : Stoz relatus n. 18. requirit fidem, et spem de venia peccatorum per merita Christi : Sasbout *hom. in Dom.* 1. *quadrag. pag.* 150, ait, quosdam semper accuratissime confiteri, et tamen nunquam ad confessionis fructum pertingere, *Quia quod præcipuum est, negligunt, nimirum fidem in Christum, quam diximus complecti, et certam persuasionem de misericordia Salvatoris, et fiduciam de impetranda misericordia.* Putat tamen Suar. *s.* 4. *a n.* II. per solam fidem Dei, ut remuneratoris supernaturalis posse sufficienter dari justificationem cum ignorantia invincibili Christi; quod verum est spectata natura rei; quid autem Deus circa hoc statuerit, est incertum : nam sicuti voluit Christum esse unicum Justificatorem, ita pro illius gloria potuit fidem de illo prærequirere ad justificationem, et reipsa prærequisivisse docent AA. citati. 6. Per eamdem fidem cognosci debet objectum spei materiale, et formale, scilicet promissa esse illa præmia, quæ speramus a Deo fidelissimo, et potentissimo servare sua promissa, item intentas esse pœnas illas, quas timemus a Deo justissimo vindice.

Ratio horum omnium est, quia nisi ista omnia certo, et proportionate cognoscantur, voluntas non poterit erigi ad spem firmam, vel ad metum efficacem, et supernaturalem, consequenter nec ad attritionem surpernaturalem ex tali spe, vel metu, seclusa autem fide supernaturali non potest dari cognitio illorum certa, et proportionata, id est, supernaturalis; ergo. Et quod de ista attritione dictum est, applicandum est cum proportione cuicumque dolori supernaturali ad justificationem requisito, ad quem necesse erit per fidem proponi illius ipsius doloris objecta : estque valde probabile, quod voluntas in hac infirmitate naturæ corruptæ vix unquam immediate emoveatur ad contritionem, vel dolorem sufficientem, qui debeat excitari prius, vel juvari per spem præmii, aut metum pœnæ, atque ita ad omnem dolorem, qui supernaturalis sit, et sufficiat cum Sacramento, prærequiretur cognitio istorum objectorum per fidem, ad quam sequatur dicta spes, vel metus.

§. 7. An, et quorum objectorum fides ex- 20
plicita requiratur ad justificationem, non potest ita facile definiri : Malder. et Bonac. *in Decal. d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 9. putarunt sufficere implicitam, quæ simul habetur cum actu doloris, *sed* non explicant, quid intelligant per fidem implicitam, nam in primis hactenus ex dictis constat requiri fidem explicitam saltem de Deo existente, et remuneratore, hinc Ovied. *contr.* 7. *n.* 53. ait : *In omni statu necessaria est fides explicita Dei, non solum ut existentis, sed etiam ut remuneratoris ;* pro qua concl. citat Suar. Turr. Con. Gran. Tan. G. Hurt. Card. *d.* 41. *n.* 11. *ait. Constat fidem explicitam Dei, ut remuneratoris retributione æterna, esse medium simpliciter necessarium ad justificationem :* infert. *Ergo, qui ignorat, etiam invincibiliter, non est capax absolutionis :* Platel. *nu.* 226. *Licet credens Deum esse summe bonum, absolute et physice possit elicere actum supernaturalem amoris Dei super omnia, quamvis nesciat, ipsum esse remuneratorem, atque ita justificare sine fide explicita Dei, ut remuneratoris, id tamen non potest ex hypothesi præsentis providentiæ, qua Deus statuit non dare auxilia ad actum proxime justifi-*

cativum, nisi mediante fide de Deo remuneratore; addit, moraliter fieri non posse in natura corrupta, ut sine spe eliciatur amor Dei, nulla autem potest esse spes, sine aliqua fide explicita Dei, ut remuneratoris. Deinde, si requiratur fides implicita, ut *Mald. et Bonac.* requirunt, hæc non potest esse, nisi adsit aliqua explicita, in qua de aliis objectis habeatur implicita, uti qui explicite credit quidquid Deus dixit, credit implicite omnia revelata, cum autem reliqua objecta fidei etiam occurrere debeant homini justificando, facile aderit explicita, saltem virtualis, etiam aliorum objectorum.

Arriaga dicit sufficere saltem fidem implicitam de necessitate gratiæ, quam *Lugo* dicit sufficienter haberi per hoc, quod credat, Deum esse supremum remuneratorem, a quo per gratiam ejus speremus salutem æternam : *Gran.* supra dicit requiri fidem explicitam Dei, ut Auctoris supernaturalis, quod nempe sit bonum quoddam supremum, a quo provenire nobis debent beatitudo supernaturalis, remissio peccatorum, et dona ad beatitudinem obtinendam necessaria, Con. n. 123. ait, *Debet explicite credere se non posse suis viribus a miseriis erui, et æterna illa præmia consequi.* Suar. *sect.* 3. *nu.* 19. dicit requiri sufficientem fidem explicitam de necessitate gratiæ, quam tamen fidem dicit satis haberi per hoc, quod credat in Deum, ut justificatorem, nec requirit diversos de his conceptus. Addit fidem de hoc ita explicitam, ut per distinctos conceptus habeatur, dici posse per se, et regulariter, vel, ut alii loquuntur in voto necessariam, non tamen semper in re, et actualiter.

Bernal *de Sacr. d.* 2. n. 79. putat fidem expressam SS. Trinitatis pro lege veteri, et nova fuisse, ac esse necessariam ; Ovied. *p.* 3. probat omnes etiam in lege veteri indiguisse justificatione per fidem in Christum : Maurus nu. 11. requisivit explicitam Christi ut mediatoris, reliqui cum S. Th. 2. 2. q. 2. a. 7. ad 3. communiter dicunt tunc suffecisse implicitam; nunc autem in lege nova post promulgatum sufficienter Evangelium requirunt explicitam de Incarnatione, et Trinitate S. Th. *art.* 7. *et* 8. Thomistæ communius cum Gonet *d.* 6. *n.* 67. et alii gravissimi AA. cum Mauro *a n.* 45. Card. *n.* 3. Mend. *in stat. d.* 1. *q.* 1. et licet alii multi, etiam forte probabilius, id negent, tamen ubi agitur de valore Sacramenti, sententia tutior est sequenda : et præscindendo ab hoc, certum videtur ex dictis, quod requiratur talis fides, quæ sit non qualiscumque cognitio illorum objectorum nu 19. relatorum, sed sufficiat ad emovendam voluntatem, ut actualiter erigatur ad spem firmam veniæ peccatorum, et remunerationis a Deo obtinendæ ; atque hoc volunt AA. cum Lugo a n. 123. quando ad justificationem requirunt fidem de illis objectis explicitam.

§. 8. Etiam ad omnem actum bonum, sive de condigno, sive de congruo meritorium præmii supernaturalis, prærequiritur fides : ita docent Concilia, SS. PP. et AA. communissime. 21

Conc. Araus. II. *c. ult. Confitemur, quod in omni opere bono non incipimus, sed ipse nullis nostris præcedentibus meritis prius fidem inspirat.* PP. Conc. Milev. *in Ep. ad Inn.* quæ apud August. est 95. dicunt, quod gratia præveniens, ad omnem effectum supernaturalem necessaria, pertineat ad fidem. Trid. *sess.* 6. *c.* 7. vocat fidem *initium salutis*, per quod innuere videtur esse initium omnis actus ad salutem conducentis.

S. Aug. *de Civ. l.* 15. *c.* 20. *Non est opus bonum, nisi quod procedit ex fide summi Dei.* S. Ambr. *l.* 6. *in Lucam c.* 7. *Misericordiæ præfertur fides, quia misericordia tunc habet meritum, si fide præcedente conferatur.* S. Greg. *hom.* 19. *in Ezech. Non virtutibus venitur ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutes.* S. Leo *secl.* 7. *in Quadr. Quod non ex fidei procedit fonte, ad præmia æterna non pervenit.* S. Prosper. *l.* 1. *de vocat. gent. c.* 24. dicit fidem nullis præcedentibus meritis tribui, sed ad hoc donari, ut principium possit esse meritorium. Similia plura habent etiam alii PP. apud Lugo *sect.* 2.

Suar. *de gr. l.* 1. *cap.* 35. *nu.* 24. docet amorem supernaturalem (idem est de actibus aliarum virtutum) *per fidem, et spem indigere proprio principio supernaturali physice adjuvante potentiam ad illum eliciendum. L.* 8. *c.* 15. *n.* 7. *Omnis bona operatio ab intellectu inchoari debet.* Ruiz *de prov. d.* 19. *s.* 3. *n.* 9. *Fides est totius impetrationis initium : S.* 4. *n.* 2. *Fides est initium meriti.* Hinc *S.* 5. in ipsis infidelibus requirit aliquam fidem inchoatam, et imperfectam, qua præeunte possit aliquid supernaturale velle circa fidem ipsam consequendam. *D.* 24. *s.* 2. *n.* 18. *Oratio nisi supernaturalem fidem supponat, nihil valet ad impetrandum.* Lugo *n.* 46. *Omnia merita debent procedere ex fide; ut probant testimonia PP. adducta, qui videntur hoc ipsum sumpsisse ex modo loquendi Sacræ Scripturæ.* Esp. *de pænitent. quæst.* 89. *ad.* 4. *Actus fidei, et spei*

sunt prærequisiti ad actus reliquarum omnium virtutum. Platelius *num.* 223. *Ad omnem actum meritorium perquiritur fides stricta, et quidem supernaturalis, uti recte* Lugo, *et alii communissime contra* Vasq. *volentem ad meritum de congruo sufficere cogitationem congruam ordinis naturalis, datam tamen ex meritis Christi.* Haunol. *num.* 396. *Dicendum cum ceteris Theologis ad omne opus meritorium supernaturale præcedere donum fidei stricte sumptæ.* Rhodes *supra, Ante fidem nullum omnino esse potest opus, etiam congrue meritorum, vel justificationis, vel ipsius fidei :* rationem jam dederat ante his verbis. *Ad* 3. *R. Non posse in nobis dari adhuc in via cognitionem ullam supernaturalem, quæ vel non sit dependens a fide, vel moraliter non faciat unum cum fide, idque constare omnino ex Conciliis, et Scripturis.* Terill. *in Reg. morum quæst.* 64. *n.* 75. *Quod autem dicitur gratiam non deesse, qua bona opera evadant supernaturalia, admitti non debet nisi cum limitatione, scilicet quando opera illa per veram fidem supernaturalem regulantur, quia ordo gratiæ hoc postulat, ut bona opera supernaturalia per fidem supernaturalem regulentur.* Carden. *d.* 16. *num.* 41. *Est vera sententia, quæ docet sine fide stricta neminem infidelem posse elicere actus supernaturales, antequam perveniat ad fidem strictam. N.* 53. *Veram censeo sententiam Cardinalis Delugo relati, quæ docet nullum opus meritorium vitæ æternæ fieri, nisi procedat ex dictamine fidei supernaturalis.* Spor. *in Dec. tr.* 2. *c.* 2. *num.* 21. *Quandocumque homo tenetur exercere actum supernaturalem, v. g. spei, charitatis, religionis etc. etiam tenetur habere actualem fidem.* Pagnanus *in cap. Firmiter de Sum. Tridit. num.* 16. *Actus virtutum dependet ab actu fidei, qui intentionem dirigit.* Plures AA. adducentur num. 22.

Ratio est, quia ad omnem actum supernaturalem, quo mereamur a Deo præmium supernaturale, prærequiritur cognitio, qua certo cognoscatur Deus, et finis supernaturalis, debetque cognitio illa esse supernaturalis; nam ex parte intellectus præcedere debet actus proportionatus, et qualis oportet ad salutem, qui dirigat voluntatem ad actum supernaturalem virtutum, uti fuse probat Oviedo *de gratia, contr.* 6. *p.* 4. sed non potest assignari actus, nisi fidei, aut saltem fundatus in fide, per quam solam potest certo cognosci finis supernaturalis; ergo.

§. 9. An ejusmodi fides prærequiratur ad actum supernaturalem spei, doloris, vel alterius virtutis, ex natura rei, an tantum ex ordinatione Dei in hac providentia, manet incertum : prærequiri ex sola ordinatione Dei, tenent Ripalda *n.* 17. *n.* 205. G. Hurtad. Oviedo *hic contr.* 7. *p.* 33. Con. *d.* 14. *n.* 108, Platelius *n.* 226. Herincx *d.* 7. *n.* 39. Rhod. *supr.* §. 2. nec dissentit Card. *d.* 16. *c.* 4. E contra Lugo, *sect.* 5. Palav. aliique cum Turr. *in select. p.* 2. *d.* 18. *dub.* 1. et 2. dicunt prærequiri ex natura rei; sed hoc nihil facit ad praxim, cum omnes fateantur prærequiri de necessitate medii, ut recte Card. *sup.*

§. 10. Fides, quam hactenus requisivimus, 23
debet esse stricte dicta, secundum explicationem datam nu. 8. et colligitur ex prop. 23. ibidem relata. Hoc ipsum expresse tenent Suar. et Rhod. *n.* 18. relati; item Platel. Haun. Card. relati n. 21. sequiturque Maurus *q.* 141. *n.* 23. aliique communissime; oppositum quidem tenuerat Ripal. *de Ente supern. d.* 20. *sect.* 21. et *seq.* iterumque *d.* 63. putans sufficere fidem late dictam, sed gravissime oppugnatus a Lugo *sect.* 1. licet postea iterum scribens de fide *d.* 17. *s.* 10. *et seqq.* conatus sit se tueri, tamen n. 202. absolute decernit, fidem strictam esse necessariam ad justificationem; ideoque etiam Oviedo *contr.* 7. *n.* 13. postquam dixisset certum esse apud omnes Theologos, quod actus fidei prærequiratur ad justificationem per Baptismum, et ad gratiam post Baptismum amissam iterum recuperandam, n. 22. subdit, se nunquam ausurum testimonia, quibus ita clare, et expresse fides ad salutem exposcitur a Paulo, et Trid. exponere de fide late dicta : et quod dicitur de necessitate fidei stricte ad justificationem, valet de necessitate ad omnem actum supernaturalem, uti signanter notant AA. n. 21. relati.

Rationem dat Platel. n. 222. ubi loquens de illa sententia Ripaldæ, ait, *Ne eam sequar, faciunt* 1. *communissimus ceterorum DD. sensus in contrarium.* 2. *Scripturæ, et Patres cum Conciliis absolute requirens fidem simpliciter, quo nomine venit fides stricta.* 3. *Præcipue Apostolus ad Heb.* 11. *et alibi, de hac satis aperte loquens;* dicit enim fidem illam esse necessariam, quam ibidem dixerat esse sperandarum substantiam rerum, argumentum non apparentium : item ad Rom. 10. dicit unumquemque per talem invocationem nominis Domini salvum fieri, ad quam requiritur credidisse, et ad quod credere requiritur audivisse, et prædicatum esse : hæc autem

omnia sonant fidem strictam ; ergo. Similiter *Concilia et PP.* loquuntur de illa fide, per quam intellectus captivatur in obsequium Dei; sic *Trid.* expresse dicit de illa fide, quæ ex auditu concipitur, et quando PP. loquuntur de necescitate fidei, contraponunt eam cognitionibus comparatis ex ratione humana, vel naturali per evidentiam, ideoque dicunt talem fidem procedere debere libere ex pia affectione voluntatis, uti ostendit Lugon. 12. ergo intelligunt fidem stricte dictam. Denique licet probabile sit quod docet Card. d, 11. n. 73. nempe assensus firmos, qui post habitum actum fidei strictæ repetuntur, dici posse simpliciter fidei, quamvis aliquis non recordetur motivi fidei, quia causantur a specie supernaturali relicta post actus, qui procedebant cum reflexione ad motivum fidei; tamen id non est certum, nisi intelligatur de fide virtuali, secundum dicenda n. 15.

24 §. 11. Si fides virtualis sumatur secundum primam explicationem n. 16. relatam, non est certum, quod sufficiat ad justificationem, aliosque actus supernaturales : est contra Card. *d.* 15. *c.* 4. *Probatur*, quia Scriptura, Con. PP. et AA. requirunt fidem, absolute et simpliciter ; imo eorum plerique expresse requirunt *actum fidei*, vel *fidem actualem*, uti Clerus Gallicanus, Suar. Turr. Lugo. Castr. Esp. Rhod. Herincx, Platel. Stoz, Gorm. Taber. Ills. relati n. 18. Item Spor. et Fagn. relati n. 21. Et idem est sensus reliquorum tum ibi, tum numeris aliis relatorum, uti colligitur ex rationibus, quas adddunt : non dicitur autem absolute, et simpliciter fides, multo minus dicitur *actus fidei*, vel, *actualis fides*, sine addito, nisi reipsa et in se sit fides, uti n. 23. dictum est : ergo. Ratio etiam a priori est, quia ideo requiritur fides, ut intellectum supernaturaliter illustret, ut certificet, ac proportionate repræsentet, proponatque voluntati objecta, in quæ tendere debet per actus spei, doloris, et aliarum virtutum supernaturalium ; hæc autem certo haberi non possunt per quemcumque alium effectum a fide causatum, si non adsit actus fidei saltem tenuis, et imperceptibilis, ut colligitur ex Auctoribus, et rationibus n. 18. 19. 20. 21. ubique sub finem, auditis : ergo.

25 §. 12. Certum est ad justificationem, spem, dolorem de peccatis, aliosque actus supernaturales sufficere fidem virtualem, secundum explicationem secundam n. 16. datam, si nempe sit actus in se fidei, licet tenuis, et imperceptibilis : nam simpliciter, et stricte est fides actualis, potestque præstare omnia, per se loquendo, quæ n. 24. diximus per fidem esse præstanda : Nec invenio Auctorem, qui dissentiat, licet enim Dicast. *de pœnit. d.* 1. *n.* 231. ad justificationem requirat actum fidei formalem et Esp. *de Pœnit. q.* 88. *art.* 2. actum spei formalem, ideo est, quia supponunt fidem, et spem virtualem non esse reipsa actualem, et sic dicunt idem, quod diximus n. 24. non negant autem sufficere virtutem illam, quam non dicimus esse reipsa in fidei actum. Vide dicta illo n. 16.

Q. 5. *Quænam opponi soleant contra dicta qu. præced. et quomodo solvantur ?* R. Præcipuæ sunt seqq. 26

§. 1. *Objicitur.* 1. Si fides, et spes prærequiratur ad dolorem sufficientem pro Sacramento pœnitentiæ, uti *n.* 19. et 20. dictum est; ergo qui non elicuerit illos actus ante Confessionem, tenebitur Confessiones repetere. R. Si sciret se nequidem virtualiter habuisse, c. Ex hoc præcise, quod nunc non meminerit se habuisse, n. seq. nam qui de more frequentarunt catechismos, ac postmodum assueverunt formaliter credere, ac sperare objecta necessaria, prudenter supponunt se ea iterum credidisse, ac sperasse saltem virtualiter, dum dolebant de peccatis, volebantque confiteri. Ratio est, quia dolor, qualis ordininarie elicitur, prærequirit cognitionem omnium illorum objectorum, uti *nu.* 19. dictum est, ergo moraliter fieri non poterat, quin excitarentur species de illis objectis, vel saltem de prioribus actibus circa illa, et cum species illæ essent connexæ, connaturaliter loquendo, excitabantur omnes simul, ergo intellectus, qui semper quærit certitudinem, nec aliunde poterat eam habere, continuo recurrebat ad similes certas cognitiones fidei, consequenter etiam emovebatur voluntas ad correspondentes actus spei, vel timoris, quamvis homo non semper adverteret se eos actus habere : hinc infert Lugo. *disp.* 13. n. 44. stulte aliquos scrupulis angi, eo quod non recordentur, an habuerint fidem ante Confessionem ; si enim habuerint dolorem, dicit putare debere, quod habuerint etiam fidem : quod intelligendum est de illis, qui antecedenter satis sciverunt credenda, et modum credendi, atque idem est de spe : aliud de aliis, qui nunquam sciverunt credenda, aut speranda, neque modum eos actus eliciendi, de quo dicetur *a n.* 30. et 118. Notatque recte Platel. *n.* 241. Confessarium, priusquam absolvat, teneri interrogare pœnitentem. si

rationabiliter dubitet, an sciat necessaria necessitate medii. Addit tamen dubium non esse rationabile, si pœnitens sit litteratus, bene educatus, et frequenter confiteatur.

Inst. 1. Nemo potest esse certus se necessaria scivisse, aut ante Confessionem sufficienter elicuisse actus necessarios, ergo manebit obligatio repetendi illas Confessiones quia circa valorem Sacramentorum non est licitum sequi incerta, et tantum probabilia. Resp. Dato ant. n. cons. cujus prob. dist. circa valorem Sacramenti suscepti non est licitum sequi tantum probabilia, n. circa valorem Sacramenti suscipiendi, c. ass. Disparitas est, quod in casu Sacramenti probabiliter valide suscepti, non tantum sit possessio pro valore actus, sed nullum insuper Sacramentum, ideo exponetur periculo nullitatis, licet enim peccata illa omittantur in sequentibus Confessionibus, non ideo Confessiones exponentur periculo nullitatis, quia certum est, Confessionem tantum formaliter integram sufficere ad valorem, uti dicetur *lib.* 6. *tr.* 4. *c.* 1. *ad d.* 3. Opposita omnia sunt, si agatur de Sacramento suscipiendo, tunc enim fateor merito adhibendam majorem cautelam, ut per præmissos actus fidei, et spei voluntas disponatur ad dolorem supernaturalem, præsertim cum nesciamus, quando actus illi desinant esse virtualiter, et tantum habitualiter permaneant.

Inst. 2. Ad dolorem supernaturalem satis est, quod præcedat naturalis cognitio peccati, ergo etiam sufficiet, si præcedat cognitio naturalis Dei, ut remuneratoris velut summe boni. R. n. cons. præcognitio peccati est pura conditio, de se non disponens ad gratiam, vel salutem, sed de se indifferens, ut peccatum ametur, vel odio habeatur, e contra præcognitio Dei per fidem est proprie dispositio ad salutem, saltem ex ordinatione Dei in præsenti providentia, secundum dicta *n.* 22. et id rescimus ex Scriptura, Conciliis, PP. et Doctoribus, qui nil simile dicunt de præcognitione peccati.

Inst. 3. Saltem ad dolorem de peccato, quod certo cognosco esse plene remissum, non prærequiritur spes veniæ, quia spes est desiderium, quod tendit in bonum absens probabiliter obtinendum, venia autem talis peccati cognoscitur certo præsens, et obtenta. Resp. n. ass. per spem veniæ intelligitur spes remissionis peccati, id est, gratiæ remissivæ peccati, talis autem remissio potest fieri sæpius, ac sæpius causari talis gratia per novam absolutionem, uti suppono ex dicendis *lib.* 6. *tr.* 4. *cap.* 1. *ad dub.* 1

Objic. 2. Durum est, contra mentem omnium fidelium dicere, quod per omnia opera 27
etiam in statu gratiæ facta, v. g. per eleemosynas, nihil mereamur præmii supernaturalis, nisi prius tendamus in Deum per fidem, et spem, ergo dicta *n.* 21, sustineri non debent. Resp. n. ant. nam ad hoc dicendum cogunt nos auctoritates, et rationes ibi adductæ. Neque hoc videri debet durum, nam qui scit objecta credenda, et speranda, ac sæpe exercuit fidem, ac spem, si ex bona fide det eleemosynam (quod requiritur ad meritum apud Deum) virtualiter, et exercite cognoscit honestatem illius operis, Deumque remuneratorem, a quo proinde sperabit, uti *n.* 26. explicatum est : similiter quoties formabit Crucem, adorabit Crucifixum, audiet Missam, orabit etc. concomitanter eliciet actus fidei, et spei, quibus assuevit circa talia objecta tunc occurrentia. Denique talis homo, cum fidem Christianam sæpius posuerit tanquam certissimam regulam suarum actionum, quibus ad Deum, et beatitudinem vult tendere, quoties hoc, vel illud honestum volet agere, etiam volet tendere ad Deum, et beatitudinem suam ex directione suæ regulæ, licet non ita advertat ; sicuti qui ex regula didicit syllogismos facere, postea ex regula eas repetit, licet non ita advertat se ab ea regula dirigi, ut dictum est *n.* 16. Et ratio a priori est, quia difficillimum est, ut amans aliquem finem eligat medium, quod novit esse conducens ad illum, et non prius tendat in eum finem, ergo cum omnis Christianus amet beatitudinem, et ex fide sciat honestatem omnis actus boni conducere ad beatitudinem, quando operabitur honeste, facillime, et pro priori per fidem tendet in illam beatitudinem.

Inst. 1. Incredibile est homines pios, et simplices, qui nihil cogitantes de actu fidei, meditantur aliquid de creaturis, et inde accenduntur, v. g. ad laudem Dei, habere actus tantum naturales. R. De infidelibus non habemus exempla, quod ita accendantur : si fideles sint, vel erunt actus naturales, vel prius per fidem, saltem virtualem, agnoscent Deum, ut Auctorem talis creaturæ.

Inst. 2. Talis laus Dei posset dirigi per actum prudentiæ supernaturalis, dictantis Deum ex tali creatura esse laudandum, ergo non est opus actu fidei. R. Talis laus, si sit supernaturalis, posset dirigi per actum pru-

dentiæ supernaturalis, supposita cognitione fidei, c. hac non supposita, n. Prudentia enim, ut dictet Deum esse laudandum laude, quæ ad beatitudinem conducere possit, supponere debet omnia principia laudis supernaturalis adesse ex parte actus primi, inter quæ est cognitio fidei certa de eo, quod Deus sit finis ultimus, objectum, et auctor beatitudinis.

28 *Inst.* 3. Pia affectio credendi, et judicium credibilitatis sunt actus supernaturales, neque tamen ad eos prærequiritur fides, cum hanc præcedant, ergo nec prærequiritur ad alios actus supernaturales. R. n. cons. priores enim actus spectant ad fidem complete sumptam, uti recte Lugo *d.* 5. *n.* 46. et Platel. *u.* 223. Concilia autem, PP. et AA. prærequirunt fidem ad actus supernaturales a fide distinctos.

Inst. 4. Oratio, qua primo oraturus ardenter petit fidem, est actus distinctus a fide, præcedens fidem, et tamen supernaturalis; ergo. R. Rhod. *d.* 2. *q.* 5. *s.* 4. §. 1. et Card. *d.* 16. *n.* 20. putant, talem orationem esse naturalem, et tantum removere impedimentum fidei. *Lugo* permittit esse supernaturalem, sed dicit pertinere ad finem, ac in ratione doni computari pro fide, cum sit quædam ejus inchoatio, et reipsa oriatur ex lumine fidei, sicuti crepusculum matutinum computatur dies, quia est a lumine Solis, et inchoat diem; favetque huic sententiæ S. Greg. *hom.* 9. *in Ezech.*

Objic. 3. SS. PP. loquentes de necessitate fidei sæpe sumunt fidem pro cognitione honesti; uti ostendit Ripal. *d.* 17. *sect.* 2· 3. *et* 4. eo sensu, quo dicitur, omnia esse peccata, quæ non fiunt ex fide, ergo male explicantur de fide stricta, et consequenter dicta *n.* 25. non subsistunt. R. n. cons. nam alibi talem requirunt fidem ad meritum, qualem ad justificationem, hæc autem debet esse stricta, ut certum est ex dictis *n.* 8. ergo.

Inst. 1. Conc. Moguntinum *c.* 7. *de justific.* dicit, prævenientem gratiam, tum per alia media, tum potissimum in prædicatione verbi ad conversionem hominum operari, ergo agnoscit sine prædicatione verbi dari gratiam prævenientem, etiam ad justificationem, ergo dari potest etiam justificatio sine fide stricta. R. n. secundum seq. nam in primis seclusa prædicatione poterat revelatio proponi per lectionem, vel illuminationem internam, ad quam sequi poterat fides stricta. Deinde licet omnino primæ gratiæ prævenientes datæ fuissent ante fidem, tamen fides debuisset supervenire tanquam medium ad justificationem.

Inst. 2. S. Aug. et alii PP. agnoscunt in infidelibus gratias supernaturales excitantes ad bona opera, plane independentes a fide, uti late ostendit Ripald. *s.* 6. *et* 7. sic *S. Basilides*, quia adhuc infidelis defenderat *S. Potamienam* a quorumdam petulantia, meruit converti post triduum; sic *S. Greg. Naz.* orat. 19. loquens de actibus virtuosis Patris sui adhuc infidelis, ait, ***Pro his rebus fidem quoque, ni fallor, præmii loco retulit***: sic Daniel ***cap.*** 4. suadet *Nabuchodonosori* infideli, ut peccata sua eleemosynis redimat. Resp. Illis gratiis non consentiebant consensu supernaturali, nisi mediante fide: *S. Basilides* isto actu non meruit gratiam conversionis, sed *S. Potamiena* pro ipso orans impetravit; *S. Greg.* late sumit To *præmium*, nam opera illa non merebantur fidem, sed improprie disponebant, removendo impedimenta graviora, ut verba illa exponunt interpretes apud Lugo *n.* 74. *Daniel*, vel supponebat prius habendam fidem, ex qua darentur eleemosynæ, vel si ante fidem suadebat eleemosynas, hæ tantum poterant avertere pœnas temporales, quod fuisset præmium tantum naturale. Ex hactenus dictis

§ 2. *Inferuntur seqq.* 1. Quam gravis sit obligatio illorum, qui curam animarum habent, ut sibi commissos bene instruant in fide, utpote a qua velut principio primo pendent omnia: *Plane*, inquit Herincx *d.* 7. *n.* 42. ***longe utilius instituerentur coram plebe conciones catechisticæ quam aliæ, in quibus subtilizantur loca Scripturæ, et conceptus, ac discursus captum plebis excedentes proponuntur. prout tamen frequentes fieri videmus.*** 2. Quam prudenter etiam faciant alii, qui sine obligatione regunt animas, si modum exercendi virtutes Theologicas bene edoceant, earumque exercitium frequenter commendant: longe plus prodierit per medium quadrantem actus fidei, spei, et charitatis elicuisse, quam per dies multos se afflixisse ciliciis, vel jejuniis, aut vacasse aliis suis devotiunculis. 3. Quam quisque pro se sollicitus esse debeat, ut in his quoque frequenter se occupet, partim ut assuescat, sic enim fiet, ut actus illi sæpe, et maxime in necessitate recurrant quasi ex habitu: partim quia sunt regula, anima et perfectio omnium agendorum, ac patiendorum pro vita æterna.

Q. 6. *Quomodo homo etiam rudis practice instrui, et induci debeat ad credendum?*

R. Quidam animarum Curatores hic parum operæ ponunt, et putant satis esse, si interrogarint, numquid credis omnia? etc. alii putant se multum fecisse, si mysteria credenda ordine proposuerint, et verbo addiderint, numquid hæc credis, quia Deus dixit? Rudes sic instructi nunquam credent, licet millies dicant, credo, et insuper recitent omnia symbola fidei. Itaque procedendum est hoc, vel simili modo, edocendo sequentia.

31 § 1. Credere fide divina, non est tantum cogitare de objectis a Deo revelatis, v. g. de Deo existente, de Deo remuneratore etc. sed credere est habere assensum circa illa objecta: et quidem ex motivo illo, quia Deus dixit, ut statim explicabitur; si enim assentiatur ex alio motivo, vel quia homines hoc dicunt, vel quia ratio naturalis hoc suadet, aut evincit, erit tantum fides humana, vel opinio, vel scientia naturalis, plane inutilis ad salutem, justificationem, vel meritum.

32 § 2. Præcipua objecta, quibus homo assentiri debet in ordine ad eliciendos actus virtutum, ad suscipienda Sacramenta, ad meritum e bonis operibus reportandum, sunt seqq. 1. Deum esse, qui gubernat omnia, 2. Deum esse remuneratorem bonorum, et punitorem malorum 3. Animas esse immortales. 4. Gratiam esse necessariam ad salutem. 5. Deum esse unum in essentia, et Trinum in personalis, Patrem, Filium et Spiritum sanctum, 6. Secundam personam, quæ dicitur Christus, esse pro nobis factam hominem, et passam. 7. Christi gratiam nobis conferri per Sacramenta ab ipso instituta, speciatim per illa, quæ suscipere volumus. 8. Deum esse infinite sapientem, et veracem, ideoque non posse in eo, quod dicit, falli aut fallere: item promisisse nobis æternam beatitudinem, ac media ad illam, et esse infinite fidelem, ac potentem servare sua promissa: item esse infinite bonum; propter se dignissimum amari, et non offendi. 9. Deum esse finem ultimum rerum omnium, ad cujus agnitionem, amorem, honorem dirigenda sint omnia.

Hæc omnia objecta credenda, debent ad captum exponi rudibus, alioquin nequidem intelligent, quid sit hoc, quod illis proponitur credendum.

3 § 3. Inculcandum est, quod omnia ista sint revelata a Deo, et nobis credenda proponantur per Ecclesiam, quam Christus dixit esse columnam veritatis, quam vocavit petram non evertendam per portas inferi, quam qui non audit, vult Christus eum haberi tanquam Ethnicum, et Publicanum.

§ 4. Si homo instruendus velit rescire, ubi Deus singula ista revelaverit, dicatur ipsi, quod revelaverit in sacra Scriptura, uti pro singulis facile incidet aliquis textus, aut antecedenter eos sibi notaverit Instructor; de cetero illis, qui sunt catholici, satis esse debet, quod Romana Ecclesia, quæ sola est vera Ecclesia, proponat ista credenda: si autem hactenus non fuerit Catholicus, explicari illi debet, quod sola Ecclesia Romana sit vera Ecclesia, eo quod ipsa sola habeat veræ Ecclesiæ notas: quæ sunt esse *Unam*, *Sanctam*, *Catholicam*, *Apostolicam:* et pro his singulis probandis debet instructor aliunde in promptu habere convincentia argumenta: Etiam inde ad captum rudium suadetur solam Ecclesiam Romanam esse veram Christi Ecclesiam, quia in illa fuit semper, et adhuc est gratia miraculorum; in illa observantur Evangelica Christi consilia: ipsius fides per totum mundum jam dudum prædicata est: in ipso mori cupiunt plerique etiam Acatholici, quando advertunt se per mortem ituros in æternitatem. 34

§ 5. Illis objectis ita a Deo revelatis, et ad credendum per Ecclesiam propositis assentiri debet unusquisque firmissime, firmius, quam si oculis videret, quia visioni oculorum potest subesse deceptio, non autem fidei divinæ; debet autem assentiri ex motivo infinitæ auctoritatis Dei, qui ista dixit. 35

§ 6. Auctoritas illa Dei est aliqua perfectio, et excellentia in Deo, propter quam est dignissimus, cui firmissime assentiamur, si ipse aliquid dicat; reipsa autem ista auctoritas consistit in hoc, quod Deus. qui hoc dicit, in primis sit infinite sapiens, qui omnia sciat, sicuti in se sunt, nec possit falli: deinde quod sit infinite verax, qui aliter loqui non possit, quam sciat, ideoque non possit fallere; et hoc utrumque necessarium est, nam si posset falli, quamvis non posset fallere, aut si posset fallere, quamvis non posset falli, non esset summe dignus, cujus verbis firmissime assentiremur: utroque autem illo habito jam est summe dignus tali assensu. 36

§. 7. Ut ille, qui instruitur, hæc melius capiat, rogari debet, cui potius credat, v. g. D. Pastori sibi aliquid dicenti, quam alicui petulanti juveni; utique dicet, quia puto D. Pastorem bene scire quid dicat, et non vellet aliter dicere, quam sciat, sive, quia puto illum non errare, nec mentiri: talis 37

autem juvenis sæpe dicit, quod nescit, aut etiam sæpe mentitur : id applicet Deo, qui necessario semper scit omnia, sicut in se sunt, et non potest aliter loqui, quam sciat; si enim posset falli, vel mentiri, non esset Deus, quia esset valde imperfectus, Deus autem est talis, cui nulla perfectio potest deesse, ex quo colliget Deum esse dignissimum, cui in omnibus credamus per assensum firmissimum.

38 §. 8. Licet instruendus visus sit ista cœpisse, eadem tamen alias repetenda sunt, tum quia per se satis sunt difficilia, tum etiam quia facile elabuntur apud homines aliis intentos, nisi firmata sint longo usu. Pueri sæpe sciunt omnia ista verbo tenus dicere, rem autem non capiunt, uti inde constat, si eadem aliis verbis per interrogationes proponantur, tum enim hæsitabunt, vel errabunt, unde ut hi aliique similes sufficienter informentur, debent paulatim per partes edoceri de singulis, aliis vicibus repetendo omnia simul quasi cursim, ut memoria retineant, diutius autem inhærendo illi puncto, quod tunc accuratius explicandum assumitur.

39 §. 9. Ad firmandam, et perficiendam ejusmodi instructionem multum juvabit cum ipsis sæpe, ubi occasio erit, conceptis, et semper iisdem verbis elicere actum fidei, aut etiam in scripto, vel impresso dare, sæpius pro privata devotione orandum.

40 *Q. 7. Quomodo practice elici possit ejusmodi actus fidei?* R. Formulam ejus dabo *n.* 153. ubi conjungam etiam formulam actuum Spei, Charitatis, et Contritionis.

CAPUT II.

41 ### *Quando obliget Præceptum fidei.*

» Resp. I. Præceptum fidei internum obligat, 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis usum perfecte consecuti mysteria fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere, sit res necessaria ad salutem : peccantque mortaliter omittendo, Sanch. Bon. *to.* 2. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. addens plurimos eorum excusari inadvertentia, aut invincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, et contrariam sectam esse falsam, Sanc. *l.* 2. *mor. c.* 1. Kon. *d.* 14. *de fide*, Fill. *t.* 22. *n.* 25. 3. Quando urget tentatio contra fidem, quæ aliter vinci nequit : Quod tamen non convenire scrupulosis, recte monet *Sanch.* quia hi avertendo mentem ad alia objecta, facilius superant : et in his duobus casibus præceptum obligat per se : in sequentibus per accidens; 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter superari nequit : 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei, Charitatis, Pœnitiæ, quæ fidem supponat, Bon. *q.* 2. *p.* 2. His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis : et 7. Semel quotannis. V. Dian. *p.* 5. *tr.* 18. R. 19. *Ex iis resolvuntur hi casus.*

,, I. Hæreticus, quamdiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æque credibilem, non tenetur credere ; quia fides nondum est sufficienter ipsi proposita, ageretque imprudenter, Sanch. *l. c.* Daym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 10. *et* 12.

,, II. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est a puero, nos abjicere, et persequi verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque tanquam pestes fugiendos, non possunt, stante hac persuasione, salva conscientia nos audire ; et laborant ignorantia invincibili, cum non dubitent se esse in bona via, Laym. *c.* 10. Sanch. *l. c.*

,, III. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulterius inquirere, et a Deo petere lumen (quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum fidei) quod si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. Ib. V. Palao *t.* 4. *d.* 1. *p.* 12.

,, Resp. II. Præceptum exterius fidem confitendi, jure naturali obligat duplici casu, scilicet, cum vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privative, vel contrarie subtraheretur. Dixi 1. *Privative*, ut si ideo cessaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2, *contrarie :* ut si alioqui Deus afficeretur injuria, vel proximus gravi malo, v. g. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio, contemptus religionis, scandalum, etc. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit, quia finis præcepti est Charitas, S. Th. 2. 2. *q.* 3. *a.* 2. Suar. Reg. Fill. *t.* 22. *c.* 3. *q.* 1, *Unde resolvitur hic Casus ;*

,, Si hæretici conculcent imagines, aliisque injuriis fidem afficiant, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, si quidem inde prudenter speret profectum.

,, Resp. III. Ad professionem fidei externam, jure Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundum *Tridentinum*, cum juramento obe-

diendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet Fill. *c.* 3. sequentes personæ :

„ I. Provisi de Beneficio curato; idque intra duos menses a die possessionis, coram Episcopo, aut ejus Vicario generali, vel Officiali, *Sess.* 24. *c.* 22. *de reform.*

„ II. Provisi de Canonicatu, vel dignitate in Cathedrali Ecclesia; idque non tantum coram Episcopo, vel ejus Vicario, sed etiam in Capitulo, *Ibidem*, addita pœna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) ut alioqui fructus non faciant suos. V. Sanch. *l.* 2. *c.* 5. Barb. *de pot. Epis. alleg.* 6. *n.* 20.

„ III. Primates, Archiepiscopi, Episcopi in prima Synodo Provinciali, cui intererunt, Trid. *sess.* 25.

„ IV. Extendit Pius IV, hanc legem ad omnes Prælatos Religionum, etiam Militantium, S. Pius V. autem apud Rodriq. *t.* 2. *q, regul. q.* 72. ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, et privatione omnium Beneficiorum in eum, qui alios promovet ad talem gradum sine prævia professione. V. Fill. q. II, Barb. *in remiss. sess.* 24. *n.* 12. Verum ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet Sanch. *c.* 3. *n.* 4. *Unde resolvitur.*

„ I. Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canonicatibus in Ecclesiis tantum Collegiatis, vel de Beneficiis tantum simplicibus.

„ II. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, ut docent Azor. Nav. et Sanch. probabilius tamen est teneri personaliter, ut docet Fill. *n.* 96. Ratio est, tum quia alias non videtur fieri satis juramento, quod personaliter faciendum esse docet Glossa apud Fill. tum quia ita decidit Rota apud Garz. *l.* 3. *de Benef. cap.* 3.

ADDENDA.

1 *Quæst.* 8. *Quid notandum sit circa obligationem fidei eliciendæ, quando tentatio urget?* Resp. Hoc unum, quod sit quidem illa obligatio, si tentatio aliter vinci non possit, cum quisque de jure naturæ teneatur suæ saluti prospicere : putant tamen multi hoc plerumque intelligi de tentatione externa, v. g. si Tyrannus urgeat ad negandam fidem, nam interna tentatio communiter oriri solet ex scrupulis, et augetur per sollicitum timorem eliciendi tales actus fidei, unde tunc consultius erit cogitationes alio divertere, aut saltem, si quis actum fidei elicere volet, non cogat se circa objectum, de quo tentatur : in actuali enim, et ferventi tentatione melius est ab illo abstrahere, sed eliciat in genere, dicendo : Credo omnia, quæ Deus dixit, et Ecclesia proponit credenda, etc. vide dicta *lib.* 1. *num.* 551.

Q. 9. *Quid addendum sit circa* 4. *Prop. ab Inn. XI. damnatam?* R. Propositio sic habet: *Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabili.* Ex hac damnatione certum est infidelem non excusari, si non credat, quando nostra fides ipsi proponitur, ut probabilior, quamvis sua infidelitas ipsi adhuc videatur probabilis; sed cum secundum dicta *n.* 6. ad credendum requiratur certitudo, et evidentia de revelatione Dei, ex qua formetur Judicium certum, et evidens, quod mysterium propositum prudenter possit, et debeat credi, hinc difficultas est in explicando sensu illius damnationis, pro quo sit. 43

§. 1. Bann. Gonet, Lumbier, et alii apud Card. *in* 2. *crisi d.* 15. *n.* 97. dicunt, ad credendum sufficere, quod nostra fides infideli apparet probabilior, adeoque a credendum sufficere evidentiam majoris probabilitatis. *Contra est*, quia quando evidentia majoris tantum probabilitatis, est tantum probabilis notitia revelationis, cum qua notitia stare potest formido, ne Deus non sit locutus, quod enim tantum est probabilius, non egreditur fines probabilitatis, et consequenter non est certum; ergo circa illud stare potest simul dubium, vel formido de opposito, atqui ex dictis *n.* 6, ad credendum non sufficit notitia tantum probabilis revelationis, sed requiritur certitudo, excludens omnem formidinem de eo, quod Deus non sit locutus; ergo. 44

§. 2. Hozes apud Card. *d.* 5. *n*, 39. dicit talem infidelem non posse quidem adhuc credere positive, ideo tamen non excusari, quia tenetur deserere suam infidelitatem, et implere præceptum negativum fidei, quod est abstinere ab erroribus in fide. *Contra est*, nam in primis potest merito formidare, et dubitare de hoc an sua secta sit falsa, et consequenter potest dubitare de veritate nostræ fidei, habet enim tantum probabilem notitiam de falsitate suæ; ergo nec tenetur ad præceptum negativum fidei, quod prohibet, ne etiam dubitemus de veritate nostræ fidei. Deinde si in eo casu tenetur deserere suam sectam, ideo erit, quia debebit judicare illam esse falsam, hoc autem non judicat certo, alioquin non posset ipsi 45

apparere, ut probabili, ergo judicat probabiliter tantum, ergo etiam habet formidinem, ut sit vera, et consequenter eam non deseret, quia perget judicare, quod sit probabilis.

46 §. 3. Filguera apud Card. *n.* 32. dicit, ideo non excusari, quia mysteria nostræ fidei sunt evidenter credibilia. *Contra est*, quamvis sint evidenter credibilia secundum se, et etiam respectu illius, cui sufficienter proponuntur, non tamen sunt evidenter credibilia illi, cui proponuntur, ut probabiliora tantum, quia cum majori probabilitate adhuc stat formido de opposito, ergo infidelis, qui non potest habere nisi majorem probabilitatem de iis, necdum tenebitur credere.

47 §. 4. Eliz. *l.* 5. *q.* 8. §. 5. docet teneri credere, quam primum ipsis fides nostra promulgatur, unde si statim fidem non admittat, peccaturum peccato formali ignorantiæ, etiam nesciendo quid faciat. *Contra est*, nam temerarium est credere cuivis quidvis dicenti, ergo licitum est tantisper suspendere assensum, dum motiva examinaverit, et credibilitatem agnoverit. Deinde si Calvinista veniat ad Judæum annuntians ei fidem suam, aut Judæus ad Calvinistam, nec Calvinista, nec Judæus tenetur statim credere, ergo nec tenebitur, licet Catholicus ei fidem suam annuntiet, suppono enim non esse pro uno majora signa credibilitatis, quam pro altero, hinc S. Th. 2. 2. *q.* 1. *art.* 4, ait, quod licet non videantur mysteria fidei in se, tamen tamen videantur in ratione credibilium, *non enim*, inquit, *crederet, nisi videret ea credenda esse, vel propter signorum evidentiam, vel propter aliquid hujusmodi :* et ideo etiam *Christus* Jo. 15. ait, Judæos peccatum non habituros, *Si signa non fecisset, quæ nemo alius fecit.*

48 §. 5. Sensus propositionis damnatæ videtur esse hic, quod infidelis, qui non credit, dum habet majorem probabilitatem pro fide nostra, ideo non excusetur ab infidelitate, quia est in ignorantia vincibili circa fidem nostram, et ex culpa sua caret certitudine requisita ad credendum, eo quod non adhibeat diligentiam in inquirendo : hoc ipso enim, quod nostra fides ei appareat, ut probabilior, cum fides vera sit de necessitate medii ad salutem, tenetur inquirere in argumenta pro, et contra, quod si faciat, mysteria fidei nostræ facile apparebunt ei esse evidenter credibilia ; itaque talis infidelis non tenetur determinate ad credendum, nec ideo præcise peccat, quod, quamdiu habet majorem tantum credibilitatem, hoc ipso statim non credat, sed tenetur vel ad credendum, quantum potest, vel ad adhibendam majorem in inquirendo diligentiam; ideo autem peccat, quia ex culpabili negligentia non credit, uti oportet, cum negligat adhibere diligentiam, qua posita acquireret certitudinem ; et Deus adderet illustrationem intellectus, ac piam inclinationem voluntatis, sicque crederet. Quod si talis infidelis cum ejusmodi probabilitate deprehenderetur in articulo mortis, neque haberet tempus, vel potentiam diligentius inquirendi, teneretur Deum rogare pro illustratione intellectus, quam Deus, qui omnes vult salvos fieri, non negaret facienti, quod in se est ; per hanc autem illustrationem transiret illa probabilitas in certitudinem : ita quod omnia. Card. *d.* 5. *cap.* 2. *et d.* 15. *cap.* 7.

§. 6. Ex his facile intelligitur, quomodo cohæreat damnatio hujus 4 prop. et 21 *num.* 6. relatæ, nam 21. dicebat probabilitatem sufficere ad credendum, ex damnatione autem hujus 4. non potest inferri, quod probabilitas, aut etiam quod major probabilitas sufficiat ad credendum, sed tantum infertur, quod quando est major probabilitas, infidelis non excusetur, si non credat, eo quod teneatur magis inquirere, per quod acquiret, ut credat. 49

§. 7. *Busemb.* hic dicens hæreticum, quamdiu suam sectam judicat esse æque credibilem, non teneri credere, tantum vult non teneri determinate credere, tenetur tamen ulterius inquirere, quia pro sua secta non habet evidentiam, ergo cum teneatur credere, tenetur in una Religione quærere evidentiam quam inveniet in Catholica, si indifferenter examinet : e contra quamvis nobis incidat cogitatio, an non forte sit aliqua Religio vera, non tenemur examinare, aut inquirere, sed tenemur talem cognitionem positive repudiare, quia pro nostra fide habemus evidentiam saltem moralem, nam qui notas veræ Ecclesiæ considerat, omnino dubitare non potest. 50

Q. 10. *Quid addendum sit circa alias propositiones hic damnatas* ? Resp. seq. 51

§. 1. Propositio 16 ab *Inn. XI* damnata est hæc, *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, et secundum se.* Hæc damnatio confirmat illa, quæ dicta sunt *num.* 1. circa propositionem 1 ab *Alex. VII* damnatam, neque opus est aliquid addere, nisi hoc, quod notat Card. *d.* 11. *num.* 26. nempe certum esse, quod præcepto speciali obligemur ad fidem, non tantum præcepto negativo prohi-

hente dissensum, dubitationem, et formidinem in fide, sed etiam affirmativo obligante positive ad eliciendum actum fidei, uti constat ex propositione ibi relata: *Innocentius* autem faciens in suo decreto mentionem *Alexandri*, in eodem sensu loquitur cum illo, uti notat *Card. num.* 29.

51 § 2. Propositio 17 *ab Inn. XI* damnata est hæc: *Satis est actum fidei semel in vita elicere.* Ex hac damnatione constat, necesse esse sæpius in vita elicere actum fidei: abstrahitur autem hic, an id necesse sit de necessitate medii an præcepti: item an sit necesse per se ratione ipsius præcepti fidei, an autem per accidens ratione præceptorum spectantium ad alias virtutes, secundum dicta *a n.* 14. qualiscumque enim, et undecumque sit ea necessitas sæpius eliciendi actum fidei, propositio damnatæ contradictoria est vera, nempe quod non satis sit semel actum fidei in vita elicere; et satisfiet præcepto fidei ex quacumque tandem causa, vel occasione ponatur actus fidei; probabilius autem est præceptum fidei non obligare per se omni die festo, uti volunt aliqui; neque illis festis, quibus aliqua fidei mysteria celebrantur, ut alii volunt, quorum opiniones Ovied. *contr.* 7. *n.* 73. dicit passim rejici, non enim datur sufficiens fundamentum ejusmodi obligationum: est tamen obligatio illis temporibus, quæ breviter notat Busemb. fusius Sanch. *in Decal. l.* 2. *c.* 1. Debere frequenter elici, probat multis ex Scriptura, PP. et ratione Card. *d.* 11. *a. n.* 51. in primis, quia dum nobis occurit objectum a Deo revelatum, reverentia divinæ loçutioni debita postulat, ut assentiamur, deinde quia non possumus diu permanere absque mortali, nisi frequenter nos excitemus per fidem, et spem; quod etiam fatetur Lugo *d.* 13. *n.* 45. et insinuare videtur Apost. *ad Rom.* 1. *vers.* 17. *Justus autem ex fide vivit.* Denique quia tenemur continue vivere christiane, hoc autem non facit, qui non credit frequenter, cum præcipua actio vitæ christianæ sit credere. Unde Lugo *n.* 23. dicit, fidelem teneri toties repetere actum fidei, quoties satis sit, ut moraliter dicatur habitualiter scire objecta credenda, et profiteri Religionem christianam: notantque communiter AA. Episcopis, Parochis, Doctoribus, Concionatoribus, Confessoriis plura. et magis explicite esse credenda, quam ceteris, quia non aliter poterunt suo docendi officio satisfacere, potestque de hoc videri Conc. *d.* 14. *d.* 10. Hi tamen actus fidei concomitanter elici possunt, quandoque quis se signat Cruce, audit Missam, recitat Credo etc. ut *n.* 27. insinuatum est; hinc non est ratio, cur quis se ideo scrupulose divexet (quamvis consultissimum, et maxime utile sit sæpe elicere, explicite, et reflexe, ut *n.* 29. in fine dictum est) et ideo Lug. *n.* 45. rit, cum materia honeste, et inhoneste operandi frequenter occurrat, non esse dubitandum, quin homo, qui fidem christianam toto corde amplexus est, plusquam sufficienter satisfaciat præcepto fidei.

Q. 11. *An ille specialiter obligetur præcepto eliciendi fidem, qui per hæresim, vel aliud peccatum infidelitatis amisit habitum fidei?* R. Affirmat cum aliis multis Ovied. *contr.* 7. *num.* 69. et probabiliter, si enim teneatur adultus, qui nunquam credit, multo magis talis, qui fidem propria culpa abjecit: tenetur autem de præsenti, sive primo quoque tempore, quia quando præcepta non determinant tempus, censetur obligare pro præsenti, uti *l.* 1. *nu.* 587. dictum est. Cur autem non sit similis obligatio ad statim pœnitendum post peccatum, dicetur *de Pœnit.* et videri potest Arriag. *d.* 12. *a n.* 23. 52

Q. 12. *Quid addendum sit circa obligationem professionis fidei?* R. Hoc unicum, nempe præceptum, quo ex Bulla *S. Pii V* tenentur facere professionem fidei omnes promovendi in Doctores, Magistros, Professores, a Congregatione Cardinalium extensum esse etiam ad eos, qui docent Grammaticam, aliasque artes liberales, liceteasnon tradant in scholis publicis, ideoque observari debet, ubi usu receptum est. [1] 53

Q. 13. *An præceptum affirmativum credendi sit naturale, an positivum?* R. In quantum obligat ex virtute fidei, dicunt Hurtad. Et alii cum Ovied. *n.* 66. esse tantum positivum divinum; docet tamen valde probabiliter Lug. *d.* 13. *a n.* 2. saltem obligationem juris naturalis esse, ut in communi credatur, quod Deus dicit, supposito, quod aliquid dicat, adeoque præceptum credendi esse etiam naturale, non

1 Ex Concilio Tridentino animarum curam assumentes eamdem professionem emittere debent, ut dicit auctor. Die 11 junii 1855, Ill. ac RR. DD. Joannes Baptista Amædeus George, Petrocorensis episcopus, vir sanctissimæ memoriæ, a Pio IX Breve recepit, vi cujus a culpa omissæ fidei professionis sacerdotes absolvit, ipsisque fructus indebite perceptos condonavit. (*Edit. not.*)

eo sensu, quasi sequatur ex constitutione naturæ secundum se consideratæ, sed quia connaturaliter sequitur ex constitutione ordinis supernaturalis, in quo Deus aliqua revelare debebat, uti recte explicat Maur. *q.* 144. *n.* 8. ratio enim dictat, quod reverentia Deo debita exigat, ut si loquatur, ei aliquando saltem credatur. Deinde in quantum fides prærequiritur ad Spem, Charitatem, vel Contritionem, ad quarum virtutum actus sæpe est obligatio ex jure naturæ, sic per accidens, et ratione talium virtutum potest ad fidem esse obligatio ex jure naturæ. Denique præceptum addiscendi aliqua, etiam ex illis, quæ credi debent, v. g. Pater noster, Symbolum, Præcepta Decalogi, et Ecclesiæ, numerum Sacramentorum, est præceptum Ecclesiasticum, uti recte Azor, hac tamen notitia supposita, est præceptum divinum illa credendi : quæ omnia pluribus deducit Lugo a n. 153.

CAPUT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri?

54 54. ,, Resp. Nullo casu licet, sive voce, sive alio signo fiat, dicente Christo : *Qui me negaverit coram hominibus, etc.* Interim vero etsi licitum non est mentiri, seu simulare quod non est, licet tamen dissimulare quod est, sive tegere veritatem verbis, aliisque signis ambiguis, et indifferentibus, ob justam causam, et cum non est necessitas fatendi. Est com. S. Th. Kon. *d.* 15. *dub.* 2. *n.* 9. Laym. *lib.* 2. *tr.* 1, *c.* 11. *Unde resolves :*

,, I. Rogatus de fide in odium religionis, sive publica auctoritate, sive privata, nullo modo potest, utendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis, ita respondere, ut præsentibus videatur fidem negasse : multo minus dicere, se esse hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. Azor. Filiuc. *tr.* 22. *n.* 67.

,, II. Qui rogatus, seu privata, seu publica auctoritate, vel tacet, vel respondet obscure, vel ait, se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere quid ipse credat, ac simili modo tergiversatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Unde si sic potest molesta inquisitione liberari, licet, ut habet Kon. *loc. sit.* Generatim enim verum non est, quod interrogotus auctoritate publica, teneatur positive fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse. Kon. Nav. Azor. Sanch. Becan. *cap.* 9. *q.* 4.

,, III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit : quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cum ejus opera oves indigent : uti contra, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat, et in bonum earum servet, tenetur fugere, Regin. *lib.* 17. *n.* 26. Bec. *c.* 9 Fill. *n.* 75. etc.

,, IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret; v. g. si aliis rogatis, an fidem negare vellent, iisque respondentibus, quod non, tu taceres. Ibid. Bonac. *l. c.* Laym. *lib.* 2. *t.* 1, *c.* 11. Tol. *l.* 4.

,, V. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur; cum nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quod se non prodant, videantur fidem negasse, ut v. g. si quidem antea noti essent, et tunc ex hoc putarentur defecisse. Sanch. Bec. Reg. Fill. *n.* 88. *etc.*

,, VI. Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpe melius est ad Dei honorem, et utilitatem proximi, tegere fidem, quam fateri : ut si latens inter hæreticos plus boni facis : vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, si torquereris. Unde temerarium plerumque est offerre se ultro. S. Th. Sanch. Laym. *c.* 11. *n.* 2.

,, VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est; et sæpe magna virtus discretionis est, vitam ad Dei gloriam ac fidem tegere modis licitis.

,, VIII. Talis modus non est, uti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent, quam quod essent signa professiva falsæ religionis, seu cultus ; uti essent vestes, quarum usus est in sacrificiis, item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo : item sumptio cœnæ hæreticæ, etc. Sanch., *lib.* 2. *c.* 4. Filliuc. *n.* 7. 8. *etc, comm.*

,, IX. Licitus autem modus est, quando subest causa (ut v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) uti vestibus, et signis infidelium, quæ alium aliquem usum habent quam profitendæ religionis : quales sunt vestes talis nationis (non religionis) quibus uterentur, etsi converterentur ; ut sunt vestes, et signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum Religiosorum, dummodo non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantum indicium nitidioris cultus, ut saga Prædicantium in Germania ; vel eminentioris vitæ inter suos, ut togæ Bonciorum

in Japonia. Idem dicendum est de signis, quibus Judæi utuntur, v. g. flavo annulo in pallio, Francofurti, etc. quia hæc sunt signa mere politica, et distinctiva unius generis hominum ab alio, et non propriæ professiva fidei: Quæ sententia probabilis est. V. Sanch. 2. *mor. c.* 4. Bec. 2. 2. *c.* 9. *q.* 5. *d.* 6. Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 11. *n.* 4. Conich. contra Cajet. Nav. Tolet.

" X. Licitus item modus est, cum Catholicus transit per loca hæretica, et periculum grave ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum (non tamen, si derisio tantum, vel vexatio, ut habet Bec. *c.* 9.) ad dissimulandam fidem, vesci carnibus die prohibito; quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Neque hoc est fidem negare, cum esus carnium non sit institutus ad professionem religionis, et Catholici etiam mali, et gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum fidei, ut si v. g. in odium fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem qui ederet sine protestatione: secus, si protestaretur. Bon. Azor. Bec. et com. *l. c.*

" XI. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro Patrino, non habentur signa professiva fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. Fill. *n.* 85. Azor. Sanch. *ll cc.* Unde seclusis aliis, v. g. scandalo, periculo, prohibitione etc., si ex justa causa fiant, licent. Imo Patrinum fieri talis infantis, videtur potius, optandum seclusis aliis, quia non est aliud, quam obligare se ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

" XII. Infidelium, et hæreticorum sacris non licet ita interesse, ut eis communicare censearis; alioquin licet, v. g. ut quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri, de quo v. Bec. Fill. Sanch. *l. c.* Laym. *lib.* 2. *tr.* 1. *c.* 11.

" XIII. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat, se hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam civilem, nec velle cogere, ut a fide discedant; cum tamen reipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam suorum aliter exercere potest) et hæc res ex se apta sit Catholicos paulatim pervertere, et insuper conciliare auctoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei, non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis Pius V apud Sanch. l. 2. c. 4. n. 26. Fill. n. 86. et Azor. *ll. cc.*

" XIV. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant Matrimonium coram ministro hæretico, peccant contra fidem, etiamsi contraxerint ante, vel contracturi sint postea coram Sacerdote catholico. Koninch. *d.* 15. *d.* 3. Palaus *t.* 4. *d.* 1. *p.* 12. *n.* 12. 13. et 14. testaturque contrahens cæremonia illa, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum, quæ sunt intrinsece mala, Mald. 2, 2. *q.* 2. *art.* 3. quia auctoritas Ministri, et consequenter doctrinæ ejus augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet: licite tamen contrahunt coram Magistratu civili, vel potius testantur se contraxisse, modo prius, vel posterius ritu catholico contrahant; quia hæc actio est instituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, et proles non censeantur illegitimæ.

ADDENDA.

Qu. 14. *Quid notandum sit circa propositiones hic damnatas?* Resp. seqq. *In Concilio Romano* sub *Cornelio Papa* (uti habet *Baron.* ad annum 254) damnata est hæc propositio tanquam hæretica contra Elisaitas, *Licitum est exterius fidem negare instante persecutione, et sufficit eam in animo suo interius retinere.* Anno 1679, *Innoc. XI* damnavit hanc propos. 18 : *Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, et fidei gloriosum consulo tacere; ut peccaminosum per se non damno.* Pro cujus explicatione, ne quis occasionem errandi habeat ex doctrina Busemb. *ad n.* 2. notanda sunt aliqua ex Carden. *d.* 12. 55

§. 1. Sensus propositionis ab *Innoc.* damnatæ est hic: quando quis a publica potestate interrogatur de sua fide, per se loquendo non peccat, si sileat: hic sensus est falsus, et damnatus: e contra verissimus est iste sensus contradictorie oppositus, quando quis a publica potestate interrogatur de sua fide, per se loquendo peccat, si sileat, quamvis per accidens possit non esse peccatum. *Ratio* autem primæ partis est, quia quando quis interrogatur a potestate publica, cum illam non audeat eludere, dicendo v. gr. quid ad te? cur me interrogas? si sileat, illud silentium non tam erit contemptus personæ interrogantis, quam fidei, unde silens in illis circumstantiis, per se, et regulariter, dat signum, vel negatæ fidei, vel suæ erubescentiæ, ob 56

fidem, vel timoris pœnæ, ob quem nolit in circumstantiis ita fidei præjudicantibus confiteri Christum, aut saltem communiter dat grave scandalum, adeoque per se est illicitum tale silentium : id exprimit S. Thomm. 2. 2. *q.* 3. *art.* 2. his verbis : *Confiteri fidem non semper, nec in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco, et tempore, quando scilicet per omissionem hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, et etiam utilitas proximis impendenda, puta, si aliquis interrogatus de fide taceret, et ex hoc crederetur, vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur a fide*, addit : *Ad* 1. *dicendum, quod finis fidei, sicut et aliorum virtutum, referri debeat ad fidem Charitatis, qui est amor Dei, et proximi, et ideo quando honor Dei, vel utilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, ut per fidem suam ipsi veritati divinæ conjungatur, sed debet fidem exterius profiteri. Ratio* 2. partis est quia posset per accidens, et in casu rariore non esse illicitum silere, si nempe nullum ejusmodi inconveniens sequeretur ex illo silentio ; imo possunt dari multi casus, in quibus silere sit confiteri fidem, v. gr. si interrogatus de fide in Christum sileat, et crucifixum reverenter osculetur, aut suum collum exporrigat gladio ; item si duo interrogentur, an sint Catholici, et unus respondeat, sumus, alter vero sileat, vultu, uti ante, composito; item si interrogatus taceat, et rideat ad verba, minasque Tyranni; tale illorum silentium est virtualis confessio fidei, unde non est damnatum, quod in ejusmodi casibus licitum sit silere.

57 §. 2. Si quis taceat interrogatus a persona privata, pari modo peccat, si hoc silentium sit signum negatæ fidei, vel erubescentiæ de confitenda fide, vel infirmi timoris, vel si per hoc detur scandalum; negare enim fidem, vel eam erubescere, aut dare signum timoris tanti, ut potius quis vellet fidem, quam vitam relinquere : item proximo dare occasionem ruinæ, hæc omnia sunt intrinsece mala, neque pro hoc est disparitas, sive persona publica interroget sive privata ; et hoc vult S. Th. *ad* 2. ubi universaliter sic ait : *In casu necessitatis, ubi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam aliis propalare, vel ad instructionem aliorum fidelium, sive confirmationem, vel ad reprimendam infidelium insultationem.* Quia tamen silere ad interrogationem personæ privatæ sæpe potius est contemptus personæ, quam fidei ipsius, hinc quandoque sileri poterit, si tacite, vel expresse significetur hic contemptus personæ interrogantis, et non fidei ipsius; unde poterit dicere, quid ad te ? aut etiam omnino silere contemptim ridendo, quasi diceret ; non habes jus interrogandi.

§. 3. Si potestas publica decretum faciat in 58
odium fidei, ut qui sunt Catholici, se sistant, et manifestent, manet probabile cum Busemb. quod Catholici non teneantur se sistere, nam licet ibi sit decretum potestatis publicæ, tamen non censetur esse interrogatio, nisi persona nominatim, et in particulari rogetur, quia nemo proprie in generali interrogatur : sic autem vocatus propter odium fidei non tenetur obedire. Ita Suar. Lug. Con. et Castrop.

§. 4. Si quis interrogetur, non in odium 59
fidei, sed in odium personæ, quam interrogans vult vexare; Con. Lorca, et Castr. *d.* 1. *p.* 14. *n.* 3. dicunt, dummodo non censeatur negare fidem, nec det scandalum, posse silere, ac dissimulare, quia ibi non agitur causa fidei, nec patitur Dei honor, nec nocetur proximo ; et parum faceret ad positivum Dei honorem, si in his circumstantiis manifestarem me esse catholicum : e contra si potestas publica interroget in alium finem honestum, uti si in Belgio interroget Princeps Catholicus Titium, an sit catholicus, volens eum promovere ad aliquod officium, Titius tenetur fateri, quia quamvis hæc interrogatio non fiat in odium fidei, tamen agitur causa fidei. V. Card. *n.* 37. Possunt etiam de illis omnibus videri Arr. *d.* 21. *sect.* 2. et 3. Ovied. *contr.* 8. *p.* 3. Lugo *d.* 14. *an.* 37.

§. 5. Objici hic solet : Potest quis etiam publica auctoritate interrogatus declinare confessionem fidei per fugam, ergo etiam per silentium. Resp. n. cons. fugiendo exercite fatetur fidem, non item silendo.

Inst. Talis interrogans non est legitimus Judex respectu quæstionis fidei, ergo non est obligatio illi respondendi. Resp. n. cons. cum enim communiter habeatur pro habente auctoritatem publicam, debet ut talis respici, ac honorari, et alias sequeretur idem despectus Dei, negatio fidei, scandalum proximi. Adde, quod saltem de fatenda tunc fide sit speciale præceptum Dei, uti nobis declaravit Ecclesia.

§. 13. *Quandonam præterea censeatur, vel non censeatur quis negare fidem?* R. §. 1. Si quis neget se Papistam, aut Romanistam apud eos, qui per illa nomina intelligunt sectatores fidei Ecclesiæ Romanæ, censetur implicite

negare fidem, uti cum communi Steph. *tr.* 3. *d.* 1. *n.* 38. an autem hic pro dissimulanda fide licitum sit uti verbis ambiguis, non conveniunt Auctores, negant Verjuys *in Past. mist. t.* 3. *art.* 2. et Arsdek, *t. p.* 2. *t.* 3. *q.* 5. quia est contra honorem Dei, veritatem fidei, et Ecclesiæ auctoritatem, permittere se apud audientes haberi pro hæretico. *Conf.* nam qui verba ambigua proferret, quæ apud audientes significarent blasphemiam, aut contumeliam, licet ipse alium sensum in mente haberet, tamen deberet censeri blasphemus, et contumeliosus, ac reipsa læderet honorem Dei, et proximi, ergo hic a pari censeri deberet hæreticus, et reipsa peccaret contra fidem. Oppositum tenent Sanch. *in Decal. l.* 2. *c.* 4. *n.* 6. Azor. Ban. Nav. Con. Suar. Laym. Fill. Tann. March. Sangali. Reinff. cum. Castr. *d.* 1. *p.* 13. *n.* 14. qui dicunt ex gravi causa licere hic uti verbis ambiguis, seu æquivocis, ac etiam rectrictione non pure mentali, sicuti ista quandoque licita sunt in aliis materiis, supponendo semper, quod non ideo negetur fides, nec patiatur debitus Deo honor, nec detur scandalum proximo, sicque tantum permittatur error in audientibus; sed hæc omnia difficulter aderunt: unde non videtur audiendus Gob. *t.* 11. *n.* 609. neque ejus *Vindex,* dicentes Catholicum a Calvinista interrogatum, an sit reformatæ religionis; aut a Lutherano, an sit Evangelicæ, posse affirmare, quia religio Catholica est in multis reformata, etiam per Trid. *de reform.* et revera est Evangelica. *Contra* enim est, quod hic circumstantiæ simul significent interrogari de reformatione Calviniana, vel Evangelica, id est Lutherana fide, ergo id affirmare non potest. Vide tamen Vind. Gob. *prop.* 20. qui conatur excusare.

§. 2. Qui testimonia, salvosconductus, aut alias immunitates obtinent, ideo validas, vel utiliores, quia in illis exprimitur, quod sint Religionis alterius a Romana, moraliter negant fidem, et simulant falsam Religionem ideoque peccant mortaliter, uti recte P. March. *t.* 2. *tr.* 2. *s.* 5. *q.* 3. *d.* 2. et Verjuys *art.* 12.

§. 3. Sive generaliter, sive in particulari mihi præcipiatur, ut v. g. claudam officinam et abstineam a servilibus, die, quo acatholici habent festum, vel preces, si adsit metus gravis damni, obedire possum, quia per hoc non censeor approbare festum, vel finem extrinsecum illorum, ita Less. *in Auct. v. Hæreticus casu* 8. Verjuys *ar.* 17. similiter si etiam publico edicto præcipiatur, ut omnes omnibus diebus comedant carnes, posito quod edictum non fiat in contemptum fidei, vel Religionis, sed tantum ad deprehendendos Catholicos, potero diebus prohibitis comedere carnes, ut recte Verjuys *art.* 14. tum enim non censeretur fieri in contemptum fidei, sed ad licitam occultationem personæ.

§. 4. Si aliquis. v. g. ebrius in navi, in qua sunt Catholici stricto ense dicat, si quis hic ex vobis est Catholicus, surgat, a me statim occidendus; recte cum aliis resolvit Sanch. *n.* 6. neminem, per se loquendo, teneri se prodere, cum nemo censeatur interrogari, secundum dicta n. 58. 64

§. 5. Si Acatholicus sit baptizaturus prolem Acatholici Sanch. Azor. Nav. Ledesm. Hurtad. putarunt esse illicitum pro Patrino interesse Baptismo, sed oppositum est tenendum cum Laym. *l.* 5. *tr.* 2. *c.* 9. *n.* 6. et rationem habet Busemb. 65

§. 6. Less. *v. Baptismus cas.* 1. docet, non licere deferre infantem ad Ministrum Acatholicum, ut ab hoc baptizetur, quia sic videtur profiteri illum esse legitimum Ministrum Ecclesiæ; sed in hoc attendenda est consuetudo patriæ, nam per illam delationem, per se loquendo, tantum profitetur illum esse Ministrum sufficientem ad Baptismum valide conferendum, quod verum est. Unde Lugo *d.* 14. *n.* 161. dicit ob necessitatem gravem excusari posse cooperationem ad petendum Baptissimum ab hæretico, quæ necessitas ad minus debeat esse tanta, quanta sufficeret, ut posset peti a laico; et reipsa in periculo gravis damni non videtur illicitum, dummodo ea delatio non censeatur esse agnitio Ministri Acatholici tanquam personæ sacræ, ut insinuatum est. 66

§. 7. Etiam licitum est honoris, vel amicitiæ causa interesse Matrimonio Acatholicorum contrahendo coram Acatholico Ministro, uti habent Mald. Gon. Hurt. Lug. *n.* 156. Steph. *n.* 48. Lessius quidem *v. Hæreticus cas.* 26. ait non licere adiri convivium nuptiale hæreticorum, aut munera dare ad gaudendum, vel congratulandum de conjunctione, eo quod hæc sit irrita, sed ista ratio *Lessii* non tenet ubique, nam ubi Tridentinum non est receptum, aut contra illud præscriptum est, talia Matrimonia valent, uti suo loco dicetur; et universim ista fiunt saltem honoris, vel amiciciæ causa. *Conf.* nam Lessius ipse *cas.* 25. et 67

Gob. *t.* 9. *n.* 474. excusant illos Catholicos, qui pro contrahendo Matrimonio ex gravi causa coguntur comparere coram Ministro Acatholico, non ob religiosam aliquam cæremoniam, sed pure ob causam politicam, ita ut Minister hic non habeat se veluti Minister Ecclesiæ, sed tantum sit veluti persona sæcularis, coram qua contrahentes testentur se Matrimonium inire, uti testari possunt coram Magistratu Acatholico ne eorum Matrimonia in foro externo censeantur illegitima : notant tamen recte cum *Busemb.* ejusmodi Ministros plerumque comparet re tanquam personas sacras, hinc plerumque illicitum esse sic contrahere coram illis; proclamationes tamen, si absit scandalum fieri possunt in eorum templis, ut et fiunt proclamationes aliorum, contractuum.

68 §. 8. Recte notat Less. *cas.* 10. *et* 11. non esse licitum in templis, aut conviviis Acatholicorum eorum Psalmos simul canere : item non licere in eorum templis pulsare organum, aut alia instrumenta, quia in his videtur esse publica approbatio, vel scandalosa communicatio in sacris : si quis tamen pulset organa, aut campanas eo tantum tempore, quo ibi congregantur Cives, aut Mercatores tractantes de negotiis sæcularibus, vel commerciis, nullum erit peccatum, uti recte Arsedk *p.* 2. *t.* 6. *q.* 9. Laym. *quoque l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. *n.* 5. excusat eum, qui pulsat apud eos organum, aperit templum, si antea fuerit Æditııus, et volens se convertere statim non possit ab eo officio discedere ob gravem necessitatem, dummodo signo prodat se illa facere, ut actiones indifferentes sunt, non autem, ut ordinantur ad exercitia Acatholica ; sed etiam in hoc contradicit Verj. *art.* 9.

§. 9. Qui externe fingit, ac si dubitaret circa aliquem articulum fidei, ne per hoc aliis displiceat, peccat contra fidem, quia externe negat certitudinem fidei, adeoque dicit dubium, quod est graviter injuriosum divinæ auctoritati.

69 §. 10. Licitum est promoveri ad gradus Juris, Medicinæ, Artium, in Universitatibus Acatholicis, dummodo nihil promittant contra fidem, aut bonos mores, ita Less. Arsdek *q.* 33.

70 Plura his affinia addentur *a n.* 95. Et speciatim circa occultationem fidei per gestationem vestium, esum carnium etc. de quibus Busemb. habet breviter, videri possunt Lugo *disp.* 14. *sect.* 5, Pennas. *d.* 9. *s.* 4. Ovied. *contr.* 8. *p.* 4. *et seqq.* Castrop. *d.* 1, *p.* 17. Dian, *p.* 5. *tr.* 7. *res.* 33. 34. videndus tamen simul Verjuys *art.* 11.

CAPUT IV.

De infidelitate, et vitiis Fidei oppositis.

DUBIUM I.

Quid, et quotuplex sit infidelitas.

“ Resp. I. Infidelitas generatim est triplex, *Prima* dicitur *negativa*, eorum scilicet, qui nihil unquam de fide audierunt, quæ non tam est peccatum, quam pœna peccati, quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur *contraria*, eorum scilicet, quia fidem sibi sufficienter propositam, vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ut hæretici. *Tertia* dicitur *privativa*, quæ privative opponitu fidei, et est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. S. Th. Sanch. Vasq. *lib.* 2. *t.* 1. *cap.* 12.

“ Resp. II. Infidelitas contraria ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex, scilicet paganismus, qui fidei nondum susceptæ : judaismus, qui fidei susceptæ in typo : et hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate, repugnat. Apostasia a fide revocatur ad hæresim, a qua tantum differt, quod hæresi sit error ex parte tantum contrarius : apostasia vero ex toto. S. Th. Laym. *loc. cit.*

ADDENDA.

Qu. 16. *Quandonam deficiat fides in aliquo?* R. Rejectis erroribus, dicemus : quod verum est.

§ 1. *Lutherus* docuit fidem amitti per quodlibet peccatum mortale, sed damnatur a Trid. *sess.* 6. c. 15. Alii putarunt, si desit charitas, etiam deesse fidem, sic Jansenius *l.* 5. *de gratia Christi c.* 6. *col.* 510 ait, *Nullam Augustinus agnoscit fidem veram, atque christianam, nisi ex Dei charitate dimanet.* Repetit. *c.* 7. *col.* 516. *Nisi amor flectat hominem ad credendum, non esse veram fidem christianam.* Similia habent alii Doctores Lovanienses; sed *Contra est*, vel loquuntur de fide habituali, vel de actuali; si de habituali, damnantur in Trid. *Can.* 28. *Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia* (seu charitate) *simul et fidem semper amitti : aut fidem, quæ remanet non esse veram fidem, licet non sit viva : aut eum, qui fidem sine charitate habet, non esse christianum, anathema sit.* Si loquamur de actuali, damnantur ab Apostolo 1. ad Cor. 13. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Hinc

S. Aug. *l.* 15. *de Trin. c.* 18. *Fides juxta Apostolum sine charitate esse non potest.* Damnantur etiam ab Alex. VIII in hac propos. 12. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides; et etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.* Ratio est, quia potest homini non habenti Charitatem evidenter proponi auctoritas Dei interposita, v. g. pro Incarnatione, hic homo poterit ex eo motivo firmissime assentiri, assensus autem ille non erit nisi fidei divinæ, cum moveatur auctoritate Dei, ergo sine Charitate potest dari assensus fidei divinæ. Idem aperte significat Trid. *c.* 6. ubi exponens modum, quo etiam magni peccatores disponuntur ad justificationem, dicit primo excitari ad fidem ex auditu concipiendam, tum terreri metu pœnarum, deinde per spem converti ad Dei misericordiam, denique incipere illum diligere tanquam omnis justitiæ fontem, ergo ex mente Trid. prius creditur, quam diligatur Deus.

73 § 2. Fides amittitur per peccatum infidelitatis, uti habet Trid. *c.* 15. per infidelitatem autem communius intelligitur peccatum mortale, quod est directe contra fidem, et opponitur objecto formali illius. Unde probabile est non amitti per ignorantiam fidei etiam crassam, et affectatam, quamvis per eam peccetur mortaliter contra fidem, quia non est simpliciter infidelitas opposita objecto formali fidei.

74 *Q.* 17. *An omnes actiones infidelium sint peccata?* R. Id docuit Jans. *lib.* 3. *de gratia Christi c.* 2. *col.* 306. *Probavimus fuse in præcedentibus nullum opus, quod non sit peccatum, ab infidelibus posse fieri.* Idem habet *c.* 21. *col.* 306. Secuti sunt Sinnichius, et alii, sed *Contra est*, nam inter propositiones Bajanas damnatas a S. Pio V. Gregor XIII. Urb. VIII. est hæc 25. *Omnia opera infidelium sunt peccata, et Philosophorum virtutes sunt vitia.* Erat autem aliquorum fundamentum, quia omnis actio peccatoris est peccatum, sed inter easdem Bajanas damnata est hæc 35. *Omne, quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.* 40. *In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.* Similiter inter damnatas ab Alex. VIII hæc est 8. *Necesse est infidelem in omni opere peccare.* Conatur quidem *Sinnichius* ostendere, aliqua opera infidelium posse esse bona, eo quod possit eis lux a Deo immitti, per quam ad Deum opus dirigant, sed neque hoc negat Bajus, in cujus sensu damnata est propositio : itaque dicendum, non omnia opera infidelium esse peccata, quia possunt ex fine honesto elicere actus v. g. succurrere miseris, obedire Parentibus etc. quæ nemo prudens dicit esse peccata : hinc inter Bajanas damnata est hæc 37. *Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit.*

Opponunt S. Aug. *l.* 4. *contra Julian. c.* 3. 75
qui Juliano quærenti, si gentilis nudum operuerit, numquid quia non est ex fide, peccatum est? respondet : *Prorsus in quantum non est ex fide, peccatum est, non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est, sed de tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum.* R. S. Th. 2. 2. *q.* 23. *art.* 7. *ad* 1. recte sic explicat : *Actus infidelis, in quantum est infidelis, semper est peccatum, etiamsi nudum operiat, vel quidquid aliud hujusmodi faciat, ordinans ad finem suæ infidelitatis.* Similiter *S. August.* eo sensu virtutes Philosophorum vocat vitia, quod opus carens fidei debito, et necessario dicitur defectuosum, seu vitiosum.

Q. 18. *An certum sit, quod infidelitas pure negativa sit inculpabilis?* Resp. Esse certum, 76
nam etiam inter Bajanas est hæc 68. *Infidelitas pure negativa in his, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Ratio autem est, quia certum est omne peccatum debere esse voluntarium, ergo cum infidelitas negativa nullum habeat adjunctum actum voluntatis, qui intendat, vel negligat eam removere, certum est non esse peccatum. Quæ contra objici possent, abunde soluta sunt *lib.* 1. *n.* 720 *et* 727.

Q. 19. *Quam potestatem habeant Ecclesia, et* 77
Principes catholici circa infideles? R. § 1. Ecclesia secundum *cap. Gaudeamus, De divortiis*, non habet directam potestatem in infideles non baptizatos, nam Christus dedit Petro potestatem tantum in oves ingressas ovile, ideoque etiam Trid. *sess.* 14. *c.* 2. dicit, Ecclesiam non posse in illos exercere judicium secundum illud 1. Cor. 2. *Quid mihi de iis, qui foris sunt judicare?* et consequenter nec poterit eos punire. *Si dicas*, posse defendi jus innocentis, et vindicari injuriam ipsi factam, ergo etiam posse Ecclesiam defendere jus, quod habet Deus, ne offendatur, et vindicare injuriam per peccatum factam. R. Tum tantum potest defendi jus, et vindicari injuria innocentis, quando innocens hoc vult, vel saltem permittit; Deus autem potens ipsemet defendere, et vindicare, id non permittit hominibus passim, ne dentur occasiones perpetuorum bellorum, et confusionum.

78 § 2. Omnes baptizati possunt etiam per pœnas adigi ad fidem catholicam profitendam, sunt enim subditi Ecclesiæ, maxime quoad ea, quæ salutem spectant. *Nec obstat*, quod forte nunquam crediderint, *nam* reipsa per Baptismum ingressi sunt Ecclesiam, et subjecerunt se ejus potestati, ac legibus. E contra non baptizati, nec subjecti Principibus fidelibus, non possunt cogi ad fidem, quod enim *Christus* Luc. 14. voluerit invitatos compelli intrare, explicat *S. Aug.* de hæreticis, in quos jurisdictionem habet Ecclesia.

79 §. 3. Cogi possunt non baptizati, ut ne impediant prædicationem fidei, ad quam per universum mundum prædicandam jus a Christo accepit Ecclesia *Matt. et Marc. ult.* Probabilius quoque est cum Suar. Hurt. Arr. Lug. *d.* 9. *n.* 54. Herincx. *d.* 9. *q.* 4. posse non baptizatos, v. g. Judæos a Principe fideli cogi ad audiendam prædicationem fidei Christianæ, sic enim coguntur Romæ per Const. 9. Greg. XIII *S. Mater Ecclesia.* Ratio est, quia Princeps potest mandare ea, quæ sunt licita, et honesta. ac conducunt ad politicam gubernationem, seu ad concordiam, et pacem communem, quale quid est communis professio ejusdem veræ religionis., Unde et poterit Princeps prohibere ei omne exercitum falsæ Religionis. An autem possit directe cogere ad fidem, dubium est, Neg. S. Th. *q.* 10. *art.* 8 *et* 12. Suar. *d.* 1. 8. *f.* 3. Castr. *d.* 2. *p.* 6. aliique communius, maxime cum sit contra usum Ecclesiæ, et id prohibeatur expresse, saltem de Judæis. Affirmant tamen non improbabiliter saltem de aliis infidelibus Scotus, et Scotistæ cum Herincx *n.* 46. quia Princeps potest adigere subditos ad ea servanda, ad quæ jure divino, et naturæ tenentur; sed jure divino, et naturæ tenetur acceptare veram fidem ; ergo.

80 §. 4, Potest, imo tenetur Princeps omnes subditos etiam non baptizatos cogere, ut relinquant errores, et vitia, quæ sunt contra naturam, ut sunt idololatria, blasphemia, etc. prius illa prohibendo per leges, et postea puniendo trangressores : ratio est, quia tenetur subditos dirigere ad finem gubernationis naturalis, qui est vivere secundum rectam rationem, contra quam sunt tales errores, et vitia, quæ præterea maxime dehonestant Remp. uti pluribus Lugo *u.* 116. et Perincx *q*, 5. Si tamen illi infideles non sint subditi, communis est sententia non posse cogi, quia in illos nullam habent jurisdictionem neque Ecclesia neque Principes catholici; poterunt tamen etiam armis impediri a peccatis, quæ sunt motiva innocentibus, saltem si hi permittant : Item quæ sunt injuriosa Religioni, quia defensio innocentium, et fidei est illis licita, uti recte cum aliis Herincx *supra.*

§. 15. Principes infideles non baptizati non 81
possunt privari jurisdictione in eos, qui fideles sunt, aut se ad fidem convertunt, Ecclesia tamen prohibet, ne Princeps Christianus infidelem præficiat infidelibus *cap. Cum sit nimis*, de Judæis, et Saracenis : posse autem infidelem privari dominio proprietatis in fideles veluti servos, idque ob honorem fidei, quamvis abesset periculum perversionis, docent S. Th. *art.* 10. Bann. Lorc. et alii, negant Navar. Covar. Suar. et alii communiter, nullibi enim legitur hanc potestatem esse Ecclesiæ concessam; possent tamen fideles, si eorum fides periclitaretur, aut si in exercitiis fidei paterentur injuriam, excutere tale servitium imo jus positivum supra privat infidelem subjectum Christiano Principi dominio servi, hoc ipso quod hic fiat christianus, quæ omnia pluribus deducunt Lugo, et Herincx *q.* 6.

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis.

,, Resp. I. His casibus, qui colliguntur ex 82
c. Nulli, *c. Judæi etc.* De Judæis. 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conxiviis interesse. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec Medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere, emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servituti subjici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor.* prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, synagogas, cum eis eludere, saltare etc. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas christianæ religionis, tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, et periculum perversionis. V. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 17. Sanch. *l.* 2. *c.* 31. Fill. *c.* 22. *n.* 128.

,, Resp. II. In decem dictis casibus communicare cum Judæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis : Laicus vero excommunicationis (*c. Constituit*, 17. *q.* 4.) quæ nonnisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *Ex genere suo*, quia probabile est,

vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpe excusari a mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter V. Auct. supra cit et Bonac. *disp.* 3. *q.* 2. *p.* 6. item Laym. *l. c.*

ADDENDA.

83 *Qu.* 20. *Quomodo intelligenda sint ea, quæ prohibentur in Jure circa communicationem cum Judæis?* R. Non prohibetur omnis communicatio, hinc P. March. *t.* 2. *tr.* 2. *sect.* 3. *q.* 4. ait, *Certum est leges omnes antiquas conversationem Judæorum prohibentes, modo secundum omnes suas partes non esse in usu ubique.*

§. 1. Si absit periculum irreverentiæ, potest Judæo dari panis benedictus, aqua benedicta etc. Item potest Judæus invitari ad concionem, aut Missam, si per hoc sit spes eum convertendi; ita Lugo, et alii cum Stephan. *t.* 3. *d.* 1. *n.* 43.

84 §. 2. Non est prohibitum habere servos, aut conservos Judæos, ita Suar. Sanch. Bon. putatque Con. quando fidelibus prohibetur habitatio cum Judæis, intelligi solum habitationem, in qua Christianus sit subditus Judæo.

§. 3. Non peccat Christianus, qui vel invitatus a Christiano, vel etiam casu concurrens, in eadem mensa comedit cum Judæo, licet a Judæo cibos acciperet, nam nec est invitans illum, nec invitatus ab illo, ita Sanch. et Bon. Addunt Azor et Con. illam tantum comestionem cum Judæo prohiberi, in qua Judæi discretionem ciborum observant secundum legem Mosaicam.

§. 4. Tunc tantum prohibitum est cum Judæo balneum, si hoc fiat ex condicto, et per modum societatis, non autem si alter sequatur nesciens de altero, ut Steph. *supra*,

85 §. 5. In casu gravis necessitatis semper fuit licitum uti Judæo Medico, v. g. si hic est notabiliter doctus, vel morbus indigeat multis Medicis, et Christiani non sufficiant, ita Sanch. Bonac. Suar. et alii Marchant. supra ait, *Videmus passim Medicos Judæorum ad infirmos vocari, etiam per timoratos, et probos*: per receptionem autem medicinarum putant Suar. Sanch. et Bon. tantum prohiberi illas, quas Judæi per manus, et ministerium suum præstant, ut sunt, si Judæus venam incidat Christiano, aut ipsemet medicinas applicet velut Chirurgus, hæc tamen licent in gravi necessitate: uti semper licet permittere, ut a Judæo sibi radatur barba, vel capilli, et similia, hæc enim nullibi prohibentur. Probabilius quoque est contra Sanch. quod Christiano liceat medicinas adhibere Judæo, quia prohibitio non est extendenda ultra casus in Jure comprehensos.

§. 6. Tantum prohibitum est famulari 86
Judæo, habitando in propria domo Judæi, illi enim soli proprie dicuntur famuli, ita Bonac. Con. et alii contra Sanch. hinc licebit extra domum famulari Judæi, v. g. conduci ad operas, esse colonum, vel agricolam etiam originarium, hi enim proprie non sunt servi, ita Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 46. *n.* 1. Item licebit die Sabbati eos adire, et illis coquere.

§. 7. Illa sola comestio azymorum est pro- 87
hibita, quæ ritu Judaico fit, id est, quæ fit ex observatione legis Mosaicæ; et illa, ex qua hoc scandalum posset generari; ita Suar. et Con.

§. Non licet Christiano facere Judæum hæ- 88
redem, vel legatarium, quamvis esset consanguineus, ita Silv. Suar. Sanch. et alii, Cominch. tamen notat attendendam esse consuetudinem.

§. 9. Ea solum familiaritas cum Judæo 89
prohibetur, ex qua periculum perversionis, vel scandalum timeri potest, uti communiter habent AA. licitum est autem Christianis in fide confirmatis, qui in conversionem Judæorum incumbunt, cum Judæis familiariter agere, et cibum capere, quia hic non est periculum perversionis, cum in fide stabiliti sint, uti suppono, neque scandali, cum fiat ad eos convertendos, ita S. Thom. Sanch. Laym.

§. 10. Illæ prohibitiones de Judæis non 90
sunt extendendæ ad omnes Paganos, neque ad alios casus, vel contractus in Jure non expressos, quia prohibitio, utique odiosa, non est extendenda extra verba legis; ita Sanch. et alii: hinc non est prohibitum accedere ad nuptias spectandas, vel festa, vel ritus in synagoga, si absit periculum perversionis, et scandali, hæc enim in Jure non prohibentur, uti nec ludere, vel saltare cum Judæis, licet contrarium putet Azor. citatus a Busemb. Hactenus relata docet, et late probat Castrop. *d.* 2. *p.* 9.

§. 11. Notat March. *Reg.* 2. *et* 3. etiam illi- 91
cita esse Christianis hæc duo, in primis venditionem sacræ supellectilis Judæo factam, deinde Matrimonium cum Judæo; et de hoc patet, cum disparitas cultus sit impedimentum dirimens.[1]

1 Consuli debet de baptismo infantium judæorum Benedicti XIV decretum *Postremo mense* 28 feb 1747. in ejus Bullario. (*Edit. not.*)

92 DUBIUM III.*

Quid sit hæresis.

,, Resp. Hæresis est error intellectus, liber, et pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. Ita comm. Suar. Bec. *c.* 14. *q.* 2. Unde patet, ad hæresim, uti, et apostasiam, duo requiri, 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porro pertinaciter errare, non est hic acriter, et mordicus suum errorem tenere, aut tueri, sed est eum retinere, post quam contrarium est sufficienter propositum, sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi in terris Ecclesia, cui suum judicium præferat; sive id fiat ex vana gloria, sive libidine contradicendi, aliave causa. Ita Sanch. Vasq. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 13. *et alii comm.* Ratio, quia tunc putat, Judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia, quam cum *Kon.* facilius sic explicant alii, eam tunc esse, cum etsi objectum fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet, a quo nolit avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convictus. V. Kon. *d.* 18. *Unde resolves.*

,, I. Non est hæreticus, qui exterius tantum fidem negat, aut adorat idolum. Ratio, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundum externa procedatur. Fill. *t.* 22. *cap.* 6. *q.* 4.

,, II. Est hæreticus, qui affirmative de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmative,* quia negative tantum dubius, hoc est, suspendens judicium, per se, et simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium; ergo nec errorem; modo tamen non ideo suspendat quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti, Sanch. Azor. *l.* 8. *c.* 9. *q.* 5. Tol. contra Sanch. et Malderum.

,, III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam; esto ex ignorantia etiam culpabili, et crassa sententiam suam mordicus tueatur. Laym. *l. c. n.* 2.

,, IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, ut a suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei; dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit. Ibid. et Kon. *l. c.*

,, V. Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, et tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis Parochis. Ratio, quia non sunt hæretici formales, habentque fidem catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. Laym. *l. c. n.* 4.

,, VI. Cum hæresis, et quævis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo, quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ; si vero periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est jure positivo Ecclesiæ, uti etiam formalis disputatio Laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo. Azor. Fill. Bec. Sanch. Bonac. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 5.

,, VII. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, et Italia mortale, probabile tamen est, ob gravem Doctorum auctoritatem Sanch. *de Matrim. tom.* 2. *l.* 7. *d.* 72. *nu.* 5. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *c.* 11. *q.* 5. Reg. *tr.* 2. *l.* 32. *n.* 169. Basilius Pontius *de Matrim. c.* 6. V. Lugo *de Sacram. in gen. d.* 8. *s.* 14. *n.* 220.) in Germania licere, ex gravi causa, salvo tamen jure naturali, et semoto periculo, tum contrahentis, tum prolium, unde de iis initio constitui debet, ut catholice educentur. V. Bec. *l.* 5. *cap.* 19. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 269.

,, VIII. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in Confessione explicare, qualis illa sit, eo quod omnes ejusdem speciei sunt, docent Reg. Dian. *tom.* 1. *tr. de circumst. R.* 46. citans alios: et Escob. *Ex.* 2. *c.* 6.

,, Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur Leg. *de Pœn. d.* 16. *n.* 288. *et n.* 291.

ADDENDA.

Qu. 21. *An præsumi possit in Germania esse aliquos, qui sint hæretici materiales tantum?* 93
R. sunt, qui dubitent, nec immerito.

§. 1. Pro parte negativa sunt hæc argumenta: 1. Hæretici in Germania sciunt de fide nostra, neque possunt vel audent eam damnare apertæ falsitatis, sed debent judicare esse saltem probabiliorem, pro sua enim fide, si argumenta considerent, non possunt habere evidentiam credibilitatis, ergo debent dubitare de sua, et examinare nostram, quod tamen negligunt, nam si examinarent, et inspicerent Notas veræ Ecclesiæ, ac animo indifferente discuterent, an eæ inveniantur

in Ecclesia sua an in nostra, manifeste comperirent, stare pro nostra. et non pro sua, ergo quod id non agnoscant, est defectus inquisitionis, ad quam obligantur, ergo ignorant invincibiliter, et culpabiliter, ac consequenter non excusantur ab hæresi formali. *Si dicas*, non incidere ipsis cogitationem de illa obligatione inquirendi, *contra est*, quia nullus erit, qui vel per inspirationem Dei, vel per instinctum, aut scrupulum internum ad id non excitetur; his autem ipsi resistunt, quod non deberent, cum careant evidentia, et certitudine de veritate suæ sectæ, maxime defectu Notarum veræ Ecclesiæ. 2. Sciunt multa affingi nobis, v. g. quod adoremus Sanctos, vel Imagines, et quamvis dicatur ipsis eam non esse doctrinam, manent in suis præjudiciis, nec dignantur in veritatem inquirere, ergo ignorantia est ipsis volita. 3. Sæpe sunt ita constituti, ut ideo non velint fieri Catholici, aut in veritatem fidei inquirere, quia sui Parentes, et Proavi non fuerunt catholici, aut quia amissuri essent opes, honores, officia: essent irridendi, persequendi ab aliis; dicerentur inconstantes, etc. hæ autem causæ non excusant, quia sunt respectus humani, et rationes pure naturales, quæ pro salute animæ contemnendæ forent. 4. Nolunt credere fieri miracula, quæ fide saltem humana possent, et deberent credere, uti fide humana credunt alias historias, v. g. de bello, vel victoria alicubi relata; quod si fidem humanam adhiberent miraculis pro fide nostra factis, hoc ipso propius accederent ad veritatem, et illuminarentur a Deo. 5. Multi fuerunt, et sunt in Ecclesia Catholica viri sancti, et docti, qui in oratione, multa discunt a Deo, multa prædicunt spiritu prophetico, etc. hæc audiunt hæretici in Germania, hæc sciunt: e contra etiam noverunt apud suos talia non fieri: *Hæc ratio*, inquit Caram. *in Hercul. Log. lab.* 3· *pag.* 66. *me summopere movet*. Tamen

94 §. 2, Probabilius videtur, quod etiam in Germania sint hæretici tantum materiales: inveniuntur enim aliqui ita simplices, vel præventi doctrina suorum Ministrorum, ut firmiter existiment se non debere dubitare de fide sua; simulque ita sincere procedunt cum Deo in conscientia sua, ut si scirent fidem suam esse falsam, statim admitterent nostram: tales autem non sunt hæretici formales, sed materiales tantum: et tales esse multos testantur Confessarii plurimi in Germania, Auctoresque experientissimi, Tann. *t.* 3. *d.* 1. *q.* 7. *d.* 1. *n.* 10. Terill. *in Reg. q.* 64. *a n.* 51. Gob. *tr.* 7. *n.* 621. Reinff. *tr.* 4. *d.* 4. *q.* 2. *n* 19. Sporer *in mor. t.* 2. *c.* 3. *s.* 2. §. 2. *n.* 14. V. Vind. Gob. *p.* 2. *prop.* 3. Hoc miserandum est cum illis, si in aliud peccatum mortale inciderint, quod omnino pronum est ejusmodi hominibus, eos gratia præcipuorum Sacramentorum destitui, et communiter damnandos, non ex defectu fidei (suppono enim, quod credant necessaria necessitate medii) sed propter alia peccata, quæ commiserunt, et a quibus non expiantur, neque per Sacramentum pœnitentiæ, quod apud ipsos non est; neque per contritionem, vel amorem perfectum, ad quem, præterquam quod difficillimum sit ejusmodi homines ad cum pertingere, ipsi tamen non attendunt, nec communiter curant, nec student elicere, putantes se per solam fidem, et fiduciam in Christum justificari, qua damnabili confidentia pereunt miserrime.

Q. 22. *Quod observandum sit circa Matrimonium cum hæreticis?* Resp. seqq. [1] 95

§ 1. Gob. *in Exper. t.* 9. *n.* 216. et Verj. *t.* 33. *art.* 5. recte probant Matrimonia personæ hæreticæ cum catholica regulariter esse illicita, tum ob periculum perversionis, tum maxime, quia proles facile possunt ad hæresim deflecti: Nihilominus Sanch. Azor. Verj. *art.* 6. Less. *in actu v. Hæreticus, cas.* 23. putant tunc licere. 1. Si absit periculum perversionis. 2. Si detur libertas educandi proles catholice. 3. Si non facile sit invenire parem, et convenientem inter Catholicos. 4. Dummodo hæreticus non sit vitandus. 5. Si sit consuetudo ibi, ita ut absit scandalum: et horum unum si desit, non licebit: hæc omnia autem vix concurrent, additque Gob. quod Auctores, qni dicunt id licere, non sciant, quomodo agatur in Germania.

§ 2. Quando reliquæ conditiones adsunt, 96

1 Indicanda habemus eo loci varia responsa Pii VI, Pii VII, Pii VIII et Gregorii XVI relate ad matrimonia mixta, apud Denzinger, in *Enchiridio* relata. Quorum summa hæc est: Istius modi matrimonia valida quidem esse, sed graviter illicita; licita tamen fieri posse ex Romani Pontificis dispensatione cum justa causa; potestatem dispensandi in hac materia, episcopis licet instantissime postulantibus, in Europa præsertim, Sanctam sedem concedere noluisse; obtenta a S. sede dispensatione, parochum assistere tali matrimonio in loco non sacro, nulla indutum veste sacra, nullas recitare ecclesiasticas preces, nullo modo sponsis benedicere, sed passive consensui coram se tradito testem esse, etc. (*Edit. not.*)

quamvis adsit aliquod periculum perversionis, si tamen non sit proximum, licebit tale Matrimonium ex gravi causa, uti tenent Lugo, *d.* 22. *n.* 22. Arsdek *t.* 2. *p.* 2. *t.* 6. *in Resp. de hæresi q.* 25. Verj. supra, quia spes magni fructus prævalere potest tali periculo remoto. *Nec refert*, quod persona hæretica sit illicite, et in peccato mortali contractura; *nam* id per accidens est, et gravis causa excusat cooperantem actioni, quam alter posset bene facere, uti dicetur *a n.* 255.

97 §. 3. Docet Lugo *n.* 31. ad tale Matrimonium opus esse dispensatione, quod intelligit de locis, in quibus consuetudo est in ejusmodi dubiis recurrendi ad Papam, quia Ecclesia merito potuit sibi reservare judicium, an sufficiat causa, vel non præponderet periculum mali. Notant tamen Lugo *num.* 47. Arsdek 24. aliique contra Sanch. et Pont. non esse opus dispensatione, si pars hæretica promittat conversionem, credaturque id serie facere, id enim expresse excipitur in Jure : imo putat Hurt. sufficere spem conversionis ortam ex ipsius indole, vel aliunde; sed contradicunt Lugo, et Arsdek.

98 §. 4. Notant communiter Auctores, si aliunde causæ adsint, facilius permitti posse, ut Catholicus cum hæretica, quam ut hæreticus cum Catholica jungatur Matrimonio, quia vir majore auctoritate pollens facilius trahet uxorem, et proles ad suam fidem.

§. 5. Non licet pactum inire de ulla prole educanda in hæresi, nequidem hoc permittendo; tale enim pactum est impium, et irritum, uti omnes docent post Sanch. *de Matr. l.* 7. *d.* 72. *nu.* 6. quia Parentes ex Jure naturæ tenentur omnes suas proles educare in vera fide : Tann. *tamen de Matr. d.* 8. *q.* 1. *n.* 91. dicit in casu, ubi Matrimonium cum persona hæretica licitum est, et valde utile ab bonum commune, non esse illicitum addere pactum, ut aliqua saltem pars prolium educetur catholice, nihil interim præjudicando juri catholici Parentis circa reliquas proles, quas postea pro viribus tenebitur educare in vera fide.

99 §. 6. Catholico Parocho licitum est benedicere nuptias personæ catholicæ cum Acatholica, idque in gratiam personæ catholicæ, quæ jure illo privari non debet, uti recte Lugo *d.* 14. *n.* 158. et Arsdek *qu.* 27. contra Sanch. *d.* 3. *nu.* 13. Etiam in Germania ex justa causa licite assistit Matrimonio, quod duo, hæretici in sua Parochia habitantes contrahunt, uti habent Laym. et Gob. n. 498. illicitum tamen est benedicere illis nuptiis, nam indigni sunt benedictione Ecclesiastica, qui cæremonias Ecclesiæ damnant, ita Tann. *n.* 93.

§. 7. Si post contractum Matrimonium, et susceptas proles sit parenti catholico moraliter possibile facere, ut proles educentur catholice, ad hoc sub mortali tenetur, uti jam insinuatum est, seposito omni respectu humano, et etiam cum incummodo; unde si non faciat, instrui debet de obligatione, quam si promittat implere, et postea non impleat, non est dispositus ad absolutionem. Si autem parens ille prævideat gravissima incommoda ex eo, quod uxorem coget ad proles catholice educandas, quæ subire, vel pati censeatur moraliter impossibile imbecillitati humanæ, uti sunt exilium, privatio bonorum, jurgia gravissima cum uxore, non tantum ad breve tempus sed certo duratura in perpetuum; permittere potest educare acatholice : nam moraliter impedire non potest, sed adhuc monendus de gravissima obligatione naturali, ut quantum potest, ipse suo loco, et tempore proles instruat catholice, et animandus, ut contempto metu, si forte sit, uti sæpe est, vanus, audeat tentare aliquid pro Deo, et animabus prolium a se repetendis in extremo die. 100

§. 8. Ex dictis recte infert Steph. *tom.* 3. *d.* 1. *n.* 44. quam male faciant illi. qui proles suas mittunt ad terras hæreticas, ut ibi, v.g. discant mercaturam, vel studeant, paulatim enim imbibunt, aut saltem molliuntur ad errores, incipiunt liberius transgredi præcepta Ecclesiæ, etc. Idem dicit de illis, qui sine rationabili causa multum conversantur cum hæreticis; nam ad eadem veniunt, falsas propositiones sibi imprimunt, et quando hæreticorum conversatio, ac mores magis placent, incipiunt minus affici ad Catholicos. 101

Q. 13. An liceat famulari hæretico? R. De hoc fuse agit Gob. *in Quint. t.* 5. *c.* 33. *a n.* 93. *et in Exp. t.* 5. *nu.* 313. cum quo in plerisque consentio, unde sit 102

§. 1. Si quis famulans hæretico, ad conversationem illam sit in proximo periculo deficiendi a fide, Jure naturæ tenetur statim discedere cum quocumque etiam incommodo, quia non licet permanere in proximo periculo peccandi, ut dicetur *l.* 5. *n.* 252.

§. 2. Licet periculum illud absit, si tamen famulus impediatur in observatione præceptorum Ecclesiæ, v. g. quia debet carnes diebus vetitis comedere, festis laborare serviliter, negligere Missam, etc., servitium est illicitum, 103

nisi excuset notabile incommodum, uti recte Nav. Bonac. Sanch. Suar. Laym. et alii communiter cum Castrop *t.* 22. *ult. n.* 6. Ratio est, quia præcepta Ecclesiæ ad sui observationem obligant, nisi grave damnum intercedat, tum autem esset grave damnum, si vel deberet mittere suum salarium, vel non posset invenire dominum Catholicum, a quo acciperet ultra dimidium illius, quod ab hæretico accipit; si tamen a Catholico tantum accipere posset, v. g. 6 florenos, et ab hæretico 7 non esset notabile damnum : quod si 4 tantum accepturus esset a Catholico, videtur respectu ipsius fore notabile damnum, nisi aliunde haberet, quo ordinariis suis necessitatibus sufficienter provideret.

04 §. 3. Si raro impediretur ab observatione festi, liceret servire hæretico, dummodo aliud nihil obstaret; ratio est, quia etiam difficile est reperire dominum Catholicum, qui quandoque ita non impediat famulum, uti recte *Suar.* et *Laym.* si quis autem singulis mensibus bis deberet impediri, ille non raro, sed frequenter impediretur in anno.

05 §. 4. Si quis communiter impediatur die festo, quominus templum adeat, sed ex justa causa, quia nempe occupatur in ministerio juxta vivendi modum necessario, v. g. quia debet custodire pecora, vigilare in excubiis militaribus, navigare in mari per duos tresve menses, esse tabellarius per loca hæretica, non ideo tenetur deserere dominum hæreticum vel officium, ita *Laym. Sa, Gob.* Ratio est, quia illa etiam apud homines Catholicos excusant ab observatione præceptorum Ecclesiæ.

6 §. 5. Si quis ex justa causa serviat hæretico, et diebus vetitis habeat unum ferculum quadragesimale ultra panem, non licet illi vesci carnibus, quia etiam famuli apud Catholicos talibus diebus debent ita contenti vivere: si omnia alia negarentur, ut sic adigeretur ad carnes, non liceret ei comedere nisi prævia expressa protestatione, quod ex necessitate faciat, alioquin ageret in contemptum fidei. Causa autem sufficiens ad carnes tunc comedendas non est periculum irrisionis, sed necessitas, quia vita aliter sustineri, vel labor debitus persolvi non potest.

7 §. 6. Antequam quis addicat operam hæretico, debet expresse apponere conditionem, ut permittatur observare præcepta Ecclesiæ, alioquin exponit se proximis periculis non observandi præcepta illa, ad quæ hic et nunc tenebitur; poterit autem apposita tali conditione tollere impedimentum proximum : ergo ad hoc tenetur.

Q. 24. *An licitum sit Catholico administrare* 108
officium politicum apud hæreticos ? Resp. Licitum est, si officium nullam habeat communicationem cum ipsa hæresi, si autem talem communicatorem vel cooperationem habeat annexam, v. g. quia debet instituere Prædicantes aut quoquomodo ordinare ministeria ad hæresim spectantia, est illicitum, quia non licet cooperari ad hæresim, neque eam defendere, ad quod tamen ejusmodi Officiales sæpe tenebuntur : neque hic est tantum materialis cooperatio, nam agunt tanquam subordinati intentioni supremi Principis hæretici, cujus auctoritate faciunt : ergo etiam directe et formaliter tendunt in malum, quod Principes illi intendunt, ita Pet. March. *t.* 2. *t.* 2. *s.* 5. *q.* 3. *d.* 1.

Q. 25. *An liceat Catholico promovere.* v. g. 109
ad Parochiam, aliquem Ministrum hæreticum, quem putat minus nociturum veræ Religioni? R. Si id faciat per consilium tantum, vel per preces et intercessionem, licitum est, quia potest consuli minus malum, ut impediatur majus alioquin eventurum, et tum non consulit absolute malum, sed sub conditione, si alter eorum aliquid est electurus, ut eligat hoc præ illo; hinc etiam secundum Lugo *d.* 14. *n.* 170. non videtur illicitum, si Patronus catholicus, ob jus, quod habet, præsentet et eligi velit unum Parochum hæreticum præ alio pejori, ubi hæreticus præsentari et eligi debet, nam præsentat illum ad actus, quos ex voluntate saltem præsumpta Ecclesiæ potest exercere : quod si ipse postea velit sine titulo redditus Ecclesiasticos sibi retinere, aut exercere ministerium suum ritu hæretico, ad hoc permissive se habet Patronus, qui solum intendit impedire majus malum, neque intendit malum simpliciter, sed præeligit minus, prout est impeditivum majoris. Denique ipsius voluntas non deservit, neque subordinata est voluntati alicujus alterius intendentis malum, uti fiebat in casu *n.* 108.

Q, 26. *An liceat hæreticos sepelire in loco* 110
sacro ? R. §. 1. Si quis hæreticus ante mortem dederit manifesta signa conversionis, quamvis ab hæresi absolutus non sit, potest in loco sacro sepeliri, ita Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 9. ubi dicit ad vitandum scandalum prius esse admonendum Episcopum.

§. 2. In quibusdam Germaniæ locis ex longa 111
consuetudine permittitur, ut notorie hæretici in locis sacris sepeliantur a suis Ministris, ita

post Laym. et alios Lugo. *d.* 14. *n.* 159. docens cum Nav. Verj. et aliis, Ecclesiam etiam non violari per sepulturam ullius hæretici, nisi fuerit nominatim denuntiatus vel publicus percussor Clerici. Addit Lugo *n.* 160. si Ministri hæretici publica auctoritate usurpent sibi jus sepeliendi etiam Catholicos, non licere cooperari, sed posse permitti, quod impediri non potest.

112 §. 3. Verj. *t.* 4. *ar.* 9. universaliter docet, per jus canonicum, etiam præscindendo a consuetudine, non excludi a sepultura in loco sacro, nisi hæreticos nominatim excommunicatos, sed, uti notavit *Laym.* observanda est consuetudo locorum; nullo modo tamen debet Sacerdos Catholicus ad ejusmodi sepulturam concurrere more catholico, adhibendo cæremonias Ecclesiæ; sic enim profiteretur fuisse ovem suam, et ex judicio Ecclesiæ dignum esse ejusmodi favoribus, suffragiis, orationibus, quod falsum est, et esset causativum scandali gravis in populo Catholico.

113 *Q.* 27. *An in locis, ubi adhuc viget vetus Calendarium, licitum sit festa et jejunia secundum illud observare.* R. Less. *v. Festa Ecclesiæ, cas.* 7. putat, si novum Calendarium ibi fuerit receptum et lapsu temporis comprobatum, non licere sequi vetus, quia hæretici non possunt legem Ecclesiæ, maxime usu receptam, abrogare : ergo Catholici, nisi adsit gravis causa excusans, tenebuntur sua festa et jejunia celebrare secundum novum. His contradicit Verj. *art.* 21. docens posse se conformare stylo locorum, in quibus sunt, idque esse conveniens ad vitandas plurimas confusiones, quæ ex illa difformitate orientur : neque hoc est contra mentem Ecclesiæ, quæ novit ita fieri et non contradicit.

114 *Q.* 28. *An sit obligatio denuntiandi hæreticos formales ?* R. Hoc resolvetur *n*, 215.

115 *Q.* 29. *Quis possit absolvere ab hæresi ?* R. Hoc dicetur de pœn. quando agetur de casibus reservatis.

De libris hæreticis dicemus l. 7. quando de excommunicatione.

TRACTATUS II.

De Præcepto Spei.

116 " Per Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum et divina præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere, quam Deum et divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget ?

" Resp. I. Probabile est, præceptum Spei, obligare per se, cum primum homini usum rationis assecuto, Deus et beatitudo tamquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus, ita ut notabili tempore non differat. Ita Becan. *c.* 17. *q.* 7. *n.* 7. Turrianus et ceteri comm. Et ratio est, quia sine actu Spei nec justificari, nec in justitia divina persistere, nec meritorie operari possumus. V. Schol.

" Resp. II. Præceptum Spei per accidens obligat 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis etc. in præcepto sunt, qui sine prævio actu spei exerceri non possunt. Auth. cit. et Fill. *t.* 22. n. 255.

2. Quando quis ita tentatur, ut periculum sit consensus, nisi animam spe erigat. V. Fill. *l. c.* Laym. *l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. *n.* 1. Bon. *t.* 2. *d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. *prop.* 2. *Unde sequentes Casus resolvuntur.*

" I Mortale peccatum est, sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cœlestia; v. g. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuo degere in hac vita, et Deo relinquere cœlum, si sibi relinquat terram.

" II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo aut salute, et venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis; v. g. auxiliis gratiæ, et emendatione vitæ : Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non potest esse veniale, cum sit injuriosum misericordiæ Dei. S. Thom. 2. 2. *q.* 20. *art.* 3. Laym. *n.* 3.

III. Mortale item est, præsumere de misericordia Dei, v. g. cum quis sperat id, quod est impossibile secundum legem Dei ordinariam, ut si speret remissionem peccatorum et salutem sine pœnitentia, vel per propria merita et vires naturæ; vel etiamsi quis statuat perseverare in peccatis, quamdiu bene valet, et tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. S. *Th. q.* 21. *a.* Laym. *l. c.*

" Denique mortale est, odisse Deum, odio scilicet abominationis seu aversionis, v. g. si Deus displiceat tamquam nobis infestus propter vindictam peccatorum. V. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 3. *q.* 4. §. 1. *n.* 4.

ADDENDA.

Quæst. 30. *Quanta sit necessitas spei ?* R. constat, partim ex illis, quæ habet Busemb. hic, partim ex dictis *n.* 1. et *a n.* 11. et 14. 117

Q. 31. *Quomodo aliquis practice instrui et induci debeat ad spem Theologicam ?* R. Debent explicari seqq.

118 1. Sperare est optare sibi aliquod bonum et confidere se illud obtenturum; ex quo patet quod spes nostra ad Deum includat duos actus, primus est desiderium boni, quod optamus a Deo; secundus est quædam confidentia et erectio animi sibi quasi spondentis, quod bonum illud desideratum sit obtenturus a Deo : hinc S. Th. 1. 2. *q*. 25. *a* 1. in *O*, dicit spem supra desiderium addere quemdam conatum, et quamdam elevationem animi ad consequendum arduum, idemque innuit Trid. *sess*. 6. *c*. 6. dicens peccatorem per spem erigi ad veniam consequendam.

119 2. Objectum materiale spei, sive bonum, quod a Deo speramus, est in primis pro altera vita beatitudo æterna, id est, visio, amor et fruitio Dei, ac cumulus omnium gaudiorum, quæ erunt in cœlis : deinde pro hac vita sunt omnia media ad illam beatitudinem, inter quæ præcipua sunt remissio peccatorum, et gratia sanctificans in fine vitæ.

120 3. Cum spes includat duos actus, unum desiderii, et alterum confidentiæ, ideo habet duplex motivum, nam motivum respectu desiderii est bonitas Dei, in quantum illa nos potest æternum reddere Beatos; motivum autem respectu confidentiæ sunt perfectiones Dei qui propter merita Christi nobis eam beatitudinem promisit, si faciamus, quod in nobis est, hinc Trid. *c*. 16. *ait*, *Sperantibus proponenda est vita æterna*, *et tamquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa*, *et tamquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda*.

121 4. Motivum, ex quo ardentissime supra omnia desideramus æternam beatitudinem, est infinita Dei bonitas, cujus possessio præferri debet omnibus possibilibus bonis et gaudiis creatis : motivum autem, ex quo super omnia firmissime consulimus nos beatitudinem illam obtenturos, est, quia Deus, qui illam promisit, est fidelissimus in promissis suis servandis et potentissimus ea servare : Huc etiam plurimum confert, quia sit misericordissimus, ut dare velit auxilia, uti habet S. Thom. *qu*. *un*. *de Spe*, *quæ est q*. 7. *de spiritualibus creaturis art*. 1. *Sicut objectum formale fidei est veritas prima*, *per quam sicut per quoddam medium assentit his*, *quæ creduntur*, *quæ*, *sunt objectum materiale fidei*, *ita etiam objectum formale spei est auxilium divinæ potestatis et pietatis*, *propter quod motus spei tendit in bona sperata*, *quæ sunt materiale objectum spei* : Et 2. 2. *q*. 18. *art*. 4. *ad*. 2. et 3. dicit, quod spes innitatur omnipotentia et misericordia Dei.

§. 5. Infinita fidelitas Dei in hoc consistit, quod Deus sit necessario determinatus ad hoc factis implendum, quod promisit verbis : infinita autem potentia in hoc consistit, quod Deus facere possit, quidquid promittit, cum sit omnipotens, debetque utraque illa perfectio divina adesse, ut possimus firmissime confidere ; nam licet esset fidelissimus, et libentissime vellet explere promissa, si tamen explere non posset, item licet esset potentissimus, si tamen non maneret constans, et fidelis in suis promissis, non possemus firmissime confidere nos obtenturos, nunc autem possumus, quia ille promisit, qui est fidelissimus, et potentissimus. 122

6. Ut ille, qui instruitur, hæc facilius capiat, rogetur, si ipsi suus Parens, v. g. et suus juvenis Frater promitterent novam vestem, a quo vellet magis sperare : utique a Parente, quem scit velle servare sua promissa, et posse dare, quod promittit; juvenis autem Frater sæpe negligit promissa, aut quamvis libenter servare vellet, tamen non semper potest : id applicet Deo, qui quidquid promittit vult dare, quia fidelissimus est, et potest dare, quia est potentissimus, ac consequenter ab eo firmissime sperare possumus æternam beatitudinem nobis propter Christi merita appromissam ; itaque media ad illam. 123

7. Actus spei utilis ad salutem, justificationem, et meritum debet esse supernaturalis, qualis erit, si beatitudo promissa, Dei promissio et motivum ipsum spei proponantur nobis per fidem supernaturalem, quæ ideo præire debet, uti *a n*. 14. dictum est. Vide etiam *n*. 24. 124

Q. 32. *Quomodo practice elici possit actus spei*? R. Formula dabitur *n*. 154. 125

Q. 33. *An sit præsumptio*, *si quis ideo audacius peccet*, *quia sit Deum esse infinite misericordem*, *aut quia scit se una Confessione*, *vel uno actu contritionis delere posse multa peccata*? R. Si cognitio, et spes illa remissionis sit ipsi ratio peccandi, tum est præsumptio ; si autem non sit ipsi ratio peccandi, sed tantum habeat se concomitanter, non est præsumptio, sed est actus spei, bonum enim est etiam tum, quando quis peccat, vel vult peccat, sperare veniam a Deo, et proponere postea confiteri, vel pœnitere. 126

Q. 34. *An sit præsumptio*, *si quis ideo peccet*, *quia simile peccatum commisit*, *postea una opera confitendum*? R. Non est, licet enim per hoc 127

ostendatur, quod animus sit male dispositus, qui a peccato plus deterreatur ob pudorem vel difficultatem confitendi, quam per aliud motivum, tamen ex illa intione peccare, nihil aliud est, quam se solvere a metu novæ, et distinctæ erubescentiæ seu difficultatis in confitendo, et ideo peccare liberius et sæpius, quod non est præsumptio, ita Tann. *t.* 3. *d.* 2. *q.* 1. *n.* 79. et post illum Burgh. *cent.* 1. *cas.* 31. Si tamen peccans sibi promitteret tam facile remissionem plurium peccatorum, quam unius, et ideo sæpius peccaret, esset præsumptio, uti recte Steph. *t.* 3. *d.* 2. *d. un.*

128 *Q.* 35. *An detur parvitas materiæ in præsumptione?* R. negant communiter omnes, sed Bonæsp. *d.* 4. *n.* 48. affirmat, docens eum tantum venialiter peccare, qui ex præsuptione de bonitate Dei peccaret venialiter, aut in sequentem diem differet agere pœnitentiam circa peccatum mortale; neque contradicit Seph. supra.

129 *Quæst.* 36. *Quandonam amittatur Spes?* R. Amittitur 1. per peccatum, quo amittitur fides, cum hæc sit veluti fundamentum omnium virtutum. 2. Per quodvis mortale spei directe oppositum, id est, quod directe tollit objectum formale spei, uti sunt positiva et efficax nolitio vel contemptus beatitudinis, neglectus mediorum ad illam, eo quod judicetur impossibilis; dejectio animi ex eo, quasi Deus non possit aut non velit nos salvare, etc. 3. Non amittitur directe per præsumptionem vel per omissionem actus spei graviter præcepti, cum hæc præsumptio vel omissio directe non opponatur motivo spei.

TRACTATUS III.

De Præceptis Charitatis.

CAPUT PRIMUM.

An, quando et quomodo obliget præceptum Charitatis Dei.

130 " Charitas Dei est amor amicitiæ, quod Deo bene volumus et omnia bona ipsi cupimus, ob summam et infinitam ejus divinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptum charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum; patet ex *Scriptura.* Ratio est, quia finis ultimus plus est diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur, non quidem intensive (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiative, ita ut nullam creaturam pluris facias, quam Deum, velisque potius omnia perdere, quam Deum offendere, et sic illi male velle. S. Th. 2. 2. *q.* 27. *art.* 3. Azor. *t.* 2. *l.* 12. *a.* 1. Sanch. Bec. 2. 2. *c.* 19.

" Resp. II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare. I Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, a quo omnia sua bona habet, et cui omnia debet. Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore tota vita servire, ut non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. Ita S. Th. 1. 2. *q.* 89. *a.* 6. Nav. *man. c.* 11. *n.* 7. Valent, *t.* 3. *disp.* 3. *q.* 19. *p.* 1. *etc. comm.* (Notat. autem Kon. *de act. supern. disp.* 24, *d.* 3. *n.* 50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum si differat notabiliter, v. g. ultra annum) contra Palaum *p.* 1. qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet Escob. ex Pet. Hurt. 2. 2. *d.* 174. *s.* 5. *subs.* 2. §. 24. quod si positive non meministi te omisisse, tenere possis te satisfecisse. Trul. *tamen l.* 1. *c.* 5. *d.* 3. *n.* 9. monet expedire, ut quis se in Confessione aliquando accuset sub dubio, si forte præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certo constat, quando obligent, vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v. gr. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis gravem tentationem præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolute, eo quod tunc securissima via eligenda sit. V. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. Bon. *t.* 2. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 2, Hurt. 2. 2. *d.* 174. *s.* 5. *subs.* 2. §. 1. *Ex dictis resolves*;

" I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

" II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiative, seu æstimative minore, quam creaturas.

" III. Peccat item contra charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tamquam finem ultimum omnium rerum, sed tantum propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernum : quod esse mortale docent *Sylv. et Nav.* quia scilicet Deus non diligeretur appretiative super omnia, si aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo, *Principalis*, quia ut bene Tolet. *l.* 4. *c.* 9. *n.* 2. Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest, sed minus principaliter, ut scilicet vita æterna, vel alia Dei

dona sint tantum causa movens, ut facilius, expeditius, et ferventius diligatur.

" IV. Mortale et gravissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu malevolentiæ, (amori amicitiæ opposito) v. g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, etc. De his V. Laym. *l. c. c.* 8. *n.* 31. Bonac. *l. c. p. ult.* Sanch. *l.* 2. *c.* 3. *et* 5. Regin. *l.* 17. *n.* 100.

ADDENDA.

131 *Quæst,* 37. *Quid notandum sit circa propositiones hic damnatas?* R. seqq. § 1. Inter damnatas ab *Inn. XI.* sunt sequentes 5. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* 6. *Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum Charitatis erga Deum.* 7. *Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam, qua justificari possimus.* Ex damnatione harum propositionum certum est nos obligari ad actum explicitum et formalem charitatis perfectæ erga Deum, non tantum semel sed sæpius in vita : item sæpius quam singulis quinquenniis : neque hoc tantum per accidens, in quantum forte actus charitatis erga Deum necessarius est ad actum alterius virtutis, qui forte præcipitur, sed etiam per se et ratione præcepti specialis exigentis actum Charitatis erga Deum, uti constat, tum ex relatis propositionibus, tum ex propositione 1. ab *Alex. VII.* damnata, quam retulimus *n.* 1.

12 § 2. Quandonam et quoties hoc præceptum obliget, manet incertum : aliqui nimis arctant, alii nimis laxant : quidam dixerunt obligare omni fere tempore, et hora, quorum fundamentum est duplex ; aliquorum est hoc, quia homo non potest esse sine aliquo amore : vel ergo habet amorem Dei vel mundi ; si Dei, bene est ; si mundi, peccatum est : ergo obligatio est semper habendi amorem Dei : hæc est ratiocinatio *Jansenii l.* 3. *de statu naturæ lapsæ c.* 19. *Omnis affectus animi in alicujus rei amore versatur, qui cum non possit esse alius, nisi vel Creatoris vel Creaturæ, et ille bonus, hic culpabilis sit, utpote amor mundi ab Apostolo vetitus, profecto liquet omnem amorem, præter istam Charitatem, esse illam culpabilem cupiditatem :* secuti sunt Sinnichius, Opstr. Haverm. aliique Lovanienses, sed opus non est doctrinam illam confutare rationibus, cum fulmine Vaticano sit sæpius percussa, nam inter Bajanas *a S. Pio V. Greg. XIII. et Urb. VIII.* damnatas hæc est 38. *Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur, aut laudabilis illa Charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur.* Deinde inter damnatas ab *Alex. VIII.* hæc est. 7. *Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel mundi; si Dei, Charitas Patris est, si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.* Aliorum fundamentum est, quod omnis actio sit peccatum, quæ non procedit ex motivo Charitatis, sed et hæc doctrina reproba est, nam inter damnatas ab *Alex. VIII.* etiam sunt seqq. 9. *Revera peccat qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem et disconvenientiam cum natura sine ullo ad Deum offensum respectu.* 10. *Intentio, qua quis detestatur malum, et prosequitur bonum, mere ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens.* 11. *Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.* 13. *Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, Charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.* 16. *Attritio, quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis. Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate,* est prop. 16. inter Bajanas. Ecce quam graviter errarint qui ubique spirabant charitatem et hoc ipso sibi nomen faciebant apud rudem populum ! Suadenda est quidem ubique charitas, sed non ideo in omnes nostras actiones invehenda est illius obligatio ; habendum est itaque pro certo, non peccari per eleemosynam datam mere ex compassione naturali, sine ullo ad Deum dilectum respectu. *Si dicas,* non peccari ex parte operantis seu per commissionem, peccari tamen ex parte operantis per omissionem relationis ad Deum. *Contra est,* qui negat genus, negat omnes species, v. g. qui negat esse animal, negat esse tam hominem quam brutum ; ergo qui negat simpliciter peccari, dicendo absolute non peccari, dicit nec peccari peccato commissionis nec omissionis, alioquin benedicam, absolute eum non peccare, qui non audit Missam die festo, quia non peccat peccato commissionis.

Objicies : *L.* 5. *n.* 209. dicetur esse obligatio nem omnia referendi ad Deum, ideoque præcipere Apostolum, ut omnia faciamus in gloriam Dei : quod etiam dicunt SS. PP. ibidem referendi, ergo est obligatio omnia agendi ex charitate erga Deum, ergo semper amandi Deum. Resp. Omnia posse referri ad Deum, quamvis id non fiat ex motivo Charitatis, sed

cujuscumque alterius virtutis vel honestatis, uti dicetur *l.* 5. *n.* 317. Et hoc vult S. Th. de *Volunt. Dei art.* 7. *ad* 8. dicens non teneri agere *ex dilectiome naturali*, ad quam aliquis per principia naturalia pervenire potest, quæ invenitur in bonis ex genere et in virtutibus politicis.

Inst. S. Thom. *1.* 2. *q.* 100. *ar.* 10 *ad* 2. ait, *qui honorat parentes, tenetur ex charitate honorare, non ex vi hujus præcepti, quod est, Honora parentes, sed et vi hujus præcepti, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* R. Tantum vult teneri illorum honorem parentum aliquo modo referre ad Deum, nam expresse addit, cum ista sint duo præcepta affirmativa, non obligantia ad semper, potest contingere, quod aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc transgrediatur præceptum de omissione modi Charitatis.

133 §. 3. *Aug. Almai. Gabr. Tabien. et alii* dicunt hoc præceptum obligare omni die festivo, quam sententiam Card. *in* 2. *crisi d.* 6. *n.* 9. dicit non esse comtemnendam, quia cum certum videatur nos obligari ad frequentem repetitionem Charitatis, et tempus remittatur ad arbitrium prudentum, videtur prudens designatio temporis esse dies festivus, qui dedicatus est cultui Dei, cultus enim optimus est actus Charitatis. E contra Castr. *t.* 6. *d.* 1. p. 4, aliique communiter hoc probabilius negant, quia non scitur de tali præcepto : in dubio autem certius probari debet, maxime cum fideles in praxi illud non observent, neque agnoscant pro die festivo alia præcepta, nisi de audienda Missa et omittendis servilibus, aut etiam quibusdam forensibus.

134 §. 4. Idem *Sotus et Valent.* dicunt tunc obligare, si quis adultus sit baptizandus : *Contra est*, ratione Baptismi non obligat, quia adhuc sufficit attritio : deinde nec ideo tum obligat, quod baptizandus teneatur tunc se profiteri servum Dei, hoc enim faciet, si ex honesto metu, licet non ex perfecto amore, ad hoc moveatur.

135 §. 5. *S. Ant. S. Bonav. Caj.* aliique 15. gravissimi Auctores cum Carden. *a n.* 47. dicunt obligare, si quis inciderit in mortale, et non possit vel velit suscipere Sacramentum pœnitentiæ : idque statim, sive quamprimum post peccatum occurrit cogitatio ipsius peccati, nec intervenit necessarium impedimentum : fatentur autem hanc obligationem non oriri ex generali obligatione virtutis pœnitentiæ : hæc enim non obligat pro semper, sed pro certo tantum tempore, v. g. omni anno semel; neque ex lege Justitiæ, etiamsi concedatur, quod peccatum sit injuria contra Deum, quamvis enim sit obligatio statim reparandi injuriam factam homini, hoc ideo est, quia homo patitur damnum in bonis suis, si differatur restitutio, quod in Deum non cadit, qui nullum damnum pati potest ex dilatione reparandæ injuriæ; neque ex lege Charitatis erga Deum secundum se, hæc enim tantum obligat, ut non multo tempore differatur dilectio Dei, non autem, ut statim diligatur, quando patratum est peccatum; itaque obligationem illam colligunt, in primis ex verbis Christi, qui *Matt.* 24 et 25. *Marc.* 13. *Luc.* 12. præcipit nos semper vigilare et paratos esse ad mortem, non vigilat autem neque paratus est, qui non quærit justificationem a mortali, in quo est quod fieri debet per dilectionem, quando deest vel non assumitur Sacramentum pœnitentiæ, ergo qui tunc non diligit Deum, non implet præceptum Christi. *Si dicas*, verba illa continere consilium tantum : *Contra* insurgit Carden. *a n.* 55. probatque ex SS. PP. Ambr. Hier. Theoph. et aliis, qui expresse asserunt esse præceptum, et ratio est, quia consilium est de re voluntaria, hic autem imponitur aliquid necessarium ad salutem et sub comminatione, ne excludamur regno Dei, uti factum fatuis Virginibus, per quas significantur peccatores, ergo non ponitur per modum consilii sed præcepti. *Conf.* quia homo sub mortali tenetur suam salutem reddere securam a tali periculo, in quo si eam perdat, merito censetur vituperabilis, sed qui est in mortali, et non potest vel non vult confiteri, non reddit salutem ita securam, nam imprimis exponit periculo, nisi Deum diligat et conteratur, quia omni momento potest mori, vel naturaliter vel violenter; deinde si in tali statu moriatur, merito censetur vituperabilis, ergo peccavit et quidem mortaliter, cum non detur materia gravior, ergo erat præceptum in istis circumstantiis diligendi Deum. Hæc argumenta reddunt sententiam illam probabilem, et merito sequenda esset in praxi, nihilominus communior, et absolute probabilis etiam est opposita, quam *S. Th.* aliique Auctores innumeri docent; quod enim Christus velit nos semper esse paratos, hoc est pro securitate; quod autem præcipiat esse paratos; quando ipse veniet, seu quando moriemur, in hoc agnoscunt

omnes esse præceptum, quod sufficit implere, quando prudenter judicatur adesse periculum proximum mortis, non autem dum adest remotum tantum. Quod si adsit aliquod humanum periculum mortis, nec omnino proximum, nec plane remotum v. g. si quis navigationem vel iter aggrediatur, in quo aliqui quandoque merguntur vel a latronibus occiduntur, videtur fore grave peccatum, si quis sine Confessione vel dilectione Dei se in tale periculum immittat, quia est summa imprudentia et temeritas in negotio supremi momenti : sed de quæstione tota redibit sermo, quando agemus de pœnitentia.

136 §. 6. *Sanch. Bonac. Alloz. et alii* dicunt hoc præceptum obligare, quando quis tentatur ad odium Dei. *Contra est*, quia hoc in eo tantum casu verum est, quo tentatio aliter vinci non posset, et tunc per accidens obligaret illud præceptum.

137 §. 7. *Set. Val. et Nav.* dicunt obligare, quando quis audit blasphemari aut gravem injuriam fieri in Deum, ut sic quasi reparetur injuria. *Contra est,* non reparatur injuria, nisi is, qui blasphemat Deum, e contra amet : deinde non spectat ad Charitatem, sed ad Justitiam vel Religionem reparare talem injuriam.

138 §. 8. *Sal Val. Tol.* dicunt obligare, quando quis beneficium a Deo accepit. *Contra est*, quia tunc sufficiet gratias agere, sic enim satisfit honestati debitæ.

139 §. 9. *Sot. et Val.* dicunt obligare, si aliquod opus magnum et difficile sit aggrediendum, v. g. defensio fidei coram tyranno, vel martyrium. *Contra est*, quia homo potest se aliter contra tyrannum munire, quam præcise per elicitum formalem actum Charitatis.

140 §. 10. *Ban.* dicit tum obligare, quando quis vult Eucharistiam sumere. *Contra est*, quia tale præceptum nullibi exstat, et ad Eucharistiam sufficit status gratiæ.

141 §. 11. *Castr.* supra post rejectas sententias hactenus relatas suddit cum *Suar. et Con.* esse obligationem sæpius diligendi Deum, quam singulis trienniis semel : Led. Hur. Arr. Ills. t. 13. *n*. 80. aliique cum Mendo *d*. I *n*. 143. dicunt esse obligationem saltem semel singulis annis : Card. *n*. 18 dicit esse obligationem frequenter diligendi, ita ut videatur ipsi mortale, si quis ultra unum mensem integrum differat, et ratio est, quia Deus præcipit dilectionem sui in operibus, quæ frequenter solemus agere, postquam enim *Deut*. 6. dixisset : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde*, subdit, *eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens :* ergo Deus vult continuationem et frequentiam illius dilectionis. Deinde homo graviter obligatur ad observanda reliqua Dei mandata, sed moraliter impossibile est ea omnia observare, nisi quis frequenter eliciat actum dilectionis Dei, ut experientia probat : qui enim vix semel per annum quærunt placere Deo, diu non persistent sine mortali, nec umquam aggredientur media ardua et naturæ contraria, quæ sæpe necessaria sunt ad vitanda peccata, ergo est obligatio gravis frequenter diligendi Deum, maxime cum reliqua omnia præcepta ultimate ordinentur ad Charitatem, quæ est finis et perfectio Legis. Itaque cum in tanta sententiarum varietate nesciamus, quando et quoties sit diligendus Deus, arripiamus tutiora, tum ut sic assuescamus dilectioni Dei, tum ut certo satisfiat præcepto, tum etiam, quia actus dilectionis, est omnium præstantissimus, et supra omnes alios meritorius. Neque id censeri debet nimis difficile, nam si homines totis diebus occupari possunt amore creaturæ, voluptatis, lucri, etc., cur non magis Dei, qui solus est omni amore dignissimus?

§. 12. Satisfit huic præcepto, quamvis amor 142
Dei eliciatur in ordine ad alia præcepta implenda, aut ad aliam virtutem exercendam, v. g. si quis eliciat, quia vult confiteri; vel ut evincat tentationem, qua infestatur, ita Carden. *an*. 14. Tenendum est tamen contra multos, quos citat et sequitur Moya *tr*. *q*. 9. *n*. 21. præcepto charitatis pro articulo mortis non satisfieri per Sacramentum pænitentiæ susceptum cum attritione cognita, quia reipsa perfecte amandus est Deus in fine vitæ, Sacramentum autem cum attritione non est amor, qualis requiritur.

§. 13. Fideles, qui sciunt elicere actum 143
dilectionis Dei, et cum aliqua reflexione operantur, facile satisfaciunt huic præcepto, quia concomitanter elicient; charitas enim hæc est duplex, afficiens, et efficiens, tum dicor habere charitatem afficientem, quando Deo faveo suas perfectiones volo illi bona, quæ habet, gaudeo illum esse, qui est, gratulor ei de honore, qui exhibetur, opto, ut nullus eum offendat, ut omnes ei serviant, eum ament et colant; quos effectus habere est omnino facile.

Tum dicor habere charitatem efficientem, quando mandata Dei observo, vel aliquid boni facio : ideo, quia scio hoc velle Deum atque infinitæ ejus bonitati placere; itaque fideles, qui sciunt opera sua, orationem v. g. auditionem Sacri, jejunium, eleemosynam, fugam peccatorum, observationem cujuscumque mandati placere Deo, sive Deum infinite bonum hoc velle, nisi ea opera agant ex vana gloria, vel pravo alio fine, præsumere possunt se ideo agere, quia sciunt Deum infinite bonum id velle, quia Deo infinite bono gratum est, etc., atque sic habent actum Charitatis efficiens erga Deum. Similiter qui attente et serio orat, *Pater noster*, quando dicit *Sanctificetur Nomen tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo, et in terra*, hoc ipso habet duos actus Charitatis erga Deum.

144 *Q.* 38. *Quid notandum sit circa propositionem, quam* Alex. VIII. die 24 Augusti 1690, *damnavit velut hæreticam? Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum iuterpretative... hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moraliter?* R. seqq.

§. 1. Hæc propositio habet quatuor partes; *prima* pars dicit, in quo consistat bonitas objectiva actus moralis; *secunda*, in quo consistat bonitas illius formalis; *tertia*, quod ad actum moralem sufficiat tendere in finem ultimum interpretative, id est, quamvis operans, actu neque formaliter neque virtualiter neque habitualiter referat actionem suam ad finem ultimum, quia de eo non cogitat, neque cogitavit, dummodo sit ita constitutus, ut ad eum referret, si de eo cogitaret, actio erit moraliter bona; per finem autem ultimum intelligi potest, vel beatitudo formalis seu possessio Dei, vel Deus ipse, qui est finis ultimus objectivus. *Quarta* pars dicit hominem non teneri amare finem ultimum, neque in principio vitæ, quando nempe accipit talem discretionem, ut possit libere, bene vel male operari : neque per decursum vitæ sequentis : *Prima et Secunda* pars non sunt damnatæ, sed manent veræ, si accipiantur separatim ab aliis partibus; ad hoc enim, ut tota propositio censeatur falsa et hæretica, non est opus singulas partes, sed satis est unicam esse talem, uti patet, si dicam, *Petrus est homo, Christus autem non est homo*, tota realiter propositio secundum se est falsa et hæretica, cum sit unus indivisibilis assensus, non conformis toti objecto, sed difformis objecto revelato : a toto autem desumi debet veritas, uti suppono ex Logica. An *Tertia* pars sit damnata necne, non pertinet ad hanc materiam, videtur tamen esse falsa, quia si nulla sit vel fuerit relatio ad finem ultimum, aut ad aliam moralitatem objectivam, non apparet, unde possit in actu esse vera moralitas formalis. *Quarta* pars est damnata, et ideo in quibusdam impressionibus sola pars illa scribitur majusculis. Ex hac autem damnatione constat, esse obligationem finem ultimum amandi, et hoc quidem, quamprimum aliquis discernere potest, quid sit finis ultimus. An autem homo primo instanti rationis ita obligetur se convertere ad Deum et finem ultimum,˙ ut si non faciat, hoc ipso peccet mortaliter, disputant Auctores *Thomistæ, Nav. Tol.* affirmant, alii probabilius negant; certum videtur, quod sæpissime a mortali excuset defectus perfectæ advertentiæ, vel ad obligationem vel ad malitiam omissionis, vel etiam ad bonitatem finis ultimi : notatque recte Persch. *in app. qq. select.* §. 11. *n.* 2. per instans usus rationis, quo tenemur diligere Deum, non intelligi aliquod instans physicum indivisibile, sed totam illam durationem, qua homo indiget ad discernendum inter bonum et malum ; et ad deliberandum quodnam ex illis sit amplectendum.

§. 2. Ex eadem damnatione colligitur, etiam obligationem esse aliquando amandi finem ultimum per decursum vitæ, uti recte probat Mendo *supra q.* 13. probabilius enim videtur, quod illa quarta pars damnetur distributive, ita ut non tantum vera sit hæc contradictoria, *Amari debet finis ultimus, vel in principio, vel in decursu vitæ*, sed etiam illa contraria, *Amari debet finis ultimus, et in principio, et in decursu vitæ*, hoc enim censeri debet voluisse declarare Pontifex, quod aliunde certum erat ex fide, vel damnatione aliarum propositionum, sic autem erat certum nos teneri, et in principio et in decursu vitæ tendere ad finem ultimum ; ergo censeri debet voluisse hoc declarare Pontifex. 14

Q. 29. *Quomodo aliquis disponi possit ad perfectum amorem Dei?* R. Proponendo seqq. 1

§. 1. Amare nihil aliud est, quam voluntare ferri in aliquod bonum, vel desiderando illud, vel de illo gaudendo, vel sibi complacendo in illo, etc. Quod si ferat in illud bonum, quia mihi amanti bonum est, dicitur amor concupiscentiæ; si autem ferat in illud,

quia personæ amatæ bonum est, dicitur amor amicitiæ aut benevolentiæ.

147 §. 2. Tunc amo Deum amore Concupiscentiæ, si ideo amem, quia Deus mihi bonus est, v. g. quia me creavit, redemit, sanctificavit, conservat, quia mihi remisit peccata, tot gratias et beneficia contulit universalia, et particularia, quia vult mihi dare beatitudinem æternam: tunc amo Deum amore amicitiæ, seu benevolentiæ, si ideo amem, eique velim omne bonum, quia hoc Deo ipsi bonum est. Amor concupiscentiæ est imperfectus, licet sit bonus, possitque esse supernaturalis; amor autem amicitiæ est amor perfectus, de quo explicando nunc laboramus.

148 §. 3. Bona Dei alia sunt intrinseca, alia extrinseca: Intrinseca, sunt infinitæ perfectiones, quas in se habet, uti Sapientia, Justitia, Misericordia, Æternitas, Immensitas, Omnipotentia, Pulchritudo, Bonitas, Incomprehensibilitas, etc. Extrinseca sunt, quæ a creaturis fieri possunt et placent Deo, nempe, quod agnoscatur, sicuti in se est perfectissimus, quod ametur, sicuti in se optimus, quod colatur, laudetur, honoretur, sicuti in se est præcellentissimus; itaque tunc amabo Deum perfecte, si Deo velim ista bona, ideo quia Deo bona sunt; si faveam illi suam infinitam sapientiam, si gratuler de infinita potentia, si gaudeam de ipsius pulchritudine, si complaceam mihi in ejus incomprehensibilitate, si optem, ut agnoscatur, ametur, colatur ab omnibus, quia hoc ipsi placet et propter se dignus est; si orem, et quantum in me est, impediam, ne offendatur; quia ipse propter infinitam bonitatem suam, id est propter infinitas illas perfectiones, quas habet, dignissimus est, non offendi, sed super omnia amari, coli, honorari.

149 §. 4. Cum amor sequatur æstimationem boni, ad concipiendum perfectum Dei amorem juvabit magnam de Deo ideam sibi formare et quid in se sit Deus, agnoscere ac considerare, tum ex lumine naturæ, tum ex doctrina fidei: Deus *Platoni* est Genitor Universitatis, Auctor maximus, Supra omnem substantiam, Plenæ perfectionis, Summum bonum: *Aristoteli*, Ens entium; *Senecæ*, Summa et pulcherrima omnium natura; *Ciceroni*, Præstantissima mens: *Alcinoi*, Seipso perfectus, semper perfectus, Omni ex parte perfectus: *Trismegisto*, Deus est circulus, cujus centrum ubique, circumferentia nusquam: *Platonicis*, Ipsum bonum, ipsum pulchrum: *Ægyptiis*, Incognita caligo, Ter tenebræ: *S. Dionysio*, Ipsum esse: *S. Augustino*, Sine qualitate bonus, sine quantitate magnus, sine indigentia Creator, sine situ præsens, sine habitu omnia continens, sine loco ubique totus, sine tempore sempiternus, sine ulla sui mutatione mutabilia omnia faciens. *S. Th.* Universaliter ens perfectum, cui non deest alicujus generis nobilitas; actus purus: *Clementi Alexandrino*, Unus in omnia, in quo omnia, per quem omnia: *S. Bernardo*, Quidquid cogitas, ultra non circa quærendum est: *S. Damiano*, Cujus ineffabile est nomen et incomprehensibile: *Lactantio*, Æterna mens est omni parte perfectæ, consummatæque virtutis: *Cassiodoro*, Virtus inexplicabilis, Pietas incomprehensibilis, Sapientia ineffabilis: Cujus definitio est finem in Sanctorum laudibus non habere. *Ecclesiæ Catholicæ*, Rex tremendæ Majestatis, solus Sanctus, solus Dominus, solus Altissimus; *Scripturæ sacræ*, Alpha et Omega, est qui est, Deus Sabaoth, Dominus exercituum, Deus deorum Dominus, Dominus Dominantium, Dominator Dominus, magnus Dominus et laudabilis nimis, Dominus virtutum, Dominus excelsus, magnificus, terribilis, Rex Regum, Rex magnus super omnem terram, cujus magnitudinis infinita est multitudo, cujus magnitudinis non est numerus neque finis: O Majestas! o perfectio! o Bonitas! o Pulchritudo! o Deus omnia! *S. Michael* adhuc prætendit scutum et exclamat, *Quis ut Deus?* huic Deo si faves et gratularis eas perfectiones, si in eis tibi complaces, si gaudes, quia ipsi bona sunt, et ipse sibi in eis complacet, amas Deum perfecte.

§. 5. Etiam ex creaturis æstimari potest et 150
amari Deus, nam in primis quidquid tibi occurrit in natura honestum, pulchrum, jucundum, optabile, hoc totum a Deo et in Deo est necessario, independenter, æternaliter, indefectibiliter. Quidquid cogitari potest æstimabilitatis, dignitatis, excellentiæ, magnificentiæ, majestatis, amabilitatis, totum in Deo est sine admixtione ullius imperfectionis. Omnia ad nutum ejus stant aut feruntur; Terra, Elementa, Cœlorum Orbes, Stellæ, Sol, Luna, ipsi subsunt omnes Monarchiæ terræ, ipsi submittunt se Angelorum Chori, velantes facies et incessanter acclamantes, Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod omnium maximum est, homo Deus infinitæ Dei majestati se per profundissimam adora-

tionem submittit; si hæc amas Deo, de eis gaudes, hæc gratularis, quia Deo bona sunt, etc. amas Deum perfecte.

151 §. 6. Etiam sic excitari protest in Deum amor : Considera, quid ames; forte istum hominem, quia sincerus est, alium, quia beneficus; alium, quia justus; alium, quia prudens, discretus, circumspectus; alium, quia vir pius est et sanctus, etc. Amas virtutem, quia honesta; Cibum, quia suavis; Potum, quia delectat; Opes, quia utiles; Florem, quia pulcher, etc., hæc omnia a Deo et in Deo sunt modo infinities perfectiore.

152 §. 7. Ut amor Dei sit perfectus, debet voluntas serio, et efficaciter sic esse constituta, ut quamvis nec cœlum esset, nec infernus, nec præmium ullum sperandum, nec pœna ulla timenda a Deo, tamen amaretur Deus propter se, quia in se est summe bonus. Notandum tamen est, quod hic amor perfectus non excludat imperfectum, sed ab hoc incipiat, et ab eodem communiter adjuvetur; hinc modus ille eliciendi amorem, *Non amo te, o Deus, quia me creasti, quia vis mihi cœlum dare, sed pure ideo, quia es propter te infinite dignus amari,* ordinarie non est suadendus, sed potius sic elici debet, *Amo te, o Deus, quia me creasti, quia vis cœlum dare; sed magis ideo, quia ipse propter te es omni amore dignissimus, ita ut licet non benefaceres, nec cœlum dares, tamen amarem te, et amo, quia propter infinitam tuam bonitatem es amabilissimus.* Et ideo etiam *Inn. XII.* die 12. Martii 1699, inter propositiones. Archiep. Cameracensis, per quas videbatur spes excludi a perfecto amore, damnavit etiam sequentes, 1. *Datur habitualis status amoris Dei, qui est Charitas pura, et sine ulla admistione motivi proprii interesse : neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem; non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.* 2. *In statu vitæ contemplativæ sive unitivæ amittitur omne motivum interessatum timoris, et spei, etc.*

153 *Q.* 40. *Quomodo practice elici possit actus Charitatis in Deum?* R. Præire debent Fides et Spes, ac convenientissime subjicitur Contritio, hoc aut simili modo.

Fides.

Omnia, mi Deus, quæcumque per Ecclesiam Unam, Sanctam, Catholicam et Apostolicam proponis credenda, firmissime credo, quia tu dixisti, qui es infinite sapiens, verax et perfectus. Credo te esse, qui gubernas omnia, te esse supernaturalem Remuneratorem bonorum et Punitorem malorum, Animas esse immortales, Gratiam esse necessariam ad salutem, Te esse unum in essentia et Trinum in personis, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, Secundam Personam esse pro nobis factam hominem et passam, Christi gratiam nobis conferri per Sacramenta, et propter ejus merita nobis promissam esse æternam beatitudinem a te Deo fidelissimo. potentissimo, et misericordissimo dandam: Credo te in te ipso propter infinitas tuas perfectiones esse Deum amabilissimum, Finem ultimum rerum omnium, dignissimum non offendi, sed semper amari et honorari: hæc ceteraque omnia credo, mi Deus, quia tu dixisti, quia es infinita Veritas, non potens falli, aut fallere, non potens errare aut mentiri. Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.

Spes.

Spero, mi Deus, remissionem omnium peccatorum, gratiam in fine vitæ, omnia media ad salutem, spero vitam æternam. Desidero illa omnia, quia tu es animæ meæ bonum summum et unica beatitudo; erigor autem et confido me illa omnia obtenturum per gratias et propter merita Christi, quia tu Deus es virtus mea auxiliatrix. quia tu promisisti, qui in promissis tuis servandis es Deus fidelissimus, potentissimus servare, et misericordissimus, ut serves. In te Domine speravi, non confundar in æternum.

Charitas.

Amo te, mi Deus, non ideo tantum, quia creasti me, redemisti, sanctificasti, conservas, et innumeris quotidie beneficiis cumulas; neque tantum ideo, quia insuper dare vis mihi æternam in cœlo beatitudinem, sed ideo maxime et super omnia te amo, quia tu Deus es ob infinitas perfectiones tuas omni amore dignissimus; Tu es Deus sapientissimus, potentissimus, sanctissimus, pulcherrimus, indefectibilis, æternus, immensus, incomprehensibilis: tu es omne bonum in te ipso, propter te æstimari dignissimus, coli, honorari, licet nec præmium a te sperandum nec pœna timenda esset. Illas tuas perfectiones tibi ex animo faveo et gratulor, gaudeo te ab hominibus agnosci, te ab Angelis tuis incessanter laudari, te tibi complacere in te ipso:

Utinam cessent omnia peccata hominum, quia tibi infinite bono mala sunt: utinam te creaturæ omnes ament, revereantur, adorent, quantum possunt, et sicuti propter infinitam tuam Excellentiam mereris, utinam in omnibus impleatur tua sanctissima voluntas, et fiat semper, quod tibi maxime est placitum. Ex hoc in te amore, mi Deus, amo Angelos et homines ejusdem mecum beatitunis capaces, amo meipsum, sed semper propter te, quia tu infinite bonus hoc vis, et tibi hoc placet, quia tibi bonum est, quod ita ab omnibus, et in omnibus agnoscaris, ameris, lauderis.

Contritio.

156 Ex hoc eodem tui amore, o Deus, detestor omnia peccata, quia tibi summe bono displicent: doleo de omnibus non tantum quia demeritus sum præmia, et gratias tuas, ac e contra a divina Justitia promeritus sum pœnas, sed maxime ideo, quia displicui et malum feci tibi, qui licet nec cœlum esset, nec infernus, nec præmium vel pœna, attamen propter infinitam bonitatem et perfectionem tuam eras et es dignissimus non offendi, sed semper amari, coli, honorari. Propono per gratiam tuam imposterum non facere amplius.

157 *Q.* 41. *Quomodo præterea possit voluntas nostra exerceri in actibus amoris perfecti?* R. Subjiciam aliquos modos ex Scriptura, Sanctis Patribus, et Auctoribus Asceticis, ut quisque in promptu habeat ad suos, et aliorum usus.

Amor affectivus.

Diligam te Domine, fortitudo mea, Dominus firmamentum meum et refugium meum et liberator meus. *Ps.* 17. o Domine, qui introspicis cor meum, tu scis, quia amo te: Domine tu scis, quia amo te. *Joan.* 21. Tu Domine interiora mea nosti, et quantum in anima mea mihi conscius sum, videor mihi, quod te in veritate diligam, et quod neque fictus neque simulatus amor sit, adeo, ut sui proditor cor meum esset, si in hoc ipso se ipsum falleret. *S. Aug.* 30. *Conf. c.* 9. O Deus, cor mihi testatur, quod te diligat, et tibi offerat omnes Filii tui tuosque ipsius amores, ad succurrendum desiderio, quod habeo, te perfectissime amandi. O Deus amor meus, qui semper ardes, nec unquam extingueris! O charitas, Deus meus, accende me; fac, ut te inveniam, o cordis mei desiderium! Teneam te, o amor animæ meæ! Possideam te in medio cordis mei, Vita beata, Dulcedo summa animæ meæ. *S. Aug.* 10. *Conf. c.* 29. Pondus meum, Amor meus, eo feror, quocumque feror. *S. Aug.* 13. *Conf. c.* 9. Deus meus, Amor meus; tu totus meus et ego totus tuus; dilata me in amore, ut discam interiori cordis ore degustare, quam suave sit amare, et in amore liquefieri, et natare; tenear amore vadens supra me: præ nimio fervore et stupore cantem amoris canticum, sequar te Dilectum meum in alto, deficiat in laude tua anima mea, jubilans ex amore; amem te plusquam me, nec me nisi propter te, et omnes in te, qui vere amant te. *Thom. de Kem. de imit. Christi l.* 3. *c.* 5. Absorbeat me quæso Domine vis ignita, et melliflua amoris tui, ut amore amoris tui moriar, quia amore amoris mei dignatus es in ligno crucis mori. *S. Francisc. Assis.* O Deus meus, o amica quies cordis mei! o ardor et suavitas Deus meus et omnia! *Idem.* Desidero te millies, mi Jesu? quando venies? *S. Bern.* Amo te Deus meus et magis atque magis amare te desidero : sero te amavi pulchritudo, tam antiqua, pulchritudo tam nova, sero te amavi. *S. August.* O indignitas! o Jesu! quia amor tuus non amatur, non æstimatur, imo vilipenditur; totus amor es, et non amaris. *S. Jacobonus.* O spes mea! Gloria mea! Gaudium meum! o amabile principium meum! o societas et sufficientia mea! quando erit ille dies, cum te vere et ex toto corde diligam? quando me tibi gratum in omnibus et pro omnibus exhibebo? quando mortuum in me sentiam omne id quod tibi adversatur? quando ero totus tuus; quando desinam esse meus? quando veniet illa hora, in qua nihil præter te in me vivet? quando me totum amore tui inflammatum sentiam? quando rapies me cum impetu, quando inebriabis me uberum tuorum dulcedine? quando me totum in te transferes? *Lud. Granat. l.* 5. *memorialis.* Diligam te, Domine, amore arctissimo fortissimoque, extendam omnium affectuum et desideriorum meorum brachia, ut amplectar te, Sponse dulcissime animæ meæ! hedera vicinam arborem tam fortiter apprehendit; ut singulæ fibræ singula videantur esse brachia, cur similiter omnia membra mea non vertentur in brachia, ut omni ex parte amplectar te? *Idem in* 1. *append. memor.* O æterna Veritas! vera Charitas et chara Æternitas! tu es Deus meus, tibi suspiro die ac nocte.

S. August. 7. *Conf. c.* 10. Vide Domine, Domine mi unde sit desiderium meum; narraverunt mihi injusti delectationes suas, sed non sicut lex tua Domine : Ecce unde est desiderium meum. *Idem.* 11 *Conf. c.* 2. Tumultuosis varietatibus dilaniantur cogitationes meæ, intima viscera animæ meæ, donec in te confluam purgatus, et liquidus igne amoris tui. *Ibid c.* 29. Da mihi te, Deus meus! redde te mihi, te enim amo, et si parum est, amem validius, non possum metiri, ut sciam, quantum desit mihi amoris ad id, quod satis est, ut currat vita mea in amplexus tuos, nec avertatur, donec abscondat in abscondito vultus tui; hoc tantum scio, quia male mihi est præter te, non solum extra me, sed et in me ipso, et omnis copia, quæ Deus meus non est, egestas est. *Idem* 3. *Conf. cap.* 18. Oro te, cognoscam te, amem te,ut gaudeam de te *S. Ansel. in prosol. cap.* 25.

Amor effectivus.

158 Jam dixi et dicam, amore amoris tui facio istud, *S. Aug.* 11. *Conf. c.* 1. O ignis, qui me accendis! o Charitas, quæ me inflammas! o Lumen me illuminans! o Requies mea! o Vita mea! o Amor meus, qui semper ardes et nunquam extingueris, quando te perfecte redamabo? quando te nudis animæ meæ brachiis amplexabor? quando me et mundum universum amore tui contemnam? quando anima mea cum omnibus potentiis et viribus ejus tecum unietur? quando in abysso amoris tui absorbebor? *Ludov. Granat. in procem. l.* 4. *de Oration. et Medit.* Dulcissime, amantissime, pulcherrime, sapientissime, ditissime nobilissime, pretiosissime et dignissime, qui ameris, et adoreris, quando sic te amabo, ut in amore tui totus jaceam absorptus? o vita Animæ meæ, quæ, ut me vivificares, mortem subiisti, et moriens mortem occidisti, occide etiam et me, hoc est, omnes meas perversas ad malum pronitates, voluntatem quoque propriam et quidquid impedit, quo minus tu mecum vivas. *Idem ibid.* Age Domine, et fac, excita, et revoca nos, accende et rape, flagra, dulcesce; jam amemus et curramus. *S. August.* 8. *Conf. c.* 4. Sed, o Domine, quid tibi bonum exhibere possum, cum creaturis non indigeas, et te ipso infinite bono semper gaudeas? quia tamen vis, ut in effectu monstrem, quantum te amem, ad hoc intendam vires animæ et corporis : tu ergo, Domine, diu noctuque eris objectum mentis meæ, semper suavissima recordatio tui præsentis obversabitur memoriæ, semper intellectum occupabit cogitatio perfectionum tuarum, semper voluntas recreabitur in bonitate tua, a mane usque ad vesperam attendam ad nutus SS. tui beneplaciti, ut eos perfecte expleam. O utinam loqui possem et sentire cum *S. Paulo*, quod in laboribus et adversitatibus mihi complaceam propter amorem Dei mei, non sit periculum, non incommodum, non fames, non nuditas, non persecutio, non servitus, non tentatio, non afflictio, non morbus, non supplicium, non mors, non homines, non tyranni, non dæmones me separent a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Amore tui, mi Jesu, hodie frænabo hanc in me passionem, abstinebo ab isto consortio, exercebo istam virtutem : Amore tui faciam hoc opus; super cuncta sis amatus, super cuncta sis laudatus, Deus, mea gloria.

Amor appretiativus.

O Jesu mi! dulcis amor, nil diligo præter te 159
B. Victoria. Quidquid non est Deus, hoc omnino mihi nihil est. *S. Franc. Salesius.* Deus meus et omnia. *S. Franc. Assisien.* Sine illo nihil est, solus ille est, quem laudo, extra illum contemno omnia : Pater meus ipse est, protector meus ipse est, curator meus semper est; ipsi soli studeo, ipse tota mea scientia est, mea spes et desiderium, thesaurus meus et felicitas. Si trahant voluptatum illecebræ, dicam, quis ut Deus? quid ita deliciosum et amabile? Si alliciant honores, tentent homines, infestent dæmones, creaturæ, omnes insidientur, semper dicam, quis ut Deus? quid Deo melius? Hic solus est amari dignus, quia solus sine nube purissimus, sine labe sanctissimus, sine admistione mali optimus, sine pari maximus, sine defectu perfectissimus, solus omnia, solus super omnia. Plus ego te diligo Deus, quam omnes mundi voluptates, honores et divitias: pudet quidem hæc dicere, quid enim æquius est, quam ut te magis diligam? dico tamen iterum, amo te, mi Deus, plus quam res omnes creatas, quia quidquid in his bonum est, a te est, et in te eminentissime : amo te plus quam amicos, propinquos, parentes, plus quam me ipsum, quia nemo bonus nisi tu solus Deus. Dico tibi, Deus meus es tu, et vere quantus tu mihi sis, exprimere non possum, unde cum *Augustino* tuo exclamo, quid mihi es, et quid tibi sum? Domine, totus tuus sum : omnia, quæ intra me sunt, volo esse

tua : Anima mea tua sit, nec vivat alteri nisi tibi, voluntas mea tua sit, nec amet quidquam nisi te : amor meus tuus sit, nec in aliud feratur quam in te, quia nemo dignus est, nisi tu solus; intellectus meus tuus sit, nec aliud cogitet nisi te; omnis intentio mea tua sit, nec aliud quærat nisi te, quia nemo dignus est, nisi tu solus Deus.

Amor Dei perfectiones admirans.

160 Domine, qui non es alias aliud et alias aliter, sed idipsum et idipsum et idipsum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, sis infinite benedictus. *S. August.* 12. *Conf. c.* 7. Hei mihi, quam excelsus es in excelsis et quam profundus es in profundis et nusquam recedis! *Idem* 8. *Conf. c.* 3. Pulchra sunt omnia faciente te, et ecce tu inenarrabiliter pulchrior, qui fecisti omnia. *Idem* 13. *Conf. c.* 20. Excita nunc Anima mea, et erige totum intellectum tuum, et cogita, quantum potes, quale et quantum sit illud bonum; si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente, quam delectabile sit illud bonum, quod continet jucunditatem omnium bonorum, et non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt Creator a creatura, si enim bona est vita creata, quam bona est vita Creatrix! Si jucunda est salus facta, quam jucunda est salus, quæ facit omnem salutem! si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum, quam amabilis est sapientia, quæ omnia condidit ex nihilo! denique si multæ et magnæ delectationes sunt in rebus delectabilibus, qualis et quanta est delectatio in illo, qui fecit ipsa delectabilia! *S. Anselmus in prosol. c.* 24. Summe, optime, potentissime, misericordissime et justissime, secretissime et præsentissime, pulcherrime et fortissime, stabilis et incomprehensibilis, immutabilis mutans omnia, nunquam novus, nunquam vetus, innovans omnia. *S. Aug.* 1. *Conf. c.* 4. Domine non solum es, quo majus cogitari nequit, sed es quiddam majus, quam cogitari possit, quoniam namque valet cogitari esse aliquid hujusmodi, si tu non es hoc ipsum, potest cogitari, aliquid majus te, quod fieri nequit. *S. Ansel. prosol. c.* 15. Tu in omni re perfectus es sine aliqua deformitate, magnus sine quantitate, bonus sine qualitate, fortis sine infirmitate, verus sine falsitate, sine loco ubique præsens, sine divisione in omni loco totus, in magnitudine es infinitus, in virtute omnipotens, in bonitate summus, in sapientia inæstimabilis, in consiliis terribilis, in judiciis justus, in cogitationibus secretus, in verbis verus, in operibus sanctus, in misericordia copiosus, erga peccatores patiens, pœnitentes pius. *Lud. Granat, l.* 9. *memor.* Tu es pelagus omnium perfectionum, omnis magnitudinis abyssus, infinitæ misericordiæ atque bonitatis oceanus, incomparabilis pulchritudinis imago; Tu es Deus deorum, Sanctus Sanctorum, Rex Regum, Dominus Dominantium, Causa causarum, Ens entium, Vita viventium, ordo universi, pulchritudo mundi, gloria cœli. *Idem. l.* 6. *memor.*

Amor in bonis Dei complacens.

Benedictus es, Domine Deus Israel Patris 161
nostri, ab æterno in æternum; tua est Domine magnificentia, et potentia et gloria atque victoria, et tibi laus; cuncta enim, quæ in cœlo sunt et in terra, tua sunt; tuum, Domine, regnum, et tu es super omnes Principes : tuæ divitiæ, et tua est gloria, tu dominaris omnium; in manu tua virtus et potentia. In manu tua magnitudo et imperium omnium; nunc igitur, Deus noster, confitemur tibi, et laudamus Nomen tuum inclytum. *David* 1. *Paral. c.* 29. O divinitas, omnis boni primæva et interminabilis possessio, omnis vitæ insenescibilis tota simul et perfecta possessio, omnis beatitatis sine principio et sine superplenissima fruitio, Deus amabilissime, noverim me, noverim te *S. Aug.* Amabilissime Deus, dicere non possum, tu nosti, quomodo intus afficiar, dum cogito, quod sis, qui es, Deus infinitus, ineffabilis, incomprehensibilis; qui intelligentias omnes profunditate excedis, affectus exæquas latitudine, amores omnes inaccessa abysso in infinitos titulos absorbes : tu totus bonus es, totus speciosus, sanctus, sapiens, potens, justus, misericors, imo ipsa pulchritudo, sapientia, potentia, justitia, misericordia, et perfectio omnis, et complexio omnium perfectionum, semper æterna, semper necessaria, semper eadem : quam gaudeo tibique gratulor, mi Deus! quod nulli vicissitudini, progressui, defectui, declinationi sis subjectus, sed omnem perfectionis modum indivisibili tuo esse immutabiliter comprehendas! faveo tibi, quod omnia spatia universi impleas, extendas, ambias, neque tamen ab iis contineris : animitus tibi gratulor, quod tempora omnia possibilia ab æterno in æternum anticipes, protendas, circumscribas,

neque tamen terminis ullis durationum definiaris, sed in momento rerum præteritarum, præsentium, et futurarum, moras motus et successiones metiaris; de omnibus his gaudeo, non minus quam si perfectiones illas tecum participarem. O delectabile spectaculum, dum contemplor creaturas omnes etiam ratione destitutas, et insensibiles in observationem ordinis, quem illis æterna lex tua prescripsit, tanta concordia, et sedulitate conspirare, ut etiam se consumant, ne ullam sapientiæ tuæ dispositionem perturbent : decurrunt astra per vices, volvuntur cœli per gyros, sol et luna observatis accessibus ac recessibus circumaguntur, nec in puncto a præscripta semita deflectunt, ut sic perpetuo sapientiæ tuæ magnitudinem nobis eloquantur : fulmina ejecta se conficiunt, nubes depluentes se ipsas perdunt, ignis ardens semet perimit, aer difflatur, terra fatiscit, rupes dissolvuntur, elementa transmutantur, ut imperiis tuis obtemperent : Benedictus sis Deus in throno Divinitatis tuæ, quia omnia ita fortiter disponis, suaviter gubernas, inenarrabiliter dispensas. Da Domine, ut comprehendam, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas et profundum Divinitatis tuæ : tu pelagus infinitum essentiæ, omne esse, et omne bonum in te concludens, et ab æterno eminenter anticipans, tu omnium principium, omnium finis, omnium locus, omnium ævum, omnium ordinatio, omnium consummata felicitas, tu Deus omnia. Quam gaudeo, Deus immense, quod te habeam ubique præsentem per essentiam, potentiam, et operationem ; quod videam in omnibus quasi promicantem; quod sentiam in me toto, ac præsertim in fundo animæ meæ amicissime conjunctum; apud te rerum omnium mutabilium immutabiles sunt rationes, tu semel æternus, semper idem, nihil amittis, nihil acquiris, quia per essentiam habes, et es omnia. Complaceo mihi intime, o Deus, et tibi gaudeo, quia es eminentissime omnis splendor astrorum, omnis amœnitas hortorum, omne pretium gemmarum, omnis decor colorum, omnis suavitas saporum, omnis fragrantia odorum, omnis magnificentia ædificiorum, omnis pulchritudo rerum omnium, omnis oblectatio sensuum, omnis voluptas cordium; Tu sine figura pulcher, sine tempore æternus, sine loco immensus, sine extensione diffusus, sine situ altus, sine numero infinitus, sine multiplicitate omnia : tu centrum es universis, omnis amoris illicium, omnis motionis terminus omnis desiderii consummatio. Magnificentissime Deus, in ditione tua posita sunt omnia : tu es Dominus vitæ et necis : gratulor tibi, quod nihil possit resistere voluntati tuæ.

Amor redamans.

Amasti me, Deus, te toto, nam tu ipse totus 163
es amor ille, quo me amas: dat se mihi omnipotentia creans, misericordia redimens, sapientia dirigens, providentia ordinans, immensitas complectens, sanctitas exornans, æternitas immortalem reddens, essentia beatificans, o Deus, tu totus meus es, sim totus tuus. Amasti me, Deus, toto universo, cum sole mihi luces, cum igne me calefacis, cum terra sustines, cum aere foves, cum aqua reficis, me mihi conservas, ut sentiam, intelligam, velim, tu idem facis: et cur te, o Deus, his omnibus non redamem? imo te his omnibus redamo, neque creatura ulla vel potentia uti volo, nisi propter te ut agnoscaris, lauderis, ameris, in omnibus, ab omnibus et per omnia. Amasti me, Deus, super omnia, super Angelos, nam redimisti me non illos ; super terram et elementa, quæ propter me fecisti, super cœlos et astra quæ produxisti, ut mihi serviant: super ceteras omnes creaturas, quas pro me condidisti: imo, amantissime Jesu, amasti me plus quam te, quia pro me dedisti sanguinem, et vitam tuam : loquor cum tuo *Augustino* : dilexisti me Domine, plus quam te, quia mori dignatus es propter me : oh non sim, nisi te super omnia amem, nisi amem te plus quam me, et paratus sim agere, pati, et mori propter te. Benedic ergo Anima mea Domino, et omnia, quæ intra me sunt, Nomini sancto ejus; benedic Anima mea Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus: benedicite pariter mecum Domino omnes Angeli, et Archangeli, omnes Principatus, et Potestates; omnes Virtutes, et Dominationes, omnes Throni, Cherubim et Seraphim, benedicite, laudate, et superexaltate eum in sæcula, quia fecit nobiscum misericordiam suam ; laudent illum Cœli, Terra, Mare, et omnia, quæ in eis sunt, laudent, et superexaltent in sæcula: illi honor, illi benedictio, illi gratiarum actio ab omni creatura in omnes generationes sæculi sæculorum.

Amor detestans, quæ Deo mala sunt.

Si quid, Domine, ad impetrandam gratiam 163
præservationis a peccato mihi patiendum est.

si cruces, si labores, si tormenta, si ignominiæ, si persecutiones, si mortes, si omnes inferni pœnæ sustinendæ sunt, veniant, Domine, veniant, obsecro, ex nunc omnia ista super me ad tempus, vel in sempiternum, si tibi placuerit, dummodo Domine, te non offendam. Quidquid, Domine, omnipotentia tua facere potest, ut patiar, pati volo, et acquiesco, et eligo, et rogo, dummodo non permittas, ut te offendam. *Alex. a S. Franc. solil.* 4. Quam mihi dolet, o amantissime Salvator, quod tot hæreses, et infidelitates videam! digna erat infinita tua Veritas, ut agnosceretur ab omibus. En in mundo dominatur omnis malitia contra sanctissimam voluntatem tuam, blasphematur sanctum nomen tuum, ecce Domine infernus repletur animabus æternum te maledicturis, qui debuisti ab iisdem æternum benedici: ah potentissime Deus habe curam gloriæ tuæ, desinant tandem impietates peccatorum, tu in compensationem laudis, in suppletionem omnis gloriæ, quæ tibi negatur a dæmonibus, damnatis, et ingratis peccatoribus attende ad Sanctorum omnium laudes, ad tuum in dilecto Filio tuo, et in te ipso sanctissimum beneplacitum.

Amor conformans se voluntati Dei.

Tu Pater solus bonus es, tu solus pulcher, tu solus amabilis, tu solus animarum nostrarum sponsus es, ideoque tu solus regna, tu solus impera, tu solus dominare, tu solus voluntatem meam dirige, tu solus Rex meus esto, et ego fidelis tuus subditus, pectus meum in te solo recreetur, cor meum in te solo quiescat, Anima mea te solo repleatur, Lud. Gran. *l.* 7. *memo. iu medit.* 3. Parum est, Domine, si tibi promittam, me posthac perfecte mandatis tuis obtemperaturum, non minimam ex tuis legibus violaturum, plus aliquid prætendo, 'et per tuam gratiam desidero, me divinæ tuæ voluntati sic in omnibus conformare, ut in cunctis consiliis, inspirationibus, motionibus sim totus semper supplex, et subditus beneplacito tuo, symbolum meum erit, quod *S. Gertrudis* Virgo trecentis sexagesies quinquies per diem repetebat. *Fiat voluntas tua, Domine, non mea.* Nomen meum erit post hac, quod vult Deus, quia quod vis, hoc volo, in lætis, et tristibus, et in adversis, et prosperis, in morbis, et sanitate, in vita, et morte, in omnibus vox mea semper erit, Deus ita vult, propterea, et ego sic volo, quia Deo placet, et ita rem unicam in mundo faciam semper, nempe quod tu vis Deus. Deus optime maxime, ad testandum amorem erga te meum, accepto hanc afflictionem, hanc injuriam, hoc damnum, atque in omnibus, quæ mihi accidere possunt, in sanctam voluntatem tuam me resigno, Sapientissime Deus, abjicio me totum in dispositiones infinitæ tuæ providentiæ, fac mecum sicut scis, et vis, ut te amem, benedicam, glorificem in omnibus, et super omnia.

Amor Gloriæ Dei.

Laudent te Deus noster in excelsis omnes 165
Angeli tui, omnes virtutes tuæ, Sol et Luna, omnes stellæ et lumen, cœli cœlorum, et aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen tuum, S. Aug. 7. *Conf. c.* 13. Ecquando tamen, o Deus, te agnoscent homines, sicuti in te es perfectissimus, quando amabunt te, sicuti es infinite bonus, quando te colent, uti es præcellentissimus? Domine da gloriam nomini tuo, et fac illud celebrari ab omnibus.

Amor Dei se ad proximum extendens.

Non amo te, mi Deus, si propter te non amem proximum; amo itaque illum, quia creatura tua est, quia vis eum amari, et in eo vis ipse amari: amo, quia imago tua est, quia tibi placet eum a me amari. Bene sit omnibus, o Domine; etiam inimicis meis, qui si propter se digni non sint, quos amem, tu tamen dignus es, propter quem illos amem. O Domine si te homines nossent! *S. Ignatius Loyola*: Memento clementissime rerum omnium conditor Deus animarum infidelium, hæreticorum, et peccatorum a te creatarum, quas ad imaginem, et similitudinem tuam fecisti, ecce Domine in opprobrium tuum his ipsis quotidie impletur infernus: *S. Franc. Xav.* Quando tandem in ovile Christi redibunt tot errantes populi, ut agnoscant Nomen sanctum tuum? memento Domine omnes esse creaturas tuas, Christi sanguine redemptas eo fine, ut te æternum benedicant; revoca eas Domine sub triumphale vexillum tuæ charitatis.

Amor paciscens.

Ineamus itaque (si sic tibi placeat Domine) 166
pactum, tu curam habe mei, et ego curam habebo tui: tu diliges me et ego diligam te; tu corpus, et animam meam protege, ac conserva, et ego legem tuam te juvante observabo, sic mecum, Domine, quod tibi placet, tu enim scis, quid desit mihi, et quid expe-

diat mihi, tuus esse volo, et non alterius, da mihi gratiam, Domine, ne quiddam præter te quæram, aut desiderem. Lug. Granat. *in proœm. l. 4. de Medit et Orat.* O Deus! quoties vena micabit in corpore, toties volo, ut in laudes tuas exiliant omnes creaturæ, et cor meum te super omnia amet, quoties homi nem intuebor, toties constituo, ut te supremum Dominum vitæ, et necis demississimo affectu reverear. Magne Deus, tibi memetipsum offero, et consecro per donationem, et pactum irrevocabile, omnes actiones sensuum, imaginationes phantasiæ, cogitationes intellectus, recordationes memoriæ, affectus voluntatis, verba omnia, actiones singulas manuum, motus pedum, singulas palpitationes cordis, momenta vitæ omnia, omnia, quæ dono tuo mea sunt, dono meo tua sunt; tibi illa iterum offero, dico, transcribo, et insuper volo, ut ab hoc momento usque ad vitæ finem, et inde usque in perpetuam æternitatem amoris tuo sigillo consignentur, tibi soli imposterum deserviant, et placeant.

Amor excessivus.

167 Amem te, mi Deus, plus quam Angeli, et Beati, plus quam Seraphini omnes; amem te amore omni possibili, utinam totus in flammas redigar amore tui. O Deus, quod te tantum non possum amare solus, quantum simul omnes Animæ beatæ, et cur mihi cor in amore tui non est adeo inflammatum, sicut omnium simul Martyrum, et Sanctorum corda? O si, qui in omnibus sparsim exarserunt, nunc collectim in una mea anima flagrarent amores! *Franc. Assis.* O Deus meus, utinam amor tantus mihi sit, et fervor, quantus est possibilis; amem te amore omnium possibilium creaturarum, amem te amore quo te ipsum amas infinite. Quis det, ut ameris juxta mensuram dignitatis tuæ, late ab omnibus in mundo creaturis, alte amore sublimissimo tua excellentia digno, profunde cum demississima agnitione nostri nihili, longe ab hoc momento in æternum, et ultra. Si tibi, mi Deus, aliqua perfectio imaginabilis deesset, quæ in me, aut potestate mea esset, libens me illa spoliarem, ut si talis non esses, redderem te perfectissimum, et amabilissimum. Protestor, Domine mi, quod nec gloriam æternam velim, quatenus bona mihi est, sed quia dignus es, ut per gloriam meam tu glorificeris, et in æternum ameris a me, et ab omni creatura. Pauluscki *die* 6. *med.* 1. *p.* 3. O verbum divinum! cur pati me non facis, infernum, et vitam amittere, ut saltem in aliqua parte placarem iram Patris tui? Domine, si non vis mihi facere istam gratiam concedendi mihi has animas, quas a te flagito, dicam ego me nolle venire ad possidendam gloriam a te mihi præparatam. *S. Maria Magdalena de Pazzis in ejus vita, c.* 99.

Utere libello, quem post hæc descripta accepi, hoc titulo; *Aspirationes Theologicæ in* 52. *anni Hebdomadas distributæ a P. Joanne Nadasi Societ. Jesu, etc. Pragæ, typis Universitatis, et Coloniæ typis Servatii Noethen*: hic libellus focum habet, æstuat ignibus, vibrat flammas, sed præcipue apud animam Theologiæ principiis imbutam. Similia invenies ex Ludov. Blosio apud Anton. Sucquet *in via vitæ l.* 3. *cap.* 20. *in fine.* Charitatem Dei non stare cum peccato mortali probabitur lib. 6. quando de Pœnit. et Contritione.

CAPUT II. 168

De Præceptis Charitatis erga proximum.

" Charitatis proximi præcipit, 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuriam, bellum, aliudve, grave damnum, vel malum inferatur: De quo postremo, agetur in Decalogo; de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quis ordo servandus inter personas quæ diliguntur?

" Resp. I. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deum, diligere, 1. Seipsum, secundum bona spiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum quod boni corporalia. 4. Proximum quoad eadem. 5. Denique seipsum, et deinde proximum, quoad bona externa. Ita Laym. *l.* 2. *tam.* 3. *c.* 3. ex S. Th. et communiter. *Unde resolvuntur hi casus.*

" I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit: quod grave est, si fiat sine causa, et cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi. Trull. *l.* 2. *c.* 6. *d.* 1. *n.* 1.

" II. Nullius boni consequendi causa licet peccare, etiam venialiter, quia talis vellet sibi malum spirituale, Laym. *ibid.*

" III. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo

sit æque certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit, qui id faciat. S. Aug. *lib. de mend.* S. Th. 2. 2. *q.* 26. *art.* 5. *q.* 44. Regin. *l.* 4. *c.* 25. *s.* 6.

,, Dixi, *in extrema*, v. g. qua certo putetur moriturus in mortali, quia in gravi tantum obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus; cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æque idoneo, Val. *tom*, 3. *disp.* 3. *q.* 4. *pun.* 3. et Laym. *l. c.*

,, IV. Ordinarie non licet vitam suam postponere alienæ. Addo *ordinarie:* quia licet, si sit persona publica, a qua multum pendet, uti etiam pro Rep. pro fide, religione defendenda; imo etiam pro amico propter Deum dilecto, Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 6. *n.* 27. 30 *et* 31. Laym. *l. c. n.* 4.

,, Resp. II. Quoad proximos inter se, servandus est hic ordo: 1. Qui melior est, magis diligendus est, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, et reverentia, sic, v. g. plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus. Ratio, quia est magis conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod est Deus: Item parentes magis, quam filii, vel uxor; magisque benefactores, quam ii, quibus benefecimus, Laym. *l. c. n.* 5. *et* 6. *comm.* 2. Appretiative, et dilectione ea, qua alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficentia, magis diligendi sunt ii, qui nobis sunt conjunctiores, quoad ea bona, quæ sunt debita tali conjunctioni, et in quibus hæc fundatur. *Unde resolves.*

,, I. In bonis pertinentibus ad naturam, et vitam corporalem conservandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) primo omnium, uxori; quia est una caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, et quidem Patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, et familiaribus. Dixi *extra extremam necessitatem*, quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi sunt etiam uxori, et liberis; Laym. *ibid n.* 5. *et* 6.

,, II. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem, præferendi sunt concives; in bellicis, commilitones; in spiritualibus, spirituales filii, patres, fratres. *Bannez* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos. quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. V. Laym. *l. c.*

ADDENDA.

Quæst. 42. *An teneamur proximum diligere actu interno, et formali?* Resp. Tenemur, ut patebit ex seqq. 169

§. 1. Sequentes propositiones damnatæ sunt ab *Innoc. XI.* 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, et formali.* 11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.* Itaque certum est, nos non satisfacere præcepto diligendi proximum, si ei externe demus signa dilectionis si eum juvemus, ei succurramus exterius, quando est in necessitate, sed præterea requiritur, ut hoc facientes habeamus actum internum, quo bene velimus proximo, sicuti enim tenemur nos interne diligere, et nobis bene velle, ita etiam tenemur diligere proximum, cum præceptum *Luc.* 10. dicat, *Diliges proximum sicut te ipsum.*

§. 2. Datur obligatio per se, et ratione 170 præcepti Charitatis ad diligendum proximum actu interno, et formali, nullum omnino excludendo, sed in universali omnes complectendo, etiam inimicos, ita omnes cum S. Thom. 2. 2. *q.* 35. *art.* 8. *in O*, Ratio est, quia præceptum Charitatis absolute dicit, *Diliges proximum*, vox autem illa, *proximus*, complectitur omnes ejusdem nobiscum beatitudinis capaces, etiam inimicos. Quandonam vero, et quam sæpe repeti debeat illa dilectio proximi, de illo nihil est declaratum, vel expressum, sed cum 1. Petri 4. dicatur, *Mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes,* videtur colligi, quod frequenter eliciendus sit ille actus, aut quod saltem in illo semel elicito sit virtualiter permanendum.

§. 3. Non est per se obligatio, ut diligantur singuli in individuo proximi, nam de hoc 171 nullum extat præceptum, et reipsa est impossibile; nihilominus requiritur in nobis præparatio animi, ut parati simus singulos etiam inimicos diligere, si occasio, vel necessitas postulet. *S. Th. supra.*

§. 4. Si odium hujus numero proximi, vel discordia dimitti non possit, quam si hic 172 numero diligatur actu interno, et formali; erit per accidens obligatio ad hunc sic diligendum, cum enim actus internus in his circumstantiis sit unicum medium ad deponendum tale odium, quod quis graviter obligatur deponere, patet esse obligationem adhibendi illud medium: qui enim tenetur ad finem, tenetur ad medium necessarium. Similiter si

occurrat obligatio succurrendi necessitati extremæ, vel gravi hujus numero proximi, docet Granadus 2. 2. *contr.* 3. *t.* 6. *d.* 6. *num.* 2. esse simul obligationem eum diligendi actu interno, et formali, quia tunc tenetur succurrere proximo ergo etiam tenetur habere voluntatem succurrendi, hæc autem voluntas succurrendi est amor internus. Extra casus illos docet Card. *in.* 2. *crisi d.* 8. *nu.* 31. non esse per se obligationem actu interno, et formali diligendi hunc, vel illum in individuo proximum.

173 §. 5. Optime satisfit præce pto Charitatis erga proximum, si hic diligatur propter Deum, v. g. quia Deus summe bonus vult, quia Deo infinite bono sic placet; tunc enim manet Charitas proximi, et quidem perfectior. Carden. *n.* 40.

174 *Q.* 43. *An Pastor cum quocumque damno suo teneatur subvenire subdito in gravi necessitate spirituali constituto ?* Resp. Nomine Pastoris veniunt Episcopi, Parochi, et alii ex officio curam animarum habentes, de quibus omnibus certum est sub mortali teneri succurrere subdito, non tantum in extrema, sed etiam in gravi necessitate spirituali constituto, et ad hoc quidem tenentur cum quantocumque magno suo detrimento temporali, imo et cum vitæ propriæ damno, ita S. Th. 2. 2. *q.* 26. *art.* 5. *ad* 3. *et q.* 185. *art.*5. Suar. *q.* 1 *part.* 2. §. *Quarto dico*, Gran. *d.* 4. *n.* 4, Cast. *d.* 1, *part.* 9. Conc. *d.* 25. *d.*7. *concl.* 1. *et* 3. Aravio. Bann. Arrag. Nav. Tapia, quos citat, et sequitur Card. *in* 1. *crisi. d.* 76. *c.* 2. *Probatur* 1. nam assumens officium Pastoris ad hoc se obligavit veluti per pactum, ideoque communitas ipsi assignavit proventus, ac stipendia. 2. Sic tenetur Belli dux adesse exercitui, Gubernator Urbi de salute temporali periclitanti, ergo multo magis Pastor subdito periclitanti de salute animæ. 3. Unusquisque tenetur etiam cum damno vitæ succurrere proximo in extrema necessitate spirituali constituto, ergo Pastor tenebitur etiam in gravi : ratio etenim, et communis sensus dictat, proprium Pastorem ad amplius teneri erga oviculam, quam extraneum. Addit Suar. *d.* 9. *s.* 2. *n.* 5. etiam teneri cum periculo magni damni temporalis, si tantum sit magna utilitas spiritualis, ad hanc enim subdito procurandam se ex vi officii obligavit.

175 *Q.* 44. *Quænam necessitas spiritualis dicatur extrema, gravis, vel communis ?* Resp. Extrema est, cum proximus versatur in periculo proximo damnationis æternæ : item quandoque, si sit in periculo proximo peccandi mortaliter ex vehementia passionis, vel tentationis. Gravis est, si non sit quidem periculum proximum damnationis æternæ, attamen sunt cicumstantiæ, quæ salutem æternam reddunt difficilem. Communis est, in qua communiter sunt peccatores in mortali constituti, ita Card. supra : Et de his plura videri possunt apud Valent. 2. 2. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 3. Bonac. *in.* 1. *præc. Decal. d.* 3. *quæst.* 3. *qunct.* 4. *n.* 5. Baldel. *t.* 2. *l.*2. *d.* 18. *n.* 15. Bass. *t.* 1. *v. Charitas n.* 21. Castr. *t.* 6. *d.* 1. *p.* 9. *n.* 10. ubi dant exempla, præsertim extremæ necessitatis spiritualis.

Q. 45. *An quis possit aliquando vitam, aut bonum suum postponere vitæ, aut bono alterius privati ?* R. §. 1. Si hic homo privatus sit in certo, et extremo periculo vitæ, licebit tibi adire probabile periculum vitæ tuæ pro illius vita servanda, quia certa mors alterius est magis malum, quam probabile periculum vitæ propriæ : ad hoc tamen non teneris, quia nimis durum videtur obligari hominem ad exponendam vitam suam gravi periculo pro servanda vita alterius privati hominis. 176

§. 2. Si tu sis in æquali periculo cum altero, poteris tibi prius providere, quam illi ; nihilominus potest etiam homo permittere mortem suam, ut salvet vitam proximi etiam privati, v. g. potest defendere illum contra latronem, quamvis prævideat se occidendum : similiter potest in naufragio non arripere tabulam, sed permittere alteri, nam in his non amat Proximum plus quam se, sed amat bonum heroicæ virtutis plus, quam vitam suam, uti ex S. Th. recte observant Ovied. *contr.* 8. *n.* 87. et Castr. *tom.* 6. *d.* 1. *p.* 8. neque ejusmodi homo vitam sibi directe tollit, sed tantum non servat ex motivo virtutis. An autem possit, v. g. tabulam jam infessam dare alteri evasuro, si prævideat se certo submergendum, major est difficultas ; affirmat Lorca, negant alii communius cum Suar. et Ovied. *n.* 72. quia jam in tabula constitutus erat extra periculum, in quod si se directe reingerat, videtur, moraliter loquendo, sibi directe vitam tollere, ut alteri servet, quod illicitum est : putat tamen *Suar.* fore tantum veniale, quia gravitas hujus peccati non debet desumi a vita propria ; sed ab excessu tituli, qui est, ut potius conservem vitam meam, quam alienam ; hic autem excessus videtur esse levis, unde sicuti peccarem tantum venialiter, si beneficium quamtumvis pingue conferrem digno, prætermisso digniore, si exces- 177

sus dignitatis inter illos esset tantum levis, ita et hic. Oppositum tenet Ovied. *n.* 83. quia titulus, qui est conjunctio major mecum ipso, videtur esse gravis. Videri potest etiam Lugo *de just. d.* 10. *n.* 48.

178 §. 3. Si latro te invadat, quamvis credas te esse in gratia, non teneris permittere te occidi, quia latro non est in extrema necessitate spirituali, propter quam debeas exponere vitam tuam, sed est in extrema malitia, a qua liberate se potest, si velit, ita Con. Bonac. aliique cum Castrop. *p.* 9. *n.* 7. Quod si te invadens esset phreneticus ; adhuc non teneris permittere te occidi, licet pro tuenda vita tua deberes eum occidere, quia non debes reputare eum esse in peccato, in quo si est, nescis, an sit rediturus ad rationem, et pœnitentiam : et reipsa nimis grave est sic te imparatum trudi in æternitatem, hinc Bartholus, Gomez, Mol. Mald. Tann. Bonac. Castr. Tamb. Dicast. Sangallenses, quos citat, et sequitur Vindex Gobati *p.* 2. *prop.* 10. *n.* 4. absolute docent talem etiam rationis impotem posse occidi. Vide Vind. Gob. *ad prop.* 10. et dicenda *l.* 3. *p.* 1. *n.* 814.

§. 4. An laudabilius sit hominem morientem transferre in alias animas purgatorii omnia suffragia, et satisfactiones pro se offerendas, an sibi retinere, fuse in utramque partem discurrit Arriaga *d.* 40. *f.* 2. et concludit esse minus laudabile, quia est velle Deum potius laudari ab alio, quam a se, quod videtur esse hominis minus amantis Deum : e contra Hautinus *in patr. defunct. a n.* 627. citans pro se S. Th. Suar. et Lug. fuse contendit id esse laudabilius, quia per actum illum Charitatis plus meretur gratiæ, et consequenter gloriæ sibi, et Deo per totam æternitatem. An autem sit obligatio juvandi defunctos, videri potest Haut. *num.* 428.

180 §. 5. Probabilius videtur, quod possim ad tempus velle carere gratia Dei, vel beatitudine pro impediendo peccato, vel damnatione Proximi, uti recte Ovied. *n.* 15. multo magis etiam potero secundum ordinatam Charitatem omittere actus bonos, ut sic impediam majora mala proximi ; non possum tamen ideo velle peccare etiam levissime, et ut volunt Arr. et Ovied. *n.* 23. non possum velle in perpetuum carere beatitudine etiam pro totius mundi salute, quamvis hoc absque peccato contingere posset, quia teneor ultimo tendere ad finem meum, quando possum sine peccato : in hoc tamen contradicunt alii cum Bonæspei *d.* 4. *n.* 10. docentes eum esse actum excellentissimum Charitatis, et favent exempla quorumdam Sanctorum.

Q. 46. *Quid debeat facere sacerdos, si simul vocetur ad baptizandum infantem, et ad absolvendum adultum, quorum alter certo morietur absque Sacramento, si postponatur alteri?* R. Si adest laicus, qui baptizare possit, debet eum mittere ad infantem baptizandum, et ipse ire ad absolvendum adultum : si autem nemo adest, qui baptizare possit, debet infantem præferre adulto, infans enim certo periret, non item adultus, qui forte non est in peccato mortali, vel per contritionem se juvare potest : hoc autem est arripiendum, quod minus habet de periculo, uti docet S. Th. 3. p. q. 83. art. 6. Ita Gob. Steph. t. 3. d. 3. d. 1.

Circa ordinem Charitatis aliqua addentur *lib.* 3. *par.* 1. *a num.* 719. et 731.

DUBIUM II.

De odio, et dilectione inimicorum.

“ Certum est inimicos aliquo modo diligendos, cum sint proximi, cum S. Th. 2. 2. *q.* 25. *art.* 1. *communiter omnes.* Sed quæritur de modo, et an possint odio haberi ? 181

“ Resp. 1. Quilibet homo, saltem privatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, et beneficia exhibere ex præcepto : specialia vero ex consilio tantum, nisi aliunde ratio obligationis accedat. Ita communiter cum Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 4. ex S. Thom. *l. c. q.* 25. *art.* 8. et 9. Dixi 1. *communia* : qualia secundum Cajetan. *v. odium* sunt, quæ Christiano debentur a quovis Christiano in communi, concivi a concive, cognato a cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 2. *Nisi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis esset v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, ut vid. Azor. *p.* 2. *l.* 12. *c.* 3. 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, et exhibitio specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus, neglectus specialium signorum exterior odii declaratio, Laym. *l. c.* *Unde resolves Casus sequentes.*

“ 1. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positivo, et peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, etc. quia hæc sunt signa specialia amoris. Fill. *t.* 28. *p.* 1. *cap.* 1. Dico *per se,* quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo ini-

micum tibi, et Deo reconciliare, id omittere esset grave, uti etiam, si inæqualis persona soleret aliam salutando prævenire, v. g. subditus Prælatum. Laym. *loc. cit.*

" II. Non licet inimicum excludere a communibus orationibus, v. g. oratione Dominica, et quæ pro communitate instituitur; nec a communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione, quia hæc sunt communia dilectionis signa; ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia, vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, et regulariter mortale. S. Th. Nav. Laym. *ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si pater, vel superior, filio, vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit, quia habet jus puniendi. Addo 1. *regulariter*, quia si persona multo major inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale; notat Sa *v. Charitas*, Bonac. *t.* 2. *d.* 3. *q.* 4. *par.* 3. Vide Azor. q. 5.

" III. Etsi quivis teneatur inimico veniam legitime petenti, non tantum interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere, negat tamen Trull. *l.* 5. *c.* 5. *d.* 5. ex Azor. et Fill. *n.* 25. teneri statim postquam offensio est illata : eo quod sit res violenta, et supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus, imo nec eam acceptare, si offerat, sed etiam juridice potest compensationem petere, dummodo in utroque casu deponatur odium, ut docent Val. Nav. *c.* 14. *n.* 25. Laym. *c.* 4. Quod si tamen pœna sit valde gravis, v. g. capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti : Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id, quod non potest, eum urgere, videtur contra charitatem, ut docet Silv. et Fill. *q.* 9.

" Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, sive personæ secundum se, et bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum ut sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, sive qualitatis, quo non hominem, sed ejus malitiam, vel personam tantum quatenus malam, seu nobis noxiam, avertamur, sæpe licitum est, ut docet Kon. *disp.* 29. *dub.* 3. *et commun.* Unde resolvuntur sequentes Casus.

" I. In Confessione satis esse, si dicas te grave malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, etc. quod omnia comprehendantur sub una ratione mali; Cajet. Bonac. Tur. Trull. *l.* 1. *c.* 6. docent probabiliter : sed contrarium probabilius docent Suarez, *hic d.* 6. *s.* 2. *n.* 2. *et* 3. *t.* 2. Palaus *tr.* 2. *d.* 4. *p.* 1. *n.* 6.

" II. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale (dummodo non sit justo gravius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel adversitatem, ut a peccatis emendetur, Bonac. *t.* 2. *d.* 3. *q.* 4. *pun. ult.* §. 1. *ex multis.* Cavendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua, si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim vero, ob bonum spirituale proprium, vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, aliis velle, quia cum in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. V. Lels. *l.* 2. *c.* 47.

" Sic licet, v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, et multorum; juxta illud, ad *Gillat. Utinam abscindantur.* Item tristari de eo, quod dignitates conferantur indignis : vel de sanitate ejus, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicujus desiderare, ut cesset a peccatis, et vitam in melius mutet. Eadem ex causa Bon. Azor. èt Palaus *t.* 6. *d.* 4. *p.* 1. *n.* 11. excusant a peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem, vel inopiam commode, et honeste nuptui tradere non possit. Etsi vero sibi ipsi optare mortem Nav. et cæteri dicant esse mortale, ad evitanda tamen gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt Sanch. Sot. Gran. 2. 2. *t.* 6. *disp.* 2. *s.* 4. *n.* 20. Dian. *p.* 5. *t.* 14. *R.* 92. Ita Trull. *l.* 1. *d.* 2. *n.* 11. excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendacitatem, vitam acerbam, etc. vel alia similia mala a marito, v. g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas, tamen ob minimas molestias mortem optantes Dian. *l. c.* mortalis damnat, nisi (ut plerumque fit) excuset defectus advertentiæ, et deliberationis.

" III. Privatus, qui aversus ab alio fugit illum, si id faciat, ut eum suo colloquio, et solatio privet, atque ita contristet, et male illi sit, est odium inimicitiæ, et peccatum; si vero nihil mali optando, tantum fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium aversionis, et peccatum,

si sit irrationabile : quale non erit, si sit persona valde aspera : modo absint contemptus, scandalum, et vindictæ cupiditas. Vide Bonac. *loc. cit.*

ADDENDA.

183 *Quæst.* 47. *An licitum sit tristari de vita, aut gaudere de morte alterius?* Resp. Intelligetur ex seqq.

§. 1. Ab Innoc. XI. damnata est hæc 13. propositio; *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alterius tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, et desiderare, non quidem ex displicentia personæ, seb ob aliquod temporale emolumentum.* Ex qua damnatione certum est, numquam esse licitum ex odio, inimicitia, vel vindicta gaudere de morte proximi, aut illam desiderare : Deinde etiam certum est, si quis ob leve aliquod emolumentum temporale desideret directe, etiam inefficaciter, mortem proximi, aut de illa immediate gaudeat, sive morose delectetur in illa, hoc esse peccatum mortale, in hoc enim sensu damnatur relata propositio; et ratio est, quia cum sit emolumentum leve, et quidem possit esse tale aliquid, quod solummodo speratur, nec adhuc possessum est, imo ad quod nequidem habeatur aliquod jus, irrationabile esset velle mortem proximo, ut tale quid obtineatur : hinc juste damnata est illa propositio, sine restrictione dicens, licitum esse desiderare mortem alicui propter aliquod temporale emolumentum, sicuti enim nemo potest sibi mortem optare, ut liberetur aliquo levi incommodo, v. g. tussi, modico dolore capitis, ita non potest optare alteri ob aliquod leve incommodum suum.

84 §. 2. Licitum est desiderare, vel gaudere de morte proximi propter magnum bonum spirituale ipsiusmet proximi; sic Pater potest desiderare mortem Filii nunc in gratia constituti, qui aliter certo prævidetur futurus improbus*:* ratio est, quia bonum spirituale juste præfertur temporali; ergo licite ipsi favet mortem ita utilem, potius quam vitam ita noxiam, ita Carden. *in* 2. *crisi d.* 10. *n.* 7.

85 §. 3, Licitum est desiderare, vel gaudere de morte proximi ob ingens bonum etiam temporale communitatis, et Ecclesiæ, quod alias haberi non posset; sic licite opto mortem Turçæ potius, quam ut Ecclesiam, vel Imperium Romanum vincat; et ratio est eadem, quia bonum commune juste præfertur privato, id autem censetur bonum commune, quod est communitatis, in qua sum, ita Carden. *n.* 80.

§. 4. Manet probabilis sententia, quam post S. Th. 2. 2. *q.* 76. *art.* 1. tenent Auctores gravissimi, quos citat, et sequitur Mendo *d.* 4. *q.* 1. *et* 4. Arsdek. *t.* 2. *p.* 2. *de prob. Opin. q.* 4. Card. *n.* 9. *et* 21. Moya *t.* 1. *t.* 6. *d.* 6. *q.* 5. nempe quod homo possit desiderare mortem proximo ad vitandum aliquod ingens malum sibi, vel alteri proximo impendens, quod aliter vitari non potest, v. g. ne injuste occidatur ab illo, ne per illius injuriam spolietur bonis suis, quod alioquin futurum est : sicuti aliquis sibi ipsi licite optat mortem, ut evadat ingens malum spirituale, vel temporale, v. g. si aliter non possit vitare peccatum, vel perpetuum, et durum carcerem. Ratio est, quia in primis tunc non optat propter aliquod emolumentum, quod acquiri deberet, sed propter damnum in re sua actu possessa, quod subire non tenetur, cum rem suam, vel alterius amici tenere, ac defendere possit, etiamsi proximus injuste volens tollere occidi deberet, dummodo sit res magni momenti, uti dicetur ad 5. Præceptum Decalogi. Deinde illud gaudium, vel desiderium directe, et immediate fertur in solum bonum suum, vel proximi, ita ut mors, quatenus proximo est mala, nullo modo sit objectum illorum actuum, atque ideo S. Thom. *in* 3. *dist.* 30. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 4. sic habet : *Prosperitas unius inducit adversitatem alterius, unde quia Charitas ordinem habet, et plus debet quisque diligere se, quam alium, et propinquos quam extraneos, et amicos quam inimicos, et bonum commune multorum quam bonum privatum unius, potest aliquis salva Charitate optare malum temporale alicui, et gaudere, si contingit, non in quantum est malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere.* Addit S. Doctor; *Sed hoc non est per se de malo gaudere, sed de bono, quod adjunctum est malo;* Fatendum tamen, quod facile se possit hic insinuare odium, vel vindicta. 186

§. 5. Licitum est gaudere de suo emolumento per mortem proximi causato, v. g. hæres licite gaudet se accepisse bona per mortem alicujus, tale enim gaudium non terminatur ad mortem proximi, sed præsupposita morte versatur circa hæreditatem, de qua licite gaudet. Ob eamdem rationem etiam licitum est desiderare emolumentum suum, quod obveniet per mortem alterius : potest enim desiderium terminare ad tale emolu- 187

mentum, absque eo, quod feratur in mortem proximi, quia desiderat, si fuerit, vel quando erit mortuus: foret autem illicitum, si affectus ferretur in ipsam mortem proximi tanquam in medium pro obtinendo illo emolumento, unde cum in hos, similesque actus gaudii, vel desiderii facile se insinuet malus affectus, expedit in praxi eos non admittere ob periculum peccandi. Vide Vind Gob. *part.* 2. *ad prop.* 8. 9.

188 *Q.* 48. *An aliquando sit obligatio petendi veniam, vel se insinuandi apud offensum?* R. §. 1. Tum est gravis obligatio ad petendam veniam, vel quærendam reconciliationem, quando alterum graviter offendisti, nec superest aliud medium reconciliandi, quia sicuti tenebaris non ponere offensam, ita teneris eam tollere.

189 §. 2. Non est obligatio petendi veniam, 1. Si injuria non fuerit gravis, aut si alter intulerit graviorem. 2. Quando aliter satisfieri potest læso, v. g. per pecunias, per alia signa honoris, vel amicitiæ, per intercessionem aliorum. 3. Quando injuriæ mutuæ se compensant. 4. Quando læsus petitionem veniæ non curat, vel censetur remittere. 5. Si læsus per illam magis exacerbaretur. 6. Quando apud aliquos, v. g. nobiles viros, illa in usu non est, sed aliter fieri solet reconciliatio. 7. Quando offendens est longe superior offenso, nisi forte enormitas injuriæ urgeret, ut etiam a subdito veniam peteret. 8. Quando prudenter præsumitur alterum non acquieturum, nec corresponsurum; si tu pro tua parte veniam peteres, et satisfacere velles. 9. Quando alter exigit insuetam humiliationem, nam ad extraordinariam, et ita arduam non teneris ante sententiam Judicis, ita Castrop. *d.* 1. *part.* 6. Tamb. *in Decal. l.* 5. *c.* 1. §. 3.

190 §. 3. Qui prius offendit, etiam prius contraxit, obligationem satisfaciendi, ideoque, per se loquendo, et ceteris paribus, ipse tenetur prius veniam petere, aut dare signa reconciliationis, ita *Nav. Bonac. et Con.* Si tamen prior offendens levem injuriam intulit, et posterior graviorem, vel si prior est longe nobilior, posterior autem inferior, prior poterit suspendere satisfactionem, usque dum posterior etiam debitam præstet, ita cum Bonac. Conin. Regin. Castrop. *n.* 13. Addit Tamb. *n.* 27. si omnibus consideratis non sit major ratio, cur unus potius, quam alter debeat esse prior in venia petenda, tunc utrumque teneri pro data occasione incipere, nisi consuetudo esset, ut unus deberet prævenire, sic enim moris est, ut ille, qui transit, vel accedit, prius salutet illum, qui stat.

§. 4. Qui fugit, ne occurrat inimico, quem a longe videt, si inimicus advertat id fieri propter se, et graviter sentiat, est mortale contra Charitatem, si autem non advertat, vel non multum curet, non erit mortale, Sporer *in moral. t.* 2. *cap.* 6. *n.* 28. addens *n.* 29. tunc tantum peccari mortaliter non salutando, quando ex circumstantiis colligitur omitti ex odio, inimicitia, vel vindicta; quod si tantum sit ostensio justi doloris, vel fastus aliquis, aut aliud simile, non videtur fore mortale, ut innuit Tamb. *n.* 16. et docet Spor. *n.* 32. Res tamen periculosa est, quia facile spiritus odii, vel vindictæ. 191

§. 5. Si allocutio, vel ostensio benevolentiæ non sit debita, et tamen prævideas ex illa futurum, ut inimicus odium deponat, teneris alloqui, si sine multa animi difficultate possis; si autem notabilem difficultatem patereris, non teneris, quia bonum spirituale proximi, quale tunc est depositio odii, tenemur quidem ex Charitate curare cum aliquo, non tamen cum magno incommodo, Suar. Conin. Castrop. Tamb. Burgg. *centur.* 2. *cas.* 66. 192

§. 6. Ad declarandum magis præceptum diligendi inimicos, infert Petr. March. *r.* 2. *t.* 2. *t.* 5. *s.* 2. *q.* 1. §. 4. quicumque non impedit injustum damnum grave sui inimici, quando absque aliquo alicujus momenti detrimento impedire potest, peccat mortaliter, quia reipsa ostendit se odium habere, quod mortale est: ubi materia est gravis. 193

DUBIUM III.

De Præcepto Eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis.

" Suppono I. Hujus præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua. 194

" Suppono II. Triplicem dari necessitatem proximi. 1. Dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ vel etiam gravis, et diuturni morbi, secundum Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 2. gravis, ex qua imminet periculum gravis mali, ut captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel status; unde fiat, ut difficulter se possit sustentare, v. g, si non possit vivere secundum suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari; vel artifex, aut vir honestus, mendicare. 3. Dicitur communis, qua laborant mendici triviales, Laym. *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 6.

" Suppono III. Bona necessaria, et super-

flua dici, vel respectu vitæ, sive naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ : quomodo sæculares raro putant se habere superflua, ut docent Laym. et Navar. *in manual. c.* 24. nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcumque fastum, et pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus eventibus, hæredibus, necessitate futura, etc. non sunt superflua.

" Resp. I. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

" Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ, et statui, teneri aliquem etiam in gravi necessitate succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subventurum : idque ut Azor. *tom.* 2. *p.* 2. *l.* 12. *c.* 7. Silv. et Fumus volunt, sub mortali, contra *Medinam*, qui vult esse tantum consilii. Ratio, quia cum in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, et raram necessitatem. V. Laym. *loc. cit.*

" Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinarie, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis, *Suar. Laym.* ex communi. Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. Vasquez, etc. contra Suar. Kon. etc. Vide Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 5.

" Addo, *ordinarie*, quia si majus damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quam mors pauperis, non teneris, Azor. *l. c.*

" Resp. IV. Probabile est, quod proximo in gravi necessitate constituto quisque teneatur subvenire cum modico detrimento proprii status : quia parvo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. Laym. *loc. cit.* ex D. Th. Bonac. *t.* 3. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 6. Ex dictis collige.

" I. Homines privati non tenentur inquirere pauperes, *Vasquez, etc.* si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirerere veritatem, Sanch. Dian, *p.* 5. *t.* 6. *R.* 39.

" II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam, vitæ servandæ necessariam, vel ad redimendum a periculo mortis, Sa, Kon. *disp.* 27. *d.* 8. *n*, 135. Et ratio patet ex dictis

" III. Si proximus tantum egeat usu rei, satis est illam accommodare, v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum revertatur, Laym. Bonac. *loc. cit.*

" Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ et statui superflua. Ita communiter D. Th. Suar. *disp.* 7, *sect.* 3. *n.* 7. Bellar. contra Nav. et Vasq. qui negant teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum : tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. Videtur tamen hæc obligatio tantum esse sub veniali ut recte *Medina*, idque si nulla sit justa causa negandi : alias sub nullo. V. Laym. Bonac. *loc. cit.* *Unde resolvuntur Casus sequentes.*

" I. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo, etc. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, raro quis tenetur ex præcepto subvenire, etiam de superfluis, tum quia fere ad movendos spectatores ista necessitas exaggeratur, tum quia ab aliis juvandi præsumuntur, Mald. Wiggers, *in* 2. 2. *q.* 32. *art.* 8. *n.* 32. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 17.

" II. Si quis dives, et abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore et commodiore loco ac tempore, vel egentoribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat, cum habeat justam causam negandi : si vero talis sine rationabili causa omnes a se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit Laym. *loc. cit.* versari in malo statu.

" III. Nulli omnino quantumvis diviti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facile neganda est absolutio, tum ob dubium et dissensum DD. de hac obligatione : tum quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. Laym. *ibid.*

" IV. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, et inimicorum, damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes a suis civitatibus, justa de causa, pauperes peregrinos. Laym. *ibid.* Trull. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 10.

" V. Religiosis æque ac aliis pauperibus debentur eleemosynæ, quia eorum paupertas et necessitas est vera et justa, tametsi voluntarie contracta, cum voluntas et causa fuerit rationabilis et grata Deo. Lorca, Dian. *R.* 18. Aliud est de iis, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, ut vagabundi, *ibid. R.* 19.

" Resp. VI. Eleemosyna tantum facienda

est ex bonis propriis, et quorum quis liberam habet administrationem : potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema (vel etiam secundum Less. *l.* 2. *c.* 12. *dub.* 12. *n.* 91. *d.* 13. *n.* 80. *et d.* 14. *n.* 48. in valde gravi) necessitate, et aliunde succurri non potest, tunc enim omnia sunt communia. In communi vero necessitate, licet tantum cum consensu domini, tacito vel expresso. Vide S. Th. 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. Reg. *l.* 4. 286. Filliuc. Laym. Bonac. *l. c. n.* 11. Less. *l. c. Unde resolves.*

" I. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxiis restitutioni, v. g. furto ablatis, licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum injustitia, v. g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria; priora non, Bonac. *ibid.*

" II. Pueris, filiis-familias, servis, ancillis, uxoribus non licet dare eleemosynam nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, et maritorum voluntas præsumitur. Particulares vero casus, in quibus uxor dare potest, v. suo loco, *Præcept.* 4. *c.* 2. *d.* 4. *et* 5. Bonac. *to.* 2. *d.* 3. *qu.* 4. *p.* 6. Dian. *R.* 25. ubi ex Hurt. notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

" III. Tutores et curatores, qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. Vasq. Azor. *l. c. c.* 10. *q.* 5. Con. Dian. *R.* 35.

ADDENDA.

195 *Quæst.* 49. *Quænam necessitas corporalis dicatur extrema, gravis vel communis?* Resp. Ad illa, quæ habet Busemb. *in supp.* 2. adde seqq.

§. 1. Tunc etiam est necessitas extrema, si sit periculum mortis intra tres menses alioquin incurrendæ, ut ait *Ledesm.* aut secundum *Cajet.* sit periculum mortis, quamvis tempus longe distet, et non appareat alia via illi periculo occurrendi : debet autem esse aliqua moralis certitudo, vel saltem, uti volunt Vasq. Valent. Nav. Dicast. *de just. l.* 2. *t.* 2. *d.* 9. *n.* 211. Moya *t.* 6. *d.* 6. *q.* 4. *n.* 1. Carden. *in* 1. *crisi d.* 80. *n.* 13. prudens ac probabilis timor, si non subveniatur, incurrendi mortem : irrationabile enim foret expectare usque dum quis incidat in periculum proximum mortis; unde Carden. *n.* 74. ait, si probabiliter peribit egenus deficiente hoc levamine, ea necessitas est evidenter extrema. Ad necessitatem extremam reducunt S. Th. aliique cum Carden. *n.* 5. *et in crisi d.* 9. *n.* 8. *et* 17. necessitatem urgentem, quam alii vocant quasi extremam, estque tum, quando adest periculum proximum incidendi in gravissimam calamitatem, sive in malum morti æquivalens; quodnam autem censeatur æquivalere, non potest certa regula determinari, sed spectandæ sunt circumstantiæ, maxime personarum. Dicast. Castrop. *d.* 2. *p.* 2. *n.* 1. et Tamb. *supra sect.* 1. dicunt sufficere mutilationem membri principalis, amissionem sensus, v. g. oculorum, perpetuum carcerem, infirmitatem perpetuam, vel amentiam; addit *Bann.* si homini pro ratione sui status gravissimum esset dedecus mendicare, afferens illi impossibilitatem moralem, eo quod præeligeret mortem : Lorca, Arr. et Leand. *a S. Sacram.* si alicui ratione similis status foret ignominia et impossibilitas exercendi artem mechanicam, aut famulandi; item si ob paupertatem esset periculum labendi in peccatum mortale, uti habet *Villalobos*, v. g. in filia, quam Parens ob inopiam vellet prostituere : item si quis inopiam vellet se occidere, lapsus in tristitiam non voluntariam : imo *Cajet. Majol. Villalob. Trull. Azor. Fill. et Leander* dicunt eos quoque esse in extrema necessitate, qui sunt Catholici apud Turcas captivi, eo quod sæpe vita aut fides eorum periclitetur, sed id negat *Hurt.* et ex parte *Card.* alioquin. inquit, divites omnes damnarentur non statim mittentes ea, quæ supersunt statui, ad eos redimendos. Denique dicemus *l.* 3. *p.* 2. *n.* 1146. gravem necessitatem Reip. communiter æquivalere necessitati extremæ particularium.

§. 2. Necessitas gravis universaliter dicitur, quando quis ex defectu rerum necessa- 196
riarum est in periculo incidendi in miseriam magnam, quæ reddat vitam notabiliter molestam, uti esset ille, qui e statu commodo delapsus cogeretur victitare solo pane et oleribus : qui ita esset nudus, ut vel illi inde esset ignominia magna, vel præ frigore impenderet periculum gravis morbi, cui spectata valetudine et viribus esset nimis molestum semper super pavimento aut tabula dormire; qui duram subit captivitatem, qui diuturno tempore detinetur in carcere nimis molesto.

§. 3. Necessitas communis est, quando est 197
aliquod incommodum in necessariis ad vitam et statum, ita tamen, ut non reddat vitam nimis miseram vel molestam juxta statum

patientis, et in tali necessitate sunt plerique pauperes ostiatim mendicantes.

198 *Q.* 50. *Quid ad propositionem hic damnatam sit addendum?* Resp. Propositio 12. ab Innocent XI, damnata sic habet, *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui, et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam: quando tenetur tantum ex superfluis statui.* Circa hanc damnationem notanda sunt seqq.

199 §. 1. Dubium est, quid dicatur superfluum statui. *Cajet Nav. et Vasq.* putarunt hoc solum esse superfluum, quod non requiritur ad statum, neque præsentem servandum, neque futurum obtinendum, quem quis licite et digne potest quærere: sed hæc sententia rejicienda est, alioquin vix unquam ulli homini esset superfluum ad statum, quia quisque licite potest quærere meliorem statum, et eo etiam plerumque dignius esset, hinc vix unquam homo obligaretur ad ullam eleemosynam etiam in gravi necessitate proximi, uti advertit Carden. *in crisi d.* 6. *n.* 19. quod hic videtur damnari. Alii dicunt illud esse superfluum, quod necessarium non est ad statum neque præsentem neque futurum, quem aliquis probabiliter et proxime sperat, et hæc sententia probabilis est; alii plures cum Arsdek. *de Prob. Opin. qu,* 6. dicunt hoc esse superfluum, quod ad statum præsentem satis commode ducendum non est necessarium, nulla status futuri habita ratione. In his duabus ultimis acceptionibus patet multos esse, saltem tempore pacis, quibus sunt superflua; multæ enim sunt familiæ non potentes prudenter spem habere brevi altius erigendi, et quæ de facto plus habent, quam necesse sit ad statum illum servandum, et hos dicimus habere superflua, ac teneri ad eleemosynas; ex quo patet falsitas propositionis damnatæ. Ad hæc confirmanda facit Auctoritas S. August. *de* 10. *chordis c.* 12. *T.* 9. *Magna excusatio? filiis meis servos videamus; servat tibi pater tuus, serva tu filiis tuis, filii tui filiis suis, et sic per omnes, et nullus facturus est præcepta Dei, etc. palliare se volunt nomine pietatis et dealbare, ut quasi propter filios videantur servare homines, quod propter avaritiam servant.*

00 §. 2. Plures docuerunt, quod extra necessitatem extremam non sit, vel tantum sub veniali obligatio dandi eleemosynam ex superfluis, ut refert Moya *t.* 7. *d.* 6. *q.* 4. sed S. Th. aliique communiter recte contradicunt, ideoque etiam *Suar.* dicit horum opinionem esse practice improbabilem nec securam in conscientia, probatque fuse Cardan. *in* 1. *crisi d.* 20. *a n.* 9. divites sub mortali obligari subvenire pauperi graviter indigenti, saltem ex illis, quæ statui sunt superflua.

§. 3. Si privatus extreme periclitetur de 201
vita ob causam extrinsecam justam, v. g. quia morti juste adjudicatus est, nihil teneris pro ejus vita conservanda expendere, quia ob bonum Reipublicæ talis mors infertur, et ipsemet non obligatur se liberare, ergo nec alii: Si autem sit in extrema necessitate ob aliam causam, v. g. ratione morbi, teneris etiam aliqua statui tuo convenientia expendere, ut ei succurras, ita Con. et Tambur. *in Decal. l.* 5. *c.* 1. §. 1. *n.* 9. contra aliquos apud Moyam §. 5. qui dixerunt non esse obligationem etiam in extrema necessitate dandi ex necessariis ad statum, quam sententiam vocat *Bannez.* inhumanam, *Valent. Granad: Hurt.* improbabilem: manet tamen dubium, an tenearis, si per hoc e statu tuo caderes, nam te in his circumstantiis non teneri, docent Auctores gravissimi, quorum sententiam *Moya* sequitur, vocans probabilissimam. Sicuti enim non teneris pro vita tua conservanda subire conditionem durissimam, ita multo minus pro aliena; durissimum autem est omnino dejici de suo statu. *Nec obstat*, quod vita proximi sit nobilior quam bona tua temporalia, *nam* si argumentum illud valet, teneberis pro vita proximi tibi permittere abscindi brachium, quod nemo dicet: hinc Castrop. *d.* 2. *part.* 2. *n.* 6. et Tamb. *n.* 10. absolute dicunt, te non teneri expendere ea, quibus expensis notabiliter a statu tuo caderes, ut si ex nobili fieres opifex, ex opifice mendicus, quia nec sic tenereris vitam tuam conservare, talia enim damna subire æquiparatur morti. Addunt *Gon. Castrop. et Tamb.* neminem obligari pro vita alterius expendere magnam summam. v. g. ter mille aureos, etiamsi non ideo excideret ex suo statu, tum quia Charitas jubet succurrere mediis ordinariis et communibus tantum, non autem extraordinariis, tum etiam quia illæ expensæ in morali æstimatione et quoad utilitatem Reipublicæ pretiosiores sunt quam vita hominis privati. Vide dicenda *l.* 3. *p.* 1. *n.* 953. Probabiliter tamen putat Tamb. *n.* 11., Patrem teneri pro filio, vel filium pro Patre gravem et extraordinariam summam expendere, non ex necessariis, sed ex super-

fluis, aut etiam ex convenientibus suo statui; inter hos enim est major conjunctio, unde et videtur esse strictior obligatio, quia tamen ex illa sententia sequeretur, quod aliquis etiam pro vita sua teneretur tantumdem expendere, v. g. in medicinam extraordinariam, hinc putat *Tamb.* oppositam sententiam esse probabilem, nempe quod nunquam sit obligatio ita extraordinario modo sibi vel alteri succurrendi.

202 § 4. Macarius Havermans *Epist. Apol. c.* 4. *n.* 91. sic accusat Busemb. in hac materia; *Alias laxitates circa illud præceptum in particulari referre non est necesse, cum omnes sufficienter includantur in enormi illa doctrina, quam tradit* Herm. Busemb. *in suo libello vulgo noto.* Ut accusationi respondeatur, tantum legendus est *Busembaum*, qui solum dicit non facile negandam absolutionem alicui diviti, qui communibus pauperibus negat eleemosynas, in quo nihil est dignum reprehensione. Et quamvis Societatis Auctores communiter doceant divites teneri in communi necessitate dare eleemosynas ex superfluis, uti ostendit Pollenter super propositiones ab Innoc. XI. damnatas *a n.* 402. hanc tamen obligationem negant alii Viri gravisssimi, Silv. Alens. Arm. Palud. Gabr. S. Anton. Sot. Navar. uterque, Molf. Fernan. Victor. Jo: Medin. Covar. quos refert et sequitur Dian. *p.* 2. *tr.* 15. *R.* 32. *et tit.* 16. *R.* 26. pluribus firmans eam sententiam *p.* 5. *tr.* 8. *R.* 17. Malder. Doctor Lovaniensis 2. 2. *q.* 32. *art.* 6. *d.* 4. ait, *Probabilius est, in communi necessitate pauperum non teneri divitem sub mortali ulli in particulari determinate aut etiam in confuso alicui dare eleemosynas.* Molanus etiam Lovaniensis Doctor *in Theol. pract. t.* 2. *c.* 5. *n.* 46. dixit, se non ausurum condemnare. Unde male hic doctrina *Busembaum*, dicitur enormis, uti et *Laym.* quem ob eamdem causam culpat Sinnichius, sed recte defendit Giulel, le Maire *in Sta. s.* 1. *c.* 10. §. 3. neuter enim dicit absolute dandam absolutionem tali, sed volunt attendi, an forte pœnitens non habeat causam negandi tales eleemosynas, aut excusationem non afferat justam, et an prosit ei absolutionem negare.

203 §. 5. Cajet. aliique cum Gonet. *in disc. de prob. n.* 152. docent solam superfluitatem esse sufficientem radicem, et quasi rationem formalem, unde oriatur obligatio dandi eleemosynam, indeque inferunt, quoties dives habet superflua ad statum, hoc ipso statim sub mortali teneri ad dandam etiam in communibus necessitatibus eleemosynam. Hæc sententia communiter rejicitur ab aliis, quos citat et sequitur Card. *in* 1. *Crisi d.* 9. *n.* 13. quia si illa obligatio præcise oritur ex superfluitate, ergo etiam necessitate omni proximi cessante, manebit obligatio, quia manebit superfluitas, hoc autem nemo dicet, quia ubi non est necessitas, non potest esse eleemosyna; unde manet probabilis opinio communis, inquit Carden. *n.* 15. quod dives non tenetur sub mortali, ad danda superflua statui, nisi sit gravis necessitas.

Q. 51. *An etiam peccet contra justitiam, qui pauperi extreme indigenti non dat eleemosynam?* 204
Resp. De hoc sunt tres sententiæ.

Prima, quæ est communior, absolute negat: hanc tenent AA. triginta et plures apud Card. *in* 1. *crisi d.* 20. *n.* 76. qui in divite agnoscunt tantum obligationem ex Charitate, dicuntque bona tunc fieri communia non quoad dominum, sed quoad usum: ratio potest esse, quia tunc fit eleemosyna, ubi autem est eleemosyna, non est justitia: deinde alias sequeretur, quod dives negans illam, postea teneretur ad restitutionem, et ad damna secuta compensanda.

Secunda absolute affirmat: hanc tenet *Petr. Hurt.* citans alios sex et sequitur *Card.* Rationem dant, quia ex mente SS. Patrum, quos refert *Card.* Deus bona dedit divitibus sub eo onere, ut in necessitate dispensent egenis, ergo ex hoc contractu innominato, *do ut des*, vel, *do, ut facias*, tenentur divites ea bona sic elargiri indigentibus, ergo tenentur ex justitia. Deinde non dare sic egenti est homicidium, uti asserunt SS. Patres, omne autem homicidium est contra Justitiam, ergo. Ad rationes oppositas dicunt, titulum Charitatis esse compossibilem cum titulo justitiæ: sicuti si debeam centum, et incidas in paupertatem, solvens centum satisfacio titulo Charitatis et justitiæ: nec ideo debebitur restitutio, si transierit necessitas, quia dubium erat tantum pro circumstantiis necessitatis, et quasi conditionale, ergo desinente necessitate desinit; admittit tamen *Hurt.* si negans eleemosynam præviderit damna obligari compensare. 205

Tertia distinguit cum Lugo *de just. d.* 26. *n.* 142. et 153. et Tamb. *in Decal. l.* 8. *t.* 2. *c.* 6. §. 2. *n.* 5. et 6. hi dicunt in extreme indigente esse verum jus justitiæ ad ea bona arripienda, quamvis in possidente non sit obligatio justitiæ ad ea danda, sicuti ante divisionem bonorum quisque habebat jus ea sibi acquirendi, quamvis nullus teneretur ea 206

tradere, nam sicut si res aliqua sit communis Petrus ante illius occupationem non habet jus Justitiæ, quo alii obligentur eam ipsi tradere, ita etiam extreme pauper non habet jus justitiæ impediens alios, ne ea re utantur, vel cogens eos ad eam offerendam, sed tantum habet titulum, ut eam occupationem possit facere suam. Quod autem jus accipiendi in uno, et obligatio succurrendi in altero non necessario ex eadem virtute procedant, probat *Tambur.* a pari, nam qui vovit eleemosynam tibi dare, tenetur ex Religione eam dare, tu tamen non habes jus nec Religionis nec Justitiæ eam arripiendi. Addit Tambur. *n.* 8, obligationem divitis, ut non impediat pauperem ab occupatione rei, esse ex Justitia, quia cum omnia sint communia pro ista necessitate pauper habet jus, ut non impediatur saltem in usu, hinc infert Tambur. *n.* 9. si dives non offerat extreme indigenti, non obligari ad damna secuta, si forte hic fame moriatur, et Uxor cum prolibus destituatur alimentis, quia non offerendo peccavit tantum contra charitatem, si autem vi impediat eum a sumendo, vel si cibum a paupere jam occupatum vi recipiat, tenebitur ad damna, quia peccavit contra Justitiam.

207 *Q.* 52. *An sit obligatio gratis dandi extreme indigenti?* Resp. Si alibi habet, aut alio tempore habebit bona, v. g. per hæreditatem vel laborem proprium, docent S. Th. Suar. Val. aliique communiter cum Dicast. *de just. l.* 2. *t.* 2. *d.* 9. *n.* 228. non teneri dare gratis, licet enim sit pauper re, tamen non est pauper spe, sed si supponamus esse pauperem re, et spe, id est, neque nunc habere, nec probabiliter posthac habiturum aliquid, adhuc docent Adrian. Cov. Vasq. Less. Lug. *de just. d.* 16. *a n.* 167. satis esse, si det mutuo sub conditione, si forte ad meliorem sortem redeat, quam sententiam *Dicast.* vocat probabilem : et ratio est, quia sic succurritur necessitati; e contra S. Th. Fill. Con. et alii cum Burg. *cent.* 1. *cas.* 89. probabilius dicunt teneri dare gatis; quam sententiam Val. dicit esse tam certam, quam certum est dari præceptum eleemosynæ : hinc Bann. oppositam sententiam appellat falsissimam, sed omissis censuris probatur sententia nostra, nam tunc urget præceptum eleemosynæ, quæ non est sine donatione; deinde quia sic simpliciter non levaretur necessitas pauperis; sed una mutaretur in aliam. Videri potest Dicast. *supra.*

Quo ordine sit subveniendum in extrema vel communi necessitate sanguine junctorum, dicetur *l.* 3. *p.* 1. *a n.* 719, et 731.

DUBIUM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correctionis fraternæ. 208

“ Correctio fraterna est admonitio, qua quis proximum conatur revocare a peccato : de qua certum est, præceptam esse jure tum naturali, quo membra unius corporis se mutuo juvare tenentur; tum divino positivo : Matt. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe ipsum.* Becan. 2. 2. *c.* 21. Laym. *c.* 7. Fill. Bonac. *p.* 7, Quæritur autem quæ sit ejus materia, quos et quomodo obliget?

“ Resp. I. Omne mortale peccatum proximi per se est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub mortali. Ita *communiter.* Et ratio est quia cum vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correctionis inducit. Dixi 1. *omne mortale;* quia etsi etiam veniale sit materia correctionis; non tamen graviter obligans; nec nisi facillime possis. Dixi 2. *per se :* quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putat se non ita stricte obligatum, vel minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter. Vide S. Th. 2. 2. *q.* 23. *art.* 2. *et cæteros supra cit.*

“ Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantiis : 1. Si certo tibi constet de peccato proximi : indagare enim tenetur solus Superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum; quia eleemosyna egenti tantum danda est. 3. Si alius æque idoneus non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus quia desperato fine, cessant media. 5. Si sit bona occasio, locus, et tempus opportunum, possisque sine tuo gravi damno facere : quod si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Unde patet, ejus omissionem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. Bonac. *loc. cit.*

“ Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes, etiam subditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenenturque sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantum ex Charitate, Prælati vero etiam ex officio, et justitia tenentur. Unde peccare possunt etiam graviter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque fere est ratio de patrefamilias, præsertim erga liberos.

Laym. *l. c. n.* 5. Palaus *tr.* 6. *disp.* 3. *part.* 8. *n.* 8. Trullen. *l.* 1. *cap.* 5. *dist.* 13. *et* 15. *et ceteri.*

" Resp. IV. Ordo in correptione servandus est, quem Christus præscripsit, *Matt.* 18. scilicet, 1. ut corripias in secreto, deinde coram testibus, tum ad Prælatum Ecclesiæ sive Superiores deferas. Excipe tamen. 1. Nisi præstet Superiori, viro probo et prudenti, quam aliis testibus, innotescere, prout cautum est *in Regula* S. August. 2. Nisi peccatum sit publicum: tunc enim potest publice corripi. 3. Nisi vergat in grave damnum tertii aut communitatis, si Superiori non statim innotescat, v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occulte spargat; tunc enim immediate Superiori indicandum, quia commune bonum præferendum est privato. Fill. *tr.* 28. *p.* 1. *c.* 7. *n.* 149. *et* 155. 4. Quando corripiendus est contentus, ut Superiori statim significetur, ut est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc juri suo renuntiarunt. V. Suar. *hic disp.* 8. *sect.* 5. *n.* 12. et Bec. Laym. Sanch, *l.* 6. *moral. c.* 18. Fill. *l. c. Ex dictis resolvitur*

" I. Qui facile potest impedire peccatum mortale proximi, et ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter; ita Laym. Suar. *disp.* 7. *de correct. sect.* 3. *n.* 5. V. Palaum *p.* 6. *num.* 1. *et* 2.

" II. Si certo constat, fratrem perfecte emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse ullum periculum relapsus, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Soc. JESU) denuntiare Patri, vel Prælato, nisi frater expresse in istam denuntiationem consentiat. Sanch. 2. *moral. l.* 6. *c.* 18. *n.* 49. *et* 60. Pal. *par.* 12. Fill. *n.* 157. Trull. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 14. *n.* 15. Suar. *to.* 4. *de rel. c.* 10. *n.* 11. *et* 12. Hurt. *d.* 163. *sect.* 2. *et* 5. *subs.* 28. et denique Card. Lug. *Resp. moral. l.* 4. *d.* 46. Ubi tamen notat, in Soc. JESU casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motivum charitatis, atque adeo ratio denuntiandi, ideoque est peccatum, et quidem ut Card. Lugo *l. c.* notat ex Suar. mortale ex genere suo. V. infra *l.* 4. *c.* 3. *d.* 5. Dian, *p.* 4. *tr.* 4. *R.* 71.

" III. Si superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita ut nullum periculum damni vel relapsus, ipsi vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. Pal. *l. c.* Trull. *d.* 16. *n.* 1.

" IV. Prælati et Magistratus tenentur aliquando inquirere in subditorum peccata, ut corripiantur, non tamen multum et curiose de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale ejus signum dederit: neque facile admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpe se quærunt, Hurt. etc Dian. *p.* 7. *t.* 3. *R.* 10. *et* 11.

" V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cum suo incommodo, immo aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam possunt, ut peccata publica et occulta impediant, quia cum Christo pacti sunt curam et sollicitudinem gregis, pro qua multa ab eo accipiunt. Hurt. *to.* 2. *d.* 162. *sess.* 7. §. 60, (apud Dian. *R.* 28.) aitque hanc esse omnium Patrum et Theologorum doctrinam, quam Christus verbo et exemplo docuerit, additque idem esse de Magistratibus et Concionatoribus. Licet vero hi non teneantur ad id ex justitia (sicuti Prælati et Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere (sed non facile Prælatorum et Religiosorum, quorum auctoritas ab bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis. Kon. *disp.* 28. *d.* 5. Hurt. Dian. *R.* 13.

" VI. Correctio adhibenda est, non semper statim, sed dum major fructus speratur: Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, ut ferventius resipiscat. Dian. *R.* 29. *et* 30. et ex Regin. Fill. *n.* 139. Trull. *n.* 8. Neque sufficit semel esse factam correctionem, sed debet iterum iterumque fieri quamdiu speratur fructus. Dian. *R.* 31.

ADDENDA.

Quæst. 13. *An aliquis teneatur corrigere proximum, qui mortaliter peccarit, si non sit periculum, ut relabatur?* R. Affirmant *Bann. Val. Bon. et alii*, quia existens in mortali est in maxima miseria, ergo si commode possum, teneor sublevare, et per correctionem movere ad pœnitentiam: negant Regin. Sot. Lorc. Sa, Coninc. Torr. et alii cum Castrop. *d.* 3. *par.* 2. partim quia proximus non censetur esse in gravi necessitate surgendi ab illa miseria, nisi vel prævideretur moriturus in peccato, vel inde sumeret occasionem iterum peccandi; partim quia ipse potest ad tempus differre pœnitentiam, ergo non tenetur meam correctionem admittere, ergo nec ego ad eam obligor. Utraque sententia est probabilis, sed prima videtur conformior præcepto Charitatis: si tamen probabiliter judicem proximum vel alterius ope vel sua sponte æque cito pœni-

tentiam facturum, non teneor corripere: quia jam rescio eum correctione mea non indigere, uti recte cum aliis Castrop. *p.* 6.

210 *Q.* 54. *An spes fructus debeat esse certa, vel sufficiat esse probabilem, ut quis teneatur corripere delinquentem?* R. Cajet. putat debere esse certam, sed dicendum est cum S. Th. Castr. *p.* 5, et aliis sufficere esse probabilem, alioquin vix unquam esset obligatio corripiendi, nam vix unquam spes est certa, cum emendatio pendeat a libera voluntate peccantis, quæ potest perseverare in malo: si tamen probabiliter putes te nihil effecturum per tuam correctionem, communis sententia est te non teneri corripere, quia prudenter judicas correctionem tuam fore inutilem: nemo autem tenetur ad actionem inutilem. Quod si dubites, an correctio tua sit nocitura vel profutura, fere omnes conveniunt omittendam esse, si timor sit nocumenti gravis, v. g. novi peccati mortalis vel novæ obstinationis. Excipiunt tamen. *Suar. Bon. Con. et alii* casum illum, in quo peccator foret in extremis, dicunt enim tunc esse adhibendam correctionem, quamvis æquale dubium esset de fructu ac nocumento, nam dubium nocumenti compensatur per spem fructus, qui potest esse maximus, et si tum negligatur, reparari amplius non potest.

211 *Q.* 55. *An ergo semper sit obligatio gravis corripiendi proximum, si alias putetur in peccato moriturus.* R. *Bann. Val. Bon. et alii* communius affirmant esse talem obligationem, etiam cum periculo vitæ propriæ, quia salus æterna proximi est præferenda vitæ propriæ temporali, uti constat ex dubio primo: tamen Lorca aliique cum Castr. *p.* 6. dicunt; cum periculo vitæ propriæ non esse talem obligationem, nisi quis foret Superior proximi, quia proximus tunc non est in extrema necessitate; cum possit seipsum juvare, si velit, dolendo de peccatis. *Nec obstat*, quod quivis etiam cum periculo vitæ teneatur baptizare puerum alias sine baptismo moriturum; *nam* hoc dato disparitas hic est, quia per Baptismum est certa spes, non per correptionem; baptizandus nequit se juvare, potest hic proximus, baptizandus non perit ex malitia personali, hic peccans sic perit. Hæc sententia est probabilis, quamvis prior sit magis pia.

212 *Q.* 56. *Si verba non juvent, an debeat vel possit proximus aliter corrigi?* R. Si sit subditus, potest et debet a Superiore corripi, etiam pœnis aliisque modis coactivis: si tamen non sit subditus, etiam licitum erit ipsi aliquam vim amicam adhibere, v. g. occultare gladium, subducere pecuniam aliaque peccandi instrumenta, uti docent S. Anton. Navar. Mol. Lugo *de just d.* 2. *n.* 33. non videtur tamen licitum absolutam vim inferre, v. g. ligare vel includere; quia hæc est excessiva usurpatio jurisdictionis. Excipe, nisi adesset causa proportionata, uti si cogitaret inferre grave malum Reipublicæ, Superioribus, vel familiæ: tunc enim liceret, et quandoque, sed raro, esset obligatio sic impediendi, ita Lug. *n.* 34.

Q. 57. *An aliquando sit etiam gravis obligatio corripiendi solos defectus Subditorum?* Resp. De hoc videri potest Lugo, *de just. d.* 9. *a num.* 21. hoc enim concernit plerumque solos Superiores Religiosos. 213

Q. 58. *An sit obligatio corripiendi eum, qui ex ignorantia peccat?* R. Si ignorantia sit vincibilis, utique est obligatio, nam ignorantia illa non excusat a peccato: si autem ignorantia sit invincibilis, Bon. *in Dec. d.* 3. *q.* 4. *p.* 7. *n.* 11. absolute docet non esse obligationem, sive sit ignorantia juris sive facti, quia tantum tenemur corrigere peccatum proximi, proximus autem tunc non peccat. Excipit tamen ipse cum aliis omnibus, nisi ex officio alicui incumbat monere et instruere, v. g. quia est Pastor, Confessarius: item, nisi inde oriretur damnum tertii, vel ignorantia ipsius, aut scandalum, aut irreverentia in Deum vel Religionem. Alii auctores distinguunt, si enim quis peccet ex ignorantia juris naturalis; omnes communiter docent te teneri corripere, quia licet proximus non peccet, actio tamen ejus est in se mala et indecens ac displicens Deo, ita Ovied. 1. 2. *tr.* 5. *contr.* 2. *n.* 30. qui ait idem communiter doceri etiam, quando quis peccaret ex ignorantia juris divini: e contra: si peccet ex ignorantia juris humani, docet *Ovied.* cum *Bann. Navar. Val. et aliis* non esse obligationem corripiendi, tum quia proximus non est in gravi miseria, tum quia nihil facit intrinsece malum; et consequenter secundum hos Auctores non teneberis admonere eum, qui ignorans die Veneris comedit carnes, aut vesperi it cubitum oblitus orare Horas: sed his omnibus probabilius contradicunt Conin. Sanch. Castr. et alii cum Burgh. *cent.* 3. *cas.* 69. dicentes esse obligationem corripiendi peccantem ex quacumque ignorantia, tum quia sic exigit reverentia legis, contra quam est illa actio vel omissio, tum etiam quia materialis transgressio legis, si non corrigatur, facile fit formalis, 214

aut habitum pravum inducit : discretione tamen utendum est, nam imprudenter agit, qui inculpabiliter errantem in re nulli prorsus noxia corrigit cum non levi ejus rubore, vel aliorum incommodo, et ita inquit Gob. *in Exp. t.* 3. *n.* 343. male fecit ille, qui sacerdotem oblitum stolæ, de hoc defectu eum in Sacrificio ad aram monuit.

215 *Q.* 59. *An, et quando sit obligatio denuntiandi vel deferendi aliquem?* R. §. 1. Est obligatio gravis sub pœna excommunicationis hæreticos denuntiandi apud Inquisitores Fidei, uti constat ex variis Bullis Pontificum, et decretis Juris canonici apud Castr. *t.* 4. *v.* 3. *p.* 4. *n.* 21. quam obligationem et pœnas innovat Alex. VII. octava Julii 1660, per Bullam, *Licet alias*, in qua præterea gravissime præcipit, ut omnes Religiosi, etiam leviter tantum suspecti de hæresi, statim nulla facta correptione fraterna, nec re communicata cum Superioribus Ordinum, deferantur ad inquisitores a Papa constitutos : et ne aliquis prætenderet ignorantiam illius decreti, mandavit illud in omnibus Collegiis, et Monasteriis publico loco suspendi, ac singulis annis prima die Martii omnibus prælegi super mensam vel in Capitulo : et cum postea aliqui Auctores dicerent, quamvis aliquis sciret alium esse hæreticum, non teneri tamen denuntiare, si probare non posset esse talem, idem Alexand. 14. Sept. 1665, inter 45. propositiones etiam damnavit hanc 5. *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum. non teneris denuntiare, si probare non possis :* Ex qua damnatione certum est, ubi Bullæ illæ usu receptæ sunt, esse absolute obligationem denuntiandi secundum verba Bullarum, et declarationes Pontificis. *Dixi* ubi usu receptæ sunt : nam plures viri prudentes et eximie docti censent in his partibus non esse usu receptas, quoad punctum denuntiationis; tum quia nimis multi hic sunt hæretici, tum quia sunt satis noti, tum maxime quia vix potest sperari inde fructus, cum in plerisque locis Germaniæ sit libertas Religionis, nec tales possint coerceri vel cogi per Ecclesiasticam potestatem. Denique Papa et Inquisitores sciunt Germanos omittere illas denuntiationes, et tamen non urgent, ergo censentur obligationem remittere : si tamen sciretur, quod Episcopus, Parochus, Professor Theologiæ, Confessarius aliusque similis esset hæreticus, et se externe tantum fingeret Catholicum, cum talis multum possit præjudicare bono Ecclesiæ et animarum, esset gravis obligatio saltem ex jure naturæ talem denuntiandi apud illos, qui malum illud possent impedire.

§. 2. Est obligatio Inquisitoribus vel Ordinariis locorum denuntiandi illum Sacerdotem, 216
qui in Confessione, vel occasione et quomodocumque prætextu Confessionis, aut quamvis Confessio secuta non sit, qui in confessionali aliove loco, ubi Confessiones audiri solent, sollicitat sive fœminam sive masculum ad aliquod peccatum carnis secum vel cum alio perpetrandum, aut si ibidem cum aliquo habuerit illicitos et inhonestos sermones sive tractatus, uti post alios Pontifices severissime et sub excommunicatione latæ sententiæ statuit Greg. XV. Bulla 34. *Universi domini gregis*, *tom.* 3. Bullarii. Et ut mentem Pontificis magis declaret Alex. VII. damnavit has duas propositiones : 6. *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denuntiandus.* 7. *Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.* Putant autem iidem Viri docti idem dicendum esse de obligatione hos denuntiandi, quod dictum est de denuntiatione hæreticorum, et testatur Gob. *in Exp. t.* 7. *n.* 575. et 577. decreta illa in plerisque Episcopatibus Germaniæ non esse usu recepta; additque *n.* 576. tantum promulgari Regularibus, hos autem se posse accommodare moribus sæcularium quoad leges utrique statui communes : ideoque si sæculares non obligent defectu promulgationis, etiam non obligare Religiosos. De his obligationibus denuntiandi hæreticos et sollicitantes, pro locis, in quibus vigent ea decreta, videri possunt Dicast. *de cens. d.* 3. *d.* 43. *et seqq.* Item Mendo *in Stat. d.* 1. *q.* 7. *et seqq*, ubi de illis fusissime disputant.

§. 3. Quamvis aliquid habeas sub secreto 217
naturali, nihilominus potes et debes deferre, si hoc fit necesse ad cavendum damnum commune, quia tum non obligat secretum, etiamsi sit juratum, eo quod sit de re illicita, cum commune bonum debeat prævalere, ut habet Dicast. *d.* 41 et 42. aliique communiter cum Castrop. *t.* 6. *d.* 3. *p.* 4 *n.* 5.

§. 4. Licitum est, per se loquendo, deferre 218
crimen occultum Religiosi ad ipsius Superiorem tanquam Patrem, non præmissa ulla correptione fraterna, uti fuse docet Ovied, *hic contr.* 12. p. 10. contra Lorcam. Potest tamen et debet merito præmitti correctio

fraterna, si sit spes prudens, quod sit habitura effectum, quia sic consulitur famæ et sufficit fratrem corrigere uno modo sufficiente, licet non optimo; quomodo autem Superior cum subdito sic delato procedere possit, videri potest apud Ovied. *p.* 11. An licitum sit deferre crimen emandatum, dicctur *l.* 3. *p.* 2. *n.* 1199.

219 §. 5. Non semper est obligatio impediendi damnum innocentis per denuntiationem illius, qui damnum infert, si hic pati deberet æquale damnum, quia cum hic sit proximus, non est, unde nascatur obligatio hunc ita damnificandi in gratiam alterius, ita Card. Adrian. Gabr. Suar. *de cens.* 46. *sect.* 3. Petsch. *de restit.* pag. 302. *Dixi*, non semper, nam est obligatio, si innocens tibi sit valde conjonctus, v. g. si sit Pater vel Filius tuus, aut si redundaret in commune damnum, aut si damnificator ex se debeat damnum illud subire ad liberandum innocentem.

220 *Q.* 60. *Quale detrimentum, vel cujus emolumenti amissio excuset a correptione fraterna?* R. Lug. *de just. d.* 20. *n.* 139. sic ferme discurrit: licet correctio fraterna non obliget cum magno detrimento proprio, quando proximus, si velit, protest ipse facile vitare peccatum, hoc tamen intelligendum puto de damno extrinseco, quod ex correctione proveniet corrigent in iis bonis, quæ aliunde habet vel haberet indepenter a peccato ipso per proximum committendo. Unde non excusaris a correctione propter periculum amittendi lucri, quod ex ipso peccato proveniret, v. g. Pater tuus, homo avarus, non vult succurrere extreme egeno; faceret autem, si tu eum admoneres, peccas, si non admoneas, etiamsi ita privandus sis magna summa egeno illi danda, et alioquin tibi obventura per hæreditatem : similiter si, ut aliquid accipias per legatum vel donationem, omittas correctionem debitoris, et sinas eum peccare non solvendo quod peccatum facile posses impedire, monendo ut debitis satisfaceret, peccas si non moneas, et reipsa censeris velle peccatum, quia taces ex affectu solo lucri, quod tibi non adveniet, nisi mediante peccato, ideoque videris desiderare peccatum ipsum. Si tamen crederes proximum ex ignorantia inculpabili excusari a peccato, putat Lugo, te in his casibus non teneri corripere, quia non est in periculo peccandi, et aliunde non videris teneri cum tanto damno tuo impedire violationem illam materialem Justitiæ, ad quam, ut supponitur, tu nullo modo prorsus concurris. De excusatione propter damnum, videri potest etiam Dicast. *de cens. d.* 3. *n.* 790. et *seqq.* item Tamb. *l.* 5. *c.* 1. §. 3.

DUBIUM V.
De Scandalo.

ARTICULUS I.
Quid, quotuplex sit, et quale peccatum?

Resp. I. Scandalum dicitur peccatum occasionatum, et est duplex : Activum et Passivum. Activum est, dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis : Ex S. Th. 2. 2. *q.* 43. *ar.* 1. Sanch. Azor. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Bon. *to.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. Dixi, *minus rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, ut si loquaris turpia coram adolescente, vel mali speciem habeat, ut si justa de causa coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. 221

" Scandalum Activum, aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directe intenditur alterius ruina, id est, si ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur : v. g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirecte, et interpretative tantum causatur alterius peccatum : ut si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse inducere alterum hic et nunc ad peccatum, et nihilominus facis, ut si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo quod habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, et peccandi periculum. Vide Sa, V. Clericus, Laym. Bonac. *l. c.*

" Scandalum Passivum, est ipsa ruina, sive peccatum, in quo labitur proximus ex occasione alterius dicti vel facti. Quod dividitur in Datum seu pusillorum, quod oritur ex activo, et in Acceptum, quod non oritur ex activo, sed ex ipsius sumentis malitia, quale erat odium, et invidia Pharisæorum in Christum, occasione ejus dictorum vel factorum ; unde hoc dicitur Pharisaicum. *Ex his patet.*

" I. Ad scandalum activum non requiri, ut de facto passivum ex eo sequatur, sed satis esse, quod data sit occasio, ex qua natura sua sequi possit, ut si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contra; Passivum potest dari sine activo. Laym. *ibid.*

" II. Scandalum passivum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam

aggravantem, v. g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat gravius, Laym. *ibid.*

" III. Non semper esse scandalum, si pecces coram aliis sed tantum, quando attentis omnibus circumstantiis, tam personæ agentis, quam coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent. Sanch. Laym. *ibid.*

" IV. Omne scandalum activum directe intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, ut habet communis sententia. An vero idem sit, quando intenditur indirecte, controvertunt Scholastici, et parum refert ad praxim. Sanch. *lib.* 1. *moral*, *c.* 6. *n.* 9. Azor. 1. *p. l.* 4. *c.* 7. Bon. *l. c.* *Unde resolves hos Casus* :

" Mortaliter peccat qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset, et sic opus indifferens vel veniale, sæpe transit in mortale ratione scandali, v g. si jocosum verbum proferat Religiosus coram feminis, vel iis, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt.

" II. Venialiter peccat ratione scandali qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantum. Quod verum est, etsi directe illam intendat, et quidem per actum mortalem, Sanch. *n.* II. *ex communi* contra Suarez. Ratio autem est, quia ruina est parva. Et patet a simili, ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

" III. Scandalizans committit præter peccatum scandali, etiam peccatum ejus speciei, ad quod alterum inducit; ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, et ad quod induxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. Sanch. Azor. Laym. Bon. *l. c.* Lugo *de pœn. d.* 16. *sect.* 4. Dicast. *de Sacr. t.* 2. *t.* 4. *art.* 114. Excipit tamen Lugo *l. c.* si præter intentionem scandalum dederit. Tamb. *de exp. conf. l.* 2. *c.* 1. §. 1. ait, quoad inductos sufficere, si dicas, fui multis occasio peccandi meo exemplo. *Vide infra l.* 3. *t.* 6. *c.* 1. *d.* 2.

" IV. Etsi is qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, ut inquit *Sa;* si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutionem,' quia talis inductio est tantum contra charitatem, non justitiam. Idem docet esse Lessius, si cum Cajo v. g. pactus es ea intentione, ut ipse consumptis pecuniis furetur. V. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d*, 16. *n.* 113.

" V. Non censetur dare scandalum, qui licet publice peccet, facit id tamen coram iis, qui vel sunt ita viles, vel infames aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum, vel qui sunt ita prompti, v.g. si quis fornicetur coram aliis, qui parati sunt idem facere ; nec ejus exemplo moventur, vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat, Sanch. *n.* 7.

" VI. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine male suspicari aut sentire, quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur : secus tamen est, si incipiat male sentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minus ad pietatem affici. Unde patet facilius dari scandalum ab iis qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quam ab aliis. Coninch. *d.* 32, *n.* 33.

ADDENDA.

Quæst. 61. *An sit peccatum scandali suadere minus peccatum illi, qui facturus est alioquin majus?* R. Plures sunt sententiæ. Val. et Sa apud Mendo *in Stat. d.* 1. *q.* 18. videntur absolute dicere esse peccatum scandali, quia minus peccatum est peccatum : ergo illud suadere est intrinsece malum, Laym. Dicast. Arr. Mendo, aliique cum Gob. *in Quint. t.* 5. *c.* 13. *n.* 24. distinguunt, et dicunt licere, si minus peccatum includatur in majori, sicuti fornicatio includitur in adulterio, vulneratio in occisione, furtum centenorum in furto millenorum : et in ejusmodi casibus dicunt licitum suadere minus, quia non suadetur, ut fiat peccatum, vel pars peccati, sed tantum suadetur, ut aliqua pars peccati omittatur, si homo non possit a toto abduci. E contra si illud minus, quod suadetur, sit plane diversum, nec formaliter nec virtualiter inclusum in majore, dicunt esse illicitum : sic si homini volenti occidere suadeas furari, non suades, ut omittat partem sui peccati, cum furtum non includatur nec formaliter, nec virtualiter in homicidio; neque etiam facis, ut peccatum homicidii fiat minus, sed ut ex toto fiat peccatum aliud plane diversum, nempe furtum : ergo reipsa es auctor hujus furti. Sanch. *de Matrim*, *l.* 7. *d.* 11. *nu.* 15, citans alios gravissimos Auctores, Stephan. *t.* 3. *d.* 3. *nu.* 79. Card. *in* 2. *crisi d.* 23. *nu.* 148. absolute dicunt licitum esse suadere minus, quamvis sit diversum ; pro qua sententia alios plures citant Mendo *qu.* 18. Castrop. *t.* 6

q. 6. p. 6. Gob. n. 25. vocans practice probabilem, Dian. *par.* 5. *t.* 7. *R.* 18. vocans etiam probabilem : et rationes sunt in primis, quia minus peccatum censetur includi in majori, licet sit diversæ rationis, quia majus habet malitiam minoris, et aliquid amplius : deinde quia non suadetur malum absolute, sed sub conditione, si esset facturus majus : præterea non suadetur ut malum est, sed ut est impeditivum majoris mali : denique suadetur commutatio majoris mali in minus, sive electio minoris mali præ majori, quæ bona est : consentit Conin. *de act supern. par.* 3. *n.* 48. Castr. supra his non acquiescit, sed dicit hoc modo esse distinguendum, si ille, qui paratus est facere majus malum, simul cogitet facere minus, tum licebit suadere solum minus, quia hoc tantum est retrahere voluntatem a majori malo : si autem non cogitet facere minus malum, non licebit, quia suadens vere esset causa hujus minoris mali.

3 Omnes hæ sententiæ sunt probabiles, et sententia Layman videtur probabilior, ad quam accedit sententia Castr. nihilominus sententia Sanch. etiam est probabilis.

4 *Q.* 62. *An ergo etiam sine periculo scandali sit licitum aliquem inducere ad ebrietatem, ut sic impediatur aliud majus peccatum?* R. Secundum Laym. et alios hoc est illicitum, quia nunquam licet inducere ad actionem, quæ intrinsece mala est; e contra secundum Sanch. et alios, et expresse secundum Less. cujus sententiam Diana, Medin. Gob. et alii censent probabilem, est licitum; fatenturque Laym. et Dicast. licitum esse tali homini offerre vinum fortissimum, cujus vires nesciat, quo absque peccato suo inebrietur, sicque omittat majus peccatum ; immo Less. et Baldel. excusant eum, qui ad ebrietatem provocaret latrones, a quibus detineretur, vel alios a quibus injuste custodiretur ; quod Gob. supra *n.* 30. admittit, si ad materialem tantum ebrietatem provocet. Vide dicenda *l.* 5. *n.* 318 *et* 343.

Q. 63. *An sit peccatum scandali vel injustitiæ, suadere alicui, ut potius furetur Petro quam Paulo, vel potius diviti quam pauperi?* R. 1. Si fur esset determinatus ad furandum, vel multum a Petro, vel parum a Paulo, sed indeterminatus a quo furetur, docet Pont. apud Dian. *p.* II, *t.* 6. *res.* 58. et post Vasq. Tamb. *in Decal. l.* 5. *c.* 1. §. 4. *n.* II, te non peccare nec teneri restituere, si suadeas ut Paulo furetur minus, sic impediendo ne Petro furetur majus, quia tantum optas eum e duobus malis eligere minus, et hic debet potius respici honor, et minor offensa Dei, quam damnum quod infertur Paulo ; sed communis sententia fere omnium est cum Sanch. supra *n.* 24. non licere consulere minus malum inferendum alteri personæ, in individuo eam determinando, quia hæc habet æque jus ad suum minus, quam alia ad suum majus; et consentit cum aliis Card. supra *n.* 162.

§. 2. Si fur sit determinatus ad furandam æqualem quantitatem a Petro vel Paulo, sed indeterminatus a quo furetur, putant Lugo, Pont. Tamb. *n.* 64. aliique apud Dianam. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 7. te non peccare, si, cum sis amicus Petri, suadeas, ut potius furetur Paulo, quia amicus potest prospicere, ut ab amico potius avertat malum quam a non amico ; et similiter dicunt, si velit furari pecuniam, te posse suadere, ut potius furetur pannum, eo fine, ut Petrus solvat tibi pecuniam debitam : sed probabilius quod primum contradicit Sanch, ob rationem jam datam aliasque apud ipsum. 226

§. 3. Si fur dicat se velle Petro furari centum, nisi tu eum juves ad furandum Paulo quinquaginta, juvare non posses, etiam si forte suadere posses, quia suasio tenderet ad evitandum majus peccatum, quod alter alioqui committeret, minus autem peccatum tantum permitteres, sed in hoc casu auxilium tuum per se tenderet ad ipsum peccatum, quod tibi non licet committere, neque soli, neque socio, uti etiam alteri non licet neque soli neque tecum : ita Vasq. et Tamb. *n.* 64. Docent tamen Tamb. *n.* 14 et Dian. *R.* 19. te licite cooperari ad minus furtum eidem personæ inferendum, ut impedias majus, quia sic bene geris rem illius personæ : nec respectu tui est furtum, cum invita non sit, sed omnino velit a graviori damno liberari per te. 227

§. 4. Si fur sit determinatus ad furandum vel diviti vel pauperi, est peccatum et injustitia determinare illum ad furandum determinate diviti, ut jam dictum est : si autem fur sit determinatus ad furandum utrique, et non possit nisi alterutrum impedire, licebit suadere, ut furetur diviti, et non pauperi, eligendo minus malum pro majori, nam cæteris paribus gravius peccatum est furari pauperi quam diviti, neque per hoc a suadente fit injuria diviti, quia idem damnum fuisset illatum sine ipsius suasione, ita Navar. et Sanch. supra. 228

229 §. 5. Si fur non determinavit se ad furandum certæ personæ, sed tantum voluit furari alicui in communi, Sanch. putat licere suadere minus malum, nempe ut diviti alicui furetur, nullum tamen in particulari determinando, nam sic non determinatur voluntas furis ad damnum alicujus, sed tantum avertitur a majori peccato et damno, quod esset, si furaretur pauperi, unde inquit Sanch. *n.* 25. si quis bona mea velit rapere, licebit mihi potius suadere, ut aliena rapiat, non nominando ullam personam, sed in genere dicendo esse alios, a quibus rapere possit. Castrop. tamen supra *n.* 12. iterum vult sic distingui; si consulas, ut furetur diviti, peccas, quia es causa peccati; si autem proponas tantum hanc veritatem, dicendo, quod minus peccatum sit furari diviti quam pauperi, non peccas, quia nec suades nec inducis, sed tantum offers materiam minoris mali, quod in tali casu licitum est.

230 §. 6. Si fur erat determinatus ad furandum tantum pauperi, Mol. Sanch. et Tamb. supra adhuc putant licitum esse convertere voluntatem furis, ut potius furetur diviti quam pauperi, non determinando ullum divitem in particulari; quia sic tantum avertitur a majori malo, et permittitur eligere minus, sed Castr. hic loquitur, uti arte, nam si tantum proponas veritatem illam, quod minus malum sit furari diviti quam pauperi, non peccas; si autem inducas ad furandum alicui diviti, peccas, et teneris restituere; quia licet non inducas ad furandum uni determinate, tamen omnes simul sumpti habent jus, ut nemo inducat furem ad damnum ipsis inferendum potius quam aliis; habet enim dives æque jus ad res, quam pauper; ideoque fit contra jus etiam illius determinate divitis, cui postea reipsa furabitur, sicuti peccares et teneris restituere, si induceres furem ad furendum alicui, quamvis nullam in particulari personam ei determinares, a qua furaretur : et hæc sententia videtur probabilior, quæ tamen contra alias afferuntur, solvunt Auctores locis citatis, speciatim Molin. *de Just. to. tr.* 2. 2. *d.* 355. et Card. *a n.* 152.

231 §. 7. Contra omnes ferme illas sententias *objici* solet, 1. Non licet consulere usuram pro vitanda occisione captivi, uti habetur *cap. Super eo, de usuris :* ergo non licet ullo modo consulere minus peccatum, etiam pro vitando majori. Res. neg. cons. non sunt facienda mala, ut eveniant bona; ideo nemo debet committere usuram pro redimenda alterius vita; si autem aliquis statuisset occidere et usuram committere, licitum esset ipsi suadere solam usuram.

2. Ille suadens etiam indeterminate furtum est reipsa moralis causa damni. R. neg. assert. nam est causa melioris fortunæ unius : damnum autem alterius non causat sed tantum permittit : cum impedire non possit utrumque.

3. Qui exequitur minus malum, peccat : ergo etiam qui consulit. Resp. neg. cons. qui exequitur, potest et debet utrumque omittere : qui consulit minus, neutrum vellet, sed vult impedire majus, quod non potest nisi per minus.

4. Non licet petere, quod alter non potest licite facere. R. Non licet petere absolute, C. sub conditione; si unum e duobus sit faciendum. N.

Q. 64. *An unquam sit mortale inducere aliquem ad veniale.* R. §. 1. Ordinarie non est mortale, licet quis etiam vi vel fraude inducat, directe intendens hoc spirituale ejus damnum; ita Sanch. *in Decal. l.* 1. *c.* 6. *n.* 10. Arr. *de peccatis l.* 44. *n.* 22. Lugo *de Just. d.* 9. *n.* 18. Haun. *t.* 2. *n.* 723. Bonæsp. *de peccat. d.* 7. *n.* 54. aliique communiter contra Vasq. Conin. Platel. *p.* 2. *n.* 185. et alios. Probatur, quia hoc malum censetur leve, cum sit facile reparabile, et venialia omnia regulariter vitari non possint : unde inductus etiam non censetur graviter invitus. 232

§. 2. Duo opponi solent; 1. Quod veniale in se sit gravius malum, quam quodvis malum temporale : ergo si peccet mortaliter, qui vult alteri mortem corporis, multo magis qui vult illi veniale. R. neg. cons. quia nihilominus veniale est in genere suo quid leve, ideoque possum mihi velle veniale, nec ideo pecco mortaliter, licet si vellem mihi mortem, quæ minus malum est quam veniale, peccarem mortaliter. Quod si argumentum illud valeret, non posset dari veniale in detractione, quia fama in genere suo est majus bonum quam omnes divitiæ, et consequenter sicuti mortaliter peccat, qui tollit magnas divitias, ita peccaret mortaliter, qui auferret alteri quemcumque gradum famæ : hinc recte dicit Castrop. *t.* 6. *d.* 6. *p.* 2. debere in quovis genere boni vel mali creati dari aliquod, quod simpliciter sit leve : esse autem leve inde colligitur, si sit facile amissibile vel reparabile : hoc ipsum innuit ipsemet Platel *n.* 184. ubi docet gravius peccare eum, qui occidat fœminam, quam qui illam inducit ad fornicationem, quia 233

licet peccatum fornicationis sit malum superioris ordinis et gravius, quam corporis, tamen est magis reparabile et magis voluntarium fœminæ, quæ absolute potest non consentire.

34 2. Peccato veniali respondet pœna ignis purgatorii ad minimum per horam, sed aliquem conjicere in ignem ad horam est grave, quia est merito graviter contristativum : ergo. Resp. Aliquem conjicere in ignem ad horam est grave, si quis directe intendat, vel hoc causet proxime et principaliter, Trans. si indirecte tantum et remote, neque ut causa principalis, N. Peccato veniali respondet pœna purgatorii, in quantum est offensa Dei saltem secundum quid : inducens autem ad veniale non intendit directe ut offensam Dei, uti suppono : ergo nec intendit ut est causativum talis pœnæ : deinde pœna illa non respondet proxime veniali facto, sed illi facto et non expiato, qualiter expiare erat peccanti facile : denique pœna illa respondet malitiæ peccati venialis, quæ principalitee est a voluntate peccantis, neque tamen inde sequitur, quod ipse peccans ideo peccet graviter, nam illam pœnam sibi vult, non absolute, et sine causa, sed juste taxatam a Deo, ex suppositione venialis commissi.

§. 3. Si quis veniale alterius intenderet ex odio Dei, certum est peccaturum mortaliter, quia in odio Dei non datur parvitas materiæ : sed supposito quod tantum intendat ex quodam odio proximi, adhuc peccari potest mortaliter in quibusdam casibus, v. g. si quis Religiosum valde perfectioni deditum, vi aut dolo induceret ad peccatum veniale deliberatum, ex intentione hujus damni spiritualis, recte docet Lug. *n.* 20. fore mortale, quia veniale deliberatum respectu illius censeretur damnum grave spirituale, eo quod non soleat in illud labi, et nunc per illud dejiciatur de excellenti gradu perfectionis, in quo erat. *Nec obstat*, quod homo quantumcumque sanctus peccet tantum venialiter, si velit sibi veniale : ergo etiam tantum venialiter peccabit, qui eum inducit ad veniale. Resp. neg. cons. si homo peccet, peccat volens, e contra talis homo est graviter invitus ad ejusmodi vim vel dolum : sicuti potest quis sine mortali suas pecunias projicere in flumen, est tamen graviter invitus, se vi, aut dolo ad hoc adduci. Occasione inductionis ad veniale hæc subjicit Lugo : *Caveant ergo, qui juvenes puræ et integræ vitæ trahunt dolose ad colloquia vana, et impura, quæ licet aliquando mala sint venialiter, hoc tamen ipsum est grave nocumentum, quod illis in eo statu et vitæ puritate infertur.*

Q. 65. *Quomodo peccent pingentes vel exponentes imagines obscœnas.* R. Pingentes vel 236
exponentes imagines plane obscœnas peccant mortaliter, ut docent Auctores plurimi cum Diana *p.* 11. *tr.* 4. *res.* 32. Ratio est, quia talis imago magis movet ad malum, quam sermo obscœnus, et tamen certum est per sermonem obscœnum dari grave scandalum. Infert Diana eos, qui retinent ejusmodi imagines palam, et saltem non cooperiunt, etiam peccare mortaliter, et est eadem ratio. *Nec obstat* usus communis, vel quod ars sic ostendatur, *nam* usus ille est pessimus abusus ; ars autem, quæ ad bonum Reipublicæ esse debet, per hoc perdit finem artis, quia fit perniciosissima, ideoque a numero artium, quoad illam partem, esset expungenda.

Q. 66. *Quid de turpibus comœdiis sit dicendum.* Resp. De his videri potest comœdio-cri- 237
sis, sive theatrum Hieronymi Florentini in quo ostendit originem comœdiarum ; deinde adducit sententias Patrum contra eas ; postmodum judicia Doctorum scholasticorum, et moralium ex omni statu ac ordine ; denique sic concludit, 1. peccant mortaliter qui componunt vel agunt comœdias notabiliter obscœnas ratione verborum, factorum, gestuum vel motuum. Ratio est, tum quia non possunt non seipsos exponere periculo saltem probabili peccandi mortaliter, tum quia ponunt actiones excitativas spirituum genitalium et de se inchoativas pollutionis, tum denique quia sunt causa peccatorum in Spectatoribus et Auditoribus.

2. Quamvis nonnulli Auctores eos damnent 238
venialis tantum qui ejusmodi comœdiis intersunt, tantum quærentes delectationem ex repræsentatione et modo agendi, non autem ex re repræsentata, tamen quia vix habebitur delectatio ex repræsentatione, quin se ingerat delectatio ex re, dicendum est eos peccare mortaliter, quia etiam se exponunt probabili periculo peccandi mortaliter. Item censetur velle inchoatam in se pollutionem : et præterea cooperantur peccato Comœdorum.

3. Peccant mortaliter, non tantum primi 239
Spectatores vel Auditores, qui sunt causa determinativa, ut agatur comœdia, sed etiam alii, qui superveniunt, et sine quibus adhuc ageretur, uti contra Baldel. Turr. Ferrant. Bardi, et Vidal. docent alii. Ratio est, quia licet demus non esse cooperantes, eo quod sine illis adhuc poneretur actio, tamen sunt

approbantes eam actionem graviter peccaminosam, cum per actum complacentiæ et delectationis tendant simul in illam; imo solvunt agentibus mercedem, favent, applaudunt, et hoc ipso cooperantur, quamvis enim actio poneretur sine illis, tamen adhuc positive concurrunt, ut ponatur, unde sicuti qui adjungit se aliis decem trahentibus lignum dicitur cooperari tractioni, licet illi decem soli sufficienter traxissent, ita et hi, nam etiam propter hos et horum pecuniam agunt comœdi.

240 4. Clerici nunc accedentes ad tales comœdias peccant insuper ratione gravis scandali. *Nec refert*, quod multi accedant, per quod nunc a scandalo Clericos excusare volunt Cajet. Sanch. Barb. Bonac. Dian. Baldel. *nam* vel ideo gravius peccant, quia quo plures Clerici ibi a laicis videntur, eo magis laici confirmantur, ut et ipsi intersint liberius sicque incauti vident et audiunt, per quod certo peccant mortaliter.

241 5. Baldel. putat non peccare Magistratus, si pro aliquo tempore ad vitandam in populo majorem licentiam Comœdos permittant, talis enim permissio, quæ non fit approbando, sed tantum ex justa causa non puniendo, non videtur illicita : e contra Florentinus contendit malum illud majus, quod evitari deberet, assignari non posse, deberet enim esse majus peccatum, (nam mala pœnæ vel damna temporalia non debent præponderari malo culpæ) jam vero tanta est gravitas et multitudo peccatorum, quæ causantur per has comœdias, partim in componentibus et actoribus, partim in spectatoribus et auditoribus, ut quidquid alio loco harum comœdiarum essent acturi, non viderentur ponenda tot tamque gravia peccata.

242 6. Juste posset et merito deberet Episcopus edicto suo ac etiam pœnis spiritualibus cogere comœdos ad non agendas comœdias, nisi prius a Deputatis recognitas, sic enim fecit S. Carol. Borrom. et ratio est, quia laicus propter peccatum populo ita scandalosum efficitur de foro Episcopi, ut probant Menoch. *lib.* 2. *de Arbit. cas.* 69. *n.* 33. aliique cum Barb. *in collect. n.* 5 *et de Offic. Episc. alleg.* 82. *n.* 17. [1].

ARTICULUS II.

An et quando scandalum passivum permitti possit; aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

,, Resp. I. Permitti non potest absque necessitate, vel utilitate, propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex charitate impedire peccata proximi, si id facile possimus. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13 *ex communi. Unde resolvitur hic casus :*

,, Absque causa non licet petere mutuum ab usurario vel ab infideli juramentum per falsos Deos, a concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret, cum enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris ejus peccato. Suar Sanch. Trull. *l.* 1. *c.* 6. *d.* 3. *n.* 15.

,, Resp. II. Ex causa necessitatis, vel utilitatis, potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideoque licet talia petere ex rationali causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem major necessitas, ut permittatur scandalum pusillorum, quam Pharisaicum : item major, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum grave, et denique, si certo prævideatur, quam alias. Laym. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. *et d.* 3. *q.* 1. *p.* 11.

,, Resp. III. Debet permitti, si alioquin propria salus periclitaretur, vel aliis, præsertim communitati, grave damnum immineret. Unde bona spiritualia necessaria ad salutem nec debet, nec potest quisquam dimittere, ob cujusquam scandalum. Filliuc. *tr.* 28. *c.* 6. *n.* 136.

,, Resp. IV. Bona spiritualia, (et secundum Lorcam apud Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *res.* 24. etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum, juxta illud *Matth*, 15.

1 Choreæ ex natura sua, id est, si fiant sine fine malo, absque periculo seipsum aut alios ad libidinem provocandi, nulla accedente mala circumstantia, malæ non sunt. Ast, in actu, ut recte docet Benedictus XIV *notificat.* XXXVII et LXXVI vix permitti possunt, « quia sicut notant Theologi, ut plurimum, fieri solent inter juvenes diversi sexus, intercedente etiam colloquio familiari, blanda manuum attrectatione, musici concentus suavitate, ceterisque, quæ facillime concupiscentiæ motus solent excitare, præsertim in adolescentibus, ut luctuosa docet experientia. » Notandum insuper est, *recentiores* choreas moralistis antiquis ignotas fuisse, quas si novissent, procul dubio proscripsissent, prout eas omnino prohibent non tantum theologi sed et probi omnes quotquot de ea re locuti sunt : eo quo fiunt modo per se peccatum sunt intrinsece ac proinde nulla de causa permitti possunt ob intervenientes tactus. Monent auctores Parochum ut in iis extirpandis prudenter se gerat ac ab intempestivo abstineat zelo, contra eas *indirecte* invehendo, et *directe* in peccata quæ in eis commissa ei in confessione recitantur. (*Edit. not.*)

Sinite illos etc. nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Facilius vero ac sæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt ob scandalum pusillorum, v. g. ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius brevi speretur. Laym. *loc. cit.*

,, Resp. V. Ad vitandum grave scandalum pusillorum, quædam præcepta impleri non debent, nisi tamen omissio esset magis damnosa omittenti, v. Laym. *l. c.* Ratio hujus est, quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cavendo scandalo, et positivo, majus et fortius est naturale. *Ex dictis resolvuntur hi casus :*

,, I. Prælati Ecclesiastici non tenentur, (imo nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conservanda sunt necessaria, v. g. lites etc. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imo etiam pusillorum, etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis, Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *res.* 24. ex D. Thoma etc.

,, II. Si femina utatur veste virili, vel contra, tantum ex levitate sine prava intentione, periculo scandali, et libidinis, veniale tantum erit, alias mortale ; nullum vero, si ex necessitate. Dian. *res.* 32. ex D. Thom. Silv. etc.

,, III. Peccatum, ex quo Confessarium in Confessione (ex infirmitate tamen) graviter scandalizandum nosti, debes reticere, Laym. *l. c.* ex Nav. *c.* 9. *n.* 12. etc.

,, IV. Uxor semel, vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, et orietur discordia. *Ibid.*

,, V. Si ituro te ad Sacrum die festo, excitanda sit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire. *Ibid.* .

,, VI. Superior peccata subditi sæpe potest dissimulare, ad vitandas turbas, et majora mala, quæ alioqui teneretur punire.

,, VII. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data opera ei se conspiciendam offerat: adeoque potest, et debet, non tantum publico, sed etiam Sacro abstinere die festo semel, aut iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi *aliquem in particulari*, quia ob timorem scandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium abstinere nimis esset difficile, et plenum scrupulis. Dixi 2. *Semel, aut iterum*; quia sæpe nimis esset grave, et durum, Bon. Sanch. Laym. *l. c. n.* 10. et alii V. Dian. *res.* 21. et 22. Ubi in contrarium citat aliquot Auctores, negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad evitandum aliorum scandalum.

,, VIII. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conveniente suo statui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi *ad breve tempus*, quia ad longum, nimis illi grave foret. Vide Dian. *l. c.*

,, IX. Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, et inconvenienti (quem assumere vanitatis, et placendi causa, ut videantur pulchræ, et procos facilius inveniant, seclusis aliis, nonnisi veniale est) teneretur eum omnino dimittere etiam sub mortali, quia nullum habet jus ad illum ornatum, et ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode potest. V. Silv. V. Ornatus. Alii tamen, ut Cajet. et Nav. *c.* 14. *n.* 31. *man.* videntur docere eam tantum teneri sub veniali (sed minus probabiliter, quando in particulari lapsus prævidetur, et brevi tempore abstinendum est) qui etiam cum Azor. Less. et Bonac. excusant a mortali eas, quæ ex consuetudine loci media ubera detegunt, suco, pigmentis, alienis crinibus utuntur, dummodo non aliorum lasciviam, sed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege peculiari id sub mortali prohibente : addunt tamen, fore grave, et mortale peccatum, hujusmodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, ubi non est, introducere, Nav. *l.c.* Less. *l.* 4. *c.* 4. *dub.* 14. *n.* 112. Laym. *l. c.* etc V. Bon. *tom.* 1. *de Matrim. q.* 4. *p.* 9. *n.* 1. 25. 26.

,, X. Si mulier, non in particulari sed in genere tantum aliquos in se scandalizandos putet modo eorum lasciviam non intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, quod laudetur ut formosa) non videtur teneri abstinere ab illo ornatu etiam superfluo, sub mortali, v. g. fucando faciem, imo etiam denudando ex communi consuetudine pectus; nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valde turpis per se, ac directe ad libidinem provocans. Ratio est, tum quia est scandalum potius acceptum, quam datum, et ornatus ille, ac pulchritudo remote tantum ad peccatum provocat, ut docent Laym. et Bonac. tum quia nimis grave esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuo sic abstinere : cum illa occasio sit universalis, et perpetua : nec formosiores unquam licite irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re, V.

Dian. *p.* 11. *tr.* 4, *misc. res.* 32. Baldel. *t.* 1. *l.* 3. *d.* 5. *n.* 15. Interim feminam nudum pectus gerentem non mala intentione, et si quidam excusent a mortali, ego tamen, inquit Sa, difficile absolverem. Et certum est, quod Confessario incumbat hujusmodi ornatum dissuadere et deterrere ab eo. *Sa V. Ornatus, et ll. cc.*

,, XI. Peccant etiam graviter, qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, et ad libidinem provocantia. Bonac. *n.* 23. Sanc. et Filliuc.

,, Resp. VI. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, et alter non intendit, ut peccet, sed tantum non auferendo occasionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permissio sit impeditiva majoris mali. *Unde resolves.*

,, I. Hero licet non auferre occasionem furandi filiis, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propensos, et paratos novit, ut sic deprehensi puniantur, et resipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura, Sanch. Laym. Bon. *tom.* 2, *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

,, II. Probabile est, non licere talia ultro ponere, aut iis objicere, quia positive concurreret ad peccatum, et non tam auferret occasionem, quam poneret. Sa V. Peccatum, et Sanch. *lib.* 16. *de Matrim. d.* 12. *n.* 52. quia ex eadem causa docet, non licere marito dare uxori ansam adulterandi, vel adultero, ut teneat uxorem. Interim probabiliter contrarium docet Laym. *l.* 2. *tr.* 3. *c.* 13. Quod confirmari potest exemplo Judith, quæ vix aliter videtur fecisse cap. 9. cum enim sciret permissionem libidinis, in Holoferne, fore impeditivam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum, et tamen communiter censetur in hoc non peccasse. Vide Bonac. *tom.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. Palaus *tract.* 6. *d.* 6. *punct.* 5.

ADDENDA.

244 *Quæst.* 67. *An sit obligatio omittendi actionem ad evitandum aliorum scandalum?* Resp. Busembaum absolute affirmat, et hoc etiam est tutius, atque probabilius. Alii tamen etiam probabiliter putant esse limitandum: quorum sententiam referam.

§. 1. Quoad opera præcepta, Castrop. *t.* 6. *d.* 6. *p.* 16. aliique apud Dian, *p.* 5. *t.* 7. *res.* 21, *et* 22. et apud Pasq. *de Sacris q.* 1347. universaliter sustinent, quod ob evitandum præcise scandalum non sint omittenda ulla opera præcepta: hinc Tam. *in Decal. l.* 4. *c.* 2. §. 2. *n.* 8. docet, quod puella sciens se ardenter amari a juvene, qui erit in templo, possit quidem die festo abesse a Missa propter Charitatem, non tamen teneatur, quia hoc est scandalum non datum, sed acceptum, quod homo non tenetur vitare cum tanto detrimento omissionis Missæ: consentit Ills. *tract.* 3. *n.* 11. dicens nequidem semel teneri emanere.

§. 2. Castrop. supra cum aliis, et Dian. *res.* 23. docent omitti debere, vel ad aliquod tempus differri actionem bonam, quæ est tantum consilii, uti est ingressus in Religionem, si proximus ex ignorantia, vel infirmitate ideo scandalizetur: si autem scandalizetur sua malitia, et peccet ex pravo affectu, non ideo erit abstinendum, quia non teneor alterius malitiæ condescendere cum tali damno meo spirituali. 245

§. 3. Raro, vel nunquam teneris in propriis bonis jacturam gravem facere, ne proximus ob aliquam actionem tuam etiam ex infirmitate inde accipiat occasionem peccandi; ita Castrop. *p.* 17. Rationem dat Sanch. *in Decal. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 11. quia quando inde oritur grave damnum, est veluti moralis impotentia vitandi talem occasionem, et tum causa est eam permittendi ponendo rem indifferentem. 246

§. 4. Quando aliquid non est per se malum, aut specialiter prohibitum, non teneor ab eo abstinere, etiamsi alius illo utatur ad malum finem, si ego ob bonum, vel indifferentem finem cum rationabili causa id faciam, ut Lessius *Auth. v. Matrimonium cas.* 18. ex quo sequitur quamvis puella sine ulla causa præbens se conspiciendam adolescenti, a quo scit se turpiter amandam, peccet mortaliter, si dedita opera se offerat, tamen non peccat, si hoc faciat ex necessitate, et saltem non mortaliter, si faciat ex utilitate, aut ne se privet sua libertate, vel jure exeundi domo. aut stando ad ostium domus, vel fenestram, ita Cajet. Bonac. Sanch. Dian. *par.* 2. *tract.* 15. *resol.* 30. 247

Q. 68. *Quid addendum sit circa denudationem colli, et pectoris in mulieribus?* Resp. De hoc videri potest Eliz. *in Reg. mor. lib.* 8. *q.* 13. §. 9. qui morem illum verbis gravissimis persequitur, præcipua ejus ratio est, quia ejusmodi mulieres quærunt placere, et appeti a viris: certæ autum sunt plerosque per hoc habituros complacentias, et appetitus pravos: quod valet non tantum de liberis, sed maxime 248

de conjugatis, quibus minus licitum est quærere placere alienis : *Nec obstat*, quod mulieribus licitum sit ostendere suas facies, quæ tamen sunt pars pulcherrima, *nam* in primis ostensio faciei est necessaria, et a natura ipsa inducta in humanam conversationem, ut homo ab homine dignoscatur ; deinde est ordinaria, ideoque minus movet ; et si quandoque ad malum trahat, est culpa defixe aspicientis : e contra denudationes illæ sunt veluti contra naturam, quæ vult, reliquas partes præter faciem, et manus tegi, deinde est contra morem communem mulierum honestarum. Verba Eliz. sunt hæc : *Homines videntes mulieres, quæ faciem solum ostendunt, credere ex hoc, aut apud se dicere non possunt : istæ peculiariter, et tanquam feminæ a nobis amari, et appeti volunt, aut eo eunt, ut placeant nobis; sin vero eas videant nudas, credere dicereque possunt : istæ amari, et appeti a nobis volunt, et placere nobis, hæc autem est maxima motio, et tentatio, et per se ad hoc ipsum ordinata ; ergo est grave peccatum, et explico, quia si quid hujusmodi etiam remotissimum feminæ viris loquerentur, valde tentarent, et peccarent, et æquivalenter opere ipso loquuntur... Hoc est genium, et ingenium mulierum, ut avide cupiant amari, et appeti, cum enim sint natura valde superbæ, et nihil ipsis relictum sit, in quo superbire possit, non enim plausus doctrinæ, non gloria militaris, nec potentia civilis : in hoc gloriam omnem ponunt, ut homines hinc saltem sibi subjiciant, illiciant, et irretiant, et quamquam ad alia transire nolint, amant tamen hanc suam victoriam, et triumphum, ac superioritatem... Olim quidem ego existimabam plures mulieres, quam viros salvari ex pari numero, quia nec Magistratus, nec præfecturas gerunt, neque alia propter quæ multi homines pereunt; at postquam istam mulierum vanitatem, et superbiam, hominibusque placendi maximum appetitum, et inde captam gloriam consideravi, plurimum dubitare cœpi... Si igitur, ut dicebat Hieronymus quisquis aliquid ita facit, ut videatur ab hominibus, Scriba est et Pharisæus, istæ quid erunt, quarum hoc fere unum est negotium, ut bene videantur, ac placeant, et quantum ipsæ possunt opere ipso moveant, illiciant, impellant, et sic triumphent ? Nec juvat,* si se excusent aliæ per alias, dicendo, ista, et ista facit : *nam* hic circulus est vitiosus, omnes enim, quæ faciunt, in hoc male faciunt.

Q. 69. *Quid dicendum sit de feminis, quæ permittunt sui tactus, vel oscula?* Resp. Femina permittens tactum sui vel osculum turpe, ac venereum, peccat mortaliter, si non impediat quando commode potest, quia concurrit ad actum mortaliter malum; si tamen publice id fiat, docent Azor. aliique cum Bonac. *de Matrim. qu.* 4. *p.* 9. *nu.* 10. non peccaturam graviter, si permittat, quia repellendo ingereret animis adstantium suspicionem peccati, et infamaret alterum; sed hæc ratio vix habet locum in praxi, quia potius censetur honestatis, et verecundiæ id repudiare; nec ideo, si repellatur aliquis, apud vulgum patitur infamiam, si autem hoc tentetur secreto, omnes tenent, feminam non posse permittere ob rationem datam. Quod si dubitet, an id ab altero fiat malo animo, Filliuc. et Tambur. *in Decal. lib.* 5. *cap.* 1. § 4. *n.* 25. negant teneri impedire, quia in dubio nemo præsumitur malus; Bonac. probabilius affirmat, quia vix aberit culpa, et femina utitur jure suo, consulitque saluti proximi.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari ? 250

„ Resp. Cooperari tantum materialiter, subministrando solum materiam, et facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet, si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, et rationabili ex causa fiat, et non ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis, propter causam rationabilem.

“ Circa quam notat Sanch. et Laym. etsi ejus gravitas certa regula definiri nequeat, sed prudentis judicio metienda sit : tanto tamen graviorem requiri. 1. quanto gravius est peccatum, cujus occasio datur. 2. quanto probabilius est te non cooperante alterum non peccaturum, aut quanto certior est affectus peccati. 3. quanto propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. quanto minus juris habes ad tale opus. 5. denique quanto magis peccatum cum justitia pugnat, idque propter damnum tertii. Layman *lib.* 2. *tract.* 3. *c.* 13. *Unde resolves hos Casus* :

“ I. Hoc modo licite materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens vero eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso, quia ad contractum illicitum concurrit. Laym. *l. c.* ex Sanchez, *lib.* 7. *de Matrim. d.* 11. *n.* 11.

“ II. Licite quoque post Matrimonium

contractum materialiter cooperatur conjux, si conjugi obricto voto castitatis reddat debitum, imo ad id tenetur ex justitia, si eum exigentem non possit a proposito avocare, *ibid.*

" III. Similiter Parochus Eucharistiam licite potest, et debet ministrare peccatori, et excommunicato, et hæretico occulto, si petat publice : imo confessarius præbere debet petenti, etiam privatim, si ex sola Confessione ejus peccatum novit. *Ibid.*

" IV. Excusantur a peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine gravi suo incommodo negare non possint; ut v. g. vestiant Dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium : quia hæc tantum remote se ad peccatum habent, et sine iis peccatum fieret. Unde tamen non sequitur, alteri cuivis licere ea præstare. Bonac. *p.* 11. *n.* 26. Azor. *t.* 2. *p.* 2. *l.* 12. *c. ult. q.* 8. Laym. *l. c.* Sanch. *l.* 1. *moral. c.* 7. *n.* 21.

" V. Ad ea opera, quæ propinquius se ad peccatum habent aut juvant, v. g. subjicere humeros, admovere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, etc. non sufficit communis ratio famulatus, sed exigunt majorem necessitatem, et causam, ut licite fiant : v. gr. periculum gravis, aut saltem notabilis damni, si detrectent, *Ibid.*

" VI. Ob simile periculum excusantur, ut plurimum caupones, et propolæ in locis, ubi Catholici vivunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die jejunii comesturis : item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos a peccato non excusari ; quia plerumque peccatum æque fieret subministrantibus aliis, et ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. Sanch. *n.* 16, Bonac. etc. Quod si tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur : Unde non licet ea patrifamilias (uti nec cœnam die jejunii) ministrare suæ familiæ, neque cauponi illi, præter quem non sunt alii, nisi tamen alia gravior causa cogeret *Ibid.*

" VI. Ea, quæ ad peccatum proxime concurrunt, vel inducunt, vel cum justitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia. v. g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum, qui ad necem quæritur, compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem, etsi conductam, ac paratam, e domo evocare, et ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti injustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæreticum domino vendere, gravissimam causam requirunt. hoc est, metum tanta mali, quod secundum leges charitatis nemo teneatur subire ad evitandum malum alterius, v. g. si alias occidendus esset. Laym. *n.* 4.

" VIII. In civitatibus, in quibus id vitandi majoris mali causa permissum est, licet domum locare usurario (excipit tamen jus alienigenam) et meretricibus; maxime si alii conductores desint ; nisi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam majorem darent peccatis. Sanch. *n.* 20. Bonac. *l. c.*

" IX. Excusantur a mortali, imo etiam a veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis bene potest uti, licet plurimi abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remote tantum ordinantur ad peccatum, et simpliciter impediri non possunt. Quod si tamen abusus esset contra justitiam, non liceret, v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert : item, si quis sciat, hunc innocentem non pervertendum, nisi per has suas merces, quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. Sanch. *l. c.*

" X. Excusantur etiam, qui ob justam causam vendunt, agnum Judeo, vel infideli, usuro ad sacrificium. Item, qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant ; præsertim si fieret æque sine ipsis. Nav. *l.* 5. *consil.* 1. *de Judæis*, Caym. *n.* 4. Venena autem vendere, nisi iis, qui bene usuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet V. Sanch. *n.* 17. Unde venditio veneni, quod non servit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

" XI. Christiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licite remigant contra Catholicos : sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria convehunt, propugnacula ædificant, ita probabiliter Less. *c.* 2, *e.* 9. *d.* 18. Sanch. *n.* 18. Suar. Laym. *l. c.* contra Tolet. et alios qui docent peccare mortaliter. Quod si tamen eo loco res esset, ut hæc negantes magno periculo classem Christianiam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. Suar. Less. Sanch. *l. c.*

" XII. Incolæ urbis, vel provinciæ, quam

Tyrannus occupavit licite manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio juvant excubiis, fossione, contributione, idque ex legitimi Principis præsumpto consensu; ex quo etiam talia obsequia licite promittunt cum juramento ad majora mala sua, et legitimi Principis declinanda. Laym. *n.* 5.

" XIII. Nautæ, et aurigæ Catholici in Hollandia, etiam sine gravi metu, si absit prava intentio, licite vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alii, qui illis cessantibus facerent, quia nisi faciant, excludentur omni lucro tanquam osores boni publici. V. Lessium *nu.* 123. Sanch. *loc. cit,* Fill. *lib.* 22. *cap,* 5.

ADDENDA.

1 *Quæst.* 70. *Quid hic notandum sit circa propositionem* 51. *ab Innoc. XI. damnatam?* R. Propositio illa sic habet : *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam Virginem, et multoties eidem subservit, deferendo scalas, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Circa hanc damnationem notanda sunt sequentia.

2 §. 1. Ex hac damnatione colligitur, non esse licitum cooperari alterius peccato per talem actionem, quæ per se, et proxime ad illud peccatum concurrat, seu adjuvet, qui enim sic concurrit, reipsa directe vult peccatum.

3 §. 2. Quamvis aliquæ actiones hujus famuli de se non adjuvent per se, et proxime ad peccatum, uti v. gr. aperire januam aliquam quod de se est quid indifferens; tamen certum est cooperationem illius famuli positam in collectione omnium circumstantiarum, quæ hic recensentur, dici debere per se, et proxime adjuvare ad peccatum, ideoque esse illicitam; circumstantiæ autem sunt hæ : in primis quod faciat scienter, id est : sciens herum velle inferre stuprum cum gravi violatione justitiæ, si enim nesciret, vel tantum dubitaret, non deberet præsumere herum suum velle ingredi ex malo fine, cum delicta non præsumantur, tumque ex justa causa posset materialiter cooperari : deinde multoties cooperatur, et scit illam suam cooperationem multoties juvare ad stuprum : præterea damnum, quod timet, non est summe notabile, nec gravissimum, nam semel percuti non est famulo intolerabile : aspici torvis oculis est adhuc magis tolerabile ; expelli domo etiam communiter non censetur gravissimum malum, quia tales heri post impetum iræ revocant, vel permittunt redire famulos, aut saltem talis famulus potest plerumque simile servitium invenire, itaque nunc certum est, quando cooperatio ad peccatum fit per collectionem harum, vel similium circumstantiarum, semper peccari.

§. 3. Dubitat Carden. *in* 2. *crisi d.* 31. *n.* 4. 254
an talis cooperatio licita foret illi famulo, si ab hero timeret gravissimum malum, v. g. lethale vulnus, mutilationem, mortem, Ills. *t.* 3. *num.* 114. putat excusandam a mortali, sed probabilius est non excusandam, quia operatio posita in illis circumstantiis videtur per se, et proxime tendere ad peccatum, ideoque esse intrinsece mala, nec posse ex ulla causa cohonestari : hinc limitanda est doctrina Busemb. quamvis enim non contineat propositionem damnatam, eo quod non loquatur de hero volente inferre stuprum, quod est peccatum contra justitiam, neque de famulo multoties sic subserviente, favet tamen propositioni damnatæ.

Q. 71. *Quomodo liceat petere, permittere, vel* 255
cooperari ad aliquid, quod non fit sine peccato? R. §. 1. Pro hoc communiter dantur seqq. regulæ. 1. Si absolute petis rem ab altero fieri, quæ nullo modo potest fieri aliter, quam peccando, peccas, quamvis certo scires alterum paratum esse ad faciendum. *Dixi*, absolute, quia posses conditionate petere, ut impedires majus peccatum, uti *num.* 222. dictum est. 2. Hoc solum licitum est petere ab eo, qui paratus est facere, quod ipse potest licite præstare. 3. Non peccat, qui ex justa causa petit opus, quod bene, et male fieri potest ab altero; licet sciat ipsum male facturum, et faciendo peccaturum. Ratio est, quia ex rationabili causa petis, quod tibi utile est, et alius recte præstare potest : quod si non præstet, sicuti debet, ipsi imputatur, nam tu jure tuo uteris, neque ob illius malitiam teneris cum gravi incommodo tuo abstinere. 4. Non peccas, si ex justa causa offeras materiam ex se licitam, qua alter ex malitia sua abutatur ad peccandum. Ratio pro hoc est eadem, id enim est præter intentionem tuam : advertendum est tamen non ubique semper sufficere eamdem causam, nam tanto major requiritur, quando peccatum, ad quod præbetur occasio, est gravius, et quanto proxi-

mius, ac magis concurrit ad illud; item quanto probabilius est peccatum non secuturum, si non præberem occasionem etc. 5. Qui facit aliquid indifferens, ignorans an alter sit abusurus, necne, non dicitur cooperari, si hoc faciat ex rationabili causa, absque intentione, ut alter abutatur, quia in dubio alter præsumi debet non abusurus. 6. Non pecco, si faciam opus indifferens, et remote concurrens ad peccatum, quo posito alter peccat, adhuc peccaturus, licet ego illud opus non fecissem. 7. Pecco, si permittam peccatum alterius eo fine, ut peccatum fiat. Has regulas communiter tradunt Doctores, cum Sanch. *in Decal. l.* 1. *c.* 7. *et l.* 3. *c.* 8. Bonac. *de pecc. d.* 1. *q.* 4. *p.* 2. §. 1. Castrop. *t.* 6. *d.* 6. *p.* 10. Tamb. *in Decal. l.* 5. *c.* 1. §. 4. *n.* 2. *et* 16. ex quibus iidem Auctores sequentia deducunt.

256 §. 2. Peccans invitando Titium ad cœnam die jejunii, quamvis scias eum paratum esse ad frangendum jejunium, quia petis rem fieri, quæ eo tempore ab ipso fieri non potest sine peccato, Valquez, Castrop. et alii. Catholicus tamen aliquis nobili hæretico ad se divertenti potest amicitiæ, et humanitatis causa apponere cibos in die jejunii, si alioqui daret occasionem gravibus querelis, et murmurationibus contra se tanquam rusticum, inurbanum, superbum, Lugo *de fide d.* 14. *n.* 168. et Arsdek. *t.* 2. *p.* 2. *t.* 6. *de hæreticis q.* 16. Et de tali circumstantia, vel occasione offendendi amicum invitatum sic habet. S. August. *ser.* 231. *de temp. Tu eum noli adjuvare, noli cogere, sed in potestate ejus dimitte, ut quantum sibi placuerit, bibat, si se inebriare voluerit:* idem autem est de administratione cibi; hinc addit Tamb. amicum posse amico apponere cœnam urbanitatis causa etiam die jejunii, et rationem dat *l.* 4. *c.* 5. §. 6. *n.* 9. quia ex una parte ratio hospitii excusat, ex alia parte hæc opera sunt indifferentia, hospites enim tantum poterunt sumere, quantum sibi licebit, nec ipse invitat ad transgressionem jejunii. Addit Ills. *t.* 3. *num.* 117. eum in civitate acatholica non peccare, qui die vetito apponit carnes alicui, qui nihilominus alibi eas erat certo comesturus, quia apponens non inducit, nec determinat ad illud peccatum, sed tantum determinat in individuum hujus materiæ præ illa, in quo nihil est distinctæ moraliter malitiæ: atque pro ea sententia citat Navar. Less. Sanchez, Laym. contra Castrop.

257 §. 3. Si Dominus velit comedere carnes in contemptum Ecclesiæ, non peccat famulus eas coquens, et porrigens, si sine gravi damno non possit evitare, quia actio, quæ præcipitur famulo, non est illa, qua contemnitur Ecclesia, sed hæc actio est ipsa manducatio: si autem nullum signum exterius appareat, præsumi potest, quod non præcipiatur ex contemptu Ecclesiæ, ita Lessius, *in Auct. V. Hæreticus. cas.* 3. Stephan. *tom.* 3. *d.* 1. *n.* 41. et alii.

§. 4. Si absit scandalum, potest venator, 258 vel auceps in quadragesima capere feras, vel aves, et vendere in terris hæreticorum, quia opus illud per se est indifferens, et valde remote cooperatur violationi præcepti Ecclesiæ, sic enim in plerisque locis tum venditur caro pro iis, quibus licet comedere, quod eorum conscientiæ relinquitur, Less. *cas.* 14. Similiter si Opifex catholicus famulos habet hæreticos valde peritos, qui nolint apud eum in quadragesima permanere, nisi carnes apponantur, quos tamen absque gravi rei familiaris jactura dimittere non potest, si absit scandalum, posse illis apponere carnes, docent Burg. *cent.* 1. *cas.* 21. et Arsdek. supra, quia hoc non videtur esse formaliter cooperari peccato, sed solum illud permittere, et pluribus locis, ubi Catholici hæreticis permixti vivunt, id usu receptum esse dicunt.

§. 5. Non licet diebus festis petere laborem 259 servilem ab hæreticis, quamvis alibi sint laboraturi, ita Arsdek. *quæst.* 17. §. 3. Ratio est, quia hæretici obligantur illo præcepto tum abstinendi a servilibus; ergo licite non laborant; ergo pecco petendo ab illis, quod nullo modo licite fieri potest in illis circumstantiis.

§. 6. Potest aliquis privatus aliquod opus 260 dare faciendum alteri, sive hæretico, sive Catholico, quamvis putet hunc etiam die festo laboraturum, dummodo ad hoc illum non inducat, et ille nihilominus erat tali die laboraturus, tunc enim passive se habet ad violationem Festi, neque privatus, sed solus Superior tenetur curare, ut serventur Festa, ita Dess. *cas.* 6.

§. 7. Qui sine justa causa vinum vendunt 261 illis, quos probabiliter putant se inebriaturos, peccant mortaliter: causa autem sufficiens, per se loquendo, non videtur esse lucrum, quo carerent non vendito illo præcise vino, hoc enim lucrum est omnino modicum, ita S. Thom. 2. 2. *q.* 250. *art.* 1. Beja *p.* 1. *cas.* 48. Val. Rod. Sanch. Bon. *de pecc. d.* 2. *q.* 4. p. 1. §. 1. *n.* 30. Gob. *in Quint. t.* 5. *c.* 13. *a n.* 46. Similiter, inquit Beja, si quis

Caupo, ut plures hospites habeat, permittat ad ædes suas venire meretrices, et inservire mensis, peccat mortaliter, quia dat occasionem proximam peccatis tum meretricum, tum hospitum: causas tamen justas promendi vinum etiam se inebriaturis dicunt Sanch. et Castrop. esse, si alioquin esset afficiendus, non tantum contumeliis, sed etiam gravibus molestiis, et incommodis: item si notabiliter minuendus esset affluxus hospitum, id enim cum tempore esset ipsi grave damnum; et ita docent Auctores gravissimi relati in *vindiciis* Gob. *part.* 2. *ad propos.* 17. favetque S. August *n.* 256. relatus. Quod si dubitet, an hospites sint se inebriaturi, putat Gob. *num.* 52. contra Navar. etiamsi abesset talis causa, promere posse, quia est in possessione, quod sibi liceat promere, neque delictum aliorum debet præsumi: varius tamen videtur, si probabile sit alios inebriandos, non posse sine justa causa promere, ne eos exponat periculo proximo peccandi.

2 §. 8. Peccat graviter, qui alium provocat ad haustus, e quibus prævidetur secutura ebrietas; quamvis id fiat amicitiæ causa: similiter peccant graviter, qui alios vexationibus inducunt ad blasphemias, imprecationes, contumelias etc. quia formaliter cooperantur ad peccatum.

3 §. 9. Non peccat qui vendit ornamenta puellæ per illa sollicitaturæ alios ad peccatum, quæ ornamenta venderentur ab alio, ita Sanch. Navar. Azor. Less. Bonac. *n.* 35. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *res.* 38. contra Castr. et alios, Ratio est, partim quia illa venditio est quid indifferens, et remote se habens ad peccatum, partim etiam quia si vendens peccaret, esset ideo, quia non impedit peccatum proximi, atqui licet non venderet, non ideo impediret, alius enim esset, qui venderet; ergo vendendo non peccat. Ex eadem ratione judicarunt viri docti me non peccare, si vendam panes hæreticis; quibus utentur in suo falso sacramento cœnæ.

§. 10. Si femina munera acceptet oblata ab Amasio ea largiente ex malo fine, quamvis ipsa non consentiat ejus intentionibus, regulariter peccat graviter, quia fovet impurum ejus amorem, desiderium, ac spem. *Nec refert,* quod dicat se nolle consentire, *nam* reipsa acceptando adhuc relinquit spem, ita Spor. *tr.* 5. *c.* 5. *n.* 141.

§. 11. Peccat, qui alteri irato reddit suum gladium, quo prævidetur occisurus alterum, nisi excuset metus gravis incommodi, ita Sanch. Bonac. et alii. Ratio est, quia licet illa redditio sit res de se indifferens, tamen in his circumstantiis proxime se habet ad occisionem; ergo teneris non reddere, si possis sine gravi incommodo. Similiter peccat, qui alterum reddit audaciorem, vel animosiorem ad peccandum, si id faciat per actionem propinquam peccato, uti si gladium suum meliorem dat duellaturo, non audenti duellare suo minus apto, ita Tamb. *num.* 19. *et* 22.

§. 12, Si adsit justa causa, licitum est petere 266
juramentum ab eo, quem putas pejeraturum, ita cum aliis Suar. Dian. *resol.* 9. Tamb. *in Decal. l,* 3. *c.* 1. §. 6. *n.* 1. contra Sot. Vasq. Silvest. et alios. Quod si scias alterum determinatum esse ad non jurandum aliter, quam falso, Bonac. Castrop. et alii dicunt non licere petere, quia peteretur juramentum illud, quod alter non potest licite præstare, si autem inducas Cajum ad jurandum aliquid, quod ipse putat esse verum, tu tamen scis esse falsum, quamvis ignorantia illum a peccato excuset, tu tamen peccas, quia inducis, ut adducat Deum in testem falsi, quod est intrinsece malum, ita Azor. Suar. Sanch. Tamb. *a nu.* 3. contra Hurt. cujus sententiam Dian. *res.* 14. vocat probabilem: si tamen ille se offerret ad sic jurandum, et hoc juvaret ad probandum aliquid, quod scires esse verum, licebit permittere, ut juret, ita Sanch. *in Decal. l.* 3. *c.* 8. *n.* 11.

§. 13. Licitum est petere mutuum ab usu- 267
rario, quando est rationabilis causa, ita S. Thom. aliique communiter: unde si quis pecunia indigeat ad negotiationem necessariam, nec possit facile aliunde habere, licite petet ab usurario, imo etiamsi sciret illum non esse mutuaturum, nisi ipsemet petens usuram offerat, poterit sic dicere: da mihi mutuo centum, et restituam tibi centum, et si volueris etiam decem; ita Mol. Sanch. Hurt. apud Dian. *p,* 5. *t.* 5. *res.* 8. Idem tenent Tamb. *in Decal. l.* 5. *c.* 1. §. 4. *n.* 44. et Spor. *t.* 6. *e.* 4. *n.* 125. Ratio est, quia non petit peccatum usurarii, sed mutuum, quod licite dari potest: ex rationabili autem causa utitur adjuncto peccato usurarii, et dat occasionem scandalo tantum pharisaico. Quod si peteretur mutuum a tali usurario sine necessitate, sed tantum ad usus non necessarios, vel ad negotiationem superfluam, Cajet. Navar. et alii multi apud Sanch. *nu.* 23. adhuc putant peccari tantum venialiter, quod Sanch. putat probabile, Castrop. tamen, et alii communius dicunt peccari mortaliter,

quia non adest sufficiens causa honestans permissiones istius peccati.

268 §. 14. Non peccat, qui juvat usurarium in numerandis pecuniis, in scribendis nudis rationibus, quæ nihil faciunt ad repetendas usuras, in deferendo pignore pro securitate usuræ, in exigendis amice usuris, ne alter videatur infidelis. Ratio est, quia hæc supponunt peccatum, vel nude concomitantur, neque mutuatarius ad hæc est invitus. Peccat tamen Notarius scribens contractum usurarium, quia licet mutuatarius consentiat, ipse facit contra suum juramentum, quod tenetur non servire in actibus injustis : atque idem est de Testibus firmantibus talem contractum, ita Tambur. *n*. 60. Quomodo autem Principes non semper peccent permittendo usuras, videri potest apud Dian. *p*. 9. *t*. 8. *res*. 14. Vide etiam dicenda *l*. 3. *part*. 2. *a n*. 625. An autem licitum sit domum suam elocare usurario, vel meretrici, dicetur *ibid*. *n*. 1042.

269 §. 15. Ex causa licitum est mutuare usurario, quamvis hic pecunia illa sit abusurus : causa autem justa est periculum ostendendi illum, qui potest multum nocere, ita Azor. Pirh. *l*. 5. *t*. 19. *n*. 116. Less. *in Auct. V. usura c*. 5. Ratio est, quia mutuare est actio indifferens, et usurarius posset non abuii, neque mutuans tenetur cum gravi suo incommodo peccatum illius impedire, notat tamen Less. quod solum commodum justi lucri non sit causa sufficiens, quia tale lucrum potest haberi in alia honesta negotiatione.

270 §. 16. Qui vendit alteri, quem novit injuste revenditurum, quia hic revendens miscebit v. gr. vinum aqua, non peccat, si difficulter, vel eum damno debuisset vendere alteri : peccat autem contra Charitatem, si alteri potuisset æque commode vendere, ita cum aliis Tamb. *n*. 37.

271 §. 17. An liceat petere a malefico, ut tollat maleficium, dicetur *l*. 3. *p*. 1. *a n*. 41. Peccant tamen omnes, etiam Judices, qui vel ex curiositate, vel ad explorandum an aliquis sit magus, inducunt ut exerceat coram se opus maleficii, vel magiæ, ut v. g. faciat mures, quia inducunt ad opus, quod nunquam licite fit, cum semper fiat ex pacto cum dæmone : similiter non licet petere a mago, vel quoquam alio, ut furem occultum ostendat, quia hoc non fit nisi recurrendo ad dæmonem, vel utendo aliquo pacto cum illo, ita Less. *V. Magia cas*. 5. Quod si saga sponte se sic offerat ad notas in alio ostendendas, per quas cognoscatur etiam esse maleficus, vel complex, Less. dicit non licere sistere alterum coram saga, quia, qui sisteret, consentiret, et poni vellet actionem, per quam saga illum convinceret, hæc autem actio est usus pacti cum dæmone : similiter qui materiam præparat mago, circa quam operetur, v. g. qui tenet speculum, ut magus in eo ostendat furem, aut qui ponit cribrum, vel pelvim, intendens ut ipse arte sua utatur, graviter peccat, quia actioni magicæ cooperatur, ita Less. supra. Vide dicenda *l*. 3. *p*. 1. *n*. 44.

§. 18. Peccas, si extra necessitatem, vel 272
utilitatem magnam petas ab excommunicato tolerato, ut tibi Sacramenta ministret, ita *Suar. et alii* contra Sanch. Hurt. et Tamb. *num*. 40. si autem petas ab impio Sacerdote, ut tibi Sacramenta ministret, vel celebret, si non adsit necessitas, vel utilitas magna, etiam probabiliter peccas, quamvis id negent Azor. Hurt. Dian. *p*. 5. *tr*. 7. *res*. 8. quia petis actum prohibitum in eis circumstantiis, in quibus non est moraliter possibile, ut licite ponatur ab illo a quo petitur.

§. 19. Peccat famulus, qui scribit, vel ad 273
alterum defert litteras, aut nuncia directe tendentia ad peccatum, v. g. ad fornicationem, vel duellum, ita Sanch. Bonac. Rebel. Rationem dant, quia hæc nuntia, et eæ litteræ sunt intrinsece malæ : de veritate hujus rationis dubitat Castr. *t*. 6. *d*. 6. *p*. 11. *nu*. 7. si enim absit animus, et finis malus, videntur indifferentia respectu scribentis, vel deferentis : non licebit tamen scribere, vel deferre, quia per se, et proxime habent se ad peccatum : unde audiendus non est Merolla apud Dian. *p*. 3. *tit*. 6. 6. *resol*. 1. qui excusat scribentem ex gravi causa. Quod si famulus dubitet, an litteræ contineant turpia, Sanch. adhuc putat deferre non posse, sed Castr. absolute dicit posse, Rebel. et alii dicunt debere, quia famulus tenetur obedire, ubi non est peccatum : et in dubio stat præsumptio pro Domino.

§. 20. Aurigæ, vel nautæ, qui vehunt ab 274
uno loco in alium quemdam, quem sciunt eo proficisci ad peccandum, non peccant, quia remote tantum cooperantur ad malum, per actionem de se indifferentem, ita Navar. Merol. Dian. apud Tamb. *n*. 30.

§. 21. Si Patria injuste sit capta ab hoste 275
secluso scandalo non tenentur antiqui Officiales sua officia deponere, quamvis aliquando debeant scribere, aut subscribere decreta, vi quorum fiant injustæ exactiones, nam idem fieret ab aliis plus nocituris. Ideoque Respu-

blica, aut prior Dominus censetur malle, ut tales maneant in officio, qui id faciant animo impediendi majus malum, et cum spe facilius restaurandi causam justam, quem etiam animum habere debent ejusmodi officiales, ita Less. *v. Rebel. cas.* 2. ubi *cas.* 5. ait multo magis licitum esse colligere vectigal, vel contributiones, licet impendendæ sint ad bellum injustum, collectio enim illa de se est indifferens, et remote se habet ad peccatum male impendentis. Addit *cas.* 4. secluso scandalo, etsi adsit metus gravis damni, licitum esse proclamare diem precum pro felici successu belli, quod injustum est, tum autem intendi non debet victoria hujus injustæ partis, sed successus felix, quia injuste bellanti felicius est vinci, quam vincere.

76 §. 22. Si peccatum permittas eo fine, ut peccantem punire possis, v. gr. si Custos gabellæ se abscondat, ut nauta præteriens puniatur, peccat, quia qui pœnam needum contractam intendit, etiam intendit peccatum, ad quod pœna consequitur; non tenebitur tamen restituere, quia non est contra Justitiam, sed tantum contra Charitatem, ita Tamb. *n.* 3. Quod si intenderes, ut semel deprehensi aliis vicibus sibi magis timerent defraudare gabellam, et sic minus delinquerent, non peccares, quia ex causa permitteres unum delictum, ut impedirentur plura. An liceat alicui occasionem offerre ad peccandum, aut saltem eam permittere, ut in peccato illo deprehensus corrigatur, et resipiscat, de his habet Busemb. relatus *nu.* 243. in fine, possuntque videri Mendo *in Stat. d.* 1. *qu.* 20. et Moya *t.* 6. *d.* 6. *q.* 3. ubi quæstiones illas optime tractant. Ills. *tr.* 3. *nu.* 116. docet posse offerre occasionem peccati venialis, ut se servet indemnem, et alterum emendet.

§. 23. Christianos captivos, qui simul cum 277
Turcis ad littora Christianorum adventant, posse cum Dominis Infidelibus cooperari ad rapinas, et incendia ob vitandam mortem sibi alias imminentem, docent Lorca, Dian. Castrop. et alii apud Mendo *d.* 6. *q.* 10. qui defendit velut probabile, quia sunt in extrema necessitate, in qua illicitum est uti bonis temporalibus aliorum pro liberanda vita sua.

LIBER TERTIUS

De Præceptis Decalogi, et Ecclesiæ.

PARS PRIMA.

De septem primis Præceptis Decalogi.

1 *Quæst.* 1. addenda hic est: *An præcepta Dei observari possint, deturque gratia sufficiens ad illa observanda?*

Resp. § I. Jansenius docuit, aliqua Dei præcepta etiam a Justis observari non posse, et deesse gratiam, qua observari possint: Sed Innoc. X et Alexand. VII hanc I. *Jansenii propos. Aliqua Dei præcepta hominibus Justis volentibus, et conantibus secundum præsentes, quas habent vires, sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant*, damnarunt veluti temerariam, impiam, blasphemam, hæreticam. Similiter *Trid. sess.* 6. *c.* 11. ait: *Debet nemo temeraria illa, et a PP. sub anathemate prohibita voce uti, Dei præceptu homini justificato ad observandum esse impossibilia: nam Deus impossibilia non jubet sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat, ut possis, Can.* 18. *Si quis dixerit, præcepta homini etiam justificato, et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, anathema sit.* Eumdem errorem vocavit S. Aug. stultum, S. Basil. impium, S. Hieron. anathemate dignum; uti adductis eorum verbis ostendit Eliz. *t.* 7. *q.* 5. § 2. *Ratio* est: quia imprudens, et tyrannicum foret obligare, aut velle punire propter illud factum vel omissum, quod quis omittere, vel facere non potest. Quæ opponuntur de præcepto dilectionis Dei, et inimicorum, de præcepto Charitatis etc. dudum solverunt SS, PP. apud Eliz. supra, et falsa esse probat experientia. Et quod non sit obligatio ex Charitate implendi præcepta, constat ex dictis *l.* 1. *num.* 691.

2 § 2. Idem Jansenius docuit nullam a Deo dari gratiam proprie sufficientem ad observanda præcepta, sed omnem gratiam esse efficacem; cui resisti non possit. Ex quo inferebat, eum, qui præceptum non observasset, non habuisse gratiam ad illud observandum. *Sed* iidem Pontifices has ejusdem Jansenii propositiones velut hæreticas damnarunt, *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.* Semi-Pelagiani *admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium Fidei; et in hoc erant Hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare. Trid. Sess.* 6. *Can.* 4. anathemate ferit illum, qui dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum, et excitatum non posse dissentire, si velit.

§ 3. Sinnichius docuit gratiam sufficientem, 3
quæ daretur ad observanda præcepta, fore perniciosam, ita ut merito rogare possemus Deum: a gratia sufficiente libera nos Domine. Sed Alexand. VIII damnavit hanc 6. Propos. *Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere; a gratia sufficiente libera nos Domine.* Unde certum est, gratiam pure sufficientem dari nobis, eamque esse utilem, quia cooperando possumus facere efficacem; Et ita doceri a S. Aug. demonstrat Arid. inter Contr. recent. de gratia, *c.* 2. §, 3.

§. 4. Quidam Religiosi Duacenses in libello: 4
De Scientia media, n. 168. docent, quod homo, qui caret gratia victrice reddatur impotens ad implenda mandata. In Triumpho Thomistico n. 126. et 132. docent, quod sine auxilio gratiæ victricis non possit impleri præceptum. Et *n.* 114. *Cum non in omnibus Justis vincatur concupiscentia, nec tollatur ignorantia, concludendum esse, non omnibus Justis auxilium sufficiens dari.* Si opponas illis: quoties homo peccat contra præceptum, non habet gratiam victricem ad observationem præcepti; ergo tum est impotens servare præceptum: ergo peccat in eo, quod vitare non potest. Item; ergo Deus jubens non dat gratias sufficientes ad implendum illud, quod jubet.

Resp. Talia præcepta non posse quidem 5
observari ex gratia data: posse tamen observari ex gratia oblata, et danda, si non imposuerit impedimentum, id est. *si amaverit*, non creaturas, sed Deum, aut Justitiam. *Contra est*: Ergo dispositio ad acquirendam gratiam pro observandis præceptis erit amor Dei, et

Justitiæ; sed hunc ipsum amorem, secundum Adversarios, non potest haberi sine gratia victrice, prædeterminante ad illum, quam gratiam, et prædeterminationem non habet ille, qui transgreditur præceptum, ergo talis simpliciter non habet gratiam, qua observare possit præceptum, quæ est hæresis Jans. Hinc Gonet. *tom.* 5. *d.* 5. *n.* 243. merito dicit, veros Thomistas unanimiter profiteri tanquam certa fide tenendum, omnibus Justis instante aliqua gravi tentatione (idem est de observatione præcepti) auxilia sufficientia non tantum esse oblata, sed de facto cellata, et concessa.

TRACTATUS PRIMUS.

6 De Primo Præcepto Decalogi.

,, Hujus præcepti, prout est affirmativum, materia propria sunt actus Virtutis Religionis. Est autem hæc virtus moralis qua interior, et exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus est animi submissio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, ut Oratio, Sacrificium, de quibus *v. Schol.* 1. 2. *et* 3. *part.* Prout vero est negativum, prohibet vitia Religioni opposita, quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea, quæ contra Virtutes Theologicas committuntur, gravissima, et ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per excessum, ut superstitio cum suis speciebus; alia per defectum, ut irreligiositas cum suis.

CAPUT I.

De superstitione, et speciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid sit, et Quotuplex.

7 " Resp. I. Superstitio est falsa religio, seu cultus vitiosus veri, vel falsi Numinis, Less. et convenit cum definitione communi ex S. Th. qua dicit esse vitium, quod Religioni opponitur secundum excessum. Dicit : *per excessum :* non quod Deus nimium coli possit, aut majori honore, quam dignus sit; sed intelligitur secundum circumstantias, eo quod exhibeat cultum, vel quem non debet; vel eo modo, quo non debet : vel illi, cui non debet.

" Resp. II. Superstitio est duplex, alia cultus indebiti, sive incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum, et perniciosum, vel superfluum, qui nimirum sit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem, ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cum scilicet cultus Deo debitus falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdividitur in idololatriam, divinationem, et vanam observantiam : ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam speciem constituit. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 1. ex S. Th. 2. 2. *q.* 92. *art.* 2. ex quibus *resolves*

" I. Superstitionem cultus falsi committit 1. Qui Deo nunc offert cultum per cæremonias veteris legis : v. g. circumcisionem, immolationem agni, etc. quia significant Christum adhuc venturum, et nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absolvendo ; quod semper esse mortale docet Suar. *de Relig. l.* 2. *de superst. c.* 2. 3. Is, qui sua auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Ecclesia ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit, vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has, vel illas revelationes fingit, sive ad faciendum lucrum, sive ad devotionem augendam. 5. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, etc. Et hæc superstitio, etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ Veritati injuriam irrogat, et religionem fundat in mendaciis, sæpe tamen excusatur ignorantia, vel simplicitate, Less. *l.* 2. *c.* 43. *dub.* 1. Sanch. 2. *moral. c.* 37. Navar. Man. *c.* 12. Laym. *l. c.* Bonac. *t.* 2. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

" II. Superstitio cultus superflui est v. g. 1. Cæremonia audiendi Missam ante ortum Solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes, vel qui habeat staturam Christi etc. quia hic cultus est ex seipso inanis, et ad spiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die Dominico, cum non jejunas aliis diebus. 3. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluia*, dicere *Gloria*, vel *Credo* contra Rubricas, aliasve cæremonias demere, vel addere (etsi fiant ex devotione; hæc enim corrigenda est) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen, et similia, bona intentione facta, venialia tantum sunt ordinarie, ut docent Tolet. Lessius *loc. citat.* Navarr. et Laym. quia est materia levis, et actio ex se non mala ; et multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, ut si rem furtivam offeras, turpia verba in templo canas, ore, vel organo notabiliter lascivam, vel ad impuritatem provocantem vocem edas,

est superstitio vere mortalis, ut Laym. *loc. cit. ex communi.*

DUBIUM II.

De Divinatione.

8 *Quid, et quotuplex sit divinatio.*

" Resp. I. Divinatio est, cum quis opem dæmonis tacite, vel expresse invocat, ut noscat res contingentes, et libere futuras, aliterve occultas, et naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, involvitur tacita Idololatria, quod dæmoni tribuatur cultus divinus : Si vero sint tales, quas dæmon naturaliter scire potest (nam ex signis, aliisque modis occultissima quoque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, et res futuras, ut V. Delr. *l.* 4. *c.* 2. *q.* 2. Sanch. 2. *mor. c.* 38.) nihilominus illicita est : eo quod commercium habeatur cum Dei jurato hoste, quod importat quamdam perditionem, et apostasiam a Deo : ac forte etiam, ut vult Suar. contra Val. superstitionem. V. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. Bonac. *tr.* 2. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 3, S. Th. 2. 2. *q.* 5. *art.* 1.

" Resp. II. Divinatio est duplex : una, in qua est invocatio, vel pactum expressum cum dæmone, et generali nomine dicitur *Necromantia* : ut cum dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum vel vivorum apparentium, aliave signa in aere, aqua, igne, speculis. Alia est, in qua tantum est invocatio, vel pactum tacitum, seu interpretativum; ut cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, et similibus, quibus se dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. S. Th. *q.* 95. Cum vero utriusque speciei variæ rursus sint species, eas hic omitto, eo quod secundum sententiam communiorem in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in Confessione non sit opus explicare, an v. g. facta sit divinatio ex speculis, aere, mortuo etc. Exprimendum tamen necessario est, utrum invocatio, sive pactio expressa, an tacita intervenerit, quia sive hæ moraliter inter se specie differant, sive non; notabiliter tamen mutant judicium Confessarii. V. Laym. *l. c.* Sanch. *l. c.* Less. *l.* 2. *c.* 43. *d.* 5. Delr. *q.* 6. *et seq.* Bonac. *l. c.*

" Resp. III. Divinatio, quæ fit per pactum expressum, et qua dæmon expresse invocatur, excusari non potest a mortali; eam vero, quæ fit per pactum tantum implicitum, aliquando excusari a mortali, quidam asserunt, videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas, et ignorantia non crassa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur, sed tantum timor quidam, aut suspicio concipitur eventus futuri. Laym. *l. c.* Sanch. Less. Suar. Cajet. Baldel. *Tom.* 2. *l.* 4. *d.* 3. *n.* 22. etc. eo quod tunc superstitiosa vere non sit, cum intentio non sit talis. V. Suar. Less. Sanch. Laym. Cajet. Nav. Sayr. Val. et Tannerum *d.* 5. *de rel. q.* 7. *d.* 1. *n.* 21. *et dub.* 2. *n.* 21. Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

" I. Expresse censetur invocare, seu convenire, et pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat, vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit aut putat dæmonem cooperari.

" II. Is vero tacite paciscitur, qui vanis, et naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medii adhibitionem concursurum, eo enim ipso, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon se immiscet, licet præter intentionem utentis sit eum invocare, ut docent Suar. Less. et Sanch. *ll. cc.*

" III. Non excusatur a peccato, qui utendo talibus rebus, de quibus constat esse naturaliter improportionatas, protestatur se nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipsa facit contra suam protestationem : cum enim nec DEUS, nec Angeli boni talibus se immisceant, dæmon implicite iis invocatur, uti præter citatos docent Laym. et Bonac. *ll. cc.*

" IV. Neque is excusatur, qui talia media utilia credit propter experientias, quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, et ad similia usurpanda inducat. Vide Sanch. 2. *mor. cap.* 38.

" V. Si quis ab astris, somniis, similibusve ita dependeat, ut omnes pene actiones suas, et vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent Less. Suar. Sanch. *l. c.*

" Ex talium observatione semel atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantum esse censent *Cajet. et Armill. V. Somnium.* Uti et subinde timere leviter, ne ita sit, aut eveniat, quod portendunt, ut notat Suar.

" VII. Communiter, et ut plurimum in similibus, in quibus tacitum tantum est pactum, venialiter tantum peccari, docent consequenter Doctores supra citati, et mox citandi, quia communiter fere aliquid istorum inter-

venit, quæ a mortali excusare dicunt, ut v. g. quod fides integra non adhibeatur, Sanch. *n.* 21. Cajet. *in summa*, Armilla etc. Recte tamen notat Delrio, esse semper rem valde periculosam juxta illas suas actiones dirigere, etiam non credendo, V. Sanch. *l. c.*

" VIII. Licita est 1. Physiognomia, quæ fit ex vultu, dispositione, et habitudine corporis, et membrorum, 2. Chiromantia, si ex lineis, et partibus manuum consideret temperiem corporis, imo etiam animi propensiones, et affectus probabiliter conjectet. 3. Item Divinatio, quæ ex somniis conjectat hominis complexionem, et hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, qua ex avium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, aliisve actionibus, naturales aliqui effectus pronuntiantur futuri ut plurimum, v. gr. serenitas, etc. 5, Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos et naturales, ut ventos, eclipsim, fertilitatem, salubritatem, morbos, et similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt: imo etiam, cum ex punctuo nativitatis sive horoscopio, probabiliter prædicit complexionem corporis, et affectiones animi; Quia hæ divinationes omnes naturales sunt, et mediis proportionatis utuntur. Less. *d.* 7.

" IV. Illicitæ vero sunt omnes prædictæ divinationes, si ex iis aliquid nosci aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt: ut circa effectus contingentes, et liberos, aut quæ a Deo pendent, ut circa statum animæ, dona gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ, et similia, quorum electio voluntaria est, et libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, thesauro abscondito. V. Less. *l. c.* Bonac. *n.* 11. Suar. *l. c.*

" X. Peccant qui Ægyptios de fortuna consulunt, et quidem (si fiat cum firma fide, vel scandalo, etc.) mortaliter; si vero causa curiositatis, vel risus, ut fit communiter, venialiter tantum. Filliuc. *tr.* 24. *n.* 134. Sanch.

" XI. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per sortes divinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua divina insit: ut si quis v. g. ex taxillorum projectione, et dispositione divinet, quis sit obtenturus victoriam, Beneficium etc. Idem fere est de sortibus consultoriis, quibus inquiritur, quid id hac, vel illa re sit agendum. Dixi, *fere :* quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas, et honestas exigit, aptiorque modus dubium vincendi non appa-ret, dummodo fiant præmissa Oratione, cum debita reverentia; et indicium non expectetur, nisi a solo Deo, ut v. g. si quis hærens in bivio aliter quoad viam se determinare non possit: vel si divino instinctu, aut jussu fiant, ut 1. Reg. 10. in electione Saulis contigit. Filliuc. *n.* 106. Sanch. Bonac. *l. c.*

XII. Sortes divisoriæ sine superstitione, et plerumque licite fieri possunt, sive ad honestum ludum, sive ad hæreditatis divisionem sive ad litis compositionem, dummodo litigantes, qui æquale jus habent, consentiant, quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus habent, ut illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiamsi plures mortem sint meriti, nec expediat omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi: *plerumque*: tum quia in electionibus ecclesiasticis sunt illicita, ut Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. *n.* 8. et Bonac. Tum quia officia sæcularia, non sorte, sed secundum personarum aptitudinem sunt dividenda, etsi inter plures æque aptos et dignos forte agi possit. V. Less. *l. c.*

XIII. Potest excusari a superstitione, qui modo illicito futura se velle divinare ostendit joci causa. Ratio, quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Dei propriæ, sed tantum vanitas aliqua. Suar. Sanch. Regin. *l.* 17. *n.* 170.

ADDENDA.

Qu. 2. *Quænam hic præterea censeri debeant licita, vel illicita?* 9

R. Constabit ex seqq. § 1. Non est peccatum, saltem mortale per Astrologiam velle cognoscere aliquod contingens liberum, judicando illam cognitionem esse incertam, et tantum conjecturalem. Ita Cajet. Tol. Val. Delr. Castrop. Tamb. *hic l.* 2. *c.* 6. § 1. *n.* 14. contra Sanch. et alios, *Ratio est*, quia revera astra inclinant. *Nec refert*, quod Sixtus V. videatur hoc prohibuisse: *Nam* Suar. aliique cum Sporer *T.* 2. *c.* 9. *n.* 16. dicunt eam prohibitionem restringi ad solum forum externum, ob præsumptionem divinationis internæ; aut saltem dici potest, quod prohibeat ea, quæ alioquin jure naturæ sunt illicita, quale quid non est conjecturalis ejusmodi prædictio, quæ in natura sufficiens habet fundamentum, obdictam inclinationem, quam astra afferunt. Quod si ad conjecturam ex astris etiam accederet ratio ex temperamento personæ, aut ex consuetudine vivendi, aut alia simili circumstantia, non esset divinatio

etiam probabiliter talia prædicere, unde et se regulans secundum talem prædictionem, dummodo non haberet certam credulitatem, excusaretur saltem a mortali, uti cum Tambur. censet Arcud. *hic* § 2. *n.* 4.

10 § 2. Credere somniis non est mortale, quando quis non omnino credit rem in somnio ostensam esse veram, seu futuram, sed tantum propter tale somnium aliquid de se non malum operatur, ut evitet malum, quod somnium minatur; tunc enim quamvis sit aliqua levitas, vel simplicitas, aut nimia timiditas, tamen non apparet gravis malitia, quia non tam credit illud esse a Deo, aut ideo esse verum, quam posse aliunde esse verum, ita Suarez *de Relig. tom.* 1. *tr.* 3. *l.* 2. *cap.* 13. *n.* 25. Ex quo infert Tamb. *n.* 22. hominem in somno sæpius admonitum, ut certo loco terram effoderet, sicque reperire ollam auro plenam, non peccasse graviter, quamvis deceptus sit, et invenerit ollam plenam nigris carbonibus. Similiter Leander, et Tamb. apud Gob, *in Exp. tom.* 11. *n.* 913. negant te peccare mortaliter, si pauculas actiones modereris secundum prædictionem Astrologi, v. g. si navem non conscendas eo die, quo prædixit te submergendum.

11 § 3. Si quis mediis vanis utatur joci causa, aut experiatur, quid casu accidat, aut quid tale signum designet, credens totum esse futile, et inane, Val. Suar. Sanch. Bonac. Delr. Gob. *n.* 937. et alii putant non esse nisi veniale ob imperfectionem actus, quia non videtur plane consentire in divinationem: sed Castrop. *tr.* 17. *d.* 1. *p.* 3. *n.* 6. merito dicit raro excusari posse a mortali, quia quando ex mediis talibus, quæ scis esse improportionata, tentas videre, quid accidat, tentas experiri, an dæmon de facto se illis immisceat: ergo tentas cum dæmone societatem habere, quod videtur semper esse mortale, licet ex joco fiat, secundum illud 1. ad Corinth. *c.* 10. *v.* 20. *Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum.* Idem tenet Less. *in Auct. v. Magia c.* 3. quia hoc est advocare dæmonem sub conditione, dicendo æquivalenter, Si pactus es te adfuturum ponenti tale signum, adsis, ut sciam, an pactus sis. *Vide dicenda n.* 35.

12 § 4. Graviter peccat qui coquit partem aliquam animalis veneficio interfecti, v. g. cor, vel ungulam equi, ut sic cognoscat veneficum *Ratio est*, quia utitur pacto cum dæmone, qui promisit se posito tali signo nociturum venefico, vel se proditurum illum, ita Less. *c.* 2. Gob. *n.* 942.

§ 5. Non peccat graviter qui cum altero pactum init, ut præmoriens appareat superstiti, Deo id permittente, moniturus alterum de rebus ad salutem spectantibus; in hoc enim nihil intendit cognoscere ope dæmonis: poterit tamen adesse veniale peccatum ob curiositatem, vel periculum deceptionis, ita cum aliis Castrop. *n.* 8. 13

DUBIUM III. 14

Quid, et quotuplex sit Idolalatria?

„ Resp. I. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ sicut Deo. D. Th. 2. 2. *qu.* 94. *art.* 1. Id vero fit, ut docet Less. *l.* 2. *c.* 43. *d.* 2. non tantum Sacrificio, sed etiam quovis signo honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo se submittere intendit, v. gr. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Jovis.

„ Resp. II. Idololatria est duplex: alia materialis, sive simulata, ut cum quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia formalis, ac propria; eaque perfecta, ut cum quis adorat idolum quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cum quis, vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a dæmone, aliave creatura obtinendi, ipsi quasi Deo cultum defert. Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *c.* 2. ex S. Aug. et ex S. Th. *Unde resolves.*

„ I. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate, vel hæresi, cum scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

„ II. Idolatria etiam materialis, et ficta, est grave, et mortale peccatum, quia est saltem mendacium perniciosum, et contra Religionem: sæpe etiam contra confessionem fidei externam. Sanch. *l.* 2. *mor. c.* 37. *n.* 21. Azor. 1. *p. l.* 9. *c.* 11.

“ III. Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis, est peccatum gravius, quam perfecta. V. Layman, et Sanch. *ll. cc.*

ADDENDA.

Quæst. 3. *Quid notandum circa imagines. et circa vultus varios hominum, vel rerum sacrarum?* R. 15

§. 1. Inter prop. ab Alex. VIII damnatas est hæc 25. *Dei Patris simulacrum nefas est est Christiano in templo collocare.* Hanc Prop. docuit *Calvinus*; item *Joannes Hesselius* Doctor Lovaniensis, citans pro se S. Aug. *L. de fide et Symb.* sed perperam: nam S. Doctor tantum agit contra illos, qui putabant perfectam Dei similitudinem, et formam posse figura, et coloribus exprimi: nos autem dici-

mus esse tantum metaphoricam : nunc ex damnatione propositionis allatæ, certum est licere tales imagines ponere in templis, et ratio est, quia per hoc non significamus Deum esse corporeum, sed exprimimus illum more humano, ut ipse apparuit, aut seipsum expressit in Scriptura, in qua dicitur stare, sedere, ambulare, habere caput, manus, pedes etc. Ergo nec illicitum erit in pictura talem exhibere, qualis in Scriptura depingitur. Sic in Symbolo de Christo dicitur : *Sedet ad dexteram Patris.* Ergo sicuti ibi exprimitur verbis, ita licitum erit exprimere coloribus, præsertim cum nunc non sit periculum erroris in fide, quia hac de re sufficienter instruuntur imperiti secundum expressum decretum. *Trid. Sess.* 25.

16 §. 2. Inter Propositiones etiam ab eodem Alexandr. VIII damnatas hæc est 26. *Laus, quæ defertur MARIÆ ut MARIÆ, vana est.* Huic propositioni videtur occasionem dedisse libellus inscriptus : *Monita salutaria B. Mariæ Virginis ad cultores suos indiscretos.* Ubi monito 6. sic inducitur loquens B. Virgo : *Laus, quæ mihi defertur ut mihi, vana est :* Quod vero attinet ad sensum propositionis damnatæ, hic valde obscurus est : Si sensus esset, quod specialis laus non debeatur Mariæ, præcise ut persona humana est, ibi sistendo, hoc non foret falsum, cum enim etiam improbissimi homines sunt personæ humanæ, si hæc præcise ratio postularet sibi laudem, etiam hi, prout sunt persona humana, essent laude speciali digni. Si autem sensus sit quod non debeatur ei laus, in quantum est affecta specialibus prærogativis a Deo, patet falsitas, quam etiam agnovit auctor libelli : subdit enim : *Quæ voto mihi defertur ut matri, et ancillæ Domini, sancta est.* Si autem sensus sit, quod non debeatur illi laus, nisi in quantum est Dei Mater, etiam patet falsitas, alioquin nullus alius Sanctus esset laudandus. Denique si sensus sit, quod omnis laus illius sit vana, nisi illi formaliter deferatur propter Deum, ut imaginibus non debetur ullus honor, nisi præcise propter Sanctos, quos repræsentant, etiam hic sensus est falsus et damnari potuit, quia persona B. Virginis, in quantum est bene agens, habet excellentiam præ aliis creaturis, estque hoc ipso per se digna laude, uti docet S. Th. *in* 3. *dist.* 9. his verbis ; *Quod B. Virgo sit persona quædam per se agens, ei debetur honor per se* : In quocumque autem sensu intelligatur propositio, est ad minimum scandalosa, quia sic crude prolata est apta offendere pias aures populi, et imminuere cultum Hyperduliæ B. Virgini debitum. *Nec obstat*, quod 1. Timoth. 1. dicatur : *Soli Deo honor et gloria. Nam*, vel dicendum est cum S. Aug. *l.* 2. *de Trinit. c.* 8. *et* 17. quod To *soli* non cadat super To *Deo*, ita ut sensus sit : illi qui solus est Deus, honor et gloria : vel intelligi sic debet quod soli Deo principaliter debeatur omnis honor, et suprema gloria.

§. 3. Circa imagines notandum, quod *Tom.* 4. Bullarii apud Cherebinum *p.* 54. in Decreto, quod a Congregat. 12. Martii 1625. approbante *Urb. VIII.* inter ejus Bullas *n.* 37. emanavit, sic statuatur. Sanctissimus, re etiam cum Cardinalibus Inquisitoribus communicata, et mature considerata, declaravit, statuit, et decrevit ; ne quorumvis hominum cum sanctitatis, seu Martyrii fama (quantacumque illa sit) defunctorum imagines, et quodcumque aliud venerationem, et cultum præferens, et indicans, in Oratoriis, aut locis publicis, seu privatis, vel Ecclesiis tam sæcularibus, quam Regularibus opponantur, antequam ab Apostolica Sede canonizentur, aut Beati declarentur : et si quæ appositæ sunt, amoveantur, prout eas statim amoveri mandavit : ac pariter imprimi de certo inhibuit libros eorumdem hominum gesta, miracula, vel revelationes, seu quæcumque beneficia tanquam eorum intercessionibus a Deo accepta continentes sine approbabatione Ordinarii, qui in eis recognoscendis Theologos, aliosque pios ac doctos viros in consilium adhibeat, et ne deinceps aliquid novum, ac inordinatum committatur, negotium instructum ad Sedem Apostolicam transmittat, ejusque responsum expectet. Ad horum hominum sepulcra vetuit tabellas, atque imagines ex quacumque materia pictas, fictas, vel exculptas appendi, et lampades, sive alia quæcumque lumina accendi sine recognitione ab Ordinario, omnino ut supra facienda, Sedique Apostolicæ referenda, ac approbanda : declarans, quod per supradicta præjudicare in aliquo non velit iis, qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorialem temporis cursum, aut per Patrum virorumque SS. scripta, vel longissimi temporis scientia : ac tolerantia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarii coluntur. Denique pœnas injungit transgressoribus hujus Decreti. Sed advertendum est, quod ibidem pag. 55. habeatur declaratio ejusdem Urbani VIII. data 4. April. 1625. quæ fusius reperitur in Append. Tom. 4. 17

pag. 38. in Constitution. 22. alias 135. data 5. Jul. 1534, in qua permittit ejusmodi imagines separato ab Ecclesia loco custodiri, si approbantibus Ordinariis facere possint ad qualemcumque suo tempore probationem sanctitatis.

18 §. 4. Quod attinet ad cultum Beatorum necdum canonizatorum, S. Congreg. 27. Sept. 1649. præsente, et approbante Alexand. VII. edidit, et 3. Febr. 1660. publicavit Decretum, in quo hæc statuuntur. 1. Quod eorumdem Beatorum imagines, etiam non principaliter, et uti supplices appositæ, simulacra, picturæ, tabellæ, aut scripturæ eorum præclara gesta repræsentantes, aut referentes, in Ecclesia, Sacrariis, et Oratoriis quibuscumque, et præsertim in quibus Missæ Sacrificium, vel alia Divina Officia peraguntur, inconsulta Sede Apostolica nullo pacto exponantur. 2. Quod ubi indultum fuerit per Sedem Apostolicam imagines, simulacra, pictasque tabellas in Ecclesiis poni, et coli posse, in pariete tantum, non autem super altari collocari facultas tributa censeatur. 3. Quod si concessa fuerit per eamdem Sedem Apostolicam altarium erectio, non tamen ob id Missam, et officium de prædictis Beatis celebrandi, vel recitandi facultas tradita præsumatur, etenim specifica, et expressa concessio super his præcedere debet. 4. Ubi in loco cultus fuerit concessus, non extendatur inconsulto Pontifice ad alium locum quamvis alia concurrente auctoritate. 5. In locis, ubi Beatos prædictos ab omnibus coli permissum fuit, non inde publica Officii recitatio permissa censeatur, sed tantummodo privata, nec satisfactoria præcepto recitationis, nisi quoad illos, quibus Sedes Apostolica de hoc indulserit. 6. Missæ pariter, quæ fuerint indultæ certis personis alicujus loci, vel Monasterii, seu Presbyteris alicujus Ecclesiæ, a confluentibus Sacerdotibus quavis dignitate etiam Cardinalatus insignitis minime celebrentur. 7. Dies festi in Beatorum earumdem memoriam non celebrentur, nisi speciali indulto Apostolico provisum fuerit. 8. Eorumdem nomina in Kalendariis non apponantur, nisi illius tantum loci, earumque personarum, in quo, et a quibus cultus cum Officio, et Missa celebratur. 9. In quibusvis Ecclesiasticis precibus, etiam in Oratoriis privatis recitandis particularia eorumdem suffragia non apponantur, vel recitentur. 10. Publicis in precibus præter indultas, et a Sede Apostolica approbatas iidem Beati non invocentur. 11. Eorumdem Reliquiæ in processionibus minime circumferantur, Sac. tamen Congregatio removere non intendit cultum Beatis per communem Ecclesiæ consensum, vel per immemorialem temporis cursum, aut per Patrum, virorumque Sanctorum scripta, vel temporis centum annorum metam excedentis, scientiam ac tolerantiam Sedis Apostolicæ, ac Ordinariorum hactenus præstitum, ac certo modo, et forma ab eo tempore eis exhibitum : verum si ea centum annis citra cultus hujusmodi aliqua ex parte constiterit et extensus, eo casu Congregatio eumdem in pristinum reduci jubet, prout quemvis cultum extra casus prædictos ad expressa tantum verbaliter in Apostolicis Indultis omnino revocari mandat, sub pœnis etc. Firmis quoque remanentibus Decretis, nempe ne Beati in Patronos eligantur, ne eorum Natalia cum Octavis celebrentur, et aliis quibuscumque a Sacra Congregatione hactenus emanatis, quæ præsenti Decreto renovantur.

Postmodum allatis ad S. Congreg. dubiis 19
circa observationem, et intelligentiam illius Decreti. 1. An ubi indultum fuerit, ut Missa de aliquo Beato celebretur, liceat ejus imaginem, et simulacrum super altari exponere, nec non votivas tabellas ibidem appendere? 2. An si dies festi in Beatorum honorem non celebrentur, extendatur ad Festa devotionis? 3. An indulta recitandi Officium cum Octava, vel sine Octava, et celebrandi Missam de Beatis, fuerit revocata per dictum Decretum? 4. An in Ecclesiis, in quibus Officium, et Missa de Beatis recitari, ac respective celebrari possunt, liceat eorum reliquias exponere. 5. An Episcopi Regulares, qui ex indulto Sedis Apostolicæ gaudent privilegiis suæ Religionis, de quibus sunt capaces pro eorum conditione, possint de Beatis suæ Religionis recitare Officium, et in propriis Cathedralibus Missam celebrare, et Altare Beatis prædictis erigere? Sacra Congreg. 17. Aprilis 1660. respondit, ad 1. affirmative. Ad 2. negative. Ad 3. negative. Ad 4. Affirmative. Ad. 5. negative.

§. 5. Suppositis illis proponebatur nuper 20
hic casus : Titius, qui obtinuit a Deo gratiam per preces *Thomæ Mori* in necessitate invocati, quem omnino putat Martyrem esse, vovet se ejus picturam, attamen sine radiis, appensurum in Ecclesia. *Quæritur*, an id possit, adeoque teneatur hoc voto ? *Ratio* pro parte affirmativa est, quia non vult picturam illam exponere ad publicum cultum, sed ad

ornamentum templi, et quidem extra altere ad parietem ; ergo sicuti licitum est ibi appendere picturam quamcumque alias honestam ; v. g. ejus qui templum ædificavit, vel altare fundavit, ita et *Thomæ Mori*. Nihilominus ex judicio virorum doctorum, quos consului, respondi non posse, ob illa Decreta *n.* 17 *et* 18. relata, nan non licet exponere imaginem non beatificati, imo nequidem beatificati in Ecclesia, in qua non est licitum de eo celebrari Missam ; ergo multo minus *Thomæ Mori*, qui non est beatificatus. Ad rationem oppositam, disparitas est, quia scitur, quod pictura Fundatoris non exponatur propter venerationem, et cultum ratione sanctitatis, vel martyrii : hinc non comprehenditur prohibitione Pontificum, e contra cum populo alia non possit occurrere causa, cur exponatur pictura *Thomæ Mori* in Ecclesia, nisi ad aliquam contestationem sanctitatis, vel martyrii, reipsa prout exposita in istis circumstantiis præsefert venerationem, et cultum; ergo comprehenditur prohibitione Pontificum.

21 § 6. S. Congregatio 26. Junii 1642. approbante Urb. VIII. inhibuit, ne imagines Christi, Deiparæ, Angelorum, Sanctorumque aliorum pingantur, vel exponantur cum habitu certorum Ordinum, aut aliter, quam in Ecclesia hactenus fuit usus : ibidem prohibet, ne in Ecclesiis, vel earum frontispiciis, aut atriis exponantur imagines profanæ , vel alias indecentiam , et inhonestatem præseferentes , Manigart *in praxi Pastor. p.* 3. *cap*. 8.

22 § 7. Reliquiæ Sanctorum honorari possunt eodem cultu, quo persona, cujus sunt reliquiæ; et quamvis per se coli nequeant, cum sint irrationales, possunt tamen coli respective propter excellentiam, et sanctitatem personæ, cujus sunt : ad honorandas autem privatim tantum reliquias sufficit privatum testimonium sanctitatis ab una persona fide digna, aut ex alia probabili ratione, uti recte *Manig*. supra : notat autem Loth, *in resol, Theol. tr*. 24. *art*. 3. ex Gavanto, S. Congregationem Episcoporum, et Regularium declarasse, Reliquias Sanctorum non posse radi, ut rasuræ dentur infirmis in potum, De cultu aliarum rerum benedictarum, vel consecratarum dicetur *lib*. 6, *pag*. 1. *a n*. 222.

23 § 8. Probat Manig. *p*, 904. ex Decretis Pontificum, Cæsarum, Sanctorumque virorum, illicitum esse imaginem crucis in pavimento, vel lapide humi pingere, vel effingere crux enim coli debet cultu latriæ; ergo irreligiosum est calcare pedibus : recte tamen addit illam solam calcationem Crucis esse peccatum, quæ fit animo injuriandi, aut irreverenter tractandi, de cetero passim videntur cruces sculptæ in ære, vel lapide, quas sine scrupulo omnes prudentes calcant.

Q. 4. *An sit idololatria credere dæmoni*, *aut eum interrogare*, *si loquatur in obsesso?* 24
R. § 1. Proprie non est idololatria, ad eam tamen reducitur, si credatur dæmoni sua sponte aliquid dicenti, quia sic mendaciorum pater plus honoratur, quam mereatur, ob revelationem rei naturaliter incognitæ, quæ revelatio a solo Deo petenda esset. Dixi, *sua sponte dicenti*, quia si dicat aliquid coactus vi exorcismi, credi potest, quia Deus non potest cogere ad mendacium : attamen non facile ei fides indubitata est adhibenda, quia incertum est, an fiat vi exorcismi. Ita Less. *in Auct. verb. Magia cap*. 6.

§ 2. Haberi potest ratio aliqua eorum, quæ dæmon ex obsesso dicit, non ut ideo credatur, vel feratur sententia, sed ut inquiratur, vel caveatur; et sic potest quis fodere, si dicat alicubi esse thesaurum, ita *Less*. supra. Quod si dicat aliquem esse maleficum, recte docet Gob. *tr*. II. *n*. 794. si desint alia indicia, non ideo licere apprehendere accusatum; multo minus ei credendum erit, si dicat se a Deo missum ad populi instructionem, ut qui non credunt Concionatoribus, et Parochis, saltem credant diabolo idque esse extremum remedium quo Deus utitur ad conversionem hominum, *nam* hoc prorsus vanum est, et fraus dæmonis volentis errores cum vera doctrina insinuare, ut probat idem *Lessius*. 25

§ 3. Veniale tantum est, si quis ex levitate, vel curiositate dæmonem in obsesso loquentem uno, aut altero verbo imperative interroget rem vanam, et inutilem, dummodo non fiat animo discendi aliquid ab ipso, nam hoc esset expectare beneficium, et communicare cum illo : nec firma fides adhibenda est, nam sic valde honoraretur dæmon, ita cum multis, quos refert Sanch. *hic l*. 2. *c*. 42. ubi late tradit, quid liceat interrogare, vel facere illi, qui exorcizat dæmonem in obsesso; de quo etiam videri potest Tamb. *l*. 3. *c*. 8. §. 2. ei præcipue Less. supra *cas*. 4. 5. 6. ubi dicit licitum esse personam aliunde accusatam, vel infamatam sistere coram dæmone in obsesso, ut si velit, eam confrontet, ac convincat de crimine; vide tamen dicenda infra 26

n. 44. *nam* in hoc videtur esse aliqua communicatio cum dæmone [1].

DUBIUM IV.

Quid, et quotuplex sit vana observantia, et unde colligatur?

" Resp. I. Ea est superstitio, qua medio aliquo improportionato, et a Deo non instituto procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia etc. S. Th. 2. 2. *q*. 96. art. 1. Bonac. et alii. Differt autem a divinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occultorum cognitionem : illa vero ad effectum externum. Convenit cum eadem, quod utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

" R. II. Dividitur 1. sicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum dæmone, et in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species. *Prima* dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione, etc. utitur ad scientiam, repente, ac sine labore inquirendam, ut faciunt Anabaptistæ. *Secunda* dicitur magia (quod nomen alioquin generale est) quæ versatur circa corpora varie immutanda, aliosque effectus miros. *Tertia* est observatio eventuum, qua ex consideratione alicujus eventus conjicitur, quid sit futurum : v. g. si ex eo, quod casu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, et inde actiones suas moderetur. *Quarta* dicitur observatio sanitatum, cum adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, etc. velut necessaria, et efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v. g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, etc. Sanch. *l*. 2. *mor. c*. 40. *n*. 12. Fill. *tr*. 24. *n*. 157.

" Resp. III. Vana observantia, sicut divinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod a solo Deo expectari debet : tum quia nititur pacto cum dæmone. Less. Bon. *T*. 2. *d*. 3. *q*. 5. *p*. 4. *et alii*. Nec potest excusari a mortali ex parvitate materiæ, quia simpliciter, et in omni materia usurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse, ut non sit mortale, docent *Auct. supra citati dub*. 2. *Resp*. 3. 1. Ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantum. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum. *V. dicta de divinatione dub*. 2. *resp*. 3. *casu*. 7. et Less. *l*. 2. *c*. 43. *dub*. 8. *n*. 53. *et dub*. 10. *n*. 66.

" Resp. IV. Vana observantia cognosci potest 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum, si nimirum nec habent naturalem virtutem, nec de supernaturali legitime constet. 2. Ex adjunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, ut v. g. si flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro serico, si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v. g. Christum habuisse febres, vel spasmum, etc. Item si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Evangelium S. Joannis a virgine, oriente Sole etc. 3. Si effectus statim evanescat etc. Delr. *l*. 2. *q*, 5. Sanch. *n*. 43. *Ex dictis resolves.*

" I. Superstitionem est, 1. Sumere aliquam potionem, vel bolum, vel quidvis aliud usurpare, ad scientiam aliquam subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, et involucra falsis characteribus consignata, contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, et maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu, v. g. sibi aliquid boni, vel mali eventurum : ut si mane egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur; timens aliquid infausti. 3. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios vero infaustos, ideoque negotium omittere, v. g. die Veneris nolle ungues præscindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones, et preces ad morbum depellendum adhibere 6. Projicere statuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse Defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, et septem elemosynis, 9. Si unguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo

1 Huc referri debet nefandum cum Dæmone commercium sub nomine *Spiritismi* habitum, quod non est aliud nisi praxis illa hæretica quæ reprobata fuit a Sacra Sancti Officii Congregatione sub larva mortuarum evocationis, per quam maligni spiritus in errorem mittunt et illicita per peccaminosam curiositatem audiuntur. Multa contra spiritismum hinc et inde scripta reperies. *Melius est ignorare quam a dæmonibus discere*. (Orig. in Num. h. XVII.) *Nefandas manium evocationes, ne ad aures equidem admitte.* (S. Cyrill. Cat. IV. Migne t. XXXIII. c. 502). De magnetismo autem lege Encyclicam S. Officii initio operis positam, p. 123. (*Edit*).

Festo v. g. S. Joannis, certa orentur, vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoscatur, cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur vis certa, et infallibilis v. g. evadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine prævia Confessione, non incidendi in infortunium, etc. Aliud tamen est, ea per orationes petere, ac sperare. Delr. *l.* 3. *p.* 2. *q.* 4. *sect.* 7. Suarez *c.* 5. Less. *d.* 10. *n.* 63. Sanch. *n.* 34. et 73. Filiuc. *n.* 150.

" II. Superstitiosum non est, 1. Observare Lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, (v. g. die S. Joannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus etc. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantum honorem : et sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere, die alicujus certi Sancti equis venam secare etc. Si scilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur, et effectus Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut plane necessariæ, aut per se efficaces. V. Navarr. *in Man. c.* 11. Addit Laym. ex Cajet. si homines rudes bona fide, et ex devotione aliquem ritum ab Ecclesia non receptum observent, aliquando in sua simplicitate relinquendos, cum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide a suis Majoribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant Novendiales (v. g. novem, vel ad exemplum S. Gregorii triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare cum certo numero, et magnitudine candelarum, et similia) si fiant in memoriam alicujus mysterii, v. g. novem mensium, quibus Christus fuit in utero, vel quinque vulnerum etc. Esset tamen superstitiosum credere, eas preces non prodesse in majore, vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsos a rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam, et sic tenet Nav. *loc. cit.* V. Sanch. Laym. Bonn. *ll. cc.*

" III. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modo ejus observatio, aut operatio non pendeat ob ope dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio male parta sit, peccatum tamen transiit, neque virtus naturalis ex eo quidquid mali contraxit. V. Sanch. *l.* 2. *mor. c.* 28. Bonac. *q.* 5. *p.* 4. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c* 4.

ADDENDA.

Quæst. 5. *Quas præterea regulas tradant Auctores pro dignoscenda vana observantia ?* 28
R. §. 1. Sanch. Castr. Tamb. Gob. et alii tradunt sequentes. 1. Quando rei vis tribuitur ad affectum, quam vim nec a natura sua, nec a Dei, vel Ecclesiæ institutione habet, semper est superstitio, quia effectum expectas, non a natura, nec a Deo, ergo a dæmone, cum sperari non possit, quod casu sit eventurus. 2. Si res sacræ adhibeantur ad effectus vanos, et inutiles, aut si signa, aut res vanæ adhibeantur ad effectum qualemcumque obtinendum, est superstitio, quia Deus non immiscet se rebus vanis, ergo effectus non potest expectari nisi a dæmone. 3. Præsumitur dæmonis invocatio saltem tacita, quando adsunt, vel verba non significativa, vel figuræ inutiles, vel falsitas, v. g. in conditione aliqua, vel promissio effectus infallibilis, quia nec DEUS se immiscet vanis, nec infallibiliter appromisit tales effectus, ergo cum a natura non sint, si tunc expectentur, a dæmone expectantur. 4, Quando dubitatur, an effectus sit a vi occulta naturali, an a dæmone, potius judicandum est esse a natura, adeoque non esse superstitiosum, quia plurimæ sunt virtutes in rebus naturalibus nobis incognitæ: itaque in dubio dicendum est id potius esse a natura, cum miros a natura effectus fieri videamus, quorum rationem reddere non possumus, ergo etiam in tali dubio sumus in possessione Juris ad utendum ejusmodi rebus donec resciatur non esse a virtute naturali occulta. 5. Si dubitetur, an effectus sit a Deo, an a dæmone, præsumendum est esse a dæmone quia, cum res, quæ adhibetur, non sit naturalis causa illius; erit tantum signum, ad cujus positionem, vel Deus, vel Dæmon effectum ponet : de Deo autem talia operante nescimus, nisi in Sacramentis, et Sacramentalibus, estque temerarium dicere tum semper fieri miracula, ergo moraliter certo præsumitur esse a dæmone. 6. Quando ab aliquo homine aliquid mirum efficitur, potius censeri debet fieri naturaliter, quam magice, quia nemo præsumitur malus, nisi probetur; quandoque etiam, maxime sanctitas operantis, vel alia urgentissima indicia suadent aliquid fieri supernaturaliter, et per miraculum, Deo per sanctos suos operante. 7. Si aliqua videantur bona, aliqua autem admisceantur redolentia superstitionem poteris usurpare cum spe eventus, si removeas superstitiosa,

v. g. sanitas spondetur puero, si B. Virgini offeratur candela præcise æque ponderosa, quam est puer, si tu offeras magis, aut minus ponderosam, et speres sanitatem, recte agis.

29 §. 2. Ex datis regulis colligitur, sequentia esse superstitiosa. 1. Facere ligaturam rei alicujus, ne vaccis lac effluat. 2. Certo credere se non moriturum ex vulnere, si festo S. Stephani in pane, et aqua jejunet, riteque confessus communicet. 3. Festo Paschatis, vel alio solemni die abstinere a carnibus, credendo se per hoc infallibiter liberandum a febri, aut alio malo. 4. Nolle adire convivium, in quo sunt tredecim, eo quod unus certo credatur brevi moriturus; uti e conviviis tredecim in ultima Cena unus mortuus est, nempe Christus, aut Judas. 5. Pondere aliquo ad funem suspensio inter pollicem, et indicem explorare, quota sit hora, toties enim dicitur pulsus dari ad latus vasis : esse autem superstitiosum evincit *Lugo* sua experientia, uti refert Tamb. *l.* 2. *c.* 6. §. *n.* 39. confirmatque *n.* 79. ex Baldel. et Del. Sporer quoque *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 22. fatetur se sæpius usum bona fide, sed audita experientia Lugonis damnat; et addit; *Aliis ergo, et maxime illis, quibus, ut idem experirentur, imprudens auctor fui, jam pœnitens dissuadeo.* Dicunt aliqui hoc esse a pulsu arteriæ, sed contra est, nam pulsus arteriæ est constans, et naturalis, numeratio autem horarum, v. g. primæ, est arbitraria, posset enim numerari ab ortu, vel occasu Solis, et per accidens est, quod apud nos numeretur a tempore, quo Sol post horam transiit Meridianum, ergo cum arteria esset pulsatura eodem modo, licet homines vellent, ut prima aliter numeraretur, non potest esse ab arteria, quod nunc sonet prima. Deinde non potest ostendi, cum arteria, quando est prima, det potius unum, quam duos, aut tres pulsus, semper enim æqualiter movetur per impulsum sanguinis. Alii dicunt provenire a speciebus phantasiæ, quæ moveat sanguinem, et id evenisse *Lugoni,* qui tum tenebat Italiam per diem, et noctem, hinc etiam fieri tantum in sanguineis calido-humidis : talem autem esse vim phantasiæ docent Medici ; nam si tangant arteriam *Titii*, et proferant nomina *Caji, et Sempronii*, dignoscere possunt, quem eorum magis amet, vel oderit. *Contra est*, unde sunt illæ species ? An infusæ ? an acquisitæ ? et per quos actus ? Deinde si sit hora secunda, et ipse æqualiter nesciat, sitne prima, secunda, an tertia, uti fieri potest saltem noctu expergiccenti, cur species phantasiæ movebunt sanguinem ad duos præcise pulsus ? Item, cum species phantasiæ sint mortuæ, non possunt movere phantasiam, nisi causando actum phantasiæ, de hoc actu quæro, quid pro objecto habeat, non certum numerum horarum, nam ignoratur, et vul horam explorare : nec aliquid aliud, quia nihil aliud erit connexum cum tot præcise pulsibus. Præterea, pone quod plane imaginetur sibi, esse tertiam, quando est prima, si arteria pulset ter, tua experientia fallit ; si pulset semel, non potest ex vi phantasiæ ; unde ergo ? Denique sequitur, quod non explorem, quæ sit hora in tempore, sed quam hora mihi imaginer, id autem non est opus explorare pulsu annuli, sed hoc certius sciam reflectendo me supra meam phantasiam, ergo tuum experimentum est plane inutile, et vanum. 6. Nolle die Lunæ aliquid dare mutuo, quia credit non ita facile reddendum : item nolle die Martis iter incipere, ne in milites incidat : item nolle nere die Sabbati. 7. Subdito reddere vires, vel sanitatem insufflalis quibusdam verbis in aurem. 8. Reddere canes mutos insufflatis, vel prolatis illis verbis : *in camo, et fræno maxillas eorum constringe* : item isti sistere sanguinem : *Libera me de sanguinibus* : item illis, *Verbo caro factum est*, velle reddere partum felicem : item illis : *Consummatum est*, sanare luxationes equorum : item illis in aurem insufflatis velle excitare laborantem morbo caduco, *o Creatura Dei memento Creatoris tui.* 9. Si quis oret certas preces, ut Christus, B. Virgo, vel Angelus sibi appareat in morte, omnino certo putans eos apparituros. 10. Certas perces orare, vel schedulas circumferre, cum certa fiducia, se ideo non moriturum subito, vel sine confessione. 11. Folium trifolii gestare ad felicitatem conciliandam. 12. Ægrotantis lecto supponere certas herbas, ne desperet in agone. 13. Schedas profanas infra limen stabuli deponere, ut pecora transeuntia omne malum evitent. 14. Putare domum muniri contra fulmen, si die palmarum ramus palmæ ter circumferatur, et extra domum relinquatur. 15. Credere gallinas fore liberas ab accipitre, si primum, quod ponunt, ovum detur pauperi. 16. Conservare ova die Veneris sancto posita ad restinguendum incendium. 17. Fricare dentes, vel oculos sub elevatione, ut dolor dentium, vel oculorum

depellatur. 18. Aliquid infaustum metuere, si videantur duo Sacerdotes simul elevantes Hostiam in Missa. 19. Si avis mœstum canat, corvus crocitet, lepus prætercurrat, credere prænuntiari alicui mortem, vel infortunium. 20. Pueros, aut chartulas nomine puerorum inscriptas mittere per fissuram arboris, ut sanentur a ruptura, uti S. Thom. et alii cum Burg. *cent.* 1. *cons.* 46. babent. 21. Ungere gladium adhuc calentem sanguine vulnerati, ut in distans sanetur, cum communi Burgh. *cent.* 3. *cas.* 29. 22. Ex nomine in Baptismo imposito conjicere, an aliquis sit probus, vel improbus. 23. Dum tonat, volutare se in terra, ut dolor tergoris cesset. 24. Cingulo metiri ægrotum, ad ignoscendum, a quo sit sanandus. 25. Filo metiri corpus ægroti, illudque postea secare ad sanandum morbum. 26. Securi dividere stramen, ut tumores manuum sanentur. 27. Ferrum, quo læsus es, infigere larido porcino, ut tu saneris. 28. Ligare arborem, aut rem aliam loco vulneris sanandi. 29. Summo mane scopis tangere olera, ut sint secura ab erucis. 30. Mane lavare manus, credendo tum sagas nocere non posse. 31. Ferrum catenæ, ex qua pependit patibularius, aut manum suspensi adhibere ad miros effectus. 32. Certam schedam affigere januæ, ut ad eam cogatur venire fur. 33. Si plures veniant in suspicionem delicti, comedere salem, et panem, ut is, qui nocens est male habere incipiat, et sic prodatur. 34. Si adsit mulier, de qua suspiceris, quod sit saga, invertere scopas, ut si saga est, abire non possit, nisi gressu averso, seu cancrino. 35. Ad pellendos morbos uti annulo confecto ex oblatis Crucifixo die Veneris sancto. 36. Globos transmittere per certum annulum certo die, et hora fabricatum, ut quandocumque explodes, tangas, quod intendis. 37. Credere lac statim coagulandum in butyrum, si in illum immittatur serra ferea necdum adhibita ad usum. 38. Lignum e feretro, in quo jacuit mulier mortua, appendere collo pecudum, ne ægrotent, vel ut sanentur. 39. Credere se peccaturum, si extrema Unctione semel accepta ambulet nudis pedibus. 40. Cingulo prægnantis mulieris pulsare campanam, ut babeat felicem partum. 41. Si gallina instar galli cantet, credere malum imminere. 42. In lusu mutare situm corporis, aut complicare pedes, ad evitandum infortunium. 43. In nocte S. Joannis orare, ut in somno appareat ille, cui nubere debeat; item credere se non ducturum uxorem eo anno, quo coram se ignis fuit coopertus cineribus; atque de similibus superstitionibus circa sponsos, et sponsas multa habet Gob. *tr.* 11. *a n.* 1010. 44. Adjurare creaturas irrationales, modo in Ecclesia insolito, ne incipiant, aut pergant nocere: item animalia noxia citare ad judicium, vel excommunicare, aliud est, si fiet modo ab Ecclesia præscripto, tunc enim nubes, et tempestates non adjurantur directe, sed vel Deus deprecative, ut malum avertat. vel dæmon imperative, ne noceat. 45. Gestare lapidem fulmineum super quo tria Sacra sint lecta, ut quis sit fortis. 46. Tres virgas salicis ducere per os, deinde eas suspendere in camino, ut postquam fuerint arefactæ, desinat graveolentia halitus. 47. Vertere se ad Lunam crescentem, et struma manu apprehensa dicere, *Quod video crescat, quod tango detumescat.* 48. Credere me moriturum ideo, quia alius me innocentem ad judicium divinum citavit: Si tamen citatus es, quia cras nocens, merito times, quia Drexellius *in suo Tribunali lib.* 2. *cap.* 3. affert 24. ejusmodi citationes, quæ effectum habuerunt: an autem liceat ita citare, dicemus *l.* 4. *num.* 1530 49. Ponere certam spem in deferendis certis nominibus, quæ ut licite circumferantur, habere debent has conditiones, ut sint nota, et sancta, ut habeant characteres notos, et sanctos, ut contineant vera, ac pia. ut nulla ponatur spes in loco, tempore, numero scribendi, nec in modo deferendi, vel allegandi ea, ita Alloza *V. Superstitio S.* 2. *n.* 24. 50. Credere, quod imagines astrologicæ, et characteres aliæque figuræ artificiales, quæ sunt factæ sub tali constellatione, vel signo, ratione sui artificii, vel imaginis habeant vim ad hunc, vel illum effectum, S. Thom. et Sanchez *l.* 2. *c.* 40. *nu.* 50. cum aliis multis contra quosdam, qui conantur defendere. Qui plura volet exempla superstitionum hoc tempore usitatarum, consulat *Gob.* qui per 30. paginas præcipue *a u.* 923, sexcentas ejusmodi nugas affert.

§ 3. Multa secundum diversos Auctores damnantur, vel excusantur a superstitione, v. g. 1. *Leander* negat, alii probabilius affirmant esse superstitionem, si quis ex aura, quæ est certo die, v. g. Festo *Sancti Urbani.* vel conversionis *Sancti Pauli* velit prædicare qualis sit futura per annum. Audi *S. Chrisost.* Homilia adversus eos, qui observant novilunia: *Non audis Apostolum dicentem, dies observatis, et menses, et tempora, et annos? metuo vobis, ne frustra in vobis labora-*

verim; nempe extremæ hoc amentiæ est, propter unum diem, si auspicatus fuerit, per universum hoc expectare annum etc. cap. 2. Rayn. apud Gob. *num.* 960. arguit superstitionis eos qui statuunt Patronum suum menstruum honorare jejunio, licet Festum illius in Dominicam incidat; item eos, qui omnes suas satisfactiones donant Defunctis, cum ipsi maxime indigeant, sibique ap-
2 plicare deberent. 2. *Sed* alii merito contradicunt, nam quoad priorem partem recte docent *Sanch.* et Tamb. per se loquendo, nullum esse peccatum die Dominico jejunare : quoad alteram, vide dicta *l.* 2. *n.* 179. 3. Gob. *n.* 961. non omnino damnat certæ superstitionis eos, qui putant sanguine vulnerati mixto cum quodam pulvere sympatico sanari posse recens vulnus hominis ad trecentos passus distantis, quia forte verum est, quod aliquæ qualitates diffundantur per medium, uti cadavera odorem mittunt per multa milliaria, teste *S. Th.* multisque Philosophis : sed rem illam reliqui communiter damnant, videtur enim incredibile, quod qualitates talis pulveris possint ita longe per muros, et media corpora interjecta undequaque diffundi : quod si dicant agere in distans, adhuc minus proba-
3 bilitatis habet. 4. Quidam suspectum habent, sed Gob. *n.* 1014. absolvit a superstitione eum, qui gestat nummum benedictum, et insignitum figura. *S. Gregorii*, cum fiducia, se non casurum ex equo, vel si cadat, casum fore innoxium, non apparet enim, cur superstiosum sit, si quis non adpromittat sibi infallibiliter talem effectum, sed speret per merita,
4 et intercessionem *S. Gregorii* Equitis. 5. Aliqui absolute damnant, aliqui autem absolute excusant a superstitione eos, qui putant se habere vim, aut gratiam sanandi certos morbos, vel qui ad tales accedunt sanitatis causa, uti refert Sanchez. *n.* 45. Dian. autem *p.* 11. *T.* 4. *R.* 42. citans Delr. et alios sic habet : *Non videtur superstitiosum, quod in Belgio omnes nati die Veneris sancto putentur suo contactu sanare a febribus aut quod Septimus Masculus ex legitimo Matrimonio natus nulla feminea prole intermedia, sanare possit strumosos.* Sanchez vero, et Gob. nec universaliter improbant, quia DD. graves approbant, et Ecclesia id permittit, potestque Deus certis familiis certas ejusmodi gratias gratis data tribuere; imo etiam potest certis hominibus certa virtus naturalis convenire ad morbos ejusmodi sanandos, ut ex *Plinio* ostendit *Azor*, attamen etiam universaliter non est approbandum, nam in primis putat *Delr.* hanc gratiam solis Catholicis concedi a Deo; deinde non est credibile, tam multis hominibus impiis concedi, quot se habere jactant : unde ab Ordinario prius rigide examinandi sunt, et repellendi, si vana vel parum honesta admisceant. Videri potest *Sanch.* supra, ubi optime, et fuse de ea virtute discurrit, affertque signa dignoscendi, qualis sit.

§. 4. Quod attinet ad virgam, quam vocant 35
divinatoriam, Sacra Congregatio Generalium Inquisitorum de Mandato Clementis XI. post exactum examen Theologorum, die 26. Oct. 1701, damnavit, et prohibuit librum, cui titulus, *La Physique occulte ou traité de la baguette divinatoire :* usum talem talis virgæ pro inveniendis metallis, et fontibus approbarunt, vel ausi non sunt improbare *Majolus*, *Peucer*, *Fludd. Libavius*, *Willelmius*, *Formomam*, *Dechales*, *Hirnhai*, *Saint Romain Royer*, e contra eum usu damnant *Agricola*, *Paracelsus*, *Roberti*, *Stengelius*, *Forerus*, *Cesius*, *Fabri Hircherus*, *Aldrovandus*, *Scotus*, *Conradus*, *Sperling*, *Ministrier*, *Natalis Alexander*, Commentator Litter. *Tolly*, Auctor libri sub titulo, *Histoire critique des pratiques superstitieuses*, qui *p.* 2. *c.* 3. ad discernendum, sitne effectus naturalis an non, ponit hanc regulam, *Tum est causa naturalis, si in eisdem circumstantiis Physicis semper agat eodem modo : e contra, non est naturalis, si in eisdem circumstantiis Physicis non semper agat eodem modo;* sed requirat, v. g. ut a certis personis applicetur, ut cum certa intentione, sub recitatione certorum verborum, ut cum circumstantiis aliquibus pure moralibus, quæ modum agendi physicum immutare non possunt. Ex illa regula infert *c.* 4. per virgam non posse detegi limites agrorum, nec latrones, vel homicidas, nec res perditas, vel furto sublatas, quia quod hic, vel ille lapis sit limes agri pendet a circumstantia morali hominum ponentium ex illa intentione : virga autem coryli, vel quæcumque alia non attingit moralia : similiter quod hic homo sit latro, vel homicida, aut quod hæc pecunia sit perdita, aut furtiva, est circumstantia moralis, qua non immutatur vis, aut modus naturalis agendi, quem habet virga. similiter *c.* 5. infert non esse effectum naturalem, si virga detegat fontem, vel metalla 1. Quia virga flectitur, ubi illa non sunt; et non flectitur, ubi illa sunt, uti experientia certum est : causa autem naturalis semper eodem modo agit in eisdem circumstantiis : 2. Virga ad nimis

multa flectitur, quæ plane diversas habent naturas, et exhalationes, 3. Cur non æque flectitur ad detectas aquas, et metalla? 4. Non flectitur ad aquas, et metalla, si intentio sit inquirendi aliquid aliud, hæc autem est circumstantia moralis tantum, nec per intentiones nostras potest variari effectus naturalis. 5. Vis exhalationum non est tanta, ut possit flectere virgam, multo minus frangere quando forti manu attinetur. 6. Non deberet torqueri in manu, seu verti, sed pure flecteretur versus locum, uti non vertitur ferrum per magnetem, sed pure trahitur, vel recte accedit. Apud aliquos torquetur ad ferrum si in acie virgæ ponatur ferrum, apud alios per hoc non impeditur ejus virtus, ergo ob diversitatem moralem personarum agit difformiter, ergo non est causa naturalis. Idem Auctor probat *c.* 7. dæmonem sæpe agere, quamvis nullum cum eo pactum intercedat, ut sic decipiat, et in peccata paulatim inducat. Deinde *p.* 3. *c.* 4. circa clavem *S. Huberti*, et similia dicit expedire, ut non sit ejus usus. Addit in talibus sæpe committi superstitionem, quia exigitur miraculum per signa, quæ aliquando miracula patrarunt, sed non habent a Deo promissionem futuri semper miraculi: e contra, illa circa Reliquias, et Novenam *S. Huberti* nil continere superstitionis, post audita judicia Theologorum, et Medicorum Lovianiensium, declaravit 4. Oct. 1690. *Joannes Ludovicus* Ep. Leod.

36 §. 5. In dubio, an aliquid sit superstiosum, putant *Tamb. Gob.* et alii non peccari mortaliter, si quis semel, aut iterum operetur, non expectans certo effectum, sed veluti experturus. Addit *Tamb.* extrinsece saltem probabile esse, quod in tali dubio, si adsit gravis necessitas, v, g. ob recuperandam sanitatem, quæ aliter restitui non potest, possis sine ullo peccato, adhibere tale medium, facta prius protestatione, quod nolis in ullum pactum cum dæmone consentire : Alloza *n.* 5. citans alios sic habet, *Licite potest quis experiri, an in aliqua observantia sit pactum cum dæmone, protestando se nolle talem effectum, si a dæmone est :* tum enim magna necessitas, inquit *Gob.* facit tibi jus ad exponendum te dubio periculo superstitionis. Sed non obstante horum sententia, res illa plena est periculi adeoque vitanda; unde quod Sanch. *n.* 25. ait, si quis non serio sed joci causa, et ad experiendum effectum causa curiositatis semel utatur vana observantia, hoc fore tantum veniale, quamvis non ausim dicere esse improbabile, cum etiam *Tancredi*, *Tamb. Arsd.* et alii dicant fore tantum veniale, licet fiat semel, aut iterum est, tamen prorsus dissuadendum, et circa hoc idem videtur dicendum esse quod *n.* 11. dictum est. Denique Tann. et Stoz. *l.* 1. *p.* 3. *n.* 428. sapienter monent, sæpe melius esse ad tempus permittere superstitiones simplicium hominum, quam admonere, si prævideantur jam non absenturi, nam admonendo fiet, ut sublata invincibili ignorantia peccent mortaliter, aut saltem gravius, cum antea, vel bona fide, vel saltem cum minore remorsu operantes, vel non peccarent, vel peccarent levius : postmodum tamen data occasione paulatim erunt disponendi, et ab ejusmodi rebus abducendi.

Q. 6. *Si mulier sit suspecta, an licitum sit* 37
per submersionem in aquam explorare, an sit saga? dicuntur enim sagæ habere ex pacto cum dæmone, ut licet immergantur, tamen non demergantur, sed supernatent. R. Non est hoc permittendum Magistratui, quia est aliquid insolens, et non secundum præscriptum Legum : si tamen fiat, Less. *in Auct. V. Magiæ cap.* 1. putat secluso scandalo non fore mortale, quia mea immersio nullum habet annexum pactum cum dæmone, sed pactum, quod est inter dæmonem, et sagam, respicit tantum supernatationem sagæ, quæ sequitur post meam immersionem; ego autem tantum volo per actionem de se indifferentem deprehendere, an mulier habeat illud pactum : sicuti, inquit Less, *c.* 3. si saga haberet pactum cam dæmone, ut quamvis pungeretur aciculis, tamen non sentiret dolorem, posset etiam Magistratus experiri, an ita esset, ob rationem jam datam; addit tamen ex ejusmodi indicio non licere procedere, nequidem ad torturam, præsertim gravem, sed tantum esse signum probabile, quod multis aliis junctum posset æquivalere semiplenæ probationi.

Auctores alii communiter cum Binsf. et 38
Delr. *lib.* 4. *cap.* 4. *q.* 4. *et* 5. damnant ejusmodi actiones. 1. Quia alias etiam liceret per ferrum candens, vel prunas ardentes explorare, an aliqua esset adultera. 2. Quia non licet cooperari arti magicæ, uti dictum est *L.* 2. *n.* 271. nec communicare cum dæmone, nec sagam inducere ad illicitum usum sui pacti.

Ad has rationes respondet Less. ad 1. n. 39
cons. hic enim esset tentatio Dei, quia expectaretur effectus miraculosus, quod non est de immersione in aquam. Ad 2. dicit nihil horum

fieri, sed immergentem ista omnia tantum permittere, uti non censeor communicare cum hoste, nec concitare cives ad rebellionem si, ut explorem an non habeant pactum cum hoste, curem noctu hora 12. in mœnibus accendi facem, de quo signo pro me invadendo dicebatur esse conventum inter illos, nec ideo sum causa, nisi tantum permissiva, quod cives viso renovent voluntatem rebellandi, sed tantum dedi occasionem per actionem de se licitam.

40 Quidquid sit de his, sufficit nobis, quod Ecclesia probam illam graviter prohibuerit, ut fuse ostendit Delrio, hinc dicimus eam saltem ideo esse illicitam.

DUBIUM V.

Quid sit maleficium, et quomodo possit tolli?

41 Resp. 1. Maleficium est vis nocendi aliis ex pacto, et cooperatione dæmonis. Differt a Magia, quod hæc intendat facere mira, illud autem dirigatur ad nocendum. Tol. *l.* 4. *cap.* 16. Filliuc. *tr.* 24. *cap.* 8. *q.* 1.

" Resp. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium, seu philtrum, cujus usus est ad carnalem amorem vel odium excitandum, dæmone hominis phantasiam commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Unde patet, si malefício sic infecti labantur, eos vere peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur veneficium, quo alicui personæ, vel ejus bonis damnum infertur. Fill. *loc. cit. n.* 183. Azor. *tr.* 1. *lib.* 9. *c.* 26.

" Resp. II. Contra maleficia uti licet, 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorcismis, et Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum etc. 3. Destructione signorum per quæ dæmon nocet, absque alio tamen maleficio, Nav. et communiter alii. 4. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare, imo etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere, si nolit) Lugo, Dian *p*, 8. *t.* 7. *res.* 53. idque etiamsi constet eum id facturum per novum maleficium : sicuti ex causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio, quia cum habeamus jus petendi, quod ab illo recte præstari potest, et est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id male faciat. V. Sanch. *l.* 7. *de Matr. d.* 95. *n.* 11. Fill. *n.* 192. Less. *l.* 2. *c.* 44. *d.* 6. contra Delrio. 5. Licet etiam contrarium signum positivum apponere ex se tamen honestum, v. g. si dæmon esset pactus cum malefico, se tamdiu nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v. g. ut tamdiu duret, quandiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lavare etc. Suar. Less. *n.* 45, Ratio est, quia non est intentio positive recuperandi sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signum, et dissolvendi pactum cum dæmone. Unde ulterius patet, licere repercutere sagam, quæ te tetigit, ea enim repercussa solet noxa cessare, ut habet Less. *l.c.* Sanch. *d.* 95. *et* 97. 6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per novum, non licet eum ad id inducere. ad quia id esset inducere peccatum, et actui intrinsece malo cooperari, Suar. Sanch. Less. etc. *ll. cc.* 7. Si dubitetur, an possit sine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet Laym. *l.* 1. *tr.* 10. *c.* 4. *n.* 5. ex Sanchez et Suar. quia est periculum peccandi. Facilius autem præsumi potest, eum, qui signa posuit, posse ea sine novo maleficio destruere, quam eum, qui non posuit: unde si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo solvendi. V. Laym. hic Bonac, *d.* 3, *q.* 5. *p.* 5.

" *Quæres:* Quomodo Confessario agendum cum Divinatoribus, Magis etc.

" *Resp.* 1. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus : 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. g. An ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, avaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia, Idololatria, et hæresi; abnegant enim Christum, et Deum, renuntiant Sacramentis, habent dæmonem pro Deo, vel Sancto, nec damnatum putant, aut miserum, et consequentur illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemiis in Deum, et Sanctos, de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sacris, ut aqua benedicta, Eucharistia etc. 4. De luxuria, commistione cum dæmone. 5. De damnis proximo illatis, Suar. Sanch. Fill. *c.* 7. *n.* 180. Bon. *l. c.*

" *Resp.* 2. Monendi sunt eos teneri, 1. Pactum expressum, si quod habent cum dæmone, aut commercium, abjurare, et dissolvere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3, Comburere chirographum, si habent : si vero solus dæmon id habeat, non necessario cogendus est, ut reddat, quia pactum sufficienter dissolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire : ad quod proinde etiam tenetur

Fiscus (ubi veneficorum bona confiscantur) uti et hæredes, si ad eos bona deveniant, Laym. *l. c.* Suar. *T.* 1. *de rel. l.* 2. *Mor. c.* 17. Sanch. *l.* 2. *mo.*. *c.* 40. *num.* 53. Filliuc. etc.

" *Resp.* 3. A Parochis moneri, et a Confessariis examinari circa hoc præceptum potissimum debent. 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent observationibus, ut gregem suum a lupis, vel scabie, vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa equos sanandos utuntur verbis, vel ex Psalmis, vel ex Oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora, inanibus, et superstitiosis observationibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice vanas, et superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes ad certitudinem, quod in bello, vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igne, vel subita morte perituri.

ADDENDA.

42 *Quæst.* 7. *Quomodo liceat tollere maleficium?* R. Si fiat per aliquid de se non malum, quod tantum impediat continuationem pacti, licitum est illud directe ponere, uti habet Busemb. post Suar. Sanch. Less. Castr. T. 17. *d.* 1. *p.* 11. Hinc non ideo peccavit rusticus apud Tamb. *l.* 2. *c.* 6. §. 2. *n.* 12. qui cum audisset dæmonem pactum fecisse cum avaro sene, ut nemo thesaurum terra defossum inveniret, nisi qui supra locum pultem comederet, tibi pultem comedit, et thesaurum invenit. Similiter licitum est Judicibus lavare maleficos, et illorum pilos abradere, quando torquendi sunt, si timeant, apud illos illotos remanere, aut in pilis occultari maleficium, quo reddantur insensibiles ad tormenta: ratio est, quia per talia tantum tollitur dæmoni causa operandi. Notat tamen cum aliis Silv. *p.* 1. *v. maleficium*, superstitionem esse reiterare contractum Matrimonii ad tollendum maleficium, quo impeditur copula, quia talis renovatio nec a Deo, nec a natura habet vim ad tollendum ejusmodi maleficium. Similiter si dæmon declararet se non recessurum ab obsesso, nisi hoc, vel illud fieret, non esset licitum tale quid facere, quasi obsequendo ejus consiliis, aut dictis, esset tamen licitum destruere omnia signa ab eo posita, quibus permanentibus dixisset se permansuaum, hoc enim fieret in detestationem, et destructionem omnis operis diabolici.

43 *Q.* 8. *An sit licitum uti effectu maleficii?* R. Si sit alteri nocivus, patet non licere, quia fieret injuria: deinde quamvis non sit nocivus, si tamen debeat conservari a dæmone, qualis esset scientia, qua quis docte respondet, assistente, et suggerente dæmone, adhuc non licebit uti, quia continuaretur pactum. Si tamen effectus semel positus postea sit independens a commercio dæmonis, uti esset vera pecunia a dæmone tibi data, poteris illa uti, nam licet peccaveris admittendo, tamen si te hujus pœnituerit, rescidisti pactum, nec per se malum est uti pecunia, Suar. Sanch. Bon. aliique multi cum Castrop. supra, qui etiam notant, quamvis dæmon sæpe surripiat uni pecunias, et det alteri, quamdiu tamen tibi hoc non constet, potes uti, credendo attulisse v. g. ex fundo moris, vel ex thesauro perdito, vel aliunde, nulla cuiquam facta injuria.

Qu. 9. *Si Medicus sciatur esse Magus, an sit* 44
licitum petere, vel admittere curationem ab illo? R. Si nesciat, aut dubium sit, an sciat medium licitum sanandi hoc malum, sententia communis est cum Sanch. *De matr. l.* 7. *d.* 95. *n.* 13. Less. *l.* 2. *c.* 44. *n.* 46. non licere petere, vel admittere: si autem sciat medium licitum sanandi, Suar. *de Superst. l.* 2. *c.* 18. *n.* 10. Sanch. *n.* 12. Less. supra absolute affirmant licere ex justa causa, quia petitur hoc, quod ipse potest facere licito modo, quod autem faciat modo illicito, imputatur ejus malitiæ: idem videtur tenere Busemb. relatus *n.* 41. Fatentur tamen Auctores illi fore obligationem ex charitate monendi, ut medio licito utatur. E contra Cajet. Delr. Wigh. et alii absolute negant id licere non ex eo, quasi sit formalis cooperatio ad peccatum Magi, nam ab eo excusat justa causa, uti quando petis mutuum ab usurario, vel juramentum a pejeraturo; sed ratio, cur non liceat, ab illis datur hæc, quia sic petens, vel admittens, peteret, vel admitteret, aut saltem se exponeret periculo habendi commercium cum dæmone, et ab illo admittendi beneficium: dæmon enim saltem mediate per Magum applicabit medicamentum; ergo tu illud admittens, et eo utens communicas, et admittis a dæmone beneficium. *Conf.* nam Sanch. fatetur non licere, si advertatur medium esse vanum, aut superstitiosum, sed quando prævidetur sanaturus per artem magicam, satis advertitur medium fore vanum, aut superstiosum: ergo. Has duas sententias fuse proponit Bosco *De Sacr. d.* 1. *S.* 8. *n.* 70. et non immerito magis inclinat in posteriorem. Qui autem distin-

gunt, et dicunt licere petere, ut ita medeatur alteri, non vero, ut medeatur sibi, quia per hoc ipse non habebit commercium cum dæmone, sed tantum alter, hi facile confutantur, nam reipsa peteres alteri beneficium a dæmone, et si permittens hoc sibi fieri habeat commercium cum dæmone, non potest esse licitum ad hoc inducere alterum. *Si dicas;* nimis durum est sic suam, vel alterius mortem permittere, cum posses avertere *Respondet* S. Chrysost. Orat. 5. adversus Judeos, *Si repuleris incantamenta, veneficia, ac magicas artes, etiamsi morbo moriaris, Martyr perfectus fueris, eo quod aliis pollicentibus morbi levationem cum impietate, præoptaris mortem cum pietate.*

CAPUT III.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

45 " IRRELIGIO, quæ Religioni opponitur per defectum, vel tendit directe ad irreverentiam Dei, et est tentatio Dei, aut perjurium; vel tantum tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, et est sacrilegium, aut simonia. De perjurio, in secundo præcepto : de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quid sit tentatio Dei.

" Resp. Tentatio Dei est dictum, vel factum, quo quis explorat, num DEUS sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. S. Th. 2. 2. *q.* 92. *art.* 1. Sanchez etc. Ea est duplex, scilicet, vel formalis, quando quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit : ut si quis petat miraculum, quo patefiat Fidem Catholicam esse veram : vel det se præcipitem ex turri, ut experiatur, an Deus sit misericors, eum eripiendo a læsione : vel est implicita, et interpretativa, quando quis, etsi expresse non intendat Deum tentare : id tamen petit, vel agit, quod suapte natura eo referri videtur, ut si quis committat se periculo, a quo vel modo, vel vix possit eripi, nisi miraculose; vel si media naturalia omittat, sperans a solo Deo effectum, v. g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque ac sperans a Deo temere sanitatem. Nav. *Man. c.* 11. *n.* 40. *et* 41. Less. *l.* 2. *c.* 45. *n.* 4. Item si sine necessitate, et causa, rudis absque præparatione velit concionari, sperans a Deo sibi suggerendos conceptus, Suar. Sanchez Less. Laym. *lib.* 4. *Tom.* 10. *cap.* 5, *Unde resolves.*

" I. Tentatio Dei formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat; vel magnam irreverentiam, curiosius agendo cum Deo, quasi cum ludione. Less. *l. c.* Sanc. *l.* 2. *Mor. c.* 34. *n.* 5. Suar. et alii communiter.

" II. Interpretativa tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantum peccatum veniale; ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconsiderationem, vel parvitatem periculi. Imo sæpe nullum est peccatum, quando scilicet justa causa subest, v. g. Dei instinctus, necessitas, vel pia utilitas. Suar. *lib.* 4. *c.* 19. *n.* 6. Cajet. S, Th. 2. 2. *q.* 92.

" III. Si quis in puteum se conjiciat, ad declarandam Dei erga se providentiam : aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretativa tentatio Dei. Uti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventem, vel frigidam etc. de quibus V. Binsfeld. et Delr. *l.* 4. *disqq.* 4. *et* 5. Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculose comprobaverit, id contigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi, sunt liberati. Bonac. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 1.

ADDENDA.

Quæst. 10. *An sit tentatio Dei si petas, ut Deus voluntatem suam manifestet aliquo miraculo?* R. Negat Valentia, quamvis admittat esse irreverentiam erga Deum, quia nimium petitur. Ratio ipsius est, quia talis non dubitat de aliqua perfectione Dei, quod ad tentationem Dei requiritur, sed tantum dubitat de objecto voluntatis divinæ. E contra affirmat Castr. *to.* 17. *d.* 2. *p.* 1. *n.* 3. citans pro se *S. Th.* et alios, quia vult explorare voluntatem Dei mediis indebitis : addit tamen, si causa petendi adsit, et quis humiliter petat signum aliquod divinæ voluntatis, v. g. pro confirmatione suæ fidei, aut pro periculosa aggredienda, non fore peccatum : tunc autem petetur humiliter, inquit Suar. cum Sanch. *l.* 2. *c.* 34. *n.* 9. si paratus sit credere, aut facere quod judicabit Deum velle, quamvis signum non concedatur. 46

Q. 11. *An sit tentatio Dei, offerre se ad martyrium?* R. Est, si fiat temere, et absque justa causa, ita Nav. Lopez aliique cum Sanch. *n.* 15. quod ex *S. Th.* sic probat *n.* 1. *et* 2. quia talis interpretative, et implicite sumit experimentum de Dei potentia, et providentia, cum sine necessitate, aut utilitate 47

justa ad id cogente expectet a solo Deo effectum constantiæ, et victoriæ inter tormenta ordinarie excedentia vires naturales, quæritque periculum, a quo nullatenus, aut vix liberari potest, nisi a solo Deo. Tum autem tantum est justa causa, quando adest præceptum, vel consilium Martyrii : tum adest præceptum, quando est necessarium ad fidem, vel salutem multorum servandam, ad vitandas blasphemias, etc. Tum adest consilium, quando sentitur peculiaris Dei instinctus, aut ex eo nil aliud quæritur, vel consequitur, nisi Dei gloria, et fidei exaltatio : de cetero sine tali causa provocare tyrannos, infideles, aut hæreticos ad inferendum Martyrium, etiam est cooperari ad peccatum illorum, uti cum aliis docet S. Th. 2. 2. *q.* 124. *art.* 1. *ad.* 3.

DUBIUM II.

Quid, et quotuplex sit sacrilegium ?

" Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ,
48 hoc est, dicatæ cultui divino, et peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate, non vero, si generaliter tantum repugnet ; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v. g. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem sacrilegium triplex, personale, quo persona, Locale, quo locus, et Reale, quo res aliæ sacræ violantur, S. Th. 2. 2. *q.* 99. *art.* 3. *et cæteri Theologi. Unde resolves*

" I. Personale sacrilegium est percussio Clerici : pertractio ejusdem ad judicium sæculare ; item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ, de qua *v. inf. t.* 4. *c.* 2. *de* 6. *Præc. dub.* 2.

" II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, ut est v. g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis ; illicita, et notoria sepultura excommunicati, vel non baptizati : item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, et repugnantes ejus immunitati, ut si negotiationes, illiciti concubitus, et spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item, si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ directe ad profanos usus convertatur : Si reus ex Ecclesia velut asylo, extrahatur (nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus depopulator agrorum, vel enorme maleficium fiducia asyli istic commiserit). Denique si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ, Laym. *l.* 4. *tr.* 10: *c.* 7. Bon. *q.* 6. si vero res ablata fuerit per accidens tantum in Ecclesia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet Diana *p.* 1. *tr.* 7. *R.* 27. ex Fagund. *præc.* 2. *l.* 4. *c.* 2. *n.* 9. *et* 12. *et sex aliis*, contra Suar. Laym. et alios.

" III. Reale sacrilegium est indigna tractatio, et administratio Sacramentorum, ut si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum, et instrumentorum sacrorum, v. g. si quis calice utatur in convivio ; ornamenta altarium, vel Sacerdotum ad usus profanos applicet ; intellige de iis, quæ consecrari, vel saltem benedici solent, nam ad nuptias, vel communem usum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imo, et manutergium, et cetera, quæ mediate serviunt ministerio sacro, non esse peccatum docet Tamb. *De exped. sacrif. l.* 1. *c.* 2. nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper, et indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, et similibus benedictis, quod in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, etc. benedictis, V. Tamb. §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum, et Reliquiarum. Item abusus Scripturæ Sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel jurium Ecclesiæ fraudatio, etc. V. Fill. *tr.* 24. *c.* 9. Regin. *l.* 29. *u.* 57. Suar.

" IV. Peccatur etiam sacrilegio, peccato omissionis, v. g. si quæ ad Sacrificium spectant, ut corporalia, et similia, sint valde immunda, Bonac. *tom.* 1. *de Euchar. disp.* 4. *q. ult. p.* 9. *n.* 24.

" V. In Confessione exprimenda est species, et materia sacrilegii. Ratio prioris est, quia sæpe diversam malitiam habet ; v. g. percussio Sacerdotis, et fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est, quia etiam materia aliquando auget, et addit malitiam, v. g. si sit contra Eucharistiam, addit secundum Gordonum, communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra Latriam. Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos cereos, etc. chrismate delibuta, non licet fœminis , et laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint : et si causa subsit, nec veniale, Suar. Tamb. §. 1. Sine causa autem, veniale esse docent Suar. Kon. et alii communiter ; licet Tamb. *l. c.* ex Sa, etc. contrarium censeat probabile ; uti et si corporalia, et purifica-

toria laventur ab iisdem. V. Tamb. §. 2. Cetera autem, quæ Eucharistiam immediate non contingunt, nec chrismate unguntur, ut mappas, vestes sacerdotates, immediate contingere omnibus licet, Suar. Laym. Tamb. *l. c.* ubi ex Palao, etc. idem concedit de Reliquiis; sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docent cum Laym. de pyxide, sive ciborio, et lunula benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item, de Corporalibus, pallis, et purificatoriis, quando post sacrum usum lota sunt, ex Laym. et Bonac. Imo etiam ante lotionem, Laym. Tamb. *l. c.*

ADDENDA.

49 *Quæst.* 12. *Quandonam præterea censeatur committi sacrilegium?*

R. §. 2. Sacrilegium committitur, quamvis ille, cujus res est, consentiat: v. g. sacrilegium est profanare Ecclesiam, licet impius Papa, vel Episcopus juberet; sacrilegium est percutere, quamvis consentiat Clericus percussus; ratio est, quia adhuc fit læsio, seu injuria rei dicatæ Deo ad talem actionem invito, ita Castrop. *t.* 17. *d.* 2. *p.* 3. §. 1.

50 §. 2. Sacrilegium est vim inferre Ecclesiæ, vel innocentibus in ea existentibus; etiamsi instar arcis munita esset ad defensionem innocentum, qui se aliter defendere nequeunt: Si tamen esset munita ad vim inferendam hostibus, liceret expugnare, diruere, vel incendere, ita cum aliis Steph. *t.* 3. *d.* 3. *n.* 55. addens licitum esse abducere omnia arma, et tormenta bellica ab Ecclesiis, quæ ibi collecta sunt, ne videlicet hostis illis utatur.

51 §. 3. *Valent. et alii* putant committi sacrilegium, si quis Ecclesiastico furetur aliquid titulo Ecclesiastico acquisitum, v. g. per recitationem Horarum in Choro, sed *Azor. Suar. et Castrop.* supra probabilius negant, quia nullum Jus circa hoc invenitur favens magis personis Ecclesiasticis, quam sæcularibus. Si tamen læderentur bona, quæ non sunt sub dominio Ecclesiastici, sed tantum sunt deputata servitio Ecclesiæ, aut specialiter attributa sustentationi Ministrorum ejus, censent Castrop. et Tamb. *l.* 2. *c.* 6. §. 3. *n.* 9. fore sacrilegium, non adversus personam, sed rem sacram. Quod si bona tantum remote sint destinata Ecclesiæ, v. g. per testamentum, sed necdum possessa, *Busemb. ex Suar. Fill. Regin.* resolvit etiam cum *Less. Valen. et aliis* fore sacrilegium, si quis ea rapiat, aut violet, sed negant Castrop. et Tamb. *n.* 10. quia talis remota destinatio non videtur sufficere ad faciendum rem esse actu sacram.

§. 4. Defraudare Decimas non est sacrilegium, sed injustitia, et irreligiositas sacrilegio pejor, injustitia quidem in homines, et irreligiositas in Deum, Castrop. *n.* 6. et Tamb. *n.* 11. Ratio est, quia homines a Deo Jus habent exigendi Decimas, et solutio Decimarum est præcepta in recognitionem supremi dominii Dei; uti dicetur *L.* 4. *n.* 1361. 52

§. 5. Furari Reliquias, etiam devotionis causa, est sacrilegium. Sa, Alloza *v. Sacrilegium*: estque peccatum grave, vel leve, prout Reliquiæ sunt, uti dicetur hic *n.* 1003. 53

§. 6. Circumstantia temporis sacri non addit rationem sacrilegii, v. g. licet quis peccet die festo, vel in Quadragesima, non ideo committit sacrilegium, quia (proprie loquendo) non tempus ipsum, sed res in tempore Deo sacrantur; Castrop. §, 2. *n.* 11. Esset tamen specialis irreverentia, v. g. erga Passionem Christi, si quis die Veneris sancto haberet ludriacam comœdiam, uti recte Tamb. *n.* 12. 54

§. 7. Aliqui putant, violationem cujuscumque voti, v. g. si quis violet votum dandæ eleemosynæ, esse sacrilegium, quia res per votum est Deo dicata, ergo qui violat, est sacrilegus: Sed Suar. Castr. *n.* 2. et Tamb. *n.* 13. probabiliter negant, quia pecuniam, quam vovisti dare pauperi, nondum censetur esse res Deo dicata, sed tantum est res destinata ad executionem voti, per quod non fit sacra, ergo tantum peccabitur directe contra fidelitatem Deo debitam, non autem contra rem aliquam Deo sacratam, quod ad sacrilegium requiritur. 55

DUBIUM III.

De Simonia.

ARTICULUS I.

Quid sit et quotuplex.

" Resp. I. Simonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 1. Lay. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 8. *etc.* Dicitur 1. *Voluntas emendi etc.* quibus verbis intelligitur quivis contractus onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive permutationis, aut renuntiationis; quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa, et obligatione ex pacto: quod addo, quia obligatio naturalis quæcum- 56

que, ut gratitudinis, sive antidoralis, non sufficit, v. g. quando quis sperat, vel intendit tantum, non tamen obligat, Sa *v. Simonia.* Ratio, quia non facit contractum. V, Bonac. *to.* 1. *De Simon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 35r *d.* 1. Dicitur 2. *pretio temporali*, sive illud sit muneris, sive linguæ, ut est laus, vituperium, patrocinium; sive obsequii, et famulatus. Dicitur 3. *spirituale*, quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter talis, ut gratia, et dona Spiritus Sancti : sive causaliter, ut sunt Sacramenta, concio, preces, et Sacramentalia; sive sit effectus, et usus potestatis supernaturalis ut est consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collalio Beneficii, aliique actus Jurisdictionis Ecclesiasticæ, Dicitur 4. *spirituali annexum*, ad comprehendendum ea, quæ non sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur, iisque sunt annexa; sive antecedenter, ut Jus Patronatus respectu Beneficii, vasa, et vestes sacræ respectu Sacramentorum: sive concomitanter, ut labor in administratione Sacramentorum, juxta sensum infra dicendum : sive consequenter, ut redditus beneficiorum qui dantur propter officium spirituale. Unde patet, malitiam simoniæ consistere in irreverentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio æstimantur, et contractibus subjiciuntur, atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ levitate, quia nullum donum gratiæ, licet parvum, potest vendi sine gravi irreverentia, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem, et ignorantiam. Suar. *Tom.* 3. *de Relig. l.* 4. Azor. Fill. *tr,* 45. *c.* 1. Laym. *t. c.* Less. *l.* c, *c.* 36.

" R. II. Simonia est triplex : *Prima* dicitur mentalis, cum exterius, vel nihil datur temporale (et dicitur pure mentalis) vel cum aliquid datur (et dicitur mixte mentalis) cum intentione obligandi ad reddendum spirituale sine ullo pacto externo. *Secundo* dicitur Conventionalis, quæ ad ipsum pactum exterius pròcedit sine reali executione, diciturque pura, si sistat in mutua conventione : mixta autem si de reali, et conventionali aliquid participet, ut v. g. si ex altera tantum parte realiter compleatur. Atque huc reducitur simonia confidentiæ, cum quis alteri dat Beneficium, ut illud sibi, vel alteri resignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia* dicitur Realis, quæ scilicet utrimque realiter completur. V. Less. *dub.* 6.

" R. III. Simonia dividitur in eam, quæ est *Juris Divini*, estque prohibita propter malitiam suam, v. g. Hostiam consecratam vendere; et eam, quæ est *Juris humani*, estque mala tantum propter prohibitionem : Et sic ab Ecclesia prohibetur. 1. Venditio Beneficiorum, secundum id, quod in ipsis temperale est, scilicet quoad jus præcisum percicipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsece tantum ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ, Œconomi, Advocati, Ecclesiæ Thesaurarii. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri, ut det Beneficium. 4. Pactio de resignando Beneficio, vel solvenda pensione, si alter Beneficium tibi impetret, 5. Permutatio, et resignatio Beneficiorum; item reservatio pensionis ex Beneficio resignato; et in causa permutationis Beneficiorum, æquatio fructum, etc. si absque Superioris auctoritate fiant; quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex Trid. *sess.* 24. *c.* 18. pro collatione Ordinum, pro Tonsura, litteris dimissoriis, ex Trid. *sess.* 21. *c.* 1. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habeat, et consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad Religionem, non pro statu tantum (is enim spiritualis est, ideoque jure divino invendibilis) sed etiam pro onere sustentationis; nisi Monasterii tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. V. Layman *lib. ult*: Bon. *d.* 1. *q.* 1. *et* 2. Less. *d.* 10. *et* 12. Azor. 3. *p. lib.* 12. *cap.* 14. *Ex dictis resolves.*

I. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris, non intrinseci (is enim sacer est, et inæstimabilis, scilicet, vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsece inclusus,) sed extrinseci non annexi rei spirituali, aut pro labore itineris, vel cantus in Missa, vel ratione alterius incommodi, pretio æstimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale : et ad salutem, non autem ad aliquid temporale : sicut doctio quæcumque, etiam Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. Bonac. *loc. cit.* ex Suar. Fill. etc. *v. infra lib.* 6. *t.* 3. *c.* 4. *d.* 1. Laym. *lco. cit.* §. 4.

" II. Item simonia est, dare, vel accipere pretium pro absolutione a peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, juramento, impedimento Matrimonii, irregularitate, etc. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ,

ad causam piam applicandæ. Laym. §. 3. *n*. 24.

" III. Non est simonia, dare aliquid ad redimendam vexam a negante Sacramenta in necessitate. Suar. Less. *d*. 7. *et* 18. Laym. Vel ab inique impediente electionem, vel possessionem Beneficii, ad quod Jus in re habes. Quod addo, quia si nondum habes jus in re, etsi possis redimere vexam ab eo qui tantum potest obesse, non tamen ab eo, qui, et prodesse, et obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium ritæ præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam divitis, pro Missis, concionibus : aut de eo etiam pacisci. Ratio, quia non datur tanquam pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius gratiam occupatæ : nec pro operatione spirituali, ut spiritualis est; sed ut in alterius gratiam suscepta; proindeque non est eleemosyna, sed debitum Justitiæ, Suar. Laym. *l. c.* et alii contra Rich. Silv. et alios.

" IV. Non est simonia, reddere, vel redimere pensionem mere temporalem, quia non fundatur in titulo spirituali, nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi, *temporalem*, quia spiritualis, quæ datur v. g. Concionatori, vel Coadjutori Episcopi propter Officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt a Beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit : mixta vero ut, v. g. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest, modo obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco, ubi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionem redimit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ, Less. *d*. 22. Suar. *c*. 26. *n*. 5. Laym. *n*. 46.

" V. Non est simonia Juris Divini (etsi quandoque juris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v. g. Beneficium pro Beneficio, Reliquias cum Reliquiis, etc. Vel dare temporale pro temporali; ut si calicem, vel Agnos Dei præcise ratione materiæ vendas; vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra. Ratio est, quia gratitudo non respicit pretium; sed Beneficium; nec solvit debitum Justitiæ ; sed antidorale, quo non excluditur, quin gratis detur. Recte tamen monet *Suar*. hujusmodi dona ob præsumptionem valde cavenda. Item, donare, promittere, vel legare temporale quidpiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modo non fiat per modum retributionis, seu commutationis, ut v. *g*. si Parens filio promittat munus si Sacramenta frequentet. Ratio, quia hic non intervenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione, et modo, Suar. *l*. 4. *c*. 45. Laym. *loc. cit*. §. 2. *n*. 8. *et* alii.

ADDENDA.

Quæst. 13. *An simonia bene dividatur in eam, quæ est Juris Divini, seu naturalis, et in eam, quæ est Juris humani, sive Ecclesiastici?* R. Negat Gonet. *in diss. de prob. n*. 147. rationem dat, quia nec homines, nec Ecclesia possunt mutare naturas rerum, ergo non possunt facere, ut hoc sit simonia, quod in se non est simonia : e contra Suar. *de Relig. To*. 1. *tr*. 3. *lib*. 4. *c*. 2. 7. *et* 24. fuse probat illam divisionem esse traditam a plurimis Antiquis, hinc dicendum cum Card. *in* 2. *crisi d*. 27. *a*. *n*. 7. et Onnate *de Controv. d*. 80. *s*. 3. *et d*. 81. *s*. 8. dari simoniam Juris humani, seu Ecclesiastici; neque ex eo sequitur, quod homines, aut Ecclesia mutent naturas rerum, nam prohibendo, v. g. permutationem Beneficiorum propria auctoritate faciendam, idque ex motivo Religionis, facit materiam illius præcepti esse materiam Religionis, secundum dicta *Lib*. 1. *n*. 626. quod magis explicabitur hic *n*. 111. consequenter dicendum, quod simonia, prout definitur a *Busemb*. sit sumpta strictissime; in genere autem, prout est communis simoniæ Juris divini, et humani, sic debeat definiri : *Contractus a Lege prohibitus intuitu Religionis circa spiritualia, aut spiritualibus annexa*. Hæc definitio fundatur in Jure Canonico, nam *c. Quæsitum, de rerum permutat*. dicitur, *Pactio circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet simoniæ*. Et cap. fin. de pactis, *Pactiones factæ a vobis pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cum in hujusmodi omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare nullius penitus sunt momenti*. Idem dicitur *Cap. Tua nos*, 34. *De Simonia*, ubi expresse dicitur fieri non posse ejusmodi pactiones sine vitio simoniæ : similiter in Trid. *sess*. 24. *c*. 18. *de Reform*. dicitur, quod dans, vel accipiens aliquid occasione concursus ad Beneficium curatum, sive faciat ante, sive post eum concursum, nihilominus committat simoniam, non juris naturalis, aut divini, uti patet, ergo Eccle-

siastici, nempe propter prohibitionem Ecclesiæ ex tali motivo Religionis factam. V. Ills. *tr.* 5. *n.* 311.

58 *Q.* 14. *Quid notandum sit circa simoniam mentalem?* R. seqq. § 1. Difficile est eam explicare : Steph. *tr.* 4. *d.* 11. *n.* 31. ait, *Est intentio accipiendi, vel dandi aliquid temporale velut pretium pro spirituali.* Sed Less. *l.* 2. *c.* 35. *n.* 35. ait, *Simonia mentalis proprie hoc loco non est tantum internum propositum, quo quis vult exterius simoniace contrahere (quamquam hoc etiam sic appellari possit, uti propositum furandi dicitur furtum mentale) sed est propositum, quo quis conferens alteri spirituale, intendit illum obligare ad reddendum temporale, vel contra, idque sine ullo pacto externo.* Rayn. *de Benef. l.* 2. *sect.* 1. *c.* 2. *n.* 5. *Simonia mentalis* (inquit) *habet pro objecto externam commutationem rei spiritualis velut mercis, pro temporali velut pretio.* Sed tota difficultas est, quomodo possit quis esse simoniacus mentaliter, cum nemo tam sit insipiens, ut credat, aut possit velle alterum obligari suo actu interno : Et ideo Pirrh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 7. sic habet : *Mentalis simonia non est nudum internum propositum committendi simoniam (hoc enim modo etiam datur mentale furtum) sed est illa, quæ habet adjunctum opus externum, quod tamen nullo signo exteriori apparet esse simoniacum, uti si quis rem spiritualem alicui conferat tanquam compensatione ex justitia debita pro re temporali ab ipso accepta, vel animo obligandi alterum ad reddendam rem temporalem tanquam ex justitia debitam pro re spirituali, vel cum intentione obligandi ad reddendam vicissim rem spiritualem, nullo tamen pacto expresso, vel tacito interveniente, v. g. si quis inserviat Episcopo hac intentione, ut pro mercede ei conferat Beneficium, sine ulla tamen conventione externa verbis, vel signis facta, is accepto Beneficio, erit mentaliter simoniacus :* Cum illo plane consentit Laym. *l.* 4. *t.* 10. *cap. ult. n.* 67. sic habens, *Mentalis simonia dicitur hoc loco, non ea, quæ in sola mente, sive proposito consistit committendi simoniam, sed quæ in externum opus transit, quod licet exterius nullo modo nec per se, nec propter adjuncta simoniacum appareat, ex sola tamen intentione, et affectione tale est, videlicet si aliquis rem spiritualem alicui conferat, quasi eam ex Justitia debeat pro obsequio, v. g. temporali ipsi exhibito, licet nulla, neque expressa, neque tacita pactio antecesserit; et vice versa, si aliquis rem temporalem alicui conferat, quasi ex obligatione Justitiæ eam debeat pro re spirituali sibi ab altero collata, nulla omnino antecedente pactione.* Eodem modo etiam explicat. Suar. *cap.* 41. ubi *n.* 3. ait : *Quando simonia dividitur, divisum debet esse simonia aliquo modo externa habens aliquem effectum, vel actum sensibilem, et humanum circa alterum, nam debet consistere in aliquo genere contractus dationis, ac receptionis; hæc autem simonia mentalis dicitur, quando actus exterior, qui in illa intervenit, talis est, ut in illo non statim appareat malitia simoniæ, nec in his, quæ circumstant actum, probari possit : fit autem prava, et simoniaca intentione, cujus est capax, et tunc dicitur mentalis, quia licet externum actum seu effectum habeat, malitia tamen ipsa non exterius se prodit, sed in mente manet.* Idem Suar. *cap.* 41. *n.* 8. dicit, quod simonia mentalis proprie dicta, seu interna constituatur per voluntatem dandi rem temporalem, ut pretium rei spiritualis, adeoque, inquit Sot. *Illa præcise simonia mentalis censetur, cujus objectum est, quasi simonia realis,* quia scilicet est intentio dandi, vel recipiendi spirituale pro pretio temporali, uti reipsa fit in simonia reali. *Si dicas,* quod ante : quomodo fieri potest, ut nullo interveniente pacto aliquis intendat obligationem, cum hæc a pacto pendeat? R. Intendens potest cogitare pendere ex re ipsa; hinc intendit accipere rem spiritualem tanquam debitam ratione rei temporalis a se exhibitæ, vel exhibendæ : deinde dans spirituale potest credere dari temporale pro pretio, et potest intendere illo modo accipere. Si autem ex vi talis intentionis exterior datio, vel acceptio imperetur, jam intenditur temporale velut pretium sub obligatione, quam præsumit apprehendi ab altero.

§ 2. Simonia mentalis committi potest, non 59
solum in simonia juris naturalis, vel divini, sed etiam humani tantum : est communis cum Suar. *n.* 16. contra *Glossam;* ratio est, quia voluntas faciendi, quod Ecclesia prohibet, mala est, licet non progrediatur ad pactum externum.

Q. 15. *An sit simonia mentalis, si spirituale* 60
intendatur vel fiat principaliter propter temporale, aut contra? R. 1. § 1. Card. *in* 2. *crisi d.* 27. *c.* 5. *art.* 2. absolute affirmat : idem dicunt multi apud Suar. *cap.* 44. *an.* 1. consentit Leur. *p.* 3. *q.* 744. *num.* 2. Probant auctoritate S. Th. *Quodl.* 8. *art.* 11. *Quæritur, utrum ille, qui vadit ad Ecclesiam propter distributiones, alias non iturus, peccet? et sic respondetur, si hujusmodi distributiones respi-

cit quasi finem sui operis principaliter intentum, simoniam committit, et ita mortaliter peccat : si autem habet finem principalem (Deum) in tali actu, ad hujusmodi autem distributiones respiciat secundario, non quasi in finem, sed sicut in id, quod est secundarium ad sui sustentationem, constat, quod non vendat actum spiritualem, et ita simoniam non committit, nec peccat, sic enim acquisitio distributionum non erit causa, quare ad Ecclesiam vadat, sed proprie hujusmodi determinatio, quare nunc vadat, et non alia vice. Quandonam autem temporale sit causa principalis, cur fiat spirituale, varii varie explicant. *Silv. Suar.* aliique Canonistæ dicunt tum esse, quando sine ea intentione, et spe non fieret spirituale : *Nav.* et alii dicunt tum esse, quando temporale magis intenditur. *Ratio* autem, cur videatur tum esse simonia, est hæc, quia hoc est æquivalenter vendere actionem spiritualem; sicuti enim, qui servit Domino propter mercedem, vendit actionem suam, quia commutat eam cum illa mercede, ita qui facit actionem spiritualem propter temporale, vendit spirituale, quia commutat eum temporali. Ex his infert. *Card.* esse simoniam, si quis Missam celebret, Sacramenta administret, concionetur, oret Horas, etc. propter stipendium vel emolumentum temporale tanquam propter finem principalem : si tamen principaliter intendat Dei honorem vel bonum spirituale suæ animæ, aut proximi, fatentur non peccare, quia temporale est tantum finis secundarius, et impulsivus, determinans ad eligendum hoc potius tempus, quam illud.

I § 2. Certum est esse simoniam, si temporale intendatur veluti pretium, seu velut æquivalens in commutatione cum re spirituali, quia irreligio est, spiritualia æstimare temporalibus, aut temporalia æquiparare spiritualibus : sed advertendum est, quod ratio pretii, et ratio finis principalis non sint idem, uti patet in plurimis exemplis, sic sanitas est finis principalis sumentis medicinam, non tamen est pretium; e contra si quis invitus vendat frumentum graviter indigenti, pecunia est pretium, non tamen est finis principalis, nam ideo principaliter vendit, ut satisfaciat præcepto charitatis, et ratio illius a priori est, quia finis dicit respectum ad appetitum, tanquam bonum propter se appetendum, pretium autem non petit intendi tanquam bonum propter se appetendum, sed satis est intendi, tanquam habens æquivalentiam cum tali re, et tanquam dandum loco illius, adeoque ratio pretii requirit, ut per illud solvatur obligatio orta ex re accepta, vel ex opere præstito, respiciendo ad valorem, et æstimationem ejus, aut e converso, ut per datum pretium oriatur in alio obligatio dandi rem, vel opus spirituale sub proportionali habitudine rei, vel operis sufficienter æstimati, et recompensati per tale pretium.

§ 3. Docent Sanch. Maldonat. Silv. Suar. 62
n. 11. Castr. *tr.* 17. *d.* 3. *p.* 4. *n.* 2. Pirrh. *l.* 5. *tr.* 3. *n.* 130. si temporale non æquiparetur spirituali, non esse simoniam, licet spirituale intendatur, aut fiat principaliter propter temporale, quamvis fateantur in eo posse esse aliquam inordinationem, saltem venialem. *Rationem* dant, quia temporale illud non intenditur tanquam pretium, sed tanquam eleemosyna, vel stipendium, quod ex officio peti potest pro sustentatione, et ideo Con. *De act. supern. d.* 19. *n.* 82. et Burg. *cent.* 1. *cas.* 23. universaliter sic habent : *Non est reprehensibilis, qui bona opera facit, ut assequatur bonum temporale, quia bona opera sunt media ordinata a Deo, non tantum ad bona spiritualia, sed etiam ad temporalia*, ergo qui illa adhibet, ut media ad bona temporalia obtinenda, secundum illos non peccat, dummodo habitualiter paratus sit etiam servire Deo, quamvis non daretur tale bonum temporale. *Confirmant*, nam qui dat Sacerdoti temporale stipendium, per illud principaliter intendit Missam, quæ est aliquid spiritualis, et tamen non est simoniacus, ergo vice versa, qui dat, vel facit spirituale principaliter pro temporali tanquam stipendio, non est simoniacus, ideoque si intentio rei spirituali non sit mala, nec conjuncta cum alio inordinato affectu, sed tendat ad finem honestum, nullum erit peccatum ordinarie rem spiritualem etiam principaliter, et proxime ad finem temporalem, quia res superioris ordinis potest honeste ordinari ad finem inferiorem, dummodo in hoc non sistatur, sed per illum ulterius ad finem alium honestum tendatur, uti notant Nav. et Suar. *n.* 12. Vide tamen dicenda *n.* 69. *et* 78.

Q. 16. *Quid notandum sit circa simoniam* 63
confidentialem? R. seqq. § 1. Simonia confidentialis est, si quis sine expressa Papæ licentia alicui procuret Beneficium, conferendo, eligendo, præsentando, instituendo, confirmando, resignando, dando in commendam, etc. cum certa confidentia, ut is, cui procuratur, postmodum conferenti ipsi, aut alteri

personæ illud resignet, vel pensiones, aut fructus ex eo præstet alteri : ita statuit. *S. Pius V* in Bulla : *Licet felicis recordationis*, 5 Jan. 1568. *et intolerabilis*, 6. Aug. 1579. docentque Auctores communiter cum. Less. *Lib.* 2. *c.* 35. *n.* 96. Et satis est, quod unus, v. g. solus conferens, committat hoc cum Procuratore ignorantis, et accepturi Beneficium, Azor. *t.* 3. *l.* 12. *cap.* 10. *q.* 2. imo sufficit, a solo mediatore esse commissam, inito tali pacto cum alio quocumque, Suar. *cap.* 57. *n.* 4.

64 § 2. Committitur hæc simonia tripliciter, uti cum communi tradit Pirrh. *n.* 114. 1. Per accessum, v. g. Cajus cupit provideri Titio necdum habenti ætatem, hinc Cajus hoc Beneficium petit sibi, et suum resignat Sempronio, cum pacto, ut Sempronius tamdiu eo fruatur, sed postea resignet Cajo, cum ætatem habuerit : 2. Per regressum, uti si Cajus Beneficium jam possessum resignet Titio, reservans sibi Jus redeundi ad illud, si Titius illud accipiat : 3. Per ingressum, uti si Cajus collatum sibi Beneficium, sed necdum possessum Titio resignet, cum simili pacto, uti in ingressu. Pœnæ hujus simoniæ longe sunt graviores, quam ullius alterius, uti patebit ex dicendis a *n.* 220. et ostendit Pirrh. *n.* 115.

65 § 3. Si resignes cum intentione obligandi alterum ad iterum resignandum, et hanc mentem non manifestes, est tantum simonia mentalis; si vero tuam mentem manifestes, putant cum aliis Castr. *tr.* 17. *d.* 3. *p.* 18. *n.* 4. Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 18. esse simoniam confidentialem, quia *S. Pius V.* dicit : *Sola dimittentis intentione, etc.* Sed Azor. Nav. Less. *c.* 35. *n.* 96. Suarez. *c.* 43. *n.* 12. et alii requirunt pactum saltem tacitum; et *S. Pius V* tantum vult præsumi posse simoniam, si illa intentio sit manifestata, quia tunc præsumitur aliquod pactum : imo Nav. Bann. et Dian. *p.* 11. *tr.* 5. *R.* 20. requirunt pactum civile, seu legale, ex vi cujus debitum quasi coram Judice exigi possit, sed id merito non requirunt alii.

66 § 4. Si resignes cum onere, ut acceptans solvat pensiones, vel partem fructuum alteri, omnes tenent esse simoniam confidentialem : Si autem resignes cum onere, ut solvat tibi resignanti, Ugol. Menoch. Sanch. Nav. Less. *n.* 97. Dian. *p.* 9. *tr.* 9. *R.* 17. dicunt esse tantum simoniam communem, quia *S. Pius V.* tantum dicit fore confidentialem, si se obliget alii, vel aliis, verba autem odiosa non sunt extendenda ad personam non expressam : e contra Suar. *n.* 7. Castr. *n.* 6. et alii probabilius dicunt fore, quamvis tibi reserves. 1. Quia si resignes sub parte fructuum secundum libitum tuum, est confidentialis, uti expresse habetur, ergo etiam si sub pensione pro te, quia hæc est pars fructuum. 2. Signum dignoscendi, an sit confidentialis, assignatur, si resignans percipiat fructus. 3. *Pius IV* cujus, Bullam confirmat, *S. Pius V* expresse dicit esse confidentialem, si resignans sibi reservet. 4. Quando dicitur, *alii*, intelligitur alius ab eo qui accipit Beneficium : atqui resignans est alius ab eo, ergo.

§ 5. Hæc simonia tantum habet locum in acceptionibus, aut resignationibus Beneficiorum, non autem pensionum, aliarumve rerum: imo nec in permutationibus Beneficiorum, uti tenent Nav. Suar. *n.* 11. Less. *n.* 96. Laym. *c. ult.* § 8. *n.* 75. Castrop. *n.* 2. Pirrh. *n.* 113. Leur. *p.* 3. *q.* 153. quia verba odiosa non sunt extendenda ultra id, quod significant : recte tamen notant Castrop. et Dian. *Resol.* 18. eos, qui Beneficia causa permutationis vacantia conferunt sub talibus confidentiis incurrere hanc simoniam, quia Bulla habet generaliter : *Si quis conferat Beneficium vacans, etc.* vacat autem ex causa permutationis, uti omnes tenent cum Garz. *de Benef. p.* 11. *cap.* 4. *n.* 1. 67

§ 6. Pretium hic debet esse, vel Beneficium idem, vel pensio, aut pars fructuum illius, unde si contrahatur de alio Beneficio, vel de alio pretio reddendo, vel solvendo, erit tantum simonia communis, uti notant Suar. Laym. Pirrh. *ibid.* 68

Q. 17. *Quomodo in materia Beneficiorum Ecclesiasticorum contrahatur simonia communis?* Constabit et seqq. § 1. *Innoc. XI* damnavit hanc 45 propos. *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali : aut e contra* : Item istam 46. *Et idem quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic, ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis :* pro intelligentia, 69

§ 2. *Suppono*, quod omnis pactio, etiam tacita tantum, et implicita, circa Beneficium proprie dictum, facta auctoritate propria sit simoniaca Jure saltem humano, uti *n.* 37. dictum est, docentque AA. cum Ray. *de Benef. l.* 2. *s.* 1. *c.* 2. *n.* 11. et Leur. *p.* 2. *q.* 70

767. *n.* 5. *item p.* 3. *q.* 727. nam reverentia erga rem sacram, et periculum tractandi velut profanam merito movit Ecclesiam ad pacta in Beneficiis prohibendam, nisi forte fiant sub conditione, si superior consenserit, sive sub futura ratihabitione illius, de quo dicetur *Lib.* 4. *n.* 1063. Hinc sequitur esse simoniam, si expresse, vel tacite fiant pacta ejusmodi : *Si mihi contuleris hoc beneficium, obligo me ad dandos tibi ex gratitudine* 100 *aureos :* Item, *Dabo tibi liberaliter Beneficium, si te obliges ad dandos mihi liberaliter* 100 *aureos :* Item, *Obligo me ad dandos* 100 *aureos, non ut pretium, sed veluti motivum compensationis, quam explebis, mihi conferendo hoc Beneficium :* omnes hi aliique similes contractus sunt simoniaci : quamvis enim in duobus prioribus signate dicatur fieri ex gratitudine, vel liberalite, tamen exercite admittitur obligatio; ergo reipsa non est gratitudo, vel liberalitas ; inducitur enim nova obligatio distincta a debito gratitudinis, quod non obligat ad aliquid determinatum : in posteriori autem, quamvis dicatur non esse pretium, tamen habet rationem pretii, et est saltem æquivalenter pretium, uti patebit ex dicendis. *Nec refert*, quod multi Auctores antehac docuerint tales contractus non esse simoniacos, ut videri potest apud Rayn. *c.* 10. *n.* 38. et Dianam. *p.* 2. *tr.* 16. *R.* 39. *p.* 6. *tr.* 7. *res.* 42. *p.* 11. *tr.* 6. *res.* 31. *et tr. resol.* 23. nam omnis probabilitas earum opinionum elisa est per damnationem relatarum propositionum, et opiniones illas late confutarunt Suar. *cap.* 45. *num.* 9. Mendo *d.* 1. *quæst.* 22. Carden. *in* 2. *crisi d.* 27. *cap.* 3.

71 §. 3. Quamvis ille, cui confertur aliqua gratia, de jure naturæ teneatur esse gratus, possitque etiam, ut innuit Card. *n.* 58. se obligare ad antidorum, sive ad solvendum debitum gratitudinis, tamen non tenetur esse gratus exhibendo determinate hoc vel illud, v. g. dando pecuniam, sed satis est, quod sit paratus gratificari, prout ipse sponte voluerit, v. g. per preces, jejunia, aut eleemosynas pro ipso, et hoc habet obligatio antidoralis, quod non obliget ad aliquid determinatum, hinc qui dicit: *Si mihi conferas Beneficium, ero gratus*, ut declinet simoniam, et maneat in voluntate solvendi debitum puræ gratitudinis, non debet intendere ullo modo se obligare ad aliquid determinatum, uti *a n.* 102. magis explicabitur.

72 §. 4. Qui dat aliquid temporale velut pretium pro spirituali, committit simoniam, uti omnes docent; sive det ante, sive post obtentum spirituale, quia spirituale æstimant temporali, in quo est manifesta irreligio*:* potest autem aliquid dari, ut pretium, vel formaliter, vel virtualiter : tunc datur ut pretium formaliter, si directe intendas dare loco rei spiritualis, et in commutationem cum ea, nam uti recte notant Suar. *cap.* 36. *n.* 7. et Raynaudus *n.* 36. in hac commutatione, et quasi quadam comparatione, seu æstimatione ad invicem consistit ratio formalis pretii : tunc datur, ut pretium virtualiter, si proxime, et immediate tunc des, quando intendis obtinere aliquid spirituale, et non adsit alius titulus, ob quem des: das enim ex aliquo motivo, ergo si non das ex alio, das ex præsente, quod est, ut obtineas illud spirituale, et hoc est dare veluti pretium pro spirituali : alii tituli dandi possunt esse, ut sublevares egestatem, ut expleres gratitudinem aliunde debitam, cujus explendæ hactenus non fuisset occasio, etc. hoc ipso autem quod non des ex alio tali motivo, convinceris exercite dare velut pretium rei spiritualis obtinendæ, quamvis signate dicas, et velles non haberi velut pretium : sic autem dari temporale pro spirituali videtur prohibere Pontifex per damnationem allatarum propositionum : potuit enim Ecclesia hoc prohibere, quamvis forte non esse intrinsece malum, quia nempe est periculosum, et facile esset occasio mali : quod autem sic prohibuerit, inde suadetur, quia verba illa, *quando temporale est motivum*, aliquid significant, et non aliud, nisi quod dictum est, nam temporale habet se ut motivum, quando non est aliud, quod efficaciter moveat, quamvis forte quærantur prætextus aliorum motivorum : quando autem in dubio præsumi possit aliquid esse, vel non esse datum tanquam pretium, recte explicant Suar. *a n.* 9. Pirrh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 91.

§ 5. Qui dat aliquid temporale tanquam motivum spiritualis sibi reciproce dandi, v. 73
g. ut alter moveatur ad conferendum sibi Beneficium, committit simoniam saltem Juris Ecclesiastici, quamvis nullum aliud pactum nec implicitum quidem interveniat, *uti patet tum ex propos.* 45 damnata *a.* 69. relata, tum etiam quia per pecuniam proxime parat sibi viam ad Beneficium, quod S. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *ad* 5. et alii communiter dicunt esse simoniacum; imo illud temporale habet se ut pretium virtualiter, cum enim non det alio titulo, dat. v. g. pro Beneficio, ut jam

dictum est, ergo committit simoniam, quam etiam admittit recipiens tale temporale, si per hoc motus illi conferat, Beneficium : quia spirituale reddit pro temporali : unde sicuti Judex, qui ideo fert sententiam iniquam, quia accepit munera, dicitur vendere Justitiam, ita ille, qui propter munera confert Beneficium, dicetur vendere Beneficium; tale enim munus in utroque casu est virtualiter pretium, et uterque concurrit in hunc mutuum contractum, unus ut per munera moveat, alter ut propter munera det, uti recte advertit Card. *cap.* 2. ubi addit *n.* 23. et ex Jure probat *n.* 20. si munus temporale fuerit parvi momenti, tunc non præsumi simoniam, quia dans non censetur per illud inducere voluisse, neque acceptans credi debet per illud esse motus, ideoque etiam Thom. *in.* 4. *d.* 25. *art.* 1. *q.* 3. *ad.* 1. dicit probabile non esse, quod animus Judicis flectatur ad aliquid faciendum pro parvo munere, et de hoc habetur notabile *Cap. Etsi quæstiones, de Simonia*, ubi inter cetera dicitur, *Quo autem scriptum est : Beatus, qui excutit manus suas ab omni munere, de illis donis dictum est, quæ accipientis animum abijicere, vel pervertere solent;* additur *quod electuarium, vel de vino, sive alia hujusmodi censeantur non movere:* Et pro colligenda levitate muneris additur, *in accipiendis, vel dandis muneribus tria maxime sunt attendenda, personæ scilicet dantis, et accipientis qualitas, quantitas muneris, et donationis tempus.*

74 §6. Si quis etiam antecedenter det aliquid, vel præstet obsequium temporale, non intendens in altero strictam obligationem, neque debitum ad hoc, vel illud determinare, sed tantum expectans naturalem gratitudinem, ad quam quisque obligatur post acceptum beneficium vel e contra : si quis præstet beneficium spirituale sic expectans naturalem gratitudinem per aliquid temporale, nec committit simoniam, nec peccat, ut docent multi cum Suar. *cap.* 45. *num.* 4. *et* 7. Dian. *part.* 10. *tract.* 15. *R.* 5. Rayn. *num.* 33. Ratio est quia non vult obligare acceptantem determinate ad aliquid; nec movere ad dandum spirituale temporale, sed tantum vult ei benefacere, et illam tantum obligationem inducere, quæ necessario sequitur ex omni obsequio, quod alteri præstatur : facere enim aliquod obsequium, et obligare recipientem ad aliquam gratitudinem moraliter loquendo sunt unum, et idem, quia obligatio gratitudinis intrinsece sequitur ex vi beneficii, vel obsequii præstiti, unde Rayn. *num.* 40. dicit plane certam, et fere omnium sententiam esse, quod non sit simonia, neque illicitum, per se loquendo, dare antecedenter aliquid temporale ex intentione, ut alter, qui tunc de Beneficio spirituali dando non cogitabat, suo tempore sit bene affectus erga dantem, velitque esse gratus, qualis poterit esse, si quando occasio tulerit, donet Beneficium spirituale, et ratio ulterior est, quia nullo Jure prohibemur demereri omni modo honesto eum, qui potest nobis aliquando benefacere, unde sicuti secundum S. Th. 2. 2. *qu.* 70. *art.* 2. *ad* 3. licitum est dare mutuum ad ingenerandam in mutuante obligationem gratitudinis, et intendendo, ut ex illa rependat aliquid, prout ipsi placuerit, ita et hic licebit dare temporale ex intentione, vel spe, ut reddat spirituale, non propter temporale datum, sic enim vellet, ut temporale esset motivum conferendi spiritualε, quod est damnatum, sed sponte sua, quia ita placebit, et erit aliquid aptum extinguere obligationem naturalem gratitudinis ; ideoque docet idem Rayn. *nu.* 41. etiam licitum esse dicere se optare ab eo gratitudinem præstari per collationem talis beneficii, sicut enim secundum *S. Thom.* supra, petere possum a mutuatario, ut aliqua retributione sponte data liberet se a naturali obligatione gratitudinis, quam contraxit sumendo mutuum, ita et hic ; et ratio utriusque a priori est, quia nullo jure prohibemur petere, ut alter id, ad quod tenetur, eo modo faciat, quo ipsi facere est licitum, qualiter solum hic petitur; sapienter tamen monet Suar. *n.* 8. hæc postrema esse cavenda ob periculum, et speciem pactionis; quod tunc maxime verum est, si proxime, et immediate antea detur aliquid, quando agitur de beneficio conferendo, tum enim facile induet rationem pretii virtualis.

§ 7. Ille, cui aliquid temporale datum, vel 75
præstitum est ab altero, ideoque naturaliter obligatur ad gratitudinem, non peccat, si donet spirituale, aut e contra si accepto spirituali donet temporale ad satisfaciendum illi obligationi antidorali, ut dictum est, quia dat tanquam determinate debitum, sed velut aliquid aptum extinguere debitum gratitudinis antea contractum, et potius respicit affectum illius, qui benefecit, cui respondere vult per exhibitionem similis affectus, ita Suarez *num.* 6. *et* 14. addens *n.* 13. sic redonantem posse etiam verbis exprimere, quod per illud velit extinguere illam naturalem obligationem antea contractam, quia exprimere ea

quæ insunt, non facit simoniam, hic autem solum illud exprimitur, quod inest : omnis enim redditio beneficii ex natura sua est extinctio obligationis antidoralis antea contractæ, manetque gratis redditum, quamvis reddatur ad satisfaciendum illi obligationi uti recte Suar. *n.* 14.

76 § 8. Si ex pacto detur aliquid temporale veluti gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra spirituale pro temporali, est simonia, uti constat ex propos. 45 damnata, et ex dictis *num.* 70. Etiam est simonia, si temporale, quantumvis sine pacto, sed omnino gratis, detur veluti aliquid compensans spirituale, id est, veluti adæquant æstimabilitatem rei spiritualis, uti colligitur ex propos. 46 damnata, hoc est enim grave vilipendium rei spiritualis, si illi æquiparetur temporalis, ac si esset justum ejus pretium, et hoc significat illa particula, *pro*, ut notant Cajet. apud Suarez *c.* 33. *n.* 3. et Carden. *n.* 68. quia denotat commutationem, neque cadit in illud, quod datur mere gratis.

77 § 9. Gratuita donatio, quæ fit post acceptum aliquod spirituale, ab omnibus solet permitti tanquam licita : March. tamen *in Tribun. tom.* 2. *tract.* 10. *tom.* 6. *quæst.* 9. notat donationes gratuitas esse duplices, primæ sunt omnino independentes mutuo ab invicem, et certum est has licere, verb. grat. Titius mihi gratis cessit Beneficium, et postea incidit in paupertatem, in qua, si ego memor beneficii accepti donem ipsi summam pecuniæ non sum simoniacus, quia utraque donatio est ab altera independens : e contra aliquæ donationes ab invicem dependent, et dicuntur reciprocæ, seu relativæ, solentque exprimi his verbis : *do quia das, do ut des, do quia dedisti, do quia dabis*, et has dicit esse simoniacas, tum quia minuunt rationem gratuiti, quod in Beneficiis debet esse purissimum : tum etiam quia videntur includere quoddam pactum virtuale retributionis tanquam debitæ, eo quod una propter aliam respective fiat. *Fateor* (inquit March.) *Multa hic afferri posse in contrarium, quæ in speculatione aliquam probabilitatem præseferunt, sed in praxi non sine murmure conscientiæ proponuntur, et ut plurimum si mentiamur nobis, et hominibus, non possumus tamen mentiri Deo.* Hæc doctrina March. vera est, si accedat pactum illud virtuale, aut si postea redonetur aliquid temporale veluti compensatio stricta pro spirituali, id est, veluti adæquans æstimabilitatem rei spiritualis, uti antea dictum est. De cetero si omnino gratis donetur velut munus, quo recognoscatur affectus benefactoris, per se loquendo, non est simonia, nam de jure naturæ non est, uti patet, cum nihil detur veluti pretium rei spiritualis ; neque de Jure Ecclesiastico, quamvis enim Ecclesia posset etiam omnino gratuitas ejusmodi donationes prohibere veluti simoniacas ob suspicionem, speciem, vel periculum simoniæ, quæ intervenire posset, sicuti prohibuit veluti simoniacam omnem damnationem etiam gratuitam, quæ fieret occasione concursus ad Beneficium curatum facti, vel faciendi, tamen non satis ostenditur, quod Ecclesia tales gratuitas donationes, quæ fiunt post obtentum beneficium, de facto sic prohibuerit, uti recte Card. *a nu.* 70, Hinc *Cap. Sicut* 1. *q.* 2, dicitur : *Oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit* : Item *Gratanter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum*, inquit *Innoc. III. cap. Dilectus*, 30. *de Simonia.* V. Leur. *p.* 3. *q.* 746.

§ 10. Si quis alteri det spirituale propter temporale veluti propter principale extrinsecum motivum, in quod tendit per dationem illius spiritualis, verb. gr. si quis alteri conferat Beneficium Ecclesiasticum principaliter ex illo fine, ut accipiat, vel quia accepit pecuniam, aut servitium aliquod temporale, quamvis omnino nullum adsit exterius pactum ne implicitum quidem, est, saltem plerumque, simonia mentalis, ita Carden. *num.* 96. et patet ex propos. 46 damnata : ratio autem, quia sic conferens, plerumque saltem in mente sua æquivalenter vult vendere spirituale pro temporali, cum intendat spirituale commutare cum illo temporali, seu dare, aut habere loco illius, sicque appretiat ad invicem, quod est simonia. Dixi, *plerumque saltem*, quia si post acceptum aliquid temporale, daret spirituale etiam principaliter intendens extinguere obligationem gratitudinis, non autem appretiando illa inter se, non esset simonia, uti *numer.* 75. dictum est. Notat etiam Suar. *cap.* 36. *numer.* 7. ex illa conditione negativa, quod sine commodo temporali nón esset quis daturus rem spiritualem, non colligi sufficienter, quod adsit virtualis simonia. 78

Q. 18. *Quibus præterea modis contrahatur simonia in materia Beneficiorum Ecclesiasticorum?* 79

Resp. 1. Plane variis, quorum aliquos recensebo, § 1. Simonia est secundum dicta *num.* 76. in primis si temporale munus detur pro spirituali : munus autem temporale aliud dicitur a manu, aliud ad lingua,aliud ab obsequio, uti declaravit *Urbanus II. cap. Salvator* 8. *caus. quæst.* 3. Per munus a manu intelligitur pecunia, vel res quæcumque pecunia æstimabilis, sive mobilis, sive immobilis, item cessio, aut remissio debitorum, dilatio, aut anticipatio solutionis aliunde debitæ, datio mutui, etc. Per munus a lingua intelligitur laus, commendatio, defensio, intercessio apud alios. Per munus ab obsequio intelligitur quodvis servitium, vel promotio, aut executio negotii in gratiam alterius facta : per spirituale autem hic intelligitur, quod ex natura sua ordinatur ad finem supernaturalem, uti recte Ills. *T.* 5. *num.* 302. Deinde etiam simonia est, si ex pacto detur etiam spirituale pro Beneficio : quæ omnia jam declarabuntur.

80 § 2. Si certem cum Collatore pro mille aureis, quod ipse Beneficium non sit mihi, sed alteri collaturus, est palliata simonia, nam æquivalenter facio, ut ipse pro illa pecunia acquirenda mihi Beneficium conferat lucrando mille aureos ex illa sponsione, ita Ars. *T.* 2. *part.* 2. *tom.* 5. *cap.* 12. § 2. *quæst.* 1, hinc Sanch. cum Dian. *in Com V. Simonia num.* 14. *et in Summ. num.* 8. docet concertationem, qua Cajus certat se non accepturum beneficium, Titius autem certat eum accepturum ; item contractum initum inter Cajum, et Titium, ut qui prior obtinebit Beneficium, det alteri tertiam partem fructuum, plerumque esse simoniam, quia talia fiunt cum intentione obligandi alterum, ut procuret ipsi Beneficium, si tamen sincere fierent sine tali intentione, non esset simonia. Similiter si ab illo, cujus votum in electione desideras, mutuo accipias magnam summam eo fine, ut te eligere cogatur, ne mutuum suum perdat, eo quod futurus sis impotens ad restituendum, si non eligaris, est simonia, quia timore damni temporalis, et restitutione illius summæ emis votum.

81 § 3. Pactum hoc, quo Titius dicit Cajo, si tu lusum viceris, conferam tibi Beneficium : si autem ego vicero, tu mihi dabis centum aureos, Steph. *tom.* 4. *dist.* II. *num.* 38. *et alii* recte dicunt per se loquendo, esse simoniacum. *Si dicas*, non est simonia, si Titius, et Cajus certent inito hoc pacto, ut si Cajus vincat, Titius legat Missam pro Cajo, si autem vincat Titius, Cajus det solidum Titio, ergo nec est in priore casu. R. Lopez dicit utrumque esse simoniam, et Lugo *de Just. dist.* 31. *sect.* 1. *num.* 5. improbat tale pactum propter periculum simoniæ : tamen Rodriq. Less. Bonæspei et Steph. *d.* 9. *n.* 53. negant esse simoniam, quia pecunia non habet se velut pretium : sed difficultas est in danda disparitate, forte hæc esse potest. 1. Quod mens Titii, vel Caji præsumatur esse in primo casu dare, vel acceptare beneficium in commutationem illius pecuniæ, adeoque semper sit simonia saltem mentalis, quod non præsumitur in posteriore casu. 2. Quod licet in neutro expetatur pecunia velut pretium, aut exponatur velut æstimatio rei sacræ, tamen pro Missa legenda, vel audienda, uti et pro precibus, licitum est saltem ex consuetudine dare, et exigere aliquid velut stipendium sustentationis, aut pro laboribus extrinsecus adjunctis; ergo etiam licebit contra ea exponere pecuniam; e contra in exequenda collatione beneficii nihil pro stipendio potest exigi; ergo si hic contraponatur pecunia, erit tanquam pretium, quæ æstimabitur res sacra, hoc est simoniacum.

§ 4. Si Titius Collator plane liberaliter dicat Cajo, *conferam tibi Beneficium*; Cajus autem agnoscens benevolum in se animum reponat, *et ego tibi donabo illud officium*, videtur esse simonia; nam æque simonia est, si Collator per aliquid appromissum firmetur in promissione beneficii, ac si primo moveretur ad promissionem, quia firmatio promissionis æque connexa est cum spirituali, ac promissio ipsa, promissio autem Caji est de se firmativa promissionis Titii, quia de se est apta firmare hominem similis conditionis, cujus est Titius, neque promissiones expresse, ac tacite conditionatæ differunt in substantia, sed tantum in modo : unde sic argumentor : si Cajus expresse dixisset, *si permanseris in tua promissione, donabo illud officium*, esset promissio secundum se simoniaca, uti patet; ergo etiam nunc est talis, quia est promissio ex causa futura, et intenta, ergo tacite conditionalis ; nam reipsa, et spectatis circumstantiis censebatur dicere : Quia promittis, et permansurus es in promissione, ac collaturus beneficium, donabo officium ; ergo æquivalenter dicebat, si permansurus sis, et conferas beneficium, donabo officium : quod iterum argui potest a posteriori, nam si Titius non fuisset permansurus in illa promissione, nec collaturus Beneficium, Cajus noluisset donare 82

officium, uti inspecta conscientia fatebitur Cajus; ergo permansio in promissione erat conditio respectu donationis, si non suspensiva, saltem resolutiva, id est, talis, qua non posita, Cajus voluisset resolvi, seu non tenere promissionem suam: ergo promissio Caji fuit tacite conditionata, ergo cum expresse conditionata futura fuisset simoniaca, etiam nunc erit talis. Si tamen Cajus promisisset propter visam Titii in se benevolentiam paratus donare officium, licet Titius non fuisset permansurus in promissione, et hoc ipsum etiam satis intelligere potuisset Titius, promissio Caji non fuisset simoniaca; verum id non videtur præsumi posse, quia raro continget.

83 § 5. Si quis alteri conferat Beneficium eo fine, ut se honeste sustentare possit, non est simonia, quia quamvis sustentatio sit aliquid temporale, tamen non est aliquid, quod conferenti reddatur velut commutationem pro spirituali, sed ex spirituali consequitur, manetque illi, qui spirituale accipit; deinde hæc sustentatio est finis intrinsecus saltem secundarius Beneficii; ideo enim Ecclesia instituit Beneficia, ut Clerici Deo serviant, et fungantur officio, sicque fruendo proventibus Beneficii honeste alantur; ergo non est illicitum etiam in hunc finem dare Beneficium. E contra est simonia, si conferam Beneficium sub pacto, ut alter mihi secure imposterum solvet debita, ut docent Suarez, Less. Laym. Pirh. *l.* 5. *t.* 5. *num.* 139. consentitque cum aliis Rayn. *l.* 2. *sect.* 1. *cap.* 5. *num.* 9. Idem est, si conferam Titio Pratri Caji debitoris mei sub pacto, ut juvet Cajum in solvendo: si tamen debitor differendo solutionem inferret vim, et injuriam, putat Suarez *cap.* 38. *num.* 9. quod possem sine simonia dare spirituale tanquam medium tollendi præsentem vexationem, et sic inducendi ad faciendam justitiam, et idem dicunt Sot. Suar. Laym. Pirh. Ceur. *part.* 3. *quæst.* 750. si ad evitandum de præsenti malum mihi injuste intentatum, verb. grat. si intentanti conferam Beneficium ut me jam non occidat, vel non diffamet, non est simonia, quia conferenti nihil datur pretio æstimabile, quod antea jure suo non habuerit, et idem dicit Less. si malum esset paulo post inferendum, sicuti licitum est dare mutuum petendo, ut alter vicissim non in futurum, sed nunc in præsenti rem aliam det mutuam, uti colligitur ex S. Th. 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *ad* 4. quia non injicitur obligatio nova distincta ab actu solvendi, vel mutuandi, nec imponitur novum onus justitiæ, sed tantum petitur modus, vel conditio, sub qua posita gratis detur mutuum, uti explicant Rayn. *supra*, et Laym. *lib.* 4. *t.* 10. *cap. ult. n.* 27. Vide etiam dicenda *num.* 149.

§ 6. Quamvis possit esse aliud peccatum, 84
tamen non est simonia, si Beneficium alicui detur intuitu consanguinitatis, vel propter preces armatas, vel propter metum etiam damni temporalis incurrendi, vel amittendi proprii debiti, hæc enim omnia non habent rationem pretii, Suar. Less. Layman, Pirhing *supra*.

§ 7. Qui acceptat Beneficium sub pacto, 85
verb. grat. docendi etiam Theologiam, aut quia docuit, si sit tanquam pretium pro labore, est simoniacus; non est autem, si acceptet Beneficium, cui onus docendi per auctoritatem Superioris est adjunctum, ita Navarr. Alloz. *v. Simonia*, *sect.* 4. *num.* 39. et utrumque fuse probat Rayn. *cap.* 10. *a n.* 24. Posse autem adjungi tale onus temporale, ex eo patet, quod Trid. *sess.* 5. *cap.* 6. *et sess.* 23. *cap.* 18. *de Reform.* jubeat addici aliqua Beneficia muneribus docendi, et ratio est, quia tale Beneficium habet aliquid, quod juste assignari potest pro stipendio Ministri, nempe fructus temporales; unde si quis tale onus vellet adjungere juri pure spirituali, v. g. juri eligendi, esset simonia, quia jus pure spirituale assignaretur pro pretio operis temporalis, cum non possit habere rationem stipendii sustentando Ministro convenientis, consequenter daretur tanquam stipendium operis temporalis. Ita Ray. *num.* 26.

§. 8. Est simonia bona sua dare Ecclesiæ 86
cum pacto, ut in Canonicum v. g. eligatur, sic enim statuit *Innocentius III. cæp. Tua nos*, 34. *de Simonia. Si quis Clericus cum conditione, vel pacto largiatur, aut offerat bona sua, ut illa postmodum pro præbenda retineat, et in Canonicum admittatur, hujusmodi oblatio vel receptio fieri non poterit sine vitio simoniæ, cum in talibus omnis pactio, aut conventio cessare debeat juxta canonicas sanctiones: Si vero pure, ac sine pacto, vel conditione qualibet offerat rogans humiliter, et ut in Canonicum admittatur, et bona sua retinere sibi liceat pro præbenda, et Clerici ejusdem Ecclesiæ pure consentiat, hujusmodi receptio fieri potuit absque scrupulo simoniacæ pravitatis. Licet autem taliter duximus respondendum, quia nobis datum est de manifestis tantumodo judicare, si tamen is, qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona, quæ*

offert, *spiritualia valeat adipisci*, *et Clerici*, *qui eum Fratrem admittunt*, *non essent eum*, *nisi commoda temporalia perciperent*, *admissuri*, *sine dubio*, *tam ille*, *quam isti apud districtum Judicem*, *qui scrutator est cordium*, *et cognitor secretorum*, *culpabiles judicantur*. Hæc tamen ultima Simonia est tantum mentalis, uti recte cum aliis Pirh. *n*. 89. et Card. *in* 2. *crisi d*. 27. *a n*. 24. Quod si quis cum consensu Episcopi retineat sibi jus præficiendi Clericum in præbenda, quam instituit, nulla est simonia. uti tenent omnes.

87 §. 9. Est simonia pro admissione in possessionem Beneficii ex pacto dare, vel exigere aliquod temporale, etiam convivium, non obstante statuto, vel consuetudine etiam immemoriali, uti dicetur *a nu*. 191. et patet ex *c*. *Jacobus*, *de Simonia*, Trid. *sess*. 24. *cap*. 14. *de Reform*. docentque Abb. Garz. Less. Pirh. *num*. 91. Nicolartz *in praxi benef*. *t*. 2. §. 7. Leur. *part*. 3. *quæst*. 748. si tamen lege id statutum sit, vel consuetudine acceptum, et hoc temporale, quod accipitur, applicetur ad pios usus, et non exigatur prius, quam libere posita sint spiritualia, neque hæc denegentur, etiamsi nihil detur, Abb. Barbos. Azor. et Pirh. supra dicunt non est simoniam, et Less. *lib*. 2. *cap*. 35. *num*. 111. dicit passim non observari *Trid*. id prohibens, quamvis mandetur Episcopis, ut observari faciant, quam consuetudinem præsertim in Germania etiam damnare non audet *Pirh*. cum toleretur ab Episcopis, et Papa, saltem ubi recepta non est, aut ibi non obligat Constit. *Innocent*. *XII*. *Ecclesiæ Catholicæ*; quam referemus *lib*. 4. *num*. 671. Addit Lott. *lib*. 3. *quæst*. 29. *num*. 131. ex decisione Rotæ, etiam esse simoniam, si quis pro repellenda contradictione paciscatur de Canonicis reddendis indemnibus ob receptionem sui factam ad possessionem Beneficii sibi collati. Vide Leur. *supra n*. 2.

88 §. 10. Si Senatus habens jus præsentandi statuat, ut præsentandus singulis Senatoribus aliquid pecuniæ numeret, Burg. *cent*. 1. *cas*. 82. dicit probabile esse, quod non sit simonia, quia hic nulla vera pactio intervenit, sed adest alius titulus, 1. Donationis remuneratoriæ. 2. Donationis modalis, quam a simonia defendunt Suar. *cap*. 39. *num*. 20. Tann. Filliuc. *c*. 25. *cap*. 9. *num*. 30. *et alii*. 3. Potest etiam esse titulus laboris, debent enim illo die convenire, ibi hærere, negotia sua negligere, ergo jure pro hoc labore aliquid exigent, ut ait Bonac. *de Simonia*, *dist*. 1. *quæst*. 6. *part*. 4. non commendat tamen hoc fieri *Burgh*. et merito, qui enim acceptat tale jus præsentandi, acceptat obligationem exequendi gratis, ut mandat Ecclesia, ideoque *Nicol*. supra, quamvis non plane reprobet, si Capitulum ab illo, qui promovetur ad Beneficium, aliquid petat propter molestias congregationum, lecturam litterarum, etc. tamen merito monet non faciendum.

§. 11. Qui accipit Beneficium, obligando se 89
ad præstandum homagium alteri, quo continetur temporale commodum ejus, cui præstatur, est simoniacus, ut expresse habetur *cap*. *Ex diligenti de Simonia*, sic enim emit Beneficium pretio subjectionis, vel servitii; potest tamen se obligare ad fidelitatem Episcopo præstandam, uti notat Pirrh. Vide etiam Leur. *p*. 3. *quæst*. 747.

§. 12. Si Cajus det pecuniam Titio, ut 90
Titius intercedat apud Sempronium, ut Sempronius intercedat apud Collatorem pro Beneficuo conferendo Cajo, aliqui apud Dian. *part*. 4. *tr*. 4. *R*. 151. et iterum alii *part*. 11. *tom*. 5. *R*. 131. censet non esse simoniam, sed longe plures, quos citant, et sequuntur Castrop. *tom*. 17. *dist*. 3. *part*. 11. *num*. 4. Stephan. *d*. 11. *num*. 39. Arsdek. *quæst*. 3. Raynaud. *num*. 23. longe probabilius affirmant esse, quæ sententia omnino tenenda est, quia illud pretium saltem mediate datur pro Beneficio, idque directe ex intentione dantis, et intercessio illa est causa moralis Beneficii concessi, ergo si emis intercessionem, virtualiter emis Beneficium; erit tamen communiter simonia solius juris Ecclesiastici, quamvis uni tantum mediatori daretur pecunia, quia non emitur beneficium ipsum, sed intercessio, quæ non est sacra, prohibetur tamen emi Jure Canonico apud Castrop. *supra*.

§. 13. Dare pecuniam, non pro interces- 91
sione, sed pro labore in eundo, et redeundo ad collatorem, aut pro damno ideo causato, vel pro lucro cessante, aut pro dispendio temporis, quod ad intercedendum consumitur, et in quo negligit utilitas alioquin obventura, non est simonia, uti habet communis apud Dian *p*. 10. *tr*. 15. R. 5, Castrop. *n*. 5. Rayn. *n*. 30.[a] plus tamen dari non debet, quam sit labor, vel damnum, quod si plus detur, v. g. centum aurei, cum labor esset dignus tantum denis, plerique cum Lugo *in Resp. mor. lib*, 6. *d*. 4. *n*. 4. censent fore simoniam. *Rodriq*. tamen, et alii dicunt, quod plus est, censendum dari gratis, sed

Dian. *p.* 6. *tr.* 7. *R.* 42. et alii dicunt hoc ultimum in praxi non esse amplectendum; *Lug.* supra dicit, si protesteris, et sincere ita sentias, nempe, quod pro labore velis dare decem, sive beneficium obtineas, sive non, et cum scias, quid deceat gratum hominem, te dicere, posse, quod habeas animum etiam donandi reliquum, sed nolle ullam de eo obligationem suscipere.

[a] P. Concina Tomo X. pag. 113. *Istius opinionis inquit* LAXITAS EVIDENS EST. *Tradere pecuniam pro intercessione apud Collatorem Beneficii, simoniam esse fatentur: tradere vero pecuniam* PRO TEMPORE IMPENDENDO IN LOQUENDO, IN INTERCEDENDO, (de solo hoc tempore neque La-Croix, neque quisquam alius id docet) *pro lucro cessante, et damno emergente in eundo, et redeundo non est simonia? Cur? quia hæc sunt quid temporale omnino extrinsecum.* (Advertant jam hinc Lectores ad sequentem venustam amplificationem, in ea enim sita est insignis deformatio sententiæ P. La-Croix; quia conatur persuadere, hunc Theologum loqui de rebus per se necessariis ad intercessionem: ideoque INTRINSECIS, ET NON EXTRINSECIS) *Ita ne vero? Fieri ergo potest intercessio sine aliquo temporis dispendio, sine accessu, et recessu a Collatore? Si quis intercedere debet, loquatur oportet.* (P. Concina docet nos res valde retrusas) *Mutus ne intercessor? Per nutus, et signa intercedet? At et ista ut fiant* TEMPORIS INTERVALLUM, ACCESSUM, ET RECESSUM POSTULANT (sine dubio; sed de hoc temporis intervallo, accessu, et recessu per se, et extrinsece necessariis ad quamlibet intercessionem, nemo loquitur) TAM RIDICULARIA PARADOXA *refellere cogor?* (cogitur a seipso, qui illa cudit) *Quis tam stultus, qui non dicat, pecuniam se tradere non pro intercessione, sed* PRO TEMPORE, QUOD INSUMERE INTERCESSOR DEBET IN LOQUENDO, IN EUNDO, ET REDEUNDO? (Dixi, et repeto; pro hoc præciso tempore, nemo dicit, posse quidquam accipi, vel tradi) LEPIDA HÆC ET VENUSTA *mihi videntur* COMMENTA, (cujus sunt) *nec dubito, quin talia apparere aliis debeant.*

Audiendus nunc P. Noceti capite XCIX. Veritatis Vindicatæ. Si P. Concina adulterinis coloribus non deformasset sententiam P. La-Croix, quæ docet iste Theologus, fortasse non apparerent aliis LEPIDA, ET VENUSTA COMMENTA.

P. Concina ita depingit doctrinam P. La-Croix, ut appareat lectoribus, istum loqui DE ACCESSU, ET RECESSU, DE DISPENDIO TEMPORIS ET DE ALLOCUTIONE INTRINSECE, ET PER SE NECESSARIIS AD INTERCESSIONEM; Sive SINE QUIBUS NULLA UMQUAM INTERCESSIO HABERI POTEST. Patet hoc evidenter ex his figuris interrogationis, quibus declamat contra P. La-Croix.

Ita ne vero? Fieri ne potest intercessio sine aliquo temporis dispendio, sine accessu, et recessu a Collatore? Si quis intercedere debet LOQUATUR OPORTET, MUTUS NE INTERCESSOR? *Per nutus, et signa intercedit? At et ista ut fiant* TEMPORIS INTERVALLUM, ACCESSUM, ET RECESSUM *postulant.*

Atqui istæ meræ sunt imposturæ. Pater La-Croix non est ita bardus, et stolidus, ut ignoret, intercessionem fieri non posse, quin intercessor loco se moveat, ut eat et redeat a Collatore, et quin insumat aliquod tempus in eundo et redeundo, et aliquod tempus atque aliquem oris spiritum in alloquendo Collatorem. Neque est ita insipiens, ut doceat, posse tradi, vel accipi pecuniam pro istis MOTU, TEMPORE, ET ALLOCUTIONE INTRINSECE, ET PER SE NECESSARIIS AD INTERCESSIONEM.

Sed loquitur de ITINERE LABORIOSO, de ITINERE REPETITO AD COLLATOREM. Neque enim dicit, eundo, et redeundo A COLLATORE, ut scribit P. Concina, quibus verbis significatur merus RECESSUS post accessum; sed dicit eundo, et redeundo AD COLLATOREM, quibus significatur REPETITUS ACCESSUS. Præterea non loquitur de QUOCUMQUE dispendio temporis; sed de dispendio, quod afferat damnum intercessori, quia privat illum aliqua utilitate non pure possibili, sed quam revera tunc perciperet, si eo tempore in alia opera incumberet, a quibus abstinere cogitur in ejus gratiam, pro quo sæpe REDIT AD COLLATOREM. Quæ omnia extrinseca sunt, ut patet, et accidentaria intercessioni, quæ per se loquendo haberi potest SINE ITINERE LABORIOSO, ET SÆPIUS REPETITO, ET SINE DISPENDIO TEMPORIS TALI, UT AFFERAT INTERCESSORI LUCRUM CESSANS, AUT DAMNUM EMERGENS. Et pro illis extrinsecis, et accidentariis intercessioni docet posse aliquid tradi; monendo tamen ne plus tradatur, quam quanti valet ille labor extrinsecus, et illud damnum accidentale.

Quemadmodum ut Sacerdos faciat sacrum, necessarium est, ut eat, et redeat ab aliqua Ecclesia; et insumat aliquod tempus in eundo, et sacrificando. Et quia ista sunt intrinseca ipsi sacro, ideo non potest pro istis quidquam accipere præter consuetam eleemosynam. Si vero aliquis propter aliquam causam cogat Sacerdotem adire laboriose Ecclesiam valde distantem: et dispendium temporis in longo itinere insumendi afferat Sacerdoti damnum emergens, vel lucrum cessans; pro illo extrin-

seco, et accidentario incommodo, et pro illo damno emergente, vel lucro cessante, communissima sententia docet posse aliquid recipi proportionatum.

Hanc autem esse sententiam Patris La-Croix, et non illam deformatam a P. Concina, audiatur ex ejus verbis citato lib. 3. part. 1. n. 91. ubi sic.

Dare pecuniam, non pro intercessione, sed PRO LABORE IN EUNDO, ET REDEUNDO AD COLLATOREM *aut pro* DAMNO IDEO CAUSATO, *vel* PRO LUCRO CESSANTE, *aut pro dispendio temporis* (notent Lectores quale DISPENDIUM) *quod ad intercedendum consumitur*, ET IN QUO NEGLIGITUR UTILITAS ALIOQUIN OBVENTURA, *non est simonia: uti habet* COMMUNIS *apud Dianam parte* 10. *tract.* 15. *resolut* 5. *Castropalao num.* 5. *Rayn. num.* 30. *Plus tamen dari non debet, quam sit* LABOR, VEL DAMNUM.

En vobis, Lectores, in his duobus postremis vocibus tota sententia P. La-Croix, et aliorum. Potest sine Simonia aliquid tradi, non pro illis ridiculariis titulis confictis in sua amplificatione a P. Concina, sed pro LABORE, in repetendis pluribus itineribus AD COLLATOREM, qui tamen tantus sit, ut censeatur æstimabilis pretio, vel pro DAMNO inde secuto.

Quæ sententia non est ridicularium paradoxon solius P. La-Croix, Dianæ, Castropalai, et Raynaudi; sed

EST RIDICULARIUM PARADOXON Navarri in Manuali cap. 23. num. 106. ubi sic: *Ad quintum* (respondeo) *quod mediator simoniæ committit eam, et excommunicatur per Extrav.* 2. *de simonia. Immo et dans mediatori, seu intercessori, ut procuret sibi collationem beneficii...... Nisi daretur illi quod deceret*, PRO LABORE QUEM SUSCIPIT IN SEMEL, VEL FREQUENTER ADEUNDO COLLATOREM, ET REDEUNDO AB EO, *vel in compensationem alicujus interesse considerabilis*, DAMNI, VEL LUCRI CESSANTIS *ipsius mediatoris.*

EST RIDICULARIUM PARADOXON eximii Doctoris Francisci Suarez Tom. 1. de Religion. lib. 4. de Simonia cap. 53. n. 17. ubi sic; *Addit etiam Navarrus dicto n.* 106. *non esse simoniam, si aliquid detur* PRO LABORE SUSCEPTO EUNDO, ET REDEUNDO AD COLLATOREM, *vel in recompensationem alicujus* DAMNI, *quod ea de causa patitur, aut* ALTERIUS LUCRI, *quod amittit. Quod in rigore verum est;* quia HÆC ACCIDENTALIA *etiam in spiritualibus actionibus compensari possunt. Sed cavendum est* (quod monuit etiam P. La-Croix) *ne sub hoc colore aliquid accipiatur ultra æstimationem talis valoris, vel damni secundum se spectati; aliter simonia non evitabitur.*

EST RIDICULUM PARADOXON Henrici de Villalobos Theologi Franciscani Tom. 2. Summæ Hispanicæ tract. 37. de Simonia difficult. 27. ubi hæc habet, quæ summa fide latine reddo.

Respondeo, mediatorem simoniæ committere simoniam. Ratio est, quia est dem dare Collatori, ac dare Mediatori; nisi ipsi daretur id, quod conveniens est PROPTER LABOREM, QUEM SUSCIPIT EUNDO, ET REDEUNDO AD DOMUM COLLATORIS; *aut propter aliquod interesse considerabile, ut esset lucrum cessans.*

EST RIDICULARIUM PARADOXON Filliucii Tom. 3. tract. 65. cap. 12. quæst. 7. ubi sic, *si detur aliquid* (*mediatori*) *tantum* PRO LABORE SUSCEPTO EUNDI, ET REDEUNDI, *pro* DAMNO quod ea de causa passus esset, vel PRO LUCRO, *quod amisisset, excusant* MULTI DD. a simonia hujusmodi dantes, ut ADRIANUS, PALUDANUS, *et Navarrus ex Suarez. Et sequitur eorum sententiam ipse Suarez ex parte, et limitate: ita ut non plus sumatur, quam* LABOR, VEL DAMNUM *mereatur.*

EST RIDICULARIUM PARADOXON Lessii lib. 2. de Justit. cap. 35. dubit. 8. ubi sic: *Sic etiam qui procurat alteri beneficium, aliquid* PRO SUO LABORE ACCIPERE POTEST; *non tamen quatenus is ordinem habet ad beneficium, sed quanti per se in alia re non sacra, ut in causa civili, æstimaretur : ut si litteras scribat,* SI ITER CONFICIAT, *Si alias expensas rationi consonas faciat; non tamen licitum est, hæc pluris æstimare propter felicem successum, vel beneficii opimitatem.*

EST RIDICULARIUM PARADOXON Bonacinæ de simonia disp. 1. quæst. 6. punct. 4. ubi sic: *Hac de causa Navarrus cap.* 23. *num.* 106. *Suarez cap.* 53. *num.* 17. *Filiucius cap.* 12. *quæst.* 6. *num.* 12. *Lessius, et alii excusant a simonia eum, qui pecuniam accipit, non simpliciter ut procuret alteri beneficium, sed habita ratione laboris in scribendo,* ITER PERAGENDO; *in expensis faciendis, in privatione lucri, et commodi temporalis, quo se ea de causa privat, et similibus. Hæc enim sunt pretio æstimabilia.*

Mitto alios plures, ne et mihi, et aliis tædio sim, est enim sententia communissima. Sed audire præstat robusta argumenta, quibus armatus P. Concina audet unus obsistere contra tam multos, et opinionem Navarri, Suarez, Villalobosii, Dianæ, Bonacinæ, Filliucii, Lessii, Raynaudi, Castropalai, et fere omnium appellat EVIDENTER LAXAM, RIDICULARIUM PARADOXON, LEPIDUM, ET VENUSTUM COMMENTUM.

Quod attinet ad argumenta a ratione petita

nihil prorsus affert præter recitatas figuras interrogationis; quæ calumniosæ sunt, et extra rem: siquidem loquuntur de accessu et recessu a Collatore, et de tempore insumendo in eundo et redeundo, et colloquendo; SINE QUIBUS NULLA INTERCESSIO HABERI POTEST, ac proinde INTRINSECIS intercessioni. Pater vero La-Croix loquitur de laboriosis, et repetitis itineribus, et de dispendio temporis afferente intercessori nocumentum, et damnum; de quibus loquuntur tam multi, atque insignes Theologi, quos ipse, et Mazzotta cum ipso secuti sunt. Quæ omnia accidentaria sunt, et extrinseca intercessioni: siquidem intercessio fieri, et stare potest cum itinere commodissimo, et cum dispendio temporis nullum damnum intercessori afferente.

Quod attinet ad argumenta petita ab auctoritate, en ejus verba : *Diana*, inquit, *has distinctiones invenit;* (falsissimum : nam iis distinctionibus usi sunt multo ante Dianam Navarrus, et Suarez) *easdem transcripsere alii Casuistæ; easdem compilavit Croix, et ex Croix Mazzotta : et postea concludunt*, ITA COMMUNITER DOCTORES. VERUM DOCTORES ECCLESIÆ, ET SACRI CANONES OPPOSITUM APERTISSIME DOCENT ,, qui beneficium, inquit S. Carolus in Concilio Mediolanensi I. Ecclesiasticum vacans multis et ambitiosis precibus per se, vel per alios petierit, eo facto ita redditur indignus, ut per biennium in eum neque illud, neque aliud beneficium conferri possit. ,, S. Bernardus lib. 4 de consideratione cap. 4. inquit ,, Alius pro alio, alius forte, et pro se rogat. Pro quo rogaris, sit suspectus; qui ipse rogat pro se, jam judicatus est; nec interest per se, an per alium quis roget. ,,

Hactenus P. Concina. Nec præter hos duos textus, quos, ut alia plurima, exscripsit ex Gennetto Tom. 2. tr. 2. cap. 3. ullum alium affert aut Ecclesiæ Doctorem, aut Sacrum Canonem.

Verum isti textus non solum NON APERTISSIME, sed nullo prorsus modo mihi videntur probare oppositum. Controversia est, utrum sit simonia dare aliquid intercessori pro repetito, et laborioso itinere ad Collatorem; et pro dispendio temporis, nocumentum aliquod intercessori afferente, ut esset lucrum cessans, vel damnum emergens. Ubi in iis testibus ne verbum quidem de rebus istis?

Illi textus, ut patebit eos consideranti, id probant, ILLICITUM ESSE procurare sibi beneficia Ecclesiastica vel per se, vel per alium, vel propriis precibus, vel alienis. Ceterum probant ne ii textus, non esse dandam mercedem intercessori pro SUO LABORE extrinseco intercessioni; neque esse ipsi compensanda DAMNA, quæ propter intercessionem illi obvenerunt? Cæteri judicent.

Praxis Romanæ Curiæ; et quid concessum sit illis, quos vulgo AGENTES, et EXPEDITIONARIOS vocant, mihi prorsus ignotum est. Quamobrem hac de re nihil dico. Sed hoc misso.

Habetis, Christiani Lectores, quam sententiam P. Concina turpissimis conviciis oneret, ac dehonestet. Habetis QUAM APTIS auctoribus eam impugnet. Ex hac de reliquis conjicite.

§ 14. Si daretur pecunia, ut apud collato- 92
rem solummodo exponerentur merita, et dignitas petentis beneficium, non autem intercederetur, vel urgeretur collatio, aliqui apud Dian. *p.* 2. *tr.* 6. *R.* 31. putant non fore simoniam, et consentit Ray. *nu.* 28. quia pecunia datur pro illo munere exponendi merita, et finis proximus non est beneficium, sed acquisitio bonæ opinionis apud Collatorem : addunt tamen id esse periculosum, imo Steph. *n.* 39. dicit omnino esse simoniam, quia intentio dantis pecuniam hic, et nunc non sistit in remuneratione hujus laudis, sed tendit ad obtentionem beneficii, ergo datur etiam, ut pretium saltem mediatum beneficii obtinendi.

§ 15. Non est simonia, si detur, vel accep- 93
tetur pecunia pro habendo faciliori aditu ad Collatorem, ita Suar et alii cum Castrop. *p.* II. Mend. *nu.* 297. hinc nulla erit simonia, inquit Less. *n.* 109. et Rayn. *n.* 35. si œconomo Episcopi des pecuniam, ut admittaris in ejus familiam, id intendens, ut Episcopo per obsequia fias charus, et sic ab eo Beneficium obtineas, tum enim non das pecuniam pro beneficio, sed pro opportunitate demerendi Episcopum, et accipiendi ab eo gratis beneficium, et per pecuniam sternis quidem viam ad beneficium, sed remote, et indirecte, quod non est illicitum.

§ 16. Si des pecuniam famulo Episcopi, ut 94
tibi statim notificet prima Beneficia vacantia, Castrop. *p.* 3. *n.* 4. dicit esse simoniam, quia pretio paras viam ad Beneficium, citatque pro se *Nav.* sed *Nav.* loquitur de illo, qui tali famulo notificat vacare beneficium, et pensionem promittit, ut beneficium ei impetret, in quo certum est esse simoniam, id autem non est in nostro casu, quia pretium non datur pro impetratione, vel intercessione, sed tantum pro manifestatione illa beneficiorum va-

cantium, quæ videtur omnino remote, et indirecte se habere ad beneficium.

95 § 17. Simonia est, si quis non velit conferre Titio Beneficium, nisi rogetur a Cajo, quem vult sibi habere obligatum, quia paciscitur de Beneficio pro temporali alterius erga se vicissim obligatione, ita Ray *n.* 34. Si tamen hoc sine ullo pacto, et obligatione peteretur, non esset simonia, uti docent Suar. Less. Laym. apud Pirh. *n.* 138. quia non haberetur ratio pretii, seu commutationis pro re spirituali.

96 §. 18. Si quis ex vana gloria, vel appetitu laudis conferat alteri Beneficium, non est simonia, uti cum communi Alloza *v. Simonia, s.* 2. *n.* 33. addens per munus a lingua tunc solum incurri simoniam, quando ex illo speratur temporalis utilitas, dicitque hanc sententiam esse communem DD.

97 § 19. Est Simonia servire alteri sine salario, cum pacto saltem tacito, ut loco, salarii accipiat beneficium, uti si quis dicat se velle servire gratis vel ob salarium nimis modicum, et tamen hoc ipso ex circumstantiis causet in eo, cui servit, obligationem ad remunerandum servitium pro collatione beneficii, quod serviens per hoc intendit, ita cum aliis Ray. *n.* 34, hinc plures cum Pirh. *n.* 86. dicunt, si quis revera gratis serviat, non debere servire principaliter hac intentione, ut beneficium obtineat, alioquin fore simoniam, quia intendet illud æquivalenter emere isto servitio : addit Card. *c.* 5. *art.* 3. si serviat, vel præstet temporale obsequium etiam secundario tantum ex illo fine, si per hoc moveat conferentem ad dandum beneficium, fore simoniam, quia præstat temporale velut motivum dandi spirituale, quod est virtualiter illud commutare cum illo. Si tamen serviat, vel præstet obsequium primario propter mercedem, et secundario habens spem obtinendi ab eo Beneficium, non est simonia, si per hoc non intendat movere collatorem ad compensandum illud temporale per spirituale, imo si serviat, vel obsequia præstet omnino gratis, aut pro pretio impari laboribus, sed sine pacto etiam tacito, quamvis cum spe Beneficii, Suar. Saym. Less. aliique cum Rayn. *n.* 35. et Pirh. *n.* 135. docent non fore simoniam; addit Sanch. apud Dian. *p.* 4. *tr.* 4. *R.* 151. etiam non fore, quamvis principaliter serviret ex spe Beneficii : se autem obligare ad dandum, vel permutandum, vel resignandum beneficium ratione servitii ad altero præstiti, vel præstandi, est simonia, licet addatur conditio, si Papa consenserit, uti recte Less. *auct. a. Simonia c.* 2. licet enim consenserit in translationem Beneficii, non tamen consentiet, nec consentire potest in commutationem spiritualis pro temporali.

§ 20. Est simonia, si quis obsequia tempo- 98
ralia famuli quæ compensare debet mercede temporali, velit compensare beneficio Ecclesiastico, quia sic commutat spirituale pro temporali, quod est virtualiter vendere spirituale : si tamen mercedem temporalem dederit parem servitio, et famulus ex occasione servitii invenerit gratiam apud collatorem, ideoque collator inclinetur, et conferat Beneficium, item si famulus gratis servierit, vel pro pretio impari laboribus, et dominus vicissim propensus conferat ei Beneficium, non erit simonia, tunc enim præstita obsequia non habent rationem pretii, sed tantum conciliant benevolentiam, a qua procedit gratia Beneficii : quamvis hoc ultimum non careat periculo, et specie simoniæ, uti notant Suar. et Laym. apud Pirh. *n.* 137. quod si collato Beneficio alter pergeret servire sine salario, habendo Beneficium in commutationem salarii, esset simonia, uti cum aliis Pirh. *n.* 86. et Rayn. *num.* 35.

§. 21. Et simonia sic pacisci cum aliquo, 99
qui ministerium etiam spirituale præstat: habebis annue pro stipendio centum aureos, donec curaverim tibi beneficium, cujus proventus tibi afferant centum aureos, tumque continuabis tuum spirituale ministerium : sic enim fit permutatio ministerii spiritualis cum beneficio spirituali: omnis autem pactio, et permutatio etiam rei spiritualis cum spirituali in materia beneficiaria est simoniaca; si tamen Episcopus constituat alicui e suis familiaribus pensionem, donec ei conferat beneficium, non est simonia, ut cum aliis Alloza *s.* 4. *n.* 35. Item, *Si Episcopus, antequam alicui Beneficium conferat, ob aliquam causam ordinaverit aliquid subtrahendum de fructibus Beneficii conferendi, et in pios usus expendendum, non est illicitum ; si vero ab eo, cui Beneficium confert, requirat aliquid sibi exhiberi de fructibus illius Beneficii, idem est, ac si aliquod munus ab eo exigeret. et non caret vitio simoniæ.* S. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. *in fine.*

§. 22. Si quis promittat alteri se magnam 100
pecuniæ summam assignaturum in eleemosynam pauperibus, vel pio loco, si conferat, vel impetret ei beneficium, Alloz. *n.* 30. et Soria apud Dian. *p.* 11. *tr.* 6. *R.* 31. dicunt

non esse simoniam, quia inter titulos excusantes a simonia est eleemosyna, uti ex Roccaf. refert Steph. *d.* 11. *n.* 30. pro eadem sententia refert Turr. Dian. *p.* 5. *tr.* 11. *R.* 75. ex quo affert hanc rationem, quia sicuti Pater non committit simoniam, si Filio offerat novam vestem sub conditione, et pacto, ut v. g. confiteatur, et communicet, quia non datur pretium rei spiritualis, sed ut moveat ad exercendum opus virtutis; ita dans, aut procurans beneficium tantum movet ad opus virtutis, quod est eleemosyna. Verum hæc solum probant non esse simoniam juris naturalis ita pacisci de dando beneficio sub onere dandi eleemosynam, est tamen, et manet simonia juris Ecclesiastici, quia prohibentur omnes pactiones in materia beneficiaria.

101 §. 3. Si Titius ad promovendum Patronum, ut se præsentet, promittat reparare facellum, in quo fundatum est beneficium, putarunt aliqui esse simoniam. quia est pactio in materia beneficiaria, ut jam sæpe dictum, est, et *Alex. II. cap. Ex multis* 1. *q.* 3. sic habet, *Ut nullus cujuscumque gradus Clericus pro Ecclesiæ Beneficio aliquid audeat conferre, aut fabricæ Ecclesiarum, vel donariis Ecclesiarum, seu etiam quod pauperibus sit tribuendum, quia, teste Scriptura, qui aliquid male accipit, ut quasi bene dispenset, potius gravatur, quam juvatur :* respondit tamen 9. Jann. 1700. Roma vir doctus non esse simoniam, quia reparatio sacelli est obligatio innata Capellanis, aut Vicariis. ergo de ea inire contractum, non est aliud, quam assecurare reparationem, ad quam tenebitur; ejusmodi autem contractus non prohibentur, sed licite quisque se obligat ad faciendum id, quod postulat suum beneficium, sive officium.

102 *Q.* 19. *An sit simonia dicere, confer mihi Beneficium. intercede pro me, etc. et ero tibi gratus ?*

R. Si in genere id dicat, et sincere procedat sine intentione dandi temporale pro spirituali, aut contrahendi novam obligationem, sed solum exponendi suam obligationem antidolarem, cui postea liberum sit satisfacere per quidcumque, non est simonia, et hoc tantum volunt Auctores aliqui, præsertim apud Dian. *p.* 10. *tr.* 15. *R.* 5. quando dicunt licitum esse dicere se fore gratum, eo quod hæc verba non obligent, sed tantum dent spem, vel reciproci temporalis commodi, vel cujuscumque alterius, quam spem cum alter licite habeat, etiam ego licite eam in ipso excito, recte tamen notant Card. *in* 2. *Crisi d.* 27. *n.* 66. et Leur. *p.* 3. *q.* 745. *n.* 4. si tales sint circumstantiæ, ut his attentis promittat, vel significet se determinate daturum temporale, fore simoniam, quia quamvis ea nuda prolatio istorum verborum id non significet, tamen ex circumstantiis, et communi modo loquendi, quem inter se satis intelligunt homines hoc tempore, vere significat promitti determinate compensationem temporalem, idque ex obligatione aliqua saltem gratitudinis, distincta ab obligatione antidorali : quod a posteriori colligitur ; nam si ille, qui beneficium accepit, nihil det temporale, censetur mereri nomen ingrati, pati debet exprobrationem, aut justum pudorem, uti inter homines persuasio est ; sæpe etiam admonetur, ut gratitudini satisfaciat. ergo manifestum est adfuisse pactum saltem implicitum de dando temporali : hinc Less. *in Auct. v. Simonia, cas.* 3. recte monet caute utendum esse talibus verbis, præsertim ubi ex consuetudine acceptantur tanquam obligatoria ad aliquid determinatum, uti fere ubique fit his temporibus, et difficile est credere, inquit Less. tantas summas postea dari ex pura gratitudine : unde Card. *n.* 67. dicit per ista verba sic prolata, et acceptata incurri simoniam, non tantum mentalem, sed etiam conventionalem subjecta pœnis juris, quia illa verba ita inter illos accipiunt, ut significent promissionem compensationis temporalis, ergo est simonia non tantum in mente, et intentione, sed externis verbis, ac signis expressa, ergo conventionalis.

Qu. 20. *Quœnam hic veniant sub nomine Beneficii ?* 103

Resp. Tantum resolvam de illis circa quæ est dubium, an sine simonia emi, vel vendi possint ?

§. 1. Suar. Sanch. Less. Pirh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 100. aliique plures cum Dian. *p.* 4, *tr.* 4. *R.* 156. probabilius dicunt, officia regularia, uti Provincialatus, Prioratus, Rectoratus, etc. inclusi sub nomine beneficii, adeoque esse materiam simoniæ, etiam in ordine ad incurrendas pœnas, quia sunt beneficia regularia : tamen etiam probabiliter contradicunt Barb. Peirin. Azor. Bonac. et Mendo *d.* 1. *n.* 311. quia proprie, et absolute non dicuntur beneficia Ecclesiastica ; in materia autem pœnali, verba non sunt amplianda a propria significatione, sed potius restringenda : hinc infert Sanch. *in Cons. l.* 2. *c.* 3. *d.* 44. non esse simoniam sic pacisci : Elige me in Provincialem, et ego te eligam in Priorem, quia

pactio, et permutatio in rebus spiritualibus tantum prohibetur in materia beneficiaria, uti dicetur a n. 112.

104 §. 2. Nomine Beneficii non veniunt commendæ Equitum Jerosolymitanorum, quia licet dentur solis Religiosis professis, tamen dantur titulo laico, et pro temporali militiæ ministerio, professio vero est tantum conditio *sine qua non*, ita Lez. Suar. *lib.* 4. *c.* 27. *n.* 6. Barb. *de Jure Eccles. lib.* 3. *c.* 7. *n.* 9. Castr. *tr.* 17. *d.* 3. *p.* 13. *n.* 13. et Theologi communiter cum pluribus Canonistis apud Dian. *in Summ. v. Simonia n.* 4. contra Azor. Torres, Garz. *q.* 1, *c.* 4. Sperel. *dec.* 21. *Fori Eccl. n.* 37. Ideoque cum prioribus docet Dian. *p.* 3. *tr.* 2. *R.* 62. non fore simoniam, licet daretur pretium pro impetrando Ordine Equestri, quia licet Ordines tales ordinentur ad divinum cultum, tamen pro fine ulteriori, qui hic spectari debet, habent quid temporale, nempe militiam : docet quoque Dian. *par.* 6. *tr.* 8. *R.* 17. cum *Suar. et* aliis multis, quod Commendæ Melitensium non sint beneficia, sed dentur in stipendium pro servitiis non spiritualibus, adeoque non sint materia simoniæ ; advertit tamen *Castrop.* supra cum *Suar.* et aliis, fore injustitiam, si Superiores, vel Magistri Ordinum eas Commendas venderent, quia non sunt domini, sed dispensatores, et quidem Papæ subordinati, qui non consentit vendi, sed bene meritis vult distribui, possunt tamen donari cum onere, et obligatione exhibendi aliquod temporale munus, v. g. eundi in Africam, serviendi, solvendi pensionem pro necessitate ; possetque etiam Pontifex dare potestatem eas vendendi.

105 §. 3. Quamvis Præbendæ Canonissarum non sint proprie Beneficia, tamen esse materiam simoniæ resolvit Sacra Congregatio sub Eminentiss. Emerix anno 1692. uti in hanc Provinciam rescripsit noster Revisor Hispanus. Aliqui tamen cum Leur. *p.* 2. *q.* 722. putant distinguendum, et id admittunt de Canoniis, quarum fundatio primitus fuit Religiosa, sive Monialium, si per præscriptionem necdum sint sæcularizatæ; negant autem de aliis fundatis, v. g. a parentibus nobilibus pro educatione filiarum, quia hæ ab Ecclesia non censentur erectæ, aut positive approbatæ tamquam præbendæ spirituales. Vide dicenda *l.* 4. *a n.* 229.

106 §. 4. Capellaniæ auctoritate Episcopi non erectæ, non sunt beneficia, nec materia simoniæ, uti cum aliis Castrop. *n.* 14. similiter hospitalia, si auctoritate Episcopi erecta non sint, neque sub ejus cura existant, quamvis sint pia loca, non sunt Ecclesiastica, consequenter nec materia simoniæ, Suar. *n.* 11. et alii cum Castrop. *n* 15. si autem auctoritate Episcopi instituta sint, et existant sub ejus cura, ac simul secum afferant administrationem spiritualem, sunt materia simoniæ secundum *Suar.* et alios supra : si autem functionem spiritualem non habeant, sed tantum regimen temporale, cum tota sollicitudine pertinente ad curam infirmorum, non est saltem jure divino simonia vendere administrationem : videtur tamen esse jure humano, quia prohibetur venditio administrationis rerum Ecclesiasticarum, quales ex instituto Ecclesiæ sunt bona temporalia talium hospitalium, uti tenent *Suar,* et alii cum *Castrop.* supra.

§, 5. Docent communiter omnes, quod officia ad nutum revocabilia, uti sunt Vicariatus temporalis, officium Legati, non sunt materia simoniæ : similiter officia Ecclesiæ temporalia, ut sunt Procuratoris rerum temporalium Ecclesiæ, Advocati, Syndici, Judicis ab Episcopo constitutis in locis, ubi habet temporalem jurisdictionem, item Dispensatoris, seu Œconomi, Sacristæ, vel Custodis, non sunt materia simoniæ juris naturalis, quia in se nil spirituale habent : si tamen soleant exerceri per Clericos, venditio illorum est prohibita jure Ecclesiastico tanquam simoniaca, Suar. *c.* 29. *n.* 3. Pirh. *n.* 121. Quod si exerceri soleant etiam per laicos, vendi poterunt, Silv. et Pirh. *ibid.* Functiones tamen ejusmodi officiorum nullo jure prohibentur vendi, cum sint mere corporales. Suar. *num.* 13. Pirrh. *n.* 122. Etiam videri potest de illis Ills. *tr.* 5. *n.* 311. 107

§. 6. Coadjutoriæ Beneficiorum, quæ nihil aliud sunt, quam quædam facultates auctoritate Pontificis concessæ exercendi officium, quod Proprietarius exercere tenetur, tametsi cum futura successione concedantur, Beneficia non sunt; hic non sunt materia simoniæ juris Ecclesiastici, vel naturalis, si quid temporale detur solum in sustentationem admittentis Coadjutoriam, *Castrop.* supra : hæc enim sustentatio ipsi debita est. An autem præstimonium, titulus, Commenda aliaque similia sint stricte beneficia, vel materia simoniæ, dicetur, *lib.* 4. *a n.* 217. item de Vicariatu Episcopi, Officialatu, et quibusdam aliis vide dicenda hic *n.* 214. 108

Qu. 21. *Cur Beneficiorum permutatio propria auctoritate facta sit simoniaca?* R. §. 1. 109

Caram. putat ideo esse, quod Papa tollat ab uno beneficio spiritualitatem, et sic pro temporalitate unius detur spiritualitas alterius. *Contra est*, 1. Papa vult utrumque beneficium manere invendibile, impermutabile, et annexum suo officio spirituali, ideo enim ex motivo Religionis prohibet venditionem, et permutationem utriusque, quia utrumque est spirituale, et manet tale propter connexionem cum officio spirituali, ergo a neutro tollit spiritualitatem. 2. Papa non determinat quodnam ex illis determinate fiat temporale, neque fundamentum est dicendi hoc potius fieri quam illud ; ergo neutrum fit temporale ; sed neque indeterminate tantum vult unum esse temporale, tum quia hoc gratis fungitur, tum quia temporalitas debet subjecto determinato convenire, uti albedo, tum etiam quia Papa vult utrumque esse, et manere spirituale, uti dictum est.; ergo.

10 §. 3. Card. *in* 1. *crisi d.* 67. *cap.* 3. dixit esse ideo, quia, spirituale commutatur cum temporali, nam temporale, quod est in beneficio A est extrinsece spirituale, propter nexum, quem habet cum spirituali, ergo beneficium A est saltem partialiter spirituale : similiter beneficium B : ergo cum totum beneficium A detur pro toto beneficio B, utrinque datur aliquid saltem partialiter spirituale pro utroque saltem partialiter temporali. *Si dicas* : singula habere aliquid spirituale, et aliquid temporale, spirituale autem commutari cum spirituali, et temporale cum temporali : *Reponit*, id gratis fingi : nisi enim accedat auctoritas Superioris, temporale, quod inest, nequidem virtualiter separatur a spirituali, sed sunt moraliter unum ; ergo dici non potest, quod spirituale respondeat soli spirituali, et temporale soli temporali, sed temporale spiritualizatum totum indivisibiliter dabitur pro temporali spiritualizato, ergo aliquid partialiter spirituale commutabitur cum aliquo partialiter temporali, quod est simonia juris naturalis. *Confirmatur*, nam si accedat auctoritas Superioris, tunc permutatio non erit simoniaca ; quia jus temporale percipiendi fructus per dispensationem virtualiter separatur ab officio spirituali, per hoc nempe, quod eo modo permittatur contractus circa jura illa temporalia, atque si non essent annexa spirituali, qualiter etiam si virtualis separatio, si vendatur calix consecratus, ergo e contra si Ecclesia id fieri prohibeat, ut probibet in Beneficiis, temporale, et spirituale sic manebunt connexa, ut quod datur pro uno, censeatur dari etiam pro altero. Hæc explicatio est probabilis ; sed

§. 3. Simonia, quæ intervenit in permutatione Beneficiorum, facilius explicabitur dicendo, quod sit simonia juris Ecclesiastici tantum, nam lex facit objectum suum esse materiam illius virtutis, ex cujus motivo lex ponitur, uti explicatum est *lib.* 1. *n.* 626. Ecclesia autem talem permutationem prohibuit ex motivo Religionis, ne res spirituales subjiciantur humanis contractibus, et tractentur instar profanarum, et maxime ut caveatur periculum commutandi vel spirituales cum temporalibus, quod periculum est in beneficiis, quibus annexum est jus percipiendi temporalia, quorum posset haberi major ratio, quam rei spiritualis, ergo id prohibendo facit transgressionem esse simoniacam irreverentiam erga res spirituales, sicuti præcipiendo ex motivo reverentiæ, ut jejuni communicemus, facit, ut communio sumpta a non jejunio sit sacrilega. 111

Quomodo in permutationibus, resignationibus, constitutionibus pensionum, committatur simonia, dicetur *lib.* 4. quando de illis agetur.

Q. 22. *An omnis permutatio rei spiritualis cum spirituali sit simoniaca?* Resp. §. 1. Dictum est esse in materia Beneficiorum, uti si duo ita paciscantur : do tibi meum suffragium in hac electione, et tu dabis mihi tuum in alia ; tu elige nepotem meum ad hoc beneficium, et ego eligam tuum ad illud, etc. ita cum aliis Rayn. *de Benef. lib.* 2. *sect.* 1. *c.* 2. *n.* 32. si tamen sine pacto, et obligatione ulla dicerent : fave mihi nunc tuo suffragio, et ego vicissim tibi alia vice favebo ; Alloza *v. Simonia sect.* 2. *nu.* 28. dicit non esse simoniam, quia est tantum petitio, vel oblatio favoris libere præstandi, vel negandi ; res tamen periculosa est ; et ideo fugienda ; quia vix aberit pactum tacitum, et susceptio alicujus obligationis. 112

§. 2. Pacisci de Beneficio alicui dando pro suffragio in electione, est simonia, uti patet ex hactenus dictis, quia est permutatio rerum spiritualium in materia beneficiaria, quæ prohibetur ab Ecclesia, ita cum aliis Pirrh. *lib.* 5. *tr.* 3. *n.* 87. 113

§. 3. Permutatio rerum aliarum spiritualium etiam privata auctoritate facta, non est simoniaca, neque ullo Jure prohibita, ita cum aliis Rayn. supra : unde est licitum permutare calicem cum calice, Reliquias cum Reliquiis, etc. item licitum est sic pacisci, tu lege 114

pro me Sacrum, et ego pro te orabo, vel dabo eleemosynam, ita Suar. *c.* 30. *n.* 4. et *c.* 31. *n.* 20. Pasq. *de Sacrif. q.* 919. Dian. *p.* 4. *tr.* 4. *R.* 150. Pirrh. *n.* 124. aliique communiter. Ratio est, quia Jura tantum prohibent permutationes in materia beneficiaria, ergo cum hæc sint odiosa, non debent extendi ad alias materias; neque ulla irreverentia est, si una res spiritualis sit veluti pretium pro altera spirituali. Addit Haun. *de Just. T.* 6. *t.* 2. *n.* 568. posse rem ejusmodi spiritualem cum alia permutari. v. gr. Ecclesiam cum Ecclesia, quamvis excessus valoris unius suppleri deberet per pecuniam, id enim conceditur *c. Ad quæstiones, de rerum permutatione*, et universaliter licitæ sunt pactiones, vel transactiones propria auctoritate factæ in aliis materiis, uti si contentio sit de Jure spirituali, posset inter Episcopos, vel alios fieri transactio, ut alternatim visitent, præsentent, eligant : item ut unus jurisdictionem, alter provisionem Beneficiorum habeat, Suar. *c.* 51. *n.* 8

115 *Objici* potest, quod *c. Quæsitum*, ibidem dicatur, *Pactio circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet simoniæ.* R. Sermo ibi est de permutationibus Præbendarum, non autem aliarum rerum spiritualium.

116 *Qu.* 23. *An vendere Beneficium Ecclesiasticum sit simonia Juris divini, seu naturalis?* R. §. 1. Negant plerique Canonistæ cum Garzia *de Benef. p.* 1. *c.* 2. *n.* 8. Canonistas sequuntur aliqui Theologi, inter quos est Less. *de Just. l.* 2. *c.* 35. *nu.* 26. et Card. *in* 1. *crisi d.* 67. *n.* 11. et 21. Apud Suar. *c.* 24. *n.* 10. negant de Beneficio simplici non habente annexam jurisdictionem, affirmant autem de curato, sed de utrisque videtur esse eadem ratio, nam hæc, et illa habent annexum saltem officium spirituale. Itaque ratio *Cardenæ* est, quia cum beneficio insit jus percipiendi annuos proventus, licet annexum sit officio spirituali, est tamen realiter diversum ab illo, ergo vendi potest (stando in jure naturæ) tanquam jus ad aliquid temporale, sicut calix consecratus potest vendi ratione materiæ, et formæ artificialis secundum se pretio æstimabilis, licet illi annexa sit consecratio spiritualis : ideo autem venditio beneficii est simoniaca, quia a sacris Canonibus est prohibita intuitu religionis, uti *n.* 111. dictum est.

117 §. 2. Notandum cum S. Bonav. et Suar. *a n.* 12. hæc duo valde distingui, *temporale annexum spirituali*, *temporale cui annexum est spirituale*: tunc dicitur temporale annexum spirituali, si spirituale præsupponatur, sitque veluti fundamentum, et præcipuum, cui adjiciatur, et in quo fundetur temporale; et ita se habet res in beneficio, in quo primum, et principale velut præsuppositum est officium spirituale, cui annectitur jus percipiendi temporales fructus. Tunc dicitur temporale, cui annexum est spirituale, si temporale præsupponatur tanquam primum, quod etiam principaliter attendatur, et ita se habet calix consecratus, in quo materia, et forma artificialis præsupponitur, illi autem adjicitur consecratio spiritualis, et talem rem posse vendi dicemus *a n.* 152. Hoc supposito.

§. 3. Videtur probabilius, quod vendere 118 Beneficium Ecclesiasticum sit simonia juris divini, seu naturalis, ita multi cum Rayn. *lib.* 2. *sect.* 1. *c.* 10. *a n.* 10. et Pirrh. *l.* 5, *tr.* 3. *a n.* 75. estque etiam S. Thom. 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. O. et eamdem tenent plerique alii Theologi apud Garz. *n.* 10. Ratio est, quia licet Beneficium habeat aliquid temporale, tamen hoc temporale est annexum alicui antecedenter spirituali, ita ut spirituale sit præsuppositum, et præcipuum; talia autem sunt intrinsece invendibilia, uti recte Suar. supra aliique communiter, et dicetur *a nu.* 152. ergo *Conf.* ex principiis Cardenæ relatis *n.* 110. nam temporale, quod inest Beneficio, si auctoritas Superioris non accedat, nequidem virtualiter separatur a spirituali, sed est moraliter unum cum illo, ideoque vocatur spirituale spiritualizatum, ergo hoc ipso, quod venderetur temporale, etiam venderetur spirituale, ergo esset simonia Juris divini, et naturalis. Et huc pertinet dictum Paschalis Papæ, *Cap. Si quis objecerit*, 6. *caus.* 1. *qu.* 3. *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.* Et hæc confirmabuntur, in *qu. sequent.* nam est contra justitiam vendere Beneficium, ergo est contra jus naturale.

Qu. 24. *An sit etiam injustitia, dare Bene-* 119 *ficium, aut aliud spirituale pro pretio temporali?* R. §. 1. Esse injustitiam, uti patet ex propos. 22. ab Alex. VII. damnata. *Non est contra justitiam Beneficia non conferre gratis, quia collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod conferre non tenebatur.*

§. 2. Difficultas est in explicando, cui et 120 cur fiat injuria : Aliqui dicunt fieri Deo, quia solus Deus est Dominus rei spiritualis, homo autem tantum dispensator, uti habetur 1. *ad*

Corinth. 4. ergo qui rem spiritualem usurpat invito Deo, facit Deo injuriam, sed qui dat Beneficium pro pretio, ille usurpat rem spiritualem invito Deo, qui *Matthæi* 10. dicit, *Gratis accepistis*, *gratis date*, ergo qui dat Beneficium pro pretio, facit injuriam Deo. Verum dicendum est per hoc fieri Deo injuriam late dictam tantum, non autem stricte, quia Deus nulla re privatur, neque de hac injustitia loquitur damnatio.

121 §. 3. Talis collatio Beneficii est injusta respectu illius, qui dato pretio accipit illud Beneficium, quia conferens accipit pretium, et tamen vicissim de suo nihil dat pretio æstimabile, nam fructus non dat, cum necdum existant, nec ad ipsum pertineant, sed ad possessorem Beneficii tum futurum ; Jus autem ad illos est spirituale, vel spirituali ita annexum, ut spirituale præsupponatur, et temporale semper fundetur, et referatur ad illud ; spirituale autem, vel aliquid sic connexum cum spirituali proprie non spectat ad hominem, sed illius Dominus est solus Deus, et saltem tale aliquid non est pretio temporali æstimabile, ut in *qu. præced.* dictum est, et iterum dicetur *a n.* 152. ergo conferens accipiendo pretium nihil dat vicissim de suo, quod sit pretio æstimabile, ergo facit injuriam danti pretium. Videri potest Onnate *de contr. disp.* 81. *sect.* 9.

12 §. 4. In aliis materiis simoniæ, ubi aliquid spirituale datur pro temporali, Castrop. *tr.* 17. *d.* 3. *p.* 1. *n.* 6. dicit quandoque intercurrere injustitiam, quandoque non, si enim vendens non ideo patiatur incommodum, nec amittat ullum emolumentum, dicit fieri injuriam ementi, quia vicissim nihil fit huic pretio æstimabile ; si autem vendens patiatur incommodum, vel amittat emolumentum, dicit non fieri injuriam quia pretio respondet aliquid, quod est pretio æstimabile, et ita etiam sentiunt Suar. Val. Bonac. Laym. Fill. Azor. Lugo *de Just.d.* 18. *n.* 53. Rayn. *lib.* 2. *sect.* 1. *c.* 4. *n.* 10, Pirrh. *l.* 5. *tr.* 3. *n.* 175. verum sententia illa est quidem vera, si temporale detur velut pretium incommodi, vel amissi emolumenti ; si tamen temporale comparetur ad spirituale, et detur velut ejus pretium omnino fiet injuria ob rationem ante datam.

3 *Qu.* 25. *An ergo Beneficia Ecclesiastica nihil in se habeant, quod possit esse vendibile absque simonia, vel injustitia?* Resp. Quamvis per Beneficium communiter nunc intelligatur complexum aliquod, partim ex jure exercendi aliqua ministeria spiritualia, partim ex jure percipiendi fructus temporales ob tale ministerium, tamen stricte loquendo jus exercendi ministeria spiritualia, dicitur Officium ; jus autem percipiendi fructus temporales, simpliciter vocatur Beneficium, seu Præbenda. Quod ad officium spectat, certum est illud esse intrinsece invendibile ; quia supposita institutione Ecclesiæ est spirituale, ergo pretio temporali inæstimabile, quia spirituale est alterius, et plane superioris ordinis. Quod attinet ad Præbendam, certum quoque est ex hactenus dictis esse invendibilem Jure Ecclesiastico, et late probat Rayn. *c.* 10. *a nu.* 7. quod autem sit invendibile etiam jure divino, et naturali, diximus tanquam probabilius *n.* 118. si tamen talis Præbenda, sive jus ad fructus auctoritate Papæ (qui solus id potest) separetur ab Officio, ita ut fructus non amplius solvi deberent ratione Officii, sed ex alio titulo, vel causa, v. g. ob liberalem donationem Papæ propter obsequia temporalia Ecclesiæ præstita, etc. tale jus percipiendi fructus, pretio temporali emi, ac vendi posset etiam laico, ut recte Suar. *c.* 24. *n.* 23. et 25. Less. *de Just. l.* 2. *c.* 35. *n.* 19. Rayn. *a n.* 13.

An pensio sit aliquid spirituale, aut vendi possit, dicetur *l.* 4. *n.* 1118. *et* 1172.

Qu. 26. *An sit simonia vendere, vel locare Decimas, aut fructus Beneficiorum?* Resp. §. 124
1. Si per Decimas intelligantur ipsi fructus, qui ex alieno fundo colliguntur, v. g. frumentum, vinum, certum est, quod liceat hos vendere, vel elocare alteri pro annua pensione, quia nihil sunt spirituale, nec de se spirituali annexum : si autem per Decimas intelligatur jus directum decimandi, hoc jus est invendibile, quia est spirituale, vel spirituali antecedenti annexum : potest tamen jus decimandi, quod est in uno loco, permutari cum jure decimandi in alio, secundum dicta *n.* 114. Denique si per Decimas intelligatur jus utile decimanti, si illud auctorite Papæ, vel consuetudine separatum sit a jure directo, quod semper manet penes Ecclesiam, illud poterit laicis competere, et vendi atque emi, ita Engel. *lib.* 4. *tr.* 3. *n.* 22. Similiter si jus decimandi tibi laico a Papa sit concessum, poteris vendere sine simonia ; Alloza. *v. Simonia sect.* 4. *n.* 41. et *alii.*

§. 2. Communis est sententia, licere bene- 125
ficiato locare fructus saltem ad breve tempus, quia locatio non inducit separationem a titulo Beneficii, ut cum Suar. docet Pirh. *n.* 78. Et quamvis in *Extrav. Ambitiosæ* solum triennium concedatur, tamen communis sententia

est eam restrictionem non esse plerisque locis receptam, ut testatur Talet. apud Rayn. *c.* 2. *n.* 25. et Castrop. *p.* 13. *n.* 5. dicit nullibi fere esse receptam, hinc ubi recepta non est, poterit fieri locatio etiam ad tempus vitæ, ita Haun. *de just. t.* 6. *t.* 2. *n.* 567.

126 §. 3. Præsentatus, sed a Papa, vel Episcopo necdum confirmatus, non potest percipere fructus, nisi velut administrator, sequestrando illos, donec obtineatur collatio tituli, et confirmatio, unde prius non poterit de illis absolute disponere vendendo, vel locando fructus tamen debentur prasentato, si confirmetur, Less. *in Auct. v. Simonia cap.* 8.

127 *Q.* 27. *An sit Simonia vendere, vel locare Jus Patronatus?* R. §. 1. Jus Patronatus est potestas nominandi, vel præsentandi Clericum promovendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Est autem duplex, vel personale, quod personæ est affixum; vel reale, quod rei, v. g. arci nobili adhæret: estque semper mere spirituale secundum Suar. *cap.* 26. *n.* 7. Laym. *l.* 4. *tr.* 21. *cap. ult. n.* 60. contra Lott. *de re benef. l.* 2. *q.* 9. *n.* 5. et Leurenium *p.* 2. *q.* 25. partim quia principium habet a potestate Ecclesiastica; per quam Beneficia instituuntur, partim quia ordinatur ad Beneficium Ecclesiasticum, et quamvis secundum Az. aliosque Canonistas communiter cum Pirrh. *l.* 3. *t.* 38. *n.* 5. sit tantum antecedenter annexum spirituali, non potest tamen per se, et solitarie vendi, vel elocari sine simonia, uti ex jure, et ratione pluribus probant Pirrh. *n.* 71. Suarez *cap.* 28. *n.* 6. Leur. *qu.* 27.

128 §. 2. Jus Patronatus reale transire potest ad emptorem per accidens, et ratione rei, v. g. arcis venditæ, cui annexum est, uti cum aliis Lott. *n.* 47. Pirrh. *n.* 72. si tamen res, cui Jus Patronatus est affixum, ideo pluris vendatur, est simonia, ita Azor. aliique communiter cum Castrop. *t.* 13. *d.* 2. *p.* 4. *n.* 10. contra Garz. *de benef. p.* 5. *c.* 9. *n.* 35. cui favet Molin. *de just. tom.* 3. *t.* 3. *d.* 520. *n.* 6. quorum sententiam *Castrop.* dicit non esse improbabilem, ex hac ratione, quia Jus illud Patronatus reddit rem multum æstimabilem ratione temporalitatis annexæ, v. g. præcedentiæ, honorificentioris loci, etc. quæ debentur Patrono ante alios, sed standum est in prima sententia, alioquin etiam liceret aliquid temporale dare pro quavis dignitate Ecclesiastica, ad quam sequitur præcedentia, vel honorificentior locus.

129 §. 3. Si vendatur Jus Patronatus, vel per se, et principaliter, vel etiam per accidens tantum ratione rei, cui annexum est, quæ ideo pluris vendatur, ob hoc ipsum, tam Jus illud, quam pretium illi respondens amittitur, estque suspicio vendi ideo pluris, si in contractu de eo fiat expressa mentio, in dubio tamen præsumendum est, quod mentio fiat, non ratione venditionis, sed ut emptor sciat Jura bonis venditis annexa, ita post alios Engel. *n.* 25. et Pirrh. *n.* 75. V. Leur. *q.* 67. *n.* 6.

§. 4. Si Jus Patronus non sit annexum rei, 130
sed immediate insit personæ certum est vendi non posse, vel elocari, Castrop. *n.* 12. Corr. *p.* 5. *c.* 9. *n.* 46. Imo nequidem potest sine consensu Episcopi per donationem transire in Laicum, sed tantum ad personam sacram, vel pium locum, estque alias donatio invalida, uti ex decisione Rotæ tenet cum pluribus Canonistis Barb. *de offic. Episc. alleg.* 71. *n.* 23. non est tamen simonia, inquit Rayn. *nu.* 39. cum sit libera donatio. Addit cum Pirh. *n.* 39. *et* 74. si quis sit hæres etiam voluntarius, et extraneus patroni habentis tale Jus personale, hoc Jus etiam sine consensu Episcopi a tali persona ad hæredem transire.

§. 5. Si res, cui annexum est Jus Patrona- 131
tus, ad longum tempus elocetur, v. g. ad 10. annos, communis sententia cum Garz. *de benef. p.* 5. *cap.* 6. *n.* 10. dicit esse conductoris: e contra si ad modicum tempus elocetur, Abb. et Pirh. *n.* 73. dicunt non elocari Jus Patronatus, sed manere apud locatorem, *Barb.* putant pro illo tempore transire ad conductorem, et consentit Castrop. *n.* 13. prior tamen sententia est communior, et ad tollendum dubium debet locator, vel sibi expresse retinere, vel conductori committere, ut suo nomine præsentet, quando Beneficium vacabit. V. Leur. *q.* 52.

§. 6. Jus Patronus permutari potest cum 132
alia re spirituali, uti dicetur *lib.* 4. *num.* 347. *ubi a num.* 330. plura addentur de Jurepatronatus.

Qu. 28. *An sit simonia, pro Beneficio pecu-* 133
niam dare Patrono hæretico? S. §. 1. Less. *in Actum v. Beneficium casu* 6. absolute affirmant, ideoque consulit, ut a Papa petatur collatio, simulque dispensatio, ut cum Patrono hæretico transigi possit de fructibus, estque sententia hæc tutior, et communior.

§. 2. Si hæreticus (idem est de excommu- 134
nicato), sit publice denunciatus amisit Jus Patronatus, unde frustra ab illo peteretur nominatio, ita Nav. et alii cum Sanch. *in conf. l.* 2. *c.* 3. *d.* 51. *n.* 10. Si autem non sit publice denuntiatus, uti non sunt in his par-

tibus, *Covar. et Henriq.* adhuc dicunt amisisse Jus Patronatus, quamvis Ecclesia ob causas in hoc dissimulanter se gerat. et permittat eos agere, atque si jus haberent: ex quo deducunt aliqui, si hæretico tali detur pecunia, non dari pro re spirituali, circa quam ipse nullam potestatem habet, sed dari pro nihilo et quidem illi, qui tantum impedire potest, non autem juvare, adeoque non committit simoniam : sed contraria sententia, quod nempe in hæreticis toleratis maneat Jus Patronatus, longe communior est, et probabilior, quam probat Sanchez. *de Matrim. lib.* 3. *d.* 22. *a n.* 31. unde ex hac causa non excusaberis a simonia, si pro Beneficio des pecuniam Patrono hæretico.

35 §. 3. Probabile est non esse simoniam, si des pecuniam Patrono hæretico, qui alioquin Beneficium illud erat collaturus Acatholico, vel etiam Catholico certo indigno; aut sibi retenturus; etiamsi contingat, ut occasione datæ pecuniæ tibi conferatur Beneficium. Ita cum aliis multis Arsdek *Tom.* 2. *par.* 2. *t.* 6. *q.* 11. Verjuys *in Past. Miss. T.* 4. *art.* 11 et 12. Ratio est, quia primaria intentio offerentis pretium est, et esse debet retinere vexam Ecclesiæ, quæ jus acquisitum habet, ut Beneficia conferantur idoneis Ministris, et vexatur injuste, si conferantur hæreticis, vel indignis, aut si maneant inter manus hæreticorum; talem autem vexam redimere licitum est etiam illi, qui non habet jus in Beneficio, uti dicetur a *n.* 138. quo posito non est illicitum sperare, aut se offerre ad tale Beneficium, nam cum debeat uni conferri, quamvis vi pretii mei non voluerim, nec potuerim Patronum obligare ad conferendum mihi, tamen jus petendi habeo æque, ac alius; imo nunc congruum est, ut mihi potius detur quam alteri, quia Ecclesiæ bonum procuravi, ergo et agere possum, ut mihi conferatur; nec censebor per pecuniam mihi parasse viam ad Beneficium, nisi remote, et indirecte, quod nullo jure prohibetur.

[a] *Ait Concina T.* 10. *p.* 116., *absque scandalo hoc fieri non posse. Cur? Rationem non addit; sed nemo sanus intelliget, hæreticis scandalo esse posse, quod quis redimat vexam Ecclesiæ, et obstet, ne indigno beneficium conferatur. Utinam nullum aliud a Catholicis patiantur hæretici scandalum!*

§. 4. Consequenter docet *Verj.* etiam posse aliquem oblato pretio in simili circumstantia vexatæ Ecclesiæ transigere cum beneficiato hæretico, vel indigno pro resignatione talis Beneficii; in partibus tamen catholicis hæc non licent, quia Ecclesia hic non ita vexatur, sed potest per se remedium adhibere repellendo inhabiles, vel indignos.

§. 5. Quando Beneficium debet a Patrono hæretico sine perniciosa dilatione conferri, vel conferendum erit Catholico digno, non est licitum offerre pretium, multo minus est licitum, ut Catholicus competitor plus offerat, quam obtulerit prior alius competitor catholicus; nam hic non redimeretur vexa Ecclesiæ, sed ad summum propria vexa illius, qui Beneficium petit: nulli autem licitum est in re beneficiaria redimere propriam vexam, nisi habenti jus acquisitum in Beneficio, ut jam dicetur. 137

Q. 29. *Quomodo in his, et similibus licitum sit vexam redimere?* Resp. Constabit ex seqq. 138

§. 1. Qui habet jus spirituale in re acquisitum, potest pretio redimere omnem vexam injustam, qua quis vult, aut probabiliter timetur velle tollere ipsi Jus illud, est communis omnium cum S. Thom. 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *ad.* 5. Castr. *t.* 17. *d.* 3. *p.* 20. *n.* 1. Pirh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 105. Laym. Corr. Leur. *p.* 3. *q.* 749. *n.* 1. unde inquit Less. *in Auct. v. Simonia*, *cap.* 8. licitum est pacisci cum vexante de parte fructuum illi danda. Ratio est. quia tum non das pretium pro re spirituali, hanc enim habes, sed pro liberatione ab injuria, quæ est quid temporale, et pretio æstimabile: unde et vexans, qui tale pretium recipit pro cessatione ab injuria, non erit simoniacus, sed tantum injustus Suar. *de Relig. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 50. *n.* 14.

§. 2. Si quis juste vexetur, vel impugnetur circa aliquod Jus spirituali jam in re obtentum, uti si agatur de eo ob delictum privando, simonia est pretio vexationem redimere, ita Suar. *n.* 10. Pirh. *n.* 107. aliique cum Dian. *p.* 11. *t.* 6. *R.* 31. contra *Pasq.* qui dicit non fore simoniam, si redimas ab illo, qui non habet obligationem vexandi, quamvis juste vexet; sed ratio nostra est, quia tum Jus illius non est firmum, sed auferibile, ergo qui tum vexationem redimit, reipsa emit sibi Jus firmum, et ut habendum pro futuro. *Si dicas*, pretium dari directe tantum pro removenda vexa: *Contra est*, saltem erit Juris Ecclesiastici, uti docet Tancr. apud Dian. supra, et dicetur *n.* 145. 139

§. 3. Si obtinueris jus spirituale per indubitatam institutionem, et impediaris injuste a capienda possessione, licebit tibi pretio vexam redimere; videtur esse S. Th. *supra. Post-* 140

quam Jus alicui jam acquisitum est, licet per pecuniam injusta impedimenta removere. Id absolute docent Rodriq. Verga, Arrag. *n.* 31. Castrop. *n.* 3. Dian. *p.* 5. *t.* 14. *R.* 3. Laym, *lib.* 2. *fect.* 1. *c.* 2. *n.* 37. Pirh. *num.* 111. contra Lott. Garz. Corr. Ratio est, quia possessio non est spiritualis, nisi ratione tituli, seu juris, cui annexa est; ergo acquisito titulo, ac jure pretium non datur pro aliquo spirituali, sed tantum ad tollendum injustum impedimentum possessionis, quæ illi titulo debita est, et consistit in aliquo facto mere temporali, sicuti si haberes jus acquisitum decimandi, posses dare pretium pro obtinendis actu Decimis, ut sic in actum temporalem possessionis venires; nisi Ecclesia hoc specialiter vetuisset ob alias causas, v. g. ne laicis detur occasio avaritiæ, vel injustitiæ.

141 §. 4. Si necdum indubitate, et pacifice obtentum sit jus, sed alius etiam habet jus probabile, uti si duo acceperint collationem, institutionem, possessionem, simonia est dare pretium pro Jure tibi firmiter, et sine controversia acquirendo, aut etiam, si necdum acceperis, pro accipienda possessione, ita Suar. Castrop. Less. *c.* 5. Pirh. Leur. *n.* 5. Silv. *p.* 1. *v. Beneficium cap.* 2. contra Pasq. apud Dian. *p.* 11. *t.* 6. *R.* 31. Ratio est, quia tum datur pretium, non pro nuda possessione, sed simul pro jure nondum plene acquisito, sed neque est redemptio vexæ injustæ, cum enim alter habeat jus probabile, non vexat injuste: dare autem pro redimenda vexa justa est simoniacum.

142 §. 5. Simonia est, si des pecuniam, aut etiam aliud Beneficium, ut alii competitores desistant Jus suum prosequi in hoc Beneficio, aut ut non opponant causas, seu justas prætensiones. Ratio jam data est, quia redimis vexationem justam, parasque directe tibi viam ad Beneficium per pecuniam, aut per permutationem Beneficii, hoc autem est simoniacum, ita S. Th. Suar. Less. Barb. Castrop. *supr.* Beja *p.* 2. *cas.* 3. Engel. *lib.* 5. *tr.* 4. *n.* 31. Rayn. *n.* 38. contra Pasq. qui insuper dicit non esse simoniam dare pecuniam alicui, ne in electione opponat exceptionem, quam jure potest opponere: item non esse, si det concurrenti, uti a concursu desistat; item ne concurrat in hac electione, et tu non concurras cum illo insequente: idem si det, quamvis jus ad possessionem sit dubium; sed alii cum *Dian.* supra recte dicunt omnes opiniones illas veluti singulares, et contra communem, nullo modo esse admittendas: est item contra J. Pontium apud Dianam *R.* 7. qui putat non esse simoniam litem redimere, si jus sit litigiosum, eo quod intentio sit evitare majores expensas litis per minus pretium, quod datur, et licere denis nummis redimere jacturam centenorum, sed tenenda est sententia prima, secundum dicenda *n.* 145. et Moya *T.* 6. *d.* 4. *q.* 7. *n.* 15. recte dicit sententiam illam *Pontii* esse contra omnes, uti est etiam altera, qua dicit aliquem, qui habet possessionem Beneficii posse accepto pretio hoc relinquere alteri, qui alias lite quæsiturus est; nullam enim in eis sententiis probabilitatem invenio.

§. 6. Si tantum habes jus ad rem, v. g. si sis præsentatus, sed necdum habeas institutionem; item si sis electus, sed necdum habeas confirmationem, est simonia dare pretium ei, qui instituere, vel confirmare debet, quamvis injuste neget, quia necdum habes certum jus in re, et sic per pecuniam sternis viam ad Beneficium pacifice acquirendum, quod Canones prohibent, uti ostendit Engel. *n.* 31. unde universaliter loquendo. 143

§. 7. Quando jus in Beneficio necdum est acquisitum, quamvis injuste impediaris, tamen non est licitum redimere vexam ab iis, qui ad Beneficium juvare possunt, id est, ad quos spectat conferre, eligere, præsentare, instituere, confirmare, investire; potes tamen vexam injustam redimere ab aliis, qui tantum possent impedire, et non juvare. Est communior cum Suar. Less. *de just. l.* 2. *c.* 35. *n.* 108. Castrop. Pirrh. Leur. *numer.* 2. *et* 3. Dian. *p.* 6. *t.* 2. *R.* 17. Ratio est, quia si des illi, qui juvare potest, jam per pecuniam directe paras viam ad Beneficium; dando autem alteri, qui tantum potest nocere, directe intendis tollere injuriam, et tantum remote, ac indirecte per pecuniam paras viam ad Beneficium, quod nullo jure prohibetur. Quod si is, qui potest juvare, aliter te vexaret, quam abutendo potestate, quam habet, v. g. ad eligendum, ut si infamaret te, ut alios Electores injuste a te averteret, posses et hanc vexam ab eo redimere pretio, quia tum non vexat te ut est potens juvare, sed ut aliquis alius, qui tantum obesse potest. Ita Suar. et Less. 144

§. 8. Si in concursu sis dignior, vel solus dignus, probabile est non fore simoniam, si redimas injustam vexam, etiam ab illo, qui juvare potest; ita Navar. Val. et alii cum Castrop. *n.* 4. Ratio est, quia directa intentio tua est, ut per illam pecuniam tollas injuriam 145

et ne priveris jure tuo, nam in tali concursu habes jus quæsitum etiam contra collatorem, ut ab eo non impediaris, hinc licet post datam pecuniam tibi conferatur Beneficium, tuque illud ante speraveris, tamen hoc Beneficium non erit merx tuæ pecuniæ, sed erit aliquid consequens ad affectum juste causatum per pecuniam, nempe ad voluntatem, qua Collator vellet, uti tenebatur, ab injuria hac abstinere, et officio suo satisfacere; res tamen illa periculosa est, vel ideo, quia propria cupiditas facile persuadebit cuique se esse digniorem, aut unice dignum, cum sæpe sit aliter; unde absolute, ut probabilius, videtur tenendum cum Suar. *nu.* 28. tum committi simoniam saltem Juris positivi, nam merito potuit, et debuit Ecclesia prohibere redemptionem talis vexæ, partim ob scandalum, partim ob periculum simoniæ.

146 §. 9. Si non scias certo, quod electores propendant ad pravam electionem, simonia est, si offeras pecuniam, ut eligant dignum, tunc enim non redimis vexam ullam, sed pretio temporali directe intendis electionem tui, vel alterius, Castrop. *n.* 8. si tamen scires eos nolle eligere dignum, et non esset alius facilior modus procurandi electionem digni, licitum esset illos dato pretio obligare ad eligendum in communi dignum, nullum determinando in particulari, ut docent communiter AA. cum Suar, *c.* 22. *n.* 6. Barb. *de offic. Paroch. c.* 2. *n.* 108. Pirrh. *n.* 78. Less. *n.* 112. Rayn. *n.* 31. *Nec refert*, quod forte sit unicus dignus, aut quod tu sis dignus, et speres te eligendum, nam pretio tuo directe tantum intendis obligare ad omittendam electionem injustam, et ad tollendam vexam Ecclesiæ, quæ jus habet, ut non eligatur indignus, quod autem secundum spem tuam cadat electio, per accidens est, ita Suar. *n.* 39. Castrop. supra, et alii, verum etiam hæc res periculosa est, quia intentio dantis pecuniam communiter erit, non tam tollere vexam Ecclesiæ, quam sibi asserere Beneficium: quod si per pecuniam paciscaris, ut omisso indigno te eligant, tum aperta erit simonia, inquit Rayn. *n.* 36. quod autem putat B. Pontius semper licitum esse offerre pecuniam, ut redimatur vexa, hoc ipso quod offerendo sis causa, ut fiat minus peccatum, Rayn. supra merito improbat, dicens non apparere, quod majus peccatum possit esse in vexante, quam vendere jus sacrum.

147 §. 10. Si casus sine rationabili causa moveat electorem precibus, vel muneribus, ut tibi non faveat, sed alteri, non est simonia, si des pecuniam Cajo, ut ab illa vexatione cesset, nam licet actio illa non sit injuria contra justitiam, est tamen nocumentum contra charitatem, adeoque potes illam redimere: si tamen dares pecuniam, ut Cajus tibi potius faveret, quam alteri, aut alicui dares, ut similiter precibus, vel muneribus pro te ageret apud electorem, committeres simoniam, quia per pecuniam proxime, et directe parares viam ad Beneficium, ita quoad omnes partes Suar. *n.* 25. *et* 26. Less. *n.* 109. Rayn. *n.* 35. *et alii*. Addit Castrop. *n.* 6. et cum eo Villalob. Sanch. et Dian. *p.* 5. *tr*, 14. *R.* 2. adhuc non fore simoniam, quamvis in eo casu dares pecuniam ipsimet electori, non ut tibi specialiter faveret, sed ut deponeret animum a te aversum, et ad alterum plus conversum per irrationabiles preces, et munera Caji, sic enim rem tantum restituis in justo æquilibrio, in quo relinqui debuit, et non magis paras viam ad Beneficium, quam parata erat ante illam subornationem, si utrinque nihil actum esset, idemque docet Hurtad. apud Dian. *tr.* 7. *R.* 17. addens, si elector a competitore sit corruptus, te posse ostendere, quod etiam paratus sis pecunias dare, si ipse illas voluerit: hæc tamen omnia, uti fatetur Castrop. sunt plena maximis periculis.

§. 11. Si quis injuste velit in te ferre censuram, vel non absolvere a censura, potes data pecunia vexas illas redimere, quia non das pecuniam pro actu spirituali, sed ad satiandam ipsius cupiditatem, et vexam redimendam, sub onere non ligandi, vel absolvendi, ad quod jus habes, et alter tenetur; ita multi cum Suar. *n.* 43. Castrop. *n.* 10. Pirrh. *n.* 51. et iterum dicetur *n.* 159. 148

§. 12. Si detur res spiritualis, v. g. Beneficium sub pacto, ne ille cui datur, imposterum vexet, aut noceat, est simonia, quamvis vexatio, vel nocumentum foret injustum, quia spirituale datur pro temporali emolumento; et idem est, si dares Beneficium tenuius alicui te injuste vexanti in pinguiore, nam amotionem vexæ, quæ est commodum temporale, emeres spirituali, Suar. Less. Laym. et alii cum Pirh. *nu.* 139. consentitque Rayn. *n.* 9. citans plures. Sed si rogares, et sine pacto intenderes eum placare, ne pergeret nocere, non esset simonia; quia evasio talis mali non intenderetur, ut pretium, sed ut effectus consequens ex toto actu spirituali, 149

ita Suar. *c.* 37. *nu.* 14. Quod si daretur spirituale cum pacto, ut in præsenti cesset a malo, aut ab injusta actione, putant Suar. Laym. et Rayn. *n.* 83. relati, non fore simoniam, sed oppositum est tenendum, quia est pactio de spirituali dando pro commodo temporali, et alias etiam liceret pacisci de pecunia debita in præsenti danda. Putat autem Corr. *l.* 4. *cap.* 5. *n.* 60. in omnibus casibus, quibus licitum est redimere vexam, prius petendam esse licentiam Episcopi, ut caveantur fraudes, sed de hoc nullam legem invenio, quamvis omnino sit consultum ita fieri.

An liceat transigere circa litem, pensionem dandam, in solutionem expensarum litis, vel pretium pro Bullis, dicetur *Lib. IV. a num.* 552. *et* 1059.

150 *Q.* 30. *An sit simonia, si quis pecunia emat Titulum Ordinationis?* Resp. §. 1. Si emat titulum jam constitutum, v. g. fundationem 4. Missarum hebdomatim, quibus respondet stipendium sufficiens ad sustentationem honestam, est simonia, uti patet, quia officium illud legendi Missas, cui respondent isti fructus, est jam antecedenter aliquid spirituale, ergo jus ad illos fructus, quod hic emitur, est annexum antecedenter spirituali, ergo invendibile, secundum dicta *n.* 118. et dicenda *num.* 152.

151 §. 2. Si emat titulum prius constituendum, v. g. si det pecuniam pro habendo titulo Ordinationis super mensa Abbatiali, dummodo absit intentio dandi pecuniam pro Ordinatione, vel Ordinibus, non videtur esse simonia, 1. Quia licite emo mensam apud Abbatem, hoc enim est quid totum temporale, uti licite emo agros, ex quibus annue habeam 100. aureos, hoc autem supposito etiam licite peto ordinari super illa mensa, vel agris, quia sunt quid immobile, sufficiens ad honestam sustentationem, ergo. 2. Licet postea ejusmodi Jus habendi mensam ab Abbate, si acceptetur ab Ecclesia pro titulo Ordinationis, accipiat aliquam connexionem cum spirituali, tamen antecedenter est in se temporale, cui tantum postea adjicitur aliquid spirituale, tale autem aliquid licite emitur, secundum dicta, et dicenda locis notatis, licite enim emo calicem, licet intendam, et faciam, ut postea illi adjiciatur spiritualis consecratio; ergo [1].

Q. 31. *An sit simonia vendere, vel elocare res benedictas, consecratas, aliasque similes?* 152
R. Colligetur ex seqq. §. 1. Alloza *v. Simonia sect.* 1. *n.* 33. *et* 35. ponit has duas regulas. 1. Si spirituale sit principale, et temporale sit accessorium, hoc temporale vendi non potest; quia accessorium sequitur naturam principalis. 2. Si temporale sit principale, et spirituale sit accessorium, temporale vendi potest, sed non majori pretio propter spirituale annexum, Pirrh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 72. clarius rem explicat per has 4. regulas collectam ex *S. Thom. Suar. Laym. et aliis.* 1. Quod est annexum spirituali, non potest vendi, quatenus habet talem connexionem, vel ordinem 153
ad spirituale, tum enim spirituale æstimaretur pretio temporali. 2. Quod est annexum spirituali, ita ut sit præsuppositum ad spirituale, et cui spirituale postea advenit, si absit specialis prohibitio Ecclesiæ, potest vendi ratione materiæ, vel artificii, etiamsi consecratio, vel benedictio sit ab illis inseparabilis, modo non ideo vendatur carius, sed tantum secundum valorem, quem habet independenter ab illis; ratio est, quia talia retinent valorem intrinsecum totum, aut saltem fere totum, nam putant aliqui de valore intrinseco per hoc decedere, quod ad usus profanos amplius applicari non possint, sed hoc parum attenditur, et communiter ad usus profanos non fiunt, vel non serviunt. 3. Quod concomitanter est annexum spirituali, uti est labor intrinsece, et inseparabiliter conjunctus ministeriis spiritualibus, non potest vendi sine simonia, quia non tam est annexum spirituali quam ipsum spirituale, seu intrinseca pars ipsius functionis spiritualis. *Nec obstat*, quod forte sit actio materialis, nam recte dicit *Suar.* ex *S. Bonaventura*, quod ipsummet materiale teneat locum spiritualis, et censeatur spirituale, ideoque empto labore emitur actio spiritualis, uti pluribus explicat Escob. *in Theol. mor. lib.* 8. *n.* 331. Quod consequenter est annexum spirituali, id est quod præsupponit rem spiritualem, et in illa fundamentum, vel æstimationem habet, vendi non potest sine simonia, et tale quid est jus percipiendi Decimas, vel fructus clericales, quando hoc jus per Papam non separatur a titulo officii.

§. 2. Ex dictis sequitur, posse vendi calices, 154
Agnos Dei, vestes sacras, oleum, panem

1 S. Concilii Congregatio 8 oct. 1678 Episcopis permisit ut candelam reciperint et mappam a presbyterandis, et taxavit emolumenta, pro demissoribus et testimonialibus, etc. (*Edit*).

benedictum, sacrum chrisma, etc. dummodo vendantur secundum valorem intrinsecum tantum, Ecclesia enim tantum prohibet vendi carius ratione benedictionis, vel consecrationis; possunt tamen vendi carius ratione laboris, vel sumptuum, v. g. ut adferrentur ex loco remoto, ubi benedici debuerunt, uti recte Suar. Ronac. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 12. Engel *n.* 17. Steph. *t.* 4. *d.* 11. *n.* 34. *et alii*: itaque quando Canones vetant vendi res quasdam sacras etiam ratione materiæ, intelligendi sunt, si in rebus sacris fiat mercatura quædam quasi profana, aut si adsit scandalum, prohibentur autem vendi Judæis, uti habet March. *T.* 2. *T.* 2. *sect.* 3. *q.*4. *R.* 2. ob periculum irreverentiæ, vel abusus: hinc etiam Laym. arud Pirrh. *l.* 3. *t.* 17. *n.* 6. putat calicem Christiano laico non debere vendi integrum, nisi pro aliquo Oratorio, eo quod laicus rem ejusmodi sacram possidere non debeat.

§. 3. Suar. *c.* 14. *nu.* 23. docet vendi posse etiam templa, quia videtur esse par ratio cum calicibus, utrobique enim materiæ de se vendibili supervenit consecratio; contradicunt Laym. et Pirrh. *n.* 9. nam prohibentur vendi ligna, et lapides Ecclesiæ etiam dirutæ: sed pro Suar. responderi potest, prohiberi ne vendantur ad alios usus profanos, eo quod Ecclesia satis declaraverit in eis quamvis dissolutis manere consecrationem, eo quod in se maneant, uti antea, ligna, et lapides, quod non est in aliis rebus, v. g. in calice effracto, cujus partes consecrationem nullam retinent, nec in se manet Calix.

§. 4. Simonia est rem sacram, v. g. calicem, aut paramenta Missæ elocare pro pretio, nisi pretium petatur præcise, quantum est damnum, vel detrimentum, quod res pateretur, ita Suar. *n.* 25. Ratio est, quia res talis non elocatur, nisi ratione usus, ergo usus venditur, atqui usus rei sacræ est sacer, non enim adhiberi debet ad usus profanos, ergo.

§. 5. Simonia est carius vendere rosaria, imagines, numismata, quia Reliquias attigerunt, aut Reliquiaria ipsa, qui Reliquias continent, ita Suar. *n.* 24. Reliquias autem ipsas vendere secundum omnes est simonia, uti recte Stoz. *l.* 1. *p.* 3. *n.* 303. ubi tamen addit, si illæ ab infidelibus, vel hæreticis detineantur, licitum esse eas sibi vindicare dato pretio pro redimenda vexa, indigna tractatione, aut injusta earum possessione, et consentiunt Laym. *l.* 4. *t.* 7. *c.* 5. *n.* 17. cum Sanch. *in Dec. l.* 2. *cap.* 43. *num.* 22.

De alienatione bonorum, vel rerum Ecclesiæ plura addentur *Lib. IV. a num.* 1363.

Quæst. 32. *An sit simonia dare pretium pro* 158
Sacramento, precibus, cantu spirituali; *item pro obligatione faciendi aliquid spirituale?* R. §. 1. Pro Sacramento ipso dare pretium, est simonia, uti patet, et idem est, si detur pretium pro labore intrinseco, qui est in administratione, uti *n.* 153. dictum est; si tamen detur pretium pro habendo Matrimonio in ratione contractus civilis, v. g. per dotem, vel aliter compensando inæqualitatem personarum contrahentium, quia una est nobilis, altera ignobilis, non est simonia, ita S. Thom. Suar. Laym. Pirrh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 12. Ills. *t.* 5. *n.* 309.

§. 2. In extrema, vel etiam gravi necessi- 159
tate licitum est ad obtinendum Sacramentum dare pretium illi, qui non vult administrare gratis; non enim datur, ut pretium Sacramenti, sed ut medium ad removendam vexam, vel ad tollendum impedimentum pravæ voluntatis, et ad eam permovendam, ut officio satisfaciat, ita cum aliis Less. Pirrh. *n.* 13. Burgh. *cent.* 3. *cas.* 73, Escob. *in Theol. mar. l,* 8. *a n.* 326. quod Suar. et Fill. *tr.* 45. *c.* 3. *n.* 17. probabiliter extendunt ad necessitatem sumendi Eucharistiam pro viatico. Quod si impius ille cogeret petentem ad jurandum, quod pecuniam illam daret velut pretium Sacramenti, si non faciat in injuriam Christianæ Religionis, sed ad hoc cogat tantum ex malitia, vel odio privato, putat Fill. *n.* 14. et Tanc. apud Dian. *p.* 11. *tr.* 6. *R.* 32. Suar. *c.* 12. *n.* 16. Escob. *n.* 330. posse jurare sub aliqua æquivocatione.

§. 3. Non est simonia aliquid exigere pro 160
administratione Sacramentorum, Officiis divinis, Litaniis, precibus, etc. per modum stipendii pro sustentatione, uti dicetur *n.* 165. vel etiam ratione consuetudinis, uti dicetur *nu.* 192. vel per modum eleemolynæ, ita Suar. Laym. Escob. *n.* 333. Pirrh. *n.* 26. Engel. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 15. ideoque etiam *Cap. Ad Apostolicam*, 42. de simonia, ubi dicitur nihil accipiendum pro ejusmodi ministeriis, additur, ut servetur consuetudo ex devotione dandi aliquid: hinc inter propos. *Wicleffi a Martino V.* damnatas etiam est hæc: *Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus*, id est pro illis, qui ipsis dant temporalia.

§. 4. Non est simonia, si Musicus, vel can- 161
tor paciscatur de pretio pro cantu non debito, sed ad populi devotionem excitandam exhi-

bito, ita Maldonat. aliique cum Diana *supra resol.* 36.

162 §. 5. Si pretium petatur tantum pro obligatione faciendi aliquid spirituale, v. g. non pro ipsa ministratione Sacramenti, sed pro obligatione ministrandi. Cajet. Nav. Less. Laym. Bon. quos citat Escob. *n.* 334. et quos sequitur Alloz. *s.* 1. *n.* 27. putant non esse simoniam, quia hæc obligatio distinguitur a functione sacra, et sicuti accipere possum pro obligatione mutandi, quamvis non pro mutuo : ita pro obligatione ministrandi, quamvis non pro ministerio : consentit Escob. *nu.* 336. si onera corporalia, vel molestiæ sint illi obligationi accidentaliter annexæ, sed S. Thom. *Suar. c.* 16. *n.* 20. *et c.* 21. *n.* 16. *et* 17. Castr. *t.* 17. *n.* 3. *p.* 11. *n.* 3. aliique merito dicunt esse simoniam, quia talis obligatio connectitur cum spirituali tanquam cum fine ; ordo autem ad spiritualia non cadit sub pretium, hinc Bon. merito suadet, ut pretium accipiatur, non titulo emptionis, vel alio simili, sed solius sustentationis, aut certe debet esse ratione laboris accidentalis, et extrinseci.

163 *Q.* 33. *An sit simonia dare, vel accipere pretium pro exercitio virtutis vel actu aliquo bono?*

R. §. 1. Non est simonia promittere, vel donare temporale, sub onere, seu conditione operis spiritualis præstandi, modo non fiat per modum compensationis, neque sub pacto absoluto, ut præstetur spirituale, v. g. potest Christianus donare infideli pecuniam, sub conditione, si Baptismum suscipiat : potest Catholica hæretico promittere Matrimonium sub onere, ut se convertat ; potest dominus alere pauperem, sub onere, ut vel fiat Religiosus, vel ut refundat sumptus : item manumittere servum, sub conditione, ut fiat Monachus ; potest Pater filio dare novam vestem, sub conditione, ut singulis mensibus communicet ; ita multi cum Castrop *p.* 9 *n.* 7. et Pirrh. *n.* 129. Ratio est, tum quia hic non imponitur absoluta obligatio illi, qui pecuniam acceptat, sed datur optio, ut si velit illa frui, præstet hoc spirituale, si nolit, maneat, sicut ante ; tum etiam, quia dans vicissim hili recipit vi illius oblati ; et sic Deus promisit bona temporalia hominibus, si agerent bona moralia, neque per hoc censetur offerre, velut pretium boni moralis, sed tanquam præmium.

164 §. 2. Sanch. *de Spons. d.* 39. *n.* 4. docet, quamvis non fiat talis quasi optio, sed reipsa inducatur obligatio sub tali conditione, tamen non esse simoniam, hoc ipso quod acceptans pecuniam nihil vicissim tradat, nec dans pecuniam aliquid recipiat per se, vel per alium, quod requiritur ad venditionem, venditio autem videtur esse de ratione simoniæ. Suar. et Castr. non acquiescunt hac sola ratione ; quamvis enim dans inde non accipiat utilitatem, adhuc tamen dicunt fore simoniam, si acceptans per pretium determinetur, et obligetur ad exercendam virtutem ; hinc Suar. *c.* 16. *a n.* 18. probat per hoc non evitari simoniam, quod des pecuniam pro actu cedente in utilitatem acceptantis, nam si Religio aliqua emat a Cajo ingressum in Religionem, tantum ob utilitatem Caji, erit simonia ; et ratio a priori est, quia ad emptionem solum requiritur, ut res empta non sit sub potestate ementis, et per emptionem constituatur sub ejus potestates, quod fieri potest, licet non cedat in utilitatem ementis, sed solius vendentis, prout emens intendit. An autem sit simonia, si quis ludat cum pacto, ut si perdat, oret rosarium ; si lucretur, habeat solidum, dicetur *par.* 2. *n.* 1096.

Q. 34. *An sit simonia accipere pretium pro actionibus jurisdictionis, vel functionis spiritualis?* 165

Resp. §. 1. Non est simonia, etiam ex pacto accipere, si non accipiatur, ut pretium actionis spiritualis, vel rei sacræ, sed per modum stipendii ad sustentationem. Ita S. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. Suar. *c.* 36. *n.* 8. Laym. Less. Pirrh. *l.* 5. *tr.* 3. *n.* 126. 132. Illsung. *t.* 5. *n.* 304. Rayn. *l.* 2. *sect.* 1. *c.* 10. *n.* 28. confirmatque usus Ecclesiæ. Ratio autem est, quia obligatio ea dandi temporale oritur ex natura, et justitia, quæ exigit, ut ei, qui in alterius gratiam, et commodum laborat, sufficiens sustentatio detur : hinc pretium non datur pro ministerio spirituali, quatenus est spiritualis operatio, sed quatenus est servitium, sive operatio in alterius gratiam facta, ideoque commensuratur, non operis dignitati, vel conditioni, sed personæ operantis. Deinde, inquit Raynaudus, non est pactum de exhibendo spirituali pro temporali, sed de exhibendis fructibus ob annexionem spiritualibus pro sustentatione personæ ministrantis, quam sustentari necesse est, et æquum. *Nec obstat*, quod forte personæ tales sint divites, et aliunde sustentationem habeant, nam id per accidens est, et ex justitia debetur sustentatio ex tali ministerio, ita Escob. *in Theol. mor. l.* 8. *n.* 339.

§. 2. Simonia est dare, vel accipere pretium pro consecratione templi, calicis, etc.

quia hæ actiones sunt spirituales, et actus potestatis Ordinis, ita Suar. et alii cum Pirrh. *n*. 34. ubi addit posse Episcopum pro consecratione exigere procurationem moderatam in agnitionem superioritatis, daturque, ut Episcopi facilius inducantur ad consecrandum.

17 §. 3. Est simonia Juris Ecclesiastici, per se loquendo, si Ordinandus det, aut si Episcopus, vel ejus Ministri aliquid etiam sponte oblatum admittant pro Ordinibus, præsentatione ad Ordines, dimissorialibus, testimoniis, etc. quacumque de causa fiat, et non obstante quacumque consuetudine, etiam immemoriali, exceptis Notariis Episcopi, qui, si consuetudo non sit nihil accipiendi, neque ipsi habeant salarium, poterunt acceptare decimam tantum unius aurei partem : habentur hæc omnia expresse in Trid. *sess.* 21. *cap.* 1. *de reform.* et quamvis dicatur sponte oblatum; tamen tum non censetur sponte dari, et facile sibi persuaderet cupiditas sponte dari, quod coacte offertur, Pirrh. *a n.* 16. Quod si tamen aliquid vere sponte detur, et ut tale acceptetur, putat Less. *c.* 35. *n.* 61. non fore simoniam, quia tunc cessat omnis pactio etiam tacita nec est ulla ratio debiti, quæ requiritur ad simoniam ; præterea ibi tantum reprobantur consuetudines, quæ ante fuerunt, non autem quæ nunc sunt ab eo tempore ; præsumi enim potest, quod hæ novæ consuetudines dandi aliquid attamen moderatum, sunt ex justa introductæ ; denique certum est *Trid.* in his saltem partibus quoad ista non esse in omni rigore receptum, et ideo supra dixi per se loquendo. An autem sit simonia, si Examinatores occasione concursus ad Parochiam aliquid acceptent, dicetur *lib.* 6. *n.* 632.

§. 4. Etiam est simonia dare, vel accipere pretium pro actionibus ex se ordinatis ad spiritualia, v. g. ad Beneficii adeptionem, vel per quas Beneficium habetur a causis proximis uti pro præsentatione, electione, collatione nominatione, institutione, confirmatione, installatione, immissione in possessionem. ac similibus, ita Pirrh. *a n.* 79. Rayn. *c.* 2. *n.* 31. Ratio est, quia hi sunt actus functionis spiritualis, et spirituales, ob respectum, quem habent ad spirituale.

§. 5. Notariis non prohibetur accipere aliquid pro scribendis contractibus circa spiritualia, aut pro expeditionibus litterarum circa Beneficia, modo non vendantur carius ratione materiæ spiritualis, ita Fill. *t.* 45. *c.* 12. *n.* 12. Etiam procuratori in causis Ecclesiasticis, vel advocato licitum est accipere mercedem sui laboris, quantam acciperet ex eodem labore, si in rem profanam impenderetur, Castrop. *p.* 12. *n.* 14. Rayn. *n.* 30.

§. 6. Simonia est, si Judex Ecclesiasticus 170
accipit pretium pro sententia, quia est actus jurisdictionis spiritualis, Suarez *c.* 20. *num.* 16. Pirrh. *num.* 40. imo simonia est accipere pretium pro actibus proficiscentibus a jurisdictione Ecclesiastica circa materiam temporalem, et politicam, v. g. pro actu, quo Ecclesiasticus ratione potestatis Ecclesiasticæ jus habet cognoscendi causas mere civiles. Si tamen potestas illa ipsi competat prout est Princeps, aut Dominus sæcularis, non erit simonia pro illis accipere pretium, Suar. *n.* 17. Pirrh. *n.* 42. Licitum quoque est Judici Ecclesiastico, si indigeat Assessore, pro eo stipendium sustentationis exigere. Engel. *n.* 20. Notandum tamen hic, quod Bonif. VIII. Greg. XIII. et Alex. VII. in Bulla. 19. data 2. Maii 1656. sub excommunicatione prohibeant omnes ex pacto donationes, promissiones etc. etiamsi hæ non sint acceptatæ, pro obtinenda pro se, vel alio Justitia, vel gratia aliqua apud Sedem Apostolicam, etiam apud mediatos intercessores, qui vel promovere, vel impedire possent tales causas, et obtentionem declarant irritam; extendit Alex. ad omnia verba, et signa quovis modo apta inducere quamcumque obligationem Justitiæ, aut fidelitatis, etiam sub titulo remunerationis, vel gratitudinis, nequidem pro defensione Juris quæsiti nec ad redimendam vexam injustam, permittens solam mercedem convenientem actuali labori illorum, quibus non incumbit expeditio Justitiæ, vel gratiæ.

§. 7. Si Judex, vel adversarius propter con- 171
tumaciam judicandi, v. g. excommunicati, fecit sumptus, illos solvere debet Reus, antequam absolvatur, non ut pretium absolutionis, sed ad resarciendam injuriam, et damnum, Pirrh. *n.* 51.

§. 8. In dispensationibus exigitur aliquid, 172
vel per modum mulctæ ad causam piam applicandæ, vel ut compensetur recessus a lege communi, vel per modum stipendii ad sustentationem dispensantis, aut Officialium ejus, Suar. *n.* 12. et 15. Less. *n.* 58. Laym. *c. ult.* §. 4. *n.* 42. Pirrh. *n.* 49. Quod in voto maxime valet, cujus commutatio fieri potest in eleemosynam.

§. 9. Simonia est vendere, vel emere potes- 173
tatem supplendi, v. g. in Parochia, quia ven-

derentur, vel emerentur, et potestas, et actus potestatis spiritualis, Suar. *n.* 4. et 5. Pirrh. *n.* 48. Notat tamen Sanch. *cons. l.* 2. *t.* 3. *d.* 2. *n.* 4. Parochum, a quo petitur licentia, v. g. ministrandi Sacramenta, posse eam negare, nisi detur sibi stipendium, quod haberet, si ipse ministraret, quia Jus habet se servandi indemnem.

174 §. 10. Assistentia in Sacramento Matrimonii ex institutione Ecclesiæ est annexa officio Parochi, adeoque reducitur ad ministerium spirituale, maxime cum ex dispositione Ecclesiæ requiratur ad Matrimonium quatenus Sacramentum, adeoque est intrinsece invendibilis, unde quod pro ea admittitur, non debet esse illius pretium, sed tantum velut stipendium pro sustentatione; aliud est de præsentia testium, quorum testimonium solum requiritur ad probandum contractum Matrimonii, Suar. *c.* 19. *n.* 11. Pirrh. *n.* 47.

Circa hactenus dicta, aliaque similia etiam attendenda est consuetudo, per quam sæpe dari potest aliquid, non ut pretium rei spiritualis, sed alio titulo, ut dicetur *a n.* 191.

175 *Q.* 35. *Quandonam committatur simonia, si detur pretium pro omissione aliqua?* R. §. 1. Si omissio alicujus actus procedat a potestate Ecclesiastica, et fiat ob pretium, erit simonia, uti si audita Confessione omittas absolvere, si promittas aliquem non absolvere a censura, si paciscaris, ut non eligas, non des votum etc. Ita Suar. *c.* 22. *n.* 9. Laym. *c. ult.* §. 4. *n.* 43. Castr. *t.* 17. *d.* 3. *p.* 12. *n.* 17. Pirrh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 55. Ratio est, quia non solum absolvere, approbare, eligere etc. sed etiam ligatum detinere, vel rejicere, est exercitium spiritualis jurisdictionis Ecclesiasticæ, adeoque pretio invendibile, suam enim æstimabilitatem habet, quatenus ab illa jurisdictione habet moralem efficaciam, ergo si hæc, et similia fiant exercendo suam jurisdictionem, aut curam spiritualem, idque, pro pretio, erit simonia.

176 §. 2. Simonia est, pacisci, non commendare seipsum, vel alium idoneum, si intendatur promotio tertiæ personæ ad aliquod v. g. Beneficium Ecclesiasticum. Ita Suar. *n.* 18. Less. *l.* 2. *c.* 35. *n.* 109. Ratio est, quia jus pro se, vel alio sollicitandi est spirituale, ergo qui ab altero emit cessionem illius reipsa dat pretium pro jure illo alteri attribuendo, ergo pro spirituali: deinde directe parat alteri viam ad Beneficium per pecuniam, quod est simoniacum. Idem est, si pactio fiat, ut quis non contradicat; ut desistat a prætentione justa, ut se non sistat ad concursum, etc. *uti dictum est n.* 142.

§. 3. Si omissio non sit exercitium jurisdic- 177 tionis spiritualis, neque intuitu rei spiritualis pretio æstimetur, quamvis sit omissio actus spiritualis etiam ex officio debiti, non erit simonia pro illa dare, vel accipere pretium; poterit tamen esse injustitia, vel turpe lucrum. Sic si Parochus pecuniam accipiat, ut non audiat Confessionem alicujus, talis omissio non est exercitium jurisdictionis, sed tantum est voluntarius non usus illius [1]. Ita Suar. *n.* 11. Less. *n.* 64. et 65. Laym. *n.* 43. Pirrh. *n.* 56. Si tamen intuitu rei spiritualis pretio æstimaretur, Suar. *n.* 18. putat fore simoniam, uti si quis omittat audire Missam pro pretio, quod æstimat æquivalere bono spirituali, quod haberet audita Missa.

§. 4. Non est simonia dare pretium, ut alter 178 abstineat ab actu spirituali injusto, vel sacrilego, hinc secundum dicta n. 146. non est simonia dare pecuniam volentibus ad Parochiam eligere indignum, vel minus dignum, ut sic permoveantur ad electionem dignioris: neque accipientes tale pretium committunt simoniam, sed tantum injustitiam, vel turpe lucrum, ita cum aliis Suar. *num.* 8.

Q. 36. *An sit simonia Theologiam docere pro* 179 *pretio?* R. 1. Theologia est quintuplex, 1. *Positiva*, quæ in sensu Scripturæ explicando occupatur, ideoque dicitur positiva, quia ponit fundamenta ad locos argumentationum Theologicarum, ejusque functio est interpretari Scripturas. 2. *Ascetica*, sive mystica, quæ doctrinas ad perfectionem virtutum consequendam necessarias tradit, et quia potissimum docetur in Asceteriis Religiosorum, dicitur Ascetica; ejusque functio est docere perfectionem Christianam. 3. *Polemica*, sic dicta a πόλεμος bellum, quia tractat Controversias, et ostendit modum defendendi veram fidem, et expugnandi hæreses, ejusque functio est proponere vera fidei mysteria fidelibus

1 « Croix et Suarez adhuc censent non adesse Simoniam in eo, qui illum (actum) propter pecuniam omittit, uti, v. g., si parochus qui ex officio tenetur missam dicere, subditi confessionem audire, denuntiationes matrimonii agere, et ea propter pretium omittat; nam hæc omissio non est verus jurisdictionis actus, sed non est usus jurisdictionis seu simplex actus malæ voluntatis. Verum nos contrarium tenemus cum Salmaticensibus et aliis, ait P. Scavini; nam tunc fit quasi venditio juris quod tertius habet ad illum actum exigendum et hoc jus spirituale est. » (tract. v, disp. III, cap. II, a. 11, seu n. 350.

ut confirmentur, infideles autem convincere de erroribus, ut convertantur. 4. *Scholastica*, quæ speculativas præcipue quæstiones disputative examinat; ejusque functio est deducere conclusiones certas ex principiis partim fidei, partim luminis naturalis. 5. *Moralis*, quæ ad actus humanos, seu morales hominum dirigendos ordinatur; ejusque functio est explicare, et resolvere casus conscientiæ.

80 §. 2. Functio 1. et 4. exerceri potest absque simonia pro pretio, uti habet communior cum Suar. Less. Castr. *t.* 17. *d.* 3. *p.* 10. contra S. Anton. Palud. Silv. *et alios.* Ratio est, quia neutra per se, et proxime ordinatur ad salutem animæ, sed ad illustrandum intellectum in his materiis, sicuti illustratur per alias scientias naturales, hinc etiam non est simonia emere Magisterium, Licentiam, vel Doctoratum in Theologia.

81 §. 3. Functio 2. per se, et proxime ordinatur ad salutem animæ, nempe ad voluntatem Deo tamquam fini ultimo perfecte uniendam, quod supernaturale est, ideoque est intrinsece invendibilis. Ita Suar. Lesss. Castrop. supra aliique communiter cum Burg. *cens.* 3. *c.* 21.

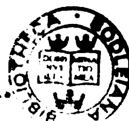
82 §. 4. Functio 3. videtur esse similis secundæ, quia per se, et proxime ordinatur ad fidem supernaturalem firmandam, vel generandam, uti AA. jam citati docent. Si tamen per polemicam tantum instrueretur intellectus, ut fidei nostræ principia doctrinaliter propugnare posset, et hæreses argumentis convincere, dicendum esset de hac functione, quod dictum est de prima, et quarta : addunt Suar. Laym. et Ills. *t.* 5 n. 308, Ludimagistros pro simplici Doctrina Christiana pueris tradenda licite exigere mercedem, quia non tradunt modo exhortatorio, aut tamquam Ministri verbi divini, sed tantum doctrinaliter informando rudem intellectum.

3 §. 5. De quinta functione est dubium, nam Lesss. *l.* 2. *c.* 35. *n.* 2. Sanch. aliique apud Dian. *p.* 5. *to.* 14. *R.* 4. putant esse simoniam casus conscientiæ resolvere pro pretio, sed alii cum Suar. *c.* 18. *n.* 19. Castrop. *n.* 5. Laym. Dian. Ills. *n.* 307. probabilius negant, quia instructio illa per se ordinata est ad intellectum naturali cognitione illustrandum, licet postea ab eo, qui instruitur, referatur ad pacem, vel directionem conscientiæ, aut ad alium finem supernaturalem, quod merito facere debemus etiam in omni alia actione, neque tamen ideo omnes sunt invendibiles.

§. 6. Licet pro quibusdam ex relatis functionibus accipi non possit pretium secundum jam dicta, tamen pro omnibus, et singulis potest etiam ex pacto accipi stipendium pro sustentatione, uti *n.* 165. dictum est, quia non datur tamquam commensuratio, æstimatio, vel æqualitas boni spiritualis, quod ad emptionem, et venditionem requiritur, et consequenter non datur, ut pretium rei spiritualis, sed pure, ut necessarium vitæ, et sustentationi illius.

R. 37. *An sit simonia emere Jus sepulturæ, vel sepulturam in loco sacro?* R. §. 1. Communior sententia est ex S. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. *ad.* 3. Suar. et aliis cum Pirrh. *l.* 3. *t.* 28. *n.* 36. esse simoniam, quamvis daretur pretium pro loco, in quantum honoratior est, quia licet honor humanus sit motivum ementis, tamen locus sacer est id, in quo fundatur ille honor, v. g. quia locus est vicinior Altari; ergo sicuti simonia est emere Episcopatum, quia honoratior est, ita et hunc locum : Aliqui tamen apud Dian. *p.* 2. *t.* 15. *R.* 57. et alli cum Barbos. *de Offic. Parochi p.* 3. *c.* 26. *n.* 16. Burg. *cent.* 3. *cas.* 12. Caram. *in Theol. moral. d.* 17. *n.* 868. probabiliter dicunt non esse simoniam, si quid accipiatur, vel pro illa circumstantia situs, vel loci dignioris, vel saltem pro fundo, qui habet valorem antecedenter ad consecrationem, ut explicatum est *n.* 117. et 153. unde si quis habeat cellam, vel fornicem in templo subterraneum sumptibus suis ædificatum pro se, et suis sepeliendis, poterit multo magis vendere juxta valorem fundi, et expensarum, uti fatentur S. Th. supra, Suar. Azor. Card. *in crisi d.* 67. *n.* 6. Pelliz. *de Regul. t.* 8. *c.* 5. *n.* 172. nam tale sepulchrum etiam per hæreditatem transit ad laicos, et si sit Jus personale habendi aliquo loco sepulturam, hoc Jus etiam transit ad hærendem ut dictum est n. 130. ergo etiam transire poterit ad alios per venditionem rei, cui annexum est, uti *n.* 128. diximus de Jure Patronatus. Addunt Suar. *c.* 14. *n.* 22. Carden. *n.* 8. aliique apud Ills. *n.* 310, posse exigi pretium pro onere, et obligatione non sepeliendi in aliquo loco alium, quam v. g. Cajum, et familiam ejus, quia onus illud est pretio æstimabile, nec tamen est spirituale, vel spirituali annexum, et fatentur omnes cum Laym. Castrop. Pirh. *n.* 40. consuetudinem posse excusare, ut aliquid fabricæ Ecclesiæ applicandum detur pro loco sepulturæ, uti et pro sede, vel loco honoratiori in templo. 185

§. 2. Quando locus aliquis sacer est communis pro sepultura fidelium, simonia est sal- 186

tem Juris humani exigere aliquid pro sepultura in illo, nisi iterum excuset consuetudo legitime introducta, nam Ecclesiæ prohibitio est ex *cap. Abolendæ, de sepult.* ut non tantum pro benedictione, sed etiam pro sepultura nullum pretium detur, vel accipiatur, ita Suar. *n.* 19. aliique cum Castrop. *t.* 17. *d.* 3. *p.* 18.

Quis possit concedere alicui jus sepulturæ in loco sacro, vel cui de jure illud competat, dicetur *l.* 7. *c.* 2. *ad dub.* 3.

187 *Qu.* 38. *An sit simonia dare, vel accipere pecuniam pro ingressu in Religionem?* R. §. 1. Pro Religione ipsa dare, vel accipere pecuniam, patet esse simoniam : attamen non est simonia facere mutuos contractus circa dotem, et sumptus pro sustentatione ejus, qui Religionem ingreditur, aut pro oneribus temporalibus a domo religiosa sustinendis in gratiam admittendi, ita S. Th. supra ad 4. aliique sancti viri, et post illos 54 gravissimos Auctores, quos refert, et sequitur Jacobus a S. Antonio Carmelita *in Consult. Canon. consult.* 2. *resol.* 2. et in adjecta resolutione Dubii de hoc specialiter edita Romæ : [a] idem ostendit Pirh. *l.* 5. *tr.* 3. *a n.* 59. unde Less. *in Auct. v. Simonia cas.* 9. *et* 10. dicit probabile esse, quod exigi possit certa pecunia, licet Monasterium sit opulentum, ob consuetudinem, quæ nunc præscripserit, et consentit Urbanus ab Ascensione, apud Steph. *tr.* 4. *d.* 11. *n.* 40. addens præsumi simoniam, si tunc exigantur peccuniæ a tali admittendo, qui nullum aliud talentum Religioni utile adferre videtur, præterquam pecuniam. Quoad Moniales tamen minus scrupuli est faciendum, si bona sua dent Monasterio, id enim merito permittit Ecclesia, ut illis non sit occasio evagandi extra Clausuram prætextu paupertatis.

[a] *Extat Tom.* 3. *Resol. Sacræ Congreg. Concilii p.* 157. *in hanc rem luculenta ejusdem S. C. sententia* 18. *Septembris an.* 1683. *Cum enim in Belgio fuisset dubitatum,* an simoniacum sit recipere dotem solvendam pro victu, amictu, supellectili, et aliis necessariis ad sustentationem Puellæ volentis ingredi Monasterium, *Sacra Congregatio respondit*, non esse Simoniacum. *Hujus simile Decretum prodiit ab eadem S. C. die* 14. *Aprilis* 1725. *in caussa Bononiensi ; quod ibidem legitur.*

188 §. 2. Non est simonia, si gratis dentur munera Superioribus, vel aliis, ut facilius impetretur ingressus in Religionem, cum id nullo Jure sit prohibitum, ita cum aliis Dian, *p.* 3. *tit.* 2. *Res.* 64.

§. 3. Nec est simonia muneribus allicere aliquam ad Religionem, etiamsi spes, et intentio illa manifestaretur, ita Bon. cum Lez. *in qq. Regul. v. Simonia n.* 5. Imo S. Th. *Quodl.* 4. *q.* 12. *art.* 23. *in O*, expresse asserit, laudabiliter fieri, si pueri vel adolescentes munusculis ad Religionem alliciantur, quamvis S. Ignatius Loyola *in Constitutionibus suis, in exam. c.* 3. §. 13. ob justas, et speciales causas noluerit inductos ad Societatem JESU admitti. 189

§. 4. Nec est simonia, si v. g. Abbas alat aliquem in studiis, ea conditione, ut postea Religionem intret, uti *n.* 163. dictum est : item si obliget se ad alendos ejus Parentes, qui indigent, aut ad solvenda ejus debita, ita Sanch. aliique cum Bonac. *de Simonia d.* 1. *q.* 4. §. 8. *n.* 3, Ratio est, quia hoc non offert velut pretium Religionis, aut Religiosi, sed tantum ponitur velut conditio, quam Juvenis admittere debet, si velit gaudere illo commodo temporali : vel tantum tollitur impedimentum, quo excluderetur a Religioso statu, quod tollere licitum est. 190

An sit simonia dare, vel accipere aliquid pro officio in Religione, dictum est n. 103.

Q. 39. *An consuetudo excuset a simonia* Resp. §. 1. Nulla consuetudo, vel usus potest excusare a simonia Juris naturalis, quia Jus naturale est necessarium, nec aboleri potest; hinc nulla consuetudine potest induci, ut liceat dare, vel accipere temporale tanquam pretium spiritualis, ita omnes cum Suar. *c.* 48. *n.* 1. et Pirrh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 42. 191

§. 2. Consuetudo potest excusare, a simonia Juris tantum positivi, si habeat conditiones ad præscribendum requisitas, quia sicut consuetudo potest inducere obligationem Legis, ita et tollere, uti dictum est L. 1. n. 572. et ita secundum dicta hic n. 160. inducta est per consuetudinem obligatio ad dona quædam, seu oblationes faciendas Clericis pro exequiis, benedictionibus nuptiarum, cæremoniis Baptismi, et similibus, etiamsi illi, quibus dantur, aliunde sustentationem habeat, uti n. 165. dictum est ; exigi tamen non debent, antequam functiones illæ fiant, ne sit species emptionis, sed dantur pro jam factis, ad ostendendum, quod originem habeant a gratuita recognitione ; possunt tamen fideles per Episcopum cogi ad ea de more danda, nam præscriptio virtute Legum tale Jus fecit Parochis, aut Ministris : ita Silv. Suar. Pirrh. *n.* 43. idem est de consuetudine exigendi aliquid in administratione Sacramentorum, in admis- 192

sione ad Monasterium. Suarez *a n.* 5. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c. ult.* §. 2. *n.* 16. Pirrh. *n.* 44. Hinc Dian. *p.* 6. *t.* 8. *R.* 17 et Roccaf. apud eumdem Dian *p.* 11. *tr.* 6 *R.* 31. absolute docent non esse simoniam dare, vel accipere aliquid temporale, quando exhibetur spirituale, si talis sit consuetudo, et solum agatur de periculo simoniæ Juris positivi; quia tunc probabiliter judicari potest ejusmodi usum esse licite introductum, jamque præscripsisse, ad quod in probabili sententia sufficiunt anni tantum decem: addit Engel *l.* 5. *tr.* 3. *n.* 16. inter causas, ob quas tales consuetudines potuerint introduci, etiam esse hanc, quod multæ Decimæ, v. g. lucri in negotiatione pecorum, lini, lanæ, pomorum, ovorum, etc. antehac Ecclesiæ dari solitæ, nunc in desuetudinem venerint, ideoque præsumi possit has esse conversas in particulares exactiones tunc faciendas, quando exhibentur ministeria quædam spiritualia: notat tamen recte n. 14. non licere Parochis ob denegatam pecuniam denegare Sacramenta, sed debere alia via, v. g. apud Episcopum jus suum prosequi, alioquin non leve foret scandalum, speciesque simoniæ, et grave Parochianis detrimentum, si ob negatam modicam pecuniam mediis salutis frustrarentur.

93 §. 3. Licet Cap. *Non satis* 8. *Cum in Ecclesia* 9. *In tantum* 36. *Sicut pro certo*, 39. *Jacobus*, 44. Tit. de simonia, et alibi sæpe reprobentur omnes consuetudines accipiendi aliquid pro sepeliendis mortuis, benedicendis nubentibus, seu aliis Sacramentis conferendis, seu collatis, tamen in his iterum prævaluit nova consuetudo, scientibus et conniventibus Superioribus Ecclesiasticis, uti n. 192. dictum est.

94 §. 4. Quamvis nunc sit consuetudo, fueritque dudum, ut per pecunias obtineantur Beneficia Ecclesiastica; hæc tamen consuetudo non excusat, neque præscribit; unde frustra se in talibus excusant aliqui dicentes, *Hoc jam moris est*, *passim fit*, *faciunt omnes*, *etc.* Ratio est, quia plerumque est simonia Juris naturalis, cum pecunia detur velut pretium rei spiritualis, circa simoniam autem talem nulla præscribit consuetudo. Deinde quamvis non foret contra jus naturale, est tamen contra jus positivum, et illi consuetudini constanter reclamat Ecclesia, partim per damnationem propositionum, quæ tali consuetudini favent, partim per responsa, quæ quotidie dat Curia Romana, quando enim interrogatur, semper declarat ejusmodi facta esse simoniaca, imo rarissime dispensat, sed præcipit dimitti Beneficia, et restitui omnes fructus perceptos.

Q. 40. *Quid censeri debeat in dubio?* Resp. 195
§ 1. Si probabile sit simoniam non intervenisse, non est, quod aliquis sibi scrupulum faciat, tum quia sequi potest probabilem, tum etiam quia est in possessione suæ innocentiæ, quam adhuc præsumere potest, quamdiu non rescit se nocentem, unde recte docent Zypæus, aliique cum Dian. *p.* 6. *tract* 8. *R.* 17. quamvis secundum jus etiam ille sit simoniacus, qui non intelligit se illicitum agere, si reipsa committatur simonia, tamen qui processit ex auctoritate Doctorum, excusatur a culpa, et pœna. Vide dicenda a n. 204.

§ 2. Si verum sit dubium, an commissa sit 196
simonia necne, v. g. scis datos esse centum imperiales, sed nescis, an dati sint cum pacto aliquo, aut gratis, vel alio licito titulo, nec habes prudens motivum pro alterutra parte judicanda in tali dubio poteris præsumere non intervenisse simoniam, quia delicta non præsumuntur, et innocentia est in possessione; donec probationes claræ, et convincentes afferantur. Ita Suar. Pirrh. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 132. Tamb. *in Decal. l.* 1. *c.* 3. §. 7. *v. Simonia.*

§ 3. Ubi verba sunt dubia, Ecclesia præsu- 197
mit simoniam: e contra ubi verba sunt dubia, jus civile non præsumit usuram. disparitas esse potest, quod usura non sit ita communis, et habeat plures titulos excusantes; simonia autem nunc sit communissima, nec sint tituli tales excusantes,

Q. 41. *An in simonia detur parvitas mate-* 198
riæ? R. Affirmat Alloza *v. Simonia sect.* 4. *n.* 29. Item Molin. dicens, quod ad mortale furtum sufficit, non semper sufficere ad mortalem simoniam: sequuntur Regin. Meroll, Gord. apud Dian. *p.* 5. *t.* 5. *R.* 2. uti (secundum omnes) datur in sacrilegio, v. g. in modico furto rei sacræ; sed oppositum dicit esse certum Haunold. *de Just. t.* 6. *t.* 2. *n.* 559. ideo communiter AA. negant in simonia parvitatem materiæ. Suarez *c.* 3. *a n.* 5. Sanch. *hic l.* 1. *c.* 4. *n.* 1. Ills. *t.* 5. *n.* 313. quod verum est de simonia juris naturalis (de simonia juris Ecclesiastici dicetur *l.* 4. *n.* 632.) Ratio est, quia parvitas non potest provenire ex vilitate ipsius rei spiritualis, quantumcumque enim videatur exigua, est tamen ordinis supremi, tendens ex natura sua ad supernaturalem Dei possessionem; ergo est gravis irreverentia eam pretio temporali veluti proportionato, et æquali æsti-

mare, cum hoc pretium sit infinities vilius, neque potest provenire ex parvitate pretii, quia quo minus est pretium, eo minor est æstimatio rei spiritualis, pro qua offertur tam exiguum pretium: idem confirmat Rayn. *l.* 2. *sect.* 1. *c.* 3. quantum autem sit scelus simonia, satis colligitur ex *c. Per tuas litteras*, 32. *de Simonia*, ubi *Inocentius III.* ait, ceteras exceptiones, ut furti, adulterii, propter immunitatem hæresis simoniacæ, ad cujus comparationem cetera crimina quasi pro nihilo reputantur, duximus repellendas. Similia habentur *caus.* 1.*q.* 1. *Eos qui*, ideoque *Paulus II. Extrav.* 2. *de Simonia*, merito vocat detestabile scelus; *Concilium Lateranense c. Cum in Ecclesia*, 6. *de Simonia*, vocat horribile nimis. Eamdem malitiam simoniæ per multa capita sequentia depingit Raynaudus : denique *c.* 6. et 7. refert exempla plurima simoniæ a Deo gravissime punitæ.

ARTICULUS II.

Quæ sit pœna Simoniæ?

199 " Resp. I. Sola simonia confidentiæ, et realis, in Ordine, Beneficio Ecclesiastico, et Religionis ingressu, pœnas Juris ipso facto inducit : licet ob ingressum Religionis raro incurratur, ut dictum est, vel ob tenuitatem Monasterii, vel contrariam consuetudinem receptam, Suarez, *l.* 4. *c.* 56. et 57. Lessius *l.* 2 *c.*53.*d.*23. Laym. *l,* 4. *t.* 10. *c. ult.* § 7.

" Resp. II. Ob simoniacam collationem, et susceptionem Ordinum, etiam primæ Tonsuræ, incurritur excommunicatio, et suspensio Papalis, Less. *d.* 24. Laym. *loc. cit.*

" Resp. III. Ob simoniam realem in Beneficio Ecclesiastico incurritur. 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electlo, præsentatio, confirmatio, et institutio : unde talis non facit fructus suos: idque etiam, licet a tertia persona taliter provisus, id ignoraverit : nisi tamen contradixerit, vel nisi a tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis; vel nisi bona fide possederit Beneficium per triennium. Less. *d.* 25. Laym. *l. c.* Bonac. *d.* 1. *q.* 7. *p,* 2. *n.* 20. ex Gomez, Garz. et aliis. 3. Efficitur inhabilis ad idem Beneficium,etiam per dispensationem Episcopi obtinendum : aliis tamen Beneficiis jure ipso non privatur; nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Judicis, Suar. *c.* 54. *n.* 47.

" Resp. IV. Simonia confidentiæ completa dato, et accepto Beneficio, licet accipiens promissionem vicissim non impleverit. 1. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem, et collationem Beneficii, in quo est commissa, et inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Privat omnibus Beneficiis, et pensionibus ante obtentis, non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reservantur. Less. *d.* 26. Suar. *c.* 43. Laym. § 8. *n.* 76.

ADDENDA.

Quæst. 42. *Quid sit simonia ficta, et an per eam incurrantur pœnæ?* R. § 1. Simonia ficta est, quando exterius fit promissio rei spiritualis pro temporali, vel temporalis pro spirituali, sine intentione implendi promissum, vel se obligandi, et hanc non contineri sub ulla specie simoniæ docent Cajet. Sotus Ledes. P. Navar. Escob. Moya *t.* 6. *d.* 4. *q.* 7. Castr. *d.* 4. *punct.* 6. *n.* 2. aliique multi, nam simonia, quæ dividitur, est vera simonia, hæc autem non est vera simonia, quia deest animus implendi, vel se obligandi. Navar, reducit ad conventionalem, quia licet promissio fuerit ficto animo facta, tamen commutatio rei spiritualis pro temporali fuit vera; actio enim illa promittendi, licet sit ficta, est vera realis actio, et pretio æstimabilis, cum subjaceat multis oneribus, et obligationibus, per hoc autem temporale intendit consequi spirituale : Suarez, *c.* 42. *n.* 4. *et* 5. sic procedit, 1. Quando fictio tenet se ex parte ejus, qui rem spiritualem est daturus, ab hoc tantum committitur mendacium graviter scandalosum, et sacrilegum, quia rebus sacris injuriam facit ita eis abutendo, potestque etiam injustitiam committere, si sic intendat pretium ab altero rapere ; alter vero promittens temporale animo implendi committit veram simoniam mentalem, fundatam in simili existimatione de mente alterius, non est tamen conventionalis, quia vera conventio non potest esse ex una parte tantum, sed exurgit ex vero utriusque consensu. 2. Ex quacumque parte se teneat fictio, certissimum est, inquit Moya *n.* 1. sic fingentem peccare mortaliter peccato mendacii, et inductionis, vel cooperationis ad peccatum simoniæ, quod credit alterum committere. 3. Quando fictio intercedit ex utraque parte, ex neutra parte est simonia, nisi forte conscientia erronea, et ratione scandali, in quantum uterque potest putare se inducere alterum ad veram simoniam. Neque potest esse simonia conventionalis ratione promissionis fictæ, quæ videtur computari cum spirituali, vel pro temporali, ut vult Navar. nam licet ille deceptor intendat mediante illa pro-

missione ficta obtinere Beneficium, non tamen intendit dare ipsammet promissionem ut pretium Beneficii, sed solum ficte offerre id, quod alter putat esse futurum pretium, unde etiam alter non intendit dare Beneficium pro promissione, sed pro re promissa, et promissio habet se tanquam conditio conferens certitudinem de pretio. *Confirmatur*, nam si promissio esset pars pretii, ergo in omni simonia conventionali hoc ipso, quod esset facta promissio pro Beneficio accepto, jam pars pretii esset soluta, adeoque semper esset simonia realis utrinque completa, quod nemo dicet. Cum Suarez tenet etiam Lessius *l.* 2. *c.* 35. *n.* 11. Alloza *v. Simonea, sect.* 1. *n.* 9. Castrop. *dist.* 3. *par,* 6. cum multis, quos citat.

201 §. 2. Per simoniam fictam non incurruntur pœnæ Juris, ita Suar. Laym. Less. Tolet. Bonac. Tann. Pirh. Rayn. *l.* 2. *sect.* 1. *c.* 4. *n.* 1. aliique cum Dian, *p.* 7. *tr.* g. *R.* 4. Ratio est, quia vel non est vera simonia, vel est tantum mentalis, quæ non inducit pœnas, uti statim dicetur; posset tamen semper ejusmodi conventio ex utraque parte puniri a Judice, ut iidem AA. docent.

202 *Q.* 43. *An simonia mentalis inducat pœnas?* R, Affirmant Sot. Maj. Med. et alii; sed reliqui communiter cum S. Th. apud Dian. *p,* 4. *t.* 4. *R.* 158. probabilius negant: hinc si quis servivit Episcopo animo recipiendi Beneficium, tanquam pretium servitii, et Episcopus dederit Beneficium tanquam illius servitii pretium, si nullum adfuit pactum, sed uterque finxit se gratis facere, accipiens Bene-
283 ficium non tenetur resignare, nec Episcopus tenetur solvere servitium: circa restitutionem autem disputant Auctores, an simonia mentalis ad illam obliget, Silv. et alii absolute negant: Host. Abb. et Azor. absolute affirmant. Suar. *c.* 59. *n.* 45. et Pirh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 190. distinguunt, et dicunt, si simul non fiat injustia, non deberi restitutionem: si autem fiat injustitia, tum deberi; tunc autem fit injustitia, si quis v. g. recipiat pecuniam, credens dari ut pretium rei sacræ; implicat enim esse ejus pretium, cum res sacra pretio sit inæstimabilis; ergo recipiens nullo justo titulo potest pecuniam facere suam, sed dominium illius manet apud alterum.

204 *Q.* 44. *An per simoniam tantum materialem incurrantur pœnæ juris?* R. §. 1. Tunc simonia dicitur materialis tantum, si reipsa intervenerit, attamen bona fide acta sint omnia, ita ut formale peccatum simoniæ non sit commissum.

§. 2. Si materialis tantum simonia intervenerit, Wames *cons.* 563. *n.* 2. docet incurri 205
pœnas, usque adeo etiam irregularitatem, quia *cap. Per tuas,* 37. *de Simonia, Innocent. III.* in casu Ordinis simoniace suscepti ab ilio, *Qui se in hoc egisse aliquid illicitum non intellexerit,* sic declarat: *Quod nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, nec ad superiores ascendere, nec in suscepto debet Ordine ministrare:* idem videntur dicere S. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. *ad.* 3. Suar. *c.* 57. *n.* 35. aliiqui communiter: sed Less. *in Auct. v. Simonia c.* 4. *et* 5. et Lugo *in Resp. Moral. l.* 6. *disp.* 4. *a n.* 5. sic distinguunt, si ex nulla parte sit commissa formalis simonia, it aut, v. g. nec accipiens Beneficium, nec conferens, nec alias cooperans peccaverit, tunc dicunt non incurrit ullam pœnam, vel inhabilitatem, sed provisionem esse validam, quia nullitas provisionis est pœna in odium delicti simoniaci; ergo sic ex nulla parte fuit delictum, nullitas non incurritur, multo minus excommunicatio, uti recte Sa *v. Simonia n.* 13. et videtur consentire Suar. *de leg. l.* 5. *c.* 22. *n.* 3. E contra quamvis solus provisus, vel etiam solus collator, vel etiam solus aliquis tertius commiserit formalem simoniam, in odium hujus delicti irritatur provisio, et incurruntur pœnæ, uti *q. seq.* declarabitur, et de hoc casu explicandum est caput citatum, uti et S. Th. et Suar. nam ibi loquuntur de simonia interveniente per tertium; hinc etiam *c. de simoniace ordinatis,* 22. *de Simonia,* dicitur: *de simoniace Ordinatis certum tibi non possumus dare responsum, nisi plenius cognoscamus, qualiter fuerint ordinati, cum quidam, licet secundum quamdam speciem simoniæ, utpote ipsis ignorantibus, simoniace ordinentur, possunt, quia simoniaci non sunt, in suis Ordinibus remanere.* Vide etiam dicta *n.* 195.

Q. 45. *Quid dicendum sit, si simonia per tertium tantum sit commissa?* R. §. 1. Si per 206
collatorem, vel per quemcumque tertium commissa sit simonia, collatio saltem potest invalidari, nisi ille tertius malitiose id fecerit ad impediendum valorem collationis, vel nisi ipsemet provisus contradixerit, uti statim explicabitur, et docent omnes communiter cum S. Th. et Lugo supra; patetque ex *cap. Matth.* 23. *Ex insinuatione* 26. *Sicut tuis* 33. *Nobis* 27. *De simonia,* ubi sic habetur: *Nisi constaret illos, qui promissum tale fecerunt, per fraudem in dispendium illius, qui eligendus erat, id malitiose fecisse, quamvis ipso tempore promissionis conscius non fuerit, ejus tamen*

electio tanquam simoniaca præsumpta est penitus reprobanda.

207 §. 2. Si aliquis tertius dedit pretium, ut tu obtineres Beneficium, et id certo sciveris, antequam obtinuisses, quamvis contradixeris, collatio adhuc est simoniaca, et assecutio Beneficii irrita; quia quando habens illam notitiam nihilominus acceptas, cooperaris saltem quoad executionem simoniæ cognitæ, ita Suar. *s.* 57. *n.* 29. Less. *l.* 2. *c.* 35. *n.* 143. Castr. Rayn. *l.* 2. *sect.* 1. *c.* 4. *n.* 8. Pirh. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 103. Si autem nihil scivisti, et contradixisti, timens ne forte factum esset, aut fieret; vel si suspicatus es, et contradixisti postea autem deposita suspicione, bona fide admisisti, licet postea certo rescias intervenisse simoniam, provisio non est simoniaca, nec invalida, uti expresse habetur *cap. Sicut tuis*, 36. *de Simonia.*

208 §. 3. Si postea resciens simoniam intervenisse refundas pecuniam nefario mediatori, si hoc facias ante Beneficium obtentum, licet contradixeris, hoc ipso revocas contradictionem, et censeris consentire; hinc provisio est simoniaca, et invalida : si facias post obtentum Beneficium, et quidem animo ratificandi factum alterius, committis simoniam, quia approbas; putatque S. Th. te teneri resignare beneficium, restituere fructus, e contra tamen Adrian. Tancr. et Less. apud Dian. *p.* 11. *t.* 5. *R.* 16. putant te non teneri resignare, nec ipso facto incurrere pœnas simoniæ, quia cum collatio sit jam completa, non poterit invalidari per factum simoniacum subsequens : March. *in Trib. t.* 3. *p.* 1. *t.* 10. *t.* 7. *q.* 3. tenet cum S. Thom. quia consensus ille, et solutio pecuniæ est moraliter pars contractus simoniaci : nam mediator ille promittebat pecuniam nomine tuo, et tanquam refundendam a te, ideoque tuus consensus, et refusio supponebatur futura; ergo quando refundis, jam prius absolvitur, et completur contractus simoniacus, et ob hanc rationem videtur hæc sententia esse probabilior.

209 §. 4. Si refundas, non approbando nec consentiendo, sed ne dicaris ingratus, aut ne alter propter te patiatur damnum, non erit simonia, neque ideo privari poteris beneficio, quia hoc non est malum, sicuti malum non est, si pater solvat debita filii male contracta, ita Navar. Less. *n.* 144. Suar. *n.* 72. Rayn. et Pirrh. *supra,* Moya *t.* 6. *d.* 4. *q.* 7. *n.* 11. Baun. apud Dian. *supra.* Idem est, si refunderes, quia ad hoc violente cogereris, tunc enim redimeres vexam, ut notat March. *supra.*

§. 5. Si nullo modo sciveris, quod amicus simoniace tibi quæreret Beneficium, ideoque nullo modo contradixeris, Navar. Hugol. Adrian. Millar. Baun. apud Dian. *R.* 56. putant provisionem esse validam, et tantum munere infirmandam, si accedat sententia Judicis, non enim est invalida jure naturæ, vel divino, uti probat Suar. *n.* 15. nec Ecclesiastico, cum ostendi non possit clarus textus, et hanc sententiam probabilem esse dicit Less. *supra:* favetque Textus *n.* 206. relatus, tantum enim dicit ejusmodi electionem reprobandam. Oppositum tamen tenent S. Th. Suar. *n.* 35. Valer. Henr. Covar. Rayn. *n.* 6. Pirrh. *a n.* 95. et plerique Juris-Periti, docentes, provisionem esse ipso jure et facto invalidam, ita ut quamprimum resciverit, statim teneatur, vel petere dispensationem, vel Beneficium dimittere, et restituere fructus perceptos, iis exceptis, quos bona fide consumpserit, aut qui respondent ipsi ministerio quales sunt præsentiæ; hos enim fecit suos, Suar. *n.* 9. Pirrh. *sup.* Præterea talis provisus illa vice est inhabilis, ut obtineat idem Beneficium atque hæ veluti pæne infliguntur ob culpam etiam alienam, ut tanto magis removeatur labes simoniaca : notant tamen Navar. et Henr. apud Dian. supra non incurri suspensionem ab eo, qui nescivit simoniam in sua Ordinatione esse commissam, et idem habet Castr. *de Censuris d.* 5. *p.* 10. §. 4. *n.* 1. 210

§. 6. Si tantum per tertium commissa sit simonia, potest ab ignorante præscribi jus in Beneficio per possessionem triennalem, uti dicetur *lib.* 4. n. 709. 211

Q. 45. *An per simoniam conventionalem necdum realiter completam incurrantur pœnæ juris ?* R. Affirmant Cajet. Garz. Comit. et alii multi cum Pirrh. *l.* 5. *tit.* 3. *n.* 100. quamvis enim pretium necdum sit traditum, simonia tamen videtur completa, sicuti contractus venditionis censetur completus, si res sit tradita, quamvis pretium necdum sit solutum; e contra Suar. aliique 30. apud Garz. *p.* 8. *c.* 1. *n.* 19. quibus consentiunt Rayn. *l.* 2. *s.* 1. *c.* 4. *n.* 2. Less. *c.* 35. *n.* 14. Regin. *l.* 23. *n.* 171. Moya *t.* 6. *d.* 4. *q.* 7. *n.* 9. probabilius negant, et hanc sententiam fatetur Pirrh. in praxi secutam esse. Ratio est, quia in odiosis, per simoniam intelligi debet illa, quæ complete, et perfecte est talis, qualis non est, nisi utrinque realiter completa : addunt adhuc non esse omnino completam, quamvis datum sit chyrographum de solvendo pretio, quia illud chyrographum non est pars pretii : notant quoque Dian. 212

Baun. et Rayn. *n.* 1. contra Suar. si falsa pecunia daretur, etiam non compleri, quia falsa pecunia non est verum pretium. Quod si pretium solveretur statim, sed post aliquot v. g. menses, quamvis in foro externo pœnæ retrotrahantur ad tempus conventionis, non tamen in foro conscientiæ; hinc talis non tenebitur restituere fructus interim perceptos, ita Less. Castr. et Rayn. *n.* 3. Dian. *p.* 10. *tr.* 16. *R.* 25. Atque idem est de excommunicatione incurrenda, quæ nunquam retrotrahitur, ut iidem Auctores habent.

213 *Q.* 47. *An pœnæ Juris incurrantur per simoniam Juris Ecclesiastici tantum?* R. Suar. Rayn. *n.* 4. Pirrh. *n.* 100. *et* 155. aliique communius et probabilius affirmant, quia est vera simonia, licet non strictissime dicta, et si casus hujus simoniæ deferatur ad Curiam Romanam, semper declarat subjacere pœnis: e contra Nav. Less. *n.* 141. Sanch. *in cons. l.* 2. *c.* 3. *d.* 118. *n.* 3. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 155. *p.* 10. *c.* 16. *R.* 17. *p.* 11. *l.* 5. *R.* 1. *et* 20. Item *t.* 6. *R.* 30. aliique cum Castr. *d.* 3. *p.* 15. *n.* 4. etiam probabiliter negant, quia non est proprie, et stricte dicta simonia, quæ communiter definitur, *Studiosa voluntas vendendi spirituale pro temporali*, quod soli simoniæ juris naturalis convenit: unde qui, v. g. propria auctoritate permutant Beneficia, quamvis graviter peccent, tamen secundum hanc sententiam non incurrunt excommunicationem, nec ipso jure privantur Beneficiis, nec tenentur fructus restituere: excipiunt tamen omnes simoniam confidentialem, de qua *a n.* 220. Item, si detur aliquid etiam gratis Officialibus Episcopi occasione susceptorum Ordinum, dimissorialium, vel testimoniorum, ubi receptum est Tridentini Decretum expresse vetans *Sess.* 21. *c.* 1. *de ref.* dicens per hoc utrinque incurri ipso facto pœnas juris in simoniacos.

214 *Q.* 48. *Quid præterea sit addendum circa pœnas simoniæ communis?* R. seqq. § 1. Si quis committat simoniam in Sacramentis aliis, præterquam in Sacramento Ordinis; item si committat in consecrationibus, benedictionibus, dispensationibus, in Officio Ecclesiastico, v. g. Legati, vel Delegati, in Jure Patronatus, in Vicaria temporali, et probabiliter in pensione vendenda, emenda, vel redimenda, non incurrit pœnas, quia pœnæ tantum incurruntur per simoniam in Ordine, Beneficiis, et Religionis ingressu, ita Less. Sanch. Tann. et alii cum Dian. *par.* II. *t.* 5. *R.* 20. Ray. *n.* 3. Castr. *p.* 25. Pirh. *n.* 101. 154. *et seqq.* Alloza *v, Simonia, sect.* 4. *n.* 45. unde nec ille incurrit, qui acceptat pecuniam velut pretium Missæ, Pasq. *de Sacrif. q.* 992, Addit Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 157. si Canonici Sede vacante convenirent inter se, ut qui ex ipsis *ad interim* eligeretur Vicarius Episcopalis, etiam reliquis communicaret partem emolumentorum, non incursuros pœnas, quia licet hic Vicariatus sit aliquid spirituale, tamen non est Beneficium, et idem est de Officialatu, cum partem contentiosam Jurisdictionis Episcopalis contineat, Laym. Pias. aliique cum Du-Hamel *l.* 1. *c.* 7. *n.* 6. qui clare deducit ex Conc. Turon. *c.* II. et Later. sub Alex. III. *c.* 15. Quamvis autem officia illa, aliique similia non sint stricte Beneficia, tamen Jure divino sunt invendibilia; ideoque materia simoniæ. Addit iterum Dian. *R.* 167. cum Sanch. si Cajus emat Vicariatum Episcopi, nec Cajum teneri resignare, nec Episcopum teneri reddere pretium, sed de hoc ultimo dicetur postea *a n.* 237. Quid autem nomine Beneficii veniat, diximus *a n.* 193.

§ 2. Provisio simoniaca est irrita saltem 215 jure positivo, et quamvis Nav. Fel. et alii cum Fagn. *in c. Nobis* 27. *de Simonia a n* 67. dicant non esse irritam ipso facto, probabilius tamen est oppositum, uti docent plurimi cum Pirh. *a n.* 97 et ex Canonibus probat Busemb. referendus *n.* 236. Similiter Nav. Less. Laym. Castr. Chok apud Leur. *p.* 3. *q.* 847, dicant eos, qui dignitates, vel beneficia permutant propria auctoritate, ipso Jure non amittere beneficia, ideoque posse propria auctoritate ad illa redire, saltem pro foro conscientiæ, quamdiu per sententiam non privantur, uti videtur innui *c. Cum olim, de rerum permutatione*, tamen oppositum tenent Suar. *c.* 57. *n.* 41. Garz. *p.* II. *c.* 4. *n.* 59. Pirh. *l.* 3. *t.* 29. *n.* 24. propter *Extrav.* 2. *de Simonia.* Vide dicta *l.* I. *n.* 612, *et hic n.* 213.

§ 3. Per simoniam in beneficio, quamvis 216 incurratur excommunicatio, tamen non incurritur ipso facto suspensio ab officio, vel beneficio, de hac enim nihil habent Jura, ita Suar. Garz. Bonac. Dian. *R.* 18. Castrop. *de Censur. d.* 5. *p.* 10. § 4. *n.* 1. *l.* 5. *t.* 3. *n.* 164. manet tamen talis perpetuo deponendus ab altaris ministerio, sive ab officio, et consequenter etiam a Beneficio, Pirh. *n,* 165.

§ 4. Qui confert Ordines simoniace, ipso 217 facto suspenditur a collatione omnium Ordinem saltem per triennium, et interdicitur ingressu Ecclesiæ; Ordinatus autem per propriam simoniam, etiam ipso facto suspenditur ab Ordine, donec a Papa absolvatur, uti

habetur. *c. Si quis*, 45. De simonia, et docent Suar. Lsss. Pirh. *a n.* 159. probabile tamen est ex multis AA. cum Dian. *res.* 19· suspensionem solum attingere Ordinem illum, qui simoniace est susceptus, non autem alios rite susceptos. qui (per se loquendo) licite exerceri poterunt.

218 § 5. Quod ordinatus simoniace incurrat irregularitatem, docent Alens. Rich. Comit. et alii, sed prababilius negant Suar. *c.* 56. *n.* 20. Less. *c.* 25. *d.* 24. Fill. Baun. et alii cum Dian. *res.* 17. item *p.* 1. *tr.* II. *R.* 113. quia id ex nullo jure probari potest : neque videtur infamia sufficiens, nisi simonia esset notoria, uti habet Avila, et consentit Megala, si simoniacus per sententiam fuerit damnatus, quia omnes infames sunt irregulares, per hoc autem esset infamis ; hinc Cap. *Accusatum* 4. et *C. Quotiens* 5. De simonia, decernitur, ut accusatus publice infamatus de simonia, prohibeatur celebrare Missas, et administrare Sacramenta, fientque tales simoniaci irregulares, si in excommunicatione, vel suspensione solemniter exerceant actum Ordinis ita suscepti, ut dicetur de Irregularitate.

219 § 6. Docet Baun. apud Dian. *p.* 4. *tr.* 4 *res.* 17. non incurri suspensionem per simoniacam collationem, aut receptionem primæ Tonsuræ, vel minorum Ordinum, nam probabiliter non sunt Sacramenta, nec censentur stricte Ordines, quam sententiam Reg. *l.* 23. *n.* 124. vocat probabilem, quod de prima Tonsura admitti potest ; oppositum tamen probabilius est de Ordinibus minoribus, uti dicetur de Sacramento Ordinis.

220 *Q.* 49. *Quid addendum sit circa pœnas simoniæ confidentialis?* R. seq. § 1. Per illam, licet ex una tantum parte sit completa, incurritur ab utroque etiam inhabilitas ad quæcumque alia beneficia obtinenda, uti habent Suar. *c.* 43. *n.* 13. et alii ; Si tamen Confidentiarii recipientes sint Episcopi, vel Cardinales, non incurrunt excommunicationem, sed interdictum ab ingressu Ecclesiæ, Nav. Suar. Pirh. *l.* 5. *tr.* 3. *n.* 115. fructus autem a tali simoniaco interim percepti a die commissæ simoniæ debent applicari Cameræ Apostolicæ, Nav. et Pirh. supra.

221 §, 2. Tann, aliique cum Dian. *p.* II. *tr.* 6. *R.* 20. negant, ullam pœnam, præter excommunicationem ipso facto incurri per hanc simoniam. Suar. supra Sanch. *de Matr. lib.* 9. *d.* 30. Less. *c.* 35. *n.* 147. Rayn. *l.* 2. *s.* 1. *c.* 4. *n.* 15. Pirr. supra fatentur Confidentiarium non excidere aliis Beneficiis prius rite obtentis, nisi accedat saltem sententia declaratoria, quia quando aliquis per pœnam privatur re sua, non obligatur ad executionem in se faciendam , nisi accesserit sententia judicis : Suarez supra dicit omnes reliquas pœnas incurri ipso facto.

§. 3. Nav. Sa, et Garz. apud Laym. *l.* 4. 222
tit. 10. *c. ult. n.* 77. docent renuntiantem ita simoniace, posse quidem privari, sed non perdere ipso jure Beneficium, quia renuntiatio est irrita, adeoque etiam prærequiret sententiam saltem declaratoriam; consentit Alloza *V. simonia s.* 4. *n.* 47. dicens S. Pium V. intelligi, non de renuntiantibus, sed de acquirentibus beneficium ; obtentio enim est prorsus irrita.

§. 4. Communius docetur, quod provisus 223
per hanc simoniam, hoc ipso etiam fiat inhabilis ad illud beneficium sine ulteriore sententia, et consentiunt Tancr. apud Dian. *p.* 11. *tr.* 5. *res.* 7. *et* 18. Pirh. *n.* 169. et alii, Less. tamen et Castr. *p.* 25. *n.* 8. dicunt non fieri ipso facto inhabilem ad alia beneficia, quia usus habet, ut requiratur sententia saltem declaratoria.

§. 5. Mediatores, seu qui procurant benefi- 224
cium sic resignari, vel obtineri, excommunicantur ipso facto, sed non prius, quam simonia illa sit utrinque realis, et completa, uti habent Suar. *n.* 15. Laym. *n.* 78. Pirh. *n.* 115.

Q. 5 . *Si actus in quo committitur simonia* 225
sit invalidus, an pœnæ juris incurrantur ? R. Si sit invalidus ratione ipsius simoniæ, patet incurri ; Si autem sit invalidus aliunde, quam ratione simoniæ, v. g. si quis pro pecunia renuntiet beneficium non ex animo, sed ficte, absque auctoritate Superioris, cum consensus, et auctoritas requiratur ad valorem istius renuntiationis, committi quidem poterit simonia, sed non incurrentur pœnæ, quia ut hæ incurrantur, actus debet esse talis, ut nisi simonia interveniret, foret validus, hic autem actus est aliunde invalidus, ut dictum est, ita Nav. Sanch. aliique cum Lugo *in Resp. Moral. l.* 2. *d.* 3.

Q. 51. *An metus gravis excuset, ut quis possit* 226
retinere Beneficium, alioquin propter simoniam dimittendum? Resp. Si simonia sit occulta, et adsint circumstantiæ gravis infamiæ certo incurrendæ; non videtur esse obligatio dimittendi beneficium, vel in se exequendi alias pœnas simoniæ ; nam in primis docent Suar. *de Cens. d.* 13. *sect.* 1. *n.* 11. et Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 56. si quis, cui offertur occasio beneficii, esset inhabilis, v. g. ob excommunicationem, et subiret periculum infamiæ, vel scandali, si

non acceptaret, non teneri suam inhabilitatem prodere, sed posse sine scrupulo acceptare cum obligatione petendi dispensationem, quia Ecclesia non censetur velle obligare in tali casu cum tali incommodo: deinde idem Diana *p.* 11. *tr.* 5. *R.* 59, et Sanch. *in Conf. lib.* 2. *c.* 1. *d.* 34. *n.* 14. docent quando defectus est occultus, et ex dimissione beneficii, vel petitione novæ provisionis magnum damnum status, vel famæ pateretur, v. g. quia alii aliquod grave malum de illo suspicarentur, eo quod nullus appareat color, cur beneficium illud dimittat, posse illud retinere, nec teneri dimittere cum gravi famæ jactura: *Conf.* Nam diximus *lib.* 1. *a n.* 775. et docent AA. communiter cum Sanch. *in Decal. l.* 1. *c.* 18. *n.* 16. Leges humanas non obligare, ubi est periculum incurrendæ gravis infamiæ, vel alterius gravis incommodi: teneretur tamen sic provisus omnes fructus, quos perciperet, restituere Ecclesiæ, vel pauperibus, et insuper dimittere beneficium, cessante illo periculo.

27 *Q.* 52. *An Papa possit incurrere simoniam, et pœnas?* R. potest incurrere simoniam juris naturalis, et divini, uti per se patet; an autem etiam Ecclesiastici, disputant Auctores, negant Suar. et Bon. quia hoc ipso, quod velit hoc, vel illud agere, dispensat in lege statuente simoniam; affirmant Less. et alii, quia tenetur etiam suis legibus, saltem quoad vim directivam, nec ideo dispensat, quod contra agat; quidquid sit de hoc, certum est, quod nullas incurrat pœnas jure Ecclesiastico etiam contra simoniam Juris naturalis statutas, quia vis coactiva legum propriarum non stringit legislatorem, uti dictum est lib. 1. n. 674. Quod si aliquis cum Papa committeret simoniam, secundum communiorem sententiam incurreret pœnas, nisi Papa antecedenter expresse cum ipso dispensaret: in hoc tamen contradicunt alii cum Diana *p.* 10. *tr.* 16. *res.* 16. quia putant Pontificem ipso facto dispensare, secundum illud axioma, quod scientia Principis purget crimen, quantum ad pœnas Juris positivi.

An autem electio Papæ simoniaca sit irrita; videri potest Pirh. *l.* 5. *tr.* 3. *n.* 104.

8 *Q.* 53. *Quis dispensare possit in pœnis simoniæ?* R. §. 1. Ab excommunicatione potest absolvere solus Papa, et alii, qui privilegium habent absolvendi a reservatis Papæ, et in occultis necdum deductis ad forum contentiosum possunt secundum Trid. *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* Episcopus, et Religiosi Mendicantes per sua privilegia, uti pluribus dicetur L. 6. quando de casibus reservatis, ubi etiam explicabitur, quid dicatur occultum, aut deductum ad forum contentiosum.

§. 2. Ab inhabilitate ad idem Beneficium, si ipse scivit, vel tacite consentit, potest solus Papa, et non Episcopus; quamvis simonia esset occulta, uti habet communior contra Henr. Sanch. Less, Castrop. *d.* 3. *p. ult.* Tancr. apud Dian. *p.* 11. *tr.* 5. *res.* 18. quorum sententia etiam videtur probabilis: Et quamvis Diana tantum dicat de habilitatione ad alia Beneficia, Castrop. tamen etiam habet ad idem; imo et Diana ipse postea *res.* 56. dicit in Beneficiis simplicibus posse dispensare Episcopum, in curatis solum Papam. Si autem provisus nesciverit, et bona fide processerit quando Beneficium est Prælatura, seu dignitas, vel est curatum, solus Papa potest dispensare pro illa vice, si tamen per sententiam publicam non sit condemnatus, poterit Episcopus dispensare, ut pro alia vice eligatur, unde si hac vice collatum fuerit alteri, et hic moriatur, poterit prior ab Episcopo dispen, satus ad illud redire. Quod si Beneficium esset simplex, potest Episcopus post factam liberam ejus resignationem dispensare cum eo, eique statim iterum conferre, ita Castrop. supra et Pirh. *l.* 5. *tr.* 3. *a n.* 171. 229

§. 3. Ab inhabilitate ad alia Beneficia obtinenda, si hæc incurratur ante sententiam judicis, uti habet multorum opinio, poterit dispensare Episcopus, dummodo libere dimiserit Beneficium, priusquam per publicam sententiam sit condemnatus: cum condemnato autem, quia infamis est, potest solus Papa, et non Episcopus, nisi in casibus a jure expressis apud eosdem AA. verum etiam probabile est, quod hæc inhabilitas non incurratur ante sententiam judicis, uti ante dictum est. 230

§. 4. Secundum eosdem AA. potest Episcopus dispensare etiam in suspensione, quæ incurritur ob simoniam occultam, ad hanc enim recte extenditur facultas dispensandi in occultis casibus pertinentibus ad absolutionem sacramentalem, et necdum deductis ad forum contentiosum, quam facultatem Episcopis concedit Trident. supra. *Nec obstat* Bulla S. Pii V. nam iidem AA. tradunt illam quoad istud punctum non esse receptam. 231

§. 5. Si simoniacus acceperit dispensationem, Suarez et alii dicunt sine nova collatione posse retinere Beneficium, quia sublato vitio convalescit collatio; limitant Gonzalez, et alii, dummodo ad dispensantem spectet collatio; 232

si autem ad alium spectet, dicunt requiri novam, quia prior fuit irrita, nec potest convalescere, nisi collatore violente : hanc limitationem rejiciunt multi, et absolute dicunt convalescere, dummodo vitium fuerit occultum, et collatio prior non fuerit contra jus alterius simul electi; tunc enim censetur moraliter manere voluntas collatoris, quæ sublato impedimento vim suam habebit : si tamen provisus illam collationem admisisset sciens illud vitium suum, jam esse præterea intrusus, unde hæc intrusio etiam purgari deberet, hac autem sublata, et altero quoque vitio dispensato, manet probabile non esse opus nova collatione, ita Castr. et Pirrh. supra.

233 §. 6. Notant iidem Auctores, nullam esse præscriptam formam ad dispensandum in pœnis simoniæ; hinc perinde est, quibuscumque verbis dispensans manifeste voluntatem, quam habet tollendi talem pœnam.

234 *Q.* 54. *An Papa sanet vitium simoniæ, si in Bulla confirmationis dicat se supplere omnes defectus. v. g. in electione commissos?* Resp. Negative, sed tantum intelligit defectus, si forte aliquid neglectum esset in forma electionis, aut similis error foret commissus, neque enim nomine defectus venit simonia, quam Ecclesia vocat immane, detestabile, horribile scelus, in cujus comparatione cætera crimina quasi pro nihilo reputentur, uti num. 198. dictum est.

235 *Q.* 55. *Quid notandum circa Judicem, accusatorem, testes, et litem in causa simoniæ?* Resp. Hæc pauca. 1. Judex sæcularis non potest de simonia cognoscere, quia est causa spiritualis est communis et certa cum Pirrh. num. 142. Potest etiam videri Leur. *p.* 3. *quæst.* 757. 2. Et servus, et meretrix, et quicumque alius potest esse accusator in simonia, uti habetur in Jure apud Ray. *lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 4. *num.* 14. et Pirrh. *num.* 143. admittitur autem sola exceptio capitalis inimicitiæ, et conspirationis. 3. Si in causa simoniæ agatur criminaliter contra aliquem, non admittuntur testes criminosi, et infames, Pirrh. *num.* 150. Si agatur civiliter contra Prælatum, vel alium in dignitate constitutum, etiam non admittuntur, nisi sunt emendati de crimine, ubique autem repellitur perjures, etiamsi fuerit emendatus. 4. In crimine simoniæ non datur appellatio, ut ostendit Pirrh. supra. Excipit Felin. nisi appellatur ante sententiam, quales autem probationes requirantur, et sufficiant, videri possunt apud Castrop. *part.* 27.

ARTICULUS III.

An, et cui restituendum quod simoniace acceptum?

" Resp. I. Nihil spirituale simoniace acceptum, præter Beneficium (sub quo continetur pensio, secundum Bon. *tom.* 1. *hic disp.* 1. *q.* 7. *diffic.* 2. negante Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 30.) est restituendum. Ratio, quia cætera vel restitui non possunt, ut Sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam, cum Canones aliud non statuerint, ex Less. n. 168. Suar. Fill. et aliis contra Azor. et Laym. Bon. *p.* 3. *diffic.* 2. Dixi, *præter Beneficium :* quia hoc retineri non potest etiam ante Judicis sententiam, ut patet tum ex Cap. *Si quis neque* 1. *q.* tum ex 2. Extrav. *Cur detestabile*, *De simonia.* V. Bonac. loc. cit. Ubi addit etiam fructus perceptos esse restituendos, tum quia nullo justo titulo possunt retineri, cum adeptio Beneficii simoniaca sit ipso facto irrita, tum quia sic expresse habetur in Extravag. *Cum detestabile*, *de simonia.* V. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. Navar. *lib.* 5. *Cons.* 62. Less. *dub.* 31. 236

Resp. II. Pretium acceptum pro Beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, et Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item pro admissione ad Religionem, jure positivo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in Monasterium maneat, quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modo in communem usum convertatur. V. Bonac. *loc. cit.* Less. *dub.* 30.

" Resp. III. Acceptum pro Beneficio, aliave re spirituali, non secuta collatione, jure naturæ restituendum est ei, a quo est acceptum, quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id, pro quo est datum : si vero res tradita sit simonia utrinque completa, probabilior est restituendum esse Ecclesiæ, et non danti, quia Ecclesia utrumque punire intendit, V. Less. *dub.* 31. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c. ult.* §. 9

ADDENDA.

Quæst. 56. *Quid circa hanc restitutionem sit præterea notandum?* R. *seqq.* §. 1. Steph. *t.* 4. *d.* 11. *n*, 41. absolute docet, temporale acceptum non esse restituendum ante sententiam judicis in nulla simonia, præterquam in beneficio; e contra Pirrh. *lib.* 5. *tract.* 3. *n.* 176. dicit saltem ex jure positivo semper esse obligationem restituendi pretium simoniace

acceptum pro spirituali, quamvis forte nihil factum esset contra justitiam, quia jus facit inhabilitatem acquirendi dominium, et reipsa etiam spectato jure naturæ non videtur esse titulus retinendi, cum temporale non possit esse pretium spiritualis.

8 §. 2. Si pretium acceptum non excedat commodum temporale, quod ex beneficio provenit, Laym. *c. ult. num.* 82. Lessius *c.* 36. *n.* 160. dicunt non teneri restituere, nisi post sententiam judicis. Suar. *c.* 50. *n.* 16. et Pirrh. *n*, 178. dicunt Prælatos teneri de jure naturæ ante omnem sententiam, qui cum non sint domini, sed tantum dispensatores beneficiorum, faciunt injuriam si conferant simoniace, sed supposito quod in simonia juris naturalis semper interveniat injustitia, ut a n. 119. dictum est, consequenter dicendum restitutionem accepti pretii semper esse faciendam ante omnem sententiam; hinc Moya *tract.* 6. *dist.* 3. *q.* 7. *n.* 12. dicit in eo convenire omnes, quod in simonia circa beneficia sit obligatio restituendi ante omnem sententiam judicis, quia etiam ipso jure statuta est inhabilitas ad acquirendum dominium. V. Leur. *p.* 3. *q.* 755.

§. 3. S. Thom. S. Anton. Cajet. Tambur. apud Moya supra dicunt pretium pro beneficio acceptum debere restitui pauperibus : jus Canonicum *cap. De hoc* 11. De simonio jubet restitui Ecclesiæ : Sot. Bann. Sa, Medin. Tann. Laym. *n.* 81 et 83. Diana *par.* 4. *tract.* 4. *resol.* 167. Pirh. *n.* 182. Moya *n.* 13. dicunt id verum esse post sententiam, sed ante sententiam pro foro conscientiæ dicunt posse restitui illi, qui dedit, unde si restitutio huic fiat, putat Less. *n.* 172. hunc posse retinere, quia non abdicaverat se dominio, nec illo exuitur, donec privetur per sententiam ; aut donec jam sit extraditum Ecclesiæ; post sententiam autem docent quoque alii cum Sa apud Laym. supra, quod pretium simoniace acceptum sit restituendum Ecclesiæ, vel pauperibus, intelligitur autem illa Ecclesia, in qua est Beneficium, quia hæc passa est injuriam. Quod si pactum esset rescissum ante collationem Beneficii, certum est pretium restitui debere illi, qui dedit, ut recte Alloz. *v. Simonia sect.* 4. *n.* 24. V. Leur. *a n.* 6.

§. 4. Cum probabile sit pretium etiam ante sententiam posse restitui Ecclesiæ, vel pauperibus ; si ille, qui pretium accepit, sit pauper, poterit retinere tanquam pauper, ita Sanch. et Dian. supra.

§. 5. Pretium datum pro divina gratia, v. 241
g. pro absolutione Sacramentali, restituendum est pauperibus, sed datum pro ingressu Religionis est restituendum danti, ut ex jure probant Sanch. et Dian. supra.

§. 6. Si quis domum nobilem carius vendat 242
propter adjunctum jus patronatus, ita ut huic juri respondeat pars pretii, Suar. Laym. aliique cum Pirh. *n.* 165. dicunt non teneri hanc partem restituere ante sententiam, quia ob adjunctum temporale, quod est pretio æstimabile, non videtur facere injustitiam, sed oppositum est probabilius secundum ante dicta, hoc enim pretium, quod superadditur, datur pro spirituali, quod est invendibile; ergo pretium nullo justo titulo retineri potest.

§. 7. In simonia pro collatione Ordinum, 243
si contra justitiam plus acceptum sit, quam pro sustentatione exigi poterat, de jure naturæ restitui debet illi, qui dedit, qui jus positivum nihil circa hoc statuit, ita Less. *n.* 169. Pirh. *n.* 184.

An debeatur restitutio propter simoniam mentalem, dictum est *n.* 203. Ex hactenus dictis

Infertur, cum Rocaf. apud Dianam *par.* 11. 244
tr. 6. *res.* 31. pecuniam, sed quid temporale dari, et accipi posse aliquando ab uno absque simonia, quando datur, vel accipitur spirituale ab altero, 1. In sustentationem vitæ. 2. In stipendium laboris extrinseci conjuncti cum spirituali. 3. Tanquam gratis oblatum : 4. In eleemosynam. 5. Ratione consuetudinis. 6. In pœnam, uti quando aliquis absolvitur a censura, vel dispensatur in delicto, quandoque imponitur mulcta pecuniaria. 7. In permutationem voti, a quo quis petit liberari. 8. Ad redimendam vexam, secundum ante dicta.

Denique hic signanter annoto, quod quam- 245
vis sententiæ multæ circa simoniam sunt speculative probabiles, sæpe tamen pro multis non sunt probabiles practice, quia in praxi non adhibentur cautelæ requisitæ ad vitandam simoniam, unde qui benignioribus sententiis hic uti volent, utantur simul consilio viri docti, et probi, qui discernat, an hic, et nunc ob circumstantias alias, vel intentionem minus rectam se non insinuet simonia,

TRACTATUS II.

De secundo Præcepto Decalogi. 246

" Prohibet hoc præceptum omnem inordinatam usurpationem nominis Dei, qualis po-

tissimum fit blasphemando, temere jurando, vovendo et non servando, de quibus hic agendum.

CAPUT PRIMUM.

Quid, et quotuplex sit blasphemia?

Resp. Blasphemia directe opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel convitii, seu contumeliæ in Deum : sive id fiat attribuendo ei falsa, sive negando vera; sive tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; sive etiam dicendo vera, sed quæ ad ejus dehonorationem, seu vilipensionem tendant, ut fit per modum ei indignantis, contemnentis etc. Ita communiter Doctores S. Thom. 2. 2. *q.* 13. Bonac. *tom.* 2. *d.* 3. *q.* 8. Sanch. 2. *Moral. cap.* 32. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 6. *et alii. Unde resolves.*

" I. Blasphemat qui contra Deum infrendens ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo invito : item qui eum negat: qui serio jurat per Deos falsos; qui eum vocat tyrannum, injustum; nolle, aut non posse nos juvare; non curare nostra; dæmonem esse fideliorem; plus posse; non omnia bene esse ordinata; melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, etc. Quæ si quidem quis credat ita esse, et non tantum in ira, aut desperate effutiat; tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cum hæresi conjuncta; quod in Confessione est addendum, quia specie differt ab imprecativa, Hurt. 2. 2. *d.* 91. *sect.* 12. §. 54.

" II. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licet verba non adsint; ut spuere in cœlum, frendere dentibus etc. Imo etiam sola mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

" III. Blasphemat item, qui in Sanctos, vel sacra contumeliosus est; intellige, uti Sancti sunt, sive cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter hujus etiam honor, censeatur tangi, quia alioquin tantum erit contra Duliam, si nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur, quod veniale est, si joco fiat; v. g. si Sanctos Crispinum, et Crispinianum voces sutores : Joannem, et Paulum eunuchos : grave vero erit, si contemptim, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos. Licet vero blasphemiæ in Deum non admittant parvitatem materiæ, multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. Escob. *t.* 1. *ex.* 3.

" IV. Blasphemat item, qui iratus, etsi non contra Deum, sed contra alios, aut alia, eadem tamen serio profert, quæ ex sua significatione, aut modo loquendi, ac circumstantiis, important imminutionem divini honoris, aut improperium : licet enim id non intendat formaliter : intendit tamen indirecte, et virtualiter : quamvis id ex subreptione sæpe sit veniale tantum, si tantum materialiter fiat.

" V. In Confessione exprimendum est, si quis (quod tamen raro contingit) directe, et formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. Laym. *l. c.*

" VI. Blasphemat item, qui injuriose usurpat membrum Christi, ut v. g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, Passio, Sacramenta, Chrisma, et similia sacra; cum ea non ad perdendum, sed ad salvandos nos data sint, et communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri: Laym. *n.* 12.

" VII. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali serio conare, eam tollere. Quod si facit, et tamen labitur, potest excusari aliquando, eo quod juramenta ista impetu naturali effusa, non sint voluntaria nec in se, nec in causa, utpote retractata propositio efficaci. Laym, *l.* 1. *tr.* 2. *c.* 3. *n.* 6. V. Escob. *t.* 1. *c.* 3. *n.* 36. Si non conatur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. Laym. *l. c.*

" VIII. Interim plurimi excusantur ob inadvertentiam in subita commotione ; tametsi non satis excusare videatur, quod quidam aiunt, iis verbis aliud se non intendere, quam usurpare tanquam interjectiones significativas iræ suæ : tum quia æque se possunt assuefacere ad verba alia iræ, et seriæ voluntatis significativa : tum quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere usurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonorativa Dei.

" IX. Quod si vero quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantum nude nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. o Dei mors, vulnera, etc. sine scandalo, et sine iis circumstantiis, quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana usurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita, et peccatum inter venialia grave, ut Cajet. Armilla *v. blasphemia.* Sanchez supra. Quamquam propter periculum incidendi in blasphemias, et quia raro abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, ejusque sacra censeantur inhonorari, raro excusantur, et merito absterrentur ho-

mines a similibus dictis, ut notat Laym. *l.* 4. *c.* 6. *n.* 8.

" X. In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, fulgur, etc. etsi multi confundant cum blasphemis, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio, quæ plerumque (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, et inadvertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis, quia cum se homines reflectunt, ajunt longe aliter se sentire ac sensisse, it aut videantur interjectiones tantum quædam esse ad significandum iram : tametsi Christianos parum deceat tam absurdis interjectionibus uti. Bon. *l. c.* ex Nav. *Man. c.* 12. *n.* 86. Tolet. *lib.* 4. *c.* 13. *n.* 11. Regin. *l.* 18. *q.* 4. *n.* 203. Bald. *d.* 25. *n.* 10. Ubi etiam censet veniale tantum esse, sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eo quod non lædat graviter charitatem. Verum Molin. et alii non audent id excusare a mortali, propter fœditatem, horrorem, et perversitatem. Grave autem est, si subditi Superioribus, filii parentibus (licet materialiter tantum) sic maledicant præsertim in faciem, quia est grave contra debitam reverentiam. Bald. *l. c. vid. infr. l.* 5. *c.* 3. *d.* 6.

" XI. In ira usurpare dæmonem sine imprecatione, non est per se peccatum ; assidua tamen ejus denominatio non decet Christianum : et ratione scandali posset esse gravis. Laym. *l. c.*

" XII. In Confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ, videlicet utrum contra Deum, an Sanctos fuerit : illas enim specie differre est probabile secundum Suar. Sanch. Reg. Azor. Laym. Dian. *t.* 1. *tr.* 7. *res.* 50. Lugo *d.* 15. *n.* 217. Trull. *l.* 1. *c.* 11. *d.* 2. *n.* 5. Contrarium tamen tenet Dian. *p.* 1. *tr.* 7. *res.* 50.

ADDENDA.

Quæst. 57. *Si quis contra homines, vel jumenta iratus enuntiet sanguinem Christi, Sacramenta etc. quandonam censeri debeat peccare mortaliter?* R. §. 1. Si illa indignatio tendat saltem virtualiter in Deum, semper est gravis blasphemia, quia est gravis irreverentia, et imminutio saltem indirecta honoris Deo debiti. Similiter si illa indignatio non tendat quidem in DEUM, sed tamen ita loquens, advertat ad vilipensionem Dei, vel rerum sacrarum, quam verba illa præseferunt, etiam est gravis blasphemia, ut recte Tann. 2. 2. *d.* 1. *q.* 8. *n.* 134, quia iterum graviter derogatur honori Deo debito.

§ 2. Si nec illa indignatio ullo modo tendat in Deum, nec loquens advertat ad vilipensionem Dei, aut rerum sacrarum, non peccat graviter, ita Laym. *lib.* 4. *t.* 10. *c* 6. *n.* 10. Burgh. *cent.* 1. *cas.* 44. tunc etenim est defectus plenæ cognitionis, et voluntarii ; hinc si verba blasphema, quæ ex impetu, vel subito motu proferuntur, omnem rationis advertentiam præveniant, nullum erit peccatum, sed erunt actus primo primi, ubi enim malitia non est præcognita, non potest esse volita, uti pluribus probabitur. L. 5. n. 16. 248

§ 3. Si adsit aliqua advertentia. sed non perfecte deliberata, erunt motus secundo primi, et peccata venialia tantum, quia actus tales non sunt perfecte liberi, et malitia, ut imperfecte est cognita, ita tantum perfecte potest esse volita, ut recte Burgh. *cent.* 3. *cas.* 49. manet tamen sub mortali obligatio, quantum in se erit, emendandi talem consuetudinem, uti habet Busembaum supra, quia est intrinsece mala, et de se graviter inhonorativa Dei. 249

Q. 58. *An sit blasphemia, vel quomodo peccet, qui ex joco sæpe effudit verba blasphema? item, qui verbis Scripturæ utitur ad res profanas?* R. § 1. Quamvis per jocum directe non intendatur inhonoratio Dei, si tamen cum joco apud adstantes sit conjuncta illa inhonoratio Dei, est, et manet blasphemia, ita Sanch. Castrop. Tamb. hic *l.* 2. *c.* 6. § 4. *n.* 5. Dicast. *de Juram d.* 1. *n.* 218. Nihilominus Gob. *tr.* II. *n.* 706. putat non fore blasphemiam, si quis ex gravi causa tantum ficte proferat verba blasphema, uti narrat fecisse Medicum, qui ut terreret ægrum nolentem sumere medicinas, horrendis ejusmodi verbis in eum invectus est; probabilius tamen videtur tum adhuc esse blasphemiam; si non internam, et formalem, saltem externam, et materialiter malam, adeoque non committendam ex advertentia, quia verba de se sunt blasphema, et ab ægro saltem putantur serio dici ; ergo illa proferens graviter inhonorat Deum apud ægrum. 250

§ 2. Proprie non est blasphemia, si quis verbis Scripturæ utatur ad profana : Si tamen utatur ad turpia, vel ad profana cum contemptu, semper est grave peccatum contra reverentiam rebus sacris debitam : Si autem ad res honestas utatur per jocum, etiam ad facetias, absitque contemptus, neque tam sæpe fiat, ut censeatur esse contemptus, non erit nisi veniale, ita Tamb. *n.* 17. Gob. *n.* 719. 251

Q. 59. *An Cajus blasphemet, qui ut ne blas-* 252

phemet, dimidiat, vel parum immutat verba? R. Non blasphemat, quia sic evitatur pronuntiatio rei sacræ, et in ejus locum usurpatur vox aliud significans, vel non significativa, per quam ira aut admiratio significatur, ita Tambur, *n.* 20, Gob. *n.* 745. si tamen audientes non intelligerent illam mutationem, maneret scandalum, ratione cujus peccari posset.

253 *Q.* 60. *An Titius blasphemet dicens se ad Dei gloriam velle, v. g. inebriare se?* R. Blasphemat, quia vel significat Deo placere peccatum, et sic per modum convitii hoc dicit; vel quasi minatur Deo se hoc facturum, in quo est gravis irreverentia; vel ironice vult id intelligi, singula autem continent blasphemiam : ita Suar. *de Relig. s.* 1. *tr.* 3. *l.* 1. *c.* 6. *n.* 17. si autem diceret, quod se recreare vellet ad Dei gloriam, quamvis inde secutura esset ebrietas, non esset blasphemia, peccaret tamen per comparationem animi consentientis in ebrietatem forte secuturam.

254 *Q.* 61. *An sit blasphemia, si quis dicat, stultus es, quamvis haberes Deum Patrem?* Resp. Excusat cum multis viris doctis Sporer hic *c.* 5. *n.* 24. *in fin.* quia sensus est, vel quod Deus possit creare stultos, inter quos ipse a Deo sit creatus : vel quod sit stultus, etiamsi haberet patrem, qui esset sapientissimus : est tamen reprehendendum tale dictum tanquam pessime sonans.

255 *Q.* 62. *An peccet, qui ebrium, vel stultum, vel puerum rationis usu non utentem inducit ab blasphemandum?* R. Affirmat Caram. *in Theol. Int. l.* 2. *c.* 3. *num.* 1053. quamvis enim non peccet proferens defectu libertatis, tamem blasphemia, quæ est res intrinsece mala, utpote inhonoratio Dei, imputatur illi, qui libere ad eam inducit, uti si non recordantem diei Veneris inducam ad comedendas carnes : quod multo magis valet in priore casu, cum blasphemia sit intrinsece mala, illa comestio carnis tantum extrinsece; unde audiendus non est Gobat, qui in Quint. *T.* 5. *cap.* 9. *et* 19. *num.* 48. a peccato excusat talem inducentem, eo quod illa locutio non retineat objectivam malitiam, si proferatur sine usu rationis; non licet non retineat respectu proferentis, tamen retinet respectu inducentis, qui tanquam causa principalis censetur illa moraliter proferre per alterum veluti instrumentum, non aliter ac si aliquis per organum, vel per os Psittaci talia proferret.

CAPUT II.

De Juramento.

DUBIUM I. 256

Quid sit Juramentum?

" Resp. Juramentum est invocatio tacita, vel expressa Numinis divini, tanquam primæ, et infallibilis veritatis, in testem alicujus rei. Hæc autem invocatio in eo consistit, quod jurans. quantum in se est, cupiat, ac velit Deum id, quod jurat, testari, et manifestare (si, et quando nimirum illi placuerit, sive in hac vita, sive in altera) quod ab ipso Deo sit cognitum, et verum. *Ita communiter DD.* S. Th. 2. 2. *q*, 89. *art.* 1. Bon. *tom.* 2. *d.* 4, *p.* 1. Sanch. *l.* 3. *moral. c.* 1. Laym. *l.* 4. *tract.* 3. *c*, 1. *Unde resolvitur.*

" I. Quoad forum internum, jurat quisquis interius intentionem habet, sive formalem, sive virtualem; et invocat Deum in testem, sive his, sive illis verbis, ac signis, sive etiam nullis usus sit; ita ut si quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, et is tamen ea putet esse juramenta, vere jurat: Suar. *l.* 1. *c.* 1. Sanch. *loc. cit.* Laym. *l. c.* Quoad forum autem externum, quænam formulæ jurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licite usurpari in conversatione possint, patet ex sequentibus.

" II. Quando dubium est de jurantis intentione, judicari solet secundum communem acceptionem verborum, quibus est usus.

" III. Veram rationem juramenti habent hæ formulæ : testor Deum, vel invoco Deum testem. Item *juro, juramentum facio : addo meum juramentum* : nisi aliud de usurpantis intentione constet : quia multi ita loquuntur, v. g. hoc, vel illud faciam : quorum tamen mens non est serio id jurare, sed tantum iracunde, et gravius affirmare. Laym. *c.* 2.

" IV. Fides a Sacerdotibus loco juramenti exigi solita per eorum consecrationem, ut et formula illa Pricipium, *meam, qui Princeps sum, fidelitatem, et honorem obstringo, vel obtestor*, etsi non sit juramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco juratæ promissionis : uti et si a personis illustribus, vel nobilibus dicatur, *meum, qui sum nobilis, honorem, fidelitatem, ac fidem obtestor*. V. Laym. *loc. cit.*

" V. Formulæ hæ, DEUS *novit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus novit omnia, Deus videt meam conscientiam*, censentur tantum narrative proferri, non invocative atque adeo non sunt juramenta) nisi aliud

constet, aut ex circumstantiis probetur. Laym. *n.* 4. Bonac. *q.* 8. *p.* 2. ex Suar. Less. Sanch. et aliis.

" VI. Non sunt juramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis, v. g. *expono caput meum, amputentur mihi aures, ni ita sit etc.* V. Sanch. *n.* 42.

" VII. Non vere jurat, qui ut juramentum coactus vitet, discit se jurare per omne id, per quod potest, quia cum nulla res sit, per quam absque necessitate jurare licite possit, censetur per nihil jurare intendisse.

" VIII. Non sunt juramenta (quod Confessarii, et Cathechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) *vere, certe, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Christiani*, vel *Sacerdotis*, vel *Regis, per conscientiam meam etc.* ut habet Less. *c.* 42. *d.* 1. *n.* 4. Bonac, *loc. cit.* quia tantum significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, et notitia veritatis : nec in testem adducitur Deus. Esset tamen juramentum dicere, *per fidem Catholicam, per S. Evangelium*, quia tunc censetur in testem adduci illius Fidei, et Evangelii auctor. V. Laym. *l. c.*

" IX. Non jurat, qui dicit, *Tam verum est, quam Sol lucet, quam hic sedeo, ambulo etc.* Unde etsi comparatio falsa sit, tantum est mendacium, cum nullus in testem invocetur. Idem est, si dicat, *quod dico, est Evangelium, est instar Fidei, est de fide, etc.*

" X. Quamvis hæ, et similes comparationes)*tam verum est, quam Deus est, quam Christus est in Venerabili Sacramento, quam verum est Evangelium :* item, *tam sum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciscus etc.*) communiter videantur continere juramentum cum blasphemia ; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem invocatur. Neque videtur esse blasphemia, si sit verum, et animus proferentis sit significare tantum similitudinem ; ut sensus sit, hoc esse verum suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Tum vero esset blasphemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse (secundum æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate Fidei. Sanch. 2. *Moral. cap.* 31.

" XI. Non est juramentum, cum quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis specialiter elucet : quia tunc non censetur adduci cum relatione ad Deum, ut si dicas ; *Juro per hanc barbam, vestem etc.* Censetur autem juramentum cum fit per creaturas nobiliores ; cum per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis singulariter residet ac relucet ; sic v. g. dum juratur per cœlum, intelligitur illius habitator ; dum per terram, is, cujus hæc scabellum : dum per templum, is, qui ibi colitur : dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit : dum per crucem, is, qui in ea fixus est ; dum per Evangelia, ea tangendo, aut nominando, is, cujus ea verba sunt, Bon. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 4. ex Suar. Sanch. *ll. cc.*

ADDENDA.

Quæst. 63. *Quot modis fiat juramentam?* 257

Resp. cum Tamb. hic *l.* 3. *c.* 1. §. 1. *n.* 2. his quatuor, 1. *Mente ;* si intra animum aliquid affirmes, vel respondeas, Deumque in confirmationem invoces velut testem : 2. *Nutu*, ut si tibi dicatur, jura per Deum, et tu oculis, vel capite annuas : 3. *Facto*, uti si oblatum ad jurandum Evangelium tangas : 4. *Verbo*, etiam unico, dicendo, aut scribendo, v. g. juro, in iis circumstantiis, quando sic intelligitur Deus vocari in testem, uti recte Dicast. *de juram. d.* 1. *n.* 108.

Q. 64. *Quandonam præterea censeatur quis jurare, vel non jurare?* R. Gob. *T.* 11. *a n.* 483. plurimas affert formulas 1. *o Deus! esto mihi testis*, dici : non esse juramentum, sed meram precationem, *Contra est*, nam videtur esse invocatio Dei pro confirmatione veritatis ; ergo est juramentum. 2. *Nego Deum. si ita non sit*, est mera blasphemia : et quidem hæreticalis, ut vult Castr. *T.* 17. *d.* 2. *p.* 2. §. 3. 3. *Juro per caput Christi*, si cum debita reverentia dicatur, est licitum juramentum ; si cum vilipendio, est juramentum cum blasphemia, Gob. et Dicast. *n.* 194. 4. *Sim nequam, sim fur, si ita non est*, non sunt juramenta ; Dicast, *n.* 161. 5. *Juro per meam animam*, est dubium, an sit juramentum, inquit Tamb. §. 3. *n.* 4. ex communi tamen usu, inquit Castrop. *tr.* 14. *d.* 1. *p.* 1. *n.* 7. Gobat *n.* 486. Dicast. *n.* 119. censetur esse juramentum ; quia anima interponitur, vel ut clarissima Dei imago, vel ut Deo specialiter obligata : quod si diceretur, *juro super animam*, videtur esse juramentum execratorium, 6. *Juro per me, per eum, qui sum*, aliqui volunt esse juramentum, quia homo est creatura perfecta, in qua specialiter relucet Deus. Suar. tamen Sanch. et Dicast. *n.* 124. rectius putant ex usu non recipi velut juramentum, sed tanquam interpositionem auctoritatis, vel fidei humanæ. 7. Sacerdos jurans fide sacerdotali : item Princeps in fidem Principis etc. si id faciant in circumstantiis, in quibus exigi solet juramen-

tum, debent in utroque foro præstare omnia, atque si jurassent per Evangelia : idem est, si in judicio jurasti, v. g. per fidem viri nobilis, quando tenebaris jurare per Deum, idem putant etiam extra judicium, Sanch. Gob. 488. Dicast. *n.* 105. *et* 131. aliique, si deliberate dicantur talia verba, per consuetudinem esse, et accipi velut juramenta. 8. Jurans per tactum libri, quem putavit esse Evangelia, reipsa juravit, licet fuerit alius liber, quia error est tantum materialis, Tamb. §. 1. *n.* 4. 9. Si jures per ignem, vel aerem, non sunt juramenta : si per ignem Dei, aerem Dei, sunt juramenta, Tamb. §. *n.* 20. 10. Si per aliqua, de quibus dubitatur, an per illa invocetur Deus, neque positive intendas invocare, neque intendas non invocare, quia non advertis, nec de hoc cogitas, reipsa non juras, Tamb. *n.* 6. 11. Si quis dicat verba, quæ non continent juramentum, velitque per ea jurare, reipsa jurat, si sciat, quid sit jurare; nempe quod sit Deum vocare in testem : si autem nesciat, quid sit jurare, ut sæpissime non sciunt rudes, etiamsi voluerit jurare, aut facere quod alii faciunt, reipsa non juravit, sed inefficaciter tantum jurare voluit, quia Deum non vocavit in testem, non enim cognovit se hoc facere, aut velle, Tamb. §. 1. *n.* 8. Dicast. *n.* 102. 12. Quando quis protulit verba ambigua, de quibus ex usu communi non constat, an contineant juramentum, vel non, standum est intentioni proferentis, et si quidem non solet jurare, censendum est non fuisse intentionem jurandi; si autem solet jurare, præsumendum est fuisse intentionem jurandi, Dicast. *n.* 104.

259 *Q.* 65. *An falso jurans reipsa juret*? Resp. Jurat, quamvis enim non velit, ut Deus absolute testetur suam falsitatem, cum hoc sciat esse impossibile, tamen, quantum in se est, vult, ideoque invocat Deum, ut si possit, testetur falsitatem esse veritatem, et in hoc consistit gravissima malitia perjurii, Castrop. *p.* 1. *n.* 8.

260 *Q.* 66. *An omne juramentum falsum etiam sit blasphemia*? R. communiter negatur cum S. Thom. 2. 2. *q.* 13. *art.* 3. *ad* 2. et Sanch. *in Decal. l.* 2. *c.* 32. *n.* 33. sed Castr. *tr.* 17. *d.* 2. *p.* 2. §. 3. *n.* 9. dubitat. 1. Quia jurat falso, facit Deum testem, et assecuratorem falsi; ergo Deo tribuit, quod illi convenire non potest. 2. Quia si diceret, confirmet Deus sub testimonio hanc falsitatem, utique blasphemaret; ergo et blasphemat falso jurans, nam eumdem sensum habent falsa juramenta, non quod jurans absolute velit id fieri, sed saltem, quantum in se est, quod videtur sufficere ad blasphemiam.

DUBIUM.

Quotuplex sit Juramentum?

" Resp. Divisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantum accidentales, quæ speciem non mutant, ut in Confessione distinguere non sit opus, Suar. Less. *l.* 2. *cap.* 42. *d.* 2. Bonac. *t.* 2. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 2. Itaque dividitur 261

" *Primo*, In verbale, Reale, et Mistum; cum videlicet fit, vel verbis, vel actione aliqua, ut erectione digitorum, contactu crucis, sceptri, Evangeliorum : vel et verbis simul, et actione corporali, unde et vocatur Juramentum corporale. V. Bonac. *loc. cit.*

" *Secundo*. In Invocatorium, seu Contestatorium. et in Execratorium, seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter ut testis invocatur; hoc autem, quo non solum vocatur ut testis, sed etiam ut vindex, cum jurans, se vel alium dilectum, vel aliquid sui, aut suorum, subjicit *Deo* puniendum, si falsum dicat: ut, *ita me Deus amet, adjuvet: puniat me Deus: faciat Deus, ut hinc nunquam sanus surgam; nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear* : *tollat me Deus subitanea morte; æternum damner; super animam meam*, etc. In quibus quando falso juratur, an sit conjuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici contravertunt. Negant Suarez, Valent. etc. quia non solet quis, etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potius cogitat Deum non facturum esse. V. Bonac. *loc. cit.*

" *Tertio*. In Assertorium, et Promissorium. Illud est, quo præterita, vel præsentia affirmantur, aut negantur : hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium. ut v. g. *per Deum ego te cædam*, sed hoc referri potest ad promissorium. In Confessione non opus est explicare, utrum per Deum, an Sanctos juraveris, quia est ejusdem speciei malitia, cum jurans semper intendat Deum adducere in testem. Suar. Less. *loc. cit.* Lugo *d.* 16. *n.* 286.

ADDENDA.

Quæst. 67. *An juramentum assertorium essentialiter differat a promissorio, etiam in ratione juramenti*? Resp. Castr. *T.* 14. *d.* 1. *p.* 2. *n.* 7. dicit probabilius esse, quod differant, quia in assertorio invocatur Deus pure

ut testis, in promissorio autem etiam ut fidejussor, id est, ut Deus suam auctoritatem præstet pro eo, quod jurans sit rem executurus. Alii cum Caj. Valen. Suar. hic *l.* 1. c. 9. *n.* 1. communiter contrarium tenent, eo quod essentia juramenti qua talis consistat in invocatione divini testimonii, cui accidentale est invocari ad firmandam veritatem rei futuræ, vel præsentis. Dicast. *d.* 2. *n.* 64. docet fieri posse juramentum promissorium absque eo, quod Deus vocetur in fidejussorem veritatis implendæ de futuro: potest enim tantum promitti coram ipso tanquam summæ auctoritatis Domino, qui novit animum de præsenti, efficiendi in posterum, quod juratur, uti sit, dum quis promittit aliquid coram Rege. Vide dicenda hic *n.* 305. *et p.* 2. *n.* 725.

DUBIUM III.

An, et quando sit licitum jurare?

13 " Resp. Juramentum, si debito modo fiat, licitum est. Est de Fide. Et quidem est actus Religionis, ut omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo observantur hæc tria; 1. Est *Judicium*, quod exigit, ut cum discretione, prudentia, consideratione, ac reverentia, non sine necessitate, aut gravi causa fiat, 2. Est *Justitia*, quæ exigit, ut quod juratur sit res justa, licita, et honesta. 3. Est *Veritas*, ut nimirum sit res vera, aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera, ita ut, prout ex defectu alicujus horum, minor, aut major in Deum injuria; aut irreverentia redundare censeatur, ita quoque majus, aut minus committatur peccatum. *Unde resolvitur.*

" I. Quoad judicium, si hoc solum desit, ut plurimum est veniale tantum, ut si quis absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine. V. Sanch. *l.* 3, c. *c. n.* 22. Less. *l.* 2. *c.* 42. *n.* 17.

" II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans admittit in investigatione veritatis, vel tollenda consuetudine, Sanch. *n.* 10.

" III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollent consuetudinem jurandi sine attentione, sitne verum hoc, an falsum, quod jurare solent.

" IV. Quod ad justitiam spectat, peccat mortaliter, qui jurat se facturum rem mortaliter malam; ut se aliquem interfecturum: quia est gravis irreverentia; divina auctoritate se ad peccatum mortale quasi obligare, ita ut hic duæ malitiæ concurrant; una, quod velit malum; altera, quod ab hoc abutatur auctoritate Dei, odientis omne malum. Less. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 3. *n.* 17. Bonac. *to.* 2. *d.* 4, q. 1. *p.* 3.

" V. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam; cum ibi levis tantum irreverentia censeatur. Bon. *ib.* Less. *l. c.*

" VI. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra consilia Evangelica; ut se non ingressurum Religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. Suar. Less. Sanch. Bonac. *loc. cit.*

" VII. Quod ad veritatem spectat, cum hæc deest, peccatur mortaliter, quia committitur gravis in Deum irreverentia, quippe cum adducatur in testem falsitatem, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit, aut possit decipere testando falsum. Nec hic excusat levitas materiæ, quia sive hæc sit gratis, sive levis, seria sive jocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum, et tale juramentum dicitur perjurium. S. Th. 2. 2, *q.* 96. *a.* 7. Less. *l. c.* Sanch. Bon. *l. c* An autem, et quando perjurium possit esse veniale per accidens. V. Escob. *T.* 1. *c.* 3. *n.* 6.

" VIII. Non excusatur, qui jurat verum, si is putabat esse falsum; vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubitat, etsi a parte rei verum sit, Sot. Navar. Bon. *l. c.*

" IX. Peccat æque graviter, qui ab altero exigit juramentum, sciens eum esse pejeraturum. Excipe, nisi justa causa, et necessitas exigat: quia tunc perjurium ex sola pejerantis malitia sequitur: nec alter moraliter censetur illius causa, cum utatur suo jure. Quod tamen extra judicium raro habet locum in privatis personis. S. Th. *q.* 89. Suar. *l.* 3. *c.* 13. *et* 14. Sanch. *l.* 3. *c.* 8.

" X. Non pejeravit, qui juravit aliquid reipsa falsum quod ipse bona fide, et cum ratione putavit esse verum.

" XI. Excusari subinde quidam simplices a mortali perjurio videntur posse ratione inconsiderationis, cum usurpant quasdam formulas juratorias, ut, *per animam meam puniat me Deus*, etsi enim sciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod jurare sit aliquid grave et invocare Deum in testem, sed tantum apprehendunt confusam aliquam rationem mali, non tanti momenti. V. Bonac. *l. c.* Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *cap.* 14.

ADDENDA.

264 Omne juramentum esse illicitum docuerunt Waldenses, aliique apud Arsd. *de dogmatibus damnatis*, *v. Juramentum*; sed eorum error reprobatus est in Concilio Constantiensi *sess*. 8. inter errores Wiclef. *art*. 43. e contra Priscillanus, aliique eum secuti docebant omne perjurium esse licitum, sed hic quoque error damnatur in Consilio Bracarensi 1. Ann. 563. His itaque omissis, sit

265 *Q*. 68. *An sit licitum jurare circa rem malam*? R. Regin. et alii cum Bonac. *d*. 4. *q*. 1. *p*. 3. *n*. 9. dicunt semper esse mortale adducere Deum in testem rei mortaliter malæ, sed probabilius negant Suar. *c*. 12. *n*. 7. Sanch. *l*. 3. *c*. 4. *n*. 33. Filliuc. *tr*. 25. *c*. II. *n*. 336, Castrop. *p*. 5. *n*. 6. Dicast. *n*. 81, nisi juramentum assumeretur tanquam instrumentum illius peccati, uti si quis detractionem confirmaret juramento, tum enim per juramentum auget infamiam, quia majorem facit fidem: de cetero non erit mortale jurare, v. g. furtum a se esse commissum, nam invoco Deum testem veritatis, imo recte notat Filliuc. nullum fore peccatum, si quis cum causa juraret se aliquod mortale commisisse, nam ex illo objecto materiali jurato nulla redundat irreverentia in Deum, vel in juramentum: aliud est de juramento promissorio, de quo Busemb. supra, nam si jurem rem venialiter malam a me faciendam, communis sententia est esse tantum veniale; si mortaliter malam, communior est, quod peccem graviter; firmando me illa auctoritate Dei in proposito peccandi mortaliter, quamvis etiam Less. et Dicast. *a n*. 67. dicant nec his satis apparere rationem convincentem; retorquentur enim in proposito jurato peccandi venialiter, hinc fide digni referunt Vasq. et Rubinum sensisse semper esse veniale tantum; sed propter auctoritatem contrariam non est recedendum a communi sententia.

266 *Q*. 69. *An sit mortale jurare se facturum rem, quam jurans scit esse physice, vel moraliter impossibilem?* R. Communis sententia apud Tamb. *l*. 3. *c*. 3. §. 3. *n*. 8. Dicast. *n*. 108. Busembaum supra affirmat, quia Deus vocatur in testem illius, quod judicari debet non futurum: consentit Tamb. si juranti, quantum in se est, desit animus procurandi, ut eveniat, si autem hic animus adsit, putat cum aliis non forè mortale, quia deerit solum judicium.

Q. 70. *An sit licitum jurare rem, quam tantum probabiliter judico esse veram?* Resp. Sanch. *l*. 3. *c*. 4. *n*. 10. Castr. *p*. 5. *n*. 2. aliique cum Dian. *p*. 4. *tr*. 4. *res*. 77. affirmant, quia juras hoc, quod judicas verum; ergo non pejeras; unde quod aliquis audivit a viro nobili, et fide digno, potest secundum illos AA. affirmare, et extra judicium jurare esse verum; quod aliqui apud Dianam extendunt ad juramentum etiam in Judicio, sed melius id negant alii, ibi enim postulatur juramentum scientiæ, quod majorem certitudinem requirit, ut notat Castrop. *nu*. 3. nam testis hic censetur semper testari de visu, et præsentia propria, uti etiam notavit Bonac. supra *n*. 9. Si quis putat utramque partem oppositam esse probabilem, poterit jurare, et hanc, et illam esse probabilem, tamen jurare non poterit, et hanc, et illam esse veram, cum enim utrique simul assentiri non possit, illam tantum jurare poterit, cui assentietur[1]; e contra Suarez *c*. 7. *n*. 7. et Dicast. *nu*. 147. requirunt moralem certitudinem ad omne juramentum, alioquin jurantem fore perjurum, quia qui jurat, significat se plus, quam opinari, et dicit se aliquo modo scire; ergo jurare non licet id, de cujus veritate certo non constat; et prærequiretur saltem talis certitudo, ut nulla, vel parva, et non prudens sit formido de veritate partis oppositæ, vel saltem ut non sit formido æqualis: admittunt tamen, et ipsi requiri quandoque majorem, quandoque minorem certitudinem, etiamsi in Judicio jures, ut recte explicat Dicast. *n*. 142. nam in causis, ubi juramentum erit in favorem, sufficiet minor certitudo, ubi autem ex eo grave incommodum nasci posset alteri, requiretur major, et hæc ultima sententia videtur probabilior; omnes autem communiter docent cum Sanch. *n*. 11. et Castrop. *num*. 3. ad hoc, ut quis testificetur de Scholastico, quod toto tempore ad cursum conficiendum requisito frequentaverit scholas, non esse necesse, quod viderit eum singulis diebus, sed sufficere, si communiter viderit adeuntem scholas; inde enim rationabiliter credit satisfactum esse Statuto Universitatis, quod est, ut majore anni parte frequentet, et cum alia testificatio sit moraliter impossibilis, non censetur alia postulari. Quod si tantum audivisset a fide digno, quod frequentasset,

1 De societatibus occultis lege notam infra positam.

non sufficeret ad jurandum, nam hoc juramentum est veluti judiciale, quod requirit testem de visu; posset tamen tum jurare, quod audisset a fide digno.

* *Huc usque Patris La-Croix verba citat P. Concina T.* 3. *pag.* 450. *Tum hæc subdit pag.* 413. Recentes Theologi communiter docent, sufficere UNICUM TESTEM FIDE DIGNUM ad jurandum extra judicium, secus in judicio. Sic inquiunt... LA-CROIX, et plures alii quos ipsi citant. *Sed audiamus P. Nocetium Veritatis Vindicatæ capite xxxi.*

P. Concina hic duo præstat. Primum adeo mutilate refert textum Patris La-Croix, ut persuasum relinquat lectoribus, Patrem La-Croix adhærere uni sententiæ, cum adhæreat omnino oppositæ. Deinde expresse imponit Patri La-Croix, quod doceat, sufficere UNICUM TESTEM FIDE DIGNUM *ad jurandum extra judicium : cum hoc nusquam dicat ex propria Sententia; sed ad omne juramentum postulet certitudinem moralem. Quæ omnia producto integro textu manifesta fient.*

Igitur P. La-Croix post relatam sententiam, contentam in verbis recitatis a P. Concina, hæc ulterius habet, quæ P. Concina suppressit. E CONTRA P. Suarez cap. 4. num. 7. et Dicastillo num. 147. requirunt MORALEM CERTITUDINEM AD OMNE JURAMENTUM. Alioquin jurantem fore perjurum : quia qui jurat, significat, se PLUSQUAM OPINARI, et dicit aliquo modo SCIRE. Ergo non licet jurare id de cujus veritate CERTO NON CONSTAT... ET HÆC ULTIMA SENTENTIA VIDETUR PROBABILIOR.

Jam vero, adducere solum verba, quæ persuadent lectoribus Patrem La-Croix adhærere uni sententiæ; et silere alia, quæ ostendunt Patrem La-Croix adhærere oppositæ; est ne referre INTEGRE *sententias? Præterea dicere, Patrem La-Croix contentum esse* UNICO TESTE FIDE DIGNO *ad jurandum extra judicium; cum ipse doceat* PROBABILIUS *esse contrarium: est ne referre sententias* SINCERE ?

68 *Q.* 71. *Quanta adhiberi debeat diligentia in acquirenda veritate, antequam jurari possit?* R. Secundum Sanchez tanta, ut probabile judicium possit formare, quo assentiatur, secundum Dicast. tanta, ut non multum formidet de veritate oppositi, sed moraliter certus sit: prout ergo negligentia, aut contemptus hujus examinis erit gravis, aut levis, fietque juramentum cum reflexione ad eam, seu cum cognitione illius, erit perjurium grave, vel leve. Dicast. *d.* 2 *a n.* 135.

9 *Q.* 72. *An cives vi, et injusto bello subjugati possint invasoribus præstare generale juramentum fidelitatis?* Resp. Possunt, dummodo nihil illicitum expresse admisceatur, et ipsi intelligant se solum jurare fidelitatem ad licita, et honesta: legitimum tamen Principem suum abjurare non possunt, quia talis abjuratio est perjurium cadens in materiam falsam, et in injuriam veri Principis, ita Lessius *in Auct. V. Juramentum cas.* 5.

Q. 73. *Si Cajus subordinet Titium Procuratorem, ut pro se falso juret, uter illorum sit perjurus, vel incurrat pœnas perjurii?* Resp. Silvest. putat utrumque esse perjurum, sed solum Cajum incurrere pœnas perjurii. Texeda apud Diana *part.* 10. *tr.* 14. *resol.* 13. dicit solum Titium esse perjurum; et solum incurrere pœnas perjurii : videtur dicendum, quod uterque sit perjurus, Cajus materialiter et mediate, quia mandavit, Titius physice et immediate, quia executus est, ita Sanchez, *lib.* 3. *cap.* 13. *n.* 26. Dicast, *d.* 3. *num.* 442. et alii: pœnas autem incurret solus Titius, quia hæ cadunt in eum, qui proprie perjurium ponit. hic autem solus Titius proprie jurat, et consequenter pejerat, qui physice ipsemet, et immediate id facit, ideoque peccatum solius Titii erit casus reservatus, v. gr. *in Diœcesi Coloniensi*, in qua Episcopo reservatum est perjurium manifestum. 270

Q. 74. *Quomodo peccet, qui jurat habens consuetudinem jurandi?* Resp. §. 1. Si sit consuetudo jurandi non falso, quamvis consuetudinem nunquam retractaverit, non peccat nisi venialiter, quia singula talia juramenta sunt tantum venialia, uti suppono, et consuetudo non aggravat mortaliter, licet postea semper advertenter juret, ita Castrop. *T.* 14. *d.* 1. *par.* 9. 271

§. 2. Si sit consuetudo jurandi falso, sed inadvertenter, quam non retractavit, si juramenta, quæ nunc fiunt, non proficiscantur ab illa consuetudine, sed ex passione, vel subito motu, uti processissent, licet non adfuisset consuetudo, non erit mortale, quia neque in se, neque in causa sunt plene voluntaria, causa enim eorum non est consuetudo, sed alius motus plenam rationem prævertens, ita S. Th. *in* 3. *dist.* 39. *ar.* 5. *in O.* Et ad Annib. *lib.* 3. *dist.* 39. *quæst.* 1. *art.* 1. *O.* Suarez. Sanch. Cajetan. *verb. Perjurium*, Castr. aliique cum Dicast. *dist.* 2. *nu.* 170. contra multos, quos referunt Dicastil. et Dian. *p.* 10. *t.* 14. *resol.* 3. Vid. Vind. Tabien. *in Collectan. ad propos.* 12. Requiri autem plenam deliberationem ad mortale, probabitur *l.* 3. *n.* 216. 272

273 §. 3. Si proficiscantur ex consuetudine non retractata, quamvis plane inadvertenter fiant, non erunt quidem in se peccata, ut dicetur *l.* 5. *a n.* 15. cum non sint formaliter libera, erunt tamen peccata in causa, seu in voluntate, quam jurans habet non removendi consuetudinem, ita Sanch. *l.* 3. *cap.* 5. *a n.* 28. Castr. *n.* 5. aliique multi cum Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 62. putatque Suar. *l.* 6. *c.* 8. *n.* 6. utile fore talem non absolvi, si admonitus non emendet consuetudinem, Sanch. tamen *l.* 2. *c.* 32. *n.* 45. Castr. *n.* 6. et Burgh. *cent.* 1. *cas.* 3. contra multos alios apud Dicast. *n.* 197. putant posse absolvi, quia dispositus est, et absolutio non est necessario neganda, vel differenda quando peccata non pendent ex occasione intrinseca, quæ amoveri debeat, sed tantum ex intrinseca fragilitate relabentis, uti hic sit, imo Dicast. *n.* 214. dicit non posse licite negari absolutionem tali consuetudinario, quia consuetudo illa non est aliquid voluntarium, quod possit a se repellere, sed est aliquid naturaliter relicturum post actus, quod etiam non magis est occasio proxima peccandi, quam inclinatio naturalis, de qua tamen expellenda non tenemur habere voluntatem ; unde notat Diana supra, quando Auctores dicunt non absolvendum eum, qui ex consuetudine relabitur ; intelligendos esse, si relabatur advertenter ; alioquin enim non peccat per relapsus : an autem et quomodo talia, quæ inadvertenter ex consuetudine sequuntur, sint confitenda, dicemus *Lib.* 6. *t.* 4. *c.* 1. *ad d.* 3.

274 §. 4. Recte notat post Scotum Dicast. *n.* 182. quod sicuti consuetudo amandi DEUM efficit, ut assuetus prorumpat in actus amoris quasi imperceptibiliter et non omnino advertenter, ita tamen, ut actus illi ad meritum sufficiant, non aliter etiam in illis, qui assueverunt ad juramentum vel aliud peccatum, licet non ita reflexe advertant malum, tamen sæpe sufficienter advertunt, quantum ad culpam sufficiet ; quod maxime locum habet in iis, qui habent celeres motus ingenii.

275 DUBIUM IV.

An in Juramento uti liceat æquivocatione.

Resp. Jurare cum æquivocatione, quando justa causa est, et ipsa æquivocatio licet, non est malum ; quia ubi est jus occultandi veritatem, et occultatur sine mendacio, nulla irreverentia fit juramento : Quod si autem sine justa causa fiat, non erit quidem perjurium, cum saltem secundum aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum juret ; erit tamen ex genere suo mortale contra Religionem, cum sit gravis irreventia ad alterum in re gravi decipiendum, usurpare juramentum. Ita communiter DD. V. Sanc. *l.* 3. *c.* 6. Bon. *tr.* 2. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 12. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 13. *Unde resolvitur*

" I. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, sed sponte sua jurat, quia tunc tenetur uti vocabulis secundum communem significationem, inquit Tol. *l.* 4. *c.* 21. eo quod non habeat rationem æquivocandi.

" Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, quando juramentum juste exigitur, ut a Judice vel Superiore in re gravi. Bonac. *loc. cit.*

" III. Si autem fiat tale juramentum in re levi, per jocum, et cira inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale ut probabiliter docet Sanch. *l. c.* contra alios quia sola discretione sive Judicio caret. V. Bonac. *l. c.*

" IV. Licet æquivoce jurare, si juramentum exigatur injuste ; ut v. g. si quis exigat Juramentum qui jus non habet, v. gr. Judex incompetens ; vel si non servet ordinem juris. Item si exigatur per vim, injuriam, metum, v. g. si vir exigat juramentum ab uxore de adulterio occulto : si latrones exigant a te lytrum cum juramento. Sayr. *l.* 4. *c.* 5. *et lib.* 12. *c.* 17. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 15. Less. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 9.

" V. Qui exterius tantum juravit sine animo jurandi, non obligatur, nisi forte scandali, cum non juraverit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi, ut servet. Sanch. 7. *moral. c.* 10. *n.* 11. Trull. *d.* 10. *n.* 2.

ADDENDA.

Quæst. 75. *An sit licitum jurare sine animo jurandi, aut cum animo non implendi, aut se non obligandi?* R. §. 1. Primum est illicitum, 276
uti patet ex propositione 25. ab *Innoc. XI.* damnata, *Cum causa licitum est jurare, sine animo jurandi.* Sic tamen jurans (proprie loquendo) non jurat ; uti recte S. Thom. 2. 2. *q.* 98. *art.* 3. *ad.* 2. Suar. *l.* 2. *c.* 7. *n.* 2. Sanch. *l.* 3. *c.* 10. *nu.* 4. Carden. *in* 9. *crisi d.* 18. *n.* 3. Dicast. *d.* 1. *num.* 92. aliique plurimi apud Vindicem Tabernæ *in Collect. ad propos.* 12. sicuti enim qui orationem vocalem exprimit sine animo orandi, reipsa non orat ; item qui vovet sine animo vovendi.

reipsa non vovet, ita et hic, sed tantum sunt nuda verba apta significare juramentum, si adesset animus vocandi Deum in testem aut sic se obligandi ad aliquid. Hoc non obstante si quis exterius vocet DEUM in testem falsi, quamvis interius non habeat animum jurandi, omnes communiter dicunt eum peccare mortaliter, quia est grave vilipendium Dei, et directe contra finem juramenti quia est assecurare de veritate, qui finis evertitur, si homines, intelligant posse absque gravi peccato ficte et falso jurari. Vide dicenda *n.* 321.

277 §2. Si quis sine animo jurandi vocet Deum in testem rei veræ, certum est, quod peccet venialiter, tum quia est aliqua irreverentia nomen Domini ita assumere in vanum, tum etiam quia est mendacium: talis enim exterius significat, se habere animum jurandi, et tamen illum non habet: ergo mentitur. Controversia est, an talis hoc ipso, etiam peccet mortaliter; affirmant Cajet. Armil. Covar. Filguera, et alii ducti his rationibus, in primis quia mentiens jurat: deinde quia utitur juramento ad deceptionem proximi; præterea illudit testimonio Dei, cum fingat se illud invocare, et tamen non invocet, unde sicut ille peccat mortaliter, qui per hypocrisim simulat sanctitatem, ita et qui simulat invocationem testimonii divini: e contra Suar. *c.* 17. *n.* 6. Sanch. *c.* 6. *n.* 10. Less. *d.* 8. *nu.* 46. Castrop. *p.* 8. *n.* 4. Illsung. *t.* 5. *n.* 55. Dicast. *d.* 2. *n.* 278. Card. *n.* 12. probabilius dicunt esse veniale tantum, nisi forte fiat in contractu, aut in judicio legitimo, aut in simili circumstantia, quando est gravis obligatio serio jurandi, ut si proximus alioqui pati posset grave damnum. Ratio est, quia non apparet, unde colligi possit illa gravis malitia, nam juramentum non cadit super mendacium, neque super deceptionem proximi, sed tantum super rem veram: unde ad rationem primam et secundam adversariorum dici debet non esse mortale, quamvis aliquis mentiens et decipiens juret, dummodo juramento non confirmet mendacium vel deceptionem, quod hic non facit. Ad tertiam rationem, nego per hoc graviter illudi divino testimonio, uti enim si quis fingat se orare, cum tamen non oret, illa fictio non est graviter peccaminosa, ita nec hic. Ad illud, quod additur, de hypocrisi, dico eum, per se loquendo, etiam venialiter tantum peccare, qui ex vana gloria simulat se sanctum; aliud est, si per falsa miracula id fingeret, aut populos induceret in alios errores, aut nollet habere gratiam Dei, et tamen vellet videri sanctus, tum enim per accidens peccaret mortaliter; tale quid non est in eo, qui jurat verum sine animo jurandi, ille enim non intendit ejusmodi indebitam excellentiam, neque alio fine graviter malo ducitur ad sic jurandum, uti suppono.

§. 3. Qui jurat sine animo implendi, peccat mortaliter, quia vocat Deum in testem voluntatis implendæ. quam tamen scit se non habere quod si injuste cogeretur ad jurandum, et juraret cum animo id non implendi, quod jurat, sed petita prius relaxatio ne juramenti, non peccaret, uti habet Suar. *l.* 2. *c.* 7. *num.* 20. Sanch. *l.* 3. *c.* 11. *n.* 17. Dian. *p.* 9. *tr.* 8. *res.* 56. quia habet animum faciendi, nisi ab ea obligatione fuerit absolutus, a qua per legitimam potestatem absolvi potest. 278

§. 4. Si quis juret habens animum jurandi et implendi id, quod jurat, attamen non habens animum se obligandi, Sanch. *c.* 20. *n.* 8. Castr. *p.* 8. *n.* 8. aliique plurimi apud Dicast. *d.* 2. *n.* 278. dicunt eum non jurare, quia essentia, vel saltem proprietas metaphysica juramenti est obligatio: ergo per intentionem se non obligandi destruitur essentia juramenti: sed quidquid sit de hoc, adhuc dubitatur, an et quomodo talis peccet: Val. dicit, si sic jurans nolit se obligare Deo, sed soli homini, non peccare nisi venialiter, quia non est deceptio graviter injuriosa homini, eo quod adhuc graviter obligetur ex virtute Religionis, de quo dicetur *an.* 316. sed alii probabilius putant eum per hoc peccare mortaliter: quia videtur esse gravis irreverentia DEUM adducere in testem, et tamen nolle obstringi ejus testimonio, ita Less. *de Justit.* *l.* 2. *c.* 42. *n.* 4. Quod si velit quidem se obligare Deo, sed non homini, eo quod homini nolit promittere, nullum erit peccatum, quia non tenetur homini promittere, aut illi jus dare contra se, nulla autem apparet malitia in eo, quod DEUM advocet in testem illus sui propositi; ita Suar *l.* 3. *c.* 17. *nu.* 10. Less. supra Dicast. *n.* 281. Vide dicenda *n.* 321. 279

§. 5. Quibusdam in locis præscriptum est, ut promovendi ad Ordines, ad certas cathedras vel Beneficia, ejurent quinque propositiones *Jansenii*, et quidem in sensu intento a *Jansenio*, circa quod Decretum putant etiamnum quidam Jansenistæ licere hoc sibi facere verbotenus tantum, eo quod hoc faciant, non in veritatem. sed in reverentiam Bullæ id præcipientis, et ut externam submissionem exhibeant Sedi Apostolicæ, sed quid circa 280

hoc declaraverit *Clemens XI.* videri potest *l.* 1. *n.* 210. ubi ejus Constitutionem retulimus : certe mirum est Jansenistas usque adeo rigoris amantes amplecti praxim sententiæ, contra quam est manifesta ratio: qui enim sic jurat, vel jurat nolens implere id, quod jurat, vel nolens obligari: ergo vel manifeste est perjurus, vel jurat sine animo jurandi, quorum utrumque certo est illicitum.

281 §. 6. Si quis dicat verba juratoria, nihil affirmando vel negando, v. grat. *Testor Deum, reddas mihi librum ; per Deum quam nunc est frigidum etc.* peccat venialiter, quia temere et in vanum assumit nomen Dei, et quidem sine animo jurandi, quod est indecens: non est tamen gravis irreverentia ; ita Card. *num.* 33.

282 §. 7. Qui narrat juramentum ab altero factum, v. g. qui sic dicit, Titius sic juravit : *Ego testor Deum, quod sim innocens,* nihil peccat, quia licet dicat verba juratoria sine animo jurandi, tamen nullo modo jurat nequidem exterius, nam illa verba non dicit nomine suo, sed tantum materialiter veluti dicta ab altero, neque in hoc, per se loquendo, est ulla indecentia.

283 *Quæst.* 76. *Quid notandum sit circa alias propositiones hic damnatas.* Resp. §. 1. *Innocent. XI.* damnavit sequentes. 26. *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, vel quocumque alio fine juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* 27. *Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.* 28. *Qui mediante commendatione vel munere ad Magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* Pro intelligendis his damnationibus.

284 §. 2. Notandum restrictionem mentalem esse duplicem, alia est *pure mentalis,* alia *non pure mentalis.* Restrictio pure mentalis est, quando tota oratio, spectatis omnibus circumstantiis, prout exterius profertur, est absolute falsa, in mente autem aliquid subintelligitur, per quod fieret vera, et tamen illud subintellectum nullo signo externo manifestatur, neque in illius cognitionem humano modo veniri potest, ver. g. *Tu me interrogas, an hodie viderim Petrum ; ego respondeo non vidi,* et in mente subintelligo, *non vidi in foro, cum tamen domi meæ,* restrictio illa est pure mentalis, quia ex nullis circumstantiis prudenter colligi poterat te interrogare de visione in foro, aut me de illa respondere. *Restrictio non pure mentalis est,* quando oratio, spectatis quidem præcise verbis, aliquem sensum absolutum faceret; sed prout in his circumstantiis profertur, satis intelligitur aliquid ad illam spectans retineri in mente, ita tamen, ut per illas circumstantias vel per aliud signum exterius consignificetur illud, quod in mente retinetur, ver. gr. Titius jam recenter non vidit Sempronium, Cajus occurrit Titio et sollicite petit; vidistine Sempronium ? hic Cajus in mente retinet, jam recenter; ideoque Titius respondet, non vidi, ubi etiam ipse in mente retinet, Sempronium recenter : hac vero tam ex parte Caji interrogantis, quam Titii respondentis sufficienter consignificantur per circumstantias sollicite quærentis et respondentis in illis circumstantiis. Iterum, hæ voces, *peto linguam bovis,* si dicas illas in macello, significabunt linguam carneam animalis; si dicas in pharmacopæo, significabunt herbam, quæ dicitur *lingua bovis,* ergo sicuti circumstantiæ loci hic possunt consignificare aliquid, quod in mente retinetur, ita etiam aliæ circumstantiæ vel alia signa poterunt consignificare aliquid in mente retentum, licet verba præcise id non manifestent, ita Arsd. *T.* 2. p. 2. *tr.* 1. *quæst.* 1. Steph. *T.* 4. *d.* 10. *d.* 4. Vind. Gobat. *part.* 2. *propos.* 21. aliique apud ipsos. His suppositis.

§. 3. Restrictio pure mentalis non excusat a mendacio vel perjurio, ita multi apud Dicast. *d.* 2. *n.* 299. licet ipse *an.* 300. contra manifeste sequi ex damnatione propositionis sed videtur dicat, 28. Ratio autem est, quia locutio illa absolvitur verbis illis præcisæ prolatis, et exercite seu æquivalenter dicit nunc esse totum conmentis, quem ad audientem dirigit : ergo cum neque ex se, neque ex circumstantiis habeat vim significandi totam propositionem internam, aut partem illam in mente subintellectam, per quam propositio interna ad audientem directa sit vera, locutio totaliter sumpta est contra mentem : ergo mendacium, et si juretur, est perjurium. 285

286 §. 4. Restrictio, si non sit pure mentalis, excusat a mendacio, et perjurio : patet, quia verba, ut conjuncta talibus signis vel circumstantiis humano modo cognoscibilibus, sunt significativa integræ propositionis mentalis, etiam illius partis per quam verificatur oratio; oratio, autem vera licite juratur, si certa adsint : ergo.

287 §. 5. Restrictio non pure mentalis est licita, saltem ex gravissimis causis, v. g. si aliter non possit vitari mors aut aliud malum morti æquivalens. uti mutilatio, perpetuus carcer ; item ad salvandum secretum Principis, sigillum Confessionis etc. Ratio est, quia cum talis restrictio per se mala non sit, quamvis per accidens et sine causa usurpata possit servire malis fraudibus et obesse commercio humano, uti recte probat Palav. *de Fide c.* 2. tamen ubi tales gravissimæ causæ eam cohonestant, reprehensibilis non est.

288 §. 6. Non est restrictio pure mentalis, si quis respondeat ad mentem interrogantis, quamvis verba, quæ respondet, de se forent falsa, si non dicerentur in illis circumstantiis, v. g. si me interroges, an occiderim Cajum, respondeo, non occidi, et licet occiderim, non mentior nec pecco ,quia in circumstantiis illis, in quibus crimen est plane occultum, quod si fatear, periclitatur vita mea, non debeo præsumere, nisi aliunde mihi constet, quod me interroges, an crimen commiserim absolute, quia non habes jus ad me ita absolute interrogandum, neque in illis circumstantiis teneor id, quod nequidem semiplene est probatum, revelare tibi cum certa jactura vitæ, quamvis tu etiam esse Judex meus, ad hoc enim me obligare esset nimis durum et superans humanam imbecillitatem, uti plurimi docent cum Carden *in* 2. *crisi d*, 19. *n*. 84. et dicetur *lib.* 4, n. 1521. itaque prudenter præsumo, quod interroges me, an occiderim Cajum, ita ut constet, ut probari possit, ut tibi fateri debeam : et conformiter ad mentem quam tu interrogans habes vel habere debes, verissime dico, non occidi, quia sic non occidi, ut constet, ut probari possit, ut tibi in illis circumstantiis fateri debeam ; atque ad hoc significandum determinatur mea oratio, partim per illa verba, partim per illas circumstantias, in quibus me interrogas, et quas tu scis vel scire debes, ita Suar. Lug. Card. *n.* 48. Steph. Vind. Gob. *supra.* Quod si tamen putarem te aliter et absolute interrogare, non possem sic respondere, alioquin mentirer, sed debere te aliter eludere : similiter, inquit Cresp. *in QQ. Moral. q.* 11. *n.* 10. et Carden. supra, si fecisti ante annum homicidium et confessus sis, hodie autem confitearis, uti soles, et te interroget Confessarius, an forte aliquem occideris, dicis, *non*, neque mentiris aut peccas, quia interrogatio Confessarii æquivalet huic, occidistine, quod non sis confessus, sed nunc confiteri debeas ? non enim habet jus ad aliud interrogandum, et ad hanc ipsius mentem bene respondes, te non occidisse : unde universaliter ponunt hanc regulam Sanch. et Carden. *n.* 36. quamvis verba ex se ambigua non sint, sed deberent aliquid determinate significare; si tamen attentis circumstantiis loci, temporis, et personæ, vel interrogantis vel respondentis, aut quovis alio signo, humano modo perceptibili limitentur ad aliud significandum, non est restrictio pure mentalis, neque illicitum sic usurpare, si adsit gravis causa, et ita excusat *Carden.* illum, qui interrogatus, an latro hac transierit, statim manum in manicam inserit, aut stans in loco, figit signanter pedem super uno lapide, et dicit, non transiit hac, intelligendo, per manicam vel per illum lapidem, ad quod significandum dat sufficiens signum, quando statim ad interrogationem alterius advertenter ponit manum in manicam, vel pedem ita figit super lapidem : quod autem alter signa illa non advertat, uti advertere poterat, sibi imputet.

§. 7. Quando non sunt valde graves causæ 289
ita restrigendi, si fiat restrictio, præsertim ex parte solius respondentis, communiter erit pure mentalis adeoque illicita, v. g. pater interrogat filium, fuistine in popina? non licet filio dicere, non fui, subintelligendo, ita ut tibi constet, ut fateri debeam. etc. Ratio est, quia ubi non sunt graviores causæ restringendi, interrogatio censetur fieri absolute secundum verba tantum; et sic habet commune judicium omnium hominum, nam interrogans habet Jus sic interrogandi ; neque est supra humanam infirmitatem tum respondere secundum verba præcise : ergo hæ circumstantiæ non sunt tales, ut possunt censeri simul cum verbis constituere orationem manifestativam alicujus, quod in mente reservatur : ergo est restrictio pure mentalis et illicita.

§. 8. Sanch. et Carden. *n.* 32. putant, quando est aliqua justa causa, semper licitum esse uti verbis æquivocis in uno sensu, quamvis audiens putet me loqui in alio, v. g. *Si occiderim hominem Gallum, me posse dicere, quod non occiderim gallum* intelligendo, *gallina-*

ceum : item *quamvis Titius jam sit domi, me posse dicere, Titius jam non est domi*, per To, *non est*, intelligendo, *non comedit*; item si aliquid non sciam evidenter, me posse dicere, non scio, quamvis omnino probabilissime sciam, quia nempe non habeo scientiam de hoc, id est, conclusionem certam et evidentem deductam ex præmissis certis et evidentibus : sed doctrinam illam sic puto esse intelligendam, quod licitum sit uti vocibus æquivocis, quando adest causa rationabilis, dummodo per aliquod externum signum vel circumstantias humano modo cognoscibiles colligi possit aliqua determinatio talium vocum ad significandum illum conceptum, qui est in mente; ratio autem est, quia per se non est malum nec mendacium, cum voces de se sint aptæ plene significare utrumque conceptum, ad significandum autem hunc præ illo determinantur per alia externa signa vel circumstantias. Deinde non est Lex, quæ id fieri prohibeat, aut quæ præcipiat signa vel circumstantias omnino clare explicare, quando est rationabilis causa dissimulandi; tum enim satis est, quod illa omnia ponantur, per quæ hic determinate conceptus mentis adæquate manifestetur et humano modo intelligi possit, quæ si tu non capias vel non advertas, hoc tribue tuæ ignorantiæ vel tarditati. Si absint tales circumstantiæ, sed adsint oppositæ, hæ determinabunt ad oppositum sensum, adeoque si aliter intelligam, ero mendax. *Si exemplum*, tu interrogas me, an sim *malesanus*, et intelligis, an male valeam; ego habens causam rationabilem non fatendi me male valere, indignanti similis respondeo, non sum *malesanus*, et intelligo non sum stultus; neque per hoc mentior, neque pure mentaliter restringo, quia vox, *malesanus*, utrumque significat, et per indignationem determinatur ad significandum potius per mentem meam, quam secundum tuam, si enim vellem ad mentem tuam respondere, nulla foret causa indignandi, uti suppono, sed simpliciter affirmarem vel negarem : quod si non darem signum indignationis, mentirer, quia verba sine illa circumstantia hic et nunc determinate haberent alterum sensum. *Nec refert*, quod talis oratio etiam possit servire fraudibus, *nam* hoc orationi per accidens est, quæ de se habet talem significationem, ut humano modo ex signis, quæ pono, percipere possis sensum meum, et fraudem cavere.

291 §. 9. Quando adjuncta signa vel circumstantiæ interrogationis faciunt rationem aliam quam verba sonent, mentitur, qui respondet falso secundum sensum talis interrogationis, si nullo signo externo ostenditur, quod ad mentem interrogantis non detur responsio, ut probat Palav. *De Fide c.* 2. v. g. Cajus studiosus heri non fuit in Sacro studiosorum, hodie Professor Caii examinans absentias hesternas petit a Cajo, an fuerit heri in Sacro; Cajus respondet, fui, et in mente intelligit, in summo Templo ; dico Cajum mentiri, quia si Professor expresse petivisset, an fuisset heri in Sacro studiosorum, mentitus fuisset dicendo, fui; atqui circumstantiæ illæ examinantis absentias hesternas ab hoc Sacro studiosorum simul loquebantur cum Professore, et constituebant orationem illam petentis, an fuisset heri in Sacro studiosorum : ergo si respondeat falso ad propositionem in illis circumstantiis factam, nullo alio signo dato, mentitur, et si hoc juret, pejerat.

§. 10. Si nulla adsit rationabilis causa res- 292
tringendi, videtur saltem veniale sic restringere, quia est ad minimum otiosa locutio, et deceptio fidelitati inter homines debitæ, ac sinceritati aliquo modo opposita.

§. 11. Cum propositio 27. damnata dicat, 293
causa sufficiens utendi his amphibologiis. etc. hoc ipso quod dicat, *his amphibologiis* sufficienter significat, quod per amphibologias prohibitas intelligantur restrictiones illæ pure mentales, de quibus habebat propositio 26. immediate ante damnata : additque hæc damnatio, non esse licitum illis uti ob quamcumque necessitatem vel utilitatem.

§. 12. Ubi restrictio vel æquivocatio est 294
licita, non est perjurium jurare talia esse vera, quæ dicuntur cum restrictione vel æquivocatione, quia per tale juramentum confirmatur veritas, quam habet oratio, quæ tunc licite usurpatur; quomodo autem loqui possit Confessarius, si interrogetur de peccato audito, dicetur pluribus *lib.* 6. quando de sigillo Confessionis.

§. 13. Secundum ante dicta debent tunc 295
post damnationem propositionum relatarum limitari multa, quæ passim inveniuntur apud graves Auctores, quos referunt Wilh. Sandæus *ad propos.* 26. *damnatam*, Dicast. supra, Moya *T.* 2. *d.* 1. *qu.* 6. qui, uti et Carden. *cap.* 6. caute est legendus, quia quædam ponunt, quæ merito limitari debent. Vide etiam Vind. Gobat *part.* 2. *prop.* 21. ubi ex Scriptura et SS. PP. confirmat, quæ diximus. Item vide Vind. Tabernæ *ad propos.* 11. *pag.* 58. *et seqq.* in Collectaneis, ubi plurimas

citationes Auctorum refert pro licito usu restrictionum mentalium in certis circumstantiis, uti et æquivocationum, etiam in juramento.

296 *Q. 77. An simulatio vel dissimulatio sit licita?* R. Certum est simulationem non esse licitam in administratione Sacramentorum, ut dicetur de Sacramentis: circa simulationes vel dissimulationes in aliis materiis.

297 §. 1. *Notandum est*: quod simulatio proprie dicta seu formalis non sit licita, quia est reale mendacium, quod non committitur quidem verbo, fit tamen facto, perinde enim est sive quis verbo sive facto significet aliud, quam quod in mente habet, cum factum æque possit esse signum mentis internæ, quam verbum, uti habet S. Thom. 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. *in O*, tum autem dicitur esse simulatio proprie dicta et formalis, quando quis per facta externa intendit aliud significare, quam in animo sentiat, uti v. g. si quis poculo ori admoto simulet se multum bibere, cum tamen parum aut nihil bibat, intendens ut alii putent eum multum bibere: item si exercitus aliquis fugiat, intendens ut hostis putet eum esse timidum, cum tamen timidus non sit; item si quis fingat se ire velle longius, intendens ut alii hoc putent, quamvis ipse cogitet ibi manere.

298 §. 2. Simulatio improprie dicta seu materialis non est mendacium, sed (per se loquendo) est licita; tum autem est talis, quando quis exterius facit aliquid, prævidens quidem ab alio habendum pro signo alicujus rei, quam tamen ipse non intendit per hoc significare, sed ponit ex alio fine; sive quando quis dat signa externa de se indifferentia ad significanda plura, quia procedere possunt a diversis causis, per quæ signa præter intentionem aliqui decipi solent putantes procedere ab una causa, cum tamen procedant ab alia: et sic potest aliquis poculo ori admoto parum aut nihil bibere, non intendens, ut alii hoc judicent, sed volens declinare haustum, licet prævideat alios putaturos eum bibere; atque ita *Josue* 8. legitur, quod fugerit, non quia per fugam illam volebat significare metum, sed prævidens hostes fugam illam esse interpretaturos velut metum, voluit abire more fugientium, intendens, ut cives urbis Hai per hoc longius abducerentur ab urbe, et reliqui milites *Josue* ex insidiis erumpentes irruerent in urbem, quod et factum est; recessus enim ille per modum fugæ factus poterat quidem provenire a timore, sed hic et nunc proveniebat a desiderio eliciendi hostes longius, et habendi meliorem occasionem victoriæ; similiter *Christus* Lucæ 24. apud Emmaus *finxit se longius ire*, non intendens, ut Discipuli hoc putarent, sed hoc prævidens, reipsa autem volens significare, aut se, quando ab eis ascensurus esset in cœlum, velle retineri per hospitalitatem, ut ait S. Augustinus, vel se longe abesse ab eorum Fide, ut habet S. Gregorius, vel se omnino iturum fuisse longius, nisi invitaretur.

§. 3. Simulatio materialis, si respiciat objectum vel circumstantiam vitiosam, est illicita, ut si quis coram aliis stans ante idolum projiciat thus in thuribulum; quamvis enim ipse forte intenderet se odore illo recreare, et id facere potuisset si fuisset solus, tamen in illis circumstantiis non tantum committeret scandalum, sed reipsa honoraret illud idolum: e contra simulatio materialis quandoque respicit objectum, et circumstantias omnino indifferentes, uti fuit illa *Josue et Christi Domini*, et tum dicimus non esse illicitam, dummodo tamen non deserviat ad injustam fraudem. 299

§. 4. Dissimulatio, per se loquendo, est licita; tum autem est dissimulatio, uti inquit S. Thom. supra ad 4. si quis nec verbo, nec facto det signum illius, quod habet in mente, sed ab illo quasi præscindat, ut si quis interrogatus an habeat pecuniam, faciat ac si non audisset, et de alia re quasi inadvertenter loqui incipiat, sicque distrahat interrogantem, talis homo dissimulat loqui de pecunia. *Dixi*, per se loquendo licitam esse, nam posset esse illicita, si quis dissimularet cum scandalo, vel cum injusto damno proximi, vel quando loqui aut aperte agere deberet. 300

Q. 78. Quomodo excusentur mercatores, qui dicunt vel etiam jurant, se non posse tali pretio merces vendere: item merces sibi pluris constare, cum tamen neutrum in rigore sit verum. R. Primi per hoc excusantur, quod intelligant et satis sciant significare velle se non posse cum honesto et mediocri lucro ita vendere. Secundi per hoc excusantur, quia quando dicunt sibi pluris constare, scimus, quod non intelligant nude pretium rei emptæ, sed etiam computent partim expensas, v. g. vecturæ, aliasque, partim proportionalem partem sumptuum, quos toto anno faciunt in suam communem negotiationem, hæc enim juste possunt venire nomine pretii, quo res ipsi constat, ita Gobat. *tr.* 11. *n.* 672. Quod si locutiones eorum non essent in hoc sensu veræ, mentirentur; et si jurarent, pejerarent. 301

302 *Q.* 79. *An complimenta sint mendacia.* v. g. si quis dicat, *sum indignus*, *infimus servus etc.* R. Licet complimenta ab aliquibus vocentur completa mendacia, tamen mendacia non sunt, quia omnes sciunt, quod per ejusmodi formulas loquendi non intendamus strictum sensum, quem verba præseferunt, sed tantum velimus honorem exhibere, vel affectum ostendere illi ad quem diriguntur, unde si animus honorandi vel affectus aliquis adsit, erunt signa concordia cum mente: itaque audiendus non est ille Casuista, qui ante aliquot anos in publicis Thesibus Leodii dixit eum committere idololatriam, qui litteris suis subscribit, *Sum servus ex toto corde*, eo quod soli Deo debeatur cor totum: nam illa verba inter homines significant solam debitam propensionem animi: quod si quis diceret verba complimentorum, et non intenderet honorem exhibere vel affectum seu propensionem ostendere? probabilius est fore mendacium; excusari tamen posse putat Gobat *n.* 670. quia scimus sic loquentes nolle sibi credi, ut nec volunt sibi credi Poetæ narrantes fabulas: deinde etiam nemo putat hæc assertive et ex animo dici, sed tantum veluti modos loquendi ad urbaniter conversandum, vel ad pascendas alterius aures, ideoque videntur a mendacio excusari posse.

DUBIUM V.

303 *Quæ et quanta sit obligatio Juramenti promissorii.*

" Resp. In Juramento promissorio duæ affirmantur veritates; una de præsenti primaria, quod scilicet jurans habeat animum implendi, quod promittit: altera secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit suo tempore, quod promittit; sive promittat Deo, et est votum cum juramento; sive homini, et est jurata promissio humana: unde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. Ita communiter DD. V. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Bonac. *T.* 2. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 7. *Unde resolves*:

" I. Defectu primæ veritatis jurans vere pejerat mortaliter, si vel non habet animum implendi, sive materia sit parva sive magna, licita vel illicita, vel si dubitet an facturus sit necne quod jurat, vel si putet sibi moraliter impossibile, ut impleat quod promisit: quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt: unde nec parvitas materiæ excusat. *Ibidem.*

" II. Defectu secundæ veritatis vere pejerat is, qui, quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum juramento, v. g. dare alteri unum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minore pretio vendere, vel nolle primum locum occupare aut præcedere in ingressu portæ, etc. an, inquam, sub gravi peccato teneatur hæc servare. Ubi speculative quidem videtur quod sic; quia vere adductus est Deus ut testis, quod sit facturus: ergo si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum. Cajet. Val. Tolet. *l.* 3. *c.* 22. et alii. Nihilominus alii probabiliter tenent contrarium, ut Sanch. V. Laym. *c.* 14.

" III. Illud certum est, quod si ex eo, quod jurasti, tantummodo parum aliquid non serves, non esse grave, v. g. si jurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo, Sanch. *Moral. l.* 4. *c.* 4. *c.* 32. *n.* 21. quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic excusantur, qui jurant servare Statuta alicujus Capituli, Collegii, Universitatis, etc. si postea parvum aliquod Statutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis, et aliis ministris Justitiæ, et de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum jurasset, parum tantum detraheret, Nav. Suar. Sanch. V. Laym. Bonac. *p.* 14.

" IV. Obligaris probabiliter juramento promissorio, etsi extortum a te sit per injuriam ac metum: ut si oblitus uti æquivocatione, jurasti prædonibus dare lytrum, usurario usuram, Becan. 2. 2. *qu.* 89. et alii. Negant tamen Azor. *tom.* 1. *l.* 11. *cap.* 7. *quæst* 2. in materia Matrimonii, quia Matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est; hinc etiam juramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipso Jure, ait Cajet. *v. Perjurium,* Suar. *c.* 9. Sanch. Bonac. *part.* 9.

" V. Obligaris item, etsi juramentum sit errore aut dolo extortum, si dolus vel error versetur tantum circa circumstantias accidentales, non magni momenti; nam si versetur circa substantiam, ut v. g. si annulum te daturum alteri jures, putans esse ferreum, cum sit aureus; vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non jurasses, non obligaris, V. Sanch. *l.* 3. *c.* 11. *n.* 42. Suar et alios.

" VI. Non inducit ullam obligationem, si jures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, ut habet Cajet. indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantiis cohonestatur, quia

juramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. Bon. *et alii communiter.* Ubi nota ex Laym. *c.* 6. Juramentum non convalescere, etsi talis res illicita et vana postea mutatis circumstantiis fiat honesta, cum juxta regulam 18. Juris in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.*

" VII. Nec obligaris implere, si quid jurasti contra consilia Evangelica; ut non ingredi Religionem, non dare eleemosynam, etc. Mol. Sanch. Laym. *l. c.* Et licet peccaris talia jurando, non tamen peccas non implendo. V. Cajet. *v. Perjurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, ut v. g. Religionem si aliquid jurasti in utilitatem aut gratiam alicujus hominis aut aliquorum, dummodo sit honestum, et sine peccato impleri possit; unde v. g. Alumnus, qui juravit se serviturum Principi, aut huic vel isti Ecclesiæ, etc. non potest ingredi Religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si jurasses Titiæ eam ducere : nam eo casu potes, ea relicta, ingredi Religionem, quia juramentum, sortitur naturam actus, cui apponitur ; promissioni autem Matrimonii hæc tacita conditio inest, nisi ingrederer Religionem. V. Laym. *c.* 6. Bonac. *T.* 1. *de Matrim. q.* 1. *p.* 5.

" ℞esp. 2. Juramentum promissorium eamdem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio vel propositum, cui est annexum. Ratio, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat juramentum appositum : Less. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 4. Bonac. *p.* 16. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 17. *n.* 1. *Unde resolves ;*

" I. Titius, qui cum juramento promisit nuptias Bertæ diviti, sanæ, virgini, bonæ famæ, etc. non tenetur stare juramento postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam : quia promissio ipsa non obligat eo casu.

" II. Qui urbanitatis causa juravit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, etc. non peccat contra juramentum, si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediatur ; tum quia promissio illa vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam (nisi me coegeris) quæ sublata non obligat, et consequenter nec juramentum : tum quia relaxatur ab altero cedente juri suo, Bonac. *l. c.* Sanch. Less. *num.* 22. Trull. *n.* 5.

" III. Qui juravit se servaturum Decreta et Regulas, vel Statuta alicujus Congregationis, Universitatis vel Capituli, tantum tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, et quatenus sunt in usu, vel servantur a majori parte Capituli : nisi tamen aliud constet de mente jurantis, vel hic voluerit se ad illa dependenter a Statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. Trull. *nu.* 8. Azor. Less. *l. c.* Diana *p.* 2. *tr.* 6. *R.* 39.

" IV. Qui juravit se servaturum secretum, non peccat contra juramentum, illud detegendo, quando non potest illud celare absque gravi suo, vel alterius damno, quia ipsa promissio secreti non videtur obligare nisi hac conditione, (si non noceat.) Silv. Bonac. Sanch. Trull. *n.* 9.

" V. Qui juravit Judici se dicturum quæ novit, non tenetur revelare occulta. Ratio patet. Less. Bon. Trull. *n.* 13.

VI. Qui Juravit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi juramenti solvere, si a creditore terminus solutionis prorogetur, quia cum hic cedat juri suo, cessat obligatio promissionis, et consequenter juramenti, Azor. Bon. Trull. *n.* 18.

ADDENDA.

Q. 80. *An in juramento falsa detur parvitas materiæ?* R. §. 1. In assertorio non datur, uti cum S. Th. et aliis habet Busemb. relatus *n.* 263 *et* 303. quia sic jurans vult ut Deus testetur falsum, adeoque ut fallat aut fallatur, quæ est gravis irreverentia, hinc *Innoc. XI.* damnavit hanc 24. propos, *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.* 304

§. 2. De juramento promissorio est aliqua difficultas : nam licet res jurata sit levis, tamen si postea non impleatur, plures apud Busemb. et cum Less. *de just. l.* 2. *c.* 42. *d.* 5. dicunt semper esse mortale, quia quantum in se est, facit Deum fuisse testem falsi, voluit enim, ut Deus testaretur aliquid futurum, quod tamen ipse impedit ne sit futurum; ergo facit Deum fuisse testatum aliquid falsum, in quo videtur esse gravis irreverentia, non minus quam si faceret Deum testari falsum præsens, et hæc sententia est probabilis, quam Cajet. et Covar. limitant, et dicunt, si jurans nihil ponat de re promissa, tum fore

mortale, si autem aliquid de ea ponat, fore veniale tantum, v. g. si juravit se oraturum Pater et Ave, si neutrum oret, dicunt fore mortale, quia deficit tota veritas propositionis, si autem alterutrum oret, dicunt fore tantum veniale, quia ex illa parte non deficit veritas juramenti : sed hæc posterior limitatio parum probabilitatis habet, nam qui promisit orare et Pater et Ave, si alterutrum omittat, tota propositio copulativa est falsa, uti suppono ex Logica : ergo si in uno casu deficit veritas, et ideo est mortale, etiam erit in altero : hinc Auctores alii longe plures cum Castr. *T.* 14. *d.* 1. *p.* 6. *n.* 8. Ills. *T.* 5. *nu.* 52. Card. *in* 2. *crisi d.* 17. *n.* 19. multo probabilius dicunt, si materia juramenti, sive materia promissionis sit gravis, et desit justa excusatio fore mortale non implere, e contra si sit levis, fore tantum veniale; ratio est, quia qui non implet, non mentitur, ut expresse S. Th. 2. 2. *q.* 110. *art.* 3. *ad.* 5. cum nihil loquatur contra id, quod gerit in mente : ergo tantum peccat contra fidelitatem, peccatum autem contra fidelitatem in re levi, est leve tantum, uti cum communi recte docet Lugo *de Justit. di* 23. *n.* 92. Unde ad fundamentum *Lessii* dicendum est, quod talis homo non facit Deum testem mendacii aut falsi formalis, sed materialis tantum, in quo præcise non est irreverentia; nam qui jurat aliquid reipsa falsum, quod tamen putat verum, etiam facit Deum esse testem falsi materialis et tamen non peccat. *Conf.* Nam jurans volebat se obligare, et promissum implere, quamvis autem non impleat, non ideo Deus est vocatus in testem falsitatis cognitæ, sed ignoratæ, ergo non est vocatus in testem falsitatis formalis, sed materialis tantum. Opponit Dicast, *de Juram. dist.* 2. *num.* 162. Deum invocari velut testem et fidejussorem veritatis futuræ, hic autem fieri testem et fidejussorem falsitatis consequentis, quod videtur semper grave. R. Tantum vocari in testem voluntatis præsentis adimplendi promissum, et in fidejussorem obligationis, quæ semper est, sed ratione materiæ potest esse gravis vel levis. Vide dicta *n.* 262.

306 *Q.* 81. *Utrum obligatio sit major, voti, an juramenti?* R. Multi Canonistæ apud Suar. *hic. l. c.* 3. *n.* 1. censent obligationem utriusque esse parem, sed 1. Probabilius est majorem esse obligationem voti quam juramenti promissorii, quod homini fit, ita S. Thom. 2. 2. *b.* 89. *art.* 8. quem plerique sequuntur cum Suar. *n.* 7. partim contra istos Canonistas, partim contra *Medin.* et alios. Ratio est, quia per votum fides directe datur Deo, non autem per juramentum promissorium homini factum; obligatio enim directe non fit Deo, sed Deus tantum adducitur ut testis promissionis de aliquo futuro: ergo votum magis directe respicit Deum : ergo violatio voti erit magis contra Deum, adeoque major illius injuria. Dixi, *quod homini fit*, propter dicenda *n.* 328. 355. 555. 2. Juramentum assertorium videtur magis obligare quam votum, ita Suarez *n.* 5. ratio est, quia obligatio juramenti assertorii est ex præcepto negativo obligante ad non attribuendum Deo falsum, quod si fieret, foret gravissima Deo injuria; obligatio autem voti est ex præcepto affirmativo me obligante ad reddendum hoc, quod Deo promisi, quod si non faciam, censebor esse irreverens Deo, sed non inferam tantam injuriam, quantam inferrem, si facerem esse testem falsi; et idem tenent Less. *supra n.* 53. Sanch. *hic l.* 3. c. 9. *n.* 4. Discast. *de Juram. d.* 3. *n.* 20.

Q. 82. *Quomodo Juramenta sint interpretanda?* R. Ferme eodem modo, quo vota, de quibus vide dicenda *a n.* 381. unde 1. Qui dubitat an juraverit, non obligatur, quia libertas est in possessione contra juramentum, ita plurimis citatis Dicast. *n.* 393. idem est, si certus sis te asseruisse aliquid facturum per verba ambigua et dubia, sintne juratoria necne; si etiam dubites de intentione tua, uti cum Cajet. Covar. et aliis tenent Suar. *l.* 2. *c.* 33. *n.* 3. Lugo *de Justit. d.* 23. *n.* 110. quia libertas adhuc manet in possessione sicque etiam in mitiorem partem resolvit ejusmodi dubium Pontifex *Cap. Clericus*, 35. *De jure jurando.* 2. Qui certus est se verba juratoria dixisse, sed negative dubitat de intentione se obligandi, aut etiam dubitat an sciverit, vel cogitaverit de obligatione inde consergente, videtur obligari, si scivit quid sit jurare, quia possessio est pro juramento, quod talem obligationem trahit, ita Suar. *n.* 4. Sanc. aliique cum Lugo supra, Dian. *p.* 9. *tr.* 8. *R.* 17. 3. Qui scit se jurasse, et dubitat an impleverit, adhuc obligatur, uti recte cum communi Suarez *n.* 7. quia juramentum est in possessione, et obligationi certæ non fit satis per solutionem dubiam. 4. Quando dubium est an materia juramenti sit licita necne, interpretatio ita est facienda ut si in aliquo sensu possit juramentum esse de re licita, in illo factum esse credatur, etiamsi de intentione jurantis non certo

constet : hoc enim postulat reverentia debita juramento, ne sit vanum, aut dicatur factum de re illicita, quod præsumi non debet : si autem juramentum nullo sensu possit esse de materia licita, non obligat, uti recte Suarez *n.* 8. quia non debet impleri cum periculo peccandi. 5. Quando materia juramenti videtur esse illicita, et dubium solvi non potest, post adhibitam diligentiam, opus est dispensatione saltem Episcopi, uti cum S. Thoma et aliis docent Suar. *n.* 9. et Dicast. *n.* 398. qui tamen *n.* 401. addit non esse improbabile, quod tale juramentum possit non impleri etiam non petita dispensatione : hinc Sotus putat S. Th. dixisse hoc tantum pro consilio, notatque Dicast. *n.* 499. secundum illa sua principia etiam in aliis dubiis, quæ se tenent ex parte jurantis, non esse opus dispensatione. 6. Juramentum est interpretandum secundum consuetudinem vel sensum communem Doctorum, hinc inquit Dicast. *n.* 358. citans plures alios, qui promovetur ad Licentiam, et jurat non accipere gradum Doctoratus in alia Academia, hoc intelligit virtute illius Licentiæ, illi autem integrum est in alia Academia iterum gradum Licentiæ et Doctoratus simul accipere, cui sententiæ etiam favet Sanc. *l.* 4. *cap.* 6. *n.* 5. 6. 7. Juramentum ita interpretandum est, ut non sit cum alterius inçommodo et detrimento, unde qui juravit se servaturum secretum, non tenetur servare, si id esset graviter noxium aliis vel ipsi, si quando juravit non præscivit nec cogitavit fore noxium, ita Sanch. *lib.* 3. *cap.*. 17. *n.* 25. Dicast. *n.* 362. citans plures, et habet Busembaum *supra.* 8. Juramentum de servandis, v. g. Statutis, non extenditur ad Statuta facienda: sed tantum ad antiqua, Suar. Sanch. et alii cum Dicast. *n.* 365. et clare habetur *cap. Clericus*, 35. *De jurejur.* 9. Promissio etiam jurata, quam observari vel non observari non magnopere interest ejus, cui facta est, nunquam ita dure est interpretanda, ut etiam cum gravissimis incommodis obliget, neque præsumendum, quod mens promittentis vel acceptantis promissionem fuerit, ut in omni eventu subsisteret obligatio. Promissiones enim habent multas tacitas conditiones ex jure vel hominum consuetudine vel prudentum interpretatione, ita Less. *in auct. v. Juramentum cas.* 4.

Q. 83. *An verum sit, quod juramentum sequatur naturam actus, cui adjicitur.* R. Universaliter non est verum, ita Dicast. *d.* 3. *n.* 411. et patet 1. Quia juramentum sæpe est validum, licet cadat super actum invalidum, v. g. super promissionem injuste extortam a latrone, ut pluribus explicabitur in *part.* 2. *n.* 727. *et in q. seq.* insinuabitur. 2. Actus de se potest esse revocabilis, uti propositum faciendi aliquid, et tamen juramentum cadens super illud propositum est irrevocabile etc. Dicendum itaque cum Less. *de Just. l.* 2. *c.* 42. *n.* 32. Suar. *l.* 2. *c.* 32. *n.* 5. quod juramentum sequatur naturam actus, qui juratur, non quoad obligationem, nec quoad esse firmum vel irritum, sed quoad sensum verborum, quoad rationem liciti vel illiciti ; item quoad alias conditiones tacitas seu limitationes, quas contractus ex Jure vel consuetudine contrahentium includit. Videri potest Ills. *T.* 4. *d.* 3. *n.* 233. *et T.* 5. *n.* 64. Quomodo autem explicandum sit illud, *accessorium sequitur principale*, dicetur *p.* 2. *n.* 727.

Q. 84. *An juramentum illicitum possit obligare.* R. §. 1. Juramentum homini factum, 316
licet in se sit illicitum, vel fuerit prohibitum, aut etiam Jure naturali invalidum potest obligare ex virtute Religionis, si sit de re licita. Ita Molin. *de Just. T.* 2. *d.* 510. *et T.* 6. *d.* 45. *et T.* 1. *d.* 149. *et* 153, Suarez *c.* 24. *a nu.* 2. Sanch. *l.* 3. *c.* 9. *a n.* 22. Ratio est, quia interponitur testimonium divinum pro futuritione rei, quæ licite fieri potest ; et postulat reverentia, ut impleatur.

§. 2. Juramentum de re licita homini fac- 317
tum ob malum finem, tum tantum obligat, quando peractum est crimen, et nulla superest malitia in præstanda materia promissa ; non autem obligat, si sic obtinendus esset finis malus, Sanch. *nu.* 28. Tam. *l.* 3. *c.* 3. §. 5. *n.* 18. hinc si jurasti meretrici dare pretium pro illicita copula, teneris rescindere juramentum ante patratum crimen, si tamen crimen patrasti, teneris solvere pretium, quia hæc solutio in se mala non est : aliud est de solutione pretii simoniace promissi, hæc enim manet in se mala et prohibita.

§. 3. Si jurasti principaliter ob finem 318
bonum, sed simul impellente fine malo, v. gr. jurasti dare eleemosynam ex charitate, sed impellente simul vana gloria, omisso impulsivo malo teneris dare eleemosynam, quia juramentum est de re licita, et potest impleri sine peccato, ita cum aliis Busembaum referendus *n.* 399.

§. 4. Si jurasti donare aliquid per donatio- 319
nem prodigam, probabile est cum Soto, Suar. et aliis teneri tantum ad illam partem, quæ non est prodiga : etiam probabile est cum

Molin. et Sanch. *n.* 27. teneri ad totum, quia licet ex modo promittendi sit culpa, tamen non est ratione rei promissæ, et licet fuerit prodigalitas in prima promissione, non ideo est in executione rei promissæ, quam cohonestant promissio ipsa et juramentum : Tambur. *n.* 20. putat etiam probabile, essse quod ad nihil tenearis, quia indivisibiliter censeris totum promisisse, ad totum autem non teneris, quia exequereris prodigalitatem inhonestam. Hæc sententia videtur minus probabilis, prima autem probabilior. Vide dicenda *p.* 2. *n.* 795.

320 §. 3. Juramentum, quo Amasius et Amasia jurant se non permissuros tactum ab alia persona, secundum Sanc. *c.* 15 *n.* 17 obligat, quia est de re licita, nam honestum est non tangi ab alio. Secundum Fag. Tamb. I. 3. *n.* 3. Dian. *p.* C. *tr.* 8. *res.* 9. non obligat, quia tendit ad firmandam malam amicitiam : sed dicendum est id pendere ab eorum intentione, nam si fiat ad firmandam malam amicitiam, posterior sententia est vera, si ad cavendum, ne cum aliis commisceantur, prior est tenenda.

321 *Q.* 85. *An qui ficte juravit seu nolens se obligare, reipsa obligetur?* R. Busembaum relatus *n.* 275. in fine, Sanch. *c.* 10. *n.* 8. Castr. *T.* 14. *d.* 1. *p.* 8. *n.* 8. itemque alii apud Dicast. *d.* 2. *n.* 286. *et d.* 3. *n.* 322. negant, quia fictum juramentum non est juramentum: idem cum pluribus aliis tenet Dicast. *n.* 339. quia obligatio, quæ a voluntate pendet, est de essentia, vel saltem proprietas metaphysica juramenti, ut diximus *n.* 276. *et* 279. e contra S. Thom. 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad.* 4. Valent. Cajet. Sotus. Covar. Suar. *l.* 2. *c.* 7. *n.* 11. aliique apud Dicast. *n.* 314. *et* 338. affirmant, eo quod putent obligationem sequi ad externam assertionem verborum, neque contrahi per intentionem, sed per deliberatam verborum attestationem : quod Vasq. extendit etiam ad simplicem promissionem factam sine animo se obligandi, quamvis hoc communius negetur; saltem (dicunt alii) obligationem juramenti, quæ oritur ex virtute Religionis, non pendere a voluntate jurantis, ut pendet obligatio promissionis, et voti, sed jure naturali esse abnexam ac inseparabilem a juramento externo, probatque S. Thom. verbis Isidori, *Quacumque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hæc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit* : unde etiam hæc sententia valde probabilis est : manet autem certum, quod fictum juramentum obligare possit non tantum ratione scandali, sed etiam ex justitia ratione damni, quod alter ex tali dolo pateretur, ut omnes docent cum Dicast. supra et Silv. *in Res. Cas. par.* 1. *v. Restitutio, cas.* 1. attamen his sententiis non obstantibus docet absolute Illsung. *T.* 5. *n.* 56. ficte jurantem tum tantum obligari, si juramentum sit dolosum, id est, contra jus alterius, quia nempe ex justitia tenebatur serio jurare : hinc dicit fictum juramentum nunquam causare obligationem ex virtute Religionis, sed solius justitiæ, quæ sententia etiam probabilis est.

Q. 86. *An juramentum obliget, si opponatur priori juramento?* R. §. 1. Unum juramentum potest opponi alteri, vel in actu jurandi, vel in materia jurata. Tum opponitur in actu jurandi, si v. g. prius jurasti te nunquam amplius juraturum, nam si postea iterum jures, te, v. gr. daturum eleemosynam, hoc juramentum opponitur primo, non quoad materiam; prius enim juramentum non fuit circa eleemosynam, sed quoad actum jurandi. Tum opponitur in materia jurata, si illam materiam, quam prius jurasti facere, postea jures non facere, vel contra, uti quando jurasti dare eleemosynam, si postea jures non dare : hoc notato, 322

§. 2. Si posterius juramentum opponatur, priori tantum iu actu jurandi; posterius obligat, quia est de materia licita : Si autem opponatur in materia jurata, non obligat, quia materia illius est per prius juramentum reddita illicita, ita Sanc. *cap.* 9. *n.* 2. 26 Castrop. *d.* 2. *p.* 7. §. 6. Tamb. I. 5. *n.* 7. hinc si jurasti Matrimonium Cajæ, et postea etiam jures Titiæ, hoc secundum est irritum, imo licet non jurasses, sed tantum promisisses Cajæ, Sanch. *de Matrim. l.* 1. *d.* 50. *n.* 2. adhuc dicit juramentum illi promissioni oppositum fore irritum, quia materia per obligationem promissionis erat reddita illicita, unde si Caja tibi postea remitteret primum juramentum vel promissionem, non obligareris Titiæ, quia quod initio invalidum est, tractu temporis non convalescit, uti habet communis regula juris; si tamen tales posteriores contractus impleantur, sunt validi, quamvis sint illiciti, uti habet communis et vera sententia cum Sanc. Tam. *n.* 9. et aliis, quia per juramentum non tollitur potestas faciendi actum, qui alias poterat valide fieri. V. Dicast. *d.* 3. *a n.* 199. 323

Q. 87. *An juramentum alteri factum obliget, si hoc quod jurasti, obstet fini perfectiori?* R. Affirmant Auctores communiter, quia in pro-

missione semper spectatur, quod gratius est illi, cui fit promissio, cum autem homini sæpe gratius sit minus bonum, juramentum de minori bono homini factum obligat, si tamen sit acceptatum, secundum dicenda *n.* 358. et iterum *a n.* 532. Hæ tamen limitationes addi possent. 1. Si Matrimonium liberaliter jur asi, non teneris, si velis ingredi Religionem, uti omnes docent cum Castr. *d.* 2. *p.* 7. *n*, 10. si tamen sacros Ordines tantum velles suscipere, non esses liber, uti notat Tamb. §. 3. *n.* 16. quia promissio tua ex dispositione juris non habet aliam conditionem, quam hanc, nisi
6 Religionem elegero. 2. Si jurasti alia quam Matrimonium, quæ obstent ingressui in Religionem, v. g. si jurasti te famulaturum toto tempore vitæ, Tamb. *n.* 14. putat te non obligari, quia si conditio illa, nisi elegero Religionem, involvatur in juramento Matrimonii ineundi, multo magis involvetur in ceteris promissionibus; sed oppositum videtur verius, nam quod illa conditio involvatur in promissione Matrimonii, non est ex jure naturæ, sed positivo, quod de aliis promissionibus nihil simile disposuit : et ratio potuit esse, quia Matrimonium adfert vinculum minus dissolubile, uti insinuat Suar. *l.* 2. *c.* 12. *n.* 17. 3.
7 Si Matrimonium jurasti ex justitia, v. g. quia deflorasti virginem, obligaris, nec poteris ingredi Religionem, Tamb. *n.* 15. aliique communiter, quia jura id tantum statuunt de liberali promissione. 4. Si juratus liberaliter promisisti alteri famulatum vel aliud quid simile, putant Sanch. teste Tamb. *n.* 16. te liberari, si velis Ordines sacros suscipere, quia tales promissiones non sunt tanti momenti, ut Ordinibus suscipiendis obstare debeant, sed et hoc difficulter probari potest, cum de hoc nulla adferatur Constitutio juris : de jure naturæ autem talis conditio non est imbibita, nec supponitur fuisse inclusa ex intentione jurantis, nisi hic aliter sciat. Dixi in quæstione, *Juramentum alteri factum,* nam juramentum de opere honesto sed minus bono in Dei præcise honorem et non in utilitatem hominis, non inducit obligationem, si oppositum est melius, vel si ei opus melius substituatur, quia tum habet se uti votum, quod imbibit conditionem, *nisi quid melius occurrat*, ita communis cum S. Th. 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 2. Ills. *t. n.* 5.59. et pluribus dicetur *n.* 355.

Q. 88. *An juramentum obliget, quo quis jurat non revelare artem*, v. g. *curandi podagram*? R. Tum non obligat, si nec tu nec ille, qui te docuit, satis potest providere necessitati, et bono communi, aut si ars illa vobiscum emoreretur, ita S. Th. Suar. Fag. cum Burg. *Cent.* 1. *cas.* 75. Ratio est, quia est contra charitatem nolle artem talem revelare aut ad posteros transmittere ; quamdiu autem tu et ille potestis providere bono communi, teneris celare usque ad finem vitæ, si tibi supervivat alter, ne injuste impedias lucrum illius, qui te docuit, ita Tamb. I. 5. *n.* 65. Gobat. *tr* 11. *n.* 555.

Q. 89. *An qui juravit non revelare secretum, si a Judice vocetur in testem, possit dicere veritatem?* R. Affirmant Juristæ, Gloss. Panor. 330
Felin. Jason, aliique, quos refert et sequitur Frid. Hiltropff, *in process. judic. p.* 3. *tr.* 18. *n*, 34. Rationem dant, quia juramentum, si obstet mandato Superioris, item si sit de non præbendo veritati testimonio, est contra bonos mores; ergo jurans non poterat velle se obligare ad tum tacendum, quia celans ejusmodi veritatem peccaret mortaliter, uti Jura et Auctores docent apud eumdem *n.* 33.

Q. 90. *Si quis alteri nescienti promittat et juret se daturum aliquid, an obligetur*? R. §. 1. 331
Si jurasti servare promissionem, qua promittis dare aliquid alteri, Juramentum obligat stante promissione, hac autem cessante non obligat, nec dedit immediate in executionem rei, sed in observantiam promissionis, unde si promissio non insinuetur ei, cui facta est, aut si prius revocetur, aut non acceptetur, aut si acceptata legitime tollatur, cessat obligatio juramenti, neque qui sic juravit, magis tenetur aperire promissionem, quam si non jurasset. Neque ideo juramentum fuit frustraneum, nam erat ad inducendam obligationem absolutam, si contingeret promissionem legitime acceptari. Vide dicenda *p.* 2. *n.* 656.

§ 2. Si absolute jurasti te daturum, Juramen- 332
tum cadit immediate in executionem rei, nec est opus acceptatione, sed teneris rem exequi, ne Deum falsi testem facias; teneris præterea insinuare promissionem et offerre rem : si tamen alter recuset, es liber, quia inerat conditio, *si alter acceptet* : an autem promissorie an absolute juratum sit, colligendum est ex verbis, vel resciendum ex intentione jurantis, ita quoad omnia Suar. *l.* 2. *c.* 1. *n.* 13. *et c.* 42. *n.* 21. Sanch. *de Matr. t.* 1. *d.* 7. *n.* 24. *et* 25. *in Decal. l.* 3. *c.* 9. *n.* 10. Less. *in Auct.* rant se *V. Juramentum*, *cas.* 1. *et* 3. Item *de Just. l.* 2. *c.* 7. *n.* 52. *et* Item *c.* 42. *n.* 22. Tamb. §. 3. *n.* 13. aliique.

Q. 91. *Si moroso debitori jurasti rem mutuo acceptam reddere*, *an tenearis*? R. Negant 333

Tamb. §. 5, *a n.* 39. et Gob. *n.* 559. dicentes te posse retinere in compensationem debiti, etiam ante mutuationem contracti, si aliter solutionem obtinere non possis, citantque multos Juristas et Theologos : et ratio potest esse, tum qui mutuum ex voluntate mutuantis transit in dominium mutuatarii, qui non tenetur se iterum illo exuere, tum etiam quia mutuanti vicissim remittit jus exigendi debitum ; ergo æquivalenter reddit illud, quod accepit, atque ita implet promissionem. Mol. Lugo *de jusl. d.* 16. *n.* 117. Spor. *t.* 5. *c.* 5. *n.* 89. distinguunt et putant, si juraveris solvere debitum, te posse retinere ob rationem jam datam, si autem simul juraveris non compensare, te retinere non posse : sed videtur absolute dicendum cum aliis, quod tenearis reddere, sicuti teneris solvere pecuniam latroni cum Juramento promissam : quia per To *reddere* vel *solvere*, intelligebas (uti suppono) non retinere, sed iterum consignare in ejus potestatem ac dispositionem, hoc autem Juramentum est de re illicita; ergo reverentia exigit, ut impleatur.

334 *Q.* 92. *Si reus ad tempus emissus juraverit se rediturum in carcerem, an ad hoc teneatur?*

Resp. §. 1. Si carcer est justus, tenetur, quamvis esset periculum mortis, ita Suar. Vasq. Sanch. *c.* 11. *n.* 25. Castr. *d.* 2. *p.* 4. *n.* 13. Tamb. §. 5. *n.* 511. aliique passim : e contra si carcer sit injustus, Vasq. aliique multi apud Dian. *p.* 9. *t.* 8. *R.* 57. *p.* 11. *t.* 2. *R.* 53. item apud Castr. *n.* 14. et apud Sanch. *n.* 26. *et* 27. negant teneri, unde et Bonæsp. *de Just. d.* 4. *n.* 64. dicit etiam posse fugere, licet jurarit se non fugiturum, tum quia temerarium est se sine causa objicere morti, tum quia status rerum mutatur, quando enim jurabat, non erat præsens occasio fugiendi, quæ postea est : Suar. Laym. Less. Bon. Gob. *n.* 513. aliique dicunt tum non teneri non fugere et teneri redire, si jurarit, quia Juramentum est causa gravissima excusans, ne dicatur temere exponere vitam, exponit enim in reverentiam Juramenti facti. Limitant Sanch. *n.* 34. Castrop. *n.* 16. Tamb. *n.* 33. aliique, si quando juravit, non prævidit mortem vel alia grava pericula, quæ postea prævidet, quando est occasio fugiendi aut non redeundi : imo Covar. et alii absolute docent peccare, si tum non fugiat vel si redeat in talia pericula : poterit tamen Episcopus relaxare hoc Juramentum, si injuste sit postulatum, ut fatentur omnes, imo si juste fuit postulatum, adhuc putant aliqui posse relaxari, sed probabilius negat cum aliis Castr. *n.* 17. quia ageretur contra Jus Judicis et custodum.

§. 2. Si quis etiam injuste captus ab infidelibus jurasset se rediturum vel missurum pretium redemptionis, hoc Juramentum a nemine posset relaxari, sed observandum esset, quia neglectus ejus vergeret in detrimentum Fidei, et in despectum Religionis Christianæ, quæ fœdifragos reciperet, ita Cajet. Suar. Sanch. et alii apud Dian. et Castr. *n.* 18. 335

Q. 93. *Ad quid teneatur, qui juravit nunquam v. g. ludere chartis, vel nunquam bibere vinum?* R. Ad hæc postea respondebitur de voto *a n.* 452. *et* 459. est enim ferme eadem ratio de voto et Juramento. 336

Q. 94. *Quomodo obligatio Juramenti dicatur esse personalis?* R. Obligatio religionis contracta per juramentum est personalis quantum est ex parte jurantis, nan tamen quantum est ex parte illius, cui juratur, ita Dicast. *d.* 3. *n.* 421. *et* 427. Sanch. *l.* 3. *c.* 3. §. 7. *n.* 1. Gob. *n.* 648. et alii passim. Dixi *obligatio religionis*. quia aliunde ex justitia vel speciali statuto potest adesse obligatio ex parte jurantis, quæ etiam ad hæredes transeat ; unde 337

§. 1. Si Cajus pro se et suis hæredibus juravit quotannis dare Titio centum, hæredes Caji non tenentur ex vi religionis, hæc enim obligatio non contrahitur nisi a jurante : teneri tamen poterunt ex alio titulo, v. g. justitiæ, si Titius promissionem illam acceptarit, quia tum Titius acquirit jus, et Cajus tenetur debito, hæres autem repræsentans personam Caji, tenetur ad ejusdem debita realia.

§. 2. Si Cajus Deo juravit dare eleemosynam pauperibus, hæres Caji ad hoc tenebitur ex justitia, non quod pauperibus sit acquisitum jus, sed vel quia Deus veluti altera pars contrahens acceptavit promissionem illam in utilitatem pauperum, ut vult Sanch. *n.* 5. vel potius ex speciali dispositione juris tam civilis, quam canonici, uti refert Castr. *n.* 2. quod statuit, ut hæreditas non adeatur, nisi sub conditione exequendi Juramenta, et vota realia defuncti, quæ non sunt per injuriam extorta.

§. 3. Si Cajus juravit latroni dare centum, hæres Caji ad nihil tenetur, quia latro injuste cogens jus nullum acquisivit ; ergo fuit sola obligatio Religionis, quæ ad hæredes jurantis non transit, ita Sanch. et Castr. supra, Tamb. *n.* 3. contra Abbatem.

§. 4. Qui Titio acceptanti juravit, tenetur id præstare hæredibus Titii, quia Titius jus

acquisivit et actionem contra jurantem, hæredes autem veniunt in jura et actiones ejus, cujus sunt hæredes, Sanch. *n.* 6. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 10. *n.* 5. Castr. *n.* 3. Tamb. *n.* 6. Gob. et alii passim.

12 §. 5. Si jurans in favorem Titii noluisset se obligare Titio, sed soli Deo, hæredes Titii nullum jus vel actionem haberent contra jurantem, cum Titius ipse non haberet. Similiter hæredes latronis nullum jus vel actionem habent contra jurantem, quia nec latro haberet; unde videtur probabile, quod qui sic jurasset, non obligaretur hæredibus Titii vel latronis. *Nec refert*, quod hæres ea dispositione Juris censeatur esse eadem persona cum eo, cujus est hæres, *nam* hoc tantum est, ubi jus ita disponit, seu in ordine ad jura et actiones, quæ transire deberent ad hæredem, hic autem nullum erat jus vel actio in Titio aut latrone, quæ ad hæredem posset transire.

13 §. 6, Si Cajus juravit non repetere debitum a Titio, Azor. *l.* 11. *c.* 8. *q.* 5. putat Cajum posse repetere ab hæredibus Titii, sed melius negat Sanch. *n.* 4. tum quia Titius videtur fuisse absolute liberatus a debito; ergo et hæredes: tum etiam quia obligatio juramenti transit ad hæredes ejus, cui juratur, saltem quoad jura et actiones justas huic competentes.

4 §. 7. Qui ratione officii Juramento se obstrinxit ad aliquid, si dimittat officium, absolvitur Juramento, quod officio erat annexum. Sanch. *n.* 10. similiter qui alicui personæ juravit obedientiam propter officium vel dignitatem, quam illa habebat, si persona, cui juravit, amittat dignitatem, non amplius illi tenetur, attamen tenetur ejus successori eamdem dignitatem habenti. *Nec obstat*, quod aliquando Juramentum exigatur a successore, *nam* hoc est ad majorem solemnitatem vel ad renovandam memoriam, Sanch. *a num.* 7. Laym. Castrop. Gob. supra.

5 §. 8. Juramentum ex neutra parte est ita personale, quin possit fieri et acceptari per Procuratorem, Sanch. *a n.* 17. Castr. *p.* 12. Dicast. *n.* 438. alique passim.

3 *Q.* 95. *Si ad me dicas: Adjuro te in virtute Dei, per nomen Dei, per salutem tuam etc. an tenear?* R. Vi adjurationis tuæ ad nihil teneor, quia non habes potestatem me obligandi, neque teneor acceptare illam interpositionem divinæ auctoritatis, ita Tamb *c.* 8. §. 1. *n.* 3.

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit?

" Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, a Tol. et Cajet. recensentur isti; I. Si quod bonum erat tempore Juramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti quam impleri. Sanch. *l.* 3. *c.* 15.

" II. Si Juramentum mutes in opus aliud aperte melius, et Deo gratius: id enim quisque per se potest, uti habet Tolet. *c.* 13. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum jurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei: ut si v. g. jurasses aliquem punire justa punitione, is autem supplex veniam peteret, et ageret pœnitentiam, posses ei sine periculo condonare, quia Juramentum obligabat servato eodem statu, in quo non pœniteret, Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 9. IV. Si res jurata facta sit inutilis ad intentum, maxime si magis illius destructiva sit, ut si v. g. ex correctione impœnitentis filii notaretur is magis destruendus, quam emendendus; aut si turbanda familia, secuturæ rixæ cum uxore: et sic præstet non corrigere, Regin. *l.* 18. *n.* 56. Bon. *t.* 2. *d.* 4. *q.* 1. *q.* 14. V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promissorio Juramento tacite subintelligi natura, et Doctores docent; tales autem sunt, ut Laym. dicit *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 9. 1. Si potero. 2. Salvo jure Superioris. 3 Nisi res notabiliter mutetur. 4. Nisi obligatio tollatur. De quo sequens Dubium.

ADDENDA.

Q. 96. *Quandonam præterea sit excusatio a Juramento propter conditiones in Juramento inclusas?* R. § 1. Ob primam conditionem, *si potero*, Officialis, qui generaliter juraverit se procuraturum commodo sui Principis, et impediturum damna, non censetur voluisse Juramentum suum extendere ad omnia, non enim ita potest: et quamvis posset, non censetur intellexisse, nisi ea, quæ ad officium suum spectant, ita Less. *in Auct. Restitutio cas.* 15. 348

§. 2. Ob secundam conditionem: *salvo jure Superioris*, nullum Juramentum obligat ad aliquid, quod est contra Jus commune, Decreta Conciliorum, Pontificum, aut Supe- 349

riorum, quia auctoritas Superioris semper censetur excepta circa materiam illi subjectam. Less. *v. Religiosus cas.* 5. *et* 15. Suar. *l.* 2. *c.* 20. *n.* 2. Castr. *d.* 2. *p.* 8. *an.* 2. Tamb. §. 5. *n.* 3. ubi cum aliis docet, non tantum Ecclesiam, sed etiam Principes habere potestatem remittendi obligationem talium juramentorum; possunt præterea, ut ostendit Castrop. *part.* 3. *num.* 2. materiam antecedenter reddere ineptam Juramento, aut etiam jurantem reddere incapacem juramenti, quod an factum sit, colligendum est ex dispositione Juris.

350 §. 3. Si juramentum sit contra leges civiles prohibentes vel jubentes, et latas pro communitate, non obligat : ita Sanchez *l.* 3. *c.* 9. *n.* 29. et alii communiter : imo etiam si latæ essent in bonum privatorum tantum, et agere contra eas de se ne veniale quidem peccatum esset, tamen adhuc probabile est non obligare quia contravenire illis redundaret in damnum publicum, ita Castrop. *n.* 6. contra Sanch. *n.* 35. *et cap.* 12. *nu.* 44. Si autem leges illæ sint tantum permittentes, teneris juramento; hinc obligaris usurario solvere pretium promissum pro mutuo, si jurasti te soluturum ; id enim lex permittit, ita Tamb. *nu.* 42. et 44. Dicast. *d.* 3. *n.* 216. citans plurimos, dicensque esse certissimum, ex quo infert *n.* 257. etiam teneri te, si jurasti, dare pecuniam latroni, licet injuste extorserit juramentum. Quod si leges prohibentes, tantum ideo prohiberent, quia præsumitur subesse fraus et injuria, si hæc absint, juramenta non censebuntur esse contra leges prohibentes, sed obligabunt, ita Tamb. *n.* 48.

351 §. 4. Si lex vel Superior solum actum jurandi prohibeat, materiam autem relinquat aptam, et jurantem capacem ad jurandum, si juret, facit quidem illicite, attamen valide, hinc obligatur, non aliter ac si quis jurasset se non juraturum, et nihilominus postea juraret, Sanch. *c.* 12. *n.* 31. Tamb. *n.* 4.

352 §. 5. Tertia conditio est, *nisi res notabiliter mutetur*, tum autem res notabiliter mutatur, inquit Gob. *tr.* 11. *n.* 503. quando tanta fit mutatio, quanta sufficeret ad revocandam promissionem non juratam, quia juramentum regulariter secundum conditiones qualitates actus, cui adjicitur, uti dictum est *n.* 315. et late probant Suar. *c.* 32. Sanch. *de Matr. l.* 1. *d.* 52. excipe, nisi quis apponat juramentum, quo velit includi conditiones alioqui exclusas, aut excludi solitas includi, ita Less. Addunt Gom. Sanch. Castrop. Ills. *tr.* 5. *num.* 74. si finis deficeret, vel oppositum fieret utilius ad finem, deficere obligationem, quia videtur includi hæc conditio, si ejus executio sit utilius, vel omissio non sit utilior ad finem intentum.

§. 6. Ob quartam conditionem. *nisi obligatio tollatur*, plurima juramenta cessant, v. g. parentum vel dominorum de puniendis filiis aut servis ; ita puerorum de accusando condiscipulo : item nobilium de non præveniendo in egressu vel ingressu, nam vel ab initio non obligant, quia sæpe deest intentio jurandi, estque tantum comminatio ; sæpe etiam sunt de re inutili, atque etiam inde facile excusantur, tum quia frequenter fiunt ex ira vel passione, animoque vindictæ, et sic ut sunt de re venialiter saltem mala, tum ob alias causas, quas hic refert Busembaum, ita post alios Gob. *num.* 528. De cetero si verb. gr. punitio vel accusatio jurata cederet in Dei obsequium vel commodum tertii, nec similis causa excusaret, omnino obligarent talia juramenta. 353

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, et remissionem.

" Resp. De hoc ex conditionibus Dub. *VI in fine* positis, et potestate Superiorum in suos ac suorum vota, Laym, *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 11. et alii communiter hæc tradunt. 354

" I. Quod spectat ad irritationem; irritare et annullare potest juramentum omnes Superior, Maritus, aut Dominus, qui et quomodo irritare potest suorum vota. Sanch. *l.* 3, *c.* 19. *n.* 7. Suar. Azor. Fill. *tr.* 25. *c.* 9. *q.* 9. *V. cap. seq.*

" II. Possunt et iidem irritare juramenta promissoria facta in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem seu contractum infirmare iis concessum est.

" III. Quoad dispensationem, quicumque habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel privilegium dispensandi in votis, potest in eisdem dispensare, etiamsi jurata sint.

" IV. Quoad commutationem eadem est ratio, quæ de dispensatione.

" V. Quod attinet ad remissionem, sive relaxationem, juramentum factum in favorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is et promissa materia subjecta est.

" VI. Et is quidem potest remittere, etsi talis favor ei juratus esset propter DEUM; v. g. si quis propter Deum jurasset pauperculæ eam du-

cere, potest ipsa juramentum illud relaxare, ut habet Navarr. et alii contra Sotum et Silv. quia licet juramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in favorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

" VII. An etiam civilis potestas relaxare possit juramentum suorum subditorum in temporalibus, quando justa causa subest, v. g. quia metu, vel per aliam injuriam extorta sunt, controvertitur; alii negant; alii aiunt, apud Laym. probabile est, quod docet Sanch. *l.* 2. *c.* 12. cum Suar. non posse relaxare directe, sicut potestas Ecclesiastica, quando dispensat; sed tantum indirecte, v. g. ratione materiæ, vel supplendo vicem ejus, cui juratum est, et qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa juramentum vid. apud Laym. *supra c.* 11. Bonac. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 17.

ADDENDA.

355 *Qu.* 97. *Quid circa illas de obligatione Juramenti sit præterea advertendum?* R. seqq. §. 1. Docent AA. gravissimi cum Moya *tr.* 2. *d.* 1. *q.* 3. Ills. *tr.* 5. *n.* 70. Sanch. *de Matr. l.* 8. *d.* 2. *n.* 18. Castr. *p.* 11. antea *n.* 1. Tamb. *c.* 7. §. 3. *n.* 11. Gob. *n.* 508. Belleg. *p.* 3. *sect.* 12. *q.* 1. Juramenta, quibus nullum jus homini acquiritur, habere rationem voti, ideoque posse, sicuti vota dispensari vel commutari. Vide dicenda *n.* 555.

356 §. 2. Juramenta, quibus vendentes jurant non vendere minori, vel ementes non emere majori pretio secundum Tamb. *l.* 3. *c.* 3. §. 5. *n.* 49. non obligant, quia sunt de re prorsus indifferenti, non in honorem Dei vel utilitatem proximi, sed propriam tantum; inde infert, licet obligarent, hanc obligationem posse quemque sibi remittere, nam §. 2. *n.* 6. docuerat cum Tancr. si quis in suum commodum aliquid jurasset, v. g. ire Romam ad accipiendam sibi pecuniam, posse sibi ipsi remittere hoc juramentum; sed quoad hoc postremum merito contradicunt Abbas, Suar. *c.* 12. *n.* 24. Ills. *n.* 74. nam ideo potest remittere alius, in cujus favorem est juratum, quia juramentum includit conditionem, si alter voluerit, hoc autem non est, si quis in utilitatem suam juraverit, quia diceret, *Testor Deum me hoc facturum, si facere voluero,* quod esset nugatorium et contra finem juramenti, quo quis vult stabilire voluntatem suam, ut non liceat pro libito velle oppositum.

357 §. 3. Docent aliqui, licet votum v. g. castitatis sit reservatum, non ideo reservatum esse juramentum de castitate servanda, sed de hac sententia postea feremus judicium *n.* 555.

§. 4. Licet juramentum sit factum principaliter propter Dei cultum et honorem, si 358
tamen cedat in utilitatem hominis, a quo sit acceptatum, non potest dispensari vel commutari sine hujus consensu, uti præter Busemb. tenent Tamb. Armil. Sair. Lop. Vivald. Suar. Sanch. Less. Escob. Mald. Dian. Mendo, quos citant et sequuntur Lug. *de just. d.* 23. *n.* 94. et Moya *q.* 2. *n.* 3. *q.* 5, *n.* 6. et postea in simile dicetur de voto *a n.* 532. quæ intellige, si illo tertio per suam acceptationem sit jus aliquod acquisitum, ut ibi explicabitur: si tamen talis jurans fuisset impuberes, posset ejus juramentum irritari, uti recte Less. *l.* 2. *de just, c.* 17. *n.* 51. et colligetur ex dicendis *n.* 488. E contra, si homo ille remittat, desinet obligatio; etiamsi esset ad causam piam, uti etiam docent præter Busemb. Sanch. *de Matr. l.* 1. *d.* 52. et hic *l.* 3, *c.* 20. *n.* 7. Tamb. *c.* 7. §. 2. quod Gob. *n.* 500. dicit esse practice tutum: *Nec obstat,* quod opponit Suar. *l.* 2. *c.* 39. *n.* 8. nempe hominem non posse cedere juri, quod acquisivit Deus; ergo tantum poterit reddere pecuniam, postquam ex vi juramenti acceptaverit, *nam contra est,* quod jus Dei habeat essentialem dependentiam a voluntate hominis, cui juratum est, non enim volebat se obligare Deo, si homo recusaret vel remitteret; ergo si homo remittat, desinit jus Dei. Vide *p.* 2. *n.* 744.

§. 5. Si Juramentum interponatur de non 359
petenda dispensatione vel relaxatione juramenti, communis est sententia, quod tale juramentum sit invalidum, quia quando est causa petendi, (peti autem non potest sine causa) utilius et melius est peti quam non peti; hinc illud ultimum juramentum tantum erit confirmatio prioris, ita Covarr. Azor. Dian. *p,* 11. *t.* 2. *R.* 35. Sanch. hic *l.* 4. *c.* 8. *n.* 21. contradicunt tamen etiam probabiliter Suar. *De Voto L.* 2. *c.* 11. *n.* 6. Et Castr. *t.* 15. *d.* 1, *p.* 8. §. 3. *n.* 4,

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid sit votum et quotuplex?

" Resp. I. Est promissio facta Deo deliberate de bono possibili, et meliori. D. Th. 2. 2. *q.* 58. V. Sanch. et Layman *l.* 4. *tr.* 4. Unde

patet, quod Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vovemus quiddam Sanctis, sensus est voveri ea Deo in honorem simul Sanctorum, sicut templa et altaria ædificamus Deo in honorem simul Sanctorum, sicut templa et altaria ædificamus Deo in eorumdem honorem. Porro ex singulis particulis datæ definitionis, multi casus resolvuntur, quos, ut vitetur confusio, et consulatur memoriæ, separatis dubiis proponam.

"Resp. II. Dividitur votum, I. In *Absolutum, et Conditionatum.* Illud est, quod fit sine ulla conditione, ut, *voveo eleemosynam;* hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut nisi hac posita non exurgat obligatio, ut *voveo elemosynam, si sanitati restituatur;* vel (quod dicitur pœnale) *voveo facere disciplinam, si hoc fecero.* II. In *Solemne, et Simplex.* Illud est, quod ut tale acceptatur ab Ecclesia, et sunt hæc duo; votum castitatis, quod majoribus Ordinibus annexum est, et votum professionis religiosæ. Simplex autem votum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Ubi sciendum, quod votum solemne reddat personam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum, ut ad Matrimonium, vel dominium honorum habendum, prout *V. infra l. 4. c. 1. in tr. de stat. Relig.* simplex autem tale votum v. g. castitatis (excipio, quod in Soc. JESU emittitur post Novitiatum) aut ingrediendæ Religionis, etsi reddat contractum, v. g. Matrimonii illicitum, non tamen invalidum. *Vide infra L. VI. de Matr.* III. In *Reale et Personale.* Illud est, cum pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur: ut calix, eleemosyna: hoc autem, cum aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, ut votum jejunii, peregrinationis, abstinentiæ a lusu. His aliqui adjungunt *Mistum* ex utroque; ut si voveas peregrinationem cum obligatione alicujus rei, V. Less. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 6.

ADDENDA.

Qu. 98. *An propositum firmum sit votum,*
361 *vel inducat aliquam obligationem?* R. Non est votum, quia proposito deest promisssio et animus se ex vi talis actus obligandi: major difficultas est, an per tale propositum inducatur saltem sub veniali obligatio, de quo tres sunt sententiæ. *Prima* absolute affirmat, quia sic proponens videtur se saltem obligare ex virtute constantiæ et fidelitatis; ita aliqui apud Sanch. hic *l.* 4. *c.* 1. *n.* 21. *Secunda* absolute negas, quia propositum non est lex, neque fit ex voluntate se obligandi, constantia autem et fidelitas tum tantum obligant, quando bonum propositum aliunde est obligatorium. Ita Sanch. supra, Tamb. *l.* 3. *c.* 11. *n.* 2. aliique communiter. *Tertia* sic distinguit, si cum causa mutes, non peccas, quia prudentis est, ubi est causa, etiam immutare mentem; si autem mutes sine causa, peccas venialiter, quia inordinatum est, et contra rectam rationem ita leviter recedere ab inspiratione divina, vel ab inchoato bono, deinde saltem est actus otiosus, ita Suar. *de Relig. t.* 1. *t.* 2. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 7. Castr. 17. *d.* 1. *p.* 2. *n.* 3. Lugo *d.* 23. *n.* 1.

Q. 99. *Per quid propositum distinguatur a* 362
promissione? R. per hoc, quod propositum contineat solam intentionem faciendi opus, promissio autem superaddat voluntatem obligandi se alteri, ita Castr. supra: addit Lugo *in Resp. Mor. l.* 6. *d.* 8. *n.* 6. quod promissio obliget non ex sola veracitate, quæ jubet verba conformari cum mente, sed etiam ex fidelitate, quæ postulat facta conformari cum verbis; e contra propositum non inducit obligationem ex fidelitate, nam proponens tantum sic dicit: *jam est in me voluntas orandi Deum cras*, et hunc sola veracitas obligat, ut verba conformet menti, id est, ut jam voluntatem habeat DEUM cras orandi; quod si postea volnntas mutetur, facta non conformabuntur cum verbis, neque ipse vi propositi præcise ad hoc tenebitur, ex quo sequitur, si quis in gravi morbo constitutus dicat: *Quando Deus mihi restituerit sanitatem, ego vivam caste*, talis non vovet, sed tantum proponit. Item, si Pœnitens Confessario nolenti absolute sic dicat, *Absolve, promitto tibi sedenti hic loco Dei, quod hoc peccatum nolim amplius committere*, talis pœnitens non videtur vovere, quia ordinarie tantum est animus manifestandi serium propositum illi, a quo Dei vices gerente petitur absolutio. Vide dicenda *p.* 2. *n.* 764.

DUBIUM II.

Quæ requiratur voti deliberatio et intentio?

"Resp. Cum voti obligatio sit gravissima, 363
requiritur intentio, deliberatio, et libertas perfecta, qua quis libere et directe in se voluerit promittere cum animo se obligandi. *Ita DD. communiter.* Less. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *Unde resolves.*

"I. Ætas et usus rationis ad vovendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale perfecto actu humano et directo in se volitum.

Excipe tamen votum solemne Religionis, quod invalidum est ante certam ætatem.

" II. Non obligat votum factum cum semiplena animadversione vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu vel consuetudine, lingua mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis usum auferente, Azorius, Sanch. Trullench. *l.* 3. *c.* 2. *d.* 1. *n.* 3. Ubi notat, non esse sufficiens indicium, quod defuerit perfecta ratio vel deliberatio, si voventem facto voto mox pœniteat; item motum iræ raro, et vix unquam impedire usum rationis.

" III. Quod si is, qui scit se vovisse, dubitet, an cum sufficienti deliberatione et usu rationis ob défectum ætatis, siquidem vovit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu, quia jus in tali non præsumit, et possessio stat pro libertate. Si vero post septennium vovit, obligat; quia possessio est pro voto, cum præsumatur usus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet utrum ante, an post septennium voverit, teneri voto vult Sanch. et Palaus: negat Diana.

" IV. Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa, et sic volita in causa non sunt valida, cum non sint volita in seipsis et directe, bonum autem non consurgit nisi ex integra causa, quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirecte et in causa, Laym. *l.* 4. *tr.* 4, *c.* 1. *n.* 4.

V. Vota facta in metu non incusso ad hoc ipsum, ut votum extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, et deliberata: facta autem in metu injuste incusso ad ipsum votum extorquendum, invalida sunt *ex communi;* non quia non sint voluntaria, sed quia vel Jus ea irritat, vel DEUS non acceptat, ne det vim injustæ coactioni; idque, sive metus sit gravis, sive levis; dummodo quis formaliter ex solo tali metu voveat. Suar. *De voto l. c.* 8. Sanch. Fill. *tr.* 26. *cap.* 1.

" VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem sive rationem formalem, ac motivum vovendi, votum nullum est: v. g. *Circa substantiam;* si quis voveret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cum sit aureus, vel se ingressurum certum Monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cum sit Carthusianorum. 2. *Circa conditionem substantialem*: si quis, v. g. voveret se ingressurum Monasterium, ubi putaret religiosam disciplinam, et essentialia Religionis servari accurate, et tamen non ita esset: vel si voveret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantum distare centum milliaribus, cum tamen distarent trecentis. 3. *Circa causam finalem*, si quis v. g. voveret aliquid in gratiarum actione pro sanitate parenti reddita, et is reipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est, quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum: et est tam contrarium consensui, quam errori Fill. *tr.* 26. *c.* 1.

" VII. Vota, quæ eduntur post Novitiatum in quocumque approbato Ordine, instar Matrimonii carnalis, non sunt irrita ob ullum errorem, nisi solum substantialem circa substantiam.

" VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parvi momenti, non redditur votum irritum: ut si iter peregrinationis, quam quis vovit, sit paulo longius quam putabatur, quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantum circa causam impulsivam, valet votum, quia illa est tantum causa secundaria, qua seposita actus est sufficienter voluntarius secundum substantiam. Neque talis error in ceteris contractibus actum vitiat; v. g. vovit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum, et simul etiam habuit causam secundariam impulsivam, ut inviseret fratrem, quem putavit esse Romæ; quam etsi intelligat deinde istic non esse, non ideo desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare ultra intentionem voventis, Sanch. *l.* 4. *c.* 2. Less. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 2.

" IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, licet firmissimum, quia qui tantum proposuit, non tenetur sub peccato præstare: qui autem promisit, obligatur sub peccato: et nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. Bonac. *tom.* 2. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. Laym. *l. c.*

" X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita, ut patet in susceptione Ordinum sacrorum: ubi licet non dicatur, *voveo*, vel *promitto castitatem*, votum tamen hoc fit implicite hoc ipso, quod sciens Ecclesiam annexisse iis Ordinibus istud votum, eos suscepit. An vero, si quis plane id ignoraret, adhuc censeretur vovere ex implicita intentione, dubium est: aliqui aiunt, aliqui probabilius negant: dicuntque talem teneri ad castitatem non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto, Sanch.

de Matr. l. 2. d. 27. n. 11. Bon. *q. 2. p. 1. et communiter.*

" X. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundum Navarr. Silv. Sanch. *n.* 27. Less. *dub.* 1. *n.* 6. Bonac. et alios contra Cajet. quia talis non vult vovere, cum apponat conditionem contra substantiam actus. Unde Lugo *dist.* 23. *de Just. sect.* 1. *et alii* contendunt talem non posse dici promittere : verum videtur esse quæstio de nomine. Si vero haberet animum vovendi, et se obligandi, non tamen implendi, tunc etiam graviter peccaret, et votum esset validum. Sanch. Fill. Bonac. *p.* 1. *n.* 14. Laym. et alii.

ADDENDA.

364 *Qu.* 100. *An voveat qui sic dicit, o Domine, redde mihi sanitatem, et vivam caste* : Q. Pendet ab intentione dicentis, quæ consulenda est : Quantum autem verba sonant, videtur esse votum. ita Cajet. Nav. Sanch. *l.* 4. *c.* 1. *n.* 35. Gob. *t,* 11. *n.* 14. Ratio est, quia ad votum non requiritur, ut dicat expresse : promitto, voveo, me obligo etc. sed satis est, quod hoc dicat implicite vel æquivalenter, jam vero hæ locutiones conditionatæ, *faciam hoc, si des illud,* cui videtur æquivalere locutio istius hominis, quando fiunt alteri, et junguntur cum intentione impetrandi ab eo hoc, quod petitur, induunt rationem pacti, adeoque inducunt obligationem reciprocam volentis impetrare, ut si quis dicat, *Si me docueris artem, dabo centum aureos,* patetque hoc ex Jure, in quo hæc locutiones, *do ut facias, facio ut des etc.* sunt contractus innominati; ergo in dubio, an utens illis verbis habuerit intentionem se obligandi, præsumendum est habuisse, quia dixit verba, quæ de se pactum significant.

365 *Qu.* 101. *An ad obligationem contrahendam requiratur, ut vovens sciat, quid sit vovere?* R. Requiri : recte tamen notat Tamb. *l.* 3. *c.* 12. §. 1. *n.* 5. si scias naturam voti esse, quod adducat obligationem, vel si hoc nescias, si tamen scias, quid sit vovere, et voveas juxta modum ordinarium, quo alii vovent, te obligari, quia implicite habes intentionem te obligandi, hoc ipso quod habeas intentionem vovendi, neque ad valorem voti requiritur plus quam virtualis intentio. *Ex his resolvuntur sequentes casus.*

366 Berta novem annos nata, ut artem, quam discebat, posset perfecte capere, vovit omni Sabbato audire Missam, tamen nihil cogitavit de Deo, vel Sanctis, quibus promitteret, nec scivit distinctionem inter *proponere, et vovere,* et quantum meminit, non cogitavit de obligatione sub peccato; meminit tamen, quod primo Sabbato voluerit Missam audire, putans se peccaturam etiam graviter, si non audiret; rogata, cur? dicit, ita mihi incidebat. *Quæritur,* an Berta censenda sit vovisse, et teneri voto. Pro parte negativa est, quod non videatur scivisse, quid esset vovere, nec agnovisse obligationem voti : Pro affirmativa est, quod primo Sabbato putavit se peccare graviter, si non audiret Missam; ergo agnovit obligationem non aliunde ortam quam ex suo voto, ergo præsumitur, cum voveret, apprehendisse saltem implicite obligationem; deinde cum per auditionem Missæ vellet obtinere perfectam cognitionem artis, utique a Deo seu per gratiam Dei; ergo saltem obscure id promisit Deo. R. Omnibus consideratis videtur hoc votum esse saltem dubium, et consequenter non obligare, secundum dicenda *n.* 382. nam licet apprehenderit se peccaturam, id frequenter evenit rudibus, etiamsi fecerint nudum propositum ad honorem Dei, et tum jubemus eos deponere conscientiam erroneam, ac judicare se obligari sub peccato.

Titius absoluto anno probationis accedit ad altare vota professurus coram Prælato, quæ etiam ex scripto recitavit, sed ita turbatus, ut nullam formalem deliberationem, vel advertentiam habuerit; imo putat se voluntarie distractum fuisse. *Quæritur,* an ea vota sint valida. R. Affirmative cum Tamb. Gob. *n.* 137. Ills. *tr.* 5. *n.* 87. quia adfuit deliberatio virtualis, nam ex formali deliberatione præterita secuta est externa emissio professionis tanquam effectus deliberationis formalis, quo actu externo posito prius resultat obligatio voti fundata in priore voluntate virtualiter manente, quæ si virtualiter non maneret, v. g. si talis profitens, quando profitetur, esset inops mentis, professio esset invalida, nec oriretur obligatio, nisi forte, inquit Suar. quando fuisti compos mentis, prævidisses te eo tempore fore impotem, et tamen voluisses obligari posita prolatione verborum veluti conditione, licet poneretur cum impotentia mentis, probabile enim videtur te tum obligandum : unde resolvitur hic casus. 367

Cajus sciens se solere in ebrietate multa vovere, nihilominus se inebriat : *Quæritur,* an teneatur ad talia vota. R. Si ante ebrie- 368

tatem consensit in eam obligationem, posito quod in ebrietate promitteret, tenetur: si autem non consensit, non tenetur, quia tum ne adest quidem virtualis intentio, seu voluntas vovendi, ita cum aliis Gob. supra, Ills. *n.* 86. *Si dicas;* Prævidens se in ebrietate occisurum, est homicida, si se inebriet, et in ebrietate occidat, quamvis ante non consenserit in illud homicidium. R. Disparitatem esse, quod bonum, quale est votum, sit ex integra causa, malum autem, quale est homicidium sit ex quolibet defectu, hinc qui vult actum malum, quem per se concomitatur alius actus malus, vult utrumque: qui autem vult promissionem verbalem tantum, non ideo vult votum, quia non ideo vult obligationem, neque per hoc habet intentionem vovendi.

369 *Q.* 102. *Quomodo peccet, qui vovit ficte, vel absque deliberatione?* R. §. 1. Qui ficte vovet in professione Religionis, vel susceptione majorum Ordinum, peccat graviter, quia in re gravi illudit Religioni, vel Ecclesiæ; nisi forte gravis metus causam det æquivocandi: extra hos casus, verbaliter tantum vovere, aut vovere sine animo se obligandi, est peccatum, quia est inordinatum, quod verba non conveniant menti; est tamen veniale tantum, quia non irrogatur gravis injuria Deo, coram quo nulla datur fictio, vel deceptio: vovere autem sine animo exequendi, est grave vel leve, prout materia est gravis vel levis.

370 §. 2. Si materia sit levis, Valent. et Sanch. putant nullum fore peccatum vovere sine deliberatione, eo quod ad rem parvam non requiratur matura deliberatio. Castrop. *t.* 15. *d.* 1. *p.* 4. *n.* 5. melius dicit esse peccatum, quia cum votum inducat obligationem Religionis, inordinatum est et indecens sine prudentia, et discretione velle illam subire; est tamen semper veniale tantum, licet materia sit gravis; quia nihil abest nisi prudentia, ex cujus defectu non est mortale. *Si dicas* cum Suar. exponit se periculo peccandi mortaliter, id est, vovendi graviter illicita. R. Qui semiplene apprehendit votum, etiam semiplene apprehendit periculum vovendi graviter illicita, qui autem ex semiplena advertentia se exponit periculo peccandi, non peccat mortaliter; ergo. Deinde ubi tantum est semiplena libertas, reipsa non vovetur, uti dicetur *n.* 380. ergo nec est periculum vovendi illicita. Videri potest Ills. *tr.* 5. *n.* 77.

371 *Q.* 103. *Quid præterea notandum sit circa errorem in fine voti?* R. seqq. §. 1. Finis voti est triplex, 1. Communis omnibus votis est divinus cultus et honor, qui si deficiat, votum est irritum. 2. Specialis, qui est intrinsecus materiæ promissæ, et si hic deficiat, mutatur objectum promissum, et consequenter cessat promissio. 3. Est extrinsecus, qui per votum intenditur obtineri, ideoque si per votum obtineri non possit, votum cessat.

§. 2. Si essent duo extrinseci fines voti, quorum unus obtineri posset, alter non posset, si ita vovisti divisibiliter, ut etiam deficiente alterutro vovisses, teneris voto: si neuter fuit seorsim sufficiens ad te movendum, quolibet deficiente non obligat votum; occasio autem voti, vel causa impulsiva dicitur, quod te ad celerius, et libentius vovendum excitavit. 372

§. 3. Si misericordia motus erga alium, quem videbas in lacero habitu, vovisti ei dare eleemosynam. si pauper non est, non teneris, quia finis intrinsecus eleemosynæ est sublevatio alienæ miseriæ, quæ hic non erat. 373

§. 4. Titius vovit Cajo pauperi dare eleemosynam, et Cajus paulo post ditescit per inventum thesaurum. Sempronius putans Cajum adhuc esse pauperem etiam vovet Cajo dare eleemosynam: postea iterum subito depauperatur Cajus. In hoc casu Titius tenetur voto, quia tempore voti causa finalis subsistebat, quamvis autem per tempus cessarit, postea reviviscit; ergo et redit voti obligatio; Sempronius non tenetur, quia tempore voti causa finalis non subsistebat, nec fiebat votum pro sequenti tempore. 374

§ 5. Adolescens ob periculum seductionis vovet per integrum annum non ingredi domum A. quia putavit in ea esse procacem puellam, sed error fuit, nam puella talis prius eo venit post mensem, hic Adolescens tenetur voto ad vitandam domum illam, quia executio voti complectebatur successionem temporis per integrum annum; ergo obligat pro ea parte, pro qua verificetur causa finalis ipsius; quæ est præsentia procacis puellæ in ea domo. *Confirmatur:* quia voverat per totum annum emanere, ita ut vellet emanere nunc ob causam nunc præsentem, ob futuram autem causam vellet emanere sequenti tempore; ergo cum sequenti tempore causa subsistat, etiam subsistit votum. Vide dicenda *a num.* 406. 375

§ 6. Sponsa putat se teneri Sponso revelare tactus illicitos cum alio habitos, quia autem ipsam valde pudet, vovet Religiosum statum ingredi, ne id revelare cogatur: *Dico* votum esse nullum, quia est error circa finem 376

et motivum : si tamen ex devotione, et affectu vovisset Religionem, et erronea illa suasio obligationis hoc tantum effecisset, ut citius et libentius voveret, votum valeret.

377 *Q.* 104. *Qualis debeat esse circumstantia, cujus ignorantia vel error possit invalidare votum?* R. § 1. Debet esse magni momenti; quando autem et qualis illa sit, judicio prudentum relinquitur; Mol. et Gob. *t.* 9. *n.* 55. dant hanc regulam, si ignorata sit talis circumstantia, quæ homines similis conditionis soleat a vovendo retrahere, censendum est hunc voventem non teneri voto, quia censendum est non voluisse se aliter obligare, quam soleant alii suæ ætatis, sexus, conditionis; si vero non possit constare, quid homines similes in tali casu soleant facere, tunc quoties vovens potest ex aliquo suo actu, aut ex fine voti verosimiliter conjicere, dum promisit, ita fuisse actu constitutum, ut promissurus non fuisset, si circumstantiæ illæ cognitæ fuissent, liberandus est obligatione : hinc

378 § 2. Cajus lustrans Chertusiam recreatur silentio, et modestia Religiosorum, ideoque vovet ingredi, putat tamen, illos sicut alios, vesci carnibus : *Dico,* non obligari voto, quia est error circa circumstantiam magni momenti. Similiter Titius vovet huic pauperi dare eleemosynam, quem postea rescit esse improbum, hinc vellet non dare; *Dico*, teneri dare, quia circumstantia improbitatis ab eo ignorata censeri debet parvi momenti, cum improbo æque ac probo fieri possit eleemosyna. *Nec obstat*, quod non vovisset, si scivisset esse improbum, *nam* nihilominus vovit nesciens esse improbum : imo quamvis dixisset, *non voverem, si scirem esse improbum*; tamen si absolute vovit, tenetur : e contra si dixisset : *Voveo, si sit probus, non voveo, si sit improbus*, non teneretur, quia votum ipsum fuisset conditionatum, nec substitisset non subsistente conditione. Ills. *t.* 5. *n.* 81. § 3.
379 Cajet. Sot. Vasq. Sanch. Baldel. et Ovied. 1. 2. *Contr.* 3. *p.* 7. *n.* 93. docent votum non esse irritum, quamvis circumstantia etiam magni momenti fuerit ignorata, si rei promissæ erat intrinseca, qui habuit animum vovendi omne id, quod rei premissæ erat intrinsecum; hinc *inferunt* voventem omni die Veneris jejunare, etiam teneri, si Natalis Domini in diem Veneris incidat, uti dicetur iterum *n.* 438.

380 *Q.* 105. *An plena libertas requiratur ad omne votum?* R. Affirmative qualis nempe requiritur ad peccandum mortaliter; et hoc insinuat Glossa *in cap. Mulier* 32. *q.* 2. dicens quod libertas sufficiens, ut diabolo devincti simus, sufficit etiam, ut Deo obstringamur; atque ita etiam docent omnes communiter cum Azor. Suar. Sanch. Less. Castrop. Trull. Tamb. Busemb. Ills. *n.* 76. Ratio est, quia hæc obligatio gravis vel levis desumitur a gravitate vel levitate materiæ secundum intentionem voventis; ergo necesse fuit ad omne votum requiri plenam libertatem, alioquin aliquis posset ex semiplena libertate sibi imponere obligationem gravem, quod foret nimis onerosum : atque idem est de juramento, ut iidem Auctores notant. Vide dicenda *num.* 429.

Q. 106. *Quid dicendum sit in variis dubiis circa vota?* R. Prius statuendæ sunt aliquæ 381
regulæ, quæ etiam applicari possunt in materia juramenti, et communiter receptæ sunt apud Auctores : 1. *In dubio melior est conditio possidentis* : et valet non tantum in materia justitiæ, sed etiam aliarum virtutum, uti ostensum est *L.* 1. *a n.* 495. hinc si libertas possideat contra votum, votum non ligat : e contra si votum possideret contra libertatem, foret obligatio. 2. *Obligationes gratuitæ sunt potius restringendæ, quam ampliandæ.* Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 14. Suar. *l.* 4. c. 5. *n.* 13. *quia præsumitur actus ita confectus, ut sit minus, quam fieri potest, onerosus.* Menoch. *l.* 6. *præsumpt.* 9. *Et nemo præsumitur sibi velle onus et obligationem imponere, nisi manifeste constet*, Suar. Bonac. Castr. *t.* 3. *d.* 3. *p.* 2. *n.* 13. 3. *Dubitans an plus an minus, tenetur tantum ad minus*, Sanch. Bon. aliique cum Ovied. 1. 2. *t.* 5. *Controv.* 4. *n.* 64. Gob. *t.* 2. *num.* 89. 393. *quia in obscuris, quod minus est, sequimur*, ff. de reg. Juris, *et libertas possidet contra majus.* 4. Si non ita diu, postquam statuisti aliquid facere, dubites, an voveris, necne judicabis te non vovisse, quia non tam facile, et cito obliviscimur magnæ promissionis, qualis est votum, Sanch. Gob. *n.* 387. 5. Si verba, quæ usurpasti, ex se non significant votum, promissionem vel pactum, in dubio præsume te non vovisse, quia *facta quæ sunt, non præsumuntur*, Menoch. *præsumpt.* 14. Sanch. Gob. 6. Si verba, quæ usurpasti, ex se significent votum, promissionem aut pactum, in dubio præsume te vovisse, Sanch, Gob. Ovied. *n.* 67. Ratio est, quia verba sunt de se sufficientia signa animi, *et nemo censetur dicere id, quod non habet in mente, L. Labeo*, ff. De supell. legata. 7 *Præ-*

sumptio habetur pro veritate, quamdiu non eliditur alia majore vel æquali. Peckius et Gob. *n.* 324. definitur enim præsumptio ab Alciato et Simanka apud Menoc. *lib.* 1. *qu.* 4. *Probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto pro veritate habetur;* quod si resciatur veritas, *præsumptio cedit veritati,* argumento *L. Continuus* 137. *ff. de verb. oblig. vt L. ult. ff. Quod metus causa.* Tuscus *v. præsumptio Conc.* 122. Ex his solvi possunt pleraque dubia circa vota, ut jam patebit.

382 § 1. In dubio an voveris, esse obligationem implendi, docent Ang. Nav. Pasq. Turrian. aliique multi apud Ovied. *n.* 61. qui putant in dubio partem tutiorem esse sequendam, sed principium illud universaliter intellectum non tenet, uti constat ex dictis *L.* 1. *a n.* 478. hinc obligationem tum implendi votum negant Suar. Henriq. Sanch. Bonac. Laym. Gran. aliique plurimi, quos referunt et sequuntur J. Sanch. *in Sel. d.* 43. *n.* 1. Gob. *n.* 373. vocans probabilissimam, Ovied. *n.* 62. addens cum Laym. Sanchez Castr. et aliis id verum esse, etiamsi quis magis propendeat in partem affirmantem votum. *Nec obstat,* quod videatur esse dubium facti : *nam* recte probat. Teril. *in Teg. mor. q.* 55. *a n.* 32. reipsa etiam esse dubium juris, quia est de Lege quam sibi quisque imponit vovendo, a quo voto præsupposito oriri deberet omnis obligatio, de tali autem Lege dubitatur, et libertas est in possessione ; ergo. Idem est, ut cum aliis notat Tamb. *l.* 1. *c.* 3. § 7. *v. Votum,* si dubitetur, an fuerit promissio vel propositum : idem dicit ipse in dubio, an votum se extendat vel non extendat ad certam materiam, quia libertas videtur manere in possessione contra istam extensionem.

383 § 2. Qui ex motivo probabili opinatur se vovisse et non habet motivum probabile, quod non voverit tenetur secundum communem, ut habet Sanch. *de Matr. l.* 2. *d.* 41. *n.* 33. Et hic *l.* 1. *c.* 10. *n.* 36. quia tum potius esset possessio pro voto, nec proprie est dubium, aut saltem non sufficiens paritas pro utraque parte.

384 § 3. Si voveris sed dubites, an te volueris obligare vel Deum invocare, putat Tamb. probabile esse te non obligari, quia videris dubitare de substantia voti, consequenter votum non videtur adhuc esse in possessione; sed dicendum est cum Diana *p.* 4. *to.* 3. *R.* 10. Gob. *n.* 384. 388. et aliis communiter, te obligari, quia certus es de actu voti, præsumitur autem pro validitate actus, nec de invaliditate constiterit, Menoch. Tusch. *concl.* 620.

§ 4. Si quis dixerit, *o Mater Dei! nolo ullam unquam ducere uxorem, sed volo te pro Sponsa habere et fieri Religiosus,* et dubitet, an vovere voluerit necne, si postea ita fuit dispositus, ut non putasset se peccaturum, si uxorem duxisset, Gob. *num.* 395. dicit inde sufficienter colligi, quod non habuerit animum vovendi. 385

§ 5. Si dubites, an sciveris, quod votum afferat obligationem gravem, probabile putat Gob. *n.* 380, te non obligari, quia substantia voti necdum videtur possidere ; sed oppositum videtur dicendum, maxime si habitualiter id sciveris, quia omnis vovens satis cognoscit exercite, quod se obliget Deo, cui advertenter vovet ; ergo si res sit gratis etiam sufficienter advertit obligationem gravem. 386

§ 6. Si dubites, an quando vovisti, habueris plenum usum rationis, Gob. *n.* 390. dicit te non obligari : alii distinguunt, et si quidem voveris ante septennium, dicunt cum S. Thom. Suar. Ovied. *n.* 69. Busembaum aliisque communiter præsumendum, non adfuisse plenum usum : quia communiter tum non adest : e contra si vovisti post septennium, dicunt cum Sanch. et Dian. *p.* 4. *ta.* 3. *res.* 10. præsumi fuisse plenum. *Gob.* supra adhuc putat in his partibus Septentrionalibus id præsumi non debere, quia serius assequimur plenum usum rationis, hinc addit, si puer Germanus dubitet, an ante nonum annum expletum emiserit votum, se judicaturum non obligari, nisi ex singulari indole, vel institutione aliud colligeretur : *Sanchez* dicit, si dubites an septennium fuerit expletum, te teneri, tum quia raro fiunt vota ante septennium, tum quia est certum et excusatio dubia : oppositum tamen putat non improbabile Castr. et Ovied *n.* 70. 387

§ 7. In dubio, an passio ita obscuraverit mentem, ut non adfuerit nisi semiplena advertentia, standum est pro valore voti, nisi tales conjecturæ occurrant in contrarium, ut prudenter credas te non satis considerasse necessaria ad obligationem contrahendam ; ita Suar. Sanch. Gob. *n.* 170. Ovied. n. 172. Similiter in dubio, an voveris in ebrietate vel phrenesi, Sanch. putat præsumendum, quod extra, quia raro in ejusmodi statu fiunt vota sed Castr. et Ovied. *n.* 171. recte dicunt graves rationes requiri, ut quis dubitet de voto emisso in tali statu, quæ si adsint, 388

dicunt standum esse pro libertate contra votum : si autem dubitetur, an ebrietas fuerit semiplena, *Sanch.* putat præsumi posse fuisse plenam, quia communiter est talis, quod verum est de illo tantum, qui se communiter plene inebriat, non autem de alio, si tamen fuerit etiam in hoc saltem tanta ebrietas, ut non relinqueret plenam libertatem, non teneret votum, secundum dicta *n.* 380. Et idem est, si dubitet an fuerit semidormiens.

389 § 8. Si vovisti sub conditionibus, et dubites an eas intellexeris copulative an disjunctive, v. g. vovisti jejunare, si pater tuus absens convalesceret et domum rediret, nec potes scire, an utramque conditionem simul intenderis, an tantum alterutram, non teneris, nisi utraque impleatur, quia nec verba nec materia rem declarant, in dubio autem favendum est voventi. Ita Sanch. *c*, 22. *n.* 20, Tamb. *n.* 9.

390 § 9. Si scias te vovisse jejunium pro die Martis, et dubites an habueris intentionem supplendi alia die, si ista negligeres, Laym. et Gob. *n.* 393. recte dicunt te non teneri supplere alia die, quia in dubiis quod minimum est, eligi potest.

391 § 10. Certus se vovisse Religionem, sed dubitans, an Religionem in genere, an hanc vel illam particularem. eligere potest quam volet, Sanch. Gob. *num.* 381. Ovied. *num.* 64. similiter certus se vovisse castitatem, sed dubitans an perpetuam, an temporalem, quia nescit quibus verbis sit usus, censeri potest intellexisse temporalem, nisi dixisset, *voveo castitatem*, tum enim præsumi deberet absoluta et perpetua, quia talem communiter intelligunt homines tali modo voventes. Gob. *num.* 382.

392 §. 11. Sciens se vovisse castitatem et Religionem, sed dubitans an castitatem dependenter a Religione, non tenetur ad castitatem, si non admittatur ad Religionem, quia in dubio eligere potest, quod minus est, Sanchez Laym. Gob. *num.* 304. 394. contra Navarr.

393 §. 12. Certus se vovisse Religionem, sed dubius an voverit perseverantiam in illa, præsumere debet se etiam hanc vovisse, uti recte Gob. *n.* 383. contra Bonac. et Dian. apud Ovied. *n.* 65. quia per Religionem communiter intelligunt omnes Statum Religiosum, qui includit professionem seu emissionem votorum : notat tamen recte Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 12. si in Novitiatu experiretur sibi non conducere eum Ordinem, posse exire, quia censetur voluisse non exire, nisi ex justa causa. Vide dicenda Lib. IV. a n. 182.

§. 13. Qui primum invalide vovit, sed post- 394
modum renovavit votum, attamen dubitat, an renovaverit dependenter a prima emissione, an e contra voverit de novo et independenter a priore voto, præsumere potest esse factum dependenter a priore voto adeoque non obligari, quia libertas possidet, ita Sanch. Dian. Gob. *n.* 394. Si tamen sint vota Religionis, contra quæ per integrum quinquennium non sit protestatus, Trid. *sess.* 25. *cap.* 19. *de Regul.* vult præsumi supervenisse novam ratificationem, ideoque obligandum ad illa observanda.

§. 14. Quando cessavit causa, ob quam 395
emisisti votum, et dubitas, an fuerit finalis an impulsiva, aliqui putant præsumi posse, quod fuerit finalis, adeoque nunc cessare votum; sed merito contradicunt Sanch. et Gob. *num.* 393. quia votum est in possessione : uti et tum si voto superveniant tales difficultates, ut dubites, an volueris illarum absentiam sub conditione fuisse inclusam necne, tum enim etiam possidet votum contra excusationem dubiam.

§. 15. Si dubites, an executio voti sit possi- 396
bilis necne, teneris tentare, nisi tibi inde impenderet valde grave incommodum, nam uti Leges humanæ non obligant cum valde gravibus incommodis, ita multo minus vota, quæ sunt Leges privatæ, quas sibi homines imponunt.

§. 16. Si dubites an votum tuum sit de re 397
bona an mala, Sanchez Sot. Bonac. Tamb. Castr. *d.* 3. *p.* 12. *n.* 2. absolute docent non obligare, et videtur certum cum Gob. *n.* 392. non obligare ad executionem, si nec Superior nec vir doctus interrogari, nec actio differri possit, quia nemo tenetur se exponere periculo peccandi, Suar. tamen Fill. aliique cum Dian. *p.* 4. *tr.* 3. *R.* 13. et Ovied. *n.* 73. fatentur quidem non teneri actu exequi, attamen votum valere, donec a Superiore dispensetur vel declaretur esse invalidum, certus enim est se vovisse, et incertus, an DEUS acceptaverit; ergo tenetur inquirere.

§. 17. Si voveris, et dubites an expleveris, 398
teneris, uti omnes notant : quia votum possidet, et obligationi certæ non satisfit per solutionem dubiam. Vide dicta de Juramento a num. 307.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia voti ?

" Resp. Ea debet esse possibilis : (cum 399

impossibile nec efficaciter possit intendi, nec ad illud sit obligatio) ei non solum bona, sed etiam melior quam oppositum, sive ejus omissio; quippe finis intrinsecus voti est, honorare per hoc Deum; id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum; gratum autem esse non potest, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius, Sanch. *lib.* 4. *Mor. cap.* 7. Laym. Nav. et alii. *Unde resolves.*

" I. Invalidum est votum nunquam peccandi venialiter, cum id moraliter et ordinarie sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic voventem teneri isto voto ad vitanda mortalia, et venialia graviora, de quo Scholastici, Nav. *c.* 12. *n.* 65. Suar. *l.* 2. *c.* 3. Sanch. *de Matr. lib.* 6. *d.* 35.

" II. Invalidum est votum de re vana, vel inutili vel indifferente, nisi ex circumstantia, aut fine fiat bona, quia Deo displicet stulta promissio, et hinc eam non acceptat, ac peccat venialiter talia vovens; uti v. g. si quis decidens ex equo voveat non amplius equum ascendere. Nav. *cap.* 12. Sanch. 4. *Mor. cap.* 7.

" III. Invalidum est vovere mala: qui vovet mortale, peccat mortaliter, qui autem veniale eum venialiter tantum peccare dicit Sa, Silv. etc. *v. Juramentum*; licet mortaliter peccare velit Cajet. *v. Votum*, et Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 39. quod videtur probabilius.

" IV. Invalidum est votum, cui adjungitur finis, vel alia circumstantia mala, tenens se ex parte rei votæ, ut v. g. vovet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandam per eam victoriam injustam, felicem successum furti, adulterii etc. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati: quia datio eleemosynæ in talem finem est actio blasphema, quasi Deus peccata promoveat; ideoque non potest esse materia voti. Caj. Navar. *c.* 12. Sanch. *c.* 6. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *t.* 2. *n.* 6. Fill. *t.* 26. *n.* 48.

" V. Validum autem est, etsi ei adjungatur finis vel alia circumstantia mala, tenens se tantum ex parte voventis; ut v. g. si quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum voveat ei dare eleemosynam: quia tunc res ista bona est quam vovet, licet ipse voveat male, et cum peccato. *Ibidem.*

" VI. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona est etsi conjuncta cum causa mala: ut si quis voveret eleemosynam, si ex duello evaserit salvus, si non capiatur in furto, si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat, etc. licet enim duellum, furtum, adulterium velle malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni mala non sunt, sed Dei dona, et votum non cadit super ista mala sed super hæc bona, considerata (ut pono) quatenus in se bona sunt. Nav. Laym. *l. c.*

" VII. Invalidum est, et veniale peccatum, vovere bonum, quod est impeditivum boni majoris, uti præsertim sunt vota contra consilia Evangelica; ut v. g. manere in sæculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. Nav. *n.* 29. Suar. Fill. *n.* 58. Sanch. et alii.

" VIII. Si tamen aliquod bonum per se, et absolute, minus fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet, ut v. g. si quis voveret susceptionem Ordinum sibi damnosam. Bonac. *p.* 1.

" IX. Matrimonium ordinarie invalide vovetur; quia ordinarie melior est cælibatus. Dixi *ordinarie:* quia valide vovetur, 1. Si quis ad hoc obligetur, ut quia sine injuria, aut gravi infamatione sponsæ vel liberorum ex ea conceptorum, a sponsalibus non potest recedere. 2. Si id Reip. valde utile futurum existimetur, ut quia v. g. ex eo speratur pax inter Principes, conversio hæreticorum, Regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem, et inveteratam consuetudinem peccandi adeo sit pronus ad lapsum, ut prudentes judicent consultum ei esse, ut nubat, in quo tamen ultimo Laym. et alii dissentiunt. V. Bonac. *l. c.* Fill. *n.* 61. Nav. Suar. *l. c.* Laym. *n.* 12.

ADDENDA.

Quæst. 107. *An votum de re partim possibili, partim impossibili, partim apta, partim inepta, sit validum?* R. Si expresse nolueris obligari ad partem, nisi obligareris ad totum, ad nihil obligaris, ut patet: si autem non constet de hac expressa voluntate, attendenda est materia promissa, nam si hæc sit divisibilis, et materia possibilis vel apta spectato communi usu vovendi non pendeat a materia impossibili vel inepta, votum obligabit quoad partem possibilem vel aptam; si autem partes inter se copulari soleant, non obligabit: item, si inter partes una est principalis, altera tantum accessoria, si principalis etiam sola sit possibilis vel apta, votum obligat; si sola accessoria sit possibilis vel apta, votum non obligat; v. g. vovisti pauperibus dare centum, 400

et non potes nisi viginti, teneris ad hos viginti, quia est pars tibi possibilis, et ex communi usu divisibilis; e contra vovisti confiteri, et consequenter etiam dolere de peccatis, si confiteri non possis, etiam non teneris dolorem de peccatis elicere: item, vovisti jejunare in pane et aqua, si potes jejunare, sed non sine pane et vino, teneris; vovisti ire Romam nudipes, potes Romam ire, sed non nudipes, hinc ire teneris; e contra vovisti certo die jejunare, si eo die non potes jejunare, etiam non teneris abstinere a carnibus, etc. Ita Suar. *l.* 2. *c.* 2. Sanch. *l.* 4. *c.* 10. *n.* 7. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 2. *n.* 3. Castr. *p.* 8. §. 1. *n.* 10. Tamb. *l.* 3. *c.* 15. §. 5. Ills. *t.* 5. *n.* 99. Gob. *a n.* 76.

401 *Q.* 108. *An votum nunquam peccandi sit de materia apta?* R. §. 1. Votum nunquam peccandi mortaliter, item votum non peccandi venialiter deliberate, item non peccandi certo genere venialium, v. g. mendacio, est validum: notat tamen recte Suar. *cap.* 3. *n.* 3. facile dispensandum esse in talibus votis, eo quod communiter plus periculi habeant quam utilitatis, unde multo cautius omitti debent.

402 §. 2. Circa votum nunquam amplius peccandi in genere, nec mortaliter, nec venialiter, tres sunt sententiæ, 1 dicit talem voventem obligari ad vitanda mortalia et venialia deliberata, tum quia hæc pars est ab altera separabilis et moraliter observari potest, tum quia tale votum est virtualiter triplex, quorum non vovisset vitare mortalia, altero venialia deliberata, tertio venialia etiam indeliberata, de mortalibus autem et venialibus deliberatis obligaret, neque prima vota debent vitiari per posterius, quia *utile per inutile vitiari non debet*, uti habet regula Juris, et *Interpretatio facienda est pro valore actus, ut tantum valeat, quantum potest*, uti habet altera regula Juris, ita Suar. *n.* 16. defendens hanc sententiam veluti omnino probabilem, 2. quam *Suarez* dicit esse etiam probabilem et practice tutam, tenet talem ad nihil obligari ex voto, tum quia materia illius est collectio mortalium et venialium cavendorum, quod est impossibile; tum etiam quia alioquin etiam obligaretur ad fugam certorum venialium minus deliberatorum, quæ adhibita speciali attentione vitari possent, nam etiam illa materia est moraliter impossibilis observatu, ita Sanch. *cap.* 5. *n.* 10. 3. melius distinguit, nam si habuerit expressam voluntatem non obligandi se ad fugam mortalium, nisi simul obligaretur ad fugam omnium venialium, votum est irritum, uti patet, quia vovit rem moraliter impossibilem: si autem voluerit se divisibiliter obligare, et quantum obligari potest, tenebitur ad fugam mortalium, hæc enim est materia possibilis, ita Castr. *n.* 8.

Q. 109. *Quid ergo dicendum sit de voto vitandi omnia etiam venialia?* R. Suar. supra docet veluti probabile, quod votum hoc obliget ad vitanda, non tantum venialia deliberata, sed etiam absolute ad vitandam partem illam quorumcumque venialium, quam vovens sibi secundum prudens arbitrium determinaverit, sicut qui vovit jejunare per integrum mensem, et non potest nisi per medium, tenetur sibi secundum prudens arbitrium determinare priorem vel posteriorem partem, aut eligere dies interpolatos: e contra *Sanch. Busemb. et alii* absolute id negant ob rationem ante datam; si tamen voverit vitare omnia venialia, quantum in se erit, putat Sanch. *n.* 13. et Less. *de just. l.* 2. *c.* 40. *n.* 31. vi voti teneri ad cavenda omnia, saltem adhibendo specialem curam majorem, nam propositum de his omnibus vitandis et de diligentia tali, adhibenda, est validum; ergo etiam votum: sed Castr. *num.* 9 et 12. utrumque negat, quia omnia vitari non possunt, ergo omnia ex vi voti non comprehenduntur; ergo votum ad omnia et singula nunquam potest esse determinatum; ergo etiam ex vi voti non potest exigi, ut hæc præ illis mihi determinem vitare, et sic solvitur argumentum *Suarez*; nam disparitas est, quod votum jejunii ex vi sua comprehendat, et determinatum sit ad omnes et singulos dies illius mensis, et consequenter vi illius exigitur, ut hos mihi determinem observandos præ illis, si observare non possim omnes. Ad rationem *Sanch.* disparitas est, quod votum et non propositum inducat obligationem, quæ semper debet esse de re humano modo cognoscibili; hoc autem votum esset de re humano modo incognoscibili, quia nemo unquam poterit scire, an debitam diligentiam adhibuerit, præsertim in peccatis, quæ minus advertenter fiunt. *Si dicas*, Præceptum naturale obligat ad omnia venialia etiam indeliberata vitanda; ergo etiam potest obligare votum. Resp. *N. conseq.* ad obligationem præcepti naturalis sufficit potentia physica implendi, habet autem homo potentiam physicam cavendi omnia venialia, e contra obligatio voti, cum sit libera et a vovente ipso, respicit potentiam ejus moralem, non enim voluit se obligare ad aliquid moraliter impos-

sibile : homo autem non habet potentiam moralem ad cavenda collective omnia venialia. V. dicta l. 1. *a* n. 780.

04 *Q.* 110. *Ad quid teneatur, qui vovit confiteri omnia venialia?* R. Tenetur confiteri ea, quæ fecerit, et memoriæ occurrent : quod si aliqua prius post Confessionem occurrant, expectare potest sequentem Confessionem, licet communicare velit : nam votum debet censeri factum de illis, quæ ante Confessionem memoriæ occurrerent. Ita Sanch. *c.* 5. *n.* 20.

05 *Q.* III. *Quid præterea notandum sit circa materiam voto aptam vel meliorem?* R. Seqq.

§. 1. An materia sit voto apta vel inepta, judicandum est, non ex tempore in quo, sed pro quo fit votum, sic in naufragio voves Confessionem, quamvis pro tempore, in quo es, materia sit impossibilis, est tamen possibilis pro tempore, pro quo voves : nempe cum evaseris, hinc ligat votum, ita Tamb. *l.* 3. *c.* 15. §. 5. *n.* 5.

06 § 2. Quando materia, dum voves, non est apta pro eo tempore, pro quo voves, licet postea fiat apta, votum non fit validum, nam quod initio fuit invalidum, tractu temporis non convalescit, v. g. si ex fine malo vel indifferenti vovisti non adire certam domum, quamvis postea fieret lupanar, non tenereris eam vitare ex voto, quod se ad hoc motivum non extendebat, Tamb. *a n.* 7. Aliud est in casu, quem posuimus *n.* 485. ibi enim erat idem finis, et idem motivum intra tempus, quod comprehendebatur a voto.

07 § 3. Quando materia ante, cum fieret votum, apta, per tempus fit inepta, votum per hoc tempus suspenditur : sic si vovisti non adire istam domum ob certam puellam, quæ ibi est, et tibi facit periculum, si ea absit, votum suspenditur, potesque domum ingredi; si ea redeat, votum redit; si ea moriatur, votum omnino cessat. Quod si puella alia etiam periculosior eo veniret aut rediret, non tenereris vi voti vitare, nam ad hanc non extendebat se tuum votum initio; ergo nec postea, *Tamb. supra.*

§ 4. Ut aliquid dicatur esse impeditivum majoris boni, ideoque votum sit invalidum, non est satis, quod sit impeditivum majoris boni cujuscumque, sic enim vix ulla vota valerent. cum semper dari possit aliquid melius incompossibile cum illo, quod vovemus, sed debet esse impeditivum majoris boni, quod vovens habeat tunc, cum vovet; item secundum Gob. *n.* 70. votum debet esse de re meliori, quam sit res illa, cui privative et directe opponitur res voto promissa. Hinc valet votum perpetuo serviendi in hospitali, quamvis te impediat a Religione, quia sic servire melius est, quam non servire : e contra votum nubendi, per se loquendo non valet, quia impedit cælibatum, quem habes, et qui de se melior est quam connubium, etiamsi voveretur connubium cum paupere puella, inquit Tamb. § 4. *n.* 4. *et* 2, de isto tamen voto non nubendi videri potest etiam Gob. *t.* 10. *n.* 42. *et* 406. Item *t.* 11. *a n.* 276. Addit Tamb. § 1. *n.* 5. contra Sanch. *c.* 1. *n.* 24, votum prius factum valere; quamvis postea voveas aliquid melius incompossibile cum priori; poteris tamen, si voles, illud prius votum commutare in posterius.

§ 5. *Valent. Sanch. et alii* cum *Rayn.* 409
putant ad valorem voti sufficere, si res votiva in se sit absolute melior, quamvis non sit melior etiam respective ad voventem, prout est particularis persona, sed merito contradicunt alii cum Gob. *n.* 70. et cum Moya *t.* 2. *q.* 6. *n.* 18. cum enim vovens hanc suam actionem vel omissionem devoveat, hæc non acceptatur a Deo, si hic et nunc non sit Deo gratior, quam oppositum : deinde ad intentionem voventis parum attinet, quod res aliis sit melior, si ipsi non sit talis, cum voto suo tendat in utilitatem suam, et hæc ipsa est majus bene placitum Dei, cujus voluntas est nostra singulorum sanctificatio.

§ 6. Si quis sic voveat, *Hodie vel jejunabo,* 410
vel me inebriabo, totum votum est irritum, quia ut valeret, deberet voventi esse libertas ad eligendum utrum libet, malum autem nemo potest eligere, Sanch. *c.* 10. *n.* 17. Castrop. *p.* 8. *n.* 28. Gob. *n.* 79. Si tamen intentio voventis esset conditionata tantum, ita ut voveret jejunare, si ante prandium non haberet voluntatem se inebriandi, votum valeret, ita iidem Auctores cum Tamb. *c.* 15. § 5. *n.* 9. in dubio autem, an intentio fuerit disjunctiva, an conditionata, quamvis suspicio esset pro conditionata, censeri debet fuisse disjunctiva, tum qui verba erant disjunctiva; præsumi autem debet, quod mens concordaverit cum verbis; tum etiam, quia in dubiis minimum eligi potest.

§ 7. Si quis sic voveat, *non ero Religiosus,* 411
vel ero Carthusianus; item, *voveo esse Carthusianus, vel nullus Religiosus,* votum probabiliter valet, quia melius est esse conditionate obligatum ad Religionem, quam nullo modo, Laym. Sanch. Gob. *n.* 36. potest tamen votum illud ab ipso vovente commu-

tari in absolutum de Religione alia etiam mitiore, quia melius est esse absolute obligatum ad aliquem Ordinem, v. g. Canonicorum Regularium, quam conditionate ad Ordinem Carthusianorum vel ad nullum. Consequenter qui vovit ingredi, v. g. Ordinem S. Francisci et non S. Dominici, quamvis secundum Castr. § 5. *n.* 16. et Burgh. *cent.* 3. *cas.* 13. videatur invalide vovere, quia pars materiæ, quam vovet, scilicet non ingredi Ordinem S. Dominici, est inepta voto, tamen secundum Sanch, *c.* 8. *n.* 47. aliosque plures valide vovet, quia votum illud directe est de bono meliori, quamvis indirecte aliud bonum excludat : deinde quia melius est hoc unum ex obligatione facere, quam liberum esse ad utrumque, quorum neutrum forte faceret. Has sententias ut conciliet Tamb. sic ait § 4. *n.* 7. si voveas ingredi Religionem S. Francisci et non S. Dominici, quia judicas priorem esse tibi aptissimum, posteriorem autem non esse aptum, votum valet, si autem sine tali causa temere tibi tollas libertatem ad Ordinem S. Dominici, votum non valet, et eodem modo loquere de aliis, v. g. si voveas non orare nisi flexis genibus, non dare eleemosynam, nisi semper sit major quam unius aurei, quamvis Castrop. dicat ejusmodi vota esse invalida, quia habent hoc adjunctum, *non orabo stans*, *non dabo eleemosynam medii aurei*, quæ sunt materia inepta voto, tamen si adsit honesta causa hæc adjungendi, materiæ istæ non erunt voto ineptæ.

412 § 8. Quamvis aliquis voveat Religionem ut laute vivat, tamen materia est de meliori, et votum valet, quia lautus victus non est finis principalis, sed tantum causa impulsiva.

413 § 9. Probabile est, quod votum Carthusiani nunquam, nec in infirmitate quidem et periculo mortis, comedendi carnes, sit de meliori bono, spectatis circumstantiis Status et Regulæ, adeoque obliget; Tamb. *c.* 15. § 1. *num.* 1. V. Busembaum referendum *num.* 769.

414 § 10. Si finis voti sit res omnino indifferens, v. g. si voveas jejunium, ut parcas sumptibus; eleemosynam ut non videaris avarus, vota sunt invalida, quia votum non acceptatur a Deo, nisi res voveatur, prout honesta est. Suar. *l* 4. *n.* 5. Sanch. *c.* 7. *n.* 25. Castrop. §. 3. *n.* 6. Ills. *t.* 5. *n.* 93. e contra, quamvis materia et finis secundum se sit indifferens, si tamen imbibat aliquid honestum, v. g. agnitionem divinæ bonitatis donantis rem optatam, votum valet, uti si voveas jejunium, ut obtineas scientiam, honorem, valetudinem a Deo, quia honestum est intendere talem finem consequi per donationem divinam. Laym. *l.* 4. *c.* 4. *c.* 2. *n.* 10. Castr. supra, Gob. *n.* 60.

§ 11. Ut res indifferens sit materia voti 415
ratione boni finis, debet esse apta ad bonitatem talis finis, hinc non valent hæc vota, ob reverentiam non præcidendi ungues die festo, nunquam spuendi in templo, non comedendi capita animalium ad honorem S. Joannis decapitati, non nendi die Sabbati ad honorem B. Virginis, etc. quia hæ materiæ sunt vanæ et inutiles ad istos fines, Gob. *n.* 61. Valerent tamen vota, si hæc ob aliquam circumstantiam pertinerent ad aliquam virtutem, ut si multum delectareris cibo e capitibus animalium, et voveres abstinere ex motivo temperantiæ; si affectu nendi retardareris ab oratione, et voveres non nere, Tanb. *c.* 15. § 2. *n.* 9. Gob. *n.* 64. qui *n.* 63. ad dignoscendum, sitne votum irritum necne ratione finis extrinseci dat hanc regulam : *Omnis ille et solus finis extrinsecus irritat votum, pro quo fine obtinendo irreverenter et inepte oramus expresse Deum*, quoties enim vovendo volumus obtinere aliquid, toties illud a Deo petimus saltem implicite ; non auderemus autem a Deo petere indecentia, vel non conducentia neque ad ipsius honorem, neque ad salutem nostram vel proximi, unde votum jejunii, ut obtineas divitias, præcise in divitiis sistendo et non referendo ad bonum usum, est irritum. Suar. Sanch. Gob. *n.* 65.

§ 12. Votum bibendi mediocriter vel 416
ludendi honeste, si fiat absolute et importet obligationem absolutam ad potum vel lusum, est de re prorsus indifferente, vel saltem non est de meliori quia sæpe melius est ab his abstinere, hinc non valet. Si tamen esset conditionatum, et sic diceret : *Quandocumque bibam, faciam mediocriter ; quandocumque ludam, honeste ludam*, est de meliori bono, et valet, quia supposito, quod bibam vel ludam, semper melius est ista facere mediocriter et honeste.

§. 13. Votum non vovendi, si sit absolute excludens omnem libertatem vovendi, est irritum, quia impedit majus bonum, nam absolute melius est vovere quam non vovere; si autem voveas non vovere temere, vel inconsulto Confessario, aut viro prudente, votum valet, quia tantum excludit hoc, quod malum est, nempe temeritatem et imprudentiam, nec opponitur voto secundum se : Quod si tamen postea memor voti antecedentis voveas temere,

aut nemine consulto, peccas quidem contra antecedens votum attamen non mortaliter, nam suppono non esse temeritatem vel imprudentiam gravem, posterius tamen votum est validum. Si autem postea voveres immemor antecedentis vòti, dubitatur, an posterius votum valeat, et videtur distinguendum, nam si antea cum priori voto habuisti expressam voluntatem non obligandi te unquam in posterum, si forte voveres immemor illius prioris voti, posterius votum erit invalidum, quia prior voluntas non obligandi se videtur adhuc moraliter manere, ideoque Deus non acceptabit posterius votum; si autem non habuisses talem expressam voluntatem, postremum votum esset validum, quia haberet omnia ad valorem requisita, ita quoad omnes partes Suarez. *l.* 2. *c.* 11. *n.* 5. Sanch. *c.* 8. *a n.* 14. Castr. §. 5. *n.* 3. *et alii.*

418 §. 14. Votum non petendi dispensationem, si sit absolutum, est invalidum, quia dispensatio sæpe est necessaria vel melior voventi, sed votum non petendi dispensationem sine causa, est validum, Sanch. *n.* 21. Castrop. *n.* 4. Tamb. §. 4. *n.* 8. Si autem non constet de intentione, censendum est fuisse de non petendo sine causa, tum quia nemo præsumitur male voluisse vovere, tum etiam quia quando certus est actus, in dubio standum est pro ejus valore.

19 §. 15. Votum non admittendi Prælaturam vel dignitatem, si fiat ex humilitate vel ad vitanda pericula, valet, quia majus bonum est rejicere onus, in se quidem bonum et perfectum, attamen majori perfectioni subjecti oppositum vel periculosum, quam admittere. Tamb. *n.* 5. quod Gob. *n.* 71. dicit esse certum, quia Ecclesia approbavit votum, quod in Societate JESU fit de non admittendis dignitatibus; idem putat *Suar.* de voto non suscipiendi sacros Ordines, sed, per se loquendo merito contradicit Tamb. *n.* 10. quia, per se loquendo, afferunt majus bonum nec tantum periculum.

0 §. 16. Votum Religiosi, impuberis, uxoris, servi, de materia per se quidem bona et honesta, sed illis legitime quoad substantiam interdicta, est irritum, quia votum non debet adversari præcepto, nam melius est observare præceptum quam transgredi; si autem materia tantum quoad modum interdicta sit, v. g. si Superior prohibuerit, ne subditus absque suo consensu jejunaret, votum subditi de jejunando sub conditione impetratæ licentiæ valet, quia jejunium cum licentia non prohibebatur, hinc qui sic vovisset, teneretur petere licentiam, alioquin irrisorie vovisset, *Si dicas*, saltem ille, cui materia quoad substantiam est interdicta, poterit vovere sub conditione impetratæ dispensationis, sicuti duo prohibiti contrahere Matrimonium, possunt sibi illud promittere sub conditione impetratæ dispensationis. Resp. Disparitatem esse quod promissio humana, qualis est illa Matrimonii, spectet tantum materiam promissario utilem et in se honestam, e contra votum spectat materiam meliorem et Deo gratiorem, Deo autem, per se loquendo, gratius est præceptum servari, quam ab eo per dispensationem eximi.

§. 17. Probabile est, quod votum factum 421
in gratiarum actionem pro re mala, v. g. pro obtenda injusta victoria, vel filio ex fornicatione sit validum, quia non agis gratias pro victoria ex ea parte, qua est injusta vel a te processit, sed quatenus processit a Deo; qui merito potuisset impedire, ita Suar. *l.* 2. *c.* 5. *n.* 19, Castrop. *p.* 8. §. 3. *n.* 4. contra Sanch. Less. et Laym. Similiter secundum Gob. *n.* 67. valet votum, si dicas, *Voveo me fore Religiosum, si in duello proximo occiderem potius Adversarium quam ille me.*

Materiam absolute levem non substare gravi obligationi, dicam *l.* 5. *n.* 233.

Q. 112. *Quomodo peccet, qui vovet illicita,* 422
vel indifferentia, vel ob malum finem; aut qui talia vota exequitur? R. §. 1. Si solus finis voventis sit venialiter malus, præter peccatum quod est desiderium illius finis mali, etiam committitur veniale contra Religionem, quia irreligiosum est ad Dei offensam abuti voto, quod per se ad cultum Dei ordinatur: est autem veniale tantum, quia solummodo est defectus in modo vovendi ex fine extrinseco, qui non redundat in materiam voti, nec obligationem minuit, adeoque culpam venialem excedere non potest.

§. 2. Si res promissa sit mortaliter turpis, 423
vel promittatur propter finem mortaliter turpem, esto exterius tantum sine animo promittendi vel explendi fiat, præter malitiam pravi desiderii, est mortale contra Religionem quia promittens offert rem illam Deo, vel ergo ut gratam, et est gravis blasphemia ac illusio Dei, cum sciat esse ipsi ingratissimam; vel offert ut ingratam, et sic æquivalenter minatur Deo, aut vult affligere; hæc autem omnia sunt gravia.

§. 3. Si res promissa vel finis sit tantum 424
venialiter turpis, aliqui putant esse tantum peccatum veniale ob levitatem materiæ, alii

dicunt adhuc esse mortale, ob rationem jam datam: quia tamen verbum (*voveo*) in re vel fine turpi passim non significat votum, sed ordinarie Juramentum, uti cum quis dicat, *voveo me vendicaturum*, intelligit, *juro*, tunc si materia sit levis, secundum dicta *n.* 265. peccatum erit leve.

425 §. 4. Votum rei indifferentis vel ob finem indifferentem est tantum veniale, quia nec actus Deo est contumeliosus, nec materia positive ingrata; putat quidem Beja *p.* 1. *cas.* 66. hoc esse peccatum blasphemiæ; ideoque grave, eo quod æquivalenter dicat Deum delectari rebus vanis et inutilibus: sed *contra est*, quod non sit illa mens voventis sed tantum imprudentia circa electionem materiæ.

326 §. 5. Executio votorum supradictorum eamdem malitiam continet, quam emissio, quia executio ex obligatione voti est facti voti approbatio.

DUBIUM IV.

Quæ et quanta sit obligatio voti?

427 " Resp. tanta est, quanta tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, qua se vel multum vel parum, vel absolute, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis obligare vult, designat: ita ut, etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat a voluntate et facto hominis, tanquam prævia conditione, ut tantum vel tantum obliget. Ita communiter. V. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* Bonac. *p.* 5. *Unde resolves*

" I. In materia levi nemo obligatur sub mortali, quia materia id non permittit, Navar. . 12. *n.* 40. Sanch. *l.* 4. *c.* 12. Laym. *l. c.* v. g. vovisti recitare quotidie *Salve Regina*; omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia est parva, Sanch. Laym. *l. c.* Azor. *l.* 21. *c.* 15. Imo etsi toto anno omittas, esse tantum veniale, eo quod materiæ istæ parvæ non coalescant in unam, probabiliter docet Dian. *p.* 3. *tr.* 5. *R.* 24. ex Soto, Arag. et Tannero 2. 2. *d.* 4. *dub.* 3. contra Valent. et alios.

" II. In materia gravi, etsi quis possit se obligare tantum leviter, communiter tamen censetur se voluisse obligare graviter, nisi aliunde constet. Unde violans tale votum, peccat graviter ex genere suo. V. *Ibid.*

" III. Qui postquam gravi voto se obstrinxit, serio deinde dolet, quod fecerit, non peccat graviter, modo retineat animum implendi. V. Sa *v. Votum.*

" IV. Qui violat votum de re jam ante præcepta, v. g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in Confessione addere, quod votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, si Confessarius nesciat, quia duplex tunc est malitia peccati. Suar. *c.* 6. Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 47. Sanch. *c.* 5. Fill. *tr.* 26. *n.* 57.

" V. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti, unde si qui Canones videntur indicare, filium a patre Religioni devotum, teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificaverit Suar. *c.* 9. Sanchez Laym. *n.* 7.

" VI. Cum hæres teneatur solvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex Justitia: uti tenetur alia illius debita, legata, etc. solvere, *Ibid.*

" VII. Eodem modo si Communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, non tenetur id servare vi voti, sed interdum ratione pacti, Statuti, vel longæ consuetudinis, V. Laym. *num.* 6.

" VIII. Cum quis vovet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licite potest, ut v. g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit Superior, vel etiam aliquando paciscendo, et suppeditando sumptus. Sic Parens, qui filium devoverit Religioni, ad nihil aliud tenetur, quam ut conetur eam filio persuadere. Sic si quis Missas vel peregrinationem alterius curandam suscepit quando stipendium ac sumptus ei persolvit, non tenetur alium substituere novis sumptibus, si prior non præstet, ad quod se obligavit, Sanch. *n.* 7.

" IX. Vota personalia non implentur nisi per voventem; unde qui vovit peregrinationem Romam v. g. non satisfacit, si conducat alium: neque ad id tenetur, si ipse non possit. *Ibid. num.* 8. *et* 9.

" X. Vota realia solvenda sunt ex proprio; unde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio menicdare. Quod si possit ex suo et tamen alius sive rogatus, sive sponte pro ipso velit solvere, id valet, quia tunc, quod alter dat, fit ipsius: non autem actio alterius personæ potest fieri alterius, *v. Ib n.* 8.

" XI. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiam si ipse vovens causa fuerit, ut conditio non poneretur: dummodo id non impediverit per dolum, vim aut malitiam; ut v. g. vovisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis, qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imo etsi malitiose per fraudem, dolum, etc. impediveris, adhuc

probabile est te voto non teneri, uti habet Laym. *c.* 6. ex Suar. et aliis. Interim, *Laym.* recte hic advertendum monet ad intentionem voventis; ut v. g. si filius vovit se ingressurum Religionem, nisi pater contradixerit, videtur ejus intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte, sibi relictus, etc.

" XII. Qui vovit rem certam et determinatam, v. g. hunc calicem : si ea res pereat, non tenetur ad aliam; cum id non soleat intendi : si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit, quia qui vovet rem, censetur promittere omnem ejus utilitatem.

" XIII. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ut jejunare hoc vel illo die, illo transacto sive cum culpa, sive sine culpa ejus, ad nihil tenetur, et neque, si præviderit impedimentum eo tempore superventurum, tenebatur prævenire, cum hæc non soleat intentio voventis esse, Suar. Nav. V. Bonac. *p.* 5.

" XIV. Qui vovit aliquid sine certo tempore, v. g. peregrinationem tantum, tenetur implere, cum commode primum potest, quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, ut habita commoditate, non nimis diu differat, quamvis minor causa sufficiat ad differendum quam ad omittendum. Fill. *c.* 4. *q.* 10. Suar. Laym. *c.* 3. Bonac. et alii.

" XV. Qui vovit aliquid sine certo loco, v. g. ingredi Religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcumque Monasterium ilius Ordinis, in quo serventur substantialia Regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare provinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum justa causa, qualis est, v. g. gravis ac diuturna tristitia et anxietas, sive ex natura ipsa, sive aliunde nata, Escob. ex Sanch. *l.* 4. *c.* 16. *n.* 100) ante professionem V. Trull. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 20. *n.* 7. *et* 8.

" XVI. Qui vovit aliquid sine certa qualitate v. g. Religionem in genere, potest ingredi quamcumque etiam laxiorem; modo serventur essentialia, et sit approbata. Similiter, si quis vovit triticum, etc. non tenetur dare optimum, quod habet, sed satis est (loquendo de obligatione præcise) ut det, quod non sit plane ineptum.

" XVII. Qui vovit aliquid sine certa quantitate, v. g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, etc. satisfacit dando quantum voluerit, modo non tam parum, ut videatur potius irridere suum votum, quam implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione voventis qua nemo censetur se obligare, nisi ad id, quod commode potest, et communiter est decens. Suar. Sanch. *l.* 4. *c.* 15.

" XVIII. In dubio de mente voventis, debet fieri interpretatio secundum verborum, quibus usus est, proprietatem, vel potius communem et usitatam acceptionem, Fill. *tr.* 26. *c.* 2. Laym. *c.* 3.

" XIX. Qui vovit, si ludat chartis, dare 10 imperiales, tenetur secundum *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit : quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare Laym. *cap.* 5. *n.* 4. V. Trull. *loc. cit. dub.* 5. *num.* 25. Dian. *par.* 5. *tr.* 9. *res.* 60.

ADDENDA.

Quæst. 113. *Quæ sint regulæ generales et quomodo ex illis discernenda sit obligatio voti ?* R. Regulæ sunt hæ : 1. Votum obligat secundum intentionem voventis, et non ultra quia votum est vel uti privata Lex, quam quis sibi ponit : Lex, autem non obligat ultra intentionem Legislatoris. 2. Quando non constat de intentione voventis, spectanda est materia promissa, et juxta illius naturam censendum est votum obligare, quia quilibet censetur eam obligationem subire velle, quæ materiæ promissæ est accommodata. 3. Si post discussam voventis intentionem et materiam inspectam, adhuc dubium sit, qualis sit obligatio voti, attendendum est ad verba promissionis, quæ sumenda sunt secundum communem usum, et juxta illa verba est interpretanda obligatio voti, quia quisque censetur facere velle, quod verbis indicat, uti supra est dictum. 4. Si supradictis omnibus consideratis, adhuc dubia est obligatio voti, votum est interpretandum in favorem voventis, ut *n.* 381. dictum est, quia obligatio non est imponenda, nisi de ipsa clare constet, cum libertas sit in possessione contra illam. 5. Illa materia est gravis respectu voti; de qua posset dari præceptum sub mortali obligans, votum enim obligat instar præcepti, quod vovens sibi ipsi imponit; non est autem consideranda materia nude secundum se, sed etiam videndum, an non ex circumstantiis notabiliter conducat ad cultum divinum vel ad utilitatem voventis. 6. Qui vovet talia, quæ etiam præcipi solent, v. g. jejunium, Missam, censetur ad tale opus se obligare, quale a Fidelibus 428

præstari debet ex præcepto. 7. Qui se obligat ad finem, obligat se ad media ordinaria, non tamen ad extraordinaria. 8. Si voto non sit additum tempus implendi, obligat quam primum fieri potest commodo, quia *in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur, Reg.* 14. *ff. de Reg. Juris*, uti quando dicitur, *præsenti die debetur*, intelligitur, *si commode fieri possit*, quando autem obligationi nullus est præfixus finis, ut si dixeris, *voveo deinceps castitatem*, *voveo jejunare diebus Veneris, etc.* censentur vota perpetua, Ills. *tr.* 5. *n.* 109. Has regulas tradunt communiter cum Castr. *hic d.* 1. *p.* 12. Tamb. *c.* 12. §. 5. *n.* 5. Gob. *tr.* 11. *a n.* 82. Ex his resolvi possunt innumeri casus, v. g.

429 §. 1. Obligatio voti potest esse levis, licet materia sit gravis, ita Suar. Sanch. Castrop. Tamb. aliique communius cum Ills. *n.* 101. contra Sot. Pasq. et alios. Ratio est, quia Lex non obligat ultra mentem voventis; deinde vovere materiam gravem cum intentione se leviter obligandi, vel est possibile vel impossibile; si possibile, tum fiet, quando vovens id expresse intendet; si impossibile; ergo non erit verum votum; ergo nec gravis obligatio. *Si dicas*, obligationem voti esse ex Lege divina vel naturali, quæ obligat promittentem, ut sit fidelis, Lex autem divina vel naturalis in materia gravi semper obligat graviter. R. Legem divinam vel naturalem in gravi materia obligare graviter, si non sit dependens, et non fundetur in voluntate hominis eam gravem obligationem impedientis: si autem ita dependeat vel fundetur in voluntate hominis, non obligat, nisi secundum hanc voluntatem. *Si instes.* qui in materia gravi jurat, non potest se obligare leviter; ergo nec qui vovet. Resp. Disparitatem esse, quod omne Juramentum vocet Deum in testem, cujus auctoritas non suscipit magis et minus, ideoque ejus obligatio ex voluntate jurantis limitari non potest. *Si urgeas*, in materia levi non potest esse obligatio gravis; ergo nec in materia gravi obligatio levis. Resp. Disparitatem esse tum quod Deus non acceptet materiam levem ad obligationem gravem, quia conduceret ad salutem, sed ad periculum animæ; tum quia materia levis non est capax obligationis gravis, materia autem gravis est capax obligationis magnæ; ergo etiam parvæ: notant tamen recte Gob. et Lugo *d.* 22. *n.* 41. *et in Resp. Mor. lib.* 6. *dub.* 8. Vota Religioni et majoribus Ordinibus annexa, cum involvant stabilitatem, esse irrita vel non acceptari si tantum intenderetur obligatio levis: Similiter notant Lugo et Gob. *n.* 82. votum cum intentione se non obligandi sub peccato, sed tantum sub imperfectione, reipsa non fore votum, sed tantum propositum.

§. 2. Qui vovit curare legi Missam, deditque stipendium Sacerdoti, si hic negligat, idque resciat qui voverat, hic ad nihil ultra tenetur; quia non intendit nisi curare Missam, prout communiter fit, nempe dando stipendium ei, quem prudenter judicabat lecturum; neque enim se obligavit ad certum eventum secuturum. 430

§. 3. Qui vovit castitatem, peccat ineundo Matrimonium quamvis mutuo consensu vellent esse casti, quia intentio voventis præsumitur fuisse abstinere a statu, vi cujus obligari posset ad copulam carnalem, Beja *p.* 2. *cas.* 8. 431

§. 4. Qui vovit orare Rosarium, satisfacit alternatim orando cum alio, quia hic modus orandi est ordinarius in Ecclesia, Azor. Bonac. Tamb. Ills. *n.* 108. contra Castr. item satisfacit, licet per notabile tempus interrumpat unam decadem ab altera, quia nihilominus sufficienter uniuntur per intentionem orandi totum, Trull. et Dian. *p.* 9. *tr.* 8. *R.* 6. 432

§. 5. Qui vovit quotidie audire Missam, satisfacit die festo audiens unicam, Suar. *l.* 4. *c.* 7. *n.* 15. Castr. *p.* 12. *n.* 6. Tamb. *c.* 12. §. 6. *n.* 4. etiam satisfecit, si audierit, licet immemor voti. Sed, quid si voluisset per illam Missam non satisfacere voto? Resp. Probabile est non satisfecisse, uti ex Suar. et Laym. docet Busemb. relatus *l.* 1. *n.* 693. quia ab ipsius voluntate pendebat debitum; ergo etiam ut maneret debitor; nihilominus etiam probabile est cum Sanch. *lib.* 1. *c.* 13. *n.* 18. Bonart. *de Horis lib.* 2. *c.* 18. *n.* 11. Castrop. *t.* 3. *d.* 1. *p.* 17. *n.* 14. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 77. *p.* 10. *tr.* 15. *R.* 4. Gob. *in Exp. tr.* 5. *n.* 206. satisfecisse, quia licet debitum, ut existat, pendeat ab ipsius voluntate, non tamen ita pendet, ut permanere possit, si ponatur solutio sive materia voti, tum enim huic satisfactum est, nisi forte fieret novum votum. 433

§. 6. Qui vovit alere pauperem, non satisfacit, si alat Patrem suum egentem, quia censetur voluisse aliquid, ad quod non tenebatur ex Jure naturæ: item censetur voluisse facere eleemosynam, quod autem dat Parenti, est de Jure naturæ debitum et ex Justitia, quia Parens habet jus ad alimenta a Filio, ita *Molina*, satisfaceret tamen, si cognatum pauperem aleret, quia hunc alere non tenetur. 434

435 §. 7. Qui vovit peregrinari Romam, et tum cogitavit peregrinari pedes, satisfacit, si peregrinetur eques, quia peregrinatio equestris est vera peregrinatio, et cogitatio peregrinationis pedestris non facit obligationem, nisi de ea etiam facta sit promissio ita cum aliis Sanch. *c.* 11. *n.* 32. Tamb. *n.* 3. si curiositatis vel aliorum negotiorum causa etiam conductus mercede iret Romam, dummodo simul adsit voluntas invisendi loca pia, secundum intentionem priorem, satisfaciet voto, Castrop. *n.* 9. Tamb. Ills. *n.* 108. contra Sanch.

436 §. 8. Qui vovit peregrinari equitando, et postea equitandi occasionem non habet, non tenetur peregrinari pedibus, quia non vovit peregrinationem, nisi sub tali modo, qui difficultatem notabiliter minuebat.

437 §. 9. Probabile est eum, qui vovit virginitatem, non ideo teneri ad perpetuam castitatem, sed tantum ad servandam carnis integritatem, quam vox illa (*virginitas*) proprie significat, nisi constet aliam fuisse mentem voventis, aut ignorasset hanc significationem vocis, Burg. *cent.* 1. *cas.* 59. contra Castrop. *n.* 7. sed hoc iterum dicetur *n.* 561. potestque videri Ills. *n.* 108.

438 §. 10. Qui vovit omnibus anni diebus jejunare, non obligatur Dominicis, nisi aliunde de hac intentione constet; quia non est censendus voluisse se obligare contra receptam Ecclesiæ consuetudinem, Sanch. Bonac. Castr. *n.* 11. Tamb. *n.* 11. Ills. *supra* et alii; imo Suar. *l.* 3. *c.* 6. *n.* 21. et Sanch. *l.* 2. *c.* 37. *n.* 16. dicunt votum jejunandi ordinarie diebus Dominicis esse irritum; validum tamen est pro quibusdam Dominicis; Quod si voveris omni anno jejunare certo die, si hic in Dominicam incidat, potes jejunare in Dominica, aut si velis, transferre in Sabbatum, accomodando te mori Ecclesiæ, nisi Sabbatum haberet aliud jejunium. Sanch. *a n.* 17. Putant tamen Boss. et Dian. *p.* 9. *tr.* 8 *R.* 6. *et p.* 10. *tr.* 16. *R.* 50. si quis vovisset per totum annum abstinere a carnibus, etiam teneri in Dominicis, quia hoc non est contra morem Ecclesiæ, cum fiat in Quadragesima. Quod si vovit jejunare omni die Veneris, tenetur etiam illo anno, quo Nativitas Christi in diem Veneris incidit, ut dictum est *n.* 379. quia Ecclesia illos solos eo die eximit, qui nec voto nec Regulari observantia sunt adstricti ad jejunandum, ita Suar. Sanch. Bonac. Castr. *n.* 12. Beja *cas.* 6. dicens esse certum, quamvis oppositum teneant Azor. Molin. Tamb. et alii cum Ills. nisi istum diem expresse voluisset includi voto. Vide dicenda *p.* 2. *a n.* 319. Si tamen ista die non jejunaret, probabilius est contra Med. non fore duplex peccatum, quia obligatio præcepti per consuetudinem generalem Ecclesiæ sublata est, et Ecclesia tantum declaravit, se non velle tollere obligationem voti vel Religionis: denique si tali die comedat carnes, toties peccat, quoties comedit, quia votum hoc obligat pro singulis diei horis, non aliter ac præceptum Ecclesiæ, Suar. *l.* 4. *c.* 7. *n.* 9. *et* 12. Castr. *n.* 15. contra Sanch. *l.* 4. *c.* 11. *n.* 42. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 3. *n.* 3. Tamb. *n.* 12. qui probabiliter negant, in illa sententia, quod sumpta una refectione possit sumi multiplex, quia abstinentia a carnibus videtur tantum indirecte voveri, in quantum est quid accessorium ad jejunium; ergo si non sit obligatio jejunii, nec erit abstinentiæ: e contra præceptum Ecclesiæ videtur æque directe tendere ad abstinentiam a carnibus; unde si directe vovisses non comedere aliquo die carnes, fatentur omnes communiter cum Dian. *p.* 10. *tr.* 14. *R.* 32. contra Pasq. toties peccari, quoties caro comederetur, quia tale votum esset negativum, plane simile præcepto, quo Ecclesia prohibet carnes.

§. 11. Si quis in juventute voverit certis 439
diebus jejunare, probabile censent Sanch. Fagund. Dian. Tamb. *l.* 4. *c.* 5. §. 7. *n.* 9. si ad sexaginta annos perveniret, non amplius teneri, quia vota jejunii non censentur emitti, nisi ad modum jejunii Ecclesiastici, quod secundum probabilem sententiam sexagenarios non ligat: idem dicit Tamb. *n.* 10. quamvis votum castitatis perpetuæ, quod ad mortem usque erat observandum, fuisset commutatum in perpetuum jejunium. *Nec refert*, quod res subrogata dicatur sapere naturam ejus, cui subrogatur, nam Tamb. *l.* 3. *c.* 16. §. 4. *n.* 35. et Ills. *n.* 48. dicunt hanc regulam Juris tantum tenere in favorabilibus; in contrarium tamen occurrit, quod ille, qui ante annum 21. vovit jejunare, teneatur, licet præceptum Ecclesiæ tum non obliget; ergo votum etiam poterit obligare post annum 60. licet forte tunc non obliget præceptum Ecclesiæ; est tamen adhuc aliqua disparitas, nam qui vovet annum 21. sufficienter cognoscit ætatem tum suam, et illam astringit ad votum; hoc non est de ætate sexageneria, de qua vovens non cogitavit, uti suppono, alioquin illam inclusisset aut exclusisset a voto. Vide dicenda *part.* 2. *a n.* 1317.

§. 12. Si e tribus calicibus, quorum unum 440

vovisti dare Ecclesiæ, fures rapiant duos, Molin. et Sanch. *ç*. 13. *n*. 19. putant te non teneri dare totum tertium, sed posse dividere cum Ecclesia, cum enim nullum determinaveris, videtur æquum, ut Ecclesia ferat partem damni; sed Castr. *n*. 26. Ills. *n*. 109. cum Bonac. probabilius dicunt te teneri totum tertium dare, quia singuli toti sunt promissi sub disjunctione, nempe hic vel ille; ergo si reliquorum nullus dari possit, hic ultimus dari debet: addit tamen Castrop. *n*. 26. satisfieri, si detur ejus pretium: quod si tamen voluisses dare unum, quia habebas tam multos, ut posses carere uno, non videtur fuisse intentio dandi pro hoc casu, quo raperentur; hinc cessaret votum.

441 §. 13. Si scias te vovisse calicem, sed nescias cui e duabus Ecclesiis, Sanch. *n*. 8. putat te posse dare, cui voles, quia tota obligatio dandi est a te; sed Castr. *n*. 27. probabilius dicit te teneri dividere pretium pro qualitate dubii; ut si scires te aliquid debere et nescires an Titio an Cajo, tenereris inter illos dividere. Ratio autem est, quia aliter te exponis periculo nulla ex parte implendi votum: forte enim dabis illi, cui nihil vovisti; si vero dividas, certum est te saltem ex parte implere votum.

442 §. 14. Quando votum non est impletum tempore designato, si tempus ideo designatum est, ne nimium differretur executio, adhuc teneris post illud tempus, quia duplex erat obligatio, una ad rem faciendam, altera ad faciendam in tempore, et hac non impleta manet illa principaliter implenda; e contra si intendisti ita affigere tempori, ut cum illo finiretur obligatio, elapso tempore non amplius teneris, quia obligatio diutius esse non potest, quam illud, cui voluisti esse alligatam; hinc si vovisti omni die dare eleemosynam, ut sic nulla dies elabatur sine bono opere; si una die omisisti, non teneris altera supplere; si autem vovisses dare ex pietate vel misericordia, tenereris postea supplere, ita Tamb. *l*. 3. *c*. 16. §. 2. *n*. 8.

443 §. 15. Si voveris jejunare pridie S. Francisci, ipso autem Festo ingredi Ordinem, si pridie non jejunaveris, non teneris supplere, quia affixeras diei, nisi forte voluisses jejunare, quia erat dies ante ingressum in Ordinem. Si autem isto Festo non sis ingressus Ordinem, postea teneris ingredi, quia hæc devotio respiciens Festum erat finis minus principalis, et a principali, qui semper manet, separabilis, Tamb. *n*. 9.

§. 16. Si voveris te facturum aliquid septimana sequente, licet postea prævideas fore impedimentum, non teneris prævenire, quia necdum est tempus, quo obligaris, potes tamen prævenire, nisi illi septimanæ affixeris, quia quod eo usque rejeceris, non fuit ad augendum, sed imminuendum votum: e contra si vovisti jejunare hac septimana, in qua jam scis, ac prævides in fine fore impedimentum, teneris prævenire, quia jam es in tempore obligationis, ita Bonac. Suar. *l*. 4. *c*. 10. *n*. 7. Sanch. *c*. 11. *n*. 5. Laym. *c*. 3. *n*. 5. Tamb. *ç*. 12. §. 3. *n*. 2. *et* 3. 444

§. 17. Qui vovit integro anno jejunare, et in decursu per unam septimanam omittit, si intendebat integro anno sine interruptione jejunare, tenetur iterum incipere annum, si autem expressam eam voluntatem non habuit, sed tantum voluit tot dies jejunare, quot sunt in anno, satisfacit postea supplendo; denique si voluntas ejus non ferebatur in annuum tempus, sed tantum in multa jejunia, et per accidens annuum tempus sumpsit; aut si voluit, quia erat specialis causa in tali anno, v. gr. quia erat annus Jubilæi, illo elapso ne tenebitur quidem supplere omissos dies. 445

§. 18. Causæ differendi votum sufficientes sunt hæ singulæ: melior executio voti, declinanda gravis molestia vel offensa aliorum; si te sentias necdum satis idoneum ad perferendum id, quod vovisti; si v. g. Carthusiam ingressurus velis prius scientiæ multum utili studere, cui studere non licebit in Ordine, etc. de quibus videri potest Castrop. *p*. 13. *n*. 5. Gob. *tr*. 11. *n*. 87. putat etiam sufficere utilitatem publicam; item gravem necessitatem corporalem vel spiritualem, v. g. sororis. Quousque autem votum differri possit absque mortali, difficile est definire, et universaliter dici potest, quod vota, quæ durant usque ad mortem, uti est votum Religionis, minori tempore sint differenda, quam alia vota, quæ in tempore finiuntur, uti sunt vota eleemosynæ vel peregrinationis. Ratio est, quia hæc postrema vota dilatione non minuuntur, sed quocumque tempore præstentur, integre præstantur: e contra priora vota dilatione minuuntur, quia cum vi voti, v. g. Religionis obligeris Deo servire usque ad mortem, quantum differs votum, tantum detrahis de tempore serviendi, et consequenter de voto; putat quidem Tamb *n*. 10. si sis quindecim annorum, non fore mortale, si differas ingressum in Religionem ad tres vel quatuor annos, 446

attamen secluso periculo deficiendi a voto : addit fortassis fore mortale, si differas ad octo vel novem annos, tum enim notabile tempus respective ad secuturam tuam vitam subtrahis servitio divino; si autem sis quadraginta annorum, dicit dilationem sex mensium fore notabilem et peccatum mortale: ubi autem votum nullum tempus determinat, nec dilatio imminuit de fine voti, nec incommodum affert, nec habet adjunctum periculum omittendi, dicit cum S. Antonino apud Sanch. *cap.* 14. *num.* 21. probabiliter fore veniale tantum, quantumcumque diu differas, sed Castrop. *num.* 7. probabilius dicit universaliter tum fore mortale, si sine causa differas votum Religionis ad sex menses; reliqua autem, licet dilatione non minuantur, ad duos, tresve annos, in eo enim est gravis deordinatio, uti si rem alteri debitam tamdiu sine causa differas dare ; non erit autem ne veniale quidem, si adsit rationabilis causa differendi; hinc recte dicit Diana *part.* 3. *tract.* 4. *R.* 100. si vovisti singulis mensibus confiteri, te ex causa posse per duos vel tres dies ultra mensem differre ; imo si intra octo dies post mensem sequeretur solemne festum, et ægre bis intra octo dies confiteris, posses eousque differre, et idem est de anticipando ex simili causa.

147 §. 19. Violatio voti non est contra justitiam, sed fidelitatem tantum seu Religionem, hinc si vovisti dare pauperibus 100 aureos, quos Cajus tibi debet, si Cajo bona vel mala fide remittas quinquaginta, non teneris pauperibus hos quinquaginta compensare, ita Suar. Tamb. *c.* 16. §. 2. *n.* 12. An autem violatio voti, possit esse contra virtutem illam, ad quam spectat materia voti, vide *l.* 1. *n.* 628. et 629.

148 §. 20. Si materia totalis alicujus voti sit in se parva et tota omittatur, *Cajet. Arm. Tabien. Navarr. Tolet.* dicunt peccari mortaliter, quia totum votum negligitur, quod videtur esse grave contra Religionem, sed Ledesm. Sanch, aliique communiter cum Dian. *p.* 5. *tr.* 5. *R.* 36. recte contradicunt, notantque Confessionem mortalium, Communionem, auditionem Missæ, jejunium unius diei, si voveantur, esse materiam gravem, quia præcipiuntur sub mortali; item materia gravis est lectio vel procuratio Missæ legendæ, quia continet maximum Dei cultum. Similiter qui vovit dare ter mille aureos pauperibus, si detrahat 50. peccat graviter, licet 50. respectu trium millium sint parva pars; quia secundum se et in ordine ad finem, qui est sublevatio pauperum, sunt pars notabilis : e contra si detraheres tres tantum aureos, non esset mortale : item si voveris orare Rosarium, et omittas duas decades, non est mortale, licet duæ decades respectu Rosarii sint pars notabilis, scilicet tertia[a] : imo Rosarium ipsum censetur quid exiguum in ordine ad cultum Beatæ Virginis vel Dei [b]. Tamb. *l.* 1. *c.* 1. §. 3. *n.* 21. Sporet. *Tom.* 1. *c.* 5. *n.* 30. §. 4. [c] *Si dicas,* esse mortale omittere Rosarium pro pœnitentia injunctum in Confessione peccati mortalis ; *hoc dato,* disparitas est, quia ibi injungitur velut aliquid pœnosum, et, si est notabiliter pœnosum, uti communiter censetur esse, est materia gravis; e contra per votum fit tantum veluti cultus Dei, qui non videtur esse notabilis in recitatione Rosarii : per Rosarium autem communiter intelligitur non integrum Psalterium, sed pars ejus tertia, Ills. *n.* 108.

[a] *Tamb. lib.* 1. *c.* 1. §. 3. *n.* 21. *Sporer. Tom.* 1. *cap.* 5. *n.* 30. §. 4.

[b] *Audi hic P. Concinam.* Non est autem audiendus P. La-Croix, *qui* Lib. 3. part. 1. n. 148. (*scribendum erat* 448.) NIMIS LAXE contendit INTEGRUM Rosarium omittere, levem esse materiam.

Nimis laxe proculdubio; inquit Q. Nocetius capite XXIV. veritatis vindicatæ, siquidem id doceret P. La-Croix. Verum tantum abest, ut loquens de Rosario, quod juxta ipsum est materia levis adjungat illam vocem INTEGRUM, *quam pro sua mera liberalitate adjungit P. Concina; ut disertissime profiteatur se non loqui de Rosario* INTEGRO, *sed de* PARTE EJUS TERTIA. *En verba loco citato.*

Si vovisti orare Rosarium, et omittas duas decades, non est mortale, licet duæ decades respectu Rosarii sint pars notabilis, scilicet tertia. Immo Rosarium cipsum ensetur quid exiguum, in ordine ad cultum Beatæ Virginis, vel Dei... Per ROSARIUM autem communiter intelligitur NON INTEGRUM psalterium, *sed* PARS EJUS TERTIA. *Audistin? Quid intelligatur a Patre La-Croix per* ROSARIUM, *quod est quid exiguum iu ordine ad cultum Beatæ Virginis vel Dei? Non intelligitur* INTEGRUM, SED PARS EJUS TERTIA. *Cur ergo P. Concina adjunxit* INTEGRUM, *quod auget invidiam, et amplificat laxitatem; cum non modo non reperiatur in Patre La-Croix; sed sit contra manifestissimam protestationem Patris La-Croix?*

Non libet a laxitate liberare illud ipsum

quod docet P. La-Croix. In hoc enim opusculo de laxitate, rigore, veritate, et falsitate sententiarum nullo modo disputare decrevi : eas omnes relinquo, ut cum Juristis loquar, IN STATU QUO. *Sed dico, vocem* INTEGRUM *valde immutare sententiam, quæ proinde non est sincere relata. Quamobrem posset P. Concina aliquanto longius propulsare rancidulam cautionem, quæ sæpissime adhuc est in proximo.*

Obiter hoc adverto. P. Concina hoc in loco carpit, et jure carpit Patrem La-Croix, quod pro sua sententia non bene citaverit Tamburinum. Et concludit hoc gravi monito; HINC COLLIGE NECESSITATEM LEGENDI AUCTORES IN FONTE. *Rogo Lectores, ut diligenter hoc monitum memoriæ mandent, quia sæpenumero erit usui.*

[c] *Hæ citationes ad superiorem sententiam spectant, ad quam illas retulimus.*

449 §. 21. Si quis diversis votis voverit pro eadem die multas materias leves, quæ simul sumptæ faciant gravem, *Sanch. et Bonac.* dicunt fore mortale, si omittantur, etiamsi materiæ illæ essent diversæ rationis, v. g. partim orationes, partim eleemosynæ, quia omnes videntur uniri in hoc, quod ratione voti substent eidem virtuti Religionis : ergo constituunt unam materiam gravem, non aliter ac si unico voto essent promissæ, uti (inquiunt) si quis homini promisisset diversis vicibus plures leves summas, quæ simul sumptæ conficerent magnam, peccaret mortaliter negligendo omnes. Hæc sententia non videtur universaliter sustineri posse, alioquin mortaliter peccaret Beneficiatus, qui die festo parum omitteret de Horis, parum de Missa, parum de aliis Orationibus voto promissis, ita tamen ut omnia simul sumpta essent materia gravis, quia hæc omnia substant eidem virtuti Religionis, hoc autem nemo dicet ; item, si ejusmodi materiæ leves per hoc unirentur in ordine ad constituendam unam gravem, quia substant eidem virtuti Religionis : ergo similiter plures materiæ graves eidem virtuti substantes etiam unientur in ordine ad constituendam unam tantum materiam graviorem : ergo Beneficiatus non peccabit, nisi unico peccato, si eodem Festo omittat Missam et Horas, quod iterum nemo dicet. Argumentum autem illud, quod adducit *Sanchez* de pluribus promissionibus levibus pecuniæ eidem homini factis, est dispar, quia hæ promissiones uniuntur ex fine immediato, qui est utilitas istius hominis, qui promissiones acceptat, ita autem non uniuntur materiæ parvorum votorum, quæ ex diversis occasionibus vel finibus promittuntur. Hinc Suar. Rhod. Henricx aliique cum Castrop. *T.* 2. *d.* 2. *p.* 9. *n.* 11. negant tales materias uniri, etiamsi essent ejusdem rationis, ideoque dicunt omittendo omnes, peccari tantum venialiter, quod Dian a *Res.* 54. dicit esse probabile. Ratio est, quia mens voventis nunquam fuit se obligare graviter, sed fecit singula vota separatim ab aliis : ergo violatio unius non potest augere violationem alterius : Huic sententiæ non acquiescit Ovied. 1. 2. *T.* 6. *controv.* 3. *n.* 137. sed sic distinguit, si vota facta sint ex diversis motivis, v. g. unum ad honorem Passionis Christi, alterum ad honorem B. Virginis, tertium pro Defunctis, etc. quamvis materiæ sint ejusdem rationis, v. g. quamvis omnes sint precationes, dicit obligationes non continuari nec materias uniri, ideoque fore tantum plura venialia, si omnes illæ materiæ eodem die omittantur, quia ubi sunt distincti fines, ibi debent censeri distincta vota et ad invicem impertinentia : e contra si facta sint ex eodem motivo, etiamsi materiæ sint diversæ rationis, dicit censendum esse, quod tota materia per modum unius promittatur, et vovens voluerit se indivisibiliter ad omnia obligare, v. g. si quis in periculo naufragii prius vovisset quotidie orare Rosarium, postea in eodem periculo voveret quotidie dare pauperi medium Imperialem, putat has materias coalescere, quia ultimum votum erat quasi ratificatio et augmentum prioris, adeoque ultimum videbatur tendere in utrumque objectum per modum unius, unde si una die omitteret ex utraque materia tam multum, ut inde resultaret materia gravis, putat fore mortale : addit *n.* 139. si quis pro eodem die voveat Missam audire, orare Rosarium, dare eleemosynam, etc. licet fecerit ex affectu erga eumdem cultum divinum, non ideo materias illas uniri, neque ex levibus partibus omissis conflari unam gravem, quia motivum illud generale et mediatum Religionis non est sufficiens ad ejusmodi obligationes uniendas ; quod verum putat cum *Castrop.* etiamsi materiæ illæ diversæ unico actu essent promissæ, quia talis actus esset propter materias diversæ rationis virtualiter multiplex ; nam per materias diversæ rationis intelligit illas, quæ quamvis forte pertineant ad eamdem virtutem, tamen diversis Legibus præcipi solent, uti Missa et Horæ Canonicæ. Hæc *Oviedi* sententia spectata ratione videtur probabilior nihilominus

ante omnia inquirendum est in intentionem voventis, et in dubio de illa standum est pro minima obligatione, secundum dicta *n.* 381.

450 §. 22. Si quis materiam parvam quotidie ex voto explendam omittat multis diebus consequenter, aliqui apud Diam *p.* 3. *tr.* 5. *R.* 24. absolute dicunt materias illas non uniri, nec unquam peccari mortaliter, quantumcumque sæpe omittantur: alii absolute dicunt uniri, et peccari mortaliter, quando tam sæpe omittitur, ut simul esset materia gravis. *Azor. Gran. Vasq. Sanch. et alii* communiter probalius distinguunt, et dicunt, si votum erat affixum diei, materias non uniri, sed obligationem transire cum die; si autem non erat affixum, materias uniri, et obligationem supplendi transire ad sequentes dies, ideoque posse tandem perveniri ad materiam gravem: in dubio autem, an votum ita fuerit affixum diei necne, Sot. Ledesm. Suar. Laym. Castr. Tann. et alii cum Dian. *p.* 5. *tr.* 5. *R.* 52. dant hanc regulam, ut si vota sint personalia, id est, de actione tantum præstanda a vovente, v. g. de orationibus, præsumatur obligatio desinere cum die; si autem vota sint realia, id est, de aliqua re alia præstanda, v. g. de eleemosyna, præsumatur obligatio non desinere cum die, adeoque fore mortale, si tot diebus omittatur, ut fiat materia gravis. Ratio est, quia utraque vota communiter fiunt cum tali intentione: ergo in dubio præsumuntur sic facta, quia ex communiter contingentibus est prudens præsumptio: recte tamen notant Castrop. *T.* 15. *d.* 1. *p.* 14. *n.* 5. et Henricx *de pec. d.* 7. *n.* 53. etiam in votis realibus quandoque præsumi posse, quod obligatio desinat cum die, si nempe in singulis diebus reperiatur motivum, ob quod facere voluisti omni die, v. g. quia per talem eleemosynam voluisti a Deo obtinere opem ad speciale negotium tali die tractandum, hinc Gob. *tr.* 11. *n.* 85. recte dicit recurrendum esse ad intentionem voventis, an nempe voluerit alio die compensare, si uno die negligeret; in dubio autem dicit, præsumendum esse, quod noluerit obligationes unius diei copulari cum obligatione alterius, ideoque semper peccari tantum venialiter, quia obligationes gratuitæ sunt potius restringendæ quam ampliandæ, ut dictum est *n.* 381.

451 §. 23. Nemo tenetur manifestare se aliquid vovisse, ut sic facilius obtineat media ad licentiam implendi suum votum, nisi saltem tacite ad hoc se obligaverit, quia hæc revelatio non est inter media ordinaria, ad quæ solum procuranda se obligavit, ita Nav. Suar. Sanch. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 7. *n.* 7. Tamb. *l.* 3. *c.* 12. §. 5. *n.* 7. contra Sotum, Armil. Azor. Less. Eum autem, qui dolet se aliquid vovisse, non ideo peccare mortaliter, habet *Busemb.* Peccare tamen venialiter putant Castrop. et Tamb. §. 2. quia ponit aliquid retardans executionem; sed melius negat Suar. *de voto l.* 5. *c.* 7. quia uti potuit non vovere, ita optare potest non vovisse, maxime si minus caute, vel tale aliquid voverit, propter quod sit ipsi periculum gravius vel sæpius peccandi.

Q. 114. *Ad quid teneatur, qui vovit nunquam amplius ludere v. g. chartis.* Resp. cum Gob. *T.* 11. *a n.* 524. 452

§. 1. Si vovisti absolute non ludere, nil cogitando, an de lusu tantum immoderato et periculoso intelligeres, an etiam de moderato, non teneris abstinere a lusu moderato, quia votum in dubio explicari debet in favorem voventis, uti dictum est *n.* 381. et docent cum aliis Bonac. *de Juram. q.* 1. *punct.* 16. *n.* 4. Tamb. *c.* 3. §. 5. *n.* 57. Dian. *p.* 7. *tr.* 9. *Resol.* 56. [a]

[a] *Qui vovit non ludere chartis, juxta communem sensum ab omni chartarum ludo abstinentiam promittit, cum ludus iste suapte natura periculosus sit: ita Concina* T. 3. Th. Christ. p. 170. *Verum qua id adseritur facilitate, eadem negatur.*

§. 2. Si vovisti, intelligendo lusum etiam moderatum; teneris abstinere etiam ab hoc, quia perfectius est hoc privari propter mortificationem, S. Th. 2. 2. *q.* 168. *art.* 2. *in O,* Sanch. Bonac. Castrop. *tr.* 4. *d.* 2. *p.* 7. §. 1. *n.* 3. Tamb. *n.* 58. 453

§. 3. Ex fine, ob quem vovisti, colligi potest, an comprehenderis lusum etiam moderatum; item an voveris non ludere etiam pro alio, nam. 1. Si intendisti vitare jacturam tuæ pecuniæ, exclusisti solum lusum immoderatum, et quidem eum quo luderes pro te, nam ludendo moderate aut pro alio, non incurris istud malum, hinc licebit ludere moderate vel pro alio: imo et per alium tradita ei pecunia et aspiciendo, nisi aliter constet de mente tua, ita Bonac. *n.* 5. Sanch. *l.* 3. *c.* 18. *n.* 7. Dian. *R.* 57. Castrop. *n.* 5. Gob. *n.* 526. Ratio est, quia licet hic inveniatur finis, ob quem vovisti, tamen res proprie non comprehenditur sub materia promissa, vere enim et proprie non ludit, pro quo alius ludit. 2. Si vovisti [a] redimere jacturam temporis, com- 454

prehendisti ludum etiam moderatum, itemque lusum pro alio, quia vere luderes cum jactura temporis; poteris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus, Castr. Tamb. *a n.* 59. 3. Si eo fine vovisti, ut vitares rixas, blasphemias, juramenta, hæc si nascantur, uti communiter nascuntur ex lusu, si fiat nomine proprio, aut ex jactura propriæ pecuniæ, non autem periculum habeas, si ludas nomine alieno vel per alium, licebit, tibi ludere nomine alieno vel per alium, imo et ludere licebit per alium, licet hæc incommoda timeantur, quia reipsa non ludis, uti antea dictum est; item licebit tibi facere sponsiones de hoc vel illo lucraturo, quia hoc non est proprie ludere. Bonac. *supra*, Sanch. *n.* 8. Dian. *R.* 58. Addit Gob. *supra*, si vovisti non ludere ad vitandas rixas, non fore mortale ludere cum hominibus notorie pacificis, hinc 4. Universaliter loquendo, ex consideratione finis, propter quem vovisti, potissimum metienda est gravis vel levis transgressio voti, si v. g. vovisti non ludere, ne pecuniæ jacturam faceres, non peccas graviter, si notabilem summam non exponas periculo jacturæ, neque si pro alio ludens multum perdas. Si autem ideo vovisti, ne tempus perderes, si non consumis tempus notabile, v. g. plus quam duas horas, non erit mortale, et ita de aliis; Fagund. Castrop. Sanch. *n.* 7. Tamb. *n.* 60.

[a] *Sic citat hunc locum P. Concina.* Si Vovisti redimere jacturam temporis, comprehendisti ludum etiam moderatum, itemque lusum pro alio, quia vere luderes cum jactura temporis. Poteris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus. *Verum La-Croix, inquit P. Nocetius in libro inscripto Veritas Vindicata Capite XXI. loco citato loquitur de illo, qui vovit non amplius ludere ob hunc finem; ne tempus perdat: et non scribit si* Vovisti, *ut refert P. Concina; sed si* Voluisti *redimere jacturam temporis. Porro hæc permutatio, licet unius voculæ, mirum quantum deformet sententiam Patris La-Croix, ejusque sensum corrumpat.*

Nam si Vovisti *redimere jacturam temporis, redemptio jacturæ temporis est* Materia *voto promissa, ac proinde fidem frangis, et votum violas, quacumqae in re, sive aspiciendo alienum ludum, sive per temetipsum ludendo, tempus perdas. At si vovendo abstinere a ludo tuo personali* Voluisti *redimere jacturam temporis; redemptio jacturæ est* Finis, *et* Ratio *voti; et abstinere a ludo tuo personali est* Materia *voto adpromissa. Quando vero non adest materia voti, etsi adsit* Finis *et* Ratio *voti, votum non obligare in conscientia, solide ostendit Suarez* Tom. 2. de relig. lib. 4. de voto cap. 3. n. 9. *Aliter postquam vovisti non ludere, ne tempus perdas; violares votum colloquendo cum Amicis sola temporis fallendi causa; otiando in tuo cubiculo, et demum quocumque alio modo perdendo tempus.*

Ne queratur ergo P. Concina, si clamitamus, sententias non sincere referri. Et propulset paulo validius cantiunculam.

§. 4. Si vovisti non ludere, donec Pater tuus domum rediret, qui tamen in via moritur: putant Bonac. *n.* 6. et Sanch. *n.* 15. te nunquam posse ludere, quia nunquam redit Pater, sed Tamb. *n.* 64. rectius dicit ex mente voventis tantum esse obligationem abstinendi ad tale tempus, quo Pater commode potuisset rediisse. 455

§. 5. Si vovisti non ludere, nisi volente Cajo, si Cajus moriatur, non amplius obligaris abstinere; si autem fiat furiosus, adhuc obligaris, quia voluntas absolute cessat per mortem, non autem per furorem: ergo secuta morte non amplius attenditur, sed secuto furore adhuc expectari potest, Sanch. *n.* 14. 456

§. 6. Si in vindictam vel signum malæ voluntatis vovisti non ludere cum certo homine, votum non debet servari, ne sit fomentum iniquitatis: item si vovisti non ludere cum certo homine, in certa domo, certo genere ludi, quia credebas hominem illum esse fortunatum, te in illa domo vel ludo specialiter esse infortunatum, etiam non debet servari, quia hoc est superstitiosum: ergo nequit esse materia voti, Navar. Sot. Sanch. *n.* 9. Conac. *p.* 4. *n.* 2. Castrop. *n.* 7. 457

§. 7. Mulier, quæ vovit non ludere, ut sic testetur dolorem de morte Mariti, non tenetur abstinere, quia hoc votum est vanum vel de re indifferente, Tamb. *c.* 15. §. 4. *n.* 3. Gob. *n.* 527. Si tamen vovisset in gratiam affinium, teneretur, quia votum in gratiam hominis factum obligat, licet sit de re indifferente, si homo, in cujus gratiam vovetur, promissionem acceptaverit. 458

Q. 115. *Ad quid teneatur, qui vovit non bibere vinum.* R. §. 1. Tenetur efficaciter non desiderare bibere, nam qui promittit non bibere, primario promittit non velle bibere, quia voluntas bibendi esset voluntas violandi votum: non peccaret tamen, si morosa cogitatione detineret se in delectatione potus, 459

quia per votum non bibendi tantum excluduntur actus directe tendentes in transgressionem voti, nec peccaret, si inefficaciter desideraret sub conditione voti absentis.

460 §. 2. Quamvis voverit non bibere vinum, ut sic vitaret ebrietatem, tamen non tenetur abstinere a cervisia vel aliis potibus inebriantibus, est communis cum Sanch. *l.* 4. *c.* 11. *n.* 44. Gob. et aliis contra Cajetan. et Baldell. Ratio est, quia non sunt vinum, hic autem in re odiosa non debet fieri extensio ad illa, quæ non comprehenduntur verbis: imo etiam probabile est non teneri abstinere ab eo liquore, qui aliquo nomine vini afficitur, sed ita a natura vini discessit, ut non sit materia apta Consecrationi, quale est vinum adultum, Gob. *in Quint. t.* 5. *cap.* 4. *n.* II. [a].

[a] *Nimis laxa hæc sententia videtur P. Concinæ* T. 3. Th. Christ. *p.* 226., *quia quando vovens vult evitare ebrietatem, et promittit abstinentiam a vino, quia iste est potus magis usualis, et aptior ad ebrietatem; et deinde cervisia, cremato, aliisque liquoribus æque ac vinum inebriandi efficaciam habentibus se se replet; votum illius irrisorium est. Sed hic Theologus omnia exaggerat. Non ait La-Croix, nec alius quivis dicet, licere voventi abstinentiam a vino* replere se *aliis liquoribus æque ac vinum inebriandi efficaciam habentibus, ac multo minus dicit, huic licere hisce aliis liquoribus se inebriare: hæc de suo addit P. Concina. Quæstio est, utrum qui ad evitandam ebrietatem a vino abstinere unice vovit*, abstinere *etiam debeat a cervisia, cremato etc.? Quid autem huc facit cervisiæ, crematique efficacia ad inebriandum? Non enim ista nomine* vini *veniunt, a quo ille abstinere unice vovit. Si ebrietatis periculum inde enascatur, tenebitur quidem ab his abstinere vi legis, quæ ebrietatem vetat, sed non vi voti. Neque obstat, quod ad evitandam ebrietatem id votum fecerit, Nam eo ipso quod vinum unice expressit vovens, videtur alia non respexisse. sive quod non ita usitatiora sint, sive quod non illis tantum ebrietatis periculum sibi metuerit, quantum a vino. Voveat aliquis ad vitandam noxiam repletionen abstinere ab esu carnis vitulinæ, quam maxime appetit; numquid abstinere tenebitur ab esu ceterorum omnium, quæ ingurgitare hominem æque possunt, atque vitulina caro?*

461 §. 3. Potest in Missa sumere utramque ablutionem, Azor. *l.* 11. *c.* 20. aut si sit Laicus, ablutionem post Communionem. Pasq. *in praxi jejun. dec.* 235. et in utroque assentitur Gob. *num.* 10. quia hæc non veniunt nomine potus vini, quem quis censetur sibi velle interdicere.

§. 4. Si non possit servare votum, nisi parum vini sumat, tenetur parum sumere, quia qui tenetur ad finem, tenetur ad medium facile et ordinarium, Pasq. *decis.* 242. Dian. *part.* 2. *tr.* 5. *Resol.* 61. 462

§. 5. Quando vovit eo fine, ut non inebriaretur, si bibat vinum, materia est levis, imo si bibat multum, non peccat mortaliter, dummodo certus sit hic et nunc abesse ebrietatis periculum: si autem vovit, quia per potum dilapidabat sua, tunc tantum peccat mortaliter, quando bibeneo dilapidat notabilem quantitatem pecuniæ; unde si de alieno bibat non peccat, Sanch. *n.* 3. *et* 6. Gob. *n.* 13. *et* 15. 463

§. 6. Si voverit unice ob mortificationem gulæ, si ex eo nullam percipiat voluptatem, licite bibet, quia votum habet se uti Lex privata pro hoc homine lata: ergo, cessante pro hoc causa adæquata, cessat votum, Sanch. Gob. *n*, 14. Si autem vovisset ex motivo temperantiæ, etiamsi voluptatem perciperet, tamen ut materia esset gravis, deberet tam multum bibere, quantum pro potu unius prandii ordinarie sufficit homini temperate vino utenti, v. g. dimidium mensuræ, cujus proinde tertia vel quarta pars esset materia tantum levis Sanch. *c.* 12. *n.* 21. Castrop. *T.* 15. *d.* 1. *p.* 12. *n.* 21. Dian. *p.* 5. *tr.* 5. *R.* 37. Sporer. *T.* 1. *c.* 5. *n.* 30. §. 4. 464

§. 7. Qui vovit se tota non gustatem vinum si sæpius per diem bibat, prima tantum vice peccat, ita Az. *supra*, Gob. *n.* 17. Ratio est, quia talem intendit abstinentiam, qua dicere possit, hodie non gustavi vinum, vino autem semel poto, non potest hoc dici, uti secundum Sanchez *c.* 11. *n.* 45. Pasq. *decis.* 230. qui hodie vovit jejunare in pane et aqua, intendit tale jejunium, quo dicere possit, hodie præter panem et aquam nihil a me sumptum est, unde si sæpius vinum potet aut alium cibum edat, sola prima vice peccat; si tamen vovisset se hodie bibiturum solam aquam, toties peccaret, quoties alium liquorem biberet. 465

§. 8. Si voverit non bibere vinum, ob mala, quæ causat vinum, non cogitando de hoc vel illo; quandiu vinum ei causare potest aliquod malum, tenetur abstinere, quia manet finis voti. 466

Q. 116. *Quomodo obligatio voti conditionati sit explicanda.* R. §. 1. Si conditio tota non sit pendens ab arbitrio voventis, peccat con- 467

tra votum, qui ante impeditam conditionem, reddit se impotentem ad explendum votum, quia vovens tum noluit obligationem voti subesse soli arbitrio suo, sed etiam conditioni ab alio pendenti : e contra si tota conditio pendeat ab arbitrio voventis, potest ante illam impeditam reddere se impotentem ad votum, quia tum et materia voti, et conditio plane subdita est ejus voluntati, verb. gr. qui vovit Religionem, si sanitatem recuperet, peccat ineundo Matrimonium, quamdiu spes est recuperandæ sanitatis : si autem vovit sub conditione, si adhuc semel se inebriet, potest inire Matrimonium, antequam se inebriet, ita cum aliis Castrop. *p.* 17. *num.* 6. *et* 7. Gob. *t.* 11. *num.* 34.

468 §. 2. Quando impletio conditionis non est præcepta, qui impedit eam sine dolo, non peccat contra votum ; v. g. vovisti Religionem, si esses doctus ; si negligas doctrinam, non eo fine, ne debeas fieri Religiosus, sed quia piger es et laborem fugis, vel aliis te occupas non agis contra votum, Suar. Sanch. Castrop. Ills. *T.* 5. *n.* 214. Laym. dicens esse certum. Si autem impletio conditionis sit præcepta, uti quando quis vovit Religionem, si toto anno non peccaret contra castitatem, si ea intentione peccet, ut ab obligatione liberetur, illudit Deo, et peccat contra votum ; probabile tamen est etiam tum liberari ab obligatione voti, ita Laym. Castrop. *n.* 12. Gob. *n.* 35. Ills. *n.* 116. contra Navar. Azor. Sanch. et alios. Ratio est, quia tum reipsa non impletur conditio ; ergo votum nunquam acquirit obligationem absolutam, quam tamen vovens intendebat : estque per accidens, quod reportet commodum suæ malitiæ. *Nec obstat*, quod dicatur *L. in executione.* §. *ult, ff. de verb. oblig. Quicumque sub conditione obligatus curaverit, ne conditio existeret, nihilominus obligatur :* Et *Regul.* 66. *Juris in* 6, *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset,* nam textus illi loquuntur de promissione acceptata, quæ causet obligationem Justitiæ, ideoque fiat injuria, si conditio ex malitia impediatur, consequenter sic impediens tenebitur reparare damna secuta ; e contra votum soli Deo factum causat tantum obligationem Religionis, Religio autem non obligat ad reparanda damna secuta, nec prius obligat, quam votum fuerit absolutum, et conditio impleta.

469 §. 3. Si conditio pendeat a consensu alieno, v. g. vovisti Religionem, si Pater tuus consentiat, potes rogare Patrem attamen sive vi aut dolo, ut non consentiat. Suar. Laym. Gob. Ills. Castr. *n.* 8 *cont. Sanch.* qui *c.* 23 *n.* 45. pro contraria sententia male citat certum omnium assensum. Ratio est quia ne implicite quidem vovit non ita rogare, ut suppono, et utens jure suo non censetur facere fraudem : si autem Pater moriatur, mors habetur pro consensu, adeoque filius tenebitur, Laym. Sanch. *c.* 8. *n.* 47. Tamb. *c.* 15. § 6. *n.* 10. addens cum Ills. *n.* 112. votum sub conditione, si Pater consentiat, obligare eo non contradicente, quamvis positive non det consensum ; nec videtur requiri, ut votum Patri fuerit propositum, ut vult *Sanchez*, reipsa enim censeri potest consentire, ut filius Religionem ingrediatur, quamvis de ejus voto nihil sciat ; item votum obligat, licet Pater primo contradixerit, dummodo postea consentiat, quia intentio fuit vitare offensam, vel turbationem Patris, quæ tunc vitatur, ita Sanch. et alii contra Castrop. Illsung. si autem prius consenserit et postea consensum retractet, Laym. et Sanch. putant adhuc teneri, quia conditio per antecedentem consensum est impleta, sed Ills. et Tamb. *n.* 9. probabilius negant, quia conditio non est impleta secundum mentem voventis, qui, uti suppono, voluit evitare offensam, aut molestiam Patris.

§. 4. Si quis, qui habet Patrem, et sororem indigentes, voveat anno sequente ingredi 470
Religionem, si Pater interea moriatur et soror ineat Matrimonium, si hi supervivant et subito ditescant, aut aliunde illis provideatur, Laym. et Sanch. *c.* 23. *n.* 27. dicunt teneri voto, quia mens voventis fuit ingredi, si levaretur indigentia patris et sororis, quæ nunc levata est ; oppositum etiam probabiliter tenent Castrop. Tamb. et Ills. *n.* 113. quia obligatio voti non debet extendi ultra sensum verborum ; verba autem voventis non dicebant, si indigentia illorum quomodocumque levaretur, sed si levaretur per mortem Patris et per Matrimonium sororis, et quamvis jus positivum apud Castrop. *n.* 5. disponat, ut in aliis contractibus sit satis, si conditio apposita per aliud quodcumque medium impleatur, tamen sic non disponit in materia votorum ; ergo cum hæc materia sit onerosa, dispositio Juris non debet ad eam extendi.

Q. 117. *Quid dicendum sit de voto pœnali?* 471
R. §. 1. Notandum cum Ills. *n.* 117. votum pœnale posse fieri tribus modis : 1. Ut non voveatur evitatio culpæ, sed sola pœna, si intervenerit culpa, v. g. *voveo jejunium, si me inebriavero.* 2. Collective promittendo evita-

tationem culpæ, et solutionem pœnæ post admissam culpam, uti, Voveo *non inebriare me, et si me inebriavero,*, *voveo jejunium*. 3. Disjunctive promittendo utrumque vel evitationem culpæ, vel solutionem pœnæ, uti, *voveo vel me non inebriare, vel si me inebriavero, jejunare.* In primo casu, materia voti non est culpa, sed sola pœna; hinc si se inebriet, non tenetur in Confessione facere mentionem voti. In secundo, materia voti est culpa et pœna, hinc dum confitetur inebriationem, tenetur addere esse contra votum. In tertio, culpa non est determinate materia voti, hinc confitens inebriationem non tenetur meminisse voti, dummodo postea jejunet; si tamen se inebrians noluisset postea jejunare, contraxisset simul malitiam contra Religionem, deberetque in Confessione addere se peccasse per ebrietatem cum animo non solvendi pœnam, ideo sibi ex voto impositam.

72 §. 2. Si Cajus vovit non se inebriare sub pœna jejunii, si se inebriet sine ulla culpa, non obligatur ad pœnam, uti habet communis cum Gob. *t.* 11. *n.* 31. et universaliter quando quis excusatur a voto, etiam excusatur a pœna: Tamb. l. 3. *c.* 12. §. 7. *n.* 4. Si se inebriet cum levi culpa, etiam non tenetur, quia gravis pœna non censetur volita pro levi culpa, *Tamb. n.* 5. Si se inebriet cum gravi culpa, sed plane immemor voti, etiam non tenetur, quia non peccat contra votum, quod tum non cognoscit, Sanch. *l.* 4. *c.* 22. n. 18. Dian. *p.* 3. *tr.* 6. *R.* 41.

3 §. 3. Si se inebriaverit cum culpa gravi et memor voti, sed immemor pœnæ, Dian. *supra*, Castrop. *tr.* 15. *d.* 1. *p.* 18, *nu.* 3. Ills. *n.* 120. docent non teneri ad pœnam, quia censetur ideo sibi imposuisse pœnam, ut deterreretur a culpa, sed si de pœna non cogitaverit, non poterat per pœnam deterreri a culpa; ergo nec mens ejus fuit tum obligari ad pœnam. Oppositum tenent alii cum Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 5. *n.* 3. nam per pœnam, quam persolvet, deterrebitur a relapsu imposterum; limitant Sanch. *n.* 19. et Gob. *n.* 32. nisi pœna esset gravissima, v. g. Religionis, castitatis, peregrinationis transmarinæ, quia non videtur se voluisse ad tam graves pœnas obligare, nisi gravissime peccaret contra votum, id est, nisi illud transgrederetur memor tantæ pœnæ sibi impositæ. V. dicta *l.* 1. *a n.* 767.

§. 4. Si dubium sit, an voverit pœnam solvere toties, quoties transgrederetur, an autem tantum semel post primam transgressionem, aliqui dicunt teneri toties quoties: Sa *v. Votum, n.* 26. dicit teneri tantum prima vice, quod admittit Laym. si tantum voverit solvere pœnam, non aut si etiam voverit vitare culpam, et hoc probabile putat Castrop. sed Tamb. *n.* 2. Spor. *T.* 3. *c.* 2. *n.* 55. Sanc. *n.* 21. Dian. *p.* 7. *tr.* 9. *R.* 60. Ills. *nu.* 121. Castrop, *n.* 6. sic distinguunt, si pœna est ordinaria. quæ iterari consuevit, et est jejunium, tenetur toties quoties: si sit gravissima, et quæ iterari non consuevit, tenetur tantum prima vice, quia sic communiter vovent homines et sibi pœnam imponunt, ex communiter autem contingentibus est prudens præsumptio. Addit *Sanch.* supra, in dubio, an pœna sit exorbitans, an mediocris, obligari toties quoties, cum enim tale votum communiter ex natura sua obliget *toties quoties*, videtur esse in possessione.

§. 5. Si scias: quod tibi pœnam imposueris, et nescias quam, *Tamb.* dicit probabile esse, quod non tenearis ad ullam: sed probabilius est oppositum. quia habes certitudinem, quod tenearis ad aliquam, ergo teneris determinare tibi aliquam, qualem prudenter præsumes te in istis circumstantiis imponere voluisse. 475

§. 6. Si nescias, an sub pœna emiseris votum, non teneris ad ullam pœnam, quia nemo tenetur pœnam solvere aut sibi imponere, si certa non sit obligatio, cum libertas possideat. Tamb. *n.* 3. 476

§. 7. Probabile est eum, qui petit absolutionem a voto vitandi culpam sub pœna, non teneri dicere de pœna; quia votum de culpa et pœna sunt quasi unum votum, cum votum pœnæ sit ad confirmandam voluntatem in evitatione culpæ, causa autem, quæ sufficit ad tollendam obligationem primam, etiam sufficit ad secundam, ita Sanch. Laym. Castrop. *n.* 4. Tam. §. 5. *n.* 5. Ills. *n.* 119. qui cum Sanch. Laym. Castr. *n.* 5. recte addit, si quis absolvatur a voto evitandi culpam, simul absolvi a voto solvendi pœnam, quia, sublato principali, tollitur accessorium in principali fundatum.

Q. 118. *An votum per alium impleri possit, vel debeat?* R. Multa huc spectantia habentur *a n.* 337. ubi dictum est, quomodo obligatio Juramenti dicatur esse personalis, similis enim est ratio de voto: Busemb. relatus *n.* 427. etiam aliqua resolvit, sed adhuc addenda quædam. 477

§. 1. Votum personale non potest impleri

per alium, reale potest : dummodo fiat ex re propria voventis, ita tenent omnes : hinc si Cajus voveat aliquem mittere Lauretum, cum hoc votum sit reale, transit ad hæredes ejus obligatio, Less. *in Auct. v. Testamentum, Cas.* 14. ubi addit cum communi tale votum Testatoris, aut obligationem hæredis non posse a Confessario commutari, quia hæres ipse non tenetur ex voto suo, sed ex quasi contractu, uti docet idem Less. *de Just. l.* 2. *c.* 40. *n.* 66. uti si promisisti Titio votum ejus solvere, non possum te liberare, non enim potest votum commutari, nisi volente, et petente auctore voti, cum requiratur acceptatio ejus circa novam materiam : posset tamen commutare Nuntius Apostolicus, si magnus sumptus requireretur, et hæres esset tenuis ; item in hoc casu posset peregrinatio cum munere offerendo præscripta a testatore, eadem opera obiri ab aliquo, qui illuc peregrinaretur, Less. *in Auct. sup.*

478 §. 2. Si Cajus Religionem ingressurus et valedicens Parocho voveat se Ecclesiæ, in qua baptizatus est, daturum calicem, sub finem autem Novitiatus instituat Monasterium pro hærede, si Cajus postea profiteatur, Monasterium ad nihil tenetur, quia professione extinguuntur omnia vota personalia, et realia, hæres autem non tenetur solvere vota tempore aditæ hæreditatis extincta : Si Cajus noluisset suum votum professione extingui, putat *Bonac.* Monasterium teneri, quia votum non poterat commutari sine voluntate profitentis, sed *Castrop.* dicit adhuc fore extinctum, quia Professsio ex se est perfectissima solutio omnium votorum antecedentium, neque voluntas profitentis potest hanc solutionem impedire : si tamen Cajus promisisset Ecclesiæ, et Parochus nomine Ecclesiæ promissionem acceptasset, Monasterium teneretur, hæc enim promissio acceptata dedisset novum jus Ecclesiæ, quod professione non extinguitur : quod si Cajus mortuus fuisset ante professionem, Monasterium etiam teneretur, quia non esset hæres per professionem ; sed per mortem Caji : mors autem non extinguit vota realia. Plura videri possunt apud Castrop. *Tr.* 15. d. 1. *p.* 15. *et* 16.

479 *Q.* 119. *Quo ordine veniant debita, vota, legata ?* R. §. 1. Debita justitiæ prius solvenda sunt, quam vota realia, tum quia Deus non acceptat vota cum præjudicio juris a tertio quæsiti : tum quia vota solvenda sunt ex bonis defuncti, æs autem alienum est potius alterius, quam defuncti, tum denique quia debita justitiæ extrahuntur ex toto cumulo hæreditatis, non autem vota.

§. 2. Vota solvenda sunt ante legata, quia vota obligant defunctum, non autem legata; ergo censendum est, quod sit major obligatio illorum quam horum.

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

" Resp. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius 480 auctoritate interveniente ; idque vel materiæ mutatione : ut si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumstantiæ vel prohibitionis : vel si fiat impossibilis, absolute, aut moraliter : vel desitione conditionis, a qua pendebat. 2. Interventu auctoritatis humanæ; idque tripliciliter : irritatione, commutatione, vel dispensatione : de quibus in sequentibus dubiis. Est communis, Sanch. *lib.* 4. *c.* 24. Less. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 11. Suar. Fill. *tr.* 26. *c.* 8. *Unde resolves*

" I. Etsi tua culpa materia facta sit impossibilis, inutilis, etc. tamen postquam jam talis facta est, cessat obligatio, et sufficit pœnitere de culpa.

" II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, et Deo gratius ; alterum cessat. Quod si vera sit æquale, aut nescias, utrum sit melius, implendum est, quod prius vovisti, et ruit posterius. Si et hoc nescis, libera est electio. V. Trull. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 9.

" III. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc si commode talis materia dividi non potest, aut non solet, ad nihil teneris ; v. g. vovisti ædificare templum ; si totum non potes, non teneris ad partem.

" IV. Si vero dividi commode potest, et solet, manet obligatio ad illam partem, quam potes : ut v. gr. 1. Qui non potest jejunare tota hebdomada, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui Matrimonium contraxit, et consummavit post votum castitatis, tenetur non petere debitum, cum eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet) V. Bonac. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 7. §. 1.

" V. Quod si votum dividi quidem possit, sed unum in eo sit principale, reliqua vero accessoria tantum, non per se seorsim intenta, sed dependenter a priori, tanquam illius appendices et modi, tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorii, non autem contra : ut v. g. vovisti peregrinatio-

nem Romam in cilicio, et ibi certi aliquid offerre : si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, et oblationem mittere. V. Sanch. *cap.* 10. Bonac. *p.* 4. §. 4. Trull. *c.* 1. *d.* 10. *n.* 5.

ADDENDA.

181 *Quæst.* 120. *An votum castitatis aut Religionis obliget, si ille, qui vovit, sit ita proclivis in luxuriam, ut ipsi salubrius videatur inire Matrimonium?* R. Non obligare putant Led. Bon. et alii apud Moyam *T.* 2. *d.* 1. *q.* 1. qui *nu.* 20. vocat sententiam illam valde probabilem; ideque tenent plures : etiamsi illa fragilitas supervenisset post emissum votum; rationem dant, quia votum debet esse, et jam non esset de bono meliori. Non audeo sententiam illam dicere absolute probabilem, hinc tenenda est opposita *Sanch. Castrop. Moya et aliis,* quia absolute majus bonum est Status castitatis et Religionis, potestque qui vovit, aliis mediis reprimere luxuriam, et voto suo se implicite obligavit ad illa alia media adhibenda; ergo tenetur voto usque dum allegata hac causa dispensetur. *Confirmatur* : quia alias, qui etiam per culpam contraxisset proclivitatem ad luxuriam, hoc ipso liberaretur a voto, quod nemo dicet, quia daret multis illicium luxuriandi, ut tandem votum excuterent.

DUBIUM VI.

De voti irritatione.

ARTICULUS I.

An et quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

182 " Resp. Cum non debeat violari cujusquam dominium, ac quilibet dominus possit uti sua libertate; hinc si potestati dominativæ alterius sit subjecta alicujus voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacumque sint, ad suum libitum, sine ulla causa, valide irritare directe, hoc est, potest velle et pronuntiare, ut illa vota nulla sint, ita ut nullo etiam casu obligatio postea reviviscat) etsi peccent, si absque causa irritent, ut docent Less. *lib.* 2. *c.* 40. *n.* 69. Navar. Suar. Fill.) Porro hoc jus provenit ex jure positivo, quo datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius. Ita communiter DD. Vid. Sanch. *lib.* 4. *c,* 24. *n.* 30. et 31. *Unde resolves.*

" I. Quivis Pater, et in ejus defectu, Avus paternus, tutor, imo etiam mater, non tantum si tutrix sit, sed etiam in priorum defectu, et secundum quosdam, reliquis deficientibus, etiam Magister, vel herus, ut Suar. Less. *n.* 82. contra Sanch. potest directe irritare vota liberorum impuberum; ut colligitur ex *c. Mulier* 32. *q.* 2. *cap.* 1. *et* 2. 20. *q.* 1. *Ex cap. Si quis, de Regular.* Impubertas autem (secundum Jura) finitur in masculis anno decimoquarto completo, in feminis duodecimo completo, a die nativitatis computando, ut Sanch. *l. c.* V. Laym. *t.* 4. *c.* 7. *n.* 10. Bonac. *d.* 4. *p.* 2. *q.* 7. §. 2.

" II. Vota Religiosorum (non tamen Novitiorum) etiam sub Prædecessoribus emissa, irritare possunt directe præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores et Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, ut habent Suar. *lib.* 6. *de voto cap.* 7. *n.* 19. Reginald. *lib.* 18. *n.* 342. Fill. Bon. *n.* 26. Excipitur tamen votum transeundi ad Religionem strictiorem. V. Binsfeld. 1. *P. Enchirid. c.* 9. Less. *n.* 75. Sanch. *cap.* 14. *n.* 30. Bonac. *l. c.*

" III. Item post secundum Sanch. *l.* 9. *de Matr. disp.* 39. Maritus respectu votorum uxoris : licet probabilius id alii limitent ad ea vota, quæ mariti juri præjudicant. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 7. *n.* 12. Fill. *tr.* 26. *c.* 8. *q.* 8. Less. *n.* 89.

" IV. Qui semel votum irritavit, si postea nolit, non ideo revalidatur. V. Sa *V. Irritatio voti.*

" V. Nullus supradictorum potest directe irritare vota emissa ante subjectionem, v. g. ante Matrimonium, facta vero intra tempus subjectionis, de re implenda post tempus subjectionis, verbi gratia, in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare, Bonac. *l. c.*

" VI. Votum, de quo dubium est, utrum emiseris tempore libertatis, an subjectionis, non posse irritare Superiorem, docent Salas *T.* 2. *q.* 21. et Caram. *l.* 3. *c.* 1. *d.* 1. Sed contrarium tenent Suar. Sanch. Bon. et alii cum Bardi *d.* 6. *c.* 1. §. 28.

" VII. Facta tempore subjectionis possunt adhuc irritari post illud : v. g. quando filius jam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma : secus tamen, si infirma esset, et independenter a prioribus ratificasset. V. Less. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 14. *n.* 83.

" VIII. Supradicti possunt revocare, ac directe irritare vota etsi semel ea ratificaverint, quia non privarunt se dominio et potestate sua. V. Suar. *de voto l.* 6. *c.* 9. Quod si tamen

id sine causa fiat, erit (secundum quosdam) peccatum mortale, licet probabilius id negent Suar. *c.* 4. et Laym. hic.

" IX. Prælatus potest irritare votum subditi a Prædecessore æquali vel inferiore confirmatum, non tamen a superiore. Vide de his Bon. *l. c.* §. 2. Laym. *c.* 7.

ADDENDA.

483 *Q.* 121. *Per quid irritatio differat a dispensatione voti?* R. Irritatio est ablatio obligationis facta nomine proprio per potestatem dominativam in personam voventem, aut in rem, de qua fit votum; e contra dispensatio est ablatio obligationis facta nomine alieno, scilicet Dei, qui potestatem Jurisdictionis dat quibusdam in Ecclesia ad tollendam, ubi causa est, voti obligationem, Sanch. *l.* 5. *c.* 24. *n.* 14.

484 *Q.* 122. *An Papa vel alii Prælati Ecclesiæ possint directe irritare vota Christianorum?* R. Aliqui affirmant, quia vota subditorum semper imbibunt hanc conditionem: *Si superior consenserit, seu non contradixerit.* Papa autem est Superior Christianorum, et Episcopus Diœcesanorum. Oppositum tenent S. Thomas, aliique communiter cum Sanch. *n.* 17. et Castrop. *d.* 2. *p.* 2. *n.* 2. quia non constat illis a Christo datam esse potestatem dominativam, neque hæc necessaria fuit ad Ecclesiæ gubernationem, satis enim erat, quod haberent jurisdictionem, et possent vota dispensare, vel commutare, aut eorum executionem impedire per potestatem præceptivam, aut saltem valorem votorum impedire, antequam fierent: unde illa conditio, *si Papa consenserit*, tantum significat, si non sustulerit obligationem dispensando, prohibendo executionem, antecedenter impediendo. Potest tamen Papa directe irritare vota, quæ Religiosi post vota sua substantialia emittunt quia vi voti Obedientiæ acquiritur Papæ potestas dominativa in voluntatem eorum.

485 *Q.* 123. *An Superior possit propria vota irritare?* R. Nec potest irritare, nec alteri committere, ut irritet, ita Sanch. *n.* 60. Castrop. n. 5. Ratio est, quia nemo potest votum emittere sub conditione sui consensus, hæc enim conditio destruit obligationem voti, quæ stricta esse debet, potestas autem irritandi fundatur in eo, quod votum includat conditionem, *si Superior consenserit. Nec obstat,* quod quis dispensare possit secum, secundum dicta *l.* 1. *n.* 799. Quia potestas dispensandi nititur jurisdictione, quam Deus concessit Superioribus etiam respectu sui, non quidem coactivam vel contentiosam, sed tantum voluntariam et gratuitam; neque requiritur distinctio personæ dispensantis, et dispensatæ, nam dispensatio non est actus judicialis, sed tantum jurisdictionis voluntariæ, in qua aliquis potest sustinere plures personas, uti habet communis cum Covar. Suar. Bon. Sal. Sanc. Fill. *T.* 21. *n.* 441. Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 22. *n.* 31. Tam. *l.* 3. *c.* 16. §. 4. *n.* 6. Addit Ills. *T.* 1. *d.* 2. *n.* 49. saltem sufficere distinctionem, quæ est inter dispensatum et principalem dispensatem, qui est alius Superior, vel Ecclesia, vel Deus conferens ei jurisdictionem.

Q. 124. *Quid præterea sit addendum ad melius intelligendam naturam irritationis?* R. seqq. 486

§. 1. Vota mere interna irritari possunt, 487
quia ad irritationem plus non requiritur, quam negatio consensus illius, cujus dominio subjacet voluntas voventis, Ills. *T.* 5. *n.* 129.

§. 2. Licet requiratur, ut commutans, vel dispensans vota, hæc cognoscat speciatim, non tamen est necesse, ut irritans ita cognoscat, sed potest in genere tollere omnia per solum suum dissensum, Tamb. §. 3. *n.* 1. Neque etiam requiritur, ut qui vovit, id resciat aut consentiat, sed votum irritari potest ipso invito, Castrop. Tamb. *n.* 13. Ills. *n.* 140.

§. 3. Vota ab impubere emissa, tam realia, 488
quam personalia potest Pater semper irritare. Tutor tantum ad annos pubertatis: Curator tantum ad annum majoratus sive 25. completum pupilli necdum emancipati, nam tantum ad illud tempus substituuntur loco Patris; Sanch. Less. Laym. Castr. Tamb. Ills. *t.* 5. *n.* 123. 134. Ratio est, quia talia vota involvunt consensum Patris et postea eorum, qui a Jure sunt loco Patris, idque fit non tantum propter dominium, quod Pater habet in voluntatem filii, sed etiam propter immaturitatem ætatis et judicii in impubere. Mater (secundum Sanchez) potest quantum Tutor, secundum Sa, Sayr. Tamb. *l.* 5. *c.* 3. §. 1. *n.* 14. quantum Curator, ipsa enim etiam absente Curatore subintrat in ejus locum: *Sanch.* putat etiam Socerum respectu Generi sui posse irritare vota, si hic careat Patre, Matre, Tutore, Curatore, sed recte dissentit *Tamb.* Similiter probabile putat *Sanch.* Maritum succedere loco Patris vel Curatoris, si uxor his careat, sed etiam recte contradicit Ills. *n.* 127. quia potestatem talem neque ex Jure naturæ vel positivo, neque ex contractu

habent; hinc etiam vota filii puberis tantum illa potest irritare Pater, quæ gubernationi domesticæ et administrationi præjudicant, Ills. *n.* 124. Ex jam dictis solvuntur hi duo casus.

489 Cajus 13. annos natus petit a Patre licentiam vovendi jejunium pro singulis Sabbatis: audiens Titius ejus frater annos 15. natus etiam petit, et præterea, ut vovere possit dare pauperi portionem suam; Pater omnia permittit, hinc vovent; sed Pater non multo post jubet utrumque filium die Sabbati secum cœnare, et consumere cibum appositum, dicens se irritare vota facta. In hoc casu Less. *de Just. l.* 2. *c.* 40. *n.* 75. Suar. *de voto l.* 6. *c*, 8. *n.* 7. negant votum Caji potuisse irritari a Patre, quia fundamentum potestatis in Patre respectu impuberis est levitas in vovendo et imbecille judicium; ergo his cessantibus cessat potestas irritandi vota, atque hic nulla est in vovendo vel levitas vel imbecillitas judicii, quia prudens Parentis approbatio ea vel tollit, vel saltem supplet: econtra plures cum Sanch. *c.* 27. *nu.* 18. *et* 21. Lay. *l.* 4. *tom.* 4. *c.* 7. *n.* 17. Castrop. *d.* 2. *p.* 3. §. 2. *n.* 5. probabilius dicunt votum Caji esse valide irritatum, adeoque Cajum debuisse cœnare, quia licet Pater approbet, hæc tamen approbatio non tollit, quin impuberes in vovendo sint leves et imbecillis judicii: ergo ratio, cur talia vota sint irritabilia, reipsa manet, quod pluribus probant *Sanch. et Castrop.* Quod Titium attinet, hic duo vota emisit, unum personale abstinendi a portione sua, alterum reale donandi portionem pauperi: primum Pater irritare non potuit, quia Titius est pubes, pater autem non potest irritare vota personalia puberis: secundum irritare potuit, cum sit reale, præjudicans gubernationi domus, itaque Titius non potuit cœnare cum patre, attamen non debuit portionem, a qua abstinebat, dare pauperi.

490 Sempronius pupillus completo anno 13. vovet se omni Sabbato mensa excepturum duos pauperes, eisque ministraturum; Tutorum unus audiens hoc, postquam Sempronius jam pubes est, utrumque prohibet: in hoc casu dicendum est Sempronio jam pubere cessasse officium Tutoris, et in officium Curatoris transisse, cujus est administrare bona pupilli usque ad annum 25. completum: itaque cum votum adhibendi pauperes ad mensam sit reale; Curator valide irritat: quoad votum personale ministrandi mensæ, si Curator forte permisisset pauperes mensæ adhiberi, major est difficultas, an irritare potuerit, negat cum aliis Suarez. *c.* 6. n. 24. quia Sempronius quoad suam personam nunquam fuit subditus Curatori, non ante pubertatem, quia tunc non datur Curator, sed Tutor; nec post pubertatem, quia tunc Pupillus quoad suam persònam est sui juris, et Curatori, competit tantum administratio bonorum; e contra Sanch. *c.* 30. *n.* 15. Laym. *n.* 11. Less. *n.* 83. Castrop. §. 3. *n.* 6. probabilius dicunt Curatorem posse irritare vota Minoris ante pubertatem emissa nec confirmata post pubertatem, quia Curator succedit Parti in gubernatione filii, ideoque indirecte, et secundario etiam gaudet potestate gubernandi personam pupilli. Pater autem valide irritasset tale votum; ergo et Curator.

§. 4. Pater potest respectu filii spurii idem, quod respectu legitimi, nam licet non ex lege, attamen ex Jure naturæ etiam in illum habet patriam potestatem; putatque *Tamb.* contra *Castrop.* id esse verum, licet spurius habeat Tutorem.

§ 5. Hoc ordine venit potestas irritandi 492
vota; Pater, Tutor, Curator, Avus ex parte Patris nil potest vivente Matre, Suar. Sanch. Castrop. Tamb. *supra.*

§ 6. Quamvis probabile sit cum *Soto,* 493
Sanch. Tamb. quod Maritus vota uxoris directe irritare possit, eo quod voluntas ejus videatur esse plane subjecta dominio viri, secundum Apost. ad Ephes. 5. Vers. 22. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino, quia vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Eccesiæ, etc.* nihilominus videtur probabilius cum S. Anton. Nav. Azor. Valent. Suar. Less. Bonac. Layman Castrop. Ills. *nu.* 126. id tantum intelligi de illis votis, quæ prejudicant usui Matrimonii, educationi prolis, vel administrationi familiæ: ex qua causa potest etiam uxor irritare vota Mariti. Ratio est, quia subjectio uxoris fundatur tantum in contractu Matrimonii; ergo tantum datur in ordine ad finem Matrimonii, ex quo uxor etiam acquisivit simile jus ad eosdem fines obligandi maritum, ideoque etiam irritandi ejus vota, in quantum huic fini 'præjudicant.

§ 7. Vota emissa ex licentia Superioris su- 494
bordinati possunt irritati a Superiore altiori, non contra, quia subditus et Superior subordinatus tenentur se semper confòrmare voluntati Superioris altioris, Suar. Sanch. Castrop. Ills. *n.* 130.

§ 8. Vota emissa a Religioso tempore sub- 495
jectionis non possunt irritari ab eo Superiore,

a cujus subjectione Religiosus jam est liber, quia desiit potestas in Superiore, quæ fundabatur in jure super voluntatem voventis, et idem est de votis Religiosi facti Episcopi, aut in alio Ordine professi, aut a Monasterio ejecti, quamdiu non redeant ad priorem subjectionem, Tamb. *l.* 3. *c.* 16. § 2. *n*, 34. Ills. *n.* 134. Similiter vota facta in sæculo vel Novitiatu non possunt irritari a Superiore, quia vovens tum non erat subjectus, nec sunt facta sub conditione beneplaciti Superioris, qui tamen posset suspendere quantum gubernationi præjudicant : putat tamen Tamb. § 3. *n.* 41. et Ills. *n.* 136. vota facta ante Religionem ab impubere vel pupillo posse a Superiore irritari, uti irritari potuissent a Patre, Tutore vel Curatore ; consentit Sanch. *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 41. idem afferens de marito respectu voti ab uxore impubere emissi.

496 § 9. Votum emissum tempore subjectionis, sed implendum postea tempore libertatis potest irritari ab habente dominium in ipsam voluntatem, hic enim directe potest annullare actum, ex quo oriri deberet obligatio; e contra irritari non potest ab habente dominium in rem tantum promissam, nam non habet dominium in actum ; ergo actus manet validus pro tempore libertatis ; hinc Curator non potest irritare vota puberis post Minorum implenda ; nec maritus vota uxoris implenda in viduitate vel divortio ; dominus vota servi implenda post servitutem ; possunt tamen hæc vota suspendi quoad executionem ; in quantum præjudicant, Ills. *n* 135.

497 § 10. Vota emissa cum licentia Superioris possunt irritari ab eodem Superiore, nisi forte renuntiarit juri, quod habebat in rem promissam, aut promissione ab altero acceptata se obligaverit non revocare, tum enim res esset facta juris alterius, Sanch. *n.* 11. Castrop. § 2. *n.* 5. et alii mox citandi. Item irritari possunt ab alio habente æquale potestatem, v. g. si unus Tutor dederit licentiam vovendi, potest alter Tutor irritare votum : ratio est , quia dans licentiam , per se loquendo, retinuit suum dominium plenum, nisi expresse se abdicare voluerit; et alter Superior per licentiam sibi æqualis etiam non est privatus dominio suo in voventem, ita Abb. Nav. Cajet. Silv Sot. Azor. Suar. et alii, quos citant et sequuntur Laym. *n.* 14. Less. *nu.* 76. Castrop. *n.* 3. Ills. *n.* 131. 137. 139. et 138.

498 § 11. Vota realia cum consensu Superioris emissa, et ad hæredem translata non possunt irritari ab ullo Superiore, quia post mortem voventis, nec persona vovens, nec res promissa manent sub dominio Superioris, Sanchez, Castrop. Ills. *n.* 132.

§ 12 Si Superior sine justa causa irritet votum grave, in quod consentit, communis sententia est cum *Sot. Sanch. Rosel. Castrop.* quod peccet graviter, uti graviter peccat, qui sine causa non observat: Ills. tamen *n.* 133. probabiliter dicit peccare tantum venialiter, quia licet abutatur sua potestate, sine causa impediendo alterum a majore suo bono, tamen non est grave contra charitatem , cum non graviter noceatur subdito, uti suppono, nec videtur grave contra religionem, cum irrito voto desinat ejus obligatio ; unde patet disparitas de eo, qui non observat : hujus enim votum manet et frangitur, atque ideo etiam peccat mortaliter, qui sine causa dispensat in Lege Superioris, tum enim manet obligatio Legis, quia dispensatio illa est invalida, et ipse est causa transgressionis illius Legis adhuc permanentis : unde econtrario sumitur hoc argumentum, nam uti qui sine causa dispensat cum subdito in sua Lege quantumvis gravi, tantum venialiter peccat, quia temere tollit Legem, ita et hic. 499

§ 13. In dubio. 1. An votum sit irritabile. 2. An non sit emissum, vel confirmatum extra tempus subjectionis. 3. An executio non sit destinata in tempus libertatis, videtur Superior posse irritare, quia cum sit in possessione sui dominii, et potestatis respectu omnium votorum subditi, nullum debet ab ea potestate extrahi, nisi certo constet sub ea non contineri, Ills. *n.* 141. 500

Q. 125. *An qui vovit non petere dispensationem a voto, possit petere irritationem aut commutationem, vel contra?* R. Posse, quia hæc differunt, et diversam requirunt potestatem ; ergo qui sibi interclusit potestatem ad unum, non ideo interclusit ad alterum, Navar. Sanch. Tamb. *l.* 3. *c.* 15. § 4. *n* 9. Si tamen mens ejus fuerit nullam petere deobligationem, si petat, peccat : deobligatio tamen est valida. 501

Q. 126. *An votum non utendi irritatione vel dispensatione sit irritabile aut dispensabile?* R. Esse, ideoque ultimo sublato semper poterunt priora etiam tolli ; quod si absolute vovisset nullo casu uti tali facultate, votum esset irritum, quia sæpe melius est uti quam non uti ; est itaque conditionatum non utendi, nisi melius fuerit uti, Suar. Sanch. 502

Castrop. Less. *in Auct. V. Votum. c.* 12. Similiter votum sub pœna, ut non possit dispensari a Papa, est dispensabile ab Episcopo, quia a Papa nullibi reservatur, nec ideo tolli potestas Episcopo ordinaria, Trull. aliique cum Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 59.

ARTICULUS II.

Quis vota indirecte possit irritare.

503 " Resp. Si alicui, non quidem voluntas voventis, sed voti materia sit subjecta, ita ut in hanc jus habeat, is tale votum potest irritare irritatione indirecta, hoc est, ejus obligationem suspendere, in quantum suo jure præjduicatur : idque ex lege naturæ docente. quod nemo possit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii. S. Thom. *in.* 4. *d.* 38. Suar. Less. etc. *Unde resolves.*

" I. Sic irritare possunt, præter supra nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paterna, nec sunt emancipati, item Tutor puberis, usque ad annum vigesimum quintum, in iis, quæ eorum potestati officiunt, Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 7.

" II. Idem potest uxor respectu mariti ; v. g. si is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, et usui domini, quod habet in corpus mariti, Fill. Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 98.

" III. Item Dominus et Domina respectu famulorum : ut si voverint jejunium, quo fierent inepti ad obsequia Domini, quale votum non est castitatis, vel brevis orationis, Less. *n.* 86.

" IV. Item non tantum Pontifex respectu omnium Fidelium, sed etiam Episcopi, et Principes respectu subditorum, quando materia illis præjudicat. Denique Superiores respectu Novitiorum, in his, quæ impediunt Novitiorum, quæ impediunt Novitiatus exercitia. Less. *num.* 80.

" V. Non possunt irritare indirecte vota de re alias præcepta, v. g. non furandi, quia nemini præjudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit amplius subjecta ; v. g. vota servi implenda, cum erit liber, et Conjugis, cum alter erit mortuus.

" VI. Potest quis etiam indirecte irritare vota longe ante facta quam sibi materia subjiceretur ; v. gr. facta a Conjuge longe ante Matrimonium.

" VII. Potest quis etiam vota a se, vel ab antecessore concessa et confirmata, indirecte irritare, ut patet ex *Articulo superiore.* Excipe tamen, nisi suo juri cessisset, et hanc cessionem subditus acceptasset ; ut v. g. in voto castitatis mutuo mariti et uxoris consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola uxor, vel uterque independenter ab altero vovisset.

" VIII. Vota indirecte tantum irritata reviviscunt et obligant, quando alteri desinunt præjudicare. Vide de his Bonac. *l.* 4. *q.* 2. *p.* 7. §. 2. *n.* 36. Laym. *c.* 8.

ADDENDA.

Quæst. 127. *Quid præterea hic notandum sit?* Resp. Hæc pauca, §. 1. Ills. *t.* 5. *n.* 127. docet neutrum Conjugem posse irritare alterius votum de non petendo debito conjugali, cum neuter habeat jus obligandi ad petendum, sed tantum ad reddendum. Fatetur tamen oppositum esse probabile, et in praxi tantum, quia unus potest obligare alterum, ne se reddat inhabilem ad petendum, quia unde nasceretur grave onus et molestia in Matrimonio, cum sæpe difficile sit, et maxime uxori verecundæ, debitum petere. 504

§. 2. Domini propter solum dominium utile, quod habent in servos aut famulos, possunt enissa seu potius suspendus quæ obsequio ea tantum vota, etiam ante tempus illorum præjudicant, Ills. *n.* 128. 505

DUBIUM VII.

Quid sit commutatio voti.

"Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco ejus, quod voto promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, ut licite fiat, traduntur hæ regulæ. *Prima.* Ad commutationem voti requiritur auctoritas ecclesiastica. 1. Quando commutatio fit in paulo minus bonum, quod si notabiliter minus sit, dicetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale licet aliqui tunc putent, sufficere auctoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod est tale in ordine ad utilitatem spiritualem voventis, et Deo gratius. 506

" *Secunda.* Ad commutationem voti in æquale requiritur causa, licet minor, quam ad dispensationem, quia dispensatio plane liberat ab obligatione voti : commutatio vero aliud subrogat. Unde si fiat in melius, nulla causa requiritur : si in æquale cum auctoritate Superioris, sufficit major in illud pro-

pensio. Si vero dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo. V. Dess. *tib.* 2. *c.* 40. *d.* 16. *Unde resolves.*

" I. Quamvis Oratio absolute sit melior jejunio, non licet tamen propria auctoritate hoc in illam commutare, quia hic et nunc potest jejunium esse Deo gratius. utpote utilius ad bonum spirituale hujus hominis. Less. *n.* 101. Sanch. *c.* 56.

" II. Omnia vota personalia, propria auctoritate commutari possunt in votum Religionis, imo ipso Jure omnia vota realia sic mutantur in professione.

" III. Qui habet votum Religionis, non potest illud propria auctoritate commutare in susceptionem Episcopatus, tum quia hic non efficicit hominem perfectiorem quam Religio licet perfectiorem esse supponat; tum quia non constat, quod illud hic et nunc sit Deo gratius, tum quia sic respondit Innocentius III. apud Bonac. *in* 2. *Pracep. d.* 4. *q.* 2. *p.* 7. Idem habet Less. *num.* 103. Azor. Sanch. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *cap.* 6. *n.* 15. Pal. *t.* 6. *d.* 1. *p.* 6. *n.* 2. Dian. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 62.

" IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi; non tamen contra, quia commutatio est pars dispensationis; qui autem potest majus, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantum, non potest mutare nisi in æquale: quod moraliter et non scrupulose æstimandum est, ut monet Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 8. *n.* 24. In qua æstimatione (ait Cajet.) non negligenda sunt concomitantia. v. g. in voto peregrinationis habenda est ratio non tantum laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. Suar. Less. *numer.* 108. V. Bonac. ?. 3.

" V. Si is, cujus votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest, tum quia id est melius, vel æquale, tum quia in ejus favorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit, Less. *n.* 111. Sa, Fill. *n.* 289.

" VI. Si voti legitime a Superiore commutati materia, sive opus impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius quia obligatio extincta est. Vide Laym. Bonac. *ll. cc.*

ADDENDA.

Quæst. 128. *Quid circa hanc votorum commutationem sit præterea notandum?* R. Seqq.

§. 1. Probabile est commutationem fieri posse extra Confessionem, ita Suar. Sanch. Henriq. Bonac. Laym. Castr. Dian. Gob. cum Belleg. *de jubilæo p.* 3. *s.* 12. *q.* 5. contra Rodriq. Cejam. Sair. et alios: quia nullibi præscribitur, ut in Confessione fiat: addunt Dian. et alii cum Sanch. *l.* 4. *c.* 54. *n.* 17. etiam fieri posse ab eo, qui Confessiones meas ordinarias non audit, si tantum sit aptus audire, licet enim hoc spectet ad forum conscientiæ, non ideo spectat ad forum Pœnitentiæ: Nec obstat, quod forte in Bulla Concessionis addatur *Confessionibus auditis valeat absolvere a peccatis et commutare vota*, nam To *auditis Confessionibus*, refertur ad absolutionem a peccatis, quæ immediate sequitur, hinc commutatio voti fieri potest etiam cum absente, Tamb. Belleg. supr.

§. 2. Potest commutans dicere, commuto in hoc, quod postea designabo, Sanch. *nu.* 31 Rodriq. Vivald. Sayr. Dian. Alloz. Belleg. *q.* 6. Imo et dicere potest, commuto in illud, in quod vir ille doctus, quamvis laicus, censuerit commutandum. Sanc. Less. Laym. Gob. aliique cum Belleg. supra; tumque obligatio est translata in illud aliud; nec peccas agendo contra materiam priorem, Sanch. Less. Trull. Castr. Gob. Belleg. supra cum Dian. *p.* 1. *t.* 11. *R.* 52. contra Rodriq. debet tamen illa dilatio substitutionis esse rationabilis ac bona fide fieri, et ita potest differri commutatio ultra tempus, v. gr. jubilæi, Suar. Sanch. Castrop. aliique cum Belleg. supra; quod verum est, etiamsi Pœnitens in genere tantum petierit commutationem votorum, et nullum in specie explicaverit, v. gr. quia jam non meminerat aut Confessarius impediebatur, quo minus jam commutaret, Suar. Sanch. Castrop. Gob. Belleg. qui recte addunt requiri, ut Pœnitens in hoc casu lucretur jubilæum, alioquin non acquiret jus ad commutationem.

§. 3. Si Pœnitens sciat se vovisse, sed nesciat quid, potest Confessarius adhibere pru- 509
dens arbitrium, et secundum rem probabiliter præsumptam ae circumstantias, commutare in certam materiam, Suar. Sanch. Trull. Belleg. supra.

§, 4. Potest etiam commutari votum pœ- 510
nale, uti quando vovisti dare eleemosynam, si mentireris, Suar. Sanch. Less. Mald. Fill. Dian. et alii cum Belleg. *q.* 7.

§. 5. Votum unum reservatum nequit 511
commutari in aliud ne reservatum quidem, præterquam in ingressum Religionis, uti notant omnes cum Ills. *n.* 149. quia cum contineant res arduas, Ecclesia negando potestatem relaxationis voluit injicere prudentem

horrorem Fidelibus, ne leviter, vel temere emitterent; potest tamen votum reservatum differri ex justa causa, et tantisper aliquod aliud injungi, uti cum communi Sanch. Similiter commutari possunt circumstantiæ voti reservati, uti dicetur *n.* 550.

512 §. 6. Dilatio jejunii voto promissi potest modica commutatione suppleri, et præscindendo ab aliqua peculiari circumstantia, inquit Tamb. *l.* 3. *c.* 16. §. 6. *n.* 6. facile eam concederem fieri in aliam diem sine supplemento, quia sic parum aut nihil decedit de cultu divino.

513 §. 7. Vota etiam jurata commutari possunt, secundum dicta *n.* 355. docentque Auctores ibi citati, et alii cum Belleg. *q.* 1. et nemo dubitat, quin Episcopus possit dispensare in votis juratis, inquit Less, *in Auct. v. votum. Cas.* 3. si nempe non sit in præjudicium tertii, ut dicetur *a n.* 532.

514 §. 8. Possunt etiam commutari promissiones factæ Sanctis, quia veniunt nomine voti, licet reipsa vota non sint, Gob. Belleg. supra.

515 § 9. Omnia vota in sæculo vel Novitiatu emissa possunt a vovente vel Superiore commutari in vota professionis Religiosæ : item in vota simplicia Societatis JESU, nam etiam hæc ultima irritant Matrimonium, et absolute sunt de meliori bono : si quis tamen cum culpa dimittatur a Societate, priora vota reviviscent, non autem si sine culpa, nam implet conditionem, et perseverat, quantum in se est, Tamb. § 3. *n.* 5. Quod si priora vota non sint a te vel a Superiore commutata, etiamsi sine causa dimittaris, reviviscent, quia per simplicia vota tantum suspenduntur. et per solam professionem extinguuntur, Tamb. *n.* 8. V. Dian. *p.* 3. *t.* 2. *R.* 71.

6 § 10. Facta per legitimam Jurisdictionem commutatione extinguitur prius votum, hinc si materia subrogata fiat inutilis, vel impossibilis, etiam ex culpa voventis, non tenetur redire ad prius votum : et probabilius est idem valere etiam in votis sæculi commutatis vi Professis religiosæ, si quis in sæculum, attamen sine culpa sua, ex dispensatione Papæ rediret, Tam. § 7. *n.* 1. Licet autem sic extinguatur prius votum, tamen ex benigno, et interpretativo consensu Ecclesiæ poteris, si velis, ad illud redire, loco materiæ subrogatæ, commutatio enim videtur facta in favorem tui, ut materiam subrogatam expleas, si nolis priorem, Less. Laym. Spor, *c.* 8. *n.* 135. quamvis Suar. Sanch. et alii cum Dian. in Com. N. Votum *n.* 55. negent te posse ad priorem materiam redire, si materia subrogata fuerit melior, quia putant commutationem esse factam in favorem Dei, qui acceptavit; sed hanc limitationem non admittunt alii : notant tamen recte Tamb. *n.* 6. quod per commutationem propria auctoritate factam non transferatur vinculum ad rem subrogatam, ideoque tenearis redire ad priorem materiam, si hæc subrogata reddatur inutilis vel impossibilis. *Ex dictis solvuntur hi casus.*

Titius voto peregrinationis Romanæ obstrictus ingreditur Statum Religiosum, et in Novitiatu vovet, si in illa Religione non permaneat, se aliam ingressurum, profitetur deinde, sed post aliquot annos ob delicta ex Religione expellitur : in hoc casu, *Vivald.* putat teneri Romam proficisci, quia in commutationibus, quæ a Jure fiunt, videtur subintelligi illa conditio, *si in materia permutata permanseris.* Oppositum tenet *Sanch.* quia nobilior commutatio plus extinguit voti prioris obligationem, quam ignobilior; sed commutatio, quæ a Jure fit per Professionem religiosam, est nobilior aliis commutationibus, quæ ab homine fiunt; ergo voti prioris obligationem plus extinguit, et consequenter hoc non reviviscit. Quoad alteram partem, *Less.* putat Titium teneri ingredi aliam Religionem, quia votum hoc ingrediendi aliam Religionem, si in hac non perseveret, non est commutatum per Professionem religiosam, cum assumptum fuerit sub conditione cessationis Professionis religiosæ : oppositum tenet *Castrop.* quia non est major ratio de voto ingrediendi aliam Religionem, quam de quovis alio voto : ergo illud similiter extinguetur per primam Professionem : sententiæ hæ sunt probabiles, sententiæ tamen *Sanch. et Less.* videntur conformiores dictis. 517

Cajus obstrictus voto Religionis obtinet dispensationem contrahendi Matrimonium cum Caja, sub onere commutationis in sabbatinum jejunium. Caja moritur secundo anno, in hoc casu *Sanch.* putat Cajum teneri ad utramque materiam exequendam, nam primi voti obligatio rediit, in qua videtur dispensatum esse tantum pro tempore Matrimonii cum Caja : materiæ autem secundæ obligationem putat colligi ex modo scribendi Pontificis, quo denotatur perpetuitas materiæ permutatæ : e contra *Castrop.* dans redire prioris voti obligationem, probabilius negat manere obligationem secundi, quia generalis 518

regula est, voto principali redeunte cessare subrogatum, quod si absolute dispensatum est ad ineundum Matrimonium sub onere sabbatini jejunii, videtur liber voto Religionis, licet maneat viduus, aut iterum ducat aliam, semper tamen observando sabbatinum jejunium. Vide dicenda *n.* 564.

519 § 11. Possunt vota semel commutata iterum commutari in aliquid aliud, *Chap.*

520 § 12. Recte notant Auctores communiter, quantum fieri potest, commutationem esse faciendam in rem, quæ serviat ad finem voti: sæpe tamen expedit commutare in opera, quæ vovens solet ex devotione facere, si periculum sit transgressionis, quia illa alacrius peraget; sed non potest fieri in opera, ad quæ aliunde ex gravi obligatione tenetur. Less. Gob. Alloz. Belleg. *q.* 6. potest autem dari optio Pœnitenti, ut ex pluribus propositis hoc vel illud facit loco sui voti; item ut jam hoc jam illud, hoc vel illo die, Gob. Belleg. *sup.*

521 § 13. In commutatione non est spectanda præcise excellentior virtus, in quam commutetur, sed quod hic et nunc est melius voventi, sic si ad domandam carnem voverit flagellationem, melius erit commutare in jejunium quam orationem, Tamb. § 6. *n.* 3. addens *n.* 5. non esse tamen opus, ut votum personale in actionem personalem, aut reale in realem mutetur, quamvis consultius sit sic fieri. Et est communis cum *Lay. Lohner*, qui etiam cum *V. Con. Dic.* notant fieri posse in opera a vovente fieri solita, uti ante dictum est.

522 § 14. Si commutatio fiat ex causa rationabili, fieri potest, in æque bonum; si autem fiat sine causa ex mero beneplacito, fieri debet in melius; S. Th. Bajet. Beja. *p.* 1. *Cas.* 28. Et universaliter loquendo videtur probabilius cum Sanch. *cap.* 49. *n.* 12. Ills. *n.* 150. aliisque plurimis contra multos apud Castrop. *d.* 12. *p.* 15. *n.* 4. quos sequitur Sporer *t.* 3. *c.* 3. *n.* 122. neminem posse propria auctoritate votum suum commutare in aliquid tantum æquale, hoc ipso enim quod hæc materia sit voto promissa, habet honestatem objectivam Religionis, jamque censetur melior, quam altera libera secundum se tantum æqualis; auctoritatem tamen dedit DEUS Superioribus Ecclesiæ, quia sic expediebat ad utilitatem Fidelium, et Prælatus in Ecclesia, inquit S. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 12. *in O.* gerit vicem Dei; hinc Apostolus 2. ad Corint. 2. v. 10. ait: *Quod donavi, si quid donavi, propter vos in nomine Christi.*

§ 15. Ut materia voti propria auctoritate commutari possit in aliam tantum probabiliter meliorem, requirunt Suar, Sanch. et Castrop. certitudinem, quod ad minimum sit æqualis, sed Ills. *n.* 149. id non requirit, dicens, uti secundum probabilem sententiam alia præcepta ad plus non obligant, quam ut eis probabiliter satisfaciam, secundum dicta L. 1. n. 169. ita et hic esse. 623

§ 16. Commutatio absque ulla causa etiam a Superiore facta in rem æqualem videtur esse invalida. Suar. Castr. *p.* 17. *n.* 4. *et alii.* Ratio est, quia procedit a non habente potestatem, DEUS enim nemini dedit potestatem remittendi obligationem aliquam absque causa: quia talis concessio esset irrationabilis, si tamen Superior bona fide processerit, putans esse causam, commutatio valet, uti tenent iidem Auctores cum Dian. *in Summo V. Votum n.* 48. quia ipsa bona fides Superioris est pro causa, nec DEUS credi debet in hoc esse rigidior exactor: addit Sanc. apud Dian. *p.* 2. *t.* 16. *R.* 8. peccaturum tantum venialiter, qui sine causa commutaret in aliquid æquale. 624

§ 17. In jubilæo sufficit causa, ob quam Papa dat facultatem communitandi, estque ordinarie generalis causa boni communis, quæ sufficit ad commutionem æqualem, Suar, *c.* 19. *n.* 10. Sanch. *c.* 50. *n.* 19. Gob. et alii cum Belleg. *q.* 4. Etiam extra Jubilæum pro commutatione in rem æqualem sufficit causa levis, ut habet communis cum Castr. *q.* 15. *n.* 8. v. g. si commutatio ardenter petatur, cum ipse majoris fervoris, et fructus in executione materiæ subrogandæ consentit Dian. supra cum aliis, hinc Suar. *l.* 6. *c.* 20. *n.* 6. dicit moraliter hic nunquam deesse causam. 625

§. 18. Si commutatio fiat in minus a non habente potestatem dispensandi, Sanch. Dian. Tamb. §. 5. *n.* 9. Belleg. *q.* 3. dicunt esse probabile, quod valeat, sed remanere obligationem supplendi id, quod deest ad æqualitatem; e contra Suar. Nav. Azor. Castr. *p.* 17. *n.* 2, Ills. *n.* 155. aliique multi probabilius dicunt, quod commutatio sine ulla causa in aliquid minus sit invalida, quia potestas sic commutandi non est data a Deo, nec DEUS acceptat, quod minus est: imo nec quod de se est tantum æquale; quando nulla est causa sic commutandi, quia nunc reipsa est inæquale, et minus, uti *n.* 522. dictum est; hinc concludit Ills. *n.* 153. quando Auctores dicunt posse vota per auctoritatem Superioris 626

commutari in paulo minus, intelligi de opere, quod adhuc moralem æqualitatem habeat, hinc etiam *Belleg.* addit valere talem commutationem, dummodo id, quod substituitur, non sit notabiliter minus.

527 §. 19. Med. Less. aliique apud Dian. *in Comp. V. Votum n.* 51. dicunt Regulares probabiliter posse commutare in quid minus, sed nullibi lego illud privilegium. Gob. et alii apud Dian. *p.* 2. *t.* 16. *R.* 8. putant tempore jubilæi fieri posse in rem certo minus bonam, quia ipsa opera ad jubilæum lucrandum requisita dici possunt venire in partem operum substituendorum, quod non videtur improbabile: de cetero satis certum est, et notant omnes, sufficere æqualitatem moralem et bona fide existimatam; nimis enim difficile et moraliter impossibile est mathematice attingere æqualitatem.

528 §. 20. Commutatio a priori facta in aliquid, quod videtur esse minus, non facile improbari debet a posteriori Confessario, sed potius præsumendum habuisse causam: et sententia aliorum apud Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 8. *n.* 24. docentium id licite, aut saltem valide fieri probabilis est, inquit *Lohner.*

529 §. 21. Exempla commutationum in aliquid æquale videri debent apud Tamb. § 6. *a n.* 11. Gob. *de iubil. an.* 324. Sporer *a n.* 126, Lohner, et alios passim: ac inter reliqua advertendum, an prima materia voti sit multum utilis ad finem, quem habuit vovens, si enim nunc sit minus utilis, facilius attingetur æqualitas.

530 §. 22. Quamvis non peccaret, qui votum commutaret sub aliqua conditione de futuro, tamen melius est absolute commutare, vel differre commutationem Suar. *c.* 16. *n.* 10. Gob. *n.* 296. Belleg *q.* 6.

531 §. 23. Potestatem commutandi Vota non reservata dedit Confessariis Soc. JESU Paulus III. in Bulla, *Dilecti Filii* 5. Junii 1546. et consequenter eamdem habent alii Religiosi, qui cum illis gaudent communicatione privilegiorum.

532 *Q.* 129. *An votum factum in favorem tertii possit commutari?* R. §. 1. Nec commutari potest nec dispensari, si hoc cederet in præjudicium tertii: tum autem cederet in præjudicium tertii, si esset contra jus a tertio acquisitum, uti si ille tertius promissionem in voto inclusam, et non injuste extortam acceptasset, jamque non consentiret in commutationem voti: si tamen vovens fuisset impubes, posset irritari secundum dicta *n.* 488. et recte notat Less. *de just. l.* 2. *c.* 17. *n.* 51.

§. 2. Si tertio non sit jus acquisitum, uti si 533
non acceptaverit promissionem, quamvis votum factum sit in ejus favorem, commutari potest, Suar. *T.* 1. *l.* 14. *cap.* 41. *nu.* 9. *Ex his resolvuntur seqq. Casus,*

Titius vovit dare eleemosynam Cajo pau- 534
peri, qui tamen de hoc voto nihil rescit: hoc votum potest commutari, quia Cajo nullum jus est acquisitum; Suar. Sanch. Less. Mald. Fill. Castrop. Diana *p.* 1. *t.* 11. *R.* 47. Belleg. *q.* 2.

Cajus vovit vel etiam juravit latroni, votum 535
et juramentum acceptanti dare pecuniam: hoc votum et juramentum relaxari potest, quia latro injuste cogens nullum jus acquisivit, sed Cajo nata est obligatio tantum ex virtute religionis, uti dictum est *n.* 358. quam ex causa possunt Superiores relaxare, Bartol. Jas. Covar. Sanch. *l.* 3. *c.* 12. *n.* 63. Lugo *de just. d.* 22. *a n.* 190. Less. supra. Et admittunt omnes sufficientem causam relaxandi esse, si ille, in cujus gratiam juratum est, injuste, vel turpiter exegerit juramentum, Sanch. *n.* 65. Lugo *n.* 192. Vide dicenda *p.* 2. *n.* 736.

Sempronius vovit uni Ecclesiæ calicem, sed 536
quia audit esse divitem, petit votum commutari, et dat alteri Ecclesiæ pauperi: in hoc casu dicendum est, si Ecclesia dives hoc votum acceptarat, illicite fieri, uti habet communissima cum Sanch. *l.* 4. *c.* 41. quia commutatio facta est in præjudicium Ecclesiæ divitis, et votum facta acceptatione jam transierat in contractum. His non acquiescit Burgh. *Cent.* 2. *cas.* 25. qui pro se citans Cajet. P. Nav. et nonnullos alios, dicit id licite factum, quia ejusmodi vota primario tendunt ad Deum ut finem, cujus gratia fiunt, Ecclesia autem erat tantum *per accidens* finis, cui fiebat promissio; ergo acquisitio juris per promissionem acceptatam fiebat dependenter a Dei beneplacito; ergo cum Deo gratius sit illud, quod est melius, melius autem sit dare Ecclesiæ pauperi quam diviti, propter hunc principalem voti finem promissio alicui facta non erit valida, nisi serviat ad illum finem principalem. *Confirmatur*; nam qui in Religione professus est, potest per se loquendo transire ad strictiorem, etiam non obtenta facultate, uti habetur Cap. *Licet*, De Regularibus. Hinc respondet, ejusmodi votum Ecclesiæ diviti factum transire in contractum tantum conditionatum et dependens a Dei beneplacito jam explicato: nihilominus non est recedendum a sententia communi,

quam Sanch. et alii dicunt esse manifestam, quia negari non potest, quin promissio etiam facta sit Ecclesiæ, quæ per acceptationem jus acquisierit; ergo si revocetur ipsa invita, fiet contra jus illius. Quod autem liceat transire ad Religionem strictiorem, quamvis prior Religio jus acquisiverit in personam, hujus causam reddunt Auctores, quia ex ipsa dispositione juris includitur hæc conditio: *Nisi elegerim strictiorem, volo in hac permanere*, qualis dispositio non est circa alias promissiones.

DUBIUM VIII.

Quid sit dispensatio, et qui possit dispensare in votis?

537 " Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, justa causa requiritur: qualis v. g. est, 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reipublicæ. 2. Notabilis difficultas in observatione voti. 3. Imperfectio actus, vel levitas ac facilitas, ex qua processit votum, Suar. *l.* 6. *c.* 17. Fill. *t.* 26. *n.* 260. Sanch. *l.* 4. *c.* 45. V. Bonac. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 7. §. 4. *n.* 1. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 8. *n.* 5. *Unde resolves*,

" I. Cum causa non sufficit ad integram dispensationem, partim commutari potest. Bonac. *l. c.*

" II. Prælatus videns, ac (cum facile possit) non contradicens, videtur dispensare, inquit Sa.

" III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis extendit se etiam ad vota jurata, et juramenta pia soli Deo facta, V. Suar. *l.* 6. *de voto*, Sanch. *l.* 8. *de Matr. d.* 3.

" IV. Ante voti acceptationem a certa persona aut ab Ecclesia, non censetur ei jus acquisitum, ideoque sine ejus injuria potest dispensari vel commutari.

" Resp. 2. Potestas dispensandi convenit omnibus Prælatis, qui habent Jurisdictionem in foro externo, vel privilegium. Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 115. et *seq.* Sanch. *Mor. l.* 4. *c.* 38. et *communiter*. Unde dispensare possunt sequentes: I. Papa, respectu omnium Fidelium in omnibus Votis. II. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus, quia tantum habet Jurisdictionem fori interni. Suar. *l. c. c.* 12. III. Prælati Regulares exempti, respectu suorum Religiosorum et Novitiorum, idque circa vota, quæ in Sæculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt; Less. *n.* 80. et 107. Sanch. *l.* 9. *de Matr. d.* 29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. Suarez, Less. *ll. cc.* IV. Ex privilegio Papæ Confessarii Ordinum Mendicantium, secundum concessionum et moderationem suorum Superiorum, ut notat Less. *n.* 115.

" Resp. 3. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus Votis, exceptis quinque soli Papæ reservatis, scilicet voto castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam, et ultra marina, sive in Terram Sanctam. V. Bonac. Less. Laym. *ll cc.*

ADDENDA.

Qu. 130. *An superior, si rogetur et possit, teneatur dispensare in votis?* R. Quæstio procedit de dispensatione circa quascumque materias, unde universaliter loquendo, §. 1. Si rogetur propter necessitatem spiritualem extremam vel gravem dispensandi, tenetur; hinc Suar. *de leg. l.* 6. *c.* 18. *n.* 22. recte ait posse de Jure naturæ esse debitam dispensationem, in primis quando est necessaria ad communem bonum, vel ad vitandum publicum scandalum, vel ob similem causam, uti satis colligitur ex Cap. *Ut constitueretur* 26. *dist.* 50. Deinde etiam subinde tenetur ex officio, si dispensatio fuerit necessaria ad spirituale bonum postulantis, vel ad vitandum grave periculum animæ; quia Prælatus ex officio tenetur providere periculo subditorum, estque sæpe obligatio justitiæ, et sæpius charitatis, uti colligitur ex dictis *L.* 2. *n.* 274. ubi *n.* 275. explicatum est, quandonam censeatur adesse necessitas extrema vel gravis spiritualis apud proximum. 538

§. 2. Quamvis non sit necessitas gravis, si tamen adsit sufficiens causa, Superiorem teneri dispensare docent S. Anton. Silv. Rebuff. Armil. Ros. aliique quos referunt Suar. *n.* 19. Sanch. *de Matr. l.* 3. *d.* 40. *n.* 2. Castr. *t.* 3. *d.* 6, *p.* 8. §. 2. *n.* 8. quibus consentit Tamb. *l.* 3. *c.* 16. §. 4. *n.* 12. quia hæc potestas est ipsi commissa in bonum Reipublicæ, et subditorum, valetque hic communis regula, quod Superiori conveniat omnium utilitati prospicere, sed melius dicunt Sanch. *n.* 3. Suar. *n.* 20. Sal. aliique cum Castr. *n.* 9. Superiorem non teneri semper dispensare, quando adest causa sufficiens, quia sæpe non est ita urgens, quin fere æqualiter urgeat causa non dispensandi, sed servandi Legem communem, et uti Superior non semper tenetur ferre Legem, licet futura esset ad bonum commune, cum possit aliter prospicere bono 539

communi, ita et hic : unde hi Auctores cum Busembao relati *l.* 1. *n.* 795. ponunt istam regulam generalem; tunc Superiorem teneri dispensare, quando bono communi, vel speciali graviter conducit, neque alia causa in contrarium præponderat, qualis posset esse bonum universalissimum Communitatis, ne tales dispensationes passim petantur etc. quando autem id ita conducat, relinquendum est prudentiæ et judicio Superioris.

540 *Q.* 131. *Quid præterea circa dispensationem votorum sit notandum?* R. De hac dicta sunt multa *l.* 1. *a n.* 797. quæ videri debent : hic præterea notari possunt seqq.

§. 1. Dari in Ecclesiæ potestatem dispensandi, docent SS. PP. et Theologi communiter ex illo Matt. 16. v. 19. *Quodcumque solveris super terram, etc.* Item Cap. 19. v. 18. *Quæcumque solveris super terram erunt soluta et in cœlo.* Pertinebat enim hoc ad rectam Ecclesiæ gubernationem, et salutem Animarum.

541 §. 2. Dispensans in gravi voto sine causa peccat mortaliter, quia in re gravi arrogat sibi potestatem, quam non habet, Tamb. *l.* 3. *c.* 16. §. 4. *n.* 12. Ad justam autem causam requirit *Val.* difficultatem exequendi, et grave periculum violandi : addunt aliqui, ut difficultas notabilis sit causa dispensandi, necesse esse, ut non fuerit prævisa; tamen licet fuerit prævisa, adhuc putat Tamb. *n.* 18. probabile esse, quod sufficiat; additque cum Laym. et aliis, sufficientem causam esse, non tantum si sit periculum lapsus, sed etiam si speretur major utilitas spiritualis voventis, attamen in his, similibusque casibus, ubi causa dispensandi est dubia, potius utendum est commutatione; hinc Navar. Sanch. et alii cum Ills. *t.* 5. *n.* 143. dicunt ad dispensandum, saltem si misceatur commutatio, sufficere, quod adfuerit levitas in vovendo, defectus perfectæ libertatis, vehementia affectus inordinati, error vel cessatio causæ impulsivæ, etc.

542 §. 3. Si dispensatio facta bona fide vel cum causa dubia postea inveniatur facta sine causa, Azor. Less. Sanch. Tamb. aliique cum Ills. *n.* 242. dicunt probabiliter valere; et alii cum Castr. probabilius dicunt non valere, secundum dicta *L.* 1. *n.* 802. nec idem est de commutatione, de qua dictum hic *n.* 524. nam per dispensationem plane tollitur obligatio, per commutationem autem transfertur in aliam materiam, quæ moraliter est eadem, quando cum causa probabili mutatur.

543 §. 4. Dispensatio Juramenti vel voti non potest fieri in præjudicium tertii, uti dictum est *n.* 358. et 532. Denique ex consuetudine possunt Parochi dispensare in jejuniis et operibus servilibus, non tamen in Juramentis vel votis, Tamb. *n.* 6. An autem Superiores dispensare possint in votis Novitiorum, videri potest Dicast. *de Cens. d.* 3. *a n.* 603.

Q. 132. *Quid circa vota reservata sit notandum?* Resp. Sequentia, §. 1. Cum reservatio 544
sit odiosa, dicendum est non reservari vota, nisi sint omnino libera, perfecta, plene obligantia, certo valida, Suar. Sanch. aliique communiter cum Moya *tom.* 2. *d.* 1. *qu.* 1. *num.* 23. Belleg. *p.* 3. *sect.* 13. *qu.* 2. Hinc non reservatur votum. 1. Emissum ex metu, etiam levi tantum, injuste incusso, quia non est perfecte liberum, Sanch. Less. Dian. Ills. *tom.* 5. *num.* 146. Belleg. supra. 2. Quo quis se obligat ad emittendum votum reservatum, v. g. ad castitatem vovendam post trigesimum annum. 3. Conditionatum, ut *voveo Religio-* 545
nem, si convaluero, quia non est plene voluntarium, cum principaliter moverit gravis necessitas corporis, Sanch. Less. Castr. Dian. Tamb. aliique communiter. Si tamen impleta sit conditio, Less. et Laym. apud Ills. *supra* putant tale votum esse reservatum, quia transit in absolutum: sed contradicunt alii communiter cum *Belleg.* quia ab initio non fuit reservatum ; ergo nec tale fit postea, cum nulla nova voluntas accedat. Addit cum aliis Dian. *p.* 6. *t.* 8. *R.* 16. etiamsi post impletam conditionem fuisset confirmatum, non ideo fore reservatum, quia confirmatio semper cadit super idem votum a principio conditionale nisi nunc esset emissum independenter a primo voto. 4, Pœnale, v. g. *voveo ingredi Religio-* 546
nem, si adhuc semel me inebriavero, manet enim dispensabile, non tantum ante inebriationem, uti habet communis contra aliquos apud Bejam *p.* 1. *cas.* 28. sed etiam post illam, quia valde deficit a natura perfecti voti, nam proprie non eligit Religionem, sed ejus metu vult se deterrere ab inebriatione, ideoque directe potius vovet se non inebriare, et Religionem potius refugit velut pœnam. 5. Si directe non tendat 547
in virtutem, ad quam pertinet materia voti, uti jam insinuatum est; hinc Sanch. Moya *q.* 2. *n.* 2. aliique multi cum Ills. supra docent, si quis in aliquo periculo voveat, v. g. castitatem, votum non esse perfectum, sed reipsa conditionatum, quia intelligit, *si evasero*, nec directe tendit in castitatem, sed in evasionem periculi, uti ante dictum est. 6. Alternativum 548
seu disjunctivum ; cujus altera pars reservat

non est, uti voveo peregrinari Romam vel jejunare per mensem, Val. Azor, Suar. Sanch. Bonac. Rebel. Castr. et alii cum Belleg. supra, ita enim habet Reg. 70. Juris in 6. *In alternativis debitoris est electio, et sufficit alterum adimpleri.* Quod verum est, licet jejunium fieret voventi impossibile, et quamvis libere nollet jejunare, sed statuisset peregrinari, Mald. Dian. Tamb. Moya *n.* 7. Ills. supra; quod recte limitat *Belleg.* si habuerit tantum simplex propositum, non tamen si priorem obligationem determinare voluerit, tum enim censeretur peregrinationem determinate vovisse. Quod si utraque pars esset reservata, uti, *voveo Religionem vel peregrinationem Romanam*, votum esset reservatum, uti tenent
549 omnes communiter contra *Pasq.* 7. Emissum cum animo se obligandi tantum venialiter, *Suar. Sanch. Bonac. Dian. Alloz. Gob. et alii* cum *Belleg. supra.* 8. In dubio, an sit reservatum, sive sit dubium facti, sive Juris, uti habet communis. Quod si bona fide sit commutatum, et postea resciatur fuisse reservatum, valere commutationem ex præsumpta benignitate Ecclesiæ dicunt *Sanch. Lug. Tamb. Bell. sup.*

550 §. 2. Si addidisti conditiones vel circumstantias, in his dispensari potest vel fieri commutatio, manente voti reservati substantia, uti habet communis quia tales circumstantiæ non sunt reservatæ; sic si vovisti Religionem ingredi hoc anno, poteris ex causa differre secundum dicta *n.* 511. item si vovisti ingredi Carthusiam, peregrinari Romam pedibus, vel Compostellam mendicando potest Confessarius ex causa dispensare vel commutare, ut alium Ordinem etiam laxiorem ingrediaris, et peregrineris eques vel non mendicando, Azor. Sanch. Castr. Less. Ills. *n.* 145. et alii cum Belleg. supra.

551 §. 3. Materia subrogata pro voto reservato non est reservata, sed commutari potest vel dispensari. *Nec obstat*, quod subrogatum videatur sapere naturam illius, cui subrogatur, *nam* Auctores *nu.* 439. relati dicunt hoc valere in solis favorabilibus : debet tamen explicari, quale fuerit primum votum, ne commutans temere remittat de materia subrogata, uti pluribus explicat Lugo *in Resp. Mor. l.* 4. *dub.* 41. *a n.* 7.

552 §. 4. Vota reservata Papæ non possunt dispensari vel commutari ab alio, secundum dicta *n.* 511. possunt irritari ab illis, qui potestatem dominativam in voluntatem voventis, Suar. Sanch. Mald. Dian. *p.* 1. *t.* 11. *R.* 84. Quod si daretur potestas tantum in genere dispensandi vel commutandi omnia vota, non intelliguntur reservata, quia, quæ speciatim reservantur, requirunt specialem et expressam concessionem, Laym. et Belleg. *q.* 1. si saltem concedatur facultas ad omnia vota, et addatur, *exceptis votis castitatis et Religionis*, possunt commutari vota trium peregrinationum, quia exceptio firmat regulam in non exceptis, *Sanch. Belleg. supr.*

§. 5. Vota reservata Papæ dispensare possunt aut saltem commutare Episcopi ob necessitatem urgentem, ut explicabitur *nu.* 553
563. Item illa dispensare possunt, secundum dicta, etiam alii, 1. Si fuerint imperfecte voluntaria : 2. In dubio de valore voti vel de reservatione : 3. Si tantum relaxetur circumstantia : 4. Si materia reservata mutata sit in non reservatam : 5. Ratione consuetudinis : 6. Per privilegium.

§. 6. Quamvis circa quinque vota reservata Mendicantes non possint, quod Episcopi, 554
secundum dicenda *n.* 563. tamen e contra non possunt Episcopi se extendere extra suos Diœcesanos, hoc autem possunt Mendicantes quoad ea, ad quæ potestatem habent, quia hi agunt nomine Papæ, Episcopi potestate quasi ordinaria ; hinc potest Episcopus potestatem suam circa vota delegare alteri, non autem potest Mendicans, nisi in assignanda materia commutationis, secundum dicta *n.* 508. quod tamen proprie non est delegare.

§. 7. Si quis juret materiam, quæ, si vo- 555
veatur, est reservata, Tabien. Led. et alii apud Moyam *q.* 4. putarunt ejusmodi Juramenta non esse reservata : quam sententiam Dian. vocat probabilem, eamque admittunt Mald. Sanch. Tamb. Gob. *t.* 11. *nu.* 657. si juramento nullum sit adjunctum votum, quia in Jure nullum Juramentum invenitur esse reservatum , neque reservationes, utpote odiosæ, extendendæ sunt ab uno ad aliud, præsertim cum major sit obligatio voti quam Juramenti, secundum dicta *n.* 306. E contra Cajet. Sot. Tol. Val. Suar. Laym. Moya aliique apud Belleg. *q.* 5. dicunt esse reservata, quia Juramenta pia in Jure æquiparantur votis, et reipsa includunt votum, cujus insuper Deus invocatur ut testis. Hæ sententiæ videntur componi posse, dicendo, si hæc Juramenta fiant Deo, esse promissiones Deo factas, adeoque in illis includi votum, vi cujus materia sit reservata, secundum dicta *n.* 355. Ideoque hæc Juramenta majorem obligationem afferent, quam præcise vota, quia per

ista Juramenta Deus bis directe respicietur, uti insinuatum est *num.* 306. semel tanquam ille, cui fit promissio, et iterum tanquam testis voluntatis adimplendi: e contra si fierent homini, aut saltem non Deo, non esset votum, adeoque Juramentum non esset reservatum, sed Deus tantum vocaretur in testem promissionis factæ homini, aut cuicumque alteri.

556 *Q.* 232. *Quid specialiter notandum sit circa votum castitatis?* R. seqq. §. 1. ut sit reservatum, debet esse perpetuum, perfectum et absolutum omnimodæ castitatis, sive abstinendi ab omni voluntaria delectatione venerea tam interna, quam externa, tam in, quam extra Matrimonium, ita Auctores communiter cum Sanch. Suar. Moya *t.* 2. *d.* 4. *q.* 2. *nu.* 1. Belleg. *p.* 3. *sect.* 13. *qu.* 3. hinc votum cas-
557 titatis non est reservatum; 1. Emissum ad certum tempus, Nav. Sot. Sanch. Castr. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 8. *n.* 8. Notant tamen recte Sanch. Less. Trull. Gob. Belleg. supra votum castitatis ad 100. annos censeri perpetuum, quia hominis vita præsumitur non fore longior, unde si quis octogenarius voveret castitatem ad 20. annos, votum censeri debe-
58 ret perpetuum. 2. Si quis diversis votis varia voverit, quæ simul sumpta facerent votum totale castitatis, quia singillatim facta non sunt votum perfectum castitatis, et posteriora habent se per accidens ad priora; unde a contrario, si ultimo voto intendisset ea omnia conjungere, hoc ultimum esset perfectum votum et reservatum, *Sanch. Dian. Trull. Belleg. supra.* 3. Votum non fornicandi, *Navarr. Less. Sanchez, Belleg.* Item non nubendi, *Henriq. Val. Sanch. Tambur. Belleg.* Item non petendi, nec reddendi debitum, *S. Anton.*
Sa, Henriq. apud *Laym. supra*, quod verum est; licet factum esset de mutuo consensu conjugum. *Less. Belleg.* Ratio horum omnium est, quia non sunt omnimodæ castitatis: Et eadem ratio est de voto castitatis conjugalis, nisi annexum sit Ordini militari, Sanch. Ills. *tom.* 5. *nu.* 146, Belleg. supra.

§. 2. Votum absolutum omnimodæ castitatis emissum a conjuge post consummatum Matrimonium absque alterius licentia, non est reservatum, quia etiam non est omnimodæ castitatis, cum teneatur reddere debitum, *Sanch. Trull. Belleg.* qui putant fore reservatum, si cum licentia alterius conjugis esset emissum animo ingrediendi Religionem, quia alter jam irrevocabiliter, uti supponimus, cessisset juri suo. Similiter si factum sit Matrimonio necdum consummato ex intentione ingrediendi Religionem, erit reservatum, ut iidem Auctores tenent: quod si conjux mansurus in sæculo etiam post consummatum Matrimonium ita voverit cum consensu alterius conjugis, Tann. apud Gob. *t.* 10. *n.* 627. dicit non esse reservatum; consensit Quintannadv. apud Gob. *n.* 630. licet uterque vovisset cum licentia mutua, dummodo non fecerint per mutuum contractum et conventionem, qua cesserint juri licentiam illam revocandi; in priori enim casu non essent firme obligati ad perpetuam castitatem, sed si intervenerit talis mutuus contractus et conventio irrevocabilis, dicendum est cum Nav. Silv. Rodriq. Sa, Dian. Belleg. aliisque communiter fore reservatum: putant tamen B. Pontius et Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 125. si ad Pontificem non sit facilis recursus, et conjuges pergant cohabitare, votum fore dispensabile, secundum dicenda *n.* 563. propter periculum incontinentiæ, quod (moraliter loquendo) semper aderit; verum potius antecedenter monendi sunt tales conjuges, ut tale votum non faciant, nisi forte sint senes, vel advertantur habere speciale donum continentiæ, et se lecto separent.

§. 3. Circa votum perpetuæ virginitatis, 561
an sit totale castitatis necne, recurrendum est ad mentem voventis, nam si tantum voluit abstinere a primo actu, quo perditur virginitas, erit votum castitatis partiale et non reservatum, uti omnes tenent cum Moya *n.* 4. si autem hanc expressum intentionem non habuerit, Auctores communiter cum Azor, Sayr. Sanch. Less. Trull. Dian. Belleg. Castr. *d.* 1. *p.* 12. dicunt esse totale ac reservatum: alii apud Moyam. *n.* 6. dicunt non debere censeri totale, nisi habuerit expressam intentionem vovendi omnimodam castitatem, quod ut probabile defendit Burg. *Cent.* 1. *Casu* 59. hinc Ills. *t.* 5. *n.* 108. dicit etiam amissa virginitate teneri abstinere ab omni delectatione læsiva virginitatis, quia hic est communis sensus ita voventium, ideoque censeri debere esse votum castitatis perpetuæ saltem imperfectæ excludentis omnem voluptatem veneralem corporalem, nisi manifeste fuerit alia mens voventis, citatque pro sua sententia S. Th. Suar. Sanch. Castr. Tamb. sed Moya *n.* 7. probabilius sic distinguit: si vovens cognovit differentiam inter virginitatem et castitatem, ac dixerit, voveo virginitatem, erit partiale; si non cognovit, uti communiter non cognoscunt juvenes et puellæ,

censendum est totale, quia pro eodem sumunt. Addit recte eum, qui dubitat, an emiserit votum partiale castitatis an totale, posse resolvere in favorem suæ libertatis, quia tantum est certitudo pro voto hoc vel illo, votum vero ita disjunctivum relinquit libertatem eligendi quod volet, uti dictum est *nu.* 548.

562 §. 4. Votum sacros Ordines suscipiendi non est reservatum, quia est tantum votum vovendi castitatem, et necdum castitatis, Henriq. Sa, Azor. Suar. Less. Sanch. Castr. Dian. Ills. *n.* 145. Bell. *q.* 3.

563 §. 5. Sanch. *de Matr. l.* 8. *d.* 10. *n.* 22. referens alios ait: *Hæc votorum reservatio non ita amare ac stricte accipienda est, quin liceat Episcopo dispensare in his votis castitatis perpetuæ et Religionis, quando magnum incontinentiæ periculum imminet, nec facilis aditus ad Pontificem patet præ paupertate vel alia causa, quia jure optimo credi potest non esse mentem Pontificis velle in tali casu reservare sibi hæc vota, neque est verosimile velle eum, ut animæ laqueis irretitæ in tanto periculo versentur.* Et infra : *Imo ob easdem rationes idem dicendum est, quamvis non immineat periculum incontinentiæ ex mora, si aliud quodcumque grave periculum immineat, ut gravis scandali vel magni damni tertiæ personæ :* idem habet Lessius, si non sit facilius recursus ad Papam vel ejus Delegatum : item Garz. Torre. Led. Dian. Pasq. quos adductis verbis refert Moya *a n.* 10. idem tenet Silv. Nav. Herinq. Val. Sa, Suar. Laym. Castr. aliique cum Card. *in* 1. *crisi d.* 79. *n.* 17. qui dicunt non esse credendum, quod Papa velit sibi cum damno salutis animarum reservare illam potestatem a Christo in bonum animarum concessam, consentit etiam Alvis. *de privil. Regul. sect.* 3. *c.* 5. §. 3. *n.* 33.. Imo Pasq. apud Moyam *n.* 16. dicit, cum Confessarii in jubilæo possint vota non reservata communicare, posse commutare vota, in quibus dispensare posset Episcopus, quod Boss. dicit probabile : addunt Crous. Leand. Alvis. et alii apud Moyam *a n.* 17. Mendicantes semper posse per sua privilegia dispensare, uti Episcopus, quando est casus talis urgentis necessitatis, sed his sententiis Pasq. et Crous. merito contradicit communisssima cum Suar. Sanch. Barb. Henriq. Laym. Rodriq. Fagund. Mirand. Lezan. Castr. Tamb. *l.* 3. *c.* 16. §. 4. *n.* 49. Burg. *cent.* 3. *cas.* 32. Moya *n.* 22. quia omnes Doctores antiqui concedentes Episcopis ex præsumpta licentia Pontificis hanc potestatem extraordinariam, attamen in jurisdictione ordinaria fundatam, negant reliquis Confessaris et Medicantibus pro tempore Jubilæi. Hinc in Bullis Jubilæi et privilegiis Mendicantium expresse solent excipi vota illa : quod hæc in omnibus consentit Ills. *n.* 147. attamen recte addit cum Sil. Nav. Suar. Sanch. Lug. *in Resp. Mor. l.* 6. *d.* 1. *n.* 4. plus non posse Episcopum, quam præcise necessitas præsens exigat, hinc licet dispensetur ad contrahendum Matrimonium, adhuc obligari vitare peccata contra castitatem, denique addit Moya *d.* 1. *q.* 1. *n.* 23. votum castitatis vel Religionis emissum a tali in Venerem proclivi, vel cui proclivitas illa supervenit, non esse reservatum Papæ, sed etiam ideo esse dispensabile ab Episcopo, eo quod certum non sit illud obligare, sed de hoc satis diximus *n.* 481.

§. 6. Si dispensatio voti castitatis obtenta 564
sit ad effectum ineundi Matrimonii, non ideo votum desinit esse reservatum, neque ideo dispensatur quoad reliqua, neque etiam ad secundum Matrimonium, si hæc uxor moriatur, quia communiter additur, ut hac mortua cælebs maneat, utpote eodem voto obligatus, unde reipsa manet reliqua partialis materia prioris voti reservata, et mortua uxore est tota obligatio prior, ut si quis obstrictus absoluto voto castitatis ducat uxorem et dispensetur ad petendum debitum, non ideo reliquæ partes voti desinunt obligare aut esse reservatæ, sed si uxor ista moriatur, dispensatus obligatur eodem voto omnimodæ castitatis, uti pluribus deducit Lugo supra toto Dubio 1. Laudabile esse emittere votum castitatis in sæculo, probat fuse Less. in Auct. V. Votum *cas.* 1.

Q. 134. *Quid circa votum Religionis sit notandum ?* R. seqq. §. 1. Ut sit reservatum, 565
debet esse absolutum et perfectum Religionis proprie et sempliciter dictæ, unde votum Religionis ab Ecclesia non approbatæ non est reservatum, ita cum communi Belleg. *p.* 3. *sect.* 13. *q.* 4.

§. 2. Reservata sunt omnia vota, per quæ 566
quis fit Religiosus, qualia sunt paupertatis, castitatis, obedientiæ in Religionis emissa; item quædam alia vota particularia secundum specialia Statuta quorumdam Ordinum, *Suar. Dian. Belleg. sup.*

§. 3. Si aliquis continentiam servare non 567
posset, nec daretur recursus ad Papam vel Delegatum, essetque periculum in mora, posset Episcopus in voto Religionis ineundæ dispensare, secundum dicta *n.* 563.

§. 4. Votum, quo Religiosus vovet eligere 568

Religionem strictiorem non est reservatum quod circumstantiam strictioris, uti habet communis cum Sot. Silv. Navar. Azor. Less. Sanch. Dian. *p.* 1. *t.* 11. *R.* 53. Ills. *n.* 145. et dictum est *n.* 550. nequit tamen postea irritari a Superiore, uti habet Busemb. relatus *n.* 482. et præter ibi citatos docent Suar. Laym. Tamb. *l.* 3. *c.* 12. §. 5. *n.* 5. quia Re-
569 ligiosus quoad hoc subjacet soli Pontifici.

§. 5. Probabiliter tenent Sanch. Fagund. Mald. Dian. Trull. Belleg. supra. Less. in Auctario. V. Votum *cas.* 3. votum perseverandi in Religione non esse reservatum, sed commutari posse, si quis in Novitiatu experiatur Statum sibi non convenire, nam non est Religionis in se, sed circumstantiæ, quæ non reservantur secundum dicta *n.* 550.

Q. 135. *Quid circa votum trium peregrina-* 570
tionum sit notandum? Resp. Hoc unicum, quod vota trium peregrinationum non sint reservata, nisi sunt emissa devotionis causa, Tamb. Illsung. *t.* 5. *n.* 145.

FINIS PRIMI VOLUMINIS.

SACRÆ RITUUM CONGREGATIONIS RESPONSIONES NONNULLÆ.

A diebus P. Zachariæ emanatæ quas Parochus noscendas ac praticandas habet.

Plura S. R. Congregationis responsa licet retulerint P. Lacroix l. 6. p. 2. et P. Zacharias, ut videre est a p. 130 hujusce tomi, licetque ipse in notula p. 200 apposita, Gardellianam collectionem indicarim, utpote cætera continentem quæ, mortuo Zacharia, deinceps emanarunt, inter ea quædam notatu digna præsertim ad Parochorum usum selecta, hic pono, quibusdam additis ex vetustioribus.

Ad vesperas adhibendam non esse stolam pluries decretum est. « *Stolam non esse adhibendam præterquam in collatione et confectione sacramentorum ideoque consuetudinem in contrarium esse abusum per locorum ordinarios omnino eliminandum.* (Decr. gen. 7 sept. 1816 a Pio VII approbatum 10 sept. 1816.) Ita adhuc 16 dec. 1828 ad 3. — Stola, ex Rituali, adhibetur insuper ad *benedictiones, ad processiones et ad funera.* Imo *licet* Sacerdoti qui, juxta Rituale superpelliceo et stola indutus præfuit elationi corporis, retinere stolam dum præest Matutino et Laudibus quæ immediate sequuntur. (12 aug. 1854.)

Pluviale, quando sumitur pro Vesperis, *a principio* Vesperarum, sumendum esse, declaravit eadem S. R. C. 12 aug. 1854, ut fert *Cærem. Episc.* l. II, c. III, n. 5. Responsio in contrarium a Zacharia supra relata est *concessio specialis quæ extendi non debet.*

In ecclesiasticis functionibus uti non oportere biretto *cum quatuor apicibus*, dixit 7 decemb. 1844. Sed biretto cum tribus. *Superpelliceo* quoque. *An rector alicujus parochialis debeat in sua parochiali dum recitantur divina officia sedere in sella vel potius in scamno? — Sedere debere in scamno, non autem in sella.* (Pr. Gard. 2 ed. 801 ad 4.— 4440 ad 7).

Post *Deus in adjutorium* omnes de choro cantant simul usque ad *Alleluia* seu *Laus tibi Domine*, etc.

Amictus, albæ, taboleæ, mappulæ, corporalia, pallæ, ac purificatoria, *linea omnino sint vel ex cannabe* ex Decreto Generali 15 maii 1819, quod Pius VII, die 18 ejusdem mensis et anni *approbavit, confirmavit... ac præterea jussit, ut locorum ordinarii ejusdem observan-*

tiæ, sedula incumbant. Vide proinde si albæ illæ quæ passim apud nos videre est, ex gossipio acu depictæ pro maxima parte, huic concordent decreto, in quibus accessorium factum fuit principale.

Serventur omnino rubricæ quoad unitatem coloris in sacris paramentis (19 dec. 1839; 12 nov. 1831); quæ non possunt esse *ex tela linea vel gossypio vulgo percallo* (23 sept. 1837), aut *textura vitrea, mixta auro vel argento* (11 sept. 1847). *An sacra paramenta coloris aurei inservire possint pro coloribus albo, viridi et rubro? Negative.* 29 mart. 1851. *Utrum liceat uti colore flavo vel cœruleo in sacrificio missæ?— Negative.* 16 mart. 1833. Quæ sunt confecta ex vero auro adhiberi tolerantur pro albo et rubro colore, licet longe ac multo melius esset lana uti vel serico tinctis sincere uno ex quinque coloribus a Rubrica præscriptis.

Ex *Cæremoniali Episc.* l. II. cap. XI. n. 11. Paramenta nigra, nigra esse debent. Abusus est eis apponere mortuaria capita, ossa, lacrymas, vel pannos albos. *Sint nigra, et in his nullæ imagines mortuorum vel cruces albæ ponantur,*

Dominicis, ante missam solemnem, excepto Paschate et Pentecote, in sacristio benedicitur a celebrante vel ab alio sacerdote aqua super populum aspergenda. Ast, *aspersio fieri debet per celebrantem et non per alium non obstante consuetudine.* (5 jul. 1631.)

Cantores tunc solummodo introitum inchoant, quando celebrans pervenit ad altare. (Decretum generale 14 ap. 1753 ad 7.) Quando missa solemniter canitur, sed sine diacono et subdiacono altare thurificari nequit, ut fit quando ministri adsunt. (18 dec. 1779). — *An in celebratione* solemni missæ defunctorum possit aliquid brevitatis causa omitti de eo quod notatur in Graduali? — *Nihil omittendum, sed missam canendam prout jacet in missali.* 5 jul. 1631.

Unicum tabernaculum ubi asservatur SS. Sacramentum *conopæo* exterius supervestiri debet, coloris quod esset ad melius, officio diei correspondentis; sed, *albi* aut *violacei*, nunquam *nigri.* (In Brioc. 1855, seu in 2ª ed. Gard. n. 5221) — Nihil hoc ritu, venerabilius, nam ut dixit Augustinus, *vela faciunt honorem secreti; quanto quisque honoratior est, tanto plura vela pendent in domo ejus.* Hoc velum sibi comparare possunt Ecclesiæ omnes, etiam rurales, tum ex propriis redditibus, tum ex collectis, tum implorata piarum animarum fide ac devotione, accedente pio pastoris concursu. Rem ita successisse vel in minimis parœciis experientia docet.

Lumina super mensam altaris vel eidem quomodumque imminentia non adhibeantur nisi *cerea.* (3 ap. 1821.) Tolerari nequit, ut tempore missæ et officiorum, candelabra altaris (quæ inæqualia esse multo saltem melius est) permaneant aliqua tela involuta. (12 sept. 1857).

Nequit negari communio Fidelibus extra Missam. 7 dec. 1844. In qua semper *adhibenda bursa cum corporale* (24 sept. 1847). Minister non debet, dum celebrans administrat communionem, eum comitari cum cereo accenso, ut aliqui putant. (12 aug. 1814 ad 72). In *Ecclesia* distribuens communionem Sacerdos utitur stola coloris *officio diei convenientis* (12 mart. 1836), nunquam nigri. Extra SS. solemniter et honorifice defertur cum *superpelliceo* et *stola alba.* (Decr. 16 dec. 1826) Parocho laborante reumate solet indulgeri usus Pileoli in itinere, non tamen intra civitatem vel oppidum, de consensu tamen episcopi. (6 mart. 1633 et 10 jan. 1693).

Sacræ species *quolibet octavo die* renovari debent. 3 sept. 1672.

A Sabbato ante Dominicam Passionis cruces et imagines velantur velis *violaceis* sine addito.

Benedictio Fontis facienda est etiam in vigilia Pentecostes et quævis contraria consuetudo declaratur abusus. 7 dec. 1844.

Processio SS. Sacramenti fieri debet rigorose cum alba, stola et *Pluviali albo.* 18 dec. 1784 et 22 janv. 1701. ut vult *Rituale* et *Cær. Episc. Manibus* celebrantis jugiter portatu SS. Sacramentum. (2 aug. 1631; 24 jul. 1633.)

In Baptismo interrogationes quibus respondere debet Patrinus, *fieri nequeunt vernacula lingua.* 12 aug. 1854 et 12 sept. 1857.

In formula absolutione vox *Deinde* recitanda cum ipsa absolutione. (27 febr. 1847).

In benedictione cum S. Pyxide potest omitti thurificatio; et est conformior Ecclesiæ praxi: non tamen cum impertitur benedictio cum ostensorio (11 sept. 1847) sacra pyxis in benedictione quæ cum ipsa datur, debet cooperire extremitatibus veli humeralis (23 feb. 1839). Servari potest usus vel incensandi, vel non incensandi SS. Sacramentum dum benedictio datur. (16 mart. 1647). Laudes sermone vulgari nequeunt cantari neque inter missarum solemnia (21 mart. 1839), neque in Benedictione, sed *post* ipsam *permittuntur* (3 aug. 1839). In fine, præmissis aliis cantibus latinis

et approbatis, cantatur *Tantum ergo;* dein *unicum* versiculum *Panem*, quem immediate sequitur *Deus qui nobis*, cum breviore conclusione. Incensatur 1. quum apparet expositum SS. Sacramentum; 2. verbis: *Genitori*, etc.

In benedicendo populum cum SS. Sacr. celebrans nihil dicere, cantores et musici nihil quoque canere debent.... (9 feb. 1762.

In expositione, quæ fieri nequit nisi de ordinarii consensu, nequit illuminari hostia a parte postica ostensorii. (31 mars 1821). In pauperibus Ecclesiis saltem duodecim cerei ardere deberent.

Oleum infirmorum in ædibus Parochi servari nequit, *excepto tamen casu magnæ distantiæ ab Ecclesia, quo in casu omnino servetur etiom domi Rubrica quoad honestam et decentem tutamque custodiam.* (16 dec. 1828.) In precibus quæ Extremam unctionem comitantur, facienda est variatio pro sexu moribundi.

In exequiis, quando cantatur *invitatorium*, genuflectitur ad verba: *Venite, adoremus et procidamus ante Deum.* Ad absolutionem in oratione *non intres*, semper et in omni casu dicitur *cum servo tuo*. 31 aug. 1697. In absolutione, additur ad finem: *animæ ejus* ou *animæ eorum et animæ omnium fidelium defunctorum*, etc. (28 jul. 1832), nisi fiat pro omnibus defunctis.

Pueri qui inserviunt ut clerici, gestant *vestem talarem*, coloris nigri, vel rubri; cum *superpelliceo* seu *cotta*, et si velis, cum biretto *nigro* cum tribus apicibus.

An Episcopi possint esse judices ad declaranda dubia super sacris ritibus et cæremoniis exorta? *Negative.* 11 jun. 1605.

Quædam alia, operis decursu, pro data afferentur occasione (*Edit.*)

INDEX RERUM SUMMARIUS.

LIBER PRIMUS

DE REGULA ACTUUM HUMANORUM.

LIBER SECUNDUS

DE PRÆCEPTIS VIRTUTUM THEOLOGICARUM.

LIBER TERTIUS

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, ET ECCLESIÆ.

1 In cujus capitis decursu rectificari sic debet notula pag. 302 apposita quoad citationem a D. Martinet mutuatam : « Porro, si promissa illa, cumulata promissis ad solum Petrum ejusque successores in Primatu spectantibus, non valent ad demonstrandam inerrantiam fundamenti et capitis, quis mentis compos sibi persuadeat ea valere ad demonstrandam inerrantiam episcopatus, si quando portæ inferi prævaleant adversus fundamentum in quo solidatus est? »

SAINT-QUENTIN. — IMPRIMERIE JULES MOUREAU, GRAND'PLACE, 7.